:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 1 Sebtembre 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2588

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ՅԵՏՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

»»»· ·«««

Կ'երեւի թէ Հակադաշնակցական խմբակցութիւնները որոշած են ամէն գնով պառակտել, քայքայել նաեւ մեր Հայրենակցական Միութիւնները, որոնք ծայրայեղ կուսակցական շերտաւորումներու եւ Հակամարտութիւններու յորձանքին դէմ կանգնած՝ այնքան երկար ատեն գոյելի տոկունութիւնն ունեցան պահելու իրենց ամբողջականութիւնը եւ ներքին ներդաշնակութիւնը:

Արդարեւ, տարիներէ ի վեր Հայրենակցականները եղան ազգային Հակամարտ հոսանքներու եւ ուժերու գործակցութեան գեղեցիկ օրինակներ, ուր Դաշնակցականն ու Ռամկավարը, Հնչակեանն ու Հօկեճին (?), բողոքականն ու լուսաւորչականը, անկուսակցականն ու միանգամայն չէզոքը ձեռք ձեռքի տուած՝ գործեցին ազգաշէն ընդհանուր նպատակներու համար: Միացեալ ուժերով անոնք աշխատեցան աւաններ շինել իրենց մայր գաւառի կամ քաղաքի անունով Խորհ. Հայաստանի մէջ, օգնեցին մահմետականներու գերութենէն ազատուած գաղթականներուն, գործիքներ ղրկեցին, որբանոցներ պահեցին եւ ըրին, ինչ որ կրնային, իրենց կարիքաւոր Հայրենակիցներուն օգնելու համար:

Դժբախտաբար, փոխադարձ սիրոյ եւ յարգանքի վրայ հիմնուած այս համերաշխ ու այնքա՜ն արդիւնաւէտ գործակցութիւնը վերջերս սկսած է մեծապէս խախտիլ, եւ արդէն խոշոր ճեղքեր առաջ եկած են մաս մը Հայրենակցականներու մէջ (օրինակ, Մալաթիա, Այնթապ եւն.): Հակադաշնակցական պառակտիչներ ամէն տեղ սկսած են արդէն թշնամութիւն եւ ատելութիւն սերմանել՝ աշխատելով ամենադեղ (?) միջոցներով չէզոքացնել Դաշնակցականներն ու անոնց համակիրները: Այլ եւս չկայ սիրոյ եւ համերաշխութեան նախկին ջերմ մթնոլորտը: Փոխադարձ կասկածը, կիրքն ու անհաշտ ոգին աւերներ կը գործեն: Եւ հակառակ (?), փոխանակ բոլոր ուժերու ներդաշնակ գործակցութիւնը քննելու (?) եւ պահելու, խորտակելու դէմ դաւեր կը նիւթեն, կը ձգտին վարչութիւնները մենաշնորհ դարձնել որոշ խմբակի մը ձեռքը, կը ձգտին Հայրենակցականներու գումարները իրենց ձեռքն անցնել, որպէսզի այդ ձեւով ընեն կամ ընել տան իրենց ուզածը:

Այն տեղեկութիւնները, որոնք զանազան անկիւններէ կու գան Հայրենակցականներու ներքին կեանքի մասին, կասկած չեն ձգեր, որ մեր Հայրենակցականները Ամերիկայի մէջ նոյնպէս անխուսափելի (?) տագնապ մը կ'ապրին:

Ակներեւ է, որ Հայ եկեղեցին երկու մասի բաժնող Հակադաշնակցական խմբակցութիւնները որոշած են Հայրենակցականներն ալ պառակտել մեր եկեղեցիներու նման: Նոյն տարամերժ ու ազդարարող (?) ոգին է որ պառակտուած եկեղեցիներէն մտած է Հայրենակցականներու մէջ եւ կը ձգտի Հայրենակցականներն ալ մեր եկեղեցիներու ողբալի վիճակին հասցնել:

Աւելորդ է ըսել, թէ ազգային շահերու տեսակէտով որ եւ է լուրջ, հիմնաւոր պատճառ չկայ Հայրենակցականները պառակտելու, ինչպէս եւ չկար եկեղեցիները պառակտելու համար: Խորհրդային Հայաստանի մէջ աւաններ շինելու շարժումը չի կրնար արգելք ըլլալ բոլոր հոսանքներու գործակցութեան, ինչպէս որ եղած ալ է առաջ, որովհետեւ Դաշնակցականներն ալ Հակադաշնակցականներէն ոչ նուազ ուզած են միշտ եւ այժմ եւս կ'ուզեն որ շինուին այդ աւանները Հայաստանի մէջ: Եւ եթէ Հակադաշնակցական տարրերու գլխաւոր մտահոգութիւնն ըլլար Հայաստանի վերաշինութիւնը, անոնք դիւրութեամբ պիտի կրնային ամէն տեղ ընդհանուր լեզու մը գտնել, որպէսզի միացեալ ուժերով կարենան աւելագոյն գոհողութիւններն ընել Հայաստանի մէջ աւաններ շինելու համար:

Սակայն, Հակադաշնակցական խմբակցութիւնները Հայաստանի օգուտով չէ որ կը ղեկավարուին գերազանցապէս, այլ գործիք դարձած ըլլալով համայնավարներու ձեռքը՝ կ'ուզեն ծառայել Խորհրդային կառավարութեան. իսկ վերջինս, օտար կառավարութիւն մը ըլլալով, Հայաստանի շինարարութենէն հազարապատիկ աւելի կը հետաքրքրուի արտասահմանի մէջ խռովութիւններ յարուցանելու, «համաշխարհային յեղափոխութիւն» հրահրելու խնդրով:

Ասոր համար է որ Հակադաշնակցական խմբակցութիւնները, համայնավարներու առաջնորդութեամբ, կ'աշխատին ոչ թէ համախմբել Հայ ազգային բոլոր ուժերն ու հոսանքները Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն եւ ներդաշնակ նպաստելու գործին շուրջ, այլ որ եւ է միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ ջլատելու հայկական ուժերը, թշնամացնելու հայկական զանազան հոսանքները, վանելու, չէզոքացնելու Խորհրդային կառավարութեան անհաճելի տարրերը եւ անկարելի դարձնելու համազգային ճիգ, գոհողութիւն եւ աշխատանք Հայաստանի համար:

Այդ մասին եղած ապացուցող փաստերը ո եւ է կասկած չեն ձգեր, որ Հակադաշնակցական խմբակցութիւնները ոչ միայն չեն ուզեր օր առաջ վերցնել Հայ եկեղեցիի պառակտումը, ոչ միայն կ'ուզեն խորացնել ու տեւականացնել զայն, այլ եւ կը ձգտին տարածել այդ պառակտումը նաեւ Հայրենակցականներու ներսը եւ այնպէս ընել, որ այս գաղութը վերջնականապէս բաժնուի երկու թշնամի բանակներու եւ ո եւ է տեղ չփում չունենայ, ո եւ է գործի մէջ ընդհանուր գետին մը չունենայ:

Հակադաշնակցական թերթերու արտայայտութիւնները այդ մասին շատ պերճախօս են:

Սակայն, Հայ հասարակութեան (մեր խօսքը հասարակութեան պարկեշտ, արդար ու հայրենասէր զանգուածի մասին է) կը մնայ իր դերը վերջնականապէս ձգել Հայ ազգը ամէն գնով երկու մասի բաժնել ձգտող պառակտիչներու հանդէպ, որոնք իրենց մէջ ուրիշ բան չեն ըներ, բայց եթէ այն, ինչ որ պիտի ընէին կամ ուզէին ընել Հայ ազգի երդուեալ թշնամիները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

— o.o —

Պ. Տումէրկ վերադառնալով ամարանոցէն, անմիջապէս նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը: Բացակայ էին միայն երկու նախարարներ: Թերթերը կը գրեն թէ նախարարները թարմացած ըլլալով, կրցան արագ որոշումներ տալ:

Այսպէս, որոշուեցաւ յարգել տալ դպրոցներու չէզոքութիւնը, որպէսզի ուսուցիչները չխառնուին քաղաքական գործերու: Քննութիւնները կը շարունակուին ուսուցչական համագումարի մասին: Դատի պիտի քաշուին այն ուսուցիչները որոնք չեն պատասխաներ եղած հարցումներուն կամ կ'ըմբոստանան օրէնքին դէմ:

Դատական նախարարը հաղորդեց թէ հանրապետութեան դատախազը հրամայած է քննութիւն կատարել շաքարի հրապարակին վրայ կատարուած շահադիտութեան առթիւ: Ի հարկին պատասխանատուները դատի պիտի յանձնուին: (Սակարանի խաղերու հետեւանքով, շաքարին 100 քիլօն 20 ֆր. վրայ դրած էր):

Նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան տեղեկագրի մասին, որ յանձնուած է Սթավիցքիի քննիչ յանձնաժողովին նկատողութեան:

Աշխատանքի նախարարը ներկայացուց երկու օրինագիծներ, գործազուրկներու օգնութեան եւ հանրօգուտ շինութեանց ծրագրի գործադրութեան մասին:

Խ. Միութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական կառավարութիւնները իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ քննութիւններ կը կատարեն զանազան մայրաքաղաքներու մէջ, իմանալու համար ինչ դիրք պիտի բռնեն եթէ Խ. Միութիւնը ուզէ մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

« *Տէյլի Հէրըլտ* », Անգլիոյ աշխատաւորականներուն օրկանը, դիտել կու տայ թէ կասկածելի է Ռուսիոյ ընդունելութիւնը, զօրաւոր ընդդիմութիւն յառաջ եկած ըլլալով: Կ'ըսուի թէ Զուիցերիոյ դաշնակցային խորհուրդը երկուշաբթի օր պիտի որոշէ մերժել Խ. Միութեան անդամակցութիւնը: Հոլանտա եւ Պելժիա կա՛մ պիտի հակառակին եւ կամ ձեռնպահ պիտի մնան: Կասկածելի դիրք բռնած են նաեւ Հունգարիա, Քանատա եւ Հարաւ. Ամերիկայի կարգ մը պետութիւնները: Ընդունելութեան համար երկու երրորդի մեծամասնութիւնը բաւական է: Գալով Լեհաստանի, թերթերը կ'ըսեն թէ ան պիտի պահանջէ որ ընդհանրական փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան վերաբերեալ դաշնագիրները եւ Ռուսաստան ընդունի միայն այն պայմանով որ յանձնառութիւններ ստանձնէ այս մասին: Կ'ըսուի թէ Գերմանիան ալ բացասական դիրք բռնած է, իսկ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա կուսակից են մասնակցութեան:

ՕԴԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

■■■■■■■■■

ՓԱՐԻԶԻ ՄԵԾ ՄԱՍԸ « ԿՈՐԾԱՆԵՑԱՒ »

Երէկ վերջացան օդանաւային ռազմափորձերը, մասամբ « կործանելով » Փարիզը:

Հինգշաբթի առտու 98 « թշնամի » օդանաւեր արեւելքէն խոյացան Պուրժէի կայանին վրայ, եւ երկու անջատ արշաւներով այնքան ռումբ ձգեցին որ բաւական էր կայանը կամ Փարիզի մէկ մեծ մասը կործանելու: Իրական պատերազմի մը մէջ ալ այս պիտի ըլլար յարձակողին նպատակը: Պաշտպանող օդանաւերը յաջողեցան հետապնդել եւ բռնել ճակատամարտի մը բռնուիլ, բայց թշնամին իր նպատակին հասած էր արդէն եւ մայրաքաղաքին մէկ մեծ մասը կործանած՝ տեսականօրէն:

Ուրեմն, մինչեւ որ պաշտպանութեան նոր միջոցներ չգտնուին, Փարիզը նոյնքան խոցելի է որքան Լոնտոնը:

Յարձակող օդանաւերը ոչ միայն յաջողեցան Փարիզ մտնել, այլեւ պաշտպանողները շատ քիչ օդանաւեր կրցան վար ձգել: Պուրժէի կայանին ընդարձակ տարածութիւնը Փարիզի տեղը կը բռնէր ռազմափորձերուն ատեն: Յարձակումը պիտի սկսէր արշալոյսին, բայց ուշացաւ օդին անյարմարութեան հետեւանքով: Միեւնոյն պատճառով տեղի չունեցաւ գիշերային արշաւանքը: Օդանաւերը շատ բարձրէն չէին թռեր, բայց թնդանօթները չկրցան զարնել: Առաջին կռիւներէն երկու ժամ վերջը Փարիզի պաշտպան ուժերը որոշեցին թշնամի հողին վրայ փոխադրել ճակատամարտը եւ իրենց ռմբաձիգներով կործանել անոր օդակայանները ու քաղաքները: Այս հակայարձակման կեդրոնը պիտի ըլլար Նանսին: Բայց յարձակողները ի դերեւ հանեցին այս ծրագիրը: Ռազմավարութիւնը հազիւ փոխուած էր, երբ 50 թշնամի օդանաւեր Պուրժէի օդակայանին վրայ յարձակեցան հիւսիսէն եւ այնքան ճշգրտօրէն ռմբակոծեցին որ ամբողջովին կործանած էր:

Ռազմափորձերուն ներկայ էր Զօր. Վէկան, օդանաւային նախարարին եւ ուրիշ երեւելիներու հետ:

Գերմանիա կը պահանջէ ջնջել

ՊԱՐՏՔԵՐԸ ԵՒ ՄԱՔՍԵՐԸ

Տոքթ. Շախթ, Րայխսպանքի տնօրէնը, որ դիկտատորական իրաւունքներ ունի, խօսելով միջազգային հողագործական ժողովի մը առջեւ, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է ջնջել Գերմանիոյ արտաքին պարտքերը եւ գեղչել մաքսային տուրքերը, լուծելու համար Գերմանիոյ եւ աշխարհի տնտեսական տագնապը: «Պէտք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐԸ

═ o ═

Ոմն Կ... տարիներ առաջ, Լեմանի ափերուն վրայ, սրճարանի մը մէջ կը փայփայէ սիրուն աղջիկ մը,— հաստատութեան սպասուհին:

Շատ չանցած, սիրահալ նայուածքները կը վերածուին գործնական գգուանքներու: Գլուխ գլխի տեսակցութիւններ, ժամադրութիւններ,— եւ առտու մը կ'ամուսնանան:

Մեղրալուսինը կ'անցնի Սոֆիա, ուր ամուսինը անուշահոտութեանց խանութ մը կը բանայ, 1925ին:

Բայց, Պուլկարը սակաւապէտ է: Վարդի իւղը չի՞ բաւեր:

Եւ Տէր եւ Տիկին Կ... խանութը փակելով, կը վերադառնան Եւրոպա, կ'իջնեն Նիս, եւ անոր ամէնէն ազնուապետական թաղը:

Տիկինը, գեղեցիկ եւ պահանջկոտ, անբաւական կը գտնէ պարոնին թէ նիւթական եւ թէ... բնախօսական կարողութիւնները:

Առտու մը՝ պատկառելի մարդ մը կ'երեւայ շքեղ յարկաբաժնին մէջ, երբ գործի գացած է պարոնը:

— Ո՞վ է այս, կը հարցնէ սպասուհին:

— Մօրեղբա՛յրս, կը պատասխանէ տիկինը:

Եւ մօրեղբայրը — յիսուննոց մը — կանոնաւորապէս կ'երթայ կուգայ, միշտ ձեռքերը բաց, գոհացնելով « քրոջը աղջկանը » յետին քմահաճոյքները,— հագուստէն մինչեւ անուշահոտութիւնն եւ անուշ ջուրի լոգանքները:

Շատ չանցած, բնակարանին մէջ կ'երեւայ նոր դէմք մը, երիտասարդ եւ գեղեցիկ Իտալացի մը:

— Ո՞վ է այս, կը հարցնէ նորէն ըսպասուհին, միշտ հետաքրքիր:

— Քրոջս տղան է, կը պատասխանէ սանտիրուհին:

Եւ « քրոջը տղուն » համար ալ ջուրի ճամբայ մը կը դառնայ Տէր եւ Տիկին Կ...ի բնակարանը:

Բայց, խոշոր տարբերութիւն մը կար երկու «ազգական»ներուն միջեւ:

Յիսունննոցը հարուստ էր եւ կը ծախսէր: Երեսունննոցը՝ միայն իր «չինար պոյ»ն ունէր իբրեւ դրամագլուխ, եւ Տիկինը կը ստիպուէր... վճարել:

Ուրեմն, մէկէն կ'առնէր եւ միւսին կու տար:

Իսկ իր բաժինը ապահովուա՛ծ էր լայնօրէն,— սէ՛ր, սէ՛ր, աջէն աշնան կարօտ, ձախէն՝ գարնան աբեւ...

Առջի օր, պարոն Կ... տուն գացած ատեն, դուռը կը զարնէ, սակայն բացող չըլլար:

Դուռ – դրացի, դռնապան օգնութեան կը հասնին: Անօգուտ: Կը դիմեն դարբինի մը, եւ ամուսինը ոստիկանի մը հետ ներս մտնելով, ի՛նչ տեսնէ.— Կինը արիւնաթաթաւ փռուած բազմոցին մէջ:

Սպաննուա՛ծ էր: Բայց ո՞վ էր մարդասպանը: Ի՞նչպէս ներս մտաւ եւ դուրս ելաւ, քանի որ դուռը կղպուած էր ներսէն:

Երկու օր վերջը, նոյն քաղաքին մէջ անձնասպան կ'ըլլար մեծահարուստ յիսունննոց մը, որ մտերիմ է եղած սպաննեալ կնոջ: Ա՞ն է սպաննած: Ո՛չ:

Թող ոստիկանութիւնը լուծէ հանելուկը: Իսկ ես ձեզի պատմեմ ուրի՛շ դրուագ մը, օրուան արհեստներէն:

ՎԱՀԷ

ԱՄԷՆԷՆ ՍՈՒՂ ԵՐԿԻՐԸ ՖՐԱՆՍԱՆ Է

»»»·«««

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, Ֆրանսա Եւրոպայի ամէնէն սուղ երկիրն է: Վերջին վեց ամիսներու ապրուստի ցուցանիշը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.— Ֆրանսա 101, Պելժիա՝ 88, Իտալիա՝ 86, Անգլիա՝ 85, Հոլանտա՝ 84, Զուիցերիա՝ 81, Գերմանիա՝ 79, Լեհաստան՝ 68:

ԿՈՐՔԻ ԶՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ooooo

Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց գրաւել Մաքսիմ Կորքիի գործերուն բոլոր գերմաներէն թարգմանութիւնները, համաձայն 1933 փետր. 4ի օրէնքին:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

═ o ═

Հայր Ուօլշ, Ամերիկայի կաթոլիկ երէց մը որ Պապին անձնական ներկայացուցիչը եղած է Ռուսաստանի մէջ, յեղափոխութեան շրջանին, կը յայտարարէ թէ համայնավարները գաղտնի ծրագիր մը պատրաստած են, ջուրը ձգելու համար նախագահ Րուզվէլթի վերակազմութեան ծրագիրը: Իր կարծիքով, համայնավարներուն թիւը հարիւրին 300 աւելցած է Խ. Միութեան ճանաչումէն ի վեր: «Թէեւ անդամներուն թիւը 30 — 35,000ը չանցնիր, բայց իւրաքանչիւրը մարզուած է յեղափոխական պայքարի համար »:

ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԵՌԱԽՕՍԸ

»»»·«««

Այսօր կը բացուի Փարիզ – Մոսկուա հեռախօսը, որ դադրած էր 1917էն ի վեր: Առաջին առթիւ պիտի խօսի Խ. Միութեան թղթատարական գործավարը՝ Ֆրանսայի թղթատարական նախարարին հետ եւ արտաքին գործավար Լիթվինով՝ Ֆրանսայի ծովային նախարարին հետ (արտաքին նախարարը Փարիզ չի գտնուիր): Յետոյ Ֆրանսայի նախարարները իրենց կարգին պիտի բանան հեռախօսը, մաղթանքներ ուղղելու համար:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԷՋ

oooo

Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Հապիպ փաշա դէպի հիւսիսային Սուրիա ճամբորդած ատեն, հանդիպեցաւ Պուրճ Համուտ, որ հայաշատ կեդրոն մըն է: Հայ հասարակութեան կողմէ ջերմ ողջերձ մը արտասանեց Տոքթ. Պէզիրճեան, մասնաւորապէս շեշտելով.

— « Ինչ որ ալ խորհին Հայերու մասին, ոչ ոք չպիտի կրնայ ըսել թէ անոնք ապերախտ եղան կամ ապերախտ են: Հայերը ծառայողները կը դառնան անոնց որոնք կ'ուզեն իրենց ծառայութիւն մատուցանել: Հայերը եղբայրները կ'ըլլան անոնց որոնք իրենց հանդէպ համակրութիւն ցոյց կու տան եւ մենք կը պաշտենք անոնք որ մեզ կը սիրեն »:

Նախագահը խորապէս յուզուելով, պատասխանեց.

— « Այո, մենք Հայերը մեր եղբայրները կը նկատենք »:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ooooo

Օգոստոս 20ի կէս գիշերին Հալէպ ցնցուեցաւ ուժգին որոտումի մը պատճառաւ: Քննութիւններէն հասկցուեցաւ որ Մաշարիքա թաղին մէջ ռումբ մը պայթած է: Կը կարծուի թէ ռումբը նետուած էր Հանը Ահմէտ Շահրուրի տան վրայ իր թշնամիներուն կողմէ:

Հանը Ահմէտ ազգայնական էր, սակայն վերջերս հաւատափոխ եղած եւ Տապանիներու կողմը անցած էր, թշնամութիւնը հրաւիրելով իր նախկին կուսակիցներուն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան քանի մը անդամները ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից մաքսանենգութեան մը: Յանձնակատար մը 20,000 ելեկտրական լամբար բերած էր Ռուսաստանէն, զանոնք փաթթելով սիկառէթի թուղթերու մէջ, որոնք յետոյ պիտի կտրուէին եւ պիտի ծախուէին: Արդ, սիկառէթի թուղթին վաճառումը պետական մենաշնորհ է Թուրքիոյ մէջ, հետեւաբար խիստ քննութիւն բացուած է:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

13.— ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԸՄԲՈՍՏԱՑՈՒՄԸ

Եւրոպայի քաղաքական գլխագիծը փոխուեցաւ այն օրէն երբ Դաշնակիցները սեփականացուցին Նախագահ Ուիլսընի եւ ռուսական յեղափոխութեան վարդապետութիւնը.— Ազգերու ինքնորոշում: Հողային կցումը կամ աշխարհակալ քաղաքականութիւնը անհամապատասխան էին այդ վարդապետութեան: Այսպէսով, հետեւաբար, լուծուեցաւ պետութիւններու Համաձայնութիւնը: Ժընեւի հիմնարկութիւնը ատեան մըն էր որուն կրնային դիմել ճնշուածները, ատեան մը որ աւելի զօրաւոր էր քան գնդացիրներն ու թնդանօթները եւ աւելի հեղինակաւոր, որովհետեւ միջազգային էր ու համաշխարհային եւ ոչ թէ եւրոպական:

Մերձաւոր Արեւելքի յեղաշրջումը ներկայացնելու համար Նիքըլսըն կը բացատրէ թէ ի՛նչ փուլերէ անցաւ, օրինակ, Աֆղանիստանի ըմբոստութիւնը: Աֆղանիստան ութսունական թուականներէն ի վեր կը վախնար Ռուսիոյ յառաջխաղացումէն եւ որոշ չափով կը վայելէր Մեծն Բրիտանիոյ հովանաւորութիւնը: Արդէն 1907ի անգլեւռուս դաշնագրին համաձայն այդ երկիրը մաս կը կազմէր բրիտանական ազդեցութեան գօտիին: Պատերազմի ընթացքին Գերմանիոյ գործակալները ամէն միջոցի դիմեցին Գապուլի մէջ, որպէսզի Աֆղանիստանը միանար կեդրոնական պետութեանց: Էմիր Հապիպուլլահը ականջ չկախեց Պերլինի շողոքորթութիւններուն: Անոր սպանութենէն յետոյ (փետրուար 1919) գահ բարձրացաւ իր որդին՝ Ամանուլլահ: Ռուսական յեղափոխութիւնը այլեւս փարատած էր Աֆղան ժողովուրդին սարսափը. այնպէս որ իր վարիչները պատրաստ էին թօթափելու բրիտանական ազդեցութեան լուծը:

Ամանուլլահ «գլխամեր» ըմբոստական գործողութիւններու ձեռնարկեց (մարտ 8, 1920) հնդկական սահմանագլուխին վրայ: Վեց շաբաթ ետքը արդէն չարաչար պարտուած էր: Նախապատրաստական դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ 8 օգոստոս 1919ին, իսկ երկրորդ մը՝ 22 նոյեմբեր 1921-ին:

Այս դէպքը ցոյց կուտայ թէ Արեւելքի հասարակ ինքնակալ մը կը համարձակի անեղի յարձակում մը ձեռնարկել հնդկական կայսրութեան դէմ այն շրջանին երբ այս վերջինը զինուած էր ու յաղթական: Սակայն եւ այնպէս, ի՞նչ եղաւ անոր պարտութեան արդիւնքը: Հնդկաստանի կառավարութիւնը ոչ միայն «չպատժեց» Աֆղանիստանը, այլ նաեւ հրաժարեցաւ այդ երկրին արտաքին քաղաքականութեան վրայ քառասուն տարիէ ի վեր ունեցած իր իրաւունքէն: Ամանուլլահի պարտութիւնը իրականին մէջ յաղթանակ մըն էր: Անիկա բանակցութեան սկսաւ Ռուսիոյ հետ եւ 1921 փետրուար 28ին բարեկամական դաշինք մը ստորագրեց Մոսկուայի վարիչներուն հետ:

Աւելի եւս ուշագրաւ է այն դաշնագիրը զոր Աֆղանիստան կնքեց Թուրքիոյ հետ 1921 մարտ 1ին: Համաձայն այդ դաշնագրին, յանձնառու կողմերը կը խոստանային իրարու աջակցիլ «դիմադրելու համար կայսերապաշտ պետութեան մը որ Արեւելքը շահագործելու եւ ապատակելու քաղաքականութիւն մը կը վարէ»: Ահաւասիկ, ուրեմն, փոքրիկ խալամ պետութիւն մը որ ապարէզ կը կարդայ Հնդկաստանին եւ շնորհիւ իր պարտութեան լայնօրէն կ'օգտուի իր անկախութենէն եւ բացայայտօրէն Անգլիոյ դէմ ուղղուած համաձայնութիւններ կը կնքէ Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի հետ:

Երբ Աֆղանիստանի պէս հեռաւոր ու գրեթէ անարժէք երկիր մը զինուորական չարաչար պարտութենէ մը ետք քաղաքական այդպիսի յաղթանակ մը կը շահի, այլեւս կարելի չէ զարմանալ որ արեւելեան կարգ մը ուրիշ պետութիւններ, կը հաւատային թէ Մեծն Բրիտանիան, ինչ ալ պատահէր, չպիտի կարենար իր հեղինակութիւնը պարտադրել իրենց:

Եւրոպայի քաղաքական կացութիւնը այս անստոյգ պատկերը կը ներկայացնէր, երբ եգիպտական խնդիրը օրակարգի նիւթ դարձաւ 1919ին:

×

Անգլիոյ դիրքը Եգիպտոսի(*) մէջ շատ անորոշ էր, կ'ըսէ Նիքըլսըն: Երեւութապէս այն երկիրը գրաւած էր 1882ին, Սուլթանին հաւանութեամբ եւ Ֆրանսայի մասնակցութեամբ: 1890ին Անգլիա յայտարարեց թէ այդ գրաւումը «ժամանակաւոր» պիտի ըլլար, եւ սակայն «մենք այնտեղ մնացինք յիսուն տարի» ու մեր ներկայութիւնը արդարացնելու համար զանազան պատրուակներ ստեղծեցինք: Հոն էինք՝ երկիրը օտար արշաւանքի մը սպառնալիքին դէմ պաշտպանելու եւ Իսմայիլեան վարչաձեւի մը չարիքը կանխելու համար: Այդ տեսակ սպառնալիք գոյութիւն չունէր: Հոն էինք՝ օտարահպատակներուն շահերը ապահովելու նպատակով: Օտարահպատակները կը նախընտրէին իրենց կառավարութիւններուն պաշտպանութիւնը: Հոն էինք՝ Արաբներուն բարիքին համար: Բայց Արաբներուն հաւանութիւնը առած չէինք: Եւ սակայն կար շատ կարեւոր պարագայ մը զոր մինչեւ 1920 թուականը չխոստովանեցանք երբեք, նոյնիսկ մենք մեզի — Եգիպտոսը գրաւած էինք բանի ուժով, որովհետեւ Սուէզի ջրանցքը մերն էր եւ բրիտանական հսկայ դրամագլուխ մը կար երկրին մէջ:

Մեր դիրքը Եգիպտոսի մէջ անորոշական էր, դիտել կուտայ Նիքըլսըն: Մինչեւ 1919 թուականը երկիրը կը կառավարէինք տեղին վրայ գտնուող մարդպաններու միջոցաւ: Բայց զինադադարէն անմիջապէս յետոյ աշխատեցանք ժողովրդապետական բարեկարգումներ գործադրել այնտեղ: Եգիպտական խնդիրը կայսերական խնդիր մը չէր մեզի համար եւ սակայն տակաւին կը շարունակէինք մեր տիրապետութեան տակ պահել ամբողջ երկիրը: Տրամաբանօրէն սխալ էր այդ ուղղութիւնը: Ու Եգիպտացիները անմիջապէս հասկցան թէ մենք սխալ ճամբու մը կը հետեւէինք եւ իսկապէս շուարած էինք: Թերեւս կը վախնայինք ալ:

Ամէնէն գլխաւոր դժուարութիւնը այն էր որ մենք Ֆրանսական մրցակցութենէ մը վախնալով չէինք ուզեր իրաւական տեսակէտներով արդարացնել մեր գրաւումը կամ հակակշիռի իրաւունքը: 1904ին Ֆրանսան օրինական միջոցներով ու մեր հաւանութեամբ իւրացուց Մարոքը: Այդ թուականին մենք ալ կրնայինք միանգամ ընդմիշտ գրաւել Եգիպտոսը: Չօգտուեցանք այդ առիթէն եւ սպասեցինք մինչեւ պատերազմը: Երբ Թուրքիա պատերազմ հրատարակեց մեզի դէմ, Եգիպտոսը առինք մեր հովանաւորութեան տակ, բայց երբեք չկցեցինք զայն (**) (18 դեկտ. 1914):

Դաշնակիցներու յաղթանակը երրորդ պատեհութիւն մը եւս ընծայեց: Զօրավար Էլլընպին պնդեց թէ թրքական դաշնագրին մէջ մասնաւոր յօդուածով մը պէտք էր յիշատակել որ «Սուլթանը ի նպաստ Անգլիոյ կը հրաժարի Եգիպտոսի վրայ իր ունեցած վեհապետական իրաւունքներէն»: Դարձեալ վարանեցանք: Ու յետագայ դաշնագրին մէջ Թուրքիան կը հրաժարէր իր սեփական իրաւունքներէն բայց յայտնի չէր թէ ի նպաստ որո՞ւ: Այնպէս որ կացութիւնը միշտ անստոյգ էր նոյն իսկ զինադադարէն յետոյ: Կը հաւատայինք որ Եգիպտոս կը մնայինք ոչ թէ բանի ուժով այլ ժողովուրդին համաձայնութեամբ: Այդ համոզումը հիմնովին սխալ էր. ապացոյց՝ 1919ի մարտին եգիպտական ապստամբութեան պայթումը:

×

Կ'ըսուի թէ Աֆղանիստանի ըմբոստութիւնը հետեւանք էր Ամանուլլահի անձնական փառասիրութեան: Պարսկաստանի ըմբոստութիւնը՝ իսլամական երկիրներու քաջալերութեան եւ Անգլիոյ տկարութեան, իսկ Թրքականը՝ Իզմիրի գրաւումին եւ դաշնակիցներու պառակտումին:

Եգիպտոսի ապստամբութիւնը բոլորովին տարբեր շարժառիթներ ունէր: Բրիտանական վարչութիւնը այն աստիճան խստացած էր 1919 թուականին որ Եգիպտացիները համոզուած էին թէ Անգլիան իրենց երկիրը կը նկատէր կայսրութեան գաղթավայրերէն մէկը: Իրաւ է որ Եգիպտոս անտեսապէս օգտուած էր պատերազմէն եւ սակայն տեղացի ժողովուրդը դժգոհութեան բազմաթիւ պատճառներ ունէր մասնաւորաբար անգլիացի պաշտօնէութենէն:

Անգլիական կառավարութիւնը 1904ի անգլեւֆրանսական դաշնագրէն ի վեր գրեթէ սեփականացուցած էր եգիպտական խնդիրը: Այդ տեսակէտին ուժ տուաւ անշուշտ 1914ի հովանաւորութիւնը: Լոնտոնի վարիչները կը պնդէին թէ ամէն վէճ պէտք էր կարգադրուէր առանց արտաքին միջամտութեան: Իսկ ազգայնականներուն համար Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի վէճը միջազգային խնդիր մըն էր: Չէ՞ որ իրենց անկախութիւնը վաւերացուած էր 1841ի ֆէրմանով: Եւ անկեղծօրէն կը հաւատային որ Անգլիոյ «հովանաւորութիւնը» ժամանակաւոր հանգամանք ունէր եւ պիտի տեւէր միայն պատերազմի ընթացքին: Եգիպտական կառավարութիւնը ուզեց պատուիրակութիւն մը ղրկել Փարիզի վեհաժողովին: Անգլիա մերժեց այդ առաջարկը, որովհետեւ, ըսաւ լորտ Քըրզըն, այդ տեսակ քայլ մը անիրագործելի յոյսեր պիտի ներշնչէր եգիպտացի ժողովուրդին: Այդ մերժումը, դիտել կուտայ Նիքըլսըն, պատճառ եղաւ որ վէճին կարգադրութիւնը ստանձնեն ազգայնական շարժումին վարիչները որոնք միանգամ ընդ միշտ համոզուած էին որ Անգլիան կ'աշխատէր զէնքի ուժով պարտադրել իր հեղինակութիւնը եւ կը վախնար այն համակրութենէն զոր եգիպտական դատը կը վայելէր Փարիզի, Հռոմի, Ամերիկայի կամ Ճափոնի մէջ:

Եգիպտական քաղաքականութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը յանձնուած էր լորտ Քըրզընին որուն գլխաւոր մտահոգութիւնը այդ հարցին մէջ, կայսրութեան եւ Հնդկաստանի պաշտպանութիւնն էր: Անիկա ի հարկէ կը խուսափէր նոր յանձնառութիւններէ եւ սակայն Եգիպտոսի ազգայնականներուն կ'առաջարկէր երկու կարեւոր պայմաններ: Ո՛չ մէկ օտար պետութիւն պէտք է միջամտէր վէճին եւ Սուէզի ու կայսերական ճամբաներու ապահովութիւնը պէտք է պաշտպանուէր Եգիպտոսի կողմէ: Լորտ Քըրզըն շատ լաւատես էր:

1919ի փետրուարին ազգայնական շարժումը լուրջ սպառնալիք մը չէր թուեր: Սակայն մարտ ամսուն երբ Ռիւշտի փաշայի դահլիճը հրաժարեցաւ, նոր խռովութիւններ սկսան: Անգլիոյ ներկայացուցիչը խիստ միջոցներու դիմեց: Ազգայնականներու գլխաւոր վարիչը՝ Զաղլուլ փաշան Մալթա աքսորուեցաւ: Խռովութիւնները ծաւալեցան երկրին չորս կողմը: Լորտ Քըրզըն Եգիպտոս ղրկեց զօր. Էլլընպին: Ապրիլին Զաղլուլ փաշան ազատ արձակուեցաւ ու Փարիզ գնաց դաշնակիցներուն ներկայացնելու համար իր պահանջները: Լաւ ընդունելութիւն չգտաւ այնտեղ: Նախագահ Ուիլսըն վաւերացուց Անգլիոյ հովանաւորութիւնը Եգիպտոսի վրայ: Միւս կողմէ Զօր. Էլլընպի պատերազմական վիճակ հռչակեց եւ սկսաւ երկիրը կառավարել զինուորական վարչութեամբ: Ամիս մը ետքը մասնաւոր յանձնախումբ մը լորտ Միլնըրի նախագահութեամբ Գահիրէ մեկնեցաւ տեղին վրայ խնդիրը ուսումնասիրելու համար: Յանձնախումբը, որ պոյքոթի ենթարկուեցաւ իր հասած օրն իսկ, յայտարարեց թէ անգլիական կառավարութիւնը պատրաստ էր գոհացնելու եգիպտացի ժողովուրդին պահանջները՝ հաշտեցնելով զանոնք բրիտանական շահերուն հետ: Բայց եւ այնպէս կարելի չեղաւ համաձայնութեան եզր մը գտնել «Վաֆտ»ի վարիչներուն հետ:

Յանձնախումբը վերադարձաւ Լոնտոն, ուր լորտ Միլնըր բանակցութիւններ կատարեց Զաղլուլ եւ Ատլի փաշաներուն հետ: Վաֆտը կը պահանջէր Եգիպտոսի անկախութիւնը, թէեւ կը հաւանէր մասնաւոր առանձնաշնորհներ տալ Անգլիոյ: Լորտ Միլնըր եւ լորտ Քըրզըն նպատակայարմար կը գտնէին այդ տեսակ լուծում մը, սակայն դահլիճը ընդդիմացաւ, մանաւանդ որ առաջարկը լաւ ընդունելութիւն չգտաւ նոյն իսկ Եգիպտոսի մէջ: Բանակցութիւնները ընդհատուեցան մինչեւ 1921 յուլիս, երբ վարչապետ Ատլի փաշան դարձեալ Լոնտոն եկաւ, լորտ Քըրզընին հետ տեսակցելու համար: Ո՛չ մէկ արդիւնք տուին բանակցութիւնները:

1921 նոյեմբեր 10ին լորտ Քըրզըն յուշագիր մը պատրաստեց որուն մէջ կ'առաջարկէր բարեկամական դաշնագիր մը կնքել Եգիպտոսի հետ, պայմանաւ որ անոր արտաքին քաղաքականութիւնը վարէր Անգլիան, իսկ բրիտանական պահեստի ուժ մը տեւականօրէն մնար Եգիպտոսի մէջ: Ատլի փաշան մերժեց այդ առաջարկները, Լոնտոնի կառավարութիւնը պնդեց իր պայմաններուն վրայ եւ 1921 դեկտ. 3 թուականով յուշագիր մը ուղարկեց Սուլթանին, բացատրելու համար թէ «Եգիպտոս ապերախտ ուղղութեան մը կը հետեւէր եւ կը մոռնար այն բարիքները զորս ստացած էր Մեծն Բրիտանիայէն: Այդ յուշագիրը քննադատուեցաւ թէ Եգիպտոսի եւ թէ Անգլիոյ մէջ: Ատլի փաշային յաջորդեց Սարվաթ փաշան (յունուար 12, 1922) որ բանակցութիւնները վերսկսելու համար առաջարկեց նախ հովանաւորութեան ջնջումը: Լորտ Էլլընպի հաւանեցաւ այդ առաջարկին, բայց Լոնտոն դարձեալ մերժեց: Զօրավարը սպառնաց հրաժարիլ եւ Լոնտոն եկաւ: Այդ անցուդարձերէն ետքն էր որ արտաքին նախարարը՝ Քըրզըն ծրագրեց ուրիշ կարգադրութիւն մը. մէկ կողմէն Եգիպտոս անկախութիւն պիտի ստանար, իսկ միւս կողմէն Անգլիա իրեն պիտի վերապահէր կարգ մը իրաւունքներ Եգիպտոսի մէջ:

Եւ 1922 փետր. 28ին Լոնտոնի կառավարութիւնը յայտարարեց թէ հովանաւորութիւնը պիտի ջնջուէր, Եգիպտոսի անկախութիւնը պիտի ընդունուէր եւ սակայն Մեծն Բրիտանիան թոյլ չպիտի տար որ օտար պետութիւններ միջամտէին Եգիպտոսի ներքին գործերուն:

Եգիպտոս հաւանեցաւ այդ կարգադրութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) 13 փետր. 1841 ֆէրմանով Սուլթանը Մէհմէտ Ալիի գերդաստանին կուտայ Եգիպտոսի փաշայութեան ժառանգական իրաւունքը: 1863ին՝ Իսմայիլ խտիվ կ'ընտրուի, 1869ին կը բացուի Սուէզի ջրանցքը, 1875ին Անգլիա կը գնէ ջրանցքին բաժնեթուղթերուն մեծ մասը: 1876ին Անգլիա եւ Ֆրանսա կը միջամտեն Եգիպտոսի ելմտական խնդիրներուն. 1881ին՝ կը սկսի Արապի փաշայի ըմբոստութիւնը. 1882ին Անգլիա կը շահի Թէլ-Էլ Քէպիրի կռիւը, 1883—1907 կը տեւէ Քրօմըրի վարչութիւնը:

(**) Անգլիան միջազգային օրէնքով իրաւունք չունէր Եգիպտոսը գրաւելու որովհետեւ իրաւագիտօրէն անիկա թշնամի (թրքական) հող էր: Լահէյի դաշնագրին համաձայն առժամաբար գրաւուած հողերը կարելի չէ «կցել» որքան ատեն որ պատերազմը կը շարունակուի:

ՍԵՐՈԲԻ ՍՕՍԷՆ ՀԱՅԿԱՇԷՆԻ ՄԷ

»»» : «««

ՊԷՅՐՈՒԹ, 20 օգոստ. (Յառաջ). Հայկաշէնը, Պէյրութի արեւելեան կողմը, զառիթափի մը վրայ կառուցուած նոր մասն է, բաղկացած մօտ տուներէ որոնց բոլորն ալ գրեթէ նական տուներ են: Բնակչութեան ծամասնութիւնը կը բաղկանայ Հայաստանի լեռնային եւ հայախօս ջաններու տարագիրներէն: Ռազմաշունչ երգերը ամէն երեկոյ, ամէն կինէ կը լսուին: Այս սերունդը քերը բանալով ինքզինք Լիբանանի ղերուն վրայ գտաւ, 8—12 տարեկան տղաքը, մասնաւորապէս Հայկաշէնի մէջ, մանաւանդ կիրակի օրերը, տեղ կը հաւաքուին, զոյգ զոյգ չարուին, եռագոյնը պարզած կը ջին ամէն անկիւն երգով ու խնդմով:

Ահա այս թաղն էր որ անցեալ ամսուն, օր մը ամբողջ 12 ժամ ցնծութեան մէջ էր: Նախապէս լուր կը ջէր բերնէ բերան թէ Սերոբ փաշայի կինը՝ Սօսէն, որ Պէյրութ կը գտնուի պիտի այցելէ նաեւ Հայկաշէն: կրնայ խօսք հասկցնել պզտիկներուն որոնք առաւօտէն մինչեւ կէսօր, ռանց ճաշի անգամ գալու, Հայկաշէնի մտնող ճամբուն դարձուածքին բերանը սրտատրոփ կը սպասէին եւ վերջապէս ժամը 2ի առեններուն Սօսէն ինքնաշարժը կը մօտենայ...

Պատանիները իրենց սովորական շարքով եւ եռագոյնով, աւելի առջեւ բէցները անոնց ետեւէն, Սօսէն ինքնաշարժը շղթայի մէջ առած կը մտնէ Հայկաշէն Սերոբ փաշայի եւ իրեն ձօնուած երգով.—

Գնդակ որոտաց Նոյեմբեր ամսուն,
Պաշարուած ենք մենք, Սօսէն իմ րուն,
Դէ՛ հասիր շուտ հասիր, հաս օգնութեան,
Սերոբ կը զոհուի ի սէր ազգութեան
Ձայն տուեց Սօսէն, Սերոբ ջան հա
Զինուած պատրաստ ձայնիդ կը սպասեմ.
Ամէն օր, ամէն ժամ քեզի հետ կռուելու
Քու կողքին մեռնելու պատրաստ Սօսին:
Իսկ դու Սերոբ ջան կեանքիս հատոր
Արիւնով լեցուր Տալւորիկ ձորը.
Կուգայ շուտ կուգայ քու սիրած Սօսէն,
Քեզի հետ մեռնելու պատրաստ կ'սպասէ:

Կենդանութիւնը աւելի թափ կ'առնէ տուներուն առջեւ, ճամբաներու եզերքները:

Ժողովուրդը կանգ կ'առնէ Սասունցիի մը դրան առջեւ, ինքնաշարժի դռնակը կը բացուի ու Սօսէն դուրս կ'ելլէ: Ծեր է, բայց անոր մէջ ինչ երիտասարդական կորով կայ, կը յի շուրջը: Պատերուն տակ, պատ հաններուն մէջ, տանիքներուն եզեր ները կիներ իրենց ծծկեր երախա րով հաւաքուեր են, իր անմիջական շուրջն են տղաքը, պատանիները լոր, սեւ ագուռ աչքերով որոնք իր կը նային, իր մէջ փնտռելով վրէժի, հայրենիքի, Սասնոյ լեռնե րուն մարմնացումը, կը դիտեն կ րօտավառ նայուածքներով, մինչ Ս ւէն, կոկորդը սեղմելով արցունք կայլակներ կուլ կուտայ ու հայ մա

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՏԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Սուրիոյ կալուածահամարի վարչութեան վերջին տեղեկագիրները կը հաստատեն թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ընդհանուր տարածութիւնն է 145 հազար քիլոմեթր, եւ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

Սուրիա՝ 127,000 քառ. քիլոմեթր, Լիբանան՝ 10,500, Ալէվիներու երկիր՝ 6,000, Ճէպէլ Տրիւզ՝ 1000:

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

»»»• • «««

Միայն այս պահանջները կատարելու դէպքում գրողների շրջանում շարունակական կը լինի աշխոյժ, ստեղծագործական մթնոլորտ, առաջ կը գան թարմ, կենսական հարցեր: Այս պայմանով միայն կարելի է արմատապէս վերացնել այն մի շարք խիստ բացասական երեւոյթները, որ նկատւում են գրողների մէջ եւ արգելում ստեղծագործական աշխատանքը: Ես նկատի ունեմ փոխադարձ գժտութիւնները եւ խծբծանքները, խմբակային պայքարը, մանր-բուրժուական բարքերը, հակակոլեկտիվիստական եւ հակա-հասարակական տրամադրութիւնները, եսապաշտութիւնը: Այս խայտառակ երեւոյթների դէմ պայքարի ուժեղացումը ներկայ համագումարի կարեւորագոյն խնդիրն է: Մեզ հարկաւոր է ընկերներ, նոր տիպի գրող, որ իր ամբողջ էութեամբ, կեանքի բոլոր թելերով կապուած է մասսաների հետ, սոցիալիստական պրակտիկայի հետ, որ պայքարում է մեր ընդհանուր զարգացման մակարդակի վրայ, որ անընդհատ սովորում է, որ անընդհատ յառաջ է շարժւում գրական ստեղծագործութեան վերելքի ուղիներով:

×

Բացառիկ է քննադատութեան դերը գրական ստեղծագործութեան որակի բարձրացման տեսակէտից: Իսկ քննադատութիւնը մեզ մօտ սաստիկ յետ է մնացել, աւելի յետ քան գրականութիւնը: Որո՞նք են մեր քննադատութեան հիմնական թերութիւնները: Ամէնից առաջ անբաւարար պայքարը, իր խորութեամբ անբաւարար պայքարը թշնամի ու խորթ ազդեցութիւնների դէմ գրական ստեղծագործութեան մէջ: Գրական քննադատութիւնը պէտք է աւելի խոր կերպով մերկացնի նացիոնալիզմի ազդեցութեան ակունքները, ցոյց տայ ամէն դէպքում, թէ ինչից է բխում այն, օգնի գրողներին, յաղթահարելու նացիոնալիզմի ազդեցութիւնները, համակելու ողջ գրականութիւնը ինտերնացիոնալիզմի ոգիով: Քննադատութիւնը պէտք է լինի խիստ եւ հարուածող, բայց չպիտի թոյլ տայ մակերեսային եւ անհանդուրժողական, «ձախ» վարքագիծ: Քննադատութիւնը պէտք է լինի սկզբունքային եւ կոնկրետ... չի կարելի անվերջ կրկնել արդէն բերանի ծամոն դարձած ընդհանուր ճշմարտութիւնները, ինչպէս նաեւ չի կարելի այս կամ այն գրողի գործերից երեք-հինգ տող պոկելով փակցնել անմիջապէս նրա ճակատին պատրաստի մակդիրը, ինչպէս այդ փորձում էին դեռ մինչեւ վերջերս անել մի քանի ընկերներ: Քննադատութիւնը չպէտք է հրամայէ եւ դեկրետաւորի. նա պէտք է կարողանայ համոզել, նա միշտ պէտք է հաշուի առնի գրական ստեղծագործութեան սպեցիֆիկումը, հետեւաբար մեր քննադատները պէտք է առաւել պատասխանատու վերաբերմունք ունենան դէպի իրենց աշխատանքը: Եթէ սովորելու պահանջը հիմնական է գրական բանակին, ապա այդ պահանջը ամէնից առաջ վերաբերում է մեր քննադատներին:

×

Գրականութեան որակի կարեւորագոյն ցուցանիշներից մէկը լեզուն է: Մեր գրական լեզուն յեղափոխութիւնից յետոյ անկասկած մեծապէս հարստացել, ճոխացել է: Մեր գրողներից շատերը սակայն չեն տիրապետում դեռ մեր լեզուի ամբողջ հարստութեանը, չեն կատարում իրենց պարտականութիւնը լեզուն աւելի բարձր մակարդակի հասցնելու գործում: Նրանցից ոմանք նոյն իսկ լաւ չգիտեն լեզուն, կամ այնքան անփոյթ են և անխնամ, որ յետ են տանում այն: Լեզուի ասպարէզում եւս մենք պայքար պէտք է մղենք երկու ճակատով. ամէնից առաջ՝ ռէակցիոն տենդենցների դէմ, որոնք արտայայտւում են հայկական նացիոնալիզմի պատուէրը, որոնք յանգում են խիստ գրաբարաբանութեան, ամէն տեսակի միջազգային տերմինոլոգիա դուրս վանելու ձգման, մեր լեզուն բառ հնաբառերի ինքնադարփակելու եւ խրթին ու մասսաներին անհասկանալի դարձնելու ձգմանը: Այս առնչութեամբ հետաքրքիր է յիշել, թէ ինչպէս էր դնում լեզուի հարցը հայկական նացիոնալիզմի ամենառէակցիոն պարագլուխներից մէկը՝ Ն. Աղբալեանը դեռ 1914 թուին: Առարկելով Յովհ. Թումանեանին, որ լեզուի խնդրում իր ժամանակին կանգնած էր հիմնականում ուղիղ դիրքերի վրայ, «քննելով այն հարցը, թէ գրաբա՞րն է աւելի մօտ Հայի հոգեբանութեանը, թէ աշխարհաբարը, ճառախօսը (Ն. Աղբալեանը) գալիս է այն եզրակացութեան, որ գրաբարն աւելի հարազատ է քան աշխարհաբարը: Հոգեբանական ոչ մի կապ չկայ գրաբարի եւ աշխարհաբարի մէջ, որովհետեւ գրաբարը աւելի շատ նման է հնդեւրոպական լեզուներին, իսկ աշխարհաբարը թուրքերէնին: Այնպէս որ եթէ հայ գրական լեզուն ուղղւում է դէպի մեր նախահայրերի, դէպի հնդեւրոպական մտածողութիւնը, դրանով արդէն նա ձեռք է մեկնում հնդեւրոպական ժողովուրդներին... Ինչ վերաբերում է հայ գրական լեզուի ճոխացման, ճառախօսը գտնում է որ հայ լեզուի ձեւերի եւ ուղղագրութեան համար որպէս կշռաչափ պէտք է ծառայեցնել գրաբարը» («Հորիզոն», 1914 թիւ 88): Մի՞թէ պարզ չէ, որ լեզուի մաքրութեան խնդրում գրաբարի նշանակութիւնը գերագնահատողները առարկայօրէն ձեռք են մեկնում Աղբալեանին, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Աղբալեանը դեռ 20 տարի առաջ ավանսով իր ձեռքը մեկնում էր... գերմանական փաշիստներին՝ նրանց «արիականութեան» տեսութեանը:

Պայքարելով լեզուի մաքրութեան խնդրում նացիոնալիստական արտա յայտութիւնների դէմ, միաժամանակ պէտք է հարուածել մեծապետական շովինիզմը արտայայտող տենդենցները, պէտք է հարուածել «ձախլիկներին», որոնք չեն ցանկանում ընդունել հայերէնի (ազգային լեզուի) զարգացման անհրաժեշտութիւնը եւ օրինաչափութիւնը, ձգտում են գործնականում խոչընդոտներ յարուցանել հայերէնի զարգացման առաջ, անգամ թարգմանութիւններում մէջ թոյլ տալով հայերէնում վա ղուց գործածական եւ ընդհանուր հասկանալի արտայայտութիւններ Առարկայօրէն այս կարգի շեղումն նպաստում նաեւ գռեհկաբանութիւն լեզուի մէջ բարբառների անքննադատ օգտագործումը, լեզուի օրէնքների ոտնահարումը:

Մենք ստեղծում ենք եւ ստեղծել ենք այնպիսի հայերէն գրական լեզու որ 1. կարողանայ լրիւ արտայայտ բոլոր այն հասկացողութիւնների մարը, որն անհրաժեշտ է արտայայ տելու համար մեր ժամանակակից ցիալիստական հասարակութեան լոր երեւոյթները:

(4) (Շար.)

մէնքերու յատուկ մաղթանքով կ'օրհ-
նէ...

Սօսէն կը շարժի դէպի ներս, տը-
ղաքը կ'երգեն «Լօ, լօ, լօ Սփիւռնայ
... սարին վրայ»:

Սօսէն, անկինը նստած կ'ընդունի
բոլոր այցելուները որոնք պատկա-
ռանքով եւ ակնածանքով կը մօտենան
ու կը համբուրեն աջը: Կուգան բա-
րոն ալ հարսներ ու աղջիկներ, տղաք
ու երախաներ, երիտասարդներ որոնց
Սօսէն կը ժպտի:

Այսպէս, այդ օր, ոչ միայն Հայկա-
շէնի հայութիւնը Սօսէին ներկայա-
ցաւ, այլ եւ շրջականներէն ալ, մանա-
ւանդ երիտասարդ ընկերները փու-
թացին համբուրելու Սօսէին մօսին
հրացան արձակող աջը:

Ցնծառոն էր այդ օրը Հայկաշէնի
մէջ, մինչեւ ուշ գիշեր:

Թ. ԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«Վրէժ» խումբի դաշտահանդէսը

— o —

Այս տարի կարծես ամառը շատ կանուխ խոյս տուաւ Մարսէյլէն: Դեռ խումբ մը դաշտահանդէսներ կը սպասէին արեւոտ կիրակիներուն: Կամ աւելի շիտ, ամրան գեղեցիկ օրերը անդառնալի եղան մխիթիններուն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի խումբերն ու ենթակոմիտէները ցարդ կը բանակումնային ընկերական դաշտահանդէսներով: Այս տարի ընկերականը վերածուեցաւ ընդհանրականի: Եւ ահա «Աղբիւր Սերոբ»էն եւ «Վասնեան»էն վերջ «Զաւարեանը», յետոյ «Ակունի»ն եւ «Վրէժ» խումբը սարքեցին յաջող դաշտահանդէսներ:

Երկու անգամ յետաձգելէ վերջ «Վրէժ» խումբը վերջնապէս հանդէսի օր յայտարարեց օգոստոս 26ի կիրակին:

Երկու երեք օր առաջ արդէն սկսած էր ամբողջ գիւղին մէջ: Սիվրի – Հի – սարի Հայր. Մխիթինը մէկէ աւելի անգամներ յետաձգեց իր ընդհ. ժողովը, նոյնպէս Թաղականութիւնը յետաձգեց դասու. ժողովի ներկայացուցչի ընտրութիւնը:

Կիրակի առաւօտ արշալոյսին Թապաօնի ագարակին երկաթէ մեծ դըրան երկու կողմէ կը ծածանին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, իսկ ներսը մեծ ծառերու հովանիին տակ պզտիկ բեմ մը դրօշազարդ, եւ Դաշնակցութեան զինանշանով:

Առանց հաշուելու իրարու եւեւէ հասնող ինքնաշարժները, քառորդ ժամը անգամ մը հանրակառքէն կը թափուէին տասնեակներով հայրենակիցներ, հացի ծրարներով եւ կողովներով: Մինչեւ կէս օր երկու հարիւրը կ'անցնէր հանդիսականներու թիւը:

Կէսօրէն վերջ ժամը 1.30ին արդէն սպառեր էին մուտքի տոմսերը — 500 հատ: Կազմակերպիչ յանձնախումբը տեղին վրայ պարզ թուղթերով հարիւր հատ եւս կը պատրաստէ եւ ապա ազատ կը ձգէ մուտքը:

Ժամը 3ին հանդէսի բացման առթիւ դրուած են բոլոր աթոռներն ու նստարանները եւ նոյնքան մըն ալ ոտքի կեցած կը սպասեն օրուան բանախօսին՝ Պ. Կասթոն Պէրթրանին:

Ահաւասիկ ինքնաշարժ մը եւ Պ. Պէրթրան համակրելի ուսուցիչը Սէն Ժէրոմի ֆրանսական դպրոցին, ընկերակցութեամբ ընկեր Յ. Դաւիթեանի կը յառաջանայ դէպի հանդիսավայրը: Իր չունեցած տակ մնացած ու իր թուած Սէն Ժէրոմցի խումբ մը հայ պատանիներ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական համազգեստներով շարուած կը բարեւեն: Հանդիսականներու մէջ կը նշմարուէին Սէն Ժէրոմի թաղականներէն Յ. Շալճեան, Յ. Պետրոսեան, Ա. Վասնեան, Յ. Փանոսեան, Ա. Կարմիրեան, ինչպէս եւ Պ. Պ. Ա. Անտոնեան, Մ. Զօրայեան, Յ. Սանտալեան, եւ ուրիշներ, իրենց ընտանիքներով: Բացումը կատարեց Զ. Ռ. Մ.ի նուագախումբը, նախ «Մարսէյէզ»ով եւ յետոյ «Մեր հայրենիք»ով: Երկու քայլերգները յոտնկայս ունկնդրելէ վերջ, այս տողերը ստորագրողը քանի մը խօսքով պարզեց դաշտահանդէսին նպատակը եւ ներկայացուց Պ. Պէրթրանը:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ յաջողութեամբ արտասանեց Օր. Ե. Անտոնեան, (Կանչ Հայաստանի)ն եւ (Քաջորդւոյն թաղումը):

Առաջին խօսողն էր ընկ. Հ. Սէրընկիւլեան, երկրորդը՝ Պ. Պէրթրան որոնց ճառերուն ամփոփումը կ'արժէ տալ առանձին: Խօսեցաւ նաեւ ընկ. –րունի Ն. Բիլղրիթեան, մանաւանդ շեշտելով. «Քոյրեր եւ մայրեր, այս տօնախմբութեան մէջ դուք պէտք է ունենաք միայն մէկ նպատակ, — Հայ պահել, հայ մեծցնել ձեր զաւակները, եւ պատմել անոնց թէ մեր այս թափառականութեան պատճառը ոչ միայն Ջարդարար Թուրքն է, այլ եւ չհասկցողիր Եւրոպան:

Միջանկեալ բեմի վրայ երեւցաւ նաեւ Օր. Հերմոն Գոմյեան, որուն հայերէն ու ֆրանսերէն երգերը ունկնդրուեցան մեծ հետաքրքրութեամբ: Օր. Ա. Աստուրեան արժեցուց իր արտասանութիւնը, Ա. Ահարոնեանի «Յաղթանք քեզ»ը, ֆրանսերէնով Սէն Ժէրոմի նորակազմ սկաուտական խումբէն երկու պատանիները արտասանեցին հայերէն եւ ֆրանսերէն կըտորներ: Գեղարուեստական բաժինը վերջ գտաւ քրքջալից զաւեշտով մը որ ներկայացուցին դերասան Տէր եւ Տիկին Ղազարեաններու կողմէ:

Ժամը հինգէն վերջ սկսան պարերը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, մինչ Գոմօնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէն եւ Պուլուզի «Վարանդեան» խումբը օդը կը թնդացնէին հայրենասիրական երգերով:

Մ. ՄԻՒՏՈՆՆԵԱՆ

ԱՆԳԼՈՒՀԻՆ Կ'ԱՊՏԱԿԷ ՀԱՅ ՏՂԵԿԸ

— o —

Կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան անդամուհիներէն Լայֆըն, անգլիացի «բարեսէր» տիկին մը Պէյրութի շուկան պտտած միջոցին կը տեսնէ որ Սեսակ անուն հայ տղեկ մը ձեռքին մէջ բռնած է շիշ մը, որուն ծայրը կապուած էր կատու մը: Տիկ. Լայֆըն չափազանց կը յուզուի, կ'ուզէ լալ ի տես երանելի կենդանին քաշած տառապանքին, սակայն պաշտպանը պահելով կը յարձակի տղուն վրայ, կը խլէ կատուն եւ քանի մը զօրաւոր հարուածներ կ'իջեցնէ Սեսակի: Հայ տղեկը լալով կը հեռանայ, իսկ տիկինը կատուն գրկելով ինքնաշարժ մը կը նստի եւ կը տանի հիւանդանոց: Երեք հիւանդապահուհիներ պաշտօն ստացած են խնամելու կատուն, մասնաւոր վարձատրութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞ՆՉ ԴԵՐ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ՕԴԱՆԱՒԸ

Իբրեւ Անդրկովկասեան օդանաւային վարչութեան մասնաճիւղ՝ Հայաստան եւս ունի օդանաւային գրասենեակ մը, երկու բաժանումներով, — փոխադրութիւն եւ գիւղատնտեսութեան օժանդակութիւն:

1934 Ապրիլ 5էն սկսեալ կը գործէ օդանաւը Երեւան – Լէնինական – Թիֆլիզ գծին վրայ, ապահովելով արագ հաղորդակցութիւն մը այս երկու մայրաքաղաքներուն միջեւ: Մինչեւ Օգոստոսի 10, այս գծով տեղափոխուած են 330 հոգի, 70 թոն ապրանք, մէկուկէս թոն թղթատար: Իսկ քաղաքին վրայ թռիչքներ կատարած են աւելի քան 500 հոգի:

Օգոստոս 10էն սկսեալ բացուած է եւ կանոնաւոր կը գործէ Երեւան – Բասարգեչար գիծը:

Այս գիծը, իր բացման առաջին օրէն իսկ, հաստատեց թէ տնտեսական մեծ անհրաժեշտութիւն մը կը ներկայացնէ: Զափազանց մեծ է ուղեւորներու եւ փոխադրութիւններու թիւը: Օդանաւերը ամէն օր Բասարգեչար կ'երթան ու կը վերադառնան լեցուն մարդոցմով եւ ապրանքով:

Մեծ աշխատանք կը կատարէ նաեւ օդանաւային գիւղատնտեսական բաժինը: Գիւղատնտեսութեան համար նուաճումը լայն ասպարէզ բացած է օդանաւին առջեւ: Օդանաւը, ընկերվարական գիւղատնտեսութեան մէջ, իբրեւ պայքարի միջոց ընդդէմ վնասակար միջատներու եւ ջերմախտի, իր կարեւոր տեղն ունի:

Այսպէս, շատ յաջող անցան փորձերը՝ օդանաւով այգիները պաշտպանելու ցրտահարութեան դէմ, ձմեռը հալեցնելու ժամանակէն առաջ, հողերը մարելու հրշէջ ռումբերով, մանաւանդ մեր լայնածաւալ անտառներուն մէջ, հետախուզական արշաւներ կատարելու ընկերվարական տնտեսութեան զանազան ասպարէզներուն մէջ:

Բուսխոյ մէջ 1933ին օդանաւով սրսկում կատարուած է 1,154,100 հեկտար տարածութեան վրայ, ցանուած է 137,000 հեկտար: Օդանաւը մէկ հեկտար հողը կը սրսկէ 3—10 վայրկեանի մէջ, կը ցանէ 10—20 վայրկեանի մէջ: Օրական օդանաւը կրնայ սրսկել 275 հեկտար ցանք:

Հայաստանի մէջ, բամպակամշակութեան յատկացուած հողամասերու վրայ, ինչպէս եւ Նախիջեւանի զանազան շրջաններուն մէջ, սրսկուած է 38,000 հեկտար, միայն 10,000ը ջերմախտի դէմ:

Օդանաւային գործունէութեան հետզհետէ աւելի զարկ տալու համար, ձեռնարկուած է օդանաւային կայաններու շինութեան՝ Հայաստանի կարգ մը շրջաններուն մէջ: Աւարտած է արդէն Զանգեզուրի օդային գծին քննութիւնը: Ուրիշ շրջանային կեդրոններու մէջ եւս որոշուած են օդանաւային կայաններու տեղերը: 1935ին կը սկսին հողային աշխատանքները, աւարտելու պայմանով նոյն տարին:

Հայաստանի շրջաններէն շատերը արդէն կապուած են Երեւանի օդային գծերով: Զանգեզուրի միացումով Հայաստանի շրջանները մեծ մասամբ օդային հաղորդակցութիւն կ'ունենան Երեւանի հետ:

ՋՐԱ-ԲՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐ

Հայաստանի հանքային ջուրերու եւ կլիմայական առողջապահական վայրերու ցուցահանդէս մը բացուած էր, Օգոստոս 7ին, Երեւանի բնաբուժական հիմնարկութեան մէջ:

Ինչպէս գրած էինք, ցուցահանդէսին համար պատրաստուած է լուսաւոր քարտէս մը, որ կը պատկերացնէ Հայաստանի հանքային ջուրերու հարստութիւնը: Լուսաւոր կէտերով եւ բազմաթիւ գեղեցիկ նկարներով պատկերացուած են Արզնիի եւ Դիլիջանի ապաքինարանները, Ղարաքիլիսայի, Մաղկաձորի, Սոճխա-նասանի, Սեւանի, Ախթալայի հանգստեան տուները եւ բնութեան առողջարար եւ գեղեցիկ վայրերը: Ցուցադրուած են նաեւ գործածուող եւ չսատով օգտագործելի հանքային ջուրերու նմոյշները, ջրաբուժական ասպարէզի աշխատաւորներուն նկարները, եւն.:

Ցուցահանդէսը կահաւորուած է գեղարուեստական ճաշակով: Ծախսուած է 55,000 րուբլի: Հարուստ թանգարան մը վերջապէս: Ցուցահանդէսին համար աշխատած են նըրկարիչներ Տ. Խաչվանքեան, Ս. Ցոլհաննիսեան, Վաղարշակ Մելիք – Ցակոբեան:

Ցուցահանդէսին աշխատանքները ղեկավարած է փրոֆ. Արշակ Ցակոբեան:

Բացումը կատարուեցաւ հանդիսաւոր կերպով: Ներկայ էին Ս. Ակոպով, Մասուրով, Դալլաքեան, առողջապահական գործավար Ղեւոնդեան, Ա. Սարգսեան, Թումանեան, առողջապահական գործավարութեան ամբողջ կազմը, բժիշկներ եւ արուեստագէտներ:

ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇԵՐ ԿԸ ՇԱՀԻՆ

Օգոստոս 6ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցան Հայաստանի մարզիկներուն մրցումները: Այս առթիւ, աշխատակից մը «Խ. Հայաստան»ի մէջ կը գրէ. — Երեւանի քաղաքային մարզարան կը շատցնէն մայրաքաղաքի աշխատաւորներն ու պատանիները, գիւղերը, այս տարի առաջին անգամ, Հայաստանի մարզական մրցումները: Համահայաստանեան առաջին ողիմպիականէն վերջ՝ այս մրցումները կը կազմեն քննութիւն մը, որ կուտան թեթեւ աթլեթիզմի հետեւորդները, պատրաստուելով միաժամանակ Հայաստանի մարզիկական 11րդ տաբեղարձին:

Քանի մը վայրկեան վերջ, Երեւանի քաղաքային ամբողջ մարզարանը կը փոխակերպուի իրական գործարանի մը, ուր կը սկսին գործել զանազան արդիւնաբերական բաժիններ:

Ուրիշ տեղ մը վազքի մրցումներ կը կատարուին: Ուրիշ տեղ մը աղջիկները գունդ կը վերցնեն, անդին Երեւանի եւ Լէնինականի պատանիները սկաւառակ կը նետեն:

Ահա բոլորին աչքին առջեւն է հեւ ի հեւ կ'անցնի փոքրիկ Նիկիտը, որուն վիճակուած է 60 մեթր վազել ամենակարճ ժամանակամիջոցով: Անոր կը հետեւի Օնիկը: Ցաղթականն է Նիկիտը: 60 մեթր տարածութիւնը կը կտրէ 8 վայրկ. 9էն: Ահա եւ Լիլիկը, Ֆնարիկը եւ ուրիշները: Ահա եւ սկաւառակ նետող Լէնինականցի փոքրիկ Դէորգը, Լապաուին Եուրինը, Ցակոբեանը: Ցաղթականն է Ցակոբեան, որ սկաւառակը կը նետէ 43 մ. 38:

Փոքրիկներէն վերջ ահա վազքի ախոյեան Բասսոյը, որ 1500 մեթր տարածութիւնը կը կտրէ 4 վայրկ. 39էն, մօտենալով համրապետական մրցանիշին: Մանր աթլեթիքի ախոյեան Ս. Համբարձումեան կը բարձրացնէ գունդերը եւ բուռն ծափահարութիւններու տակ կը նշանակէ Անդրկովկասեան նոր մրցանիշ:

Օգոստոս 8ին շարունակուեցան թեթեւ աթլեթիզմի մրցումները: 300 մեթր վազքի մէջ Բուսիկին՝ առաջին (49 վայրկեան 7), Այվազեան՝ երկրորդ (53 վայրկ. 7):

Գունդ նետելու մէջ Զօրեան՝ առաջին (55 մեթր 35): Զօրեան այս թիւով կը նշանակէ Անդրկովկասեան նոր մրցանիշ: Ս. Համբարձումեան՝ երկրորդ (52 մեթր):

200 մեթր վազքի մէջ Շեաստելին՝ առաջին (24 վայրկ. 1), Շահնազար-եան՝ երկրորդ (27 վայրկ.):

Սկաւառակ նետելու մէջ Բուսիկին՝ առաջին, Սարգսեան՝ երկրորդ:

Երեք քայլ ցատկել (ուժ առնելով). — Բաբխուդարեան՝ առաջին (12 մեթր 29), Կարապետեան՝ երկրորդ (11 մ. 60):

Մրցումներուն շարունակութիւնը յաջորդով:

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ կը զօրանայ Դաշնակցութիւնը

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 օգոստ.).

— «Ոչ մէկ քաղաքական եւ այլ հայ կազմակերպութիւն իր թուական անունը, գաղափարներու տարածումը, կրնայ բաղդատել Դաշնակցութեան ձեռք բերած յաջողութիւններուն հետ:

Կ'ուզէինք այսօր վեր առնել յաջողութիւններու այն մասը որ անուղղակի արդիւնքն է, հակադաշնակցականներու կազմակերպած խեղազար հալածանքին:

Կիրքը բոլորովին կուրացուցած է հակադաշնակցական խմբակը, ան կը հայհոյէ, կ'անարգէ, ինչ որ կը պաշտպանուի Դաշնակցութենէն:

Անկախութեան գաղափարը եւ ազգային դրօշը, ամէն զգուելի յարձակումներու կ'ենթարկուի: Բոլոր հակադաշնակցական մտաւորականներու, քարոզիչներու գրութիւնները եւ ճառերը եթէ իրարու քով բերուին, ամբողջութեամբ նախատինքներ են հայ ազատագրական շարժումին, անոր հերոսներուն եւ դրօշին ուղղուած:

Հակառակորդները չեն անդրադառնար որ հայ կեանքին մէջ գլխաւորապէս իրենք են որ կը մղեն երիտասարդութիւնը դէպի մեզ: Ինչպէս որ Թուրքերու հալածանքը անցեալին կը զօրացնէր յեղափոխական շարժումները:

Աշխարհի ամէն անկիւնը, երիտասարդութիւնը ենթակայ է երկու ընդդիմադիր հոսանքներու, համայնավարութեան եւ ազգայնականութեան:

Հայրենի հողերէն տեղահանուած մեր ժողովուրդին մէջ, բնական է որ աւելի շեշտուած ըլլար իր իրաւունքները վերստանալու եռանդը, աւելի ուժգին կապուած ըլլար անցեալի յիշատակներուն:

Մանաւանդ իր ապրած երկիրներու ազգայնական ոգին կը մղէ մեր երիտասարդութիւնը բնազդաբար փնտռելու իր սեփական դրօշը եւ հայրենիքի անկախութիւնը:

Սակայն եւ այնպէս, դաշնակցական մտաւորականները գերմարդիկ եղած պիտի ըլլային, եթէ արդի աննպաստ պայմաններուն տակ ձեռք բերուած յաջողութիւնները վերագրուէին բացառապէս անոնց անձնական կարողութիւններուն: Անշուշտ անոնք գերազանց վիճակի մէջ կը գտնուին, որուն պատճառը դարձեալ հոգեկան այն ազդակներն են, որոնք, ինչպէս մեր ժողովուրդին, նոյնպէս եւ դաշնակցական մտաւորականներու եւ գործիչներուն ներշնչման աղբիւր կը հանդիսանան: Բայց առնելով միայն ազդակը չէ ձեռք բերուած յաջողութիւններուն:

Տրամադրանելու եւ ըմբռնելու կարողութենէն զրկուած մեր հակառակորդները իրենց բերնով միացած յայտարարեցին հայ ազատագրական պատմութիւնը՝ Դաշնակցութեան կուսակցական պատմութեան հետ: Նոյնպէս, ազգային եռագոյնը յայտարարեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Եւ որովհետեւ հայ ժողովուրդը երկար շղթաներով եւ միլիոնաւորներու արիւնով կապուած էր իր ազգային պատմութեան եւ ազգային դրօշին, ուժգին կերպով փարեցաւ նոյն նուիրականութիւնները պաշտպանող հայ կազմակերպութեան:

Կատարուած հալածանքները եթէ երեւութապէս քայքայեցին հայ կեանքը կամ որոշ վնասներ հասցուցին, միւս կողմէն զարթեցուցին քնացած առիւծը: Անհոգութեան եւ օտար շլացուցիչ ազդեցութիւններու վտանգին ենթակայ մեր երիտասարդութիւնը, ազգային տեսակէտով հաւանաբար կորսուէր: Եւ պայքարները ունեցան իրենց օգուտը: Ուր հալածում, անդ տարածում: Մինչեւ իսկ անարժան եկեղեցականներ եռագոյնին հանդէպ զարշելի վերաբերմունք ունեցան, որ առիթ տուաւ հաւատացեալներու ցասումին ու պոռթկումին, իրենց արհաւ զինով»:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երեքշաբթի օրուան դադարէն վերջ, Զուիցերիոյ շրջանը կատարող հեծելանիւորդները չորեքշաբթի օր կտրեցին Լիւցէրն – Լօզան հանգրուանը:

Առաջին հանգիսացու գերմանացի Ճէյհըր, որ արդէն երկրորդ հանգրուանէն առաջին ընդհ. դասաւորման գլուխը կը գտնուի եւ կը կրէ ոսկեգոյն շապիկը:

Հինգշաբթի օրուան հանգրուանն էր Լօզան – Պեռն, որ շատ հետաքրքրական եղաւ: Չորս հեծելանիւորդներ Պեռնէն 35 քիլոմեթր մնացած փախուստ տալով եւ միասին որոշեալ վայրը մտնելով Մաքս Պիւլլա, Գամոլօ, Փարտիէր եւ Տիկիէլ յաղթեցին եւ Մաքս Պիւլլա առաջին հանդիսացաւ իսկ լեռներու դասակարգութեան ցեցի մեջ կարծեօք ... կամ ... Զուիցերիացի Դամոլօ:

Զուիցերիացի Փօլ Էկլին որ մեծ ժողովրդականութիւն շահած էր, այս հանգրուանին լքեց մրցումը:

⁂ «Փօքս Սփօր» թերթը կը գրէ թէ Մաքս Շմելինկի եւ Վալթէր Նէօուսօյլի միջեւ տեղի ունեցած կռփամարտի մրցումին ընդհ. հասոյթն եղած է 2,500,000 ֆրանք, որ կը կտրէ Եւրոպայի մրցանիշը:

Հ. Սրապեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԿԱՐՕՏԻ ԿԱՆՉԵՐ...

Ահա լրացաւ Թափառական կեանքիս տասը տարին: Ապրիլեան եղեռնածին արհաւիրքներէն ճողոպրած՝ քալեր եմ հազար ու մէկ անծանօթ ճամբաներէ, յաճախ վիրաւոր ու ցաւատանջ ոտքերով ու մահամերձ, երբեմն անպատսպար ու անապաւէն՝ ենթակայ ճամբան սաստկաշունչ ցուրտին ու բուքին:

Տասնամեակը իր անհուն ու անհամար ցաւերով եւ տաղնապներով, խորթ ու կոպիտ զէնքերով իմ սրտիս վրայ խորունկ վէրք մը բացաւ, խոր ու անբուժելի: Անցեր եմ հրաշալի երկիրներու մէջէն, տեսեր եմ բոլոր գեղեցկութիւններն ու տեսարանները կախարդական, բայց ոչ մէկը իմ սրտիս չի խօսիր, անոնք ինծի համար խորթ ու օտար, անհարազատ են թըւեր միշտ: Այս երկիրներու արեւն ու լուսինն անգամ կարծես սիրելի չեն թուիր: Ես որ լուսնի եւ աստղերուն սիրահարն եմ եղեր միշտ, ես որ մութ եւ ուշ գիշերներուն յաճախ մինակ ու անտէր թափառեր եմ մեր հայրենի սարերուն ու ձորերուն մէջ, միմիայն աստղերուն ու լուսինին գեղեցկու-թիւնները դիտելով, անոնց լուռ ու անխօս յամառութեան գաղտնիքը կորզելով: Ի՞նչն է պատճառը արդեօք, որ այսօր ինծի անծանօթ ու հմայաթափ կը թուին: Օտար աշխարհներու մէջ բարձրացող շքեղաշուք պալատներն ու ոսկեղէն դղեակները արժէք մը չունին ինծի համար, անոնց արտաքին փայլն ու շքեղանքը չեն կրնար կախարդել իմ համոզումներս: Ինծի համար իմ ցածլիկ ու մամռապատ տընակս հազար հազար պալատներ կ'արժէ: Օ՛, ես կարօտն ունիմ իմ հայրենական տնակիս փլփլած ու քայքայուած պատերուն, անոր մութ ու մըլուած ձեղունին, ձմրան ցուրտին ու ձիւնին տակ թաղուած իմ անշուք խըճիթիս: Տասը տարին տասը օրուան արժէք ալ չունի, քանի որ ամէն օր, ամէն ժամ քեզ կը յիշեմ անո՛ւշ հայրենիք: Կարծես թէ դեռ երէկ էր որ քեզմէ բաժնուեցայ: Երազի մը չափ վաղանցուկ եղաւ իմ բաժնուիլս: Որքան տարիները անցնին սրընթաց, միօրինակ ու ձանձրալի, այնքան աւելի քու կարօտդ կը սաստկանայ հրայրքի մը պէս, այնքան աւելի հոգեւին կապուած կ'ըլլամ քեզի իմ հեռաւոր, իմ հարազատ, իմ անուշ ու մինուճար հայրենիք:

Տե՛ս, լեռ, ծովերէ ու լեռներէ անդին անչափելի հեռաւորութիւններու վրայ ինկած, դարձեալ քեզ կ'երեւակայեմ, քու մայրական այու պատկերդ կ'ուրուագծեմ յիշողութեանս պաստառին վրայ. քու կարօտդ կը տանջէ սիրտս, երբ կ'արտասանեմ «հայրենիք» բառը, կարծես թէ սիրտս թունդ կ'ելլէ, ջիղերս ու զգացումներս կը ցնծան ուրախութեան կայլակներով: Հպարտութեամբ կը հնչեմ այդ քաղցր բառը: Բայց աւաղ որ խարուսիկ է: Դուն հիմա շատ հեռու ես մեր ոտքերուն ու ձեռքերուն շօշափումէն: Դուն այլ եւս դարձեր ես երեւակայական հայրենիք մը, որ մեր շրթներուն ու լեզուին վրայ կը թըրթռայ ամէն օր ու ամէն վայրկեան:

Անգութ եւ անխիղճ թշնամին բաժնեց մեզ իրարմէ, նման այն զոյգ սիրահարներուն, որոնք առանձնութեան գրկին մէջ իրենց կոյս սիրտերը բացած կ'ուզեն պահ մը իրարու հետ խօսիլ, բայց պզտիկ ձայն մը յանկարծ կը խռովէ անդորրութիւնը անոնց հոգիներուն եւ սէրերուն... Այդ անողորմ ձեռքը անջատեց զաւակը մօրմէն, քոյրը եղբօրմէն ու հիմա, թափառական ու տարահալած, թշուառ ու անհայրենիք, յանձնուած չորս հովերու քմայքին, չենք կրնար գուշակել թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ մեր վախճանը...

Տարագրութեան մէջ իսկ մեր աչքերը դէպի քեզ յառած՝ անձկութեամբ կը սպասենք քու հրաշափառ յարութեանդ օրուան, ո՛վ դուն կարօտալի եւ զորովագութ մայր. այս որքա՜ն խուլցեր են ականջներդ, որքա՛ն կարծր է քու սիրտդ, ինչո՞ւ համար այսքան անտարբեր ու պաղարիւն կը մնաս:

Բա՜ց պատուութեանդ դուռները, որ ներս մտնենք: Մի՞թէ չես տեսներ քու հարազատ զաւակներդ, որոնք մէկիկ – մէկիկ կը խամրին աշնան տերեւներու պէս. կը հիւծին, կը հալին մեղրամոմի նման գործարաններու ծուխին ու մուրին, հանքահորերու թանձր ու անշնչելի մթնոլորտին մէջ, յանուն Հայ մնալու եւ ապրելու գաղափարին:

Հեռաւոր այս ափերուն վրայ քու հարազատ զաւակներդ լծուած են ներքին հակամարտ պայքարներու: Անոնք իրարու ակռայ կը կճրտեն, իրարու կը սպառնան կատաղօրէն ու երբեմն ալ արիւն կը թափի, Հայու արիւն:

Այս բոլոր անտեղի կռիւները, ատելութիւն ու տմարդի պայքարները յանուն քեզի կը մղուին:

Արտասահմանի մէջ, միջազգային համայնակուլ խառնարաններու մէջ տարրալուծուած հայութիւնը հետզհետէ կը կորսուի, կ'աղճատուի անոր հայկական բարի դիմագիծը: Մայր կոճղէն արմատախիլ եղած զաւակներդ կը դեգերին մոլորած ճամբորդներու նման: Գիտեմ, հիմա թափուր են մնացեր գեղահամայ վայրերդ, — պարտէզները, ուր իրիկուան աստղերուն ու լուսնի ցոլարձակ շողերուն տակ կ'ունկնդրէի քաղցր ու հմայիչ եռաժշտութիւնը մեր աղջիկներուն, մանաւանդ անոնց դաշտային հորովէլը, այնքա՛ն խոր ու զմայլելի ապաւորութիւն մը կը թողու վրաս... Ո՞ր մէկ գեղեցկութիւններդ թուեմ հոս, ո՞ր մէկ լեռներուդ ու գլգլացող առուակներուդ զովքը ընեմ, գետերուդ ու աղբիւրներուդ արծաթահունչ կարկաչը յիշեմ: Հատորներ, հատորներ պէտք են քու յաւերժական գեղեցկութիւններդ նկարագրելու համար: Կը յիշե՞ս մեր երկրի զարիպները, որոնք հեռո՜ւ, հեռո՜ւ աշխարհներէ եկած, իրենց սազով ու «քէմէնչէ»ով տեղ կը բռնէին հաստատուն ծառերու տակ ու կը զընկզընկացնէին իրենց սազի լարերը, այնքան տխո՛ւր ու մելամաղձոտ եղանակով մը: Անոնք իրենց հայրենի բնապաւառին յիշատակներն ու անցած օրերը կը յիշէին, եւ այդ վերյիշումով պահ մը կ'ողեւորուէին իրենց պանդուխտ կեանքին մէջ:

... Ու հիմա,՝ սիրելի հայրենիք, այդ զարիպները մենք ենք դարձեր. ինկած ենք այս դաժան երկիրներուն մէջ, ոչ սազ ունինք եւ ոչ ալ քէմէնչէ, նոյն իսկ բազկատարած ծառ մը չկայ որուն տակ կարենանք դէթ մեր սիրտերն ու հոգիները պահ մը բանալ: Մեր կեանքն ու վիճակը մեր զարիպներէն ա՛լ վատ ու անտանելի է: Խիկարպէս անտանելի: Տասը տարին մեր սրտին վրայ տասը անգամ տասը վէրք բացաւ: Այդ վէրքերուն բալասանը միայն դուն պիտի ըլլաս, հայրենիք: Մեր սիրտերը քու կարօտէդ տաղուած են ինչպէս միս շամփուրին վրայ:

Մենք կարօտն ունինք քու լեռներուդ ու սարերուդ անչափելի, Արարատին ձիւնապատ, Արագածին լայնանիստ, Արաքսին ահեղագոռ: Բա՛ց, բաց մեզի ազատութեան քո դռները, հեռաւոր ու սիրելի, անո՛ւշ ու մինուճար հայրենիք: Մենք կարօտ ենք քեզի... ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

է քանի մը տարուան համար բացարձակ մորաթորիոմ տալ Գեր-մանիոյ եւ դիւրացնել գերմանական ներածումները»:

Ասորիները Սուրիա՞ պիտի հաստատուին

Պաղտատէն կը գրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը խորհի Ասորիները Սուրիոյ մէջ հաստատել, ազգային օճախ մը ստեղծելով անոնց համար: Պաղտատի քաղաքական շրջանակները շատ մտահոգ են այս առթիւ, նկատելով որ Ասորիները փոխանակ Պրազիլիա ղրկուելու, Իրաքի կից կեդրոն մը պիտի ունենան ուրկէ պիտի կրնան պայքարիլ Իրաքի դէմ:

Բազմաթիւ Ասորիներ Իրաքի հիւսիսային շրջանէն իջած են Սուրիոյ սահմանը, բայց սահմանապահ զինուորները թոյլ չեն տար որ ներս մտնեն:

Քիւրտերը կ'ընդդիմանան տեղահանութեան

Պէյրութի «Ազդակ»ին կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Թուրք կառավարութիւնը մէկ անգամէն ու հիմնապէս հար-ուածելու համար քրտական հարցը, վերջերս հրատարակեց նոր որոշմնագիր մը, որու համաձայն ոչ-Թուրքերուն կ'արգիլուի համախումբ ապրիլ թրքական հողին վրայ: Սոյն որոշմնագրի տրամադրութեան համաձայն Քիւրտերուն ալ արգիլուած է մեծամասնութիւն կազմել որ եւ է գիւղի մէջ: Մէկ խօսքով, ճիշդ հայկական տարագրութեան նման Քիւրտերը պիտի ենթարկուին տեղահանութեան եւ պիտի ցրուին երկրի զանազան մասերուն մէջ: Հայերը, Ասորիները եւ այլ քրիստոնեայ տարրերը մաքրագործելէ վերջ, Թուրքը այժմ նուիրուած է Քիւրտերու մաքրագործումին:

Սակայն, Թուրքիոյ այս ծրագիրն ալ կը հանդիպի Քիւրտերու բուռն ընդդիմութեան: Ստոյգ աղբիւրներէ եւ փախստական Քիւրտերէ մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, այս օրեր Վանի շրջաններէն մինչեւ սուրիական սահմանները կը մղուին անհաւասար եւ արիւնալի կռիւներ թուրք կանոնաւոր ուժերու եւ քիւրտ ապստամբներու միջեւ: Երկու կողմն ալ կրած են կարեւոր վնասներ: 600 թրքական զինուորներ, երկարատեւ ընդհարումէ մը վերջ, բնաջինջ եղած են Քիւրտերու կողմէ: Նոյնքան մեծ թիւով Քիւրտեր ջարդուած են գիւղի մը մէջ, երբ մերժած են տեղահանումը: Թուլուր Պիթի թրքական սահմաններուն վրայ կարեւոր թիւով թուրք ուժեր կեդրոնացուած են:

Թուրքերը բնաջինջ ըրած են նշանաւոր Քիւրտ Նազուլ աղայի ցեղախումբը եւ ցեղապետին գլուխը կտրելով ղրկած են Բանակի հրամանատարին: Կատաղի կռիւներ կը շարունակուին ներկայիս: Գրեթէ բոլոր շրջաններու մէջ ալ Քիւրտերը կը մերժեն տեղահանութիւնը ի գին իրենց բնաջնջումին: Քիւրտերը լաւ զինուած են եւ բատ բաւականին զինամթերք ունին: 200 փամփուշտով պատերազմական զէնք մը կ'արժէ 5 մէճիտ, մօտ 100 ս. դահեկան:

Զենք գիտեր ի՞նչ կ'ըլլայ արդիւնքը, սակայն որոշ է թէ Քիւրտերը չպիտի ենթարկուին թուրք կառավարութեան կողմէ մշակուած վերջին որոշումներուն: Անոնք նախամեծար կը համարեն կռուելով մեռնիլը քան թափառական կեանքը, մանաւանդ երբ հայ ժողովուրդի օրինակը դեռ շատ թարմ է:

800,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Մ. Նահանգներու հիւսուածեղէնի բանուորներու աէնտիքան որոշեց ընդհ. գործադուլ հռչակել այսօր, շաբաթ: Այս հրամանը առ այժմ կը վերաբերի միայն բամպակեղէնի բանուորներուն— 800,000 հոգի: Մետաքսի բանուորներուն յանձնարարուած է առ այժմ սպասել:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յաջորդ Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼ-ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ խումբերու ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Յ. Պալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվար Օտտոի Պատանեկան Միութեան բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին իրենց Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Վռամեան Ենթակոմիտէի վարչութենէն ներկայ գտնուիլ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր երեք խումբերու բոլոր ընկերները վաղը կիր. երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Յակոբ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ:

ՍԷՆ ԹՕԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Կոյշք», «Նեփին» եւ «Վարուժան» խումբերու ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ռոստոմ *Ենթակոմիտէի եւ* Քրիստափոր *խումբի միացեալ ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին, Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Վրէժ *խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Վռամեան *Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Ընկեր Կարօ *Ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Խաժակ *խումբի ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին: Կարեւոր օրակարգ:*

ԿԱՐՏԱՆԻ Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Իշխան *եւ* Աղբիւր Սերոբ *Ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Կնունի *եւ* Համազասպ *խումբերու միացեալ ժողովը տեղի կ'ունենայ այս երկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՓԻԷՌ-ՊԷՆԻՐ, «ՍԸՌԻՋԻԷ»
ՏՕՔԹ. ԿՐԱՅԻ գղեակին ծառախիտ անտառին մէջ
Կը խօսին՝ Պ.Պ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ եւ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Հայկական եւ եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ Պ. ՔՐՐԸՔՃԵԱՆԻ իր Pierro - Jazzով:
Երգ, շուրջպար եւ փոքրիկներու կողմէ անակնկալներ:
Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր օթօպիւսներու (*Օ. Թ. Լ.*) վայրն է փլաս կիշար, ուրկէ կը մեկնին առաւօտեան ժամը 8.30ին երկու օթօպիւս, 9.30ին երկու, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մէկ: Տոմսերու գինն է 3 ֆրանք:
Տոմսերը կը ծախուին Ֆր. Կ. Խաչի անդամուհիներուն մօտ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9ԻՆ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ *օրացոյց 1935*

Հրատարակութիւն *Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ*
ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15*ին*

1.— Ազգային քննական պատմութիւն, Բագրատունեաց Հարստութենէն մինչեւ Ռուբինեանց Հարստութիւն:

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու, առանց կուսակցական խտրութեան:

3.— Կրօնական տօներու լիակատար ցիշատակութիւն:

4.— Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եզերուած զոյգ եռագոյնով, մէջտեղը «*ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԸ*» (գծուած Հ. *Ալեքսանդրի* կողմէ):

5.— Օրացոյցին Ներքեւ *Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը:*

6.— Ձախ կողմը *Միք. Վարանդեան, Մ. Նալբանդեան եւ Ճափոն խմբանկար:*

7.— Աջ կողմը *Հայր Աբրահամ, Կամառ Քաթիպա, Բասէնի եւ Տէլիպապայի ֆէտայիներու խմբանկարը:*

8.— Օրացոյցին մէջ զետեղուած են անցեալ տարուան կողքին վրայի նկարները եւ եօթը նոր նկարներ:

Հայրենակիցներ, չզրկուելու համար այս գեղեցիկ հրատարակութենէն դիմեցէք այժմէն Միութեան հասցէին՝

Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:

Գին՝ Մարսէյլի 5 Ֆր.: Գաղութներ 5.50: Պալքաններ եւ Սուրիա 5:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ*
եւ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԿՐՈՒ «ԱՐԱՔՍ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*
8 Սեպտեմբեր Շաբաթ առտուընէ մինչեւ իրիկուն
Montonorency, Chataïgnereի օդասուն պարտէզին մէջ
Ուր անձրեւի պարագային կարելի է հաւաքուիլ սրճարանին մէջ
փոքրիկներու կողմէ տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն եւ խաղեր:
կարելի է ժաշը միասին բերել:
Ցեղացիները եւ կար տիւ Նորէն եկողները 69 թիւ հանրակառքը նստիլ, Gare d'Enghienէն եւ իջնել Rue de Paris, եւ հարցնել Jardin de Chataignerie որ *5-6* վայրկեան կը տեւէ ոտքով:
Մուտքը՝ ազատ է:

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Լիոնի Համախարբերդցիական Միութեան կողմէ
Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ
կը ներկայացուի *ԹԻՒ ՀԻՆԳ ԽԵԼԱԳԱՐԸ*
Գեղարուեստական *բաժին:* Մուտքը ազատ է:

ՍԻՓԱՆի ընտանեկան բերթական զբօսանքը վէնսէնի անտառին մէջ մեծ լճի մօտ վաղը, Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Բոլոր ցանկացողները կրնան մասնակցիլ: *Սիփանը* պիւֆէ չպիտի ունենայ: Chateau de Vincennesէն քալելով *15* վայրկեան կամ առնել օթօպիւս 114, 119, 120 եւ իջնել Porte Jaune:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ Դարմանատան մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Այնպէս որ միայն գլուխը շարժեց. կարծես թէ մարդուն յայտնութիւնը շատ բնական բան մըն էր որուն արդէն խիկ կը սպասէր եւ չէր զարմանար:

— Բնաւ չէի գիտեր թէ անոր անունը օրիորդ Քլօվըր էր, շարունակեց պանդոկապետը. այդ անունը առաջին անգամն է որ կը լսեմ... Լոնտոնէ ինծի եկաւ օրիորդ « Միլտրէտ Քօլ-պրուք » անունով. ազնուական յանձնարարականներ ունէր, ազնուական եւ խիկապէս ալ արժանի էր անոնց. շատ կարող, շատ ձեռնհաս աղջիկ մըն էր, համեստ ու բարեկիրթ. բոլորը կը սիրէին զինքը այստեղ եւ ինչպէս ըսի, շատ յաջող ամուսնութիւն մը կնքեց, ուրախ եմ չխտակը...

Ուօմըրզլի ալ չզսպեց իր հարցումը:

— Որո՞ւն հետ ամուսնացաւ, բսաւ համեստութեամբ:

— Կատարեալ սիրահարութիւն...

պատասխանեց մարդը խնդալով. ամուսնացաւ իմ յաճախորդներէն՝ Սըր Ճօն Ձիլի հետ որ անոր հօրը տարիքը ունէր, թէեւ առողջ... ի հարկէ լսած էք անոր մասին, շատ հարուստ գործարանատէր մըն է, կը բնակի Չէս-թըր՝ վիլլա Ձիլ... ազնուական տեղ է, կ'ըսեն, բայց ես չեմ տեսած...

Սըր Ճօնը տարին քանի մը անգամ մեզի կուգար եւ շատ կը սիրէր օրիորդ Քօլպրուքը ու կարծեմ մէկէ աւելի անգամներ անոր ձեռքը խնդրեց. աղջիկը վերջ ի վերջոյ հաւանեցաւ եւ ամուսնացաւ, ըմնցաւ գնաց... հիմա անիկա Լէյտի Ձիլն է եւ հետեւաբար կինը՝ բազմաթիւ միլիոններու տէր մարդու մը...

— Ամուսնութենէն յետոյ զինքը տեսա՞ք, հարցուց ոստիկանը:

— Ոչ. ինչպէս ըսի, Սըր Ճօնը մեզի կուգար կանոնաւորաբար քանի մը տարիէ ի վեր. բայց ամուսնութենէն յետոյ, չեկաւ. չխտակը երկար ժամանակ չկայ որ ամուսնացած են...

— Ովքե՞ր յանձնարարական տուած էին իրեն, հարցուց Ամերիկացին. կ'ուզէի իմանալ, եթէ տակաւին կը յիշէք...

— Այո, կրնամ տակաւ ըսել, պատասխանեց պանդոկին տնօրէնը. լաւ յիշողութիւն ունիմ անուններու մասին... մէկը՝ Տիւուօթըր եւ ընկերութիւնը, Մօրկէյթ փողոց, Լոնտոն, միւսը՝ Պրաուն անունով բժիշկ մը որուն քով աղջիկը գրագրուհի եղած էր...

Եթէ գաղտնի ոստիկանը բացայայտութիւն մը չփախցուց բերնէն, պատճառը այն էր որ ահագին ճիգ մը կ'ընէր ինքզինքը զսպելու: Վերջապէս հասկցեր էր որ ինքը եւ իր բարեկամը հետք մը գտնելու վրայ էին. աչքը չորս բացած էր. հազիւ կրցաւ լռութիւն պահել. պանդոկապետը նայեցաւ Ամերիկացին որուն դէմքը պատկերի մը պէս անշարժ էր:

— Այդպէս ուրեմն... որո՞ւն կողմէ ձեզի եկաւ, հարցուց Էսուըրտ:

— Բժիշկին. անոր յանձնարարականը մասնաւորաբար լաւ էր... բսաւ մարդը եւ մէյ մը մէկուն, մէյ մը միւսին նայեցաւ:

— Հիմա ի՞նչ ընելու մտադիր էք, շարունակեց ան խնդալով. վստա՞հ էք որ սխալ ճամբու չէք հետեւիր. որքան որ կը ճանչնամ զինքը, չեմ կարծեր որ գէշ բան մը ըրած ըլլայ այդ աղջիկը որ տակաւին երիտասարդ է...

— Կ'ուզենք օրիորդ Միլի Քլօվըրը գտնել, բսաւ ոստիկանը. տարակոյս չկայ, կարծեմ, որ օրիորդ Քլօվըրը, օրիորդ Միլտրէտ Քօլպրուքն է, եւ հիմա յայտնի կ'ըլլայ թէ օրիորդ Քօլպրուքն ալ Լէյտի Ձիլն է եղեր...

— Ինչ որ է, աւելի լաւ կ'ընէք եթէ ուղղակի իրեն երթաք, գիտել տուաւ պանդոկապետը. անիկա ի վիճակի է իր մասին խօսելու...

Ոստիկանը պատասխանեց թէ կասկած չունէր այդ մասին ու երկուքը միասին դուրս ելան: Քանի մը վայրկեան քալեցին առանց իրարու հետ խօսելու: Յետոյ Ամերիկացին բերանը բացաւ՝ խնդուքով մը.

— Ձեր երկիրը մէկ առաւելութիւն ունի, մէկ տեղէն միւսը կ'երթաս կարճ ժամանակի մէջ... ուրեմն հիմա Լոնտոն կը վերադառնանք եւ գիշերը վրայ չհասած, քանի մը հետազօտութիւններ եւս կը կատարենք...

— Ո՞ւր..., հարցուց ոստիկանը.

— Բժիշկին մօտ, ի հարկէ, ինծի նայէ, այս գործը իմ սպասածէս աւելի յաջող կերպով պիտի ընթանայ. ամէն ինչ իրարու կը յարմարի... երէկ գիշեր անկողին մտնելէ առաջ, նորէն աչքէ անցուցի թերթերը՝ այս անգամ աւելի ուշադրութեամբ եւ յիշեցի ինչ որ դուն ըսիր, արդարեւ յուշագիր մըն ալ պատրաստած եմ ու շատ լաւ ծանօթ եմ այժմ՝ դէպքերուն եւ անուններուն. խնդրին բոլոր դերակատարները կը ճանչնամ հիմա. լաւ ուրեմն... այս բժիշկ Պրաունին յայտնութիւնը կարեւոր պարագայ մըն է.. Միլի Քլօվըրը, այլ անուամբ Միլտրէտ Քօլպրուքը որ այժմ Լէյտի Ձիլ եղած է, բժիշկին քով կ'աշխատէր Քօլպրուք անունով... բժիշկ Պրաունը Տիկին Նիքօլա Ճէքինին եղբայրը ըլլալով, բնականաբար կապ ունէր Ճէքինի ընտանիքին եւ դեղարանին հետ՝ տարիներէ ի վեր... գիտէր որ Միլտրէտ Քօլպրուքը՝ Միլին էր... հետեւաբար ի՞նչ գիտէ անոր մասին հիմա...

— Շատ կնճռոտ խնդիր է, ըսաւ ոստիկանը:

— Այո կնճռոտ կ'երեւայ, բայց մէջէն պիտի ելլենք. շատ մը հարցեր կան. Տիկին Շէփսթօըը ըսաւ որ Միլին իր տունը ձգեր է ամուսնանալու համար. ամուսնացա՞ւ... Եթէ ամուսնացաւ, եղաւ Տիկին Այլինէըը կամ այնինչը... բայց, դէպքերուն հետեւելով, կը տեսնենք որ անիկա Տիլուօթըր եւ ընկ. մօտ կ'աշխատի օրիորդ Քօլպրուք անունով... յետոյ նոյն անունին տակ կ'աշխատի նաեւ բժիշկ Պրաունին մօտ... եթէ Տիկին Շէփսթօըը ձգելէն ետք կ'ամուսնանայ, ո՞ւր է ամուսինը... մեռա՞ծ է... ինչո՞ւ օրիորդ Քօլպրուք կ'ըլլայ փոխանակ իր սուտ անունը գործածելու...

— Անիկա իրմէ զատ ոչ ոք կրնայ գիտնալ...

— Ուրեմն իրեն պիտի հարցնենք որ մեզի լուսաբանէ այդ մասին. այդպէս վստահ եմ ալ պիտի ընենք որովհետեւ վստահ եմ թէ անիկա բաներ մը գիտէ Ալֆրէտ Ճէքինի խնդրին շուրջ, թէեւ որոշապէս չեմ կրնար ըսել թէ, ի՞նչ գիտէ. Հետեւաբար վաղ առտու հասցէն ունինք, հետեւաբար վաղ առտու իրեն կ'երթանք... բայց նախ բժիշկը տեսնենք...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :=: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 2 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2589

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉՐՈՅՑ ՀԱՅ ԱՂԱՑՔԷՆ ԵԼԱԾ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— Այս ի՛նչ ազատութիւն, ի՛նչ առատութիւն, գիրք, թերթ, գրականութիւն, վէպ, գիտութիւն, ուզածդ առ, կարդա ուզածիդ պէս: Իսկ մեր մէջ, ի՛նչ թշուառութիւն:

— Ըսել կ'ուզէք թէ մենք չունի՞նք գրականութիւն, հեղինակութիւն, թերթ կամ գիրք:

— Ի՞նչ է որ մեր մէջ եղածը: Մենք ո՛ւր, անոնք ո՛ւր ...

— Բայց երբեք հետաքրքրուա՞ծ էք թէ ինչո՛ւ անոնք յառաջ կ'երթան, իսկ մենք այսպէս թշուառ կը մնանք: Ահաւասիկ տասը տարի է որ տուն — տեղ չունինք, ինկեր ենք աշխարհի պողոտաներուն վրայ, եւ սակայն թերթ, գիրք, գրականութիւն, գիտութիւն, ոչինչ կը պակսի: Բազմաթիւ նոր տաղանդներ երեւան ելած են, կը աքնին, կը հեւան, կը ստեղծագործեն, բայց կէս ճամբան կը մնան խորշակահար ...

— Տեսա՞ր որ բառդ ճիշդ է. ինչո՞ւ կէս ճամբան կը մնան, եթէ իսկապէս արժէք ունին:

— Անգրեմ, այդպէս ամառն վճիռներ մի արձակէք: Կէս ճամբան կը մնան, որովհետեւ կարդացող չկայ, հարցնող — փնտռող չկայ:

— Արժէք ունեցող բան մը միշտ կը սպառի: Այսքան տարի Եւրոպա եմ ապրած, գիտեմ:

— Գիտցածներդ քեզի պահէ եւ մտիկ ըրէ: Ցեռին Եւրոպացին չի կրնար ընել առանց թերթի եւ գրքի: Կը գնէ եւ կը կարդայ համաձայն իր ճաշակին, զարգացման կամ պահանջին: Նոյնիսկ պալքանեան երկիրներուն մէջ այսպէս է: Իսկ մեր մէջ, կարծես ձորհ կ'ընեն հայերէն թերթ կամ գիրք առնելով: Այն ալ հարիւրին քանի՞ն, — ոչ իսկ տասը ...

— Հարկաւ, ի՞նչ ունինք որ ինչ կարդան:

— Այդպէ՛ս եղած է միշտ, — արհամարհել սեփականը, հարեւանին քառը հաւը նախընտրել իր սագէն: Եթէ այս ժողովուրդը կանուխէն վարժուած ըլլար իր ունեցածը արժեցնելու, հաւատալու իր սեփական եւ իրական կարողութիւններուն, անշուշտ ուրիշ կացութիւն կ'ունենայինք: Բայց, չշեղինք նիւթէն: Կ'ընդունի՞ք որ գրականութիւն, արուեստ, մամուլ կը զարգանան, կը ծաղկին ու կը բարգաւաճին տարածումով, սպառումով, այսինքն գործնական քաջալերութեամբ:

— Անշուշտ. բայց պէտք է որ իրական արժէք մը ներկայացնեն: Մենք ի՞նչ ունինք որ արժանի ըլլայ քաջալերութեան:

— Քիչ մը մոռցէք ձեր ինքնահաւան չեսութիւնը, հետաքրքրուեցէք եւ պիտի իմանաք թէ, նոյն իսկ այս անբնական պայմաններուն մէջ, ունինք է՛ւ գրական է՛ւ գիտական այնպիսի երկունք ու վաստակ, որ պատիւ կը բերէ նոյն իսկ եւրոպական համայնքի մը: Դժբախտութիւնը այն է որ գրուած են հայերէն: Եւ ատոր համար ալ, ոչ իսկ տպագրութեան ծախքերը կրնան հանել:

— Լաւ գիրք մը ինչո՞ւ հինգ հազար, տասը հազար չպիտի ծախուի:

— Հազարները ձգեցէք եւ հարիւրներով, նոյն իսկ տասնեակներով խօսեցէք: Հինգ տարի առաջ, երիտասարդ մը գիրք մը գրեց որ գնահատուեցաւ ջերմապէս եւ տարփողուեցաւ ամէնուրե՛ք: Արդի՞ւնքը: — Վեց ամիս թէ մէկ տարի յետոյ ծախուած — տեղաւորա՛ծ — էր... իննսուն օրինակ: Ուրիշ մը, աւելի գործնական, աջ ու ձախ ինկաւ, անձամբ դիմումներ կատարեց գրասէրներու, ապահովելու համար քանի մը հարիւրի սպառումը, իբրեւ տպագրութեան ծախք: Երրորդ մը տարփողանք չմնաց որ չըսէր, բայց կանգ առաւ 150ի վրայ, որ տպագրութեան ծախքին կէսն իսկ չի կազմեր: Չորրորդ մը, անցեալ տարի, հազիւ յիսուն հատ կրցաւ «փնտռել տալ» վեց ամսուան մէջ: Հինգերորդ մը, դեռ նոր, ապպրանքի կը սպասէ գէթ յանուն արուեստի: Վեցերորդ մը··· Չի՞ բաւեր: Նոյն իսկ Ջարդի պատմութիւն մը կամ ժողովրդական վէպ մը 150–200ի վրայ կը մնայ:

— Եւրոպացիներուն պէս ընելու է, «ռէքլամ» տալու է, ինքնիրենը գիրք չսպառիր:

— «Ռէքլամ»ը մէկ չարաթ հրատարակուի թէ մէկ տարի, արդիւնքը մէկ է. միայն գրասէրները կը հետաքրքրուին, անոնք ալ ընդհանրապէս ձրի կը ստանան: Միւսները, բուն սպառող բազմութիւնը, կը մնայ ... անշարժ կալուած: Եթէ միայն երիտասարդութիւնը հետաքրքրուէր, արժանապատուութեան խնդիր դարձնէր հայ գրքին սպառումը, ի՞նչ բան էր հինգ հազար օրինակ ծախել արժէքաւոր գրքէ մը: Բայց, ամէնէն վրդովիչը նոյն այդ երիտասարդութեան բռնած դիրքն է: Ամէն մէկուն ձեռքը օտար թերթ մը կը տեսնես տասը իրիկուն, երբեմն քանի մը հատ, անշուշտ իբրեւ ապացոյց «քաղաքակրթութեան», բայց հայկականը... Եւ այսպէս հայերէն թերթերն ալ, գիրքերն ալ, նոյն իսկ մանկականը իրենց իւղովը կը տապկուին տարիներ ու տարիներ: Ոչ յառաջ, ոչ ետ: Նարդունին բժշկական թերթ պիտի հանէ քանի ֆրանք բաժնեգնով եւ չի համարձակիր հազարի վրայ հաշուել...

— Ինչ կ'ուզէք ըսէք, Եւրոպացին ուրիշ է:

— Այո, Եւրոպացին կենդանաբանական պարտէզ պիտի առաջնորդէր ձեզի պէս հազարաւոր ուսումնականներ եւ ազգասէրներ, որոնք իրենց բերնի չողիքները կը վազցնեն երբ իրենց տեսածը կամ կարդացածը եւրոպական է, իսկ ջաղացքէն նոր ելած մարդու ապուշութիւն կը գործեն, երբ օրակարգը հայկական է: Եթէ տգիտութիւն չէ այս, հապա ի՞նչ է: Կարելի՞ է գրականութիւն եւ արուեստ մշակել այս պայմաններուն մէջ: Շատ մը գրողներու մեծապատիւ մուրացկանութեան աղբիւրն ալ այս իրականութիւնը չէ՞: Եւրոպան այսպէ՞ս Եւրոպա եղաւ:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍԱՐՍԱՓԸ

»»»··«««

Քանի որ Լոնտոն եւ Փարիզ «կործանեցան»...

— o.o —

Վերջին ռազմափորձերուն արդիւնքը

Ինչպէս գրած էինք, ուրբաթ օր վերջացան Փարիզի օդանաւային ռազմափորձերը: Հինգշաբթի օրուան երկու արշաւանքները եւ ուրբաթ օրուան յարձակումները յոռետեսութեան մատնած են մասնագէտները, որոնք անպաշտպանելի կը գտնեն Փարիզը: Իբրեւ հետեւանք ռազմափորձերուն, Փարիզը կործանեցաւ տեսականօրէն եւ հազարաւոր դիակներ մնացին երկաթի եւ աղիւսի փըլատակներուն տակ, հակառակ պաշտպանողական կողմի օդանաւերուն, զնդացիրներուն, 105 եւ 75 միլիմեթրնոց հակաօդանաւային թնդանօթներուն եւ բազմաթիւ մեքենական «ականջ»ներու, որոնք վայրկեանը վայրկեանին տեղեկութիւններ կը հաղորդէին յարձակման մասին:

Թերթերը սկսած են ահազանգ հնչեցնել, անշուշտ քիչ մըն ալ ··· արդարացնելու համար նոր սպառազինութիւնները:

Մասնագէտ մը կը գրէ.

— Քանի մը շաբաթ առաջ, Լոնտոնը տեսականօրէն կործանեցաւ օդանաւերով: Երէկ կարգը եկած էր Փարիզի: Վաղը թերեւս կարգը կուգայ Հռոմի կամ Պերլինի: Հաստատուեցաւ թէ օդանաւերը, երբ նոյնիսկ յարձակումը նախատեսուած է եւ պատրաստութիւն տեսնուած, կը հասնին առանց տեսնուելու, առանց արգելքի հանդիպելու, եւ կը կատարեն իրենց գործը: Վերջապէս հաստատուած կը թուի թէ չկայ եւ չի կրնար ըլլալ պաշտպանողական օդանաւորդութիւն: Միայն յարձակողական օդանաւորդութիւնը գոյութիւն ունի: Ենթադրեցէք թէ ապագայ պատերազմի մը մէջ օդանաւեր ճամբայ կ'ելլեն Հռենոսէն եւ կուգան Փարիզ, կ'աւերեն զայն եւ մենք ուրիշ միջոց չունինք եթէ ոչ մեր կարգին երթալ աւերել Պերլինը: Բայց կայ միջոց մը այս չարիքին առաջքը առնելու: Գերման հրամանատարը պիտի խորհի.— Ես կը կործանեմ Փարիզը, բայց ատոր փոխարէն Պերլինն ալ կը կործանի: Ես կ'ոչնչացնեմ Նանսին, բայց թշնամին ալ Քէօլնը կ'ոչնչացնէ: Այս տխուր խաղը օգուտ ունի՞ ինծի համար:

Ահա այս է անգլիական եւ ֆրանսական ռազմափորձերէն ծագած խնդիրը: Օդանաւային պատերազմը այնպիսի ճակատամարտ մը չէ ուր ամէնէն հզօրը եւ ճարպիկը յաղթութիւն կը շահի, այլ շարք մը փոխադարձ կործանման, ուր ոչ յաղթական կայ ոչ ալ պարտեալ, այլ միայն զոհեր երկու կողմէն ալ: Առաջին բնաջնջման պիտի յաջորդէ երկրորդը՝ իբրեւ փոխվրէժ եւ այսպէս շարունակ: Ես կը սպաննեմ եւ յետոյ կը սպաննուիմ: Սպանութիւնն ալ ի վերջոյ պիտի դառնայ անձնասպանութիւն: Ոչ յարձակումը պիտի վրիպի, ոչ ալ փոխվրէժը: Ուրեմն, կը մնայ մէկ միջոց,— խափանել օդանաւային պատերազմը:

Նախկին նախարարի մը եզրակացութիւնները

Պ. Քօ, որ օդանաւային նախարար եղած է զանազան դահլիճներու մէջ, խօսելով կատարուած ռազմափորձերուն վրայ, վկայութեան կը կանչէ փրոֆ. Լանժվէնը, ապացուցանելու համար թէ անօգուտ են պաշտպանողական օդանաւերը, ապաստանները ու կազարգել դիմակները, եւ միայն խուճապային փախուստը կրնայ փրկել քաղաքային բնակչութիւնը: Նախարարը նկարագրելով ռումբերով, հրձիգ եւ կազարձակ ռումբերով միաժամանակ եղած յարձակման մը արհաւիրքը, դիտել կուտայ թէ մինչ համաշխարհային պատերազմին ատեն Լոնտոն ռմբակոծուեցաւ 30 թոն պայթուցիկներով, ունենալով 1800 կորուստ, այսօր օդային տորմիղ մը կրնայ մէկ օրուան մէջ 300 թոն ռումբ նետել Լոնտոնի վըրայ: Եթէ ռմբակոծումը տասը օր շարունակուի, զոհերու թիւը պիտի ըլլայ 180,000: Ոչ մէկ մայրաքաղաք կրնայ դիմանալ այսպիսի ողջակէզի մը: Եւ այս հաշիւը կ'ըլլայ նկատի առնելով պատերազմի ատեն գործածուած ռումբերը, եւ ոչ թէ այսօրուան սարսափելի գիւտերը: Այս ձեւով, կարելի է կործանել բոլոր եւրոպական մայրաքաղաքները, բացի Մոսկուայէն որ սահմանէն անդին կը գտնուի:

Այս խորհրդածութիւններէն յետոյ, նախկին նախարարը կ'առաջարկէ աւելի մեծ գումարներ ծախսել օդանաւային ուժերուն համար, կրճատելով բանակէն եւ նաւատորմէն: Կիսելով նաւատորմին եւ բանակին վարկերը եւ կրկնապատկելով օդային տորմիղին պիւտճէն, կարելի է տրամադրելի ունենալ 3,000,000,000 փրանք եւ Ֆրանսայի օդանաւային ուժը բարձրացնել գերազանց աստիճանի մը: Բայց, այսպիսի օդային տորմիղ մըն ալ չի կրնար վտանգէ փրկել Ֆրանսան:

Եւ նախկին նախարարն ալ կ'առաջարկէ հրաժարիլ օդային պատերազմէն, ընդունելով հետեւեալ ուղեգիծը.— 1. Ջնջել բոլոր զինուորական օդանաւերը.— 2. Միջազգային հակակշիռ հաստատել առեւտրական օդանաւերու վրայ.— 3. Օդանաւային միջազգային ոստիկանութիւն մը հաստատել:

⁂ Ուրբաթ օրուան ռազմափորձերն ալ կատարելապէս յաջողեցան, յարձակման տեսակէտով: Արեւելեան տորմիղը նախ 11 եւ յետոյ հինգ վիթխարի ռմբաձիգ օդանաւեր ղրկեց, որոնք մշուշը եւ պաշտպանողական ցանցը ճեղքելով, յաջողեցան ոչնչացնել Պուրժէն, այլաբանօրէն՝ Փարիզը: Պաշտպանողական հինգ օդանաւեր չյաջողեցան յարձակողները գտնել մշուշին մէջ: Ասկէ զատ, Փարիզի մօտ երկաթուղիի չորս կարեւոր կեդրոններ ալ «կործանեցան»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷՆ ՕՐՈՒԱՆ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐԸ

= o =

Օր. Ուտաա, դերասանուհի մը, կ'որոշէ կատարելագործել իր արհեստը, բնութեան ծոցին մէջ:

Քանի մը իմացած ըլլալով Հավայի կամ Ճավայի կամ Հօնօլուլուի պարերու մասին, կ'ուզէ իր մարմնին բոլոր ծալքերն ու շարժումները յարմարցնել անոնց պահանջներուն: Ոչ միայն ձեւերով, այլեւ ··· մորթի գոյնով:

Եւ կ'երթայ կը փռուի Նիսի ծովափը, բոլորովին մօրէ մերկ, ինքզինքը յանձնելով արեւուն եւ աւազին քմայքին ու գգուանքին:

Ոչինչ անսովոր,— պիտի ըսէք:

Ո՛չ: Նոյն իսկ Միջերկրականի սանձարձակ «փլաժ»ներուն վրայ, Քանի կամ Ժուան-լէ-Փէնի մէջ, ամէնէն ազնուականներն ալ որոշ չափով կը յարգեն «պատշաճութիւն»ը:

Անոնք յատկապէս շինուած լաթի կտորներ կը փաթթեն «ինչ ինչ» մասերու, երկրաչափական ճշտութեամբ, եւ կանոնը յարգուած կ'ըլլայ:

Արդ, օրիորդ Ուտաա ոչ իսկ ժանեակի ծուէն մը ունէր վրան:

Եւ ահա երկու ոստիկաններ կը ցցուին իր առջեւ, դաժան ինչպէս իրենց պաշտօնը:

— Մեղանչում հանրային բարոյականի դէմ. հրամմեցէք պահականոց:

— Բայց, պարոն ոստիկան, ես պարուհի մըն եմ, ես իմ արհեստիս պահանջներն է որ կը գործադրեմ: Դուք իրաւունք չունիք իմ ազատութիւնս կաշկանդելու:

— Այդ բոլորը կը բացատրէք պահականոցին մէջ:

Չեմ գիտեր թէ դերասանուհին ի՛նչ խօսեցաւ պահականոցին մէջ: Բայց ապահովաբար խորհրդածեց.

— Ազնուական օրիորդներ եւ տիկիններ, զարդարուած՝ բեհեզներով, մուշտակներով եւ զոհարեղէններով, իրենց մարմինը կը ծախեն սալոնէ սալոն, գիրկէ գիրկ, «մօրեղբայր»ներ եւ «քուզէն»ներ պահելով իրենց գըլխաւորին գլխուն վերեւ, եւ կը կոչուին պատուաւոր: Իսկ ես, կը կոչ-բուստ պրտր ճարեմ պարելով, եւ բըտիպուած եմ հետեւիլ ամէն նորութեան, իրաւունք չունիմ նոյնիսկ, արեւուն բացուելու, որովհետեւ··· «պատուաւոր»ները կը գայթակղին:

✕

Այդ «պատուաւոր»ներէն չէ՞ այն Անգլուհին որ հայ տղեկ մը ապտակեր է Պէյրութի մէջ, կատու մը կապած ըլլալով շղթայի մը ծայրը:

— «Անգլուհին չափազանց կը յուզուի, կ'ուզէ լալ ի տես կատուին չարչարանքին, սակայն պաղարիւնը պահելով կը յարձակի տղուն վրայ, կը խլէ կատուն եւ քանի մը հարուածներ կ'իջեցնէ Սիսակի: Յետոյ կատուն գրկելով ինքնաշարժ կը նստի, կը տանի հիւանդանոց եւ երեք հիւանդապահուհիներ կը վարձէ, խնամելու համար»:

Անշուշտ չարութիւն է Սիսակի արարքը: Եւ դատապարտելի:

Բայց, այս ազնուասի՛րտ Անգլուհիները — կամ ուրիշ Եւրոպացի ուհիներ — չէ՞ին որ, մինչեւ լոյս կը պարէին, կը ննջէին, կը դարպասէին ու տրորուէին մարտանաւերուն մէջ, Մերսինի կամ Իզմիրի առջեւ, երբ գետերով արիւն կը հոսէր ցամաքի վըրայ, հայկական — այսինքն մարդկային արիւն ···

Արհեստ մըն ալ այս չէ՞.— ժողովուրդի մը ջարդը դիտել անվրդով, խաղի համար շղթայի կատուն հիւանդանոց փոխադրել:

Վ.Ա.Հ.

Ըսմէթ փաշայի ճառը

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

●●●●

Իզմիրի տօնավաճառին առթիւ, Ըսմէթ փաշա ճառ մը խօսելով, մասնաւորապէս ըսաւ.

— Մեր տնտեսական քաղաքականութիւնը կը հետեւի շատ լուրջ ուղղութեան մը: Մէկ կողմէ կը ջանանք իրականացնել մեր ճարտարարուեստական ծրագիրը, միւս կողմէ կը հետապնդենք մեր երկրագործական արտադրութեանց արժեւորումը: Երկուքն ալ կապուած են իրարու: Իզմիրի տօնավաճառը շատ տեղին ձեռնարկ մըն է այս տեսակէտներով:

Դրացիներու հետ մեր յարաբերութիւնները եւ միջազգային կացութիւնը կը յենուն իրարու հետ աղէկ ապրելու, խաղաղութեան եւ հաւասական աշխատանքի փափաքի վրայ: Օգտուելով այս հաւաքոյթէն, կ'ուզեմ օրուան գլխաւոր հարցին անդրադառնալ: Կ'ակնարկեմ Պուլկարիոյ Թուրքերուն կացութեան մասին եղած հրատարակութեանց:

Սօֆիայէն մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն իսկապէս տեղական դէպքեր պատահած են, բայց չափազանցեալ ներկայացուած են: Լուր ունինք որ պուլկար կառավարութիւնը տեղի չտալու համար յոռի գործողութեանց եւ դէպքերու, բարեկամական եւ վճռական ընթացք մը բռնած է: Եւ կը կարծեմ թէ այս բոլոր մանրամասնութիւնները կը ծառայեն ընդունելու թէ՝ գոյութիւն չունի անբաղձալի կացութիւն մը:

Ամէն ոք խաղաղութիւն կը բաղձայ եւ կը վախնայ խաղաղութեան խանգարումէն: Թուրքիա զօրաւոր գոյութեամբ մը կը հաստատէ միշտ խաղաղասիրութիւնը: Յուսանք որ ազգերու վիճաբանութիւնները պիտի յանգին համաձայնութեան: Բացայայտ է շրջանային համաձայնութեանց օգուտը: Պալքանեան դաշինքը այս մասին լաւ օրինակ մը է մեզի: Բարեկամեցողութեամբ շատ մը դժուարութիւններ հարթուեցան: Ազգերը որքան իրար ճանչնան, այնքան իրարու հանդէպ իրենց սէրը կ'աւելնայ: Յարաբերութեանց այս ուղղութիւնը հետապնդելու ենք:

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ԱԺԱՆՑԱ՞Ծ Է

— o —

Վարչապետ Պ. Տումէրկ մամուլին հաղորդուած զեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ բաւական իջած են ապրուստի գինները, շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու: Այսպէս, եզան, կովու, խոզի կամ ոչխարի միսերուն գինը 50 սանթիմ, 1.50 կամ 2 փրանք, հարիւրին 5 կամ 10 իջած է զանազան նահանգներու մէջ. զգալապէս աժանցած են նաեւ խոզի միսը, կաթը եւ կարագը: Եւ սակայն, տակաւին մեծ տարբերութիւն կայ արտադրութեան եւ փոքրաքանակ վաճառման գիներուն միջեւ: Կառավարութիւնը նոր կոչ մը պիտի ուղղէ արտադրողներուն եւ խանութպաններուն, որպէսզի օգնեն վերցնելու այդ տարբերութիւնը:

Միջոցներ կը խորհուին աժանցնելու համար ածուխի, կազի եւ ելեկտրականութեան գիները:

ԴԷԶ ՄԸ ԹԵՐԹԵՐ ՓԱԿՈՒԱԾ

— o —

Պոլսոյ մէջ հրատարակուող *Գաղանճ, Միլլի Թիճարէթ, Թիւրքիյէ Թիճարէթ, Մաարիֆը Ումումիյէ, Թիւրքիյէ Իճրահաթ, Իգճիլէր Պիլիկի, Պալքան Թիճարէթ, Լա Վի քի փաս* եւ *Կէօրիւշ* անուն թերթերը եւ պարբերաթերթերը փակուեցան, Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, երկրին տնտեսական ու ելմտական քաղաքականութեան մասին անճիշդ հրատարակութիւններ ըրած ըլլալով:

Բաժնեգին եւ ծանուցում ստացող եւ «շանթաժ» ընող թերթերու եւ պարբերաթերթերու դէմ բացուած պայքարը կը շարունակուի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ ԿԻՋՆԱՅ

— o —

Անցեալ երկուշաբթի անգլ. ոսկին Փարիզի մէջ կ'արժէր 75.82: Մէկ շաբթուան ելեւէջներէն յետոյ, իջաւ մինչեւ 74.45ի: Միւս կողմէ, մետաղ ոսկիին գինը կը բարձրանայ Լոնտոնի մէջ: Քանի մը օր առաջ մէկ ունկին բարձրացաւ 140 շիլին 12 փէնիի, ինչ որ կը նշանակէ 8 փէննիի բարձրացում:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼՔՈՒԱԾ ԺԱԿԱՏ ՄԸ

(«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ»Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

»»»··«««

Հայերէն օրաթերթերու միակ մտահոգութիւնն է, երեւի, պայքարիլ ձուլումին կամ ուծացումին դէմ: Կարծես բաւական ըլլար այս պայքարը՝ ազգային պաշտպանութեան տեսակէտով:

Ժամանակ է հարցնելու թէ բաւակա՞ն է Հայ մնալ:

— Ո՛չ:

Վասնզի ի՞նչ ընեմ ես այն Հայը, որ Հայ է մնացեր, հայերէն կը խօսի, հայկական քաղաքակրթութեան պաշտամունքն ունի, բայց քայքայուած է ֆիզիքապէս:

Արդի մեր ազգային քաղաքականութիւնը կարելի է բանաձեւել երկու բառով,— մեր թիւը պահել, համրանքը եթէ ոչ աւելցնել գէթ չպակասեցնել:

Թիւի կամ համրանքի այս գաղափարը, սակայն, չենք ուսումնասիրած այնպէս ինչպէս անհրաժեշտ էր: Եթէ ճիշդ է որ մեր ազգային դժբախտութիւններուն պատճառներէն մէկն այն էր, թէ քիչ էինք թիւով՝ դիմադրելու համար համրանքի ծանրութեամբ, ճիշդ է եւ այն, որ փլուզումը անխուսափելի է, դարձեալ, թիւի առաւելութեամբն իսկ, եթէ ֆիզիքապէս քայքայուած է այդ համրանքը: Պարզ խօսքով՝ հիւծախտաւորներու, վենեախտաւորներու, ջիղերով եւ ոսկորով հիւանդներու բիւր բանակները չեն կրնար երբեք պաշտպանել իրենց հայրենի հողը օտար արշաւանքներու դէմ:

Ահա թէ ինչո՛ւ քննադատելի կը գտնեմ մեր ազգային քաղաքականութիւնը, որ հիմնուած է միայն ու միայն թիւի կամ համրանքի սխալ հասկացողութեան մը վրայ: Եթէ քիչ մը խորէն քննենք ազգային մեր այս քաղաքականութիւնը, կը տեսնենք որ երգ մը է միայն, բայց երբեք գիտութիւն: Ուրիշ խօսքով, մեր հայրենասիրութիւնը երգ մըն է միայն, բայց երբեք պատրաստուած, մշակուած ծրագիր: Խոստովանինք որ դարձեալ մեր հայրենասիրութիւնը արձագանգն է հին բանաստեղծներուն, արձագանգ մը, որ դարերէ ի վեր չէ փոխուած բնաւ: Բանաստեղծութեամբ չծանրաբեռնելու համար այս յօդուածը, չեմ ուզեր յիշատակել Ալիշանի, Պէշիկթաշլեանի գովքերը Հայաստանի մասին եւ աղաղակները՝ Հայ մնալու, Հայ ապրելու: Չեմ կրնար, սակայն, չարտագրել այստեղ աննման Ալիշանի սա քերթուածը.—

Մանկտիք, զիս Հայոց հողն ու ջուրն սնուցել,
Ես այն հողն ու ջուր սրտով եմ սիրել,
Հայրենեաց հարուստ է հողն, ջուրն անուշ,
Բաց օտար վարդ, քաղցր հայրենեացն փուշ,
Ձեզ կ'ասեմ մանկտիք սիրուն, նազելիք,
Որոնց է բնակն Հայոց աշխարհիկ,
Մի՛ ուրանայք զերկիրդ եւ զազգդ սիրուն,
Ծառն արմատով ծառ, տուն հիմամբ է տուն:

Եւ այսպէս, տարիներէ ի վեր, երգեր ենք սիրել մեր հողը, չուրանալ մեր հայրենիքը, Հայ մնալ, Հայ ապրիլ: Եւ ահա քաղաքականութիւն է դարձեր այդ երգը: Ի՞նչ տարբերութիւն ունին քաղաքական մեր կարգ մը օրկաններուն խմբագրականները Նարպէյի հետեւեալ գեղեցիկ երգէն.

Հայ ապրինք, եղբարք, մարդկութեան մէջը,
Հայ կնքեր է մեզ պատմութեան էջը,
Հայ անուամբ զմեզ կ'ողջունեն երկինք,—
Եղբա՛րք, Հա՛յ ապրինք:

Ատեն է այլ եւս երգը վերածելու գիտական, մշակուած ծրագրի եւ իրապաշտ քաղաքականութեան:

Մեր շրջապատն իսկ ա՛յդ կը թելադրէ եւ կ'ուսուցանէ:

Ռուսիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ մէջ ահա կառուցուած է առողջութեան Աստուած մը: Եւ երիտասարդութիւնը հիմա կ'ընծայաբերուի այդ Աստուծոյն: Այս եւ բոլոր պետութիւնները նոր նոր հանգստեան տուներ կը շինեն, ապաքինարաններ, կլիմայաբուժական կայաններ, առողջապահական գաղութներ եւ ամէն կողմ մարզարաններ: Վասնզի այս մեծ երկիրները ըմբռնած են թէ քաղաքական լծակը ի վերջոյ պիտի յանձնուի երիտասարդներուն,— վա՛յ այն երկրին, որուն երիտասարդութիւնը չի կրնար կանգնիլ իր ոտքերուն վրայ, տոկալ եւ ամուր կենալ ջիղերով եւ ոսկորով: Ահա թէ ինչու մարզասիրութեան տարօրինակ երեւոյթ մը ստեղծուած է յետպատերազմեան այս շրջանին: Արդարեւ մարզասիրութիւնը մտած է ամէն տեղ եւ գրականութեան ալ ներս,— առողջութի՛ւն, ահա օրուան երգը:

Զի բաւեր, ուրեմն եւ մեր մէջ, երգել Հայ ապրինք, եղբարք, կամ Մի ուրանայք զերկիրդ եւ զազգդ սիրուն:

Մե՛ղք է այս պատմական ու պատուական ժողովուրդին, երբ Հայ կը մնայ, բայց միաժամանակ՝ տխեղծ, ճղճիմ, տկար, մուրացկանի մտքով:

Գիտէ՞ք,— Հայ ժողովուրդը կը տգեղնայ հետզհետէ: Շատ դժուար է, հիմա, գտնել այն աղջիկները, որոնց երգեր են մեր աշուղները եւ բանաստեղծները,— լուսնկայ երեսներով, ծով աչքերով, նոճի հասակով: Ո՞ւր կրնաք գտնել, դարձեալ, հին երիտասարդները,— թիկնեղ, պարթեւ, հրաշալի: Սխալ է ամէն մեղք վերագրել մեր ազգային դժբախտութիւններուն,— ջարդին ու զուլումին:

Կորսուած են մեր ցեղային յատկանիշները, (ահա թէ ինչո՛ւ Եւրոպացիները, ինչպէս Լառուսը, Հայն ու Թուրքը կը շփոթեն իրարու հետ), կորսուած է նաեւ մեր ցեղային տոկունութիւնը: Հայ կինը տգեղցած է ոչ թէ միայն զուլումին տակ մաշելով, անխնայական ապարերջ մը քայքայուելով, այլ եւ որովհետեւ ինկած է ընկերային տարբեր ու վատթար պայմաններու մէջ: Այդն է, որ, իր հետ, կը բերէ այդ պայմանները:

Հայ ժողովուրդը հողագործ էր նախապէս, հողի եւ բնութեան զաւակ: Անիկա կ'աճէր հրաշալի բաւականութեան մը մէջ, գեղապաշտ հորիզոնի մը դէմ, աշխատանքի օրհնութեան տակ: Օրհնեալ հողագործութիւնը չարքաշ կը դարձնէր զինք: Դժբախտութիւնը քաղքցի դարձուց զինք նաեւ: Եւ քաղքցիութիւնը մեզի բերաւ չարչիութիւն: Հայը չարչի է հիմա, գրեթէ ամէն տեղ: Խանութին անկիւնը նստած՝ ապրանք կը բերէ, ապրանք կը ղրկէ, դրամ կը դիզէ. մինչ շատ բան կը կորսնցնէ իր առողջութենէն: Պատերազմէն վերջ դեռ ուրիշ վիճակ մըն ալ պարզուեցաւ: Առաջ, վիճակագրական փաստերով, քիչ էին մեր արհեստաւորները, եւ հայ մայրիկները կարօտո՛վ կը փնտռէին «ձեռքը պիլէզիկ» ունեցող փեսացուները: Տղան որ կ'աճէր առաջ, դպրոց կ'երթար նախ, յետոյ կը յաջորդէր հօրը: Հիմա, ամէն տղայ պարտաւորուած է «ձեռքը պիլէզիկ» անցընել՝ դեռ հասակ չառած: Եւ ահա, արդի երիտասարդութեան մեծագոյն մասը կօշկակարներ են կամ դերձակներ: Ֆրանսացին երբ օտար կօշկակար մը տեսնէ, Հայ կ'ենթադրէ անպայման: Փարիզի մէջ, մինչեւ երէկ, երբ տակաւին կօշիկի գործը իր «ոսկեդարը» կ'ապրէր, աղջիկներն ալ դարձան կօշկակար: Գիտէ՞ք, սակայն, որ այս արհեստաւորները կը ստեղծեն իրենց յատուկ առողջական վիճակ մը: Ընդհանրապէս այս արհեստաւորները կը տառապին պնդութենէ: Շատեր լաւ չեն ճանչնար պնդութիւնը: Փրոֆ. Փօլ Շավինեի կը գրէ որ եթէ կօշկակարը կը սիրէ դուրսով կամ հատիչով խօսիլ՝ երբ քիչ մը կ'երկարէ անհանգստացնող իր բարեկամը, պատճառը պնդութիւնն է անպայման: Կը յիշէ նաեւ, նոյն ձեւով, կօշկակարներուն դերը Ֆրանսական յեղափոխութեան արիւնալի դէպքերուն մէջ: Ջիղերու վրայ այս ազդեցութենէն զատ, մի՛ մոռնաք փո՛րը, եպիկուրեան փորը զոր կը շինէ պնդութիւնը:

Ահա պարագաներ, վերջապէս, որոնք պիտի փոխեն մեր երիտասարդութեան ֆիզիքական եւ հոգեկան ցեղային ագնուականութիւնը:

Երբ ուրիշ ազգերու մէջ պրպտում մը կատարէք,— ահա Ռուսերը, մեզի պէս տարագիր,— տարբեր orientation professionnelle մը ցոյց կուտան: Եւ, ինչ որ շատ կարեւոր է, հաւաքական ձեւով: Ձեռք մը կը վարէ զանոնք: Այսպէս է որ անոնք ստեղծած են գիւղատնտեսական գաղութներ, ուր անտեսական տանելի կեանք մը ստեղծելէ զատ՝ իրենց տարագիր բազմութեանն՝ ընծայեցեղային առողջութեան, ագնուականութեան եւ ընկերային բարոյականի անհրաժեշտ բոլոր պայմանները: Այդ գաղութներուն մէջ Ռուսը ոչ միայն իբրպէս Ռուս կը մնայ, այլ եւ առողջ Ռուս,— չանբարոյանար, մարմինը չի տկարանար, փորն ալ անօթի երբեք չի մնար: Հոն կ'աճի եւ կը բարգաւաճի առոյգ բազմութիւն մը: Այս է միայն, որ կը կոչուի ազգային քաղաքականութիւն,— ապահովել ժողովուրդի մը անտեսական եւ ֆիզիքական գոյութեան պայմանները՝ հաւաքական ձեւով: Մեր արհեստաւորը, երբ անհատական գործ մը կը ստեղծէ այստեղ, ալ չի վերադառնար երկիր՝ երբ լսէ վերադարձի աղաղակը: Սակայն հաւաքական անտեսութիւններու մէջ՝ աշխատաւորը ստիպուած է մեկնելու, երբ վերէն ձեռք մը կը քաշքշէ ձեռնարկը՝ երկիր ղրկելու համար զինք:

Եւ այդ աշխատաւորները կը մեկնին առողջ, ոչ միայն իբրեւ լաւ հայրենասէր, այլ եւ իբրեւ լաւ կռուող յանուն հայրենիքին, տոկալով հայրենիքին կրած դժբախտութիւններուն՝ քաջի պէս, հերոսական արիութեամբ:

Ցաւալի՛ է տեսնել, որ չենք ուզեր օրինակ առնել օտարներէն,— ցեղը ազնուացնելու, գեղեցկացնելու, առողջ պահելու, ջիղերով եւ մարմնով տոկուն պահելու ի՛նչ գեղեցիկ փորձեր կը կատարուին օտարներուն մէջ: Զի բաւեր երգել Հայ ապրինք եղբարք, անհրաժեշտ է մտածել թէ ինչպէս կարելի է տոկուն Հայեր ունենալ: Եթէ Հայ պիտի մնամ՝ հիւանդ, տխեղծ, ֆիզիքապէս քայքայուած վիճակի մէջ, ոչ մէկ ծառայութիւն կրնամ մատուցանել մեր դատին: Սպարտացիները կը մեռցնէին իրենց զաւակները՝ երբ տխեղծ, հիւանդկախ ու տկար էին:

X

Ձեռնարկեցի Հայ – Բոյժի հրատարակութեան,— ժողովրդական ամսաթերթ մը առողջապահութեան եւ բժշկութեան: Զիս կ'առաջնորդէ այն վարդապետութիւնը, զոր կարելի է եզրակացնել վերը արտայայտուած տեսակէտներէն,— սատարել ձուլումի կամ ուծացումի պայքարին համընթաց, ընկերային առողջութեան, ցեղային ազնուացման, հոգեկան եւ ֆիզիքական ուժերու ծաղկումին: Եւ այս ձեռնարկով՝ կը կարծեմ կատարել ազգային լաւագոյն աշխատանք մը: Ահա թէ ինչո՛ւ պիտի աշխատիմ այդ ամսաթերթը դարձնել հայկական ընդհանրական պարբերական մը,— մեր օրուան գիրքը: Խմբագրութիւնը պիտի կատարուի առանց երբեք գիտակութեան,— որ եւ է յօդուածագիր պիտի չաշխատի թէ ինք շատ բան գիտէ, ուրիշներէն չհասկցուելու չափ բարձր գիտութեան տէր է: Ո՛չ, ինչ որ պիտի հրատարակէ «Հայ – Բոյժ»ը, պէտք է հասկնալի ըլլայ ամէնքին եւ անպայման օգտակար, գործնական ձեւով մը երախտապարտ թողլով ընթերցողը: Տան բժիշկ մը վերջապէս: Ժողովրդական արտայայտութեան տեսակէտով, ժողովուրդին հասկնալի դառնալու հարցին մէջ՝ քիչ թէ շատ կարծեմ յարմարութիւն ունիմ, մրցումի կանչելու առիթն:

Բժշկութեան մէջ, ես կը հետեւիմ արդի վարդապետութեան, որ կը ջանայ թէ աճեցնել հոգեկան ուժը, կը նշանակէ զօրացնել ֆիզիքական տոկունութիւնը: Ահա թէ ինչո՛ւ քիչ մը աւելի տեղ պիտի տրուի իմացական թաքուն ուժերու յայտնաբերման աշխատանքին, առոր հետ միաժամանակ ծանօթացնելով մարդկային մարմին կոչուած բարդ մեքենային կազմութիւնը եւ զանազան գաղտնիքները: Եւ որպէսզի վէպի մը պէս կարդացուի «Հայ – Բոյժ» ամսաթերթը, ան պիտի համեմուի բժշկական ասպարէզի այլազան եւ հետաքրքրական պրպտումներով: Եթէ լաւ գործ մըն է, որ կը ձեռնարկեմ, մեր ժողովուրդին կը մնայ գնահատել զայն: Ես իմ լաւագոյն ժամանակս է որ պիտի զոհեմ՝ այլ եւս խուլ կերպով լքած ուրիշ որ եւ է աշխատանք այլ տարաբերքներու մէջ, ուստի բարեկամներուս կը թողում մնացեալ գոհողութիւնը: Տակաւին թերթը լոյս չտեսած՝ ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը եւ արձանագրուած բաժանորդներու քաջալերական նամակները ուժ կուտան ինծի եւ յաջողութեան մասին վստահութիւն, որպէսզի ստանձնեմ ամէն զոհողութիւն: Այս գործին ձեռնարկելու առթիւ, ՅԱՌԱՋ, քաջալերելու համար զիս, իբրեւ ամէնէն մօտիկ բարեկամ մը, ամէն օժանդակութիւն տուաւ ինծի,— ահա թէ ինչո՛ւ «Հայ – Բոյժ»ի այս յառաջաբանը երեւցաւ նախ այստեղ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ

— o —

Երեկոն կ'իջնէ, մինչ լիճը կը պարուրուի ստուերային տրտմութիւնով մը: Լոյսի տարտամ շերտեր կը շողշողան ամչկոտ ալեակներու կատարին: Լեռները կ'երկննան խորհրդաւոր եւ առասպելական գրոհի մը տարողութեամբ ափէ ափ, ու ինքնամփոփումի ցանկութիւն մը կը հասի հոգեկան ապրումի մը պահանջէն մղուած: Կը քալեմ, ինչպէս միշտ երեկոյեան պահերուն՝ յարաշարժ բարտիներու երկայնքին, առօրեայ հոգեբէն քիչ մը վերանալու մտահոգութեամբ, ըմպելու համար այն լռակեաց բանաստեղծական օրհնութենէն՝ որ կը մաղուի մթնոլորտին մէջ եւ վարդագոյն լեռներու թափանցիկ կողերուն: Միայնութիւնը մէջս կ'արթնցնէ տրտմանալու անբացատրելի քաղցրութիւնը: Ամփոփուիլ ինքն իր մէջ, չմտածել թէ կ'եռայ կեանքը քաղաքներու մէջ, եւ թէ կազդուրիչ հովէ մը հալածական լճին վրայ՝ փոքրիկ եւ գունաւոր նաւակներու մէջ, լամարթինեան սիրով վերացական հոգիներ կան թերեւս: Միտքը մօտեցնել սրտին, եւ երակին անխուսափական զարկը հաշտեցնել ցանկութիւններու այլամերժ տիրապետութեան հետ. եղբուիլ անբռնադատ անձնական կամքի մը ազնիւ պարտադրութենէն, եւ յանձնուիլ անհող եւ մելամաղձոտ՝ տերեւներու սօսափիւնին եւ կամ խիճերու վրայ յառաջացող ալեակներու մեղմիկ մրմունջին: Լամարթինի պէս փնտռել աստուածութիւնը բնութեան մէջ եւ անհունութիւնը սիրոյ. չունենալ ուրիշ տենչանք եթէ ոչ գեղեցկութիւններու մարմաջը՝ Շէլլիին նման, եւ կամ ցանկալ դառնալ լեռներուն մէկ մասը՝ նման Պայրընի, ու վերջապէս ջանալ ստեղծել այն հոգեկան ահաւոր ապրումը՝ զոր ունեցաւ վաղամեռիկ Դուրեանը իր անմահական «Տրտունջք»ին մէջ, եւ չիրականացած սիրոյ հաշտուած եղբայրութիւնը՝ զոր երգեց Միւսէն պատուուած, սիրոյ մէջ անբախտ եւ Շոփէնհաուէրի ախոյեան Լէոփարտին:

Այս բոլոր զգայութիւնները սուտերի նրբին թելերով հիւսել հոգեկան կարողութիւններուս, առանց անդրադառնալու որ մսիս անսովոր այրումը կպած է ոսկորիս կարմրութեան՝ ջիղերուս զօրաւոր եւ մարդկային հասկնալի կշռոյթով: Կը զգամ որ լիճը կը հալի վերջալոյսին ամբողջ սիրտը քնքշօրէն շօշափելէն, ու կը զգամ վերջապէս, որ բլուրներու կողերուն փռուած կանաչութիւնը այլազան գոյներու իրականութիւն մը կը դառնայ զովացնող սօսուռներու եզերքէն կախուած:

Ա՛հ, օգոստոսեան իրկուններուն հմայքը, որոնք աւելի բան մըն են քան տեսլերական քնարական բանաստեղծութեան մէջ երգուած իրիկունները: Բանաստեղծներ կը մօտենան ինծի, երիտասարդ եւ տարէց, իմաստուն աչքերով եւ պայծառ ճակատներու խորհո՛ղ գեղեցկութեամբ: Կէօթէին մեծ եւ սեւ աչքերը կը հանին ինծ Սորենդայէն, այս գեղեցիկ գիւղէն, որ ամենաթովիչ երազն է Իտալիոյ Մեծ Լճին, Շէյքսփիր ու Տանթէ, Փեթրարքա ու Հայնէ, որոնց օ՛ր մը ընտանեցայ երկիւղածութեամբ եւ անհամարձակ նուիրումով: Հիմա, երիտասարդ հոգիս, ըմբոստ եւ քմահաճ չի ցանկար ծռիլ հատորներու վրայ: Բանաստեղծներն ու իրենց հատորները կը փախչին ինծմէ, վասնզի ես կը հեռանամ անոնցմէ: Բնութիւնը որդեգրած է հոգիս եւ իմացականութեանս աղուոր աղջնակը: Հիմա կը նախընտրեմ բարտին, քան թէ անոր նուիրուած քերթուածը: Լիճը մոռցնել կու տայ ինծ Լամարթինի, Դուրեանի եւ իմ լիճս, մանաւանդ իմ լիճս: Ինչո՞ւ: Վասնզի անբացատրելի անկարողութիւն մը կայ ստեղծողին հոգեկան կարողութիւններուն մէջ: Մենք չենք կրնար հարազատօրէն արտադրել ինչ որ կը զգանք: Ու այս պակասը, ու այս սարսափելի անկարողութիւնը իմ ամէնահուժկու տառապանքն է մաշուած գաղափարին հետ: Զգացումը հազիւ յանձնուած բառին՝ կը դառնայ տարրկայական, եւ տարրկային նիւթականութիւնը կը խրտչեցնէ զիս, ու բառին ի տես թաքնուած իրը փոքրիկ հպումով մը կ'արիւնէ սրտիս մէջը:

Քանի՛ անգամ լճին եզերքը գրած քերթուածներս պատռելով յանձնած եմ լճին, մինչ Ճիովաննան, այս գիւղի ծնունդ անուշիկ Կրացիէլլան՝ յանդիմանած է զիս իր պարմանուհիի քնքշութեամբ: Սակայն, այն ազնիւ հպարտութիւնը, զոր զգացած եմ իմ հոգիիս փշրանքներէն ոմանք փճացնելով՝ իմ երիտասարդ կեանքիս ամենամաքուր ու արժող վայրկեանները եղած են: Բայց, քանի՛ քերթուածներ պատռած են այս անսովոր ջարդէն: Արդեօք արժանի՞ էին ապրելու... Գրական արուեստը հոգեկին նացնելու պայքարը կայ էութեանս մէջ: Գտնել բառեր, գոյներ, լոյս, մարմրուն փայփլումներ, ու առաւօտեան ցօղերու խորունկէն փախչող նըրբին թափանցումներ, կերտելու համար ներսս մեծցող ու հասունցող քերթուածները: Բայց, ինծ կը թուի որ բանաստեղծին սիրտը անկարող է իրականացնել այս տենչանքը: Ուրե՞մն: Եղբայրանալ երաժիշտներու հետ: Ահաւասիկ ըստ իս, ամենաերջանիկ եւ աննիւթական արարածները: Կատարելագործուած արուեստը փնտռել միայն անոնց համերգներուն մէջ: Ինծ համար անոնք են իսկական բանաստեղծն ու արուեստը: Անոնք ինծ կը թուին ըլլալ աւելի մելամաղձոտ եւ անդրաշխարհեան, աւելի լռակեաց եւ ներհայեցողական, անոնց նուագածքներուն մէջ կայ կախարդական յոգնութեան մը թուլութիւնը, եւ կազդուրիչ վշտի մը խարկանքը: Երգը գերազանց է քան քերթուածը, ու հնչիւնը կը խաւարէ բառին ոչ – նրբութիւնը: Սիմֆոնիթօն երգելով կ'ուզէր մեռնիլ...

Երաժշտութիւնը աւելի զգայնական է ու գրականութիւնը աւելի բացատրական: Բացատրութեան մէջ ճիգ կայ, ու այս ճիգը կը նսեմացնէ արուեստը՝ որ պէտք է ըլլայ ինքնաբուխ արտադրելով անտիպ զգայնութիւններ, ինչպէս կ'ըսէ Սթանտալ:

Բոլոր երաժիշտները գերազանցած են քերթողներուն արտադրութիւնները, երբ անոնց վրայ նետած են իրենց հոգիին անհասանելի ձայները: Մենտելսոնի, Շուպերի նուագները կը նախընտրեմ քան թէ մեծահանճար Կէօթէի այն քերթուածները որոնք նիւթ եղած են առաջիններուն: Վերջինս իր ուրախութիւնն ու զմայլանքը կը յայտնէր Մենտելսոնի, ու կը լռէր Շուպերի հանդէպ, երբ անոնց երաժշտութիւնները կը ստանար միեւնոյն պահուն: Խե՛ղճ Շուպեր: Պէթ-

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

»»»··«««

2. Որ լիովին հասկանալի լինի աշխատաւորական մասսաներին, մի լեզու, որ հզօր զէնք լինի մեր սոցիալիստական բովանդակութեամբ ազգային կուլտուրան չտեսնուած բարգաւաճման հասցնելու համար: Այս գործում պատասխանատու դեր ունեն կատարելու մեր գրողները, որոնք աւելի մեծ լրջութեամբ պէտք է հետեւեն ամէնից առաջ իրենց լեզուի մշակման եւ ճոխացման: Այստեղ պէտք է խստօրէն պայքարել նաեւ այսպէս կոչուած «ազգային յատկանիշների խտացման» ձգտումի դէմ, որը գործնականում երբեմն մասսաների համար անհասկանալիութեան աստիճանի բարդացնում է լեզուն, (օր. Զարենցի վերջին գրքի առանձին տեղերում), իսկ ըստ էութեան գրականութեան լենինեան գծերից նացիոնալիստական շեղման արտայայտութիւններից մէկն է:

X

Առաջիկայում մեր գրականութեան զարգացման հիմնական խնդիրներից մէկն է անցեալի գրական ժառանգութեան քննադատական իւրացումն ու գեղարուեստական գրականութեան կլասիկների հրատարակութիւնը: Որոշ աշխատանք այս ուղղութեամբ արդէն կատարուած է, սակայն թըւում է որ Պետհրատը, Մարքսիզմի – Լէնինիզմի Ինստիտուտը եւ մեր գրողներն ու քննադատները պէտք է աւելի ակտիւ լինեն այս ասպարէզում: Այն փաստը, որ Աբովեանի արժէքաւորման հարցն այդքան բուռն վիճաբանութիւններ առաջ բերեց մեր գրագէտների շրջանում ինքնին վկայում է, որ այս ասպարէզում մենք դեռ միայն առաջին քայլերն ենք անում: Գրական ժառանգութեան իւրացման եւ հրատարակման գործին պէտք է ձեռնարկել ամբողջ լրջութեամբ, այստեղ որ եւ է շտապողականութիւն վնասակար է եւ ազդում է գործի որակի վրայ, ինչպէս որ արդէն տեսնում ենք: Գլխաւորն այն է, որ միշտ, բոլոր դէպքերում, որպէս պարտադիր կանոն, այս խնդրին եւս մօտենանք հայկական նացիոնալիզմի դէմ պայքարն ուժեղացնելու տեսակէտից, այլ խօսքով ասած՝ ելլելով մեր սոցիալիստական, ինտերնացիոնալիստական կուլտուրայի զարգացման շահերից:

Պետհրատը պէտք է ուժեղացնէ կլասիկների հրատարակութեան գործը: Ենթադրւում է շուտով լոյս ընծայել Թումանեանը, աւարտել Պարոնեանն ու Նարդոսը: Այդ շատ քիչ է, մեծ թերութիւն պէտք է համարել այն, որ չկայ մինչեւ այժմ Նալբանդեանի նոր հրատարակութիւնը: Նալբանդեանի ամբողջական գործի քննադատական հրատարակութեան պատրաստումը Պետհրատի եւ Ինստիտուտի առաջնակարգ խնդիրներից մէկը պիտի համարել: Պէտք է սկսել նաեւ գիւղագիրների հրատարակումը: Ցաւալի է, որ գիւղագիրներից շատերը, ժամանակին լռութեան եւ անուշադրութեան մատնուած բուրժուական գրականութեան կողմից, մինչեւ հիմա էլ ստուերի տակ են մնացել եւ մոռացութեան մատնուել: Գիւղագիրներից ոմանք մեզ շատ աւելի մօտ են, քան կարծում են շատերը: Վերջապէս, յատուկ տեղ պէտք է ունենայ նաեւ ժողովրդական բանահիւսութեան հաւաքումը, մշակումը եւ հրատարակումը: Այս ուղղութեամբ մինչեւ այժմ կատարած աշխատանքները նոյնպէս խիստ անբաւարար են:

X

Մեր գրականութեան զարգացման, ինչպէս նաեւ գրականութեան միջոցով մեր ինտերնացիոնալ կապերն աւելի ամրացնելու տեսակէտից բացառիկ կարեւոր նշանակութիւն ունեն թարգմանութիւնները. ես նկատի ունեմ ինչպէս ժամանակակից խորհ. գրողների, նմանապէս ե՛ւ ռուսական եւ համաշխարհային կլասիկների հայերէն հրատարակման գործը: Յայտնի են Պետհրատի ձեռնարկումները եւ ծրագիրներն այս ուղղութեամբ: Չի կարելի չնշել, որ այս տարի լոյս են տեսնելու ամբողջական «Դոն Քիշոտ»ը, Տոլստոյի «Պատերազմը եւ խաղաղութիւնը», Հայնէի գործերը, Ֆերդուսին, ինչպէս նաեւ բաւական աչքի ընկնող բուն ժամանակակից գրողներից: Այս բոլորն իր կարգին խոշոր չափով բարձրացնում է մեր գրականութիւնը, մեր մասսաների կուլտուրական ընդհանուր մակարդակը: Առաջիկայ տարիներում այս աշխատանքն աւելի հուժկու թափով պիտի ծաւալուի: Մանաւանդ աւելի ուշադիր պէտք է լինել մեր հարեւան ժողովուրդների, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի խորհրդային գրականութեան լաւագոյն գործերի թարգմանութեան եւ հրատարակման գործին: Այստեղ չպէտք է միայն մոռանալ, որ բարձր որակն ամէնից կարեւորն է, մանաւանդ կլասիկների թարգմանութեան գործում: Պատասխանատու դեր ունի կատարելու այս գործում մեր գրողների կոլլեկտիւը, գեղարուեստական գործերի, մանաւանդ կլասիկների թարգմանութիւնը գեղարուեստական ստեղծագործութիւն է եւ բարդ ստեղծագործութիւն. մինչդեռ մեզ մօտ շատ անգամ թարգմանութեան վրայ նայում են որպէս երկրորդական մի գործի, որով կարելի է զբաղուել ի միջի այլոց: Դրա հետեւանքով արդէն լոյս տեսած մի շարք թարգմանութիւնների որակը չափազանց անբաւարար է: Մեր գրողները պարտաւոր են տալ հայ ընթերցողներին կլասիկների եւ խորհրդային ժամանակակից գրականութեան լաւագոյն գործերի բարձրորակ թարգմանութիւններ:

Ընկերներ, ես աշխատեցի համագումարի ուշադրութիւնը կենտրոնացնել մեր գրականութեան այժմէական հանգուցային մի քանի խնդիրների վրայ: Ինքնաքննադատութեան նշանաբանի տակ ներկայ համագումարը պիտի ամփոփի մեր գրականութեան մինչայժմեան նուաճումները, պիտի վեր հանի թերութիւնները եւ յետ մնալը: Համագումարը պիտի միջոցներ մշակի վերջնականապէս վերացնելու բոլոր այն արգելակները, որոնք դեռ մինչեւ վերջերս էլ դժուարացնում էին Համկոմկուսի (բ) կենտկոմի 1932 թ. ապրիլ 23ի պատմական որոշումների անշեղ կիրառումը: Համագումարը պիտի ապահովի մեր գրականութեան վերելքն այն ուղիով՝ որ ցոյց է տուել խորհրդային գրականութեան մեծ ուսուցիչ ընկ. Ստալինը: Շուտով բացւում է Մոսկուայում խորհրդային գրողների համամիութենական առաջին համագումարը: Արդէն պարզ երեւում է այդ համագումարի խոշոր համաշխարհային նշանակութիւնը:

(5)

(Վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր լեզուն

Մեր լեզուն ճկուն է ու բարբարոս,
...ձկաճ է, կոպիտ, բայց միեւնոյն պահին
...յծառ է նա, որպէս մշտաբորբոք փարոս,
...ւած հրով անշէջ դարերում հին:
...վարպետներ, խոնարհ ու հանճարեղ,
...գել են այն դարեր, որպէս մարմար,
...փայլել է նա մերթ, ինչպէս բիւրեղ,
...երբ կոպտացել, ինչպէս լեռնային քար:
...յց միշտ պահել է նա իր կենդանի ոգին,
...երէ մենք այսօր կոտրատում ենք այն մերթ,
...նրանից է, որ ուզում ենք մեր
...խոհերի վրայ ժանգ չշոքի:
...նրանից է, որ մեր այսօրուայ ոգուն
...ես չի կարող լինել պատեհան
...Տէրեանի բարբառը նուագուն,
...Նարեկի մրմունջը մագաղաթեայ:
...ու անգամ Լոռու պայծառ երգիչ
...Թումանեանի բարբառը գեղջկական,—
Բայց նա կը գայ՝ լեզուն այս երկաթեայ բերքի
...խոհերի այս խոր ու երկրակամ...

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Դէպի վեր

ԽՄԲ. — Խորհ. Հայաստան բացառիկ թիւ մը յատկացուցած է օդանաւին: Ամբողջ թիւը զարդարուած է զանազան օդանաւերով եւ օդանաւի մասին այլազան յօդուածներով: Այդ թիւով կը տալ նաեւ հետեւեալ բանաստեղծութիւնը, օդանաւին նուիրուած:

Թռիր դո՛ւ, թռիր դո՛ւ, թռի՛ր դու հեռու,
Որպէս յաղթ արծիւ դու կապոյտ երկնքում,
Որպէս նոր կռունկ, որ երկիր է գալիս,
Պայծառ մի, պայծառ մի զարուն է բերում:
Թռիր դու, թռիր դու մտքի պէս արագ,
Կամքի պէս հուժկու դու, կեանքի պէս վարար,
Կեանքին մեր թռիչք տուր, թռիչք տուր ու թափ,
Վերջին մեր բաղձանքը թռչելու համար:
Թռիր դու, թռիր դու, թռիր՛ դու հեռու,
Լինին քո թեւերը հուժկու՝ երկնքում,
Վերջին մեր բաղձանքը կը թռչենք քեզ հետ,
Պահած վառ ջահերը մեր կուռ ձեռքերում:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

...հովէն յաւերժացուցած է պաղախառապայծառ Շիլլէրի «Ուրախութիւն» երգը: Երանի՛ այն մեծ երաժիշտներուն՝ որոնք ունեցած են նաեւ բանաստեղծ խառնուածքի տեսանող եւ մարգարէացող հոգին, որոնց կարգին Վակնէր եւ Շոփէն:

...ոնելու համար անձնական գրականութեան տաղանդը՝ զացած եմ ...ել երաժշտահանդէսներ, որոնք ...սովորեցուցած են ինծ չգրել ներշնչու... ժամերէն դուրս: Ճառախօսներ եւ ...ախօսներ սորվեցուցած են ինծ ... բաներ, սակայն անոնց ձայնին ...որ ելեւէջները, ձեւերուն յարաշարժ պարն ու կեցուածքի միապաղաղ արձանութիւնը՝ յոգնեցուցիչ են ... ու մտահոգած սիրտս:

Ա՜հ, ի՛նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ մանկան երեկոյ մը, ինքնամփոփ լռութեան մէջ, բնութեան խորաքանդ խոնարհ տարրը հնչիւն մը առնէր յանկարծ իր ծոցին, ու հեռուէն ...նչէին առուներուն իմ սիրած երաժիշտներուս...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Կ'ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

Մուշեղ Աղայեան, Խորհ. Արուեստի մէջ (թիւ 5—6) կը պատմէ իր յուշերը մանրամասնաբար Ղազարոս Աղայեանի, Յովհ. Թումանեանի, Դ. Դէմիրճեանի, Վ. Փափազեանի, Շիրվանզադէի ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը երգի եւ նուագի: Կուտանք այն յիշողութիւնները միայն, որոնք կը վերաբերին առաջին երկուքին:

Դեռ պատանի հասկում՝ Աղայեանը սիրահարուել է գիւղում Մայիկոյի վրայ, ուչքն ու միտքը եղել է բնութիւնը, կեանքը, գինել, նայել, զմայլել: Ղազարոսի պարթեւ հասակը յայտնի է բոլորին: Գրաչար եղած ժամանակ Թիֆլիսում՝ Սկանդար օղլանը (աշուղ) նրա մասին գովք է գրել: Բայց որ Ղազարոսը սրինգ էր նուագում, դա շատ քչերին է յայտնի:

Մանուկ հասակից հայրենի գիւղում, գիւղի սարերում, հօտաղների հետ լինելով սովորել է սրինգ (շվի) նուագել եւ շա՛տ երկար ժամանակի ընդհատումից յետոյ, (մօտ 44 տարի), 1898—99 թուականներին, աքսորավայրում՝ Հին – Խրիմում Ղազարոսը նորից իր ձեռն առաւ շվին, իսկ Խրիմում Թուրքերը լաւագոյն սրինգներն էին շինում չամբուկի փայտից անցկացնելով տոկարնի ստանոկի միջով: Ես շատ շուտ սովորեցի վարժ նուագել եւ Ղազարոսն այդ իմ ընդունակութիւնը նկատելով՝ ինձ համար մի ուսուցիչ հրաւիրեց սրինգ սովորեցնելու համար: Երկու դասից յետոյ բան դուրս չեկաւ թէ ուսուցչի, (որ միայն ղեւ երիտասարդ նուագող էր), թէ ուսուցման «մեթոտ»ի, (մեր տան առաջ նստարան կար փողոցի վրայ, այստեղ էր մեր «դասարան»ը), եւ թէ վերջապէս աշակերտի (9—10 տարեկան) շնորհիւ: Ցետագայում ես մեծ սիրով ջութակին անցայ:

Ղ. Աղայեանն ունէր լաւ ձայն եւ այդ մասին նա իր Իմ կեանքի գլխաւոր դէպքերը գրքի մէջ պատմելով՝ նկարագրում է եկեղեցում երգելիս ունեցած յաջողութեան մասին: Նոյնը տեսնում ենք նաեւ Արութին եւ Մանուէլի մէջ, որի գրուագները իրական կեանքից վերցրած պատկերներ են: Այդ գրուագներից նշանաւորն է Շոհլայի եւ Քերովբէ աշուղների մրցութիւնը, որ բացի լեզուից եւ հնաբանութիւնից, պահանջում է լաւ ձայն: Մրցանակը տանում է Աղայեանը, որ վերջում նոյնպէս իր յօրինած երգն է երգում Ղարաբաղի բարբառով:

Ղազարոսը լաւ էր երգում Քէօրօղլին, բայց նրա հայրը, ինչպէս ինքը գրում է նոյն ինքնակենսագրութեան մէջ, որդուպանդուխտութիւնից վերադառնալուց յետոյ մէջքը դզում է եւ սկսում երգել Քէօրօղլին:

Ղազարոսը ոչ միայն երգում էր, այլ եւ յօրինում էր գրած ոտանաւորների համար եղանակներ, (օրինակ՝ Մանիր մանիրը, Ինչով պէտք է մեր սրտերը ազնուացնենք, եւն.) նոյն իսկ իր հէքեաթների գրուագներից առանձին ոտանաւորների եղանակներն իրենն են, (օրինակ՝ Արմիկի գովքը, Աղջկերք, պար բռնեցէք):

Սրինգով նուագում էր Սայաթ – Նովայի, Նաղաշ Յովնաթանի երգերը. «Ջոպան պայաթ»ին, երգում էր հին եկեղեցական տաղերից եւ մեղեդիներից, (օրինակ՝ Սարսափելի հողմոյ նման), ինչպէս եւ Կիլիկեան, Ազնիւ ընկեր, Ի ննջմանէդ, Կարօտ ենք տեսքիդ անմահ գարունը, Հայա քաջազունք, Տրովադորէ օփերայից, որ հայերէն թարգմանուած եւ տպագրուած էր, Այտայից, որի առաջին բեմադրութիւնը նա տեսել էր Գահիրէում, երգում էր Թրավիաթայից, որ ինձ շատ էր զարմացնում, յետոյ պարզուեց գաղտնիքը,— թէիշկ Աւետիք Բարայեանի մօտ յաճախ հաւաքուելիս, նրա աղջիկները նուագում եւ երգում էին բազմաթիւ օփերաներից եւ խմբով երգում էին մեր երգերը: Նոյն Սոֆիա Բարայեանցի մանկապարտէզում Աղայեանը գրել էր իր գողտրիկ ոտանաւորների շարանը, որ երեխաներին սովորեցնում էին երգել, նախօրօք ձայնագրելով այդ երգերը:

Պէտք է ասել, որ Աղայեանի եւ Պռօշեանի տունը երաժշտութեան ասպարիզում իրար մրցում էին: Պռօշեանները (զաւակները) բոլորը դաշնամուր էին նուագում, սակայն բոլորը չէին երգում: Պերճանուշը միայն երգում էր, լաւ ձայն ունէր եւ շատ յաջող երգում էր Շոփէնի Եթէ ես թռչնակ՝ երկնքում լինէի հայերէն: Աղայեանի տանը գերակշռում էր ձայնական երաժշտութիւնը եւ յատկապէս խմբական երգեցողութիւնը, որի հիմքը դրուեց Վաղարշապատում, Կարս – Մուրզայի, Կոմիտասի խմբերի ազդեցութեան տակ:

Քոյրերս բոլորն էլ երգում էին եւ իրենց շուրջը համախմբելով գիւղում երիտասարդութիւնը, կազմակերպում էին համերգներ, ներկայացումներ, երեկոյթներ, եւն.: Աղայեանի տունն էլ այդ տեսակէտից լաւ էր, ունէինք մեծ սրահ եւ կից սենեակ՝ «դերասանների» համար:

Ի՞նչ երգեր էին երգում: Ամբողջ երգարանը սկզբից մինչեւ վերջ, ոչ մի երգ չէին բաց թողնում: Երգում էին Կարս – Մուրզայի Շուշան օփերայի ամբողջ առաջին գործողութիւնը Հէ՜յ բէգիս սկսած: Երգում էին Կոմիտասի Լօ լօն, եւ նրա սրբազան-կան շրջանում քառաձայնած երգերը:

Երգերի ցանկը այնքան հարուստ էր որ երբ գիւղից քաղաք կամ քաղաքից գիւղ էինք գնում կառքով (մօտ 65 վերստ), տեղից շարժւում էինք եւ իրար յետեւից երգելով հասնում էինք տեղ:

Նոյնը աւելի ուրախ եւ խմբական անց էին կացնում գիւղից սար գնալիս եւ սարից վերադառնալիս, երբ տաւուշ – զուռնային յաջորդում էր խմբական երգը, պարերը, եւ Ջան գիւլումի քառեակները:

Յովհ. Թումանեան

Յովհ. Թումանեանի տունը սկսած 1900 թուից մինչեւ 1920 թիւը Թիֆլիսում հանդիսանում էր գրականութեան, նկարչութեան, թատրոնի, երգ – երաժշտութեան եռուն աշխատանոց: Նրա մօտ էին գալիս այն բոլոր նշանաւոր գրողներն ու արուեստագէտները, որոնք առաջին անգամ ոտք էին դնում Թիֆլիս, նպատակ ունենալով ծանօթանալու եւ ուսումնասիրելու Հայաստանի գրականութիւնը, արուեստը եւ պատմութիւնը:

Ինքը Յովհաննէսը թէպէտ օժտուած չէր ձայնով եւ երաժշտական մասնագիտական կրթութիւն չունէր, սակայն նրա տունը կար դաշնամուր, ջութակ, կրամաֆոն, մանտոլին, եւն.: Երեխաները նուագում էին եւ երգում խմբով Յովհաննէսի հետ միասին զանազան հին ու նոր երգեր:

Յովհաննէսի մօտ գալիս էր Կոմիտասը եւ նուագում էր ու երգում Անուշից կտորներ, երգում էր Մոկաց Միրզէն, Կալի երգը եւ ուրիշներ:

Հետապնդելով հայ ժողովրդական երգի զարգացման գործը, նա մեծապէս աջակցում էր բոլոր երիտասարդ երաժիշտներին, երգահաններին: Ցատկապէս պէտք է նշել Թումանեանի նախաձեռնութեամբ հայ գրողների կողմից կազմակերպուած Սայաթ – Նովայի երգերի երեկոները Աշուղ Հավիրի եւ ընկերների մասնակցութեամբ, որ լայն հասարակական խաւերի կարծիքը բարձրացրեց եւ դրանից յետոյ Սայաթ – Նովան մոռացութեան գրկից հանուելով մեծ ժողովրդականութիւն ստացաւ: Դարձեալ Յովհաննէսի նախաձեռնութեամբ հրատարակուեցին Սայաթ – Նովայի Դավթարն ու կենսագրութիւնը Ախվերդեանի յառաջաբանով: Դրանից յետոյ Գրիշաշվիլին իր պրպտումներն սկսեց եւ գտաւ Սայաթ – Նովայի վրացերէն երգերը եւ մեծ ժողովածուի մէջ իր յառաջաբանով տպագրեց:

Յովհաննէսի սիրած երգերն էին Անտունին, Քէօրօղլին, Ի ննջմանէդը, Կոմիտասի Անուշի նախերգանքը եւ Թիֆլիսի հին երգերը, յատկապէս Սայաթ – Նովայի եւ միւս աշուղների եղանակները: Հին քաղաքի երգերից՝ Ավարան եւ Սուլիկոն:

«ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ՀՐԵԱՆ» 90 ՏԱՐԵԿԱՆ

— o —

Ֆրանսերէն թերթերը կը տօնեն Էօժէն Սիւի վէպին, «Թափառական Հրեային», 90ամեակը:

Մեծ յաջողութիւն ունեցաւ այս վէպը, իր ժամանակին: Նախ հրատարակուեցաւ իբրեւ թերթօն, եւ հեղինակը ստացաւ, իբրեւ վարձատրութիւն, հարիւր հազար ֆրանք,— այն օրուան դրամով: Հաշուեցէք թէ ի՞նչ կ'արժէ հիմա այդ դրամը:

Էօժէն Սիւ քաղաքական յաւակնութիւններ ալ ունէր,— իբրեւ ժողովրդավար հոսանքին յարած մտաւորական, թերթ մը հրատարակեց «Խաղաղասէր ժողովրդավարութիւն» անունով: Եւ պայքար բացաւ իշխան Լուի Նափոլէոնի դէմ: Այնքան համակրանք չահեցաւ այս թերթով, որ փորձուեցաւ իր թեկնածութիւնը դնել իբրեւ երեսփոխան՝ արքայականներու հակառակորդ: Ընտրական պայքարի եղած օրերուն, զաւառի մը մէջ, միթինկի պահուն, լրագրող մը, որ կ'ուզէր հարուածել Էօժէն Սիւն իր անցեալով, յանկարծ կը կարդայ «Գաղտնիք Փարիզու» վէպին հեղինակին հին մէկ գրքէն հատուած մը,— յառաջաբանէն փրցուած էր այդ հատուածը, ուր Էօժէն Սիւ կը յայտնուէր կատաղի արքայական.— «Ցաւիտենական արհամարհանքի արժանի են այն ճարպիկ խաբեբաները, որոնք իշ...

ՕՐ. ՄԱՆՆԻԿ ԳՆԵԱՋԵԱՆ
եւ
Պ. ՄՈՒՇԵՂ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած

Առնուվիլ, 26 օգոստ. 1934 Փարիզ

■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■■

...խանութեան հասնելու համար՝ կ'ըսեն ժողովուրդին. «Դուն ես միակ վեհապետը»: Վա՜յ այդպիսիներուն:

Երեւակայեցէք Էօժէն Սիւի կացութիւնը այդ պահուն: Այսուհանդերձ անիկա դարձեալ յաջողեցաւ երեսփոխան ընտրուիլ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵ՞Լ ԹԷ ՈՉ ՍԻՐԱՅԻՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Լրագրող մը այս հարցը կը դնէ, ակնարկելով այն գիրքին, զոր բոնեց Մէթէրլինկի նախկին սիրուհին՝ հրատարակութեան տալով պելժ մեծ գրողին սիրային նամակները, իբրեւ վրէժխնդրութիւն անոր սառած սիրոյն դէմ:

Մէթէրլինկ, փիլիսոփայ, ծիծաղեցաւ թերեւս այս վրէժխնդրութեան վրայ, ծիծաղելով նաեւ երբեմնի իր սիրոյն արտայայտութիւններուն վրայ,— հիմա թարշամած ծաղիկներ, անգոյն եւ անցօղ:

Բայց ոմանք կը սիրե՛ն նոյն իսկ թոյլ տալ որ հրատարակուին իրենց սիրոյ նամակները, թերեւս գայթակղութիւն մը պատճառելու համար: Այսպէս, գայթակղութեան սիրահար գրող մը, Պէրնըրտ Շօու, որ ժամանակին սիրահարած էր կնոջ մը, երբ նոյն կնոջ կողմէ իրմէ կը խնդրուի նպաստ մը ամերիկացի անգործ աղջիկներու համար, կը պատասխանէ իրեն յատուկ չեչտով մը.— «Հրատարակութեան տուէք սիրային նամակներս, զորս ձեզի ուղղած եմ պատանեկութեանս շրջանին, ծախեցէք զանոնք եւ հասոյթը յատկացուցէք ձեր անգործ աղջիկներուն»:

Ինչ իմաստ ալ տրուի այս պատասխանին, խորքին մէջ կը մնայ դայթակղեցնելու մարմաջը, որ հոգեբանական մէկ գիծն է անգլիացի քանի մը գրողներուն: Տարօրինակ exhibitionisme, որ երեւան կուգայ, այլազան ձեւերով, Օսկար Ուայլտի, Պայրընի, Ճէյմս Ճօյսի, Սուիֆթի նկարագրին մէջ:

Գրողներու ուրիշ մեծ մաս մը եւս, առանց ուզելու կորսնցնել իրենց սիրային պատմութիւնը, կ'օգտագործեն դնելով վէպերու մէջ՝ այլ բոլորովին հագուեցուցած:

Այս մեծ խումբէն ալ դուրս, կան գրողներ եւս որոնք չափազանց «գոց»ն են, եւ դժուար թէ ուսումնասիրողը կարենայ առանց գործերուն մէջէն կորզել տող մը խոստովանութիւն իրենց սիրոյ հին յուշերէն: Առոնց համար է թերեւս, որ Ալֆրէտ տը Միւսէ կը գրէ.— «Լռութիւնն է միայն մեծ, ուրիշ ամէն բան տկարութիւն է պարզապէս»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿԱՅՍԵՐ ԱՌԱՋԻՆ ՊՏՈՅՏԸ

(ՉԻՆԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Սան – Եան – Քի կայսրը, — օրինակ թող ըլլայ բոլորիս — իր բարեպաշտ կեանքի ամբողջ տեւողութեան մասնաւոր ձգտում մը ունէր ...էպի զիտութիւններն ու ճամբորդութիւնը:

Այսուհանդերձ, ան արդիւնաւոր կերպով թագաւորեց 242 լուսիններ, ...յց երբեք առիթ չունեցաւ տեսնելու Փէքինն իսկ:

Անշուշտ, առոր պատճառը ցանկութեան պակասը չէր: Մասնաւոր իրաւութիւններ ունեցող նախարարներն ...ար – Քու – Ցեանի կ'ըսէր ամէն օր.

—Այսօր պիտի երթամ տեսնելու Փէքինը:

Նախարարապետը մինչեւ գետին ...երհութիւն մը կ'ընէր եւ կ'աճա...րէր անհրաժեշտ հրամանները ...ը: Կուգային ստեփաններ, նուագ, ...ը բերէին ամպհովանին, դրօշները, ...ծառաներները կը հենէին իրենց ...երը:

Ու նախարարապետը կը ղեկուցանէր.

— Ամէն ինչ պատրաստ է՝ քու կամքը կատարելու համար, ով երկնքի ...ակ:

Ու կայսրը կ'երթար ամպհովանին ...րձրանալու:

Բայց, այդ րոպէին, ամէն անգամ ալ, բան մը կը պատահէր. ...ամ արքունի մեծամեծներու բաղ...ութենէն դուրս կուգար մեծ սատղա...ը, խոնարհութիւն մը կ'ընէր ու ...ըսէր.

— Ո՜վ տիեզերքի տիրակալ, բոպէ ...ը եւս ու Փէքինի վրայ պիտի արշա... փոթորիկ մը, անձրեւ ու կարկուտ՝ ...ծենական հակիթներուն չափ, զորս դուն կ'ուտես: Ահաւոր մրրիկը պիտի կուրացնէ աչքերդ ու պիտի չկարենաս որ եւ է բան տեսնել: Այս ամպհովանին ձախորդութեան պիտի մատնուի՝ երբ այդ պահուն փողոցը գտնուի: Մրրիկը զայն պիտի բարձրացնէ մինչեւ ամպերը ու յետոյ պիտի շպրտէ գետին, այնպէս որ անոր մէջ նստողը բոպէապէս պիտի մեռնի: Այսպիսի ահաւոր ուրական մը պիտի սաւառնի այսօր ամբողջ Փէքինի վրայ, բացի քու պալատէդ ու պարտէզէդ: Երկինքը չի համարձակիր դպիլ քեզի: Այսպէս է գրուած աստղերուն միջեւ ու ընդօրինակուած մեր գրքերուն մէջ, ո՜վ տիեզերքի երջանկութիւնը:

Եւ կամ, յառաջ կուգար արքունի պատմագէտը, կը խոնարհէր մինչեւ գետին ու կ'ըսէր.

— Ո՜վ երկրի տէրը, թոյլ տուր քեզի յիշեցնել որ այսօր այն օրն է երբ մեռաւ քու պապդ՝ մեծն Հուան – Ցինկ Ցունը, որ ապրած է մեզմէ 12000 լուսիններ առաջ. ազգային սովորութիւնը քեզի կը հրամայէ այսօր նստիլ պալատդ ու յանձնուիլ, հոգ չէ թէ արտաքնապէս, տառապանքին:

Եւ կամ, յանկարծ կը վազէր՝ կուզար գլխաւոր ներքինին, ամբողջ ուժովն կ'իյնար գետին ու կ'ըսէր.

— Գետերուն, ծովերուն եւ լեռներուն տէ՛րը, քիչ առաջ բերին նոր գեղուհի մը: Անոր նման գեղեցիկ կին ցարդ տեսած չէի: Ծաղիկ. նոր փթթած ծաղիկ մը: Տխուր բան պիտի ըլլայ եթէ աչքդ րոպէ մը պակաս ըմբռնէր զայն: Եկուր ու միայն դիտէ:

Ու պտոյտը կը յետաձգուէր:

Եւ սակայն, երբ Սան – Եան – Քի կայսեր տիրակալութեան 242րդ լուսինը լրացաւ ու սկսաւ 243րդը, ան ըսաւ.

— Ոչ, հերիք է. ես գիտեմ թէ որի խորամանկութիւն է ասիկա: Այս բոլորը կը հնարէ Ճար – Քու – Ցեանը: Բայց հիմա, եթէ պայթի իսկ, ես պիտի տեսնեմ Փէքինը:

Ու ան կանչեց իր ծառաներն ու ըսաւ անոնց.

— Զարկէք մեծ կոնկը (նուագ), որուն ձայնը կը ծանուցանէ կայսեր մահը: Ու գոչեցէք՝ «կայսրը մեռա՜ւ»: Պատռեցէք ձեր հագուստները, ճանկռեցէք ձեր այտերը ու այդ բոլորին փոխարէն պիտի վարձատրուիք:

Ու ինք պառկեցաւ բարձր անկողնին մէջ, զոր պատրաստեր էին իր հրամանով՝ իր վարձկան ծառաները:

Ու ըրին այնպէս ինչպէս ինք հրամայեց:

Ծառաները հնչեցուցին կոնկը ու ըսին պալատականներուն.

— Արեւուն լոյսը խաւարեցաւ. տիեզերքի երջանկութիւնը վչտի փոխուեցաւ: Մեր գերիմաստուն կայսրը սկսան նստաւ, ճաչեց, ճաչեց ու մեռաւ:

Ու պալատը լաց ու կոծով լեցուեցաւ. նաեւ՝ զաւերով:

Նախարարապետը սողաց կայսեր յաջորդին առջեւ ու ըսաւ անոր.

— Ես քեզ պիտի լուսաբանեմ, ո՜վ երկնքի որդի, կառավարական բոլոր նրբութեանց մասին. վստահէ ինծի:

Համաձայն սովորութեան, առաջին պարտականութիւնն էր հագնաւորապէս պարպել «փափաքներով լեցուն կողովը», որ կը գտնուէր կայսերական գահուն քով: Անոր մէջ միայն մէկ թուղթ կար որուն վրայ գրուած էր հանգուցեալ կայսեր մէկ հատիկ փափաքը,— «Կը փափաքիմ որ դիս թաղեն այն անկողնով որուն վրայ կը պառկիմ պալատին մէջ, ու ոչ ոք թող չհամարձակի հպիլ կամ մօտենալ ինծ»:

Հանգուցեալ կայսեր փափաքը նուիրական է ու պէտք է կատարուի:

Զայն եւ յուղարկաւոր գերեզմանը տարին միեւնոյն անկողնով՝ բռնած ամբոխէն վեր:

Թափօրը հոյակապ էր ու չքեղ: Ամէն ինչ սպիտակ էր:

Փէքինի փողոցները լեցուած էին բազմութեամբ, մարդիկ խռնուեր էին տեսնելու համար կայսրը՝ հոգ չէ թէ մեռած:

Քուրմերը կ'երգէին, պալատականները կ'արտասուէին, ժողովուրդը մեծարանքներ կ'ընէր, իսկ կայսրը պառկած իր անկողնին վրայ, կը դիտէր Փէքինը՝ իր մէկ աչքը բացած:

— Ի՞նչ խօսքեր են սա Ջինացիք, կը խորհէր ան, ի՞նչպէս կրնան ապրիլ այն ծակծկուած երդիքներուն ներքեւ: Զոնէ հաստ հագուստներ հագած ըլլան՝ անձրեւին դէմ. բոլորը ցնցոտիներով կը պտտին: Մտիկ ընեմ տեսնեմ ինչ բանէ կը գանգատին:

Ու Փէքինցիք կ'ըսէին.

— Ահ դուն պալատական աղուէս, Ճար – Քու – Ցեան, վերջ տուած քու աւազակութիւններդ ու գողութիւններուդ: Երբ նոր կայսրը հրամայէ գլխատել քեզ, պիտի երթաս այն միւս աշխարհը՝ առանց գլխի: Իսկ մենք պիտի թքնենք անոր վրայ՝ երբ զայն հանրութեան ցուցադրեն: Ու այլ եւս մեզ մերկացնող պիտի չըլլայ:

— Օհօ՜, ահա ինչու ցնցոտիապատ են, ըսաւ ինքնիրեն կայսրը, լաւ...

Ու թափօրը մօտեցաւ կայսերական գերեզմանին: Ժողովուրդը հեռացաւ ու գերեզմանին շուրջ մնացին միայն պալատականները:

— Հա՜, հա՜, հա՜, խնդաց յանկարծ կայսրը՝ ելլելով իր անկողնէն, կատակ ըրի ձեզի: Է՛, Ճար – Քու – Ցեան, որ եւ է ուրախանա՞ չանցաւ Փէքինի վրայ՝ իմ պտոյտիս ընթացքին:

Բոլորը գեղնեցան, իսկ Ճար – Քու – Ցեան՝ ամէնքէն աւելի: Բոլորը սկսան դողդղալ, իսկ Ճար – Քու Ցեան՝ ամէնքէն աւելի:

— Հիմա ի՞նչ կ'ուզես ընել, հարցուց ան:

— Իմ առաջին պարտականութիւնս է, պատասխանեց կայսրը, վերադառնալ պալատ ու կրկին բազմիլ գահս, իսկ անկէ վերջ կը տեսնենք թէ ինչ կը պատահի:

Ճար – Քու – Ցեան անկարելիի կերպով նայեցաւ պալատականներուն:

— Ասիկա անկարելի է, ըսաւ՝ յառաջ գալով՝ պալատական պատմագէտը, մենք պարտաւոր ենք ապրիլ համաձայն մեր նախահայրերու սովորութեանց: Իսկ պատմութեան մէջ գոյութիւն չունի նախընթաց մը որ կայսր մը մեռնի ու վերապրի յետոյ: Ասիկա անլուր բան մըն է: Ասիկա կրնայ ահաւոր հետեւանքներ ունենալ ու ժողովուրդին մէջ մեծ ցնցումներ ու խռովութիւններ ստեղծել: Ճիշդն ըսած՝ ասիկա մեզ կը տանի Ջինաստանի կործանումով:

— Ասիկա անկարելի է, գոչեց մեծ քուրմը, քանի որ արարողապետ եւս, ասիկա պիտի նշանակէր ոտնակոխ ընել սովորութիւնը: Թաղումը տեղի ունեցաւ: Իսկ որ գլխաւորն է՝ փափաքներով լեցուն կողովը բացուած է: Կողովը, ըստ սովորութեան, կը բացուի միայն կայսեր մահէն վերջ: Հետեւապէս, դուն մեռած ես, քանի որ կողովը բացուած է: Իսկ երբեք սովորութիւն եղած չէ որ կայսրը գերեզմանէն գահ վերադառնայ: Երկրին մէջ ո՞վ պիտի կիրարկէ սրբազան օրէնքները, եթէ մենք ինքնիրենս, երկրին առաջնորդները, չյարգենք զանոնք: Ասիկա ուղղակի կը կործանէ Ջինաստանը:

— Անշուշտ կը կործանէ Ջինաստանը, այո, այո, ուրիշ ոչինչ, գոչեց նաեւ քրմապետը, ասիկա կը հակառակ մեր երկնային կրօնքին: Ըսուած է,— երբ կայսրը կը մեռնի, կը դառնայ աստուած: Իսկ աստուած մը չի կրնար թագաւոր ըլլալ: Կայսրը պէտք է մահկանացու ըլլայ. ան պէտք է կառավարէ երկիրը՝ վախնալով երկնային զայրոյթէն: Իսկ երբ աստուած է՝ որմէ՞ պիտի վախնայ: Ո՞ւր է, այդ պարագային, անոր արդարադատութեան հաւաստիքը: Ասիկա կրնայ ընդհանուր դժգոհութիւն ստեղծել ու ցնցում յառաջ բերել: Ու կործանել Ջինաստանը:

Կայսրը զարմացած նայեցաւ իր շուրջ ու ըսաւ.

— Լաւ, քանի որ այդպէս է, եւ, եթէ իրապէս իմ վերադարձս գահ՝ կը սպառնայ ցնցել երկիրը, թաղեցէք զիս: Ես չեմ ուզեր Ջինաստանի կործանումը:

— Պէտք չէր որ կատարէիր այս պտոյտը, ով դու տիեզերքի երջանկութիւնը: Չէ՞ որ ամէն անգամ ես բսած եմ քեզի թէ պտոյտը դժբախտութիւն պիտի բերէ քեզի,— ըսաւ Ճար – Քու – Ցեան, կայսեր կրնայ նետելով առաջին թէ հողը:

Ու իր այս նախատեսութեանը շնորհիւ Ճար – Քու – Ցեան կայսր Սան – Եան – Քուի յաջորդին կողմէ կրկին նշանակուեցաւ նախարարապետ՝ այս անգամ աւելի լայն իրաւասութիւններով:

Ու Ճար – Քու – Ցեանի առաջին գործը եղաւ կտրել գլուխները՝ պալատական պատմագէտին, առաջին արարողապետին ու քրմապետին:

Որովհետեւ անոնք այլեւս խորամանկ դարձեր էին...

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ
Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Խ. Միութիւնը պիտի ընդունուի՞ թէ ոչ

Պէտք անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները յաջորդաբար Զուիցերիոյ արտաքին գործերու վարիչին ներկայանալով, ուզեցին իմանալ թէ կառավարութիւնը ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ, եթէ առաջարկուի Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ընդունիլ: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս երկու դիմումները ունին միայն տեղեկատու հանգամանք (ինֆորմացիոն բնոյթ?, պիտի ըսէին Երեւանի մէջ), եւ երբեք չեն ձգտիր ճնշում բանեցնել Զուիցերիոյ վրայ:

⁂ Նախարարական խորհուրդի աւջի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Պաուէթ տեղեկութիւններ հաղորդեց Աւստրիոյ կացութեան, արեւելեան Լոքառնոյի բանակցութեանց եւ Ռուսիոյ անդամակցութեան մասին: Ֆրանսական կառավարութեան համար մեծ արժէք ունի Խ. Միութեան մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եւ ըստ այնմ կազմուած է ֆրանսական պատուիրակութիւնը, որուն անդամներուն մէջ կը գտնուին արտաքին, առեւտրական եւ ելմտական նախարարները: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս վերջին երկուքը յատկապէս նշանակուած են, բացատրելու համար խորհրդային Ռուսիոյ ընդունելութեան տնտեսական արժէքը:

Աւազակութի՞ւն թէ խաղախական դաւ

Խարպինի (Մանչուրիա) ճեպընթացը ուրրաթ առտու գիծէն դուրս հանուեցաւ յեղուզակներու կողմէ: Լուրերու համաձայն, սպաննուած են 25, իսկ վիրաւորուած՝ 130 հոգի: Երկու ժամ կռիւ տեղի ունեցաւ, բայց աւազակները յաղթեցին, 80 հոգի ալ գերի բռնելով: Ասոնց մէջ կան ամերիկեան չարժանկարի ընկերութեան մը ներկայացուցիչները եւ երեք փրոֆէսէօրներ՝ Թոքիայի համալսարանէն: Զոհերուն մեծ մասը ճափոնցիներ են: Դիակները անճանաչելի դարձած էին գնդակներու տեղատարափին տակ: Աւազակները փախան, աւհագին աւար տանելով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ կարմիրները խիստ հետապնդումներու ենթարկուած ըլլալով, առջի օր պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Փարիզի պուլկարական դեսպանատունը, բողոքելու համար: Պատուիրակութեան կը նախագահէր Պ. Հանրի Պառպիւս: Դեսպանը եւ գործակատարը բացակայ էին եւ քարտուղար մը ստացաւ գրաւոր բողոքը:

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ հրդեհ մը ոչնչացուց էվլաթ գիւղը (Ատալիա), մոխիր դարձնելով 95 տուն, խանութ եւ երկու խան: Ուրիշ հրդեհ մըն ալ, Աքսէրայի մէջ, ոչնչացուց քաղաքետական թատրոնը, հինգ խանութ եւ սրճարան մը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Mme Sotiria Pascal, Տիկ. եւ Օր. Պետրոսեաններ, Տիկ. եւ Օր. Գրիգորեաններ, Օրիորդներ Ա. Անանեան եւ Շ. Պիօնեան եւ Պ. Ե. Սարգիսեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Բաղտասարեան ընտանիքին (Թաւրիզ), իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԺՕԶԷՖ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

վաղաժամ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 23 յուլիսին, Դիլիջանի մէջ:

ՀՐԱՒԷՐ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ Պ. ՕՆՆԻԿ ՆԱՐԿԻԶԵԱՆԻ (նախկին Demonstration NORA et ETOILe մարքերուն) նոր ճնարած գործիքին ցուցադրութեան որ տեղի պիտի ունենայ *ՎԱՂԸ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ* առաւօտեան ժամը 9էն *12*, (8, Rue Boudreau, Métro Opéra):

Պ. Օ. Նարկիզեան անձամբ պիտի բացատրէ այն սափրիչներուն որոնք ծանօթ չեն «*միզ-ան-փլի*» գաղտնիքներուն, իսկ գործիքը նուէր մըն է:

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը փնտռէ հայ պատուաւոր կին մը տան աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսականով: Դիմել՝ Տիկին ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ, *19*, Rue de la Porte de Bicètre, Paris (13):

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Սէվրանի Հայ կրթական Միութիւնը ճանգուցեալ Պ. Պ. Պատէմեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Պ. Պ. Թարոսեան, Եզէկիէլեան, Պապիկեան, Փափազեան, Տաքէսեան, Ճիլպէրեան, Զաքեան, Ազատեան, Մելքոնեան, Մէճիլեան, Մ. Ճիլպէրեան, Փոլատեան, Շահպազեան, Քէրիմեան, Խաչատուրեան 10ական ֆրանք:

Երեցկին Մայր 7 ֆրանք: Պ. Իգմիրլեան 6 ֆրանք:

Պ. Պ. Քիւրքճեան, Խլոյեան, Ֆէսճեան, Կիւլեան, Սանդիկեան, Գզըլեան Եղբարք, Թիւթիւնճեան, Մ. Քէօսէեան, Յովհաննէսեան, Ապաճեան, Մէյրէմ Գուլի, Մինասեան, Գըլըճեան, Թիվանիօ, Լօրէնեան, Օր. Մանուէլեան, Տիկին Օհանեան, Տիկ. Սոլաժ, Թէքէեան, Իչգալաչեան, Վ. Նալպանտեան, Հայրապետեան, Զուլճեան 5ական ֆրանք:

Պ. Պ. Սաթիճեան, Պօղոսեան, Օ. Նազարէթեան 3ական ֆրանք:

Պ. Պ. Կակաղեան, Գասպարեան, Ակրաեան, Նշանեան, Ալթունեան, Կ. Նազարէթեան, Տիկին Գրիգորեան, Թէրճեան, Լեւոն Իսճէեան 2ական ֆրանք:

Շահինեան ընտանիք 50 ֆրանք: Պ. Պ. Մէշինեան, Թ. Նալպանտեան, Ոսկ 30ական ֆրանք: Քէօսէեան Եղբարք 15 ֆրանք:

Ջանաքեան կօշիկի գործարան

Ջանաքեան 30 ֆր.: Արշաւիր, Արմենակ, Բարիք, Վահրամ, Պետրոս, Գէորգ, Կոմիկ, Էնիշան, Յակոբ, Շաւարշ, Երուանդ 5ական ֆրանք: Ժօզէֆ 2.50 եւ Բիւզանդ 1 ֆրանք:

Ի դիմաց Սէվրանի Հայ կրթական Միութեան, քարտուղար՝ *Նալպանտեան:*

Կը փնտռուի

Թոքատի Ճէմալէտտին Թաղէն Խուրշիտի Թորոսին որդին Եղիա Կրունեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Ազնիւ, որդին՝ Օհաննիկ, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստիա: Այս Թուականէն ի վեր լուր չունիմ իրենց մասին: Իմացնել՝ Legionaire Grounian, Mtle 52255 1^r^ Rég. Etr. C. P. I. Sidi – Bell – Abbes, Algérie.

— Ալճավաղի Ներքին Սիփնցի Յովանի Առաքելի աղջիկ Զիչօն, որ 1906ին Ջէրքէզներու հետ մինչեւ Մարաշ գացած է: Մարաշի Ջարդէն վերջ անհետացեր է: Սուրիոյ մէջ զինք տեսնողներ եղած են:

Կը փնտռուին նաեւ Ներքին Սիփնցի Յովանի Սահակի աղջիկ Ֆառֆառ, Յովանի Վիրտոյ տղայ Ազօյ, Երիցու Գորոյ տղան Սալտօն, որոնք Սիփնա Ջարդին Քիւրտերը տարած են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Ohanessianի, Hameau du Corzot, Genay (Ain), France:

Սիփինցի եւ շրջականներու հայրենակիցներէն կը խնդրուի նաեւ իրենց հասցէն հաղորդել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins *սրճարանի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:*

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Վրամեան *Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Ընկեր Կարօ *Ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Խաժակ *խումբի ժողովը այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին: Կարեւոր օրակարգ:*

ԿԱՐՏԱՆԻ Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Իշխան եւ Աղբիւր Սերոբ *Ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ*
եւ *Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ «ԱՐԱՔՍ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*
8 Սեպտեմբեր Շաբաթ առտուընէ մինչեւ իրիկուն
Montonorency, Chataignereի օդասուն պարտէզին մէջ
Ուր անձրեւի պարագային կարելի է ճիւղաքուիլ սրճարանին մէջ
փոքրիկներու կողմէ տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն եւ խաղեր:
կարելի է ճաշը միասին բերել:
Մուտքը՝ ազատ է:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու:

Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած՝ «Խնուս գեղի մէջտեղը» *եւ* «Հայկ ու Վարդան» *տիսքերը՝ 12 ֆրանք հատը:*

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris(*20*), *և «Սիփան»ի քարտուղար՝* Ն. Տակուեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux, (Seine):

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐՍՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maitre, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9ԻՆ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
(Hay-Pouj)
LA MEDECINE ARMENIENNE

Ամսաթերթ ժողովրդական բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն - Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Տոքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)

»»»· ·«««

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ, լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ Թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

Բովանդակութիւն

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը հրատարակէ յօդուածներ՝ որ կ'ամբողջացնեն հետեւեալ ծրագիրը.

1.— *Վարակիչ եւ տարափոխիկ հիւանդութեանց ճանաչումն ու դարմանումը:*

2.— *Պայքար ընկերային հիւանդութեանց դէմ:*

3.— *Աշխատանքի արկածներու դէմ բժշկական եւ օրինական պաշտպանութիւն:*

4.— *Սեռային առողջապահութիւն:*

5.— *Մանուկներու առողջապահութիւն:*

6.— *Ծննդեան առողջապահութիւն (յղի կիներ եւ մայրեր):*

7.— *Ստամոքս (սննդառական առողջապահութիւն):*

8.— *Օրուան հիւանդութեանց եւ նորութեանց մասին (ընդհանուր բժշկութիւն):*

9.— *Հիւանդապահութիւն:*

10.— *Մարմնակրթութիւն:*

11.— *Բնախօսական ծանօթութիւններ:*

12.— *Առանին բժշկական բառարան (բոլոր ծանօթ հիւանդութեանց անունները, հայերէն եւ ֆրանսերէն, ախտաճանաչումը, դարմանումը, ինչպէս նաեւ ծանօթ դեղերու գործածութեան եղանակը:*

13.— *Հարցարան (բժշկին եւ ընթերցողին մտերմական խօսակցութեան անկիւնը):*

14.— *Հայաստանի առողջապահական շինարարութիւնները, եւ կարեւոր յօդուածներ Երեւանի բժշկական թերթերէն:*

15.— *Ճանչցնել օգտակար բոյսերը (մասնաւորաբար հայ բնաշխարհի բժշկական բուսաբանութիւնը):*

16.— *Պատմական եւ ժողովրդական բժշկութիւն (հին գիրքերէ եւ ժողովուրդին բերնէն հաւաքել բժշկական ծանօթութիւններ եւ բառեր):*

17.— *Բժշկական հետաքրքրութիւն (գրաճանաչութիւն, դիմախօսութիւն եւն.):*

18.— *Բժշկին ակնոցը գրականութեան եւ պատմութեան մէջ:*

19.— *Տեղեկութիւններ Ֆրանսայի բուժարաններուն եւ ապաքինարաններուն (սանաթօրիոմ) մասին:*

20.— *Արձագանգ բժշկական եւ առողջապահական միջազգային լուրերու:*

Կ'աշխատակցին

Հայ ծանօթ բժիշկներ Փարիզէն, Ֆրանսայի գաւառներէն, Իտալիայէն, Պալքաններէն, Թուրքիայէն, Սուրիայէն, Եգիպտոսէն, Ամերիկայէն:

Լեզուն

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հրատարակած բոլոր յօդուածները պիտի գրուին միայն ժողովուրդին համար,— *ինչ որ պիտի չհասկնայ մանուկն անգամ, պիտի չհրատարակուի: Մասնագիտականբացատրութիւնները պիտի պարզացուին, ժողովրդականացուին եւ այնպէս դրուին:*

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան 12 Թիւի համար (անոնք որ 12 թիւ չեն ստանար, ետ կ'առնեն իրենց վճարած դրամը):

ՖՐԱՆՍԱ	20 ֆր.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	25 »

Բաժանորդագրութիւնները կ'արձանագրուին այժմէն:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ գործակալի հետ հաշիւ չի պահեր, ամէն բաժանորդ կը կապուի ուղղակի թերթին:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը ղրկուի կանխիկ վճարման *վրայ միայն:*

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը փոխանակուի այն թերթերուն հետ միայն, որոնք այժմէն կը հրատարակեն այս յայտարարութիւնը շաբաթը մէկ անգամ, եւ թերթը լոյս տեսնելէ յետոյ՝ բովանդակութեան ցանկը ամէն անգամ որ կը ստանան:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ ձրի ոչ ոքի կը ղրկուի, ոչ իսկ դպրոցներու եւ ազգային-հանրային հաստատութեանց,— Թերթին դիմելէ առաջ լաւ է որ գտնեն նուիրատու մը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի բարեկամ կը յայտարարուին անոնք, որ բժշկական այս ամսաթերթը կը նուիրեն Հայաստանի մատենադարաններուն, արտասահմանի հայ դպրոցներուն եւ մատենադարաններուն:

Կարեւոր

Անհատական ձեռնարկ մըն է այս — խմբագիրը չի հրատարակեր ամէն տեսակէտ, որ, վէճի առարկայ, հակառակ է իր ըմբռնումներուն եւ տեսակէտներուն:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տոքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ, 17, Rue Damesme, 17 PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 4 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2590

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

(խմբագրական «Հայրենիք»ի, 21 օգոստոս)

Ի՞նչ գործ կը կատարուի Հայրենակցականներու դրամներով Հայաստանի մէջ:

Արդեօք Հայրենակցականներու միջոցաւ Հայաստան հասող հարիւր հազարաւոր տոլարներու փոխարէն նոյնքան արժէքով կառուցումներ կամ վերաշինական այլ աշխատանքներ կը կատարուի՞ն հոն:

Այս հարցին պատասխանը տարիներ առաջ տուաւ Արաբկիրի Հայրենակցականի առաջին փորձն իսկ:

Արաբկիրի Հայրենակցականը եղաւ առաջինը, որ 1925ին Պատգամաւորական ժողովի մէջ որոշեց ձեռնարկել Նոր Արաբկիրի կառուցման Հայաստանի մէջ: Պատգամաւորական ժողովը քուէարկեց 30 հազար տոլարի պիւտճէ մը, որ պիտի գործածուէր հետեւեալ ձեւով.

Նոր Արաբկիրի մէջ 15 տուն կառուցանելու համար 15,000 տոլար, Նոր Արաբկիր խմելու ջուր բերելու համար... 5,000 տոլար, Մանուսայի գործ կազմակերպելու համար... 5,000 տոլար եւ Արաբկիրցի հայրենակիցներ Հայաստան փոխադրելու համար 5000 տոլար:

Արաբկիրցիներու Հայրենակցականը այս ծրագիրը գործադրելու համար յատուկ լիազօր մը Ամերիկայէն Հայաստան ղրկեց:

Լիազօրը՝ ոմն Մ. Ղազիկեան, 1927ին վերադարձաւ Հայաստանէն եւ զեկոյց ներկայացուց իր կատարած աշխատանքներու մասին: Այդ զեկոյցէն պարզուեցաւ հետեւեալ պատկերը. Նոր Արաբկիրի մէջ 15 տուներ կառուցանելու փոխարէն 14 տուներու միայն հիմքն է ձգուած, ջուր չէ տարուած Նոր Արաբկիր, ոչ մէկ Արաբկիրցի գաղթական չէ փոխադրուած Հայաստան եւ ոչ ալ Մանուսայի գործն է կազմակերպուած: «Վերաշինական» այս աշխատանքներու վրայ Արաբկիրցիներու լիազօրը Պատգամաւորական ժողովի քուէարկած 30 հազար տոլարի փոխարէն ծախսած է 41 հազար տոլար:

Արաբկիրցիներու Հայրենակցականը այնուհետեւ հաստատած է որ ծախսուած 41 հազար տոլարէն 8,743 տոլարը պարզապէս վատնուած է: Ուստի Արաբկիրի Հայրենակցականը որոշած էր գանձել այդ 8,743 տոլարը Մ. Ղազիկեանէն:

Կրցա՞ն Արաբկիրցիները գանձել այդ գումարը իրենց ճարպիկ ներկայացուցիչէն թէ ոչ, մենք չենք գիտեր: Այս օր այդ մեզ չպատեցնողը:

Արաբկիրի Հայրենակցականի վերաշինական առաջին փորձի այս տխուր պատկերը կրկնուած է այնուհետեւ տարուէ տարի գրեթէ բոլոր միւս Հայրենակցականներու ձեռնարկներու մէջ: Նոր Մալաթիոյ, Նոր Սեբաստիոյ, Նոր Խարբերդի, Նոր Եւդոկիոյ եւ այլ քաղաքներու եւ աւաններու կառուցման համար Հայաստան ուղարկուած գումարները ծախսուեր են գրեթէ նոյն ձեւով:

Հայրենակցականներու այս վերաշինական աշխատանքներու ընթացքին տխուր զաւեշտներ ալ տեղի ունեցած են:

Այսպէս Նոր Եւդոկիոյ կառուցման ընթացքին պէտք է եղեր մէկէ աւելի անգամներ լքել ընտրուած վայրն ու կիսակատար չէնքերը եւ նոր տեղ փնտռել Նոր Եւդոկիոյ համար, որովհետեւ նախապէս ընտրուած տեղը ճահճոտ եղած է:

Ուրիշ երկիրներու մէջ բարեխիղճ մարդիկ ժողովրդի դրամով չէնք կառուցանելէ առաջ նախ կը ստուգեն թէ ընտրուած տեղը ճահճո՞տ է թէ ոչ եւ ապա կառուցանել կը սկսին: Խորհ. Հայաստանի մէջ Հայրենակցականները նախ չէնքերը կը սկսին կառուցանել եւ ապա կը ստուգեն թէ ընտրուած տեղը ճահճոտ է, կը լքեն զայն եւ կ'երթան ընտրելու ուրիշ ... ճահճոտ տեղ մը:

Շինարարութեան այս խայտառակ սխալմի հետեւանքով Հայրենակցականներու Հայաստան ուղարկած հսկայական գումարներու հազիւ մէկ քառորդը իր նպատակին կը ծառայէ:

Նոյնը տեղի կ'ունենայ նաեւ ներգաղթի ձեռնարկներու մէջ:

Տխրահռչակ Հօկը ներգաղթի ընդհանուր հանգանակութեան ձեռնարկեց այս գաղութին մէջ:

Հօկի տուած հրապարակային հաշուետուութեան մէջ բուսած է, որ հանգանակութեան ընդհանուր գումարը եղած է 6,100 տոլար: Պարզուած է նաեւ որ այդ գումարի կէսէն պակաս՝ 2,900 տոլարը Հայաստան հասցնելու համար Հօկը այս երկրի մէջ ծախսած է ընդհանուր գումարի կէսէն աւելին՝ 3,200 տոլար:

Այս բոլորէն վերջ զարմանալի չէ, որ Հայրենակցականներու շուրջ համախմբուած սրտցաւ և զոհող տարրերը սկսան թէ հաշիւ պահանջել եւ թէ աշալուրջ հսկել որ «Խորհրդային Հայաստանի Բարեկամներու» անուան տակ ծածկուող ամէն կարգի բախտախնդիրներ չվատնեն ժողովրդէն գանձուած եւ Հայաստանի վերաշինութեան յատկացուած գումարները: Հայկատակ բախտախնդիրները սովորաբար չեն սիրեր հաշիւ տալ: Ու երբ իրենցմէ հաշիւ պահանջուեցաւ, բախտախնդիրները փողոցային ստահակներու անպատկառութեամբ մէջտեղ նետեցին զզուելի յերիւրանք մը.

«Դաշնակցականները հաշիւ կը պահանջեն, Դաշնակցականները դէմ են Հայաստանի վերաշինութեան»:

Տականքիւ Ճանապարհին, վէճ, կռիւ, ծայր տուին Հայրենակցականներու մէջ: Հայրենակցականներու մէջ զեկավարող դիրքեր գրաւած մութ, կասկածելի տարրերը ամէն միջոցի դիմեցին տանելու հրապարակը եւ իշխանութեան մէջ պահելու իրենց օձիքը:

Նիւ Եորքի սպանութիւնը երկնառաք պատեհութիւն էր Հայրենակցականներու մէջ բոյն դրած բախտախնդիր խառնակիչներու համար փրկելու իրենց օձիքը:

Հաշիւ պահանջող Դաշնակցականներէն եւ առհասարակ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն ազատելու համար Նիւ Եորքի սպանութիւնը պատրուակ բռնելով կազմուեցաւ տխրահռչակ «Դուրեան յանձնախումբը»: Եւ Հայրենակցականներէն ոմանք Հայաստանի վերաշինութեան յատկացուած գումարները սկսան տրամադրել «Դուրեան յանձնախումբ»ին, այս երկրի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ քաղաքական ամէնէն անարդ պայքարը մղելու:

«Հայրենիք»ի ընթերցողները կը յիշեն այն բազմաթիւ բողոքները, որ հրատարակուեցան մեր թերթի մէջ ընդդէմ այն Հայրենակցական եւ Վերաշինաց Միութիւններու, որոնք գումարներ են տուած «Դուրեան յանձնախումբ»ին:

Զարմանալի՞ է որ այս բոլորէն ետք գրեթէ բոլոր Հայրենակցականները կամ պառակտուած ու քայքայուած են, կամ այդ ճամբու վրայ են:

Պառակտուած են կամ պառակտուելու վտանգին ենթակայ Վասպուրականի, Մալաթիոյ, Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտի, Քղիի, Այնթապի, եւ բազմաթիւ այլ Հայրենակցականները: Դէպի ո՞ւր կը տանի այս վիճակը:

ՀԱՅԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԲԵՐՆԻ ԾԱՄՈՑ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Թող չխառնուին մեր գործերուն...»

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յատուկ).— Օր նոր, ցաւը նոր: Ժամանակէ մը ի վեր, բուռն վէճ մը ծագած է քաղաքապետութեան, հանրակառքի ընկերութեան եւ Cooperative d'Autobus Marseillaisի միջեւ: Պատճառը, այս վերջինին բանեցուցած նենգաշարժներն են: Ինչպէս բոլոր Ֆրանսայի, նոյնպէս ալ Մարսէյլի մէջ երթեւեկի խնդիրը դարձած է օրուան կարեւոր հարցը: Արագութեան դարն է. մարդիկ կ'ուզեն աւելի արագ եւ հանգստաւէտ պայմաններուն մէջ նամբորդել: Ահա, այս իրողութիւնը նկատի առնելով, Պոմոնի եւ Սէն Ժիւլիէնի բնակչութիւնը, որ չափազանց խռնուած է եւ կը համրէ մօտ 5000 հոգի, համագործակցական գետնի վրայ, 5 — 6 օթօպիւսներու երթեւեկ մը հաստատած էր Պոմոն — Սէն Ժիւլիէնէն Մարսէյլ, մրցելով հանրակառքի ընկերութեան հետ: Բնական է հանրակառքը կապուած է քաղաքապետութեան, եւ իբարու մէջ ունին մասնաւոր պայմանագրութիւններ:

Այսպէս, հիմնուելով այս պայմանագրութիւններու վրայ, հանրակառքի ընկերութիւնը կը պահանջէ վերացումը այդ համագործակցական գետնի վրայ գործող օթօպիւսները:

Ահագին վէճ, թերթերու մէջ, նախատական գրութիւններ մէկը միւսին դէմ: Եւ ահա խնդրին մէջ կը խառնուին, պետական մարդիկ, երեսփոխան, ծերակուտական եւայլն, մէկ կամ միւս կողմը բռնելով: Փողոցներու մէջ տեղի կ'ունենան ցոյցեր, եւ տակաւին վերջինը երէկ գիշեր հսկայ թատրոնի մը սրահին մէջ: Վերջապէս հանրակառքի ընկերութիւնը աշխատանքի նախարարութենէն ձեռք կը բերէ վճիռը, թէ օթօպիւսները պէտք է օգոստոս 31էն սկսեալ դադրեցնեն երթեւեկը:

Ուրեմն պարզ շահի եւ մրցակցութեան խնդիր մը, կը դառնայ քաղաքական հաշիւներ մաքրելու կրկէս մը, մանաւանդ որ կը մօտենան ընտրութիւնները:

Ինչպէս ծանօթ է, Պոմոն — Սէն Ժիւլիէն, Մարսէյլի շրջանին մէջ, ամենամեծ հայ գաղութն է, տուն տեղ եղած: Եւ բնական է, ամենայն պարզութեամբ, պիտի անդամակցէր օթօպիւսի համագործակցական միութեան, տասը ֆրանք վճարելով, որպէս մուտք: Եւ այսպէս, հանրակառքի իրմշտուքներէն խուսափելու համար օթօպիւսով կը նամբորդէին ստուար թիւ մը մեր հայրենակիցներէն:

Քաղաքապետարանը եւ հանրակառքի ընկերութիւնը, իրենց ի նպաստ վճիռ մը կամ կարգադրութիւն մը ձեռք ձգելու համար ապաւինած էին, խայտառակ բացատրութեան մը, թէ ... «ամբողջ Հայերն են այս բոլորին պատճառը. Հայերն են որ անդամ են ընդհանրապէս»: Հետեւաբա՞ր ...: Հիմա սկսած է որոշ առելութիւն մը Հայերուն հանդէպ: Այսպէս անցեալները հանրակառքի մը մէջն իմ: Ճամբորդ մը կը հարցնէ կառավարին թէ հոս օթօպիւս չկա՞յ: Կառավարը կը պատասխանէ.

— Բարեբախտաբար հոս Հայ չկայ որ օթօպիւս բանի»:

Ինչպէս բռի խնդիրը դարձած է քաղաքական մարզանքներ կատարելու փորձ: Եւ մանաւանդ կայ ընտրութիւններու հարց: Այսպէս, Պոմոնի տեղացի բնակիչներէն քանի մը հոգի, ազդարարած են երեսփոխան Պ. Սիմոն Սապիանի.—«Եթէ երբեք մեր կողմը չբռնես քուէ չպիտի տանք քեզի»:

Եւ այս պատճառ կը դառնայ, որ ընկերվարական – համայնավար Սիմոն Սապիանին հրապարակային բանախօսութիւն մը սարքէ, Սալօն Սէն Ժաքի մէջ, անցեալ շաբաթ իրիկուն:

Այսպէս, ընտրական ճառ մը կը խօսի անուղղակի: Եւ անդրադառնալով վերոյիշեալ տագնապին, այս բոլորին մէջ, գլխաւոր պատճառ կը բռնէ «հայ գաղթականները»:

Եւ կ'ազդարարէ ինչպէս իր թերթին, Marseille 12 heuresին մէջ ալ գրուած է.

— «Թող հայ գաղթականները մեզ հանգիստ ձգեն. չխառնուին մեր գործերուն: Մենք հայ գաղթականներէն, մեր երկրին մէջ, օրէնք չպիտի սորվինք», եւ ուրիշ շարք մը պղտոր յարձակումներ:

Այս միջոցին ունկնդիրներէն Ֆրանսացի մը կը պոռայ.

— «Ծո՛վ, ծո՛վ, թափեցէք Հայերը»:

Եւ հիմա պատկերը կ'ըլլայ կատարեալ: Իրականին մէջ, մեր հայրենակիցները ոչ մէկ անախորժ բան ըրած են: Մանաւանդ երթեւեկի խնդիրը, ոչ քաղաքական հարց է եւ ոչ ալ հատուածական:

Ահա այսպէս է Եւրոպան: Ճանչնանք զայն: Մարդիկ, քաղաքական եւ այլ հատուածական թէ անհատական շահերու համար նոխազ կ'ընեն տարագիր ժողովուրդ մը, որ ոչ մէկ կապակցութիւն ունի իրենց ներքին եւ արտաքին գործերուն հետ:

Բարեկամ մը, որ ներկայ եղած է երէկուան սարքուած մեծ ցոյցին, հսկայ սրահի մը մէջ, կ'ըսէ թէ ֆրանսացի ժողովականներէն մին, յանկարծ ոտքի ելլելով կը բացականչէ «կեցցէ՛ Հայաստան»: Եւ ծափահարութիւններ:

Իսկ, համագործակցական օթօպիւսի վարչական կազմի անդամներէն մէկը, շեշտելէ յետոյ թէ հակառակ կառավարական արգելքին, պիտի շարունակեն երթեւեկը, ուժգնօրէն կը յարձակի ընկերվարական – համայնավար Սիմոն Սապիանի, շեշտելով թէ «անբարեխղճութիւն է, ամօթ է, տառապած ժողովուրդի մը այս վերջին մնացորդները քաւութեան նոխազ դարձնել»: «Միթէ Հայերուն վճարած 70 սանթիմը օտա՞ր դրամ է. հանրակառքին չեն վճարեր օթօպիւսին կը վճարեն, նախասիրութեան խնդիր»:

Սակայն, այս բոլորը, ե՛ւ դէմը ե՛ւ թերը խաղեր են, այն համոզումը ներշնչելու համար, թէ, տեսէք գլխաւոր դերը կը կատարեն Հայերը:

Պոմոնի մեր հայրենակիցներուն կը թելադրենք, որ ըլլան շրջահայեաց, զգաստ, եւ ուղղակի կամ անուղղակի մասնակցութիւն չունենան այս խնդիրներուն մէջ:

Եւ եթէ երբեք համագործակցականը շահի դատը, իր ֆրանսացի անդամներու աշխատութեամբ եւ գործակցութեամբ իրենց դատին լծուած երեսփոխաններու, ծերակուտականներու եւայլն, արդէն իսկ, անուղղակի օգտուողները իրենք պիտի ըլլան, առանց պատեհութեամբ:— Հրաչեայ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

1,750,000 Բանուորներու գործադուլը Մ. Նահանգներուն մէջ

—— 0.0 ——

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԱԾ ԵՆ

Մ. Նահանգներու հիւսուածեղէնի բանուորներու սէնտիքան գործադուլ հռչակած ըլլալով, առաջին աթիւ շարժումին միացան 1,250,000 հոգի: Վերջին պահուն 500,000 բանուորներ ալ հետեւեցան գործադուլին, ամբողջովին ջլատելով երկրորդ ամենամեծ ճարտարարուեստին կեանքը: Կառավարութիւնը անմիջապէս արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ կատարելով: Նախագահ Ռուզվէլթ ժամը ժամին կը հետեւի ամբողջ անցուդարձին: Գործադուլին կազմակերպիչները շատ լաւատես են իրենց յաջողութեան մասին: Կիրակի եւ երկուշաբթի օր դադար ըլլալով, կացութեան վերջնական պատկերը պիտի պարզուի այսօր, երեքշաբթի: Խիստ հրաման տրուած է բանթողներուն որ գործիք չդառնան համայնավարական խաղերու:

Այս շարժումը անուղղակի հարուած մըն է նաեւ նախագահ Ռուզվէլթի վերակազմութեան ծրագրին, քանի որ շատ մը գործարաններ կը մերժեն շաբաթական աշխատանքը 40 ժամէն իջեցնել 36ի, պահելով ժամագինը:

⁂ Գործադուլը սկսաւ սեպտեմբեր 1ի գիշերը: Առաջին աթիւ միացան 900,000 բանուորներ, յետոյ հանդերձեղէնի ճիւղէն 250 հազար բանուորներ, բրդեղէններու ճիւղէն՝ 450,000 հոգի եւն.: Գործադուլի կոմիտէն տասը հոգինոց խումբեր կազմած է, հրամանատարութեամբ պատասխանատու ղեկավարի մը, որպէսզի հսկեն կարգապահութեան: Գործատէրերն ալ առանձին խումբեր կազմած են անոպայ տարրերէ, գործադուլը խանգարելու համար: Կազմակերպիչները որոշած են գործադուլը շարունակել խաղաղօրէն, առանց բռնութեան դիմելու, բայց չդադրեցնել մինչեւ որ գոհացում չստանան: Շարժումը կը վարէ Մ. Նահանգներու աշխատանքի Դաշնակցութիւնը:

⁂ Բանթողները կը պահանջեն.— 1. Շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 30 ժամուան, պահելով 40 ժամուան աշխատավարձը.— 2. Սահմանափակել իւրաքանչիւր բանուորի յանձնուած արհեստներու թիւը (այժմ յաճախ միայն մէկ բանուորի կը յանձնուի 56 զանազան արհեստներու հսկողութիւնը, այսինքն 36 աւելի՝ բաղդատելով 1929ի հետ).— 3. Ճանչնալ արհեստակցական Միութիւնը խօսելու համար յանուն բանուորներու եւ վերահաստատում արձակուած բանուորներու.— 4. Հաստատել իրաւարար յանձնախումբ մը՝ մասնակցութեամբ երկու կողմերուն, լուծելու համար բանուորական վէճերը:

Խ. Միութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

»»»··«««

ԻՏԱԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ԿՆՔԱՀԱՅՐ...

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Պ. Մուսոլինի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական պատուիրակին հետ եւ հրահանգներ տուաւ: Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Իտալիա ուժ պիտի տայ Խ. Միութեան ընդունելութեան, միեւնոյն ատեն առաջարկելով մնայուն աթոռ մը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ: Իտալիա միշտ ջատագոված է խորհրդային իշխանութեան մասնակցութիւնը եւրոպական բանակցութեանց մէջ եւ առաջինն էր որ ճանչցաւ այդ իշխանութիւնը, 1923ին: Անցեալ տարուընէ ի վեր, Հռոմ Մոսկուայի հետ կապուած է բարեկամութեան դաշնագրով, որ ստորագրուեցաւ 1933 յուլիսին:

⁂ Իրազեկ շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի ձեռնարկները նպաստաւոր արդիւնքի յանգած են եւ թէ պետութիւններու մեծ մասը համաձայն է Խ. Միութեան ընդունելութեան:

⁂ «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», Վատիկանի պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Ռուսիա բաւարար արժանիքներ չունի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելու համար, նախ՝ որովհետեւ խորհրդային միութիւնը ճանչցուած չէ բոլոր պետութիւններէն, յետոյ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին առաջին յօդուածին համաձայն, անդամ ըլլալիք պետութիւն մը պէտք է ազատօրէն կառավարուի: Նոյն կանոնագրի 26րդ յօդուածը կ'ըսէ թէ պատկան պետութիւնը պարտաւոր է «արդար ու մարդկային աշխատանքի պայմաններ ապահովել այրերու, կիներու եւ տղոց՝ իր բոլոր հողամասերուն վրայ»...

«Բնական է, կ'աւելցնէ, աչքի առջեւ ունենալ խորհրդային դիկտատուրային յատկանշական կողմերը, համոզուելու համար թէ՝ խորհրդային Միութիւնը ոչ մէկը ունի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար անհրաժեշտ իրաւական պայմաններէն: Այս պատճառաւ, այդ պայմանները քննելու անհրաժեշտութենէն խուսափումը — քննութիւն որ պէտք է կատարուի մասնաւոր յանձնախումբով մը — յանձնարարելի չէ Ազգերու Դաշնակցութեան համար:

Ռուսիա չի կրնար, ոչ իրաւականօրէն եւ ոչ ալ բարոյականօրէն, ընդունուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Եթէ ընդունուի, պէտք է ըլլայ խիստ պայմաններով, այնպէս, ոչ թէ Եւրոպան Ռուսիոյ, այլ Ռուսիան պիտի ազդէ Եւրոպայի»:

»»»··«««

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 174 ՕԴԱՆԱՒ ունէր 1934 ապրիլ 1ին, կ'ըսէ անգլ. թերթ մը: «Այս օդանաւերը կրնան 500 թոն պայթուցիկ փոխադրել եւ 3–4 ժամէն կործանել Անգլիոյ մայրաքաղաքը: Շինած են նաեւ մասնաւոր կայաններ, որոնց մէկ մասը բոլորովին անտեսանելի է օդէն»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Այլեւս կասկած չկայ թէ, Ֆրանսայի ջերմ փափաքով, Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ նստաշրջանը պիտի զբաղի, ի մէջ այլոց, Ռուսիոյ անդամակցութեան խնդրով: Ճիշդ է որ ցարդ Ռուսիա այդպիսի խնդրագիր մը ներկայացուցած չէ պաշտօնապէս. եւ սակայն, նախընթաց պարագաներ մեզ կը մղեն ենթադրելու թէ Ֆրանսա կամ, անոր գրգռումով, ուրիշ պետութիւն մը պիտի առաջարկեն հրաւիրել Ռուսիան: Կը յիշուի որ այդպիսի կարգադրութիւն մը ըրեր էին Թուրքիոյ համար եւ Սպանիա առաջարկ բերաւ: Ասկէ զատ, եւրոպական մամուլն ու պաշտօնական բերաններ կասկած չեն ձգեր թէ Ռուսիոյ թեկնածութիւնը պիտի դրուի այս իսկ նստաշրջանին:

Ռուսիոյ մուտքի մասին նկատի առնուելիք երկու պարագաներ կան, քաղաքական ներկայ կացութիւնն ու Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագիրը:

Աւելորդ է ըսել թէ առաջինը աւելի վճռական դեր կը խաղայ, քան երկրորդը: Իսկ մենք գիտենք որ այսօրուան քաղաքական կացութիւնը, ինչպէս նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կազմը նպաստաւոր են Ռուսիոյ մուտքը ապահովելու տեսակէտէն: Ռուսիան, վտանգուած զգալով ինքզինքը Ծայր. Արեւելքէն, ընդգրկեց Լիթվինովի քաղաքականութիւնը եւ սոխուեցաւ մօտենալ «դրամատիրական» երկիրներու: Առաջին հերթին՝ Ֆրանսայի, կնքելով, նոյնիսկ, գինակցութիւն մը, եւ վերահաստատելով 1914-էն առաջին քաղաքական – զինուորական կապը: Ան, նոյն մտահոգութեամբ, ուզեց ապահովել նաեւ Ամերիկայի հետ իր բարեկամութիւնը, ապահոված ըլլալու համար իր թիկունքը, որպէսզի, միանգամայն, վըտանգած ըլլայ իր հաւանական թշնամիին՝ Ճափոնի թիկունքը: Այս կերպով, ուրեմն, Ռուսիան դուրս եկաւ իր կղզիացած վիճակէն, գիջելով, անշուշտ, քաղաքական, բայց մանաւանդ գաղափարական գետնի վրայ, ու յանձն առնելով ոչ քարոզչութիւն կատարել եւ ոչ ալ միջամտել պետութեանց ներքին գործերուն — ինչ որ ժխտումն է Գ. Միջազգայինի աւանեակ տարիներու քաղաքականութեան:

Ու այսպէս, ստեղծուեցաւ նպաստաւոր մթնոլորտ մը Ռուսիոյ համար: Մանաւանդ որ, այս պայմաններուն մէջ, շատ մը պետութիւններու աչքին «աշխարհի վեցերորդ մասը» դադրեցաւ «Խորհրդային Միութիւն» ըլլալէ, ու վերստացաւ նախկին «Ռուսիոյ» բնոյթն ու արժէքը — իբրեւ պետութիւն եւ ուժ՝ թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական:

Հասկնալի է, ուրեմն, թէ ինչու Ռուսիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ քաղաքական արգելքներ չունի: Անգլիական մամուլը դէմ չէ: Ընդդիմութիւն ցոյց կուտան Վատիկանը, Զուիցերիան: Իսկ Փոքր Համաձայնութիւնը բնականաբար մատ պիտի բարձրացնէ՝ ընթացք տուած ըլլալու համար Ֆրանսայի առաջարկին: Ռումանիան, որ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւններէն գըլխաւոր ընդդիմադիրը կրնար ըլլալ, գոհացում ստացած է արդէն, քանի որ Ռուսիան, տարիներ չարունակ պոռպռալէ վերջ, այժմ ընդունեց Պեսարաբիոյ մասին խնդիր չհանել: Աւելցնենք, անոր վրայ, որ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայ պիտի չըլլան Ռուսիոյ երկու գլխաւոր ընդդիմադիրները, Գերմանիա եւ Ճափոն երկուքն ալ հեռացած ըլլալով: Մնաց որ Ճափոնի աթոռն է որ պիտի տան Ռուսիոյ . . . :

Կը մնայ երկրորդ պարագան, — կանոնագրականը: Կանոնագրի 2րդ յօդուածը կ'ըսէ. — Ազգերու Դաշնակցութեան ապագայ անդամը պէտք է կառավարուի ազատօրէն, պէտք է իրական երաշխիքներ տայ իր անկեղծ փափաքի մասին՝ կատարելու համար միջազգային իր պարտաւորութիւնները, եւ, ի վերջոյ, ան պէտք է ընդունի Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրի տրամադրութիւնները՝ իր ըսպառազինութեանը մասին:

Կանոնագիրը կ'աւելցնէ թէ թեկնածու պետութեան մուտքը կը քուէարկուի միայն այն պարագային երբ համոզում գոյանայ թէ յիշեալ պետութիւնը կը լրացնէ յիշեալ պայմանները:

Հոս, ուրեմն, ինքնին հարց կը ծագի թէ Ռուսիա կը լրացնէ՞ այդ պայմանները:

Այսինքն, նախ, ազատօրէն կը կառավարուի՞:

— Ոչ, անշուշտ: Այս պարագան չեն ժխտեր նաեւ իրենք՝ Ռուսիոյ վարիչները: Եւ սակայն, այդ յօդուածը տրուած այն օրերուն երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Ուիլսընի ըմբռնումով, կոչուած էր խէջալական հաստատութիւն մը ըլլալու: Այսօր այդպէս չէ: Քաղաքական օճախ մըն է ան, ուրկէ ամէն ոք կ'ուզէ չագանակ հանել տալ: Այդ է պատճառը որ Թուրքիան այնքան սիրալիր ընդունուեցաւ: Եւ բնաւ տարակոյս չկայ որ նոյնքան անվերապահ ընդունելութեան պիտի արժանանայ Մոսկուան:

Միջազգային պարտաւորութիւններ յարգելու պարագան նոյնքան առաձգական է:

Ո՞վ պիտի ըլլար, ամէնքէն աւելի, այդ կէտին մէջ խոստապահանջը, — Ֆրանսա՞ն: Բայց ան է գետին ու աթոռ պատրաստողը իրականին մէջ:

Ասկէ զատ, Ռուսիան բաւական ճկուն է ու գիտէ խոստումներ չալլել կամ յանձնառութիւններ ստանձնել: Որովհետեւ թէ ինք եւ թէ իրեն առաջարկողները գիտեն թէ ձեւական են այդ բոլորը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կոչուած էր իրաւարար ըլլալու միանգամայն, ոչ այդ հեղինակութիւնը ունի, ոչ ալ՝ իր այդ կոչումին արդարացումը: Իր վերջին տարիներու կեանքը հաշմանդամ հըրամանատարի մը տպաւորութիւնը կը թողու:

Գալով սպառազինման, ծիծաղելի կ'ըլլար այդ մասին խօսիլն իսկ: Անոնք որ կը տենչան Ռուսիան տեսնել ժընեւի հաստատութեան մէջ, ամէնէն աւելի կողմակից են որ ան որքան կարելի է շատ ուժեղ ըլլայ: Իր մուտքին ապահովումն իսկ զայն աւելի ուժեղ տեսնելու, անոր զէնք մը եւս ապահոված ըլլալու տեսակէտէն է մըղուած: Եւ յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր ո՞ր անդամին կրցաւ պարտադրել իր կամքը:

Ուրեմն, իբրեւ եզրակացութիւն, կարելի է ըսել թէ բոլոր այդ պարտաւորութիւնները պիտի ունենան պաշտօնական համդամանք եւ զուր պիտի ըլլան քաղաքական որ եւ է արժէքէ: Ու ամէն մէկ պարտաւորութեան մասին պիտի գտնեն որ եւ է բացատրութիւն:

Անդրադառնալով «ազատ կառավարուելու» պայմանին, աւելցնենք, օրինակ, որ, զայն կը բացատրեն քաղաքականօրէն ազատ կառավարուելու, կամ, ուրիշ խօսքով, որ եւ է պետութեան ենթակայ չըլլալու պարագայով: Արար աշխարհ գիտէ թէ Ռուսիան ենթակայ չէ ոչ ոքի, իսկ երկիրը ինչպէ՞ս է կառավարուեր, ներքնապէս ազա՞տ, ժողովրդապետակա՞ն, մեծամասնութեա՞ն կամքով, թէ դիկտատուրայով, առիկա, կ'ըսեն Ազգերու Դաշնակցութեան յիշեալ տրամադրութիւնները մեկնողները, երբեք չի հետաքրքրեր ժընեւի միջազգային հաստատութիւնը:

Նկատի առնելով այս բոլորը, կարելի է վճռապէս ըսել թէ Ռուսիոյ մուտքը պիտի կարենայ երկու երրորդի մեծամասնութիւն մը ապահովել, քանի որ Ռուսիան «կը լրացնէ» բոլոր պայմանները:

Ուշագրաւ է, սակայն, այն պարագան, որ լեհ մամուլը կը զբաղի փոքրամասնութեան խնդրով: Կը յիշուի թէ Լեհաստանի ներկայացուցիչը առաջարկած էր, ասկէ առաջ, ընդհանրացնել փոքրամասնութեանց իրաւունքներու այն դրութիւնը զոր որդեգրած է Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Այդ առաջարկը դեռ եւս վճռաբանութեան դրուած չէ: Վարշաւիան զայն կ'ուզէ կապել Ռուսիոյ մուտքին հետ, որովհետեւ, կը խորհի, Ռուսիա, մտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, կրնայ, այդ հաստատութեան շնորհիւ, իր վրայ ճնշում բանեցնել՝ Լեհաստանի պետական պաշտպանութեան օրէնքի համաձայն դատապարտուած ռուս համայնավարներու ի նպաստ:

Ուրեմն, անհաւանական չէ որ Ռուսիոյ մուտքի պարագան վերարծարծէ փոքրամասնութեանց հարցը եւ դուռ բանայ բուռն վիճաբանութեանց:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 4. ԳԵՐՄԱՆԻԱ (Բ.)

Կիներու ղեկավարութեան տակ են նաեւ մայրերու եւ նորածիններու օգնութեան համար հաստատուած «Մայրը եւ զաւակը» անուն կազմակերպութիւնը ու բոլորովին նորակազմ «Ընտանեկան ապաստարկութիւն»ը: Վերջինին նպատակն է, վարժարանը աւարտող աղջիկները տեղաւորել, մէկ տարուան համար, լուրջ քննութեամբ մը հաստատուած պարկեշտ եւ առողջ կիներու մօտ, որով թէ աղջիկները կ'օգտուին՝ օտար ընտանիքի մը մէջ սորվելով կընոջ մը անհրաժեշտ գիտելիքները, եւ թէ գործածողները տեսակ մը ձրի սպասուհի ունեցած կ'ըլլան:

Ֆաշականութեան պէս, հիթլերականութիւնն ալ կ'ուզէ կինը վերադարձնել իր բնական կոչումին, — ամուսին եւ մայր ըլլալ, եւ իր ծրագիրը իրականացնելու համար լաւագոյն միջոցը՝ իգական կազմակերպութիւնները կը դանէ: Ծրագիրը բազմաթիւ շահեր կ'ապահովէ ազգին: Նախ, կին մը երբ աշխատանքէ հրաժարի, անգործ տղամարդու մը համար գործ մը բացուած կ'ըլլայ, որով պետութեան վրայէն բեռ մը կը պակսի: Երկրորդ, կին մը ամուսնանալով երբ ընտանիք կազմէ՝ զաւակներ կ'ունենայ եւ ժողովուրդը կը շատնայ:

Այս նպատակով կարգ մը օրէնքներ շինուած են մասնաւորաբար պետական պաշտօնէութեան համար: Համաձայն այդ օրէնքին, գրասենեակի մը (պետական) պետը կրնայ ճամբել ամուսնացող կին պաշտօնեան՝ երբ ստուգէ թէ կնոջ ամուսնին վաստակը բաւարար է ընտանիք մը ապրեցնելու չափ: Ճամբուած կին պաշտօնեան, իբրեւ հատուցում կը ստանայ մինչեւ 16 ամսական, համաձայն իր հընութեան: Իրենց աշխատանքները պէտք է ձգեն նաեւ պետական պաշտօնեաներու հետ ամուսնացող կիները, եթէ իրենք եւս նոյն պարագային մէջ կը գտնուին, եւ այսպէս զանազան սեղմումներ:

Կառավարութիւնը ոչ միայն կըտրուկ որոշումներ կը հանէ իր պաշտօնեաներուն համար, այլեւ ազատ ասպարէզներու մէջ ալ ցոյց կուտայ նոյն սկզբունքը: Այսպէս, համալսարաններու մէջ կիներու թիւը հարիւրին 10ը պէտք չէ անցնի, եւ թեկնածուները կ'որոշուին նախարարին կողմէ, վարժարաններու տնօրէններու հետ խորհրդակցութենէ վերջ: Նախապատւութիւն կը տրուի անոնց՝ որ, ապրելու համար աշխատելու պէտք ունին եւ ոչ թէ՝ համալսարանական տիտղոսին: Այս ընտրութիւնն ալ, այդքան դիւրին չէ, որովհետեւ Գերմանիոյ մէջ եւս կիները երկու միլիոն աւելի են այրերէն, որով նոյն թիւով աղջիկներ իբրեւ ամուրի աշխատելու սոխուած են:

Ամուսնութիւնները քաջալերելու համար, նոր վարչաձեւը գործնական միջոցի մը կը դիմէ: Նորակազմ ընտանիքի մը անհրաժեշտ առարկաներու — կահ կարասի, անօթեղէն — գնման համար, 1000 մարք արժէքով տոմսեր փոխ կուտայ ամուսնանալ ուզողներուն, այս գումարը կրնան ստանալ բոլոր անոնք որ գոնէ վեց ամիս որ եւ է աշխատանք մը կատարած են, եւ կը խոստանան չաշխատիլ՝ մինչեւ որ այս գումարը վերադարձնեն պետութեան: Բացառութիւն կը նկատուին այն կիները, որոնց ամուսինները, որոշուած նուազագոյն գումարէ մը պակաս կը շահին: Նորակազմ ընտանիքներու մէջ աշխարհ եկած իւրաքանչիւր զաւկի համար 200 մարք պակաս պիտի վճարեն, այնպէս որ, եթէ հինգ զաւակ ունենան՝ այլեւս ոչինչ կը պարտին պետութեան:

1933ի ամրան հաստատուած այս օրէնքը այնքան յաջողութիւն կը գտնէ, որ կը սոխուէին պահ մը ընդհատել, քուէարկուած վարկերը անբաւական ըլլալով: Աւելի յետոյ, քիչ մը կը կրճատեն գումարը, տեսնելով որ անոնց մուխը պիտի մարի այս ձեւով: Ներկայիս 500 — 1000 մարքի մէջն է: 1933ին 120 միլիոն մարք կը վճարուի 192,000 ընտանիք կազմելու համար, իսկ 1934ի համար նախատեսուած գումարը 150 միլիոն է: Այսպէս եւրոպական ազգերու մէջ Գերմանիան առաջին տեղը կը գրաւէ հարսնիքներու շատութեամբ, 1000 հոգիի վրայ 9,7 տոկոսով:

Աւելորդ է ըսել, որ ծնունդները կը հետեւին հարսնիքներու թիւին, նախապատերազմեան վիճակագրութիւններու հաւասարելու յոյսով, մանաւանդ որ, «զաւակներ ունենալու փափաքը՝ նորութեան կարգ անցած է», կ'ըսեն:

Ներքին նախարարութեան մէջ կնոջական բաժնի վարիչը Տիկին Փօլա Զիպէր կը գրէ.

— «Կտրուկ օրէնքներ եւ տնտեսական առաւելութիւններ տալով չէ որ կարելի պիտի ըլլայ կիներու մէջ արթնցնել մայրութեան փափաքը: Այդ զգացումը կ'արթննայ, եթէ կինը հնազանդի իր սեփական գոյութեան օրէնքին, եւ այրը հասկնայ այլեւս, որ ժողովուրդին եւ կնոջ հանդէպ պատասխանատուութիւն մը կ'ընէ, տնտեսական պատճառներով այս վերջինին արգիլելով զաւակ ունենալը: Ասիկա պէտք է հասկցնենք անոնց»:

Հարց է, թէ իր բառարանին մէջ «անկարելի» բառ չունեցող հիթլէրականութիւնը ո՞ր աստիճան պիտի յաջողի, շատ մը տեսակէտներով արգիլացած Գերմանուհիին մօտ արթնցնելու համար մայրութեան զգացումը:

Ամէն պարագայի մէջ, որոշած են կարելին ի գործ դնել ազգի մը գոյութեան ողնաշարը՝ մայրութեան բնազդը աշխուժացնելու համար:

Նոր վարչաձեւի կին տեսաբաններէն Տիկ. Էլզէ Ֆռոպէնիւս համոզուած է՝ թէ կինը մեծ դեր պիտի կատարէ գերման հոգեբանութեան փոփոխութեան մէջ, որովհետեւ տնտեսական պատճառները եւ ուրիշ նկատումներ աւելի քիչ խաթարած են անոր բնազդական ուժերը:

Պետութեան մէջ մարդիկ կան, որ կը խորհին նոյնիսկ բանի միջոցներու դիմել մայրութենէ խուսափող կիներու հանդէպ, եւ անկէ վերջ, մասնաւոր քննիչներու պարբերական այցելութիւններով ճշդել, թէ տղաքը մաքուր եւ առողջ կը պահուի՞ն, թերացող մայրերուն պատիժներ սահմանելով:

Նորաձեւութեան մէջ եւս, Գերմանուհիները կ'ուզեն ինքնատիպ ըլլալ, մտածելով որ ամէն ժողովուրդ իւրայատուկ ֆիզիքական կազմուածք ունի, եւ պէտք է անոր յարմարցնէ նորաձեւութեան պահանջները: Այս նպատակով «նորաձեւութեան գրասենեակ» մը կը հաստատեն, բայց, կ'երեւայ թէ, երկրին տնտեսական շահերը մեծ դեր կը խաղան «գրասենեակ»ի ցոյց տուած նորութիւններու մէջ: Օրինակի համար, երբ թէ, էյզէպէրկի ժանեակները պաշտպանական կամ Փոմերանիոյ բրդէ ձեռագործ հագուստներուն հետ շատ լաւ կ'երթան, մանաւանդ՝ եթէ կուրծքն ալ զարդարուած ըլլայ արեւելեան Փրուսիոյ արտադրած սաթէ մանեակով մը, սակայն, կ'ըսեն թէ այս նորաձեւութիւնը մեծ ընդունելութիւն գտած չ[է] Եւայի գերմանացի թոռնիկներու մօ[տ]:

Տկարացած է նաեւ վարչաձեւի ը[...] կզրնական շրջանի «բարոյախօ[...]» կէօթէյի բառով —, որուն համաձայն՝ արգիլուած էր կարճ մազեր[ը] հանրութեան մէջ սիկառէթ ծխե[լը], դէմքը ներկելը եւն.: Ներկայիս, գե[ր]մանական ծովափներու կամ գետեզերքներու աւազուտքին վրայ կը տեսնուին մերկ կռնակներով եւ սրունքներով կիներ այնքան որքան Ֆրանսա[յի] կամ Ամերիկայի մէջ: Մեծ փնտռ[ուած] չունին նաեւ կիներու վարսայարդարները եւ արդուզարդի վաճառականները:

Եզրակացնելով, կարելի է ըսել, թէ հիթլէրականութեան քաղաքական ուսութիւնները այդքան չեն ազդած կիներու վրայ, որքան կոյր հաւատքի, հնազանդութեան եւ բնազդական ուժերու հպատակելու տեսութիւնները:

Երիտասարդութեան մէջ — մանչ եւ աղջիկ — նոր մտայնութիւն մը ստեղծելու համար բուռն ջանքեր կը թափուին, որոնք սկսած են արդէն պտուղ տալ: Հարցումի մը պատասխանելով փոքրիկ աղջիկ մը կ'ըսէ. — «կին պէտք է այր մարդուն ծառայէ», եւ այն ուսուցիչը՝ որ փոքրիկին մտքին մէջ դրած է այս մտայնութիւնը՝ կ'աւելցնէ. — «Այդպիսի աղջիկ մը երբ ամուսնանայ, պարզ է որ, մանչ աղջիկ մը չպիտի ըլլայ»:

Սկզբունքներուն դէմ ըմբոստացողներ կա՛ն — անտարբերներ, անկախութեան սիրահարներ — բայց ղեկավարները կ'ընդունին, թէ չափազանցութիւններէ հեռու մնալով, կիներու բնութեան մաս կազմող գեղասիրութիւնը եւ քմահաճոյքը մասամբ յարգելով, կարելի պիտի ըլլայ Գերմանուհիին մէջ զարձեալ արթնցնել մայրութեան եւ ընտանիքի սէր[ը]:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԸ»

— օ —

Մոսկուայի մէջ Գրողներու Միութեան համագումարին առթիւ, գեղարուեստական գրականութեան պետական հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց Ալեքսանդր Գատովի մէկ նոր գիրքը, որուն խորագիրն է «Հայաստանի բանաստեղծները»:

Այս ժողովածուին մէջ թարգմանաբար կ'երեւան Յակոբ Յակոբեանի, Եղիշէ Չարենցի, Ալազանի, Գ. Մահարիի, Ն. Զարեանի, Վ. Նորենցի, Գ. Սարեանի, Ս. Տարօնցիի բանաստեղծութիւնները:

Յակոբ Յակոբեանէն առնուած է երկու բանաստեղծութիւն, — Մեծախի բերդը եւ Մայիսեան ապստամութեան հերոսների յիշատակին:

Թիւով աւելի շատ են Եղիշէ Չարենցէ առնուած բանաստեղծութիւնները: «Փրավտա» խօսելով իւրաքանչիւր Հայ բանաստեղծի մասին քանի մը տողով, կ'աւելցնէ թէ կատարուած թարգմանութիւնները գոհացուցիչ են: Ժողովածուին յառաջաբանը գըրած է Վ. Կիրպոտին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Գրած էինք թէ Օգոստոս 8ին Երեւանի մէջ կատարուեցան մարզակա[ն] Հայաստանեան մրցումներ: Այդ մրցումները շարունակուեցան նաեւ Օգոստոս 9ին: Ինչպէս առաջին, նոյնպէս երկրորդ օրը, Հայ մարզիկներ[ը] [...]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»»• •«««

Ակնայ արեւմտեան կողմը, գրեթէ 6 — 7 ժամ հեռաւորութեամբ, Սարը Չիչէք կոչուած ծաղկալից ու ջրառատ լեռնաշղթային մէկ զառիվայրին վըրայ կը գտնուի Ս. Գրիգոր Նարեկացիին նուիրուած ուխտատեղի մը՝ զոր Ակնցիք, Արաբկիրցիք, Տիվրիկցիք, եւ ուրիշներ կը կոչէին Արակայ:

Ուխտատեղին, խիստ նշանաւոր իր գործած բժշկական հրաշքներով, մեծապէս սիրուած, յարգուած, պիտի բսէի մինչեւ անգամ պաշտուած, չունի (չունէր) պժրախտաբար իր անուան ու հմայքին համապատասխան շքեղութիւն մը:

Ոչ վանք մըն էր ան, նման հայկական վանքերու, ոչ ալ եկեղեցի կամ մատուռ մը, այլ անշուք ու անփառունակ, խեղճ ու կրակ ծածք մը պարզապէս, առանց դրան ու պատուհանի, տեսակ մը գոմ կամ փարախ:

Այս պարագան, սակայն, բան մը չէր պակսեցներ իր հմայքէն: Ու ամէն տարի, մասնաւորաբար երկու անգամ, Վարդավառին ու Աստուածածնի, տօներուն, շրջակայքի հայաբնակ գիւղաքաղաքներուն ու գիւղերուն հայ հաւատացեալ բնակչութիւնը զանդազունդ կը դիմէր հոն, ոմանք բժշկութիւն գտնելու եւ ուրիշներ ալ իրենց մուրատը առնելու համար:

Այդ ուխտագնացութեան արարողութիւնները կը տեւէին երկու – երեք օր, որ ատեն ուխտավայրը կը ճեններ, կը պայծառանար, ուխտաւորներուն բազմութեամբ, երգերով, պարերով, ձիարշաւներով, զանազան խաղերով, եւ հրացանաձգութիւններով:

Անշուշտ դիւրին է երեւակայել, անխոհեմութեանց առիթով, արկածներ ալ պակաս չէին ըլլար գրեթէ ամէն ատեն: Տօնակատարութեանց լրանալէն յետոյ, երբ ուխտաւորները կը վերադառնային իրենց տեղերը, սրբավայրը կը զգենուր դարձեալ իր անշուք կերպարանքը, ու կը ծառայէր իբրեւ փարախ շրջակայքի թրքարնակ գիւղերու ոչխարներուն . . . :

Ե՞րբ հաստատուած էր այդ ուխտատեղին: Հաւանականաբար ԺԱ. դարուն, երբ Սենեքերիմ Արծրունի, Վասպուրականի թագաւորը, փոխնալով Սելճուքեանց արշաւանքէն, իրեններով եւ իր ժողովուրդին մէկ մասովը անխորհուրդ որոշումը տուաւ դէպի արեւմուտք գաղթելու, աւելի ապահով բնակավայր մը գտնելու մտահոգութեամբ: Այս կամաւոր գաղթը, թէեւ պարագաներէն ներշնչուած եւ հարկադրուած, տեղի ունեցաւ 1021 թուականին, ինչպէս ծանօթ է մեզ պատմութենէն:

×

Հիմա գրադինք քիչ մը այս Արակայ բառին ստուգաբանութեամբ՝ որ մեզ պիտի դնէ հայ ազգային կեանքի տեսակէտով կարգ մը հետաքրքրական խնդիրներու առջեւ:

Ի՞նչ կը նշանակէ Արակայ:

Պատմաբան Հայր Մ. Չամչեան, խօսելով Սենեքերիմ Արծրունիի կատարած գաղթին մասին, կը գրէ ի միջի այլոց թէ Նարեկայ վանքին կրօնաւորները Ս. Գրիգոր Նարեկացիին նշխարները իրենց հետ առնելով կուգան Ակնայ կողմերը եւ կը հիմնեն Ակնայ եւ Տիվրիկի միջեւ «Արակայ վանք» որուն անունին մէջ արձագանգը կայ Նարեկայ եւ հոն կ'ամփոփեն վանական մեծ բարերարին նշխարները:

Ինչպէս կը տեսնուի այս յիշատակութենէն, Չամչեան կը նոյնացնէ Արակայ եւ Նարեկայ բառերը, առնցմէ առաջինը մէկ արձագանգը համարելով Նարեկայ բառին կամ թերեւս անոր մէկ աղաւաղուած ձեւը:

Չամչեանի այս կարծիքը ընդհանրապէս ընդունուած էր բոլորին կողմէ: Ակնցիք ալ այդպէս կ'ընդունէին եւ կը բացատրէին այս անուանակոչութիւնը: Կը յիշեմ որ իմ տղայութեանս ժամանակ, ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ, զանազան խօսակցութիւններու կարգին, Ակնայ ջոջ աղաներէն մէկը քիչ մըն ալ դրոց – բրոց էր ու գրաբարագէտ, նոյն մեկնութիւնը տուաւ, թերեւս Չամչեանէն իւրացնելով: Ու ես մտքիս մէջ պահեցի այդ դիտողութիւնը, իբրեւ թանկագին տեղեկութիւն մը:

Այսօր ուրախ եմ սակայն այդ բառերուն ստոյգ նշանակութիւնը գտած ըլլալու եւ հաղորդելու հետաքրքիրներուն, հայ պատմա – բանասիրութեան փոքրիկ ծառայութիւն մը մատուցանելու խորունկ գոհունակութեամբ:

Արդ, կուգամ վճռապէս ըսելու թէ Արակայ եւ Նարեկայ բառերը իրարու հետ լեզուական, լեզուաբանական որ եւ է աղերս կամ յարաբերութիւն չունին: «Արակայ»ն «Նարեկայ»ին մէկ արձագանգը կամ աղաւաղուած ձեւը չէ: Այլ «Արակայ»ն Արակայ է եւ «Նարեկայ»ն Նարեկայ, երկուքն ալ իրարմէ բոլորովին անջատ:

Ապահովաբար Չամչեան վերոյիշեալ զոյգ բառերուն ակնրախ նմանութենէն խաբուելով, յայտնած է իր կարծիքը: Եթէ փոքրիկ տարակոյս մը ունեցած ըլլար եւ անդրադառնար իր այդ կարծիքին վրայ, խորհելով թէ ինչո՞ւ «Նարեկայ վանք»ին անունը Արակայ պէտք է կոչէին, անշուշտ պիտի զգար իր սխալած ըլլալը եւ պիտի կրնար ճշդել այդ բառերուն նշանակութիւնը: Չամչեան չէ ըրած այդ բանը, եւ ոչ ալ ուրիշներ իրմէ յետոյ: Եւ արդէն Չամչեանի պէս հեղինակաւոր պատմաբանի մը կարծիքը բաւական էր որ իր տուած մեկնութիւնը յաւերժանար: Հոս տեղն է ըսել ճիշդ ու ճիշդ՝ «վարդապետն ասաց»:

Արակայ՝ Նարեկայ բառին աղաւաղուած մէկ ձեւը չէ. այդպիսի աղաւաղում մը չի բացատրուիր հայերէնի լեզուական որ եւ է օրէնքով:

Լեզուներուն մէջ աղաւաղումներ ու ամփոփումներն ալ կը հպատակ[ին] լեզուական որոշ օրէնքներու եւ գո[...] քանի մը հատ կ'ըլլան, որոնցմէ կա[...] րելի կ'ըլլայ եզրակացութեան մ[...] յանգիլ եւ կանոն մը հանել: Մինչ[...] հայերէնի մէջ չունինք ուրիշ որ եւ [է] բառ, որուն սկզբնական «ն»ն ինկա[ծ] ըլլայ:

Եւ դարձեալ, օրինակի համար, մա[...] նաւորաբար Ակնցիները՝ որոնք իր[...] պաշտամունք ունէին Նարեկացիին եւ [...] իր գլուխ – գործոցին՝ Նարեկին հա[...] դէպ, ինչպէս բովանդակ հայ ժողո[...] վուրդը առ հասարակ, շատ ճիշդ [...] որոշ կ'արտասանէին Ս. Գրիգոր Նա[...] րեկացի եւ Նարեկ անունները, առանց [...] զանոնք ո եւ է կերպով աղճատելու, [...] Արդ, այս այսպէս ըլլալով, ինչո՞ւ [...] պէտք է չարափոխէին սուրբին նուիր[...] ուած ուխտատեղիին անունը՝ եթէ [...] ան կազմուած ըլլար այդ սուրբին [...] Արակայ [...] նունով: Պարզ է ուրեմն որ [...] Նարեկայ բառէն կազմուած չէ: Արակայ [...] Ի՞նչ կը նշանակէ ուրեմն Արակայ [...] ու ինչպէս կազմուած է: Բացա[...] տրենք:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Շար.)

...մը մրցանիշեր կոտրեցին։
...վազքի առաջնութեան մէջ յաղթա–
...կան եղան Սանոյեան, Բարխուդար–
...եան, Կարապոյեւ, Դիլլգին, Շերս–
...չենկօ։
100 մեթր վազքի մէջ առաջին դաս–
...ցաւ Շերստիւչենկօ, որ այդ տա–
...նութիւնը կտրեց 11 վայրկ. 3 երկ–
...չենկօ։
...կիներու ուժ առած ցատկելու մը–
...ցումին մէջ նշանակելի յաջողութիւն
...մը չարձանագրուեցաւ։
Այրերու նոյն ձեւի մրցման մէջ՝
...կայեւ ցատկեց 6 մեթր 10, Բարխու–
...դարեան՝ 6 մեթր 8, Սանոյեան՝ 6
...մեթր 5։
...կիներու 1000 մեթր վազքի մրցու–
...մին մէջ՝ Ցամիկ Գէորգեան 3 վայրկ.
...0, իսկ 10,000 մեթր վազքի մէջ՝ Բա–
...37 վայրկ. 44։ Անցեալ տարուան
...1 վայրկ. 24 առաւելութիւն։
Նոյն օրը, երեկոյեան, հողային
...գործավարութեան մէջ տեղի ունեցաւ
...հանդէս մը, ուր ներկայացան մար–
...զական Հայաստանեան մրցումներու
...յաղթականները։ Հանդէսը բացաւ
...Հայաստանի մարմնակրթական գերա–
...գոյն խորհուրդի փոխ–նախագահ Ա.
...Աբրահամեան, յետոյ կարգով խօսե–
...ցան մրցումներու գլխաւոր դատաւոր
...Զարգալոյեան, կրթական գործավա–
...րութեան մարմնակրթական բաժնի
...վարիչ Փարսադանեան։
Մրցումներու արդիւնքը.— Հայաս–
...տան կը շահի 4 Անդրկովկասեան մր–
...ցանիշ եւ 10 Հայաստանեան մրցանիշ։
...փորձ մարզիկներու յաջողութենէն
...զատ, այս մրցումներուն մէջ աչքի
...զարկին նաեւ նորահաս պատանի մար–
...զիկներ Ալպերթ Նիկողոսեան, Լիւթ–
...վիկ Մելքումեան, Մարլենա Շահին–
...եան։
Բոլոր յաղթականներուն տրուեցան
...մրցանակներ եւ վկայագիրներ։

Հանգստեան պարտէզ

— o —

...Խորհ. Հայաստանի մէկ աշխատա–
...կից հետեւեալ տեղեկութիւնները
...կուտայ (11 օգոստոս) Երեւանի հան–
...գստեան պարտէզին մասին.—
Երեւանի օր ըստ օրէ աճող բնակ–
...չութիւնը պէտք է ունենայ հանգիստի
եւ մտաւորական ժամանցի վայր մը։
Այդպիսի պարտէզ մը կայ, ուր 126
...հոգի կ'աշխատին, բայց այդ պարտէ–
...զին մէջ ոչ հանգիստ կարելի է ընել,
...ոչ ալ մշակութային կազմակերպու–
...թենէ մը օգտուիլ։ Ատոր մասին ա–
...ձնքն ալ համոզուած են՝ անգամ մը
...որ առիթ ունեցան յաճախելու այդ
պարտէզը։
Հանգստեան եւ մշակոյթի այս պար–
...տէզին մէջ մշակոյթ ըսածդ փողային
...արեւելեան նուագախումբերու մըօ–
...րենակ նուագն է, իսկ հանգիստը ...
...դժուար է ընել։
...Նստարաններ չկան բաւական չա–
...փով, ոչ ալ կանոնաւոր խաղարան–
...ներ, ընթերցարաններ, որ եւ է մտա–
...ւորական ժամանցի յարմար պայման–
...ներ։ Ցածախոտը, վճարելէ ետքը
...մուտքի դրամը, կը ստիպուի անընդ–
...հատ պտըտիլ պարտէզին մէջ, մին–
...չեւ որ յոգնի, ձանձրանայ եւ դուրս
...ելլէ։ Պարտէզին վարչութիւնը չատ
...անճարակ է, օգտակար ըլլալու հա–
...մար աշխատաւորներուն։
Ներկայացումներու (թատրոն կամ
շարժանկար) արժէքը շատ ցած է։
Ներկայացումները կը սկսին որոշ–
...ուած ժամանակէն մէկ կամ մէկու–
...կէս ժամ վերջ։

Ստահակութիւնն ալ ապաստան
գտած է պարտէզին կիսամութ ծա–
ռուղիներուն մէջ, ոստիկանութեան
ուշադրութեան հորիզոնէն հեռու։
Ոչ մեծերուն, ոչ ալ փոքրերուն հա–
մար՝ հանգիստի մասին մտածող
չկայ։ Աւելի քաոսային վիճակ մը կը
տիրէ պարտէզին վարչական կեան–
քին մէջ։ Ոչ կարգապահութիւն կայ,
աշխատողները կուգան ու կ'երթան՝
գործը երեսի վրայ ձգելով։ Ելմտա–
կան բաժնի հոգն ալ ձգուած է խառն
ի խուռն։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԵՐՈՒ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԷՋ

Քաղաքներու եւ քաղաքային շինա–
րարութեան պետական նախագիծերու
վարչութիւնը շուտով կ'աւարտէ Լէ–
նինականի վերջնական ուսումնասի–
րութիւնը, եւ մինչեւ դեկտեմբեր կը
պատրաստէ քաղաքին նախագիծը։
Լէնինական պիտի ընդարձակուի
դէպի հիւսիս, կերպասի գործարանին
եւ երկաթուղիին մինչեւ ինկած տա–
րածութեան վրայ։ Քաղաքին ներկայ
փոքրիկ թաղերը պիտի վերաշինուին
եւ մեծցուին։ Նոր թաղամասերուն
մէջ պիտի կառուցուին մարզարան–
ներ, մանկական հաւաքարաններ,
մանկապարտէզներ եւ մանկանոցներ։
Պիտի շինուի նաեւ ընդարձակ պար–
տէզ մը հանգիստի եւ մտաւորական
զբօսանքներու համար, Ջէրքէզի ձո–
րէն մինչեւ Մուրտար գետը։
Պիտի վերահիմնուի նոյնպէս Սար–
դարաբադի շրջանային կեդրոնը։ Ար–
դէն աւարտած է Սարդարաբադի նոր
քաղաքին ուսումնասիրութիւնը եւ կը
պատրաստուի յատակագիծը։ Քաղա–
քը պիտի ունենայ 35,000 բնակիչ, եւ
պիտի բաժնուի 2 թաղամասերու,—
գործարանային թաղամաս եւ, գոր–
ծարաններուն հում նիւթ մատակա–
րարելու համար, գիւղատնտեսական
թաղամաս։ Պիտի ընդարձակուին
բամպակ զտելու գործարանն ու մե–
քենաշարժ արօրներու կայանը։ Պիտի
հիմնուի նաեւ պահածոյի նոր գործա–
րան մը։
Ղարաքիլիսայի վերաշինութիւնը
եւս ուսումնասիրութեան մէջ է։ Ար–
դէն պատրաստուած է քաղաքին նախ–
նական յատակագիծը։ Այդ յատակա–
գծին համաձայն՝ քաղաքը պիտի բաժ–
նուի երկու թաղամասերու,— առա–
րանոցային եւ գործարանային։
Նախապատրաստականաշխատանք կը
կատարուի՝ ուսումնասիրելու համար
Վաղարշապատի, Ղափանի, Ղամար–
լուի եւ այլ կարգ մը շրջանային կեդ–
րոններու վերաշինութեան ծրագիրը։

Մանր լուրեր

Թղթատարական եւ հեռագրական
գործավարութիւնը Մոսկուայէն ստա–
ցաւ հսկայ ելեկտրական ժամացոյց մը
Երեւանի նամակատան շէնքին հա–
մար։ Ժամացոյցը ունի 2.5 մեթր մե–
ծութիւն։ Ժամացոյցին կցուած զան–
գերէն ամենամեծը կը կշռէ 408 քիլօ։
⁂ Օգոստոս 16ին, անփութութեան
հետեւանքով, հրդեհ ծագեցաւ Գո–
րիսի շրջանին Կոռնիձորի հաւաքա–
կան գիւղատնտեսութեան մթերանո–
ցին մէջ։ Վնասը կը հասնի 16.000
րուբլիի։
⁂ Զայքենդ–Իսախ–Սու խճու–
ղիին շինութիւնը աւարտեցաւ։ Ճամ–
բան ունի 30 քիլօմեթր երկարութիւն
եւ կը միացնէ շրջանային կեդրոնը
Իսախ–Սուի հետ, որ ջրաբուժական
կարեւոր կայան մըն է։

⁂ Ստեփանաւանի շրջանին Ծահնա–
գար եւ Վարանցովկա գիւղերուն մէջ
բացուեցան երկու բուժարաններ։ Վա–
րանցովկայի բուժարանին համար տը–
րամադրուած է վկայեալ բժիշկ մը,
լաւ կահաւորուած եւ մեծաքանակ ճեր–
մակեղէն։
⁂ Սեւանի նաւային վարչութիւնը
Մոսկուայէն գնեց 17 ձիու ուժով նաւ
մը, որ պիտի կրէ «Ակտոզոր» անու–
նը եւ պիտի սպասարկէ Սեւանայ լը–
ճին վրայ։
⁂ Հայկական պարախումբ մը վեր–
ջերս Երեւանէն Բագու գնաց, եւ մեծ
յաջողութիւն գտաւ։ Խումբը յետոյ
մեկնեցաւ Թիֆլիզ։
⁂ Սեւանայ լճին հիւսիս–արեւել–
եան ափին վրայ երեւան հանուած է
մագնեզաքար։ Երեւանի հանքաբանա–
կան վարժարանին աշխատանոցին մէջ
քննութեան առնուելով այս հանքը,
տեսնուեցաւ որ լաւորակ մագնեզիոմ
կը պարունակէ։
⁂ Կրթական գործավարութեան շի–
նարարական բաժնին մէջ երեւան հան–
ուեցաւ զեղծարարութիւն մը։ Զեղ–
ծարարն է Սուքիաս Սիմոնեան, որ
1932էն ի վեր գործեր է առանց հա–
կակշռի։ Իւրացուցած գումարը կը
հասնի 9000 րուբլիի։ Ձերբակալուե–
ցաւ։
⁂ Երեւանի մէջ, Թոխմախան լճին
մօտ, կը շինուի վարակիչ հիւանդու–
թեանց համար նոր ու մեծ հիւանդա–
նոց մը։ Երկրորդ յարկին քարի աշ–
խատանքները լրացած են։ Կը յուսաց–
ուի որ ամբողջ շինութիւնները աւար–
տին այս տարի։ Շինութեան յատ–
կացուած է 500.000 րուբլի։
⁂ Ստեփանաւանի հանգստեան տու–
նը, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, կը
գտնուի չափազանց աննախանձելի վի–
ճակի մէջ։ Ծաչը գէշ է, հանգստա–
ցողները կը քնանան տախտակամածին
վրայ, առանց վերմակի եւ ներքնակի։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՇԻՓԿԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»·«««

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՅԱՂԹՈՒԱԾ ՁԵՆ..

Գրեցինք թէ Շիփկայի մէջ (Պուլ–
կարիա) բացուած է փառաւոր յիշա–
տակարան մը, 1877–78ի յաղթանա–
կին առթիւ։ Հանդէսին ներկայ եղած
են 50,000 հոգի, ինչպէս եւ Պօրիս
թագաւորը։ Այս առթիւ Պոլսոյ Ջա–
ման լրագիրը կը գրէ.—
«Այսօր կը հրատարակենք պուլկա–
րական հանդէսին մանրամասնութիւն–
ները, եւ կ'ենթադրենք թէ, մեզի նը–
ման մեր ընթերցողներուն ալ մազերը
փուշ փուշ պիտի ըլլան, երբ կարդան
զանոնք։ Որովհետեւ, գլխաւորու–
թեամբ թագաւորին, պուլկար ամ–
բողջ ազգը մասնակցած է հանդէսին
եւ այս ձեւով Շիփկայի յուշարձա–
նին հիմնարկէքը առիթ եղած է ցոյ–
ցերու որոնք ներկայիս կրնան արտա–
կարգ նկատուիլ։
Կը կրկնենք, ատոր համար բնաւ
չենք մեղադրեր Պուլկարները։ Նոյն
իսկ քիչ մըն ալ գոհունակութեամբ
կ'ընդունինք, որովհետեւ երբ այսպէս
տեղի եւ անտեղի հանդէսներ կը սար–
քեն մեր աչքին առջեւ, թէ՛ առիթ եւ
թէ իրաւունք կուտան մեզի նոյն ձե–
ւով տօնելու մեր ազգային տօները։
Գալով Շիփկայի կռիւներուն զորս
Պուլկարները կը պանծացնեն իբրեւ ի–
րենց մէկ յաղթանակը, այդ պատե–
րազմը սիրտ այրող դէպք մըն է, նման
Բումէլիի այն բոլոր կռիւներուն զորս
կորսնցուցինք։ Նախ Պուլկարները,
հեռուէն թէ մօտէն, ո եւ է կապ չու–
նին 1877—78ի պատերազմին հետ։
Կռիւը մղեց ռուս բանակը եւ նոյն իսկ
քիչ մնաց որ յաղթէինք Շիփկայի
կիրճին մէջ եւ գերի բռնէինք ռուս
բանակը։ Եթէ Սիւլէյման փաշա ժա–
մանակին օգնած ըլլար այդ կիրճը
պաշտպանողներուն, թերեւս անպայ–
ման ըլլար մեր յաղթանակը։ Ռուս
յարձակողները պահ մը այնքան նեղ
կացութեան մատնուեցան որ, ռուս
հրամանատար Սքօպէլէվ աղաղակեց.
— «Երկրորդ Փլէվնայի մը առջեւ կը
գտնուինք»։
Ահա այս տեսակ դէպք մըն է որ
Պուլկարները այնքան աղմուկով կը
պանծացնեն։ Իրականին մէջ, մենք
չպարտուեցանք, այլ բախտի ձախո–
ղանքին ենթարկուեցանք։ Ջերոյէն
վար 40 աստիճան ցուրտին, մեր զին–
ուորները ամենաբարձր ձեւով երե–
ւան բերին թրքական հերոսութիւնը։
Բայց այն պարագան որ Բումէլիի
պատերազմը վերէն վար գէշ կը կա–
ռավարուէր, պատճառ դարձաւ որ
փախցնենք Ռուսերը զգետնելու մէկէ
աւելի առիթներ։ Ապա թէ ոչ, եթէ
չփախցնէինք այդ առիթները, Շիփ–
կայի յուշարձանը պիտի կանգնուէր
ոչ թէ Պուլկարներու, այլ Թուրքե–
րուն կողմէ։
Բայց եւ այնպէս, Շիփկայի հան–
դէսին համար չենք մեղադրեր Պուլ–
կարները։ Միայն թէ, երբ այս տե–
սակ օրինակներ իրարու կը յաջոր–
դեն, եթէ վաղը տօնենք Շիփկայէն
շատ աւելի մեծ մեր տօները, կը
խնդրենք որ ոչ ոք վշտանայ»։

ՏԻՐՈՒՆԻ

— • —

ՊՐԻՒՍԷԼ, 31 օգոստ. (Յառաջ).—
Այս երկրորդ մահն է, զոր կ'ողբայ
հայ ուսանողութիւնը, բաղդատաբար
կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, յան–
ձին ողբացեալ Կարապետ Թէմմոյեա–
նի։
Ծնած էր Սիս (Կիլիկիա) 1903ին,
եղած էր ուսուցիչ Քօքինիայի (Յու–
նաստան) ազգ. վարժարանին մէջ։
Զորս տարիէ ի վեր կը հետեւէր Պրիւ–
սէլի ազատ համալսարանի մանկա–
վարժական ճիւղին։ Անցեալ տարի
ստացաւ licenceը, եւ այս ամավերջին
արտօնուեցաւ պաշտպանելու իր ա–
ւարտական ճառը «Երկսեռ դաստիա–
րակութեան» շուրջ։ Խորունկ սիրով
ու եռանդով փարած էր իր մասնագի–
տութեան, եւ իբր տիպար ուսանող,
ջերմ համակրանք կը վայելէր իր դը–
րոցին մէջ։
Օգոստոս 30ին, անգլիական եկե–
ղեցիին մէջ կատարուեցաւ յուղար–
կաւորութեան արարողութիւնը, որուն
նախագահեց Հալէպի առաջնորդ Ար–
տաւազդ արք. Սիւրմէեան։
Ներկայ էին Նուպարեան Սաներու
վարչութեան անդամները, հայ եւ
պելժ ուսանողներ, ուսուցիչներ եւ
բազմաթիւ հայրենակիցներ։
Արտաւազդ արք. դրուատեց հան–
գուցեալին արժանիքները, իբր խօստ–
մնալից մանկավարժ, որ պատրաստը–
ուած էր ամբողջովին նուիրուելու իր
տառապած ցեղին դաստիարակու–
թեան։
Ուսանող Երուանդ Վարդանեան
յուզիչ դամբանական մը խօսեցաւ,
վեր հանելով իր ընկերոջ բարեմաս–
նութիւնները եւ մանկավարժական
գիտութեան մէջ անոր ձեռք բերած
փայլուն յաջողութիւնները։
Համալսարանի ուսուցիչներէն՝ Պ.
Եօնքհէռ մեծ գովեստով խօսեցաւ իր
աշակերտի մասին, որ հակառակ ա–
մէն տեսակ դժուարութեանց, շնորհիւ
իր յամառ կամքին ու յարատեւու–
թեան, յաջողած էր իւրացնել մանկա–
վարժական գիտութիւնը, արժանա–
նալով իր ուսուցիչներուն մասնաւոր
գնահատումին։
Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Նու–
պարեան Սաներու Վարչութիւնը,
Գաղթ. Վարչութիւնը եւ ուրիշ հայ–
րենակիցներ։
Հանգի՛ստ իր ոսկորներուն։

Հ. ՏԻՐՈՍԿԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ
թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ
մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

« ՀՈԳԵՓՈԽՈՒԹԻՒՆ »

(«Միացեալ»ի նոր ճարոզը)

»»»·«««

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով
խմբագրականի մը մէջ (20 օգոստ.).
— «ՊՈՅՔՈ՛Թ, —ընդհանուր հրա–
հանգի մը վրայ այս զազրելի կոծչը
լսուեցաւ գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն
միւսը։
Խզում բոլո՛ր յարաբերութեանց,
ուրացում բոլո՛ր կապերու, պայքար
բոլո՛ր ճակատներու վրայ եւ կռիւ բո–
լո՛ր զէնքերով,— ահա «միացեալ»ի
շուրջ խմբուած ներքին թրքութեան
ուխտը Դաշնակցութեան դէմ։
«Ոտքի ելի՛ր, ժողովո՛ւրդ, ո՛վ բո–
լոր աշխարհի հայութիւն, եւ վտարէ
քու մէջէդ, իսպառ, ներքին չարիքը
յաւերժացնողները։ Երեսդ դարձուր
անոնցմէ եւ սիրտդ ու գրպանդ գոցէ
անոնց առջեւ»,— թրքահոգի շունչով
մը կ'աղաղակէր «Պայքար» իր յուն–
ուար 9ի թիւով։
«Թելադրեցէք պոյքոթ, իբրեւ ամե–
նալաւ միջոցը ապականութիւնը սր–
բելու»,— Ֆիլատելֆիայէն կ'աւե–
տէին ռամկավար խանութպանները
«Պայքար»ի (յունուար 17)։
«Դաշնակցականներուն խանութնե–
րը կորսցուցած են յաճախորդներուն
մեծ մասը։ Պոյքոթ կայ անոնց դէմ։
Դաշնակցականներու «Հայրենիք»
թերթը շատ մը բաժանորդներ ետ կը
դարձնեն»,— Նիւ Եորքէն անապա–
ճառով կը գրէին Փարիզ, «Ապագա–
յ»ի (20 յունուար)։
«Ի՞նչ ընելու ենք անոնց դէմ. պէտք
է հետապնդենք զանոնք մեր ապրած
ազատ երկիրներու օրէնքներուն նե–
րած բոլոր միջոցներով, չխաչալերենք
անոնց ձեռնարկները, չկարդանք ա–
նոնց թերթերը, պոյքոթ ընենք անոնց
դէմ»,— արձանագրելով ընդհանուր
ազդակոչին՝ աղաղակած են բանա–
խօսները Փարիզի միթինկին մէջ
(«Փողոց», 31 յունուար)։
«Ազգ»ին պոյքոթը, ինչպէս յայտնի
է, փայլուն արդիւնքներ ունեցաւ։
Գոցուեցա՛ն դաշնակցական խանութ–
ները, սնանկացա՛ն դաշնակցական
հաստատութիւնները, անգո՛րծ մնա–
ցին դաշնակցական բժիշկները, փաս–
տաբանները ու ճարտարապետները,
դադրեցա՛ն հրատարակուելէ դաշնակ–
ցական թերթերը եւ սովահար մե–
ռա՛ն դաշնակցական կիները, այրերն
ու երախաները։
Այս փայլուն յաղթանակնե՛րը վաս–
տկելէ ետք, այժմ վարիչները այլ
ճարոզ կը կարդան իրենց հետեւորդ–
ներուն։
Քանի որ «պոյքո՛թ, պոյքո՛թ» ա–
ղաղակելով անհնար եղաւ Դաշնակ–
ցութիւնը պառակտել ու «զազա՛ն»ը
զգետնել, ապա կը մնայ այլ «դիրքա–
ւորում» ունենալ, ինչպէս որ պիտի
ըսէին մեր Երեւանցիները։
«Միացեալ»ի օրկաններէն «Բան–
ուոր» իր յուլիս 22ի խմբագրականին
մէջ, որ «ինքնաքննադատութիւն» խո–
րագիրը կը կրէ, կը յայտարարէ.
«Դաշնակ ղեկավարները ամէն ճիգ
կը թափեն իրենց շարքերը չինական
պարիսպներով մեզմէ բաժնելու։ Ա–
նոնք կը թելադրեն իրենց շարքերուն
բոլորովին հեռու կենալ մեզմէ։ Նոյն
իսկ խզել անհատական ամէն կապ եւ
յարաբերութիւն մեզի հետ։
«Դժբախտաբար, մեզմէ շատերը
յաճախ զոհ գացած են հայ ֆաշիզմի
ղեկավարներու այս խաղերուն, ամէն
կապ եւ յարաբերութիւն խզելով դաշ–
նակ շարքայիններու հետ։ Պէտք է
վերջ տալ այս զգացական ձախաւե–
րութեան, որ աւելի կը ծառայէ մեր
թշնամիներուն քան մեր դասակարգի
շահերուն»։
Ուրեմն մե՛նք եղած ենք «պոյքո–
թ»ի ճարոզիչները եւ ոչ իրենք. ու–
րեմն վերի շուները մե՛ր տան դուռը
կապած էին եւ ոչ «Փողոց»ներու։
Ուրեմն ասկէ ետքը «Հօկ»երու եւ
«Մօկ»երու դուռները բաց պիտի ըլ–
լան նաեւ մեր առջեւ։ Ասկէ ետքը այս
«Ազգ»ին խզուած կապերը պիտի վե–
րահաստատուին մեզ հետ։ Ասկէ ետ–
քը ոչ թէ պոյքոթ պիտի ճարոզեն մեր
դէմ, այլ պիտի դրդեն եւ համոզեն
շարքերը, որ լայնօրէն կապեր հաս–
տատեն մեզ հետ։
Հիմնական նպատակը միշտ նոյնը
պահելով սակայն, այն է՝ պառակտե՛լ
եւ քայքայե՛լ Դաշնակցութիւնը, ինչ–
պէս որ պառակտեցին ու ջլատեցին
հայ ժողովուրդը»։

ՏԿԱՐ ՍԵՌԸ

Տկար սեռ կը կոչենք իգական սեռը,
առանց նկատի առնելու, որ արդէն
շատ մը ասպարէզներու մէջ իր գե–
րակշռութեան տակ կը պահէ այրերը։
Ահա վիճակացոյց մը Անգլիայէն.—
Արհեստաւորական ակնոցքներու
մէջ արձանագրուած են ներկայիս
389.359 կիներ եւ 356.726 այրեր։ «Դը–
րամ վաստկող» կիները աւելի շատ են
քան այրերը։
Ասոնց մէջ կան երեւակայեցէք, 347
երկաթագործներ։ Սիրոյ մուրճը չէ,
որ հիմա կը զարնեն այրերու գլխուն,
այլ պարզապէս երկաթէ մուրճ։ 820
կիներ կ'աշխատին երկաթուղիներու
վարչութեան մէջ, իբրեւ գծահատ
(aiguilleuse)։ Եւ դեռ կիներ որ ոստի–
կանութիւն կ'ընեն։
Կիներ են, որ կը կառավարեն աշ–
խարհը, կը նշանակէ թէ տկար չեն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Ա.

Լէլօ քանի հինգը անցուկ, ոսկոր
տոլոր պեխերով, երեսի թարմութեան
հետ պահած զուարթութեան կրակը,
առաջին տպաւորութիւնով սա ան
մարդոցմէն է կը մտածէիր, որոնք ի–
րենց սրտին հետ ապրիլ գիտեն։
Կիները անոր հանդիպելուն, Լէլօն
մըմռալով կը հեռանային, աղջիկներն
ալ ամօթխած, պահելու համար իրենց
գեղեցկութիւնը, կ'անցնէին գլուխնին
կախ։ Պառաւները իրենց լեզուն կու–
տային, երբ ալ հեռուն, քալուածքին
ձեւերը կը չէչուէին միայն։ Քաղա–
քին մեծերուն հանդիպած ատեն, իր
բարեւելու ձեւը շատ ծանր, ժողվը–
ւած ինք իր մէջ, երբ կը հեռանար ա–
նոնցմէ, պահ մը կը նայէին ետեւէն,
ու երբ կը սկսէին քալել, իրենց խօ–
սակցութիւնը խնդուքի կը խառնուէր.
երբ բոլորովին հեռացած էին, ծիծա–
ղին հետ իրենց ձայնը կը բարձրանար,
կը սկսէր արձագանգել թեթեւօրէն։
Թիվ մը հասակ ունեցող տղաքը, կը
մօտենային անոր, ու քաշելով պեխե–
րէն, կը խնդային, կը խնդային։ Դպ–
րոցականները մանաւանդ, կը սիրէին
զինքը, ու իրենց տղու զուարթութիւ–
նով.
— Լէլօ ախպար, պատմութիւն մը,
սանկ, ծովերու, անտառներու ալ–
ուոր պատմութիւններէն մէկը, Լէլօ
ախպար, կը կրկնէին, ու աւելի կը
մօտենային անոր, իրենց տարիքին
խելօքութիւնը պահած։
Լէլօ կը սիրէր սա հրեշտակները,
ինչպէս կ'ըսէր ինք. իր մէկ պատմու–
թիւնը բաւական էր անոնց սիրտը
տեղէն շարժելու։
Ինք շատ պատմութիւններ գիտէր,
մանաւանդ պզտիկներուն այնքան
սարսուռ կուտային որ, կեանքը, ա–
նոնց առջեւ կանաչներով ծածկուած
տեսարանի կը փոխուէր։ Պզտիկ ու
պարզ պատմութիւններ էին անոնք,
մօր մը սրտին բոցովը թրթռուն։
Քաղաքին Լէլօն էր ան։
Արեւին լուսն է վառեր աչքերը,
կ'ըսէին, որովհետեւ դաշտ ու անտառ
ժուռ կուգար։ Լեռնաջուրն է խմած
Լէլօն, կը կրկնէին, երբ այտերը՝
կակաչի պէս բացուած, աղջկան մը
պէս կ'երեւէր աղուոր։

Գիշերները փողոցէն անցած ատեն,
կ'երգէր արեւելքը յիշեցնող կտոր մը,
լուսնկայ գիշերները մանաւանդ. ո–
րովհետեւ զօղացող էր ձայնը ու կ'եր–
կարէր չհատնող շունչին հետ, շատեր
պատուհանին կռթնած, կը մոռնային
իրենց սիրտը վերը լոյսերուն մէջ, ու
ի՛նչ ալ անուշ է ձայնը Լէլօին, կ'ը–
սէին, ու սրտի բան մը կ'երկննար ա–
նոր անցած ճամբէն։

×

Քաղաքէն դուրս, արտերուն մօտ,
քանի մը արտավար հող ունէր Լէլօ,
ու տարին տասներկու ամիս, բերքե–
րուն շահովը կ'ապրէր։ Ակոբենց
Մարգարին պարտէզը խրամով մը
բաժնուած իրենինէն, չես գիտեր ին–
չո՞ւ խորթ բարեկամներ էին։ Սա–
կայն, Լէլօ հէքեաթին պատմած պա–
րիկներուն պէս բարի, չհատնող զը–
ւարթութիւն մը դէմքին վրայ, կը խօ–
սէր Մարգարին հետ, Լուսաբերին
հետ մանաւանդ, երբ կուժը ուսին,
խրամ կ'իջնէր հորէն ջուր քաշելու։
Լէլօ սիրեց սա աղջիկը։
Մէկ անգամ մը սիրեց Լէլօ, ու ա–
նով վայելեց իր սրտին խորունկու–
թիւնը, երեւակայութիւնն ալ երազ–
ներու ամէնէն զմայլելիները գտաւ
իրեն։ Օրերը իրենց օրհնութիւնը բե–
րած էին, ու երջանկութեան պէս բան
մը կը զգար։

×

Խնդացին Լէլօի վրայ, երբ իր սէրը
խոստովանեցաւ, ու առանց բառ մը
աւելցնելու իր պատասխանին քով, ո՛չ
բառ Ակոբենց Մարգարը, ու մերժեց
իր աղջիկը Լէլօին։
Մարգարին աղջիկը, քաղաքի գե–
ղեցիկներուն պէս իր շնորհին պատ–
մութիւնը ունէր։ Նայուածքը խելօք,
իր պարզութեան մէջ բան մը ունէր
վճիտ։ Լէլօ, այս աչքերուն խնճը
եղած, սիրած էր Լուսաբերը։ Օրեր
վերջ, իր սրտին տաքութիւնը աւելի
բան մը եղած, բոլոր սէրերուն խո–
րունկ մէկ բեւեռացումը կը զգար։
Լէլօ մէկ անգամ սիրեց, իր սէրովը
սիրեց Լուսաբերը, ու մերժուելէն
ետք, աւելի սիրեց, որովհետեւ անոր
լռութիւնը հասողութենէն աւելի խո–
րունկ, իր սրտին ալ ճամբաներ բա–
ցած, երազի մը խորունկութիւնը կը
տեսնար հոն, ու լռեց։

×

Ուրիշներուն պէս չըրաւ։ Պահեց իր
սովորութիւնները, պահեց հանդար–
տութիւնը, աւելցնելով անոնց վրայ՝
աւելի պայծառութիւն, աւելի կեն–
դանութիւն։ Քիչեր իր պաղարինը
ունէին։ Թէեւ կրակոտ տղայ, իր հան–
դարտօրէն խնդալու ձեւը միայն բա–
ւական էր զատելու զինքը, նոյն իսկ
իր մօտիկ բարեկամներէն, որոնք շատ
կը խօսէին, շատ կը պոռային, ու օ–
գին սեղանին առջեւն էին երբ, ալ
վրանին նայելու բան չէր, կը բղա–
ւէին։ Ինք համաձայնած իր սրտին
հետ, համաձայնած էր խորապէս
կեանքին հետ, ու անկէց ետքն էր որ
խօսելու ատեն շեշտի մը նորութիւնը
աւելցած բառերուն մէջ, ձայնին մէջ,
սրտէն կը խօսի կ'ըսէին զինքը ճանչ–
ցողները։
Լէլօ, քանի մը օր պարտէզին եզեր–
քը ծառի ճիւղերով հիւսուած խրճի–
թը պառկեցաւ, ու քնանալէ առաջ, կը
նայէր երկինքին, աչքերը անոր պէս
լեցուն, մէկիկ մէկիկ աստղերուն կը
յառէր նայուածքը, գլուխը կ'երեր–
ցնէր, կը խօսէր անոնց հետ սրտին
խորը կորսուած ձայնով մը, յետոյ
երկար լռութենէ մը ետք, աւելի հան–
դարտ, կը մտնէր խրճիթ։
Առտուն կանուխ, այգին հետ կ'ար–
թննար, երբ իր երեք այծերը իրմէ
կանուխ արթնցած, կը կանչէին իրեն,
ու երգի մը բառերը շրթունքներուն
վրայ, որոնց մէջ առտուան լոյսերը
բան մը ունէին, կը մօտենար անոնց,
կը խօսէր, կը փայփայէր ու կը սկսէր
կթել։
Նախ գաւաթ մը փրփուրն կաթ կը
խմէր, քանի մը վայրկեան ետք ուրիշ
գաւաթ մըն ալ խմելով, արդար–եղ
քսուած կտոր մը հաց ձեռքը, կուշտ
ու կուռ ուտելով, պարտէզին շրջանը
կ'ընէր, աչքերով կը չափէր չորս դին.
Լուսաբերենց պարտէզին կը մօտենար
երբ, գլխի արագ շարժում մը կ'ը–
նէր, կը կենար ծանր լռութիւնով,
ու ընչած ատեն կոկորդը կը դողար։

×

Սրտի խորունկ յուզումներուն հա–
մար հոգի կուտար Լէլօ, ու հանդար–
տութիւնը պահած, կը մտածէր ա–
նոնց վրայ։
Սրտի սէր, խորունկ սէր...։
Իր սէրը չէր այն ձանձրացուցիչ
սէրերէն, որոնք ծանրութիւն կուտան
սրտին, ու յակարծ օր մը ալ անի–
մաստ բան մը կը դառնար, կը կորսն–
ցնեն իրենց տաքութիւնը, կը լռեն։
Իր սէրը հաւասար էր իր սրտին։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

(Շար.)

Խորհրդային գրողներու համագումարը

Սեպտ. 1ին վերջացաւ խորհրդային Գրողներու Համագումարը, որ բացուած էր օգոստ. 17ին, Մոսկուայի մէջ: Համագումարին կը մասնակցէին 591 պատուիրակներ որ կը ներկայացնէին 52 ազգեր: Գլխաւոր զեկոյցներուն մէջ կը գտնուէին Մաքսիմ Կորքիի մէկ տեղեկագիրը խորհրդային գրականութեան մասին, Ռատէքի զեկոյցը միջազգային գրականութեան մասին, Պուխարինի զեկոյցը՝ բանաստեղծութեան մասին եւն.: Վկիճաբանութեանց մասնակցեցան խորհրդային բոլոր մեծ գրողները, ինչպէս եւ բազմաթիւ օտար գրագէտներ:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ համագումարը մեծ չափով յաջողեցաւ ծրագրուած նպատակին մէջ եւ թէ Թաթարներ, Էօզպէքներ, Տաճիկներ, Հայեր, Վրացիներ եւ Մոնկոլներ իրենց ներկայացուցիչները յայտնեցին իրենց եղած ընդունելութեան, ինչպէս եւ մայրենի լեզուով գրելու եւ հրատարակելու համար տրուած դիւրութեանց համար եւ խոստացան իրենց գրիչները նուիրել հաւատարմութիւն քարոզելու խորհրդային կարգուսարքին: Գլխաւոր ատենախօսներէն շատերը ծանրանալով դասակարգային պայքարին վրայ, խնդրեցին օտար գրագէտներէն որ պաշտպանեն խորհրդային իշխանութիւնը եւ պայքարին իրենց դրամատիրական կառավարութեանց դէմ: Ուրիշներ ալ առաջարկեցին որ գրագէտները իբրեւ առաջնորդ ընդունին համայնավարական ծրագիրը, եւ դիրք բռնեն, թօթափելով «անկողմնակալութեան» փոշիները:

Ծանր պատիժներ Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով 5–10 տարի բանտարկութիւն, տուգանք եւ քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկում կը սպառնայ բոլոր անոնց որ ոճիրներ կը գործեն կամ կը դրդեն պաշտօնական անձերու կամ անհատներու դէմ, թշնամական արարքներ կը կատարեն կամ կը քաջալերեն օտար պետութեան մը դէմ, կամ բռնութեան եւ ահաբեկչութեան կը դիմեն քաղաքական նպատակներ իրականացնելու համար: Հրամանագիրը ծանր պատիժներ կը նախատեսէ այն հրոսախումբերուն համար որ կը կազմուին օտար երկիր մը անցնելու եւ հոն խռովութիւններ յարուցանելու կամ ոճիրներ գործելու համար: Պիտի պատժուին նաեւ անոնք որ կ'օգնեն այդպիսի խումբերու, ուտեստ կամ ապաստան կը նարեն, լուր չեն տար կառավարութեան եւն.: Տրուած վճիռները անվերաքննելի են:

ՍՈՒՐԻՈՅ, ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ եւ հիւս. Ափրիկէի գաղթավայրերուն համար քարոզութեան կեդրոն մը հաստատուած է Պերլինի մէջ, համաձայն եւրոպական թերթի մը: Այս նպատակով 3,600,000 մարք տրամադրուած է եւ հրատարակուած են 60 գրքոյկներ՝ արաբերէն եւ ուրիշ արեւելեան լեզուներով, գրգռելու համար հանրային կարծիքը Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Հրեաներուն դէմ:

ԹԷՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻ Սոֆիա պիտի հանդիպի սեպտ. 5ին, ժընեւ գացած ատեն: Պուլկարիոյ արտաքին նախարարը յետաձգեց իր մեկնումը, ընդունելու համար իր թուրք պաշտօնակիցը:

51 ՀՈԳԻ վիրաւորուեցան Կաւ տը Լ'էսթի մէջ, վեցը ծանրապէս: Վայրաշարժ մը, որ ոչ հնգցպան ունէր ոչ ալ մեքենավար, ինքն իրեն նամբայ ելլելով, ուղղուեցաւ դէպի կայարան եւ զարնուեցաւ նամբորդի կառախումբի մը: Երկու վակոններ ջախջախուեցան եւ գրեթէ բոլոր նամբորդները վիրաւորուեցան, փայտի, երկաթի, ապակիի կտորներով կամ աջ – ձախ զարնուելով:

23 ՄԻԼԻՈՆ ՆՊԱՍՏԸՆԿԱԼ.— Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, յառաջիկայ ձմեռ 23 միլիոն գործազուրկներ եւ կարօտեալներ (հինգ միլիոն ընտանիք) նպաստ պիտի ստանան Մ. Նահանգներուն մէջ: Նպաստընկալներու թիւը աւելցած է երաշտին, գործազրկութեան եւ ապրուստի սղութեան հետեւանքով: Կառավարութիւնը 792,268,529 տոլար նպաստ բաշխած էր 1933–ին, իսկ 1934ի առաջին հինգ ամիսներուն ծախսած է 546,397,030 տոլար:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins *սրճարանի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կոստանեան, Գազանճեան, Պայպուրթեան, Պազալեան, Գալուստեան, Էքսէրճեան, Նասիպեան, Գարաճեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելիի տիկնոջ, աղջկան եւ ազգականին՝

ՍՐԲՈՒՀԻ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Գազանճեան)
մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 20 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:
Տէսին, 31 Օգոստոս *1934*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պ. Աղէկ Պաղտասարեանի անակնկալ եւ գառնաղէտ մահուան առթիւ կը յայտնենք մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն: Փարիզի եւ Շրջանի Տիգրանակերտի Հայրենակցական Միութեան կողմէ:
Վարչութիւն

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (*Մարսէյլ*) *Վրէժ խումբի պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—*
422, 470, 36, 553, 534, 290, 242, 457, 24, 502, 424, 220, 151, 530, 413, 105, 510, 528, 320, 40, 382, 377, 68, 409 եւ 472: *Պարգեւները ստանալու համար դիմել՝ Ս. Միլտոնեանի* 14 Bd. Claire Isnard, St. Jérôme. *Mar*seille.

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը փնտռէ հայ պատուաւոր կին մը տան աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսականով: Դիմել՝ Տիկին ԴԱՒԻԹԵԱՆի, *19*, Rue de la Porte de Bicêtre, Paris (13):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ալճավաղի Ներքին Սիփնցի Յովանի Սռաքելի աղջիկ Զիչօն, որ 1906ին Չէրքէզներու հետ մինչեւ Մարաշ գացած է: Մարաշի ջարդէն վերջ անհետացեր է: Սուրիոյ մէջ զինք տեսնողներ եղած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ներքին Սիփնցի Յովանի Սահակի աղջիկ Ֆաոֆաո, Յովանի Վիրաոյ տղայ Ազօյ, Երիցու Գորսյ տղան Սալտոն, որոնք Սիփնա ջարդէն Քիւրտերը տարած են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Ohanessian*ի*, Hameau du Corzot, Genay (Ain), France:

Սիփինցի եւ շրջականերու հայրենակիցներէն կը խնդրուի նաեւ իրենց հասցէն հաղորդել:

ԿԱՐԵՒՈՐ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԻԵՏԻՍԵԱՆէ կը խնդրուի ստիպողաբար ներկայանալ Յառաջի խմբագրատունը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

Այդ իրիկունը բժիշկ Պրաունը Պէլինա Ճէքինին հետ դեղեր կը պատրաստէր իր բուժարանին մէջ: Պաղ ընդունելութիւն մը բրաւ անոնց եւ աթոռ անգամ չի հրամցուց: Երբ տեսաւ որ եկողը Ռոմրբըլին էր, կոպիտ հարցում մը բրաւ անոր՝ վիրաւորական շեշտով:

— Ի՞նչ կ'ուզէք. գիտեմ ձեր գործը բայց օգտակար չեմ կրնար ըլլալ... ի՞նչ կայ... զբաղած ենք...

— Ոչ այնքան զբաղած որ չկարենաք տալ պատասխանը քաղաքավար հարցումի մը, կարծեմ, բսաւ ոստիկանը... Միլի Բլօվըր անունով աղջիկ մը կը ճանչնա՞ք կամ կը ճանչնայի՞ք տարիներ առաջ...

— Ոչ, երբեք չեմ լսած այդ անունը, ո՞վ է...

— Տասնըմէկ կամ տասներկու տարի առաջ Դանիէլ Ճէքինի դեղարանը գրագրուհի էր...

— Դեղարանին մասին ալ բան չեմ գիտեր. տասնըմէկ, տասներկու տարի առաջ ես Անգլիա չէի...

— Լաւ, Օրիորդ Միլի Բօլպրուքը կը ճանչնա՞ք, հարցուց ոստիկանը Ամերիկացիին թեւին զարնելով:

— Միկտրէտ Բօլպրո՞ւք... այո՛, լաւ կը ճանչնայի, տանս մը գրագրուհի եղած էր, ի՞նչ կայ...

— Գիտէ՞ք որ անիկա մեծահարուստ Սըր Ճօն Չիլին հետ ամուսնացած է...

— Այո, թերթին մէջ կարդացի... ի՞նչ կայ...

— Մենք այնպէս կը կարծենք թէ Միկտրէտ Բօլպրուքն ու Միլի Բլօվըրը միեւնոյն անձն է...

— Աղէկ, ինծի ի՞նչ...

Ոստիկանը բարեկամին թեւին զարկաւ նորէն ու միասին շէնքին բակը ելան. բժիշկ Պրաուն անոնց ետեւէն բաներ մը կը մռլտար:

— Բալէ, փսփսաց Ռոմրբըլ. մեր ուզածը իմացանք, կը ճանչնայ եղեր... հետը խօսելու չի գար, տարօրինակ մարդ է... քալէ... հէյօ, այս ի՞նչ է...

Ձերմակ գոգնոցով ու գլխարկով երիտասարդ աղջիկ մը՝ նրբանցքին անդիի ծայրէն նշան բրաւ ոստիկանին եւ ցուցամատը շրթունքին վրայ բռնելով հասկցուց որ ձայն չհանեն: Երբ քիչ մը եւս յառաջացաւ՝ աղջիկը փողոցին դրան քովը եկաւ փականքը վերցնելու եւ հիւրերը ճամբու դնելու համար: Սակայն փոխանակ դուռը բանալու նշան մը եւս բրաւ՝ իբրեւ ազդարարութիւն.

— Չերիններէ՞ն է, փսփսաց ոստիկանին՝ Էտուըրտը ցոյց տալով. ձեզի հե՞տ է...

— Այո, այո, պատասխանեց ոստիկանը ցած ձայնով. ի՞նչ կայ. բա՞ն մը ունիս ըսելիք...

Աղջիկը զգուշութեամբ չորս դին նայեցաւ ու երկու այցելուներուն մօտենալով, բսաւ.

— Քանի մը վայրկեանէն կրնամ դուրս ելլել... ինծի սպասեցէք անկիւնը, հիմա կուգամ...

Վերցուց փականքը եւ Ամերիկացին ու ոստիկանը դուրս եկան ու Պրուն–զուիք Սքուէրի անկիւնը գացին:

— Անիկա այն աղջիկն է որուն բաներ մը հարցուցած էի Ալֆրէտ Ճէքինի այցելութեան մասին, բսաւ Ռոմրբըլ, սպասուհի է, շնորհքով աղջիկ մը որ երեւի տեղեկութիւններ ունի... էհ, ի՞նչ ըսիր այս բժիշկին...

— Դիւրագրգիռ, ջղային մարդ, պատասխանեց Ամերիկացին. կամ շատ ջիղ ունի եւ կամ բնաւ չունի, միեւնոյն բանն է թէեւ...

— Բայց կը կարծե՞ս որ ըսածէն աւելին գիտէր. ես այնպէս կը կարծեմ. գիտե՞ս ինչ, աղէկ ըրինք որ օրիորդ Միլի Բլօվըրին ետեւէն ինկանք եւ անտարակոյս՝ արժեց, ինչպէս որ կ'ըսէիր, բաւական ալ գործ տեսանք այսօր եւ կարծեմ մեր աշխատանքը արդիւնք մը պիտի տայ, բայց ես այն համոզումն ունիմ որ Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան գաղտնիքը այս տունին մէջն է...

— Իրաւունք ունիս, բսաւ Ամերիկացին, ես ալ այդպէս կը կարծեմ...

— Երբէ՞ն ի վեր, զարմացաւ ոստիկանը:

— Առաջին վայրկեանէն...

— Ինչո՞ւ Միլի Բլօվըրը մարդ փախցուց ուրեմն...

— Այս կէտին հասնելու համար, խնդաց Էտուըրտ, տեղ մը հասնելու համար քանի մը ճամբայ կայ. Միլի Բլօվըրը, այլ անուամբ Լէյտի Չիլը, մանրամասնութիւն է, թէեւ կարեւոր մանրամասնութիւն մը. այդ մասին աւելին պիտի իմանանք վաղ իրիկուն մինչեւ այս ժամը, կարծեմ...

— Կրնայ ըլլալ քանի որ այդքան կը պնդես... աւելորդ էր այդ ատոտնան ննչել բժիշկը... բուժարանին մէջ աշխատող աղջիկը տեսա՞ր...

— Տեսայ, խեղճ աղջիկ, ցաւալի բան է, այդպէս տձեւ մարմին... սակայն ուշիմ կ'երեւայ...

— Այո, օրիորդ Պէլինա Ճէքինն է, Ալֆրէտի զարմուհին, ընտանիքին միակ անդամը որ տունն էր երբ անիկա հոն այցելեց... հիմա ինծի մտիկ ըրէ. այդ աղջիկը առիթ ունէր զայն թունաւորելու. դեղագործութենէ կը հասկնայ եւ երբ այդ, մօրեղբօրը քով կ'աշխատի ու բնականաբար բաներ մը գիտէ թոյներուն մասին. անշուշտ պատճառներ ալ ունէր. եթէ Ալֆրէտը չվերադառնար եւ իշխանութիւնները զինքը մեռած նկատէին, ինքը, իր եղբայրը եւ մայրը պիտի ժառանգէին Դանիէլի ամբողջ հարստութիւնը... եւ անշուշտ հիմա ալ պիտի ժառանգեն քանի որ Ալֆրէտը մեռած է. ուրեմն, ինչպէս ըսի, պատճառ կար... բայց, երբ հարցաքննութեան օրը անիկա վկայութիւն կուտար, այն էր բակացութեան եկայ թէ ամէն մարդ յանցաւոր կրնար ըլլալ, բայց ոչ այդ աղջիկը...

— Վստա՞հ ես որ միայն անիկա տունն էր Ալֆրէտի այցելած ժամուն, հարցուց Ամերիկացին:

— Որքան որ կարելի է վստահ ըլլալ, պատասխանեց ոստիկանը. հաւաքական ամէն տեսակ քննութիւն կատարեցի այս գործին համար. ամէնէն փոքր դէպքերն անգամ նկատի առի. սպասուհիին հետ տեսնուեցայ. ապահովցուց թէ այդ իրիկունը օրիորդ Պէլինայէն զատ ուրիշ մարդ չկար տունը. ըսաւ թէ բժիշկ Պրաունը ընդհանրապէս ամէն գիշեր դուրս էր. Տիկին Նիքօլա Ճէքինն ալ տունը չէր մնար ինչպէս նաեւ անոր որդին որ բժշկական ուսանող է... այդ գիշեր անոնցմէ ոչ մէկը տունն էր այդ իրիկուն, անոնք վերադարձեր են ժամը տասնըմէկէն ետքը...

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :=: R. ... Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 5 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2591

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ԵՐԴԻՔՆ Է ՈՐ ԿԸ ՎԱՌԻ...

Զանազան աղբիւրներէ հասած տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ խակալէս լուրջ տագնապի մը մատնուեր են Հայր. Միութիւնները, Մ. Նահանգներուն մէջ:

«Հայրենիք»ի վերջին խմբագրականներն ալ այդ կ'ապացուցանեն:

Համաձայն մեր պաշտօնակցին տեղեկութեանց, «պառակտուած են կամ պառակտուելու վտանգին ենթակայ՝ Վասպուրականի, Մալաթիոյ, Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտի, Քղիի, Այնթապի եւ բազմաթիւ այլ Հայրենակցականներ»:

Ուրեմն, եկեղեցիէն յետոյ, Հայր. Միութիւնները:

Եկեղեցին երկուքի բաժնելէ յետոյ, ինչո՞ւ կանգ պիտի առնէին կէս ճամբուն: Մանաւանդ որ, իրենց կողքին են Երեւանն ու էջմիածինը, մէկը՝ իբրեւ իշխանաւոր, միւսը՝ իբրեւ փոքրաւոր:

Իսկ այս գլխիվայր թաւալումը՝ պարզապէս հարուածելու համար Դաշնակցութիւնը, որ «ապստամբութեան դրօշ» պարզած է «ինչպէս Հայաստանի կառավարութեան դէմ՝ այնպէս ալ էջմիածնի Աթոռին դէմ», ինչպէս կ'ողբա՛յ մեր ժամանակներու ամենէն զզուելի Քաւոր Պետրոսը, «Կոչնակ»:

Իրականին մէջ, այս բազմազգի ապուշներն են որ ապստամբութիւն հռչակած են տարրական պարկեշտութեան, առողջ հայրենասիրութեան, ազգային արժանապատուութեան եւ արմատախիլ ժողովուրդի իրական շահերուն դէմ:

Բայց,— օրակարգը փչէ՛լ է: Փչէ, թող կրցածին չափ: «Փաթիշահըմ չօգ եաշա» կանչէ բոլոր ուժովը, եւ մնացեալով մի' հետաքրքրուիր:

Այն օրէն ի վեր որ Երեւանը արջ խաղցնել սկսաւ, մարդոց աչքերը շլմորեցան, եւ ամէնէն սովորական երեւոյթներն անգամ ծուռ կը տեսնեն:

Եթէ այդպէս չըլլար, մենք ինչո՞ւ պիտի ունենայինք եպիսկոպոսի, վարդապետի, ժամու եւ քանդակի խնդիր, Հայրենակցականի եւ Վերաշինացի վէճ, Հայաստանի «բարեկամ» եւ «թշնամի» ճակատներ, դրօշամարտ եւ ուրիշ ողբերգութիւններ:

Նախապէս, չափազանց զգոյշ էր Երեւանը: Աւելի ճիշդ՝ ապաւինած՝ միայն եւ միայն իր «յեղափոխական» ուժին:

Ծրագիրը ձախողեցաւ:

Այժմ կը հետեւին ուրիշ ռազմավարութեան մը,— շոյել ժողովուրդին հայրենասիրական եւ բարեպաշտական զգացումները, սիրաշահիլ բարձրաստիճան կղերը— ինչպէս եւ ջոջ ազաները —եւ գետին գրաւել աստիճանաբար: Ի հարկին շուրջառ հագնելով:

Այս առաջադրութեամբ, փռած են հատընտիր ցանց մը, որուն օղակները կը կազմեն յայտնի եւ գաղտնի մունետիկներ, ամէն հասակէ եւ դասակարգէ, արքեպիսկոպոսէն մինչեւ յետին ստահակն ու դպիրը:

Եւ ահաւասիկ խժալուր աղմուկ մը: Խաղու, խարդախ կանչեր ամէն անկիւնէ:

Բոլոր այն գաղութներուն մէջ ուր հայերէն սառ կը գտնուի, մարդիկ թուխս կը նստին, ազգային քաղաքականութիւն մշակելու, փրկութեան ուեւորներ կանչելու համար:

Դուք պիտի կարդաք ու տեսնէք շատ բաներ, յիմար — իմաստուն խօսքեր ու ծրագիրներ, բայց պիտի փնտռէք ու չպիտի գտնէք մէկ բան,— պատասխանատուութեան գիտակցութիւն:

Երեւանը կը հրամայէ,— կրակէ՛ եւ ճեղքէ:

Արդ, կրակը միայն Դաշնակցութեան դէմ չէ ուղղուած, այլ բոլոր ազգային հաստատութիւններուն դէմ: Եւ ճեղքը Դաշնակցութեան չէ որ կը սպառնայ, այլ բուն իսկ արմատախիլ բազմութեանց:

Որո՞ւ հոգ: Հրճիգ լաթ մը գտնողը կ'առնէ կը վազէ: Բրինձն ու փետատը կը բանին աջ ու ձախ:

Չկայ մէկը որ հարցնէ ինքն իրեն կամ հարեւանին.

— Բայց, ո՞ւր պիտի հասնինք այսպէս:

Չկայ մէկը որ խելքի կանչէ ինքզինքն ու դրացին, բարեկամն ու թշնամին եւ խորհրդածէ.

— Եթէ այս բոլորը կ'ընենք Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար, ի՞նչ օգուտ: Դաշնակցութիւնը ոչ կը փլի, ոչ ալ կ'ընկրկի. բայց մեր տունն է որ կը փլի, ազբրտիք: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս...

Այս ձիարշաւը բանի մը նմանած կ'ըլլար, եթէ հակադաշնակցական խելագարները համբերաչափ ըլլային գոնէ իրենք իրենց մէջ, հաւատալով հաւաքական ծրագրի մը եւ նուիրուելով անոր իրականացման:

Մինչդեռ, անոնք «Հայաստանը սիրելու» շնորհն անգամ չեն կրնար բաժնել իրարու մէջ:

Ու մինչ Հայաստանը, սիրուելով — սիրուելով կը մաշի, գաղութներն ալ փշուր — փշուր կը հալին, միեւնոյն հոգածութեան հետեւանքով:

Եւ ի՜նչ հոգածութիւն...

Մարդիկ սինլքոր կղերական մը կը դնեն նժարին մէկ ափը, եւ ժողովուրդն ալ միւս ափը,— եւ «ճիրիտ» կը խաղան:

Կամ ակռան մը փորելով որ եւ է Հայր. Միութեան ծոցին մէջ, կը պայթեցնեն զայն, եւ «տասնըչորս» կը պարեն, յանուն վերաշինութեան:

Կարելի՞ է դիմանալ: «Տավուլ — զուռնա»ն Երեւանէն է, իսկ թշնամին՝ ... Դաշնակը:

Որո՞ւ հոգ թէ՝ մեր տունն է որ կը փլի, մեր երդիքն է որ կը վառի, մեր ինքնապաշտպանութեան ազդակներն են որ կը խախտին, մեր դիմագիծն է որ կ'աղճատուի, եւ ջարդուփշուր ժողովուրդի մը վերջին մնացորդներն են որ յարդի եւ տաշեղի կը վերածուին տարուէ տարի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ԶԸՆԴՈՒՆԻՐ ՆՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ

Զուիցերիոյ Դաշնակցային Խորհուրդին արտաքին գործերու պատուիրակները երեք ժամ անընդհատ խորհրդակցելէ յետոյ, որոշեցին միաձայնութեամբ խնդրել Դաշնակցային խորհուրդէն որ ժխտական քուէ տայ, երբ սեղանի վրայ դրուի Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու խնդիրը:

Խորհրդային Գրողներու Համագումարը

Խորհրդային գրողներու համագումարին առթիւ, որուն փակումը հաղորդած էինք երէկ, Խ. իշխանութեան պաշտօնաթերթը կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Մինչ դրամատիրական աշխարհը ճարակ դարձած է տնտեսական տագնապ կոչուած ժանտախտին եւ իր վերջալոյսը կը դիտէ, գրականութիւնը լման երկու շաբաթ յաղթանակներ տօնեց երիտասարդ ընկերվարական երկրին մէջ: Անշուշտ մենք հազարաւոր թերութիւններ ունինք, բայց արդէն կը տեսնուի ընկերվարական մշակոյթին արծիւներուն թռիչքը, արդէն կը նշմարուին այս փայլուն ապագային աւետաբերները: Յեղափոխական անհաւոր պայքարին դիւցազներգութիւնը իր գեղարուեստական կատարեալ արտայայտութիւնը պիտի գտնէ մեր գրականութեան մէջ: Համագումարը փակուեցաւ, դէպի գործ, գրագէտ ընկերներ»:

Համագումարին փակման ճառն ալ Մաքսիմ Կորքին խօսեցաւ, յայտարարելով թէ միայն խորհրդային գրողները գիտեն թէ որո՛ւ համար կը գրեն եւ ջատագովելով գրական աշխատանքի հաւաքական մեթոտները:

Իտալիա փոխվրէժի կը դիմէ

Իտալիոյ ելմտական նախարարը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն գերմանական բոլոր ապրանքներուն վճարումները պէտք է ըլլան մարքով, ինչ դրամով ալ եղած ըլլայ վաճառումը: Մաուքերը պիտի ճարուին օրուան սակով: Այս կարգադրութիւնը հետեւանքն է 1932 հոկտ. 17ի պայմանագրին խզման: Մինչեւ հիմա իտալացի առեւտրականները կրնային իրենց գերմանացի յաճախորդներուն ապրանք ծախել իտալական դրամով, ինչպէս որ Գերմանացիները կրնային իրենց ուզած դրամով կազմել հաշուեցոյցը:

Ամերիկեան գործադուլը կը ծաւալի

»»»..«««

ԾՆՐԱԴԻՐ ԱՂՕԹՔ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մ. Նահանգներու հիւսուածեղէնի բանուորներու գործադուլը ծաւալեցաւ առաջին օրէն իսկ, առանց որ եւ է դէպքի: Մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ ճարտարագործական շրջանակներու մէջ: վախ կայ որ բանթողներուն թիւը հասնի մինչեւ երկու միլիոնի: Շարժումը ծաւալած է մասնաւորապէս հարաւային նահանգներուն մէջ, ուր արտակարգ տեսարաններ պարզուեցան առաջին օրը: Շարլոթի մէջ վիթխարի միթինկ մը սարքուեցաւ եւ երէց մը բազկատարած աղօթելով, խնդրեց որ Ամենակալը օգնէ իր զաւակներուն՝ ո՛ր կը կռուին արդարութեան համար: Աղօթքը տեղի ունեցաւ սրտառուչ հանդիսաւորութեամբ, մինչ հազարաւոր այրեր եւ կիներ կ'արտասուէին ծնրադիր, սպասելով լաւագոյն արշալոյսի մը:

Մինչ այս մինչ այն, բանակցութիւնները կը շարունակուին, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Նախագահ Բուզվէլթ առ այժմ չէզոքութիւն կը պահէ, իր ամարանոցին մէջ: Գործադուլին գլխաւոր կեդրոններն են հիւսիսային եւ հարաւային Քորոլինա եւ Վըրճինիա, ուր բանուորներու հարիւրին 50ը միացած են շարժման:

⁂ Պ. Կրին, Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ ամենասեւ ձմեռը պիտի ունենանք այս տարի: Իր կարծիքով, գործազրկութեան միակ դարմանն է շաբաթական աշխատանքը նշանակել 30 ժամ փոխանակ 40ի, աւելցնել ժամագինը, փութացնել հանրօգուտ շինութիւնները եւ ուղղակի նպաստ վճարել բոլոր անոնց որ գործ չեն գտներ հակառակ ամէն բանի: Անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ 23 միլիոն գործազուրկներ կամ հինգ միլիոն ընտանիքներ նպաստի կարօտ պիտի մնան այս ձմեռ:

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց Ժողովը

Երկուշաբթի օր բացուեցաւ Անգլիոյ արհեստակցական Միութեանց համագումարը, որուն կը մասնակցին 570 պատուիրակներ, յանուն 210 սէնտիքաներու: Այս բոլորին անդամներուն թիւն է 3,294,581, ինչ որ 100,000ի պակաս մը կը ցուցնէ անցեալ տարուան վրայ: Օրակարգին վրայ կը գտնուին ոչ միայն արհեստակցական, այլ եւ քաղաքական խնդիրներ: Այսպէս, մասնաւոր զեկոյցմը պատրաստուած է ֆաշականութեան եւ հիթլէրականութեան դէմ, որոնք երկուքն ալ միեւնոյն դիկտատուրային տարբեր ձեւերը կը համարուին եւ կը դատապարտուին: Երկրորդ զեկոյց մը յատկապէս կը շօշափէ խաղաղութեան խնդիրը:

Նոր հետապնդումներ Մակեդոնացիներուն դէմ

Պուլկարական կառավարութիւնը լուծելով Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութիւնը, ազատ ձգած էր անոր օրինական նիւղը,— կրթական եւ բարեգործական ազգ. կոմիտէն:

Վերջերս սակայն կառավարութիւնը ձեռք ձգեց բազմաթիւ եւ անհերքելի փաստեր, որ կը հաստատեն թէ Մակեդոնական Ազգ. Կոմիտէի անդամներու մեծամասնութիւնը խախտելով իրենց պարտականութիւնները, գործակցութիւն ցոյց տուին եւ կը շարունակեն ցոյց տալ լուծեալ հակօրէն կազմակերպութեան պատ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՆ ԱԼ ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒՆ ԱԼ...

« Յառաջ » միջանկեալ յիշած էր թէ Պոլսոյ թուրք լեզուական համաժողովին մէջ, թուրք հռչակուած են նաեւ Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Սահակ Պարթեւ:

Ես կը բողոքեմ « Յառաջ »ի զանցառութեան դէմ:

Չէ՞ր արժեր աւելի մանրամասնօրէն հաղորդել այս պատմակա՜ն նշմարտութիւնը:

Մինչեւ ե՞րբ այսպէս մեր գիտցածով պիտի մնանք...

Ուրեմն, լսեցէք, թուրք երեսփոխան մը, Րէշիտ Սաֆֆէթ պէյն է որ կը պատմէ.

— « Արշակունի Պարթեւները Թուրքեր էին:

Տրդատ, Կովկասի հիւսիսէն ժողված Հոն — Թուրքերէ գունդեր կազմելով, գրաւեց Պարսկաստանի մեծ մասը:

« Թուրքերն են որ Լուսաւորչական կրօնքը մինչեւ կեդրոնական Ասիա տարածեցին:

« Հայ քրիստոնէական կրօնքին հիմնադիրները՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Սուրբ Ներսէս Պարթեւ Թուրք էին:

« Բիւզանդիոնի կայսրութեան դաշնակից Խազար — Թուրքերը երեք դար Արաբներուն դէմ պայքարեցան: 809–ին, անոնք Կովկասէն խուժելով, Հայաստան արշաւեցին եւ մինչեւ Մուսուլ յառաջացան:

Խազարները Բիւզանդիոնի կայսրութեան հետ շատ խնամութիւններ հաստատեցին: Իրենց կայսրուհին Խազարներու Թագաւորին աղջիկն էր, որ կայսեր տղուն հետ ամուսնացած էր: Անոնք կեդրոնական Ասիոյ վաճառականներ էին. իրենց մէջ կրօքով շատ մը լուսաւորչականներ կային, որոնք հակառակ անոր որ Թուրքերէն կը խօսէին, իբրեւ Հայ կը ճանչցուէին »:

Հիմա որ բուն աղբիւրէն իմացաք « նշմարտութիւնը », չէ՞ք փորձուիր հարցնել.

— Հապա ինչո՞ւ ջարդուեցանք...

— Պարզապէս անոր համար որ՝ Թուրքերը իրենք ալ չէին գիտեր թէ Տրդատը կամ Գրիգոր Լուսաւորիչը թուրք են:

Մինչեւ քէմալապետութեան հաստատումը, կարելի՞ էր այսքան խոր ուսումնասիրութիւններ կատարել եւ երեւան հանել նշմարտութիւնը...

Ուրիշ պատճառ մը եւս:

Նոր ժամանակներու Հայերը կապուած ըլլալով Տրդատի, Գրիգոր Լուսաւորչի եւ Սահակ Պարթեւի յիշատակին, կրնային առտու մը քրիստոնեայ թուրք դարձնել մահմետական Թուրքերը եւ տէր դառնալ ամբողջ Թուրքիոյ, ժառանգական իրաւունքով:

Չէ՞ որ անոնք աւելի հին «Թուրքեր » էին քան խանէտանը Ալ Օսմանի գերդաստանը:

Մե՛ղք որ Րէշիտ Սաֆֆէթ անգամ չէ « միացեալ ճակատ »ին կամ «դաշտերգոհպաշկում »ին: Այլապէս, շատ աւելի վաւերական գիտեր պիտի ըներ:

ՎԱՀԷ

50 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՅԻՆ ՏՈՐՄԻՂԻՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

Օգոստոս 30ին Պոլսոյ մէջ տօնուեցաւ սաւառնակի օրը: Այս առթիւ Սաւառնակի Միութեան նախագահը ճառ մը խօսելով, ըսաւ.

— « Թուրք մեծ ազգը, որ տասը տարուան մէջ 50 միլիոն ոսկի նուիրեց սաւառնորդներուն նիւղին, այս տարի ալ յաջողեցաւ 26 սաւառնակ նուիրել բանակին: Մեր պարտականութիւնն է խոնարհիլ եւ պարծանքով ու յարգանքով ողջունել թուրք ազգը, որ ազգերուն ամէնէն հասունն է, ամէնէն արթունը եւ ամէնէն ասպետականը, եւ այնքան բարձր հայրենասիրութիւն մը երեւան կը բերէ:

Քէմալական Թուրքիոյ ամէն կողմը սաւառնորդութեան հանդէպ տեսնուած խանդավառութիւնը եթէ շարունակուի ներկայ հրաբորբոք թափով, հաւատացած ենք թէ շատ մեծ արդիւնքներ պիտի կարենանք ձեռք բերել »:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ԻՐԱՔ

●●●●●

Սուրիոյ մարզպանութեան մամուլի դիւանը կը ծանուցանէ թէ սկսած են Թէլզըրվանի երկաթուղագծի զետեղման աշխատանքները: Այս գիծը Թէլ Զըվանէն պիտի երկարի մինչեւ Իրաքի սահմանները: Պիտի կառուցուի նաեւ Թէլ Քօչիքէ կայարանը: Այս գործողութիւնները 500 — 600 նոր աշխատաւորներու գործ պիտի հայթայթեն, ներկայիս աշխատող 2500էն զատ:

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ԶՕՐԱՎԱՐՈՒՀԻՆ

»»» · «««

Փրկութեան բանակը վերջացուց իր համագումարը, զօրավար ընտրելով կազմակերպութեան հիմնադրին աղջիկը, Օր. Խվանճէլին Պութ: Տարեթոշակն է 50,000 տոլար: Զօրավարուհին 69 տարեկան է եւ հանգստեան պիտի կոչուի 73 տարեկանին, համաձայն կազմակերպութեան կանոնագրին:

ԹՈՒՐՔ ՓԱՇԱՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

Մոսկուայի զինուորական հրամանատարը հացկերոյթ մը տուաւ թուրք զինուորական պատուիրակութեան: Ներկայ էին Ֆախրէտտին եւ Մուզաֆֆէր փաշաները, թուրք դեսպանատան պաշտօնատարները, Էմին փաշա, հաբիրապետ Էնվէր պէյ, Խորհրդային արտաքին գործավարութեան արեւելեան նիւղի տնօրէն Զուքերման, Մոսկուայի խորհուրդի փոխ–նախագահները, կարմիր բանակի պետեր եւ պատերազմական ու արտաքին գործավարութեանց պաշտօնատարները: Այս առթիւ Մոսկուայի զինուորական հրամանատար Կորք եւ Ֆախրէտտին փաշա ուղերձներ փոխանակեցին:

Պատուիրակութիւնը այցելեց Մաքսիմ Կորքի թատրոնը: Յետոյ ներկայ եղաւ Կարմիր բանակի սպայակոյտի նախագ. ու Եկօրովի կողմէ սարքուած հացկերոյթին, որուն կը մասնակցէին զօր. Պուտէնի, արտաքին վարիչնեբէն Զուքերման, զինուորական ակադեմիայի տնօրէն Ֆէլտման, օդային սպայակոյտի նախագահ Զափչինկով, ինչպէս նաեւ պատերազմական եւ արտաքին գործավարութեանց պետերը: Եկօրով եւ Ֆախրէտտին փաշան ուղերձներ փոխանակեցին:

Թուրք պատուիրակութիւնը այցելեց Լէնինի գերեզմանը եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ: Այցելեց նաեւ Տինամիք սաւառնակի հաստատութիւնը:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԷՆ ԱՆՏԻՈՔ

●●●●

Ալէքսանտրէթի Սանճագին կեդրոնը ցարդ կը գտնուէր Ալէքսանտրէթ քաղաքին մէջ: Առարկելով սակայն անոր հեռաւորութիւնը եւ ուրիշ դժուարութիւններ, ընդհանրապէս Անտիոքցիներ երկար ատենէ ի վեր կը խնդրէին Սանճագին կեդրոնը Անտիոք փոխադրել: Իսկ Ալէքսանտրէթի առեւտրականները ու քաղաքապետութիւնը կը բացատրէին այդպիսի կարգադրութեան մը վնասները:

Մարզպանը երկու կողմի դիմումներուն եւ պահանջներուն ալ գոհացում տալու համար, հրամայած է կրթական, երկրագործական եւ ոստիկանական պաշտօնատուները վերջնականօրէն Անտիոք փոխադրել: Միւս պաշտօնատուները առայժմ պիտի մնան Ալէքսանտրէթի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ,— 5. ՊԵԼԺԻՔԱ

Դրեթէ Ֆրանսուհիներու կացութեան մէջ կը գտնուին պելճիքացի կիները, որովհետեւ, երկու երկիրներու քաղաքային օրէնսդրութիւնը միեւնոյն աղբիւրը ունի,— Նափոլէոնեան օրէնսգիրքը: Աւելին ըլլալով, եթէ Ֆրանսայի մէջ քիչ թէ շատ ազատական փոփոխութիւններ կատարուած են, Պելճիքայի մէջ այդ փոփոխութիւնները աննշան են, որով, կիները նուազ ազատ են՝ քան Ֆրանսայի մէջ:

Այսպէս, դեռ չամուսնացած կին մը այր մարդուն հաւասար քաղաքային իրաւունքներ ունի, բայց անգամ մը, որ ամուսնանայ, այլ եւս իր ամուսնին թեւարկութեան տակ կը մտնէ, եւ առանց անոր հաւանութեան կամ ստորագրութեան, չի կրնար նոյն իսկ իր սեփական կալուածները ուզածին պէս վարել եւ գործածել: Ամուսնալուծումը ընդունուած է պաշտօնապէս, բայց 1905ին հաստատուած օրէնք մը այնքա՜ն կը դժուարացնէ գործողութիւնները եւ կ'երկարաձգէ պայմանաժամը որ շատ մը Պելճիքացիներ կը ստիպուին Ֆրանսա կամ Հոլանտա երթալ ամուսնալուծուելու համար: Անարդար են նաեւ տղոց եւ աղջիկ-մայրերու համար հաստատուած օրէնքները:

Այս անպատեհութիւններու դէմ կը բողոքեն թէ կին եւ թէ այր ֆեմինիստներ, եւ կը կատարուին կարգ մը բարեփոխումներ, բայց իրականութեան մէջ շատ անբաւարար: 1929ին խումբ մը փաստաբաններ խնդրագիր մը կը ներկայացնեն Խորհրդարանին, որպէսզի քաղաքային օրէնսգրքի «ամուսիններու փոխադարձ իրաւունքները եւ պարտականութիւնները» ճշդող յօդուածը քիչ մը բարեփոխուի ի նպաստ կնոջ: Կը խնդրեն մասնաւորաբար, որ կիները իրաւականօրէն ազատ ըլլան իրենց հարստութիւնը իրենց ուզածին պէս գործածելու: Հարցը կը քաշքշուի երեք-չորս տարի, որովհետեւ, կիները զանգուածային ցոյցերով ուժ չեն տար պահանջներուն: Վերջապէս 1932ին, պահպանողական ծերակոյտը, 213 յօդուածին հիմնական սկզբունքը — «ամուսին մը պէտք է պաշտպանէ իր կինը եւ վերջինս հնազանդի անոր» — պահելով հանդերձ, մասամբ գոհացում կուտայ կիներուն, որոնք քիչ մը աւելի ազատագրուած կ'ըլլան, հոգ չէ թէ, գերմանացի, ֆրանսացի, շուէտացի իրենց սեռակիցներէն 30—40 տարի վերջ:

Ինչպէս ամէն տեղ, Պելճիքայի մէջ եւս, կեանքի պահանջներուն ստիպման տակ, կիները տնտեսական ասպարէզը կը նետուին եւ կը սկսին կարեւոր տեղ մը բռնել: 1930ի մարդահամարը ցոյց կուտայ, որ 385,907 կին բանուորներ կան, 97,695ը ամուսնացած, իսկ մնացածը ամուրի, գրասենեակի մէջ աշխատող՝ 77,840 կին պաշտօնեաներ, որոնց 14,254ը ամուսնացած, եւ 63,586ը ամուրի. առանց մէջ չկան տուներու մէջ աշխատող կիները — սպասուհի, խոհարար, եւն.:

Տարիներէ ի վեր, կղերական որոշ դասակարգ մը, բարոյական եւ գործնական սկզբունքներու վրայ հիմնուելով, կ'աշխատի դէպի ընտանիք վերադարձնել ամուսնացած կիները: Ծերակուտական Հայր Ռէնթէն օրէնք մը կ'առաջարկէ նոյն իսկ, որպէսզի մարդկային գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ սահմանափակուի կիներուն մուտքը: Առաւելագոյնը հարիւրին 20 ըլլայ, եւ ոչ թէ հարիւրին 33, ինչպէս է ներկայիս, կարգ մը ճիւղերու մէջ: Երկար – բարակ վիճաբանութիւնները ցոյց կուտան, որ առաջարկը անցնելու շատ յոյս չկայ: Այսուհանդերձ նոյն նպատակով շարք մը սեղմումներ կ'ըլլան, ինչպէս միշտ սկսելով պետական պաշտօնեաներէն: Այսպէս վարչապետ Տը Պրօքվիլ ժամանակի մը համար կը յետաձգէ նոր կին պաշտօնեաներու արձանագրութիւնը. կ'որոշեն հեռացնել պաշտօնեաներու հետ ամուսնացած կիները, եւն.:

Պելճիքացի կիները, թէեւ իրաւապէս ազատ չեն ընտանիքին մէջ, բայց անոր փոխարէն շատ ազատ են բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Մեծ թիւով կիներ կը տեսնենք բժշկութեան, փաստաբանութեան, առեւտուրի մէջ, եւ իրենց թիւը երթալով կը շատնայ բոլոր համալսարաններուն մէջ, ինչպէս ցոյց կուտան վիճակագրութիւնները: Ի պատիւ իրենց պէտք է ըսել, որ բոլոր ճիւղերուն մէջ՝ ուր կ'աշխատին, ոչ միայն այրերէն աւելի խղճամիտ եւ անձնուէր են, այլ եւ շատ մը պարագաներու մէջ, իրենց կարողութեամբ կը գլեն կ'անցնին զանոնք:

Քաղաքական, ընկերային, իրաւական տեսակէտներով չազատագրուած Պելժուհին, թերեւս Եւրոպայի մէջ միակ կինը ըլլալով, այրերու հաւասար տնտեսական իրաւունքներ կը վայելէ: Պարզ խօսելով, եթէ իր կատարած աշխատանքը այր մարդու արտադրածին կը հաւասարի, կը վարձատրուի ճիշդ անոր պէս: Այս բանը չենք տեսներ ուրիշ որ եւ է երկրի մէջ, ուր կիները եթէ այր մարդէն աւելի գործ տեսնեն, դարձեալ պակաս կը վարձատրուին:

Այս առաւելութենէն օգտուելով, միջին եւ մտաւորական դասակարգերու պատկանող շատ մը կիներ կ'աշխատին իրենց վաստակը աւելցնել իրենց պաշտօնեայ, փաստաբան, ճարտարագէտ եւն. ամուսիններու վաստակին վրայ, որպէսզի կարենան անփոփոխ պահել ընտանիքի ապրուստի մակարդակը:

Ինչպէս ուրիշ երկիրներու, Պելճիքայի մէջ եւս, ընկերային կազմակերպութիւններուն գլուխը կիներ կը գտնուին, թէեւ որոշապէս կ'երեւայ, որ անգլեւսաքսոն կիներու հանրային զօրաւոր ջիղը չունին: Կը զբաղին մանուկներու, մայրերու պաշտպանութեան, տկարներու օժանդակութեան գործերով, բայց ներկայիս գլխաւորաբար ուժ կուտան իգական սերունդի կազմակերպութեան գործին: Երկրին քաղաքական զօրաւոր հոսանքներէն մէկը՝ կաթոլիկ կուսակցութիւնը այդ նպատակով կ'աշխատի օգտագործել կիները: Իրեն կը հետեւին միւսները, վստահ ըլլալով թէ, կինը կրնայ իրենց գաղափարները տարածելու լաւագոյն տարրը դառնալ. այս ձեւով կրկնակի շահ ապահոված կ'ըլլան: Նախ՝ կ'օգտուին թուապէս, երկրորդ՝ ապագայի համար կ'ունենան առողջ դաստիարակութեամբ քաղաքացիներ:

Բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու, Պելժուհին շատ քիչ փոխուած է պատերազմէն ասդին: Ճիշդ է որ, բոլոր դասակարգի կիները առաջուընէ աւելի կը զբօսնուն, եւ միայն ընտանիքով չեն զբաղիր, բայց եւ այնպէս խորքով փոխուած չեն, ու ընդհանուր ձեւով կը մնան «ընտանիք»ի համար հոգի տուող կիներ: Մեծամասնութեամբ անտարբեր են իրենց ազատագրութեան հանդէպ եւ կը ձգեն որ ամէն բան այրերը կարգադրեն: Այս մտայնութիւնը կը տեսնուի ոչ միայն համեստ կրթութեան տէր կիներու, այլ նաեւ մտաւորականներու քով: Գլխաւորաբար իրենց այս առաքինութեան կը պարտին այն իրողութիւնը որ պատերազմը չէ կրցած ազդել երկրի բարքերուն վրայ: Յետպատերազմեան մանչ – աղջիկը անծանօթ եղած է այս երկրին, եւ եթէ բացառութիւններ եղած են, անոնք ալ անհետացած են տնտեսական տագնապին հետ:

Պատերազմէն առաջ, երիտասարդ աղջիկներու դաստիարակութեան շատ կարեւորութիւն չէին տար, համոզուած ըլլալով թէ, կիներու համար ընկերային լաւագոյն դիրքը՝ ամուսնութիւնն է եւ ամուսնանալէն վերջ չաշխատիլը: Պատերազմը փոխեց այս մտայնութիւնը: Ներկայիս, բոլորն ալ կ'աշխատին իրենց մանչ կամ աղջիկ զաւակներուն տալ, կարելի եղածին չափ զօրաւոր ուսում մը, կամ՝ արհեստ մը, որպէսզի կարենան դիմանալ կեանքի պայքարին մէջ: Այսպէս, եթէ աղջիկները ամուրի մնան, կրնան իրենց օրապահիկը առնել, իսկ եթէ ամուսնանան՝ կ'օգնեն ընտանեկան եկամուտը աւելցնելու: Կը վերնան նաեւ շատ մը նախապաշարումներ, եւ հիմա երիտասարդ աղջկան մը ձեռքը խնդրող տղամարդ մը աւելի կը հետաքրքրուի անոր արհեստով՝ քան թէ բերելիք դրամօժիտով: Այս փոփոխութիւնները աւելի զգալի են քաղքենի դասակարգին մէջ, որովհետեւ, Պելճիքայի մէջ տեսնուած ընկերային որոշ բարեշրջման առաջին ենթակաները անոնք են եղած:

Յօդուածագիրը՝ Պ. Ժ. Տէզրի կը վկայէ, թէ Պելժուհիները շատ քիչ կը զբաղին ժամանակակից հրատապ հարցերով: Նոր վարչաձեւերը, նոր տնտեսական փորձերը չեն խօսիր իրենց սրտին: Կը հետաքրքրուին զինաթափութեան հարցով, որովհետեւ մեծ պատերազմի ամենատառապող ժողովուրդներէն մէկն եղած են, գէթ բառ իրենց. (Ի՞նչ պիտի ըսէին, եթէ մեր տառապանքին քառորդը տեսնէին...): Խաղաղութիւն կ'ուզեն անշուշտ, բայց իրենց հայրենիքի ազատութիւնը պահելու համար պատրաստ են բոլոր զոհողութիւններուն, եւ եթէ ըսենք որ «քաղաքականութեամբ շատ չեն զբաղիր», այդ չի նշանակեր, թէ երկրի գործերուն վրայ չեն ազդեր: Տարբերութիւնը սա է որ փոխանակ ուղղակի ազդելու, քաղցրութեամբ և զգայարանքներուժով կը համոզեն իրենց ամուսինները, որպէսզի իրենց տեսակէտը յառաջ քշեն: Շատ մը պարագաներու մէջ, այս ազդեցութիւնը զգալի եղած է, կ'ըսեն: Ուրեմն, նոյն նպատակին կը հասնին քիչ մը տարբեր միջոցներով:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆԵՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Թերթերը գրեցին որ իբր թէ Էրիոն անցած տարի Մոսկուա եղած ատեն, խորհրդային կառավարութեան բարեկամաբար խորհուրդ է տուել, քաղաքակիրթ ժողովուրդների եւ պետութիւնների վստահութիւնն ու համակրութիւնը շահելու համար, ներում շնորհել ռուս տարագիրներին եւ իբր թէ բոլշեւիկ ղեկավարները խոստացել են լրջօրէն խորհել այս մասին եւ իրենց իշխանութեան տարեդարձի (հոկտեմբերին) առթիւ մի բան անել:

Այս տեսակ առաջարկը, այն էլ Էրիոյի պէս խորհրդային կառավարութեան բարեկամ մարդու կողմից, պէտք է համարել իրականութեան մօտ վստահի Ֆրանսական ներկայ իշխանութիւնը, յանուն իր երկրի բարձր շահերի, անհրաժեշտ է գտնում սերտօրէն դաշնակցել խորհրդային կառավարութեան հետ, եւ իր խորհուրդներով եւ բարոյական աջակցութեամբ աշխատում է հարթել խորհրդային իշխանութեան արտաքին քաղաքականութեան առջեւ եղած խոչընդոտները: Չափազանցութիւն չէ վերջերս մի Ֆրանսացի բարձր զինուորականի այն կարծիքը, թէ մէկ հարցում բոլոր Ֆրանսացիներս՝ սկսած համայնավարներից մինչև ծայրայեղ աջակողմեանները, համամիտ ենք — Ֆրանսայի շահերը պահանջում են ունենալ ուժեղ խորհրդ. Ռուսաստանը:

Թէ պատերազմից առաջ եւ թէ մանաւանդ մեծ պատերազմի ընթացքին, հզօր Ռուսաստանով շահագրգռուած պետութիւնները, իրենց ներկայացուցիչների միջոցով նման բարեկամական խորհուրդներով բազմաթիւ անգամ դիմել են Ռուսաց թագաւորին: Այդ խորհուրդներից ամէնից կարեւորներից մէկը եղել է այն, որ նախարարութիւնը համարատու լինի խորհրդարանի առջեւ եւ ենթակայ վերջինիս հակակշռին՝ ինչպէս օրէնքով ընդունուած է բոլոր խորհրդարանական երկիրներում:

Իսկ երկրորդը, ներում շնորհել բոլոր քաղաքական բանտարկեալներին, աքսորականներին ու տարագիրներին եւ աշխատել մի կերպ հաշուեյարդարի ենթարկելով ներքին պայքարը, ամբողջ թափով շարունակել պայքարել արտաքին վտանգի դէմ: Դժբախտաբար, բթամիտ ցարը այն մարդկանցից չէր, որոնք հայրենիքի վտանգի պահին, իրենց հեռատես քաղաքականութեամբ ժողովրդական լայն խաւերի արդար պահանջներին գոհացում տալով, կարողանում են սերտ կապակցութիւն ստեղծել բոլոր հոսանքների հետ եւ միահամուռ ուժերով կուրծք տալով արտաքին թշնամի բանակներին, հայրենիքը փրկել ահաւոր աղէտներից:

Նիկոլա Բ.ի յամառութեան հետեւանքը եղաւ այն, որ ներքին խլրտումների պատճառով, երբ դեռ չէր վերջացել մեծ պատերազմը, որից Ռուսաստանը անկասկած պէտք է դուրս գար յաղթական՝ ամբողջովին փլեց Ռոմանովների երեքհարիւրամեայ հսկայ շէնքը, Ռուսաստանը ենթարկուեց շատ ծանր դժբախտութիւնների եւ Ռոմանովների տան փլատակների վրայ տնկուեց Լէնինեան այժմեան կարմիր շէնքը, որ նոյնպէս խախուտ հիմքերի վրայ է դրուած եւ ուրեմն, դատապարտուած կործանելու, եթէ Լէնինեան տոհմի ժառանգորդները Ռոմանովների պէս խուլ ու համր չձեւանան իրենց հզօրութեամբ շահագրգռուած դրսի բարեկամ պետական եւ քաղաքական յայտնի դէմքերի գործնական խորհուրդների հանդէպ...

Բնական է, որ ռուս տարագիրների մէջ որոշ շարժում առաջ բերէին ներման մասին թերթերի մէջ լոյս տեսած հակասական լուրերը եւ առիթ տային որոշ խորհրդակցութիւնների և ծրագիրների: Բայց այս մասին աւելորդ է խօսել, քանի որ ներման հարցի մասին առ այժմ պաշտօնական տուեալներ չկան:

Պարտք եմ համարում մի քանի կարեւոր քաղուածքներ թարգմանել Փարիզի ռուս փոքրամասնութիւնների «Ընկերվարական տեղեկաբեր»ի վերջի թուից (արտատպուած Միլիւկովի օրաթերթի մէջ):

Այս արժանահաւատ օրկանի «Ընկերվ. տեղ.» թերթի Մոսկուայի թղթակիցը բոլշեւիկ վարիչ շրջանակների հետ ներման մասին իր ունեցած խօսակցութիւնից եզրակացնում է որ երկու տեսակէտ կայ. —

Մէկ մասը կտրականապէս հերքում է ներման մասին եղած բոլոր լուրերը, իսկ միւս մասը խոստովանում է որ բոլշեւիկ ղեկավար շրջանում խորհում եւ խօսում են:

Հերքողների կարծիքով, ներման հարցը դրամատիրական մամուլն է հնարել: Նրանք հարցնում են թէ «ինչո՞ւ համար յանկարծ մենք պէտք է ներում շնորհենք, այն էլ բոլոր տարագիրներին... Պէտք է միայն զարմանալ նրանց միամտութեան, որոնք կարող են հաւատալ այն բոլոր մանրամասն նկարագրութեան, որ իբր թէ Էրիոն հաւատացրել եւ համոզել է որ ներում պէտք է շնորհել եւ այն էլ բոլորին: Ո՞ւմ հետ է նա խօսել, ո՞վ կարող է նման հարցին պատասխանել խորհրդային իշխանութեան անունից»... Հիմա լսենք մի ուրիշի կարծիքը:

«Տարագիրների ներման խնդիրը վերջերս կրկին ցցուեց միջպետական եւ միջազգային – կուսակցական ստեղծուած նոր կացութեան կապակցութեամբ: Ձեւականօրէն այս հարցը դեռ եւս չէ դրուած ոչ մի մարմնի առջեւ: Բայց բոլշեւիկեան շրջանակներում այս մասին յաճախ լուրեր են պտտում: Ներման մասին խօսում են, ներման սպասում, ներման մասին խնդրում նախ եւ առաջ խորհրդային Ռուսիոյ բոլոր հեղինակաւոր բարեկամները Եւրոպայի եւ Ամերիկայի շրջանակների մտաւորականներից:

Մոսկուա եկող յայտնի գրողներ, գիտնականներ եւ հանրային գործիչներ մատնանշում են, որ «Մոսկուան կարող է դառնալ դրամատիրական կարգերից դժգոհ բոլոր տարրերի հայրենիքը, եթէ հաշուեյարդարի ենթարկուին խորհրդային բանտերը քաղաքական բանտարկեալներից եւ լուծուի քաղաքական տարագիրների հարցը:

Ներման վրայ պնդում են եւրոպական համայնավարական կուսակցութիւնները, առանձնապէս հիմա, որ ընկերվարականների հետ միացման շարժումը լայն չափերի է հասել: Ներման անհրաժեշտութեան մասին՝ ի հարկէ ոչ պաշտօնապէս, այլ մասնաւոր կերպով, արտայայտել են իրենց կարծիքը եւ այն բոլոր խորհրդային եւ պետական գործիչները, որոնք նախապատրաստում են մերձեցումը Ֆրանսայի հետ եւ խորհրդային Ռուսիոյ ճանաչումը փոքր դաշնակիցներից:

Վերջին ժամանակներս ներման հարցը արծարծուել է հեռաւոր Արեւելքի ռազմական ծրագիրների կապակցութեամբ: Ռազմական նախարարութեան շրջանակում լուրեր են պտտում պատերազմի պարագային ռուս տարագիրների շարքերից կամաւորներ արձանագրելու եւ կարմիր բանակի զօրամասերի մէջ մտցնելու մասին: Տարագիր կամաւորներից առանձին զօրամասեր կազմելու հարցը ի հարկէ չի նախատեսւում:

Ցամաօրէն խօսում է, որ ռուս տարագիրների խնդրով խորապէս հետաքրքրւում են խորհրդային Ռուսիոյ հետ բարեկամական կապ հաստատած երկիրների ներկայացուցիչները: Ասում են պատերազմը ներկայիս չկայ, բայց եթէ բռնկուելու լինի, բարեկամ պետութիւնները նախօրօք պէտք է ծրագրած լինեն իրենց վերաբերմունքը հանդէպ օտարազգի այնպիսի խոշոր եւ քաղաքականօրէն ... տարբեր ջղագրգիռ կազմակերպութեան ինչպիսին է ռուսական տարագրութիւնը: Խորհրդային կառավարութեան բարեկամաբար, բայց բացօրէն թելադրուած է եղել, թէ այն կայուն վիճակում, ուր ներկայիս գտնւում է խորհրդային կառավարութիւնը, պէտք է որ ընթանայ տարագիրների հարցը բնականոն միջոցով հաշուեյարդարի ենթարկելու ուղիով:

Թղթակիցը հարց է տալիս թէ ներումը կը լինի՞ ընդհանուր:

Պատասխան.— Անշուշտ վերջին հաշուով խորհրդային հիւպատոսութիւնները պէտք է որոշեն թէ տարագիրներից որոնց կարելի է ներս ընդունել:

— Ենթադրու՞մ է այդ հոկտեմբերեան տօնակատարութիւններին:

— Մենք մեզ երբեք չենք զգում կապուած պաշտօնական թուականների հետ:

— Ներումը կը վերաբերի՞ տարագիր գործիչներին եւ կ'արտօնուի՞ ազատ քաղաքական գործունէութիւն:

— Ճիշդ են ասած, ներման հարցի այդպիսի առաջադրումը ես ոչ մի տեղ չեմ լսել: Արդէն բանտերի մէջ եղած քաղաքական գործիչներին ազատ ենք թողնում, եթէ որ քաղաքական վարչութիւնը գտնում է նպատակաւոր: Իսկ քաղաքական գործունէութեան արտօնելը — Այդ բացարձակապէս չի յարմարում մեր պետական ձեւին: Չեմ կարծում: Բայց Ստալինը արդէն մէկ անգամ է որ ապացուցել է, որ երբ ինքը համոզւում է անհրաժեշտ, նա կանգ չի առնում ամէնից կտրուկ ոլորապտոյտների առջեւ»:

Ռուս տարագիր ասելով, անշուշտ պէտք չէ հասկանալ ազգային ... ռուս: Ռուս տարագիրների անբաժան մասն են կազմում նաեւ հայ, վրացի, թաթար եւ առ հասարակ խորհրդային երկիրներից բոլոր ազգութիւններին պատկանող տարագիրները:

Սպասենք եւ տեսնենք թէ Ստալինը ինչպէս է վճռելու այս կնճռոտ և հրատապ խնդիրը: Եթէ ձգձգէ մինչեւ պատերազմի սկսելը եւ նրա ... կան վախճանը, շատ ուշ կը լինի, քանի որ այս ցաւոտ հարցի յաջող լուծումից է գլխաւորապէս կախուած ...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Արակայ բարդ բառ մըն է եւ կազմուած է Արայ եւ կայ բառերէն եւ կը նշանակէ Արայի կայքը, կայանը: Այս «կայ» արմատէն մենք հայերէնի մէջ ունինք կայք, կայան, կայարան բառերը եւ գրաբարի մէջ «զկայ առնել» բացատրութիւնը: Ուրեմն «Արակայ»ն այն վայրն է, ուր Արայ «զկայ առաւ», այսինքն իրեն համար բնակութեան տեղ շինեց կամ ընտրեց: Եթէ ի նկատի ունենանք հին Հայոց տեղի անունները՝ որոնք կազմուած են անձի յատուկ անունի մը բարդութեամբ, կ'ունենանք հետեւեալ ձեւերը.

1. Երուանդ – ա – շատ = Երուանդի ուրախութիւնը:

2. Վաղարշ –ապատ(*) = Վաղարշի շէնը՝ բնակութեան վայրը:

3. Հայկ – ա – շէն = Հայկի հաստատած շէնը:

4. Արշակ – աւան = Արշակի շինած աւանը կամ գիւղը:

5. Շամիրակերտ = Շամիրամի կերտած քաղաքը:

Արդ, այս՝ անձի յատուկ անունի մը ընկերակցութեամբ տեղի յատուկ անուն կազմող «շատ, ապատ, շէն, աւան, կերտ» բառերուն պէտք է աւելցնել վերոյիշեալ «կայ» բառը՝ որմէ մեր նախնիքը Միջին դարուն կազմած են իրենց նոր ընտրած բնակութեան վայրը: Ահա Արակայ բառը:

Չպիտի համարձակէի այս եզրակացութեան հասնիլ, եթէ Արակայ բառը միակն ըլլար իր տեսակին մէջ: Մէկ ծաղիկով գարուն չի գար, եւ ոչ ալ մէկ բառով կամ օրինակով կարելի է օրէնք մը հանել:

Այս խնդրին լուծման բանալին ինծի համար այն եղաւ որ «կայ» բառով կազմուած բազմաթիւ գիւղեր ու աւաններ ճշդեցի Ակնայ շրջականներուն մէջ: Ու այս պարագան զիս վերջնապէս հաստատեց իմ համոզմանս մէջ: Այդ բոլոր գիւղերը միաժամանակ եւ համանման պարագաներու բերմամբ կազմուած ըլլալու են: Եւ ահա՝ իրենց համանման անունները:

Թուենք հիմա այդ գիւղերը, անոնց մասին աշխարհագրական եւ համառօտ տեղեկութիւններ տալով:

1. Արակայ (Արայ – կայ). ներկայիս զուտ թրքաբնակ գիւղ մը, 40—50 տուն բնակչութեամբ:

Այս գիւղին սահմաններուն մէջ է որ կը գտնուի Նարեկայ ուխտատեղին, հազիւ 5—10 վայրկեան հեռաւորութեամբ:

Ինչպէս պարզօրէն կ'երեւի, գիւղը իր անունը տուած է նաեւ իր սահմաններուն մէջ գտնուող ուխտավայրին: Երբ Ակնցիները կ'ըսէին. «Արակայ ուխտի գացինք» պարզապէս փոխաբերութիւն մըն է որ կ'ընէին, պարունակողը պարունակեալին տեղ գործածելով:

2. Բենկայ (սեռ. Բենկու կամ Բենկայի):

Բեն անշուշտ կրճատուած՝ ամփոփուած ձեւն է Բենեամինի՝ որ ունի Բենիկ, Բենօ ձեւերն ալ:

Բենկայ կը գտնուէր Արակայէն ու Ակնէն 6—7 ժամ հեռու, հաստատուած Եփրատի ձախ ափը. նշանաւոր էր իր հանգստաւէտ տուներով եւ պտղալից պարտէզներով՝ որոնք Եփրատի աջ ափը կը գտնուէին իր փառաւոր եկեղեցիին հետ: Տոհմաշունչ եւ փափկաշունչ բանաստեղծ Միսաք Մեծարենց հրաշալիօրէն նկարագրած է Բենկան իր «Ջրտուք» անուամբ քերթուածով: Մարդ Բենկան տեսած եւ վայելած ըլլալու է՝ Ջրտուքի զմայլելի քաղցրութիւնը ճաշակել կարենալու համար:

Բենկան զուտ հայաբնակ գիւղ մըն էր, հարուստ ազգային կեանքով, աւանդութիւններով, սովորութիւններով եւ հայ ժողովրդական երգերով ու բանաստեղծութեամբ՝ զորս ուրախ եմ որ յաջողած եմ փրկել, գրի առած ըլլալով զանոնք ամբողջութեամբ:

Բենկեան անունը թրքացած ձեւն է Բենկան (յոգնակի) բառին: Հայկական տեղի յատուկ անուններու թրքացումի բազմաթիւ օրինակներ կան. այսպէս Ակն եղած է Էկին, Կամախ՝ Քէմախ, Երզնկան՝ Էրզինճան, Խարբերդ՝ Խարբուդ, Բաբերդ՝ Պայպուրթ, եւն.

3. Մուշաղկայ (սեռ. Մուշաղկու):

Այս գիւղի անունը՝ որ պէտք է ըլլայ Մուշեղկայ, թեթեւ փոփոխութիւն մը կրած է, ինչպէս կը տեսնուի, բառամիջի «ե»ը դարձնելով «ա»ի, բառավերջի «ա»ին հետեւելով:

Գիւղը կը գտնուի Ակնէն մօտաւորապէս երկու ժամ հեռու, Եփրատի ձախ կողմը Խոստա կոչուած լեռնանցքին մօտակայքը: Գիւղը ունէր 30—40 տուն բնակչութիւն, կիսով չափ Հայ-Հռոմ (յունադաւան Հայեր), մնացեալ մասը Թուրքեր:

Այս գիւղը զուրկ էր հայ ժողովրդական երգերէ, որոնք այնքան հարազատօրէն կը գտնուէին Ակնայ միւս հայ-հռոմ գիւղերէն՝ Զորակի, Վանքի եւ Շրզուի մէջ:

Մուշաղկացիք անուս մարդիկ էին եւ կը զբաղէին հողագործութեամբ:

Գիւղը նշանաւոր էր իր արտադրած «Մուշաղկու լոլաս»ով, ճերմակ, մեղ եւ դիւրեփ լուբիայով:

4. Աշտկայ.— Ակնայ եւ Արաբկիրի մէջտեղը, Եփրատի աջ ափը չորս ... կան ժամ հեռու այդ երկու քաղաքներէն: Լեռնային բարձրաւանդակի մը վրայ հաստատուած բաւական ... ու կոկիկ գիւղ մը, ամբողջութեամբ թրքաբնակ:

5. Խալմկայ: Այս գիւղը կը գտնուի Ակնայ հարաւակողմը, Տէրսիմի ... րուն վրայ, որուն նախադուռը կը կազմէ: Հաստատուած է Եփրատի ձախ ափին, բնակչութիւնը ամբողջութեամբ Թուրք – քիւրտ:

Հարկ է ստուգաբանել այս գիւղին անունը:

Խալմկայ՝ պէտք է կազմուած ըլլայ «խալիմ-կայ» բառերէն: Խալիմ ... վարար Հալիմ արաբական անունն է որ Հայաստանեան կամ Վասպուրականեան արտասանութեամբ եղած է Խալիմ: Անշուշտ չէք մոռնար որ Հայ ու Հայաստանն անգամ այդ ... դարձութեամբ եղած են Խայ ու Խայաստան:

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Այս բառը, ինչպէս կը խորհիմ, պէտք չէ ստուգաբանել Վաղարշ – ա–պատ, իբրեւ Վաղարշի պատած քաղաքը, այլ Վաղարշ – ապատ: Ապատ հին զնդիկ կամ սանսկրիտ լեզուով պէտք է նշանակէ, շէն՝ բնակելի վայր. իսկ իր հականիշը կամ ժխտականը՝ ան – ապատ, անշէն, անբնակ տեղ: Անշուշտ այս ապատ բառով կազմուած են Հայտարապատ, Ալլահապատ, Սուլթանապատ անուն հնդկական եւ պարսկական քաղաքները:

...այն գիրքը, որ խորհրդային երկիր—ների ժողովուրդների մեծամասնու—թիւնը պիտի ունենայ բոլշեւիկների համար։ Եթէ ձգձգուի այս կարեւոր հարցը պատերազմի զէնքով, խոր—հրդային երկիրների մէջ ծայր է տա—լու այնպիսի ներքին խառնակութիւն, որ թերեւս նորից կրկնուեն 1917 եւ 1918ի ներքին քաղաքացիական կռիւ—ները եւ Ռուսաստանը իր ծայրամա—սերով եւ զանազան փոքր երկիրնե—րով նորից ենթարկուի չատ ուժեղ ցնցումների։ Չի կարելի Ռուսաստանի պէս մի լայնածաւալ երկիր, իր բազ—մաթիւ ցեղերով, տասնեակ տարբեր [illegible] մտայնութեամբ եւ տարձանա—[illegible] կառավարել, այն էլ այսպիսի մի փափուկ ժամանակ, երբ որ դրսից այնքան ուժեղ հակառակորդներ կան [illegible] ոտքի։ Այն ինչ [illegible] ըմբռնել ըմբռնել եւ [illegible] պիտի ըմբռնեն քաղա—[illegible] Ստալինը եւ իր կուսակից—ները։

ԲԵՆՕ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

Օրուան նորութիւններ

Վերջերս ճափոնցիները «Մահուան գօտի» անունով պատերազմական նոր պատնէշ մը հնարած են։ Այդ ծովատմբը այնքան խոշոր է, որ մարդ անոր մէջ մտնելով, կրնայ իր ուզած ուղղութեամբ տանիլ զայն, եւ վտանգ պատճառել թշնամի նաւատորմիղին։ Անոր յառաջամասին վրայ կը գտնուի պատուհան մը, ուրկէ կարելի է տեսնել ծովերու վրայ չրջող նաւերը. ունի նաեւ ղեկ մը, պէտք եղած ուղղութիւնը տալու համար անոր։

Սակայն պատերազմական այս մահաբեր գէնքը անխուսափելի վը—տանգ մը կը սպառնայ հոն մտնող մարդուն կեանքին, քանի որ ծովա—տմբը պայթելուն պէս, մէջը գտ—նուող մարդն ալ միասին օդը պիտի ելլէ։ Ուստի անհրաժեշտ են այնպիսի յանդուգն ու քաջասիրտ զինուորներ, որոնք պատրաստ ըլլան իրենց կեանքը զոհելու հայրենիքին համար։

Ճափոնցի 5000 սպաներ պատրաստա—կամութիւն յայտնած են կամաւոր արձանագրուելու, եւ այդ վտանգա—ւոր փորձերուն համար իրենց անձը զոհելու։

⁂ Ռուս երիտասարդ ճարտարա—գէտ մը յառաջադրած է ծրագիր մը, շինելու համար հսկայ օդապարիկ մը, որով կարելի պիտի ըլլայ ամենա—մեծ դիւրութեամբ թռիչք կատարել օդի բարձրագոյն խաւերուն մէջ։

Այդ օդապարիկը պիտի ունենայ 410 ոտք երկայնութիւն, 167 ոտք լայ—նութիւն, 1000 ձիու ուժով վեց մեքե—նաներ ու զոյգ մը պտուտակ։ Ան իր մէջ պիտի կրնայ առնել 45 ճամբորդ, ընթանալ ժամական 558 մղոն արա—գութեամբ, եւ հասնիլ 21 մղոն բարձ—րութեան մը։

Օդանաւային շինութեանց մէջ Ռու—սերը մեծ յառաջդիմութիւններ ցոյց տուած են։ Վերջերս Ռուսիոյ մէջ շինուած է հսկայ օդանաւ մը, որ կր—նայ հարիւրէ աւելի ճամբորդներ փո—խադրել, եւ որուն մէջ կը գտնուին՝ շարժանկարի սրահ մը, տպարան, փոքրիկ [illegible] զանազան միջոցներ, տեսակ մը չրջուն աշխատանոց։

Թաւրիզի փողոցները մաքրուեցան 4-5000 զինուորներով եւ բանտարկեալներով

ԹԱՒՐԻԶ, 21 օգոստոս (*Յառաջ*)․— Յուլիս 30ի անձրեւներից յետոյ հեղեղի պատճառած վնասները այնքան մեծ են եղած, որ շուկան մինչեւ այսօր իր բնական վիճակի մէջ չէ մտած, իսկ աւերուած շէնքերն ու խանութները նիշտ աւերակների կը նմանէին։

Թաւրիզի քաղաքապետարանը մի շարք միջոցների էր դիմել, խիաբանների տիղմն ու աւազը մաքրել տալու համար, սակայն այդ աշխատանքը այնքան մեծ ծախսերի հետ էր կապուած որ դժուարանում էին ձեռնարկել։ Թէհրանում Ն. Կ. Մ. Շահն Շահ Փահլաւին պատշաճ մարմինների միջոցով իմանալով որ դեռ խիաբանները չեն մաքրուած, օգոստոս 19ին կը հրամայէ Ատրպատականի զինուորական ընդհանուր հրամանատարին, մի քանի օրուայ մէջ Թաւրիզի խիաբանները կարգի բերել։

Օգոստոս 19ի առաւօտը ամբողջ Փահլաւի խիաբանի երկայնքին 4—5 հազար զինուորներ ու քաղաքապետական բանւորներ իրենց թիակներով մաքրում էին խիաբանները եւ ոստիկանութեան կողմից վաղօրօք հաւաքած սայլերով ու բեռնատար ինքնաշարժերով տեղափոխել տալիս կուտակուած աւազն ու տիղմը։

Զինուորներին աշխատեցնում էին սպաները։

Դեռ շատ վաղ առաւօտեանից խիաբանում պտտում էին Ատրպատականի հրամանատարը, Ատրպատականի ընդհանուր ոստիկանապետը եւ քաղաքապետութեան պաշտօնեաներ ու շատ կտրուկ կարգադրութիւններ անում։

Թաւրիզի փողոցներում մի արտակարգ աշխատանք էր սկըսուած։ Բոլոր անցորդները հաճոյքով դիտում էին աշխատողներին որոնք մեղուների պէս ճգնում էին ժամ առաջ իրենց յանձնուած հողակոյտերը մաքրելու։

Պէտք է ասել, որ միակ կտրուկ եւ յարմար ձեւն է եղել այս միջոցներով խիաբանները մաքրելու, այլապէս եթէ անգամ վարձով աշխատաւորներ բանեցնէին, դժուար թէ մի քանի ամիսների ընթացքում հնարաւոր լինէր հիմնովին մաքրել խիաբանները։ Նախ՝ այն եռուն աշխատանքը որ այժմ կատարւում է չէր լինի եւ երկրորդ՝ հունձքի ժամանակ լինելով դժուար թէ մեծ քանակութեամբ բանւոր ճարուէր։

Զինուորական իշխանութեան այս աշխատանքը հիացում պատճառեց Թաւրիզի ազգաբնակչութեան։

Թէհրանից տեղս են ժամանել ներքին նախարարը, վեց երեսփոխաններ, չորս անդամներ Շիր — Օ — Խուրշիտի կողմից եւ մի յանձնախումբ վաճառականութեան կողմից, հեղեղի հասցրած վըրնասների մասին մտածելու։ Արդէն մի շարք վնասուածների դրամական օգնութիւն է եղած։ — *Խաչիկ*։

⁂ Ամերիկայի մէջ մեծ զարկ տըրուած է ինքնաշարժ կառքերու շինութեանց, որոնք օժտուած են ամենավերջին կատարելագործութիւններով, եւ գինի աժանութեան ու տոկունութեան տեսակէտով կրնան մրցիլ ուրիշ երկիրներու հետ։

Նիւ Եորքի մէջ սկսած են գործածել նոր տեսակ ինքնաշարժ կառքեր, որոնք կրնան մրցիլ շոգեկառքերուն ամենաճոխ ու հանգստաւէտ վակոն — սրահներուն հետ, եւ խիստ արագ ընթանալ երկաթուղիի գիծին վրայէն։

⁂ Վերջերս Ֆիլատելֆիա ելեկտրական վարագոյր մը ցուցադրուած է, բաղկացած զոյգ մը թելերէ, որոնք կրնան կախուիլ պատուհաններու եւ դուռներու վրայ կամ սենեակի մը մէջ, եւ բոլորովին անտեսանելի եւ անշօշափելի է։ Երբ ելեկտրական հոսանքը զարձնենք եւ հոսանքը սկսի գործել, այդ թելերը կը դառնան եւ միջոցը կը լեցնեն ելեկտրականու—թեամբ, անթել ալիքներու նման։ Կայ մասնաւոր գործիք մը, որ այդ ալիքները ընդունելով ու փոխանցե—լով, օտար անձի մը կամ գողի մը ներկայութիւնը կը հաղորդէ ոստիկա—նական պահականոցի մը կամ ուզուած ուրիշ կայանի մը։

⁂ Ներկայիս Ամերիկայի մէջ հիւլէն կտորներու վերածելու մասին խիստ չահեկան ու հետաքրքրաշարժ փորձեր կը կատարուին, որոնց յաջողութեան պարագային այլեւս չար — ժում առաջ բերելու համար պէտք պի—տի չունենանք ածուխի, շոգիի եւ ե—լեկտրականութեան։ Այս նպատակաւ մինչեւ հիմա Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ երկու միլիոն Վօլթի ելեկտրական ուժ կը գործածուէր, սակայն անկա—րելի եղած էր հիւլէն մասնիկներու վերածել։ Իսկ այսօր Ամերիկացի ե—լեկտրագէտ մը շինած է եօթը միլիոն վօլթնոց ելեկտրական մեքենայ մը, որ իր ահռելի ուժով պիտի յարձակի հիւլէին վրայ եւ զայն կտոր կտոր պի—տի ընէ։

⁂ Ամերիկայի մէջ տարիներէ ի վեր շինուելու վրայ է աշխարհիս ամենա—մեծ հեռադիտակը, որուն ոսպնեակը պիտի ունենայ վեց մեթր տրամագիծ, եւ պիտի արժէ 60 միլիոն տոլար։

Կաղապարին մէջ հալած ապակիին հասունը 10 ժամ պիտի տեւէ, իսկ ա—նոր պաղիլը մօտաւորապէս մէկ տա—րի։ Ոսպնեակին յղկումը գիտական ամենանուրբ ու դժուարին աշխատու—թիւն մը կը պահանջէ, եւ 3—4 տար—ուան ժամանակամիջոցի կը կարօտի։

Աստղագէտներու կարծիքով, այդ հսկայ ու վիթխարի հեռադիտակով կարելի պիտի ըլլայ քննել արեգակնա—յին բիծերը եւ թափանցել միլիոնաւոր աստղային դրութեանց գաղտնիքնե—րուն, որոնք մինչեւ այսօր անլուծելի կը մնան։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարդաբանական քննութիւններ

— o —

Մարդաբանական ուսումնասիրու—թիւններ կատարելու համար, Երեւան հասան Մոսկուայի մարդաբանական բարձ. վարժարանի դասախօսներէն Զենկեւիչ եւ Բաչկիրով։ Ասոնց պիտի միանայ, Երեւանէն, բժիշկ մը։ Եւ խումբը պիտի մեկնի Ստեփանաւանի եւ Ալլահվերդիի չրջանները, գլխա—ւորաբար այն վայրերը, ուր բնակչու—թիւնը բնիկ «Լոռեցի» է։ Խումբը կանգ պիտի առնէ Դսեղի, Շամչադինի, Ստեփանաւանի, Գիւլագարակի, Ու—զունլարի, Սանահին — Հաղբատի, Կողբ — Բարանայի մէջ, քննութեան առնելով նաեւ հարեւան գիւղերու բը—նակչութիւնը, ինչպէս եւ Ալլահվեր—դիի գործարանին բանուորները։

Գիտական այս խումբը պաշտօն ու—նի պարզելու այդ չրջաններու բնակ—չութեան ֆիզիքական զարգացման ցուցանիշերը, նիւթ հաւաքելու՝ հայ բնակչութեան ծագման հարցը լուսա—բանելու համար։

Քաղուած նիւթերը, ազգագրական, հնագիտական եւ լեզուաբանական ար—ւեստներու հետ, պիտի կրնան լոյս սփռել հայ ազգութեան ծագման հար—ցին վրայ, տալով պարզելով կարգ մը պատմագիտական — քաղաքակրթա—կան կարեւոր խնդիրներ։

Մարդաբանները չպիտի գոհանան միայն մարդաչափական աշխատանք—ներով, (ուր որ կարելիութիւն կայ՝ պիտի չափեն նաեւ հին գերեզմաննե—րէ հանուած գանկերը), այլ եւ պիտի ուսումնասիրեն ներքին գործարան—ներու վիճակը եւ արեան բաղադրա—կան նկարագիրը։

Այս տարուան աշխատանքը սկիզբն է ընդարձակ ծրագրի մը, որուն հա—մաձայն, նոյն մեթոտով, յաջորդա—բար պիտի ուսումնասիրուին հայկա—կան այլ գաւառներու բնակիչները։

Այս խումբին հետ, նոյն չրջանները պիտի դրկուի ուրիշ արշաւախումբ մը, որուն առաքելութիւնն է նիւթ հաւաքել ազգագրական թանգարանին համար։ Այս խումբին ղեկավարու—թիւնը յանձնուած է Երեւանի թան—գարանին ազգագրական բաժնին վա—րիչ Ս. Լիսիցեանի։

Երեւանի համալսարանի շինութեան համար

— o —

Հայաստանի պետական համալսա—րանը այս տարի չրջանաւարտ չըր—ւաւ։ Ուսումնական նոր տարեշրջանին կ'ընդունի 400 նոր ուսանողներ։ Այս պատճառով համալսարանը պէտք ու—նի նոր դասարաններու եւ ընակարան—ներու։

Համալսարանը, անցեալ գարնան ե—ղանակէն ի վեր, ձեռնարկած է եր—րորդ յարկ մը բարձրացնելու եւ նոր բնակարաններ պատրաստելու՝ այն հաշւով որ պիտի աւարտէին սեպ—տեմբերին։ Այսպէս ծրագիրը կը խանգարի եւ կարելի չըլլար նոր ու—սանողներ ընդունիլ։

Օգոստոս 20ին արդէն վախ կար որ շինութիւնները չեն աւարտիր ժամա—նակին, այնպէս որ պէտք տեսնուեցաւ զանազան կազմակերպութիւններու օ—ժանդակութիւնը խնդրելու։

Շինութեանց յապաղումին պատճա—ռը հայթայթիչ մարմիններու անփոյ—թութիւնն է,— 7 վակոն տապագ կը պահանջուէր, մինչդեռ յանձնուած է 4 վակոն միայն, 700 քիլօ գամ կը պա—հանջուէր, մինչդեռ 350 քիլօ յանձ—նուած է միայն, իսկ ապակի եւ կրա—գիւս՝ երբեք։ Այսպէս եւ գաճը, կիրը չեն հայթայթուած կանոնաւորաբար։ Վճարումներն ալ նոյնքան անկանոն։

Եւ խորհիլ, որ երբ աճրեւը սկսի, երկրորդ յարկն ալ անպէտ պիտի դառնայ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հանքաբան Ա. Արրահամեան Վեդիի չրջանին Զերմանիս կամ Փէօլանի կոչուած գիւղին չրջակայքը երեւան հանեց հանքային ջուր մը, որ առատ ածխաթթու կը պարունակէ։ Արրա—համեան նման հանքային ջուրեր երե—ւան հանած է նաեւ Ղարաքիլիսայի չրջանին Ախդերէկ գիւղի մօտ, Նալ—բանդ կայարանէն 8 քիլոմէթր հեռու եւ Այրում կայարանին չրջակայքը։

Երեւան հանուած բոլոր այս ջուրե—րը բուժիչ յատկութիւն ունին եւ եր—բեք յիշատակուած չեն հանքային ջուրերու մասին գրուած զեկոյցներու մէջ։

⁂ «Ռուսիոյ ճարտարապետութիւ—նը» պարբերականը որոշած է թիւ մը յատկացնել հայկական ճարտարապե—տութեան։ Յօդուածներ պիտի ունե—նայ Թամանեանէն, Մազմանեանէն, Քոչարէն եւ ուրիշներէ։

⁂ Դիլիջանի բուժավայրերէն 2 քիլոմէթր հեռու, ներկայիս կը չին—ուի մեծ ապաքինարան մը հիւծախ—տաւորներու յատուկ։ Ապաքինարանը պիտի ունենայ 150 մահճակալ եւ ա—մէն յարմարութիւն եւ սարքաւորում։ Ամբողջ չէնքը պիտի արժէ 2 միլիոն ռուբլի։ Արդէն ծախսուած է մօտ 800 հազար ռուբլի։ Աւարտած է չինու—թիւններուն դեռ քառորդը միայն։

⁂ Սեպտեմբեր 1ին Երեւանի մէջ սկսաւ գործել գորգի քիմիական լը—ւացարան մը, որ իր սարքաւորումով եւ մեքենաներով առաջինն է ամբողջ Ռուսիոյ մէջ։ Մինչեւ այժմ հայկա—կան գորգերը կը լուացուէին կամ արտասահմանի մէջ, կամ Ռուսիոյ կեդրոնական քաղաքներուն մէջ։ Լը—ւացարանը տարեկան կրնայ լուալ 26.000 քառակուսի մէթր գորգ։

⁂ Տարւոյս վերջը, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, *Հայաստանի բոլոր չրջա—նային կեդրոնները պիտի ունենան տիպար բաղնիքներ։ Շուտով կ'աւար—տին Ներքին Ախտայի, Թալինի, Շամ—չադինի, Բասարգեչարի բաղնիքնե—րը։ Շնութեան յատկացուած է հա—մայնական տնտեսութեանց գործավա—րութեան կողմէ 218.000 ռուբլի։ Տե—ղական միջոցներով գումարներ ալ տրամադրուած են այս չինութեանց։*

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԵՔ ԵՐԳ (արձակ քերթուած)․ 1931—34։ Գրեց՝ Հրայր Ռոստոմ։ Տպ. «Հրազդան», Պէյրութ։ Գին 5 ֆր.։ Հասցէ.— Անուշաւան Ֆրան—կիւլեան B.P. 563, Beyrouth (Liban).

ՁԱՅՆ Կ'ՈՒԶԵՄ։ Գրեց՝ Գասպար Ղեւոնդեան։ Գին 1 ֆրանք։ Հասցէ.— Salon Massis. 7, Rue des Petites Maries, Marseille.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵԶԻ ՀԵՏ ԿԱՄ ՄԵԶԻ ԴԷՄ»

═ o ═

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 օգոստոս)․

— «Գաղթահայ կեանքի պայքարներուն հիմնական պատճառը՝ չարադէտ մերժողին գործադրութիւնն է․— «մեզի հետ կամ մեզի դէմ»։

Տասներկու տարիէ ի վեր չճանճրացան հայհոյելէ Ռուբէններու, Վրացեաններու, Ջամալեաններու հասցէին։ Ինչո՞ւ, որովհետեւ ասոնք չեն հետեւիր խորհրդային քաղաքականութեան։ Դաւանան կը նկատուին ոչ միայն Դաշնակցական ղեկավարները եւ չարքայինները, այլ նաեւ բոլորովին անկուսակցականներ, որոնք իրենց սեփական համոզումները ունին, կը հաւատան անկախ Հայաստանի մը գոյութեան եւ յարգանք ունին հանդէպ անցեալի ազատագրական պայքարներու։ Ըստ բռնապետներուն եւ անոնց լաքէներուն, մարդիկ պարտաւոր են խնկարկելու, որովհետեւ խորհրդային իշխանութենէն դուրս չիք փրկութիւն։

Կատարեալ հերոսութիւն է, մանաւանդ մտաւորականի մը համար, իրենց հետ չըլլալ, իրենց նման չմտածել։ Կ'ենթարկուի անօրինակ հալածանքներու։ Թուենք տեսակները․— յուշագրով կը ներկայացուին իբրեւ ոճրագործներ, եթէ ուսուցիչ են՝ Բարեգործականը պայման կը դնէ դպրոցէն դուրս նետել․ եթէ պատուախընդիր մարդիկ են, չանթաժի առարկայ կը դառնան հրատարակուող թուղթերուն մէջ։ Ունին ուրիշ միջոց մըն ալ․ —կը գնեն կուսակցականին համոզումը կը խորտակեն անոր մէջ մարդ արարածը եւ զայն կը վերածեն աղտոտ զէնքի մը՝ հանդէպ իր նախկին կուսակցութեան։ Փառքի եւ դրամի ակնկալութեամբ ծախուածներ պակաս չեղան։ Զոհեր՝ տեղծուած անբարոյացնող մթնոլորտին։

Ռամկավար եւ Հնչակեան կուսակցութիւններու հիմնական սկզբունքներուն հետ անշուշտ խոտոր կը համեմատի «մեզի հետ կամ մեզի դէմ»ը։ Սակայն փաստօրէն լուացուցած են այս գործելակերպը եւ թութակի նըրման կը կրկնեն խորհրդային միտքերը, ծիծաղելի դառնալու աստիճան։ Համայնավար, ռամկավար եւ հնչակ թերթերը իրարմէ տարբերութիւն չունին իրենց բովանդակութեամբ։ Արտայայտութեան նոյն ձեւը, նոյն տեսակէտները՝ հայհոյութիւններով համեմուած։ Ու նաեւ իրենցմէ տարբեր մտածողներուն հանդէպ նոյն տըրմարդի կեցուածքը։

Պարզելով հանդերձ մեր հակառակորդներու այս թաքթիքը, մենք երբեք դժգոհ չենք։ Աւելի յստակ ու վճիտ կը դառնայ հայ կեանքը։ Միեւնոյն ձախորդ գործելակերպով է որ համայնավարութիւնը սնանկացաւ ամէն երկրի մէջ։ Անոնց հայ գործակալները աւելի քան ձախողած են հայ կեանքի մէջ։

«Մեզի հետ կամ մեզի դէմ»։ Կատարելապէս համաձայն ենք։ Խորհրդայինները եւ անոնց համակիրները մէկ կողմ, իսկ ազգային սկզբունքներու տէր հայ ժողովուրդը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ միւս կողմ։ Թող շարունակեն իրենց զզուելի գործելակերպը եւ բոլորովին պիտի խեղդուին անոր արտադրած գարշանքին մէջ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Ա.

Իր սէրը կամաց կամաց սրտին մէջ տեղ չինած, հաւատարած էր անոր, իր հասկցած բոլոր սէրերէն գեղեցիկ, անոնցմէ աւելի պարզ բայց խորունկ, որովհետեւ սէրն էր սրտի։ Բնական սէրն էր ան, որովհետեւ իրա՛ւ իրաւ կը սիրէր։

Երբ սիրեց Լուսաբերը, հակառակ մերժուելուն, ներսը բան մը աւել—ցած, թռչունի մը ձայնին պէս անուշ, բաղդատեց միւս բոլոր ձայներուն հետ, որոնք եղանակաւորում էին սր—տէն։

Այդ օրէն սրտին ամփոփումը կը դգար։ Երբ կը նայէր իր պարտէզին, տեսարանը կ'աղուորնար, ու կը յիշէր հայրը, երբ հողին ծռած, հաստ բա—զուկներով, չարժումի կուլ մը կ'ը—նէր, կարծես կը կռուէր հողին հետ։

Երբ պզտիկ էր, հայրն ալ իրեն պէս սրի մը, ցրուել ուզելով դիմացի ենձորենին.

— Դուն ալ սար պէս ուժեղ ու տոկուն պիտի ըլլաս ըսելով, վեր կը վերցնէր զինքը, կը ցնցէր, կը դող—դղացնէր օդին մէջ։ Կարծես մարմինը ցրուխուած, հօրը ձայնը սրտին կը դը—պէր։

Ասանկ մտածումներ յաճախ կ'ունե—նար։ Երբ սիրեց, անոնք լոյսի բո—ցով մը կարմրած, կը դպէին աչքե—րուն, ու կը նայէր կախարդուած։ Կը նայէր աչքերուն խորէն, ու իր պար—տէզը մինչեւ Լուսաբերենց պարտէզին խրամները, կանաչներով ոսկեղուած ծովի կը փոխուէր։

Երբեմն ալ անբացատրելի անտար—բերութիւնով կեցած, կը նայէր Լու—սաբերենց պարտէզին, ու մաքէն ան—գամ չէր անցներ հաչհոչել ուրիշնե—րուն պէս, կամ լալու տեղ, դէմքի ծամածռութիւններով նեղանալ ինքն—իրեն։ Ընդհակառակն կը նայէր, ու ա—նոնց պարտէզը աչքերով թիզ թիզ չափելէն ետք, միեւնոյն հանդարտու—թեամբ կը դառնար իր գործին, ու առանց կորսնցնելու հայրը իր աչքե—րէն, կ'աշխատէր անոր պէս, ու եր—բեմն բազուկները թօթվելով, ինչ—պէս կ'ընէր իր հայրը, հողին ծռած՝ կ'աշխատէր իր դրացիներէն աւելի։

Լէլօ, հօրը ձգած պարտէզը չէն—ցուց, պարարտացուց, անոր վրայ այնպէս կը թափէր աչքերուն լոյսը որ, անցնող դարձողները, կը կենա—յին վայրկեան մը, կը նայէին պար—տէզին, յետոյ, հայրն ալ աշխատող էր ըսելով, կը շարունակէին իրենց ճամբան։

×

Անանկ երազներու վարժուած չէր, որոնք կը ծանրանան սրտին վրայ, կը նեղեն, ու գիշերն ալ անկողնին բո—լորտիքը պար կը բռնեն վհուկներու նման։ Անոնք պարզ էին, իր աչքե—րէն սրտին իջած, ամէն հեղ իր աչ—քերով սրտին մէջ կ'իջնէր, ու երջա—նիկ էր։ Շատ անգամ, խրամին եզեր—քի չաճիին տակ կը նստէր, կռնակը ծառին, ոտքերը փռած, լալու աստի—ճան սէրը կը լեցուէր, ու դժուարաւ կը բռնէր յուզումը, երբ կը տեսնէր դիմացի կանաչներուն մէջ թռչուննե—րուն պարը, երբ մանաւանդ արուսե—րը կը ցատկէին էգերուն վրայ, ու ա—նոնց ձայնը կը թրթռար արեւին խառնուած։ Ատեն կուգար որ աչքը կը մնար իրեն մօտեցող թռչունի մը վրայ, կը նայէր, ու չատ սրտին մօ—տեցած, կը մրմնջէր,

— Լուսաբե՛ր...

Այդ պզտիկ թռչունը ազա՞տ էր, Լուսաբերն էր։ Նոր հարսի պէս հան—դարտիկ, երբ կը նայէր իրեն, կ'ու—զէր սրտին սեղմել, համբուրել։ Կ'ու—զէր սրտին յուզումը անոր կտուցին մէջ պարպել, ու մօտիկ ըսել վայրկ—եան մը՝ անոր լեզուով թրթռացող իր սրտին ձայնը։

Ու երջանիկ էր...

Բ.

Ակոբենց Մարգարը մարդերու ա—մէնէն անըմբռնելին, իր մտածելու ու գործելու եղանակը ունէր, մաս մը չէր չեղեր գիտցածէն, գլխուն դրածը կ'ընէր։

Ակոբենց Մարգարը անոնցմէ չէր, որոնք «տղան կը սիրէ, աղջիկը կը սիրէ» ըսելով ձայն չեն հաներ։ Շա—տոնց, աղջկանը համար բաներ դրած մաքին, ատեն ատեն երբ կ'անդրա—դառնար անոնց... ինք վերջապէս Ակոբենց Մարգարը, սա աչքերուդ ա—ռած տեղը մինչեւ, հողերու տէր մէ—կը... մանաւանդ գիւղին խարտոց—ներէն չէր, ուզածին պէս համոզուած ինք իր մէջ, մարդ մօտիկ չէր ըներ, ու կը խնդար պահուած ծիծաղով, ի—րեն յատուկ ծիծաղով մը, որովհե—տեւ իր փեսացուն մաքին մէջ արդէն, տարէ մը ի վեր անոր կեանքին մէջ մտած եղած, իր ըրած թողածը ինք գիտէր, որովհետեւ իր երազը ժա—մանակին կապուած, կը քալէր անոր հետ հաւասար, անոր պէս խորհրդա—ւոր։

Ինք Ակոբենց Մարգարը վերջապէս .. չուկայէն վերադարձին, իր քալ—ուածքին ծանրութիւն կուտար, կը դանդաղէր երբեմն։ Իր սովորութեան համեմատ, ընդհանրապէս գլուխը կախ, քիչ անգամ միայն դիմացը կը նայէր, աչքերով կը հետեւէր՝ մօտի պատուհաններէն վար ծռող կիներուն, աղջիկներուն։ Պարտէզներն վերադար—ձին միայն, կը մտնէր խորունկ փո—ղոցները։ Մինչեւ տուն հասնելուն, իւրաքանչիւր ծանօթ դրան առջեւ տնտղելով երկերկու վայրկեան, ա—մէնուն մէկ մէկ խօսք կ'ընէր՝ սրտին ուրախութիւնը թափելով երեսին վը—րայ, որովհետեւ իրիկուան դէմ, դը—ներուն առջեւ կենալ սպասելը սուն—դութեան պէս բան մը, փողոցները իրենց մելամաղձոտութիւնը կը թօթ—վէին, կ'արթննային։

Իր խօսակցութիւնը խոհեմութենէն անդին չէր անցներ սակայն։ Վերա—պահութիւնը ընդհանուր էր իր մէջ, տուներ կային որոնց առջեւէն անցած ատեն ինքզինքը կը ժողվէր, կը սեղ—մուէր։ Ինք իր մէջ ու բոլորն անգամ չէր նայեր։ Դռներուն առջեւ կեցող—ները կրնային իրենց ուզածին պէս խօսիլ, խնդալ, երկնցնել իրենց ձայ—նը, կրնային բաներ նետել...

×

Ակոբենց Մարգարը զարմացաւ, ա—սով մէկտեղ լսեց։ Ատեն ատեն միտ—քը տարօրինակ բան մը ինկած, կը կենար, պատասխանի մը արձագան—գը կը փնտռէր հանդարտելու համար, ու շարունակելով իր ենթադրութիւն—ները, կարելի է... կը հետեւցնէր ինքնիրեն՝ կասկածները աւելի հա—ստնցած։

Զարմացաւ Ակոբենց Մարգարը, չը—ւարելու աստիճան բերանը բաց մնաց, երբ Լէլօն, տարբեր տղայ մը հիմակ, իրմէ աւելի երջանիկ կ'երեւէր։ Իրաւ ալ երջանիկ է, կ'ըսէր, ու կը նայէր անոր պարտէզին։

Ի՞նչ էր եղած։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

(Շար.)

կանող անձերուն:

Ոստիկանութեան կողմէ, օգոստոս 8ին, Ազգ. Կոմիտէի շէնքին մէջ կատարուած խուզարկութեան ժամանակ, գտնուեցան ապօրէն կոչեր եւ ուրիշ փաստաթուղթեր: Ասոր վրայ կառավարութիւնը լուծեց Ազգ. Կոմիտէի վարչութիւնը եւ անոր 7 անդամներէն 5ը ձերբակալեց:

Մակեդոնական կրթական եւ բարեսիրական եղբայրութիւններ պիտի շարունակեն գործել նոր վարչութեամբ:

⁂ Սոֆիայէն կը գրեն թէ Քէօսթէնտիլի մէջ կատարուած խուզարկութեան մը առթեն, գտնուեցան 12 գնդացիր, 200 հրացան, 80 ռումբ եւ 60,000 փամփուշտ, որոնք կը պատկանէին Մակեդոնական կազմակերպութեան:

—••—

ՋՈՋ ԱՂԱՆ ԵՒ ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ.— Լիոնի քաղաքապետական խորհուրդին անդամներէն Պ. Քլավէլ մեռած գտնուեցաւ իր տան մէջ, կազի կտուցը բաց թողուած ըլլալով: Կինն ու քանոր մըն ալ ծանրապէս թունաւորուեցան: Քննութիւններէն կ'երեւայ թէ Պ. Քլավէլ, որ գործարանատէր մըն էր, կիրակի օր փորձած է բռնաբարել սպասուհին, 15 տարեկան աղջիկ մը, բայց դիմադրութեան հանդիպելով, գացեր կազին կտուցը բացեր է: Աղջիկն ալ խոշտանգուած էր, եւ սենեակի մը մէջ արգելափակուած գտնուեցաւ միայն շապիկով:

200 ՀՈԳԻ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ.— Փարիզի զինուորական գօտիէն դուրս, փոքր Վիլէթի մօտ հաստատուած հիւղաւան մը մոխիր դարձած ըլլալով, 200 թշուառներ անպատսպար մնացին:

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾԵԱՆ ընկերութեան տասնամեակին առթիւ, կարմիր գիրք մը պիտի հրատարակուի Մոսկուայի մէջ, ամբողջովին նուիրուած հակակրօնական պայքարին: Այս գրքին մէջ անուններով եւ կենսագրութիւններով պիտի արձանագրուին բոլոր անոնք որ նշանաւոր գործունէութիւն ցոյց տուած են հակակրօնական պայքարին մէջ: Միեւնոյն ատեն պիտի գումարուի անաստուածեան երրորդ համաժողովը, որ պիտի տեւէ երեք օր: Այս առթիւ մասնաւոր նամակադրոշմներ պիտի տպուին, հակակրօնական նկարներով եւ մեկնիններով պիտի բաշխուին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այս կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2.30ին

կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զափահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Խօսք պիտի առնեն.— կամ. մարտիկ. միութեան կողմէ *Տոք. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ*, Հայ Սպայից միութեան կողմէ *Գնդապետ Ռ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ*, Զափ. Որբերու միութեան կողմէ *Պ. Ա. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ*, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— փլաս կամպէթայի նայող փէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Թափորը ժամը ճիշդ 2.30ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Հերոսի գերեզմանը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Իրօ, «Մի հատուած ցուշերից».— *Յ. Զաւրեան*, «Սայեաթ Նովա».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան*, «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— *Սամսոն*, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով*, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԻՑ* (ց. Քոչարեան, Ջվ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայաեան *եւ այլք*).— *Հին Թուղթեր, Կեանք* եւ *Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ*.— *Գրախօսական*.— *Ցուցակ*, Վ. Եպ. Մանկունի.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը*.— *Նկարներ*:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

*ՎԷՄ*ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, Թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՆԵՐՕ ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Մալխասեան ընտանիքին (Նալլու-խանցի) եւ պարագաներուն իրենց որդւոյն *Ղուկաս Պ. Մալխասեանի (22 տարեկան)* դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN

imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այճավաղի Ներքին Սիփնցի Յովանի Առաքելի աղջիկ Զիչոն, որ 1906ին Չէրքէզներու հետ մինչեւ Մարաշ գացած է: Մարաշի Ջարդէն վերջ անհետացեր է: Սուրիոյ մէջ զինք տեսնողներ եղած են:

Կը փնտռուի նաեւ Ներքին Սիփնցի Յովանի Սահակի աղջիկ Ծաղիկ, Յովանի Վիրտոյ տղայ Ազօյ, Երիցու Գորսյ տղան Սալտոն, որոնք Սիփնա Ջարդին Քիրտերը տարած են: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկութիւն տալ Ohanessianի, Hameau du Corzot, Genay (Ain), France:

Սիփինցի եւ շրջականներու հայրենակիցներէն կը խնդրուի նաեւ իրենց հասցէն հաղորդել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՈՎ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Աղջիկը եկաւ, ընդմիջեց Ամերիկացին բաժարանին կողմը նայելով. հոն նայէ, կարծես թէ ծպտուեր է...

Սպասուհին վերարկու հագած եւ գլուխը վեղարի մը մէջ փաթթած, մօտեցաւ երկու մարդոց եւ նշան ըրաւ որ անկիւնէն քովի փողոցը մտնեն:

— Չեմ կրնար մնալ, ըսաւ ոստիկանին. հիմա, մտիկ ըրէք, ըսիք որ եթէ լուր մը ունենայի, պիտի վարձատրուէի. պիտի յարգէ՞ք ձեր խոստումը, որովհետեւ Ամերիկացիներուն պարգեւին մասին կարդացի...

Ուօմըրգլի աղջկան ուսը չոյեց եւ ըթամատով իր բարեկամը ցոյց տուաւ:

— Ինծի նայէ աղջիկս, այդ ընկերութեան ներկայացուցիչը այս պարոնն է, անիկա քեզի պիտի ըսէ թէ կրնաս ամէն ինչ յայտնել...

— Վստահ եղիր, ընդմիջեց Ամերիկացին սրտանց. որ եւ է տեղեկութիւն որ կրնայ մեզ չիտակ ճամբուն մէջ դնել, պիտի վարձատրուի, եթէ նոյնիսկ բացարձակօրէն վերջնական չըլլայ...

Աղջիկը մտիկ ըրաւ, գլուխը շարժեց ու վարանեցաւ:

— Լաւ, ըսաւ ան վերջապէս. չեմ գիտեր թէ ըսելիքս վերջնական է թէ ոչ, բայց բան մը կայ որ այնքան ալ պարզ չէ եւ կրնամ տակաւին աւելին իմանալ. այսպէս է խնդիրը. այս պարոնին խոստացած էի որ — ոստիկանը ցոյց տուաւ — աչքս չորս պիտի բանայի, այդպէս ալ ըրի... Այնպէս կը կարծեմ որ Տիկին Ճէքինը եւ օրիորդ Պէլինան այս գործին մասին բաներ մը գիտեն: Անցեալ օր երբ եւելի հիւրանոցին փոշիները կ'առնէի, լսեցի անոնց խօսակցութիւնը՝ միւս սենեակէն. միասին ներս մտան, բայց չէ տեսան որ ես վարագոյրին ետեւն էի. իրարու հետ կը վիճէին եւ Օրիորդը կուլար. որոշ կերպով իմացայ անոր հետեւեալ խօսքը — պէտք է անմիջապէս ըսէիր, անպատճառ երեւան պիտի ելլէ, պիտի իմանան մանաւանդ եթէ Միլի Քլօվըրը գտնեն եւ ուշ կամ կանուխ պիտի գտնեն զայն, վստահ եղիր. ինչո՞ւ բաջաբար չես ըսեր, գիտեմ, մէջտեղ պիտի ելլէ...

Ուօմըրգլի Ամերիկացիին թեւին զարկաւ:

— Լաւ, մայրիկը ի՞նչ պատասխան տուաւ, հարցուց Պ. Խուըլթ:

— Չիմացայ, պատասխանեց սպասուհին. շատ ցած ձայնով կը խօսէր եւ բարկացած կ'երեւար, վախցայ որ հոն ըլլալս կը տեսնեն. կամացուկ մը, ոտքիս մատներուն վրայ, հեռացայ. այսքան, բայց...

Ոստիկանը անոր ուսին դրաւ իր ձեռքը:

— Հոգ մի ըներ, ըսաւ. մարդու բան մի ըսեր եւ նորէն ականջներդ բաց, մենք կը մտածենք քու մասիդ, հիմա վազէ նայիմ... լաւ, ի՞նչ կը խորհիս, դարձաւ Ամերիկացիին:

— Կը խորհիմ որ ամէն առնէ աւելի կ'ուզեմ տեսնել Միլի Քլօվըրը որուն ներկայ անունը Լէյտի Զիլ է. ուրեմն եթէ ժամանակացոյցդ քովդ է, սա գինետունը մտնենք եւ մէյ մը աչքէ անցընենք... վաղ առտու կանուխ կը նախաճաշենք, առաջին շոգեկառքը կը վերցնենք եւ չիտակ Զէսթըր, շատ գործիս կուգայ... որքան շուտ երթանք, այնքան լաւ է, իմ կարծիքովս...

Յաջորդ օրը Վիլլա Զիլի հսկայ ժամացոյցը տասներկու կը զարնէր, երբ անոնք այնտեղ հասան:

Ամերիկացին ապշած՝ չորս կողմը նայեցաւ զինքը շրջապատող ճոխութեան ու մեծութեան վրայ հիանալով. իսկ ոստիկանը աւելի զարմացաւ երբ վիլլային դուռը բացուելուն իր դիմացը գտաւ բարապանի հագուստով երիտասարդ տղայ մը որ ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Եուսթըն պանդոկին ծխարանը աշխատող ծառան որ անյայտացեր էր:

ԳԼՈՒԽ 16ՐԴ

— o —

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուօմըրգլի որ ժամանակին համագնացուոր ոստիկան եղած էր, խիստ ձեւով մը հարցուց տղուն.

— Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա, դուն հոս ի՞նչ գործ ունիս, ըսէ նայիմ...

Տղան պատասխան չէր տուած տակաւին, երբ ոստիկանը Ամերիկացիին դառնալով ըսաւ.

— Ասիկա էր անյայտացող տղան որուն մասին քեզի յիշեցի. ծառայ էր Եուսթըն պանդոկին ծխարանը եւ երկու օր առաջ կորսուեցաւ...

Ցետոյ նորէն տղուն դարձաւ.

— Իմացա՞ր ըսածս, պատասխան տուր.

— Ես այստեղ երկրորդ սպասաւոր եմ, պարոն Ուօմըրգլի... կմկմաց տղան:

— Անունս աղէկ գիտես, պոռաց ոստիկանը. կեցիր նայիմ, ես ալ քու անունդ կը յիշեմ դիւզնութեան օրէն. հիմա պատմէ նայիմ... անցեալ գիշեր պանդոկ չէի գացիր եւ անյայտացար առանց նախապէս իմաց տալու.. քեզ կը փնտռէի, ըսէ, ի՞նչ պատահեցաւ...

— Այս գործին սկսայ, Պ. Ուօմըրգլի, ծառայ ըլլալէն աղէկ է եւ...

— Գործը այսպէ՞ս կը գտնեն, կատղեցաւ ոստիկանը. ինծի հէքեաթ մի պատմեր. պանդոկ երթալու համար ճամբայ կ'ելլես այդ իրիկունը սովորականին պէս, բայց հոն չես երթար. ինչո՞ւ, մէ՞կը բռնեց քեզի ...

Այդ վայրկեանին տարիքոտ ծառայ մը որուն պաշտօնը աւելի բարձր կ'երեւար, դուրս եկաւ եւելի սրահէն եւ դուռին առջեւը կեցող երկու անծանօթներուն նայելով, ըսաւ.

— Ի՞նչ կայ Կրին, այս պարոնները ի՞նչ կ'ուզեն... ի՞նչ կայ, դարձաւ ան, ոստիկանին աւելի մեղմ ձայնով ի՞նչ կը փափաքիք...

— Երեւի բարապանն ես դուն. ես ոստիկան եմ, ահաւասիկ ացաքարտս, Լէյտի Զիլը տո՞ւնն է...

— Ոչ, պատասխանեց մարդը այցեքարտին նայելով. Տիկինը այս առաւօտ Լոնտոն մեկնեցաւ...

— Իսկ Սըր Ճօ՞նը, տո՞ւնն է, պնդեց ոստիկանը, եթէ այո...

— Ան ալ տունը չէ, ըսաւ ծառան. գործով հիւսիս գացած է...

— Շատ լաւ. ես եկայ Լէյտի Զիլը հետը տեսնելու եւ այս տղան գտայ. երկու քանի մը բաներ պիտի խօսիմ. երբ օր է զինքը կը փնտռէի. ե՞րբ հոս եկաւ:

Բարապանը խելօք ու հին գլուխի մէկը՝ անձկութեամբ տղուն նայեցաւ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 6 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2592

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԱԼ ԴԷՊԻ ՓԱՐԱԽ

Եթէ ուրիշ որ եւ է փաստ չունենայինք Մայր· Արեւելքի կացութեան եւ ընդհանրապէս քաղաքական հորիզոնի անստուգութեան մասին, միայն մէկ իրողութիւն բաւական էր լուսաբանելու ամէնէն լաւատեսը:

Կ'ակնարկենք Խ· Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու ձեռնարկին:

Մոսկուա պաշտօնական դիմում չէ կատարած տակաւին: Բայց իր բարեխօսներն ու միջնորդները իրար անցած են արդէն, տրամադրութիւնները շօշափելու, ճամբան հարթելու եւ միաձայնութիւնը ապահովելու համար, ինչպէս եղաւ Թուրքիոյ պարագային (1932):

Կարելի՞ էր այսպիսի ձեռնարկներ կատարել, առանց նախապէս հաւանութիւն ստացած ըլլալու:

Խ· Իշխանութիւնը սկիզբէն ի վեր կը մասնակցի Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ սարքուած ժողովներու, բայց երբեք տրամադիր չէր ներս մտնելու:

Ընդհակառակն, կը ծաղրէր, կը վարկաբեկէր այդ քաղքենի-դրամատիրական հաստատութիւնը, եւ նոյն իսկ ախական ազգերու դաշնակցութիւն մը կազմելու ծրագիրներ կ'որոճար:

Մոսկուայի աչքին՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ մարզարան մըն էր ապառազէն աշխարհակալութեան եւ քաղաքական դաւերու, մինչեւ իսկ պատերազմի:

Ոչ միայն իրենց ժողովներուն մէջ, այլ եւ արտաքին աշխարհին առջեւ, կարմիր վարիչները ամէնէն կծու բառերը կը գործածէին, նսեմացնելու համար Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Արդ, մէկ տարիէ ի վեր, իջած են Մոսկուայի առագաստները: Քննադատութիւններ միշտ ալ կ'ըլլան, բայց, ո՞ւր է նախկին յեղափոխական կրակը···

Դեռ անցեալ տարի, նոյն ինքն Ստալին տրամադրութիւն կը յայտնէր Խ· Իշխանութեան աջակցութիւնն ընծայելու Ազգերու Դաշնակցութեան:

Այդ առթիւ, ինչ որ հրապարակաւ ըսուեցաւ, անշուշտ աւելի բաց— սրտաբաց — խօսուած էր գլուխ գլխի տեսակցութեանց մէջ, մասնաւորապէս Պ· Էռիոյի այցելութեան ատեն:

Մնաց որ, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, Մոսկուա չի բացակայիր որ եւ է միջազգային խորհրդակցութենէ, իսկ իր կնքած դաշինքներուն թիւը կրնայ հաւասարիլ որ եւ է քաղքենի պետութեան ստորագրած թուղթերուն հետ:

Եւ ահաւասիկ դիմումներ իր անունով, առաջնորդութեամբ Ֆրանսայի:

Տարիներով քէն կալելէ յետոյ, այս երկու երկիրները, Ֆրանսա եւ Ռուսաստան, հետզհետէ կը վերադառնան ճիշդ այն օրերուն երբ զինակիցներ էին:

Արդէն շատ քիչ բան մնացած է, նախկին զինակցութեան վերածելու համար իրենց յարաբերութիւնները:

Ֆրանսա ունի գերմանական մղձաւանջը, որուն վրայ աւելցած է Լեհաստանի բռնած երկդիմի դիրքը:

Խ· Միութիւնը կասկածոտ է ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին հանդէպ: Իսկ Ճափոնի բռնած դիրքը բացատրութեան չի կարօտիր:

Դեռ ուրիշ բազմաթիւ մտահոգութիւններ եւ տնտեսական ակնկալութիւններ սերտօրէն իրարու կը կապեն երկու երկիրները:

Եւ Ֆրանսան ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան ամէնէն ջերմ հաւատացեալը, անշուշտ անձկութեամբ պիտի փնտռէր նոր ազդակներ կամ ուղեկիցներ, գոնէ հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար:

Խ· Միութիւնը պիտի կրնայ դառնալ այդ օժանդակը, մասնաւորապէս ընդդէմ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի, որոնք բացակայ են այսօր, բայց կրնան վերադառնալ: Եթէ նոյն իսկ չվերադառնան, Ֆրանսայի համար նորէն շահ է Խ· Միութեան անդամակցութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ ամէնէն աւելի Ֆրանսան է որ կը խօսի, քուէ կը հաւաքէ Մոսկուայի թեկնածութեան համար:

Այս առթիւ, պատկեր մը Եւրոպայի «քաղաքակրթութենէն», եթէ կը հաճիք:

Ռուսաստանի թեկնածութիւնը հազիւ դրուած, հակաճառութիւններն ալ սկսան, քաղաքական շրջանակներու եւ մամուլին մէջ:

Շարք մը առաջնակարգ թերթեր, անոնք որ ուղղութիւն կուտան Ֆրանսայի, Անգլիոյ կամ Իտալիոյ հանրային կարծիքին, կը ջանան տրամադրութիւն ստեղծել Ռուսաստանի ընդունելութեան դէմ:

Անշուշտ գիտէք թէ ինչ կ'ըսեն,— Խ· Միութեան բարբարոսութիւնները, անոր յեղափոխական եւ դաւադիր հանգամանքը, անոր մղած պայքարը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ուրիշ քաղքենի հաստատութեանց դէմ եւն·:

Բարեհաճեցէք յիշել թէ, այս միեւնոյն թերթերը ի՛նչ դիրք բռնեցին, երբ թեկնածուն Թուրքիան էր, նոյնքան բարբարոս եւ արիւնաթաթաւ: Շատ աւելի անարժան՝ անդամակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան:

Անոնք ծափ զարկին առաջին օրէն, շողիքներ վազցուցին բերնէ բերան, առանց բառ մը արտասանելու երէկուան անցքերու մասին: Իսկ պաշտօնական Ֆրանսան առաջինն եղաւ որ Երեսփ· Ժողովի բեմէն իսկ շնորհաւորեց Թանկագին Թեկնածուն···

Կարելի է ըսել թէ Թուրքիոյ ընդունելութեան նախատօնակը շատ աւելի փաղաքշական էր եւ սրտառուչ, քան ինչ որ կը նախատեսուի Խ· Միութեան համար:

Իսկ այս երեւոյթին առջեւ, եթէ կայ պետութիւն մը որ զարմանալու իրաւունք չունի, այդ ալ Մոսկուան է:

Ծ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԱՒԵԼՆԱՅ ԱՅՍ ՁՄԵՌ

Աշխատանքի նախարարին տեղեկութիւնները

Պ· Մառքէ, Աշխատանքի նախարարը, նամակ մը ուղղելով վարչապետին, տեղեկութիւններ կուտայ գործազրկութեան մասին: Նամակին կցուած է վիճակագրութիւն մը, որ կը ցուցնէ թէ «Նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը այժմ ամենաբարձրն է որ տեսնուած ըլլայ պատերազմի վերջաւորութենէն ի վեր: Ճիշդ է որ այսօր Փարիզի մէջ աւելի պակաս են նպաստընկալ գործազուրկները քան 1932ին, բայց նպաստընկալներու թիւը հարիւրին 14 աւելցած է արուարձաններու, եւ հարիւրին 44·9 գաւառի մէջ:

1934 օգոստոսի երրորդ շաբթուն Փարիզի մէջ նպաստընկալներու թիւն էր 88,372, (1932ին՝ 90,125)· արուարձաններու մէջ՝ 68,269 (1932ին՝ 59,876), գաւառի մէջ՝ 162,082 (1932ին՝ 116 հազար 724):

Նախարարը այս կացութիւնը պարզելէ յետոյ, կը յիշէ թէ հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրը, որ քուէարկուեցաւ յուլիս 7-ին, բանուորական հրապարակին վրայ ազդեցութիւն պիտի կրնայ ունենալ միայն հոկտեմբերի սկիզբէն եւ ամբողջովին պիտի գործադրուի քանի մը ամիս յետոյ: Հետեւաբար, անխուսափելի է գործազրկութեան յաւելումը՝ ձմրան ընթացքին: Նախարարը անհրաժեշտ կը գտնէ որ բոլոր հանրային հաստատութիւնները փութացնեն իրենց պատրաստութիւնները, որպէսզի կարելի եղածին չափ շատ բանուորներ գործ գտնեն:

Ֆրանսա պայմաններ կը դնէ Սարի համար

Ֆրանսական կառավարութիւնը խզելով իր լռութիւնը Սարի հանրաքուէի մասին, հրատարակութեան տուաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղուած յուշագիր մը, որ ուշագրաւ թելադրութիւններ կ'ընէ: Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտով, եթէ քուէարկութեան արդիւնքն ըլլայ միացում Ֆրանսայի կամ պահպանում ներկայ գոյավիճակի, շատ բան չպիտի փոխուի կացութեան մէջ: Հանքերը պիտի մնան Ֆրանսացիներու ձեռքը, երկրին դրամը պիտի ըլլայ ֆրանքը, եւ անփոփոխ պիտի մնան շատ մը վարչական մանրամասնութիւններ: Իսկ եթէ հանրաքուէն վճռէ որ Սարը վերադարձուի Գերմանիոյ, մեծ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին: Յուշագիրը մասնաւորապէս կը ծանրանայ այս կէտին վրայ, անուղղակի հասկցնելով այդպիսի փոփոխութեան մը անպատեհութիւնները: Ֆրանսայի միանալու պարագային, կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ բոլոր բնակիչները հաւասար նկատել օրէնքին առջեւ, պաշտպանել անոնց կեանքն ու ազատութիւնը եւ շնորհել Ֆրանսացիներու բոլոր իրաւունքները, առանց լեզուի, ցեղի կամ կրօնի տարբերութեան: Ֆրանսա կ'առաջարկէ իրաւաբանական խառն ատեան մը կազմել 15 տարուան համար, որպէսզի հսկէ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումներուն գործադրութեան վրայ: Ուրիշ խօսքով, եթէ Սարի բնակիչները որոշեն Գերմանիոյ միանալ, 15 տարուան փոխանցման շրջան մը պիտի հաստատուի, մինչեւ որ այդ երկրամասը ամբողջովին կապուի հիթլէրական իշխանութեան: Ֆրանսա կ'ուզէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը այժմէն կարգադրութիւններ ընէ բազմաթիւ հարցերու մասին:

Դատաւոր Փռէնսի սպանութեան քննուկը

Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը առջի օր նիստ գումարելով, որոշեց խնդրել դատականնախարարէն որ հրատարակութեան տայ գաղտնի ոստիկան Կիյոմի տեղեկագիրը՝ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան մասին: Տեղեկագիրը գաղտնի վկայութիւններ կը պարունակէ սպանեալ դատաւորին վարք ու բարքի մասին, ինչ որ գլխու ցաւ պիտի պատճառէ շատերուն: Ուստի որոշուեցաւ յարգել «պատշաճութիւնը», զանց առնելով այդ կարգի մանրամասնութիւնները:

Այս առթիւ ըսենք թէ՝ երթալով քննուկի մը վերածուեցաւ այս խնդիրը: Դէպքին սկիզբէն իսկ սպանութիւն կը վերագրուէր մահը, բայց որովհետեւ կարելի չեղաւ ապացուցանել, հիմա կըկին կը յուզուի անձնասպանութեան պարագան: Այս առթիւ, շատ մը վկաներ պատմած են թէ դատաւորը 1929ին արժեթուղթեր ծախած էր, առանց լուր տալու իր ընտանիքին, թէ կը սիրէր զուարճանալ կասկածելի հաստատութեանց մէջ եւ դեղեր խմել, թէ շատ անգամ խօսած է անձնասպանութեան նոր ձեւերու մասին եւն·:

Հիթլէրականներու համագումարը

Սեպտ· 4ին Նիւրէմպէրկի մէջ բացուեցաւ նացիներու համագումարը, դղրդագին ցոյցերով: Երկրորդ համագումարն է այս, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր եւ յատկապէս զուգադիպած երկու նշանախօսքերով,— կոյր սէր Հիթլէրի հանդէպ եւ ատելութիւն Հրեաներուն դէմ: Ամէն կողմ, տուներու պատուհաններէն մինչեւ խանութները կ'երեւար Հիթլէրի պատկերը, հակահրէական խորհրդանշաններու հետ:

Ամբողջ օրը բազմաթիւ նուագախումբեր մարտական եղանակներ կը հնչեցնէին եւ եկեղեցիներու կոչնակները կը հնչէին: Հիթլէր հասաւ օդանաւով, եւ դիմաւորուեցաւ դղրդագին «կեցցէ»ներով: Ճամբուն երկայնքը, ներմակ պաստառի մը վրայ փակցուած էր Հրեայի մը խոշոր ծաղրանկարը, հետեւեալ արձանագրութեամբ,— «Զգուշացէք Հրեայէն եւ իր երդումէն»:

Այս առթիւ ալ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ Հիթլէր:

Զուիցերիա որոշեց մերժել նոր թեկնածուն

Զուիցերիոյ դաշնակցային խորհուրդը որոշեց յանձնարարել իր պատուիրակութեան որ մերժէ Խ· Միութեան թեկնածութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Իսկ Զուիցերիոյ ընկերվա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ· էջ՝)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻ՛ ԳՐԷՔ···

— օ —

Ողբացեալ Հայր Ղազիկեանը խրատեց, ազդարարեց, բացատրեց, երբեմն ալ բերանը աւրեց, շտկելու համար լեզուական բազմաթիւ սխալներ:

Բաւական չսեպելով թերթերու մէջ գրածները, գրքի ալ վերածեց զանոնք, ի պէտս զարգացելոց:

Եւ սակայն, ո՞վ է լսողը: Ամէնէն առաջ այդ ուսումնականներն են որ կ'աղճատեն, կ'այլանդակեն բառերն ու խօսքերը:

« Մի՛ գրէք··· այլ գրեցէք »ը շատոնց մոռցուած է եւ ամէն գրող կը ճգնի բառերն ու բացատրութիւնները յարմարցնել իր ճաշակին կամ գիտցածին:

Այդ «ճաշակ»ը յաճախ կ'ըլլայ ռուսական, թրքական կամ ֆրանսական: Նոյնիսկ ամերիկեան կամ գերմանական: «Գիտցած»ն ալ՝ տարրական առաջին կամ երկրորդ :

Որո՞ւ հոգ: Առտուն կանուխ արթնցողը քուրջ մը կը կապէ « Մեծամասնաց »ին գլխուն եւ կը զուարճանայ իր ուզածին պէս:

Եթէ խմբագիրները բարեխղճօրէն զբաղին բոլոր ձեռագիրներով, մեծապէս կը պակսին կոպիտ սխալներն ու այլանդակութիւնները:

Բայց, եթէ խմբագիրը ինքն ալ յօդուածագիրէն աւելի բան չի գիտեր, կամ գիտնալով հանդերձ կը ծուլանայ եւ եղածին պէս գրաշարին կը յանձնէ ձեռագիրը···

Վարժապետ եղած չըլլալով, չեմ գիտեր դաս տալու ձեւերը: Չեմ ալ ուզեր սորվիլ:

Բայց, խնդրեմ, նկատի ունեցէք··· « ի սէր ազգութեան »·

1· Կոպիտ սխալ է գրել «ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ տագնապալի է », « այս ԴՐՈՒԹԵԱՆ մէջ »: Ունինք բուն բառը,—ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ, ՎԻՃԱԿ: Իսկ «դրութիւն»ը «սիստէմ»ն է,— ջղային դրութիւն եւն·:

2· Քերականութեան օրէնքներուն դէմ կոպիտ մեղանչում է գրել·— ԱՆՑԱՊԱՂՈՐԷՆ, ԱՆՊԱՅՄԱՆՕՐԷՆ, ՈՒՂՂԱԿԻՕՐԷՆ, ԱՆՈՒՂՂԱԿԻՕՐԷՆ, ԲԱՌԱՑԻՕՐԷՆ, ԲՈՒՆԻՕՐԷՆ, ԻՐԱՒԱՑԻՕՐԷՆ, ՏԱՌԱՑԻՕՐԷՆ եւն·:

Այս բառերը,— *անյապաղ*, *անպայման*, *ուղղակի*, *անուղղակի*, *բառացի*, *բունի*, *իրաւացի*, *տառացի* եւ նմանները կը գործածուին ե՛ւ իբրեւ ածական ե՛ւ իբրեւ մակբայ, եւ իրենց բոլոր ուժով կը բողոքեն ո՛ր եւ է «օրէն »ի դէմ »:

3· Ի՞նչ կը նշանակէ «կեանքի սղութիւն» (թարգմանութիւն ֆրանսերէնէ), երբ ունինք պատուական «ապրուստ»ը:

4· Ո՞վ հնարեց սա վայրենի «հրդեհաշէջ»ը, փոխան «հրշէջ»ի: (Անցեալ օր « Խ· Հայաստան »ի մէջ տեսայ նաեւ ··· «հակահրդեհային»):

Դեռ ինչե՞ր, ինչե՞ր:

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԵՐԸ

« ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՕԺԱՆԴԱԿ »

Պոլսոյ « Միլլիյէթ » լրագիրը կը գրէ·—

Սաւառնակի միութիւնը օժանդաններու նոր կազմակերպութիւն մը ըրած է: Թիւ առաջին օժանդակը, զոր կը կազմեն հայ հայրենակիցները, մէկ տարուան մէջ երկու սաւառնակ պիտի առնէ: Սաւառնակներէն մէկը Կազին եւ միւսը Ըսմէթ փաշային անունով պիտի կոչուի: Իբրեւ առաջին նուիրատուութիւն, 4000 ոսկի յանձնուեցաւ կեդրոնին:

Հայ հայրենակիցները 50,000 հոգի կ'ենթադրուին: Ճշդուած է որ ասոր 20,000ը կը կազմեն կիներ եւ տղաքներ:

Թիւ 2 օժանդակը կը կազմեն հրեայ հայրենակիցները, որոնք 50 դրշ·էն մինչեւ 5 ոսկի անդամավճար կուտան: Գոյացած առաջին հասոյթը, 2000 ոսկի, յանձնուեցաւ կեդրոն:

Թիւ 3 օժանդակը կը կազմեն յոյն հայրենակիցները: Այս օժանդակը թէեւ նուէրներ հաւաքած է, բայց հանգանակութիւնը դեռ չէ վերջացած:

« ԹՈՒՐՔ ՀՈՂԸ ԿՈԽԵԼ ՄԻ՛ ՏԱՔ »

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՇՈՂՈՔՈՐԹԵՆ

Օգոստոս 30ին տօնուեցաւ Պոլսոյ զինուորական վարժարանին, «Հարպիէ »ի հարիւրամեակը: Այս առթիւ կարդացուեցաւ ընդհ· սպայակոյտի նախագահ Ֆեվզի փաշայի շնորհաւորական գիրը, որ կ'ըսէ·

— « Թուրք սպանե՛ր, թէ՛ իբրեւ զաւակները մեծ եւ ազնուական ազգի մը, եւ թէ՛ անձնապէս իբրեւ մաքրութեան եւ զոհողութեան տիպարներ, որքան պարծենաք՝ տեղին է: Թուրքին եւ թուրք սպային յարգն ու արժանապատուութիւնը՝ աշխարհի գինէն աւելի բարձր է: Թուրքին պատիւը եւ նակատագիրը յանձնուած է ձեզի, եւ ձեր պարտականութիւնն է ամէն գինով զերծ պահել զայն յարձակումէ եւ ապահովել երկրին անկախութիւնը:

Այս պահուս, ամբողջ բանակին նայուածքը Հարպիէի վրայ սեւեռած է: Անոնք ալ նոյն երդումը կ'ընեն: Թուրք սպանե՛ր, շատ կարդացէք ձեզմէ հարիւր տարի առաջ ընթացաւարտ եղողներուն յիշատակները, ուր շատ օրինակելի դասեր կան: Կոխոտել մի տաք թուրք հողը որ աւանդ տրուած է ձեզի: Թուրք ազգը երջանկութեան ճամբուն մէջ քալեցնելու համար, ամէն վայրկեան մահը աչք առէք: Յաջողութիւն կը մաղթեմ ձեզի եւ սիրով կը բարեւեմ, ազնուական թուրք ազգին զոհաբերո՛ղ զաւակներ»:

⁂ Հարպիէն 24025 շրջանաւարտ (սպայ) տուած է հարիւր տարուան ընթացքին:

⁂ Կարմիր բանակի պաշտօնաթերթը՝ *Զվեզդա* խմբագրականի մը մէջ կ'ողջունէ թուրք զին· պատուիրակութիւնը, եւ կ'աւելցնէ թէ ռուսեւթուրք բանակներու գործակցութիւնը միջազգային խաղաղութեան մէջ մեծ դեր ունի: *Զվեզդա* կը խօսի Թուրքիոյ դարաւոր եւ անպարտելի բանակին մասին, եւ կ'աւելցնէ թէ թուրք ազգը իրաւունք ունի անով հպարտանալու: Թերթը իր անկեղծ եւ խանդավառ ողջոյնները կը յայտնէ թուրք բանակին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ամէն օր 30 — 40 գաղթականներ կուգան Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն և Եուկօ-Սլաւիայէն: Ամէնէն աւելի Թրակիոյ ճամբով կուգան եւ Թրակիա կը տեղաւորուին: Շոգենաւով եկողներէն անոնք որ տեղաւորման իրաւունք կը պահանջեն, Արեւելեան Նահանգները կը ղրկուին: Իսկ չուզողները ազատ են ամէն տեղ բնակելու:

Վերջին երեք ամսուան ընթացքին, 4 — 5000է աւելի գաղթականներ եկած են, կ'ըսէ «Ճիւմհուրիէթ »:

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄՈՌՆԱՐ ԹՐԱԿԻԱՆ

— օ —

Շիփկայի յիշատակարանին բացման առթիւ, որուն նկարագրութիւնը պիտի կարդաք այսօր իսկ, «Ճիւմհուրիէթ »ի թղթակիցը կը գրէ·

— « Բնականաբար ճառերուն մեծամասնութիւնը մեզի դէմ էր: Մասնաւորաբար Թրակիոյ ներկայացուցչին ճառը լեցուն էր բարեկամութեան անվայել բարբառնջաքներով եւ անարգանքներով: Չեմ ուզեր մանրամասնել զանոնք եւ բոլորովին վիրաւորել թուրք հանրային կարծիքը, բայց չեմ կրնար չյիշել կէտ մը: Թրակիոյ քօմիթէին, մասնաւորաբար 1913ի յիշատակներուն վրայ ծանրանալով, ըսաւ թէ էտիրնէն, Լիւլէ Պուրկազը եւ Չաթալճան նախապէս Պուլկարիոյ կը պատկանէին եւ ուշ կանուխ նորէն անոր պիտի պատկանին: Ցետոյ սա բարբառնջանքը ըրաւ· «Մօտ է ազատագրութեան արեւին ծագումը»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

14.— ԺՈՂՈՎՆԵՐ, ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԵՒ ԹՈՒՂԹԵՐ ԼԵՌՆԱԿՈՒՏԱԿ

Ընդհանուր պատերազմէն յետոյ եւրոպական դիւանագիտութիւնը փոխեց թէ իր դիմագիծը եւ թէ իր մեթոտները : Մինչեւ 1914 Մեծերը քաղաքական հարցերը կը լուծէին «գաղտնի խորհրդակցութիւններով» : Նախագահ Ուիլսընի եկոյթէն յետոյ, սակայն, դիւանագիտութիւնն ալ «ժողովրդավարացաւ», որովհետեւ բոլոր ռամկավար երկիրներու մէջ «ազգը» վերստացաւ իր վերհսկողական իրաւունքները : Պետական վարիչը կերպով մը ենթարկուած էր ընտրող բազմութիւններու հակակշռին եւ հետեւաբար ստիպուած էր անոնց հաւանութիւնը ստանալ լուրջ յանձնառութիւններու պարագային : Այդ էր գլխաւոր պատճառը որ բազմաթիւ միջազգային խորհրդաժողովներ գումարուեցան զինադադարին յաջորդող քանի մը տարիներու ընթացքին՝ կարգադրելու համար այն տեսակ խնդիրներ զորս պատերազմէն առաջ կարելի էր, թերեւս, լուծել գաղտնի բանակցութիւններով : Օրուան վարիչները ստիպուած էին տեղեակ պահել ամբոխը քաղաքական անցուդարձերուն, թէեւ անիկա ոչ արագ կրնայ մտածել ոչ ալ կրնայ ճշգօրէն գնահատել երեւոյթները : Այդ ձեւով, քաղաքագէտը որոշ կաշկանդումներու ենթարկուեցաւ, որովհետեւ ամբոխին տրամադրութիւնները գոհացնել եւ հայրենիքին կենսական շահերուն մասին մտածել, բոլորովին հակոտնեայ երեւոյթներ են :

Ի՞նչպէս ընթացաւ յետպատերազմեան դիւանագիտութիւնը եւ ինչ փըշոտ հարցեր կարգադրուեցան :

X

Վերսայլի դաշնագիրը վաւերացուեցաւ 1920 յունուար 10ին, իսկ Հաշտութեան վեհաժողովը պաշտօնապէս վերջ գտաւ յունուար 21ին (այս վաւերացումին շնորհիւ էր որ Գերմանիան կորսնցուց 27,250 ք. մղոն հող Եւրոպայի մէջ, եւ 1,128,000 ք. մղոն Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ : Ստորագրուած էր 28 յունիս 1919ին) :

Հինգ գլխաւոր պետութեանց ներկայացուցիչներէն բաղկացած գործադիր մարմին մը ստեղծուեցաւ Փարիզի մէջ — Դեսպաններու Խորհուրդը — դաշնագրին յարակից խնդիրներով զբաղելու համար : 1920էն մինչեւ 1923 հետեւեալ 23 միջազգային խորհրդաժողովները գումարուեցան.—

1920ին.— 1. Փարիզի խորհրդաժողովը յունուար 8–10 : Օրակարգ.—
Ա.— Ադրիականի վէճը :
Բ.— Զինուորական հակակշռի կազմակերպութիւնը :
Գ.— Պատերազմի պատասխանատուութիւնները :
Դ.— Քայզէրը Հոլանտայէն վտարելու հարցը :
Ե.— Ռուսիոյ սովը :

2.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը փետրուար 12–23 : Օրակարգ —
Ա.— Թուրքիան Պոլսոյ մէջ պահելու հարցը :
Բ.— Ֆիումէի խնդիրը :
Գ.— Տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը :

3.— Սան – Ռեմոյի խորհրդաժողովը Ապրիլ 19–26 : Օրակարգ —
Ա.— Սեվրի դաշնագիրը :
Բ.— Սուրիոյ եւ Իրաքի հոգատարութիւնները :
Գ.— Քարիւղի խնդիրը :
Դ.— Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը մերժէ Հայաստանի հոգատարութիւնը :
Ե.— Գերմանիան — Ֆրանքֆուրթի եւ Տարմշթատի գրաւումը :

4.— Լիմի առաջին խորհրդաժողովը, Մայիս 15–27— Օրակարգ.
Գերմանական հատուցումները :

5.— Լիմի երկրորդ խորհրդաժողովը, Յունիս 19–20 — Օրակարգ.
Թուրքիոյ սպառնալիքը :

6.— Պուլօնի խորհրդաժողովը, Յունիս 21–22 — Օրակարգ.
Գերմանիոյ հատուցումները :

7.— Սփայի խորհրդաժողովը, Յուլիս 5–16 — Օրակարգ.
Ա.— Գերմանիոյ հատուցումները :
Բ.— Լեհաստանի խնդիրը :

8.— Պրիւսէլի մասնագէտներու խորհրդաժողովը, դեկտեմբերին —Օրակարգ.
Գերմանիոյ հատուցումները :

1921ին 9.— Փարիզի խորհրդաժողովը, Յունուար 24–30 — Օրակարգ.
Ա.— Գերմանիոյ հատուցումները :
Բ.— Զինաթափութիւն :
Գ.— Յոյները եւ Թուրքերը Լոնտոն կը հրաւիրուին :

10.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, Փետրուար 21էն Մարտ 14 — Օրակարգ.
Ա.— Գերմանիոյ հատուցումները— Դաշնակիցները կը գրաւեն Հռենոսի շրջանը :
Բ.— Թուրքեւհելլէն վէճը :

11.— Լիմի երրորդ խորհրդաժողովը, Ապրիլ 23–24 — Օրակարգ.
Լոյտ Ճորճ եւ Պրիան կը քննեն Գերմանիոյ խնդիրը :

12.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, Ապրիլ 29էն Մայիս 5 — Օրակարգ.
Գերմանիոյ հատուցումները :

13.— Փարիզի խորհրդաժողովը, Յունիս 19ին — Օրակարգ.
Թուրքեւհելլէն վէճը :

14.— Փարիզի խորհրդաժողովը, Օգոստ. 8–13 — Օրակարգ.
Ա.— Շլէզիոյ խնդիրը :
Բ.— Թուրքեւհելլէն պատերազմը :
Գ.— Պատերազմի պատասխանատուները :
Դ.— Զինաթափութիւն :

15.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, դեկտեմբեր 18–22 — Օրակարգ.
Ա.— Գերմանիոյ հատուցումները :
Բ.— Ապահովութեան խնդիրը :
Գ.— Վերաշինութիւն :

1922ին 16.— Քանի խորհրդաժողովը, Յունուար 6–13 — Օրակարգ.
Ա.— Ապահովութեան խնդիրը — Անգլեւֆրանսական դաշինք — Պրիանի հրաժարումը :
Բ.— Ճենովայի խորհրդաժողովին օրակարգը :
Գ.— Գերմանիոյ հատուցումները :

17.— Պուլօնի խորհրդաժողովը, Փետր. 25ին — Օրակարգ.
Ճենովայի խորհրդաժողովին պատրաստութիւնը :

18.— Փարիզի խորհրդաժողովը, Մարտ 22–26 — Օրակարգ.
Թուրքեւհելլէն պատերազմը — Դաշնակիցները կ'առաջարկեն Թուրքիոյ Սեվրի դաշնագրին բարեփոխումը :

19.— Ճենովայի խորհրդաժողովը, Ապրիլ 10էն Մայիս 19 — Օրակարգ.
Տնտեսական կացութիւնը : Գերմանիա եւ Ռուսիա կը ստորագրեն Ռափալլոյի դաշինքը :

20.— Լահէյի խորհրդաժողովը, Յունիս 26էն Յուլիս 20 — Օրակարգ.
Գերմանիոյ հատուցումները :

21.— Լոնտոնի խորհրդաժողովը, Օգոստ. 7–14 — Օրակարգ.
Գերմանիոյ հատուցումները :

22.— Լօզանի առաջին խորհրդաժողովը, Նոյեմբեր 20էն Դեկտեմբեր — Օրակարգ.
Թուրքիոյ հաշտութիւնը :

1923ին. 23.— Լօզանի երկրորդ խորհրդաժողովը, Յունուար – Փետրուար — Օրակարգ.
Թուրքիոյ դաշնագիրը :

X

Կ'արժէ ընդհանուր ակնարկ մը նետել վերոյիշեալ հարցերուն վրայ, տեսնելու համար թէ երկու գլխաւոր դաշնակիցները՝ Անգլիան եւ Ֆրանսան ինչպէս կը վարէին միջազգային քաղաքականութիւնը եւ ինչ էր իսկապէս անոնց բարեկամութեան աստիճանը :

Անգլիական դիւանագիտութիւնը կը հաւատայ թէ զինակցութիւն մը իր արժէքը կը կորսնցնէ յաղթանակէն յետոյ, դիտել կու տայ Նիքըլսըն : Հին ատենները այդ տեսակէտը արդարացնելու համար ցոյց կու տային պարտուած թշնամիին հանդէպ «ասպետական վերաբերում» ունենալու անհրաժեշտութիւնը : Այդ պատճառաբանութիւնը կրնար զանազան թիւրիմացութիւններ ստեղծել 1919ին : Ասպետական վերաբերում Գերմանիո՞յ հանդէպ : Անկարելի էր : Բոլոր դաշնակից երկիրներու մէջ մամուլը եւ հանրային կարծիքը հակառակ էին Քայզէրի հայրենիքին եւ ոչ մէկ պետական մարդ կը համարձակէր «գերմանասէր» ուղղութեան մը հետեւելու : Պետութիւններու «հաւասարակշռութեան» մասին խօսելու հնարաւորութիւն չկար այդ թուականին :

Լոյտ Ճորճ երկսայրի կացութեան մէջ էր : Համաձայն Անգլիոյ աւանդական քաղաքականութեան, անիկա պէտք էր հեռանար Ֆրանսայէն՝ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ մօտենալու համար : Բայց հանրային կարծիքը թոյլ չէր տար այդ տեսակ անխոհեմ ընթացք մը : Ուրեմն Լոյտ Ճորճ կողմնակի միջոցներու դիմեց, որպէսզի «աջ ձեռքին ըրածը, ձախ ձեռքը չտեսնէ» :

Միւս կողմէ, օրուան արտաքին նախարարը հաւատարիմ էր Մեծն Բրիտանիոյ «ուժերու հաւասարակշռութիւնը» պահելու դասական քաղաքականութեան եւ բնականաբար չէր ուզեր որ Ֆրանսան գերակշիռ դիրք մը ունենար Եւրոպայի մէջ : Լորտ Քըրզըն Արեւմուտքի քաղաքական գործերով շատ չէր հետաքրքրուեր, բայց ունէր հիմնական տեսակէտ մը — Անգլիան թող չմիջամտէ Եւրոպայի գործերուն, իսկ Եւրոպան ալ իր կարգին թող չխառնուի Ափրիկէի կամ Ասիոյ գործերուն : Այսպիսով անոր քաղաքականութիւնը աւելի «եսասէր էր, աւանդական եւ սահմանափակ» : Անիկա չնախատեսեց թէ Ֆրանսայի մեկուսացումը կրնար վըտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծել Եւրոպայի մէջ. չէ՞ որ այդ երկրին գլխաւոր մտահոգութիւնը իր սահմաններուն ապահովութիւնն էր : Ի՞նչ երաշխիքներ կրնայինք տալ այդ մասին :

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տարակարծութիւնները հետեւանք էին «ապահովութեան» խնդրին : Ֆրանսան որոշ պատճառներ ունէր մտահոգ ըլլալու համար ապագայի մասին : Առաջին — ֆրանքեւգերման սահմանագլուխը երեք հարիւր մղոնի երկարութիւն մը ունէր. երկրորդ — Գերմանացիները շատ ջղային ու կռուազան ժողովուրդ մըն էին. երրորդ — Ֆրանսայի բնակչութիւնը հազիւ 41 միլիոն էր, իսկ Գերմանիան կը համրէր մօտ 63 միլիոն :

1918ի յաղթանակէն յետոյ Ֆրանսան կը սպասէր որ իր ապահովութիւնը տեւական պիտի ըլլար եւ բնականաբար կ'ուզէր Հռենոսի սահմանագլուխը : Ce fleuve régle tout, ըսած էր մարաջախտ Ֆոշ : (Այս գետը ամէն բան կը կարգադրէ) : Անգլիան ու Ամերիկան գոհացում չտուին այդ պահանջին, բայց տարբեր երաշխաւորութիւններ խոստացան :

Մէկ կողմէն Գերմանիան միշտ անզէն պիտի ըլլար, Հռենոսի պարիսպները պիտի քանդուէին եւ սահմանագլուխը պիտի գրաւուէր տասնըհինգ տարի : Միւս կողմէ Մեծն Բրիտանիան ու Ամերիկան պիտի օգնէին Ֆրանսային՝ գերմանական յարձակումի մը դէմ : Եւ այդ իմաստով դաշինքներ ալ կնքուեցան Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի հետ :

Անգլիոյ հետ կնքուած դաշինքը գործադրելի պիտի ըլլար, եթէ ամերիկեան խորհրդարանը վաւերացնէր ֆրանքեւամերիկեան համաձայնութիւնը : Սակայն Ուաշինկթընի խորհրդարանը մերժեց Ուիլսընի կարգադրութիւնը 19 նոյեմբեր 1919ին : Անգլիական խորհրդարանը վաւերացուց դաշինքը, բայց անիկա այլ եւս իրաւական արժէք չունէր :

Ֆրանսան առանձին մնաց : Անիկա Ամերիկայի եւ Անգլիոյ խոստումներուն ապաւինելով հրաժարած էր դրական երաշխիքներ ձեռք բերելու ծրագրէն : Այդ «դաւաճանութենէն» յառաջ եկած բարոյալքումն ու դժգոհութիւնը տեւեց մինչեւ 1924 :

1920ի յունուարին Անգլիան երկընտրանքի մը առջեւ էր : Կա՛մ պիտի վարէր Գերմանիոյ ի նպաստ քաղաքականութիւն մը՝ Վերսայլի դաշնագիրը բարեփոխելու համար — հանրային կարծիքը դէմ էր այդ տեսակէտին — եւ կամ որոշ երաշխիքներ պիտի տար Ֆրանսայի, որպէսզի ան ինքնագլուխ չգործէր, իր ապահովութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար : Այդ ծրագիրն ալ ժողովրդականութիւն չէր կրնար վայելել այդ օրերուն :

Լոյտ Ճորճ եւ լորտ Քըրզըն միջին ճամբայ մը գտան այդ փափուկ խնդիրը լուծելու համար : Շլէզիոյ վէճին մէջ ուժ տուին Գերմանիոյ պահանջներուն, իսկ գերման առեւտրական նաւատորմին կամ գրաւման բանակի ծախքերուն կարգադրութեան առթիւ, Գերմանիոյ հետ վարուեցան իբրեւ յաղթական : Այդ ուղղութեան արդիւնքը եղաւ Ֆրանսայի մեկուսացումը եւ երկու գլխաւոր դաշնակիցներուն պառակտումը :

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐՈՅ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ''ԲԵԹՂԵՀԷՄԸ,,

ԳԸՋԱՆԼԸՔ, 28 օգոստ. (Յառաջ).— Առջի օր ու երէկ աննախընթաց շուքով տօնուեցաւ Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը խորհրդանշող յիշատակարանին բացումը : Յիշատակարանը, որու ծրագիրը յղացուած է տասնեւհինգ տարի առաջ, միլիոններ է արժած : 300 քառ. մէթր տարածութեան վրայ, 40 մէթր բարձրութեամբ հինգյարկանի քարէ հսկայ շէնք մըն է, կառուցուած Շիփկայի այդ պատմական վայրի կոնակը, 1340 մէթր բարձրութեան վրայ : Յիշատակարանին շինութիւնը տեւած է 7—8 տարի : Աւազի, քարի եւ այլ նիւթերու փոխադրութիւնը, ինչպէս նաեւ կլիմայական պայմանները շատ աննպաստ են եղած : Այսուհանդերձ, յամառ ճիգերով գլուխ հանած են գործը :

Նախապէս տրուած որոշման մը համաձայն, յիշատակարանին բացումը, ինչպէս ըսի, տեղի ունեցաւ 26—28 օգոստոսին : Այս առթիւ արտակարգ պատրաստութիւններ էին տեսնուած : Օրեր առաջ պուլկար մամուլը, անխտիր, արձագանգը եղաւ այն տարապայման ու ճակատագրական կռիւին զոր Շիփկայի մէջն ու շուրջը մղած են մէկ կողմէ ռուս բանակն ու պուլկար կամաւորները, իսկ միւս կողմէ Թրքական բանակը՝ Սիւլէյման փաշայի հրամանատարութեամբ (1877) : Ամէն միջոց ձեռք առնուած էր բացման տալու համար համապուլկարական հանգամանք :

Յիշատակարանին շուրջ շինուած էր տնակ մը ցարին համար, ու բազմաթիւ տաղաւարներ՝ հրաւիրեալ անձնաւորութեանց յատուկ : Առանձնապէս ուշագրաւ էր, սակայն, հանդիսութենէն մէկ երկու օր առաջ դեռ զանազան քաղաքներէ, նոյն իսկ Պուլկարիոյ հեռաւոր ծայրերէն խուժող ժողովուրդին : Աւելի քան հարիւր հազար հոգի, կին, տղայ, ծեր թէ երիտասարդ, հետիոտն կամ շոգեկառքով թէ կառքով, եկեր՝ մագլցեր էին այդ բարձունքը, ուր, 57 տարի առաջ եղունգներով ու քարերով կռուեր էին իրենց նախորդները՝ հայրենիք մը նըւիրելու համար ապագայ սերունդներուն : Ու այդ սերունդները, անխտիր, եկեր էին հիմա ծնրադրելու՝ իրենց կեանքը զոհաբերողներու յիշատակին առջեւ : Հակառակ գիշերային ցուրտին, այդ բազմահազար ժողովուրդը յիշատակարանին շուրջ երկու երեք գիշեր բացօթեայ մնաց, նեղուելով սնունդի ու ջուրի նուազութենէն, բայց անտրտունջ, կամ՝ կամովին՝ ներշնչուելով մեռնողներու ազատատենչ ոգիէն :

Օգոստոս 25ին հասան ցարն ու իշխան Քիրիլ : Եկան նաեւ վարչապետ Պ. Ք. Կէօրկիէվ եւ դահլիճի ուրիշ անդամներ : Զանազան քաղաքներէ եկած էին զինուորական ջոկատներ : Երկու հազար հրաւիրեալներու կարգին կը գտնուէին այն ռուս հրամանատարները, որոնք մասնակցած են Շիփկայի մէջ մղուած ռուսեւթուրք պատերազմին, եւ այժմ կ'ապրին Պուլկարիա : Նաեւ՝ պուլկար կամաւորներէն անոնք որ ողջ են տակաւին, թէեւ ծեր, սպիտակափառ կամ դողդոջուն, բայց եւ այնպէս՝ իրենց կամաւորական համազգեստը հագած :

25ի գիշերը, շաբաթէն կիրակի լուսնալիք, Ցարին, զինուորական նախարարին, հետեւորդներուն եւ լեճի անդամներուն ներկայութ տեղի ունեցաւ միջբանակային խում» մը, ճիշդ այն դիրքերուն ու այն ձեւով, որ տեղի ունեցած 57 տարի առաջ, Թուրքերու եւ սերու միջեւ : Յաջորդ առաւօտ, 5ուկէսին, ցարը իր մասնաւոր կէն եկաւ յիշատակարանին առջեւ անցքին՝ զինուորական ջոկատն դիրք էին բռնած, իսկ հազարաւոր բաններ խելայեղ «Հուրրա» կը ցագանչէին :

Պուլկար թէ օտար պաշտօնեա անձերու ներկայութեան, յիշատա կարանին օծումը կատարուեցաւ, մը բարձրաստիճան կղերականնե կողմէ : Յիշատակարանի յանձն խումբի նախագահ զօրավար րով հրաշունչ ճառով մը բացատ թէ ինչ կը յատկանշէ այդ հսկայ քարաշէն կառուցումը : Յետոյ յանձնեց Թագաւորին, որպէսզի ձամբ կատարէ բացումը եւ յիշատա կարանը փոխանցէ բանակին :

Ցարը, մօտեցաւ յիշատակարա դրան եւ խօսեցաւ խնամուած ու չնչող ճառ մը, ըսաւ թէ «նմանօ յիշատակարանները կարող են դուիլ ժամանակի ընթացքին, այն ինչ որ ազատագրութեան հա զոհուողները կեցած են մեր մէջ ջնջելի է ու այնպէս ալ պէտք է նայ» : Թելադրեց ներշնչուիլ մով ու հաւատարիմ մնալ այդ Խօսեցան նաեւ վարչապետը եւ տերազմական նախարարը :

Յետոյ, կարգով, բոլոր պաշտօ կան մարմիններու կողմէ ծաղկեպ սակներ դրուեցան : Բացման արա ղութենէն վերջ, ցարը զինուորակ աստիճան տուաւ զինուորական վա ժարանի այս տարուան աւարտա կարգի ուսանողներուն, որոնք «Ա լովցէ» (Արծուայիններ) պիտի կո ուին, տրուած ըլլալով որ «Արծ բոյն» կը կոչուի այդ գագաթը : Ա տիճանի բարձրացում ստացան նա աւելի քան հարիւր սպաներ եւ մը զօրավարներ ու գնդապետներ :

Պաշտօնական արարողութենէն տոյ, 2000 հոգիի սեղան մը տրուե ցաւ, ուր կրկին խօսեցաւ ցարը :

Ուշագրաւ էր այն պարագան պուլկար եկեղեցին՝ յանձին Սի անդամներուն, պուլկար պետութի նը՝ յանձին ցարին, պուլկար կառա վարութիւնը՝ յանձին վարչապետ եւ պուլկար բանակը յանձին պատ րազմական նախարարին, գրեթէ մտածումները յայտնեցին, անվերա պահօրէն տարփողելով տարու յաղթանակը Թրքական բռնապետու թեան վրայ, ինչ որ կարեւոր է, յադրեցին անշեղ հետեւողները այդ յաղթանակը ձեռք ձգողներու

Անշուշտ, այս բոլորը տհաճութի կը պատճառէին Թուրքերուն : «Ճ հուրիէթ» արդէն շաբաթ առաջ կսած էր տրտունջալ : Տրտունջ մը կայն, որ ամենափոքր ազդեցութի չթողուց : Ընդհակառակն, պաշտօ կան Պուլկարիոյ հետ պուլկար ժո վուրդն ալ արտակարգ շուքով մը նեց իր արիւնով գնուած ազատու թեան տօնը :

Տօնակատարութեան առթիւ հրա պարակ հանուած են դրօշմաթուղ թեր : Մամուլը դեռ եւս, էջեր կը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

6.— Սաղմկայ : Այս գիւղը կը գտնուէր նախորդին հանդիպակաց կողմը, Եփրատի աջը, եւ կը կազմէր Արաբկիրի «Օվա»յի գիւղերէն մին :

Այս գիւղին անուան ստուգաբանութիւնն ալ նման է Խալմկային :

Սաղմկայ՝ պէտք է ըլլայ Սալիմ – կայ, կազմուած ըլլալով Սալիմ արաբական անունով և «կայ» հայերէն արմատով : Սալիմին «լ» հայկական տառադարձութեամբ եղած է ղ. իսկ «ի»ն ոչած է, հայերէնի ձայնաւորներու կորուստի կանոնին համաձայն, ինչպէս վերեւի Խալմկային մէջ : Սաղմկայ եւս իր մէջ ունէր հայ ժողովրդական բանահիւսութեան արտադրութիւններէն՝ որոնցմէ կարեւոր մաս մը, եթէ ոչ ամբողջը, յաջողեցայ գրի առնել, բանասիրական պրպտումներու համար կատարած պըտոյտներուս միջոցին :

7.— Ամբարկայ կամ Ամբրկայ : Այս գիւղը կը գտնուէր Արաբկիրի մօտերը 1 — 1ուկէս ժամ հեռաւորութեամբ : Երբ տարիներ առաջ, տեսչական պաշտօնով Արաբկիր կը գտնուէի, դէպի այդ գիւղը կատարուած դպրոցական պտոյտի մը առթիւ, հետաքրքրուեցայ այդ գիւղին անուան կազմութեամբ : Պաշտօնակից տեղացի ուսուցիչները բացատրեցին թէ այդ բառը կը նշանակէ ամբար, այսինքն շտեմարան ունեցող, որովհետեւ գիւղը նախապէս շատ հարուստ է եղեր արմտիքի շտեմարաններով : Այն ատեն այդ բացատրութիւնը ընդունեցայ նոյնութեամբ : Սակայն հիմա կը խորհիմ որ գիւղին անուան այդ մեկնութիւնը սխալ է բոլորովին եւ զուտ քմածին : Այդ գիւղին անունը պէտք է ըլլայ Համբար – կայ, կազմուած ըլլալով Համբար (ձուկ) եւ կայ բառերէն : Այսպէսով այս գիւղն ալ պէտք է դասել, իր անուանակոչութեամբ, վերեւ յիշուած գիւղերու կարգին :

Հոս, պահ մը հեռանալով Ակնայ եւ Արաբկիրի գիւղերէն, փակագծի մէջ ըսեմ թէ Կարնոյ դաշտին մէջ ալ կը գտնուէր գիւղ մը «կայ» արմատով, Մուտուրկայ (սեռ. Մուտուրկու) : Արդեօք այս անունը կազմուած էր արաբերէն միտիր եւ հայերէն կայ բառերէ՞ն, իբրեւ «միտիր»ի կայան նշանակող : Ստոյգ բան մը չեմ կրնար ըսել այդ մասին : Դարձեալ կը լսեմ որ Բաբերդի շրջանին մէջ ալ կար Առիւծկայ անունով գիւղ մը որ ուղիղ արտասանութեամբ պէտք է ըլլայ եղեր Առիւծ–կայ : Այս երկու բառերուն մասին կարծիք յայտնել կը թողում աւելի իրազեկներուն :

Հիմա տեսնենք թէ ո՞վ էին վերոյիշեալ Արայ, Բեն, Մուշեղ, Աշոտ, Խալիմ, Սալիմ, Համբար անունները՝ որոնք իրենց անունով մէկ – մէկ «կայ» հաստատեցին, Ակնայ եւ Արաբկիրի շուրջը, Եփրատի աջ ու ձախ կողմերը, գեղեցիկ դիրքերու վրայ : Նարեկայ ուխտատեղիին հաստատման պարագան կուգայ պարզել խնդիրը ամբողջութեամբ :

Սենեքերիմ Արծրունի թագաւորը երբ գործադրեց դէպի արեւմուտք իր գաղթի ծրագիրը, անշուշտ իրեն հետեւեցան նաեւ ահա այս իշխանները, ազնուականները, որոնք կապ ունէին Արծրունեաց տան հետ, եւ որոնք չպիտի ուզէին չհետեւիլ իրենց թագաւորին օրինակին :

Վասպուրական մնացին հաւանաբար միայն երկրագործները՝ որոնք հողին հետ կապուած էին սերտօրէն, ինչպէս նաեւ արհեստաւորներն ու միջակ քաղքենի դասակարգը :

Վերոյիշեալ իշխաններէն երկուքը արաբական անուն կը կրեն, Հալիմ ու Սալիմ, ինչ որ զարմանալի չէ ամենեւին : Մեզի ծանօթ է պատմութենէն որ Հայաստանի վրայ արաբական տիրապետութեան ժամանակ, արաբ քաղաքական ու քաղաքակրթական ազդեցութեան տակ, արաբական յատուկ անուններ գործածել մանաւանդ Բագրատունիք եւ Արծրունիք : Հայ պատմութիւնը հասցուցած է մեզի արաբական անուանակոչութեամբ հայ իշխանազուններու անուններ :

Անիի կործանումէն յետոյ, Բագրատունիներէն ալ գաղթած են դէպի արեւմուտք եւ մասնաւորապէս դէպի Ակնայ շրջանը : Հաստատուն աւանդութեամբ մը Ակնը հիմնած են Անեցի գաղթականներ : Անշուշտ անոնց մէջ ալ կային իշխանազուններ որոնք ուզեցին «կայ»եր հաստատել :

Վերոյիշեալ իշխաններէն որո՞նք Արծրունի էին եւ որո՞նք Բագրատունի. ի՞նչ եղաւ անոնց վախճանը,— հարցեր են որ լուսաբանութեան կը կարօտին :

X

Կայ նաեւ ուրիշ երեւոյթ մը՝ որ իր կարեւորութեամբ աչքի կը զարնէ մեծապէս :

Վերոյիշեալ հայակերտ գիւղերէն ոմանք զուտ Թրքաբնակ էին, ինչպէս Արակայ, Աշոտկայ, Խալմկայ, Մուշաղկայ (մասամբ) : Այս գիւղերուն բնակիչները ի վերջոյ հեռացա՞ծ են իրենց գիւղերէն տեղի տալով Թուրքերուն, թէ իսլամացած են : Ես չեմ կրնար երեւակայել հայ անուամբ գիւղ մը, որուն բնակիչները բնիկ Թուրքեր, կամ Իսլամներ եղած ըլլան : Նարեկայ ուխտատեղին երբեք չպիտի ուզէին հաստատել Թրքաբնակ շրջանի մը մէջ : Հոս յիշեմ նաեւ թէ Նարեկայ ուխտավայրէն ոչ հեռու կը գտնուէին երեք գիւղեր, երեքն ալ հայանուն, մին Արակայ, ինչպէս յիշեցինք արդէն, երկրորդը Բզմշէն (Բազմաշէն) եւ երրորդը Կամխու՝ որուն մէջ կարելի է գտնել Կամախի արձագանգը, թերեւս ըսել կ'ուզ Կամախու գաղթականութեան Ասիկա ենթադրութիւն մըն է զոր կ նեմ, առանց հաստատ բան մը կ նալ ըսելու :

Այս Կամխուին ալ անմիջապէս կը գտնուէր Ս. Ներսէս Շնորհալ նուիրուած ուխտատեղի մը, ան փոքրիկ շրջափակ մը պարզապէս :

Այս երկու ուխտավայրերուն Թրքաբնակ գիւղերուն մէջ գտնուի կ'ապացուցանէ թէ այդ գիւղերու նակիչները նախապէս Հայեր էին :

Այդ Հայերը ե՞րբ իսլամացան ի՞նչ պարագաներու տակ : Թերեւս ռարկողներ ըլլան.—

Հուրն եկեր՝ ջաղացքն է տարեր,
Ան եկեր՝ ջախջախը կը փնտռէ...:

Հոգ չէ, սակայն, եթէ ջախջախն գտնենք, բան մըն է նորէն :

ՎԱՀԱՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

(Վերջ)

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ կ'աւելնայ Նահանգներուն մէջ, անցեալ մայիս ի վեր : Այն ատեն 10,248,000 էր իսկ յուլիսին՝ 10,732,000 : Եթէ նան գործերը չբացուին, այս տարի ձմեռը շատ աւելի գէշ պիտի ըլլայ :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՍԻՊԻԼԻ ԵՒ ԱՍՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պոլսեցիներու Միութիւնը (Թիւ 2) օգոստոս 26ին, կիրակի օր, սարքած էր յիշատակի օր մը, նուիրուած Սիպիլի եւ Յովհ. Ասպետի յիշատակին, փրատոյի եկեղեցիին շրջափակին մէջ:

Ժամը 11ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի: Իսկ եկեղեցիին մէջտեղը, մահարձան մը, վրան երկու լուսանկարներով: Մահարձանին շուրջը ծաղիկներ ցիրուցան:

Յովհ. Ասպետի ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները ներկայ էին: Իսկ Սիպիլի կողմէ Պոլսեցիներու Միութեան (Թիւ 2) անդամ — անդամուհիները:

Կրօնական արարողութենէ վերջ, ժողովուրդը կը հաւաքուի եկեղեցիի շրջափակին մէջ ժամը 11.30ին:

Երիտասարդ ջութակահար Ս. Ձէօրէքճեան, ընկերակցութեամբ Օր. Արզուեանի կը նուագէ Շօփէնի մահերգը:

Առաջին խօսողը եղաւ տիկ. Քիպրիթճեան, Սիպիլի մասին, վեր հանելով անոր մէջ նուրբ արուեստագէտի եւ աննկուն դաստիարակիչի շեշտուած գիծը:

Եւ յետոյ, բաղդատութեան դնելով իր ժամանակակից կին գրողներու՝ Սրբուհի Տիւսաբի, Կոստանի, Իսկուհի Այվազեանի, Եփիմէի եւ Անայիսի հետ, շեշտեց թէ, այս բոլորին մէջ ոչ մէկը չէ հասած Սիպիլի մտքի եւ հոգիի բարձրութեան:

Եւ ապա շարունակեց.— «Սիպիլ ոչ միայն անման գրագիտուհի մըն էր, այլ եւ ուսուցչուհի, դաստիարակչուհի եւ հանրային գործիչ: Բացի իր վէպերէն, ունի նաեւ դասագիրքեր եւ քերականութեան մշակուած մեթոտներ, աշխատակցութեամբ եւ գործակցութեամբ իր ամուսնոյն՝ Հրանտ Ասատուրի: Ո՞վ չէ կարդացած Սիպիլի գրուածքները եւ չէ զմայլած, չէ վերացած: Սիպիլ ջերմ ջատագովն էր հայ կնոջ դատին: Հայ կնոջ տխուր վիճակը իր մտալլկումն էր. կը մտատանջուէր տեսնելով աղքատ կինը, խաբուած կինը, բռնակալութեան ճիրաններուն տակ ճզմուած հայ կինը: Սիպիլի լեզուն, սովորական բան մը չէ: Կարծես թաթխուած Վոսփորի երփներանգ գոյներուն մէջ, հոգենրաց մըն է, հրեշտակներու մրմունջ, թռչուններու գեղգեղանք:

Սիպիլ իբրեւ հանրային գործիչ, չգոհացաւ սահմանափակուելով միայն իր գրականութեամբ եւ դասագիրքերով: Այլ աւելի բարձր, վսեմ գաղափարով տոգորուած, ուզեց իր գաւառացի քոյրերը փրկել տգիտութեան խաւարէն, եւ այսպէս գաւառական մութ անկիւններուն լոյս տալ:

Օժտուած հազուագիւտ իմացականութեամբ եւ անսահման կորովով, հիմնեց Հայուհեաց Ընկերութիւնը, ընկերակցութեամբ քանի մը կրթասէր եւ անձնուէր կիներու: Ոչ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ չառաւ, ոչ մէկ տաժանք զինք չվհատեցուցին: Արհամարհեց բոլոր արգելքները, համիտեան բռնակալութեան բոլոր խափանարար փորձերը: Եւ զօհեղնդուած խոր հաւատքով, լծուեցաւ իր գործին, ցոյց տալով հանրութեան թէ կնոջ դերը միայն ընտանեկան կեանքին մէջ չի սահմանափակուիր, այլ կինը, մանաւանդ հայ կինը կոչուած է հասարակական, գեղեցիկ եւ օգտակար գործեր կատարել:

Ուսանողական Միութեան կողմէ քանի մը յարգանքի խօսքեր կ'ըսէ Պ. Փօլատեան Սիպիլի եւ Յովհ. Ասպետի յիշատակին: Իսկ Ազգատախնամի կողմէ՝ վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Թօքաթլեան: Պ. Վաղարշակ Տէր Վարդանեան կ'արտասանէ Սիպիլի քերթուածներէն:

Ապա, բեմ կ'ելլէ տեղական շաբաթաթերթին խմբագիրը, վերլուծելու համար Յովհ. Ասպետի կեանքն ու գործը իբրեւ գրագէտ եւ իբրեւ դաստիարակիչ:

Հանդիսութեանց կը մասնակցէին նաեւ Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը, Հ. Կ. Խաչը, եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ը:

Սգահանդէսին առթիւ սեւ զարդանիշեր պատրաստուած էր, որուն հասոյթը պիտի բաժնուի հիւանդանոցներու մէջ տառապող հայ հիւանդներուն:

ՀՐԱՋԵԱՑ

Յ. Գ.— Թիւ 1 եւ Թիւ 2 Պոլսեցիներու Միութեան միջեւ անհասկացողութիւնը կը շարունակուի:

Մէկը կ'ըսէ թէ ես եմ իսկական Պոլսեցին, իսկ միւսը՝ փոխադարձաբար: Ահա այս է գլխաւոր պատճառը, որ Թիւ 1 Պոլսեցիներու Միութիւնն ալ քանի մը շաբաթ առաջ Ձերագի, Սիպիլի եւ Յ. Ասպետի յիշատակին սարքած էր սգահանդէս մը Պօմոնի եկեղեցիին մէջ: Ի՞նչպէս եւ ինչո՞վ բացատրել այս երեւոյթը ···

կացնէ՝ տալով, մանրամասնօրէն, թէ պատերազմի դրուագները եւ թէ տօնակատարութեան մանրամասնութիւնները:

Ու բոլոր թերթերը, իրենց խմբագրական սիւնակներով թէ առաջնորդող յօդուածներով կը շեշտեն այն գաղափարները զորս պաշտօնական թէ [illegible] հռուկար ազատագրութեան Բեթղեհէմ»ին առջեւ, ուր, նոյն տրամադրութեամբ, եկած էր բազմահազար ժողովուրդ՝ եւ իր վարիչներուն հետ երկիւղածօրէն ծնրադրեց, հսկայ կենաշղթային երկայնքը, իբրեւ ոգեկոչում եւ երդում, նման արարողութեան ներշնչող մէկ պահուն ···

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

— o —

Վաղարշապատի շրջանի կրթական տեսուչը կ'աշխատի աւարտել բոլոր դպրոցներու վերանորոգութիւնը կամ շինութիւնները:

Բացի 2—3 գիւղերէ, մնացեալ բոլոր գիւղերուն մէջ նոր դպրոցներ կը հիմնուին, իսկ հին դպրոցները կը վերանորոգուին:

Շրջանային կեդրոնի միջնակարգ վարժարանը, որ 1923էն ի վեր նորոգուած չէր, այս տարի առաջին անգամ ըլլալով ենթարկուեցաւ հիմնական վերանորոգման: Այդ ճամբով ծախսուած է 30,000 րուբլի:

Թէ շրջանային կեդրոնին, թէ գիւղերուն (Հաջիղարայի, Սամաղարի, Խզնաուզի, Այնալուի, Աղաւնատունի, Դողսի, Կարադշլաղի, Փարաքարի եւն.) ուսուցիչները կը մասնակցին դպրոցներու վերանորոգման, իրենք կը ներկեն նստարանները, գրատախտակները, սեղանները:

Այս բոլոր գիւղերուն մէջ հիմնական աշխատանքները կը համարուին վերջացած:

Ուսումնական նոր տարեշրջանին համար լաւ նախապատրաստուած են Երեւան, Լէնինական ու Ղարաքիլիսա:

Ղարաքիլիսայի շրջանը ունի 35 դպրոց: 32ը արդէն վերանորոգուած էին օգոստոսի սկիզբը:

Դպրոցական շինարարութիւնը լաւ կ'ընթանայ Ղամըշլու, Եղարլու, Վարդանլու, Սարալ, Ոսկեսովկա գիւղերուն մէջ: Ղարաքիլիսայի շրջանի ուսուցչական կազմը լրիւ է, դպրոցական կահորայքն ու պիտոյքը ամբողջացուած, պատրաստուած է 400 նստարան, զոյգ տեղով: Գիւղերը ստացած են բոլոր դասագիրքերը: Ծնողները վճարած են 60.000 րուբլի դասագիրք գնելու համար: Տեղի ունեցաւ ուսուցիչներու շրջանային խորհրդակցութիւն մը:

Ալլահվերդիի շրջանին մէջ կացութիւնը աննախանձելի է: Տարին կը սկսի արդէն, եւ դեռ կարգ մը գիւղերու դպրոցները վերանորոգուած չեն: Այսպէս Լէնինեան հանքերու եւ Շամլուղի դպրոցները կը մնան իրենց նախկին վիճակին մէջ: Հաղբատի եւ Լոռուտի գիւղային խորհուրդները չեն նորոգած դպրոցները, առարկելով թէ ծանրաբեռնուած են բերքահաւաքով:

Նոյն կացութիւնը Ստեփանաւանի շրջանին մէջ: Ղարաղալայի դպրոցը վերանորոգուած չէ տակաւին, թէեւ ոչ ատաղձը կը պակսէր, ոչ ալ ներկը: Ղարաղալայի դպրոցը պէտք է ունենայ հայկական, ռուսական եւ թրքական դասարաններ, սակայն մինչեւ հիմա ոչինչ փորձուած է՝ ուսուցիչ ճարելու համար:

Նկատի ունենալով բոլոր այս թերացումները եւ յապաղումները, որոշուած է ուսումնական տարեշրջանը սկսիլ քանի մը օր ուշ:

ԼՈՂԱԼՈՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

— o —

Օգոստոս 18ին Երեւանի քաղաքային մարզարանի աւազանին մէջ տեղի ունեցաւ լողալու մրցում մը մանուկներու միջեւ: Մրցում յայտարարուած էր 25 եւ 50 մէթր լողալու համար:

50 մէթր լողալու մրցումին մէջ առաջին եղաւ Ամասիկ Խոնդկարեան, 12 տարեկան, որ այդ տարածութիւնը կտրեց 58 երկվայրկեանի մէջ: Երկրորդ եղաւ Աշոտ Պետրոսեան, 13 տարեկան, որ 25 մէթրը կտրեց 1 վայրկ. 5 երկվայրկեանի մէջ:

25 մէթր լողալու մրցումին առաջին եղաւ Օննիկ Առաքելեան, 14 տարեկան, որ այդ հեռաւորութիւնը կտրեց 20.2 երկվայրկեանի մէջ, երկրորդ հանդիսացաւ Ամասիկ Խոնդկարեան 29 երկվայրկեանով:

Կատարուեցան նաեւ մրցումներ բարձրէն ցատկելու: Ծիծեռնակի թռիչքով ցատկելու մրցումին մէջ առաջին հանդիսացաւ Սուրիկ Յակոբեան, 11 տարեկան, երկրորդ հանդիսացաւ Հրանտ Աւետիսեան, 13 տարեկան, իսկ ձեւաւոր շարժումով ցատկելու մէջ առաջնութիւնը խլեց դարձեալ Ամասիկ Խոնդկարեան:

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Ճարտարապետ Բունիաթեանի առաջարկով, արուեստական ձգախէժի գործարանին կից, նոյն գործարանին անպէտ նիւթերէն շինարարական նիւթեր պատրաստելու նպատակով, որոշուած է հիմնել հսկայ գործարան մը, որ տնտեսական մեծ նշանակութիւն պիտի ունենայ Հայաստանի համար:

Այս հարցին քննութեան համար կառավարութիւնը 170.000 րուբլի յատկացուց: Մշակուած նախագծին համաձայն, պիտի շինուին 8 գործարաններ, որոնք պիտի կրնան արտադրել գրեթէ ամէն տեսակ շինարարական նիւթեր,— պատի շերտեր, պատրաստ դուռներ ու պատուհաններ, ծեփի նիւթեր, միջնորմի աղիւսներ, ներկեր, եւն.:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԴԵՐԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (27 օգոստ.).

— «Առանց մամուլի կենդանի խօսքին ու յորդորին, մեր կազմակերպութիւնները ո՛չ իրենց ուժն ու ծաւալը պիտի ունենային, ո՛չ գործելու եւ մեր կեանքը ղեկավարելու հնարաւորութիւնները, ոչ ալ նոյն իսկ պիտի կրնային պահպանել իրենց գոյութիւնը: Հիւսիսափայլ, Մշակ, Դրօշակ, Մուրճ, Ազատամարտ: Սովորական պարբերաթերթերու անուններ չեն ասոնք, այլ մեր ազգային քաղաքական – մշակութային զարթօնքի եւ անոր յետագայ զարգացման խթաններ ու յենակներ, մեր հանրային մտածողութիւնը ձեւակերպողներ եւ մեր կեանքի ղեկավարներ: Առանց այդ մամուլին դժուար պիտի ըլլար սթափած եւ ստեղծագործ ճիգերու լծուած տեսնել մեր ժողովուրդը, ոչ ալ ունենալ գաղափարական եւ մարտական այն հրաշք սերունդները, որոնք մեր նոր պատմութիւնը կերտեցին: Ու այդ մամուլն է դարձեալ, որ զօրավիգ հանդիսացաւ հայ հոգեւոր – մշակութային կեանքի ծաղկումին:

Մամուլը հրաշագործ դեր ունի կատարելու մանաւանդ մեր այս խառն ու շփոթ օրերուն, երբ ներսէն ու դուրսէն բազմաթիւ խորթ ազդեցութիւններ կուգան շեղելու հայ ազգային մտածողութիւնը իր բնական հունէն եւ երբ, մանաւանդ, օտար միջավայրի մէջ, հայ զանգուածները ու նորահաս սերունդը ենթակայ են խորունկ հիասթափութիւններու եւ կլանող ազդեցութիւններու:

Յատկապէս այս օրերուն, հայ մամուլը՝ կոչուած է մէկ կողմէն դաստիարակչական դեր կատարելու եւ, միւս կողմէն, հսկելու մեր կեանքին վրայ եւ առաջնորդելու զայն: Ան, միեւնոյն ատեն լաւագոյն յենակը կրնայ դառնալ գոյութիւն ունեցող ազգային – մշակութային հաստատութիւններուն եւ ատով ալ լաւագոյն ծառայել հայապահպանման գործին:

Հայ հանրութիւնը պէտք է խորապէս գիտակցի հայ մամուլի այս մեծ առաքելութեան մեր կեանքին մէջ ու ընէ իր կարելին, հայ մամուլի պահպանման եւ զարգացման համար:

Ու շատ չէ այդ «կարելին» բուռածը: Եթէ գոնէ իւրաքանչիւր հայ մարդ հայ թերթ մը կարդայ ամէն օր եւ իւրաքանչիւր ընթերցող վճարէ իր կարդացած թերթին դրամը, որ բաժակ մը սուրճի արժէքն ալ չէ, հայ մամուլը ի վիճակի պիտի ըլլայ ոչ միայն իր ներկայ ծաւալն ու բովանդակութիւնը կրկնակ չափերով մեծցնելու եւ արժէքաւորելու, այլ եւ որ եւ է բարձրագոյն կրթարանէ աւելի ազդու եղանակով ծառայելու հայ մշակութային արժէքներու պահպանման եւ հայ ազգային դաստիարակութեան մեծ գործին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Ֆրանսայի 1934—35 տարեշրջանին ֆութպոլի եղանակը բացուեցաւ: Ֆրանսական ֆութպոլի խումբերէն մաս մը (16 խումբ), որոնք փրոֆէսիոնէլ դասակարգին կը պատկանին, արդէն երկու շաբաթ է որ սկսած են ախոյեանական մրցումներ կատարել թէ Փարիզի եւ թէ գաւառներուն մէջ:

Ահա ցանկը այն խումբերուն որոնք փրոֆէսիոնէլ դասակարգին կը պատկանին.—

Ռասինկ Գլիւպ Փարի, Րէտ Սթար, Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթ, Օլէմփիք տը Մարսէյլ, Օլէմփիք Լիլուա, Էքսէլսիօր Աթլէթիք Գլիւպ, Ֆութպոլ Գլիւպ Միլհուզ, Մօնփէլիէ, Ֆիվ, Նիմ, Օլէմփիք Ալէ, Ֆութպոլ Գլիւպ Սէշօ, Րէն, Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկ եւ Քան:

Այս առաջին փրոֆէսիոնէլ խումբերէն զատ կան երկրորդ դասակարգին պատկանող 16 խումբեր եւս որ նոյնպէս ախոյեանական մրցումներ կը կատարեն: Այս խումբերը իրենց կազմը լրացուցած են օտարազգի լաւ խաղացողներով (Անգլիացի, Սկովտիացի, Աւստրիացի, Հունգարացի, Իտալացի, Գերմանացի, Ռումանացի եւն.):

Կիրակի օրուան ամէնէն հետաքրքրական ֆութպոլի մրցումը, Ռասինկ Գլիւպ Փարի — Էքսէլսիօր Աթլէթիք խումբերուն միջեւ, տեղի ունեցաւ Գոլոմպի մարզադաշտին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Երկու խումբերն ալ լաւ խաղարկութիւն մը ունենալէ վերջ Ռասինկ Գլիւպ Փարի յաղթեց 3—1ով:

Իսկ անցեալ տարուան Ֆրանսայի ախոյեանը եւ միեւնոյն ատեն Ֆրանսայի բաժակը շահող (Հայերու ծանօթ) Ֆութպոլ Գլիւպ Սէթը երկու անգամ է որ կը յաղթուի, ապշութեան մատնելով մարզասէր հասարակութիւնը: Անցեալ կիրակի յաղթուեցաւ Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկէն 5ի դէմ 2, իսկ այս կիրակի ալ Օլէմփիք Լիլուայէն 2ի դէմ 0ով:

* Փրակայի մէջ տեղի ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ֆութպոլի ազգային խումբերու միջեւ մրցում մը, ուր Չեխերը յաղթեցին 3—1ով:

* Օսլոյի (Նորվեկիա) մէջ ալ Նորվեկիոյ եւ Ֆինլանտայի համապատասխան խումբերուն միջեւ տեղի ունեցաւ մրցում մը, ուր յաղթական եղաւ Նորվեկիա 4—2ով:

* 1934—35 տարեշրջանին ֆրանսական ֆութպոլի ազգային խումբը այս տարի պիտի մրցի համապատասխան ազգային խումբերուն հետ Սպանիոյ՝ Մատրիտի մէջ, Իտալիոյ՝ Հռոմի, Գերմանիոյ, Փարիզի մէջ, Պելժիոյ՝ Պրիւքսէլի մէջ եւ Հունգարիոյ՝ Փարիզի մէջ:

* Շաբաթ օր Զակրէպի մէջ տեղի ունեցաւ Պալքանեան Միջազգային ոլիմպիականը, որուն կը մասնակցէին պալքանեան վեց պետութիւններ՝ Յունաստան, Եուկոսլավիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Թուրքիա եւ Ալպանիա: Մրցումը շատ հետաքրքրական էր: Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ աթլէթիքներն էին որ միշտ առաջնութիւնը կը շահէին: Մրցումը ի վերջոյ տուաւ հետեւեալ արդիւնքը. — առաջին՝ Յունաստան, 164 կէտ, երկրորդ՝ Եուկոսլավիա, 155 կէտ, երրորդ՝ Ռումանիա, 61 կէտ, չորրորդ՝ Պուլկարիա, 33 կէտ, հինգերորդ՝ Թուրքիա, 32 կէտ, վեցերորդ՝ Ալպանիա, 7 կէտ: Այս կերպով Պալքանեան ոլիմպիականին առաջնութիւնը շահած կ'ըլլայ Յունաստան:

* Իսկ Սթոքհոլմի (Շուէտ) մէջ ալ գերմանական աթլէթիք ազգային խումբը պարտուեցաւ շուէտական խումբէն 101 1/3ի դէմ 100 2/3 կէտով:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԶԲՕՍՆՈՒՆ ԼՈՐՏԵՐԸ

Լոնտոնի ոստիկանութիւնը քանի խստութիւն ցոյց կուտայ, այնքան կը շատնան գիշերային զուարճութեանց տուները: Վերջերս ոստիկանութիւնը յանկարծական գիշերային խուզարկութիւն մը կատարեց «Կարաւան» անունով պարի ակումբի մը մէջ, ու ձերբակալեց 110 հոգի, այր ու կին, որոնք շատ զայթակղելի վիճակ կը ներկայացնէին: Ու կարաւանով զանոնք առաջնորդեց ոստիկանատուն: Կ'ըսուի թէ ձերբակալեալներուն մէջ կը գտնուին լորտի տղաք, կոմսեր, բարձր դասու կիներ եւ գրագէտներ: Անշուշտ բոլորն ալ ծպտուած: Այնպէս լորտի տղաք կային, որ մսավաճառի աշկերտի պէս հագուած էին: Իսկ կիները բոլորն ալ իրենք զիրենք ներկայացուցին իբրեւ սպասուհի: Ոստիկանապետը շատ զարմացաւ նախ որ յաճախորդներէն աւելի էին կեղծ սպասուհիները:

Ուրիշ իրիկուն մըն ալ ոստիկանութիւնը յանկարծակի մտաւ խաղարանէ մը ներս: Ու ձերբակալեց ոմանք խաղի վրայ, ոմանք ··· տանիքին վրայ: Ձերբակալուածներուն մէջ կայ կոմսուհի մը, որուն ամուսինը տղան է Մանչէսթըրի Դուքսին, իսկ իր քեռայրն ալ լորտ մըն է, որ խաղալով խաղալով հասաւ մինչեւ ··· օշարակավաճառութեան, փողոցներու մէջ:

ԹԻՊԷԹԵԱՆ ԼՐԱԳԻՐԸ

Թիպէթցիները միայն մէկ լրագիր ունին, մէկ լրագիր որ ժողովուրդը տեղեակ կը պահէ աշխարհի իրադարձութիւններէն: Բայց որովհետեւ մինչեւ Թիպէթ լուրերը շատ կամաց կը քալեն, յաճախ կը ձեւափոխուին, լրագրին լուրերն ալ երբեք չեն նմանիր աշխարհի իրադարձութիւններուն: Հոգ չէ: Թիպէթցիները չեն սիրեր չհաւատալ ձեւացնելը, չհաւնիլը: Ինչ որ թերթը կը գրէ, ճիշդ է, կ'ըսեն: Կարեւոր այդ չէ, այլ Թիպէթի լրագրին անունն է,— Աշխարհի չորս անկիւններուն իրադարձութեանց հայելի: Վա՛յ լրագրավաճառին, եթէ փորձէ թերթին անունը պոռալ փողոցներուն մէջ,— շատ երկար չէ՞:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Բան մը չհասկցաւ Ակոբենց Մարգարը, միայն թէ խելքով խելացիներ բան չէին ըսեր անոր համար, ու խօսակցութիւնը դադրելուն պէս, լռութիւնը կը նեղէր զինքը, բան մը ըսել կ'ուզէր, սակայն լեզուն չէր դառնար, ու Լէլոյի այս վերջի օրերուն հրաշալի փոփոխութիւնը միտքը եկած ատեն, երջանկութիւնը կ'երեւէր իրեն՝ սրտերուն պէս խորունկ, գաղտնիքի նման խորհրդաւոր: Ինք, միեւնոյն մարդը չէր հիմակ, շատ փոխուած, ներսը–դուրս կուտար: Ուր որ երթար, մարդիկ փոխուած, իրմէ աւելի երջանիկ կ'երեւէին, իրենց յատուկ հպարտութիւնը ունէին, կը խնդային այնպէս ինչպէս որ պէտք էին երազել, անոնց ձայնը կը հնչէր ուժով՝ թմբուկի զարկ տուածի նման: Ուր որ երթար, քալած ատենն իսկ, իր շուքին պլլուած մէկուն կը նմանէր, կը նեղուէր: Տեղ մը երկար ատեն մնալուն պէս, սրտի կծկտուք կ'ունենար: Իր աչքերուն մէջ փոսացած բան մը կար, խորութիւն մը, անդիմադրելի ուժի մը սառնկութիւնը, ու քիչ մը աւելի նայելուդ, աւելի կը խորունկնար, ծով կը դառնար, կը ծփար թանձր ալիքներու մէջ:

Առտու մըն ալ արթննալուն, սիրտը աւելի կծկուած ու տարօրինակ, տեսլութեան պէս բան կը զգար, քնի նման տխրութիւն մը, բան մը վերջացածի պէս որ, կերպով մը չէր հասկնար··· երբ, վար իջաւ պարտէզ երթալու համար, չէր գիտեր ինչպէս հասեր էր··· մշուշ մը մարած լոյսի նման ծածկուած ամէն բան, քալեր էր կոյրի նման:

Լէլօ նստած լեղի խնձորին տակ, կտոր մը յոգնութիւն առնելու համար, կը խաղար այծերուն հետ, կը շոյէր, ու խօսած ատեն ձայնը աւելի բացուած, կարծես կը խնդար:

Դաշտերու արեւը հասունցուցած էր անոր մարմինը: Գոյնը փայլուն կարմիրէն պղինձի փոխուած, արեւով եփած արձանի կը նմանէր, մանաւանդ երբ թեզանիքները սոթտած, կ'աշխատէր բաց կուրծքով: Լէլօ արեւէն փախցողներէն չէր, երբ ան ասեղ առած կը զարնէր, չալիկ – վարտիքով միայն, հեռուէն տեսնողները խրտուիլակի կը նմանցնէին զինքը:

Ակոբենց Մարգարը հառաչեց ···

Առաջին անգամն էր որ խօսելու տեղ կը լռէր: Համրի պէս, սրտին կապանքները կը ցնցէին մարմինը, կը ձգտէին փրթելու սաստիկ:

Անակնկալ ժամ մըն էր աս կեանքին մէջ, անոր մէջ կորսուած վայրկեանի մը տեւողութիւնը: Ու յանկարծ արթնցած կարծես, արհամարհանք մը զգաց, սարսուռ մը՝ կիզուածքի պէս դողացնող: Ժպտած ատեն հեգնանքը կ'երեւէր, ու կարմրած՝ արիւնոտ փիփերի նման, դէմքը կը փոխուէր անդադար:

Ինք օր մը գլուխը ծռած չունէր, քալած ատենն իսկ ուժի մը զգանիքը կը զգար ներսը ու կը հպարտանար, ու մարդ ենք, կը փորձուինք երբեմն մրմնջելով, խրճիթ վերադարձած պահուն, անցեալին զօրութիւնը զգալով մէկէն, թեթեւ բան մը շուքի նման կը հետեւէր իրեն··· կարեւորութիւն չտուաւ, աշխարհի մէկ վայրկեանը միւսին չի յարմարիր, կրկնեց, յետոյ երկնցաւ յարդով լեցուած ընկողմնարանին վրայ, ինչպէս կ'ընէր ամէն անգամ, երբ գործերը կը քալէին ու քանի մը գաւաթ օղիով՝ բեռը բռնած էր:

X

Բախտը այնպէս բերաւ որ, կէս օրէ մը ետք, Լուսաբեր ու Լէլօ դէմ դիմաց եղան պարտէզին եզերքը: Լէլօ ժպտեցաւ հանդարտութիւնը գտած մարդու մը նման, ժպտեցաւ ու նայեցաւ հարցում մը բռնածի պէս: Լուսաբեր ժպտիլ ուզած ատեն՝ հառաչեց, աչքերը գոցուեցան կէս մը, ու դէմքը այլայլած, ոտքի կենալու անկարող բան մը կը զգար կարծես: Գլուխը կախեց, ամչնալու ամէնէն խոնարհ ձեւը: Կարմրեցաւ, շատ կարմրեցաւ, կասկարմիր կտրեցաւ Լուսաբեր, ու աչքերուն տակէն նայած ատեն,

— Լուսաբե՛ր, տա՞նկ տըլլար, ըսաւ Լէլօ ու խնդաց:

Լուսաբեր աւելի կախեց գլուխը, կզակը գրեթէ կուրծքին կպած, ու պատասխանել ուզելով, թուշերը կը լեցուէին, կը լայննային:

— Լուսաբե՛ր, կրկնեց Լէլօ, ու երկու քայլ առնելով, հրաշալի հանդարտութիւնով մը կեցաւ··· Լուսաբեր նայած պահուն, արցունքները կ'երեւային լոյսի կաթիլներու նման, ու հազիւ կրցաւ մրմնջել կէս բերան,

— Լէլօ···

Ձայնի մը սարսուռն էր՝ լոյսի պէս անուշ, հովի պէս թեթեւ:

Լէլօ ասանկ տաքութիւն չէր ունեցած, իր բոլոր ուժերուն դղրդիւնն էր կարծես: Հազիւ մօտեցած, Լուսաբեր ինկաւ ձեռքերուն մէջ···

Ակոբենց Մարգարը դուրս եղաւ խրճիթէն:

Մարդ եղած օրէն ի վեր, ատանկ բան տեսած չունէր: Ատանկ բերան բերնի, աս ի՞նչ համբոյր էր ··· լեղի պատառ եղած, սրտէն արիւն քալեց: Արեւուն լոյսը մոխիրով կը ծածկուէր կարծես: Դժոխքի պատկեր մը, ու հառաչեց.

— Բերա՛ն բերնի···

Խենթենալիք բան: Ըլլալիք բան չէր, ան ալ իր աղջիկը: Ու աչքերը լարուեցան երկու փուսերու նման, բացուեցան մշուշով լեցուն՝ տեսակ մը խորութեան մէջ մնացած: Քայլ մը առնել ուզած ատեն, ծունկի կոտրուք զգալով, կուշտէն հարուած մը կերած կարծես, բերեսքնիվար ինկաւ գետին: Քիթը բերանը արիւնլուայ, սկսաւ տապլտկել փոշիին մէջ:

Վայրկեան մըն էր աս···

Թեւերէն բռնուած խոշոր թռչունի մը պէս քանի մը անգամներ տապլտկելէն ետք, վայրի կենդանիի մը հետ կռուող մէկուն նման, հողը դրկած, յաղթուած, մնաց անշարժ···

Ակոբենց Մարգարը կաթուածահար մեռեր էր···

X

Աղջիկներէն ո՞րը չդողաց սրտով, երբ լսեցին Լէլոյին պատմութիւնը: Շատ շատեր, սիրողները մանաւանդ, իրենց սրտին յանկարծ բացուիլն ու ծաւալիլը զգացին ··· ու կը կրկնէին.

— Ի՞նչ սէր էր աս, աս ի՞նչ սէր էր որ, աղամանդի պէս սրտերու խորը հասունցած, պահած էր իր արեւը:

Ուրիշներն ալ, մենք Լէլոյէն չէինք յուսար ատանկ սէր, կ'ըսէին, ու, ատանկ ալ սէր կրկնելով, կ'օրօրէին իրենց գլուխները:

Լէլօ բոլոր սէրերուն պատմութիւնները գիտէր, որովհետեւ սիրե՛լ ալ գիտէր.

— Հայտէ, Լէլօ, աս համով հոտով պատմութիւններէն մէկը, բայց շուտով մի լմնցներ, երկնցուր քիչ մը, կը խնդրէին իր բարեկամները:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

(Շար.)

բակաՆ կուսակցութիւնը կոչ մը հրատարակեց, որպէսզի ընդունուի Մոսկուայի թեկնածութիւնը:

Կ՚ըսուի թէ Քանատա, Յունաստան եւ ուրիշ պետութիւններ ալ պիտի հակառակին Ռուսիոյ ընդունելութեան: Իսկ Ֆրանսա կ՚աշխատի հարթել բոլոր դժուարութիւնները, ինչպէս բրաւ Թուրքիոյ համար:

Հայֆա - Պաղտատ երկաթուղին

Իտալական «Քորիէրէ Տէլլա Սէրա» թերթը կը գրէ.— Մեծն Բրիտանիա, Սուէզի ջրանցքով կը պահպանէ Հնդկաստանի իր շահերը: Այդ ջրանցքին բացումը 19րդ դարու ամենամեծ իրաշալիքն եղաւ: Բայց եւ այնպէս, ռազմագիտական տեսակէտով, Սուէզի ջրանցքը կորսնցուցած է իր հին նշանակութիւնը, որովհետեւ ենթակայ է օդային յարձակումներու: Հետեւաբար, Անգլիոն ստիպուեցաւ ուրիշ միջոցներու դիմել, Հնդկական ծովի իր գաղթավայրերը պաշտպանելու համար:

Անգլիա կը խորհի այսպէս լուծել այդ խնդիրը.— Եթէ առաջիկային պատերազմ ծագի եւ Սուէզի ջրանցքը սաւառնակներու բուռն յարձակումին ենթարկուի, Հայֆա - Պաղտատ երկաթուղին շնորհիւ պիտի ապահովէ Հնդկաստանի ճամբան:

Ճիշդ 80 տարի առաջ մէկ միլիոն հնչուն ոսկիով ընկերութիւն մը կազմուեցաւ, այդ երկաթուղիով Միջերկրականը Եփրատի կապելու համար: Այդ թուականին կը կարծուէր թէ Եփրատ գետը նաւարկելի է եւ Անգլիա կը խորհէր այս ձեւով մինչեւ Պարսկաի ծոցը տարածել իր ազդեցութիւնը: Ամբողջ Անգլիան այդ միջոցին հաւանեցաւ այս ծրագրին, մրցելու համար Ֆրանսացի ճարտարագէտ Լէսէփսի մեծ գործին դէմ (Սուէզի ջրանցքին բացումը): Բայց անգլ. կառավարութիւնը ստիպուեցաւ լքել այս մեծ ծրագիրը, Ֆրանսայի համակրանքը շահելու համար: 1888ին, Գերմանիա ստացաւ Անատոլուի երկաթուղիին մենաշնորհը եւ անմիջապէս գործի անցաւ: Տասը տարի յետոյ, Գերմանիա իրաւունք ստացաւ մինչեւ Պարսկաի ծոցը երկարելու գիծը: Երկաթուղին մէկ կողմէ պիտի երկարէր մինչեւ Հալէպ, Մուսուլ, Պաղտատ եւ Պարսկաի շրջանակը, միւս կողմէ ճիւղ մը պիտի ունենար մինչեւ Խաքէնտէրունի նաւահանգիստը: Այս գիծը որ «Պերլին-Պաղտատ» անունով կը կոչուէր, մեծ յուզում առաջ բերաւ ամէն կողմ:

Հակառակ ընդհ. պատերազմին հռչակման, երկաթուղիին շինութիւնը շարունակուեցաւ: Զինադադարին, սակայն, խնդիրը բոլորովին փոխուեցաւ եւ գիծին զանազան մասերը անցան Թուրքիոյ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ:

Անգլիա հիմա կ՚ուզէ վերակենդանացնել հին ծրագիրը, այսինքն երկաթուղի մը շինել Հայֆայի եւ Պաղտատի միջեւ: Այս ծրագիրին պատրաստութեան համար երեք տարիէ ի վեր ջանք կը թափուի: Կ՚ըսուի թէ շինութիւնը չորս տարի պիտի տեւէ եւ 8 միլիոն ոսկիի պիտի ծախսուի:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»ի

5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հատուած յուշերից».— *Յ. Զաւրեան*, «Սայեաթ Նովա».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան*, «Ցլոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— *Սամսոն*, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Զ. Աւալով*, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի սլաքանջները Հաշտ. վեհաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԻՑ*՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայանեան եւ այլք).— *Հին թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ*.— *Գրախօսական*.— *Յաւելուած*, Վ. Եպ. Մանկունի.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը*.— *Նկարներ*:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

*ՎԷՄ*ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այս Կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2.30ին

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զափահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Խօսք պիտի առնեն.— կամ. Մարտիկ. Միութեան կողմէ *Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ*, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ *Գլխապետ Ռ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ*, Զափ. Որբերու Միութեան կողմէ *Պ. Ա. ԳԱԲԻԿԵԱՆ*, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— փլաս կամպէթայի նայող փէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Թափորը ժամը ճիշդ *2.30*ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Հերոսի գերեզմանը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Գ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանի վարչութիւնը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ընկ. Ս. Վրացեանի, որ իր նուիրած 50 հատոր արժէքաւոր գիրքերով ստացաւ Գրադարանիս ճոխացմանը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու Ուրֆայի եւ Շրջականներու բոլոր հայրենակիցները ընտանեօք, այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 2ին Beaument, la Rosière, Bld. du Nord, No. *31, հայրենակից Պ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանի բնակարանը:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Շիտակը հաճելի բան մը չէ սակայն եւ խելքս չի հասնիր... ըսաւ. երկու օր է որ այստեղ է, բայց Տիկինը բռներ է գինքը. այսինքն, Լոնտոնէն ղրկեր է, հոն ալ ինծի ուղղուած նամակ մը՝ որուն մէջ կ՚ըսէ թէ երկրորդ սպասաւորի գործ տուած է անոր...

— Երկրորդ սպասաւոր թէ երրորդ, իմ գիտնալիք բանս չէ, ես իրեն պէտք ունիմ, ըսաւ ոստիկանը. իր շարժումներուն մասին պէտք է բացատրութիւն տայ ինծի... «Լէյտի Ձիլը Լոնտոնէն ղրկեր է», ըսիր, ուրեմն անիկա Լոնտո՞ն էր երկու օր առաջ...

— Այո, Տիկինը երկու օր առաջ Լոնտոն էր, պատասխանեց մարդը:

— Բայց ըսիր թէ այս առտու Լոնտոն մեկնեցաւ, ուրեմն...

— Երէկ իրիկուն ուշ ատեն Լոնտոնէն եկաւ...

— Եւ այս առտու Լոնտոն վերադարձաւ նորէն, այո՞, ինչո՞ւ...

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, պարոն...

— Այցաքարտս տուր քեզի. անիկա շատ լուրջ խնդիր մըն է. այս տղուն պէտք ունիմ, սակայն պէտք ունիմ նաեւ Լէյտի Ձիլին: Ես արդէն անոր համար եկայ եւ արկածով սատր հանդիպեցայ... ըսէ նայիմ, Լէյտի Ձիլը ինչո՞ւ այդքան աճապարանօք Լոնտոն վերադարձաւ...

— Նախաճաշէն առաջ հեռագիր մը ստացաւ, կարծեմ այդ էր պատճառը, ըսաւ մարդը որ բաւական յուզուած էր հիմա ոստիկանին վերջին խօսքերէն. շատ մը նախաճաշեց եւ անմիջապէս Զէսթըր գնաց ինքնաշարժով, շոգեկառքը առնելու համար...

Ումըրգիլ բակէն ներս մտաւ եւ նըշան ըրաւ Ամերիկացիին որպէսզի իրեն հետեւի:

— Հիմա ինծի մտիկ ըրէ, ըսաւ ան բարապանին. քեզի ձանձրոյթ պատճառել չեմ ուզեր եւ չեմ ուզեր նաեւ որ միւս ծառաները կասկածին, բայց այս տղուն հետ քիչ մը խօսելիք ունիմ. կամ այստեղ կը խօսիմ իրեն հետ եւ կամ Զէսթըրի ոստիկանատունը կը տանիմ զինքը... այստեղ աւելի լաւ է, սենեակ մը կրնա՞ս յատկացնել մեզի...

— Խելքս չի հասնիր, կմկմաց բարապանը ճամբան ցոյց տալով՝ ակամայ. շատ հաճելի բան մը չէ ինծի համար, տիկինս ալ տղաս այստեղ չեն եւ չեմ գիտեր ի՞նչ ընեմ... բայց քանի որ գաղտնի ոստիկան էք եւ կ՚ուզէք այս տղուն հետ խօսիլ...

Դուռ մը բացաւ եւ պզտիկ հիւրանոց մը ներս առաջնորդեց երկու այցելուները՝ շատ դժգոհ երեւոյթով:

— Շնորհակալութիւն, ըսաւ Ումըրգիլ. մի վախնար... կրնինք հարցաքննելէ յետոյ քեզ նորէն պիտի տեսնեմ, թերեւս աւելի բացատրութիւններ կուտաս այն ատեն. հիմա, մեզ առանձին ձգէ...

Երբ բարապանը դուրս ելաւ, ոստիկանը տղուն դառնալով, շարունակեց.

— Հիմա ըսէ նայիմ. անկեղծօրէն պատմէ ինչ որ գիտես, որովհետեւ գիտցած ըլլաս, վճռակդ ծանր է. սա սեղանին միւս կողմը նստէ եւ ինծի մտիկ ըրէ... կ՚ըսես թէ Լէյտի Ձիլը քեզ այստեղ ղրկեց երէկ չէ առջի գիշեր՝ իբրեւ երկրորդ ծառայ, լաւ, ինչպէ՞ս եղաւ որ Լոնտոնի մէջ Լէյտի Ձիլին հանդիպեցար... Զմռնաս որ այդ իրիկուան բոլոր շարժումներուդ քիչ – շատ տեղեակ եմ... սպասաւորի տարազդ կը հագնիս, բնակարանէդ դուրս կ՚ելլես՝ սովորական ժամուն, պանդոկ երթալու համար, բայց չես երթար... ինչո՞ւ...

Կրին յուզուած արտայայտութիւնով մտիկ ըրաւ ոստիկանին խօսքերը եւ կասկածանքով նայեցաւ իր երկու այցելուներուն: Երբ ոստիկանը վերջին հարցումը ըրաւ, աթոռին վրայ տեղաւորուեցաւ եւ ըսաւ.

— Դժուար է, Պ. Ումըրգիլ, շատ դժուար... երանի թէ Տիկինը հոս ըլլար... ես բան մը չեմ ըրած...

— Երանի թէ ըլլար, պատասխանեց ոստիկանը սրտանց. մեր երկուքին ուզածն ալ ճիշդ այդ էր... մենք Լէյտի Ձիլը կ՚ուզենք եւ անոր համար եկած էինք արդէն... բայց անիկա հոս չէ, դուն հոս ես... հիմա, ինծի մտիկ ըրէ եւ ըսէ ինչ որ գիտես, շատ բաներ գիտնալու ես դուն... Ալֆրէտ Ճէքինի գիտցնութեան օրը դուն վըկայ էիր եւ վստահ եմ որ վկայ ըլլալուդ համար է որ այստեղ ես այժմ... ըսէ, ինչո՞ւ գործի չի գացիր այդ իրիկունը...

— Որովհետեւ Ճէնիսընը տեսայ, պատասխանեց տղան՝ քիթը-բերանը կախած:

Ումըրգիլ անմիջապէս նայեցաւ Ամերիկացիին որ ձեռքերը գրպանը՝ տղուն ետեւը կեցած էր. յետոյ յանկարծ հարցուց.

— Ճէնիսընը ո՞ւրկէ կը ճանչնաս...

— Հարցաքննութեան օրը տեսայ...

— Ուրիշ անգամ հանդիպեցա՞ր իրեն...

— Այո, մէկ, երկու անգամ...

— Ո՞ւր...

— Պանդոկը. իրիկուն մը հոն եկաւ եւ Ալֆրէտ Ճէքինի մասին ինծի տեղեկութիւններ հարցուց. քանի մը բաներ ըսի՝ անոր ծխարանը գտնուելուն մասին... եւ անիկա — քանի որ սկսայ, ըսեմ թող լմննայ — ինծի երկու երեք ոսկի տուաւ եւ ըսաւ որ աւելին պիտի ստանայի յետոյ...

— Օ՛հ... Ճէնիսընին ի՞նչ ըսիր...

— Ըսի որ երբ Ճէքինը ժամը 9.30ին ատենները ծխարան եկաւ՝ այնտեղ ծեր մարդ մը եւ երիտասարդ կին մը կային. ծերուկը լրագիր կը կարդար, իսկ կինը նամակ կը գրէր... Ճէքինը ինծի ըմպելիք մը ապսպրեց... գուրս ելայ ու երբեքը միասին այնտեղ մնացին... երբ վերադարձայ մարդը եւ կինը մեկնած էին, Ճէքինը առանձին էր... յետոյ... մնացածը արդէն ըսած եմ հարցաքննութեան ժամանակ:

— Գիտեմ... Ճէքին անհանգիստ էր եւ դուն տեսար որ գրպանէն թուղթ մը հանելով կարդաց, յետոյ դուրս գնաց... լաւ... Ճէնիսընը ի՞նչ ըսաւ:

— Հարցուց թէ այդ մարդն ու կինը կը ճանչնա՞յի. «ոչ, բայց քանի մը օր է պանդոկն են եւ կրնամ հասկնալ թէ ովքեր են», ըսի... դուրս ելայ եւ վերադարձիս իրեն յայտնեցի թէ ովքեր էին...

— Լաւ, ովքե՞ր էին անոնք...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.298

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԽԻԽԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

VENDREDI 7 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2593

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ»

Նոր ստացանք «Պրոմեթէ»ի բացառիկ թիւը (92), ամբողջովին յատկացուած «Կովկասեան Համադաշնակցութեան դաշինքին»:

Աչքի առջեւ ունենալով այս վաւերագիրը, փորձենք ամփոփել անոր հիմնական կէտերը, որոնց մասին հակասական հրատարակութիւններ երեւցան թերթերու մէջ:

Դաշինքը կնքուած է 1934 յուլիս 14ին, Պրիւքսէլի մէջ, մասնակցութեամբ երեք երկիրներու,— Ազրբէջան, Հիւս. Կովկաս եւ Վրաստան:

Ստորագրողներն են՝ այդ երեք երկիրներու «Ազգային կեդրոններ»ու ներկայացուցիչները,— Ազրբէջանի կողմէ՝ Ռասուլ զատէ եւ Թոփճիպաշեւ, Հիւս. Կովկասի կողմէ Սունչ, Իպրահիմ Չուլիք եւ Ջաքման, Վրաստանի կողմէ՝ Ժորտանիա եւ Չխենկէլի: (Ազրբէջանի եւ Վրաստանի պատուիրակները կը յիշեն իրենց նախկին հանգամանքները, իսկ Հիւս. Կովկասի լիազօրները միայն իրենց անունները նշանակած են):

Դաշինքը հրատարակուած է երեք լեզուներով,— ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ գերմաներէն: Նոյն երեք լեզուներով կոչ մըն ալ կցուած է ուխտին, իսկ շարք մը մասնաւոր յօդուածներ կը բացատրեն գործին արժէքը, Ժորտանիայի, Ռասուլ զատէի, Չուլիքի, Միր – Եագուպի եւ Կվազավայի ստորագրութեամբ: Արտատպուած է նաեւ «Ժունալ տը Ժընեւ»ի խմբագրականը, որ երեւցաւ «Յառաջ»ի մէջ:

Ի՞նչ կ'ըսէ դաշինքը. —

Կովկասեան ազգերը կրնան զարգանալ միայն կատարեալ անկախութեան մէջ: Արդ, «չափազանց դժուար է» այդ նպատակին հասնիլ, եթէ Կովկասի բոլոր ուժերը չմիանան հասարակաց սահմանի մը մէջ: Եւ «նկատելով»ները կը յանգին Համադաշնակցութեան, վեց գլխաւոր կէտերու վրայ,—

1. Համադաշնակցութիւնը երաշխաւորելով իւրաքանչիւր հանրապետութեան ազգային նկարագիրը եւ գերիշխանութիւնը, արտաքին աշխարհին առջեւ պիտի գործէ յանուն բոլոր հանրապետութեանց, իբրեւ միջազգային միութիւն մը: Հասարակաց հանգամանք պիտի ունենայ քաղաքական եւ մաքսային սահմանը:

2. Դաշնակից հանրապետութեանց արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի վարեն Համադաշնակցութեան իրաւասու օրգանները:

3. Սահմաններու պաշտպանութիւնը պիտի յանձնուի Համադաշնակցութեան բանակին, որ կազմուած պիտի ըլլայ դաշնակից հանրապետութեանց բանակներէն, միակ հրամանատարութեամբ:

4. Բոլոր վէճերը, եթէ ուղղակի բանակցութիւններով չկարգադրուին, պիտի յանձնուին իրաւարարութեան կամ Համադաշնակցութեան Գերագոյն Ատեանին:

5. Մասնագէտներու յանձնախումբ մը կարելի եղածին չափ շուտով պիտի յօրինէ սահմանադրութեան նախագիծը, որ հիմ պիտի ծառայէ իւրաքանչիւր հանրապետութեան առաջին սահմանադիր ժողովի աշխատանքներուն:

6. «ԱՅՍ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՄԷՋ ՏԵՂ ՄԸ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ»:

Բառացի թարգմանեցինք եւ գլխագիր շարել տուինք վերջին հատուածը, որովհետեւ, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա բողներ եղան թէ «արդէն ապահովուած է» Հայերու մասնակցութիւնը:

Ուրեմն, երեք երկիրներու տարագիր ներկայացուցիչները վերջնապէս ստորագրած են ուխտը, եւ այժմ յառաջ կը տանին սահմանադրութեան մշակումը:

Տարիներու ընթացքին մեր տեսակէտները յստակօրէն, յամառօրէն եւ տիրաբար յայտնած ըլլալով այս հարցի մասին, մենք նոր ըսելիք չունինք:

Պատկերը ամբողջացնելու համար, երկու խօսք ալ՝ դաշինքին ստորագրութեան առթիւ հրատարակուած գրութեանց մասին:

Անշուշտ բոլորն ալ մէկ բերան կը փառաբանեն գոյացած համաձայնութիւնը, փաղաքշական խօսքեր ուղղելով բացականերուն եւ վարդագոյն ապագայ մը նախատեսելով Կովկասի համար:

Այսպէս, «Կովկասի Անկախութեան Կոմիտէ»ն, որ հոգեւոր հայրն է ինչպէս «Պրոմեթէ»ի, նոյնպէս այս ձեռնարկին, իր կոչին մէջ կ'աղաղակէ.

— «Քաղաքացիներ Կովկասի, միացէ՛ք: Ամէնքդ մէկ շարուեցէք այս (Համադաշնակցութեան) դրօշին տակ: Ձեր աջակցութիւնն ընծայեցէք այն գործին զոր գլուխ պիտի հանենք: Ուսումնասիրեցէք զայն եւ դատեցէք մանրամասնօրէն բոլոր քաղաքական կազմակերպութեանց մէջ, առանց կուսակցական կամ ծրագրային խտրութեան, եւ մեզի հաղորդեցէք ձեր միաձայն համամտութիւնը»:

Անկախութեան Կոմիտէն «մեծ դէպքեր» եւ «վճռական օրեր» նախատեսելով, անհրաժեշտ կը գտնէ սերտ «միութիւնն ու գործակցութիւնը», եւ կը ծանուցանէ թէ խորհրդաժողով մը պիտի հրաւիրէ, իր գործունէութեան հաշիւը տալու եւ նոր մարմնի մը կազմութիւնը առաջարկելու համար:

Նոյն ոգին՝ միւս անհատական գրութեանց մէջ: Եւ քօղարկեալ կամ յայտնի մեծարանքներ՝ ի պատիւ Թուրքիոյ:

Օրինակ, Ռասուլ զատէն բոլորովին վստահ է թէ «միացեալ եւ անկախ Կովկասի մը գաղափարը պիտի գոհացնէ մեր Հարաւի դրացիները, որոնք ամէն անգամ տուժած են ռուսական աշխարհակալութեան տարապայման ախորժակներէն»:

Տոքթ. Միր – Եագուպ նոյն բանը կ'ըսէ աւելի բացորոշ, Համադաշնակցութիւնը ամուր պատնէշ մը համարելով Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի համար, ընդդէմ հիւսիսի աշխարհակալութեան:

Որ եւ է մեկնութեան կը կարօտի՞ն այս մեծարանքները: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱԾ Է»

»»»· ·«««

ՀԻԹԼԵՐԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՄԲԱՆ ՀԱՐԹՈՒԱԾ՝ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ...

Սեպտեմբեր 5ին հանդիսաւորապէս բացուեցաւ նացիներու համագումարը՝ Նիւրէնպէրկի մէջ: Կը մասնակցէին 500,000 նացիներ (հիթլէրական): Այս առթիւ կարդացուեցաւ Հիթլէրի մէկ յայտարարութիւնը, իբրեւ Առաջնորդ եւ վարչապետ Գերմանիոյ:

Յայտարարութեան գլխաւոր միտքն այն է թէ ազգային – ընկերվարական յեղափոխութիւնը վերջացած ըլլալով, այժմ սկսած է շինարար եւ արտադրական աշխատանքի շրջանը: Ահ գլխաւոր կէտերը.—

« Չկայ յեղափոխութիւն մը որ տեւական ձեւ առնելով անիշխանութեան չառաջնորդէ: Յեղափոխութիւն մը չի կրնար ինքն իրմով իրականացնել ծրագիր մը: Ան միայն ճամբան կը բանայ այն ուժերուն որոնք ունին ճշգրիտ ծրագիր մը եւ կ'ուզեն իրականացնել զայն: Ինչպէս որ աշխարհը պատերազմներով չապրիր, նոյնպէս ժողովուրդները յեղափոխութեամբ չեն ապրիր: Երկու պարագաներուն մէջ ալ, շատ–շատ կարելի է նոր կեանքի մը պայմանները ստեղծել: Վա՜յ եթէ կործանման արարքը ի սպաս դրուած չէ աւելի լաւ եւ բարձր գաղափարի մը, այլ կը ծառայէ միայն ոչնչացման ոչնչական բնազդին եւ կը յանգի յաւիտենական ատելութիւն ստեղծելու, փոխանակ նոր եւ լաւագոյն կառուցման մը: Յեղափոխութիւն մը որ իր միակ առաքելութիւնը կը տեսնէ քաղաքական թշնամիի մը ջախջախման կամ նախապէս կատարուած գործի մը ոչնչացման մէջ, աւելի լաւ արդիւնքի մը չի յանգիր քան համաշխարհային պատերազմ մը որ իր անագորոյն վախճանը կամ աւելի ճիշդ շարունակութիւնը կը տեսնէ անիմաստ վճիռներու մէջ. (կ'ակնարկէ Վերսայլի դաշնագրին): Յեղափոխութիւնը երկրորդական հանգամանք ունի: Կարեւորը ծրագրի մը մէջ արտայայտուած գաղափարը եւ կամքն են: Ազգային – ընկերվարական շարժումը իր յեղափոխական պայքարը սկսաւ ոչ թէ անոր համար որ անբաւական կը համարէր իր նախորդներուն գործելու ճարտարութիւնը, այլ որովհետեւ բոլորովին սուտ եւ սխալ էին իրենց հետեւած դրութեան հիմերը: Այնքան զէշ էին որ գործելու լաւագոյն եղանակը չպիտի կրնար բան մը փոխել ի նպաստ ազգին »:

Յայտարարութիւնը յետոյ կը բացատրէ թէ Գերմանիոյ ներկայ վարիչները տիրացած են կատարեալ իշխանութեան եւ թէ ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը գերագոյն եւ բացարձակ տէրն է Գերմանիոյ: Եւ կը շարունակէ.

— «Պետութեան ղեկավարութիւնը գիտէ թէ ի՛նչ կ'ուզէ եւ կ'ուզէ ինչ որ գիտէ:

Ան իրաւունք ունի այդ կարծիքը կազմելու իր մասին, որովհետեւ իր ետին ունի պատմութեան մէջ խիստ հազուագիւտ փորձերու վկայութիւնը: Գերմանիոյ այսօրուան ղեկավարութիւնը ղեկավարութիւնն է ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան: Ապագայ սերունդները գերմանական հրաշք պիտի կոչեն այն ինչ որ կուսակցութիւնը յաջողեցաւ իրականացնել 15 տարուան կարճ շրջանի մը մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ որոշած է պաշտպանել այն իշխանութիւնը որ տրուած է իրեն: Ան չի վախնար ոչ ոքէ եւ անձնատուր չըլլար ոչ ոքի առջեւ: Գերմանական կեանքին ձեւը այժմ վերջնապէս ճշդուած է յառաջիկայ հազար տարիներուն համար»:

«Սաղմին մէջ պիտի խեղդենք»

Այս առթիւ, յայտարարութիւնը կը յիշէ քանի մը թուանշաններ.— 1933 մարտին, խորհրդարանի ընտրութեան ատեն, 17-ուկէս միլիոն քուէարկուներ ձայն տուին ազգային – ընկերվարութեան: 1933 նոյեմբերին, 40 միլիոն Գերմանացիներ վաւերացուցին կառավարութեան որոշումը Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ ժընեւէն հեռանալու մասին: Տասը ամիս վերջը, աւելի քան 30 միլիոն քուէարկուներ ձայն տուին տարամերժօրէն ազգային – ընկերվարական ղեկավարութեան մը:

Յետոյ փառաբանելով նուաճումները, յայտարարութիւնը սպառնալիքներ կ'ուղղէ այն չորս միլիոն քաղաքացիներուն որոնք « ոչ » պատասխանած էին օգոստոս 19ի քուէարկութեան ատեն:

— « Մեր յառաջիկայ յարձակողականը պիտի ոչնչացնէ նաեւ այդ ոչ ազգային – ընկերվարական ըմբռնումները: Մենք մեր գաղափարին շուրջը պիտի համախմբենք ինչ որ գերմանական է. մնացեալը նոյնքան քիչ արժէք պիտի ունենայ գերման ազգային ապագային համար որքան ոճրագործներու սովորական ցոյլը մարդկային ընկերութեան համար: Մենք գործադրիչներն ենք ազգային կամքին: Ահա թէ ինչո՛ւ իր սաղմին մէջ պիտի խեղդենք բռնութեան որ եւ է փորձ ազգային – ընկերվարական ղեկավարութեան դէմ, ո՛ւրկէ ալ գայ: Մենք բոլորս գիտենք թէ ազգը որու յանձնած է գործելու պաշտօնը: Վա՜յ անոր որ չի գիտեր կամ կը մոռնայ: Գերմանիոյ մէջ յեղափոխութիւն չպիտի ըլլայ յառաջիկայ հազար տարիներու ընթացքին »:

Յայտարարութիւնը կը խօսի նաեւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, շեշտելով թէ « գերման ազգը կ'ուզէ, առանց ատելութեան եւ վրէժխնդրութեան, խաղաղութեամբ եւ բարեկամութեամբ ապրիլ « անոնց հետ որ մեր թշնամիներն էին դեռ 15 տարի առաջ »: Բայց, պիտի պաշտպանէ իր պատիւը, անկախութիւնը, ազատութիւնը եւ իրաւունքներու հաւասարութիւնը:

Յայտարարութեան մնացեալ մասը համառօտ ուղեգիծ մըն է, յառաջիկայ գործունէութեան համար: Հիթլէր երկուշաբթի նոր ճառ մը եւս պիտի խօսի, համագումարին փակման առթիւ:

⁂ Այս տարի ալ արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած էին, կարելի եղածին չափ շուք տալու համար համագումարին: Ժողովին առթիւ Նիւրէնպէրկ փութացած էին 180,000 հիթլէրական վարիչներ: Ժողովավայրը հազիւ 30,000 մարդ կ'առնէ: Առաջին օրը Նիւրէնպէրկ հասած էին 45 շոգեկառք լեցուն կամաւոր աշխատաւորներ, 16 կառախումբ՝ աշխատաւորական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, երկրորդ օրը՝ 75 կառախումբ քաղաքական ներկայացուցիչներ: 80,000 «հարուածային» ընկերներ գացած էին քալելով: Նիւրէնպէրկ հազարամեայ պատմական քաղաք մը ըլլալով, Հիթլէր երկու տարիէ ի վեր այնտեղ կը հաւաքէ իր հաւատարիմները, որպէսզի աւելի խոր տպաւորութիւն գործէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

Չեմ գիտեր թէ ո՛վ պիտի շահէր առաջին պարգեւը, եթէ « Հայաստանը սիրելու » մրցում մը կազմակերպուէր:

Այդպիսի մրցումի մը չպիտի կրնար մասնակցիլ Դաշնակցութիւնը, իբրեւ «թշնամի հայրենեաց »:

Ուրեմն, կը մնան ռամկավարները, Հօկը, Ս. Դ. Հնչակեանները, բարձրաստիճան կղերը, «Վերաշինաց »ները, բոլոր շուկաներու ջոջ – աղաները, բանուորականները եւ « ուղեկից » գրող – բրոցները:

Այս բոլոր խմբակները այնքան մաքուր սիրով կը սիրեն Հայաստանը որ, անոր երեսը տեսնելու ալ պէտք չեն զգար:

Հայաստանը սիրելու համար անպատճառ երթալ տեսնե՞լ պէտք է,— կը հարցնէ պատուելի « Պայքար », Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը:

Ես շատ խելացի եւ տրամաբանական կը գտնեմ այս հարցումը:

Չէ՞ որ, տարիներէ ի վեր Ամերիկայէն հարսնցու կը սիրեն, կը գտնեն եւ կ'ապսպրեն լուսանկարով, առանց աղջկան երեսը տեսնելու: Եւ փոխադարձաբար:

Երբ կեանքիդ ընկերը կը սիրես միայն լուսանկարը տեսնելով, ինչո՞ւ չպիտի կրնաս Հայաստանն ալ սիրել ... քարտէսին վրայ նայելով, պատկերազարդ գիրք մը թղթատելով կամ շարժանկարը դիտելով:

Դժբախտաբար, թուլբերան են Հայաստանի գոյնզգոյն սիրահարները:

Մէկը միւսին ոտքին կոխե՞ց, վշտացողը բերանը կը բանայ եւ բոլոր « գաղտնիքները » դուրս կուտայ:

Կ'ուզէի՞ք ճաշակել հատ մը.

— « *Քանի քննենք Դուրեան Յանձնախումբի եւ ռամկավար առաջնորդներու գործունէութիւնը Դուրեանի սպանութեան առթիւ եւ անոր մարմնի չահագործման վերաբերմամբ, այնքան կը համոզուինք թէ այս խմբակը ոչ միայն հասարակ գիշակերներու եւ գիտակապուտներու վոհմակ մըն է, այլեւ քաղաքական մարդի լարախաղացներու խմբակ մը* »:

Այս թուլբերանը՝ « Բանուոր »ն է, Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներուն օրկանը, որ ամբողջ երեք սիւնակ բան թխեր է, ապացուցանելու համար իր մեղադրանքները:

Իբրեւ լուսաբանութիւն ըսեմ որ՝ երբ Դուրեան արք.ի դիակը անուրդի հանուեցաւ, յանձնախումբ մը ռամկավարները կազմեցին, հատ մըն ալ՝ հայ կարմրուկները:

Այդ օրէն ի վեր, մէկը միւսին օձիքին փակած է եւ հաշիւ կը պահանջէ:

Բոլշեւիկները կը պահանջեն Հայաստան փոխադրել դիակը, — քանի որ արտօնուած է—եւ փոխադրութեան ծախքերը գեղչելէ յետոյ, մնացեալը յատկացնել ներգաղթի:

Ռամկավարներուն համար մա՛հ է բաժնուիլ « Սուրբ »ին դիակէն: Մահ բարոյական եւ նիւթական:

Հայաստանը կարելի է սիրել հեռուէն, պատկերներով եւ զարմանազան պատմութիւններով:

Բայց, կարելի՞ է դիմանալ «Դուրեան ֆոնտ»ի կարօտին, «Սուրբ»ը փոխադրելով Էջմիածին ...

Եւ փոխասացութիւնը կը շարունակուի:

ՎԱՀԷ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ դադրեցնելու համար, նախագահ Ռուզվէլթ որոշեց երեք միջնորդներ նշանակել: Երկու կողմերն ալ հաւանութիւն յայտնեցին այս կարգադրութեան: Գործադուլը կը շարունակուի տակաւին եւ ծանր խռովութիւններ պատահած են շատ մը վայրերու մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ համագումարը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը դատապարտէ ֆաշականութիւնը եւ ամէն տեսակ դիկտատուրա: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ համայնավարութիւնը կը նահանջէ Անգլիոյ մէջ, բայց ֆաշականութիւնը զգալի ուժ մը կը դառնայ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ *սկսան նաեւ Պրիւքսէլի մէջ, ժողովուրդին գործօն մասնակցութեամբ: Կամաւորներ որոշեալ ժամուն սալայատակներու վրայ կը պառկին, իբրեւ կազէ թունաւորուած կամ վիրաւոր, եւ Կարմիր Խաչը օգնութիւն կը կազմակերպէ: Մանրամասնութիւնները կը սպասենք մեր թղթակցէն:*

ԹՈՒՐՔԻԱ որոշեց իր թեկնածութիւնը դնել Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին համար: Այս անգամ աթոռ մը թափուր պիտի մնայ, Չինաստանի հրաժարումով: Չէ՞ որ ախորժակը ուտելով կը բացուի...

ՖԻԼԻՊԷԻ մէջ դատի քաշուած են 123 զինուորներ, 19 – 22 տարեկան, իբրեւ հայրենադաւ: Ընդհ. դատախազը մահապատիժ կը պահանջէ քառասունին համար, իսկ թիապարտութիւն՝ 88ին համար: Փարիզէն բողոքներ կը տեղան այս առթիւ:

ՇԱՍԷՆ (Իզէր) կը գրեն մեզի թէ՝ նոր կարգադրութեան համաձայն, Նանսէնեան անցագրի համար յաւելուածական տուրք սկսած են գանձել հայ եւ ռուս գաղթականներէն: Անոնք որ քսան ֆրանքնոց ինքնութեան թուղթ ունին, կը վճարեն 12.50, իսկ հարիւրնոցները՝ 50 ֆրանք: Բոլոր Հայերը իրենց վճարումները կատարած են սեպտեմբեր 1ին, բացի անոնցմէ որ Սուրիոյ կամ Լիբանանի հպատակ են: Ասոնց մասին հարցում ուղղուած է նահանգապետութեան:

60,000 ***ՀՐԵԱՆԵՐ*** հեռացած են Գերմանիայէն, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Այս գաղթականներուն 25 հազարը հաստատուած են Պաղեստինի մէջ:

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ գնաց Թուրքիոյ հողագործական գործավարը: Վարչապետ Ըսմէթ փաշան ալ պիտի երթայ իր ետեւէն, 15 օրուան համար:

ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ պատերազմի պիտի յանգի, յայտարարեց Պ. Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ Փարիզէն անցած էր Ժընեւ երթալու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԵԼԼԷՆԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ. Վէնիզելոս, որ հակաթուրք պայքարի առանցքը կազմեց իր երկրին մէջ՝ նոյն պայքարը իր քաղաքական կեանքին առանցքը դարձնելով, քանի մը տարի առաջ, անակնկալօրէն, Թուրքիոյ մերձեցման տեսակէտը մէջտեղ դրաւ։ Շահերու հակադրութեան յաջորդած էր շահերու նոյնութիւն մը։ Վէնիզելոս նոյնքան արմատական եղաւ իր բարեկամութեանը մէջ։ Ձիթենիի ճիւղը ձեռքը՝ գնաց Էնկիւրի։

— Ուրիշ ելք չունի Յունաստանը, ըսուեցաւ բոլոր իրատեսներու կողմէ։

Այդ էր պատճառը, ապահովաբար, որ Պ. Ցալտարիս եւս նոյն քաղաքականութեան հետեւեցաւ։ Աւելին,— իր հետ տարաւ բանակի ներկայացուցիչը ու վերադարձաւ իբրեւ զինակից։

Այդ կրկնակի այցելութիւններէն յետոյ, որոնց վերջինը ըսին թէ յատկացուած էր զինուորական գործակցութեան պայմանները ճշդելու, ամիսներու պատմութիւն է։

Ու մինչ կը սպասուէր որ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ «վարչական սահմանները ձեւականօրէն միայն գոյութիւն ունենան», ստեղծուի «երկու մայրաքաղաքներով մէկ պետութիւն մը» եւ «երէկի թշնամի ազգերը եղբայրանան» այլեւս, բոլորովին հակառակ դէպքերու ականատես եղանք։

Առաջինը՝ Պալքանեան ուխտի պարագան էր։ Ծանօթ է որ Թուրքիա ամէն ճիգ թափեց որպէսզի ստորագրուի այդ ուխտը։ Նախ քան այդ՝ Ցալտարիսի Էնկիւրիի այցելութեան առթիւ, ստորագրուեցաւ «սահմաններու փոխադարձ պաշտպանութեան դաշինք մը»։ Եւ երբ մեծաշուինդ յայտարարութիւններով Թուրք մամուլը կը ծանուցանէր թէ արտաքին նախարարները Պելկրատէն անցած են Աթէնք ու ստորագրած Պալքանեան ուխտը, յանկարծ երեւան եկաւ մեծ խոչընդոտ մը։ Կրետացին էր որ, անվերապահ մերկացումներով հրապարակ իջաւ եւ ուժգնօրէն ընդդիմացաւ այդ ուխտին պարտադրած յանձնառութիւնները վերցնելու։

Պատճառը պարզ է,— Իտալական յարձակման մը պարագային, Յունաստան անզօր է ի նպաստ Թուրքիոյ ասպարէզ իջնելու։

Վէնիզելոս իրաւացի՞ էր թէ ոչ,— մեզի վերաբերեալ հարց մը չէ այդ։ Բայց, ուշագրաւ է այն պարագան թէ ստորագրուած ուխտի մեկնաբանումը Պ. Վարչապետին կողմէ երեսփոխանական ժողովին մէջ եղաւ այնպիսի ձեւով մը որ շատ բան կը նուազեցնէր ուխտի զինական արժէքէն։ Այնպէս որ շատ բնական էր Թրքական պաշտօնական շրջանակներու դժգոհութիւնը Վէնիզելոսի ընդդիմութենէն, եւ, անկէ վերջ, յոյն կառավարութենէն, տրուած ըլլալով որ «Էնկիւրին յուսախաբ էր եղած»։

Եթէ փորձենք, ուրեմն, Թուրքեւ–հելլէն բարեկամութեան փաթթուած կծիկը քակել իր այս ծայրէն, պիտի ըմբռնենք, շատ դիւրաւ, թէ ինչու զինակից Էնկիւրին վերջին ամիսներու ընթացքին երկու լուռ հարուածներ փորձեց տալ Աթէնքի։

Առաջինը այն «մութ ամպ»ն է, որուն ակնարկած էր կառավարական թերթերէն մին, դժգոհելով որ Թուրքիա, օտարականներու մասին հրատարակած իր օրէնքով, բազմաթիւ Յոյներ արտաքսեց Պոլսէն։ Անկախ արտաքսումի ձեւէն, որ հին ու նոր Թուրքիաներուն յատուկ է, Էնկիւրիի այդ քայլը դժգոհեցուց Աթէնքը, քանի որ, ինչպէս կ'ըսէր հելլէն կառավարական թերթը, երկու երկիրները ոչ լոկ դրացիներ էին եւ ոչ ալ միայն բարեկամներ, այլ՝ զինակիցներ։ Այսինքն՝ մէկուն շահերուն վտանգումի պարագային միւսը պարտաւոր է իր կեանքի գինով պաշտպանելու զայն։ Այս բոլոր դժգոհութիւնները, սակայն, անհետեւանք մնացին, եւ Ըսմէթի կառավարութիւնը անվրդով, գործադրեց իր որոշումը։

Մեզի ծանօթ չեն թէ այդ խնդրի մասին պաշտօնական Աթէնքը ինչ է ըսած Էնկիւրիի։ Ուշագրաւ է, սակայն, որ նոյն Աթէնքը սկսած է դժգոհիլ Էնկիւրիի մէկ ուրիշ քայլէն։

Կը յիշուի որ, Թուրքիա ճարտարարուեստական ծրագիր մը պատրաստեց։ Հնգամեակ մը, որուն առաջադրութեանց ու կարելիութեանց մասին յաջորդական յօդուածներով արտայայտուած ենք այս սիւնակներուն մէջ։ Համաձայն այդ ծրագրին, Թուրքիոյ զանազան քաղաքներու մէջ գործարաններ պիտի հաստատուին։ Թերթերը հաղորդեցին թէ վարչապետ Ըսմէթ վերջին օրերս բացումը կատարեց մէկ երկու գործարաններու։

Արդ, կը պարզուի որ այս պարագան եւս դժգոհութիւն պատճառած է Յունաստանի։

Այսպէս, Աթէնքի «Նէօս Քոզմոս» թերթը, Թուրք մամուլէն կ'արտատպէ այն տեղեկութիւնը թէ՝ Թուրք կառավարութեան ճարտարարուեստական ծրագրին համաձայն, Թուրքիոյ մէջ պիտի բացուին գործարաններ՝ կերպասեղէնի եւ ապակեղէնի, այսինքն՝ այնպիսի արտադրութիւններու, որոնք Յունաստանէն եւս կը ներածուին։

«Նէօս Քոզմոս», տալէ վերջ այս տեղեկութիւնները, կը գրէ ի մէջ այլոց.

— «Այս ձեւով, Թուրքիա արգելք պիտի ըլլայ հելլէն եւ Թուրք առեւտրական յարաբերութեանց ընդարձակմանը եւ բարելաւմանը։ Հելլէններու համար այս փաստը շատ տխուր է, որովհետեւ համաձայն ճարտարարուեստի ստեղծումով զուր գացած կ'ըլլան այն զոհողութիւնները զորս Յունաստան ըրած է առեւտրական յարաբերութեանց կնքումին առթիւ»։

«Նէօս Քոզմոս» առանձին չէ, սակայն։

«Խաթիմ» թերթը եւս կը յայտնէ նոյն դժգոհութիւնը՝ նոր գործարաններու բացման առթիւ։

«... Համաձայն առեւտրական դաշնագրի ոգիին, կ'ըսէ յիշեալ թերթը, կանխելու համար վտանգաւոր մրցակցութիւն մը, ինչպէս եւ որպէսզի իրենց արտադրական ուժերը զարգանան, Յունաստան եւ Թուրքիա որոշած էին համաձայն ճարտարարուեստ ստեղծել։ Հակառակ ասոր, Թուրքիոյ մէջ կը բացուին գործարաններ՝ կերպասեղէնի եւ ապակեղէնի յատուկ, բան մը որ կը նշանակէ թէ ոչ միայն պիտի նուազի հելլէնական արտածումը՝ նաեւ արտադրութեանց, այլեւ պիտի սկսի վտանգաւոր մրցակցութիւն մը Պալքաններու եւ Եգիպտոսի մէջ։ Ասիկա չէ՞ դպչիր հելլէնեւթուրք համաձայնութեան ոգիին»։

Անշուշտ։ Եւ Էնկիւրին շատ լաւ գիտէ թէ Յունաստանի ո՞ր թելին կը դպչի։ Իրականին մէջ, համաձայնագրին կամ զինակցութեան այս կամ այն կէտէն աւելի, ոգին է որ կորսնցուցած է, հազիւ ստեղծուած, իր անկեղծ բնոյթը։

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ Թուրքիա ինչու այսպէս կը շարժի։

Իրապէս՝ պարտադրելու՞ համար իր զինակիցը, որ յանձնառութիւններ վերցնէ։ Հաւանաբար։ Եւ սակայն, Աթէնքի վերապահութիւններէն օգտուեցաւ ու կ'օգտուի իր հիմնական ծրագիրը իրականացնելու համար։ Ինչպէս ամէն մէկ երկրի, նոյնպէս եւ Թուրքիոյ համար բոլոր բարեկամութիւններն ու զինակցութիւնները նպատակ չեն, այլ՝ միջոց։

Թուրքիա, ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ շեշտած ենք, մէկ հիմնական նպատակ ունի,— անկախացնել իր գոյութիւնը։ Այդ նպատակը զինք կը պարտադրէ գտնել միջոցներ,— զինակցութիւն, բարեկամութիւն, ուխտ։ Բայց մանաւանդ,— ուժեղացում։

Աւելորդ է կրկնել, որ ճարտարարուեստական ծրագիրը եւս թելադրուած է, գլխաւորաբար, այդ հիմնական նպատակէն։ Դեռ քանի մը օր առաջ, Իշ դրամատան տասնամեակի առթիւ, Մ. Քէմալի խօսքը դրեր էին իբրեւ նշանաբան ցուցահանդէսին,— «Երկրին անկախութիւնը տնտեսական ինքնավարութեամբ կարելի է»։

Թուրքիա, սակայն, տեսնելով որ Յունաստան իր տուած յոյսերը չարդարացներ, եւ, երկրորդ, իր փորձած ցանցին մէջ չիյնար Պուլկարիան, ոչ ալ Իտալական վտանգը կը փարատի, սկսաւ արագօրէն թափ տալ իր սեփական ուժերուն ընդլայնման։

Այդ բոլորին մաս կը կազմեն եւ օտար արհեստաւորներու արտաքսումը, եւ՝ գործարաններու շինութիւնը։ Վաղը, գուցէ,— եւ կամ այսօր իսկ— նաւային շինութիւններ, որոնք, կամայ ակամայ, պիտի գան բախելու Յունաստանի առեւտրական, քաղաքական եւ զինուորական շահերուն։

Շահերու այդ հակադրութիւնը դեռ եւս զգալի չէ։ Մենք անոր մեղմ արձագանգն է որ կը լսենք առայժմ։

Բայց, դէպքերու ընթացքը տարակոյս չեն ձգեր որ այդ արձագանգը հետզհետէ պիտի ուժովնայ։ Նկատելի է որ կառավարական մամուլն է դժգոհողը Աթէնքի մէջ։ Ինչ որ կը նշանակէ՝ վարիչ շրջանակը։ Հանրային կարծիքը, որ հազիւ կը փորձէր իր հոգիէն վանել շատ մը արիւնոտ ու տխուր յիշատակներ, կ'ազդուի այդ հրատարակութիւններէն։ Իսկ թերթ խմբագրողը երբ գրիչ կը շարժէ՝ նախատեսած է, անշուշտ, իր տողերուն իբրեւ հետեւանք ստեղծուելիք տրամադրութեանց անհրաժեշտութիւնը։

Իրականին մէջ, արդէն, թերեւս սխալած չենք ըլլար եթէ ըսենք թէ՝ Աթէնքի եւ Էնկիւրիի մերձեցման առաջին թափը Վէնիզէլոսի թէ Ցալտարիսի դաշինքները քշեց անցուց բլուրէ մը, որուն առջեւ կարելի էր ու պէտք էր կանգ առնել։

Թշնամութեանց դադարումը — եւ՛ խաղաղութեան օրերուն — չի պարտադրեր սրտակից ու անվերապահ ողջագուրումը։

Յունաստան, կոնակը ապահովելու մտօք ուզեց ձեռք երկարել Էնկիւրիի,— Պուլկարիոյ դէմ դաշինքը։ Իսկ Թուրքիան, իր վտանգէն թելադրուած ուզեց զայն դնել աւելի դժուարին յանձնառութեան մը տակ,— դաշինք մը Իտալիոյ դէմ։

Ու խրամատը ինքնին ստեղծուեցաւ։

Խրամատ մը, որ, կրկնենք, արուեստականօրէն ձգտեր էին լեցնել եւ որ փոքրիկ ցնցումներէ իսկ պղտորելու եւ իր բնական վիճակը վերադառնալու դատապարտուած է։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ն. Եորքի առաջնակարգ հրատարակիչ ընկերութիւններէն Բէնտըմ Հաուզ օգոստ. 15ին հրատարակեց երիտասարդ հայ գրող Ուիլեըմ Սարոեանի առաջին երկը — Ցանդուգն Երիտասարդը Թռչող Տրապէզին վրայ,— որ կը բաղկանայ 26 կարճ պատմուածքներէ։

Ո՞վ է Ուիլեըմ Սարոեան։ Ո՞վ է այս «յանդուգն երիտասարդը թռչող տրապէզին վրայ»։

Ով որ կը ճանչնայ Ուիլեըմ անձնապէս, անոր գրքին խորագրին մէջ կը տեսնէ հարազատ պատկերը հեղինակին, եւ խորագրէն մինչեւ գրքին վերջին տողերը՝ յանդուգն երիտասարդը՝ իր բոլոր ապրումներով, որոնք ողջ են, աճուն, վառվռուն, կենդանի, երբեմն սուր ու հեգնական, բայց միշտ լի մարդկային ջերմ սիրով։

Կապոյտ երկինքէն ինկած չանթի մը պէս է, որ Սարոեան կը նետուի ամերիկեան գրականութեան ասպարէզին մէջ ու տեղ մը կը պահանջէ։ Զուեցաւ սպասումներ, վարանում, յանկարծ նետուեցաւ մէջտեղ։ Անցեալ փետրուարին էր, որ իր առաջին գրութիւնը երեւցաւ ամերիկեան վիպական ամսաթերթի մը — Սթօրի Մէկըզինին մէջ։ Ապա երկու կարճ պատմուածքներ, Տիը Ըմերիքըն Մըրքիւրիի մէջ, եւ այսօր հրապարակ կը դնէ 26 կարճ պատմուածքներու հատոր մը։

Անոր յանդգնութիւնը աւելի ակնբախ կը դառնայ, երբ ծանօթանանք իր կեանքին։

Օգոստ. 31ին եղաւ 25 տարեկան։ Ծնած է Ֆրէզնոյի մէջ։ Որդին է բնիկ Բաղէշ քաղաքացի Արմենակ եւ Թագուհի Սարոեաններուն, որոնք Ամերիկա եկան 1905ին։ Մայրը, տիկ. Թագուհի Սարոեան, այժմ կ'ապրի Սան Ֆրանսիսկոյի մէջ, իր երկու որդիներուն՝ Հէրրի եւ Ուիլեըմի հետ։ Հայրը՝ Արմենակ, քարոզիչ եւ ուսուցիչ, մեռաւ Սան Ճոզէի (Քալ.) մէջ 1911ին, երբ Ուիլեըմ տակաւին 3 տարեկան էր։

Երկու փոքր զաւակներու հոգը ամբողջովին ինկաւ տիկին Թագուհիի վրայ։ Շատ բնական էր, որ երախաները սիստեմատիկ կրթութիւն պիտի չկրնային ստանալ։

Անձնական նամակի մը մէջ Ուիլեըմ կը գրէ.—

«Սկսայ գրել փոքր հասակիս մէջ։ Ձգեցի դպրոցը, երբ 16 տարեկան էի, եւ աշխատելու գացի. լրաթերթ կը ծախէի. հեռագիրներ կը ցրուէի, նպարատան մէջ պտուղ կը ծախէի, գրասենեակի մէջ գործեցի. Փոսթըլ Հեռագրական ընկերութեան մէկ ճիւղին վարիչ եղայ, եւ կատարած եմ բազմաթիւ այլազան աշխատանքներ։

«Իմ կրթութիւնը ստացած եմ ապրելով, կեանքի մէջ։ Սորված եմ դիտելով, հետաքրքրուելով եւ բաներու մասին ճշմարտութիւնը իմանալ ուզելով։ Կարդացի ամէն գիրք որ ձեռքս անցաւ 12էն մինչեւ 17րդ տարիքս։ Այնուհետեւ սկսայ աւելի քիչ կարդալ ու շատ գրել։ Այժմ, շատ քիչ կը կարդամ, ու գրեթէ միշտ կը գրեմ»։

Այս քանի մը տողերը աւելի լաւ կը պատկերացնեն Սարոեանը քան եթէ սիւնակներով փորձէի նկարագրել զայն, իր ապրումներուն, իր զբաղումներուն մէջ։

Ամէն իր ու էակ արժէք մը ունի անոր աչքին։ Հնախօսի մը պէս ան կը խօսի օտարականի մը հետ, եւ անոր հոգւոյն խորքէն երեւան կը բերէ մարդկային, անհատական ու ցեղային թանկագին արժէքներ։ Սափրիչի աթոռին վրայ, սուրի խեղճ սափրիչին մէջ կը կարդայ դարաւոր պատմութիւնը Ասորեստանի ու քեզ հաղորդակից կը դարձնէ անոր՝ երբ կը սկսի իր արծաթէ լեզուով խօսիլ հետդ։ Մտիկ ընել կուտայ քեզ իր պատմութիւնը ամենայիմար բանի մը մասին։ Որովհետեւ ան իրերուն խորքը թափանցելու կարողութիւն ունի եւ պատմելու տաղանդ։

Ի՞նչպէս կը պատմէ։ Ո՛չ ոքի պէս։ Ինքն իրեն պէս։ Եզական է իր պատմելու ձեւը։ Գրեթէ՝ զուրկ մեթոտէ եւ զուրկ հանգոյցէ։

«Տարիներ առաջ երբ կրթարան կը յաճախէի», կ'ըսէ Սարոեան իր յառաջաբանին մէջ, «զգացի որ տարօրինակ բան մը կար այն պատմութիւններուն մէջ, զորս մարդիկ հրատարակած էին հարիւր տարիներով, եւ որոշ օրէնքներ կային որ կը կառավարէին պատմութիւններու գրուածքը։

«Անմիջապէս սկսայ ուսումնասիրել բոլոր գաղական օրէնքները, եւ վերջապէս գտայ որ օրէնքները սխալ էին։

«Գէշն այն էր, որ անոնք անտեսուած էին զիս, եւ, ես որ գիտեմ, ես ամէնէն կարեւոր տարրն էի խնդրին մէջ։ Ուստի, ես շինեցի մէկ քանի նոր կանոններ։

«Գրեցի Թիւ Առաջին Կանոնը երբ 11 տարեկան էի եւ Զորրորդ դասարանէն տուն ղրկուած էի կարգէս դուրս խօսած ըլլալուս համար։ Եւ խօսքիս տէրն էի։

«Ուշադրութիւն մի դարձներ այն կանոններուն, որ ուրիշներ կը շինեն, գրեցի։ Անոնք այդ օրէնքները կը շինեն իրենց պաշտպանութեան համար, եւ դժոխք թող երթան անոնք։ (Այդ օրը ես խիստ բարկացած էի)։

«Քանի մը ամիսներ յետոյ գտայ Թիւ Երկու Կանոնը, որ զգայացունց յուզում մը պատճառեց։ Գէթ ինծի համար զգայացունց էր։ Կանոնն այս էր.— Մոռցիր Էտկար Ալան Փօն եւ Օ. Հէնրին եւ գրէ այնպիսի պատմութիւններ, որ դուն կը սիրես գրել։ Մոռցի՛ր ամէն մարդ որ ոեւէ բան գրած է։

«Անկէ ի վեր չորս այլ կանոններ աւելցուցած եմ եւ գտած եմ որ այս վեց կանոնները բաւական են։ Երբեմն բնաւ չեմ մտածեր ո եւ է կանոնի մասին, եւ կը նստիմ ու կը գրեմ։ Երբեմն երբեմն ալ կը կանգնիմ ու կը գրեմ»։

Այս վերջին կերպին ես ականատես եղայ տարիներ առաջ իր մօրեղբօր Պ. Արամ Սարոեանի գրասենեակին մէջ։ Վերջինս կարեւորութիւն չէր տար պատանի Ուիլեըմի գրական նախասիրութիւններուն եւ գրեթէ բռնի կերպով բերած էր իր գրասենեակը իր խաղողի փոխադրութեանց եւ առ ու ծախի հաշիւներուն նայելու, գործի մարդ դարձնելու։ Մաս մը թուանշաններ յանձնած էր Ուիլեըմի կարգի դնելու եւ հաշուեկշիռ մը ներկայացնելու մինչեւ իր վերադարձը։ Ուիլեըմ քանի մը թիւեր հաշուելէ յետոյ՝ սկսաւ ոտքի վրայ նախադասութիւններ շարել։ Յանկարծ ներս մտաւ մօրեղբայրը, Արամ, որ բացաւ «օրհնեալ բերանը», ինչպէս կ'ըսէ մեր ժողովուրդը.— Երբ քիչ մըն ալ երկարեց ան իր խօսքը, Ուիլեըմ վերցուց իր գլխարկը, բացաւ դուռը։

«Ո՞վ ըսաւ քեզի, որ այստեղ բերես զիս։ Գործդ ալ քեզի, թիւդ ալ, խաղողդ ալ ու ֆըրդ ալ» ու դուրս ելաւ... Ամիսներ յետոյ ձայնն եկաւ Նիւ Եորքէն... ու երկար թափառելէ յետոյ վերադարձաւ Սան Ֆրանսիսքօ ...

X

Սարոեանի կարճ պատմուածքները առնուած են մեծ մասով ժողովրդական խաւերէն եւ կեանքի սովորական երեւոյթներէն։ Անոնցմէ ոմանք առնուած են մեր Քալիֆորնիոյ հայ գաղութին կեանքէն... բայց, Սարոեանի համար հասարակ բան չկայ. իրականին մէջ հասարակ երեւոյթներուն մէջ ան կը տեսնէ կենսականը, էականն ու մնայունը։

Իր «Եօթանասուն Հազար Ասորիներ» պատմուածքին մէջ ան այսպէս կը պարզէ իր գրական շարժառիթները.—

«Ինչո՞ւ չեմ շիներ հանգոյցներ եւ գրեր գեղեցիկ սիրային պատմուածքներ, որոնք կրնային շարժանկարներու վերածուիլ։ Ինչո՞ւ չեմ ձգեր որ իրենք իրենց չքանան այդ անկարեւոր ու ձանձրալի բաները։ Ինչո՞ւ չեմ փորձեր հաճեցնել ամերիկացի ընթերցող հասարակութիւնը։

«Ես Հայ մըն եմ։ Մայքըլ Արլէնն ալ Հայ մըն է։ Ան կը հաճեցնէ հանրութիւնը։ Ես մեծապէս կը հիանամ անոր վրայ եւ կը կարծեմ թէ ան կատարելագործած է գրելու գեղեցիկ ոճ մը եւայլն, բայց չեմ ուզեր գրել մարդոց մասին, որոնց վրայով կը գրէ ան։ Անոնք մեռած են։ Բայց դուք առէք Այօուէն, Ճափոնացին ու Թէօտոր Պատալը՝ Ասորին։ Անոնք կրնան մեռնիլ ֆիզիքապէս, բայց անոնք կազմուած են այն բանէն, որ յաւիտենական է մարդուն մէջ, եւ այս բանն է որ կը շահագրգռէ զիս։ Դուք չէք գտներ զանոնք պերճ ու չքեղ վայրերու մէջ, սրամիտ ակնարկներ չեն ըներ սեռի եւ ոչ ալ անարժէք նկատողութիւններ արուեստի մասին։ Դուք կը գտնէք անոնք հոն, ուր ես կը գտնեմ եւ անոնք այնտեղ պիտի գտնուին մինչեւ վերջը, իբրեւ մարդկային ցեղ, իբրեւ մասը մարդուն, իբրեւ մասը Ասորեստանի, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ, որ չի կրնար ջնջուիլ, իբրեւ այն մասը, որ կոտորածն անգամ չի կրնար ջնջել, ու ոչ ալ երկրաշարժը պատերազմը, սովը եւ խելագարութիւնը եւ որ եւ է այլ բան։

«Այս գործը տուրք մըն է Այօուէի, Ճափոնի, Ասորեստանի, Հայաստանի, ամէն տեղ գտնուող մարդկային ցեղին, ու այդ ցեղին արժանապատուութեան, կենդանի իրերու եղբայրութեան։ Չեմ ակնկալեր որ Փարամաունթ Շարժանկարները երիզեն այս գործը։ Ես կը մտածեմ 70,000 Ասորիներու մասին, որոնք ատեն մը կենդանի, մեծ ցեղ մըն էին»։

Սարոեանի պատկերները իրական են, վերցուած իր սեփական յարաբերութիւններով։ Չկայ կեղծութիւն ու արուեստականութիւն անոնց մէջ։ Իր խորհրդածութիւնները մերթ ընթ մերթ հեգնական ու այլաբանական, միշտ լի են մարդկային սիրով։

X

Ոճը չքեղ ու պերճ է, լեզուն վճիտ ու երաժշտական։ Բառերու ընտրութիւն չունի. անոնք ինքնաբերաբար կը հոսին, գեղեցիկ շղթայի մը պէս։

Ես կը հաւատամ որ Սարոեան շուտով պիտի գրաւէ բարձր տեղ մը ամերիկեան ժամանակակից գրականութեան մէջ, եւ պիտի գերազանցէ Մայքըլ Արլէնի շինած համբաւը, եթէ սա նոր ճիգ մը չընէ նոր բարձրութեանց հասնելու։

Ա. Գ.

(Հայրենիք)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԷՆ

ԻՐԱՔԻ ԱԶԳ. ՀՈԳԵՐԸ

Օգոստոս 1ին գումարուեցաւ Գաւառ. Ժողովը եւ վեց օր շարունակ աշխատելէ յետոյ ցրուեցաւ։

Նախորդ թղթակցութեամբ ըսած էինք թէ Գաւառ. Ժողովը ընտրած է հաշուեքննիչ մարմին մը որպէսզի քննէ Առաջնորդարանի բոլոր հաշիւները եւ բերէ ժողովին։

Յանձնախումբը իր մանրակրկիտ քննութիւններով որ եւ է զեղծում կամ թէ գողութիւն չէ կրցած բռնել, միայն թէ կը գտնէ որ Ռուբէն եպ. Մանասեան շռայլ ծախքեր ըրած է։ Օրինակ ամիսը երեք օխա սուրճ է սպառած, մէկ ժամուան համար օթոյով այցելութեան երթալու ժամանակ մէկ տինարի փոխարէն 2 տինար վճարած է եւն.։ Իսկ անդին ուսուցիչները որ օրապահիկով ապրող մարդիկ են, հինգ ամիս ամսական չեն ստացած մինչեւ օրս։ Առաջնորդը 1015 տինար պարտք ձգելով դուրս ելաւ Առաջնորդարանէն, բայց դեռ Պաղտատի փողոցները կը չափէ, այն յոյսով թէ նորէն պաշտօնի կը հրաւիրեն։

Հաշուեքննիչ մարմնի անդամները չեն կրցած գտնել թէ ինչպէս 1015 տինար (սթերլին) շղթայուած է։ Կ'երեւի Պ. Սարգիս Զուլումեանի ամիսը երկու տինար ստանալն ալ մէջն է, որովհետեւ Պ. Զուլումեան իբրեւ նախկին Քաղաք. Ժողովի անդամ խոստացած էր շաբաթական մէկ պահ դաս տալ ձրի, բայց ձեռքի տակէ երկու տինար ստացեր է։ Իսկ եպիսկոպոսը որուն ամսականը 200 ռուփի է որոշուած, շարունակ 250 ռուփի ստացած է։

Ի՞նչպէս պիտի գոցուի այս 1015 տինարի բացը։

Նախ եւ առաջ կ'ուզեն աշակերտներու ամսաթոշակներու վրայ յաւելում ընել։ Կ'ուզեն ամէն տարի ազգ. տուրք հաւաքել անխտիր, 3 ռուփիէն սկսած մինչեւ մէկ տինար, համաձայն կարողութեան։ Կ'ուզեն 1918–19ին Բիլիֆի «Տարագրելոց»ի միջոցով եղած փոխառութիւնները ետ առնել, եւ վերջապէս զանազան միջոցներ։

*** Քանի մը տարի առաջ կարեւոր կալուածներ Զապէլեան որբանոցի վարժարանի անունով կտակուած էին ազգին։ Նախանցեալ տարիները տիկ. Սառա Թադէոսեան (Սառա Ջանկեան) որ այդ կտակին տէրն էր, դատարանի միջոցաւ ետ առաւ իր բոլոր կալուածները եւ իր յարաբերութիւնները բոլորովին խզեց Առաջնորդարանի հետ, դայրանալով Ռուբէն եպ. Մանասեանի դէմ։

Գաւառ. Ժողովը որոշեց երեք հոգի (Թորոս Գույումճեան, Տոքթ. Գ. Փափազեան եւ Պ. Կ. Մելքոնեան) որ պէտք երթան եւ պաշտօնապէս խնդրեն որ Տիկ. Սառայի այդ կալուածները վերադարձնէ ազգին։ Կարծել յարգելի տիկինը տրամադիր է կրկին նուիրելու։

*** Հիմնուելով շրջաններէն եկող պատգամաւորներու տեղեկութեանց վրայ, ամբողջ Իրաքի ազգային տարեկան պիւտճէն հետեւեալն է.—

ՄՈՒՍՈՒԼ.— Դպրոց եւ եկեղեցի ունին 350 տինարի պիւտճէ, սակայն այս տարի 42 տինար բաց մնացած։ Պիտի ջանան ուրիշ ձեռնարկներ(ով) այս բացը գոցել։

ԶԱԽՕ.— Դպրոցին համար ունի միայն 42 տինարի պիւտճէ, տարին վերջացած է առանց բաց մը ձգելու։

ՊԱՍՐԱ.— Դպրոցը ունի 180 տինար եւ 681 ֆիլս. իսկ եկեղեցին ունի 255 տինար 535 ֆլ. պիւտճէ։ Երկուքն ալ կը հաւասարին առանց բացի։

ՔԵՐՔՈՒՔ.— Ունի դպրոց եւ եկեղեցի մը, սակայն պիւտճէի մասին տեղեկագիր տուող չեղաւ առարկելով որ քահանան հիւանդացած է։ Արսէն Կիտուր որ Քերքուքի պատգամաւորն էր, ի՞նչ կը բանի չորս ամիսէ ի վեր։

Գալով ՊԱՂՏԱՏին, վերջին տարին ունեցած է մուտք 2211 տինար 931 ֆլ., ելք 2682 տինար 899 ֆլ., որով այս տարուան վերջը իր բացը եղած է 471 տինար, իսկ հին բացով միասին 1015 տինար։ Թէեւ պաշտօնապէս այս բացին պատասխանատուն է Ռուբէն եպ. Մանասեանը, սակայն ժողովուրդը լաւ գիտէ որ նոյնքան պատասխանատու են նաեւ նախկին Քաղ. Ժողովի դիւանը, Սարգիս Զուլումեան եւ հոշակաւոր Արսէն Կիտուրը, որ ներկուած է ամէն տեսակ գոյներով։

ԲԱԲԵԼՈՆԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԱՀԱԿ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Գորտոպայի (Արժանթին) մէջ մեռած է ընկ. Սահակ Թորգոմեան, Վանի յեղափոխական սերունդէն։

Հանգուցեալ ընկերը ծնած է Վան-Այգեստան, 1882ին։

Աշակերտած է Վանի Երամեան վարժարանին եւ զայն յաջողապէս աւարտած է 17 տարեկան հասակին։ Դեռ պատանի, յաճախ իրենց տունը եկած է Պետօն, Տիգրան Տէրոյեան (Վազգէն), Վարդանը, Նիկոլ – Դումանը, Յարութիւն Շէրօն եւ շատ մը ուրիշ յեղափոխական հերոսներ, որոնք խոր տպաւորութիւն թողած էին իր հոգւոյն վրայ, վառելով անոր մէջ հայրենասիրութեան կրակը։

Երիտասարդ հասակին կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ հաւատարիմ իր գաղափարին, կը մնայ մինչեւ իր կեանքին վերջը։ Անոր կը վստահուի որոշ [illegible] պաշտօններ։ Դաւոյի դաւաճանութեան ժամանակ, իբրեւ դաշնակցական զինապահեստապետ, կը ձերբակալուի եւ գաղանային խոշտանգումներու տակ կը պահէ իր յեղափոխական տոկունութիւնն ու գաղտնապահութիւնը։ Ծեծի տակ, կիսամեռ, հազիւ ազատեցաւ զօրաւոր միջամտութեան մը շնորհիւ եւ դարձաւ փախստական մինչեւ Թրքական սահմանադրութիւնը։

Երբ տուն բերուեցաւ, Վարդգէս ամբողջ շաբաթ մը խանդավառուած էր անով։

Խմբական ընկերներով մասնակցած է դաւադրական շատ մը աշխատանքներու։

Դպրոցը աւարտելէն վերջ, եղած է առեւտրական եւ իր եղբօր հետ ու

նեցած է յաջող գործեր Պոլիս, Տրապիզոն, Կարին եւ Վան: Թրքական սահմանադրութենէն վերջ, զէնքեր կը փոխադրէր Վան՝ Պոլսէն եւ Տրապիզոնէն:

1915ին, մասնակցած է Վանի հերոսամարտին եւ մինչեւ վերջ կռուած է ամէնէն վտանգաւոր (Սահակ բէյի) դիրքերուն մէջ:

Թուրքերու նահանջէն վերջ, հետախուզական արշաւախումբին հետ մասնակցած է Թրքական Փրչի փողոցի երկյարկանի տան մէջ ամրացած 37 զինեալ Թուրքերու պաշարման, ուր կատաղի կռիւէ մը վերջ, պաշարուածները անձնատուր կ'ըլլան եւ բոլորը միասին կը «պատժուին», իսկ կիներն ու երախաները ապահով կը յանձնուին հայկ. զին. ատեանին:

Բոլշեւիկեան շրջանին, զանազան բանդագրաւումներու հետեւանքով, հարստութիւնը կորսնցնելով, իր եւ եղբօր ընտանիքներով՝ կը գաղթէ Հիւս. Ամերիկա, 1929ին եւ կը հաստատուի Պուէնոս Այրէս:

Երկու տարի վարած է Վասպուրականի Հայր. Միութեան քարտուղարի եւ երբեմն ալ նախագահի պաշտօնը:

Իր թոյլ ֆիզիքականը չդիմացաւ տեղւոյս կլիմային, ոսկրային յօդացաւ ստացաւ, որ զինք անկողին նետեց: Իր ակարութիւնը, հայրենի կարօտը եւ առօրեայ բազմաթիւ հոգերը՝ ընտանեկան եւ ազգային, դաշնակցած իրար, անոր գերեզմանը փորեցին:

Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Երեւանի վերաշինութեան ծրագիրներուն մասին շահեկան յօդուած մը ունի ճարտարապետ Ն. Բունիաթեան: Կուտանք գլխաւոր մասերը.—

Երեւանի վերաշինութեան հարցը հրապարակ դրուեցաւ յետոյ, առաջին նախագիծը պատրաստեց ակադեմական Ա. Թումանեան 1921—23 թուականներուն:

Պարտէզ-քաղաքի սկզբունքը, որ ընդունուած էր նախապէս, մերժուեցաւ ետքէն, ընկերվարական երկրի մայրաքաղաքի ձեւ տալու համար Երեւանի: Եւ Թումանեան արմատապէս փոխեց իր նախագիծը: Նոր նախագիծով, կը համայնացուէր Երեւանի բոլոր աշխատաւորներուն մշակութային – կենցաղական կեանքը:

Սակայն կեանքը այնքան արագ կը փոխուի, որ նախագիծերը կը հիննան դեռ չիրագործուած: Այնպէս որ մէկդի ձգուեցաւ նաեւ Թամանեանի երկրորդ նախագիծը:

Ներկայիս ճշդուած են այն հիմնական հարցերը, որոնք պէտք է մտնեն Երեւանի յատակագծումին մէջ: Արդէն ուրուագծուած է մայրաքաղաքին բաժանումը ըստ շրջաններու:

Վերջին տարիներուն Երեւանի մէջ կատարուեցան այնպիսի աշխատանքներ, որոնք փոխեցին քաղաքին հին ասիապետական նկարագիրը՝ ընկերվարական քաղաքի վերածելու ուղղութեամբ:

Նախկին Ղանթարին տեղը ծառազարդուելով պիտի դառնայ ընդարձակ պարտէզ մը, որ ապագային պիտի միանայ Կոմունարներու պարտէզին եւ այժմեան ծառուղիին:

Յետոյ պուրակ մը պիտի կազմուի համալսարանական թաղամասին մէջ, ուր պիտի բարձրացուի Ղուկաս Ղուկասեանի արձանը: Արդէն մօտ է վերջանալու Լէնինի հրապարակին ձեւաւորումը, ընդարձակումը մինչեւ Մշակոյթի տունը, ինչպէս եւ պատրաստութիւնը փոքրիկ պուրակի մը Վաղարշապատի կամուրջին մօտ:

Կը շարունակուի փողոցներու ծառազարդութիւնը: Այս տարի կ'աւարտին փողոցներու գեղարուեստական ձեւաւորման աշխատանքները:

Քաղաքին հարաւային մասը, երկաթուղիէն եւ Ղամարլուի խճուղիէն մինչեւ Վ. Ծէնգաւիթ գիւղը, ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ գործարանային ընդարձակ շրջան մը դառնալու:

Գործարանային հողամասին եւ նոր քաղաքին միջեւ պիտի կազմուի ընդարձակ կանանչ շերտ մը՝ բաժնելու համար բնակելի հողամասը արդիւնաբերական շրջանէն: Կանանչութեան այդ շերտը պիտի ծառայէ թարմացնելու եւ մաքրելու օդը:

Երկաթուղային հաստատութիւնները, արհեստանոցները պիտի տարածուին դէպի հարաւ – արեւմուտք, որովհետեւ այժմու վայրերուն մէջ տեղ չկայ այլ եւս ընդարձակուելու:

Թէ ելեկտրական, թէ շոգեշարժ քաղաքամերձ երթեւեկի նոր կայարանը ծրագրուած է հիմնել քաղաքին կեդրոնը, մօտաւորապէս ներկայ հաւաքական գիւղատնտեսութեան շուկային ու մարզարանին տեղը:

Դաշնակցային եւ հանրապետական նշանակութիւն ունեցող վարչական հիմնարկութիւնները պիտի բարձրացուին Լէնինեան հրապարակին եւ Աշխատանքի պալատին հրապարակին շուրջ: Այդտեղ պիտի կառուցուին կառավարական տուները, արդիւնաբերական պալատները եւ դրամատուները: Թանգարանային աւանը պիտի մնայ Կոնդի մէջ:

Բնակարանային քաղաքամասը, բացի ներկայ բնակարանային շրջաններէն, ծրագրուած է շինել Երեւանի հիւսիսային եւ հարաւ – արեւելեան կողմը:

Քաղաքին յետագայ աճումը, որ առայժմ դեռ միայն ուրուագիծ կը մնայ, պիտի կատարուի դէպի Քանաքեռի խճուղին, դէպի Քանաքեռի հարթավայրը, ուր այդ ծրագրին յատկացուած է 400 հեկտար հողամաս, իբրեւ յարմար վայր մը քաղաքային շինութեանց համար: Արեւմտեան ուղղութեամբ, իբրեւ պահեստի տարածութիւն, ընտրուած է Վաղարշապատի խճուղիին եւ Զանգի գետին միջեւ ինկած հողամասը, մօտ 50 հեկտար եւ արեւելեան ուղղութեամբ՝ Նորքն ու շրջակայքը, դարձեալ մօտ 50 հեկտար:

Այսպէսով քաղաքին 25—30 տարուան զարգացման անհրաժեշտ չափով տրամադրելի հողամաս մը կ'ունենանք, երբ Երեւանի տարածութիւնը կը հասնի 2000 հեկտարի եւ բնակչութիւնը՝ 300.000ի:

Երեւանի յատակագծուած մասը ներկայիս կը կազմէ մօտ 1246 հեկտար, որ բաւական է յառաջիկայ տարիներու համար: Այդ տարածութենէն կանանչազարդուած մասը այս տարի կը հասնի 197 հեկտարի:

Յատակագծումի այս աշխատանքին զուգընթաց, պէտք է որ բնակարաններու քանդումներն ալ կատարուին յատակագիծով: Սակայն այս հարցը ձգուած է պատահականութեան,— կուգայ շինութեանց վարիչը եւ կը յայտարարէ թէ կ'ուզէ այսինչ տեղը շէնք մը շինել, հող կ'ուզէ, հողը կը տրուի:

Անհրաժեշտ է շինարարութեան համար հողամասեր յատկացնել որոշ կարգ ու կանոնով:

Երեւանի ճարտարապետութիւնը շատ հեռու է գեղարուեստական խնդիրներէն եւ ընկերային ծրագիրներէն, զորս կը ներկայացնէ Խորհրդ. Միութեան ճարտարագիտութիւնը:

Քաղաքին ընդհանուր զանգուածին մէջ այստեղ կամ այնտեղ ինկած են շէնքեր, որոնք ցոյց կուտան պարզապէս ընտրովի վերաշինութեան հակում մը՝ զանազան ոճերու նմոյշներ: Կան նաեւ շէնքեր, որոնց ճարտարապետութիւնը ընդօրինակուած է 19րդ դարու վերջերու «անկում»ի ճաշակին վրայ, քաղքենիութեան այլասերումի երեւոյթին նշաններուն վրայ: Վերջապէս կան շէնքեր, որոնք յաւակնութիւնն ունին արտայայտելու ձեւապաշտութեան եւ բանապաշտութեան հարցերը եւ իբրեւ թէ կ'ընթանան դէպի օրկանական ոճը:

Ահա երեք հակադրութիւնները, որոնք ներկայիս կը ձեւաւորեն Երեւանի ճարտարագիտութիւնը:

Խորհրդային Միութեան ճարտարապետութեան մէջ շինարարականութիւնը (constructivisme) եւ գործածականութիւնը (fonctionnalisme) կը համարուին այլ եւս հին հանգրուաններ: Մեր արդի ճարտարապետութիւնը, նոր ոճ փնտռելով, կը ձգտի օրկանական համադրութեան ենթարկել արդիւնաբերական աշխատանքը եւ գեղարուեստական ձեւը, եւ կ'օգտագործէ հին հանգրուաններու փորձն ու ժառանգութիւնը: Ոչ միայն հնագոյն, այլ եւ համաշխարհային ճարտարապետութեան զանազան շրջանները կուտան արժէքաւոր նիւթեր, զորս կարելի է օգտագործել քննադատական ոգիով:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԵՆ ԱՅՍ ԹԻՒԵՐԸ

═ o ═

Առանց մեկնութեան, կ'արձանագրենք թիւերու հետեւեալ ճարտասանութիւնը:

Ա. Շախսուվարեան, յօդուածով մը (Խորհ. Հայաստան, 12 օգոստ.), կը յիշատակէ.—

Նոր Բայազիտի մէջ վեց ամսուան ընթացքին կատարուած է 5717 րուբլի գողութիւն: Մարտունիի շրջանին մասին արձանագրութիւն չկայ, սակայն կարգ մը փաստեր կը հաստատեն, որ այդ տեղ եւս գողութիւնը, վեղծարարութիւնը «զգալի չափերու են հասեր»: Գեօլի գիւղին համագործակցական միութեան վաճառանոցէն գողցուած է 2000 րուբլի: Գողը յայտնի է, բայց փոխանակ դատի յանձնելու, ստիպած են որ գողցուած գումարը վերադարձնէ, եւ գող պաշտօնեան իր կովը ծախելով առայժմ վերադարձուցած է 1000 րուբլի:

Գեօզալդարայի համագործակցականին վեղծարարներն ալ, իրենց վեղծումը ծածկելու նպատակով, հրդեհ կը ձգեն վաճառանոցին մէջ եւ կը փրճացնեն 1933ի ամբողջ, իսկ 1934ի առաջին եռամսեակի հաշուետետրերը: Հսկայական գողութիւն կատարուած է հացի պատ առեւտուրին մէջ: Համագործակցականի պաշտօնէութեան վրայ մնացած է 10.998 րուբլի, երեք գիւղերու համագործակցականի պաշտօնէութենէն կը պահանջուի 1538 րուբլի, 2141 րուբլի, 2953 րուբլի:

Պետիկ Թորոսեան, երկու յօդուածով (Խորհ. Հայաստան, 8 եւ 9 օգոստոս), կը շօշափէ գողութեան նոյն հարցը, եւ արձանագրելէ յետոյ թէ ձեռք առնուած խիստ միջոցներու հետեւանքով գողութիւնները նուազած են արդիւնաբերական ասպարէզին մէջ սակայն շատցած՝ պետական աշխատանքներու մէջ, ու կուտայ թիւեր.—

Երկու տարուան ընթացքին կատարուած են հսկայական սիստեմաթիք գողութիւններ, Երեւանի Մաքրութեան Ընկերութենէն 68.000 րուբլի, Ջրմուղի Ընկերութենէն՝ 54.000 րուբլի, Ծխախոտի Ընկերութեան Լէնինականի բաժնէն՝ 29,000 րուբլի, Ղարաքիլիսայի՝ Խնայողական դրամատունէն՝ 45.000 րուբլի, Ջրային Տնտեսութեան Իջեւանի բաժնէն՝ 40.000 րուբլի, Լէնինականի ճակնդեղի տնտեսութենէն 21.000 րուբլի:

Պետիկի կարծիքով, այս գողութիւնները հետեւանք են... անփութութեան:

Գողութեան ուրիշ երեւոյթներ ալ կան, այսպէս Խորհ. Հայաստան (10 օգոստոս) կը յիշատակէ գողութեան տարբեր ձեւ մը: Հացավաճառ Թ. Գրիգորեան հացը կշռած ատեն իւրաքանչիւր քիլոյէն 40—100 կրամ գողցած է պակաս կշռելով, Մայիլեանի խղճմտանքը մէկ քիլոյէն 20—30 կրամ գողցեր է, Շուշիկ Նժարին մէջ 10 կրամ հացի մանրուք դնելով օրական բաւական հաց է գողցեր:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ջրային տնտեսութիւնը Թալինի շրջանին կարգ մը գիւղերուն ջուր հայթայթելու համար նախագիծ մը պատրաստեց: Այդ աշխատանքներուն համար նախատեսուած է 325.000 րուբլի: Ջրմուղը պիտի զետեղուի Ղրմզլու գիւղին մօտ գտնուած աղբիւրներէն մինչեւ Գեօզլու եւ Փիրմալաք գիւղերը:

Աշխատանքները սկսան օգոստոսի սկիզբը եւ կ'աւարտին նոյեմբերի մէջ:

⁂ Լէնինկրատի Թանգարանը ուզելով ամբողջ Ռուսիոյ ժողովուրդներուն նկարիչներու գործերէն նմոյշներ ունենալ՝ ցուցահանդէսի ձեւով, կատարուած խնդրանքին վրայ Հայաստանի նկարիչներէն Սարեանի, Թադէվոսեանի եւ Ախիկեանի գործերէն 30 պաստառ ղրկուած է Լէնինկրատ: Փոխարէն Լէնինկրատի Թանգարանը Երեւանի Թանգարանին նուիրած է ռուսական գործեր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երիտասարդ մը եւս...

ԿԱՐՍԱՆ, 3 սեպտ. (Յառաջ).— Սեպտ. 1ին ցուրտ հողին յանձնեցինք դժբախտ երիտասարդ մը եւս, Ղուկաս Գալստանեան, որ ապրիլեան սարսափներուն հրաշքով ազատուողներէն մէկը եղած էր: Ծնած էր Խարբերդի Դատեմ գիւղը 1898ին: Միջնակարգ ուսումը ստացած էր Համաշնուն գիւղի դպրոցին մէջ: Բնաւորութեամբ համեստ, մանկութենէն ի վեր եղած էր լռակեաց տղայ մը, խառնուածքով ու զգացումով պաղարիւն: Այդ էր միակ պատճառը, որ յաճախ կը խուսափէր ազգային հաւաքական ձեռնարկներէ, բայց եւ այնպէս իր ամբողջ էութեամբ ու հոգեկան կապերով կապուած էր ազգային հարցերու: Դեռ պատանի կ'անդամակցի Դատեմի Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատանեկան Միութեան, ցոյց տալով եռանդուն եւ յամառ աշխատանք: Դպրոցի բարձրագոյն աշակերտներուն հետ կուտան ներկայացումներ՝ ազգային յեղափոխական կեանքէ (Անդրանիկ, Գեւո եւն.): Թատերական ներկայացումներու շնորհիւ գիւղի երիտասարդութիւնը կը ծանօթանայ մեր յեղափոխական կարկառուն դէմքերուն ու դրուագներուն: Երկար չի տեւեր, սակայն, այս խաղաղ կեանքը: Մեծ պատերազմին, շատերուն հետ կը տարագրուի նաեւ իր ծնողքը: Ղուկասն ալ կը քշուի անծանօթ ուղղութեամբ: Զինադադարէն առաջ կ'ապաստանի Մալաթիոյ շրջանին մէջ քրտաբնակ գիւղ մը, ուր ազդեցիկ պէկի մը կողմէ կ'ընդունուի իբրեւ որդեգիր: Յետագային այս պէկի քով հովուութիւն կ'ընէ: Աղան համոզուած թէ Ղուկասը այլ եւս կատարեալ իսլամ եղած է, մտքէն չանցըներ թէ անիկա կրնայ փախչիլ իր քովէն: Ղուկաս կը ծանօթանայ հարեւան գիւղերու բնակչութեանց հետ, կ'իմանայ որ հոս հոս Հայեր կան, շփում կ'ունենայ անոնց հետ, կը վերյիշէ անցեալը իր ծնողքը, տունն ու ծննդավայրը: Այս բոլորը իրեն համար քաջալերական ազդակներ կը հանդիսանան: Հետզհետէ ուժ կուտայ հայերէն լեզուին, ջանալով չմոռնալ զայն: Քիւրտերէն կ'իմանայ որ բազմաթիւ Հայեր ազատուած են ու ցրուած աշխարհի չորս կողմը: Կ'որոշէ փախչիլ: Երկար թափառումներէ յետոյ, օր մըն ալ շունչը Պոլիս կ'առնէ: Հոն ատեն մը բեռնակրութիւն ընելէ յետոյ՝ կ'անցնի Պուլկարիա, ուր կը մնայ մօտ մէկ տարի, ծանօթանալով դաշնակցական յայտնի դէմքերու հետ: Սակայն հոն ալ չի մնար եւ աշխատանքի պայմանագրով կուգայ Ֆրանսա ագարակներու մէջ աշխատելու: Իմանալով որ իր քոյրը եւ քեռորդին Մարսէյլ կը գտնուին կուգայ անոնց քով: Մարսէյլի Դատեմցիները մեծ ուրախութեամբ լսեցին իր ազատուիլը Թրքական դժոխքէն: 1927-ին կուգայ Կարսան եւ տարի մը ածխահանքին մէջ աշխատելէ յետոյ կ'անցնի Լիոն: Կ'անդամակցի Դատեմի Ուսումնասիրացին, կը վարէ պատասխանատու պաշտօններ մեծ ձեռնհասութեամբ: Գիտէր հայերէն, թուրքերէն, քիւրտերէն եւ Ֆրանսերէն: Ունէր խօսելու եւ գրելու ընդունակութիւն, բայց քիչ մը ծոյլ էր: 1930-ին Լիոնի մէջ կ'ամուսնանայ Դատեմցի համեստ աղջկան մը հետ: Ամուսնութենէն շաբաթ մը վերջ կը հիւանդանայ: Հակառակ մասնագէտ բժիշկներու քննութեանց, անկարելի կ'ըլլայ հէք երիտասարդը փրկել: Թոքախտը բոյն դրած էր անոր կուրծքին տակ: Կը վերադառնայ Կարսան, լաւագոյն եւ օդասուն վայրը նկատելով: Չորս տարի չարչարուելէ յետոյ, օգոստ. 31ին կը մեռնի, խոր սուգի մէջ ձգելով իր դժբախտ կինը, որ աննկուն համբերութեամբ ամբողջ 4 տարի գուրգուրաց իր վրայ:

Հանգիստ բազմաչարչար ոսկորներուդ, սիրելի Ղուկաս:

Լեւոն Գեղունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ՉԱՓԸ Կ'ԱՆՑՆԷ

═ • ═

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկեանի եւ Ներսէս քհյ. Փափազեանի կարգալուծման առթիւ (30 օգոստ.).

— «Չեկան հրամայեց: Կաթողիկոսը գործադրեց: Եւ հրահանգեց, որ իր կարգին, ամերիկահայ գաղութը գործադրէ չեկայական այդ հրամանը: Այսինքն վար առնուին «պատժուած» զոյգ մը եկեղեցականներու մօրուքները եւ արգիլուի անոնց եկեղեցիներէն ներս ոտք կոխել, իրենց կրօնականի հանգամանքով: Նկատի ունեցէք, որ հրահանգը միաժամանակ ազդարարութիւն մըն է ուրիշ տասնեակ մը եկեղեցականներու համար, որոնք կեցած են ամերիկահայ օրինաւոր իշխանութեանց կողքին: Չեկան կը սպառնայ նաեւ անոնց մօրուքները կտրել...

Կը կարծենք սակայն, որ էջմիածինը ա՛լ կ'անցնէ չափը, նետուելով Չեկային առջեւ եւ անոր ցուցմունքներուն վրայ ուզելով ինքզինք ու իր ապօրինի կարգադրութիւնները, իր քմայքները, իր կամայական հրամանները պարտադրել կարմիր գծէն դուրս գտնուող իր հոգեւոր հօտին: Եւ իր այս ընթացքով, անիկա, իր պաշտօնին բերմամբ իսկ գերագոյն իրաւարար մը ըլլալու տեղ, կը դառնայ հրձիգ մը, որ իւղ կը թափէ արդէն իսկ բորբոքած կիրքերու վրայ: Աւելի կը խորացնէ ան պառակտումը իր հօտին մէջ եւ իբրեւ կը մղէ անախորժ ու անցանկալի ծայրայեղութեանց: Այս կացութեան ներքեւ անկարելի է մինչեւ անգամ հայրապետական պատուիրակի մը նամբորդութիւնը դէպի Ամերիկա: Որովհետեւ, այս տարկամիտ հոգեբանութեամբ, եթէ Մուրատբէգեան կաթողիկոսը ինքն ալ Ամերիկա երթայ, չպիտի յաջողի ստեղծուած զոյավիճակին ելք մը գտնել:

Դիւրին է տէքրէթներով մօրուք ածիլել եւ սքեմ պատռել: Հարցը այն է սակայն, որ այդ տէքրէթներուն տասնից տուող պիտի գտնուի՞ ամերիկահայ գաղութին մէջ եւ կարելի պիտի ըլլա՞յ անոնց ուժով դպիլ «կարգալոյծ» հռչակուած եկեղեցականներու մօրուքի մէկ թելին: Այդ երկու եկեղեցականները կը ներկայացնեն ամերիկահայ գաղութի ջախջախիչ մեծամասնութեան կամքը: Հետեւաբար, եթէ էջմիածինը «ըմբոստ» կը նկատէ զանոնք, պէտք է գիտնայ որ բո՛ւն ըմբոստը ամերիկահայ գաղութն է եւ ոչ թէ այդ գաղութին ներքակայ եկեղեցական դասը: Չեկան եւ էջմիածինըզոյգ ունին այդ գաղութին հետ, որ վճռած է բնաւ վիզ չծռել ապօրինի որոշումներու եւ այլանդակ քմահաճոյքներու առջեւ:

Ամէն բան չափ ու սահման մը ունի: Չափ ու սահման ունի մինչեւ անգամ բռնութիւնը: Մինչդեռ էջմիածինը անցաւ այդ սահմանը: Թող գիտնայ որ իրմէ վեր կայ ժողովուրդը, որ անբան անասուններու հօտ չէ: Հեշտ է հրամանագրեր ստորագրել ու նամբել: Հեշտ չէ սակայն գլուխ ելլել իրաւատէր ու պատուախնդիր ժողովուրդին հետ, որ գիտէ դիրք բռնել մինչեւ անգամ կաթողիկոսական վճիռներու դէմ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Եթէ մտիկ ընելիք մէկը կար, ան ալ Լէլօն էր:

Լեռները, իրենց կատարը պլլուած կապոյտը տուած էին անոր պատմութիւններուն: Կանանչ արեւն ալ անտառներուն, հոն կը վառէր կանանչ հրդեհի մը պէս, ու դաշտերուն արեւը ծիրանի, տաքութիւն կուտար տեսարաններուն:

Լէլօյին պատմութիւնները անուշ պատմութիւններ էին, իրական պատմութիւններ: Ու մեծ ու պզտիկ անոր բերնէն կը կախուէին... Սիրոյ պատմութիւնները մտիկ ընողները մանաւանդ, բան մը կը պահէին իրենց ներսը, որովհետեւ շատերուն սրտերը դող մնացած, Լէլօն կը դպէր անոնց... «Կը ճանչնա՞ք, տեսե՞ր էք, կ'ըսէր, անտառներու տղան, աղուոր տղան, լուսնի պէս տղան, պարիկին դիմաց, ձուկի պէս երես, ձուկի պէս»...

Լէլօյին սրտի պատմութիւնները հիմա կը հասկնային շատեր: Երբ օր մը, ինք իր պատմութենէն աղուոր գինով մը, խնդացող գինով մը, երգի մը եղանակովը պատմած էր անտառներու աղուորներու աղուորին սէրը: «Քանի՛ օրերը կ'անցնէին, ըսած էր, իր սէրը կը շատնար եւ կաթիլ կաթիլ, ծով կը դառնար, աշխարհը կը դրկէր, ինք իր սրտով աշխարհը կը դրկէր, հեռաւորութիւնները կը մօտենային իր սրտին, իր աչքերուն: Ու երբ մօտն էր իր դաւնորուն, կը դըղուէր զանոնք, կը համբուրէր, երբեմն իր բազուկներով պլլուած անոնց, կը խօսէր անոնց հետ, ու իր սիրոյ երգերէն մէկը կ'երգէր, երբ անոնց աչքերը իր աչքերուն մէջ կը լողային»:

Իր կեանքին պատկերն էր աս:

Գ.

Լէլօյի սիրած օրերն էին:

Լէլօ հոգի կուտար տաւնկ արեւոտ օրերուն:

Ծաղիկները արեւով եփած, կը բուրէին միւռոնի պէս, սրտի դպող տեսակ մը անուշութիւն, կը գինովցնէին:

Լէլօ նստաւ բարձրաւանդակին վրայ: Իր պարտէզը դիմացը, Լուսաբերենց պարտէզին հետ քովէ քով, անոնք իրեն կ'երեւէին բացուած խուզ գրքի մը պէս: Միտքը բացուած յանկարծ, յիշեց իր ամբողջ անցեալը: Այդ անցեալը զայգր էր, լոյսեր ունէր՝ որոնք զինքը կ'առաջնորդէին իր սրտի ամէնէն խորունկ յուզումներուն:

Ի՞նչ էր այդ անցեալը:

Լէլօ ցնցուեցաւ:

Այդ անցեալը հեռաւորութիւնները իրարու միացնող աղեղն էր, որուն լարերը կեանքի ձայները կուտային:

Այդ բարձրաւանդակէն կեանքը աւելի մօտ կ'երեւէր, աւելի գեղեցիկ, աւելի լայն: Այստեղ ամէնէն աւելի ինք իր մօտ գտաւ ինքզինքը իր սրտին, մտածումներուն հետ դէմ դիմաց, որովհետեւ այստեղ, իր հայրը յոգնած հարբած, քրտինքը ճակատին վրայ, բաց կուրծքին վրայ, կը պառկէր, կ'երկննար, ու կրնար խօսիլ իր սրտէն, որովհետեւ իր պարտէզին դիմաց, ամէն բան կուգար սրտէն:

Լէլօ հօրը պատմութիւնները յիշեց, անոր խօսքերը կը հնչէին ականջին անուշ, ամէնէն սիրուած եղանակով: Կարծես անոր շունչը աչքերուն դէմ, նայած ատեն պարտէզը այն օրերէն լոյս մը կ'առնէր, ու հովը երբ կը քալէր խոտերուն, ծառերուն, սիրտը կը լեցուէր: Իր նայուածքին հանդարտութիւնը մանաւանդ՝ հօրը նայուածքին պէս ուժեղ ու ծակող, կը դրկէր դիմացի տեսարանները, մինչեւ հոն, ուր հիմակ, իր բարեկամները ծռած հողին, կ'աշխատէին: Տարի մը առաջ դեռ, վայրի խոտեր ու ծաղիկներ կը բուսնէին հոն. կաթնուկի դաշտ մը կարծես, ուր ամէն քայլ բազրջուկ ազգանը կ'աճէր, կարմիրուռիկը կ'աճէր, ու եղերքն ի վար, շաքրուկները, իրենց ճերմակ պզտիկ գլուխներով, ձիւնէ երիզի պէս կ'երկարէին:

Աւելին կը յիշէր:

Երբ պզտիկ էր, կը կենար բարձրաւանդակին վրայ, կը նայէր Ակոբենց Մարգարին պարտէզին: Լքուած, վայրի արտ մը գրեթէ: Ու չէր հասկնար, երբ Ակոբենց Մարգարը, երբեմն կը կենար թզենիին տակ, ատեն մը անբացատրելի կերպարանք մը առած, յետոյ դառնալով իրենց պարտէզին, գլուխը կ'երերցնէր, կը հեռանար: Տեսակ մը ներշնչումով, ինք ալ կը նայէր Ակոբենց Մարգարին պէս, երբ հայրը կ'աշխատէր, ուրիշ ուժի մը հետ երբ հայրը կը չափուէր, ու սիրտը լեցուն սարսուռով, կը մնար իր տղու սրտին հետ միս մինակ...

Այդ օրերու պատմութիւններն էին հիմակ, բացուած՝ աչքերու պէս կապոյտ:

Արեւը կը բարձրանար...

×

Բերնով պատմուելիք բան չէր եղածը: Շատերուն երազի պէս կուգար, մտածել կուտար:

Ակոբենց Մարգարին բարեկամները երբ մինակ էին,

— Խենթութիւն է ըրածը, կ'ըսէին, ու մեղքցող կերպարանք մը առած, շատ չերթար, եղածը չեղածը տը տարաղնէ, կը կրկնէին իրարու:

Ակոբենց Մարգարին բարեկամներն էին այս մարդիկը: Իրենց խօսակցութիւնը աս էր: Իրիկունը տուն վերադարձին, ուրիշ խօսք չունէին, Լէլօյին ու Ակոբենց Մարգարին հողերուն պատմութիւնը կ'ըլլար, ու տրամութիւնը սովորականէն աւելի ծանր, կը կենար իրենց դէմքերուն վրայ:

— Հայտէ՛, տղաք, ըսած էր Լէլօ իր բարեկամներուն, ձեր հաշւոյն՝ մաքրեցէք, հերկեցէք, ցանեցէք այս հողերուն վրայ, միայն թէ աշխատեցէք... Հայտէ՛ տղաք, ձեզ տեսնեմ, կրկնած էր Լէլօ, սրտին ձայնը այս քանի մը բառերուն մէջ դրած:

Իր բարեկամներուն գլուխը ծռած կը տեսնէր Լէլօ, երբ կ'այցելէին իրեն, ու ամէն տեղ, ամէն տեղ, անոնց վշտին կը հետեւէր. անոնց ձայնին թրթիռները, թեւերը կոտրած թիթեռնիկներու պէս կ'իյնային սրտին վրայ, կը զարնուէին երեսին, երբ անոնք իրենց գլուխները ծռած կը նայէին իրեն, կը խօսէին սիրտ ծակող շունչով... Անոնք ամէնքն ալ ուժ ունեցող մարդիկ, իրեն պէս կրակոտ, իրեն կը նայէին. բան մը կար անոնց նայուածքին մէջ, արցունքի մը ծխածանը՝ երկնցած իր աչքերուն, իր սրտին... Անոնք դժբախտ էին, կը տառապէին անդարձ ու իրենց աչքերը մնացած էին Լէլօյի վրայ:

Լէլօ, շատոնց մաքին բաներ դըրած, տանը եկած էր...

«Փափուքը տուն կը մարէ»:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(4)

(Շար.)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՆԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ Rue Ampèreի ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթերեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *Ֆր. Կ. Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին*
եւ *Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներու «Արաքս» Միութեան կողմէ*
վաղը Շաբաթ առտուընէ մինչեւ իրիկուն
Montmorency, Chataigneraiի օդասուն պարտէզին մէջ
Ուր անձրեւի պարագային կարելի է ծառաքուիլ սրճարանին մէջ
փոքրիկներու կողմէ տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն եւ խաղեր:
կարելի է ժաշը միասին բերել:
Մուտքը՝ ազատ է:
Ցեղացիները եւ կար տիւ Նորէն եկողները 69 Թիւ ճանրակառքը նստիլ, Gare d'Enghienէն եւ իջնել Rue de Paris, եւ հարցնել Jardin de Chataignerie որ 5-6 վայրկեան կը տեւէ ոտքով:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած *Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի Լէ Մուլինոյի Մ.-Ճիւղին կողմէ*
16 սեպտեմբեր, կիրակի կէս օրէ վերջ *ժամը 2.30ին*
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:
կը խնդրուի կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻԻ
ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ
Գին 15 Ֆրանք:
Դիմել L. Kévonianի, 17, Rue Damesme, Paris (13).

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ ԵՆ **800** *ֆրանքէն սկսեալ մինչեւ* **8000** *ֆրանքէն ամենայայտնի վաճառանիշով ինքնաշարժներ* ՓԷՕԺՕ, ՍԻԹՐՕԷՆ, ՏԷԼԱԺ. ԼՕՐԷՆ, ՊԱԼՕ.

Դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆի **65-67 Ave. des Champs Elysées** *(ՓԷՕԺԷի վաճառատունը):* Հեռաձայն՝ **Elysée 66-28** եւ **66-29:**

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (6) Métro: Odéon. Tél. Danton 88-65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն. ամէն տեսակ գրքեր
Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՕՐ. ԱՆԻԷՍ ԱՊՏԱԼԵԱՆ
եւ
ԲԺԿ. ԳԱՌՆԻԿ ԿԱՐՍԵԱՆ
Նշանուած
Քան – Լա Պօֆա 2 Սեպտ. 1934

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ (13), *Ս. Ե.* — 35 *Ֆրանք:*
ՍԷՆ ԼՈՒ, Փամպ. — 35:
ԼԻՈՆ, Սէրայ. — 70:
ՎԻԼՄՈՆՊԼԸ, Տիկ. Է. Ք. — 100:
ՍԱՎԻՆԵԻ, Պ. Ք. — 20:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Լ. Մ. — 200:
ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ. — 86,95:
ՆԻՍ, Ց. Ս. — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Խ. — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ. — 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 810:
ԼԻՈՆ, Զ. Տ. — 70:
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԷՐ, Ս. Կ. — 35:
ՔԼԱՄԱՌ, Տ. Օ. — 105:
ԼԻՈՆ, Հ. Կ. Խ. — 25:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ. — 112:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ն. Կ. — 35:
ԿՐԱՆԻԹ ՍԻԹԻ, Հր. Կ. — 10 *տոլար:*

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու Ուրֆայի եւ Շրջականներու բոլոր հայրենակիցները ընտանեօք, այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 2ին Beaument, la Rosière, Bld. du Nord, No. *31, հայրենակից Պ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանի բնակարանը:*

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լեւոն Պապօնեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, պատարագէն վերջ, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց վաղամեռիկ որդւոյն՝

ՎԱՀԱԳՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:
կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այս կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2.30ին
կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զափահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Խօսք պիտի առնեն.— կամ. Մարտիկ. Միութեան կողմէ *Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ*, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ *Գլխապետ Ռ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ*, չափ. Որբերու Միութեան կողմէ *Պ. Ա. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ*, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— փլաս կամպէթայի նայող փէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Թափօրը ժամը ճիշդ 2.30ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Հերոսի գերեզմանը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1*ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*
Տարին 3 *անգամ* 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝* 216 *էջնոց հատոր մը:*

"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ,,ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 *թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ* 20 *ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ* 25 *ֆր.:*
Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ
եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանները
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ ***ՕՆՆԻԿ ԵՐՍԵՄԵԱՆ***
Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:
Հայ մարշէնները, վստահութեամբ կրնան դիմել մեզի:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Դրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փոքենի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05–93
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *սփսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած եւ երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նօյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*
Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
2, Rue *B*lanqui. Paris (13);

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2-5 ֆրանք:
ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:
Զրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ
Mr. LECORNU
7, Rue Paul Lelong
Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40-37**

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

ՎԱՐՁՈՒ Է Րիւ Լաֆայէթի վրայ լուսաւէտ յարկաբաժին մը, [...] րեք սենեակ, մուտք, խոհանոց, W. C., սպասուհիի սենեակ, կազ, [...] ելեկտրականութիւն: Արտօնութիւն ամէն տեսակ գործի եւ բնակութեան (ի բաց առեալ այրերու դերձակութեան): Տարեկան վարձք՝ [...] ֆրանք: Այցելելու համար դիմել տեղւոյն վրայ Տիկին ՌԱՆՃԵԼԵԱՆ
94, Rue Lafayette, Métro: Poissonnièreի *դիմացը:*

GREGOIRE

Ex-Modéliste des grandes Maisons
143, Boulevard MAGENTA, Paris (10)
Métro: Barbès - Rochechouart

Արանց եւ կանանց մեր դերձակատան բացման առթիւ մեծ զեղչ մեր գիներու վրայ, մաքուր և խնամուած գործ:

ՖԱՍՕՆ	սկսած	300	ֆրանքէն:
COMPLET	»	400	»
ՎԵՐԱՐԿՈՒ	»	400	»

Բաց է ամէն օր մինչեւ երեկոյեան ժամը 9ը:

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԵՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻ

ՍՏՈՐԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՊԻՏԱԿՈՎ
ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր **Société PEUREUX**
48, Bld. des VIGNES, MARSEILLE: Tél. Colbert 58-10
կեդրոնատեղի Փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու
Emile Vial, 22, Rue Fontaine, St. Denis. Tél. Plaine: 09-95:
ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné Lyon (Rhône)
ՆԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ.—
M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit, Nice (A. M.)

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Շավիլի ամէնէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1*էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*: մէկ փիէս, խոհանոց կրնայ *Salle a manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, [...] *entrée*: երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով: կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central* վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ:
Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain-douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր:
Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal* *Paris* (19):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Սըր Ճօնը եւ Լէյտի Զիլը...

Ոստիկանը նորէն Ամերիկացիին նայեցաւ:

— Աղէկ, հիմա գանք նախորդ իրիկուան պատմութեանդ. երբ պանդոկէն ներս մտնելու վրայ էիր, Ճէնիսընը հանդիպեցաւ քեզի... ի՞նչ ըսաւ...

— Ցիշեցուց իր խոստումը թէ աւելի դրամ պիտի ստանայի եւ ըսաւ որ հիմա ատենն էր... եթէ գիտցածս օգտագործէի շատ դրամ պիտի շինէի... ուզեց որ անմիջապէս իրեն ընկերանամ... պատասխանեցի թէ գործ ունէի, չէի կրնար երթալ... «գետնին տակը անցնի գործդ, սա՝ կա առիթ է հարիւրաւոր ոսկիներ շահելու համար», ըսաւ... ես ալ գացի...

— Ո՞ւր...

— Մօտիկները՝ Զարլզ փողոցին մէջ տեղ մը... խանութ մը որ բուժարանի վերածուեր էր...

— Բուժարա՞նի, որո՞ւն բուժարանը...

— Ինչ գիտնամ, բժիշկ Պրաունը հոն էր, դատարանը տեսած էի զայն... յետոյ Լէյտի Զիլը այնտեղ էր, անմիջապէս ճանչցայ...

— Բժիշկ Պրաունը եւ Լէյտի Զիլը, է՜հ... ուրի՞շ...

— Այս... երիտասարդ աղջիկ մըն ալ կար՝ օրիորդ Ուօքըր անունով, անիկա այնտեղ էր երբ ես ներս մտայ, բժիշկին եւ Լէյտիին հետ էր... երեքը միասին կը խօսակցէին բուժարանին ետեւի սենեակը... Ճէնիսըն աղջիկը հոն տարած էր...

— Անկասկած, գիտել տուաւ ոստիկանը. լաւ, ի՞նչ անցաւ, դարձաւ, քեզի ի՞նչ ըսին...

— Ամէնէն շատը Ճէնիսընը խօսեցաւ, միւսները շատ բան մը չըսին. բժիշկը հազիւ քանի մը բառ ըսաւ, իսկ Լէյտի Զիլը «Այո» կամ «ոչ» կը պատասխանէր Ճէնիսընի ըսածներուն. երբ ես ներս մտայ, Ճէնիսըն փողոցին դուռը փակեց, որպէսզի ուրիշ այցելու չգայ եւ խօսեցաւ ինծի եւ օրիորդ Ուօքըրին հետ — որուն մտերմօրէն՝ Քրիսի անունը կուտար— եւ կարծես թէ իր ըսելիքները գաղտնի չէին միւսներէն...

— Հասկցայ... լաւ, Ճէնիսընը ի՞նչ ըսաւ, անշուշտ Լէյտի Զիլին եւ բժիշկին հաւանութիւնով, այնպէս չէ՞...

— Ըսաւ թէ չափազանց կարեւոր էր որ Լէյտի Զիլի անունը երեւան չելլէր Ալֆրէտ Ճէքինի հարցին մէջ... անիկա բացարձակօրէն անտեղեակ էր այդ խնդիրէն եւ անմեղ էր. բնաւ չէր գիտեր թէ ով թունաւորած էր Ճէքինը...

Ցետոյ ըսաւ որ Լէյտին կը ճանչնար Ճէքինը՝ անոր Անգլիայէն հեռանալէն առաջ եւ ցաւալի էր որ մեռած իրիկունը անոր հանդիպելով կէս ժամ տեսակցեր էր անոր հետ...

Սակայն այդ հանդիպումը հաստատող միայն ես ու օրիորդ Ուօքըրը կայինք, գիտել տուաւ Ճէնիսըն... ես կրնայի ապացուցանել որ երբ Ալֆրէտ Ճէքին պանդոկին ծխարանը եկաւ, Լէյտի Զիլը այնտեղ էր եւ Ճէքինի կարդացած նամակը հաւանաբար գրուած էր իր կողմէ եւ կերպով մը անոր յանձնուած էր դարձեալ Լէյտիին ձեռքով... Օրիորդը կրնար ապացուցանել որ Ճէքինն ու Լէյտի Զիլը դիմեւոր նստած էին այն իրիկունը ժամը 10էն 10.30... միայն մենք երկուքս կրնայինք հաստատել այդ իրողութիւնները եւ Ճէնիսըն մեզի այնտեղ կանչած էր այդ մասին խօսելու համար...

— Եւ ձեզի առաջարկ մը ընելու համար, այնպէս չէ՞... գիտել տուաւ ոստիկանը խնդալով:

— Ճիշդ ատոր համար, Պ. Ռօմըրդլի, պատասխանեց տղան. հասկցանք որ ատոր համար կանչուեր էինք եղեր. Ճէնիսընը ըսաւ որ եթէ մենք հարցաքննուէինք, խուսափիլ կարելի չէր, մեր բոլորդիտցածը պիտի պատմէինք, ճշմարտութիւնը յայտնի պիտի ըլլար այնպիսի ձեւով մը որ ոչ մէկ կասկած պիտի մնար Լէյտի Զիլին վրայ... կարեւորը այն էր որ ես ու օրիորդը հեռանայինք՝ անյարմար հարցուփորձի չենթարկուելու համար... յետոյ բուն խնդրին անցնելով, ըսաւ որ եթէ անմիջապէս հաւանէինք մէջտեղէն անյայտանալու, Լէյտին իւրաքանչիւրիս հինգ հարիւրական ոսկի պիտի տար...

— Կանխի՞կ, հարցուց ոստիկանը հեգնանքով:

Կանխիկ... Ճէնիսընը գրպանէն հանեց թղթադրամները եւ սեղանին վրայ դրաւ... երկու տրցակ թղթադրամ եւ նոր նոր...

— Հրապուրիչ բան, հաւանեցա՞ք:

— Ես հաւանեցայ, ինչո՞ւ չէ, պատասխանեց տղան... ըրածս այն ատեն ալ սխալ չէր, հիմա ալ սխալ չէ... չէի գիտեր որ Լէյտին որ եւ է բան...

— Շատ լաւ տղաս, ընդմիջեց ոստիկանը. ուրիշ խնդիր մը, դուն քու դրամդ առիր, աղջիկն ալ առա՞ւ...

— Այո, ան ալ առաւ եւ երկուքս ալ խոստացանք որ մեր բնակած տուները չպիտի երթայինք եւ անմիջապէս այդ վայրկեանին իսկ պիտի հեռանայինք... բայց ո՞ւր պիտի երթայինք... այն ատեն էր որ Լէյտի Զիլ քանի մը բառ խօսեցաւ... մինչեւ հիմա խօսողը Ճէնիսընն էր... ըսաւ որ իր Վիլլային մէջ երկրորդ ծառայի մը պէտք կար ու եթէ հոն երթալ ուզէի, աղէկ չարաթական պիտի [...] ինծի. ես ալ ընդունեցայ եւ [...] իր բարապանին յանձնելի [...] տուաւ ինծի... յետոյ քիչ մը [...] սեցանք, Ճէնիսընին հետ դուրս [...] եւ Զէսթըրի շոգեկառքը առի [...] եկայ...

— Ինչ աղուոր գործ եւ հի[...] րիւր ոսկին ալ գրպանիդ մէջ, [...] չէ՞...

— Այս եւ կը յուսամ որ, Պ. Ռ[...] լի...

— Գիտե՞ս թէ Քրիսին ուր [...]

— Չեմ գիտեր, զաղափար [...] Անիկա բժիշկ Պրաունին եւ [...] Զիլին քով մնաց երբ ես [...] հետ կայարան գացի... վերջը [...] ճամբորդեցինք, հազիւ ժամանակ [...] տոմսակս առաւ ու շոգեկառք [...] ցայ... աՀաւասիկ ամբողջ [...] Պ. Ռօմըրդլի եւ յոյս ունիմ [...]

Ոստիկանը դարձեալ կարծեցին [...] թիւն չտուաւ ոչ անոր [...] ոչ ալ անոր յոյսերուն:

— Իմացա՞ր թէ Ճէնիսընին [...] ճարում եղած էր, հարցուց [...] ո՞ւր պիտի երթար... ո՞չ, [...] տեր... լաւ, իմացա՞ր թէ Ճէնիսըն [...] կը բնակէր...

(Շար[...])

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.394

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 8 Septembre 1934

10-րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2594

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Հայր. Միութեանց տագնապին բուն կեդրոնը Ամերիկեան ըլլալով, կ'արտատպենք նաեւ «Հայրենիք»ի այս խմբագրականը, լրացուցած ըլլալու համար պատկերը.—

Հայրենակցականները կ'երթան դէպի քայքայում:

Պատճառը այն ներքին որդն է, որ ներսէն կը կրծէ Հայրենակցականները:

Այդ քայքայիչ, ուտիճ որդի անունն է բոլշեւիկ:

Բոլշեւիզմի անհանդուրժող ոգին է, որ կը քայքայէ մեր ազգային եւ հասարակական բոլոր կազմակերպութիւնները:

Երբ բոլշեւիկ կոչուածը ո եւ է կազմակերպութեան սեմէն ներս մտնէ, իր նպատակը միշտ մէկ է — ամէն գնով, սուտով թէ չխտակով, օրինաւոր թէ ապօրինի միջոցներով ձեռք ձգել այդ կազմակերպութեան ղեկը եւ ծառայեցնել զայն իր դաւադիր նպատակներուն: Եթէ յաջողեցաւ՝ աղէկ. իսկ եթէ չյաջողեցաւ, այդ պարագային կը պառակտէ, կը քանդէ եւ կը կազմալուծէ:

Երբ բոլշեւիկը մինակ էր, իր քայքայիչ աշխատանքը ցանկալի արդիւնքը չէր տար: Այն օրուընէ սակայն, երբ բացայայտ բոլշեւիկը ձեռք մեկնեց ծպտեալ բոլշեւիկին՝ ներքին Թուրքին, իր աւերիչ գործը դիւրացաւ: Արդիւնքը եղաւ այն ողբալի պատկերը, որ այսօր կը ներկայացնեն մեր ազգային եւ հասարակական կազմակերպութիւնները:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ սոր փախճանը:

Մեր վերաբերումը դէպի Հայրենակցական եւ այլ նման կազմակերպութիւնները միշտ ալ բխած է այն ընդհանուր սկզբունքէն, որ կը ղեկավարէ մեզ մեր ազգային եւ հասարակական բոլոր խնդիրներու մէջ:

Այդ սկզբունքը միշտ եղած է եւ պիտի մնայ նոյնը՝ համադրել մեր ազգային ուժերը ու ճիգերը, ըլլայ այն հայ քաղաքական դատի հետապնդման, Հայաստանի վերաշինութեան թէ գաղութներու հայութեան ազգային նկարագրի պահպանման համար:

Դժբախտաբար այդ ուղղութեամբ տարիներու ընթացքին մեր թափած ճիգերը ցանկալի արդիւնքը չեն տուած:

Հայը տակաւին չէ վարժուած ազգային ընդհանուր նպատակներու շուրջ համադրել իր ճիգերը:

Ճիշդ է, որ այս դժբախտ երեւոյթի հիմնական պատճառը փնտռելու է Հայու կեդրոնախոյս հոգեբանութեան մէջ: Սակայն մեր ուժերու ցրումին մէջ պակաս դեր չէ կատարած նաեւ պառակտիչ ներքին Թուրքը: Մենք ջատագով չենք եղած առանձին առանձին Հայրենակցականներու ստեղծումի, սակայն հաշուի առնելով Հայրենակցականներու գոյութեան փաստը, քաջալերած ենք զանոնք եւ թելադրած որ առաւելագոյն չափով օգտակար ըլլան Հայրենիքին եւ գաղթաշխարհի հայութեան: Այսօր մեր վերաբերմունքը կը մնայ նոյնը:

Մենք կ'ուզենք տեսնել Հայրենակցական, Վերաշինաց, Կրթասիրաց եւ այլ միութիւնները չէզոք գետնի վրայ գործի լծուած, առաւելագոյն չափով օգնելու համար մեր մայր Հայրենիքին եւ գաղթաշխարհի հայութեան:

Գիտենք որ դիւրին չէ Հայրենակցականներու մէջ սրտցաւ, հայրենասէր տարրերու համար այս նպատակին հասնիլ, երբ ներքին ուտիճ որդ կայ բոյն դրած իրենց մէջ:

Հայրենակցականներու մէջ ճնշող մեծամասնութիւն կազմող սրտցաւ, հայրենասէր ու զոհող տարրերը, որոնք գլխաւորապէս կուգան Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համակիր շարքերէ, նախ պիտի մաքրեն իրենց կազմակերպութիւնները քայքայիչ տարրերէ:

Մենք գիտենք թէ այդ պարագային ինչ պիտի ընեն քայքայիչներն ու պառակտիչները: Հետեւելով իրենց որդեգրած սիստեմին, անոնք պիտի ջանան պառակտել Հայրենակցականները, պիտի դուրս գան եւ ստեղծեն համանուն Հայրենակցականներ:

Վասպուրականցիներու Հայրենակցականի օրինակը ամէնուս աչքի առջեւն է: Այսօր Վասպուրականցիներու երկու Հայրենակցականներ գոյութիւն ունին:

Մէկը՝ իրական Վասպուրականցիներու Հայրենակցականը՝ Համա-Վասպուրականցիական անուան տակ, իսկ միւսը պառակտիչներու այսպէս կոչուած Վասպուրական Միութիւնը:

Պառակտումը սակայն չի փրկեր զիրենք:

Անոնք վերջ ի վերջոյ պիտի կազմալուծուին կամ ամլութեան դատապարտուին:

Ապացո՞յց. Հայ Կարմիր Խաչի փայլուն օրինակը:

Դաւադիրները 10 տարի առաջ պառակտեցին Հայ Կարմիր Խաչը, ստեղծելով անոր կողքին այսպէս կոչուած Պետական Հայ Կարմիր Խաչը:

Արդի՞ւնքը:

Մինչ Հայ Կարմիր Խաչը շարունակեց իր շինարար աշխատանքը եւ 10 տարուան ընթացքին պատկառելի ուժ դարձաւ եւ ազգօգուտ հսկայական գործ կատարեց, անդին, պետական կոչուածը երկրորդ անգամ պառակտեցաւ: Կազմուեցան երկու Պետական Կարմիր Խաչեր՝ մէկը Հօկճիներու, այսինքն բոլշեւիկներու, միւսը՝ ներքին Թուրքերու հակակշռին տակ: Եւ երկուքն ալ այսօր շմուլ գոյութիւն մը կը քաշկռտեն:

Նոյն վիճակը կը սպասէ պառակտուած կամ պառակտուելիք Հայրենակցականներուն:

Թող երթան ուր կ'ուզեն եւ ընեն ինչ կ'ուզեն:

Հայրենակցականներու հիմքը կազմող սրտցաւ եւ հայրենասէր տարրերը չպիտի վարանին դուրս բերելու իրենց կազմակերպութիւնները այսօրուան քաոսային վիճակէն եւ հասցնելու զանոնք իրենց նախկին կոչման բարձրութեան, այն է՝ հեռու պահելով Հայրենակցականները կուսակցական վէճերէ, չէզոք գետնի վրայ իրական օգնութիւն հասցնել մայր հայրենիքի վերաշինութեան եւ գաղթաշխարհի հայութեան ազգային նկարագրի պահպանման:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (24 օգոստ.).—

Նիւ Եորքէն մեր ստացած ստոյգ տեղեկութեան համաձայն, Նիւ Եորքի մէջ Նախագահ Ատեանի կողմէ դատապարտեալ մեր ինը ընկերներու դատի վերաքննութեան պաշտօնական դիմումը կատարուած է պաշտպան փաստաբանին կողմէ:

Այդ դիմումին իբրեւ օրինական հետեւանք, Սինկ Սինկի բանտապետը հրահանգ ստացած է յետաձգել նախնական դատարանի վճռի գործադրութիւնը, որ նշանակուած էր սեպտ. 3ին:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՐԿՈՒ ՏԵՍԱԿ ԲԱՆԱԿ ՈՒՆԻ

»»»· ·«««

52,000 «ԿԱՄԱՒՈՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ» ԲԱԶԵՐԴ

»»»· ·«««

ՀԻԹԼԵՐԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հինգշաբթի օր 52,000 երիտասարդներ, քսան տարեկան, մէկ մէկ բահ՝ իրենց ուսերուն վրայ, թափոր մը կազմեցին Նիւրէնպէրկի մէջ, հիթլէրական համագումարին առթիւ, իբրեւ ներկայացուցիչները կամաւոր բանուորներու բանակին: Բոլորը միաբերան կը պոռային.— «Կեցցէ Առաջնորդը»: Պատկառելի էր տեսարանը եւ մարտական: Ինչ գործ ալ կատարեն այս կամաւոր բանուորները, կը մարզուին իբրեւ զինուորներ, ինչպէս իրենք ալ յայտարարեցին պարծանքով: Անոնք բահերը իրենց ուսերուն վրայ նետած էին այնպէս իբրեւ թէ հրացաններ ըլլային, կը քալէին զինուորական շարքով, կ'երգէին զինուորական հին երգեր եւ հրամաններուն կը հնազանդէին այնպէս ինչպէս Փրուսիոյ քաջավարժ զինուորը: Բոլորն ալ համազգեստներ հագած էին: Իրենց մարզիչներն են պատերազմի մէջ եփած սպաներ: Ասոնք զինուորներ պիտի ըլլան ապագային, բուն պետական բանակին հետ, եւ ամէնէն ամուր նեցուկները հիթլէրական իշխանութեան:

Թափօրէն վերջը. 52,000 երիտասարդները համախմբուեցան դաշտի մը մէջ: Երբ Հիթլէր հասաւ, անոնք վեր բարձրացուցին իրենց բահերը, իբրեւ ողջոյն: Հիթլէր ճառ մը խօսելով, փառաբանեց աշխատանքը, «որ ինքն իր մէջ նպատակ մըն է, ինչպէս առաքինութիւնը: Աշխատանքը ազատագրուած է որ եւ է դրամատիրական ոգիէ, Մամոնայի որ եւ է մտածումէ, ո՛ր եւ է եսասիրութենէ»: Յետոյ խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով կամաւորներուն, բացագանչեց.

— *«Ամբողջ ազգը ձեր դպրոցէն պիտի անցնի: Պիտի գայ ժամանակը երբ ոչ մէկ Գերմանացի չպիտի կրնայ մաս կազմել հասարակութեան, առանց ձեր շրջանէն անցնելու: Այսուհետեւ ոչ ոք պիտի կրնայ ապրիլ այն գաղափարով թէ ձեռական աշխատանքը վար կը մնայ ուրիշ ո՛ր եւ է աշխատանքէ»:*

Ճառէն վերջը, աշխատանքի 52,000 զինուորները իրենց աջ թեւերը բարձրացնելով, երգեցին «Տէօյչլանտ»ը, կուսակցութեան քայլերգը եւ ուրիշ երգ մը որ դարեր առաջ կազմուած է: Յետոյ իրենց հաւատարմութեան երդումը կատարեցին, աղաղակելով,— «Ահաւասիկ մենք: Պատրաստ ենք մենք եւ Գերմանիան կ'առաջնորդենք դէպի նոր դարաշրջան մը»:

⁂ Ֆրանսական թերթերը նկարագրելով այս տօնակատարութիւնը, դիտել կուտան թէ Գերմանիա այս կերպով կ'ունենայ երկու բանակ, մէկը՝ բուն արհեստով զինուորները, իսկ միւսը՝ աշխատանքի կամաւորները: Կամաւոր աշխատանքի թեկնածուները ալ կ'ընտրուին ճիշդ բանակին պէս, սկսելով 17 տարեկանէն, վեց ամսուան կամ մէկ տարուան համար: Շրջանը լրացնելէ վերջը, կամաւորը աշխատանքի վկայական մը կը ստանայ: Առանց այդ վկայականին ոչ մէկ գործատէր գործ կուտայ: Կամաւոր աշխատանքը պարտաւորիչ պիտի դառնայ 1935ին: Այն ատեն, 280,000ի փոխարէն 550,000 երիտասարդներ պիտի զինուորագրուին:

Թուրքիա կը խստացնէ դրամական պայմանները

Թուրքիոյ պաշտօնաթերթը հրատարակեց նոր հրահանգ մը՝ քամպիոյի մասին: Ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1.— Օտար երկիրներ ճամբորդել ուզողներուն *թրքլիզ*ը սահմանափակուած: Նաւագագոյն 100, առաւելագոյն 200 ոսկիի *թրքլիզ* պիտի տրուի:

2.— Օտարները, Թուրքիոյ մէջ իրենց շահած գումարին մէկ երրորդը միայն կրնան արտասահման ղրկել, վճարելէ յետոյ բոլոր տուրքերը:

3.— Արտասահման ապրող եւ Թուրքիոյ մէջ կալուած ունեցողները, ամսական առ առաւելն 100 ոսկի պիտի կրնան ստանալ:

4.— Հին որոշմնագրին 12րդ յօդուածը ջնջուած է: Դրամատուները ուղղակի *թրքլիզ* չպիտի տան, եւ *թրքլիզ*ի բոլոր պահանջները պիտի զոհացուին Քամպիոյի տնօրէնութեան հրամանով: Ասկէ վերջ, արտածման վաճառականները պարտաւոր են Քամպիոյի տնօրէնութեան յանձնել իրենց մաքսային յայտագրերուն մէկ պատճէնը:

5.— Արտասահմանի մէջ պետական պաշտօնեաներուն կատարելիք ուղեւորութեանց համար անհրաժեշտ *թրքլիզ*ը պիտի տրուի Գործավարներու Խորհուրդին որոշումով:

Արհեստակցական միութիւններ եւ պատերազմը

Անգլիոյ արհեստակցական Միութիւններու համագումարին մէջ, երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան պատերազմի եւ խաղաղութեան մասին: Այս առթիւ կազմուած տեղեկագիրը տարբերութիւն մը կը դնէ յարձակողական եւ պաշտպանողական պատերազմներուն միջեւ, եւ դատապարտելով առաջինը: Ինչ կը վե-

(Վերջին լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ...

Երէկ նորէն գլխուս վերեւ թառեցաւ ընկեր Ա...ը,— այն որ զուարճանալու միակ ազդու միջոցը կը նըկատէ... ռամկավար թերթ կարդալ:

— Կարդա՛, կարդա՛, աղաղակեց տղու մը պէս, ներկայացնելով Փարիզի ռամկավար օրկանին մէկ թիւը, որ կը նկարագրէր Վիէնի մէջ կատարուած բանախօսութիւն մը:

Ինչպէս գիտէք, ռամկավարները համագումար ունեցան վերջերս: Այս առթիւ, երկու պատգամաւորներ ալ եկած էին Ամերիկայէն:

Հարցը կը վերաբերի այդ պատգամաւորներէն մէկուն.

— *Ապա խօսք տրուեցաւ ընկեր Տոքթ. Ա. Տէր Մարկոսեանի, որ ըսաւ. «Թերեւս շատեր մտածեն թէ ինչո՞ւ եկած ենք Ֆրանսա, թողլով տուն, տեղ, հանգիստ: Սակայն բան մը կայ որ ընել կուտայ աւելին, ատիկա՝ հայրենասիրութեան գեղեցկագոյն գաղափարն է որ մոռցնել կուտայ ամէն ինչ»:*

Կը լսե՞ս, անհաւատ ժողովուրդ:

Դուն որ կը կասկածէիր ռամկավարներու հայրենասիրութեան մասին, հիմա համոզուեցա՞ր որ չարաչար սխալեր ես:

Տեսե՞ր էիր այսքան մեծ զոհողութիւն,— Ամերիկայէն ճամբայ ելլել դէպի Ֆրանսա, կտրե՛լ ովկիանոսը, իջնել Փարիզ, հանդիպիլ Վիէն, Վալանս կամ Լիոն...

Այսքանը տեսնելէ յետոյ, չե՞ս հաւատար մնացեալին,— ռամկավարներու վրէժի քաղաքականութեան, որ ահաւասիկ, նոյն բերնով.

— *«Ցաւերժացնենք վրէժի զգացումը թրքութեան եւ քրտութեան աշխարհին դէմ, որոնց զոհ գացին մանուկներ, քոյրեր եւ բազմաթիւ սիրելիներ: Ցաջորդական ու ժառանգական պէտք է ըլլայ վրէժի շինարար գաղափարը, կերտիչ վաղուան հայրենիքին»:*

Այլ եւս ո՞վ կը համարձակի վախկոտ կոչել Ռամկավարները:

Քանի որ Ամերիկայէն մինչեւ Փարիզ եկան, «թողլով տուն, տեղ, հանգիստ», վաղն ալ անշուշտ լեռը կ'ելլեն, վրէժ լուծելու համար:

Բայց, Երեւանը չի՞ բարկանար:

ՎԱՀԷ

400,000 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՀԵՌԱՑԱԾ

Անցեալ օր հրատարակեր էինք Աշխատանքի նախարար Պ. Մառքէի մէկ նամակը, որ պարզելով գործազրկութեան յաւելումը, վարչապետին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր յառաջիկայ ձմրան առթիւ:

Այս միեւնոյն պատճառով, առաջարկուած է Սէնի նահանգապետին որ վտարէ օտար աշխատաւորները, որպէսզի տեղ բացուի Ֆրանսացիներու համար: Նահանգապետը պատասխանած է թէ կարելի չէ այդպիսի բան ընել, որովհետեւ փոխադարձ համաձայնութիւններ կնքուած են պետութեանց հետ: Սակայն ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայուի այն օտար բանուորներուն որ կ'ուզեն իրենց երկիրը վերադառնալ:

1930էն ի վեր 400,000 օտար բանուորներ հեռացած են Ֆրանսայէն:

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄՈՌՑԱԾ ԷՏԻՐՆԷՆ

«Ճիմհուրիէթ» կը գրէ.—

«Փլէվնա — Շիփկա» եւ «Օլիվնիթսա — Էտիրնէ» գրուած էին այն երկու յուշարձաններուն վրայ որոնք պաշտօնապէս կառավարութեան կողմէ շինուած են:

Մինչեւ հիմա, միայն Թրակիա կոմիտէին համաժողովներուն մէջ կը գրուէին «Էտիրնէ» վերտառութիւնները եւ պուլկար կառավարութիւնը գործին մէջէն կ'ելլէր, ըսելով թէ Պուլկարիոյ մէջ կազմակերպական ազատութիւն կայ: Բայց Շիփկայի յուշարձանը, որուն վրայ կայ «Էտիրնէ» վերտառութիւնը, կառավարութեան կողմէ պաշտօնապէս շինուած է, եւ այդ կամարին տակէն անցան բոլոր պուլկար նախարարները, գըլխաւորութեամբ Թագաւորին:

Իսկ «*Զաման*»ի *Թղթակիցը* կը գրէ.— «*Թրակիա*» թերթը կը շարունակէ գրել մեզի դէմ: Այսպէս, Օգոստոս 16ի թիւին մէջ երիտասարդութիւնը կը գրգռէ մեզի դէմ եւ կը հրատարակէ երդումի բանաձեւ մը որ 30 մայիս 1901ին խմբագրուած է պուլկար քոմիթէճիներու կողմէ: Բանաձեւին մէջ կ'ըսուի թէ յանուն Աստուծոյ կ'երդնում արիւնս թափել գերի Մակեդոնիոյ եւ Էտիրնէի անկախութեան համար, կռուելով անոնց թշնամիներուն դէմ:

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ

Պուա Քոլոմպի Ռընէսանս փողոցի տօնավաճառին մէջ, հայ օրիորդ մը Ովսաննա Էկկէրեան, 22 տարեկան, կախօրրան կը նստի, բայց գլխու պըտոյտ զգալով, օգնութիւն կը կանչէ: Պաշտօնեան իսկոյն կը կեցնէ կախօրրանը, բայց Ովսաննա անհամբերութեամբ դուրս նետուելով, կը զարնուի սիւնի մը եւ ծանրապէս կը վիրաւորուի ճակտէն: Վիճակը ծանր ըլլալով, փոխադրուած է հիւանդանոց:

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա Ն ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Է...

»»»· «««

Ինչպէս գրեցինք, Թուրքիա դիմում կատարած է Ազգերու Դաշնակցութեան, ժառանգելու համար թափուր աթոռ մը, անոր խորհուրդին մէջ: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ թրքական պատուիրակը, Ճէմալ Հիւսնի պէյ.

— Գիտէք թէ մեր երկիրը ի՛նչ մեծ ջանքեր թափեց խաղաղութեան համար, տասը տարիէ ի վեր: Մեր ուզածը ոչ — մնայուն աթոռը այն է զոր Չինաստան պիտի ձգէ յառաջիկայ նստաշրջանին: Ինչպէս շատ լաւ գիտէք, Թուրքիան եւրոպական պետութիւն մըն է: Սակայն աթոռներու բաշխումը իրաւական հիմ չունի: Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը չէ նախատեսած զայն եւ լռելեայն ընդունուած սովորութիւն մըն է որ կը գործադրուի: Միւս կողմէ, աշխարհագրական ակներեւ իրողութիւն մըն է թէ Թուրքիոյ կարեւոր մէկ մասը կը գտնուի ասիական ցամաքամասին վրայ: Այս նկատումներով է որ մեր թեկնածութիւնը դրինք:

⁂ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Աթէնք հանդիպեցաւ, դէպի Ժընեւ գացած ատեն: Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Յունաստան ուժ պիտի տայ Թուրքիոյ թեկնածութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ աթոռ մը ունենալու համար:

ՀՐԵԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

»»»· «««

Գրած էինք թէ 60,000 Հրեաներ հեռացած են Գերմանիայէն, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Այս փախստականներէն 20—25,000ը միայն տեղաւորուած են զանազան վայրեր, իսկ միւսներուն խնամատարութեան համար նշանակուած էր տեսչութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ: Այս տեսչութիւնը ներկայացուցած է իր ինը ամսուան տեղեկագիրը, որ կ'ըսէ թէ դրամական բոլոր միջոցները սպառած են: Մինչեւ հիմա հաւաքուած է 5—6 միլիոն տոլար: Այս գումարին հարիւրին 5ը միայն ոչ-հրէական աղբիւրէ եկած է, այնինչ ոչ հրեայ նպաստընկալներու թիւը կը կազմէ 20 առ հարիւր: Այժմ չափազանց դժուար է նոր գումարներ ճարել: Ամերիկեան ընկերութիւն մը կազմուած է, նպաստի փոխարէն վարկ տրամադրելու փախստականներուն, որպէսզի գործ բանան: Բայց այս միջոցն ալ դարման չէ կացութեան, մանաւանդ որ շարունակ նոր փախստականներ կը հասնին Գերմանիայէն: Ազգայնական կիրքը վառ է ամէն երկրի մէջ եւ շատ մը պետութիւններ գործ փնտռելու իրաւունք անգամ չեն տար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

15.- Ինչպէս խրուեց պաղեցան Անգլիան եւ Ֆրանսան

ՌՈՒՐԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ.— ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ.— ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻԱ.— ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կարգ մը խնդիրներ փութացուցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տարակարծութիւնները:

Նախ եւ առաջ Գերմանիոյ յեղափոխութիւնը որ սկսաւ 1920ի մարտին: Քափփ«պետական հարուած»ը որ հանրապետական վարչաձեւը տապալելու փորձ մըն էր, ձախողեցաւ առանց դժուարութեան: Եւ սակայն անոր հետեւանքը եղաւ բոլշեւիկեան ըմբոստութիւն մը Ռուրի շրջանին մէջ: Մարտ 19ին Պաւէրի կառավարութիւնը արտօնութիւն խնդրեց որպէս զի զօրագունդ մը ուղարկէ Հռենոսեան նահանգները խռովութիւնները զսպելու համար: Բրիտանական կառավարութիւնը հաւանեցաւ այդ առաջարկին, բայց Ֆրանսան պնդեց որ համաձայն Վէրսայլի դաշնագրին 42րդ եւ 43րդ յօդուածներուն Գերմանիան իրաւունք չունէր կանոնաւոր զօրամաս մը ղրկելու այդ շրջանները:

Ապրիլ 3ին գերման կառավարութիւնը առանց դաշնակիցներու արտօնութեան սպասելու, 20.000նոց բանակ մը ղրկեց Ռուրի նահանգը: Երեք օր վերջը Ֆրանսացիները գրաւեցին Ֆրանքֆուրթն ու Տարմշթատը: Լորտ Քըրզըն անմիջապէս հասկցուց ֆրանսական դեսպանին թէ այդ գործողութիւնը չէր համապատասխաներ դաշնակիցներու համերաշխ գործակցութեան սկզբունքին: Փոլ Քամպօն, որ քանի երկու տարի վարած էր Լոնտոնի դեսպանութիւնը, հրաժարեցաւ, որովհետեւ առաջին անգամն էր որ այդքան «խիստ» յուշագիր մը կը ստանար Լոնտոնի կառավարութենէն:

Այդ ազդարարութենէն ետքն էր որ Ֆրանսա ցաւ յայտնեց թէ գրաւումը կատարուած է առանց Անգլիոյ գիտակցութեան, իսկ գերման զօրաբաժինը հեռացաւ Հռենոսէն: Այդպիսով փակուեցաւ վէճը:

×

Տարակարծութեան նիւթ հայթայթեց նաեւ հատուցումներու խնդիրը: Սան Ռէմոյի խորհրդաժողովին մէջ (Ապրիլ 19—26, 1920) երեւան եկան երկու գլխաւոր դաշնակից պետութիւններու հակամարտ տեսակէտները Գերմանիայէն պահանջուելիք հատուցման մասին:

Լոյտ Ճորճ կ'ուզէր որ Գերմանիան միանուագ «գումար» մը վճարէ իբրեւ վնասուց հատուցում: Միլրան մերժեց, վտանգելով երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները:

×

Սուրիոյ հոգատարութեան խնդիրն ալ վէճի առարկայ դարձաւ, որովհետեւ «իրարու հակասող խոստումներ ըրած էինք Ֆրանսացիներուն եւ Արաբներուն»:

1919ի համաձայնութեամբ, Թուրքիոյ հաշտութեան կնքումէն յետոյ անգլիական բանակը Սուրիայէն պիտի հեռանար, իսկ Ֆրանսա Արաբներուն պիտի յանձնէր Դամասկոս — Հոմս — Համա գիծը: Կացութիւնը բարդացաւ երբ Էմիր Ֆէյսալ որ այդ պահուն Դամասկոս կը գտնուէր, չուզեց Ֆրանսացիներու խորհուրդին հետեւիլ:

Դեկտեմբերին (1919) անգլիական բանակը հեռացաւ: Ամիս մը ետքը Ֆրանսա զինուորական խոշոր հարուած մը կրեց Մարաշի մէջ՝ Թուրք ազգայնականներէն: Մարտ 10ին (1920) Սուրիոյ երեւելիները Ֆէյսալի առաջարկեցին «Միացեալ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի» գահը: Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութիւնները հակառակեցան այդ ծրագրին եւ Սան Ռէմոյի խորհրդաժողովին մէջ որոշեցին որ Միջագետքն ու Պաղեստինը բրիտանական, իսկ Սուրիան ֆրանսական հոգատարութեանց պիտի ենթարկուէին: Սուրիացիներն ու Էմիրը բնականաբար չէին կրնար ընդունիլ արաբ կայսրութեան այդ բաժանումը:

Յուլիսին Ֆրանսան որ ամբողջութեամբ գրաւած էր Կիլիկիան եւ 90 հազարնոց բանակ մը ունէր Սուրիոյ մէջ, վերջնագիր մը ուղարկեց Ֆէյսալին: Վերջնագրին մերժումէն յետոյ թշնամութիւնները սկսան եւ Զօր. Կուրօն գրաւեց Դամասկոսը (25 յուլիս 1920ին) ինչպէս նաեւ Հոմս — Համա գիծը: Ֆրանսայի այդ ընթացքը «1919ի դաշնագրին բռնաբարում» կը նկատուէր Լոնտոնի մէջ, իսկ ֆրանսական կառավարութիւնը խռովութեանց պատասխանատու կը բռնէր Անգլիան: Այդ շրջանին էր որ Մեծն Բրիտանիոյ հաւանութեամբ, Էմիր Ֆէյսալ Միջագետքի թագաւոր հռչակուեցաւ:

×

Աւելի կարեւոր վէճ մըն էր Լեհաստանի խնդիրը:

Վերսայլի դաշնագիրը որոշապէս ճշդած չէր Լեհաստանի սահմանները: Պատերազմէն անմիջապէս յետոյ լեհական բանակը կանգ առած էր այն սահմանագլուխին վրայ որ միայն պատմական արժէք ունէր (1772): Մինչեւ 1920ի գարունը Բոլշեւիկները զբաղած էին Տէնիքինի եւ Քոլչաքի ըմբոստութիւնները զսպելու աշխատանքով: Մայիսին, բոլշեւիկներու յաղթանակէն յետոյ, Լեհաստան իր եւ Ռուսաստանի միջեւ պատուար պետութիւն մը ստեղծելու յոյսով համաձայնութիւն մը կնքեց Ուքրանիոյ հետ՝ հակառակ գերագոյն խորհուրդի ազդարարութեան (24 փետրուար 1920): Այդ տեսակ ծրագիր մը իրականացնելու համար, լեհական բանակը գրաւեց Քիէվը: Ռուսաստան պատերազմ հռչակեց Լեհաստանի դէմ, ետ առաւ Քիէվը եւ սկսաւ յառաջանալ դէպի Վարշաւիա: Լեհաստան օգնութիւն խնդրեց Դաշնակիցներէն:

Ֆրանսա հակառակ իր լեհասէր տրամադրութիւններուն, ձեռնպահ դիրք մը առաւ, որովհետեւ ընկերվարականները թոյլ չտուին որ կառավարութիւնը քաջալերէր Ռուսիոյ դէմ ուղղուած ձեռնարկ մը: Հետեւաբար միջամտութեան ամբողջ հոգը ստանձնեց անգլիական կառավարութիւնը:

Լեհաստանի պահանջները համակրութիւն չէին վայելեր Անգլիոյ մէջ այդ շրջանին: Ոչ միայն Աշխատաւորական կուսակցութիւնը հակառակ էր Լեհաստանի դատին, այլ պահպանողական մամուլն անգամ անխոհեմ կը գտնէր հակառուս քաղաքականութիւն մը: Այնպէս որ Լոյտ Ճորճ եւ Լորտ Քըրզըն Լոնտոնի բանակցութիւններէն յետոյ պահանջեցին որ լեհական բանակը 125 մղոն ետ նահանջէր. եւ այդ առթիւ ապագայ օժանդակութեան խոստումներ ալ ըրին լեհ ներկայացուցիչին:

Յետոյ, Մոսկուայի կառավարութիւնը բանակցութեանց մասնակցելու հրաւէր ստացաւ Լոնտոնէն: Լէնին մերժեց այդ խնդրանքը՝ պատասխանելով թէ աւելի նպատակայարմար կը գտնէր ուղղակի բանակցիլ Վարշաւիոյ հետ: Միեւնոյն ժամանակ ռուսական բանակը շարունակեց իր յառաջխաղացումը:

Յուլիս 20ին Լորտ Քըրզըն ազդարարութիւն մը հեռագրեց Մոսկուա, ըսելու համար որ եթէ Ռուսիան չնահանջէր, Դաշնակիցները պիտի ստիպուէին օգնել Լեհաստանին: Մոսկուա կարեւորութիւն անգամ չտուաւ այդ սպառնալիքին եւ չորս օր ետքը կտրեց «Քըրզընի սահմանագլուխը» եւ մօտեցաւ Վարշաւիոյ դռներուն:

Քամէնեւ ու Քրասին որ այդ պահուն Լոնտոն եկած էին առեւտրական դաշինք մը կնքելու պաշտօնով, հասկցուցին իրենց կառավարութեան թէ Անգլիոյ սպառնալիքը պարզապէս «պլըֆ» մըն էր:

Միջդաշնակցային յանձնախումբ մը որուն անդամներն էին Լորտ տ'Էպըրնըն, Ժիւսըրան եւ Զօր. Վէկան, Վարշաւիա հասաւ յուլիս 25ին, այսինքն այն օրը երբ բոլշեւիկեան բանակը հազիւ տասներկու մղոն հեռու էր մայրաքաղաքէն: Յուլիս 29ին Լեհաստան զինադադար խնդրեց: Ռուսերը աւելի նպաստաւոր սահմաններ առաջարկելով հանդերձ, պահանջեցին որ լեհական բանակը 50,000էն աւելի պէտք չէր ըլլար, իսկ 200,000նոց ոստիկանական ուժին պիտի մասնակցէին միայն Արհեստակցական Միութեանց անդամները:

Այդ պահանջները դաշնակիցներուն հաղորդուեցան Լիմի խորհրդաժողովին օրը: Լ. Ճորճ հաւանեցաւ այդ առաջարկներուն, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը տարբեր տեսակէտ ունէր: Անիկա մէկ կողմէն ռազմամթերք ուղարկեց Լեհաստանին եւ հրահանգ տուաւ Զօր. Վէկանին որպէսզի բանակը կազմակերպէ, միւս կողմէն օգնութիւն առաջարկեց Զօր. Վրանկէլին որ ապստամբական շարժում մը սկսած էր Ղրիմի մէջ:

Ֆրանսացի զօրավարը յարձակեցաւ ռուսական բանակին վրայ ու քանի մը շաբաթ վերջը բոլշեւիկեան ուժերը միանգամընդմիշտ հեռացան Լեհաստանէն: Դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ Րիկայի մէջ 12 հոկտեմբեր 1920ին եւ Լեհաստան ստացաւ իր հողերուն գրեթէ ամբողջութիւնը:

Լեհաստանի հարցին մէջ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը ցոյց կուտայ որ «մեր հեղինակութիւնը լրջօրէն տկարացած էր նոյնիսկ Եւրոպայի մէջ», կ'եզրակացնէ Նիքըլըն: Ինչպէս տեսանք, գերագոյն խորհուրդը թոյլ չտուաւ որ Լեհերը ռուսական հողը մտնէին: Լեհաստան ականջ չկախեց եւ յաջողեցաւ: Անգլիական կառավարութիւնը ստիպեց որ Լեհաստան նահանջէ իր առժամեայ սահմանագլուխէն: Լեհերը դարձեալ չհնազանդեցան: Ֆրանսա մետասաներորդ ժամուն միջամտեց վէճին եւ քանի մը շաբթուան պատերազմէ մը յետոյ Լեհաստանին տուաւ շատ աւելի հող քան Անգլիան խոստացած էր Վարշաւիոյ վարիչներուն:

Կարելի չէ պնդել որ Լորտ Քըրզըն պատասխանատու էր այդ սայթաքումներուն, թէեւ հեռագիրներն ու զեկոյցները իր ստորագրութիւնը կը կրէին յաճախ: Լոյտ Ճորճ շատ անգամ անձամբ կը վարէր բանակցութիւնները, առանց տեղեակ պահելու իր արտաքին նախարարը:

Անգլիոյ պարտութիւնը այս հարցին մէջ հետեւանք էր «մեր աւանդական դիւանագիտութեան մեթոտներուն սխալ գործադրութեան» կը բացատրէ Նիքըլըն: Համաձայն այդ աւանդութեան «Անգլիա երբեք չպիտի սպառնայ կամ խոստանայ եթէ այդ սպառնալիքներն ու խոստումները գործադրելու բացարձակ ապահովութիւնը չունի»:

Այս անստոյգ եւ անպատասխանատու քաղաքականութիւնն էր որ հետզհետէ սրեց Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի տարակարծութիւնները՝ գերմանական հատուցումներու եւ Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրներու կարգադրութեան առթեն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԳԻՒՂ՝ ԱՅԳԵԿՈՒԹՔԻ

= o =

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Աշնան մռայլ ու ամպամած առաւօտ մըն է. համակ տխրութիւն մը կարծես եթերէն վար կը թափի, լալկան է երկինքը: Քաղաքը ցորեկի ժխորէն յոգնած՝ լռութեան մէջ է ու կը քնանայ, մանր մունր լոյսեր կը պլպլան աղքատիկ փողոցներուն մէջ:

Այգեկութքի մեկնողներու առաւօտն է, սակայն խաղաղութեան ստուերը հոս ալ անպակաս չէ, վերէն պիտի ջրէ բոլորն ալ հանդիստ ճամբորդութենէ մը զրկելով: Զանազան շրջաններէ ամենազգի գործաւորներ ուխտաւորներու նման կը հաւաքուին առտուն, բարի լոյս-բարի Քրիստոսով: Կայարանը շէն ու շունդ է օրուան այս անսովոր ժամուն, պահ մը զանոնք դիտելը հոգեկան եւ երանաւէտ յուշերու դուռ կը բանայ, կը մտաբերեն հայրենի սարալանջերու վրայ փռուած այգիները պարարտ ողկոյզներով:

Այս կարգի ուխտաւորներուն մէջ մեծ է թիւը Հայերուն որոնք երկար տարիներէ ի վեր միեւնոյն «փաթրոն»ներուն մօտ աշխատելով միշտ սիրով կը կանչուին:

Այգեկութքի մեկնողներուն հետ ես ալ կը շտապեմ կայարան:

Եռուգեռը մեծ է աշխատանքի արդար վաստակը ճաշակող Հայ բեկորներու մէջ: Յոգնութիւն չի ճանչնար շինարարութիւնը հայ բազուկին: Մեր ուխտաւորները ուրախ են, գիւղ կ'երթան, արտ ու պարտէզ տեսնելու, այգիները կթելու, պահ մը գիւղի կեանքը ապրելու:

Սէն Շարլ կայարանը աղմուկով կը լեցուի, ոմանք կ'երթան վակոններուն մէջ, իսկ ուրիշներ կարծես տխուր բաժանումի մը դառնութիւնը ճաշակած՝ կուլան, սիրելիներէ բաժնուելով: Ամենէն հետաքրքրականը երիտասարդներու համախմբումը եւ նստուածքն է: Խրոխտ են եւ կայտառ, ճակատ ճակտի կեանքի պայքարին հետ: Կեցցե՛ն այդ երիտասարդները, բոլորն ալ ինծի նման գեղի զաւակ են:

Մայթին վրայ դունտ ու կլոր գործաւոր մը յանկարծ խռպոտ ձայնով կառք մտնելու կը հրաւիրէ բոլորն ալ: Վակոններուն մէջ մարդու ծով, ձայն ու աղմուկ ամէն լեզուով: Ահա նուագի մելամուշ ձայն մը որ բաւական յուզիչ ըլլալ կը թուի. երիտասարդ մատներուն խաղալիկ է դարձեր եւ կուլայ: Քիչ մը վար ձայնագիր մեքենայ մը ընդհանուր ներդաշնակութիւն կը սփռէ:

Երկրորդ սուլիչ մը որ ուրիշ գործաւորի մը բերնին մէջէն կը ձայնէ մեքենավարին և շոգեկառքը կը մեկնի երկաթ գիծերը լզելով: Վակոնները անապատի խմորակեր քստոտ ուղտերու նման կը քալեն իրարու ետեւէ: Ու ծուխի ամպեր առաւօտեան մռայլ արշալոյսը կը մթագնեն երկար ու անվերջանալի գիկզակներով: Ուխտաւորներէն ոմանք թաշկինակ շարժելով, իսկ ոմանք պոռալ – կանչելով կը բաժնուին:

Տարահալած ժողովուրդի այս բեկորները կրկին ուրախութեան շալիկ հագած օտարին այգին կթելով պահ մը կ'ապրին հայրենի երկիրը, աշխարհային դրախտավայրը:

Ապրին անոնք որ աշխատիլ գիտեն, կեանքի դառն ու դաժան պայքարին տոկալու համար:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ՔԱՎԷՌԱՔ (Կաու).— Այգինե՛ր, այգինե՛ր անվերջ, լեռ դաշտ այգիներ եւ մարդիկ շարուած քով քովի խաղող կը հաւաքեն:

Ի՜նչ գեղեցիկ է այս կեանքը: Հունա, դաշտին մէջ խումբ մը մարդիկ խաղողին գովքը կ'ընեն եւ այս տարուան ու անցեալ տարուան բերքը համեմատութեան կը դնեն, քիչ վերը երիտասարդները խաղողով իրար կը նեղեն, երգ ու քրքիջ, խինդ ու ծիծաղ, ուրախ են գիւղացիները եւ բարի ժպիտը շրթներուն փառք կուտան բերքին: Ծերուկ գիւղացին 70 անցած բայց դեռ առոյգ՝ այգի է եկած բերքը դիտելու. մեզ խաղող կը հրամցնէ լաւ տեսակէն եւ մենք չենք ճանչնար բայց ինքը գիտէ, գիտէ բոլոր տեսակները, հեռուէն կը ճանչնայ որթատունկերը:

Եւ հոգիս կը սաւառնի հեռու, շատ հեռու հայրենի գիւղս, կը յիշեմ մեր այգիները եւ մեծ մայրիկս: Ո՜րքան բարի էր ան. բոլորին բաժին կը հանէր մեր այգիի բերքէն, դրացիին, ճամբորդին եւ չքաւորին, կը ճանչնար ան — այս ծերուկին պէս — խաղողին բոլոր տեսակները: Գիտէր բոլորին անունները,— Աղբէքէր, քաջրեր, շաքարուկ եւայլն. (դժբախտաբար հազիւ կը յիշեմ այս երեք անունները): Եւ մեծ մայրս այնքան բարիքի փոխարէն օր մը պիտի մորթուէր իր դրացի Քիւրտերէն, մեր տունը աւերակ պիտի դառնար, իսկ մեր այգիները խոպան՝ Թիմուրլէնկի շնորհիւ թոռներուն, որոնք երբեք այգի տնկող չեղան այլ միայն աւերող:

Այս կիրակմուտքի իրիկուն հոգիս հոն է, հայրենի աշխարհը եւ կը հաւատայ վաղուան արշալոյսին, կը հաւատայ թէ օր մը բորենին պիտի ճզմուի եւ մենք նորէն պիտի ծաղկեցնենք մեր այգիները:

Ա. ՎԱՆՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

— o —

Ցարդ սկաուտիզմի մասին ունեցած կարծիքս շատ թերի, աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ սխալ է եղած: Սկաուտիզմը կը համարէի անպէտ եւ աւելորդ ժամավաճառութիւն, այդ պատճառաւ ալ միշտ վերապահութեամբ կ'ընդունէի այն բոլոր առաջարկները որ կ'ըլլային սկաուտական կազմակերպութիւններէ:

Այս անճիշդ համոզումս վերջ գտաւ սակայն տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը ու մօտէն հնարաւորութիւն ունեցայ ուսումնասիրելու գերազանցօրէն օգտակար այս կազմակերպութիւնը:

Ամառնային արձակուրդի օրերս կ'ուզէի անցընել լեռնային խաղաղ ու անդորր վայրի մը մէջ, հեռու քաղաքի թոհ ու բոհէն: Եւ ընտրեցի Ֆրանսայի հարաւ արեւելեան շրջանը. Պէլֆօռ բերդաքաղաքէն 35 — 40 քիլոմեթր դէպի Զուիցերիոյ սահմանին մօտիկ վայր մը, ուր իրենց բնակավայր ընտրեր են եղեր Հայ Արիները: Որքան մեծ եղաւ ուրախութիւնս երբ առաջին անգամ հանդիպեցայ կայտառ հայորդիներու որոնք հայերէն երգերով կը թնդացնէին այդ ամայի շրջանը, ուր տնակ մը գտնելու համար առնուազն քառորդ ժամ ճամբայ պէտք էր կտրել:

Այդ հանդիպումէն յետոյ ինծի համար արիներու բանակավայրը ուխտատեղի մը դարձաւ: Կը հանդիպէի ամէն օր կանոնաւորաբար. շատ շուտով ընտանեցանք ամէնուն հետ խմբապետ խմբապետուհիներէն մինչեւ ամենափոքր գայլուկին, որոնց խանդավառ ու չարաճճի կատակները զուարթութիւն կը պատճառէին բոլորիս:

Անհրաժեշտ համարելով արիներու բանակումի առաջին օրերու մանրամասնութիւններուն ծանօթանալ, դիմեցի խմբապետ Պ. Արմէն Շանթի, հեզահամբոյր եւ դիւրահաղորդ երիտասարդ մը որ սիրով տեղեկութիւններ տուաւ:

Բանակավայրը որ կալուածն է եղած երկու հայրենակիցներու, Փարիզաբնակ Պ. Մկրտիչ Տէր Յակոբեանի (ատամնաբոյժ) եւ Պ. Վահան Ալթըդուլաճեանի, «Սեբաստացի» որ կը բնակի նոյն շրջանի Հէրիքուռ կոչուած գիւղաքաղաքը, սիրայօժար կը տրամադրեն արիներու մէկ ամսուան բանակումին: Կալուածը կը բաղկանայ երկյարկանի տունէ մը եւ ընդարձակ գետինէ մը, որ լիուլի կը բաւէ իրենց պէտքերուն: Կ'արժէ շնորհաւորել մեր այս երկու հայրենակիցները:

Արիները բանակավայր կը հասնին ուրախ զուարթ, ազգային ու սկաուտական երգեր երգելով: Բանակումի բացումը կը կատարուի եռագոյնի բարձրացումով եւ «Մեր հայրենիք»ով: Ուլ մը կը մորթուի, մեծ խրախճանք պատճառելով բոլորին:

Հարաւ արեւելեան այս շրջանի մեր ցրուած հայրենակիցները որոնցմէ շատերը իրենց սեփական ագարակները ունին եւ մնացեալ մասն ալ որ Պէլֆօրի եւ Հէրիքուռի գործարանները կ'աշխատին, լսելով արիներու ժամանումը, խումբ – խումբ այցելութեան կուգան բարի գալուստ մաղթելու եւ տեսնելու համազգեստաւոր Հայորդիները:

Օգոստոս 12ին նոյնպէս այցելութեան կուգայ Պէլֆօռ քաղաքի ծերակուտական Պ. Վիլտօ, որ նոյն շրջանի ամէնէն ազդեցիկ ու յարգուած անձնաւորութիւնն է, նաեւ ամբողջ Ֆրանսայի կաթոլիկ սկաուտներու վերին մարմնի փոխ – նախագահը: Մեր արիներուն կը ծանօթանայ Հոլանտարիոյ ճամբարէն: Յարգելի ծերակուտականը պատասխանելով եղած հրաւէրին, ժամէ աւելի կը մնայ արիներուն հետ եւ տեղեկութիւններ կ'ուզէ Հայոց անցեալի եւ ներկայի մասին: Տեսնելով մեր ներկայ անփառունակ վիճակը կ'ըսէ.— «Դուք Հայերդ շատ աւելի ամուր կառչելու էք սկաուտիզմին քան ուրիշ ժողովուրդներ. այդ շարժումը պիտի կրնայ փրկութեան խարիսխ ծառայել այս օտար երկիրներու մէջ»: Կը խոստանայ իր աջակցութիւնը ընծայել երբ իրեն պէտք ունենան որ եւ է առթիւ: Մեկնումի առթեն կ'ըսէ.— Այսուհետեւ ձեր բանակավայրը պէտք է կոչել «Փոքր Հայաստան»: Այս խօսքերը մեծ ոգեւորութիւն կը պատճառեն եւ հիւրը կը մեկնի ծափերու մէջ:

Քիչ մըն ալ արիներու առօրեայ կեանքի ու աշխատանքի մասին:

Արիները բաժնուած են վեցեակներու եւ իւրաքանչիւր վեցեակ իր վրայ ինկած աշխատութիւնը կը կատարէ հերթով, երբեմն ալ կան աշխատանքներ որ վեցեակներու միջեւ մրցումի հանգամանք կ'առնեն եւ ամէն մէկը կ'աշխատի գերազանցել միւս վեցեակը: Այդ աշխատանքները կը կատարուին խիստ մաքուր ու կարգապահ խմբապետներու հսկողութեան տակ:

Առաւօտեան ժամը 7.30ին զարթօնքի փողը կը հնչէ. ամէնքը ոտքի են հագուելէ վերջ խմբովին կ'ուղղուին մօտակայ առուակը լուացուելու, մաքրուելէ յետոյ կը վերադառնան ճաշարան, ուր նախաճաշը պատրաստ է արդէն: Կ'ուտեն մեծ ախորժակով, ժամը 10.30ին դրօշակի բարեւի սովորական արարողութիւնը կատարելէ եւ «Մեր Հայրենիք»ը երգելէ վերջ, հայերէն լեզուի եւ պատմութեան ժամն է արդէն. տղաքը լրջօրէն կը հետեւին իրենց աւանդուած դասերուն ու կ'օգտուին մեծապէս: Խմբապետները ուշադրութեամբ կը հետեւին փոքրիկներուն հայերէն խօսակցութեան: Դասերէն յետոյ կը հնչէ կէսօրուան ճաշի փողը. կրկին կարգապահութեամբ ճաշարան կուգան ու ամէն մէկը իր տեղը կը գրաւէ: Ճաշը սովորաբար կ'ընեն խօսելով, խնդալով, երգելով, խինդ ու ծիծաղ սփռելով իրենց շուրջը:

Ճաշէն վերջ մօտ մէկ ժամ հանգստի պահ է նշանակուած: Յետոյ կը սկսին զանազան խաղեր ընել: Յաճախ ալ կը կազմակերպեն մեծ ու փոքր պտոյտներ շրջանի գիւղերը, Հէրիքուռ, Սօլնըս, Լօմօն, Պէլվէռն, Քուրմօն, որոնց իւրաքանչիւրը 10էն 15 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի:

Այս բոլորէն դուրս իմ վրաս մեծ տպաւորութիւն գործեց խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու հոգածութիւնն ու աչալուրջ հսկողութիւնը: Սնունդը կը պատրաստուէր հա- խնամքով, մանաւանդ աչքի կը զարնէր առատութիւնը: Բացի պատրաստուած մեղէն զանազան կերակուրներէն շաբաթ չէր անցներ որ 2էն 3 հաւ կամ նապաստակ չմորթուէր. Պտուղը այնքան առատ էր որ ուտելու ցանկութիւն չէին ունենար:

Մէկ խօսքով այնքան հաճելի էր մթնոլորտը որ չէին ուզեր բանակավայրէն բաժնուիլ ու կը փափաքէին երկարաձգել պայմանաժամը...

ՕՆՆԻԿ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Պատասխան՝ պզտիկ աղջկան մը

— o —

ԽՄԲ.— Ամիսներ առաջ, հրատարակեր էինք 10–12 տարեկան աղջկան մը նամակը՝ Ցիւրիխէն (Զուիցերիա): Նամակագիրը, Սիրվարդ Քիրիշճեան, որ դժբախտաբար մոռցած է հայերէնը, կարդալով «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը», կարգ մը հարցումներ կ'ուղղէր վէպին մէջ յիշուած անձերու մասին.— ի՞նչ եղան, ո՞ւր են եւն.:

Ուրկէ ո՞ւր, պատասխանը կուգայ ... Հիրնայէն (Հապէշիստան).

Սիրելի Օրիորդ,

«Յուսաբեր»ի մէջ (առնուած «Յառաջ»էն) անհուն ուրախութեամբ հպարտութեամբ կարդացի ձեր սիրալիր նամակը, ուղղուած Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը հերոսամարտը կերտող հայրենակիցներուդ:

Ցեղին ռազմաշունչ ոգին է որ կը խօսի ձեր մէջ: Երանի՜ թէ՝ բոլոր հայ աղջիկներն ալ ձեզի պէս ճանաչէին մեր ոխերիմ թշնամին հրէշատիպ ու գազանաբարոյ Թուրքը: Դուք՝ ցեղին ազնիւ ու ընտիր արիւնը կը կրէք ձեր երակներուն մէջ: Այդ օրհնեալ արիւնը, որ կ'եռայ ձեր սրտին մէջ ի խնդիր վաղուան մայրութեան, հայկական սերունդի հարազատ արիւնն է:

Դո՛ւք՝ հայ աղջիկներ, վաղուան մայրեր, ի խորոց սրտէ ատեցէ՛ք դարաւոր թշնամին, ու զայն ատել սորվեցուցէք նաեւ ձեր զաւակներուն ու գալոց սերունդներուն...

Սիրելի Օրիորդ, խորապէս ազդուելով ձեր նամակէն, կը փութամ հեռաւոր Ափրիկէի այս հեռաւոր աշխարհէն պատասխանել ձեր հարցումներուն: Ես, ինքս ալ ըլլալով «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» դիւցազնաբար կերտող համեստ զինուորներէն մէկը, այսու կուգամ ձեր փափաքին գոհացում տալ:

Իսկուհին եւ Ովսաննան այսօր զաւակներու եւ թոռնիկներու տէր են ու կ'ապրին տակաւին: Այդ քաջարի յուհիները ատելով կ'ատեն Թուրքը. Ու զայն ատել սորվեցուցած են իրենց զաւակներուն եւ թոռնիկներուն: Նուիրուած են մայրութեան գործին:

Գաբրիէլ Բագրատեանը, ճշմարիտ Մուսայի հերոսամարտէն ետք, կամաւոր մեկնեցաւ ռազմաճակատ եղաւ սպայ, մասնակցեցաւ շատ պատերազմներու ու բոլորէն ալ յաղթական դուրս եկաւ: Ողջ է ու կ'ապրի: Նուիրուած է ազգօգուտ գործունէութեան:

Սարգիս Կիլիկեանը ըստ առաջին կը շարունակէ ծառայել ազգին մարդերու մէջ: Հայրենասէր ու գասէր է: Իր ազգակիցներուն օգնելու համար ոչինչ կը խնայէ:

Ժիւլիէթը եւս կ'ապրի: Հաշտուած ենք հետը, որովհետեւ յաղթանակ իր աչքերովը տեսաւ:

«Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» ապրողները բոլորն ալ լաւ են հանգիստ: Սրտագին կը բարեւեն

Ապրիք հայ աղջիկ...

Յ. Գ. ՊՈՒՐՍԱԼԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Թուրքիոյ երկրագործական գործ վար Մուհլիս պէյ ճամբայ ելաւ դէ Արդուին եւ Կարսի ճամբով պիտի թայ Էրզրում եւ Երզնկա: Աչքէ պիտի անցընէ եւ Մուշի անասնապա կան կացութիւնը, ինչպէս նաեւ տիրի շրջանի բամպակի վիճակը Կարսի ճամբով կիրառուն պիտի վեր դառնայ, կաղինի մասին քննութիւններ կատարելու համար:

*** Ըմէք փաշա եւս պիտի երթայ արեւելեան նահանգները, ճամբու դիպելով Տրապիզոն եւ Էրզրում ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 15 օր

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՐՔԵՐ ԶԲՕՍԱՐՇԱՒՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

oooo

Պրոլետարական Զբօսարշաւներու ընկերութիւնը սկսած է հրատարակել կարգ մը գործեր Հայաստանի զանազան վայրերուն մասին:

Այսպէս այս տարի լոյս տեսան երեք գրքոյկներ.

1.— Արագած լեռը, գրեց երկրաբան Յովհ. Կարապետեան:

2.— Արագածի մշակելի բոյսերը, գրեց փրոֆ. Թումանեան:

3.— Միօրեայ զբօսարշաւի մը ուղեցոյցը Երեւան, Լէնինական, Ղարաքիլիսա քաղաքներում եւ նրանց շրջակայքում, գրեց Զաւէն Կորկոտեան:

Ինչպէս կը տեսնուի, պրոլետարական զբօսարշաւի ընկերութեան հրատարակած առաջին գիրքերէն երկուքը նուիրուած են Արագածի: Պատահականութեան արդիւնք չէ այս,— այդ բարձր եւ գեղեցկանիստ լեռը Հայաստանի զբօսարշաւային ամէնէն գանձալի վայրն է, որ իր վրայ պիտի հրաւիրէր զբօսաշրջիկներուն ուշադրութիւնը:

Արագած ուշադրութիւն կը գրաւէ ոչ միայն իբրեւ զբօսարշաւի կարեւոր հանգրուան մը, այլ եւ իբրեւ գիտական ուսումնասիրութիւններու կայան լեռնաշխարհ: Այդ է որ կը հաստատեն վերը յիշուած երկու գիրքերը:

Երկրաբան Կարապետեան իր գրքոյկով կը ձգտի զբօսաշրջիկներու ուշադրութիւնը հրաւիրել Արագածի ընդհանուր հարստութիւններուն վրայ, ցանկալով օժանդակել լերան բնական հարստութիւններու ճանաչման: Գրքոյկին մէջ մատչելի լեզուով կը խօսուի Արագածի մասին նախ երկրաբանական տեսակէտով, ամփոփ տեղեկութիւններ կը տրուին Արագածի «ոչ մետաղային» հանքային հարստութեանց, եղնգաքարի, սեւակուճի, լօռաքարի օջախներուն մասին:

Գրքոյկին վերջին գլուխը նուիրուած է Արագածի գիտական ուսումնասիրութեան:

Ծաւալով շատ փոքր է, 14 էջ միայն, բայց լայն տեղեկութիւններ կը պարունակէ Փրոֆ. Թումանեանի աշխատութիւնը, որ կուտայ Արագածի մշակելի բոլոր բոյսերուն ցանկը, իւրաքանչիւր բոյսի տարածման գօտին, վայրը եւ մասնայատկութիւնը:

Իսկ Զ. Կորկոտեանի գիրքը կը ծանօթացնէ մեր քաղաքները: Երեւանը հսկայական չափով ընդարձակուած է եւ այլեւս անկարելի է այդ քաղաքը այցելել առանց ուղեցոյցի: Լոյս տեսած ուղեցոյցը լիովին կը ծառայէ իր նպատակին, ընդգրկելով հին թէ նոր Երեւանը:

Բնակարան ձգախէժի բանուորներուն

=o=

Արուեստական ձգախէժի գործարանին կից հիմնուած են բնակարաններ բանուորներու համար: Օգոստ. 1ին այդ բնակարաններուն մէջ տեղաւորուած էին 1146 հոգի, 916 ընտանիք: Բանուորական բնակարանները փայտէ երկյարկ տաղաւարներ են, շինուած խնամքով եւ գեղեցիկ: Բոլորն ալ մաքուր են: Ամէն բանուոր ունի մահճակալ, լուացարան, սրբիչ, անկողին, եւ այլ յարմարութիւններ:

Գործարանին տնօրէնութիւնը ապահոված է նաեւ բանուորներուն վառելափայտն ու վառարանները: Դժբախտաբար տակաւին կը պակսին աթոռները, պահարանները, այլ մանաւանդ չեն հարթուած դէպի բնակարան տանող ճամբաները, այնպէս որ ցեխի ժամանակ բոլորովին անանցանելի կը դառնան:

ԱՆԿԻԶԵԼԻ ԱՂԻՍ

Հայաստանի մէջ ջերմութեան անհաղորդ եւ տոկացող, անկիզելի կաւի հարուստ եւ անսպառ հանքեր կան, որոնցմէ շատերը չեն ուսումնասիրուած տակաւին:

Հայաստանի անկիզելի կաւի գլխաւոր հանքերը կը գտնուին երեք վայրերու մէջ,— Դսեղ, Ջիրուխլի, Քէշիշվէրան:

Այս երեք հանքավայրերէն ամէնէն կարեւորն է Դսեղի կաւահանքը, որ ուսումնասիրուած է քիչ թէ շատ, եւ կ'աշխատուի շահագործման յանձնել:

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ, Մ. Գէորգեան կը գրէ թէ ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան հրահանգով, արդէն իսկ ձեռնարկուած է Դսեղի նման հանքերուն ուսումնասիրութեան, պարզելու համար թէ կարելի՞ է այդ կաւով շինել անկիզելի աղիւս:

Հայաստանի մէջ դժբախտաբար կը պակսին նման քննութիւններու անհրաժեշտ պայմանները,—մամուլ, վառարան, եւն.: Այսուհանդերձ, հակառակ զանազան դժուարութիւններու, Դսեղի կաւը ուսումնասիրուեցաւ ճարտարագէտ Քիստեանի հսկողութեան տակ: Քիստեանի փորձերը ցոյց տուին որ կարելի չէ աղիւս շինել թաց եղանակով, բայց Դսեղի կաւը ջերմութեան կը տոկայ կատարելապէս:

Մ. Գէորգեանի կատարած փորձերով, տեսնուեցաւ որ Դսեղի կաւը կը հալի մօտ 1675 աստիճանի ջերմութեան մէջ: Ցետոյ Դսեղի կաւը կը տոկայ, ջերմութենէն զատ, թթուի ազդեցութեան, այնպէս որ կ'օգտագործուի ապակիի, սեւակուճի, անագալինձի, ծծմբային թթուուտի արդիւնաբերութեան մէջ: Դեռ կը խորհուի Դսեղի աղիւսը օգտագործել նաեւ ծծումբի արդիւնաբերութեան մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Զոյքենդ – Խոտխուռ խճուղիէն վերջ աւարտեցաւ նաեւ Փաշալուի Սուլթանբէկ գիւղին ճամբուն շինութիւնը, 24 քիլոմէթր: Շուտով կ'աւարտի Զայքենդ – Հերհեր, Կարմրաշէն ճամբուն շինութիւնը, 30 քիլոմէթր: Սեպտ. 1ին սկսաւ շինութիւնը Փաշալու – Գոմար, Գիրօրթ – Քոչբէկ ճամբուն, որով 6 թրքական գիւղեր կը կապուին Փաշալուի:

*** Կերպընկալ արուեստի աշխատաւորներուն Հայաստանեան համագումարին առթիւ պատրաստուած է հայ արուեստագէտներու գործերու մէկ ժողովածուն, ինչպէս եւ նկարիչ Մ. Սարեանի մէկ ուսումնասիրութիւնը հայերէն եւ ռուսերէն:

*** Կրթական գործավարութիւնը ծրագրած է պետական թատրոն մը հիմնել Ալլահվէրդիի մէջ: Մինչեւ թատրոնին շինութիւնը, ներկայացումները պիտի տրուին ակումբին մէջ: Արմէն Արմէնեան նշանակուած է բեմավար Ալլահվէրդիի թատրոնին:

*** «Խորհ. Հայաստան» (21 օգոստոս) կը գանգատի, որ Երեւանի կայարանին մէջ տոմսակավաճառները կը գողնան՝ ճամբորդներուն աւելի վըճարել տալով իրենց տոմսակներուն համար:

*** Ֆերդուսիի ծննդեան հազարամեակին նուիրուած ժողովածու մը լոյս տեսաւ Երեւանի մէջ: Գիրքը 9 պրակէ կը բաղկանայ: Թարգմանութիւնը կատարած է Գ. Ասատուր: Ցառաջաբանը գրած է Փրոֆ. Մառ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Հարպիէ»ն

Գրած էինք թէ Պոլսոյ մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուած է զինուորական վարժարանին՝ Հարպիէի հարիւրամեակը: Թուրք մամուլը հետեւեալ պատմական տեղեկութիւնները կը հրատարակէ այս առթիւ.—

Արաբական 1241 թուականին, Ենիչէրիներու օճախը կը ջնջուի եւ զինուորական կանոնաւոր կազմակերպութեան կը ձեռնարկուի: Այս ձեւով կազմուեցան զինուորական գունդեր, որոնց մէջ տասնապետ, չավուշ եւ յիսնապետ կարգուեցան գրել – կարդալ գիտցող ընդունակ երիտասարդներ: Անչափահասներն ալ ղրկուեցան Շէհզատէ Պաշիի Ենիչէրիներու զօրանոցը որ Թալիմհանէ կոչուեցաւ: Աշակերտներուն ամսական 5 ղրշ. կը վճարուէր: Այս դպրոցը հիմնուեցաւ 1242ին, բայց Թուրքեւռուս պատերազմին պատճառաւ փակուեցաւ: Երեք տարի յետոյ արդէն պէտքը կը զգացուէր զինուորական կանոնաւոր վարժարանի մը: Սուլթան Մահմուտ Բ. օր մը իր այս փափաքը կը հաղորդէ Թիկնապահ Նամըգ փաշային, որ հաւանութիւն կը յայտնէ:

Ծրագիրը կը գործադրուի եւ Մաչքայի զօրանոցին մէջ կը հաստատուին երկու մեծ դպրոցներ, 400 աշակերտներու համար: Կը շինուին նաեւ գրադարան, բաղնիք, հիւանդանոց եւ մզկիթ: Կրթական գործիքներն ալ Եւրոպայէն կը բերուին 1250ին:

Հարպիէն էր որ կը հիմնուէր, բայց շատ անկատար ձեւով: Կարգ մը դասեր — երկրաչափութիւն, գրահաշիւ, բնագիտութիւն, բարձրագոյն չափագիտութիւն եւն.— հազիւ 13 տարի յետոյ կարելի եղաւ տալ:

Աշակերտները թմբուկով դասարան կը մտնէին եւ կարգով կը կատարէին բոլոր ծառայութիւնները.— կերակուր եփել, սպասարկել, աման լուալ եւն.:

1251ին, խումբ մը սպաներ Փարիզ եւ Լոնտոն կը ղրկուին, իրենց ուսումը կատարելագործելու համար: Երեք տարի յետոյ ալ, 10 աշակերտներ Վիէննա եւ Պերլին կը ղրկուին ուսանելու:

Աւելի վերջը, սպանիացի նշանաւոր նկարիչ Շիրանս կը բերուի իբրեւ ուսուցիչ, իսկ Եգիպտոսէն մարզիչ Մավունի ալ՝ իբրեւ հետեւակազօրքի ճիգի ուսուցիչ:

1258ին դպրոցը փոխադրուեցաւ Բանկալթիի ներկայ վայրը եւ կոչուեցաւ «Մէքթէպի Հարպիէ»:

1300ին Ֆոն Տէր Կոլց Գերմանիայէն բերուեցաւ եւ ընդհ. քննիչ կարգուեցաւ զինուորական վարժարաններուն: 21 յուլիս 330ին (1914), ընդհ. պատերազմին պատճառաւ, Հարպիէն գոցուեցաւ եւ ուսանողները բանակ ղրկուեցան:

Հարպիէ վարժարանը մինչեւ հիմա 23.427 սպայ տուած է բանակին:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Երկար վէճերէ յետոյ, որոնց մանրամասնութիւնները զանց կ'առնեմ, օգոստ. 26ին Պ. Մ. Աղամեանի սրճարանին մէջ գումարուեցաւ Սէօլէօզցիներու ժողովը, նոր վարչութիւն ընտրելու համար: Ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Օննիկ Քուրուեան, որ իր բացման խօսքով՝ բացատրեց միութեան դերը եւ հրաւիրեց ներկաները հաւաքուիլ սոյն բարի նպատակին շուրջ, վերակազմելու համար Միութիւնը: Ցանձնարարեց հետաքրքրուիլ երիտասարդներու վիճակով, հոգ տանիլ պզտիկներու կրթութեան ու հայեցի դաստիարակութեան եւն.:

Ժողովը անմիջապէս գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով.— Պ. Պ. Օննիկ Քուրուեան, (ատենապետ), Զ. Զատիկեան (ատենադպիր), Նիկողոս Գարաճեան, Ցարութիւն Հայրապետեան, Մարտիկ Աղամեան, Համբար Համբարեան (գանձապահ), Փիլիպպոս Եսայեան:

Նոր վարչութիւնը իր առաջին նիստով որոշեց թէյասեղան մը տալ: Թուականը պիտի որոշուի մասնաւոր յայտարարութեամբ:

Դարձեալ կոչ կ'ընեմ բոլոր հայրենակիցներուս լուրջ գիտակցութեամբ համախմբուիլ Հայր. Միութեան շուրջը, որով կատարած պիտի ըլլան նուիրական պարտականութիւն մը եւ ազգասիրական գործ մը:

Օ–Քէ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս գիւղը եղած է պատուաբեր իր մատուռ – մանկապարտէզով, Տիկնանց եւ Լսարանական Միութիւնով եւ սկաուտական խումբով որուն յառաջդիմութեան համար ջանք չեն խնայեր սրտցաւ տիկիններ եւ պարոններ:

Դաշնակցութեան դաշտահանդէսին օրը իրենց զոհաբերութեան գործնական ապացոյցը տուին երկու տիկիններ, Զարըկեան եւ Փանոսեան, առաջինը ձեռք մը սկաուտական հագուստ նուիրելով, իսկ երկրորդը խումբի դրօշակը:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի կեդրոնը իր կարելի միջոցները կը տրամադրէ ըսկաուտական մարզին մէջ: Սէն Ժէրոմի սկաուտական կազմը լաւագոյն հիմերու վրայ դնելէ վերջ, անշուշտ չպիտի մոռնայ շրջակայքը Նօթր – Տամը, Սէն – Միթրը եւ Սարթանը որոնց կազմակերպումը անհրաժեշտ է, եւ որուն համար Սէն Ժէրոմցին պարտի օժանդակել ամէն կերպով:

*** Թաղականութենէն վերջ Տիկ. Միութեան մը գոյութիւնը անհրաժեշտ էր Սէն Ժէրոմի համար: Պատիւ Թաղականութեան որ կրցաւ կազմակերպել տիկինները ու օգտուիլ անոնց աշխատանքներէն: Ժրաջան տիկիններու գործունէութեան մասին ժամանակին գրուած էր «Ցառաջ»ի մէջ: Անոնք հինգ հազար ֆրանքի մօտ գումար մը հանգանակելով բարեզարդած են մատուռը եւ գնած են դպրոցական կարգ մը անհրաժեշտ պիտոյքներ: Այսօր սակայն ցաւով կը տեղեկանանք թէ Թաղականութեան եւ այս տիկիններու միջեւ անհամաձայնութիւն մը ծագած է, եւ Տիկ. Միութիւնը կը գտնուի կազմալոյծ վիճակի մը մէջ:

Կը կարծենք թէ դժուար չէ հարթել թիւրիմացութիւնը:

*** Թաղականութիւնը ընդառաջ երթալով նորակազմ լսարանական Միութեան խնդրանքին, անոնց տրամադրեց մատուռի կից նախկին դպրոցի շէնքը որ պիտի ծառայէ գրադարան – ընթերցարանի: Միութիւնը տասնեակ մը նամակներ գրած է թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի թերթերուն, որպէսզի մէյմէկ օրինակ գիրք տրամադրեն իրենց գրադարանին: Անհատ հայրենակիցներէ եղած են գիրքերու եւ թերթերու նուէրներ: Կը յուսանք թէ մօտ օրէն պիտի կատարուի բացումը:

*** Մեր դպրոցը վերաբացուեցաւ սեպտ. մէկին ու այսօր վաթսունի մօտ է արձանագրուած աշակերտներու թիւը: Այս տարուան համար պաշտօնի կոչուած է Օր. Ռեբեկա Գարակէօզեան, Վիէնի նախկին վարժուհին որ ծանօթ է իր կարողութեամբ:

*** Կիրակի օր Սէն Ժէրոմի դպրոցի տնօրէն Պ. Պէրթրանի մեկնումին առթիւ կազմակերպուած էր հաւաքոյթ մը Մէզօն տը Քառթիէի մէջ: Ի մէջ այլոց հրաւիրուած էր նաեւ հայ գաղութը:

Քանի աւելի մեր հայրենակիցները գրաւած էին երկու սեղաններ:

Հրաժեշտի ու յարգանքի խօսքեր ըրին Mrs. Olivier, Léon, Reboul, ինչպէս նաեւ Թաղականութեան կողմէ Յ. Պետրոսեան: Սէն Ժէրոմի գաղութին կողմէ ի նշան երախտագիտութեան նուիրուեցաւ արժէքաւոր ծաղկեփունջ մը:

Նոյն օրը տեղի ունեցաւ Գաւառ. ժողովի երկու ներկայացուցիչներու ընտրութիւնը: 79 քուէարկողներ ամենայն կարգապահութեամբ մասնակցելով ընտրեցին Տոքթ. Յակոբ Սիվրիհիսարլեան 79 քուէով եւ Ցարութիւն Սանտալեան՝ 76 քուէով:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ԼԱՒԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՑՆԾՈՒԹԻՒՆԸ

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 օգոստ.).

— «Եթէ Նիւ Եորքի դատավարութիւնը տեղի ունեցած ըլլար բնականոն պայմաններու մէջ եւ կատարուած ըլլար ամօթալի ճնշումը դատաւորին, դատախազին եւ երդուեալներուն վրայ, եթէ դատարանէն տողանցած ըլլար իբր վկայ սրիկաներու երամը որ երդուըննալու կը փութար ոչ թէ ճշմարտութիւնը խօսելու, այլ ինը դաշնակցական ամէն գնով դատապարտել տալու մտահոգութեամբ, եթէ, կ'ըսենք, գոնէ գիտնայինք թէ ինչի՛ գործածուած են դատին անունով հաւաքուած տասնեակ հազար տոլարները, թերեւս հաւատայինք Նիւ Եորքի դատարանի վճռին արդարութեանը:

Սակայն Նիւ Եորքի դատը եկաւ մեր հաւատքը խախտել քաղաքակիրթ ժողովուրդներու արդարադատութեանը վրայ: Նիւ Եորքի մէջ ցուցադրուածը դատավարութիւն չէր, այլ զաւեշտական ողբերգութիւն մը՝ ամէն գնով ինը հոգի դատապարտել տալու համար: Ու ինչ որ ամէնէն եղերականն է՝ հայ տականքներն է որ բեմադիրներն էին այդ ողբերգական զաւեշտին, ու դատարանը, կարծես, պարզ հանդիսատես: Ու անոնք որ փորձեցին, պաղարիւն կերպով, դատավարութեան հետեւիլ, չկրցան իրենց զարմանքը զսպել երդուեալներու վճիռը լսած ատեն: Ան պսակումն էր եղերական կատակերգութեան, որովհետեւ ան կը պատուհասէր 9 հոգի՝ առանց կարենալ ապացուցանելու անոնց մեղսակցութիւնը, կամ թէ անոնց մեղսակցութեան աստիճանը՝ եթէ մեղսակցութիւն ունէին:

Ինչ որ տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի դատավարութեան ընթացքին՝ մեծագոյն արատն էր զոր ամերիկահայ գաղութի ճակտին կը քսէր գարշելի ֆլիմ մը, որ ամէն բան ըրաւ ապականելու համար հայ բարքերը, փողոց հանելով նաեւ հայ կինը իր ամէնէն գռեհիկ կերպարանքին մէջ, ու գիջանելով ամէն փոքրոգութեան, սուտի, կեղծիքի, գրգռիչութեան: Հայկական գարշելի կիրքն էր որ ամբողջ 7 ամիս վարակեց ինչ որ ամերիկահայ գաղութը կը հաշուէ իբր գիրտ ու աղտ, սկսելով ամէնէն թրու հակակրօններէն մինչեւ ամէնէն կեղծաւոր պատուելիները:

Բայց ինչ որ տեղի կ'ունենայ վճիռէն յետոյ՝ կը գերազանցէ գարշանքի ամէն սահման: Եթէ հասկնալի էր որ Ղեւոնդ եպ.ի անմիջական հոգեկիցները ջանքեր թափէին անոր սպանիչները գտնելու եւ դատապարտել տալու համար, եթէ հասկնալի էր նոյն իսկ որ Դաշնակցութեան հակառակորդները Ղեւոնդ եպ.ի դիակը շահագործէին ոճիրը Դաշնակցութեան վերագրել տալու եւ զայն վարկաբեկելու համար այս կերպով, եթէ հասկնալի էր, կ'ըսենք, որ պատուելիներու աղբանոցը օգտուէր Նիւ Եորքի դատէն հայ եկեղեցին ներսէն պառակտել փորձելու համար, բոլորովին քստմնեցուցիչ է այն ցնծութիւնը որով այդ միեւնոյն տարրերը կը տօնեն դատապարտութիւնը 9 Հայերու, գիտնալով հանդերձ որ դատարանը բան մը չապացուցց:

Ա՛ս գազանային կիրք է արդէն, ու ամէնէն մեծ նողկանքը զոր կարելի էր քսել մարդ անունին: Աս արդէն մեծագոյն աղտն է որուն կարելի էր թաթխել հայ անունը: Հրէշային զգացում է ցնծալ եղերական վախճանին վրայ 9 Հայերու՝ որոնք ծնողք, կին ու զաւակ կը ձգեն դուրսը, որոնց մեղսակցութիւնը կամ մեղսակցութեան չափը չկրցան ապացուցանել դատավարութեան վեց շաբաթները, եւ որոնք եթէ նոյն իսկ մեղքի բաժին ունեցած ըլլային Ս. Խաչ եկեղեցւոյ դէպքին մէջ՝ հասարակ ոճրագործներ չէին երբեք, այլ հայրենասիրութեամբ կուրցած մարդիկ՝ որոնք Ղեւոնդ եպ. Դուրեանի մէջ տեսեր էին հայրենիքի թշնամի մը, եւ իրենց գերագրգռութեան թափին մէջ մղուեր խելագար ժէսթի մը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Գաղտնի սպառնացող փափսուք մը կար Լէլոյի շուրջ: Եղածը խելք կարելու բան չէր: Ան ըրածը իրենց աչքերուն կ'երեւար երեւակայական: Փրփուրը հնկոցի կը փոխուէր, կը շատնար, կը մեծնար: Ունեւորները մանաւանդ, խնդուք մը ունէին անոր համար որ՝ տեսակ մը խաղ էր շրթունքներուն վրայ. խաղերուն ամէնէն տարօրինակը դառնալու պատրաստ խաղ մը, ու խօսքը Լէլոյին վըրայ կը հասնէր, երբ կը խնդային իրենց բերանները լարած: Այս՝ ծաղրանքի ամէնէն տափակ ձեւն էր որուն վարժուած, հոմ կ'առնէին, բայց իրենց սիրտը թեթեւնալու տեղ, կը ծանրանար, կը ծանրանար . . .

Լէլօ, մօտէն կը ճանչնար ատանկները...

Դ.

Մուլլին, Ակոբենց Մարգարին եղբօրը տղան, շատոնց որբ մնացած, անոր նկարագիրէն գիծ մը իսկ չունէր: Ան տասնեօթը տարեկան տղան, երբ Լէլոյի ձեռքին տակ մնաց, յանկարծակիի եկած, քիչ մըն ալ ազդըւած առջի օրերէն, նախ հնազանդելու պէս գլուխը ծռեց, ու սովորութիւն դարձած, ամէն հեղ գլուխը կախ մըտիկ կ'ընէր Լէլոյին:

Բայց Լէլօ իր համակրանքը չփոխեց երբեք, իր սիրտը նոյնը մնաց, քանի Մուլլին կը գէշնար ու կը փոխուէր: Անոր վրայ ունեցած գուրգուրանքը կ'աւելնար, կը խորունկնար, աւելի կը մօտենար անոր սրտին, կարծես շրթունքները անոր ականջներուն մօտեցուցած, կը խօսէր, երգի մը պէս կ'ուզէր դպիլ անոր սրտին:

Բայց ի՞նչ կ'ըլլար, ի՞նչէր կը դառնային, Մուլլին կը փոխուէր, անդադար կը փոխուէր, կը գէշնար, աւելի կը գէշնար: Լէլօ աչքերը լարելով սկսաւ խօսիլ անոր հետ, նեղանալու ուժ մը դրաւ ձայնին մէջ, երբեմն ալ լռութեամբ, բերանը բաց, կ'ուզէր հասնիլ անոր սրտին:

Բայց Մուլլին առաջուան տղան չէր ձայնը անգամ փոխուած, չոր բան մը կար անոր մէջ, տարօրինակ խաղ մը, սուր՝ ածելիի պէս կտրող:

Մուլլին այս փոփոխութիւնը տունին մէջ պաղութիւն բերած էր: Կամաց կամաց կը կորսնցնէր ան իր հանդարտութիւնը:

Ամէն իրիկուն տուն վերադարձին, Լէլօ անոր աչքերէն կը հասկնար ներսի կրակը, տեսակ մը խանդավառանք՝ վտանգաւոր դառնալու աստիճան պըճռքած:

Ու կը փոխուէր Մուլլի, ամէն օր կը փոխուէր: Ինկած՝ փողոցներուն խոլը թանձրացած ճահիճի մը մէջ մարդկային: Իր ընկերներն ալ յանձնուած՝ օրը օրին խորունկցող այս դժբախտութեան, առանց գիտնալու, եղած էին իրենց միջավայրին մէկ մէկ ուրուականները:

Դժոխքի հանելուկ մըն էր հող կեանքը, զայրոյթով զսպուած՝ ամէն տեսակ նենգութիւններու հրապարակ մը, ուր, իւրաքանչիւր քայլի գերեզման մը կը բացուէր եւ ուրիշ մը կը գոցուէր: Ամէն իրիկուն, Մուլլին այդ գերեզմաններէն կը վերադառնար:

Լէլօ կը ճանչնար այդ միջավայրը: Դժոխքի մը բերանն էր ան, ուր մտնողը, կեանքէն անմիջապէս կ'անջատուէր, կը մեկուսանար՝ անդունդի մը խորը ինկող մէկուն նման: Իրեն համար կը սկսէր անդունդի կեանքը, կեանքի անդունդը:

Հող էր ինկած Մուլլին:

Հիմակ ինչ որ կ'ընէր տարօրինակ, կը վայլէր իրեն, կարծես թէ ինք էր ան, այդ շարժումին տէր մարդը, երբեք ուրիշ մը չէր կրնար ըլլալ: Կը ստէր, սուտը բնականին հետ այնպէս կ'երթար որ, պէտք էր անպատճառ ստէր, խաբէր, բոլոր նենգութիւնները միացնէր իրարու: Այս տարօրինակ փոփոխութիւնը այնքան կատարելութիւնով միացած իր մէջ, կամաց կամաց սրտին տամը կը բարձրանար դէմքին վրայ, արիւնին խառնուած, կը քալէր անոր հետ, ու կ'անցնէր բոլոր երակներէն: Երբ օր մըն ալ իր կեանքին ողբերգութեան սարսուռը զգաց մինչեւ ոսկորներուն ծուծը: Այս վայրկեանին էր որ իր մէջ բնակող ճիշդ մարդը արթնցած, գտած էր ինք զինքը՝ ոճրագործը . . . անձնասպանը:

X

Մուլլին էր եկողը, այս անգամ քալուածքը կասկածոտ, իր շարժումներուն մէջ շուարած, մոլորուն, դանդաղելու պէս կը թուէր, կը կենար, ու չէր հասկնար, ինչո՞ւ համար այս անգամ գլուխը աւելի ծուռ, մարած էր դէմքը, մարած էին աչքերը: Անցեալ տարուան երեսին կարմիրները աւրուած, գոյնը նետած բան մը կ'երեւէր վրան: Աչքերը շատ կը փայլէին, կը վառէին գրեթէ, ու մէկ նայուածքով կարելի էր տեսնել անոր մտածումին շուքը, երբ գլուխը կը կախէր, կամ բարկութենէն կը դողար:

Բայց իր լռութիւնը բան մը ունէր սպառնալից:

Այդ լռութիւնը խորունկ կիրքի մը ճնշումն էր որ, յանկարծ արիւնը գըլուխը կը ցատկեցնէ, ու մշուշ մը կը ծածկէ ամէն բան աչքերէն: Ու ներսը ինչ որ կար, Լէլօ այս վայրկեանիս միայն կրցաւ տեսնել ստուերի պէս պառկած երեսին վրայ, ու քանի կը նայէր, կը մօտենար ճշմարիտ Մուլլին՝ անոր կեանքի դժոխքին:

Լէլօ, երբեք այսքան յանձնուած կերպարանքի մէջ տեսած չունէր Մուլլին, ու բռնելով անոր ձեռքերէն,

— Մուլլի՛, ըսաւ, ու նայեցաւ աչքերուն:

Մուլլի, շրթունքները իրարու ճգմեց: Պատասխանելու տեղ, կը շնչէր ուժով ուժով, տեսակ մը արհամարհանքով: Որովհետեւ կուրծքը կ'ուռէր, կը դողար, շրթունքները բացած պահուն, ակռաները կը մնային սեղմուած:

— Ինծի՛ նայէ, Մուլլի՛, նայէ աչքերուս, կրկնեց Լէլօ:

Մուլլի արհամարհանքով նայեցաւ, սպառնալու աստիճան տակնուվրայ, ու կրկին կախեց գլուխը:

— Չեմ հասկնար, ո՜հ, այս լռութիւնը...

— Լռութի՛ւն ...

— Խօսէ՛ ուրեմն, խօսէ՛ անցեալ օրուան պէս, միւս օրերուն պէս: Ի՞նչ ունիս:

Մուլլի անցեալ օրուան տղան չէր այլ եւս, կեցած տեղը անհանգիստ, կը նայէր Լէլոյին, յետոյ ըսելիքները հատած կարծես, կը կախէր գլուխը, մատները իրարու մէջ կ'անցընէր, կը սեղմէր, ու չկրնալով ճար մը գտնել կամ բառ մը ընտրել պատասխանելու, կը նայէր դիմացը, այս պահուն աչքերը կը վառէին, երեսին վրայ մնացած քիչ մը կարմիրը աւելի տժգոյն, շրթունքներն ալ իրարմէ զատուած, բան մը ըսել կ'ուզէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(5)

(Շար.)

բաքերի ընդհ. գործադուլին, տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ պատերազմը արգիլելու պատասխանատուութիւնը միայն Արհեստակցական Միութեանց վրայ չիյնար, այլ անհրաժեշտ է փորձել բոլոր միջոցները, կազմելով միջազգային բարոյականի կանոնագիր մը: «Ընդհ. գործադուլը կը յաջողի, եթէ գործադրուի բոլոր երկիրներուն մէջ: Արդ, Եւրոպայի մէջ միայն երեք-չորս երկիրներ ի վիճակի են ընդհ. գործադուլ սարքելու: Անհաւանական է որ Մեծն Բրիտանիան ըլլայ նախայարձակ ազգը: Եւրոպայի համար ներկայիս վտանգը Գերմանիան է: Հետեւաբար անհրաժեշտ է մշակել այնպիսի քաղաքականութիւն մը որ կարելի ըլլայ դիրք բռնել համաձայն պարագաներուն»:

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ կնքուեցաւ առեւտրական համաձայնութիւն մը, որ ի զօրու է մինչեւ 1 յունուար 1935: Նոր դաշնագրին համաձայն, Ռուսիա 2 միլիոն ոսկի արժողութեամբ թիփթիկ, ողջ կենդանի, որսորդական կաշի եւ նարինջ պիտի գնէ, իսկ ասոր փոխարէն 2 միլիոն ոսկիի ապրանք պիտի ներածէ Թուրքիա:

Թուրքիա դրկուելիք ռուսական գլխաւոր ապրանքներն են՝ 450,000 քիլօ տպագրութեան թուղթ, 5,750,000 քիլօ գունաւոր հիւսուածեղէն, 75,000 քիլօ կրկնակօշիկ, 1ուկէս միլիոն քիլօ *անթռասիթ* ածուխ: Ռուսական ներածումներուն մէկ մասը, մինչեւ 650,000 ոսկիի արժողութեամբ, բացառապէս Կովկասեան սահմանէն տեղի պիտի ունենայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գործադուլին առթիւ ծագած խռովութիւններու հետեւանքով, 10 հոգի սպաննուեցան եւ 50 հոգի վիրաւորուեցան: Բանակի զինուորներ ալ կը գործածուին բանուորներուն դէմ, ինչ որ տեղի տուած է բազմաթիւ գանգատներու: Պատերազմական նախարարը չի կրնար միջամտել, որովհետեւ նահանգապետները լիազօր են այս հարցին մէջ:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ մերժեց հրատարակութեան տալ դատաւոր Փոէնսի սպանութեան վերաբերեալ տեղեկագիրը, ինչպէս պահանջած էր Սթավիցքիի քննիչ յանձնաժողովը: Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ նախարարը վախցած է աջակողմեան մամուլի սպառնալիքներէն:

ՀՐԷԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ չպիտի հրատարակուին գերմանական թերթերուն մէջ: Թերթ մը անուշադրութեամբ հրէական ազդ մը հրատարակած ըլլալով, գործակալը նամբուեցաւ եւ իր միջնորդչէքը աղքատներուն յատկացուեցաւ:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօրՇաբաթ երեկոյ Rue Ampèreի ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այսօրՇաբաթերեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաա) խումբերու բոլոր ընկերները վաղըԿիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներըայսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. Խաչի Առնուվիլի մանկաբուժի դարմանատան ընդունելութիւնները տեղի կ'ունենան իւրաքանչիւր ամսուան առաջին եւերրորդ շաբթուան Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 2.30էն 5.30: Դեղօրայքը կը տրուին ձրի: Հասցէ 65, Րիւ տիւ Փարք, Առնուվիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ յարակից գիւղերու Երիտասարդաց Միութիւնը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Rue Colbert, Bar de Posteի սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէզ. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայվաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Bar du Globe (Bd. Dugommier)ի մէջ: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան, Արարայի տարեդարձը եւյլն.:

ԼԻՈՆԻ Մ. Ն. Գ. Հայրենակց. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Րիւ Մազէնօ, թիւ 76, Քաֆէ տը լա Պուրս տիւ Թրավայլի ներքնասրահը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն, ընթերցում նամակներու եւ ընթացիկ խնդիրներ:

Ներկաներու թիւը բաւարար պիտի նկատուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու Ուրֆայի եւ Շրջականներու բոլոր հայրենակիցները ընտանեօք, վաղը կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 2ին Beaument, la Rosière, Bld. du Nord, No. 31, հայրենակից Պ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանի բնակարանը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լեւոն Պապօնեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ վաղը կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ 15, *Rue Jean Goujon*, պատարագէն վերջ, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց վաղամեռիկ որդւոյն՝

ՎԱՀԱԳՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթին:

կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ազգականները:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այս Կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2.30ին

Կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զափահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Խօսք պիտի առնեն.— կամ. Մարտիկ. Միութեան կողմէ *Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ*, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ *Գլխապետ Ռ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ*, չափ. Որբերու Միութեան կողմէ *Պ. Ա. ԳԱԲԻԿԵԱՆ*, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— փլաս կամպէթայի նայող փէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Թափօրը ժամը ճիշդ 2.30ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Հերոսի գերեզմանը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ

Թարգմ. Ժ.

Տղան խնդաց խորամանկութեամբ:

— Ոչ, այնտեղ չէր բնակեր. բայց երէկ երբ Լէյտի Չիլ այստեղ էր, քանի մը նամակներ նամակատուն տարի եւ տեսայ որ անոնցմէ մէկը ուղղուած էր Ա. Ճէնինկսին, Կրէյթ, Ուէսթըրն պանդոկ, Փէտինկթըն, Լոնտոն... եւ կարծեմ, Պ. Ուօմըրզլի, Ա. Ճէնինկսը՝ Ա. Ճէնիսըն կը նշանակէ...

— o —

ԳԼՈՒԽ 17ՐԴ

— o —

ՇԱՔԱՐԸ

Ուօմըրզլի ոտքի ելաւ, շոգեկառքին ժամանակացոյցը քննեց եւ Ամերիկացին պատուհանին քով կանչելով հարցուց.

— Ի՞նչ կը խորհիս հիմա...

— Սպասէ ելաւ, պատասխանեց խուզարկուն. անմիջապէս Լոնտոն երթալու ենք... անշուշտ հեռագիրը բժիշկ Պրաունէն եկած է եւ հետեւանք է մեր երէկ գիշերուան այցելութեան... ազդարարութիւն մըն է Լէյտի Չիլին...

— Գէշը այն է որ մեզմէ քանի մը ժամ առաջ ճամբայ ելած է, գիտել տուաւ ոստիկանը, իրիկունը Լոնտոն պիտի հասնինք, Լէյտիէն երկու ժամ յետոյ... նորէն պիտի փախցնենք զինքը... ինչ որ է, սակայն, հիմա գոնէ երթալու պատճառ մը ունինք, երթանք... իսկ այս տղան...

Ոստիկանը դարձաւ ծառային.

— Կարծեմ ճշմարտութիւնը ըսիր մեզի, կրին...

— Պատւոյ խօսք, Պ. Ուօմըրզլի. ըսի ինչ որ գիտէի...

— Շատ լաւ. ամէն պարագայի այլեւս այստեղ չես կրնար մնալ Լէյտի Չիլին դաւաճանելէ յետոյ... պիտի ընե՞ս ինչ որ ըսեմ քեզի...

— Բնականաբար, Պ. Ուօմըրզլի, պատասխանեց տղան. ես ալ չեմ ուզեր հոս մնալ... արդէն կը վախնայի թէ վտանգաւոր բան մը կար այս գործին մէջ՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ Ճէնիսըն այդպէս շտապով գիս շոգեկառքը նետեց... նեղ կացութեան մէջ գտան զիս, յանկարծ վրաս ինկան եւ խորհելու ժամանակ չունեցայ... ատկէ զատ հինգ հարիւր հատ ալ ոսկի դրին ափիս մէջ... հիմա ի՞նչ ընելու եմ այս դրամով, Պ. Ումըրզլի...

— Աղէկ պահէ, ըսաւ ոստիկանը. ո՞ւր է...

— Այստեղ, գօտիիս մէջ, ցոյց տըւաւ Կրին. չորս հարիւր ութսուն մընաց, քանի մը բաներ գնեցի երէկ...

— Լաւ, ալ մի ծախսեր եւ մտիկ ըրէ ինծի. ունեցածդ – չունեցածդ կապէ եւ այս իրիկուն Լոնտոն վերադարձիր. տունդ գնա, ես վաղ առտու քեզի կուգամ կը տեսնեմ. դրամին մասին հոգդ մի ըներ. Ալֆրէտ Ճէքինի խնդրին մասին տեղեկութիւն տըւողը պարգեւ պիտի ստանայ եւ դուն ունեցածէդ աւելի բաժին պիտի առնես...

— Շնորհակալ եմ, Պ. Ուօմըրզլի, շնորհակալ եմ, գոչեց տղան եւ պատուհաս մը քաշեց տեսնելով որ չպիտի ձերբակալուէր. ձեր խօսքը մտիկ պիտի ընեմ... սակայն բարապա՞նը, իրեն հետ պիտի խօսի՞ք...

— Կը խօսիմ, ըսաւ ոստիկանը եւ դուրս ելաւ: Բարապանը այնտեղ էր:

— Ինծի նայէ, ըսաւ անոր, Կրինը այս իրիկուն պիտի մեկնի, իրեն ըսած եմ որ գոյքերը հաւաքէ եւ իրիկուան երկաթուղիով Լոնտոն վերադառնայ ուր իրեն պէտք պիտի ունենամ վաղ առտու. ուրեմն իրեն արգելք չըլլաս, իսկ եթէ Լէյտի Չիլը այս գիշեր գայ, այցաքարտս իրեն կուտաս եւ կ'ըսես որ Կրինը մեկնեցաւ իմ հրամանովս, ան կը հասկընայ...

— Յոյս ունիմ որ լուրջ խնդիր մը չէ, կմկմաց մարդը. Սըր Ճօնը այստեղ չէ, Տիկինս...

— Այո շատ լուրջ խնդիր է, պատասխանեց ոստիկանը. դեռ պիտի իմանաս. բայց հիմակուհիմա այսքան...

Նորէն ժամանակացոյցին նայեցաւ, քանի մը հրահանգներ եւս տուաւ տըղուն եւ Ամերիկացիին հետ դրան առջեւ սպասող կառքի մէջ մտաւ:

— Բաւական գործ տեսանք, ըսաւ Ուօմըրզլի երբ ինքնաշարժը կը սուրար. նախազգացում մը ունեցայ Միլի Քլօվըրին մասին վերջապէս... հիմա ի՞նչ է կարծիքդ, ըսէ նայինք...

— Այդ Ճէնիսըն կոչուած տղան պիտի գտնենք, պատասխանեց Ամերիկացին. ինծի այնպէս կը թուի որ այս բոլոր խաղերուն դրդիչը ան է...

— Եթէ Անգլիա է, անպատճառ կը գտնենք զինքը, ապահովցուց ոստիկանը. առջի մէկ վայրկեանէն չէի վստահեր իրեն, բայց կարծեմ սխալեր եմ որ զինքը հանած – վարած տղու մը տեղ դնելէ աւելի ապուշի տեղ դրեր եմ... Լոնտոն հասած չհասած անոր հետքը կը գտնենք... հիմա ժամը մէկն է... 2.30ին շոգեկառք մը կայ... կայարանը ճաշելու ժամանակ ունինք... Եուսթըն կը հասնինք վեցին ... իմ պաշտօնակիցներէս Բէլէնկընին կը հեռագրեմ որ կայարանը մեզի հանդիպի... յետոյ կ'երթանք Կրէյթ Ուէսթըրն պանդոկը եւ կը հասկնանք թէ Ա. Ճէնինկսը — որուն Լէյտի Չիլ նամակ ղրկեց երէկ — Ա. Ճէնիսը՞նն է...

— Կարծեմ ան է, ըսաւ Ամերիկացին. բայց հոն չպիտի գտնենք զինքը ... եթէ ծառան ու գինետան աղջիկը հինգ հարիւրական ստացան, ալ կը – նաս երեւակայել թէ Ճէնիսընը [illegible] գումար առած է Լէյտիէն եւ հա[illegible] բար հեռացած է...

— Չեմ գիտեր, բայց կարծեմ [illegible] նիսընը այն տեսակ տղայ մըն է [illegible] պիտի մտածէ թէ իր հետքը կորսնցնելու համար ամէնէն լաւ միջոցն է [illegible] տունը բնակիլ. կան այդ տեսակ [illegible] դիկ... եւ սխալ չեն... ժամանակ[illegible] Լոնտոնը իրար անցուցի գտնելու [illegible] մար մէկը որ տունէն փախեր էր [illegible] վերջի վերջոյ ո՞ւր գտնեմ զինքը... [illegible] տունէն քանի մը քայլ անդին է [illegible] միշտ... ոչ, կարծեմ Ճէնիսընը [illegible] գոկը պիտի գտնենք...

— Ես կ'ուզեմ որ Լէյտի Չիլը [illegible] նենք, պնդեց Ամերիկացին. թէեւ [illegible] մէ դիւրութեամբ տեղեկութիւն [illegible] տի կրնանք ստանալ...

— Տեղեկութի՞ւն ... բուն[illegible] քինը թռնաւորողը Լէյտի Չիլն է[illegible]

Ամերիկացին գլուխը [illegible] խնդաց:

— Ես ատանկ բան չեմ կրնար [illegible] բայց շատ մը բաներ գիտէ, [illegible] բաներ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹՆԻՆԿԻ ՀՈՒՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 9 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2595

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲՈՇԱՅԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ինչո՞ւ միշտ մեր անունը բերան կ'առնէք, ամէն անգամ որ կը զայրանաք ձեր հակառակորդներուն դէմ եւ կ'ուզէք ծանր հարուած մը ուղղել,— բոշա, բոշայական, բոշայութիւն...

— Շատ ազդու բացատրութիւն մըն է այդ, մէկ բառով ամբողջ պատկեր մը տալու համար:

— Կը հասկնամ, բայց դուք լաւ սերտե՞ր էք մեր պատմութիւնը, երբ այնքան յառաջ կ'երթաք: Ի՞նչ փաստեր ունիք, ապացուցանելու համար թէ բոշաները կը հաւատան միայն մէկ բանի,— «ուր հաց, անդ կաց», թէ չունին ո՛ր եւ է սրբութիւն, եւ ամէն բան վրայ կուտան մազի մը համար...

— Այդպէ՞ս է աւանդուած պատմութիւնը, աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ: Բոշա կոչուին թէ գնչու կամ ցիկան, նոյն խոտելի գիծն ունին:

— Բարեհաճեցէք աւելի բաց խօսիլ: Ո՞րն է այդ խոտելի գիծը: Կը պահանջեմ որ օրինակներով ապացուցանէք: Ամէն ժողովուրդ ալ թերութիւններ ունի, բայց ինչո՞ւ միայն մեր անունն ելեր է, բերնէ բերան գլորելով:

— Նախ՝ չունիք տուն – տեղ: Այդ վիճակը միս – ոսկոր դառնալով, խաթարած է ձեր նկարագիրը: Դուք ո՛ւր որ երթաք, երեսկը դարձնեն, եւ այնքան արժանապատուութեան զգացում չունիք որ, ամէն բանի կը հանդուրժէք, հերիք է որ պատառ մը հաց տան: Ձեր ընտանիքը՝ ճամբուն վրայ զարնուած վրանն է, ձեր աշխարհը՝ փողոցը: Ոչ հայրենիքի գաղափար ունիք, ոչ անցեալ կամ ապագայ, ոչ մշակոյթ, ոչ ալ որ եւ է դաւանանք:

— Ներողութիւն. կամքէ անկախ դժբախտութիւններն ու թշուառութիւնները մի՛ շփոթէք բուն իրականութեան հետ: Եթէ այդ աչքով նայինք, մենք ալ շատ բսելիքներ ունինք ձեր ժողովուրդի մասին:

— Մեր տեսածն ու լսածն է որ կ'ըսենք: Ձեր կեանքը այնպէս մը ձեւաւորուած է որ, բոշան այլ եւս դարձեր է ոչ թէ ազգագրական, այլ փոխաբերական, այլաբանական բացատրութիւն մը: Ան ինքնաբերաբար կուգայ լեզուի կամ գրչի տակ, բացատրելու համար խառնուածք մը, հոգեկան վիճակ մը:

— Պատիւ ունիմ յայտարարելու թէ ձեր լսածներն ու տեսածները բաւական չեն հասարակ ածականի մը վերածելու մեզ: Մենք ալ պատմութիւն եւ աւանդութիւն ունինք, եւ կը պահենք շատ մը սրբութիւններ: Մեր ամէնէն դժնդակ օրերուն իսկ, մենք չենք ինկած այնքան որքան ձեր ազգը այս պողոտաներուն վրայ...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք: Ձեր ժողովուրդը պաշտպանելու համար պայմա՞ն է որ ուրիշ մը նախատէք:

— Չեմ նախատեր: Փաստերով պիտի խօսիմ: Ձեր ժողովուրդը երկուքի բաժնուած չէ՞ մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը տօնելու – չտօնելու առթիւ: Դուք եւ բոլոր ձեր գրող-բրոյները տարիներով կը գրեն եւ կը ճառեն այս մասին, բայց բան չի փոխուիր, մէկ տարիէն միւսը աւելի կը գէշնայ: Դուք այնքան մանրացեր էք որ, մոռացութեան կուտաք պատերազմի դաշտին վրայ կռուելով ինկած զինուորներն անգամ, որ հիմը դրին ձեր պետական իշխանութեան: Յետոյ...

— Դուք բարոյական իրաւունք չունիք այդպիսի բաներու մասին խօսելու համար:

— Փաստարանութիւն մի՛ փորձէք: Այս բաները ճի՞շդ են թէ ոչ: Յետոյ, ճիշդ չէ՞ որ դուք ամէն տեղ երկուքի, երեքի, նոյն իսկ չորս-հինգի բաժնուած էք, ազգային դրօշի մասին,— խորհրդանշան մը որուն եռեւէն բանակ է քալած... Եւ այնպիսի օրի մը հասեր էք որ յետին փիլոնաւորը, փոքրաւորը կամ սեղանաւորը կրնայ վար առնել այդ խորհրդանշանը, առնուազն դիրք բռնել անոր դէմ ...

— Պատահական չարիքներ են, կ'անցնին:

— Պատահական չարիքնե՞ր թէ — ձեր բառով — խոկալէս բոշայական բարքեր: Արդ, իմացէք դուք բոլորդ որ այնքան կ'արհամարհէք մեզ,— մենք չունինք այդպիսի դաժնութիւններ: Մեր պատմութիւնը այնքան հարուստ չէ ազգային փառքերով եւ կռուքերով, բայց մենք սորված ենք յարգել ինչ որ ունինք, իբրեւ ներշնչման աղբիւր պահել ինչ որ մեր պապերը աւանդած են մեզի: Մենք Խադ – Սարա մը ունեցած ենք, իմացե՞ր էք, քաջ կին մը, որ կռուած է իր ժողովուրդին համար, որ ամէն տեղ կը խրատէր,— «Հող ունեցէք, զաւակներս, ձեր փրկութեան միջոցը հողն է...»: Խադ – Սարան մեռաւ ամայի դաշտի մը մէջ, բոշաները թաղեցին եւ վարդենի մը տնկեցին հողակոյտին վրայ, եւ տարիներէ ի վեր, սերունդէ սերունդ կ'աւանդուի անոր պատմութիւնը: Իսկ դուք հազարաւոր Խադ – Սարաներ ունեցեր էք, անոնց հերոսներ եւ փառաւոր պատմութիւն, եւ սակայն, անոնցմով պարծենալու, զանոնք արժեցնելու շնորհն անգամ չունիք: Ձեր մէջ ամբողջ հոսանքներ, բազմութիւններ կան որոնք ազատագրական պայքարն անգամ կը ծաղրեն, կը լլկեն, եւ երբ կ'ըսես «այս սարերը, այս ձորերը մերն են», Թուրքի մը չափ կը կատղին: Ա՞յս է ձեր բարոյականը...:

— Այդ բացասական երեւոյթներուն դիմաց, ո՛րքան կազդուրիչ իրողութիւններ ունինք մենք...

— Ինչո՞ւ չպիտի ունենաք, երբ այնքան հոծ բազմութիւն կը ներկայացնէք, իբրեւ ժողովուրդ, երբ ունիք երկիր, մշակոյթ, փառաւոր անցեալ եւ միջազգային համբաւ: Այսօր ալ կ'ապրիք Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ: Մենք բոշաներս բոլորովին զրկուած ենք այդ առաւելութիւններէն: Արդ, ինչ որ ներելի է մեզի, քրէական յանցանք չէ՞ ձեզի համար: Այդ բացասական երեւոյթները ի՞նչպէս կը հաշտեցնէք ձեր յաւակնութիւններուն հետ: Ոչ, ո՛չ, այլ եւս բերան մի առնէք բոշա կամ բոշայական բացատրութիւնները, ինչպէս չէք առներ քրտականը, գիտնալով որ Քիւրտն անգամ չպիտի ընէր այդպիսի բաներ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 81րդ նստաշրջանը բացուեցաւ առջի օր: Սեղանի վրայ դիզուած են բազմաթիւ կնճռոտ խնդիրներ, որոնց գլխաւորն է Խ. Միութեան անդամակցութեան առաջարկը: Վերջին լուրերու համաձայն, ապահովուած է ընդունելութիւնը, հակառակ քանի մը պետութեանց ընդդիմութեան եւ ուրիշներու անտարբեր դիրքին: Խորհուրդի առաջին նիստին խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն էր այս հարցը: Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Պարթու, որ ամէնէն ջերմ ջատագովն է այս ծրագրին, շարք մը զրոյցներ ունեցաւ զանազան պետութեանց, եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ, Լեհաստանի, Արժանթինի եւ Փորթուկալի պատուիրակներուն հետ: Ֆրանսայի տեսակէտն այն է թէ՝ Խ. Միութեան մասնակցութեամբ նոր երաշխաւոր մը կ'աւելնայ Եւրոպայի գոյավիճակին պահպանման համար, որովհետեւ այն ատեն Գերմանիա տասն անգամ պիտի մտածէ, որ եւ է յարձակման ձեռնարկելէ առաջ: Կ'ըսուի թէ Լեհաստան իր հաւանութիւնը տալու համար պայման կը դնէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը մնայուն աթոռ մը սահմանէ իրեն (այժմ կէս միայնուն է): Իսկ Հարաւ. Ամերիկայի պետութիւնները և մասնաւորապէս Արժանթին — պայման կը դնեն որ ջնջուի խորհուրդին մընայուն աթոռի դրութիւնը, որպէսզի բոլոր ազգերն ալ հաւասար գետնի վրայ գտնուին:

Զուիցերիա անխախտ կը մնայ իր ընդդիմութեան մէջ: Ազգայնականները պայքար մը սարքած են, որպէսզի Զուիցերիա քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, եթէ Ռուսաստան ընդունուի:

ՀԻԹԼԵՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՃԱՌԵԼ

»»»..«««

200,000 ՆԱՑԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԹԱՓՈՐԸ

Հիթլէրական կուսակցութիւնը սեպտեմբեր 7ին կատարեց իր ամենամեծ տօնը, Նիւրէնպէրկի մէջ, երբ Հիթլէր ողջունեց 200 հազար վարիչներ, որոնք եկեր էին Գերմանիոյ ամէն կողմերէն, շատերը հարիւրաւոր քիլոմեթր նամբայ քալելով:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ կալսարդական շրջանակի մը մէջ: Երբ Հիթլէր երեւցաւ, 21,000 դրօշներ բարձրացան իբրեւ ողջոյն եւ 200,000 կոկորդներ բարի գալուստ մաղթեցին Առաջնորդին: Ռոպէրթ Լէյ, Աշխատանքի Ճակատին առաջնորդը, ողջոյնի խօսքըն արտասանելով ըսաւ.

— «Առաջնորդ իմ, մեր կուսակցութեան 200,000 վարիչները այստեղ համախմբուած են իրենց մեծարանքն ընծայելու համար ձեզի: Այստեղ եկած իւրաքանչիւր վարիչի դիմաց չորս հոգի կան տունը, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, որոնց սիրտերը մեզի հետ են այս պահուն: Այդ 800,000 հոգին, այստեղ եկած 200,000ին հետ կը կազմեն մեր կուսակցութեան քաղաքական ընդհ. սպայակոյտը»:

Յետոյ խօսք առաւ Հիթլէր, որ յիշեց թէ անցեալ տարի միայն 100,000 վարիչներ եկած էին, առաջին համագումարին առթիւ, եւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ այս տարի կրկնապատկուած է թիւը: Յանձնարարեց չքնանալ շահուած դափնիներուն վրայ, այլ յառաջ տանիլ պայքարը ազգային – ընկերվարութեան եւ պետութեան համար: «Մենք իշխանութեան գլուխ պիտի մնանք որքան ատեն որ մեզմէ լաւ մարդիկ չկան երկրին մէջ: Այսօր ազգային – ընկերվարական կուսակցութիւնը պետութիւնն է. գերման ժողովուրդն է: Նոյն իսկ եթէ օտար պետութիւնները գէշ տրամադրուած ըլլան մեզի հանդէպ, Գերմանիան երբեք չպիտի մեռնի: Այսպէս միացած ժողովուրդ մը վախ չունի աշխարհի չարակամութենէն: Ան իր դրօշը պիտի տանի ինչպէս անվեհեր եւ անբասիր Ասպետը: Մենք ուրիշ բան չենք եթէ ոչ գործիքներ նախախնամութեան ձեռքերուն մէջ, ծառաները մեծ ճակատագրի մը, հլու հնազանդ սպասաւորները գերման ազգին»:

200,000 վարիչները հանդէսին վայրը գացած էին դղրդագին թափորով մը, 21,000 դրօշներով եւ բազմաթիւ նուագախումբերով:

Գերմանիա կ'ուզէ ինքնաբաւ դառնալ

Երեքշաբթի օր պիտի հրատարակուի Գերմանիոյ տնտեսական վերակազմութեան նոր ծրագիրը, զոր կազմած է Տոքթ. Շախթ, ելմտական դիկտատորը: Այդ ծրագրին համաձայն, Գերմանիա դուրսէն այնքան ապրանք պիտի գնէ որքան որ տրամադրելի օտար դրամ ունենայ, զարկ պիտի տրուի հում նիւթերու արտադրութեան, որպէսզի Գերմանիան տնտեսապէս անկախ դառնայ հետզհետէ, պիտի քաջալերուի արտածումը եւն.: Խիստ քննութեան պիտի ենթարկուին ներածումները եւ հում նիւթերու բաշխումը:

Իտալիան զինապաշտ է

Կը յիշուի թէ Մուսոլինի վերջերս ճառով մը կը յանձնարարէր ըլլալ «զինուորական, զինապաշտ եւ ռազմունակ»: Կարգ մը իտալական թերթեր «զինապաշտ» բառը յապաւած ըլլալով, Մուսոլինի անստորագիր խմբագրականով մը կը մեղադրէ այդ խմբագիրները եւ կ'ըսէ թէ այդ բառը «լուծողականի մը դերը կատարած է տկար ստամոքսներու վրայ»: Եւ կ'ազդարարէ,— «Տկար ստամոքսով մարդիկ չեն կրնար ըլլալ փաշական շարքերուն մէջ: Մենք կ'ըսենք, կը կրկնենք, կ'աղաղակենք թէ փաշական Իտալիան պէտք է ըլլայ զինապաշտ: Զինապաշտ է այն ազգը որ զինուորա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՏԻԿՆԱՅՔ ՓԱՓԿԱՍՈՒՆՔ »

Երիտասարդ մըն է որ կը գրէ Նիւեորքէն.

— « Ներկայ էի դէկտ. 24ի դէպքին դատավարութեան: Ձանց կ'առնեմ խօսիլ դատավճիռի մասին, որ անակնկալ մը եղաւ նոյնիսկ դատախազին համար: Այդ վճիռին չափ եւ անկէ աւելի ազդեց վրաս դատարանին ներսը եւ դուրսը տիրող մթնոլորտը: Ուրիշ բան է լսել եւ ապրիլ այդ հրճուալատին ազդեցութիւնը, ուրիշ բան՝ դուրսէն միայն լսել:

« Ես դժբախտութիւնն ունեցայ մէկ ժամ ապրելու « միացեալ ճակատ »ի կիներու շրջանակին մէջ, տեսնելու եւ լսելու կիրքէ եւ ատելութենէ կուրցած կիներու հայհոյանքները, անէծքները եւ մանաւանդ տենչանքը ելեկտրական աթոռ զրկելու ինը դաշնակցական երիտասարդները: Մարդ ի տես այս բոլորին կը շշմի, թէ հայ կինը որքան ինկաւ եւ որքան չուտ զարգացաւ իր անկումին մէջ: ՎԵՃԻ–ՌԸ ԿԱՐԴԱՑՈՒԱԾ ԱՏԵՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԴԻՒԱՅԻՆ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱ–ՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑԱՆ ՀԱՅ ԿԻ–ՆԵՐ... Ոչ մէկ նշան՝ մարդկային ըղձացումի, տարրական վեհանձնութեան...

Մէկ մխիթարութիւն միայն,— որքան զզուելի էր այս կիներուն ընթացքը, նոյնքան յուսադրիչ էր Դաշնակցական կիներու ցոյց տուած քաջութիւնը, մանաւանդ դատապարտեալներու ընտանիքներուն կորովի կեցուածքը: Մարդ ակամայ կը հարցնէ,— այս երկու դասու կիները միեւնոյն ազգին զաւակնե՞րն են, այնքան տարբեր՝ իրենց բարոյական ըմբռնումներով... »:

Նիւ Եորքի նամակագրին պատմութիւնը՝ թագ ու պսակն է շարժումի մը, որ սկսաւ Դաշնակ « կէնճուկ » – ները հետապնդող Թագուկներով, եւ բարձրացա՛ւ մինչեւ բանատեղծուհի Տիկին Զարուհի Գալէմքեարեանը եւ երգչուհի Զապէլ Արամը:

Ո՞ր մէկը յիշել՝ այս դասակարգի օրիորդներու եւ տիկիններու ազնը – ուակա՛ն գործերէն:

Անոնք ամբողջ հինգ շաբաթ գացին դատարան՝ շողշողուն արդուզարդով, ներկերով եւ անուշահոտութիւններով, իբրեւ թէ թատրոն կամ սինէ – մա ըլլար: (Դատարանին ամերիկացի պաշտօնեաները անգամ լեզու ելած էին, այս առթիւ):

Անոնք դեռ 1934 մարտին ժողովներ կը գումարէին, ուխտելով կատարել իրենց ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ պարտականութիւնը: « Նախ զտնենք ոճրագործները եւ զանոնք դատապարտենք տեղն ու տեղը »: (Պայքար, 20 մարտ):

Մէկն անոնցմէ — օրիո՛րդ — կը գրէր Պուքրէշ իր բարեկամին.

— « Ներկայ պիտի ըլլամ դատավարութեան եւ մանրամասն պիտի գրեմ ձեզի: ԻՍԿ ԵՐԲ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ ԴՐՈՒԻՆ, ՀԵՌԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ԶԱՐՆԵՄ »: (Նոր Արշալոյս, 22 ապրիլ):

Եւ նոյն աղջիկն էր որ կը պարծենար, թէ պոյքոթ հռչակած են Դաշնակներուն դէմ, եւ կը դիմեն յունական, իտալական խանութպաններու: «Առ այժմ այսպէսով սիրտերնիս կը զոհացնենք եւ վրէժնիս կ'առնենք »:

Անդին, Սուրիոյ մէջ, նոյն դասակարգի հայուհիները չէի՞ն որ դիմեցին վարչապետին, պահանջելով 1. Ցրուել Դաշնակցութիւնը 2. փտարել անոնց չէֆերը, 3. արգիլել եռագոյն դրօշը:

Այլեւս ո՞վ կը համարձակի ողբալ,— ո՞ւր եղիշէ, ո՞ւր մեր «կանայք փափկասունք »:

ՎԱՐԴԳԷՍ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐԲԶՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

»»».«««

Սուրիոյ Երկրագործական նախարար Մօհամմէտ պէյ Ատալի որ վերջերս Անտիոք գացած էր, հետեւեալ յայտարարութիւններն բրած է մամուլին.

— «Նախ եւ առաջ կարեւոր է հասարակութիւնը զգուշացնել որոշ նըպատակ մը հետապնդող այն զրոյցներէն որոնց համաձայն Սանճագին բնակիչները կը պահանջեն իրենց երկիրը կցել Թուրքիոյ: Ես անձամբ Անտիոքի մէջ էի երբ այդ շշուկները բըկսան շրջիլ եւ կրնամ ձեզ վստահեցնել որ անոնք բոլորովին անհիմն սուտեր են:

Սանճագի բնակչութեան մեծամասնութիւնը Սուրիացի է, մեր սովորութիւնները, մտածողութիւնը եւ լեզուն ունի: Ուրեմն անկարելի է եւ անիմաստ քարոզութիւն կատարել ի նըպաստ Թուրքիոյ:

Սակայն տեղն է մատնանշել սուրիական իշխանութեան անտարբերութիւնը Սանճագի բնակչութեան հանդէպ: Այսպէս, թրքական կառավարութիւնը ուսանողները կը հրաւիրէ ձրիաբար Թուրքիոյ դպրոցներուն մէջ ուսանելու եւ երբ իրենց շրջանը լրանայ, իսկոյն գործ կը գտնեն անոնց:

Եթէ սուրիական կառավարութիւնը հետեւէր այդ օրինակին, շատ դիւրին պիտի ըլլար մեր գաղափարները տարածել սահմանային այս շրջանին մէջ եւ հոն հաստատել մտաւորական ամուր յենարան մը՝ թրքական նուաճողական ձգտումներու դէմ:

ՕԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԽՐԻՄ

»»».«««

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ օդային կառախումբ մը, որ կը բաղկանար զօրաւոր շարժիչ – օդանաւէ մը եւ երեք սաւառնակներէ, Մոսկուայէն Խրիմ հասաւ, 9 ժամ 37 վայրկեանէն կտրելով 1329 քիլոմեթր հեռաւորութիւնը:

ԵՌԱԳՈՅՆԸ ՉԷ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»».«««

Հակադաշնակցական թերթերը չարախնդութեամբ գրեցին թէ սուրիական կառավարութիւնը արգիլած է եռագոյն պարզել:

Այս լուրը առաջին անգամ հրատարակուած էր Եգիպտոսի « Արեւ » թերթին մէջ: Լիբանանի առաջնորդ Եղիշէ եպիսկ. Կարօեան այդ ռամկավար թերթին ուղղուած պաշտօնագրով մը, լուրը հերքելէ յետոյ կ'աւելցնէ.

« Կը փութանք տեղեկացնել թէ ատենէն ընդհանուր իմաստով արգելիչ հրամանագիր հաղորդուած չէ մեզի»:

Ինչպէս առաջ, հիմակ ալ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայկական հանդէսներուն մէջ եռագոյնը միշտ կը պարզուի ի մեծ ուրախութիւն ժողովրդեան:

ՆԵՂՈՍԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ

— o —

Այսօր, Բ. էջին մէջ, գեղեցիկ նըկարագրութիւն մը հրատարակած ենք Նեղոսի աւանդական տօնի մասին:

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Սեպտ. 6ին Նեղոսի յորդումը հասաւ այնպիսի բարձրութեան մը որ չէր տեսնուած 40 տարիէ ի վեր: (1892): Հաւանական է որ յորդումը այս բարձրութեան վրայ մնայ դեռ տասը օր: Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի աղէտ մը չպատահի: Հազարաւոր բանուորներ երեք շաբաթէ ի վեր կ'ամրացնեն թումբերն ու ամբարտակները: Շատ մը քաղաքներ եւ գիւղեր մասամբ ողողուած են: Վնասներ կրած են նաեւ Գահիրէի հիւսիսային եւ հարաւային արուարձանները: Քննութեան կ'ենթարկուին այն շէնքերը որոնց հիմերը խախտած են ողողումներէն:

1400 ԱՍՈՐԻՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Իրաքի եւ Սուրիոյ կառավարութեանց միջեւ, Սուրիա փոխադրելու համար 1400 Ասորիներ, որոնք ազգականական կապեր ունին անցեալ տարի Իրաքէն Սուրիա փախած Ասորիներուն հետ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Իսկապէս քիչ մը շատ կը զբաղին եւրոպական թերթերը Արեւելքով, մանաւանդ Թուրքիայով, Ռուսիայով եւ նոյն իսկ Հայաստանով …։

Ի՛նչ մեծ շնորհ։ Բայց անշուշտ այլ եւս մէկ հատ միամիտ չկայ մեր մէջ, որ ոտքը գետնէն կտրէ, գործին եկած պատահական տող մը կարդալով օտար մամուլին մէջ կամ սիրտը պաղչկի, եթէ այս յօդուածագիրը հեգնանքով արտայայտուի թրքական ամայացումներուն մասին եւ Թուրք պաշտօնատարը չհասկնայ թէ չհասկնալու գայ եւ … «անձրեւ կուգայ» պատասխանէ …։

Այո՛, չեն հասկնար, չեն զգար, չեն ցաւիր — օտարը միշտ օտար է։ Եւրոպացիին սիրտը ուրիշ է։ Անոր արցունքը եւ ժպիտը վայրկենական են եւ կապուած առօրեային։ Անոր համար մէկ համոզում չկայ, այլ շատ – շատ եւ կլորակ, ո՛ր կողմ ուզես կը դառնայ… Ա՛խ, ո՞ւր ես իմ հայ դաւառական «մէրտութիւնս»։ Օ ցերեկով լապտեր մը պէտք է։

Բայց ի՞նչ են այդ թղթակցութիւնները։ Բերանփոխի համար ճանապարհորդական հապճեպ տեսութիւններ, անուանի տեղերու եւ անձնաւորութեանց շուրջ նշմարներ, վերջապէս երկիրներու եւ ժողովուրդներու անցեալ թէ ներկայ պատմութենէն հըպանցքներ կամ սրամիտ ակնարկներ վարքի ու բարքի։ Թղթակիցները եթէ ուզեն փաստեր եւ թիւեր տալ, մեծ մասամբ ազդեցութեան տակ են, հըպատակ տեղեկատուին, քանի որ, եթէ կամենան իսկ, շատ անգամ հմտութիւնը, առիթը եւ ժամանակը կը պակսին իրենց, ճշդումներ ընելու համար։

Մնաց որ շատ յաճախ ազդանշան մըն է իրենց թղթակցութեանց չարժառիթը, քաղաքական – տնտեսական եւ «տենդէնցիօզ», կողմնակալ։ Անոնց կշիռները կը փոխուին ըստ տեղի ու ժամանակի։ Իսկ երբ խօսքը Արեւելքի մասին է, ա՛լ աւելի կը սրուի թղթակցութեանց այն հանգամանքը որ մարդիկ կ'երթան հազարումէկ գիշերները եւ Շէհէրազատներու երազներով։ Գոյները, կինն ու գինին կը խառնուին իրարու։ Ընդունելութիւններ, առաջնորդութիւններ, պաշտօնական եւ անպաշտօն — ահա ձեզի տպաւորութիւններու իսկական կերպարանքը։

Եւ սակայն նորէն այսքանն ալ բան մըն է եթէ գիտնանք ծաղիկին մէջէն տեսնել… եթէ գիտնանք զանազանել չարը եւ իրականութիւնը։

Թուրքիոյ մասին, իրականութիւնը այն է որ հոն տնտեսական փճացումը կը յառաջդիմէ … Բարոյական անկումը եւ չարը — պարը երբեք այսքան պատուի չէին բացէ ի բաց, իսկ զինուորական ուժը ցուցադրական է եւ անկատար։ Հին ձեւի կռուող Թուրք զինուորը չէ մնացած. անոր հաւատքը իր առջի ուժը չունի այլ եւս․ իսկ իր դէմը կռուողը բաւական է որ ունենայ արդիական զինադրական ուժ։ Ի՛նչ օգուտ օդանաւը (Հայոց Պատրիարքարանին նուիրածն ալ մէջն ըլլալով) եթէ նորագոյն միջոցներով կարելի է անոր մեքենան օդին մէջ անգործութեան դատապարտել եւ ջարդուփշուր վար ձգել, իսկ նորէն իրար բերելու համար զայն, ճարտարագէտը Եւրոպայէն պէտք է գայ…

⁂ Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի վերաբերող թղթակցութեանց, պարագան նոյնն է թէեւ տեսնելու եւ գրելու մասին, բայց մեզի համար կը ներկայացնեն անոնք մասնաւոր նշանակութիւն։ Նախ Հայաստան աշխարհի վեցերորդ մասին մէջ ըլլալով, այնտեղի անցուդարձը դատապարտուած է անծանօթ մնալու մեզի՝ այնպէս ինչպէս որ է։ Չէ՞ որ յանձնարարուածը միայն կրնանք կարդալ խորհրդային թերթերուն մէջ։ Երկաթէ կապանքներով այդ երկիրը ոչ ոք կրնայ դիւրութեամբ ներս մտնել։ «Բարի վարուց» վկայական պէտք է ներկայացնէ եւ այդ «վարք»ով մընայ․ այդպիսի դեր մը սակայն ճշմարտութեան հաւատաքքներ չի կընար ներշնչել։ Օտար թղթակիցները, շատ շատ բաներ մը կրնան փափսալ անուղղակի եւ անզգալաբար՝ ունենալով ապահով անցագիր եւ պաշտպանութիւն։ Հասկնալի է ուրեմն որ հայ ոչ – կողմնակալ, պարզ թղթակիցներ չեն կրնար իրենց սեփական հայրենիքը իրենց աչքով տեսնել եւ տեղեկագրել արտասահման։ Լաւագոյն պարագային անուանի «մտաւորական»ներ կրնան երթալ հոն, բայց անոնք ալ շատ փոքր բան կը համարեն, պարզ թղթակցութիւններ եւ նկարագրականներ ընել երկրի եւ ժողովուրդի կացութեան մասին … Անոնք ընդհանրապէս կ'ունենան կաթողիկոսական ընտրութեան պէս բարձր պաշտօններ, թէյասեղան, ընդունելութիւն եւ «քաղաքագիտութեամբ վարուիլ», իսկ իրականութիւնը կը մնայ անծանօթ եւ մութին մէջ՝ արտասահմանի զանգուածին համար։ Բայց հայ ժողովուրդի մնացորդացը ի՛նչ է որ համաշխարհային յեղափոխութեան քով …

Արդ, քանի որ կարելիութիւններ չունինք ուղղակի աղբիւրէն մեր լուրերը առնելու եւ ճշդումներ ընելու, գոհ պիտի ըլլանք հաշխաւոր օտար թղթակցութիւններով եւ ուշի ուշով հետեւինք անոնց՝ զատելով սուտն ու իրաւը։

Այս տեսակէտէն «Յառաջ»ի 25 օգոստոս թիւին գերմանական թղթակցութիւնը, (թէեւ թերի եւ սխալներով լեցուն) կ'արժէ անգամ մըն ալ նկատի առնել։

Թղթակիցը խօսելով Հայաստանի բնակչութեան եւ հայ ժողովուրդի մասին մօտաւորապէս ճիշդ թիւեր կուտայ, բայց շատ կը սխալի Երեւան քաղաքի բնակչութեան մասին, երբ կ'ըսէ թէ «խորհրդայնացման ատեն 20.000 բնակիչ ունէր», մինչդեռ այսօր 130.000է աւելի է։ Ո՛չ, Երեւանը Հայաստանի հանրապետութեան ըստեղծման ատեն բազմամարդ դարձաւ։ Ըստ երեւոյթին տեղեկատուները երբեք չեն խօսած խորհրդայնացումէն անմիջապէս առաջ գործող կառավարութեան կամ հայ ժողովուրդի հերոսական ճիգերուն վրայ։ Չեն խօսած թէ Սեւրի դաշնագիրը եւ Ուիլսընի սահմանները ջնջուեցան միմիայն համախորհրդային քաղաքականութեան զոհուելով, ոչ թէ անոր համար որ «առանց տիրոջ կամ Քէմալի ներկայութեան գծուած էին», այլ որովհետեւ համաշխարհային ցնորքի առաքեալները ձեռք երկարեցին ջարդարարներուն եւ հարիւր անգամ զոհուած հայ ժողովուրդի արդար դատը անգամ մըն ալ համաշխարհային եղբայրութեան համար զոհուեցաւ։

Ո՛չ, այդ երկրին տէրը ուրիշը չէ․ Հայաստանի բռնագրաւուած հողամասերու տէրը է եւ կը մնայ հայ ժողովուրդը — «մերն է հողը, մենք ենք նրա տէրն արդար»։

Մինակ, «խաբուած ժողովուրդ» կ'որակեն մեզ ու ամէն օր, նորէն – նորէն կը խաբուինք։ Սխալ է, պէտք է ըսել «տկար ժողովուրդ»։ Միայն տկարը կրնան խաբել եւ այդ տկարութիւնը վերցնելու, բուժելու, այլ կարող ժողովուրդի, ուժեղ ժողովուրդի վերածելու համար, պէտք է ներքին յեղաշրջում, նորոգում։ Եւ այս կընանք ընել։ Ամէն մարդ ինք պէտք է ըլլայ իր բժիշկը, այնպէս ալ ամբողջ հայ ազգին մէջ, եթէ կ'ապրի դեռ ցեղային ոգին․ որովհետեւ ցեղը աբլուրին է եւ. ահա թէ ինչո՛ւ հին Հայը իւրաքանչիւր ամսու 27րդ օրը Վահագնին նուիրած էր, կ'ըսէ Գ․ Նժդեհ։ «Ցեղը՝ ժողովուրդի հոգեւոր զինարանն է․ երբ ցեղն է գործում՝ Գաբահիսարցի մի հիւսն դառնում է Անդրանիկ եւ Սեբաստացի մի շինական՝ Մուրատ։ Ցեղօրէն, ցեղօրէն ապրենք, որպէսզի սրտով մեծ եւ զօրաւոր Վարդանները եւ Վահանները անպակաս լինին Հայոց աշխարհում։ Երբ ցեղօրէն կ'ապրինք, ամէն մի հայ զոհի փոխարէն աշխարհ կը գան երկու հայ վրիժակներ։ Ցեղը՝ դա հայ սպարապետի հայրաստանն է, որ սասանեց թշնամուն։ «Եթէ հարուածը խոր է, չի փրկուիր»։

Վերադառնալով գերման թղթակցին, ան կ'ըսէ թէ «հայ մշակոյթին արմատները սակայն, կենդանի չեն այլ եւս այս ժողովուրդին մէջ»։ Կը նկատենք որ թղթակիցը հայ ժողովուրդը չի ճանչնար այնպէս, ինչպէս որ է իր խորքին մէջ եւ իր բնագաւառին մէջ։ Հայ ժողովուրդը թէեւ արմատախիլ եղած է շարունակ, բայց դիմացած է, որովհետեւ իր մշակոյթին արմատները հրաշալիօրէն կենդանի մնացած են իր մէջ։ Ուրիշ ոչ մէկ ժողովուրդ պիտի կրնար ցոյց տալ այդ դիմացկունութիւնը իր մէջ։ Պէտք չէ, եւ բարեխղճութեան դէմ է, ժողովուրդներու բնաւորութիւնը չափել նուաճողներու մէջ իրենց «լըվանթէն» գոյութիւնը քարշ տուող բարոյապէս խեղճացած անհատներու վրայէն։ Հայ ժողովուրդը գիւղացի է․ հայ ժողովուրդը նստակեաց եւ արիացեղ ժողովուրդի մը առաւելագոյն բարեմասնութիւնները ունի իր մէջ եւ կրնայ մրցիլ նախ աշխատասիրութեան մէջ։ Թղթակիցը իր եւրոպացիութիւնը կ'ուզէ ցոյց տալ ըսելով թէ «հայ ժողովուրդը աշխատասէր է— արեւելեան չափանիշով»։

Եւրոպացի աշխատաւորը, անոր դադարի ժամերը, անոր ութը ժամը եւ անոր սահմանափակութիւնը, անոր կեանքի եւ իմաստութեան թեթեւութիւնը, անոր գրեթէ առօրեայ խնամութիւնը ճանչցողները մէկ ակնարկով պիտի տեսնէին տարբերութիւնը եւ ցոյց տային հայ ժողովուրդի աշխատասիրութիւնը իբր օրինակ ամբողջ աշխարհի։

Եթէ հայ ժողովուրդը արժէքներ չի կրնար ցուցադրել այսօր, այդ պէտք է վերագրել դարերու անապահովութեան՝ կեանքի եւ ինչքի, այլեւ— ինչո՞ւ չխոստովանիլ, — իր քաղաքական թմրութեան։

Երեւանի շինարարական ձեռնարկներն ու ընդհանրապէս Հայաստանի շինարարութիւնը բաւական են արդէն ապացուցանելու Հայուն ժրաջանութիւնը եւ վստահ ենք որ ազատ եւ անկաշկանդ պայմաններու՝ տակ հայ ժողովուրդը իր չունեցած միջոցներով կրկնապատիկը կրնար շինած ըլլալ, որովհետեւ շինարար է, որովհետեւ շինելու մէջ կը գտնէ իր կեանքի իմաստը։

Ճիշդ չէ, որ հայ համայնավարներ նստելով համամիութենական պաշտօններու վրայ, նախապատուութիւն կուտան Հայաստանի։ Հայերը միշտ օտարին օգուտ ցոյց կուտան, բայց կ'անձրկին երբ կարգը իրենց ազգին կուգայ։ Հայու տկար կողմն է այս, որ անշուշտ ստացական է եւ պարագաներու բերումով իր մէջ թրծուած։ Հայ համայնավարները ցարդ Պապէն ալ պապական եղան օտարին ցոյց տալու համար իրենց բնածին «մէրտութիւնը», բայց նորէն ի շահ օտարին։

Դարձեալ անհասկնալի է սխալը որ գրուած է թղթակցին գրչին տակ․ «Շատ մը երկվեցեակ միլիոն տոլարներ դէպի Խ․ Հայաստան հոսած են արտասահմանէն» եւ «Տէր Գաբրիէլեան շատ մը թելեր ունի իր ձեռքին մէջ եւ գիտէ թէ ինչպէս պիտի վարէ զանոնք յօգուտ իր փոքր հայրենիքին»։ Ըսել է գործակցութիւն մը կայ ունեւոր Հայերու կազմակերպութեան մը եւ Հայաստանի կառավարութեան միջեւ․ իցիւ թէ․ բայց այս բանը անծանօթ է մեզի վերոգրեալ չափերով։ Մենք գիտենք որ գաղութներու Հայերը շատ սահմանափակ չափով մը միայն կը մասնակցին Հայաստանի շինարարութեան եւ ոչ մէկ իրաւական կապակցութիւն կը վայելեն։ Ընդհակառակն Հայաստանի վարիչները «մենք ամենայն Հայոց կառավարութիւն չենք» յայտարարեցին բացէ ի բաց եւ կը գործեն այդպէս․ անոնք եւ անպաշտպան Հայեր կը դեգերին այս աշխարհի չորս ծագերուն մէջ, բայց չեն կրնար իրենց հայրենիքը ընդունուիլ։

Մինչեւ հիմա եղածը ոչ թէ փոխադարձ հասկացողութիւն կամ ներքին ամուր կապ մըն է Բարեգործականի կամ հայրենակցականներու եւ Հայաստանի կառավարութեան միջեւ, այլ միմիայն նիւթական էւեյցուքի մը յատկացումը Հայաստանի։

Ա՛խ, ախ, ողբամ զքեզ Հայոց ազգ․ ինչո՞ւ կը քնանաս։ Չե՞ս լսեր որ օտարն իսկ (թղթակից մը) կ'ենթադրէ թէ պէտք էր կապ մը ըլլար՝ քու վերջին մնացորդներուդ մէջ, մայր երկրէն ներս թէ դուրս։ Պէտք էր որ ամէնքս մէկ հոգի մէկ մարմին ըլլայինք եւ «դէպի վեր նկրտէինք։ Չհասնէինք ալ, այդ ճիգը զմեզ վար սահելէ կ'արգելուր»։ (Ռ․ Պէրպէրեան)։

Նոյն թղթակիցն է որ դարձեալ կը յայտարարէ — Հայկական հարցը վերջացած չէ, ինչպէս բաւ. Թալէաթ առենին, իսկ հիմա խորհրդային մարդիկը կ'ըսեն։ Ո՛չ․ «այն երակները որ այս պզտիկ պետութեան սրտին մէջ արիւն կը մղեն, խորհրդային սահմաններէն շատ հեռուները կ'երկարին, կ'երկարին ամբողջ աշխարհի չորս ծագերը։ Ասիկա այնպիսի բացառիկ դէպք մըն է, որուն նմանը ոչ մէկ ուրիշ ազգային հաստուած ունի Խորհրդ․ Միութեան մէջ»։ «Խորհրդային Հայաստան մը վերջ ի վերջոյ հայկական հայրենիք մըն է»։ «Սակայն հարցը բոլորովին մարած կամ այսպէս լուծուած վերջացած համարելու չէ, աւելի հաւանական է որ, պատմական աչքով դիտուած, Հայկական հարցը նոր դարաշրջանի մը սկզբնաւորութեան մէջ կը գտնուի այժմ»։

Արդ, վերջացնելով ըսենք որ առ ի չգոյէ սեփական միջոցներու, աւագ պարտականութիւն է հետեւիլ օտար թղթակցութեանց, ճշդելով սակայն անոնց բուն արժէքները․ մասնաւորելով մանաւանդ անոնց մէջ իրականը, զատ փաստը՝ մասնաւորաբար Հայաստանի մասին։

Գ․ ՍԼԱՔ

ՆԵՂՈՍԻ ՄԵՋ ՏՕՆԸ

— o —

Օգոստ․ 24, ուրբաթ։ Ամբողջ Եգիպտոս ցնծութեան մէջ է։ Տօնն է Նեղոսի։ Ջուրերու յորդման տօնը։ Երկրագործական տօն մը առաւելապէս։ Ազգային տօնը՝ Եգիպտացիներու։

Մայրաքաղաքը լման 24 ժամ ոտքի վրայ է։ Թնդանօթները կը գոռան շարունակ։ Նեղոսի ոսկեփրփուր ալիքները՝ Հապէշիստանի բարձունքներէն եւ Սուտանի սարահարթերէն՝ վազ ի վազ, ահապարանքով, իրար հրմշտկելով, կը խուժեն Եգիպտոս եւ կարօտակէզ գիրկահարներու նման կը համբուրուին Եգիպտոսի հովիտին արբունքի հասած ջերմացայտ հողերուն հետ։ Հապէշիստանէն կապոյտ Նեղոս եւ Սուտանէն՝ Սպիտակ Նեղոս, Եգիպտոսի սահմանին վրայ միանալով, իբրեւ աստուածատաք ուխտաւորներ, հանդիսաւորապէս մուտք կը գործեն Եգիպտոս, առատութիւն եւ լիութիւն սփռելով ամէն կողմ։

Նեղոսի ափունքներուն վրայ սփռուած եղէգներ, ցնծագին կը սուլեն եւ սուլուլիկ արմաւենիներ կը խոնարհին երկիւղածօրէն։

Ըսուած է թէ Եգիպտոս հակասութիւններու երկիրն է։ Եւ շատ իրաւամբ։ Մինչ անդին Թուրքիոյ մէջ, ներկայ օգոստոս ամսուն գետերը կը ցամքին եւ երաշտութիւնը կը տոչորէ բուսականութիւնը, ասդին Եգիպտոսի մէջ կը յորդի Նեղոսը եւ ծովի մը հանգամանքը կ'առնէ։ Ճիշդ այն պահուն, երբ Եգիպտոսի պէս տաք երկրի մը մէջ բուսականութիւնը ծարաւը ունի ջուրի, ահա Նեղոս առատօրէն եւ շռայլօրէն կը հայթայթէ զայն ամբողջ հովիտը ջրամոյն ընելու աստիճան։ Մինչ Թուրքիոյ մէջ, ձմրան, երբ բուսականութիւնը ջուրի պէտք չունի, գետերը կը յորդին եւ ամէն ինչ կը քանդեն կատաղաբար, ասդին, Եգիպտոսի մէջ, նոյն եղանակին, երբ այնքան ջուրի պէտք չկայ, կը նուազին Նեղոսի ջուրերը եւ հանդարտ ու խելօք քայլերով կը հոսին հեզասահ։ Հրա՛շք արդարեւ։ Հրաշալի՛ գետ արդարեւ։ Օրհնեա՛լ Նեղոս։ Բիւրիցս օրհնեալ։ «Նիլը միպարէք»։

Ակունքէն սկսեալ մինչեւ Միջերկրական 7000 քիլոմէթր երկայնութիւն ունեցող այս աստուածապատիւ գետին տարեկան յորդման նոր ջուրերը Եգիպտոս կը հասնին օգոստոսի մէջ։ Եւ այսպէս Եգիպտոս, ամէն տարի, օգոստոսի մէջ կը տօնէ Նեղոսի տօնը։

X

Ի՞նչ ծագում ունի այս աւանդական տօնը։

Շատ հին ատեններ, Եգիպտոսի մէջ սովորութիւն էր, Նեղոսի յորդման ժամանակ անոր մահասփիւռ աւերը զսպելու համար, երկրին ամէնէն գեղեցիկ աղջիկը, իր կատաղի ալիքներու գրկին մէջ նետելով զոհել։ Եգիպտացիները կը հաւատային թէ՝ այս զոհաբերութիւնը կը հանդարտեցնէր կատղած եւ բորբոքած գետը եւ այսպէս երկիրը կը փրկուէր յորդման աւերներէն։ Գետերու մատուցուած այս զոհաբերութիւնը ամբողջ Արեւելքի մէջ գոյութիւն ունէր։ Երբ մեր գեղին գետը յորդէր եւ իր ամենակուլ ալիքները աւերէին շրջակայ դաշտերն ու գիւղերը, մամիկս կ'ըսէր թէ՝ զոհ կ'ուզէ, որպէսզի հանդարտի։ Արդարեւ գետերը՝ իրենց օձապտոյտ գնացքով, բարիքի աղբիւր ըլլալէ զատ, իբրեւ թունաւոր օձեր, նկատուած էին չարիքի աղբիւր։ Անոնք բնավայրերն էին նաեւ անուշ ջուրի օձերու։

Նոյն աւանդութիւնը, նոյն հաւատքը գոյութիւն ունէր նաեւ Եգիպտոսի մէջ։ Եւ Նեղոսի տարեկան տօնը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ շարունակութիւնը այդ աւանդութեան։

Գահիրէի մօտերը, Կէզիրէի մէջ Նեղոսի եզերքներուն վրայ խռնուած է բազմահազար ժողովուրդ։ Հազարաւորներ Քասր – Էլ – Նիլի կամուրջին եւ Քասր – Էլ – Տուպարայի նաւակայքին վրայ տեղ բռնած են։ «Աքասյա» շոգենաւը, որ իր մէջ ունի Նեղոսի հարսնցուն, զրօշազարդուած եւ շքեղօրէն պճնուած, իր մէջ եւ զինքը առաջնորդող «Քարիմ» շոգենաւին մէջ կրելով երկրին բարձր անձնաւորութիւնները, հանդարտօրէն կը սահի Նեղոսի վրայէն։ Իր անցքին վըրայ կ'ողջունուի բազմահազար ժողովուրդին ծափերով եւ երգիչ կիններու երգերով։ Կ'անցնի Ռօդայի կամուրջներէն, որ բացուած են այս առթիւ, եւ Ռօդա կղզիին հարաւը գտնուող Նեղոսաչափին (նիլոմէթր) դիմացը, Հին Գահիրէի նաւակայքին առջեւ երկաթ կը նետէ։

Հին ատեններն ալ, ճիշդ «Աքասյա» շոգենաւին նման, պճնուած շոգենաւ մը գետ կը նետէին երկրին ամենագեղեցիկ կոյս երիտասարդուհին։ Ուրեմն զարդարուն «Աքասյա» շոգենաւը անցեալ յիշատակի մը վերապրումն է, սա տարբերութեամբ որ, փոխանակ կենդանի զոհի մը, շաքարակերտ աղջկան արձան մը կը փոխադրէ։ Այսպէս, փոխանակ կենդանի զոհի մը, շաքարեայ արձան մը նետելով Նեղոսին մէջ, անոր կարմիր ջուրերը կ'անուշցնեն եւ կը հանդարտեցնեն։ Յորդումի այդ ոսկեփայլ ջուրերն են որ երկրին բարգաւաճման իսկական ազդակը կը կազմեն։

Ադրիական ծովուն մէջ, Վենետիկի նախկին հասարակապետութեան իշխանին կողմէ նետուած մատանիին նման, «Աքասյա»էն Նեղոսի մէջ նետուած արձանիկն ալ, Եգիպտոսի Նեղոսին հետ ունեցած կապակցութեան հաւատամքն է, այն Նեղոսին, որ ամէն տարի, ուխտաւորի մը ճշդապահութեամբ, իր խոստումը կը կատարէ։ Ահա սակէ կը ծագի տօնին մականունը՝ «Վաֆաա էլ Նիլ»։

Նեղոսին այս յանձնառութենէն — այսինքն ամէն տարի կանոնաւորաբար յորդումէն — կախում ունի Ֆէլլահին հողային տուրքը վճարելու պարտադրութիւնը։ Դարերէ ի վեր այս տուրքը միայն պարտաւորիչ է, երբ Նեղոսին ջուրերը բարձրանան կանոնական 16 կանգունի։ Այսպէս այս սովորական ճշդումը, ուրբաթ օր հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ Կէզիրէի մէջ, Թագաւորին ներկայացուցչին՝ վարչապետին նախագահութեամբ։ Գիշերուան ժամը 9ին, վարչապետը՝ արքայական ինքնաշարժի մէջ բազմած եւ արքայական պահակազօրքով շրջապատուած՝ հասաւ Կէզիրէ եւ դրօշազարդուած եւ լուսավառուած մասնաւոր վրանին տակ բազմեցաւ։ Հոն էին նաեւ երկրին աւագանին։ Անմիջապէս յետոյ իւէմանները սկսան խմբագրել «Հօկկա»ն, որով Նեղոսի ջուրերուն կանոնական բարձրացումը կը հաստատուէր։ Վըկաներ երդումով հաստատեցին այս կանոնական բարձրացումը։ Ահաւասիկ պաշտօնական փաստաթղթին (Հօկկա) եզրակացութիւնը․—

«Այս պարոնները յայտարարեցին որ, հասնելով այս բարձրութեան, Նեղոսի ջուրերը եգիպտական հողերուն բաւականաչափ ոռոգումը կ'ապահովեն։ Եւ ասոր համար, մենք ալ ապահովուած ենք թէ՝ Նեղոս կատարեց իր խոստումը եւ հետեւաբար ի զօրու կը դառնայ գանձումը ամէն տեսակ տուրքերու՝ կալուածատէրերէ, հողագործներէ եւ ագարակատէրներէ։ Եւ ինչպէս Աստուած այս երկիրը օժտեց իր շնորհներով, պարգեւելով Նեղոսի կատարեալ յորդում մը, որ երկրին միակ կեանքն ու բարգաւաճումն է, մեզի կը մնայ երախտապարտ ըլլալ Աստուծոյ եւ շնորհակալ իր շնորհներուն ու բարիքներուն համար»։

Ամբողջ գիշերը խրախճանութիւն եւ լուսավառութիւն եղաւ։ Կէզիրէի պարտէզը շատ գեղեցկօրէն լուսավառուած էր։ Զանազան երաժշտական գործիքներ իրար կը գլէին։ Գեղեցիկ խումբեր, այրեր ու կիներ, մթնոլորտը կը թնդացնէին։ Ազգային քայլերգը կ'արձագանգէր ամէն կողմ եւ թնդանօթի բազմաթիւ հարուածներ կը ցնցէին մթնոլորտը։ Արուեստական հրավառութիւնները իրապէս գըրաւիչ էին։

Ահա այսպէս զուարթօրէն տօնեցին մեր եգիպտացի բարեկամները Նեղոսի ազգային տօնը։ Եւ այս տարի Նեղոս, ինչպէս Գանգէս Հնդկաստանի մէջ, աննախընթաց յորդում մը ունեցած է։ Այս տարուան յորդումին առատութիւնը ամէն տեսակ նախատեսութիւն գլած, անցած է։ Կառավարութիւնը մասնաւոր է տագնապի եւ գերմարդկային միջոցներ ձեռք առած է, երկրին ողողումը խափանելու համար։

Ոսկեփրփուր ջուրեր՝ լեցուցած են բերան բերնի բոլոր ջրանցքներն ու առուները։ Սեւահողով հարուստ եւ բերրի այս ջրային անսահման տարածութեան վրայ, վաղը կը սկսին բուսնիլ եւ հուրիներու նման վէտվէտուն ալիքներուն վրայ բազմիլ նոնուֆարներ — ջրաշուշաններ — եւ իրենց աստուածային ժպիտը սփռել ամէն կողմ։

Երջանի՛կ երկիր, երջանի՛կ ժողովուրդ…

Իսկ մե՛նք … Ո՞ւր են մեր ազգային թէ հեթանոսական աւանդական տօներն ու հանդիսութիւնները։ Տէրընդառաջի հրախաղութիւնները, Ծաղկազարդի գարնանային տօները, Վարդավառի ջրատօները, Համբարձման վիճակահանութիւնները, Մշոյ Սուլթան Ս․ Կարապետի ըմբշամարտները, Նաւասարդեան Ամանորեան տօները…

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ

— o —

Երեկոն կը թանձրանայ աւելի, ու այս պահուն Քիցի երիտասարդ մահուան վրայ ինծ կը թուի որ կը ծաղկին մանիշակներ, համաձայն իր վերջին փափաքին։ Շէլլին կ'երգէ «Ադոնէյիս» ու անոր մահը։ Երիտասարդ մեռած բանաստեղծներու հաւաքոյթ կայ հոգիիս մէջ եւ հոգիիս շուրջ։ Ահա Քիցը, Շէլլին, Պայրընը, Հայնէն, Լէոփարտին, Ֆոսկոլոն, Փուշքինը, Լերմոնտովն ու Ռէմպոն, ու Հայերը [illegible] անոնց կողքին, աւելի տրտում եւ աւելի ինքնամփոփ, գրեթէ բոլորն ալ երիտասարդ։ Ի՞նչ կ'ուզեն ինծմէ։ Մտերմութիւն եւ հոգեկան պահել[illegible] տրտմութիւն։ Ալ աւելի ուժգին կը կսթնիմ ժայռին։ Ինչ բախտաւոր գըտի զգայի ես զիս, եթէ հիւղի աղջնակը, Ճիովաննան, քովս ըլլար այս երեկոյ, ժայռի կողքին։ Անոր պիտի ցուցնէի այս սքանչելի այցելուները որոնք բոլորն ալ երգած են ու սիրած գիւղի անուրջ աղջիկներ։

Պայրըն մօտենալով ինծ, (ի՛նչպէս կը դողայ հոգիս անոր հուժկու նայուածքէն) կը հարցնէ, — Ի՞նչ նորութիւններ ձեր աշխարհէն․․ — Ելեկտրական լոյս եւ օդապարիկներու ամեհի թռիչք, երկաթուղիներու վազք եւ շարժապատկերներու առատութիւն։ Հակիրճ բառերով կը ջանամ բացատրել բառերս։ Մանֆրէտ կը [illegible] Անշուշտ սանք իրեն համար գեղեցիկ նիւթեր են ստեղծագործութիւններու։ Սակայն դեռ կը հարցնէ․․․ — Դեռ կը կարդա՞ն զիս․․․ — Այո, Չայլտ Հարոլտ, Մուսոլինին անգամ քեզ կը [illegible] խնդրէ, բայց մանաւանդ ես․— Իմ կեանքիս նօթագրութիւնները հրատարակուեցա՞ն մահէս վերջ — Այո, Հոպհաուզ փճացուց զանոնք, Աննապէլլային պատճառելով անշուշտ մեծ հաճոյք։ Պայրըն կը [illegible] չեղակի կը նայի ինծ ու կը հարցնէ — Վերջերս ո՞վ իմ կեանքովս զբաղեցաւ — Ա․ Մօրուա — Ո՞վ է — Ֆրանսացի մեծ գրագէտ մը — Ուրախ եմ, սիրած եմ Ֆրանսացիները, թէեւ չընդունեցին զիս իրենց հողին վրայ, կ'աւելցնէ հեգնութեամբ — Թերեւս Ֆրանսուհիները զիս ընդունէին գըկարաց,— ու կը ժպտի․․․։ Մութին մէջ կը վազեմ իր ետեւէն, պաղատելով որ պատասխանէ այն հարցումին թէ միւս աշխարհին մէջ կարելի՞ է իրբեմն զբաղիլ գրականութեամբ, հրատարակել թերթ, եւն․․․։ Կը նայի [illegible] յօժարութեամբ ու՝ ․․․ — Ոչ [illegible] ոչ, միւս աշխարհին մէջ իմ սիրելի Աստղս իսկ չգտայ։ Ունայնութիւն ունայնութեանց։ Պայրըն կը հեծկլ[illegible]։

Շէլլին, ինքնող խաւարին մէջ [illegible] փնտռէ վերջալոյսի տարտամ գեղեցկութիւններ։ Կը բացատրեմ անոր [illegible] աղջիկները աւելի մտերմիկ են [illegible] մէջ, եւ աւելի հաճոյակատար [illegible] բոյրի հրաւէրներուն, թէ շրթունները առ այժմ կը ներկուին կարմիր [illegible] բով, եւ թէ յօնքերը երբեք չեն կա[illegible] այլեւս ճակտի եւ նայուածքներու [illegible] ջեւ։ Ինծ կը թուի որ Հարրիէթ[illegible] բաժնուած մաքուր Շէլլին, յուսա[illegible] ու լքուած՝ կ'երազէ իր սիրելի Մ[illegible] րին անոյշ մեղմութիւնն ու բա[illegible] տեղծական օրրանքը։

Քիցը ունի դեռ ապրելու տենչ[illegible] ներ։ Որքան տժգոյն է, խեղճ [illegible] Ուրախ է սակայն որ վերջին ամ[illegible] ներուս Մաքտոնըլտ այցելութիւն [illegible] ուաւ իր շիրմին։ Կ'երազէ Անգլ[illegible] ու ալ խռոված չէ Պայրընին դէմ[illegible] հարցնէ — Դեռ կը հալածե՞ն զիս [illegible] բական քննադատները, ի՞նչպէս [illegible] իմ բանաստեղծութիւններս․․․ — [illegible] սքանչանան քու վրադ, Քից, ու [illegible] բանաստեղծութիւններդ սորվեցն[illegible] ինծ որ դեռ պէտք է բարձրանամ[illegible] ժպտի մանուկի մը նման, [illegible] խեղճ Քից։ Անոր շրթներէն կը [illegible] ուին տժգոյն եւ մարմրուն բառեր [illegible] հեռանայ Շէլլին հետ։ Անոնք [illegible] կամ են կեանքի եւ մահուան մէջ[illegible]

Լէոփարտի եւ Ուկօ Ֆոսկոլօ [illegible] ուժկինը ծռած ինքն իր վրայ, [illegible] ջինս սպետական ու կանգուն [illegible] Լէոփարտին կ'երգէ իր «Սիլվ[illegible] եւ Ուկօ Ֆոսկոլօն իր «Տող գե[illegible] մանաց »ը։ Երկու քերթուածն[illegible] ալ կ'արտասանեմ կտորներ։ Կ'ու[illegible] խաղան։ Ա՛հ, Աստուած իմ, [illegible] բանաստեղծներու ի՛նչ տարօրէն [illegible] զում, կը մօտենան ինծ, կը գրկեն [illegible] ուժգնօրէն, ու կը համբուրեն ճա[illegible] տըս։ Բանաստեղծները միւս աշ[illegible] հին մէջ կը ջանան ապրիլ ի սէ[illegible] աշխարհին մէջ թողուցած իրենց [illegible] տեղծագործութիւններուն։

Հայնէն, տրտում եւ խայթող [illegible] անցուցած է իր կեանքի ընկեր[illegible] ժխտանները, Պէլլինին ու Տօնի[illegible] Շոփէնն ու Մէյէրպէէրը։ Ու[illegible] պետներու դէմ իր տածած հա[illegible]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԵՒ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑ

— o —

Խորհ. Արուեստի մէջ (Թիւ 5—6) անցողակի կը պատմուի վէճ մը, որ տեղի ունեցած է Գրիգոր Արծրունիի եւ Գ. Սունդուկեանցի միջեւ:

Երիմեանի կաթողիկոսական ընտրութիւններու նախօրեակին է:

Մշակականները իրենց կողմէ պատգամաւոր կ'ընտրեն Սունդուկեանցը, իբրեւ համակիր Խրիմեանի: Պատգամաւոր ընտրուելէ յետոյ, Սունդուկեանց կը յարի «Մշակ»ի հակառա-

...

«Մարդիկ համոզուած էին, որ դուք անուղղելի էք, ես էլ համոզւում եմ այդ բանին»:

«Ձեր հաշիւներն ինձ հետ ուրիշ նիւթերի վերաբերմամբ կը տեսնէք, եւ ես պատրաստ եմ իմ «պատկառելի» հասակում արժանաւոր ախոյեան լինել ձեզ. միայն Լուսաւորչի Սուրբ Գահը թող խաղաղ մնայ»:

Հայրենիքի մասին

Վերջերս, հայրենիքի մասին, շատ կը գրեն համայնավար մտաւորականները: Եւ բոլորը կարծես ճիգ կ'ընեն սրբագրելու խօսքը, որով պարծենցան երկար ատեն.— «Բանուորները հայրենիք չունին»:

Առաջին «բեկում»ը տեսնուեցաւ Ստալինի յայտարարութեան մէջ, քանի մը տարի առաջ.— «Թիզ մը հող չենք տար մեր երկրէն»: Ուրեմն սահման ունէր այդ երկիրը, եւ այդ սահմաններուն մէջ քշուած՝ բանուորը կ'ուրախանար իր հողերուն անձեռնմխելիութեամբ:

Երկար ժամանակ մը, «հայրենիք» բառը քշուեցաւ հրապարակէն: Կը գործածուէր «երկիր», եւ ստեղծուեցաւ, հայրենասիրութեան փոխարէն, երկրասիրութիւն մը: Այս բառը, սակայն, ի՞նչ կը փոխէր կացութենէն,

...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏՈՐ

— o —

Ճիչեր

— o —

Ձա՛յն տուր ինծի, ո՛վ հայրենի սգաւոր խրճիթ, որովհետեւ այս օտար ափերուն վրայ, անտուն եւ թափառական, ամէն մէկ խրճիթ գիշեր է ինծի համար...

Լիալուսինը իր վառ շողերով ամէն գիշեր, ծեքծեքումներ կ'ընէ, եւ տարագրի պատուհանէս բոնի ներս մտնելով, արծաթ ցոլքեր կը ցանէ իմ խաւար սենեակիս մէջ:

Ձա՛յն տուր ինծի, ո՛վ հայրենի երգիք, շատ երկար տեւեց լռութիւնդ եւ սուգդ սեւ մոխիրներու ու դիակներու վրայ: Վերցո՛ւր գլուխդ, ու նայէ մէկ անգամ աստղերուն պլպլուն որ կապոյտ ծովուն խորը մարգարիտներ են կարծես:

Խօսէ՛ անոնց քու տառապանքէդ բառ մը միայն, քու անցեալէդ խօսք մը միայն, ի խորոց սրտի...

Հաւատա՛, որ հայրենի երգիք, կեանքի բոլոր վայելքները մէկդի դրած եմ... Ու իմ երիտասարդի քասնըհինգ գարուններէս արցունքներ կը կաթկթին, ինչպէս անձրեւը տխրատեսիլ աշունին:

Տրտում եմ, ու տխուր, խաւար է ինծի համար աշխարհը բոլոր, ծով վիշտեր ունիմ ու բոցեր որ կ'այրեն զիս: Զի օտար է այստեղ հայրենի տուն, եւ ես տարագիրս՝ կրակի լեզու: Վարդերն ինծի համար տատասկ են դարձեր: Ամէն բան փուշ է եւ եղիճ թունահոտ:

Հայրենի երգիք, սրբութիւն սրբո՜ց, ձայն տուր ինծի ի խորոց սրտի:

Զի գիշեր է նորէն, աստղեր հատ հատ, պլպլալ սկսան իմ գլխուս վերեւ: Լուսնկան տխուր, իմ սրտիս նման նոր հարսի մը պէս իր սուգը կուլայ...

Հայրենի խրճիթ, ես ի՜նչպէս չոգեւոր քու ծոցէն հեռո՜ւ, ծարաւ աղբիւրիդ...

Ձայն տո՛ւր ինծի աստղերուն լեզուով կամ լուսնի լուսով, ի խորոց սրտի...

Ձա՛յն տուր ինծի, հայրենի երգիք, սարերուդ մատաղ, լեռներուդ ընծայ: Ձայն տուր որ ես անոնց կարօտ առնեմ ի խորոց սրտի...

Ս. ՀՐԱՏԻՆ

դրողը, կը յաւելու.— «Բէքլամը ծաղիկն է արդի կեանքին, ան յատկանիշն է մեր քաղաքակրթութեան, բէքլամն է որ ...

...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵԼՕ

— o —

...

(6)

(Շար.)

կան անհրաժեշտութեանց կը ստորադասէ ուրիշ ամէն բան՝ նիւթական եւ բարոյական կեանքի մէջ »:

Մուսոլինին մէկ խրատ ունի անոնց որ չեն ուզեր զինապաշտ կոչուիլ.— «Մտիր կուսանաց վանք»:

Ո՞վ սպաննեց «Փալաս»ի տնօրէնը

« Մաթէն » երկար մանրամասնութիւններով կը պատմէ թէ գտնուած է Փարիզի քաղաքապետական խորհրդի անդամ եւ «Փալաս» թատրոնի տնօրէն Տիւֆրէնի սպանիչը: Մէկ տարիէ ի վեր Ապահովութեան Տեսչութիւնը եւ ոստիկանութիւնը քննութիւններ կը կատարէին այս մասին եւ քանի մը ամիս առաջ ճշդած էին ոճրագործին ինքնութիւնը, բայց գաղտնի կը պահուէր ամէն բան: Մարդասպանը 23 տարեկան է եւ կը կոչուի Փոլ Լապոռի: Ունի երկու մեղսակիցներ, որոնց մէկը սպանութեան գործիքը ծախած է, միւսը՝ նաւագի համազգեստ մը: Մարդասպանը նշանաւոր եղած է իր հակարնական հակումներով:

ՎԷՃ՝ ԳԻՒՏԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋԸ

Քանի մը օր առաջ գերման բժիշկ մը, Տոքթ. Պրէմէր, կը ծանուցանէր թէ գտած է խլիրդին (քանսէր) մանրէն, «սիֆոնոսփորա փոլիմորֆա»: Խումբ մը գերման գիտնականներ քննութիւն կատարելով, յայտնեցին թէ ճիշդ է որ Տոքթ. Պրէմէր նոր մակաբոյծ մը գտած է, բայց կասկածելի է անոր արժէքը՝ իբրեւ աղբիւր խլիրդի:

Ֆրանսացի գիտնական մըն ալ, Լուի Ռէվէյիս, կը յայտարարէ թէ ինք շատոնց գտած է գերմանացի գիտնականին յիշած մանրէն, թէ 18 տարիէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ եւ դեռ վերջնական եզրակացութեան մը չէ յանգած:

350 ՀՈԳԻ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Լոս Անճէլէսի մէջ (Քալիֆորնիա), ի պատիւ 2000 նախկին ռազմիկներու տրուած ճաշի մը ատեն: Շատ ծանր է յիսուն թունաւորեալներու վիճակը:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐՄԻՆ

Այսօր, կիրակի Սեպտեմբեր 9ին, ժամը 2·30ին
Կազմակերպուած ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԱՐՏԻԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մասնակցութեամբ բոլոր կամաւորներուն եւ մարտիկներուն, Հայ Սպայից, Զափահաս Որբերու Միութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայրենակցական եւ երիտասարդական բազմաթիւ խմբակցութեանց:

Ներկայ կ'ըլլայ ԶՕՐ. ՂՈՐՂԱՆԵԱՆ

խօսք պիտի առնեն.— կամ. մարտիկ. միութեան կողմէ *Դոկ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ*, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ *Գլխապետ Ռ. ԹԱԴէՈՍԵԱՆ*, Չափ. Որբերու Միութեան կողմէ *Պ. Ա. ԴԱԲԻԿԵԱՆ*, եւ ուղերձներ զանազան Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ:

Հաւաքման վայր.— փլաս կամպէթայի նայող փէռ Լաշէզի մեծ դրան առաջ: Թափօրը ժամը ճիշդ 2.30ին այդ տեղէն կը շարժի դէպի Հերոսի գերեզմանը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ օրացոյց 1935

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ*
ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15*ին*

1.— Ազգային քննական պատմութիւն, Բագրատունեաց Հարստութենէն մինչեւ Ռուբինեանց Հարստութիւն:

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու, առանց կուսակցական խտրութեան:

3.— կրօնական տօներու լիակատար յիշատակութիւն:

4.— Օրացոյցին ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եզերուած զոյգ եռագոյնով, մէջտեղը *«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԸ»* (գծուած Հ. *Ալեքսանեանի* կողմէ):

5.— Օրացոյցին ներքեւ *Դաշնակցութեան Նրբորդութիւնը:*

7.— Ձախ կողմը *Միքայէլ Վարանդեան, Մ. Նալբանդեան* եւ *Թումանի մարտական խումբը:*

7.— Աջ կողմը *Հայր Աբրահամ, Գամառ Քաթիպա, Բասէնի* եւ *Տէլիպապայի ֆէտայիներու խմբանկարը:*

8.— Օրացոյցին մէջ զետեղուած են անցեալ տարուան կողքին վրայի նկարները եւ եօթը նոր նկարներ:

Հայրենակիցներ, չզրկուելու համար այս գեղեցիկ հրատարակութենէն դիմեցէք այժմէն Միութեան հասցէին՝

Karnig Antikian, 49, rue Nationale, Marseille:

Գին՝ Մարսէյլի 5 ֆր.: գաղութներ 5.50: պալքաններ եւ Սուրիա 5:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու: Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած՝ «Խնուս գեղի մէջտեղը» *եւ* «Հայկ ու վարդան» *տետրերը՝ 12 ֆրանք հատը:*

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris(*20*), *և* «Սիփան»*ի քարտուղար՝* Ն. Տակուեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux, (Seine):

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
2, Rue Blanqui. Paris (13):

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.298

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԻԽԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 11 Septembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2596

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

(խմբագրական «Յուսաբեր»ի, 30 օգոստ.)

Այսօրուան թիւով հրատարակութեան կուտանք Հ. Յ. Դ. արտասահմանեան երկու կարեւորագոյն կազմակերպութեանց՝ Հիւս. Ամերիկայի 41րդ եւ Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Պատգամաւորական ժողովներու Յայտարարութիւնները:

Այդ զոյգ Յայտարարութեանց մէջ ուշիմ ընթերցողը պիտի տեսնէ արձագանգը այն զարհուրելի պայքարին, որ առանձնաբար վերջին մէկ տարուան շրջանին Մոսկուան եւ էնկիւրին ծաւալեցին Դաշնակցութեան դէմ:

Ոչ թէ մենք, այլ համայնավար «Բանուոր», բերանը այդ վաբէշ բազուկին, որ անարժան կղերականի անուան կապուած անօրինակ գիւախաղը սահեծեց, իր Յունիս 29ի թիւով հետեւեալ ցասմանալից տողերը կը գրէր իր «ընկրկած» դոլամի, ամկավար «կուսակցութեան» հասցէին.

«Ռուբեան Ցանձնախումբը ռամկավար խրտուիլակ մըն է, որ ոչ թէ դատ կը հետապնդէ, այլ քաղաքականութիւն կը խաղայ ի նպաստ Ռամկավար կուսակցութեան:

«...Այս խմբակը միայն թէ հասարակ գիշակերներու եւ դիակապուտներու վոհմակ մըն է, այլ եւ քաղաքական տմարդի լարախաղացներու խմբակ մը»:

Համայնավար պաշտօնաթերթը դժգոհ է, որ «տմարդի լարախաղաց»ներու այս խմբակը կուրը չի տանիր մինչեւ իր ծայրակէտը եւ քաղաքացիական կռիւներու հրդեհը չի բոցավառեր բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ՝ յարդարուն եւ կատարուն ձեւերով փոշիացնելով հայկական ուժերը եւ մոխրելով Հայ Գաղթավայրը:

«Միացեալ»ի վարիչ թաթը գիտէ, որ իր առաջնագոյն դոլամը հասարակ գիշակեր մըն է, տմարդի լարախաղաց մը եւ բացայայտ դիակապուտ մը:

Նոյնքան մեծ խրատուելով այս վերջինը ճիշդ նոյն տխողուները պիտի փոխադարձէր իր վարպետին, որ ամէնէն ստորին, ամէնէն զազրելի, ամէնէն պիղծ ու անօրէն ձեւերով փորձեց չահագործել անմիտան դէպք մը՝ յուսահատութեան ու զազանութեան մղելու համար հայ ժողովուրդը, ինչպէս որ պիտի ըսէր Լենին:

Այս գիշակերները, դիակապուտները ու տմարդի լարախաղացներն են ահա, որ ամիսներով թոյն ու լեղի կուտակեցին հայ հոգիներու մէջ՝ երազելով գեհեն դարձնել հայ կեանքը եւ այդ դժոխքին մէջ խեղդել ցեղին բոլոր կենսունակ ուժերը:

Այս անօրինակ, իր ձեւերով թրքահոգի, իսկ իր բովանդակութեամբ յայտնապէս հայադաւ պայքարը ուղղուած էր բացառաբար Դաշնակցութեան դէմ, որ անհամար զոհերով ու ծով–արիւնով տիրացած էր հայութեան երկու հզօր, անմեռ ու չքեղ գաղափարներուն,— Հայրենիքի եւ Ազգի:

Խորտակել Դաշնակցութիւնը — կը նշանակէ փոշիացնել Հայ Հայրենիքի գաղափարը:

Ջախջախել Դաշնակցութիւնը —կը նշանակէ վերջնապէս քայքայել հայ ժողովուրդը:

Արդար թէ անարդար, սխալ թէ ուղիղ, սակայն այսպէ՛ս խորհած են միշտ էնկիւրին եւ Մոսկուան, այն երկու ուժերը, որ ծաւալեցին այս անօրինակ պայքարը Դաշնակցութեան դէմ եւ որ զայն կը վարեն սկիզբէն մինչեւ այսօր:

Թէ էնկիւրիի եւ թէ Քրեմլի համոզումով՝ գիշակերներէ, տմարդի լարախաղացներէ եւ դիակապուտներէ բաղկացած վոհմակ մըն է «միացեալ»ական այն զազրանքը, որ այսօր փտուած է իրենց ոտքերուն առջեւ ընդդէմ հայ Հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի:

Պայքարը սոսկ դէմ չէ՛, այլ այն միւս, ցեղածին ու ցեղակերտ բազուկին, որուն արի զաւակները «հայրենեաց սիրոյն» մահուան կ'երթան այնպէս, ինչպէս ուրիշներ կ'երթան խնճոյքի:

Հիւս. Ամերիկայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի կուսակցական զոյգ գերագոյն ատեաններու Յայտարարութեանց մէջ կարելի է լսել թէ՛ արձագանգը այդ պայքարներուն եւ թէ ձայնը այն խաչալին, որ դաշնակցական հսկայ զանգուածները կ'առաջնորդէ իրենց տաժանելի այլ հայրենանուէր պայքարին մէջ:

Վերջին մէկ տարուան շրջանին միայն Հիւս. Ամերիկայի մէջ կրկնապատկուած է մեր կազմին քանակը եւ եռապատկուած մեր կազմակերպական հասոյթը: Աւելի քան 1500 հոգի աւելցած է Հ. Կ. Խաչի կազմին վրայ եւ Ցեղակրօններու հսկայ բանակ մը, աւելի քան 1500 հոգի, եկած եւ հաւատքով ու խանդավառութեամբ փարած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին:

«Բաւական է ըսել միայն,— կը գրէ «Հայրենիք» իր օգոստ. 8ի խմբագրականին մէջ,— որ մինչ նախորդ դէթ տասը տարիներուն մեր Պատգամաւորական ժողովներու առթիւ սարքուած հրապարակային ժողովները 2500էն աւելի բազմութիւն չէին գրաւած, այս տարուան Պատգամ. ժողովին առթիւ սարքուած կիրակի օրուան մեր դաշտահանդէսը գրաւած էր 5000էն աւելի բազմութիւն մը»:

Եւ նոյն խանդավառութիւնը, կորովի եւ հաւատքի նոյն շըքեղ պոռթկումը նաեւ Արեւմտեան Եւրոպայի ընդարձակ շրջանին մէջ, ուր Դաշնակցութեան կազմը, հակառակ իր դէմ նետուած բոլոր դաւերուն, ստուարացած է քանակով եւ դարձած ընտիր բանակ մը իր որակով:

Եւ նոյնը — գաղթաշխարհի միւս բոլոր շրջաններուն մէջ:

Ահա այսպէս պատասխանեց Ցեղը այն մոլեգնած պայքարին, որ նիւթեց թշնամին անոր ընտրելագոյն զաւկին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 29 օգոստոս (*Յառաջ*).— Ամսոյս 15ին եւ 27ին նորէն երկու խումբ փախստականներ իրենց ընտանիքներով ու փոքրիկներով խորհրդային Հայաստանից հասան Թաւրիզ:

Այս տարի ուրախացել էինք եւ մասամբ ալ հանգստացել, կարծելով, որ փախստականներ այլեւս չեն լինի, սակայն այդպէս չեղաւ: Միայն այս ամսուան մէջ չորս խումբ եւ այն ալ շատ ծանր պայմանների մէջ եկան Թաւրիզ:

Ինչպէս անցեալ անգամ ալ ասել ենք, սրանից յետոյ պիտի բաւականանանք եկողների անուն-ազգանունները արձանագրելով, իսկ ի՛նչ զրկանքներ ու տանջանքներ են կրած, կամ ի՛նչեր են պատմում նրանք կարմիր «դրախտ»ի մասին, չպիտի գրենք, ոչ ալ անձնական տպաւորութիւն ու կարծիք պիտի յայտնենք, քանի որ մի շարք խմբերի պատմածները իր ժամանակին յանձնած ենք մամուլին:

Օգոստոս 15ին փախածները.— 1. Գէորգ Շաթիրեան, 24 տարեկան, Իգտիրցի, ջուլհակ, 1932ին Յունաստանից մեկնած: 2. Դշխուհի, կինը, 20 տարեկան, Իգտիրցի, 1932ին Յունաստանից մեկնած: 3. Երմոնիա, մայրը 60 տարեկան, Իգտիրցի, 1932ին Յունաստանէն մեկնած: 4. Մովսէս Կարոյեան, Իգտիրցի, 18 տարեկ., կօշկակար, 1932ին Յունաստանէն մեկնած: 5. Սմբատ Աւագեան, 20 տարեկան, Իգտիրցի, ելեկտրօ-տեխնիկ:

Օգոստոս 27ին փախածներ.— 1. Բարունակ Ղարապօղոսեան, 35 տարեկ., հիւսն, Ատափազարցի, Յունաստանէն մեկնած 1932ին: 2. Էլիզա, կինը 26 տարեկ., Պուրտուրցի, 1932ին Յունաստանէն մեկնած: 3. Ազնիւ, աղջիկը, 7 տարեկ.: 4. Մամբրէ Տողրամաճեան, 45 տարեկ. հիւսն, Ատափազարցի, 1932ին Յունաստանէն մեկնած: 5. Զարեհ որդին, 7 տարեկ.: 6. Յակոբ Ստեփանեան, 29 տարեկ. ժամագործ, Անթալիա, 1932ին Յունաստանէն մեկնած: 7. Լուսիա՝ կինը, 24 տարեկ.: 8. Մաքրուհի աղջիկը, 4 տարեկան: 9. Սուրէն Մաղաքեան, 50 տարեկան, կօշկակար, Անթալիա, 1932ին Յունաստանէն մեկնած: 10. Վարդուհի, կինը, 45 տարեկ., Յունաստանէն մեկնած: 11. Խաչատուր որդին, 23 տարեկան, դերձակ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան հերթական ընդհ. ժողովը: Օրակարգի առաջին խնդիրն է Խ. Միութեան անդամակցութիւնը: Շահակից պետութեանց հաւանութիւնը ապահովուած ըլլալով, ճշդուեցան ընդունելութեան ձեւերը: Այսպէս, կը հաւաստեն թէ ստորագրութիւններ պիտի հաւաքուին Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նախաձեռնութեամբ, հրաւիրագիր մը ուղղելու համար խորհրդային իշխանութեան: Ստորագրութեանց թիւը պիտի անցնի կանոնական երկու երրորդը: Մոսկուայի պատասխանը ստանալէ անմիջապէս վերջը, խնդիրը պաշտօնապէս պիտի յանձնուի ընդհ. ժողովին, որ քուէարկութեամբ պիտի վաւերացնէ Խ. Միութեան անդամակցութիւնը:

Այս եզրակացութեան յանգելու համար, բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան շաբաթ եւ կիրակի օրերը: Մասնաւոր աշխատանքներ թափեց Պ. Պարթու, Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակը: Խնդիրը փափուկ հանգամանք ունի անոր համար որ 26 պետութիւններ տակաւին չեն ճանչցած խորհրդային իշխանութիւնը:

Օտարականները եւ տեղական մամուլը

Պ. Սթէֆան Լոզան, «Մաթէն»ի խմբագրապետը, կրկին յուզելով Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու խնդիրը, կ'առաջարկէ ազդու միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի օտարականները չկարենան խանգարել բարեկարգութիւնը, ցոյցեր սարքելով եւ անկարգութիւններ յարուցանելով: Այս առթիւ, կը պահանջէ զաղթավայր մը աքսորել եւ բանտորական վաշտերու մէջ դնել այն օտարականները որ կ'անսաստեն արտաքսման հրամանագիրներուն:

«Միայն բարեկարգութեան, իրաւունքի եւ ապահովութեան խնդիր մը չէ այս, այլ եւ դրամի խնդիր: Այնպիսի պահու մը երբ ամէն կողմ խնայողութիւններ կը փնտռեն եւ բոլոր Ֆրանսացիներուն օձիքը կը սեղմեն, անլուր բան է մեծ գումարներ ծախսել, հսկելու, հետապնդելու, տեղափոխելու, իրենց երկիրը վերադարձնելու համար օտարականներ որոնք Ֆրանսա կուգան խռովութիւն յարուցանելու»:

Հասկցողին շատ բարեւ ...

«Բալքաններու մէջ ոչ միայն Թրակիան եւ Էտիրնէն, Պոլիսն անգամ պուլկարական կը ցուցնեն»

»»»· ·«««

«*Ճիւմհուրիէթ*» կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ.—Յայտնի է որ Պուլկարիա հող կ'ուզէ իր բոլոր դրացիներէն եւ ասոր համար չմասնակցեցաւ Պալքանեան ուխտին: Մեր հիւսիսային հարեւանը չի քաշուիր նոյնիսկ հող ուզելէ մեզի նման երկիրներէ որոնց հետ բարեկամական դաշինքներ կնքած է:

Մէկ կողմէ կ'աշխատին բարեկամական յանկերգներով մեզ քնացնել, իսկ միւս կողմէ չեն քաշուիր Թրակիան եւ Էտիրնէն ուզելու մինչեւ Միտիա - Էնոս գիծը, քարոզութիւն ընելու եւ իրենք զիրենք իբրեւ հարստահարուած ցուցնելու:

Այս կարգէն ըլլալով, քարոզութեան *քարթ փօսթալ* մը հրատարակած են, որուն *քլիշէ*ն կը դնենք, ժ. Պ. պարբերաթերթէն

(Կուրբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

(Կուրբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՍ ՄԵՐ ՀԱՅԵՐԸ ...»

Ո՞վ չէ լսած, կամ ո՞ւր չէ լսուած այս պատկերազարդ բացատրութիւնը.

— Աս մեր Հայերը ի՞նչ կ'ընեն...

Եւ, անմիջապէս ետեւէն.

— Գիտէք որ ես հայերէն թերթ չեմ կարդար: Ուզեմ ալ, չեմ կրնար, ժամանակ չունիմ:

Հայե՛ր են «աս մեր Հայեր»ուն վրայ հեռուէ՛ն, վերէն, այսպէս օտարոտի նայողներն ալ:

Եւ մեծ մասով երիտասարդնե՛ր...

— Աս մեր Հայերը ի՞նչ կ'ընեն, եղբայր, ինչո՞ւ իրար կ'ուտեն...

Հարցուր թէ ո՛ր եւ է ատեն, որ եւ է տեղ կամ որ եւ է ձեւով հետաքրքրուա՞ծ է «աս մեր Հայեր»ու կեանքով, հոգերով, նիզերով կամ վէճերով:

Ոչ եւ ոչ: Նոյն իսկ «հայասէր» օտարականի մը չափ ալ տեղեկութիւն չունի մեր կեանքի ոչ անցեալէն, ոչ ալ ներկայէն:

Իր ամբողջ հորիզոնը՝ «սիվիլիզէ» մարդու վերարկուն է, կապկութեան բոլոր սեթեւեթներով:

Ոչ կը մօտենայ, ոչ կը կարդայ, ոչ ալ կ'ուզէ լսել:

Պարզապէս քեզի հանոյք պատճառելու, կամ պատշաճութիւնը յարգելու համար է որ, երբեմն կը բարեհաճի հարցնել.

— Աս մեր Հայերը ի՞նչ կ'ընեն:

Եւ եթէ դուն այս հարցումը լրջօրէն առնելով, սիրտ ունենաս բացատրելու այս կամ այն հարցը, շուտով կը մատնուիս դառն յուսախաբութեան մը:

Առաջին խօսքէդ իսկ, պիտի զգաս որ մարդը ոչ միայն «պէխապէր» է, այլեւ կը զարմանայ որ դուն կը զբաղիս «ատանկ պարապ բաներով»:

— Եղբայր, մեղք չէ՞ ժամանակիս...

Նիւթը Հայաստանի մասին ըլլայ թէ գաղութներու, նոր սերունդի թէ աշխատաւորութեան,— միեւնոյն է: Իրեն այդ բոլորին հետ կապուած է «հանօ»ով մը, որ այսօր - վաղը պիտի փրթի, անհետ եւ անյիշատակ:

×

Տասը տարի առաջ, շատ աչքի չէին զարներ այս տիպարները:

Այսօր արդէն բանակ մը կը կազմեն, Փարիզէն մինչեւ գաւառական յետին կայանը:

Յիշողութեան նիզ մը փորձեցէք, եւ ամէն մէկդ պիտի յիշէք առնուազն տասը ծանօթ, ազգական կամ բարեկամ, որ երբեմն տաք - պաղ կապ մը ունէր հայկական կեանքին հետ, իսկ այսօր... հասցէն անգամ կը պահէ:

Ի հարկէ, հանդիպումներ միշտ ալ կ'ունենանք:

Բայց, ես վստահ եմ որ այդ հանդիպումները կսկիծով կը վերջանան:

Քանի չէիր տեսած, տարիներու յիշատակ մը կը մնար, այս տեղէն կամ եկած տեղէդ:

Հանդիպելով եւ խօսելով, այդ մխիթարութենէն ալ կը զրկուիս: Որովհետեւ, առաջին հարցումը պիտի ըլլայ, մօտաւորապէս.

— Աս մեր Հայերը ի՞նչ կ'ընեն:

Եւ, անմիջապէս ետեւէն,

— Գիտես որ ես հայերէն թերթ չեմ կարդար...

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի օր մեծ բազմութեամբ կատարուեցաւ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան ուխտագնացութիւնը՝ Անդրանիկի գերեզմանին վրայ, եռագոյնով եւ պսակներով: Խօսեցան գնդ. Բաղդասարեան, գլխ. Ռուբէն Թաղէոսեան, Շահխաթունի, Արսլանեան քահանայ, ընկերներ Հրանդ Ակոնայեան, Անուշաւան Գաբիկեան եւն.: Ընկ. Ս. Սասունին խօսեցաւ ֆրանսերէն: Ներկայ էր նաեւ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպիսկ. երկու քահանաներու հետ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂ Երէկուան ֆրանսերէն թերթերը «*Մաթէն*», «*Փըթի Փարիզիէն*» եւն. տեղեկութիւններ հրատարակած էին այս մասին, յիշելով Անդրանիկը իբրեւ ազգային հերոս Հայոց:

Իսկ «*Փըթի ժուռնալ*» հրատարակած է սգահանդէսին լուսանկարը՝ փառաւոր ծանուցականով մը:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԻՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՎ

Պուլկարական մամուլը ուրբաթ օր հրատարակեց Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութեան վարիչին՝ Մի-խայլովի եւ 9 գործակիցներուն լուսանկարները, որոնց կցուած ազդարարութիւն մը կը պահանջէ անձնատուր ըլլալ մինչեւ տասը օր: Եթէ անսաստեն, ծանր պատիժներու պիտի դատապարտուին, բանտարկութեամբ եւ տուգանքով: Անոնք որ կը պահեն յեղափոխականները կամ գիտեն անոնց թաքստոցը, տուգանքի պիտի դատապարտուին, եթէ տեղեկութիւն չտան ոստիկանութեան:

ԱՅՍ ՍՈՖԻԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ՞ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

— o —

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Այա Սոֆիայի մզկիթը մասամբ կամ ամբողջովին թանգարանի պիտի վերածուի: Այն ատեն Պոլսոյ բոլոր մատենադարանները հոն պիտի ամփոփուին:

ԿԱՐՄԻՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻՆ

»»»· ·«««

Մանչուրիոյ կառավարութեան բողոքին վրայ, խորհրդային հրամանատարութիւնը հաղորդեց թէ կարմիր զինուորները քանի ժամ պիտի հեռանան Մանչուրիոյ սահմանագլուխէն:

Շոգենաւ մը վառեցաւ

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՄՕՏ 200 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ

Ամերիկեան «Մարօ Քէսլ» շոգենաւը, որ Հավանայէն Նիւ Եորք կ'երթար, յանկարծ բռնկեցաւ Նիւ Ճըրսիի բացերը: Արկածին պատճառը չէ ճշդուած տակաւին: Նախ ըսուեցաւ թէ շոգենաւը կայծակահար եղած է, յետոյ թէ ելեկտրական հոսանքը խանգարուած է: Իսկ ըսողներ ալ կան թէ Հավանայի ըմբոստները ձգած են կրակը:

Շոգենաւը ունէր 558 ճամբորդ եւ նաւաստի: Վերջին լուրերու համաձայն, 171 հոգի մեռած են արդէն, իսկ 57 հոգի անհետացած: Բոցերը կը տեսնուէին ծովափէն: Ճամբորդները անհելի խուճապի մը մատնուեցան: Սարսափէն խենդեցողներ ալ կան: Հրդեհի պահուն փոթորիկ մըն ալ պայթեցաւ եւ գիշերը վրայ հասնելով, չափազանց դժուարացաւ օգնութեան գործը: Ամբողջ ընտանիքներ կորսուած են, խեղդուելով կամ բոցերուն մէջ վառելով: Նիւ Ճըրսիի կառավարիչը օդանաւով թռաւ աղէտին վայրը եւ աչքովը տեսաւ բազմաթիւ դիակներ որ կը ծփային ալիքներուն վրայ: Բազմաթիւ հերոսական գործեր կատարուեցան: Առաջին նաւապետը մեռած ըլլալով, երկրորդը պատնէշին վրայ մնաց ափ մը նաւաստիներով եւ վարեց ազատարար աշխատանքները, մինչ շոգենաւը ծփուն խարոյկ մը դարձած էր արդէն: Սպասունի մը երախայ մը շալակը ծով նետուեցաւ եւ յաջողեցաւ նաւակի մը կառչիլ: Նաւաստի մըն ալ այդպէս փրկեց չորս տարեկան երախայ մը: Հրշէջ խողովակներէնշատերըպայթեցան, խուճապի մատնելով ազատարարները: Բոլոր նաւակները վառած էին: Անգլ. շոգենաւ մը, որ օգնութեան հասած էր, շատ վարպետ ռազմավարութեամբ մը նեղքելով փրփրադէզ ալիքները, զնաց կեցաւ այրած շոգենաւին դիմաց, իբրեւ հովարգել: Հազարաւոր մարդիկ ծովափէն կը դիտէին հրդեհը, որ քստմնելի տպաւորութիւն մը կը գործէր գիշերուան:

»»»· ·«««

ԲԻԻԶԱՆԴԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ չորրորդ համաժողովը բացուեցաւ Սոֆիայի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ: Ներկայ էին Պօրիս թագաւորը, Կիրիլ իշխանը, վարչապետը, նախարարները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

16.— ԵՐԿՈՒ «ՄԵԾ»ԵՐՈՒ ՎԷՃԸ ԵՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Խորհրդային Ռուսաստանի հարցը նոյնպէս դժուարացուց դաշնակիցներու համերաշխ գործակցութիւնը:

Լոյտ Ճորճ բոլորովին հակառակ էր Ռուսիան մեկուսացնելու ծրագրին եւ բազմաթիւ անգամներ փորձեր կատարեց որպէսզի այդ երկիրը գրաւէր իր նախորդ դիրքը միջազգային քաղաքականութեան մէջ: Ֆրանսա զանազան արգելքներ ստեղծեց այդ ճամբուն վրայ, որովհետեւ իր վարիչները, այդ շրջանին, սկզբունքով դէմ էին բոլշեւիկեան վարդապետութեան:

Երբ 1920ի յունուարին Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց առեւտրական յարաբերութիւններ մշակել Ռուսաստանի հետ, Ֆրանսայի վարիչները բնականաբար շատ դժգոհ մնացին եւ ակամայ հաւանութիւն տուին ծրագրին:

Լոյտ Ճորճ քիչ մը աւելի յառաջ գնաց: Լոնտոն հրաւիրեց Քրասինն ու Քամէնեւը (մայիս 1930) եւ բանակցութիւններ վարեց անոնց հետ, առեւտրական դաշնագրի մը մասին: Օրուան խառն կառավարութեան պահպանողական անդամներուն համար բոլշեւիկ հիւրերուն ներկայութիւնը հաճելի երեւոյթ մը չէր անշուշտ: Վարչապետը պէտք եղած ապահովութիւնները տուած էր իր գործակիցներուն թէ քաղաքական հարցերով չպիտի զբաղէին, սակայն եւ այնպէս ընդդիմադիրները կրնային որոշ տարակոյսներ ունենալ այդ տեսակէտէն: Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէր արտաքին նախարարը որ պահպանողական կուսակցութեան կարեւոր անդամներէն մէկն էր: Եթէ իր կուսակցութեան խորհուրդներուն հետեւէր, կրնար իր պաշտօնը կորսնցնել: Եթէ, ընդհակառակն, բանակցութիւններուն մասնակցէր, իր դէմ պիտի գտնէր ամբողջ պահպանողական հոսանքը: Այդ երկսայրի կացութեան մէջ էր որ լորտ Քըրզըն որոշեց պատասխանատուութիւնը ձգել վարչապետին վրայ:

Սըր Րոպըրթ Հօրն, Լոյտ Ճորճի անունով վարեց բանակցութիւնները եւ 16 մարտ 1921ին առեւտրական դաշինք մը ստորագրուեցաւ Լոնտոնի մէջ: Նոյն օրը Ռուսաստան եւ Թուրքիա բարեկամական դաշնագիր մը կը ստորագրէին Մոսկուայի մէջ: Լորտ Քըրզըն կատղեցաւ, իսկ Ֆրանսացիները Լոյտ Ճորճի ընթացքը նկատեցին Անգլիոյ «անհաւատարիմ» ու «անկայուն» արտաքին քաղաքականութեան նորագոյն մէկ ապացոյցը:

Զանազան միջդաշնակցային յանձնախումբեր ընտրուեցան այդ օրերուն, դաշնագիրներուն գործադրութեան հսկելու եւ հանրաքուէի կամ հակակշիռի նման մանր մունր խնդիրներ կարգադրելու համար: Սակայն ընդհանուրապաւորութիւնը այն էր թէ անգլիական կառավարութիւնը պէտք եղած վստահութիւնը չէր ներշնչեր համերաշխ քաղաքականութիւն մը վարելու տեսակէտէն: Ֆրանսան կը պնդէր թէ յանձնախումբերը պարտաւոր էին ընդհանրապէս հակադերման ուղղութեան մը հետեւելու: Անգլիան աւելի բարեացակամ վերաբերում ցոյց կուտար պարտուած թշնամիին:

Այդ տարակարծութիւնը սուր հանգամանք ստացաւ վերին Շլէզիոյ հարցին մէջ(*): Համաձայն Ֆրանսացիներուն, Անգլիան անուղղակի քաջալերութիւն կուտար Գերմանիոյ: Անգլիան կը գտնէր թէ Փարիզի վարիչները անտեղիբարեկամութիւնցոյց կուտային Լեհաստանի հանդէպ: Յարաբերութիւնները այն ատեն լարուեցան 1920ին եւ 1921ին որ, Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը արտաքին նախարարին զգացուց «Դաշնակցութիւնը խզելու» հաւանականութիւնը:

Կասկած չկայ որ, կ'ըսէ Նիքըլսըն Գերմանիոյ հաւատացուցած էինք թէ Շլէզիոյ խնդրին մէջ պիտի օժանդակէինք իրեն. բայց երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անարդար վճիռ մը արձակեց, գերման ղեկավարները այն ատեն միայն հասկցան թէ կարելի չէր վստահիլ Մեծն Բրիտանիոյ օժանդակութեան խոստումներուն: Գերմանիան կը նախընտրէր որ «մենք պարկեշտօրէն ու մշտնջենապէս պահէինք մեր համաձայնութիւնը Ֆրանսայի հետ: Քաջալերեցինք Գերմանիան որպէսզի դիմադրէ Ֆրանսայի պահանջներուն. ու երբ առիթը ներկայացաւ լքեցինք Գերմանիան եւ ուժ տուինք մեր դաշնակցին: «Վերին Շլէզիոյ հարցին մէջ մեր քաղաքականութիւնը այնքան անկայուն, այնքան երկդիմի եւ վախկոտ էր որ վերջ ի վերջոյ գայրոյթ եւ արհամարհանք ստեղծեցինք թէ Գերմանիոյ եւ թէ Ֆրանսայի մէջ»:

Ֆրանսա այն ատեն մտահոգ էր իր ապահովութեան մասին եւ այն ատեն անվստահ իր հզօր դաշնակցին վրայ որ, աւելի հիմնական միջոցներ կը փնտռէր ապագայ աղէտ մը կանխելու համար: Մէկ կողմէն կ'աշխատէր Գերմանիան տնտեսապէս ու ելմտապէս անդամալուծել եւ անկարելի պահանջներ կը ներկայացնէր Հատուցումներու ձեւին տակ, որպէսզի պարտուած թշնամին չկարենայ իր յանձնառութիւնները կատարել եւ հողային զիջումներ ընէ իրեն, իսկ միւս կողմէ կը փորձէր իր դրացին շրջապատել շարք մը բարեկամ ու դաշնակից պետութիւններով, որոնք զինուորական ու տնտեսական տեսակէտով պէտք ունէին Ֆրանսացիներու օժանդակութեան:

Այդ պահանջն էր որ ծնունդ տուաւ Փոքր Համաձայնութեան: Փետր. 19, 1921 Թուականին դաշնագիր մը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի միջեւ: Համաձայն այդ վաւերաթուղթին պայմանադիր կողմերը կը խոստանային «խորհրդակցիլ քաղաքական խնդիրներու կարգադրութեան ատեն եւ իրարու օժանդակել թշնամի յարձակումի մը դէմ»:

Նոյն իմաստով դաշնագիր մըն ալ ստորագրուեցաւ մարտ 3ին, Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ: Չեխոսլովաքիա արդէն նախապէս համաձայնութիւն մը կնքած էր Սերպիոյ հետ 14 օգոստոս 1920ին. երկրորդ մըն ալ ստորագրեց Ռումանիոյ հետ 23 Ապրիլ 1921ին: Իսկ 7 յունիս 1921ին Սերպիա դաշնագիր մը կնքեց Ռումանիոյ հետ: Այսպէսով ամբողջ Պալքանները համերաշխ գործակցութեան կապ մը կը հաստատէին Ֆրանսայի հետ:

Այդ երեւոյթը բնականաբար հաճելի չէր անգլիական կառավարութեան համար: Լորտ Քըրզըն չափազանց մտահոգ էր, իսկ վարչապետին ինքնագլուխ գործունէութիւնը որոշ չափով կը ջղայնացնէր զինքը: Լոյտ Ճորճի վերաբերումը իր արտաքին նախարարին հանդէպ յաճախ վիրաւորական էր: Եւ 1921ի սկիզբը լորտ Քըրզըն անկեղծօրէն կը փափաքէր վարչապետին պարտութիւնը: Ինք երբեք չհրաժարեցաւ, թէեւ բազմաթիւ անգամներ «սպառնական նամակներ» ուղարկեց Լոյտ Ճորճին:

×

Գերմանական Հատուցումներու խնդիրը երկու գլխաւոր Դաշնակիցներուն պառակտումին ամէնէն կարեւոր պատճառն էր:

Յաղթական երկիրներու մէջ հանրային կարծիքը այն ատեն լարուած էր Գերմանիոյ դէմ, որ օրուան վարիչները այլ եւս կորսնցուցին արհամարհելու կարողութիւնը եւ այնպիսի պահանջներ դրին որոնց գործադրութիւնը նիւթապէս անկարելի էր: Դաշնակիցները առասպելական գումարներ կը սպասէին պարտուած թշնամիէն՝ իբրեւ հատուցում:

Ահաւասիկ նախատեսուած գումարները, որոնք ոչ մէկ գիտական հիմ չունէին.—

1.— Հիւզ – Քընլիֆ յանձնախումբը 1918ին 24 հազար միլիոն սթերլին, տարեվճար 1200 միլիոն:

2.— Ամերիկեան առաջարկը — 13 հազար միլիոն սթերլին:

3.— Պուլոնեի խորհրդաժողովին (1920) առաջարկը 13.450 միլիոն սթերլին:

4.— Փարիզի խորհրդաժողովին (1921) առաջարկը 11.300 միլիոն սթերլին:

5.— Գերմանիոյ առաջարկը (1921 մարտ) 1500 միլիոն սթերլին:

6.— Հատուցումներու յանձնաժողովին առաջարկը (1921 ապրիլ) 6.600 միլիոն սթերլին:

7.— Տօըսի ծրագիրը որ միանուագ գումար մը չնշանակեց, բայց առաջարկեց տարեկան 125 միլիոնի վճարում մը մինչեւ 1985:

8.— Եանկի ծրագիրը առաջարկեց (1929ին) տարեկան 100 միլիոնի վճարում մը վաթսուն տարի պայմանով:

Ի՞նչպէս լուծեցին վէճը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Համաձայն Վերսայլի դաշնագրին 88րդ յօդուածին, վերին Շլէզիան Գերմանիոյ կամ Լեհաստանի պիտի յանձնուէր բնակչութեան կարծիքը ստանալէ յետոյ: Հանրաքուէն տեղի պիտի ունենար միջդաշնակցային յանձնախումբի մը հսկողութեան տակ: Քուէարկութիւնը կատարուեցաւ 20 մարտ 1921ին եւ տուաւ հետեւեալ արդիւնքը,— ի նպաստ Գերմանիոյ 707,605 ձայն, ի նպաստ Լեհաստանի 879,359 ձայն: Անգլիա պնդեց թէ Շլէզիան պէտք է յանձնուէր Գերմանիոյ, Ֆրանսան հակառակեցաւ: Այդ վէճերուն ընթացքին լեհ զօրավար մը՝ Քորֆանթին գրաւեց Շլէզիան: Յետագային վէճին կարգադրութիւնը յանձնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան որ այդ հողամասը բաժնեց Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՎԱՐԿԸ

ԺԸՆԵՒ.— Մարդկային համակրանքը կը ներշնչուի գութէ ու հիացումէ, գրեթէ միշտ ու ամէն տեղ մեզի յարմար ու արժանի նկատուածը առաջինը եղած է: Անոր համար անշուշտ՝ որ մենք տոնած ենք ու կը տոնենք մեր արիւնը, մինչ ուրիշ ցեղեր՝ իրենց սուրը: Արիւնը, ճիշդ է, պարտութեան նշանակ է, ինչպէս նաեւ յաղթանակի սնունդ: Բայց մարդկային պողպատեայ ողջմտութիւնն ու դէպքերու խօսուն պատկերները կուգան հաստատել, թէ պարտուելով ալ կարելի է յաղթանակել ու այդ հակադիր յաղթանակով արժանանալ հիացման: Անշուշտ գործնական երկիրները, ինչպէս Զուիցերիան, ուր երեւոյթն է իմաստ ու տեսանելին՝ փաստ, չեն կրնար այդ ճշմարտութեան համոզուիլ:

Կրօնասէր ու երէկի մարդասէր Զուիցերիոյ մէջ «հայասիրութիւնը» ջարդուած ժողովուրդի մը հանդէպ կրօնական զգացումներու թրթռացումն է, իսկ հայատեցութիւնը՝ ջարդուած ժողովուրդի մը տխեղծութեան քամահրանքը: Առաջինը հետզհետէ տկարացաւ: Նոյն իսկ զզուեցուցինք շատեր ու կարեւորներ, որովհետեւ մեր մէջ չպակսեցան լալկանութիւնը արհեստ ընողներ, ու սրբութիւնը շահադիտական առաւելութիւն նկատողներ: Զկրցանք վերջապէս ըմբռնել, թէ մարդիկ սիրով են աւելի օգնել կարիք չունեցող քաջին՝ քան թէ անօթութենէ նուաղող աղքատին: Աշխարհ կը յարգէ ոչ-նիւթը, բայց նիւթին մէջ պարփակուած արժանիքը: Ասոր վրայ եթէ աւելցնենք Արեւելքին պարգեւած իրենց արտաքին հետաքրքրութիւնը հաճոյասէր կիներու քով աճուրդի հանող քանի մը երիտասարդներու անպատուաբեր վարմունքը՝ որով կը ձգտէին աշխատասէր ու խնայասէր ժողովուրդի մը հանրային կեանքի ներդաշնակութիւնը խաթարել, պատկերը կը դառնայ ըմբռնելի:

Այսպէս, Լօզանը որ հայկական հարցին եւ հայ ուսանողին հանդէպ ամէնէն աւելի սիրալիր էր երէկ, այսօր՝ «զզուեցանք, ձանձրացանք Հայերէն» կը պոռայ իր պաշտօնական շրջանակներուն մէջ իսկ:

Ահա Ժընեւը ուր հասկնալի պատճառներով շրջահայեցութիւնը աւելի պահանջկոտ է քան այլուր, այս կալուինապաշտ Ժընեւը, որ Կարլ Ֆոխթի պէս աճարկու մարդու մը բնափիլիսոփայական հրապարակային դասախօսութիւններուն իսկ չէր կրնար հանդուրժել, կրօնքի ճշմարտութիւնը վտանգուած նկատելով գիտութեան ճշմարտութենէն, նոյն ջերմութեամբ չի նայիր իր դառն լուծումը ուրիշէն սպասող ժողովուրդի մը զաւակներուն:

Մեր յաւէտ փոթորկոտ պատմութիւնը, որ արիւնոտ դէպքերու ժամանակագրութիւն մըն է, մէկը միւսէն աւելի յատկանշական ու եղերական դէպքերով, հայկական հպարտութիւնը արձանագրած է իր բոլոր էջերուն մէջ, այն հպարտութիւնը՝ որ դառնաղէտ աքսորներու մէջ իսկ ձեռք չերկարեց, նախընտրելով օրհասական անօթութիւնը: Մինչդեռ հոս, հանդիստ ու խաղաղ այս հողին վրայ, ցոյց տրուած հիւրասիրութիւնն ու մարդասիրութիւնը չահագործելու գիջանող քանի մը պարոններ բաւական եղան մեր վայելած սէրը ատելութեան փոխելու:

Բայց ինչպէս որ Գերմանահայերը մասնաւոր զեկոյցներով ու բանախօսութիւններով լուսաբանեցին թիւրիմացութիւն մը, վերցնելով Հայերու հանդէպ եղած ատելութիւնը այն շրջանին՝ երբ Գերմանիան հրապարակ նետեց հակասեմական դրօշակը իր հակահայ բովանդակութեամբ, Ժընեւի հայ փոքր գաղութն ալ, ուր չեն պակսիր յարգելի անհատներ, կը գտնուի նման բարոյական պարտականութեան մը դիմաց: Պատուիրակի հանգամանքով կամ այլ պատճառներով եկող անցորդ հայասէր մեծ դէմքեր մասնաւոր առաւելութիւն մը կ'ընծայեն այս գաղութին:

Բայց, կարելի՞ է այդպիսի գործ սպասել գաղութէ մը որ համազգային որ եւ է յիշատակելի Թուականի մը հանդէպ իսկ անտարբեր է հակառակ իր դարուն թթու ազգայնականութեան: Ո՞վ պիտի հակազդէ հակահայկական յարաճուն փրոփականտին, որ թիւրիմացութեան կը մատնէ նոյն իսկ ամէնէն վստահելի եւ նուիրուած հայասէրը:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԺԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Առիթ ունեցայ պտոյտ մը կատարելու էքսի մէջ (Փրովանս):

Այստեղ բաւական թիւով Հայեր կան մեծ մասով կաթոլիկ, որոնք իրենք զիրենք, հեռու կը պահեն հայութենէ: Ունին գերապայծառ մը որուն համար կը պատմեն թէ երբեք չի հետաքրքրուիր հայկական տառապանքով, ինչպէս իր հաւատացեալները: Բոլորն ալ տնտեսապէս բարեկեցիկ են, ոչ մէկ մտածում ունին բացի «կեր, արբ եւ ուրախ լեր»ի քաղաքականութենէն: Իսկ քանի մը ընտանիքներ որոնք անցեալ տարիները գերագոյն զոհողութիւններով ազգային ճրագը վառ կը պահէին, Միութիւն մը կազմած էին, քաշուած են հիմա: Գարեգին եւ Գէորգ Աւետիսեան եղբայրները կ'աշխատին դարձեալ Միութիւն մը կազմել, բայց երկու երեք հոգին ի՞նչ կրնան ընել, երբ ուրիշներ իրենց պատեանէն դուրս չեն ելլեր:

Բոլորն ալ սրտով Դաշնակցութեան հետ են եւ «Յառաջ» կը կարդան: Ս. Քէնտոյեանը երեկոյեան վերադարձին սիրայօժար պզտիկներուն հայերէն կը սորվեցնէ, ինչ որ մեծ ճիգ մըն է: Եթէ իւրաքանչիւր հայ իր բաժին ինկած բեռը տանի, շատ մը չարիքներու առաջքը կ'առնուի եւ նոր սերունդը չուծանար, չայլասերիր մինչեւ ցնոր տնօրէնութիւն ...

Երեկոյեան ժամը 8ին կը հանդիպիմ տառապանքի եւ աշուսարաւոփի օրերու ընկեր եւ հայրենակից Յարէթ Յովհաննէսեանի որ զիս կը տանի իրենց ագարակը: Երեկոյեան ճամբայ ինկած ենք աքսորականներու չուքին տակէն: Խոյծղանով սեւցած եւ կոկիկ ճամբան կարծես թէ հսկայ օձ մըն է որ պառկած է եւ մենք կոնակին վրայէն կը քալենք: Ծառերը իրենց ճիւղերը մէկ մէկու կփորդ խրած յաղթական կեցած են: Մեղմ զեփիւռը մեր ճակատը շոյելով կ'անցնի, գիշերային ջղջիկներ, բուեր, թռչուններ եւ միջատներ միանուագ կ'երգեն: Հեռուն գորտերը կը կրկնեն անդադար: Երեք քիլոմէթր ճամբայ ունինք քալելիք մինչեւ ագարակը. կը խօսինք հայրենի աշխարհէն, հին յուշերէն, նոր ցաւերէն: Յարէթ կը պատմէ թէ ինչպէս աշխատելով խնայողութիւն ընելով ամուսնացած եւ երեսուն հազարնոց ագարակը գնած է: «Ութ տարի է որ հոս եմ. հեռու մարդկութենէ»: Տունը բարձր դիրքի մը վրայ է, շրջապատուած մայրի եւ կնձնի ծառերով: Աչքդ որքան կը կտրէ նայէ գիշերային լռութեան մէջ. սեփական անտառներ: Կարօտով կը դիտեմ աստղերը ու կը փղձկիմ: Կ'ըսեմ,— Յարէթ, քանի՞ տարիներ է որ ես այսքան աստղեր տեսած չեմ. ի՞նչ լաւ տեղ է. մարդ հոս ինչ ներշնչումներ կ'ունենայ...

Կը ծիծաղի. «Ներշնչուիլ»ը չի հասկնար եւ կը հեգնէ զիս: «Միսաք ճիշդ քաղքցի տղայ ես դարձեր, դուն գիւղացիի զաւակ ես, քաղքցիի պէս չսես կը խօսիս»:

Եւ ես երանի կուտամ Յարէթին որ հոգիին մէջ խռովք չունի ...

Յաջորդ օրը, երբ կ'անցնիմ Էմիլ Զօլայի փառաւոր արձանին առջեւէն, կը մտածեմ իմ ցեղիս փառքերուն որ ափ մը հող չունեցան իրենց մարմինները ծածկելու համար: Կը մտածեմ որ Հայրս անթաղ մնաց Արածանիի ափը եւ ալիքները օրօրելով տարին տարին:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկու հարցերու մասին

ԽՄԲ.— Ֆրանսական բանակի հայ նախկին ռազմիկներու միութիւնը, որուն կեդրոնն է Ճէպէլ-Մուսա, մեզի ղրկած է հետեւեալ երկու գրութիւնները, հրատարակութեան խնդրանքով.—

«Յառաջ»ի աշխատակից մը, ներշնչուած Petit Parisienի մէջ հրատարակուած յօդուածաշարքէ մը եւ ընդունելով յայտնուած մտքերը իբրեւ կատարուած իրողութիւն, կը գրէր թէ ծրագրուած է Ֆրանսայի մէջ յուշարձան մը կանգնել այն 35,000 օտար կամաւորներու յիշատակին որոնք կռուած եւ արիւն թափած էին Ֆրանսայի հողին վրայ՝ ընդհ. պատերազմի ընթացքին: Աւելի առաջ երթալով ցոյց կուտար թէ կանգնելիք յուշարձանի ճակատին պիտի արձանագրուէին այն 27 ազգերու անունները որոնք կամաւոր տուած էին Ֆրանսայի — նոյն իսկ Թուրքին անունն ալ պիտի փայլէր հոն — բայց մոռցուած էր հայ ժողովուրդին անունը: («Յառաջ» 25 փետրուար 1934):

Ինքնին հասկնալի կը դառնայ այն դառնութիւնը որ, ֆրանսական դրօշակին տակ ծառայող ամէն հայ կամաւոր զգաց իր հոգւոյն մէջ՝ յիշուած տողերը կարդալով:

Մեզի համար անկարելի եղաւ ձեռք ձգել Petit Parisienի այն թիւերը որոնց մէջ յիշուած յօդուածաշարքը հրատարակուած էր:

Զանազան ապարդիւն դիմումներէ վերջ, ստիպուեցանք մեր բողոքը յայտնել, նախկին ռազմիկներու Ֆրանսայի ազգային Դաշնակցութեան խողովակով — պատերազմական նախարարութեան: Ահա պատերազմական նախարարին պատասխանը.—

«Կառավարութիւնը երբեք որոշած չէ յուշարձան մը կանգնել այն օտար կամաւորներու յիշատակին որոնք ընդհ. պատերազմի ընթացքին կռուեցան Ֆրանսայի համար: Մինչեւ հիմա կանգնուած յուշարձանները բոլորն ալ արդիւնքն են կռուող կամաւորներու անձնական նախաձեռնութեանց, եւ այսպիսով ամէն ազգ ունի իր սեփականը Ֆրանսայի հողին վրայ»:

Յետոյ կը բացատրէ թէ ինչպիսի ձեւակերպութիւններ եւ միջոցներ պէտք են այն նախկին կամաւորներուն որոնք նման նպատակ մը կը հետապնդեն:

Այս առթիւ, լուսաբանութիւն մը.

Այն բիւրաւոր հայ կամաւորները որոնք Ֆրանսական դրօշակին տակ զինուորագրուեցան ընդհ. պատերազմի ընթացքին, իբրեւ Օսմ. կայսրութեան հպատակներ էին եւ պաշտօնական արձանագրութիւնները կատարուած են իրենց պատկանած պետութեան եւ ոչ թէ ցեղին անունով: Ահա թէ ուսկից առաջ կուգայ ցարդ՝ հայ կամաւորին «Ottoman» յորջորջումը եւ հայ անունին զանցառութիւնը: Անշուշտ, սակայն ցաւ մըն է մեզ Հայերուս համար եւ գրեթէ անհանդուրժելի տեսնել որ, թափուած հայ հարազատ արեան եւ զոհաբերութեանց ուղղակի ժառանգորդ մնայ տասնեակ տարիներ առաջ կազմալուծուած պետութեան մը անունը միայն: Դժբախտաբար եղածը սրբելը անհնար է այսօր: Ասով ըսել չենք ուզեր որ ֆրանսական բանակին մէջ կռուող նախկին հայ կամաւորներս պիտի թողունք որ մեր թափած արիւնն ու զոհողութիւնները մոռցուին կամ ուրիշին նուէր տրուին: Սակայն, վստահաբար նման բան գոյութիւն չունի այսօր, եւ Ֆրանսան չէ մոռցած եւ չի կրնար մոռնալ մեզ:

ՅԱՐԷԹ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ.— «Յառաջ» իր 27 ապրիլ 1934 եւ 2481 թիւին մէջ, Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» էն արտատպած էր յօդուած մը, Ս. Թէրզեան ստորագրութեամբ, Յարէթ Իսկէնտէրեանի մասին:

Յարէթ Իսկէնտէրեան ծնած է Ճէպէլ-Մուսայի Հաճի-Հապիպլի գիւղին մէջ 1895ին եւ զաւակն էր ծանօթ ընտանիքի մը: Իր նախնական ուսումը առած է իր ծննդավայրին մէջ եւ յետոյ, մինչեւ ընդհ. պատերազմի նախօրեակը, յաճախած է Թիֆլիսի ազգային վարժարանը: 1915ին լեռը բարձրացաւ իր գիւղացիներուն հետ եւ Սուէտիոյ ծանօթ ապստամբութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ: Նոյն տարուան սեպտեմբերին ֆրանսական մարտանաւերով, միշտ ժողովուրդին հետ, փոխադրուեցաւ Եգիպտոս, ուր, Փոր-Սաիտ մէջ, Բարեգործական Միութեան հիմնած Սիսուան վարժարաններուն մէջ ուսուցչութիւն ըրաւ: 1917ի սկիզբները կամաւոր զինուո–

րագրուեցաւ Արեւելեան Լեգէոնին
եւ որպէս տասնապետ դաշնակ
ուորական գործողութեանց մաս
ցեցաւ եւ 1920ին ազատ արձակ
ցաւ՝ ինչպէս իր ընկերները: 19
վերադարձաւ իր ծննդավայրը,
իր եղբայրները վէճ եւ բախում
ցած էին Պիթիաս գիւղի երիտա
ներուն հետ: Երկու կողմէն ալ
նութիւններ եղած էին, որոնց
րէն մէկն էր Յարէթի մեծ եղբ
Օրին մէկը, նոյն Թուականին,
ցած էին Պիթիաս գիւղի երիտա
ներու գլուխը անցած, փորձեց իր
բորը վրէժը լուծել թշնամիներ
բայց ստեղծուած կռիւին մէջ
կեանքն ալ վրայ տուաւ:

Ահաւասիկ, ընդհանուր գծե
համառօտ կենսագրութիւնը,
գուցեալ Յարէթ Իսկէնտէրեանին:

Թէ ի՞նչ դրդապատճառ տուն
ուած է Ս. Թէրզեանի՝ Յարէթ Ի
կէնտէրեանը սեւցնելու նոյնիսկ
գերեզմանին մէջ, մեզի անբացատ
կը մնայ: «Արմենիա»ի յօդուածէ
հետեւցուի որ Թէրզեան բնաւ չէ
դիպած Յարէթ Իսկէնտէրեանին
շատ հաւանական է որ զայն չի
ըլլայ տխուր անցեալ ունեցող
անձնաւորութեան մը հետ:

Այս առթիւ, Ճէպէլ-Մուսայի ն
կին ռազմիկներու միութիւնը իր
ղոքն ու զայրոյթը յայտնել վերջ
խնդրէ որ մեր յօդուածագիրներ
խմբագիրները, աւելի շրջահայ
թեամբ մօտենան այսպիսի փափ
հարցերու:

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՇՐՋԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 2 սեպտ. (Յառաջ)—
տարի արտակարգ խանդավառու
թեամբ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը.
Պուլկարիոյ շրջանի մրցահանդէ
Ֆիլիպէի մէջ, 26, 27 եւ 18 օգոստ
սին: Մրցահանդէսին իրենց մասն
ցութիւնը բերին մասնաճիւղերու
մասը: Մրցահանդէսէն օր մը առ
Ֆիլիպէ հասնող մարզիկները եւ
ները, շարք կազմած, հրապարա
ուղղուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզա
դաշտը՝ երգելով ազգային եւ պա
կարական երգեր: Երեկոյեան իրա
շքեղ շքերթ մը կազմակերպուեց
քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մ
Կը մասնակցէին շուրջ 300 մարզ
արներ, առաջնորդութեամբ պուլ
րական եւ հայկական եռագոյններ

Յաջորդ օրը, 26 օգոստոս,
մրցումները, նախ տեղի ունեց
ֆութպոլի մրցումներ՝ Վառնա-
վէն, եւ Ֆիլիպէ – Պուրկազ: Կէ
նալի մնացին Սոֆիա, Վառնա եւ
լիպէ:

Կէս օրէ վերջ սկսան աթլեթիկ
ցումները: Մարզադաշտին մէջ
ուած էր տաղաւար մը, որուն ճա
տը զետեղուած էր ցար Պորիսի
ը: Բոլոր մարզիկներն ու արհ
դիրք գրաւած էին դաշտին մէջ:
բազմութիւն մը ներկայ էր: Մ
ւոր հրաւէրով ներկայ էին Ֆիլ
շրջանային տեսուչը, զինուորակ
հրամանատարին ներկայացուցիչ
փոխ – քաղաքապետը: Խոր լռու
մէջ տրուեցաւ « պատուի առ » հր
մանը ու կեդրոնի ձողին վրայ բա
րացուցին պուլկարական ու հայ
կան եռագոյնները: Յետոյ տեղի ու
ցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն մը
ուած մարզիկներու յիշատակին:

Շրջանային տեսուչը անձամբ
տարեց բացումը՝ ջերմ խօսքեր ուղ
ղելով հայ մարզիկներուն: Իր խօսք
րը անօրինակ խանդավառութեա
ողջունուեցան: Հետզհետէ եկեր
նաեւ ֆիզիքական զարգացման գոր
նակցութեան եւ կրթական տեսչու
թեան ներկայացուցիչներն ու տեղ
իտալական հիւպատոսը:

Մրցումները տուին հետեւեալ
դիւնքները.—

Ձողով բարձրութիւն.— 2.70,
ւառակ նետել 31.40, գունդ
11.28, նիզակ նետել՝ 40.30, երկ
նութիւն ցատկել՝ 6.48, երեք
ցատկել՝ 42.94, բարձրութիւն ցատ
կել՝ 1.73, (3, Երամեան – Վառնա)
կոտրէ հայկ. ազգ. մրցանիշը (կէօ
զիւպէօյիւքեան, 1912, 1.70):
օրը տեղի ունեցաւ նաեւ
մրցում՝ Սոֆիայի եւ Ֆիլիպէի
ջրկանց բաժիններուն միջեւ: Յաջ
երկու օրերը տեղի ունեցաւ 30
վազք՝ աղջիկներու, 100 մեդր
մանչերու՝ (12.2), 400 մեթր
(60.4), 800 մեթր վազք (2.23), 15
մեթր վազք (4 վ. 54.6), 3000 մեթ
վազք (անկանոն եղաւ ու չեղեալ
կատուեցաւ):

Ցուցմունքի լրացուցիչ մրցումները տեղի ունեցան ու ախոյեան հռչակուեցաւ Վառնայի խումբը որ այս տարի կազմուած ու մտած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ: Այս խումբին կը մասնակցին Վառնայի առաջնակարգ խումբերու մէջ տարիներէ ի վեր աչքի ինկած տղաք: Խումբեր՝ որոնք երբեմն Պուլկարիոյ առաջնութիւնն ալ շահած են:

28 Օգոստոսի գիշերը ընդարձակ սրահի մը մէջ տեղի ունեցաւ հանդէս մը: Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր: Բացումը կատարուեցաւ «Շումի Մարշալ» եւ «Մեր հայրենիք» քայլերգներով: Խօսեցան Պ. Պ. Լ. Գամանճեան, Թ. Արզումանեան եւ փոխքաղաքապետը: Օրուան թագուհի Տիկ. Վ. Փափազեան եւ պատուոյ օրիորդներու կողմէ բաժնուեցան մետալներ: Օրուան ախոյեան հանդիսացաւ Պ. Ց. Երամեան: Կէտերու առաւելութիւնը շահած էր Ֆիլիպէն, որ առաւ «Վարազդատ Արշակունի» բաժակը, իսկ Վառնայի խումբը՝ «Մեծն Տիգրան» բաժակը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարզական օր

= o =

Սեպտեմբեր 18ին Երեւանի մէջ տեղի կ՚ունենան Մարզական Օրուան հանդիսութիւնները, այսպէս յաւերժացնելով Հայաստանի մարմնակրթական առաջին ոլիմպիականը, որ կատարուեցաւ անցեալ տարի, ճիշդ այդ օրը:

Նախապատրաստութեան համար, Օգոստոս 17ին տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, որուն կը մասնակցէին Գալոյեան, Հանէսօղլեան, Աբրահամեան եւ մարզական շարժման վարիչները:

Խորհրդակցութեան ընթացքին տեսնուեցաւ որ Երեւանի գործարաններուն եւ զանազան հիմնարկութեանց մէջ ոչ մէկ աշխատանք կատարուած է Մարզական Օրուան իբրեւ նախապատրաստութիւն: Այս կացութեան վրայ, Գալոյեան հրահանգ տուաւ անմիջապէս լծուիլ աշխատանքի, սպառնալով պատժել թերացողները:

Որոշում տրուեցաւ նաեւ, որ այս տարի մարմնակրթական շքերթին մասնակցին 20,000 հոգի: Զօրահանդէսին ընդհանուր հրամանատար նշանակուեցաւ Սմոլսկի, որուն օգնական տրուեցան Կիւրեղեան, Սարգսեան, Գ. Սիմոնեան, Վարդանեան: Փողային նուագախումբին պիտի մասնակցին 500 հոգի, Թէյմուրազեանի ղեկավարութեան տակ: Ձայնասփիւռներ պիտի դրուին Երեւանի բոլոր հրապարակներուն վրայ եւ փողոցներուն բերանը, զօրահանդէսին անցքին վըրայ:

Գաւառական

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

oooo

Խորհ. Հայաստանի մէջ (10 օգոստոս) կը կարդանք.—

Ղափանի հիւանդանոցին մէջ հիւանդներու սպասարկութիւնը ձգուած է բախտին: Հիւանդանոցին անկողինները հինցած են, տարիներու ընթացքին չեն փոխուած, թէեւ շատ քիչ է անկողիններու թիւը: Պահանջ կայ 45 մահճակալի, 50 սաւանի: Հիւանդները 3—4 զոյգ ճերմակեղէն ունենալու փոխարէն՝ ունին միայն 1—2 զոյգ, մեծ մասը հինցած: Իւրաքանչիւր սրահի մէջ հազիւ 1—2 աթոռ, իսկ գաւաթ, սրբիչ, հողաթափ՝ բընաւ:

Անցեալ տարուան հետ բաղդատելով, այս տարի հիւանդներու սնունդը բարելաւուած է մասամբ: Սակայն թերութիւնները պակաս չեն նորէն: Ճաշին որակը գէշ է, հիւանդներուն չի տրուիր անհրաժեշտ չափով բանջարեղէն (սոխ, կաղամբ, գետնախնձոր):

Շատ գէշ վիճակի մէջ կը գտնուի շէնքը: Երեք տարիէ ի վեր հիւանդանոցին շէնքը հիմնական վերանորոգումի պէտք ունի, տանիքի թիթեղը բոլորովին փճացած է, անձրեւը կը կաթի սրահներուն մէջ, առաստաղն ու պատերը աւրուած են: Տախտակամածը չէ ներկուած: Հիւանդանոցին սենեակները անբաւական են, մեծ մասին մէջ կը բնակին բժիշկներն ու պաշտօնեաները: Հիւանդանոցը բաղնիք չունի:

Հիւանդանոցը չունի հիւանդապահուհիներ եւ օգնականներ: Հիւանդներուն սպասարկողները անընդունակ մարդիկ են, չեն կրնար հիւանդներուն պահանջին գոհացում տալ, շատ կոպիտ վերաբերում ցոյց կուտան: Ներկայացողը կ՚ընդունին եւ կը նըշանակեն հիւանդներու սպասարկու:

Նոյն թիւին մէջ, Ախտայի շրջանի առողջապահական կացութեան մասին կը կարդանք հետեւեալը.—

Ախտայի շրջանին մէջ ամէնէն լքուած ճակատն է առողջապահական կազմակերպութիւնը:

Շրջանին բժշկական, առողջապահական սպասարկութեան համար կը պահանջուի 13 բժիշկ, մինչդեռ շրջանն ունի միայն 6 բժիշկ: Այնպէս որ ամէն մէկ բժիշկի վրայ դրուած են բազմաթիւ պարտականութիւններ:

Առողջապահական տեսուչ Զ. Մանուկեան միաժամանակ հիւանդանոցի բժիշկ է, դատական բժիշկ է, բուժարանի վարիչ է, եւն.: Ասկից՝ անխուսափելի թերացումներ: Մինչեւ հիմա առողջապահական գործավարը ոչինչ բրաւ դարման մը տանելու համար այս կացութեան:

Ելմտական գործավարութիւնն ալ նոյնքան յանցաւոր է, որ 54.000 րընակչութիւն ներկայացնող շրջանին մէկ մանկաբարձուհիին հաստիքը կըրճատեց, այնպէս որ Ախտայի շրջանը ներկայիս մանկաբարձուհի չունի:

Առողջապահական հիմնարկութիւններն ալ աննախանձելի վիճակի մէջ կը գտնուին: Շրջանի կեդրոնին հիւանդանոցը խարխուլ վիճակ մը ունի, անհրաժեշտ է հիմնական վերանորոգութիւն: Կը պահանջուի մօտ 30.000 րուբլի: Տուող չկայ: Շրջանային կազմակերպութիւնները, այդ դրամը չտալու համար, կ՚ուզեն փակել հիւանդանոցը եւ հիւանդները ղրկել Ելենովկա, որ նոյնպէս 15.000 րուբլի կը պահանջէ վերանորոգման համար:

Եւ դեռ այս կացութեան մէջ հիւանդանոցին 4 լաւագոյն սենեակները գրաւուած են պաշտօնէութեան կողմէ:

Առողջապահական սպասարկութեան տեսակէտով աւելի եւս անհանդուրժելի վիճակի մը մէջ կը գտնուի Թայչարուխի ենթաշրջանը: Օգնական բժիշկ Գ. Ադէյխանեան, ոչ միայն չի կատարեր իր պաշտօնը, այլ եւ կաշառակերութեամբ զբաղած է, այս պատճառով գիւղացիները կը մերժեն բուժակային յաճախել:

"ՃԱՀՃԱՏԵՆԴԸ ԲՈՐԲՈՔԵԼ Է"

Այս խորագրին տակ Խորհ. Հայաստան (15 օգոստ.) կը գրէ.— Վաղարշապատի շրջանի Գեօյջմբէթ, Աղաւաչէն, Փարաքար, Վ. Քոլանլու գիւղերու աշխատաւորութեան կէսը կը տառապի ճահճատենդէն: Շրջանային առողջապահական տեսուչը վճռական որ եւ է կարգադրութիւն չէ ըրած: Ընդհակառակն տեսուչը ինք եւ շրջանի երկու բժիշկները արձակուրդի գացած են: Քինին շատ քիչ կայ:

Շրջանի բժիշկները, հիւանդները բժշկելու համար, կը պահանջեն վըկայագիր իրենց աշխատած օրերու մասին: Իսկ Սամաղարի, Փարաքարի, Ն. Խաթունարխի մէջ ներարկումներու համար դրամ կը պահանջուի: Այս խայտառակութիւնները կը հովանաւորուին առողջապահական փոխտեսուչ բժ. Պօղոսեանի կողմէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆԻՍ, 5 սեպտ. (Ցապաղած).— Օգոստ. 19ին տեղի ունեցաւ Հ. Կ. Խաչի դաշտապարահանդէսը: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ հակառակորդները փորձեցին խաչաձեւել, նոյն օրը եւ նոյն տեղը սարքելով դաշտահանդէս մը, բայց յուսախաբ եղան:

Առտուան ժամը 8ին, օթօքարերը հասան Մասլէնի Հայոց Թաղը: Ժողովուրդին մեծ մասը արդէն որոշեալ տեղը կը սպասէր, իսկ մնացեալ մասը սկսաւ մեծով պզտիկով բլուրներէն վար վազել, ծրարներով եւ նըւագարաններով: Բոլորն ալ հայկական անուշիկ դէմքերով, ժպտուն եւ զուարթ: Վերջապէս կառքերը լեցուեցան եւ ճամբայ ելանք դէպի Պուշ տիւ Լու, որ Նիսէն մօտաւորապէս կէս ժամ հեռու Միջերկրականի ափերուն վրայ փռուած եւ ընդարձակ դաշտ մըն է: Իր անունը առած է իր կուշտէն վազող համանուն գետէն: Բաւական կը նմանի Վասփուրի ափական եզերքը գտնուող Կէօք Սուին: Ամէն մարդ իր հաւնած տեղը գրաւեց: Բազմութիւնը աւելի շատցաւ կէսօրուան մօտ: Անոնք որ կ՚աշխատէին եւ չէին կրնար գալ մեզ հետ, կէսօրին կամ վերջը եկան: Ճաշերէն վերջ, Հ. Կ. Խաչի երգչախումբը բացաւ հանդէսը խմբերգով մը, որ բաւական լաւ երգուեցաւ:

Յետոյ խօսեցաւ մեր պատուական հայրիկը Պ. Վահան Շէհրէեան: Բացատրեց Հ. Կ. Խաչի ծագումը, նպատակը եւ օգտակարութիւնները: Կարդաց նաեւ ամերիկահայ Կ. Խաչի ընդհ. ժողովի նկարագրութիւնը եւ որոշումները «Յառաջ»էն: Նուագը հնչեց եւ ժողովուրդը ոգեւորուած սկսաւ պարել: Երգեց Օր. Սիրանոյշ (Փարիզէն): Յետոյ մէջտեղ եկան պզտիկ օրիորդներ, հայկական տարազներով, երգեցին ու պարեցին հայկական պարեր: Մեզ շրջապատող Ֆրանսացիները, իրարու մէջ շատ համակրանքով կը խօսէին, իսկ մեր ընկերուհիներէն մէկը բացատրութիւններ կուտար պարերու եւ տարազներու մասին: Քանի մը Ֆրանսուհիներ լուսանկարեցին զանոնք: Պ. Գեղամ Շէհրէեան երգեց չորս մը երգեր, մեծ յաջողութեամբ: Արտասանեց Օր. Մանիշակ Գորնոսիլեան: Երգեց նաեւ Տիկ. Գեղամ Շէհրէեան: Մէջ ընդ մէջ պարերը կը շարունակուէին: Ֆրանսացիներն ալ խառնուեցան մեզի: Եւ ահա «Թոմպոլա»ն, զոր ղեկավարեց Պ. Լեւոն Ժամկոչեան, գեղեցիկ, հաճելի սրախօսութիւններով: Ներկայ բոլոր Ֆըրանսացիները տոմսակ գնեցին եւ նիւթերու մեծ մասն ալ անոնք շահեցան:

Մինչեւ ժամը 7 եւ կէսը երեկոյեան, ժողովուրդը զուարճացաւ եւ պարեց: Ժամը 9ին վերադարձանք, ամբողջ ճամբու ընթացքին հայկական երգեր երգելով:

Ժողովուրդը այնքան գոհ մնացած էր Կ. Խաչէն, որ դաշտահանդէս մը եւս կը պահանջէ:

Վ.

«ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Մեր դպրոցները

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դպրոցական տարեմուտին առթիւ, շահեկան պիտի ըլլար ընդհանուր ակնարկ մը նետել մեր կրթական գործին շուրջ եւ անոր պզտիկ մէկ վերլուծումը ընել:

Իբրեւ քանի երկու տարուան կրթական պաշտօնեայ մը, պիտի ջանամ ցոյց տալ այն պայմանները որոնցմով միայն կարելի պիտի ըլլար մեր դպրոցներուն ծառայել տալ իրենց նպատակին:

Նախ պէտք է գիտակցինք որ եթէ մեր դպրոցներուն հիմնական նպատակն է մեր այսօրուան սերունդը Հայ պահել, ասիկա կարելի է նախակրթարանով եւ «փրոֆէսիոնէլ» ուսուցչութեամբ միայն: Մասնաւորական կոչումը բաւական չէ ուսուցիչ ըլլալու համար: Ուսուցչութիւնը բարդ, շատ նուրբ եւ անձը զոհաբերող պաշտօն մըն է:

Նախակրթարան ըսինք, քանի որ մանուկը մանկապարտէզին մէջ, քանի մը հայերէն բառեր թոթովելէ վերջ, 7—8 տարեկան, կը մտնէ ֆրանսական դպրոց ուր իր հայկական անունէն զատ ամէն բան կը կորսնէ:

Պէտք է անհրաժեշտօրէն մանկապարտէզէն անցնի նախակրթարան ուր մինչեւ 13—14 տարեկան հասակը ուսանի հայերէն լեզուն ծանօթանալով — միեւնոյն ատեն իր ցեղին պատմական ու ազգային փառքերուն եւ թէ ինչ որ այս ցեղը ունի իբրեւ ինքնայատուկ բարեմասնութիւններ:

Այս առթիւ, ցաւելով կը հաստատենք թէ հայ լեզուն, եթէ դասագիրքերը նպատակայարմար իսկ ըլլան, ոմանց կողմէ սխալ ուղղութեամբ կ՚աւանդուի:

Դասաւանդութեան լեզուն պէտք է ըլլայ մաքուր արեւմտահայերէն:

Երբ ուսուցիչ մը խառնուրդ լեզուով մը կը դասախօսէ ու կը խօսի աշակերտներու հետ, Սիպիլի եւ ուրիշներու մշակած գողտրիկ եւ քնքոյշ լեզուն կը դառնայ անսահմանելի բարբառ մը ...

Իրաւ է թէ ֆրանսական հոյակապ լեզուն միլիոնաւոր մարդոց բերնին մէջ ու գրչին տակ կը ջարդուի ամէն օր, բայց ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ ամբողջ աշխարհի բոլոր ֆրանս. դպրոցներուն մէջ Անաթօլ Ֆրանսի եւ Լոթիի մշակած լեզուն է որ կ՚աւանդուի միեւնոյն ծրագիրով եւ ուղղութեամբ:

Այս հիմնական սկզբունքը կը կարծենք կարելի է կիրարկել նաեւ մեր դպրոցներուն մէջ, այն է, խօսիլ եւ ուսուցանել արեւմտահայ լաւագոյն լեզուով:

Գալով ֆրանսերէնի, պէտք է ըլլայ շատ զօրաւոր, այն աստիճան որ դասախօսութեան միջոցին ոչ թէ հայ, այլ նոյն իսկ ֆրանսացի ունկնդիր մը պէտք է ֆրանսական դպրոցի մը մէջ գտնուելու պատրանքն ունենայ:

Մինչեւ հոս կարծեմ ապացուցուեցաւ արդէն նախակրթարաններու անհրաժեշտութիւնը, տղուն հոգիին մէջ դրոշմելու համար հայ ցեղին յատուկ դիմագիծը:

Այսպէս, զօրաւոր ֆրանսերէն եւ յարակից ուսումներու մեթոտաւոր ուսուցումով աշակերտը մինչեւ 13—14 տարեկան հասակը, պէտք է այնքան ֆրանսերէն գիտնայ որ եթէ ուղղակի գործի աշխարհը մտնէ, ինքնարաւ ըլլայ, իսկ եթէ շարունակէ իր ուսումը լիսէի մէջ, կարենայ բարձրագոյն դասընթացքի հետեւիլ, չահելով նախապատրաստական կարգերը:

Մեր համոզումով, վերոգրեալ պայմաններուն տակ միայն հայ դպրոցները կրնան ծառայել իրենց նպատակին, այլապէս կը տուժեն թէ ծնողները եւ թէ մանաւանդ աշակերտները:

ԹՈՐԳՈՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Դիւախաղ...

— o —

«Ցուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 օգոստ.).

— «Դուրեանի սպանութիւնը ցնցեց բովանդակ հայ կեանքը: «Նահատակեալ»ի մէջ իր հատընտիր գործակալը տեսնելով՝ գաղթահայ հակադաշնակցական բանակի վարիչ բազուկը՝ Չեկան՝ ոտքի հանեց ցեղին բովանդակ տխմար եւ զայն զինեց Դաշնակցութեան դէմ:

Բողոքի միթինկնե՞ր, սգահանդէսնե՞ր, ցոյցե՞ր, պոյքո՞թ, անվերջ ճառե՞ր եւ անվերջ յօդուածնե՞ր ու նաեւ, վերջապէս, հսկայ դատ մը,— այս ամէնը եղաւ ու կատարուեցաւ խորհրդային իշխանութեա՛նց դրդումով եւ անոնց ղեկավարութեամբ: Ու նաեւ դրամով: Օր մը յայտնի պիտի դառնայ անշուշտ, թէ Մոսկուան ի՛նչ հսկայ գումարներ վատնեց Նիւ Եորքի դատին եւ անոր յարակից բոլոր «շարժումներ»ուն եւ ձեռնարկներուն վրայ:

Ի հարկէ, այս ամէնը եղաւ ո՛չ «նահատակեալ»ի գեղեցիկ աչքերուն համար: Չեկան ի՛ր կողին մէջ զգաց այն դանակը, որով սպաննուեցաւ «սուրբ»ը: Եւ ցաւագինօրէն ապրեցաւ հարուածին բովանդակ սաստկութիւնը: Եւ ճչաց ամէնէն եղերական հեծկլտանքով.

«Նիւ Եորք, Առաջնորդարան Հայոց.— Հաճեցէք ընդունիլ մեր ԽՈՐՈՒՆԿ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Ղեւոնդ արք. Դուրեանի ԵՂԵՐԱԿԱՆ մահուան առթիւ: Մենք հայ ժողովուրդին ՎՇՏԱԿԻՑ ենք իր այս ԱՆԴԱՐՄԱՆԵԼԻ ԿՈՐՈՒՍՏԻՆ առթիւ»:

Հեռագրին տակ ստորագրած էր Փ. Պօկտանով, Նիւ Եորքի բոլշեւիկ ներկայացուցչութեան պետը,— ըստալին եւ մոլեռանդ բոլշեւիկ մը, բաւական «հարուստ» անցեալով:

Եղերական մա՛հ, խորի՛նկ ցաւակցութիւն, անդարմանելի՛ կորուստ, վշտակցութի՛ւն,—կատարեալ ողբուկոծ, հեղեղ մը ամբողջ հատընտիր բառերու ... արքեպիսկոպոսի մը դիակին առջեւ:

Եւ այն ալ ոչ թէ անձի մը, այլ բոլորի անունէն,— ՄԵ՛ՆՔ, ՄԵ՛Ր ...

Պատահած չէ երբեք, որ Մոսկուայի պաշտօնական ներկայացուցիչ մը ոեւէ հոգեւորականի դիակին վրայ գէթ հատիկ մը պարկեշտ բառ նետէ: Այս բացառութիւնը կատարուեցաւ միայն «սուրբ»ին նկատմամբ: Դուրեանը այն միակ կղերականը եղաւ, որուն դիակը դեռ. 24էն աւելին գրեթէ ամէն օր կ՚ողողուի բոլշեւիկեան արցունքներով: Ամէն օր Չեկան իր բազմաթիւ գործակալներու բերնով անոր «անդարմանելի կորուստ»ը կը սգայ, առանց երբեք մխիթարանք գտնելու: Իր վշտին մեծութիւնը կարենալ արտայայտելու համար Քրեմլը գնաց այլ զոհողութեան մը եւս, դարձեալ աննախընթաց եւ անօրինակ,— յօժարեցաւ «սուրբ»ին մարմինը խորհուրդներու «բոցեղէն հող»ին վրայ:

Ա՛յս էր խորհրդային իշխանութեանց վերաբերումը «նահատակեալ»ին հանդէպ դուրսը: Եւ բոլորովին այլ՝ ներսը, խորհրդային աշխարհին մէջ:

Երկրի մէջ Չեկան Դուրեանի սպանութիւնը Դաշնակցութեան չի վերագրեր:

Երկրի մէջ Չեկան չի կրկներ գաղթաշխարհի մէջ զարշելի դարձած իր այն յանկերգը, թէ ինը դաշնակ ոճրագործներ, եկեղեցիի մէջ, հարիւրաւոր հաւատացեալներու ներկայութեան, մսագործի դանակը «սուրբ»ին կողը խրեցին եւ զայն սպաննեցին:

Երկրի մէջ Չեկան մէկ հատիկ բառով իսկ պաշտպան չի կանգնիր անարժան կղերականի դիակին, որ վատթարագոյն ոճիրներու մարմնացումը հանդիսացաւ հայ ժողովուրդի աչքին:

Ո՛չ իսկ մէկ բառ, Հայաստան աշխարհին մէջ, այն պիղծ, զազրելի ու հայադաւ եղերախաղի մասին, որ ստեղծեցին Քրեմլը եւ Էնկիւրին արդար ցեղի մը տխմար ոճրագործին՝ Դուրեան կոչուած անարժանին շուրջ:

Դուրսը, Չեկայի հրամանատարութեամբ, դիակի մը շուրջ փոթորկած է բովանդակ հայ գաղթաշխարհը, մինչ ներսը, նոյն Չեկայի հրահանգով, հայ ժողովուրդը լուր իսկ չունի այս ամէնուն մասին:

Հո՛ս, այս դիւախաղին մէջ որոնեցէք ահաւորութիւնը այն պալարին, որ այսօր բացուած է հայ մարմնին վրայ»:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԷՆՍԷՆ, 8 սեպտ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան Վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին չորրորդ շրջանը կը վերաբացուի յառաջիկայ 4 հոկտ.էն սկսեալ, ամէն հինգշաբթի եւ կիրակի առաւօտները ժամը 8էն 12, թիւ 53, (նախկին 23) ռիւ Տիռօ, Վէնսէն, մասնաւոր սրահին մէջ: Դպրոցասէրի շրջանաւարտուհիներէն Օր. Մայտա Ճօնկուչեանը պիտի աւանդէ ազգային պատմութիւն, քերականութիւն եւն.: Ձրի կը տրուին գրենական պիտոյքները, նաեւ ձրի աշակերտներ ալ կ՚ընդունուին: Դիմել անձամբ կամ գրաւոր ամէն երեկոյ ժամը 7էն 10, մասնաճիւղին հասցէով. 19, Rue de Strasbourg, Vincennes.

Գ. Հատըմեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

— Խենթութիւն մի՛ ըներ Մուլլի, շարունակեց, հոն, հեռուները անծանօթ հողերու վրայ ի՞նչ ընելու կ՚երթաս: Հոս կեանքը աւելի հանդարտ, կրնաս աշխատիլ մարդու պէս, կրնաս ապրիլ մարդու պէս ու սիրել՝ մարդու պէս:

Ան ի՛նչ ծիծաղ էր, ան ի՛նչ նայուածք մանաւանդ: Մուլլի խնդաց ու նայեցաւ Լէլոյի, ու վայրկեան մը չկրնալով բռնել իր սիրտը, ձեռքը կուրծքին դրաւ, հասկնել ուզելով կարծես թէ՝ կը խնդար սրտով:

— Կը հասկնամ, շարունակեց Լէլօ, այն միջավայրը, ուր կ՚ապրիս ... հոն ապրողները անուններ ունին ... Մուլլի՛, կեցիր հոս գէթ մինչեւ որ քսան տարեկան ըլլաս: Աշխատէ ինծի պէս ... ի՞նչ կ՚ըսեմ ... հօրեղբօրդ կտակին համաձայն, քսան տարեկանիդ միայն կրնաս ժառանգել այս հողերէն քեզի ինկած բաժինը:

Անտարբեր խնդուք մը հիմակ, ձնշուած ձայնով, բռնած էր Մուլլիի դէմքը: Կը խնդար այն մարդոց պէս, որոնք կը մոռնան իրենք զիրենք մըտածումի մը մէջ, ու կը խնդան զարմանալի միօրինակութեամբ:

Այն ուրախութիւնը որ սրտէն կուգայ, կը տաքցնէ արիւնը, կ՚եփէ, կը պատրաստէ բոլոր այն երազներուն՝ որոնք բնական են, գեղեցիկ ու մարդկային են: Այս պատկերին առջեւ, Լէլօն չկրցաւ բռնել սիրտը երբ զայն զգաց, կը դողար, ու ծեծելով Մուլլիի կռնակը,

— Եկո՛ւր, խրճիթ երթանք ըսաւ:

Արեւը բաւական հեռացած, լոյսի խառնուած շոգի մը կար կապոյտէն քիչ մը վար: Ատեն ատեն իրենց երեսին քսուող հովը ծառի շուքերուն զովութիւնը կը բերէր: Խրճիթի դիմացի ծառերուն կը պլլուէին այծերը: Իրենց մօտը, անկիւնը, գամբռը իր լակոտներով կը խաղար, կը դրմնուր, կը պառկէր ոտքերը վեր տնկած, երբեմն՝ կուշտի վրայ, իր լակոտները փորին վրայ կը մագլցէին, կը ճգնէին կենալ հոն իրենց անզօր թաթերով, պառկիլ ու երկննալ: Անոնց ձայները անկապ, կցկտուր բառերու պէս կը խառնուէին իրարու: Այս պատկերին առջեւ, երկուքը մէկանց մնացին վայրկեան մը:

Ամէն ատեն Լէլօ երբ պարտէզն էր, մեկուսացումը կը զգար քաղաքին, ծաղրածխորի նմանող անոր ձայները կը լսէին, իրեն կը թուէր թէ կը մօտենար կեանքի ամէնէն գեղեցիկ պատմութեան, իրական երազի մը որ կը դրկէր զինքը, ու վարժուած անոր, մաքուր կեանքի մը ապրելու երազը գտած էր իր մէջ:

Սակայն, Մուլլիի լռութիւնը փոխուած մէկէն երեսի գոյնին հետ, կը նայէր դիմացի գործաւորներուն, որոնք բան մը արթնցուցած մտքին մէջ աչքերու անշարժութենէն կ՚երեւէր որ սրտին խորը արագօրէն տեղ կը շինէր ան, կը մխուէր, կը խորունկնար:

Անոնք ամէնքն ալ իրեն ծանօթ, սուր բան մը անցաւ մարմնին վրայէն՝ երբ յիշեց հին կռիւները, հին վէճերը ու բոլոր այն խօսքերը, որոնց բառերը քարի կտորներ էին, կարծր էին, սուր էին՝ սիրտը ծակելու աստիճան: Անոնք, իր հողերուն վրայ կ՚աշխատէին հիմակ, զարմանալի հանդարտութեամբ, մանաւանդ անանկ ուժով, տոկունութեամբ մը որ ... բայց իր հողերուն վրայ էին այդ մարդիկը, ու ինք օտար մը, ապուշ մը ... այդ հողերուն մէկ մասը իրն էին: Ուրիշները, այդ օտարները հոն ... իր մրցակիցները, անոնք ...

Հոն, իրենցմէ քայլ մը անդին, կեանքը կը փոխուէր, կը բացուէր աղուոր ծաղիկի մը պէս, մինչդեռ իրենց վրայ, լռութիւնը կը թանձրանար շոգիի նման, կը տաքնար ...

Երբ մեկնեցաւ Մուլլի, իր ետին կը թողուր պաղութիւն մը: Մնաք բարով ըսած ատեն, աչքերը վար կը նայէին, երեսը բոցավառելու տեղ կը մթագնէր, կը սեւնար ...

Այս վերջին երկարող լռութիւնը թէեւ մահուան պէս բան մը, բայց Լէլօ սիրտ ունեցող մարդ, պահած իր ուժը, գնաց նստաւ բարձրաւանդակին վրայ: Այս անգամ երբ դիմացը գործաւորներուն կը նայէր, իր ապաւորութիւնները իր սրտին հաւասար ու տիրող, հաւասար էին կեանքին: Ինք յուսահատել չգիտնալով, կը զգար իր երիտասարդութեան տաքութիւնը, ուժ կ՚առնէր, ու աւելի բացուած կեանքին առջեւ, կեանքն ալ կը բացուէր իրեն:

Հիմակ իր դիմաց, պարտէզին մէջ աշխատողներն ալ իրենց երգը ունէին:

X

Աղուոր երկինք, աղուոր արեւ:

Աս ինչ դժբախտութիւն, Լէլօյի սրտէն ներս, կը պտտիկնար, կը պղտիկնար երկինքը: Արեւը, այդ օրը չունէր լուսաւոր խորունկութիւն: Ասանկ յուղումի խառնուած անձկութեան հանդիպած անգամ չունէր, ու ատեն ատեն բահը ձեռքը, պարտէզին մէջտեղը կը մնար անշարժ, մտածելու տեղ կը նայէր կորսուած, մոլորած նայուածքով, կը նայէր շա՛տ հեռուն, չէր գիտեր խռովող սրտի ի՛նչ արագութեամբ ... երբ յանկարծ, նետելով բահը դիմացը՝ սխեմներուն եզերքը բացուած ակօսներուն մէջ,

— Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, պոռաց, ու վերարկուն անութին տակ սեղմած, դուրս թռաւ պարտէզէն:

Ո՞ւր կ՚երթար ... կը քալէր: Ատեն ատեն շրթունքները կը շարժէին, բառ մը կ՚ըսէր, ու վշտին մէջ կորսուած՝ պատասխանի տեղ գլուխը կ՚օրորէր, յետոյ չկրնալով ճար մը գտնել, ա՛խ քաշած ատեն, կը մարէր երեսին գոյնը, կը տարտամնար: Քալած տեղերէն, յանկարծակիի եկած, արագութեամբ լորամարգիները խոյս կուտային: Չորս դին, դաշտին երեսը թռչուններու պար մը կը գծուէր: Բայց Լէլօ կը քալէր, ինք իր մէջ իջած, սովորականէն աւելի իջած, երբ մէկէն կեցաւ, կանգ առաւ դաշտին մէջ՝ գինովի մը պէս, յողնած ճամբորդի մը պէս, ու

— Վա՛յ է եկեր գլխուդ, Հաճի Աղէկ, աղաղակեց: Ձայնը բռնուած, զսպուած՝ խօսող աղբիւրի մը ջուրին պէս, լռեց:

Կարծես իր հետ կը քալէր, կը հետեւէր իրեն Հաճի Աղէկ, ու նեղուած անոր շուքէն, անկարելի էր քայլ մը առնել ու կեցաւ:

Իր պարտէզը ետին մնացած, մօտեցեր էր ջրանցքին:

Հոն, եզերքը, դիզուած հողի կոյտին վրայ նստաւ: Ջուրը կը հոսէր արագօրէն, կը վազէր աղուոր, հանդարտիկ ալիքներով ծածկուած:

Լէլօ մտիկ ըրաւ ջուրին ձայնը:

Այդ մաքուր, բիւրեղեայ ձայնը կամաց կամաց խառնուած իր ներսի ձայներուն, ականջները թեթեւցած ու խաղաղ, փափաքց

— Արիւնով ալ չեն կշտանար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(7)

(Շար.)

առնելով: *Քարթ Փօսթալը* ֆրանսերէն եւ պուլկարերէն գրու-թիւններ կը պարունակէ, ինչպէս նաեւ վերը ֆրանսական, իսկ վարը պուլկարական քարտէս մը: Ֆրանսական քարտէսի մէջի ճերմակ մասը շինած են, Ֆրանսացիները գրգռելու համար: Պուլկարները ասով ըսել կ'ուզեն Ֆրանսացիներուն.— Եթէ ձեր եր-կիրը այսքան պզտիկնար, պիտի ուզէի՞ք ընդունիլ: Այսպէս է որ ֆրանսական քարտէսին վերեւ սա նախադասութիւնը գրուած է. —Ֆրանսացինե՛ր, կրնայի՞ք հանդուրժել այս տեսակ կացութեան մը:

Վարի քարտէսի ճերմակ մասը կը ցուցնէ ներկայ Պուլկա-րիան, իսկ սեւ մասը՝ այն հողերը որոնք որպէս թէ առնուած են Պուլկարներէն: Վրան ալ սա նախադասութիւնը կայ. «Պուլկար-ները այլեւս չպիտի հանդուրժեն Նէօյիի դաշնագրին»: *Քարթ*ին աջ կողմն ալ գրուած է. «Մենք կ'ուզենք որ հանրաքուէի դիմուի եւ ժողովրդական ազատ քուէարկութեամբ բարեփոխուին դաշնա-գիրները: Առանց ասոր, խաղաղութիւն չկայ Պալքաններու եւ Եւ-րոպայի համար»:

Եթէ ուշադրութիւն ընէք Պուլկարներու քարտէսին, կը տես-նէք որ անոնք հող կ'ուզեն Եուկօ – Սլաւիայէն, Ռումանիայէն, Յունաստանէն եւ Թուրքիայէն: Աւելին դեռ: Այդ քարտէսը կը պարունակէ ոչ միայն Միտիա – Էնօս գիծը, այլ ամբողջ Չաթալ-ճան եւ նոյնիսկ Պոլիսը: Պուլկար քարոզիչներուն աչքը այնքան դարձած է որ, եթէ չամչնան, մինչեւ Էնկիւրի ամբողջ Անատոլուն պուլկարական հող պիտի նկատեն...:

Պուլկար քարոզիչները կ'ըսեն թէ խաղաղութիւն չպիտի ըլլայ Պալքաններու եւ Եւրոպայի մէջ, մինչեւ որ չփոխուի Նէօյիի դաշնագիրը: Այսինքն ըսել կ'ուզեն.— մինչեւ որ մեր պահանջած հողերը հարեւաններէն առնելով մեզի չտրուին, խաղաղութիւն չպիտի բերենք Պալքաններուն եւ Եւրոպայի:

Չենք գիտեր, Պուլկարները կը կարծեն թէ Եւրոպա եւ Պալ-քանները ակա՞նջ պիտի դնեն այս սնամէջ սպառնալիքին: Միայն գիտենք թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը այդպէս աղմուկով կատարուելիք բան մը չէ: Այդ դաշնագիրները ստորագրուած են սուիններու թափած արիւններով, եւ մէկ երկու *քարթ – փօսթալ*ի կամ լրագրի յօդուածներով չեն կրնար ջնջուիլ:

Իսկ ծիծաղելի է, երբ Պուլկարները իբրեւ իրենց հողը կը ցուցնեն ամբողջ Թրակիան, մէջն ըլլալով նաեւ Էտիրնէն եւ Պո-լիսը: Արդէն, պուլկար ազգայնամոլները վերջերս սկսան իրապէս ծիծաղելի բաներ ընել: Շիփկայի մէջ Ռուսերուն յաղթանակը իբ-րեւ իրենցը տօնելու ելլել, եւ կանգնուած կամարներու վրայ Շիփ-կա–Էտիրնէ գրել՝ մէկ մէկ ծիծաղելի գործեր են: Բայց բոլորէն աւելի ծիծաղելի է՝ Պոլիսն ալ ուզող քարոզութեան *քարթ*ը: Գլուխ գործոց մըն է այս տեսակէտով:

Այս *քարթ*ը շինողներուն կ'ուզենք յիշեցնել թէ Էտիրնէն, Թրակիան եւ Պոլիսը թրքական են, եւ թրքական այս հողին երկա-թելիք ձեռքերը կոտրելու, ուղղուելիք աչքերն ալ կուրնալու դա-տապարտուած են:

Նախարարները ասպարէզ կ'իջնեն

Կիրակի օր չորս նախարարներ նառ խօսեցան, օրուան հարցե-րու մասին:

Պ. Էռիօ իր ճառին մէջ շեշտեց.— Կը գտնուինք ընդմէջ աջա-կողմեան հոսանքի մը որ երբեք զինաթափ չպիտի ըլլայ եւ հա-մայնավար – ընկերվարական յեղափոխական խմբակցութեան: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ պիտի բերէ այդ գործակցութիւնը: Բայց կ'աւելցնեմ թէ այդ աջին եւ այդ նոր ձախին միջեւ, տեղ կայ եր-րորդ մեծ կուսակցութեան մը եւ այդ մեր կուսակցութիւնն է:

Պ. Թառտիէօ շեշտեց թէ աւելի քան անհրաժեշտ է ազգային կարգապահութիւնը, որովհետեւ «վտանգը մեր դուռներուն առ-ջեւ հասած է»:

Պ. Պառթու յայտարարեց.— Ես կը ճանչնամ միայն Կաստոնի Տումէրկի քաղաքականութիւնը:

Մարաջախ Փէթէն խօսելով Մառնի ճակատամարտի քսանամ-եակին առթիւ, բացատրեց թէ Գերմանիան բանի ուժի ճաշակն ու պաշտամունքն ունի, եւ մաղթեց որ Ֆրանսացիներու հետ թաղ-ուած գերման մեռելներու յիշատակը սորվեցնէ թէ պատերազմը բարիք մը չէ:

Խօսեցաւ նաեւ Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն, տարփողելով իր ծրա-գիրը,— «միութիւն ազգին համար»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ

«Միլլիէթ»ի մէջ կը կարդանք.— Ռումանիայէն եւ Պուլկա-րիայէն շատ մը գաղթականներ կուգան եւ իրենք նախկին վայրե-րու համաձայն կը տեղաւորուին զանազան շրջաններու մէջ: Պուլկարիայէն եկողները կը տեղաւորուին Էտիրնէի շրջանները: Գալով Ռումանիայէն եկողներուն, անոնք իրենց ուզած տեղը կը բնակին: Մէկ մասը Պոլիս մնացած է. բայց եւ այնպէս, մե-ծամասնութիւնը Թրակիան կը նախընտրէ եւ ասոր համար Գըրք-լար Էլի եւ շրջանները կը գետեղուին:

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ.-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողո-վի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն-կերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սր-ճարանը:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Նուարդ Ճանեան (ծնեալ Պարոնիկեան) բնիկ Պոլսեցի, կը փնտռէ իր քոյրը՝ Տիկին Էլիզ եւ քեռայրը՝ Պ. Մայք Կարապետեան որ Նիւ Եորքի մէջ նպարավաճառութեամբ կը զբաղէր: Կը խնդրուի իրենց հասցէն գիտցողներէն … Մարսէյլի Պոլսեցիներու Հայրենակցական Միութեան կեդրոնատեղին Union des Arméniens de Constantinople 27, Rue Pavillon, Marseille (France)
Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Նորէն կ'ըսեմ, ան թունաւորեց, ըսաւ ոստիկանը, երբ գինետունն էին, անոր գաւաթին մէջ բան մը ձգեց. պատճառը միայն ինք գիտէ. Ճէնիսըն այդ եզրակացութեան եկաւ երբ իմա-ցաւ որ Լէյտըն գինետուն գացեր էր եւ շանթահար *ըրաւ. Պրիմակի պէս պայ-ծառ է ատիկա, սիրելիս...*

— Աղէկ, պատասխանեց Ամերիկա-ցին խնդալով. դուն այդպէս համոզ-ուեր ես... ես չեմ հաւատար...

Ուօմըրզլիի համար նշանակութիւն չունէր այլեւս իր բարեկամին տա-րակոյսը, խնդիրը պարզուած էր ի-րեն համար եւ հետեւաբար ցնծու-թեան մէջ էր:

— Գետնին տակն անցնին այդ մաս-նագէտները, գոչեց. եթէ միայն ը-սէին թէ Ճէքինը ինչպէս — այսինքն ինչով — թունաւորուած էր, մեծ օ-գուտ մը ունեցած պիտի ըլլային... պարապ խօսքեր, ենթադրութիւններ, մտածելներ ու տակաւին ինչեր այս-քան ատեն է ի վեր. որո՛շ բան մը չըսին դեռ... քանի՞ սանթիմ կ'արժէ անոնց մասնագիտութիւնը եթէ...

Բայց երբ շոգեկառքը Եուսթըն հա-սաւ ու ոստիկանին պաշտօնակիցը զի-րենք դիմաւորեց, կարեւոր լուր մը կը սպասէր անոնց:

— Եկէք սա գինետունը մտնենք, ը-սաւ Քէլինկթըն՝ Ամերիկացիին ներ-կայացուելէ յետոյ. կարեւոր ըսելիք ունիմ. Նախարարութեան մասնագէտ-ներուն տեղեկագիրը ստացանք այս օր...

Երբ գինետան հանդարտ մէկ անկիւ-նը նստած էին եւ իւրաքանչիւրին առ-ջեւ մէկ մէկ բաժակ կար, Քէլինկթըն սեղանին վրայ ծռելով շարունակեց.

— Հասկցեր են թէ Ճէքինը ինչպէս թունաւորուեր է. ապացոյց գտեր են. մեղք որ մինչեւ հիմա այդ մասին չեն խորհեր...

— Այսի՞նքն...

Քէլինկթըն խնդաց՝ հետաքրքիր բաներ պատմող մարդու մը պէս:

— Թերեւս չես յիշեր, բայց երբ Ճէքինի դիակը մեռելատուն տարին, անոր գրպաններուն մէջ ինչ կար, հըլ կար դուրս հանեցին եւ գտան թիթեղէ փոքրիկ տուփ մը...

— Այո կը յիշեմ, ընդմիջեց Ուօ-մըրզլի. գտնողը ես էի...

— Կ'երեւայ որ այդ վայրկեանին ոչ ոք կարեւորութիւն տուեր է այդ տուփին եւ, ինչպէս իմացանք, անի-կա դեռ միայն քանի մը օր առաջ բը-ժիշկներուն ձեռքը անցեր է եւ տեսեր են որ տունէն շինուած քանի մը շա-քարներ կան անոր մէջ, սովորական շաքարներ... վեց, եօթը հատ... քը-ներ են երէկ եւ այս առտու... շունին ներեր են կտոր մը... շունը ճիշդ քա-ռասունը հինգ վայրկեան որ եւ է ան-հանգիստ շարժում չէ ըրեր, յետոյ յանկարծ սատկեր է, յանկարծ... հատ մըն ալ կատուի մը տուեր են... միեւնոյն հետեւանքը, միայն թէ կա-տուն հինգ վայրկեան աւելի ապրեր է.. սակայն երկու պարագաներուն ալ մահը վայրկեանական եղեր է... ու-րեմն Ալֆրէտ Ճէքինը այդ կերպով թունաւորուեր է՝ տունէն պատրաս-տուած շաքարով... բայց ո՞վ այդ շա-քարները անոր տուեր է...

— Այդ տուփը հետք չէ, գիտել տուաւ Ուօմըրզլի, լաւ կը յիշեմ, պարզ տուփ մըն էր...

— Այո, ոչ փաթթուած, ոչ ալ ա-նուն կար վրան, ըսաւ Քէլինկթըն. ես տեսայ այսօր...

— Ի՞նչ թոյն է եղեր, հարցուց Ուօ-մըրզլի:

— Չեն ըսած, եթէ նոյնիսկ գիտեն. ուրիշ բան չեն ըսած. բայց իմացայ որ այդ թոյնին հետեւանքներուն ծա-նօթ ըլլալով հանդերձ, բոլորովին անտեղեակ են անոր յատկութիւննե-րուն մասին... սակայն եւ այնպէս մօտեցեր են...

Ուօմըրզլի գլուխը թօթուեց ու իր առջեւ դրուած բաժակին նայելով՝ մտածեց:

— Այո, բան մըն է վերջապէս, ը-սաւ. հիմա քեզի պատմեմ թէ ինչ գործ տեսանք այսօր եւ միասին խոր-հինք թէ ինչ պիտի ընենք. այսպէս ե-ղաւ...

Քէլինկթըն ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ ոստիկանին պատմութիւնը:

— Բարեկամդ իրաւունք ունի, ըսաւ ան՝ երբ Ուօմըրզլի խօսքը աւարտեց. տղան այնտեղ չպիտի գտնէք. պա-րապ ժամավաճառութիւն է, չարժեր Փէ-տինկթըն երթալ... եթէ ես ձեր տե-ղը պիտի ըլլայի բժիշկին տունը կ'եր-թայի...

— Ոչ, պնդեց Ուօմըրզլի վճռական շեշտով մը. Կրէյթ Ուէսթըրն պան-դոկը պիտի երթանք, գրաւի կուգամ որ տղան հոն է... բժիշկին յետոյ կը հանդիպինք...

Միւս երկուքը տեսան որ անիկա անպատճառ Ճէնիսընին երթալ կ'ու-զէր ու ոտքի ելան: Երբ գինետունէն դուրս կ'ելլէին, Ամերիկացին անոր ուսին զարնելով, հարցուց.

— Հիմա ինծի մտիկ ըրէ նայիմ, ենթադրենք որ Ճէնիսընը պանդոկն է, ի՞նչ պիտի ընես...

— Շատ որոշ է, պատասխանեց ոս-տիկանը. անգամ մը որ ձեռքս անոր ուսին դնեմ, ալ վեր չպիտի հանեմ մինչեւ որ փոխհատուցում ստանամ... ու-րիշ խօսքով, չպիտի ձգեմ որ երթայ ... ատոր համար Քէլինկթընին հե-տ ... մէյ մը ձեռք անցընենք, ալ իրմէ չենք բաժնուիր...

— Պիտի ձերբակալե՞ս, հարցուց Ամերիկացին:

— Ատիկա ըսածիս աշխարհաքա… … պիտի ընենք որ Միլի հետ … պիտի հասկցնենք որ զինքը … ուրենք եւ առանց իրեն չենք ըլլա… դուք ինծի ձգեցէք այդ գործը… գամ մը որ բռնեմ, ալ աչքէս չպի… հեռանայ մինչեւ որ բացատրութ… տայ կամ ծակը մտնէ…

— Այդպէս ընելու է, ըսաւ Քէլի… թըն. երանի հոն ըլլայ… հեռանա… ժամանակ ունէր սակայն…

— Ինծի անանկ կուգայ որ հոն … մտածո… շարունակեց ոստիկանը. պատճառ մը ունէր որ այդ թաղը … նայ… եկէք թաքսի մը վերցնենք… քանի մը վայրկեանէն կ'իմանանք…

Ուօմըրզլի հազիւ քանի մը բառ փո… խանակեց ճամբան իր բարեկամներուն հետ ու երբ կառքը պանդոկին առջեւ … հասաւ, նշան ըրաւ անոնց որ … դուրս չելլեն.

— Դուք հոս մնացէք, ես կ'երթ… կը հարցնեմ, ըսաւ. նայիմ այսօ… է թէ մեկնած է…

Գնաց ու երկու վայրկեան վերջ … բաղդարձաւ.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 12 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2597

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ ԵՆ

»»»· ·«««

Մեր հակառակորդները Եկեղեցին, անոր վարկն ու փառքը կապելով անհատներու հետ, վերածեցին ծաղրանկարի:

Անոնք Հայր· Միութեանց մէջ ալ որդեր ձգելով, բաժնեցին երկուքի:

Ո՞ր եւ է բարիք պիտի ծնի՞ այս ձախաւեր գործերէն:

Հայ· Եկեղեցին պիտի բարձրանա՞յ: Խ· Հայաստանը աւելի՞ մեծ չափով պիտի օգտուի:

Ապուշները միայն կրնան հաւատալ այդ հրաշքին:

Կենդանի վկայ՝ Ամերիկան, ուր նոյնպէս երկուքի բաժնըւած են է՛ւ Եկեղեցին է՛ւ Հայր· Միութիւնները:

Բայց, եթէ ճիշդ է որ ամէն չարիքէ բարիք մը կը ծնի, այս չարիքն ալ կրնայ բարիքի մը յանգիլ:

Անոնք որ կը հաւատան թէ Հայ· Եկեղեցին կը փրկուի, կ'աճի ու կը բարգաւաճի փառաց ի փառս բարձրացնելով Ղլտճեաններ, Մամբրէներ եւ Մագլըմեաններ, կ'երթան իրենց ճամբան, ա–զա՜տ եւ «միացեալ»:

Նոյնպէս եւ անոնք որ կը կարծեն թէ Հայր· Միութիւնները աւելի օգտակար կ'ըլլան դուրս ձգելով Դաշնակցականները եւ անոնց պէս մտածողները, եւ կապուելով Երեւանի կամ անոր դի–մակաւոր օրկաններուն:

Այդպէս ալ եղած է արդէն, գոնէ Մ· Նահանգներուն մէջ: Երկու հօտանք, երկու ճամբայ:

Այս կացութեան մէջ, անշուշտ բազկատարած ողջունելու դատապարտուած չեն անոնք որ տարբեր համոզում, տարբեր ուղեգիծ ունին:

Իբրեւ հաւատակիցներ, անոնք ամէնէն առաջ պիտի ուզեն եկեղեցին, այլ մանաւանդ անոր ատինճանաւոր կղերը դնել իր բուն դերին մէջ: Սահմանափակել չարիքը:

Իսկ իբրեւ անդամները այս կամ այն Հայր· Միութեան, անոնց աշխատանքը շատ աւելի կարեւոր պիտի ըլլայ:

Ձգելով որ եկեղեցին իր գլխուն ճարը նայի, խօսինք երկրորդ կէտի մասին:

Ի՞նչ է Հայր· Միութեանց ծոցին մէջ ծագած խռովութեանց եւ պառակտումներուն բուն պատճառը:

Գարշելի հաւատաքննութիւն մը,— Խ· Հայաստանի բարեկա՞մ ես թէ թշնամի:

Երեւութապէս, ներգաղթի եւ վերաշինութեան քաղաքականութիւն, իսկ իրականին մէջ՝ հակադաշնակցական պայքար: Քիչ մըն ալ առաջ երթալով, պիտի ըսէինք — արտասահմանի բազմութիւնները Երեւանի պղտոր խաղերուն զոհելու մարմաջ:

Եթէ այդպէս չըլլար, յետին գիւղացին ալ չպիտի հանդուրժէր որ Միութիւնը ճեղքուէր եւ տկարանար, բարեկամ – թշնամի խաղալով իր գլխուն վերեւ:

Քանի որ ճամբաները բաժնուած են այլ եւս, եւ քանի՛ որ մարդիկ այն համոզումն ունին թէ «Վերաշինաց»ները հրաշք պիտի գործեն այսուհետեւ, ինչո՞ւ վիճաբանութեան բռնուիլ անոնց հետ:

Թող երթան գործեն իրենց ուզածին պէս:

Իսկ միւսները, անոնք որ վարժուած չեն պղտոր խաղերու, կը մնան իրենց բուն դերին մէջ, իբրեւ հայրենակցական առողջ կազմակերպութիւններ:

Անոնք այլ եւս ժամավաճառ չեն ըլլար սնոտի մարզանքներով: Եւ առանց անտեսելու հայրենիքի վերաշինութիւնը, կը կատարեն գիտակից եւ կեդրոնացեալ աշխատանք՝ արմատախիլ բազմութեանց համար:

Եւ որպէսզի դառնան նոյնպէս ծաւալուն եւ արդիւնաւոր կազմակերպութիւններ, անոնք ամէն բանէ առաջ պէտք է ձգտին համախմբելու, կեդրոնացնելու միեւնոյն շրջանին պատկանող գոյնզգոյն միութիւնները:

Ճիշդ ժամանակն է գիւղ–քաղաք իրարու մէջ լուծելու եւ կազմելու Նահանգային Միութիւններ,— Վասպուրական, Բարձր Հայք, Տարօն, Սալմաստ, Տիգրանակերտ, Սեբաստիա, Կիլիկիա, Սեւ Ծով, Բիւթանիա եւն·:

Վերջին տարիներու ընթացքին, ջլատման, կազմալուծման կամ պառակտումի պատասխանատուները անոնք չէի՞ն որ սիրտ կը պղտորէին Հայաստան սիրելու – չսիրելու խեղկատակութիւններով:

Հիմա թող այդ խաղերը շարունակեն իրենք իրենց մէջ:

Իսկ միւսները — հակահայաստանեա՛ն — այլ եւս պատճառ չունին վերի արտ, վարի արտ խաղալու:

Որպէս ըմբռնելով իրենց պատասխանատուութիւնը՝ հայրենիքին եւ անտէր բազմութեանց հանդէպ, անոնք պէտք է դառնան փրկութեան բանակներ, այս պղտորանքներուն վրայ: Իրենց եղբայրական ձեռքերը պէտք է երկարեն ամէն ուր որ համրանք ունին:

Զարիք մըն է, այո՛, այս վիճակը,— երկու հօտանք, երկու ճամբայ:

Բայց, ի՞նչ օգուտ ողբուկոծը, երբ մարդիկ հաւատաքննութեան եւ խաչակրութեան ձեռնարկեր են, եւ գլխիվայր կը դառնան կախարդական շրջանակի մը մէջ:

Թող գործեն զատ – զատ, թող շարժին համաձայն իրենց համոզման:

Բարի նախանձ մըն ալ կրնայ ծագիլ այս կացութենէն: Երկու կողմերը բազմապատկելով իրենց ճիգերը, աւելի հոսուն աղբիւրներ կ'ունենան: Ուրիշ խօսքով, աւելի գործօն աջակցութիւն կրնան ընծայել թէ հայրենիքին եւ թէ գաղութներուն, որոնք հաւասարապէս կարօտ են գուրգուրանքի եւ գործօն աշխատանքի:

Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴԱՄ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՄԻԱՅՆ ԵՐԿՈՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՁԵՌՆՊԱՀ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը սեպտեմբեր 10ին որոշեց Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելու հրաւիրել Խ· Միութիւնը: Ձեռնպահ մնացին միայն երկու պետութիւններ, Արժանթին եւ Փորթուկալ, իրենց յատուկ պատճառներով: Ինչպէս յայտնի է, գետինը շատոնց հարթուած էր մասնաւոր բանակցութիւններով: Լեհաստան կարգ մը առարկութիւններ ունենալով, հարկ դատեց առանձին բանակցիլ Մոսկուայի հետ: Այս վերջինը ամէն հաւաստիք տուած ըլլալով, այլեւս առարկելու բան չկար:

Այժմ կը մնայ հրաւիրելու ձեւը: Այսպէս, հրաւիրագիր մը պիտի ղրկուի Մոսկուա, կարգ մը պետութեանց ստորագրութեամբ: Այդ նամակը պիտի հաղորդուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ· ժողովին: Ստորագրող պետութիւնները պիտի ստանան Մոսկուայի պատասխանը եւ պիտի հաղորդեն ընդհ· ժողովին, որ քուէարկութիւն կատարելով, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի հռչակէ Խ· Միութիւնը: Երկու երրորդի մեծամասնութիւնը շատոնց ապահովուած է:

Ա. Դ. ընդհ. ժողովին բացումը

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ· ժողովին բացման ճառը խօսեցաւ Պ· Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, իբրեւ առժամեայ նախագահ: Յետոյ քուէարկութիւն կատարուելով, նախագահ ընտրուեցաւ Պ· Սանտլէր, Շուէտի արտաքին նախարարը, 3ի դէմ 49 ձայնով: Այս ընտրութիւնը ապահովուած էր նախապէս, նրբանցքներու մէջ, հետեւեալ նկատումներով·— 1· Ընտրել մէկը որ բացարձակապէս չէզոք ըլլայ օրուան խնդիրներուն մէջ·— 2· Կարելի եղածին չափ մօտ ըլլայ Խ· իշխանութեան (Պ· Սանտլէր անդամ է ընկերվարական Միջազգայինի): Հաւանական թեկնածուներէն մէկն էր Պ· Թիթուլէսքօ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, բայց շատ սերտ կապեր ունենալով օրուան դէմքերու եւ դէպքերուն հետ, առարկութիւնները շատ էին:

⁂ Պ· Պէնէշ իր բացման ճառին մէջ պարզելով Ազգերու Դաշնակցութեան դերը, իբրեւ բացասական երեւոյթներ յիշեց Ճափոնի եւ Գերմանիոյ հեռացումը, Ծայր· Արեւելքի կացութիւնը, Ճափոնի եւ Չինաստանի, Խ· Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութեանց ձգտումը, որոնք ծանրակշիռ իրողութիւններ են: Բայց հերքեց այն կարծիքը թէ այս բոլորը կ'ապացուցանեն Ազգերու Դաշնակցութեան տկարացումը: Ընդհակառակն, դրական երեւոյթներն ալ շատ են, բազմաթիւ մեծ ու պզտիկ երկիրներ աւելի ջերմութեամբ կապուած են, Մ· Նահանգներու կառավարութիւնը աւելի սերտ գործակցութիւն կը ցուցնէ հիմա քան առաջ: «Եւ վերջապէս, այսօր շատ մը երկիրներ կ'աշխատին մեր ընկերութեան մէջ մտցնել Խորհրդային Միութիւնը, երկիր մը առանց որու գործակցութեան Եւրոպայի եւ աշխարհի պայմանները բնականոն հանգամանք չպիտի առնեն: Գիտեմ թէ կարգ մը շրջանակներու մէջ կասկածներ կան այս մասին եւ այն տեսակէտը կը պաշտպանեն թէ այդ մուտքը չպիտի զօրացնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Յարգելով հանդերձ այդ կարծիքը, ես հակառակ տեսակէտն ունիմ: Ամէն պարագայի մէջ, այդ բոլորը կ'ապացուցանեն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը մնայ վերին աստիճանի կարեւոր ուժ մը եւ միջոց մը աշխարհի քաղաքական կազմակերպութեան, թէ ան ուժ մըն է որմէ չի կրնար ձեռք քաշել աշխարհը եւ թէ իր չափազանց տկարացումը կամ անհետացումը կատարեալ քաոսի մը պիտի վերածէ աշխարհը, միջազգային կազմակերպութեան տեսակէտով: Այն ատեն ճամբան լայնօրէն պիտի բացուի վերիվայրումներու, յեղափոխութեանց եւ ամէն տեսակ բուռն ընդհարումներու համար»:

Գերմանիա կը մերժէ Արեւելեան ուխտը

ԵՒ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գերմանական կառավարութիւնը վերջնապէս մերժեց արեւելեան Լոքառնոյի ծրագիրը (արեւելեան ուխտ) զոր պատրաստած էր Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ· Պարթու: Բոլոր երկիրներու գերմանական դեսպանները պաշտօնապէս յանձնեցին այս ծանուցագիրը, խնդրելով որ հրատարակութեան չտրուի· բայց Գերմանիոյ պաշտօնական գործակալութիւնը մամուլին յանձնեց անոր ամփոփումը:

Այս ծանուցագրով գերմանական կառավարութիւնը նախ եւ առաջ կ'ըսէ թէ իրեն համար անկարելի է մտնել միջազգային պայմանագրութեանց դրութեան մը մէջ, որքան ատեն որ առկախ կը մնայ Գերմանիոյ հաւասարութեան իրաւունքը՝ սպառազինութեանց հարցին մէջ: «Ինչպէս յայտնի է, նոր ծրագիրը կը ձգտի ամրացնել արեւելեան Եւրոպայի ապահովութիւնը և զինուորական փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը կազմել հետեւեալ ութ պետութիւններէ,— Գերմանիա, Խորհ· Ռուսիա, Լեհաստան, Լիթուանիա, Լիթոնիա, Էսթոնիա, Ֆինլանտա եւ Չեխօսլովաքիա: Անկէ զատ, Խորհ· Միութիւնը երաշխաւոր պիտի ըլլայ Լոքառնոյի դաշինքին, իսկ Ֆրանսա՝ այս արեւելեան դաշինքին համար: Իբրեւ թէ, յետագային, այս երաշխաւորութիւնները պիտի գործեն ի նպաստ Գերմանիոյ: Այս ամբողջ դրութիւնը հիմնուած է այն տեսակէտին վրայ թէ բոլոր ստորագրեալ պետութիւնները անդամ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԲԻՐՔԷՆ ԱԼ ՑԱԾ

»»»· «««

Պոլսոյ մէջ կը շրջէ կոտոշաւոր սրիկայ մը, «հայ կաթոլիկ հասարակութեան երեւելիներէն» Տոքթ· Վէնսան Գասապեան:

Կ'ուզէ՞ք ճանչնալ այս մարդը: Հարցուցէք հայ հռոմէականներուն խորդ պատրիարք Նազլեան գերապայծառին, կամ ո եւ է պարկեշտ կաթոլիկի որ գտնուած է ազգային կեանքի մէջ:

Բայց ինչո՞ւ հեռուները կ'երթանք:

Այս անորակելի թշուառականը ինքզինքը առանց դիմակի կը ներկայացնէ տասը տարիէ ի վեր, հրապարակաւ, հայերէն կամ թուրքերէն թերթերու մէջ, խե՜լք սորվեցնելով Թուրքերուն:

Ո՞ր մէկը յիշել:

Ահա վերջինը, այնքան պերճախօս՝ թէ տառով եւ թէ ոգիով:

Տոքթ· Վէնսան (Վիչէն) Գասապեան նամակ մը գրած է «Վագըթ» լրագրին, «Հա՞յ թէ թուրք քրիստոնեայ լուսաւորչականներ» խորագրին տակ:

Բան չհասկցա՞ք այս խորագրէն: Կարդացէք եւ ··· օրհնեցէք·

— «*Քանի մը օր առաջ թերթերու մէջ ուրախութեամբ կարդացինք ու ծափահարեցինք հայ հասարակութեան պատկանող 8 – 10 երեւելիներու դիմումը Օգնութեան Միութեան, յայտնելով թէ ազգին օգնութիւն մը ընելու նպատակով, կը փափաքին օգնութ մը նուիրել անոր: Սակայն, փափաքելի էր որ այս ձեռնարկը կատարողներուն Հայ հայրենակից չըսուելով, եթէ երբեք, զատորոշութեան մը պէտք կայ, ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆՆԵՐ (Թիւրք Իսէվի Կրէկօրիէնլէր) բսուէր: Բացայայտ ճշմարտութիւն է որ՝ Թուրքիոյ մէջ ծնած անհատի մը՝ ձեռք բերած առաջին բնական իրաւունքը եւ հարստութիւնը՝ Թուրք հայրենակցութիւնն է: Անկարելի է որ եւ է մէկը յափշտակէ այս իրաւունքը: Մենք, Հայերս, ինչէ՞ն կ'ուշանանք խրացնելու, եւ մեր միւս հայրենակիցներն ալ ինչէ՞ն այնպէս ցոյց կուտան թէ մեզմէ կը նախանձին»:*

Պիտի ըսէք թէ ցնդեր է:

Ո՛չ: Այս հրէշը շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ ինչ կ'ընէ եւ ո՛ւր կը տանի:

Ան հետեւողական է իր բոլոր գրածներուն մէջ, եւ «Վագըթ»ները, «Միլլիյէթ»ները անգամ կը գերադասեն, փութացնելու համար թրքացման «պրոցէս»ը:

Կարդացէք շարունակութիւնն ալ·

— «*Ճշմարիտ Թուրք հայրենակից մը ըլլալու համար ինչ որ պէտք է, մեր փափաքով եւ ամենայն սիրով ընելու ենք: Հայրերը եւ մայրերը իրենց զաւակներուն գեղեցիկ ապագայ մը ապահովելու համար, առանց այլեւս ժխտական ազդեցութեանց են – թարկուելու, ՊԷՏՔ Է ՈՐ ՀՈԳԻ ՏԱՆ ՋԱՆՈՆՔ ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՄԵԾՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:*

ԱՅՍ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ Ի՞ՆՉ ԸՍԵԼ Է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ: Մասնաւոր կազմակերպութիւն՝ կը նշանակէ նեղ շրջանակի մը մէջ աշխատիլ, դէպի թշուառութիւն եւ աղէտ յառաջանալ: Արդէն, մասնաւոր վարժարանները մինչ գոցուելու դատապարտուած չէ՞ն, պիւտճէի եւ ուսուցիչի նուազութեան պատճառով»:(Փոքրամասնութեանց դպրոցները «մասնաւոր վարժարան» կը համարուին Թուրքիոյ մէջ):

Թուրքը կրնա՞ր այսքան յառաջ երթալ, եթէ իր ճամբուն վրայ չհանդիպէր Գասապեաններու եւ Թումաեաններու:

ՎԱՀԷ

ՔՈԼԵՐԱ ՔՈՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

═ • ═

40 ՀՈԳԻ ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ, 8 ՄԵՌԱԾ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 9 թուականով.— Քոլերա ծագեցաւ Քոնսթանցայի երկու զօրագունդերուն մէջ: Լուրերու համաձայն վարակուած են 40 հոգի, որոնց 8ը մեռած: Բոլոր շոգենաւերը քարանթինայի ենթարկուեցան: Օդանաւով շինուկ ղրկուեցաւ Պուքրէշէն, պատուաստելու համար բնակիչները եւ զինուորները:

⁂ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, համաճարակը ծագած է ջրհորի աղտոտ ջուրերէն: Հիւանդութեան կեդրոնն է Մամայա, Քոնսթանցայի ծանօթ ծովափը: Հիւանդութեան լուրին վրայ, սարսափելի խուճապի մը մատնուեցան շրջիկները: Կառախումբերը չէին բաւեր բազմութեան: Մամայա բոլորովին ամայացած է եւ կը մնան միայն առողջապահական զինուորներ, վարակուած հիւանդներով: Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, հիւանդութեան տարածումը արգիլելու համար: Ամբողջ երկիրը յուզուած է եւ ջրհորի ջուրերը քննութեան կ'ենթարկուին:

⁂ Օդափոխութեան համար Մամայա գացած էր նաեւ Կարոլ թագաւորին եղբայրը, Իշխան Նիքոլա:

Հավասի ուղղուած հեռագրի մը համաձայն, տակաւին չէ հաստատուած թէ համաճարակը խսկապէս քոլերա է: Գիտական քննութիւնները կը շարունակուին, ճշդելու համար հիւանդութեան տեսակը: Ձեռնհաս շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ աղիքներու սուր բորբոքում է:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— o —

Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք· որ Վիշիի ջերմուկները կը գտնուէր, Փարիզ հասած ըլլալով, պիտի պատարագէ Կիրակի օր:

Լիոն ալ շատ կը տեսնէ օտարականները

»»»· «««

ՅԵ,000 ՕՏԱՐԱԿԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի օրուան քաղաքական ճառին մէջ, Պ· Էռիօ խօսեցաւ նաեւ գործազրկութեան մասին: Բացատրեց թէ Ֆրանսան իր ապրչականութեան առանձնութեանց հաւատարիմ մնալով հանդերձ, պէտք է այնքան օտար բանուոր գործածէ որքան կը ներէ իր կարողութիւնը, քանի որ մասնաւորապէս ճարտարագործական երկիր մը չէ, իսկ հողագործական աշխատանքը ընդհանրապէս բնտանեկան գործ կը համարուի: «Լիոնի մէջ գործազուրկներու թիւն է 5500, բայց ունինք 35,000 օտարականներ: Անշուշտ իբրեւ ազգայնական քաղաքագէտ չէք մեղադրեր զիս· բայց ես չեմ վարանիր յայտարարել թէ Ֆրանսա չի կրնար թէ իր զաւակները կերակրել եւ թէ այն օտար բանուորները զորս բերել տուաւ պատերազմէն վերջը, տաժանելի շրջանի մը մէջ: 35,000 օտարականներուն կէսը անշուշտ վարձու աշխատաւորներ եւ բանուորներ են: Թոյլատրելի՞ է որ անոնք բանին, երբ 5500 Ֆրանսացիներ գործ չունին: Խելքի մօ՞տ բան է որ երկիր մը անօթի ձգէ իր քաղաքացիները եւ կերակրէ օտարները»:

21,800,000 ՖՐԱՆՔԻ ԿԵՂԾ ՉԷՔԵՐ

Պ· Տէպրոս, Օրլէանի քաղաքապետական դրամատան նախկին տնօրէնը, խիստ հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ առջի օր: Խոստովանեցաւ թէ դրամատան դրամագլուխը կազմուած էր խարդախ միջոցներով: Սթավիսքի 1930 օգոստոսին եւ սեպտեմբերին 21 կեղծ չէքեր հանելով, 21,800,000 ֆր· նարած էր, մինչդեռ տետրակները կը ցուցնեն միայն 11,500 ֆրանք: Ինչպէս Պայոնի դրամատան գործառնութեանց մէջ, այստեղ ալ օրինակ հազար ֆր· արձանագրուած է չէքին արմատին վրայ, իսկ բուն չէքը հրապարակ հանուած է մէկ միլիոնի: Սթավիսքի յետոյ փճացուցած է հրբմպարակէն քաշուած մուրհակները:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՍԵՒՃԱՓՈՆ ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ

1878 Պերլինի վեհաժողովը, որ կիսեց Սան – Սթեֆանոյի Պուլկարիան, մեծ յուսախաբութիւնպատճառեցՌուսիոյ։ Ան Պերլինի մէջ տեսաւ արդար դատի մը կորուստը,— պուլկար ժողովուրդի ազատութեան խափանումը — որ այնքան մեծ զոհերով ձեռք ձգած էր ռուս ժողովուրդը։ Միաժամանակ, ռուս դիւանագիտութիւնը տեսաւ թէ որքան դժուար է իր գործը՝ մերձաւոր արեւելքի մէջ։ Հոն բարեկամներ չունէր ինք։ Իսկ Պերլինի մէջ հանդիպեցաւ միայն հակառակորդներու, սկսելով բացայայտ թշնամիներէ,— Պիքընսֆիլտ եւ Անտրաշի, ու մինչեւ Պիզմարքը որ կը հովանաւորէր իր զինակից Աւստրիան։

Փեթերպուրկի մէջ հասկցան որ եւրոպական պետութեանց այն ատենուան յարաբերութեանց մէջ, ցարական կառավարութիւնը չի կրնար իր յոյսը դնել Պալքաններու եւ դէպի Միջերկրական երկարող իր յաջողութիւններուն վրայ։ Ատոր համար աւելի նպաստաւոր ժամանակներու պէտք էր սպասել։

Ու Ռուսիա իր ուշադրութիւնը դարձուց դէպի Միջին Ասիա եւ Ծայր. Արեւելք։ Ատենկա մեծ գաղթային տիրապետութեանց շրջանն էր՝ Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ։ Մինչ արեւմտեան ծովային պետութիւններ կը տեղաւորուէին չինական նաւահանգիստներու մէջ, Ռուսիա իր ուժերը կը տանէր Ծայր. Արեւելքի արեւելեան ու հարաւային կողմերը, որպէսզի Մանչուրիոյ միջոցաւ ելլէ դեղին ծով։ Եւ, իրապէս, 1897ին, ան հասաւ իր նպատակին, գրաւելով Փորթ – Արթուրը եւ Թալիէնվան, եւ կրցաւ 25 տարուան համար Չինացիներէն ճամբու իրաւունք ստանալ։

1900ին, Չինաստանի մէջ ծագած ըմբոստութենէն յետոյ, Ռուսիա իր զօրքերով գրաւեց Մանչուրիան, որ իրեն անհրաժեշտ էր՝ Միջսիպերեան երկաթուղիի պահպանման համար, չինելով այսպէս կոչուած Արեւելեան-Չինական երկաթուղագիծը Մանչուրիոյ մէջ, որուն համար վէճ կայ այժմ Ճափոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ։

Եւ սակայն, Ռուսիա, Ծայր. Արեւելքի մէջ իր յառաջացումին ընթացքին բախեցաւ երկու ընդդիմութեան, — Անգլիոյ եւ Ճափոնի։ Ճափոնի եւ Ռուսիոյ միջեւ առաջին ընդդիմութիւնը ծայր տուաւ 1895ին, չինեւճափոն պատերազմի սկզբնաւորութենէն վերջ։ Այն ատեն ստորագրուած հաշտութեան դաշնագրին համաձայն (Սինկոնասաքիի մէջ, 1895, ապրիլ 25ին) Ճափոն Չինաստանէն կը խլէր, — Լիաօթանկ թերակղզին, Ֆորմոզա եւ Փասկատոր կղզիները, իսկ Քորէան կը ճանչցուէր որպէս անկախ պետութիւն, որ, շատ տկար ըլլալով, բնականաբար կախեալ կ՚ըլլար, ամբողջովին, Ճափոնէն։ Ռուսիան միջամըտեց ու արգիլեց որ Միքատոյի կառավարութիւնը իշխէ վերոյիշեալ թերակղզիին ինչպէս նաեւ սախալին որ եւ է հողամասի վրայ։ Ճափոն այն ատեն տկար էր եւ ստիպուեցաւ ենթարկուիլ։

Երկու տարի յետոյ, երբ Ռուսիա գրաւեց Փորթ–Արթուրը, Ճափոնի հետ կռիւը անխուսափելի դարձաւ։ Ճափոնական կառավարութիւնը աճապարեց ինքզինքը ապահովել՝ 1902 յունուար 30ին դաշինքի զինակցութիւն մը կնքելով Անգլիոյ հետ՝ ուղղուած Ռուսիոյ դէմ։ Անկէ վերջ, Ճափոն դարձաւ յանդուգն եւ սկսաւ աւելի մեծ ցանկութիւններ երեւան բերել, մանաւանդ Քորէայի մէջ։ Ռուսիա տեղի չտուաւ եւ ծագեցաւ ռուսեւճափոն պատերազմը (1904 փետրուար 9)։

Ինչպէս ծանօթ է, այդ պատերազմը վերջացաւ Լիաոթանկի, Մուքտէնի եւ Ցուշիմայի մօտ Ռուսիոյ պարտութեամբ, իսկ Փորթ – Արթուրը ինկաւ Ճափոնցիներուն ձեռքը՝ 1904ի սկիզբին իսկ։ Ըստ Փորթսմութի դաշնագրին (5 սեպտ. 1905), որով վերջ գտաւ պատերազմը, Ռուսիա կորսնցուց Փորթ – Արթուրը եւ Թալիէնվանը, ինչպէս նաեւ Սախալին կղզիին հարաւային կէսը. միանգամայն ճանչցաւ Ճափոնի բացառիկ ազդեցութեան իրաւունքը Քորէայի մէջ։ Մանչուրիան, սակայն, Ռուսերու ձեռքը մնաց։

Յաղթութիւնը բարձրացուց Ճափոնցիներու տրամադրութիւնը։ Անոնք երազեցին Ասիոյ տէրն ըլլալ՝ գլուխն անցնելով դեղին ցեղին։ Համաշխարհային պատերազմին մտան դաշնակիցներու կողմն անցնելով եւ գրաւեցին Լիաօթանկ թերակղզին – Ցինկ – Թաօ բերդը, որ մինչեւ այդ Գերմանացիներու ձեռքն էր։ Բայց, չկրցան զայն պահել՝ Ամերիկայի ընդդիմութեան պատճառաւ, 1932ին, Ուաշինկթընի խորհրդաժողովին, երբ Ամերիկա պարտադրեց Չինաստանի ամբողջական անկախութիւնը։

Ճափոն դժգոհ մնաց, բայց ի վիճակի չէր դէմ երթալու խորհրդաժողովի որոշման։ Այս անյաջողութիւնը չյուսահատեցուց զինք։ Ան ջանաց աւելի ուժեղ դառնալ ծովէն ու ցամաքէն, եւ 1931ին քալեց Մանչուրիոյ վրայ։

Ճափոնական յառաջխաղացումը կարելի է բացատրել նոր հողերու տիրելու իր անհրաժեշտութեամբ, որպէսզի իր բնակչութեան աւելորդը տեղաւորէ, միւս կողմէ ան պէտք ունի նոր շուկաներու՝ իր ճարտարարուեստին հում նիւթեր հայթայթելու համար։

Վիճակագրական տեսակէտէ, Ճափոն գէշ վիճակ կը ներկայացնէ, որովհետեւ արտակարգօրէն խիտ բնակչութիւն ունի (170 հոգի 1 քառ. քլ.ի վրայ), իր հողը զուրկ է բնական հարստութիւններէ, իսկ բոլոր պետութիւնները փակած են իրենց դռները ճափոն գաղթականութեանց առջեւ։ Մանչուրիոյ գրաւումով այս հարցերէն ոմանք լուծում ստացան, մանաւանդ ճափոն ճարտարարուեստի պէտքերը մասամբ բաւարարուեցան, նկատի ունենալով որ Մանչուրիան թէ հարուստ հող է եւ թէ լաւ սպառող։

Բայց, Մանչուրիոյ մէջ Ճափոն կրկին դէմ յանդիման եկաւ Ռուսիոյ հետ։ Ճափոնի նպատակն է Ռուսիան վանել Արեւելեան Ասիայէն ու զայն կտրել արեւելեան ծովերէն։ Ճափոն ուժերը հետզհետէ յառաջացան դէպի արեւմուտքն ու հիւսիսը Արեւելեան Սիպերի՝ սպառնալով Միջսիպիրեան երկաթուղիին եւ Վլատիվոսթոքի որ Ծայր. Արեւելքի մէջ ռուսական միակ նաւահանգիստն է։

Ճափոն իր յոյսը դրած է Ռուսիոյ զինուորական տկարութեան ու կղզիացած վիճակին վրայ։ Մոսկուայի մէջ հասկցան վտանգը որ իրենց կը սպառնար Ծայր. Արեւելքի մէջ ու աճապարեցին թէ իրենց բանակը զօրացնել եւ թէ դուրս գալ կղզիացումէն. բայց, այդ ձեւով, անոնք բացին ռուս ազգային քաղաքականութեան մը ճամբան։ Դէպի այդ առաջին քայլն եղաւ Լիթվինովի կողմէ, յանուն սովետներու, Լոնտոնի ուխտին ստորագրութիւնը 1933 յուլիս 30ին։ Ատով Ռուսիան կ՚ապահովէր, առաջին անգամն ըլլալով, իր եւրոպական սահմանները։ Երկրորդ քայլը եղաւ Ֆրանսայի հետ Ռուսիոյ մերձեցումը, որ կատարուեցաւ Լիւիոյի Մոսկուա այցելութեամբ։ Երրորդ քայլը կը կազմէ Արեւելեան Ուխտը զոր կը ջանայ գլուխ հանել Ֆրանսան եւ որ կը ձգտի, գլխաւորաբար, ամբողջական ու վերջնականօրէն ապահովել Ռուսիոյ եւրոպական սահմանները՝ իր բոլոր մերձաւոր թէ հեռաւոր դրացիներէն, բայց մանաւանդ՝ կապել Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի ձեռքերը, որպէսզի անոնք Ռուսիոյ դէմ որ եւ է ձեռնարկ չընեն, երբ Ճափոն կռուի բռնուի սովետներուն հետ։

Ճափոնի՝ Մանչուրիոյ մէջ տեղաւորումով եւ Մանչուրիոյ նոր պետութեան ստեղծումով ռուսեւճափոն վէճը չի վերջանար։ Ընդհակառակն, այժմ կրկին կը նորոգուի ան։ «Տէյլի էքսփրէս» հաղորդեց թէ պոլշեւիկեան համաձայնութիւն մը երեւան հանուած է Մանչուրիոյ մէջ՝ մանչուրեան կառավարութեան ինչպէս նաեւ ճափոնական իշխանութեանց դէմ։ Ասիկա նոր բարդութիւններու տարաւ ռուսեւճափոն տարակարծութիւնը։ Մոսկուայէն բողոքեցին ճափոնական մեղադրանքներուն դէմ, զանոնք մըտացածին որակելով։ Միաժամանակ Թոքիոյի ռուս դեսպանը՝ Իուրէնէվ խզեց այն բանակցութիւնները որոնք տեղի կ՚ունենային արեւելեան – չինական երկաթուղագծի վաճառման համար։ Անկէ զատ, կ՚ըսուէր նաեւ որ ճափոնական կառավարութիւնը Մոսկուայի տուած է վերջնագիր մը ուղելով բացատրութիւններ այն դէպքերու մասին զորս, ըստ Ճափոնցիներու, ռուս իշխանութիւնները յարուցած են Խարպինի մէջ եւ յաջողած են, այդ կերպով, վարկաբեկ ընել ճափոնական պետութիւնը։ Այնպէս որ այս օրերը կրկին ռուսեւճափոն պատերազմի մը կարելիութենէն կը խօսուի։

Եւ սակայն, նման պատերազմ մը գոնէ առ այժմ տեղի պիտի չունենայ։ Ճափոնի դիրքը անորոշ է՝ Մ. Նահանգներու ինչպէս նաեւ Անգլիոյ հետ։ Անոնք վէճի մէջ են Ճափոնի հետ՝ ծովային ուժերու բաշխման տեսակէտէն։ Ճափոն կրնայ պատերազմիլ միայն այն ատեն երբ այդ երկու պետութեանց չէզոքութիւնը ապահովէ։ Այն փաստը որ Անգլիան հաստատեց Ֆրանսայի կողմէ ծրագրուած Արեւելեան Ուխտը,— որ, ինչպէս ըսինք, իբրեւ գլխաւոր նպատակ ունի Եւրոպայի մէջ Ռուսիոյ սահմաններուն ապահովումը,— ցոյց կուտայ թէ Լոնտոնի մէջ շատ համակրանքով չեն նայիր ճափոնական յառաջխաղացման Ասիոյ մէջ եւ անոր այն պնդումներուն որով կ՚ուզէ իր ծովային ուժերը հաւասարեցնել Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու նաւատորմներուն։ Ճափոնի առեւտրական եւ ճարտարարուեստական մրցակցութիւնը մեծ դժուարութիւններ ստեղծեց Անգլիոյ համար։

Ճափոնցիք վերջերս կը ճգնին իրենց ու Անգլիոյ յարաբերութիւնները ամրացնել։ Թոքիոյ պաշտօնաթերթը՝ «Նիչի Նիչի» կը խօսի Մանչուրիոյ մէջ անգլեւճափոն տնտեսական գործակցութեան մը ի նպաստ։ Լոնտոնէն արդէն իսկ առեւտրական – ճարտարարուեստական մարմին մը ղրկուած է հոն։ Թէ Թոքիոյէն եւ թէ Մոսկուայէն հասած վերջին տեղեկութիւնները կը վկայեն վէճի մեղմացումին ի նպաստ։ Այսուհանդերձ, երկուստեք կը շարունակեն պատրաստուիլ։ Մանչուրիան եւ Արեւելեան Սիպերը կը մնան վէճի խնձորը։ Ռուսիան զօրք կը կեդրոնացնէ եւ կ՚ամրանայ։ Նոյնը կ՚ընէ եւ Ճափոն, որ բոլոր ճերմակ Ռուսերը հաւաքած է։ Այս վերջինները այժմ կը հաւաքուին Մանչուրիոյ մէջ։ Ռուսեւճափոն վէճը պիտի շարունակուի, որովհետեւ երկու կողմերու փափաքները դժուար կրնային համաձայնիլ։ Կրնայ չուշանալ տեղի չունենալ պատերազմ մը, բայց աշխարհը պիտի շարունակէ յաճախ իրարանցումի մատնուիլ Ծայր. Արեւելքի տեսական բախումներէն։

Կ. Փ. Կ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդը իր մտահոգութեան գլխաւոր առարկայ դարձուցած է ազգային վարժարանի շէնքին անյարմար վիճակը։

Գաղութը օժտելու համար արդիական վարժարանով մը խորհրդակցութեան հրաւիրեց առաջաւոր տարրերը։ Մանրամասնօրէն բացատրուելէ վերջ հաւաքոյթին նպատակը, ներկաները սիրայօժար արձանագրուեցան 50,000 տրախմի, Թաղ. Խորհուրդն ալ իր կողմով 80,000,— որով առաջին հաւաքոյթը 130,000 տրախմի արդիւնք մը ունեցաւ։

Թաղական Խորհուրդի կոչին չէին պատասխանած քանի մը անձեր, որոնք իրենց կողմէ ղրկած էին մէկ երկու խամաճիկներ։ Ասոնք քանի մը անիմաստ ու ծիծաղելի առարկութիւններ ըրին, յետոյ յանդիմանուեցան ժողովին կողմէ ու կորսուեցան գացին։ Իսկ տեղւոյս խմբակները որոնք այլ եւս մոռացութեան փոշիներուն մէջ կորսուեցան եւ որոնք բացարձակապէս բացակայ գտնուած են ազգային ոեւէ ձեռնարկէ, դէմ են եղեր ներկայ Թաղ. Խորհուրդի որով ազգային վարժարան մը ունենալու գաղափարին։

Կազմուած է արդէն «Դպրոցաշէն Կեդրոնական Յանձնախումբ» մը, ծանօթ անձերու մասնակցութեամբ։ Յանձնախումբը գործի կը սկսի շուտով։ Պիտի գործէ ժողովրդական խաւերու մէջ հանգանակութիւնը հաւաքելու համար այնպիսի գումարի մը, որով կարելի ըլլայ Սելանիկի հայ գաղութի անուան արժանի վարժարան մը կառուցանել կամ գնել։

Յառաջիկայ կրթական տարեշրջանին համար ներկայ վարժարանին վրայ կարգ մը նորոգութիւններ եւ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան տարի մը եւս գործածելով։

Ազգային վարժարաններու հոգաբարձութիւնը գրեթէ լրացուցած է ուսուցչական կազմը, որ այս տարի կրած է հիմնական փոփոխութիւններ։ Դուրս ձգուած են Բարեգործականի հացկատակները եւ անոնց տեղ առնուած են կարող, օգտակար ուժեր։ Այս ձեւով ազգային վարժարաններու կրթական մակարդակը բարձրացած կ՚ըլլայ, աշակերտներու հոգեկան կորովը կը զօրանայ ու կը ստանան ուժեղ ազգային դաստիարակութիւն։

Հոգաբարձութեան այս կորովի կարգադրութիւնը հաճոյ չէ թուեր Բարեգործականի կեդրոնին որ վերջերս բացէ ի բաց իջած է խայտառակ պայքարի մը ասպարէզը։ Կեդրոնի պորտաբոյծները թաղական խորհուրդին առաջարկած էին ամբարտաւան պայմաններ, գռեհիկ սակարկութիւններու նիւթ դարձնելով իրենց տալիք նպաստը։

Թաղ. Խորհուրդը հոգաբարձութեան հետ համախորհուրդ մերժեց Բարեգործականի տալիք նպաստը եւ խզեց իր յարաբերութիւնները անոր հետ։ Եւ այս, հակառակ այն բազմաթիւ դիմումներուն որոնք կ՚ըլլային Բարեգործականի հացկատակներու կողմէ, Թաղ. Խորհուրդի շրջանակներուն, որպէսզի իրենց ողորմելի անձերը չահագործելով դրամ քաշուի Բարեգործականէն։ Սակայն ազգ. իշխանութիւնները ընտրեցին կարուկ ճամբան եւ մերժեցին խօսակցիլ թէ հացկատակներուն եւ թէ Բարեգործականին հետ։

Սելանիկի ազգ. վարժարաններու 300.000 տրախմիի տարեկան պիտաճէին կէսը դարձեալ պիտի հոգացուի շուեստական առաքելութեան կողմէ, մնացեալ կէսը պիտի լեցուի հանդէսներու ներկայացումներով, Կիւլպէնկեան բարերարներու նպաստով, թոշակներով, եւ ինչպէս կը լսեմ վերջին պահուն, կառավարութեան խոստացած կարեւոր օժանդակութեամբ։

Մեր գաղութը այլ եւս մոցած է սեւերես Բարեգործականը, որ իր նուաստացուցիչ սակարկութիւններով յաւակնէս մէջտեղ նետուած է գաղութը պառակտելու։

Բարեգործականի մեծ ու պզտիկ պնակալէզները պէտք է գիտնան թէ դրամը դեռ ամէն բան չէ իրենց ուզածը ընելու եւ դաւեր սարքելու համար։

×

Ամառնային երեք ամիսներու տաք եղանակին, միութենական բոլոր գործունէութիւններ կանգ կ՚առնեն։ Օդի մեղկութեան հետ կը մեղկանան նաեւ միութիւնները։

Հրապարակին վրայ միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը փայլի իր ոգեւոր եւ օգտակար ձեռնարկներով։

Արդարեւ, առաջին անգամ ըլլալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը այս ամառնային եղանակին ձեռնարկեց բանակումի մը նպատակ ունենալով ազգ. վարժարաններու տկարակազմ եւ աղքատիկ փոքրիկներուն առիթ ստեղծել— որպէսզի օգտուին ծովէն եւ թարմ օդին բարիքներէն։

Սելանիկէն 25 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ, ծովեզերեայ գեղեցիկ վայրի մը մէջ հաստատուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի հօթը վրանները, որոնց մէջ քառասուն օր ապրեցան 30ի չափ փոքրիկներ վայելելով բնութեան կազդուրիչ բարիքները։

Ազգ. վարժարաններու հոգաբարձութիւնը գնահատելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս գեղեցիկ ձեռնարկը իր կողմէ 3000 տրախմի տրամադրեց բանակումի նպատակին։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը քաջալերուելով իր առաջին ձեռնարկի յաջողութենէն, յառաջիկայ տարուան համար կը ծրագրէ աւելի ընդարձակ կազմակերպուած բանակում մը, որուն համար այժմէն իսկ աշխատանքներ կը կատարէ։

Կը լսենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչ եւ ծանօթ մարզիկ Դ. Դանիէլեան, մարզանքի ընդհ. դաստիօս նշանակուած է Սելանիկի բոլոր ազգ. վարժարաններուն։ Այս պարագան ուրախալի է, որովհետեւ հայ տղաները պիտի կալուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղափարին շղրոցէն սկսած։ Այնպէս որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր այսօրուան հարիւր գործօն անդամներուն տեղ պիտի ունենայ քառապատիկ անդամներ, եւ տղաք իրենց փոքր տարիքէն պիտի վարժուին կրթել իրենց Ֆիզիքական եւ հոգեկան կարողութիւնները։

ՎԱՀԱԳՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ

— o —

Եգիպտացի երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու պատուիրակութիւն մը հասաւ Էնկիւրի, խորհրդակցելու համար թրքական առանձնաշնորհներու մասին։ Եգիպտոսի պատուիրակները կ՚առաջարկեն միջազգային խորհրդարանական խորհրդաժողովի մը քննութեան յանձնել խնդիրը։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ
ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Արաբ գրող մը, Ճօրճ Մէտէնի, հետեւեալ ուշագրաւ խմբագրականը հրատարակած է Ալէքսանտրէթի «Էլ Լիվա» թերթին մէջ.—

Հայկական կնճռոտ հարցը երեւան եկաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ — եթէ թոյլ տրուի մեզ Հայերու ներգաղթը կնճռոտ հարց անուանել — Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ, երբ այդ երկրամասը հայկական հայրենիք մը դարձնելու որոշումը ջուրը ինկաւ։ Այդ պարպումը ճնշումի եւ հալածանքի նոր թուական մը բացաւ Հայերու համար, նկատի առնելով Թուրքերու դարաւոր թշնամութիւնը Հայերու հանդէպ։

Հայերը խուսափելու համար սպառնացող չարիքէն, եւ իրենց առջեւ չկարենալով գտնել աւելի յարմար եւ ապահով ապաստանարան մը, սկսան գաղթել դէպի Սուրիա ու Լիբանան, ուր շնորհիւ ֆրանս. կառավարութեան եւ Լօզանի դաշնագրին ուժին, որով կ՚որոշուէր Թուրքիոյ ճակատագիրը եւ դիրքը այն բոլոր ազգերուն, որոնք օսմ. տէրութենէն կանջատուէին, կ՚ստեղծուէր իրենց համար նոր գաղութ մը։

Լօզանի դաշնագիրը, ի մէջ այլոց, իրաւունք կուտար Օսմ. կայսրութենէն անջատուած ժողովուրդներուն՝ ընդունելու սահմանուած պայմանաժամին մէջ հպատակութիւնը այն երկիրներուն, որոնց մէջ կը գտնուէին իրենք։ Իրաքցիին իրաւունք կուտար դառնալու սուրիահպատակ կամ թրքահպատակ, Սուրիացիին՝ իրաքահպատակ կամ լիբանանահպատակ։ Այս օրէնքը ի զօրու էր բոլոր նախկին օսմանեան հպատակներուն համար։ Արդ, Հայերն ալ, որպէս նախկին օսմանեան հպատակներ, իրաւունք ստացած էին դառնալու Լիբանանի, Սուրիոյ կամ Իրաքի հպատակներ։

Այս գրութեանս շարժառիթն եղան լիբանանեւսուրիական մամուլին մէջ մերթ երեւցող հակահայ հրատարակութիւններն ու այս ցաւատանջ ժողովուրդին դէմ բռնուած օտարատեաց եւ թշնամական կեցուածքն է որ երեւան կուգայ ամէն անգամ երբ Հայերը Լիբանանի հպատակութիւնը ընդունին, երբ հայ մը պաշտօնի մը կը կոչուի կառավարական սպասարկութեանց մէջ, երբ տիրանայ կարեւոր դիրքի մը նոյն իսկ առեւտրական ասպարէզին մէջ, երբ երեսփոխանական աթոռ գրաւէ, վերջապէս երբ Թաղապետական Խորհուրդի անդամ ընտրուի։

Բայց ինչո՞ւ այս ընդդիմութիւնն ու թշնամանքը։ Որովհետեւ — ըստ անոնց պնդումներուն — Հայերու երակներուն մէջ չի հոսիր Արաբի արիւնը, որովհետեւ Հայերը չեն լուծուիր տեղացիներուն մէջ։ Սակայն կը մոռնան անոնք իրողութիւն մը։ Արդեօք Սուրիացի ու Լիբանանցի կոչուած այս ժողովուրդները խառնուրդներ չե՞ն ուրիշ ժողովուրդներու։ Պատմաբաններն ու ընկերաբանները կը հաստատեն որ այսօրուան Սուրիացիներն ու Լիբանանցիները խառնուրդներն են հին պատմական կարգ մը ժողովուրդներու՝ Ասորի, Հռովմայեցի, Արաբ, Յոյն, Եգիպտացի, Փիւնիկեցի, որոնք եկած ու անցած են այս հողամասերէն թալանի ու կողոպուտի ենթարկելով ամբողջ երկիրը։

Բայց այս կէտը չէ որ կը շահագրգռէ մեզ։ Որովհետեւ Ամերիկայի պէս հզօր եւ յառաջադէմ երկիր մը անգամ բազմաթիւ ազգերու եւ ժողովուրդներու խառնուրդ մըն է։

Պահ մը զանց առնենք դաշնագիրներու եւ օրէնքներու պարտադրութիւնները։ Մարդկային առողջ սկզբունքներ կան, որոնք կը ստիպեն մեզ արդահատելու եւ գթալու հալածուած ու տանջուած ժողովուրդի մը վիճակին վրայ ինչպիսին է հայ ժողովուրդը որ անուն հանած է իր ուշիմութեամբը, ջանասիրութեամբն ու յօրաւոր կամքովը։ Սուրիա եւ Լիբանան միլիոնաւոր բնակչութեանց համար բաւարար հող ու տարածութիւն ունի, հետեւաբար պէտք է օգտուիլ նորեկ Հայերու առաւելութիւններէն, որոնք վստահ ենք, պիտի տածեն ի փոխարէն երախտագիտական անկեղծ զգացումներ հանդէպ բնիկներուն, մասնակցելով անոնց խնդակցութեանց եւ ցաւերուն։ Այն համոզումն ունինք մենք՝ որ Հայերը իրենց անձնուիրութեան եւ գործակցութեան բաժինը պիտի բերեն Լիբանանի ու Սուրիոյ ազգ. բաղձանքներուն իրագործման, օժանդակելու եւ պահպանելու համար անոնց արժանապատուութիւնն ու իրաւունքները։

Այս տեսութեան իբր օրինակ կարելի է մէջ բերել այդ Հայերը որոնք թրքական ջարդերու միջոցին ապաստանեցան Հալէպ։ Անոնք տարիներու ընթացքին իրենց կեանքով ու կենցաղով ցոյց տուին որ ճշմարիտ Սուրիացիներ են, լեզուով, մտածումներով, նկարագրով, անուններով եւ … վորութիւններով։ Ինչ զարմանք, մարդ նոյն իսկ չի կրնար զգալ եւ զանազանել որ անոնք նախկին Հայեր եղած են, ուրիշ ծնունդով ու ծագումով։ Հայրենատէր եւ հաւատարիմ Հայեր եղած են անոնք ժամանակին եւ հիմա ալ դեռ կը պահեն իրենց ազգային զգացումն ու գիտակցութիւնը, սակայն բոլորովին արաբացած են անճանաչելի ըլլալու աստիճան։ Ոչ մէկ տարբերութիւն այժմ. Հայը դարձած է հաւատարիմ Սուրիացի մը եւ պատրաստ պաշտպանելու իր եղբայրակ… կիցներուն իրաւունքները։

Եթէ մենք յամառինք Հայը օտարներու կարգին դասելու մեր ընթացքին մէջ, շատ վնասակար գործ մը կատարած կ՚ըլլանք, որովհետեւ կը զրկուինք օգտուելէ Հային մասնա… եւ օրինակելի յատկութիւններէն … կորովէն, քաղաքական, տնտեսական ու գեղարուեստի ասպարէզներու մէջ։ Նմանապէս կ՚առարկուի որ Հայը կը համակրի օտարի տիրապետութեան մեր երկրին մէջ։ Այս։ Կարելի չէ ուրանալ այդ պարագան։ Եթէ … Հայեր, որոնք մեր ազգային … ձանքներուն համապատասխան … ցումի եւ համոզումի տէր չեն … կողմէ, չուրացուիր նաեւ որ … մեծ թիւով Սուրիացիներ եւ Լիբանանցիներ, որոնք լիովին յարած են օտարին եւ կ՚ուզեն անոր տիրապետութիւնը։ Հետեւաբար Հայերը … դադրիլ այդ թերութեամբ ճիշդ … երբ մեր միջավայրը արդէն վարակուած է այդ ախտով։ Եւ իրականին մէջ Հայերու օտարասիրութեան գլխաւոր պատճառը տեղական մամուլի մղած հակահայ պայքարն է։

Նոյնպէս պէտք է նկատի առնել … հակահայ հարցը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ չի նմանիր սիոնական խնդրին որ գոյութիւն ունի Պաղեստինի համար։ Հոն Հայը չաշխատիր պաշտօնականացնել իր լեզուն, չի ջանար … խարհի չորս անկիւններէն Հայեր հաւաքել այս երկրին մէջ, Հայերու թիւը Արաբներուն հաւասարեցնելու ծրագիր չի հետապնդեր, հողեր գնելու եւ տարածութիւններ ձեռք անցընելու նպատակներ չի մշակեր։ Հայու միակ բաղձանքն է Սուրիացի ու Լիբանանցի դառնալ եւ սատարել երկրին յառաջդիմութեան։ Ճիշդ է … այս ժողովուրդը իր ազգային ինքնութիւնը կը պահէ դեռ ժամանակ մը, սակայն դար մը կամ աւելի վերջ, կամաց կամաց կ՚ենթարկուի պա… մութեան երկաթեայ օրէնքին եւ կը լուծուի մեր մէջ, ինչպէս շատեր … սուած են իրմէ առաջ։

Գալով բուն խնդրոյն, այսինքն հայ եւ ուրիշ փոքրամասնութեանց փոխյարաբերութեանց սուրիացի … ծամասնութեան հետ, պէտք չէ վ… տեցնել փոքրամասնութիւնները, ո… րովհետեւ անոնք չուտով կը … նուին յուսախաբութեան եւ յուսալք… մի։ Եւ քանի որ հովանաւորութիւ… ստանձնած է փոքրամասնութեանց ի… րաւունքներուն պաշտպանութիւնը, ճշմարիտ է եւ արդար անոնց ցոյց … ուած վստահութիւնը Ֆրանսայի հան… դէպ։ Սուրիացին եւ Լիբանանցին ի… ընթացքով եւ վերաբերումով կրն… այդ վստահութիւնը կամ զօրաց… կամ տկարացնել։

ՍՈՖԻԱՆ ԱՌԱՋ ԵՒ ՀԻՄԱ

Սոֆիան, երբ 56 տարի առաջ ազ… տագրուեցաւ, քիչ յետոյ մայրա… ղաք նշանակուեցաւ պուլկար իշխ… նապետութեան։ Սոֆիան այդ … ո՛րքան բնակիչ ունէր, յայտնի չ… բայց անկէ երկու տարի առաջ, թուր… քերու հաշուով 5400 բնակիչ ունէր։

1880 դեկտեմբեր 31ին, պուլ… առաջին մարդահամարին, Սոֆի… ունէր 11,400 բնակիչ, 1885ին՝ 16… 1890ին՝ 28,000, 1912ին՝ 111,000, … այսօր 250,000 եւ աւելի։

Ազատագրութենէն առաջ, Սոֆի… քաղաքը Սվ. Քրալի (Ս. Նեդ… շուրջ ամփոփուած էր, որու բա… մէջ կը գտնուէր պուլկարական … դպրոցը։ Եկեղեցիին եւ այսօրուան Թըրկովսկա փողոցին շուրջը կը գ… նուէր հրէական թաղը, իսկ սինա… Ս. Նիկոլայի հրապարակը (Պիր … զար)։

Սոֆիայի տարածութիւնն էր … քառակուսի քիլոմէթրէն ալ պակ… իսկ հիմա 28 քառակուսի քիլոմէթ…

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԿԸ ՅՈՒՍԱԴՐԵՆ ՄԵԶ

= o =

ԱՆԿԷՆ.— Ֆր. Հ. Կ. Խաչի մանկա-ճիւղը թեւը առած իրմէ տակաւին նոր ծնած ծաղկասի «Արաքս» Միու-թիւնը, շաբաթ կէս օրէ վերջ կազ-մակերպած էր զուարճահանդէս մը Մօնմորանսիի մէջ, Շաթէնեըրէի պար-տէզը, քովը էրմիթաժին, ուր ապրե-ցաւ Ժ. Ժ. Ռուսօ եւ գրեց լաւագոյնը իր գործերէն՝ նուիրուած տղոց դաս-տիարակութեան:

Եւ ամէն անոնք որ հոն գացին ու քանի մը ժամեր ապրեցան, ունեցան պահեր խանդավառութեան, հայրենի յուշերու, բերկրանքը՝ եկող սերուն-դի մը ներշնչած յոյսերուն եւ խոս-տումներուն ...

Ով որ լսած է հայերէն լեզուն եւ հայ երգը՝ բնութեան կուրծքին վրայ, ցեղին բարերար բնազդներուն պէս խորհրդաւոր ու զարմանալի ծառերու բնանկարին մէջ, ան գիտէ մի-այն թէ որքան քաղցրահնչուն է ու արձագանգող անոր ձայնը, անոր մէկ կանչը, անհունօրէն թովիչ անոր գեղ-գեղանքը:

Ոչ մէկ բարբառ, ոչ մէկ նուագ ու-նի այն քաղցրութիւնը, յուզող այն դաշնաւորումը, որ կուտայ մեզ մա-նուկի մը հնչած խօսքը, բաց օդին, դէմ յանդիման երկրին ու երկինքին:

Մենք լսեցինք միասնաձօծ օրհնու-թիւնը Վարուժանին եւ աւեղաւոր ձախորդը Սիամանթոյին, ունկնդրե-ցինք երկիւղածօրէն փառաբանութիւ-նը լուսաւորչի կանթեղին չմեռնող կայծին, մենք սորվեցանք դիւցազնա-կան գրուագները Արտաշէսի թնդա-ցող գրոհներուն, մենք տարէցներս, խմբուած այդ բուռ մը տղոց բերնէն, վերանորոգեցինք մեր հաւատամքնե-րը:

Ո՞վ կ'ըսէ թէ նոր սերունդը պիտի կորսուի, մենք այդ աչաւոր մղձա-ւանջը մոռցանք շաբաթ եւ լեցուե-ցանք այնպիսի յոյսերով որոնք մին-չեւ այն ատեն անօրինակ եւ օտա-րական կը թուէին մեզ:

Երբ տեսանք որ հայ մայրիկը աշ-խարհ բերելէ վերջ իր զաւակը, գիտէ փչել տակաւին իր շունչովը այդ ան-կազմակերպ կոհուն, հաւատացինք թէ հասնող սերունդը կրնայ դառնալ մեր լուսաւոր, մեր յուսատու մէկ արտայայտութիւնը, մեր բաղձանք-ներուն ու ցաւերուն, մեր անօրինակ տառապանքին, քաշկռտուող ու ծուն-կերուն վրայ ինկած, Թափառական, որուն հացին տագնապովը խելա-յեղ տարէցներուս փրկութիւնը:

Ամէնքս բոլորուած դեռ նոր խօսիլ սկսող երախաներէն մինչեւ ծաղկա-հասակ պարմանիներուն շուրջ, երկիւ-ղածօրէն մտիկ ըրինք, պատարագի մը պէս, եւ հաղորդուեցանք այս հան-դէսի պահուն մեր լեզուին ու մեր եր-գին նշխարներովը:

Զմայլելի էին Մարգարեանը, Զաք-րէճեանը, Պագիկեանը, Պախթիար-եանները, Մաթէոսեանները, ժիր ու արտահրաւէր Բաբերդեանը, Հանէս-եանը, Կիւլպօլեանը, Սարգիսեանը, Պէօրէքճեանը, ո՛ր մէկը յիշեմ այդ նորաբոյս փաղանգէն: Բոլորն ալ աղ-ուորցած էին այդ օրը ցեղին պար-գեւած նայուածքներով, համարձակ ու գլուխը բարձր, միշտ պատրաստ կարծես դիմագրաւելու ապագայ ար-հաւիրքները: Երգեցին, արտասանե-ցին ու պարեցին մինչեւ որ ստացան իրենց պարգեւները, ամէնքն ալ, ո-րովհետեւ ամէնքն ալ արժանի էին ա-ռաջին մրցանակի:

Եւ այս բոլոր ծիլերուն, այս բո-լոր բողբոջներուն մէջ համակրելի ու համեստ, կը շրջէր Ֆլօրան, բարի ո-գիի մը պէս եւ որ կրցած էր հրահրել այդ փոքրիկ հոգիներուն խորը կայծ-կլտացող բոցին նշոյլները, ծծել ազգա-նուէր սիրոյ մը քաղցրութեամբը ա-նոնց ծաղկանման հոգիները:

Բաժնուեցանք վերջապէս այդ հա-ւաքոյթէն այն ատեն միայն երբ մու-թը վրայ հասաւ եւ անձրեւի մը հա-ւանականութիւնը մեզ վախցուց, ըն-ւարթ, մկրտուած նոր յոյսերով, հո-գեկան նոր ցնծութիւններով, գալիք տագնապներուն դէմ քիչ մը աւելի զօ-տեպնդուած:

Արայի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ԳԱԳԱԹԻՆ ՎՐԱՅ

— o —

Զբօսարշաւի Ընկերութեան կող-մէ, խումբ մը վերջերս յաջողեցաւ բարձրանալ Արագածի հիւսիսային ա-մենաբարձր գագաթը եւ տնկել դրօշ մը: Ահա այդ զբօսարշաւին նկարա-գրութիւնն է որ կ'ընէ Վ. Դարեան, Խորհ. Հայաստան թերթին մէջ (27 օգոստոս).—

Մեր ինքնաշարժը կը սլանայ դէպի Բաշ-Ապարան: Հեռուէն կ'երեւին Ա-րայի եւ Շամիրամի լեռները:

Ամպերու տակէն գլուխը դուրս է ցցեր Արագածի հիւսիսային բարձր գագաթը: Բաշ-Ապարանի մէջ մեր ինքնաշարժը շրջապատեցին տեղւոյն հաւաքական գիւղատնտեսութեան ան-դամները: Բոլորն ալ արդէն լուր ու-նէին Արագածի արշաւին մասին: Պատրաստ են ձիերը: Մեզի կը միա-նան նաեւ մէկ քանի տեղացի ընկեր-ներ:

Կ'անցնինք Զօլ ձորով: Ձիերը դժ-ուարութեամբ կը բարձրանան եւ մենք ակամայ կը դանդաղեցնենք մեր քայլերն ու շուտ-շուտ հանգիստ կուտանք ձիերուն: Այդ օրը գիշերե-ցինք Դանագերմազցի Մանուկի հովո-ցին մէջ:

Կ'անցնինք Զինգիլ լերան մօտով, ո-րու հովիտին մէջ ինկած են երկու անանուն լիճեր:

— Կնքենք կը բացագանչէ ընկեր մը:

Ու կը կնքենք պրոլետարական զբօ-սարշաւներու ընկերութեան անունով: Ուշ երեկոյեան կը հասնինք Արագածի հիւսիսային գագաթի ստորոտը: Օդը նօսրացեր էր եւ շնչառութիւնը դժ-ուարացեր:

Մեր այս զբօսարշաւը առաջինն էր ամէնէն դժուար ճամբովը դէպի Արա-գածի հիւսիսային գագաթը, որ 4096 մ. բարձր է ծովէն: Եւ առաջին ան-գամ ըլլալով այդ գագաթին վրայ կը տնկենք պրոլետարական զբօսարշաւ-ներու ընկերութեան դրօշը:

Ճամբուն դժուարութիւնը, անընդ-հատ վերելքը եւ վայրէջքը կը պա-հանջեն տոկունութիւն եւ կամքի ուժ:

Առուակներու եւ լիճերու հովիտ է Արագածը, հարուստ՝ հանքային հարս-տութիւններով, պատմական յուշար-ձաններով, գեղեցիկ տեսարաններով:

Երեկոյեան մթնշաղին մեր վրանը կը կանգնեցնենք Ղազնաֆարի ձորին մէջ, Ջրվէժին մօտ, հիւսիսային յաղ-թական գագաթի ստորոտն ինկած փոքրիկ սարահարթին վրայ:

Տիրել Արագածի որ եւ է բարձուն-քին, կը նշանակէ տիրել Արարատեան եւ Շիրակի դաշտերուն: Հեռուէն կ'ե-րեւին Ամբերդի աւերակները, իսկ մեր դիմաց կը բացուի անդնդախոր ձո-րը: Կը մագլցինք սարն ի վեր: Ալ-պեան գաւազանները եւ թոկերը կ'օգ-նեն չգլորուելու ձորը, եւ ամուր կառ-չած անոնց՝ յառաջ կ'ընթանանք դան-դաղ: Մեր խումբէն մնացեր են 8 հո-գի:

Օգոստոսի 20 է, առաւօտեան ժամը 12ը:

Արագածի ամենաբարձր գագաթին վրայ մինչ կը ծածանի պրոլետարա-կան զբօսարշաւի ընկերութեան կար-միր դրօշը, բոլորս կ'երգենք Էնթէր-նասիոնալը, յետոյ մեր ուրախ հուր-րաները եւ բացագանչութիւնները կը թնդացնեն օդը, կ'արձագանգեն հե-ռո՜ւ, հեռո՜ւ ձորերուն մէջ:

Վայրէջքը աւելի դժուար էր:

Թոկի օգնութեամբ՝ կ'իջնենք վար, մեր առջեւ՝ ձախ կողմը կ'իյնայ ահա-ւոր ձոր մը: Մենք կատարեր էինք մեր առաքելութիւնը, ճշդեր՝ Արագածի ամէնէն դժուար ուղեգիծը:

Լուսնկայ գիշեր էր, կը փչէր բա-րակ հով մը: Մենք, յամրաքայլ, լուռ եւ յոգնած, կ'իջնենք վար ու կը հաս-նինք օդերեւութաբանական կայարա-նը, ուր պիտի հանդիպէինք երկրորդ խումբին, վերադարձած՝ Ղազնա-փարի կողմէ երկրորդ գագաթէն: Բարձունք մըն ալ եւ ահա հեռուէն կը նշմարուի սեւ լիճը ու կողքին՝ փոք-րիկ երկու տնակ:

Հուրրաներով դիմաւորեցինք իրար, ու գիշերուան խաւարին մէջ ժողով մը ըրինք:

Օդերեւութաբանական կայանը հիմ-նուած է 1929ին, Գիտութեանց Ակա-դեմիային կողմէ: 1930ին կայանը կը յանձնուի Հայաստանի Ջրա-օդերե-ւութաբանական վարչութեան: Թե-րութիւններ շատ կան կայանին մէջ:

Ձմերելու պատրաստութիւնը թերի է: Պահեստները նորոգուած չեն: Շէն-քերու նորոգութիւնը շատ դանդաղ կը յառաջանայ: Կայանի պարէնը կը պակսի:

Օդերեւութաբանական կայանէն մեր ուղին կ'երկարի դէպի Արթիկ: Կ'անց-նինք խոշոր պատմական յուշարձան-ներու եւ վայրերու մօտով: Այստեղ կը գտնուին Զաքարէի եւ Իվանէի մասին կարգ մը արձանագրութիւն-ներ: Խոշոր պատմական կոթող մը կը մնայ Ղփչաղի վանքը, որ կառուց-ուած է 13րդ դարուն սկիզբը: Սակայն մեր նիւթական մշակոյթի պատմու-թեան հիմնարկութիւնը շատ քիչ բան ըրած է՝ պահպանելու եւ ուսումնա-սիրելու համար այդ հնութիւնները:

Գեղեցիկ է Մանթաշի ձորը, որու մէջէն կը հոսի Կարկաչուն կոչուած գետը: Առանձնաբար մեր առջեւ կը բացուի կանանչազարդ դաշտ մը բա-րեբեր հողերով: Ծաղիկներու բազ-մազանութիւնը եւ քաղցր ու զով օդը կը գրաւեն բոլորս՝ երբ կ'իջնենք դէ-պի Արագածի լանջերը, դէպի Ման-թաշի հովիտը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Զաւիլին աւետը

ՇԱՎԻԼ.— Հազուադէպ է պատ-մութեան մէջ որ երկրի մը պաշտօ-նական կառավարութիւնը այնքան խուլ պայքար մղէ համարիւն ցեղի զաւակներուն դէմ, միակ այն պատ-ճառաւ որ անոնք ազգային ազատ քա-ղաքականութիւն մը վարել կ'ուզեն...

Գոնէ չեն ալ խոստովանիր թէ այժ-մեան իրենց վիճակը երկու սուրի մէջ է եւ ստիպուած են կացութեան հետ հաշտուիլ առ երես, ինչպէս Մամի-կոնեան նախարարները պարսիկ հզօր պետութեան առջեւ:

Բայց մեր նոր դարու կարմիր քա-ղաքագէտները ոչ միայն այդ չեն ը-ներ, այլ եւ կ'աշխատին, աշխարհը փրկելու մոլուցքէն կուրցած, անտե-սել իրենց իսկ ազգային շահերը, ստա-նակոխ ընել ամէն սրբութիւն եւ պար-տադրել ազգակիցներուն որ նոյնը ընեն արտասահմանի մէջ: Ահա թէ ո՞ւրկէ կը սկսի իրենց անհեռատես ու անիմաստ քաղաքականութիւնը, որուն անհուն վնասները թէ այնտեղի ժողովուրդը կը կրէ լռելայն եւ թէ ընդհանուր հայութիւնը, թէեւ ընդ-վզած բայց մնալով միշտ Թափառա-կանի վիճակին մէջ...

Ուրեմն չարիքին արմատը, փնտռե-լու ենք միայն Երեւանի մէջ եւ անոր խիկար-իմաստուններուն քով, ո-րովհետեւ անոնք պատճառ կը դառնան պառակտումներու իրենց հնարած այ-լազան թակարդներով եւ մաքիավէ-լեան խաղերով, փոխանակ զօրա-վիգ ըլլալու մեզ ու ապահովելու հա-մերաշխ գոյութիւն մը, փոխանակ մտածելու գոնէ ներքին սահմաններու ընդարձակման մասին, որպէսզի կա-րենանք ամփոփուիլ մէկ երկնքի տակ:

Մենք այսպէս կը հասկնանք Հա-յոց կառավարութիւն մը: Այսօր ա-մէն պետութիւն ազգայնական ճամ-բով է որ կը բարձրանայ, մենք ո՞ւր մնացինք անոնց քով որ կարմիր պատ-մուճան հագնելու կ'ելլենք առանց մեր կօշիկները կապելու:

Ընկեր «Ալի»ներու փոխ-վարչա-պետութիւնը չէ որ պիտի փրկէ այս ժողովուրդը: Բաւական է որքան տա-ռապեցանք Թուրքի եւ Քիւրտի եռ-թազաններէն ու Եւրոպացիներու նեն-գամտութենէն: Ինչո՞ւ կը փորձեն նոր չարիքներ ստեղծել, այս անգամ ալ ի փառս Լէնինի ու Մոսկուայի ...

ՄԷՆ – ՍԷ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՆՈՐ ՃԻՒՂ ՄԸ

— o —

ՍԱՐՍԷԼ, (Յապաղած).— Համազ-գային Միութեան Սարսէլի նորակազմ մասնաճիւղին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ 1 սեպտ. շաբաթ երե-կոյ: Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ:

Նախագահ Պ. Մ. Գրքալչեան քանի մը խօսքով բացատրեց երեկոյթին նը-պատակը եւ խօսքը տուաւ Պ. Սեդրակ Սասունիին որ փաստացի բացատրեց Համազգայինի դերը գաղթաշխարհի մէջ, իբրեւ ազդակ մը այլասերման դէմ: Բանախօսը բացատրեց զանա-զան միութիւններու տարբերութիւ-նը, իրենց յատուկ ծրագիրներով: «Համազգայինը հիմնուած է զուտ կր-թական նպատակներով եւ կը մնայ բացարձակապէս չէզոք»:

Օր. Մելինէ Օսմանճեան երգեց «Ա-նի քաղաք նստեր կուլայ»: Յետոյ Պ. Կ. Բասմաճեան խօսեցաւ Հայկական ճարտարապետութեան մասին մոգա-կան լապտերով: Ներկաները լարուած ուշադրութեամբ ունկնդրեցին եւ հը-պարտութեամբ դիտեցին գեղակերտ տաճարներու նշխարները: Յարգելի բանաւէրը ցոյց տուաւ նաեւ երկու կտոր նետի սրածայր երկաթներ, զորս դուրս հանած է պատերու վրայ կա-տարած ուսումնասիրութիւններու ժա-մանակ:

Այս առթիւ չորս նոր անդամներ արձանագրուեցան:

Թղթակից

ՎԷՆԻԶԷԼՈՍԻ թեկնածութիւնը դր-ած են Յունաստանի ընդդիմադիրնե-րը, հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին համար: Պ. Զայիմիսի շր-ջանը կը լրանայ սեպտեմբեր 14ին, բայց կառավարութիւնը պիտի առա-ջարկէ վերընտրել զայն, որպէսզի չյաջողի Վէնիզելոսի թեկնածութիւ-նը:

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր նախապայմանը

— o —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 սեպտ.).

— «Անտարակոյս, ամէնէն պար-զամիտներուն անգամ բացայայտ է այն զարշելի նպատակը, զոր կը հե-տապնդէ Բարեգործականը, ուզելով իր թաթին տակ առնել գաղութներու մէջ գոյութիւն ունեցող ազգային վարժարանները: Կ'ուզէ անիկա դը-պրոցական յարկերէն դուրս ձգել Դաշ-նակցական տնօրէններն ու ուսուցիչ-ուսուցչուհիները: Յարդ, տասնեակ տարիներէ ի վեր, Բարեգործականի այս առաջադրութիւնը կը հետապն-դուէր լռելայն, առանց ցոյցի եւ աղմուկի: Այսօր, սակայն, համբա-ւաւոր «կրթական ծրագրի» գործա-դրութենէն ի վեր, դպրոցական դռ-ներու առջեւ մղուող այս հակադաշ-նակցական հալածանքը ստացած է հրապարակային, անողոք եւ գռեհկո-րէն ամբարտաւան ձեւ մը: Մարդիկ, պոռալով ու անարգելով կը գործա-դրեն այլ եւս այն, ինչ որ երէկ ան-ձայն անշշուկ գլուխ կը հանէին: Պատռած է այսօր Բարեգործականի երեսի կաշին եւ դաշնակցական ու-սուցչի դէմ անոր կատաղութիւնը հասած է իր անզերազանցելի աստի-ճանին:

Տիրող այս ախտաւոր գոյավիճակը ցոյց կուտայ, որ Բարեգործականը, իր այս զարշելի պայքարով, ուսուց-չական եւ վարժարանական ճակատը կիսած է երկուքի, որուն մէկ կողմը կեցած է ինքը, իր բոլոր Թալլաքեար Երանոս աղբարներով եւ տասը սթեր-լինի փոխարէն օրը տասն անգամ գետ-նամած երկրպագութիւն ընող ստր-կամիտ թաղական-հոգաբարձուներ-րով, իսկ միւս կողմը՝ Բարեգործա-կանի նետած ձեռնոցը վերցուցած եւ հարկադրօրէն ինքնապաշտպանու-թեան դիմած Դաշնակցական եւ հա-մակիր ուսուցիչներն ու հաւաքական հպարտութիւն ու պատիւ ունեցող ազգային մարմինները: Ու քանի որ նախայարձակը այս աղտոտ պայքա-րին մէջ եղած է ինքը, Բարեգործա-կանը, ապա ուրեմն սատկօրէն կա-տարի պիտի ըլլայ յարձակման են-թարկուած կողմին պաշտպանողա-կանն ու հակայարձակողականը: Թէ՛ այս պայքարին հետեւանքով, Բարե-գործականը, իր բոլոր վարժարաննե-րուն ու պանդոկներուն կրթական պաշտօններ նարելու չափ բաւարար թիւով դպրոցներ պիտի ունենա՞յ իր տրամադրութեան թէ ոչ,— չենք գի-տեր: Գիտենք միայն, որ հայկական գաղթաշխարհի ներկայ իրականու-թեան մէջ, ուր Դաշնակցութիւնը, ամէն օր հսկայական նուաճումներ ձեռք կը ձգէ, Բարեգործականի հր-բահրած այս զարշելի պայքարէն տուժողը Դաշնակցական եւ համակիր ուսուցչութիւնը չպիտի ըլլայ:

Պայքարին պիտի պատասխանուի հակապայքարով: Եւ ամէն տեղ, ուր Դաշնակցական կամ համակիր տար-րերու ձեռքը կը գտնուին ազգային-կրթական մարմինները, վարժարա-նական դռները միանգամ ընդ միշտ պիտի փակուին բարեգործականնի վարժապետ-վարժուհիներուն առ-ջեւ: Այս կերպով, ոչ միայն, հակա-դաշնակցական կռիւի հետեւանքով անգործ մնալու մղձաւանջին չպիտի ենթարկուին Դաշնակցական ուսու-ցիչները, այլեւ, շատ չանցած, երե-ւան պիտի գայ նաեւ վիթխարի տար-բերութիւն մը, հակադաշնակցական Երանոս աղբարներուն եւ Դաշնակցա-կան ուսուցիչներուն յանձնուած վար-ժարաններու եւ կրթական մակար-դակներուն միջեւ:

Որովհետեւ ինչ որ ալ ըլլան եւ որ-քան որ ալ գալարուին, որակաւոր ուսուցիչներուն ջախջախիչ մեծա-մասնութիւնը կը գտնուի Դաշնակցա-կան ընտանիքին ներսն ու բոլորտիքը: Արժէքները, մեծ մասով մեր կողմն են: Դաշնակցական մտաւորականու-թիւնը, թիւով ու որակով, անզերա-զանցելի ուժ մը հանդիսացած է միշտ հայ իրականութեան մէջ: Ու բոլոր գետիններու վրայ: Գրական, հրա-պարակագրական եւ ընկերային մար-զերու մէջ: Ու նաեւ կրթական գետնի վրայ: Կրնանք, եթէ տարակուսողներ գտնուին, անուններով ու թիւերով ալ խօսիլ: Եւ արդիւնքներ շարել տե-ւէ տեւ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 8 սեպտ. (Յառաջ).— Ռոմանի հայ գաղութը որ տասներմէկ տարուան պատմութիւն ունի, 250—300 հոգի կը համրէ նախապէս: Հօսալ տնտեսական տագնապը մեր հայրե-նակիցները դատապարտած է անգոր-ծութեան: Հակառակ շատերու գործ մը գտնելու ճիգերուն, օրէ օր կ'աւել-նայ անգործներու թիւը: Քաղաքը որ 19.000 բնակիչ կը համրէ ունի ան-գործներու բազմութիւն մը, մօտ 600 հոգի: Ի՞նչ թիւ կը ներկայացնեն Հա-յերը այս անգործներուն մէջ: Առա-ջին անգամ որ փորձեցի ցանկ մը կազ-մել, գտայ հետեւեալ պատկերը.— գործազուրկ այրերու թիւն է մօտ 22 հոգի, որոնց տասներհինգը նպաստ կը ստանան, իսկ 7ը ոչ մէկ օգնու-թիւն: Շատերը ընտանիքի հայրեր են: Անգործ կիներու թիւն է 16—18, որոնց շատ քիչերը նպաստ կը ստա-նան:

Գրիտամ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Հաճի Աղէկին ալ աչքերը կը տես-նէր արիւնով լեցուն, կարմրած բոցի պէս, ու քանի կը մօտենար անոր աչ-քերուն, ճիւաղ մը տեսածի սպաւո-րութիւնը կ'ունենար, ու ճակատին դնելով ձեռքը.

— Խառնուրդ կենալու է արիւնին մէջ մտածեց, ու խառնուրդ լսած պա-հուն, կէս ծիծաղ մը փրթաւ շր-թունքներէն: Այն ատեն աչքին երե-ւացին՝ շունիկը կատուներ: Մանա-ւանդ մարդերուն կողմը բնակող գն-չուները միտքը կուգային, ու Մուլ-լին այն քանի մը ընկերները՝ որոնք ըլլար օղիէն առաջ եւ կամ թէ ետքը, դանակներու հետ կը պարէին, ակռա-ներով խածած դանակը, պորտերնին կը խաղցնէին, ու հրապարակներուն վրայ, ամէն տեղ, ամէն տեղ, կնոջ հետ կը դղրդէին: Ու պժգանքով կրկ-նեց,

— Հաճի Աղէկ:

Այս անունը միայն բաւական էր սիրտը վեր հանելու: Այդ երկու բա-ռերը կ'երեւային անդունդի չափ խո-րունկ, անարեւ, սառած անդունդ մը, կմախքներով լեցուն, գերեզմաններով լեռնացած: Իրաւ որ տխուր պատկեր մըն էին աչքերուն այս երկու բառե-րը: Երբ կը հնչէր, ակռաները սեղ-մելը կուգար, շունչը կը բռնուէր ... սիրտը չէր կրնար բռնել:

Իր դիմացն էր ան, քիչ մը հեռուն, ու կրկնեց,

— Հաճի Աղէկ:

Լռեց, մտիկ ըրաւ իր ձայնը, ա-նոր պզտիկ արձագանգը:

Կանուխէն ալ, զարմանալի բան, այս մարդերուն անունը լսած ատեն, դժուարին յուզումի մը մէջ կը մնար: Հիմակ աւելի գէշ, կ'ուզէր իր տունը տեղը փլցնել, ու պոռաց.

— Աշխա՛րհք, իրա՛ւ որ դուն բոզ մըն ես:

Ատանկ մարդիկը կարող էին ամէն գէշութեան ու հաճոյքով կը լուա-յին ձեռքերնին արիւնով:

Սրտին հետ միտքն ալ բացուած, անցեալին պատկերները կ'անցնէին շուտ շուտ, կուգային անոնք իրենք իրենցմով:

Վարը, Ջրանցքին երկայնքն ի վար, ալիքները կը խաղային արեւին հետ, կը խմորուէին բիւրեղի նման, ու լոյ-սէ գօտի մը կարծես, կը պլլուէին հողին:

Այս պատկերին նայած ատեն, իր ներսի խաղաղութիւն գտած, ալիք-ները իրմէ բան մը կը տանէին, կը թեթեւնար: Ալիքները, հողի սրտէն ժայթքող փրփուրը կարծես, ձայն մը մրմունջ ունէին՝ կեանքին պէս ան-հասկնալի:

Յանկարծ, սուր ճիչ մը փրթաւ դիմացի եղերքէն: Օձ մը, գօգօշի մը պլլուած, կիծը խօթած մորթէն ներս, կը ճչար այդ պզտիկ կենդանին, տե-սակ մը դողդղացող կականոց ...

Ահ ալ պատկեր մըն էր կեանքի:

Հաճի Աղէկը ու Մուլլին յիշեց:

Սիրտը կրկին փլաւ:

Ալ չեղաւ: Պէտք էր քալել, պէտք էր կտոր մը շունչ առնել: Օ՜փ, օ՜փ քաշելով վերադարձաւ: Կը քալէր, չէր գիտեր ի՛նչպէս, կը հրէին ետե-ւէն, հողը ոտքերը իրեն կը քաշէր: Ամէն դիէ քաշկռտուկ մը կար: Երեսի արիւնը կը վառուէր:

Թռչուն մը, ծառի մը խորը թա-ռած կ'երգէր: Ձայնը շատ անուշ, Լէ-լօ, գիշերուն միայն երգով կը յաղ-թէն պոռաց, ու սկսաւ երգել դի-մացի թռչունին պէս:

Անոր նման ձայնը սրտէն կ'ելլէր, որովհետեւ սրտին թելերը լարուած էին:

Ե.

Ակոբենց Մարգարը մեռնելէն ետք, Հաճի Աղէկ սկսաւ գործի: Աչքերը չորս բացած, լու չէր փախցներ: Սր-ճարաններու մէջ անցած փսփսուքնե-րը մանաւանդ, գործին գալու բաներ, ականջ անցուկ խօսքեր չէին: Ատեն կ'ըլլար որ, ժամերով սրճարանի մը անկիւնը կամ գինետունի մը պատէ-զին խորը նստած, իր սովորական պաղարիւնով, Ակոբենց Մարգարին հողերուն վրայ եղած տարօրինակ գը-րոյցներուն կը հետեւէր: Բառ չէր հա-ներ բերնէն, բայց խօսողներէն աւելի բան կը հասկնար, իր կասկածները ա-ւելի կը բանային միտքը: Կը մօտենար իր երազին:

Իր շուկայի պտոյտները նշանաւոր էին: Ամէն մարդ, մեծէն պզտիկը բան մը կ'ըսէր, մանաւանդ կօշկակարնե-րու դիէն անցած պահուն,

— Հաճի Աղէկը կ'անցնի կ'ըսէին, ու աչքերնին փակած անոր ճամբան, երբ ալ հեռացած, չէր տեսնուեր, իւ-րաքանչիւրը բան մը ունէր ըսելիք, ու տխուրը խառնելով զուարճալիին, սուտն ալ՝ իրաւին, իրենց պարզու-թեան մէջ, կը պատկերացնէին Հաճի Աղէկը՝ ինչպէս որ էր:

Հաճի Աղէկը ծանօթ էր մանաւանդ այն քանի մը խանութներուն, որոնք նստուկ ու թեթեւ աշխատութիւն ու-նէին: Հոն, խօսակցութիւնը իր բո-լոր խորունկութիւնը կ'առնէր, ու երկարելով մէկտեղ՝ իր նշանակու-թիւնը ունէր, մանաւանդ երբ փսփը-սուքի կը դառնար, աչքերը կը խօ-սէին. ամէնէն պզտիկ շարժումը իր տեղը ունէր:

Մուլլին, սանկ խանութի մը խո-րը ներկայացուցին իրեն: Ամէն ան-գամ հոն երթալուն, Հաճի Աղէկ աչ-քերը լարած, այդ խորութեան մէջ Մուլլի մը կը փնտռէր եւ ուրիշ Մուլ-լիներ կ'երազէր տեսնել:

×

Հաճի Աղէկ, կը խնդար խօսած ա-տեն: Մեծին հետ պզտիկին հետ միեւ-նոյն ժպիտը, միեւնոյն երեսը: Բեր-նին բառերը որքան ալ ըլլային ծանր, կծու, կը թեթեւնային, կ'անուշնա-յին:

Ձեռքերը փարտելով երբ կ'անցնէր փողոցէն, իր ուժին հաւասար կար-ծես շարժումները, կը չեշտէին իր անձնականութիւնը, կ'ուժովցնէին քալուածքը, արդարութիւն կուտային:

Փարտելով կ'անցնէր ձեռքերը ա-զատօրէն, վեհանձնօրէն, խօսելու պատրաստ, պատասխանելու պատ-րաստ: Գլուխը ծռելու, համակերպե-լու շարժուձեւին մէջ, չափի ու կշռի ճշդութիւն դրած, իր բոլոր շարժում-ներուն հաւասար՝ ուղիղ կը քալէր:

Կ'ըսէր ու կը խօսէր, կը խնդացնէր ալ երբեմն: Դիմացինէն աւելի խնդա-լու պատրաստութիւնը կուտար այս պա-հուն: Երբ նպատակին կը մօտենար, իր չունեցած խնդուքով կը սկսէր ծի-ծաղիլ ու նայիլ ամէնուն առանձին առանձին: Գործելու ժամն էր աս, սպասուած վայրկեանը, ու կը խօսէր, բառերը կը պլորէր բերնին մէջ, ձայ-նը կը բացուէր, կ'երգէր: Ձայնին այս վերջին եղանակումը կը հասնէր անոնց հոգիին:

Անոնց հոգին կը մօտենար, որով-հետեւ սպասել գիտէր, համբերու-թիւնով կը սպասէր առիթին:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(8)

(Շար.)

են Ազգերու Դաշնակցութեան եւ կը ձգտի պարտադրել ստորագրեալ պետութիւններըՙ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ որոշ դիրք մը բռնել արեւելեան Եւրոպայի քաղաքականութեան վերաբերեալ կարգ մը հարցերու հանդէպ: Գերմանիա, որ կեդրոնական դիրք մը ունի հզօրապէս զինուած պետութեանց խմբի մը միջեւ, հարկադրուած է մասնաւորապէս զգոյշ քաղաքականութիւն մը վարել: Հետեւաբար չի կրնար յանձն առնել այնպիսի պարտաւորութիւններ որ կրնան ամէն հաւանական ընդհարման առաջնորդել զինքը արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ զինուորական գործողութեանց թատերավայր դարձնել իր երկիրը: Միւս կողմէ, ան չի տեսներ որ եւ է քաղաքական անհրաժեշտութիւն Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի մասնաւոր երաշխաւորութեանց համար: Ֆրանսա չի կրնար որ եւ է առաւելութիւն յուսալ իրեն համար: Գերմանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ կան աւելի բարեդէպ միջոցներ խաղաղութիւնը ապահովելու համար: Գերմանական կառավարութիւնը առ հասարակ կը նախընտրէ միակողմանի պայմանագրութիւնները: Միւս կողմէ, ան չի մերժեր պայմանագիրներՙ մէկէ աւելի պետութեանց միջեւ: Բայց կը կարծէ թէ պէտք չէ պնդել զինուորական փոխադարձ օգնութեան յանձնառութեան վրայ, ի դէպ պատերազմի, այլ աւելի լաւ է կնքել ոչ–յարձակման դաշինք եւ ամէն վէճ շահակից պետութեանց քննութեան ենթարկելու յանձնառութիւն: Այդպիսի յանձնառութիւն մը պիտի կազմէ խաղաղասիրական միջոց մը խափանելու համար պատերազմը եւ կրնայ շատ լաւ դառնալ խաղաղութեան երաշխիք մը, առանց վախնալու ծանր բարդութիւններէ, ինչպէս պիտի պատճառէր միւս պետութեանց առաջարկած փոխադարձ օգնութեան դաշինքը»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ միւս պետութիւնները պիտի գործադրեն իրենց որոշումը, եւ քանի որ Գերմանիա կը մերժէ, ոչ միայն կղզիացման պիտի դատապարտուի, այլ եւ շրջապատուած պիտի ըլլայ խումբ մը սպառազէն պետութիւններէ որոնք աւելի կամ պակաս համաձայն են իրարու հետ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ վախեր կան Պելժիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք հանքագործներու աշխատավարձը 5 առ հարիւր կրճատելու որոշման: Հաւանական է որ երկաթուղիի բանուորներն ալ մասնակցին գործադուլին:

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՊԱԼՊՕ, Իտալիոյ օդանաւային հերոսը, որ 25 օդանաւերով կտրեց Ատլանտեանը, հացկերոյթի մը հրաւիրուած էր Եուկոսլավիոյ սահմանագլուխին վրայ, Տալմացիոյ Սփլիթ քաղաքին մէջ: Բանախօսութեան ատեն, Սերպերը բուռն ցոյցեր կատարեցին եւ քարերով ու բիրերով խուժեցին հանդիսավայրը: Պալպօ հարկադրուեցաւ յետաձգել հացկերոյթը եւ հեռանալ կողմնակի դուռնէ մը: Իտալական հիւպատոսարանն ալ պաշտպանութեան տակ առնուեցաւ:

ԲՈՒԹՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐՈՒ հետեւանքով, շոգեկառք մը գիծէն ելաւ Զուիցերիոյ մէջ, իսկ չորս լեռնագնացներ մեռան Ալպեան լեռներուն մէջ:

ՃԱՓՈՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐԸ (1935–36) 10,700,000 անգլ. ոսկիի յաւելում մը կը ցուցնեն 1934–35ի վրայ, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառած է: Մեծ վարկեր բացուած են Մանչուրիոյ ճակատին համար:

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

Մուրատ խումբ վաղը Հինգշաբթի:
Վռամեան խումբ այս Ուրբաթ:
Մջօ խումբ այս Շաբաթ:

Օրակարգՙ Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Նուարդ Ճանեան (ծնեալ Պարոնիկեան) բնիկ Պոլսեցի, կը փնտռէ իր քոյրըՙ Տիկին Էլիզ եւ քեռայրըՙ Պ. Մայք Կարապետեան որ Նիւ Եորքի մէջ նպարավաճառութեամբ կը զբաղէր: Կը խնդրուի իրենց հասցէն գիտցողներէն գրել Մարսէյլի Պոլսեցիներու Հայրենակցական Միութեան կեդրոնատեղինՙ Union des Arméniens de Constantinople, 27, Rue Pavillon, Marseille (France):

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է
Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊԻԼԱԼԻ
7, Rue du Puy, Romans (Drôme)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակՙ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Պ. Ճէնինկը այստեղ է, փսփըսաց. քանի մը օր է պանդոկն է եղեր եւ հիմա կը ճաշէ... հիմա ճաշարանէն դուրս կուգայ... քալեցէք...

Գաղտնի ոստիկանը պանդոկին սըրճարանը առաջնորդեց իր բարեկամները եւ աթոռ տուաւ անոնց:

— Հիմա մտիկ ըրէք, ըսաւ. աղմուկ, իրարանցում չի հանենք... Քէլինկթըն, դուն սա անկիւնը նստէ եւ լրագիր կարդա, իսկ դուն էտուըրտ, այստեղ բազկաթոռին մէջ նստէ և այնպէս մը ձեւացուր որ իրրեւ թէ մեզ չես ճանչնար.. երբ Ճէնինքը գայ, ես իրեն կը մօտենամ... այն ատեն դուն, էտուըրտ վեր–վար կը պտտիս... Ծխարանին խօսքը ընելու պէս, երկուքդ մէկ ինծի կը հետեւիք...

— Եթէ կռիւի սկսի, ի՞նչ պիտի ընես, հարցուց Քէլինկթըն:

— Կռի՞ւ, ա՞ն, փախուստ ըսել կ'ուզես կարծեմ. ոչ կռիւ, ոչ ալ փախուստ, տղաս, սառած ծաղիկի մը պէս պիտի լինիկ... աչքերնիդ չորս բացէք...

Քանի մը վայրկեան վերջՙ մարդիկ ու կիներ դուրս ելան ճաշարանէն: Ու յանկարծ նաեւ Ճէնինքը:

Շատ լաւ հագուած էր եւ յայտնի էր որ վարժուեր էր այդ շրջապատին: Սիկարէթ մը կար շրթունքին վրայ. երբ բակը հասաւ ու դրպանէն հանեց լուցկին արծաթ տուփը, Ուօմըրզլի կամացուկ մը անոր մօտենալով թեւէն բռնեց:

— Բարի երեկոյ, Պ. Ճէնինքըն, ըսաւ. ուրախ եմ որ ձեզի գտայ... թերեւս պիտի ուզէիք ձեր սիկարէթը վայելել ծխարանին հանդարտ մէկ անկիւնըՙ ինծի եւ Նիւ Եորքէն ժամանող իմ բարեկամիսՙ Պ. Էտուըրտին հետ... աւելի առանձին կ'ըլլանք այնտեղ Պ. Ճէնինքըն... աղմուկ հանել չենք ուզեր...

Ամերիկացին մօտեցած էր անոնց. անոր բարձր հասակն ու Ուօմըրզլիի սպառնացող նայուածքը սարսուռ մը տուին Ճէնինքընին. տժգունեցաւ: Լուցկին ձեռքէն ինկաւ, վար ծռեցաւ, վերցուց ու կարծես քաջութիւն մը ստացաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզէ՞ք, հարցուց խրոխտաբար, հոս ի՞նչ գործ ունիք...

— Զգոյշ եղիր ու քաղաքավար, տղաս թէ ոչ թեւէդ բռնածիս պէս դուրս կը հանեմ եւ չիտակ բանտ կ'երթաս... ծխարանը եկուր... ահաւասիկ ուրիշ բարեկամ մը եւս որ խենթ կ'ըլլայ որ քեզ ճանչնայ... տասնապետ Քէլինկթընՙ Սկոտլընտ Եարտէն...

Ճէնինքըն տեղի տուաւ. այդ երեք անձերուն նայեցաւ ու քալեց դէպի ծխարանը, բազմութիւն կար այնտեղ. տղան Ուօմըրզլիին մօտեցաւ ու փըսփըսաց.

— Աստուծոյ սիրուն մի հասկցնէք թէ ինչու համար եկած էք. քանի մը հոգիներ կան որ զիս կը ճանչնան...

— Իբրեւ «Պարոն Ճէնինկս» անուշտ, հեգնեց գաղտնի ոստիկանը, մի վախնար տղաս... բարեկամներ ենք որ եկած ենք քեզ տեսնելու... սուրճ, սիկարէթ, սիկառ ապսպրէ, եթէ կ'ուզես ու սա անկիւնը նըստինք, պայմանաւ որ դուն անկիւնը նստիս եւ մենք ալ քու եւ դուռին միջեւ... ուրախ ենք որ քեզի հանդիպեցանք եւ չենք ուզեր, Պ. Ճէնինկս քեզմէ բաժնուիլ...

Ճէնինքըն մեքենաբար գրաւեց իրեն ցոյց տրուած աթոռը եւ չորս հոգիի համար սուրճ եւ սիկառ ապսպրեց սպասաւորին: Կրցաւ իր ձայնին բնական շեշտը պահել եւ արտայայտութիւնը չփոխեց սպասաւորին ներկայութեան: Ձեռքերը կը դողային ու քրտինք կար ճակատին վրայ: Գաղտնի ոստիկանը որ անոր ճիշդ դիմացը նստած էր, սեղանին վրայ ծռեցաւ եւ ըսաւ.

— Հիմա մտիկ ըրէ... քեզ տեղն ու տեղն բռնեցինք ու այլեւս ազատում չունիս... չերկնցնեմ... ճիշդ հիմա Վիլլա Զիլէն հասանք... այնտեղ Կրինը տեսանք... ամէն ինչ պատմեց մեզի... դուն ալ ըսէ նայիմ ինչ որ գիտես, ըսէ...

ԳԼՈՒԽ 18ՐԴ

ՁԻ ԳԻՏԵՐ

Ճիշդ այդ պահուն սպասաւորը սիկառները բերաւ: Գաղտնի ոստիկանը նշան ըրաւ Ճէնինքընին որ չխօսի մինչեւ որ սուրճերն ալ հասնէին. այդ յապաղումը լաւ էր անոր համար. խորհելու ժամանակ ունեցաւ: Բայց քանի մտածեց այնքան հասկցաւ որ այդ տանջանքէն ազատելու միջոց չըկար այլեւս. յուզուած էր եւ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած. մատները կը դողային դեռ երբ սիկառին ծայրը փրցուց: Ուօմըրզլի նշմարեց անոր ջղագրգիռ վիճակը եւ գիտնալով որ ջղային մարդը օգտակար չէր կրնար ըլլալ տագնապի մը ատեն, աւելի եւս քաջալերութիւն տուաւ անոր:

— Աճապարելու պէտք չունիս տըղաս, ըսաւ անոր. սակայն քեզի համար լաւ կ'ըլլայ եթէ անկեղծ ըլլաս, անկեղծՙ Կրինին պէս... ամէն բան ըսէ, ահա քեզի իմ խրատս...

Ճէնինքըն սպասեց մինչեւ որ սուրճերը սեղանին վրայ դրուեցան, յետոյ ոստիկանին նայելովՙ հարցուց.

— Կրինը ի՞նչ ըսաւ, եթէ գիտնայի...

— Կրնամ ըսել, պատասխանեց ոստիկանը. ահաւասիկ...

Ու անոր կրկնեց ծառային պատմութեան ընդհանուր գիծերը, դիտելով միեւնոյն ատեն թէ իր խօսքերը ինչ տեսակ ազդեցութիւն պիտի ընէին անոր վրայ:

— Հիմա, ի՞նչ կ'ըսես... ըսածներուս մէջ կա՞յ բան մը զոր կ[illegible] հերքել...

— Ոչ, պատասխանեց Ճէնինքը[illegible] ամբողջութեամբ ճիշդ են... բայց [illegible] թէ այսպէս վարուեցայ, պատճառ[illegible] այն է որ Լէյտի Զիլը հրահանգ[illegible] շարժէի... ան է այս ամէն բաներ[illegible] արմատը... ես փոխանորդաբար [illegible] գործէի...

Ուօմըրզլի նշան ըրաւ իր ընկեր[illegible] րուն որպէսզի ուշադրութեամբ մ[illegible] ընեն եւ սեղանին վրայ Ճէնինք[illegible] կողմը ծռելով, ըսաւ.

— Լաւ ականջ տուր ըսածիս, [illegible] ղաս.. վիճակդ ծանր է եւ փրկութ[illegible] նըդ քու ձեռքդ է... ամէն ինչ բաց[illegible] բաց պէտք է պարզես, ինչպէս Կր[illegible] ըսաւ... դուն այս գործին սկիզբէ[illegible] վեր ձեռքի տակէ աշխատանքներ [illegible] թափես. քեզի կը հետեւէի քանի [illegible] օր է. շատ մը բաներ իմացայ քու [illegible] սիդ, դուն ալ պիտի զարմանաս [illegible] լսես. հիմա քանի մը հարցումներ [illegible] տի ընեմ քեզի... ինչպէ՞ս եղաւ [illegible] Լէյտի Զիլը Քարթրայթ կարողը[illegible] խնդրին հետ կապեցիր...

(Շար.)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. … Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 13 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2598

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ԴԻՄԵՆՔ, Ո՞ՒՐ ԴԻՄԵՆ…

»»»··«««

[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

30 ԱԶԳԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼՈՒ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐԸ

[illegible]

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈՒ ԼՌԵՑ ՊԷՅ-ԷՖԷՆՏԻՆ

»»»·«««

Հոչակաւոր Աղաթօն պէյը անցեալ օգոստոս 4ին բաց – նամակ մը ուղղած …

[illegible]

Նուբեան կ'ենթարկէ ուսուցիչները, պայման կը դնէ որ եղած – չեղած տեղը մասնաճիւղ կազմեն եւն․:

Իբրեւ լրացուցիչ մաս այս չճնող ծրագրին, վերջերս վեց ուսուցիչ կամ պաշտօնեայ մէկէն կը նամբէր Կիպրոսի Մելգոնեան կրթարանէն, մէջն …

[illegible]

Վ.Ա.Ե.

Ե. ԱՀԵՐՈՆԵԱՆ

ԽՆԱՄԱՏԱՐ ՄԱՐՍԻՆԸ ԿԸ ԼՌԵՍ

[illegible]

ԱՀԱՒՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

[illegible]

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

»»»·«««

ՄՕՏ 10,000 ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ

[illegible]

[illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 6. ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Դարերէ ի վեր եւ ցարդ առաւելապէս հողագործ այս ժողովուրդը, մինչեւ 19րդ դարը կը բաղկանար գլխաւոր երկու դասակարգերէ, ազնուական եւ հողագործ: Քաղքենի (պուրժուա) տարրը, կազմուած առեւտրականներէ, ճարտարարուեստի պետերէ եւ մեծամասնութեամբ օտար, — Հրեայ, Գերմանացի — կը կազմէր փոքրամասնութիւն եւ մեծ դեր մը չէր խաղար պետութեան գործերուն մէջ:

Սակայն, այդ թուականէն սկսեալ, իրենց հողերը կորսնցնող ազնուականները, ակամայ կը ստիպուին կամաց-կամաց քաղաք իջնել եւ զօրացնել քաղքենի տարրը: Բայց, կ'ըսեն թէ հողի սէրը այնքան զօրաւոր է իրենց մէջ, որ շատերը առաջին առիթով իսկ կը վերադառնան դաշտերը, ձգելով քաղաքի աշխատանքները, — պաշտօնեայ, բժիշկ, առեւտրական եւն.:

Արդ, իբրեւ հողագործական երկիր, ինչպէս ուրիշ երկիրներ, Լեհաստանի մէջ եւս, գիւղատնտեսական աշխատանքներու կարեւոր մէկ մասը կ'իյնայ կնոջ վրայ: Եթէ՝ այր մարդը կ'աշխատի վար ու ցանքով, կենդանիներով, դուրսի գործերով, կինն ալ կը կառավարէ տան գործերէն զատ՝ պարտէզը, կաթնատնտեսութիւնը, փեթակը, հաւնոցը եւն., եւ պէտք եղած պարագային՝ նոյն իսկ բոլոր գործերը: Լեհուհիներուն համար յաճախ կը ներկայանայ այդ պարագան, ներքին եւ արտաքին պատերազմներու կամ ապստամբութիւններու պատճառաւ:

Հրամայելու եւ պատասխանատուութիւն ստանձնելու այդ սովորութիւնը, հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին զօրացնելով լեհ կնոջ հոգեկան ուժը, զայն կը դարձնէ կորովի եւ գործունեայ, եւ ան իր հոգեկան արիութեան ապացոյցը բազմաթիւ անգամներ կուտայ, 1831ի, 1848ի, 1863ի եւ 1905ի արիւնալի ապստամբութիւններու ժամանակ, քաջալերելով այրերը, ցոյց տալով յանդգնութիւն եւ քաջութիւն: Լեհաստանի գերութեան շրջանին, ան կ'աշխատի ուսում ջամբել մանուկներուն: Ամէն բանէ վեր կը դասէ հայրենիքն ու կրօնքը — վերջինը յաճախ մարմնացած առաջինին մէջ — եւ գերմանացի, աւստրիացի կամ ռուս բռնակալութեան դէմ մղուած խուլ պայքարին հոգին կը հանդիսանայ: Հալածուած հայրենիքը, աւելի կնոջ սրտին մէջ տեղ կը գտնէ՝ քան թէ այր մարդուն:

Մեծ պատերազմէն վերջ, երբ Լեհաստան իր անկախութիւնը կը վերագտնէ, առաջին կառավարութեան պետ եւ ազգային հերոս՝ Ժոզէֆ Փիլսուտսքին, ի վարձատրութիւն ազգին մատուցած իրենց բազմաթիւ ծառայութիւններուն, 1918 նոյեմբերի հրամանագրով կիներուն կուտայ այրերու հաւասար քաղաքական իրաւունքներ: 1921ի սահմանադրութիւնը, քուէարկուած խորհրդարանէն, կը վաւերացնէ Փիլսուտսքիի հրամանագիրը: 12, 13, 96 յօդուածներով կ'ընդունի, որ կիները իրաւունք ունին ընտրելու եւ ընտրուելու, խորհրդարանի, քաղաքապետական եւ գաւառական խորհուրդներու ընտրութեան առեն: Իրենց առջեւ կը բացուին նաեւ հանրապետութեան բոլոր պաշտօնատուները:

Ազատագրուած ժողովուրդի երկու սեռերուն համար ալ նորութիւն մը կ'ըլլան քաղաքային եւ քաղաքական իրաւունքները, եւ, այր թէ կին հաւասարապէս կ'օգտուին անոնցմէ. մանաւանդ ընտրութիւններու պարագային, մեծ թիւով կ'երթան քուէարկութեան, զայն նկատելով իրաւունքէ աւելի՝ պարտականութիւն մը: Բաղդատմամբ միւս երկիրներու, ընտրութեանց մասնակցողներու համեմատութիւնը շատ մեծ է եղած: Այսպէս 1922ի Երեսփ. Ժողովի ընտրութեան մասնակցած են ընտրողներու հարիւրին 78ը, եւ եթէ, ծերակոյտի համար այդ համեմատութիւնը կ'իջնէ հարիւրին 63ի, պատճառը այն է որ ծերակոյտի քուէարկութեան համար նուազագոյն տարիք նշանակուած է 30ը, եւ շատ մը կիներ չեն ուզեր հրապարակաւ իրենց տարիքը յայտնել:

Որոշապէս կարելի չէ ըսել, թէ ի՛նչ ազդեցութիւն ունեցած է կիներու քուէարկութիւնը Լեհաստանի ընդհանուր քաղաքականութեան վրայ, որովհետեւ՝ երկու սեռերը զատ-զատ չեն քուէարկեր: Բայց բոլոր հոսանքներն ալ կ'ընդունին, որ կիները եթէ քուէարկութեան չմասնակցէին, երկրին մէջ որոշ արմատական փոփոխութիւններ եղած պիտի ըլլային: Ուրեմն ըսել կ'ուզեն, թէ միւս երկիրներու սեռակիցներուն նման, լեհ կիներն ալ՝ ընդհանրապէս պահպանողական են: Թունդ կրօնամոլ, մանաւանդ գիւղացիները, եւ կղերականներու անմիջական ազդեցութեան տակ, պարզ է թէ, անոնք իրենց քուէները կուտան «քրիստոնեայ» կուսակցութեան ու ազգայնականներուն: Փոքր ի գլուխ եկող կուսակցութիւնները ստիպուած են այս պարագան նկատի առնելու: Հակակղերական ամենափոքր պայքար մը կրնայ ուրիշ կողմ փոխադրել կիներու քուէներու ծանրութիւնը: Կղերապետութեան ազդեցութեան գլխաւոր մէկ ապացոյցն ալ այն է՝ որ պետութիւնը եւ եկեղեցին բաժնուած չեն դեռ: Աշխարհական չէ նաեւ դպրոցը: Սկիզբի տարիներուն, կառավարութիւնը ամուսնալուծման ծրագիր մը կը ներկայացնէ, բայց կը ստիպուի ետ առնել, կղերականներու պայքարին պատճառաւ, — կաթոլիկ եկեղեցին արգիլած է ամուսնալուծումը:

Բացի կրօնական եւ անոր հետ առնչութիւն ունեցող հարցերէն, կիներու ազդեցութիւնը աննշան եղած է. որովհետեւ շատ ներկայացուցիչներ չեն ունեցած պետական մարմիններու մէջ: Զորս յաջորդական ընտրութիւններուն, 444 երեսփոխան ունեցող ժողովին, եւ 717 անդամ ունեցող ծերակոյտին մէջ իրենց թիւը կը տարուբերի 8էն 14ի միջեւ: Բաղդատմամբ այրերուն, մեծ չէ նաեւ իրենց թիւը թաղապետական մարմիններուն մէջ, հազիւ 400 հոգի, եւ մեծամասնութեամբ քաղաքներու մէջ, որովհետեւ գիւղացիները չեն ուզեր, որ կին մը ներկայացնէ պետական ուժը:

Ֆէմինիստ շարժման վարիչները կը բողոքեն այս անարդարութեան դէմ, եւ զայն կը վերագրեն «այրերու մենատիրութեան»: Վշտացած են, որովհետեւ բոլոր կուսակցութիւնները իրենց օժանդակութեան կը դիմեն ընտրական պայքարի առեն, եւ իրենք սիրայօժար ու խանդավառութեամբ կ'աշխատին, բայց ... ցանկի վրայ գտնուող այր թեկնածուներուն համար: Շատ մը կիներ, միշտ զոհաբերողի այս դերէն ձանձրանալով, վերջին ընտրութիւններուն, երբ կառավարութիւնը ընտրական մարմինները կը կազմէ միայն կիներէ, կը խնդրեն որ թոյլ տրուի իրենց կին թեկնածուներու ցանկ մը ներկայացնել ընտրող զանգուածին: Առաջարկը կը մերժուի, որովհետեւ, կէս բռնակալ կառավարութիւնը կ'ուզէ միակ ցանկ մը ներկայացնել, եւ երկրորդ՝ անոր համար, որ «ընտրողները շատ դժուարահաճ են կին թեկնածուի մը հանդէպ, կատարելութիւն պահանջելով անկէ, եւ կը նախընտրեն միջակ այր մը» ինչպէս կը պատմէ հեղինակով, ծերակուտական Տիկ. Աննա Հիւպիքան, զինաթափութեան խորհրդաժողովի Լեհաստանի ներկայացուցիչը:

Հետեւաբար, հակառակ իգական կազմակերպութիւններու ջանքերուն, պարզ է որ կին երեսփոխաններուն թիւը մօտաւորապէս նոյնը պիտի մնայ, հաւանական է՝ նոյն իսկ պակսի: Իրենց անկիրթ ընաւորութիւնը, կուսակցական կարգապահութիւնը բանի տեղ չդնելը պատճառ եղած են, որ այրերը կասկածանքով նային իրենց վրայ: Բոլոր կուսակցութիւնները այն կարծիքը ունին, թէ կիները պառակտման տարրը կը կազմեն իրենց մէջ: Յետոյ, եթէ ընկերային հարցերու տեղեակ կիներ կան, շատ պզտիկ է թիւը անոնց՝ որ արդի տնտեսական եւ քաղաքական հարցերու մասին խոր հմտութիւն ունենան: Ասոր պատճառն ալ այն է, որ պատերազմէն առաջ, ինչպէս բոլոր Ռուսիոյ մէջ, Լեհաստանի համալսարաններու դռները եւս փակուած էին կիներու առջեւ: Կին մը բարձրագոյն կրթութիւն կարենալ առնելու համար, ստիպուած արտասահման պիտի անցնէր:

Ճիշդ է, խորհրդարանին մէջ մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ կիները, բայց, եղածները կարելի եղած չափով կարեւոր գործեր տեսած են: Ի նպաստ կնոջ եղած են ընկերային եւ քաղաքական կարեւոր փոփոխութիւններ: Խստացած է պայքարը ալքոլին դէմ. հաստատուած են դատարաններ մանուկներու համար, որոնց դատաւորները 1929էն ի վեր կիներ են: Իրենք են որ, կազմել տուած են «բարքերու իգական ստրկութիւնը», կարեւոր կազմակերպութիւն մը, որ յաջողապէս կը պայքարի պոռնկութեան եւ կիներու վաճառման դէմ, կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերելով:

Սակայն, իգական շարժման վարիչներուն համար, երկու սեռերու հաւասարութիւնը պէտք եղածին պէս իրականացած չէ դեռ:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՍԵՒ ԾՈՎՆ ՈՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Դանուբեան յանձնախումբի պուլկար պատուիրակ Կ. Լազարով կը գրէ «Զօրա» թերթին մէջ.—

Եթէ նոյնիսկ բնականօրէն Սեւ ծովը փակ ծով մըն է, ինչպէս է, օրինակ, Կասպից ծովը, այսուհանդերձ անիկա քաղաքականապէս կը նկատուի փակ ծով մը, որովհետեւ իր միակ մուտքը, Վոսփորը ամէն րոպէ կրնայ փակուիլ այն պետութեան կողմէ, որ փաստօրէն իր ձեռքերուն մէջ կը պահէ անոր բանալիները: Միջազգային Սեւ ծովը բաց է ու ազատ՝ բոլոր ազգերու նաւերու նաւարկութեանը համար, բայց, իրականին մէջ, ան բոլորին կողմէ փակ կը նկատուի, որովհետեւ անոր դռներուն բանալիները կը գտնուին միակ պետութեան մը ձեռքին մէջ: Թէեւ մեզ բոլորովին կտրեցին Եգէականէն, մենք կրկին մեր ակնարկները պէտք ենք ուղղել դէպի Սեւ ծով ու անոր միակ դուռը.— Նեղուցները: Այժմ, երբ կորսնցուցած ենք Թրակիան, միայն այդ ծովուն ու Տարտանէլի միջոցաւ կրնանք ազատ ծովերը հանիլ: Միայն ջուրի այդ ճամբով մենք կարող ենք կատարել ծովային մեր առեւտուրը: Կը փակուի՞ն Սեւ ծովու այդ դուները, — կը փակուի նաեւ մեր ծովային առեւտուրին դուռը ու մենք կը կորուինք բոլոր ծովերէն:

Սեւ ծովու ներքնամասին մէջ մենք կրնանք յարաբերիլ միայն այն երկիրներուն հետ, որոնք տէր են այդ ծովու ափերուն: Այդ պետութիւններն են, — Ռուսիա, Ռումանիա եւ Թուրքիա: Վերջին երկուքին հետ մենք եռուն առեւտուր մը չունինք: Բայց Ռուսիոյ հետ, այժմ մանաւանդ երբ օրինական յարաբերութեան մէջ ենք իր հետ, պիտի կրնանք առեւտրական նշանակելի փոխանակում մը ունենալ:

Այս ծովը մեր միակ սահմանն է Ռուսիոյ հետ: Մինչեւ այժմ այս ջուրերը ծառայեցին որպէս խոչընդոտ՝ երկու երկիրներու յարաբերութեանց համար, բայց սովետ Ռուսիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումէն յետոյ, Սեւ ծովու ջուրերը պիտի ծառայեն որպէս միացուցիչ օղակ երկու երկիրներու: Անոնց վրայ պիտի երթեւեկեն Պուլկարիոյ եւ Ռուսիոյ նաւերը՝ այդ ձեւով դիւրացնելով միացեալ երկիրներու միջեւ առեւտրական փոխանակումը:

Բայց ինչպէս Ռուսիոյ, նոյնպէս եւ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ համար Սեւ ծովը կը մնայ փակ ծով մը: Այս անյարմար կացութիւնը մասնաւորապէս ուժգին ու ցաւագինօրէն զգացուած է ու կը զգացուի ռուսական մեծ պետութեան կողմէ: Սեւ ծովու մէջ գերակշռութեան պայքարները կը լեցնեն ռուսական պատմութիւնը: Գրեթէ բոլոր այն պատերազմները զորս մինչեւ այժմ մղած է ցարական Ռուսիան Թուրքիոյ հետ՝ նպատակ ունեցած են Սեւ ծովու վրայ ազատ երթեւեկը ու նեղուցներէն ազատ անցքը:

Սեւ ծովը ամբողջովին փակ է եղած այն շրջանին, երբ Թուրքերը գրաւած են զայն շրջապատող բոլոր հողերը:

Այն առեն (1540ին) անոնք Սեւ ու Ազովեան ծովերը նկատած են իրենց ներքին՝ թրքական լիճերը: Հազիւ 17րդ դարուն Անգլիացիներու ու Հոլանտացիներու արտօնուած է Սեւ ծովու մէջ առեւտուր ընել, բայց այն պայմանաւ որ թրքական նաւերով բեռնեն իրենց առեւտուրը:

1696ին, Մեծն Պետրոսի առեն, Ռուսերը սկսած են նաւարկել Սեւ ծովու մէջ, բայց Թուրքիա շարունակած է այդ ծովը նկատել իր սեփական — ներքին փակ լիճը, իր մէջ այն համոզումը գոյացած ըլլալով որ՝ եթէ օտար ազգեր սկսին երթեւեկել այնտեղ, պիտի գայ Օսմանեան կայսրութեան վերջը:

Քիւչիւք Քայնարճայի դաշինքէն վերջ (1774) Ռուսիա ձեռք ձգած է Սեւ ծովու մէջ եւ Դանուբի վրայ ազատ նաւարկելու ինչպէս նաեւ Վոսփորէն եւ Տարտանէլէն անցնելու իրաւունքը: Ղրիմի պատերազմէն յետոյ եւ ըստ Փարիզեան դաշինքին՝ (1851) Սեւ ծովը չէզոքացուած է: Ոչ Ռուսիան եւ ոչ ալ Թուրքիան կարողացած են այդ ծովուն մէջ պահել մեծ նաւատորմեր:

Փարիզեան դաշինքը սկիզբը կը դնէ Դանուբի վրայ ու Սեւ ծովու մէջ ազատ նաւարկումին: Այդ դաշինքը, սակայն, նեղուցներուն համար ազատ ռէժիմ մը չի պարտադրեր: Այդպիսի ռէժիմ մը առաջին անգամ կը պարտադրուի հազիւ մեծ պատերազմէն վերջ, Լօզանի դաշնագրով:

Այսուհանդերձ, փաստօրէն, նեղուցներու բանալիները կը գտնուին այն պետութեան ձեռքը, որ հողայնօրէն կը տիրէ անոր ափունքներուն: Եթէ ըստ Լօզանեան դաշինքին եւս Վոսփորի եւ Տարտանէլի եզերքները զինաթափուած են եւ Թուրքիայէն առնուած է այդ գօտիները զինելու իրաւունքը, այսուհանդերձ նեղուցներու տէրը կը մնայ Թուրքիան, որովհետեւ անոնց եզերքները կը գտնուին իր իշխանութեան ներքեւ:

Սեւ ծովը, որ, 1918էն առաջ, ռազմագիտական ու տնտեսական տեսակէտէ Եւրոպայի ամենակարեւոր աւազաններէն մին կը կազմէր, միջազգային առեւտուրին համար իր երբեմնի արժէքը ամբողջովին կորսնցուց, երբ Ռուսիա խորհրդայնացաւ: Ռուսիոյ կղզիացումը նեղուցներու հարցը աննշանակ դարձուց: Ռուսիոյ այս մեկուսացումը՝ մնացեալ առեւտրական աշխարհէն՝ յառաջ բերաւ պատմական Pontus Euxinosի եզերքներուն մինչ այդ ծաղկեալ առեւտուրին ամբողջական անկումը եւ առեւտրական տեսակէտէ զգետնեց Ռուսիոյ երկու մեծ նաւահանգիստները, — Օտեսան ու Պաթումը:

Բայց, տարիները կ'անցնին ու պարագաները կը փոխուին: Ռուսիան այլեւս կղզիացած չէ: Ան եւրոպական պետութեանց մեծ մասին հետ քաղաքական եւ առեւտրական յարաբերութիւն ունի: Այս պայմաններուն տակ, Սեւ Ծովու մէջ առեւտրական կեանքը կը վերսկսի: Բոլոր երեւոյթները կը վկայեն որ Սեւ ծովու նաւահանգիստներուն մէջ առեւտուրը կրկին պիտի սկսի: Տեղի պիտի ունենայ առեւտրական երթեւեկի ուժեղացում մը՝ մէկ կողմէ Ռուսիոյ եւ միւս կողմէ Սեւ ծովեան միւս պետութեանց, ինչպէս նաեւ՝ այն պետութեանց միջեւ որոնք կը գտնուին Միջերկրականեան աւազանին լայնքին: Այս բարենպաստ հեռանկարը սեւծովեան գլխաւոր քաղաքներու — Օտեսայի, Քէօսթէնճէի, Պաթումի, Վառնայի, Պուրկազի եւ Տրապիզոնի — առեւտրականօրէն յաջողութեան պատճառ պիտի ըլլայ:

Ինչ ալ ըլլայ, սակայն, Սեւ ծովը է ու պիտի ըլլայ մեծ բանտ մը Ռուսիոյ համար, քանի որ անոր բանալիները կը գտնուին Թուրքիոյ ձեռքը: Չէ՞ որ Թուրքիոյ կողմէ մեծ պատերազմի ընթացքին Սեւ ծովու փակումը պատճառ եղաւ ռուսական կայսրութեան անկումին: Այժմու Ռուսիան, որ անվհատօրէն կը սկսի վերածնիլ քաղաքական ու տնտեսական տեսակէտէ, չի կրնար հաշուի չառնել այս կացութիւնը: Հարցը աւելի այժմէական կը դառնայ այժմ, երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիան արդէն իսկ կը պատրաստուի սպառազինել նեղուցները, եւ, այդ ձեւով, անոնց փակումը կարելի դարձնել: Այս կացութիւնը, մանաւանդ այժմ, բաւական անհանգստացուցիչ կը դառնայ Ռուսիոյ համար, երբ գիտենք թէ ինչքան վտանգաւոր սկսած է դառնալ, իրեն համար, ծայրագոյն Արեւելքի իր զօրեղ հակառակորդը, — Ճափոնը:

Երբ մարդ բանտարկուած է բանտի մը մէջ ու կը ցանկայ դուրս գալ անկէ, կը յաջողի միայն երկու կերպով, — կամ մեկուսացնելով դռնապանը՝ բռնօրէն, եւ կամ բարեկամանալով անոր հետ:

Ցարական Ռուսիան կը հետեւէր առաջին ուղիին: Ան կ'ուզէր բռնի ուժով մեկուսացնել դռնապանը՝ Պոլսոյ եւ նեղուցներու տէրը դառնալու համար: Ան կ'երազէր Այա Սոֆիայի վրայ կրկին բարձրացնել ուղղափառ խաչը: Սովետական Ռուսիան, սակայն, ընդգրկեց երկրորդ ուղին: Ան աւելի ողջմիտ գտաւ բարեկամական կապ հաստատել «բանտին դռնապանին» հետ: Անոր խոստացաւ իր բազմակողմանի հովանաւորութիւնը՝ զինուորական եւ նիւթական յաջողութեանը ի նպաստ: Ու այդ ձեւով, ան իրեն համար ազատ կը նկատէ, դժուարին պահերուն, նեղուցներու օգտագործումը:

Ռուսիա, հետեւելով այս ճամբուն, Թուրքերը հովանաւորեց, ամենավճռական ձեւով, Փոքր Ասիոյ մէջ Թուրքեւհելլէն պատերազմի միջոցին: Ան Թուրքիոյ տրամադրութեան տակ դրաւ իր բոլոր տրամադրելի միջոցները՝ անոր տնտեսական բարձրացման համար: Թուրքիոյ տուաւ բոլոր անհրաժեշտ հիւսուածեղէնի մեքենաները՝ Կեսարիոյ ընդարձակ գործարաններուն մէջ զետեղելու համար: Աւելի վերջ, Ռուսիա Թուրքիոյ տուաւ իր անվերապահ գործակցութիւնը՝ Գոնիայի եւ Աֆիոնի այժմու մեծ զինագործարաններու կառուցմանը համար, եւ այդ այնպիսի նպաստաւոր պայմաններով որ ոչ մէկ ուրիշ երկիր պիտի չառաջարկէր իրեն: Ասկէ զատ, Ռուսիա ամենամօտ ժամանակին Թուրքիոյ պիտի յանձնէ Ռոստովի իր մեծ գործարաններուն պատրաստած թրաքթէօրներէն, հակառակ անոր որ ինք դեռ եւս պէտք ունի անոնց՝ իր սեփական երկրագործութեանը համար: Նոյն իսկ թրքական երկաթուղիներու կառուցմանը համար Ռուսիա ոչինչ խնայեց եւ օգնեց Թուրքիոյ անոր գլխաւոր երակներուն լրացմանը համար, մանաւանդ այն գծերուն, որոնք նպատակ ունին Անատոլուն միացնելու հայկական բարձր տափաստաններուն հետ: Կ'ըսուի նոյն իսկ, որ Ճափոնի հետ կռուի մը պարագային Ռուսիա Թուրքիոյ թոյլ պիտի տայ Կովկասը գրաւել՝ որպէսզի իր զինուորներով խեղդէ կովկասեան հաւանական ըմբոստութիւն մը:

Բայց Թուրքիան միայն Ռուսիոյ չփացած տղան չէ: Ան փնտռուած է նաեւ ուրիշ պետութենէ մը, որ պատրաստ է դարձեալ զայն ողողելու ընծաներով: Ան զարդարուած է այն պետութեան կողմէ, որ կենսական շահ ունի Սեւ ծովեան բանտը ամէնէն ապահով կերպով փակ տեսնելու ծանրակշիռ պահուն: Այդ երկիրը Ճափոնն է: Ճափոնցիք, իրենց ճարպ[illegible]կութեամբ կը ձգտին, այս պարա[illegible]յին, քաղաքականօրէն օգտա[illegible] միացնել տնտեսականօրէն արժէք[illegible]րին:

Անոնք Թուրքիայէն ուզած եւ [illegible]ցած են մեծ առանձնաշնորհներ Սի[illegible]սինի եւ Անատոլիոյ տափաստաններ[illegible] վրայ բամպակի մշակութեան համ[illegible] ու խոստացած են այդ շրջանները [illegible] բաժել արդիւնաբեր դաշտերու[illegible] այնպէս ինչպէս էին հոմէական [illegible] ջանին: Ճափոնցիք, օգնելով Թրք[illegible] տնտեսութեան, կ'օգնեն իրենք իր[illegible] որովհետեւ այդ ձեւով պիտի ձեր[illegible] ամերիկեան, հնդկական եւ [illegible] գիպտական բամպակներու յապ[illegible] մէն:

Ճափոնցիք պատրաստ են Թուրք[illegible] րուն չինելու նաեւ ուժեղ նաւատոր[illegible] որ գեղեցիկ օր մը կրնայ երեւ[illegible] Սեւ ծովու մէջ: Թէ այդ առեն [illegible] ուորական այդ նաւերուն կայմեր[illegible] վրայ թրքական մահի՞կը թէ ճափ[illegible]նական արեւը պիտի ծածանի — [illegible] մըն է որ դրուած է ամբողջ Թուր[illegible] առջեւ:

Սեւ ծովը կոչուած է կրկին մեծ [illegible] խաղալու Ռուսիոյ մերձաւոր պա[illegible] մութեան մէջ: Պուլկարիան, [illegible] ծովափեայ պետութիւն, շահագրգ[illegible] ռուած է այդ ծովուն ճակատագր[illegible]: Ան կը փափաքի մէկ բան, — դաշ[illegible] ները յարգուին ու իրեն [illegible] արտօն[illegible] խաղաղութեան թէ պատերազմի առ[illegible] — երբ ինք չէզոք կը մնայ — Նեղուց[illegible] ներէն ազատօրէն անցնիլ: Այդպէս [illegible] տրամադրէ Լօզանի դաշնագիրը:

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Կիրակի, սեպտ. 9ին, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մուտքին առջեւ, ամէնէն համեստ հաշուով, 5—600 հոգինոց բազմութիւն մը հաւաքուած էր:

Բուն ժողովուրդն էր եկած այցի իր մեծ զաւկի գերեզմանին: Զինուոր ու մարտիկ, բանուոր ու արհեստաւոր, երիտասարդ ու մտաւորական՝ բոլորն ալ երկիւղածութեամբ ու խորհրդաւոր լռութեան մէջ շրջապատեցին ազգային հերոսին անշուք հողաթումբը: Յարգանքի ու գնահատանքի արտայայտութենէն զատ, առանձին արժէք մը կը ներկայացնէր ուխտագնացութիւնը:

Մեր բնաշխարհին մէջ ուխտագնացութիւն կը կատարուէր սուրբերու գերեզմաններուն, որոնց վրայ մատուռներ ու հոյակապ վանքեր էին կառուցուած: Եւ ո՞վքեր էին սուրբի կոչումին արժանացած մեր նախահայրերը: Անոնք, որ իրենց կեանքը զոհաբերած են յանուն ժողովրդի հոգեւոր ազատագրման, մարտիրոսացած գաղափարի փշոտ ճանապարհին: Իսկ ի՞նչ է եղած Անդրանիկի ամբողջ կեանքն ու գործը, եթէ ոչ հայու հոգին ստրկական կապանքներէ ազատագրելու, անոր ֆիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու եւ իրաւական կացութիւնը բարելաւելու պայքար: Եւ գերեզմանի վրայ ծածանող եռագոյնը կը խորհրդանշէր Անդրանիկի ամբողջ կեանքին ու պայքարին իմաստը:

Սուրբերու շիրիմին ժողովուրդը կ'երթար աղօթելու եւ համակերպման խաչը ուսն առնելու: Աստծու կամքն է, — կ'ըսէր ժողովուրդը ու կը հաշտուէր իր դժոխային կացութեան հետ: Սուրբի հերոսական մարտիրոսացումն օրինակ կ'առնէր ու ինքն ալ կը մարտիրոսանար: Սուրբի կեանքը, գործը եւ գաղափարը մոռացութեան էր տուած եւ աչքին առջեւն ունէր միայն անոր վախճանը:

Անդրանիկի գերեզմանը ոչ մատուռ ունի եւ ոչ ալ դամբարան: Սակայն, այդ համեստ թումբին տակ հանգչող անձը ներշնչարան կը հանդիսանայ մեր ժողովուրդին: Չհամակերպիլ ստեղծուած կացութեան հետ, պայքարիլ իր վիճակը բարեփոխելու համար եւ ապա նոր մարտիրոսանալ յանուն գաղափարի: Անդրանիկի գերեզմանին առջեւ հայ մարդու շուրթերն աղօթք ու աղերսանք չեն շշնջար: Ան գիտէ այլ եւս, որ այդ նոր ուխտավայրին մէջ Անդրանիկն է, որ իր ականջին պիտի պոռայ.— Պայքար, պայքար ու պայքար ...

Եւ Փէռ Լաշէզէն վերադարձողն ինքզինքը Աստուծոյ կամքին չպիտի յանձնէ: Անոր ուղեցոյցը՝ Անդրանիկի կեանքն է, յենարանը՝ Անդրանիկի հաւատքը, սփոփանքը՝ Անդրանիկի գաղափարը, եւ կեանքի իմաստը՝ յանուն այդ գաղափարին իրագործման մղուած պայքարը:

X

Ուխտագնացութիւնը կազմակերպած էր Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը: Կը մասնակցէին Հայ Սպայից Միութիւնը, — Զափահաս Որբերու Միութիւնը, Հ. [illegible] Ը. Մ.ի արիները եւ Հայր. Մ[illegible]թիւններ:

Ճիշդ ժամը 2 եւ կէսին, զօ[illegible] զապահութեամբ, բազմութիւնը [illegible] ժեցաւ գերեզմանատան մուտքէն [illegible] պի Անդրանիկի գերեզմանը: Ա[illegible] ւէն երկու մարտիկներ կը [illegible] Ֆրանսական դրօշը եւ հայկական [illegible]ոյնը: Անոնց ետեւէն թարմ ծ[illegible] ղիկներով պատրաստուած երկու [illegible] ղեցիկ ծաղկեպսակներ՝ մէկը [illegible] Կամ. եւ Մարտ. Միութեան եւ մ[illegible] նոյն միութեան անդամ Պ. Ճգն[illegible] եանի կողմէ: Դուռին առջեւ [illegible] ծախուէր «Ռազմիկ»ի բացառիկ թ[illegible] Անդրանիկի մեծադիր լուսանկար[illegible] որ սպառեցաւ քանի մը վայրկեան[illegible]

Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վարդա[illegible] պուհ եպիսկոպոսը երկու քահան[illegible] րու ընկերակցութեամբ կատարեց [illegible] րոնական արարողութիւնը եւ [illegible] մը բառով վերյիշեց իր առաջին [illegible] դիպումը Անդրանիկին հետ, երբ [illegible] իբրեւ յեղափոխական կոմիտէի [illegible] դամ ընդունած էր Անդրանիկը [illegible] մակերպութեան շարքերը:

Առաջին խօսողն էր Հայ Կամ. [illegible] Մարտ. Միութեան նախագահ՝ [illegible] Տ. Բաղդասարեանը: «Այս գերեզ[illegible] նը, ըսաւ զնդապետը, իր վրայ [illegible] յաղթական կամար եւ ոչ ալ Մ[illegible] Թանէնպէրկի յուշարձաններն [illegible] Այս համեստ հողակոյտը կը ներ[illegible] յացնէ հայ ժողովուրդի տառապ[illegible] ու յեղափոխական պայքարի [illegible] դը: Այս շիրիմին տակ կը [illegible] մէկը, որ Հայոց պատմութեան [illegible] ջին յիսնամեակի մեծագոյն հայ[illegible] նասէրն ու զինուորը եղաւ: Որքա[illegible] ցաւալի է, որ Անդրանիկի մաք[illegible] ոգին ու չարչրկուած մարմինը [illegible] հայրենիքի երկնակամարի տակ [illegible] գտած իր վերջնական հանգիս[illegible] բայց եւ միւս կողմէն բարեբախ[illegible] թիւն է, որ ան հոս է մնացած, [illegible] բազիր ու տառապած ժողովուրդի[illegible] անոր հետ միասին: Որովհետեւ, [illegible] Անդրանիկն իր կենդանութեան օ[illegible] րուն մեզ կորով կը ներշնչէր ու [illegible] նական օրինակով գործունէութ[illegible] ուղեցոյց կը հանդիսանար, այսպ[illegible] գերեզմանը մեզի համար հաւատք[illegible] պայքարի ոգիի ներշնչարան կը [illegible] դիսանայ: Քառասուն տարիներ [illegible] պայքարեցաւ Հայաստանի անկախ[illegible] թեան համար եւ մենք բոլորս կ'եր[illegible] նունք շարունակել այդ պայքարը [illegible] չեւ վերջնական յաղթանակ»:

Ապա ներկայացնելով Հայութեան [illegible] պառակտուած ու հալածական վիճ[illegible] կը եւ քաղաքական անակնկալներ[illegible] յղի պայմանները, բանախօսը կոչ [illegible] բոլոր ազգային գործօն բոլոր տար[illegible] րուն միանալ եւ միահամուռ ուժ[illegible] շարունակել Անդրանիկի կիսատ ձ[illegible] գործը:

Սպայից Միութեան կողմէ հետ[illegible] եալ գրաւոր ուղերձը կարդաց Պ. [illegible] Թաղէոսեան:

— «Նախկին պատերազմիկ [illegible] Սպայից Միութիւնը իր յարգ[illegible] բաժինը կը բերէ մեծ զինուոր՝ [illegible] Անդրանիկի յիշատակին ու կը [illegible]

...ծի անոր Հէրէմին առջեւ: Մեր ազգային հերոսը, ծնունդ առնելով դարերու ընթացքին բռնակալ լուծի տակ կեղեքուած ժողովուրդի ծոցէն, կը խտացնէ իր մէջ մէկ ամբողջ ցեղի արդար վրէժի եւ մարդկային իրաւունքներու հզօր զգացումը: Ան կռուեցաւ յայտարարեց բռնակալութեան դէմ, յենլով միմիայն տառապող ժողովուրդի համակրանքին ու իր անձնուէր հայրենասիրութեան վրայ: Անդրանիկը արթնցուց եւ տարիներու ընթացքին վառ պահեց իր հայրենակիցներու մէջ ըմբոստութեան ոգին եւ ներհուն անձնուիրութեան ու դիւցազնական քաջութեան օրինակ հանդիսացաւ բազմաթիւ հայ կորիւններուն: Այսպիսով յառաջ եկաւ եւ ստեղծանալու ծաւալ առաւ հայ կամաւորական շարժումը, որ իր խոշոր դերն ունեցաւ վերջին պատերազմի ընթացքին Կովկասեան ռազմաճակատին վրայ: Իր արտակարգ զինուորական արժանիքներու եւ հերոսութեան համար Անդրանիկն արժանացաւ բարձր աստիճանի եւ քաջերուն վերապահուած շքանշաններու: Իսկ հայ ժողովուրդը դարեր շարունակ սիրով եւ պարծանքով պիտի պատմէ իր մեծ զաւակի — նորագոյն Վարդանի — մասին, որ մեր ցեղին մէջ արթնցուց կռուի ոգին, բարձրացուց մարտիկի վսեմ առումը եւ յարգանք հարկադրեց հանդէպ Հայուն՝ հարեւան ժողովուրդներու մէջ:

Հայ Սպայից Միութիւնը Անդրանիկը կը նկատէ իր նախակարապետը եւ յաւիտեան հպարտանքով պիտի յիշէ անոր անունը»:

Ա. Ա.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Կիրակի օր Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցան ֆութպոլի մրցումներ: Ամէնէն հետաքրքրական մրցումները եղան Փարիզի, Սէթի, Մարսէյլի եւ Ռուանի մէջ:

⁂ Կիրակի օր տեղի կ'ունենան ընդհանուր Ֆրանսայի մէջ «Փըթի Փարիզիէն»ի կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի առաջին շրջանի մրցումները:

⁂ Մեր ազգակիցը, Օսկար Փափազեան, որ մարզական թղթակիցն է ֆրանսական «Լ'Օթօ» եւ «Փարի Սուար» թերթերուն, Վիէննայէն կը գրէ. — Անցեալ չորեքշաբթի օր Վիէննայի մէջ տեղի ունեցաւ 45.000 հոգիի ներկայութեան Կեդրոնական Եւրոպայի Բաժակի ֆութպոլի մրցումը աւստրիական եւ իտալական խումբերու միջեւ:

Խաղը շատ հետաքրքրական էր: Իտալացիները շատ գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ունեցան: Առաջին խաղամասը լրանալուն ունէին 2 կէտ, իսկ Աւստրիացիները 0: Երկրորդ խաղամասին, գնդակը քառորդ ժամ տարուբերուելէ յետոյ, իտալացի վերջապահին մէկ սխալէն օգտուելով Աւստրիացիները կը նշանակեն իրենց առաջին կէտը, յետոյ կը նշանակեն երկու կէտ եւս, եւ Ամպրոս տը Վիէն կը յաղթէ Ֆութպոլ Գլըպ Պոլոնեի 3—2ով:

Այս խաղը այնպէս մը դասաւորուած է որ միեւնոյն խումբերը նորէն իրարու դէմ մրցելով, կէտի առաւելութիւն ունեցողը կը շահի համբաւաւոր բաժակը: Ուստի ֆինալի մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր Իտալիոյ մէջ իտալական խումբին դաշտին վրայ: Խաղը շատ աւելի հետաքրքրական եղաւ եւ իտալական խումբը ջախջախիչ պարտութեան մատնեց աւստրիական խումբը յաղթելով 5ի դէմ 1 կէտով եւ շահելով բաժակը: Այս խումբը երկրորդ անգամն է որ կը շահի բաժակը:

⁂ Կիրակի օր Վարշաւայի մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի միջազգային մրցում մը: Գերմանիոյ ազգային խումբը մրցելով լեհական համապատասխան խումբին դէմ, յաղթեց 5—2ով:

⁂ Շաբաթ օր Սէնթ Ուէնի Սթատ տը Փարիի մէջ տեղի կ'ունենայ ֆութպոլի բարեկամական մրցում մը, իտալական Փրօ Վըրչէլլի կը մրցի Սէրքլը Աթլէթիք տը Փարիի դէմ:

⁂ Շաբաթ օր Լոնշանի մէջ տեղի ունեցաւ «Լը Ժուռնալ» եւ «Էքօ տէ Սփոր» թերթերու կազմակերպած Ֆրանսայի «Աստղերու» 15րդ մրցումը: Ներկայ էին 70.000ի մօտ հանդիսատեսներ: Մուտքը ազատ էր: Կը մասնակցէին 10 ֆրանսացի նշանաւոր հեծելանուորդներ: Մեկնումի ազդանշանը տուին ծանօթ օդանաւորդներ՝ Գոստ եւ Բոսի: Մեկնումի տեւողութիւնն էր 100 քիլոմէթր (ընդամէնը 27 շրջան): Այս կարեւոր մրցումը շահեցաւ ժողովրդական հեծելանուորդ Անտրէ Լըտուք (Տէտէ), 100 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 1 ժամ 44 վայրկեան 23 1/5 երկվայրկեանէն: Այնպէս որ թէ ինք եւ թէ իր վաճառանիշն է որ շահած է Ֆրանսայի Աստղերու 15րդ մրցանիշը: Անցեալ տարուան ախոյեանը Շարլ Փէլիսիէն (Շառլօ) կուգայ երկրորդ 13 երկվայրկեանի տարբերութեամբ:

⁂ Միեւնոյն օրը կազմակերպուած էր նաեւ Լիլլի Գրուազիէ Լարօշ ձիարձակարանին մէջ «Աշխարհի չափանիշը» հեծելանիւի մրցում մը, որուն կը մասնակցէին ութ ազգերու նշանաւոր 43 ախոյեան հեծելանուորդներ ֆրանսացի, պելճիքացի, իտալացի, գերմանացի, աւստրիացի, սպանիացի, հոլանտացի եւ լիւքսէմպուրկցի որոնց մէջ կը գտնուէին համաշխարհային ախոյեան Քաէրց, Անթօնէն Մանևը, Լափէպի, Սփէչէր, Սթօփէլ, Մարթանօ, Մաքս Պիւլլա, Գանարտօ, Ճէհէր, եւն.: Այս մրցումին դժուարութեան չկրնալով տոկալ, շատ մը հեծելանուորդներ լքեցին մրցումը եւ Պելճիքացի Տնէլ հանդիսացաւ առաջին, իսկ երկրորդ՝ Բօէլս:

⁂ Կիրակի օրուան Փարք տէ Փրէնսի մէջ տեղի ունեցած տըմի ֆօնտի «Հարիւր հազար» (160 քիլոմէթր) մրցումն ալ շահեցաւ ֆրանսացի Ժորժ Փայեարտ, նոյն տեւողութիւնը կտրելով 2 ժամ, 16 վայրկեան 13, 3/5 երկվայրկեանէն:

⁂ Կիրակի օր նոյնպէս Իտալիոյ մէջ տեղի ունեցաւ հեծելանիւի կարեւոր մրցում մը, Հռոմ – Նափոլի – Հռոմ, 462 քիլոմէթր 600: Կը մասնակցէին համաշխարհային համբաւ ունեցող իտալացի հեծելանուորդներ: Մրցումը շահեցաւ Կուէռայ նոյն տեւողութիւնը կտրելով 15 ժամ, 9 վայրկեան 7 երկվայրկեանէն (միջին հաշուով ժամական 30 քիլոմէթր):

⁂ Այսօր, հինգշաբթի գիշեր Նիսի մէջ տեղի կ'ունենայ հեծելանիւի մրցում մը, որ փոխ-վրէժի հանգամանք ունի: Կը մասնակցին Լայփցիկի համաշխարհային ախոյենութեան մասնակցող հեծելանուորդներ Քաէրց, Կուէռա, Անթօնէն Մանևը, Սթօփէլ, Խըքուէռա, Ալպէրթ Պուշի եւ Պրօքարտօ եւն.:

⁂ Կիրակի օր նոյնպէս տեղի կ'ունենայ «Փարի Սուար» թերթին կազմակերպած «Կրան Փրի տէ Նասիօն» հեծելանիւի մրցումը: Այս մրցումը պիտի ըլլայ ժամական հաշուով, եւ հեծելանուորդներու վերջին մենակէտը պիտի ըլլայ Սթատ Պիւֆալօ:

⁂ Եւրոպայի ախոյենական Աթլէթիքի մրցումները որ չորս օրէ ի վեր կը շարունակուէին Իտալիոյ մէջ, Մուսոլինի դաշտին վրայ եւ որուն կը մասնակցէին 24 պետութիւններու պատկանող շատ մը ականաւոր աթլէթիքներ, կիրակի օր վերջանալով, հետեւեալ ազգերը ունեցան ախոյեաններ Գերմանիա՝ 7, Ֆինլանտիա՝ 5, Հոլանտա՝ 3, Հունգարիա՝ 2, Էսթօնիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Լեթոնիա, Շուէտ 1:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՃՐԱԳ ՄԸ ԵՒՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 20 օրուան հիւանդութենէ մը յետոյ, հինգշաբթի 6 սեպտեմբերին, «Սալվաթոր» հիւանդանոցին մէջ, իր աչքերը փակեց Աղավարդ Կակոսեան: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ օր: Բաւական թիւով հայրենակիցներ եկած էին յարգանքի իրենց վերջին տուրքը մատուցանելու:

Դժբախտ երիտասարդը Վանի Հայկաձոր գաւառի Կէմ գիւղացի յայտնի Հարութ Կակոսեանի զաւակն էր:

1918ի Վասպուրականի վերջին նահանջին, շնորհիւ Վասպուրականի կռուող ու մարտնչող երիտասարդութեան, Աղավարդի նման հազարաւոր որբեր, տասնեակ հազարաւոր ժողովուրդով կը հասնին Պարսկաստան: Աղավարդ եւս որբանոց կը դրուի, 1920ին Երեւանէմ կը փոխադրուի: Որբանոցի ցրուումէն յետոյ, արդէն չափահաս կը ձգէ Մարսէյլ կուգայ: Հոս ինքն ալ շատերու նման կը նախընտրէ արհեստ սորվիլ, եւ կը հետեւի կօշկակարութեան: 5—6 տարի առաջ ամուսնացած եւ ընտանիքի տէր դարձած էր արդէն:

Ներքին տկարութիւնը եւ չարաչար աշխատանքը եւ ընտանեկան հոգերը չափազանց մաշեցուցած էին զինքը եւ չկրցաւ դիմանալ հայրենիքի կարօտին: Իր կորուստը խորապէս յուզեց Մարսէյլի Վասպուրականցիները: Հանգիստ իր ոսկորներուն, համբերութիւն իր այրի տիկնոջ եւ համայն պարագաներուն: Այս պաթիւ պիտի առաջարկէի Վասպուրականի Հայր. Միութեան մասնաւորապէս, եւ բոլոր հայրենակիցներուն ընդհանրապէս, որ տէր դառնան իրենց հայրենակիցներու անտէր որբերուն:

Գ. Շարոյեան

ՈՒՐԻՇ ՄԸՆ ԱԼ...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սեպտ. 7ին ցուրտ հողին յանձնեցինք ապրիլեան սարսափներէն հրաշքով ազատուած երիտասարդ մը եւս, Խաչիկ Վարդանեան: Բնիկ Ատանացի, փոքր տարիքէն հայ բեկորներուն հետ կուգայ Ֆրանսա, ուր կը լծուի սեւ աշխատանքի, իր օրապահիկը հայթայթելու համար: Օրական 14 ժամ աշխատելով ֆիզիքապէս կը տկարանայ: Շատ կը գանգատէր, ձանձրացած էր աշխատանքէն.— «Եղբայր, քաշուելիք բան չէ, առաւօտեան ժամը 3էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9 աշխատանք տանիլ»:

Խառնուածքով տաքարիւն, երբեմն վէճի կը բռնուէր իր հակառակորդներուն հետ: Որ եւ է քաղաքական հոսանքի չէր պատկաներ. բայց միշտ համակրութիւն ունէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր վարած ազգային քաղաքականութեան հանդէպ: Շատ կը զայրանար որ խաչակրութիւն մը բացուած է ազգային եռագոյն դրօշին դէմ: Մէկ կողմէ ազգային ցաւը, միւս կողմէ իր ֆիզիքական տկարութիւնը աւերներ գործեցին: Բժիշկներու խորհուրդով կը լքէ իր սեւ աշխատանքը ու կը քաշուի Սէնթ Անթուան բարեկամի մը մօտ հանգստանալու, յետոյ կ'իյնայ հիւանդանոց, ուր սեպտ. 6ին փակեց իր աչքերը:

Սիրելի Խաչիկ, այս երկրորդ թող ծաղկեփունջ մը ըլլայ քանդչորս գարուններուդ: Հանգիստ ոսկորներուդ: Կ. Տ.

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գրած էինք թէ պուլկարական կառավարութիւնը օրէնք մը քուէարկած է, պետական ապահովութեան մասին: Այս օրէնքը ուղղուած է Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութեան դէմ, թէեւ անուն չի յիշուիր: Ահաւասիկ օրէնքին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

Կ'արգիլուին ամէն տեսակ կազմակերպութիւններ, խմբակներ կամ անոնց հատուածները, որոնք իրենց քաղաքական նպատակին հասնելու համար, բացի պետական պաշտպանութեան օրէնքի յօդ. 1ի նախատեսուածէն, կը քարոզեն կամ կը գրգռեն դէպի ոճիր, պաշտօնեաներու կամ մասնաւորներու անձին կամ կեանքին դէմ կամ կը գրգռեն թշնամական գործողութիւններ՝ օտար պետութիւններու դէմ, կամ անոնք, որ նոյն նպատակներով կը ծառայեն կամ կ'ուզեն ծառայել ոճիրով, բռնութիւնով, զէնքով կամ ահաբեկչական գործողութիւններով:

Նոյնպէս կ'արգիլուին այն կազմակերպութիւնները, խմբակները կամ անոնց հատուածները, որոնք որ եւ է ձեւով կ'օգնեն վերոյիշեալ կազմակերպութիւններուն եւ խմբակներուն:

Ով որ կը ստեղծէ կազմակերպութիւններ, խմբակներ կամ անոնց հատուածները, յիշուած յօդուած 1ին մէջ, կամ անդամ կ'ըլլայ անոնց, կը պատժուի: Ստեղծողները եւ կազմակերպողները 5—10 տարի խիստ բանտարկութեան կը դատապարտուին եւ 50—500 հազար լէվ տուգանքի, իսկ անդամները մինչեւ 5 տարի խիստ բանտարկութեան եւ 5—50 հազար լէվ տուգանքի:

Ով որ միջոցներ կը հայթայթէ, կը պահէ, կը դիւրացնէ, կը պաշտպանէ կամ կ'օգնէ խորհուրդներով կամ ուրիշ կերպով յօդուած 1ով յիշուած կազմակերպութիւններուն, խմբակներուն կամ անոնց հատուածներուն կամ անդամներուն, կը պատժուի մինչեւ 3 տարի խիստ բանտարկութեամբ եւ 10էն 100 հազար լէվ տուգանքով:

Ով որ կ'ընդունի, կը պահէ, կը փոխադրէ, կը հաւաքէ կամ կը պատրաստէ զէնքեր, կը սարքէ պայթուցիկ առարկաներ կամ նիւթեր, որ գիտէ կամ համաձայն հանգամանքներու պէտք է ենթադրէ, որ անոնք կրնան ծառայել այն գործողութիւններուն, որ յիշուած են յօդուած 1ի մէջ, կը պատժուի մինչեւ 3 տարի մութ բանտարկութեամբ եւ 10էն 150 հազար լէվ տուգանքով:

Անոնք որ յարաբերութեան մէջ կը մտնեն արտասահման գտնուող անձերու, խմբակներու կամ ընկերութիւններու հետ, կամ օտար կառավարութիւններու հետ, պատրաստելու կամ կատարելու համար յօդուած 2, 3 եւ 4 յիշուած ոճիրները, կը պատժուին ոչ նուազ 5 տարի մութ բանտարկութեամբ եւ 50էն մինչեւ 300 հազար լէվ տուգանքով:

Այս օրէնքով դատապարտուածները կը զրկուին քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներէ, համաձայն պատժական օրէնքի յօդ. 30ի, դատարանէն որոշուած պայմանաժամով:

Այն առարկաները, որոնք ծառայած են կամ նշանակուած են կատարելու վերոյիշեալ յանցանքներէն մէկը կամ 1 եւ 4 յօդուածներու, ինչպէս նաեւ յօդ. 10ի մէջ յիշուածները, կը բռնագրաւուին:

Ով որ գիտէ թէ այս օրէնքին մէջ յիշուած յանցանքներէն մէկը կը նախապատրաստուի եւ այդ մասին չի հաղորդեր իշխանութեան, կը պատժուի բանտարկութեամբ:

Ով որ կը թաքցնէ կամ կ'օգնէ փախուստին այն անձերուն, որոնց մասին գիտէ կամ հանգամանքներու բերումով պէտք է ենթադրէ թէ կատարած են այս օրէնքով նախատեսուած յանցանքներէն մէկը, կը պատժուի մինչեւ 3 տարի խիստ բանտարկութեամբ եւ 10—50 հազար լէվ տուգանքով: Այս կէտը չի գործադրուիր թաքնուող անձերու ծնողներու, զաւակներու, ամուսիններու, եղբայրներու եւ քոյրերու վերաբերմամբ:

Ով որ կ'անդամակցի այս օրէնքով արգիլուած կազմակերպութիւններուն, խմբակներուն կամ անոր հատուածներուն կ'աջակցի, չի կրնար ոչ ընտրուիլ եւ ոչ ալ նշանակուիլ պետական, քաղաքապետական եւ հանրային պաշտօն ստանձնել, իսկ եթէ պաշտօնի մէջ է՝ կը հեռացուի:

Ով որ գիտակցաբար կը նշանակէ կամ կը պահէ վերոյիշեալ անձերը պաշտօնի մէջ, կը պատժուի մութ բանտարկութեամբ:

ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Հայաստանի ներքին գործավարութեան փոխ – լիազօր նշանակուեցաւ Արամ Յարութիւնեան:

Հողային փոխ–գործավար նշանակուեցաւ Գէորգ Գզթունի:

Հողային փոխ – գործավարին օգնական նշանակուեցաւ Արշակ Շահնազարեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՕՐԷՆ ԵՒ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— o —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 սեպտ.).

— «Էջմիածնի կաթողիկոսը, որ փաստօրէն կալանաւոր մըն է, ամերիկահայ թեմին վերաբերմամբ վերջերս ըրած է կարգադրութիւն մը, որ բացարձակապէս ապօրէն է եւ իր հետեւանքներով միանգամայն վտանգաւոր:

Ասկէ առաջ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը, որուն կ'անդամակցի ծանօթ չեկիստ «հոգեւորական» մը, կարգադրած էր ամերիկահայ օրինաւոր Կեդր. Վարչութեան ենթարկուելու ապօրինի «Կեդր. Վարչութեան» եւ նոյնքան ապօրինի «առաջնորդական տեղապահին», որոնք ոչ մէկ հեղինակութիւն ու վստահութիւն կը ներկայացնեն ամերիկահայ գաղութի նեղող մեծամասնութեան համար, պարզապէս խաղալիկներ են հայ կեանքին մէջ խորհրդային քաղաքականութիւն վարող տարրերու ձեռքը եւ մեծագոյն պատասխանատուներէն մէկը, ամերիկահայ գաղութի աղետաւոր պառակտման:

Այս շիլ ու տխմար կարգադրութենէն դեռ անբաւական, Էջմիածինը ըրած է նոր *կաֆ* մը, այս անգամ *կարգալոյծ* հռչակելով երկու անբասիր եւ ժողովրդանուէր եկեղեցականներ՝ Ղեւոնդ վրդ. Մարտիկեանն եւ Նշան քհյ. Փափազեան, որոնք իրականին մէջ ոչ մէկ վէճ ու խնդիր ունեցած են Էջմիածնի կամ հոգեւոր իշխանութեան հետ, բնաւ թերացած չեն իրենց պաշտօնին մէջ եւ, ընդհակառակն, փորձած են իրենց բոլոր կարելին, որպէսզի հայ եկեղեցական օրէնքները եւ սահմանադրական կանոնները յարգուին, ինչպէս նաեւ վերջնապէս չպառակտուի ամերիկահայ թեմը, որմէ տուժողը առաջին հերթին պիտի ըլլայ Էջմիածինը կամ հայ եկեղեցին:

Գիտենք, ի հարկէ, որ Էջմիածինը անկախ չէ իր քայլերուն մէջ եւ ստիպուած է իր փաստական տէր Չեկայի ցուցմունքներով շարժիլ: Բայց այս վերջինին մէկը միւսէն ապօրէն եւ վտանգաւոր կարգադրութիւններէն կրնար խուսափիլ ան, եթէ գէթ տարրական չափով ուզէր յարգել իր մարդու եւ պաշտօնի արժանապատւութիւնը կամ գոնէ հեռաւորապէս նկատի առնէր հայ եկեղեցիի եւ հայկական մեծ գաղութի մը ամէնէն կենսական շահը:

Այս պարագային մեր պահանջը Էջմիածնէն ոչ մեծ է, ոչ ալ անհնարին: Էջմիածինը գիտէ թէ ինքը ոչ միայն շատ հեռու է հայ գաղթաշխարհէն, այլ եւ շատ անծանօթ հոն տեղի ունեցող իրադարձութիւններուն: Ան գիտէ որ հայկական կիրքը կը գործէ սփիւռքի հայ գաղթաշխարհին մէջ եւ կիրքերու այդ փոթորկապարին մէջ հազիւ լսելի է ճշմարտութեան ձայնը, որ կարմիր գիծէն անդին չի ալ հասնիր բնաւ: Ան գիտէ մանաւանդ, որ իր պարտականութիւնն է ամէնէն առաջ վերահասու ըլլալ ճշմարտութեան, առաջինը յարգել հայ եկեղեցական օրէնքներն ու աւանդութիւնները, կողմ չբռնել բնաւ, արծարծուած կրակին վրայ իւղ չլեցնել ի զուր եւ առաջնորդուիլ հայ եկեղեցիի եւ հայ ժողովուրդի ամէնէն կենսական շահերէն:

Գիտնալով հանդերձ այս բոլորը, Էջմիածինը իր «ցնցող» կարգադրութիւններով արջի ծառայութիւն կը մատուցանէ պարզապէս հայ ժողովուրդին եւ հայ եկեղեցիին ու, գիտակցաբար աջակցելով հայ կեանքի քանդիչ ուժերուն, կը զրկէ ինքզինքը ամէն տեսակ հեղինակութենէ եւ վստահութենէ ու կը փորէ իր գոյութեան հիմերը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵԼՕ

— o —

Այս համբերութիւնը, քաջութիւն մը էր մէջ, պատրաստուած իր բոլոր ուժով, ընկրկել չէր գիտեր, կը քալէր նոյն իսկ երբ արիւն կար, կը սնանէր արիւնով: Ասոր համար իր գործերուն մէջ օրուան մարդը, ամէնէն եփածը, ձեռքը ինկածը կը խղդէր, չէր թողուր: Ասով մէկտեղ յարգուած մարդ, իւրաքանչիւրին իր ժպիտը ունէր, մանաւանդ Մուլլի պէյնիրուն, շարունակ կը խնդար, բերանը չէր գոցուեր:

— Ծօ տղաք, երթալով շուն կը դառնաք կը կրկնէր շատ հեղ, երբ անոնք հայհոյանքին բերանը կը բանային, ու կառակը խառնելով տեսակ մը ծաղրաժխորի, թեթեւ կիրքերու, բառերը իրենց տեղը կը գտնէին, կը հնչէին ուժով:

Երբեմն ալ երկու բառով կը կապէր, կ'առնէր դիմացինին հոգին, ու կը սկսէր ուղածին պէս զգել, մինչեւ որ հասնէր նպատակին, ալ անկէց ետք, քթէն բռնուած սրս մըն էր ան:

Այս բառերը պարզ էին, բայց Հաճի Աղէկի շրթունքներուն վրայ, խառնուած խնդուն ձայնին, կը կապէին դիմացինին լեզուն, իր լեզուն էր որ կը դառնար ու կը խօսէր անոր բերնին մէջ:

Այս բառերը իր զաղտնիքը, անոնցմով, միսը ոսկորներուն տակ առած շուն մը, կը խածնէր, կը ճզմէր, մինչեւ որ փրցնէր կտորը, մինչեւ որ լեզուն իր պապակը անցընէր արիւնով:

×

Հաճի Աղէկ, Մուլլիի պէյնիրուն բերնին բառերը գործածելու մէկ հատիկ արուեստագէտը, պէտք եղած քաջութեան հետ, բաւական ալ սրտի լայնութիւն ունէր՝ այդ միջավայրի մարդոց մօտենալու համար:

Այդ միջավայրի մարդը՞ կը ...

Անոնք կ'ատէին մէկզմէկ՝ իրենց յատուկ նախանձի խառնուած տեսակ մը ատելութիւնով, բայց կը լռէին, անոր խօսքը անգամ եղած չունէր օր մը օրանց: Այդ ատելութիւնը իրենց կիրքերը կը բարկցնէր, այդ ատելութիւնը օձի մը կիծին պէս կ'երկնցնէր լեզուներին, բոց կուտար անոնց: Այդ ատելութիւնն էր որ իրենց հպարտութիւն կուտար: Այդ ատելութեան հպարտութիւնը Մուլլին նետած էր Հաճի Աղէկին ոտքերուն տակ:

— Ծօ լակոտ, կ'ըսէր ու կը խնդար երբ

— Հաճի՛ Աղէկ, կը պատասխանէր Մուլլի, ու կը նայէր ներող հպարտութեամբ:

Ըսուած այս երկու բառերը կ'ամբողջացնէին իրարու հնչում, իրարու կուտային իրենց շեշտերուն չափ ալ խորունկութիւն:

Հաճի Աղէկին ուզած բաներն էին ասոնք, որովհետեւ, երբ ժպիտով մը չէր կրնար դիմացինին գլուխը դարձնել, իր բառերը ունէր:

Եւ օր մըն ալ, գլուխ գլխի խօսակցութիւնները, գինիի պէս տաքցուցած գլուխը, երբ Մուլլիի ականջին կը քսուէին այս բառերը, սրտի անորոշ փայլակումներ կ'ունենար, մտածումի մտքերներ կը ցատկէին ուղեղէն, ու մշուշ մը, հեռաւոր լոյսի պէս կը խորունկնար, կը ծփար ներսը, մանաւանդ Հաճի Աղէկ շատ պատմութիւններ ըրած, անոնց տուած էր աչքի խտղտանք տուող հպարտութիւն: Մուլլի անոնց խենթը եղած, հատ մը էվէլ խմելուն պէս, սրտին երեսը կ'ելլէին, կը դողային, կը խառնուէին իրարու, ալիք կը դառնային:

×

Հաճի Աղէկ, իր խօսքը լմնցնելէն ետք, երբ կը լռէր, կը նայէր հաստատօրէն, իր պզտիկ ժպիտին հրապոյրը բերնին տարածութենէն աւելի բան մը, չափ չունէր: Այդ պահուն, Մուլլին կը մոռնար ըսելու բաներ, որոնք պահ մը առաջ իր ներսը պատրաստ, կը խլրտէին, ձայն կուտային:

Այդ պզտիկ ժպիտը մասնաւոր տեղը ունէր Հաճի Աղէկի սրտէն վեր:

Այդ պզտիկ ժպիտով առած Մուլլիի հոգին, ան աչքերը գոց, կոյրի նման կը սորվէր մուրհակները ...

Ու ժառանգելիք հողերը ձեռքէ երթալու վրայ, կը մտածէր Մուլլի, կը չարչրկուէր դատապարտուած: Քունը փախած աչքերէն, կեանքը իրեն շատ ծանր, կը մթագնէր ...

Զ.

Վերադարձի ժամն էր իրիկուան:

Երիտասարդները, շատ երիտասարդները մանաւանդ, կը քալէին չարչրկուէր դատապարտուած: Քունը մրցում մը զուարճալի: Տարիքաւորները, պահած իրենց սովորական դանդաղութիւնը, առէն առէն կանգ առնելով ճամբուն մէջտեղը, կը շարունակէին իրենց խօսակցութիւնը, իրենց տարիքին վայելուչ լրջութեամբ:

Ցուցումի մը սաստկութիւնը ունէր վերադարձի ժամը, կը տաքնար, իր արագութիւնը կ'առնէր: Ձայները, երբ ամէն դիէ կը հանդիպէին, կը խառնուէին իրարու, ալ աւելի կ'անուշնային, կը մօտենային սրտերուն:

Վերադարձի պահն էր իրիկուան:

Սրտերու միացումի վերադարձն էր կարծես, օրուան ժամերուն խորհրդաւոր վերադարձը սպասուած: Ու չուկայէն տուն կը վերադառնան՝ իրենց սրտերուն միութիւնը պահած կերպարանքով ...

Այնտեղ ուր կը վերջանար չուկային պոչը՝ խառըքնին տակը, շարժումը կը շատնար, կ'ամփոփուէր: Հոն, իրենց իրիկուան գնումները կ'ընէին շատեր:

Հոն, մութին հետ կը սկսին ձայները, ախորժակին դպող ձայներ, համով լեցուն, հոտով լեցուն: Ամէն իրկուն միեւնոյն յանկերգը, միեւնոյն եղանակը, բայց ամէն իրկուն նոր յուզումի մը բոցովը թրթռուն: Իրիկուան հրաւէրն է ան, կը կանչեն անցորդին, կը պոռան սրտերնին տաք:

Այդ մարդիկը ծխողին ներշնչումը ունին, կը գտնեն բառերու ամէնէն զուարճալիները, ամէնէն պարզերը թէեւ: Իրենց ծախու ապրանքին պիտակն է ան՝ իրենց սրտէն փրթած:

Կը պոռան, կը պոռան, կը կանչեն,

— Ջէթունիս նայէ, Հանէս ախպար, եղ վրայէն կը կաթէ, կեր մէկ հատ, համը նայէ:

— Հանէս ախպար, ծուռ աչքով մի նայիր հավըղիս, լուսնի պէս, լո՛ւս կուտայ, լո՛ւս ...

Քիչ մը անդին ուրիշ մը,

— Կաթի պէս, կաթի պէս կը պոռայ, չիտակ, մանըճըր Պէյրօս ախպար, պանիրիս նայէ, պանիրիս, կաթ կը վազէ, կաթ...

— Ծօ Հաճախպար, կը կանչէ ձկնավաճառը, ձուկ մը կերած ըլլի, օխճը, օխճը, հոգին վրան է. ուրիշ տեղ մ'երթար:

— Հրամմեցէք, կը պոռայ ուրիշ մը հրամմեցէք, խաւէլիֆին հրամմեցէք: Թել թել, խուս ալիւրով շինուած է, ճերմակ ալիւրով, ձիւնի պէս, հրամմեցէ՛ք, հրամմեցէք:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(9)

(Շար.)

Սթավիցքիի յանձնաժողովը կը փակուի

Սթավիցքիի քննիչ յանձնաժողովը որոշեց նիստ գումարել եւ-րեքշաբթի օր, մանաւանդ որ շատ փշոտ խնդիր մը կը գտնուի սե-ղանի վրայ,— դատաւոր Փրէնսի սպանութեան հարցը:

Ինչպէս կը յիշուի, յանձնաժողովը առաջարկած էր հրատա-րակութեան տալ գաղտնի ոստիկան Կիյոմի տեղեկագիրը, բայց դատական նախարարը մերժեց: Այժմ խնդիր ծագած է եւ յանձնա-ժողովը կը գտնուի հետեւեալ չորս հարցերուն առջեւ.— 1. Իր կողմէ հրատարակութեան տալ տեղեկագիրը. 2. Միայն որոշ մա-սեր հրատարակել. 3. Հրատարակութեան տալ այդ տեղեկագրի մասին կազմուած զեկոյցները. 4. Յանձնաժողովին կողմէ նոր ի նորոյ քննութիւն կատարել դատաւոր Փրէնսի սպանութեան մա-սին, լսելով բոլոր վկաները որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն:

Ուղղակի օդանաւ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգ. միջեւ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ յաջող արդիւնքի մը յանգած են այն փորձերը որ կը կատարուէին ամիսներէ ի վեր, օդանաւա-յին երթեւեկ մը հաստատելու համար Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգնե-րուն միջեւ: Շինուած է հսկայ օդանաւ մը, որ պիտի բանի Լոն-տոնի եւ Նիւ Եորքի միջեւ: Օդանաւը կրնայ առնել 30 ճամբորդ եւ հինգ նաւազ: Շարժանիւները ունին 3000 ձիու ուժ: Վերջին փորձերու ատեն, արագութիւնը հասած է ժամական 300 քիլո-մէթրի: Ատլանտեանը նեղքելէ առաջ, օդանաւը պիտի բանի հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկայի միջեւ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հակառակ միջնորդներու միջամտութեան, հիւսուածեղէնի բանուորներու գործադուլը կը ծաւալի Մ. Նահանգներուն մէջ: Գործարանատէրները փորձեցին նոր բանուորներ վարձել, բայց չյաջողեցան: Խռովութիւններն ալ անպակաս են:

ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Ընկեր Սեդրակ Գարակէօզեանի տիկինը Փորթ տ'Օրլէանի հանրակառքի կայարանէն դէպի Մէթրօ գացած ժամանակ՝ անծա-նօթ կառք մը իրեն զարնուած ու գետին տապալած է: Անմի-ջապէս տարուած է հիւանդանոց ուր հարկ եղած դարմանումները ըլլալէ վերջ փոխադրուած է բնակարան: Տիկինը մեծ ճեղք-ուածք մը ստացած է իր կուրծքէն եւ բազմաթիւ վէրքեր իր դէմ-քէն որոնք բարեբախտաբար անվտանգ են:

ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց ռուսերէնի նոր բառարան մը հրատա-րակել: Գործը պիտի բաղկանայ երեք հատորներէ, որոնց առաջինը լոյս պի-տի տեսնէ մէկուկէս ամիսէն: Միւս երկու հատորները պիտի վերջանան 1936ի սկիզբը: Այս բառարանը ան-հրաժեշտ կը համարուի մասնաւորա-պէս անոր համար որ լեզուն ահագին փոփոխութիւններ կրած է 1917էն ի վեր: Յեղափոխութիւնը բազմաթիւ նոր բառերով եւ ասութիւններով եւ համառօտագրութիւններով ճոխացուց լեզուն: Բառարանին խմբագրական մարմնին անդամներն են, յայտնի բանասէրներ — Ուշակով, Վինոկրա-տով, Վինոկուր, Լարին, Տոմաշեւս-կի, Մեչերդակով եւն.: Իւրաքանչիւր հատորէն պիտի տպուի 40,000 օրի-նակ: Այս գործը անհրաժեշտ է նաեւ անոր համար որ Վլատիմիր Տալի քա-ռահատոր բառարանը գրեթէ սպառած է եւ այլեւս չի համապատասխաներ ներկայ ռուսերէնի պահանջներուն:

Հ. Յ. Դ.

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողո-վի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հե-տեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

Մուրատ խումբ այսօր Հինգշաբթի:
Վռամեան խումբ վաղը Ուրբաթ:
Մջօ խումբ այս Շաբաթ:

Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն-կերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սր-ճարանը:

ՕՐ. ՔՆԱՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
Պ. ՏԻԳՐԱՆ ՊՈՂՊԱՏ
Նշանուած
Շավիլ, 2 Սեպտ. 934

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՏԻԿԻՆ ՄԵՂՐԻԿԵԱՆԷ, որ երկու ամիս առաջ կը բնակէր 12. rue Lucien Perquel, Montmorency, ստիպողաբար հաղորդել իր հաս-ցէն Յառաջի վարչութեան:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. Խաչի ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԵԼԻՔ ԴՊՐՈՑԻՆ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ սրճարանին մէջ 45, rue de la Défense, Իսի-լէ-Մուլինօ

գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, պար:
Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:
Հաղ. միջոց.— Առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Կար տ'Իսի:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ Ֆ. Կ. Խաչի ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ կողմէ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Café Tabac de Comèteի վերնայարկը (1, Place de la Comète, Asnières):

բանախօսութիւն, երգ, նուագ, կովկասեան պարեր:
կը նուագէ Թառիստ Ռուբէն:
Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:
Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս CI (45) առնել Մատըլէնէն, իջնել Place Comète. Asnières.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ"ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.: Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հատուած յուշերից».— Յ. Զաւրեան, «Սայեաթ Նովա».— Զօր. Գ. Ղորղանեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— Ա. Խոնդկարեան, «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— Սամսոն, «Հայաս-տանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— Պրոֆ. Զ. Աւալով, «Բա-թումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժո-ղովից».— ԱՆՑԵԱԼԻՑ՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրօֆ. Գայեան եւ այլք).— Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախոր-եան եւայլն).— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Յաւելուած, Վ. Նպ. Մանկունի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.— Նկարներ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւ-ները:

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղերէն կը խնդրուի իրենց հասցէն հաղորդել Փարիզի Տիգրա-նակերտի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղին հետեւեալ հասցէին.— Տիգրան Գահվէճեան, 26, Rue Blanqui. Paris (13):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մեծադիր քարտէսը որ 20 ֆրանքի կը ծախուէր, հեղի-նակին անձկութեան բերմամբ մնա-ցած 500 օրինակը՝ կանխիկ եւ մէկ գնորդի, հատը մէկ ֆրանքէն պիտի տայ: դիմել՝ Patrikianի, 48, rue du Centre. Lagarenne-Colombes, Seine:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

Ճէնիսըն սկսած էր աւելի յստակ – օրէն խորհիլ. չէ՞ր կրնար, արդեօք, իրեն ի նպաստ յեղաշրջել յանկարծ կացութիւնը որ բաւական ծանր կ'ե – րեւար: Անմիջապէս հասկցաւ որ իր աջ կողմը նստող նիհարակազմ մարդը որ Նիւ Եորքէն եկած էր, Ամերիկեան ընկերութեան ներկայացուցիչն էր. այդ մասին տարակոյս չունէր. հինգ հազար ոսկի պիտի վճարէր: Ուրեմն տակաւին ժամանակ կար: Ոստիկանին նայեցաւ եւ յանկարծական որոշումի մը համար մէկու մը չնչտով պատաս-խանեց.

— Լէյտիին ձեռագիրը կրող թուղթ մը գտայ հոն ուր Ճէքինը մեռաւ:

— Ի՞նչպէս հասկցար. անոր ձեռա-գիրը չէիր ճանչնար...

— Ոչ. բայց անմիջապէս յետոյ Քրիսի Ուօքըրէն իմացայ որ Ալֆրէտ Ճէքին այդ իրիկունը կնոջ մը ընկե-րակցութեամբ գինետունը կը գտ – նուէր ժամը 10էն 10.30: Այդ տեղե – կութիւնը մտքիս մէջ նոր գաղափար մը արթնցուց: Ետեւթըն պանդոկը գացի եւ այդ նամակին թուղթը բաղ – դատեցի պանդոկին թուղթերուն հետ եւ տեսայ որ յար եւ նման էին: Յե – տոյ Կրինէն իմացայ որ երբ Ճէքին ծխարանն էր՝ կին մը գրասեղանին առջեւ նստած նամակ կը գրէր. ուրե-մըն այն եզրակացութեան յանգեցայ թէ անիկա գրած էր իմ ձեռքս գտ – նուող թղթիկը որուն մէջ ժամադրու-թիւն կուտար Ճէքինին՝ Էնսայի Կար-տընսի անկիւնը որ շատ մօտ է գինե-տան. Կրինի միջոցաւ հասկցայ թէ այդ կինը Լէյտի Զիլն էր...

— Յետո՞յ..

— Իրեն գացի եւ պատմեցի ինչ որ գիտէի... այսինքն իր հանդիպումը Ճէքինին հետ՝ գինետան մէջ...

— Յետո՞յ...

— Առաջարկ մը ըրաւ...

— Դրամ առաջարկեց չէ՞...

— Այո, որպէսզի լուռ կենայի... շատ զօրաւոր պատճառներ ունէր այդ հանդիպումը կամ Ալֆրէտի հետ իր ունեցած բարեկամութիւնը գաղտնի պահելու համար...

— Ի՞նչ պատճառներ, բան մը ը – սա՞ւ այդ մասին...

— Ոչ, երբեք չըսաւ, չեմ գիտեր...

— Դրամ տուա՞ւ...

— Այո:

— Ո՞ւր:

— Ջէմթըր՝ ճաշարանի մը մէջ...

— Որքա՞ն...

— Հազար ոսկի... Իտալիա պիտի երթայի եւ հազար մըն ալ պիտի ղրկէր երբ վերջնական կերպով այնտեղ հաս-տատուէի...

— Եւ դուն Իտալիա չի գացիր ան-շուշտ...

— Պիտի երթայի, սակայն երբ Լոն-տոն վերադարձայ, կամ աւելի ճիշդ ըսելով, երբ ճամբան էի, կարդացի ամերիկեան ընկերութեան զեկոյցը զոր լրագիրէս կարեցի եւ իրեն ղրկե-ցի... յաջորդ օրը այստեղ եկաւ զիս տեսնելու...

— Որովհետեւ, կասկած չկայ, ի – րեն գրեցիր որ աւելի դրամ կը պա – հանջես... բան նայիմ...

— Ի՞նչ պատճառ կար որ կորսնցը-նողը ես ըլլայի, պատասխանեց Ճէ – նիսըն, անոնք աւելի կը խոստանա – յին...

— Լաւ, հիմա ատիկա ձգէ, այստեղ եկաւ, ըսիր. աւելի դրամ տուա՞ւ...

— Ոչ, յաջորդ օրուան համար ժա-մադրութիւն տուաւ. իրեն հետեւե – ցայ որովհետեւ կ'ուզէի իմանալ թէ ուր պիտի երթար... մինչեւ Զարըզ փողոցը հետեւէն քալեցի... այնտեղ շէնքէ մը ներս մտաւ, աղքատ մար – դոց յատուկ բուժարան մըն էր... վեց փէնինոց բուժարան մը... պատու – հանէն ներս նայեցայ եւ այնտեղ՝ ե – տեւի սենեակին մէջ տեսայ բժիշկ Պրաունը եւ Լէյտի Զիլը... ես ալ ներս մտայ...

— Որպէսզի իրեն հասկցնես թէ գործի համար եկած ես, այնպէս չէ՞...

— Կ'ուզէի հասկցնել թէ խնդիրը իր կարծածէն աւելի ծանր էր. բայց չը-պիտի մտնէի եթէ բժիշկ Պրաունը այնտեղ տեսած չըլլայի... անոր մա-սին ալ բաներ մը գիտէի...

— Ի՞նչ գիտէիր...

— Թրըոֆըրտ անունով լրագրող մը կար՝ այն երիտասարդը որուն տունը Ճէքինի լուսանկարը՝ հարցաքննու – թեան օրը. անիկա ալ այս խնդիրը կը հետապնդէր... տուտ մը իրեն հան-դիպեցայ եւ միասին գացինք Շայնօ անունով կառավարի մը որ մեզի պատմեց թէ Ճէքինի մեռած գիշերը՝ անոր նմանող մէկը եւ իրեն հետ ու-րիշ բարեկամ մը — որ բժիշկ Պրա – ունին կը նմանէր — Զարըզ եւ Սիմօր պողոտան տարած էր... Քօպըրնի փողոցներուն անկիւնէն Քրաունտէյլ արձանին առջեւը անոնց սպասեր էր եւ յետոյ միեւնոյն վայրը վերադար – ձուցեր էր զանոնք... բժիշկին նմա – նողը դէպի Զարըզ փողոց գացեր էր, իսկ Ճէքինին նմանող մարդը՝ Նուս – թընի հրապարակը...

— Ժամը քանի՞ին...

— Տասնըմէկին մօտերը...

— Արձանին առջեւ քանի՞ վայրկեան սպասեր է...

— Կէս ժամու չափ...

— Լաւ, յետոյ կը խորհինք... ու – րեմն բուժարանէն ներս մտար... ի՞նչ պատահեցաւ...

— Լէյտիին ըսի որ իրեն հետեւած էի որովհետեւ վստահութիւն չունէի իր վրայ եւ համոզուած էի թէ իր պատմածէն աւելին գիտէր... մ... վիճաբանութիւն մը ունեցանք բժ... կին հետ որ ըսաւ թէ Լէյտի Զիլը... ուզեր որ իր անունը հրապարակ ե... եւ ոչ մէկ բան գիտէր Ճէքինի ... մասին...

— Անկե՞ղծ էին իր խօսքերը...

— Կարծեմ, շատ հաստատ ... խօսեցաւ. ըսաւ թէ ոչ ինք եւ ոչ ... Լէյտին տեղեակ էին Ալֆրէտի ... ուան պատճառներուն, թէեւ երկ... ալ կը ճանչնային զինքը եւ իրեն ... գիտցած էին այդ գիշերը... բայց ... րեց նաեւ թէ շատ զօրաւոր, ... լուրջ պատճառներով Լէյտիին անունը ... չպիտի հրապարակուէր այդ գործ... մէջ եւ ի գին ամէն զոհողութեան...

— Ի հարկէ ատիկա ձեր գործ... կաւ... յետո՞յ...

— Երկար խօսակցութիւն ունեց... երեքս միասին... բժիշկը ըսաւ ... բաւեր միայն իմ «բերանս փակ... ու երկու անձեր եւս կային — ... լութիւնը կենսական էր... պէտք ... Քրիսին, միւսը՝ Կրինը... ... անոնք ալ գտնել... ես խօսք ... կը գտնեմ եւ կը բերեմ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 14 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2599

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՈՒՐՍԸ ՉԵՌՆՈՑ, ՆԵՐՍԸ ԲՌՈՒՆՑՔ

»»»··«««

Երբեք այսքան... սրտառուչ վիճակի մէջ տեսե՞ր էիք խորհրդային իշխանութիւնը։

Աշխարհ մը պետութիւններ իրար անցեր են, իր թեկնածութիւնը դնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Ամիսներով գաղտնի փափսուքներ, խորհրդակցութիւններ, — եւ վերջապէս խնդիրը պաշտօնապէս անցաւ օրակարգ։

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը արդէն քուէարկած է թեկնածութիւնը։ Այժմ «պատշաճ» ձեւեր կը փնտռուին, հրաւիրագիր ուղղելու եւ մնացեալն ալ լրացնելու համար։

Հրաւէրը պիտի գրկուի չորս մը պետութեանց ստորագրութեամբ, պատասխանը պիտի հաղորդուի ընդհ. ժողովին, քուէարկութիւն, եւ — ներս հրամեցէք...

Այս բոլորին մէջ, ամէնէն ուշագրաւը խորհրդային իշխանութեան բռնած դիրքն է։

Ո՛չ կը գրէ, ոչ կը խօսի։ Կարծես այս ամբողջ իրարանցումը կապ ունի ոչ թէ իրեն, այլ Կուաթէմալայի կամ Հրոյ Երկրին հետ։

Մոսկուան տեսակէտ չունի՞ այս հարցին մէջ։

Կ'ուզէ՞ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնել թէ ոչ։

Ի՛նչ միամիտ հարցումներ։

Ան գտեր է միջնորդները։ «Աղջիկ քեզ կ'ըսեմ, հարս դուն իմացիր»։

Եւ ի՛նչ անձնուէր միջնորդներ։ Մանաւանդ Ֆրանսան եւ Իտալիան։

Չափազանց փափկանկատ, անոնք, միջնորդները, ամէն միջոց կը խորհին, որպէսզի անհամութիւններ չծագին եւ փեսացուն Ազգերու Դաշնակցութենէն ներս մտնէ ոչ թէ իբրեւ ինքնակոչ թեկնածու մը, այլ իբրեւ թանկագին հիւր մը։

Ատոր համար է որ, օրերը կ'անցնին եւ տակաւին պատրաստ չէ հրաւիրագրին վերջնական բանաձեւը...

Միջնորդները կ'ուզեն գտնել բանաձեւ մը որ գոհացնէ թէ՛ Մոսկուան թէ՛ անոնք որ քուէ պիտի տան։

×

Ի՛նչ խօսք որ դրական երեւոյթ է Խ. Միութեան անդամակցութիւնը։

Մինչեւ հիմա, Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը մեծապէս տուժեց, այս կամ այն պետութեան ձեռնպահութեամբ կամ հրաժարումով։

Այսպէս, Գերմանիան շատ ուշ մտաւ, եւ յետոյ հրաժարեցաւ (1933)։ Մ. Նահանգները եւ Խ. Միութիւնը չեն մասնակցիր սկիզբէն ի վեր։ Ճափոնն ալ քաշուեցաւ, աւելի ազատ գործելու համար։

Հաշուեցէք այս բացականներուն արժէքը՝ իրենց բնակիչներու թիւով, — Գերմանիա՝ 65 միլիոն, Մ. Նահանգներ՝ 130 միլիոն, Խ. Միութիւն՝ 160 միլիոն, Ճափոն՝ 70 միլիոն։ Համագումար՝ 425 միլիոն։

Յիսուն, յիսունըհինգ ազգերէ բաղկացած այս կազմակերպութիւնը միշտ ալ կ'ազդուի, այս պետութիւններէն մէկուն կամ միւսին բռնած դիրքով։

Մնաց որ, Իտալիան ալ ոչ միայն տաք չէ, այլ եւ միշտ պատրաստ՝ անել–քալելու, ինչպէս ըրաւ անգամ մը (Քորֆու)։

Ուրեմն, Խ. Միութեան մասնակցութիւնը պիտի կազմէ նոր կէտ մը, հաստատուած գոյավիճակը պահպանելու տեսակէտէն։

Ուրիշ խօսքով, Մոսկուան ինքն ալ — եւ այս անգամ հանդիսաւորապէս — պիտի դառնայ պաշտօնական մեղսակից մը՝ կատարուած անիրաւութեանց եւ քաղքենի–դրամատիրական դաւերու։

Խ. իշխանութեան դիրքը սրտառո՛ւչ է նաեւ իր առաջադրութեամբ։

Ան ոչ միայն խոնարհաբար ապաւինած է քաղքենի–աշխարհակալ պետութեանց բարեխօսութեան, այլ եւ միշտ կը կրկնէ թէ իր ուզածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ խաղաղութիւն։ «Խաղաղութիւն ամենեցուն»։

Թուրիշէ ձեռնոց մը ձեռքը, ան բարեհաճ նայուածքներ կը փոխանցէ միջազգային աշխարհակալութեան պողոտաներուն վրայ, գաղտնի սենեակներու մէջ եւ կանանչ սեղաններու բոլորտիքը։

Իսկ բուն երկրին մէջ՝ նոյն անողոք բռունցքն է որ կը գործէ։

Խաղաղութիւնը շատո՛նց վերահաստատուած է այնտեղ, անհամար գիւղացիներու եւ բանուորներու գլխուն վերեւ, զինու զօրութեամբ։ Խաղաղութիւն՝ սուինի եւ թնդանօթի։

Բայց, նոյն սուինն ու թնդանօթը բաւական չեն արտաքին ճակատին համար։ Ընդհակառակն, կրնան քանդել նաեւ ներքինը։

Ուրեմն, մտնե՛նք Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, սատանին ոտքը կոտրելու համար։

Հոգ չէ թէ՝ երէկ պատրաստ էին քանդելու զայն, իբրեւ որջ մարդասպաններու եւ գիշատիչ աշխարհակալներու։

Եւ հոգ չէ թէ՝ ժողովուրդներ կան որ ափ առած են այդ ժողովի դուռը, իր իսկ խոստումները յիշեցնելու համար...

Կարմիր Մոսկուան չէ՞ր որ հռչակեց ի լուր աշխարհի, — ինքնորոշման իրաւունք ժողովուրդներու։

Եւ ան չէ՞ր, դարձեալ, որ իր կարմիր զանգը ի սպաս դրաւ Կարմիր Մահիկին, հողէ, ջուրէ եւ արեւէ զրկելու համար ժողովուրդներու ամէնէն պրոլետարը, — Հայը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ՈՒԿՐԱՅՆԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ ԱԼ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻ «ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԵՐԷՆ»

Դեռ չեն վերջացած Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու ձեւակերպութիւնները։

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Վրաստանի հանրապետութեան պատուիրակութիւնը բողոքած է Խ. Միութեան ընդունելութեան դէմ, հիմնուելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին մէկ տրամադրութեան վրայ։ Այդ յօդուածին համաձայն, անդամակցող պետութիւնը պէտք է ըլլայ «բոլորովին ինքնավար»։ Ֆրանսերէն պատճէնին մէջ այս բացատրութիւնը թարգմանուած է այսպէս. — «որ ազատօրէն կը կառավարէ ինքզինքը»։ Վրացական պատուիրակութիւնը հիմնուելով այս կէտին եւ ուրիշ տրամադրութեանց վրայ, կ'առարկէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը 1920ին դաշնագիր մը կնքեց որով կը ճանչնայ Վրաստանի բացարձակ անկախութիւնը, եւ թէ ան չէ յարգած իր միջազգային յանձնառութիւնները։ Հետեւաբար, կը խնդրէ որ անոր ընդունելութեան առթեն, պայման դրուի Վրաստանի անկախութեան ճանաչում մը։

Ուկրայնայի պատուիրակութիւնն ալ նոյնիմաստ բողոքագիր մը յանձնած է, պահանջելով որ Խ. Միութեան ընդունելութենէն առաջ, խորհրդային զինուորները քաշուին Ուկրայնայէն եւ թոյլ տրուի վերահաստատել այդ երկրին անկախութիւնը։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, Իրլանտայի ազատ պետութեան վարչապետը դառնօրէն բողոքեց որ մութ խուցեր կը կատարուին Խ. Միութեան ընդունելութեան առթիւ։ Տէ Վալէրա յայտարարեց.

— «Պէտք չէ պանդոկի սենեակներու չորս պատերուն մէջ կատարել այս կարգի բանակցութիւնները, այլ օրը ցերեկով։ Պէտք է որ ամէն մարդ կարենայ բացէ ի բաց արտայայտուիլ, ազատ ամէն ճնշումէ։ Խ. Միութեան ընդունելութիւնը պէտք է կատարուի կանոնաւոր եղանակով։ Ես չեմ հասկնար թէ ինչո՛ւ այս ընդունելութեան համար ալ նախապէս քննութիւն չի կատարուիր վեցերորդ յանձնաժողովին առջեւ։ Եւ կը կարծեմ թէ Մոսկուայի կառավարութիւնը պէտք է, գոնէ, Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն տայ խղճի ազատութեան այն միեւնոյն երաշխաւորութիւնները որոնք պայման դրուեցան իր ճանաչման համար Մ. Նահանգներուն կողմէ։ Ես պիտի քուէարկեմ ընդունելութեան համար, թէեւ իմ երկիրս հակառակ է Խ. Միութեան քաղաքական եւ կրօնական գաղափարներուն. բայց պէտք չէ շեղինք կանոնական տրամադրութիւններէն եւ պետութիւնները զրկենք քննադատելու իրաւունքէն»։

⁂ Ժընեւի գործերուն իրազեկ անձ մը կ'ըսէ թէ Խ. Միութիւնը միշտ հեզնութեամբ կը նայի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ թէ Արեւելեան ուխտին վրայ։ «Բայց, այդ բոլորը անհրաժեշտ ձեւակերպութիւններ կը համարուին, Ֆրանսայի հետ զինակցութիւն մը կնքելու համար. զինակցութիւն մը որ հակահափոխական է իր անուղղակի հետեւանքներով։ Այդպիսի զինակցութիւն մը կրնայ կնքուիլ միայն փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մը սահմանին մէջ որ նախատեսուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով։

Աւստրիա օգնութիւն կը խնդրէ

Ազգերու Դաշնակցութեան նոյն ժողովին մէջ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, պարզելով իր երկրին վիճակը։ Յայտնեց թէ Աւստրիա կրնայ ապրիլ իր սեփական միջոցներով, պայմանաւ որ թոյլ տան ապրելու եւ ազատօրէն օգտագործելու իր ուժերը։

Վարչապետը երկարօրէն խօսեցաւ երկրին մէջ կատարուած փոփոխութեանց եւ վերջին դէպքերու մասին, ուժգնօրէն բողոքեց հիթլէրական խաղերու դէմ, եւ կանգ առնելով Աւստրիոյ անկախութեան վրայ, խնդրեց որ պետութիւնները հասկնան իր կացութիւնը եւ ընծայեն անհրաժեշտ աջակցութիւնը։ Այս վերջին բացատրութիւնը կը նշանակէ արտօնութիւն՝ աւելցնելու իր զինուորական ուժերը։ «Մենք համոզուած ենք թէ մեր նշմարիտ շահերը ներդաշնակ են մեր ուղղակի եւ անուղղակի դրացիներու շահերուն։ Աւստրիա պատրաստ է ուղղակի բանակցելու բոլոր պետութեանց հետ»։

Գործադուլը կը ծաւալի Մ. Նահանգներուն մէջ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 12 թուականով. — Նոր բռնութիւններ պատահեցան այն 22 նահանգներուն մէջ ուր կը տիրէ գործադուլը։ Ազգային պահակները շարժման մէջ դրուեցան զանազան տեղեր։ Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Փէնսիլվանիոյ մէջ, ուր քսան հոգի վիրաւորուեցան։ Գործադուլը կը ծաւալի։ Նիւ Ինկլէնտի հինգ նահանգներուն մէջ՝ կան 155,000 բանուորներ, 70,000 աշխատողներու դիմաց։ Քարոլինի երկու նահանգներուն մէջ կան 107,000 բանուորներ եւ միշտ կ'աւելնան։ Փէնսիլվանիոյ մէջ բանուորներուն թիւը 7000 եւս աւելցաւ։ Մէսաչուսէցի նահանգին մէջ ալ կացութիւնը ծանր է։ Ռոտ Այլէնտի կեդրոնին մէջ 4000 բանուորներ կռիւի բռնուեցան 250 զինուորներու հետ։ Շրջակայ տուներու բնակիչները ստիպուեցան փախչիլ, արտասուաբեր կազեր արձակուած ըլլալով։

Ալպանիոյ թագաւորը Էնկլիտի կ'երթայ

Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ Զօկու թագաւորը պաշտօնապէս Էնկլիտի պիտի այցելէ աշնան։ Այս այցելութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՍԿ ՇԻՐԻ՞ՄԸ...

»»»·«««

Մինչ ամէն տարի պատահաբար կը յիշուէր, այս տարի երկու անջատ ուխտագնացութեամբ արժանացաւ Անդրանիկի գերեզմանը, Փէր Լաշէզի մէջ։

Մէկդի դնելով շարժառիթները, ընդունինք թէ այս ալ մխիթարութիւն մըն է։

Չէ՞ որ շատ շուտ կը մոռցուին յիշատակները, այս պողոտաներուն վրայ։

Այս առթիւ հարցում մը, եթէ կը հանիք։

Ո՞ւր մնաց շիրիմին շինութիւնը։

Անդրանիկ մեռաւ 1927 օգոստոս 30ին, Ֆրէզնոյի մէջ։ Փարիզ փոխադրուեցաւ եւ անձանօթներու հանդիսաւորութեամբ թաղուեցաւ՝ 1928 յունուարին։

Թաղման շքեղութիւնը այնքան խոր ազդած էր որ, Փարիզի բանկալին ջոջերն անգամ կարմրեցան, այսինքն մարտական ոգի ստացան եւ անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկեցին, շիրիմ մը շինելու համար։

Ես ալ մէկն էի որ, 1930ի՞ն թէ 1931ին, «բախտն ունեցայ» տեսնելու այդ շիրիմը, — քար մը եւ երկու կտոր փայտ։ Եւ պարտք սեպեցի «Տոմս» մը տպել «Յառաջ»ի մէջ։

Այս յայտնութիւնը զարմանք պատճառեց Փարիզէն մինչեւ Քալիֆորնիա։

Այնուհետեւ, 1932ի աշնան, յիշատակի տօն մը սարքուեցաւ Փարիզի մէջ, գլուխ հանելու համար շիրիմին շինութիւնը։

Նորէն ջոջեր էին հովանաւորները, բայց ամէնէն առաջ անոնք փայլեցան... ձեռնպահութեամբ։

Այսպէս կամ այնպէս, քիչ մը շարժում ստեղծուեցաւ, մաս մըն ալ դրամ շահեցնելով։

Բայց, ոչ իսկ շիրիմին քարը դրուած է...

Ուխտաւորներ կ'երթան ու կուգան, ողջունելու համար երկու փայտի կտորներ եւ քար մը, որոնք «դարիպ»ի մը գերեզմանը կը յիշեցնեն։

Բայց, մինչեւ ե՞րբ այսպէս։

Եթէ չեմ սխալիր, Շ. Գարահիսարցիներն ու Զափահաս Որբերը յանձն առեր էին գլուխ հանել այս գործը, — շինել արժանավայել շիրիմ մը։

Ինչո՞ւ կը ձգձգեն։ Հաւաքուած դրա՞մն է որ չի բաւեր։

Չեմ գիտեր որքան է հաւաքուած, բայց կը կարծեմ թէ, ներկայ պայմաններուն մէջ, տասը հազարն իսկ պիտի կրնար հերմակերես հանել մեզ։

Արդ, այդքան գումա՞ր ալ չէ հաւաքուած 1928էն ի վեր։

Այս գո՞րծն ալ կէս մնաց, հակառակ այնքան ուխտերու եւ ճառերու..

ՎԱՀԷ

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

oooo

Պ. Մուսոլինի, որ Պարիի արեւելեան ցուցահանդէսը բանալէ յետոյ օդափոխութեան գացած էր, առջի օր կրկին այցելեց չորս թորփիլահալածներով։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, նորէն յիշեցուց թէ Իտալիոյ ապագան Արեւելքի մէջ է։

«Առաջնորդ»ը այցելեց բոլոր տաղաւարները, աչքէ անցընելով Մօտաւոր Արեւելքէն ղրկուած ապրանքներ, ինչպէս եւ Արեւելքի մէջ ծախուելու սահմանուած իտալական արտադրութիւններ։

Այս ցուցահանդէսին մէջ, Իտալացիներէն յետոյ կը փայլին Ֆրանսացիները, որոնք մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած են նախագահութեամբ Փարիզի երեսփոխան Պ. Սուլիէի։ Ցուցահանդէսին կը մասնակցին 15 ազգեր՝ պաշտօնապէս, իսկ 23 ազգեր՝ անպաշտօն կերպով։ Պարապ կը մնան Գերմանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յատկացուած բաժինները։

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

— o —

Սեպտ. 11ին Հէնտիէի (Պաղեստ) իր գրասենեակին մէջ սպաննուեցաւ բրիտանական օդանաւային ուժերու սպաներէն Հուայթ։ Ելեկտրագէտ մըն ալ միջամտած ըլլալով, ծանրապէս վիրաւորուեցաւ։ Մարդասպանն է քրիստոնեայ պաշտօնեայ մը, որ փորձեց անձնասպան ըլլալ եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ։ Զոհը իր գրասենեակի պետն էր եւ դիտողութիւն բրած էր թէ լաւ չաշխատիր եւ եթէ չզգաստանայ, պիտի ճամբուի։

⁂ Նոյն օրը հինգ Իրաքցի օդաճնորդ սպաներ մեռան։ Թռիչք մը կը կատարէին, երբ օդանաւը վար իյնալով ջախջախուեցաւ։

850 ՆՈՐԵԿ ՀԱՅԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

»»»։«««

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ՝ տեղեկագրի մը համաձայն, ներկայ տարուան առաջին վեցամսեայի ընթացքին հովանաւորեալ երկիրներ մտնող Հայերու թիւն է 850 հոգի։

«*Էլ Նիհար*» հրատարակելէ վերջ այս լուրը, կ'աւելցնէ.

— «Այս 850 Հայերուն բոլորն ալ որոշած են մնալ մեր երկրին մէջ եւ դառնալ Լիբանանցի, «մենք հիւր, դուք տանտէր» սկզբունքին համաձայն։

«ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐԻԿ»Ը ՄԵՌԱՒ

═ ● ═

Սեպտ. 12ին, Փրակայի մօտակայ գիւղի մը մէջ մեռաւ Քաթերինա Բրէշկովսկայա, որ ծանօթ էր իբրեւ ռուսական «յեղափոխութեան մայրիկը»։

Իններսուն տարեկան էր եւ իր կեանքին 43 տարիները անցուցած է Սիպերիոյ մէջ, իբրեւ աքսորական։ Երբ ցարական իշխանութիւնը տապալեցաւ (1917), «մայրիկ»ն ալ վերադարձաւ Ռուսաստան, ժողովուրդին մէջ գործելու համար, բայց ստիպուեցաւ հեռանալ, երբ կերենսկին իյնալով իշխանութիւնը գրաւեցին բոլշեւիկները։

Քանի մը տարի Մ. Նահանգներուն մէջ մնալէ վերջ, անցաւ Փրակա, ուր կը գտնուի ռուս յեղափոխական-ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնը։ Հակառակ իր տարիքին, «մայրիկ»ը միշտ կը հետաքրքրուէր իր ժողովուրդին վիճակով եւ չափէն աւելի կը յոգնէր, օգնելու համար աքսորականներուն եւ կարօտեալներուն։

Իր յեղափոխական գործերու մասին յուշեր տպուած են Պոլսոյ «Ազատամարտ»ին եւ «Ճակատամարտ»ին մէջ։ Նշանաւոր հանդիսացած էր պարբեկչական ճակատին վրայ։

23,000 ՖԱՇԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

●●●●

Քսանըերեք հազար ֆաշական երիտասարդներ, 7000 սպաներ եւ 600 աշակերտներ երեքշաբթի օր թափօր մը կազմեցին Հռոմի մէջ, Յաղթանակի պողոտային վրայ։ Այս 23,000 երիտասարդները եկած են Իտալիոյ բոլոր կողմերէն։ Թափօրը տեւեց աւելի քան երկու ժամ։ Երիտասարդները ունէին զինացիի ջոկատներ, թնդանօթաձիգներ եւն.։ Ամբողջ պողոտան դրօշազարդուած էր։ Պ. Մուսոլինի վենետիկի պալատէն հանդիսավայրը գնաց քալելով, առաջնորդութեամբ իր անձնապահ հրացանակիրներուն եւ ընկերակցութեամբ նախարարներուն։ Թափօրին մասնակցող յառաջապահները զինացիները եւ թնդանօթները քակելու եւ վերակազմելու փորձեր կատարեցին, մինչ Պ. Մուսոլինի ժամացոյցը բռնած կը հաշուէր տեւողութիւնը։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց.

— «Իտալիոյ ժողովուրդը հպարտ է իր խրձակիր զաւակներով, որովհետեւ անոնց մէջ կը տեսնէ պաշտպաններ ֆաշական յեղափոխութեան եւ հայրենիքի ապագային»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

17.— ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Գերմանիոյ հատուցումներու խնդիրը ամէնէն գլխաւոր վէճն էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ :

1918ի բրիտանական ընտրութիւններուն ատեն մամուլն ու հանրային կարծիքը կը պնդէին թէ Գերմանիան պարտաւոր էր վճարել պատերազմին բոլոր վնասները : Լոյտ Ճորճ որոշ վերապահումներ ունէր այդ մասին : Այո, Գերմանիան պէտք է վճարէ, սակայն այնպիսի ձեւով մը որ անգլիական առեւտուրն ու արդիւնաբերութիւնը չտուժէին : Այդ խոհեմ ու հեռատես քաղաքականութեան համամիտ չէին նոյնիսկ կարգ մը պատասխանատու անձեր :

Երկրին կենսական շահերը եւ ամբոխին տրամադրութիւնները իրարու հետ հաշտեցնելու նպատակով, Լոյտ Ճորճ այնպիսի քաղաքականութիւն մը վարեց որ Գերմանիոյ պարտքերու գումարը անորոշ մնաց Վերսայլի Դաշնագրին մէջ (յօդուած 232) եւ հարցին կարգադրութիւնը յանձնուեցաւ միջդաշնակցային մարմինի մը (Հատուցումներու յանձնաժողովը) որ իր տեղեկագիրը պիտի ներկայացնէր 1921 մայիս ամսուն : Լոյտ Ճորճ կը հաւատար թէ մինչեւ այդ թուականը մարդիկ աւելի պաղարիւնով պիտի մօտենային հարցին եւ յաղթականները պիտի չափաւորէին իրենց անկարելի պահանջները :

Արդարեւ Անգլիոյ մէջ հակագերման տրամադրութիւնները աստիճանաբար մեղմացան, սակայն Ֆրանսան իր անհաշտ քաղաքականութիւնը վարեց մինչեւ 1924 : Լոյտ Ճորճի յոյսերը չիրականացան այդ տեսակէտէն : Միւս կողմէ, Միացեալ Նահանգներու խորհրդարանը չվաւերացուց դաշնագիրը : Ուրեմն Ամերիկան չէր կրնար մասնակցիլ Հատուցումներու Յանձնաժողովին որ յետագային ենթարկուեցաւ Ֆրանսական ազդեցութեան ու դարձաւ քաղաքական դաւերու օրկան մը :

Հատուցումներու խնդիրը ահաւոր բարդութիւններ ստեղծեց այդ օրերուն եւ շատ վերջերն էր որ բրիտանական կառավարութիւնը վճռական քաղաքականութիւն մը որդեգրեց, վէճը կարգադրելու համար :

Տասներկու միջազգային խորհրդաժողովներ գումարուեցան ու երեսուներինը դահլիճ տապալեցան Եւրոպայի մէջ այդ հարցին պատճառով : Վէճը երեք տարբեր շրջաններ բոլորեց :

Առաջին.— 10 յունուար 1920էն մինչեւ 11 մայիս 1921 երբ Գերմանիա ընդունեց նշանակուած վճարումները :

Երկրորդ.— 12 մայիս 1921էն մինչեւ 11 յունուար 1923 երբ Ռուրի շրջանը գրաւուեցաւ Դաշնակիցներուն կողմէ :

Երրորդ.— 12 յունուար 1923էն մինչեւ 31 օգոստոս 1924 երբ սկսաւ Տօըսի ծրագրին գործադրութիւնը :

Առաջին շրջանին Անգլիան ու Ֆրանսան համերաշխ քաղաքականութիւն մը կը վարէին : Երկրորդ շրջանին, յայտնի էր թէ Փուանքարէն Հատուցումներու պատրուակին տակ, տարբեր ապահովութիւններ կը փնտռէր : Իսկ երրորդ շրջանին Անգլիան յաջողեցաւ չափաւորել տալ Ֆրանսայի պահանջները :

Սան Ռէմոյի խորհրդաժողովին մէջ Դաշնակիցները երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ որոշեցին միանուագ գումար մը նշանակել առաջ խմանալ Գերմանիոյ առաջարկները : Ի՞նչ գումար կրնար վճարել պարտուած թշնամին :

Եթէ Պերլին որոշ առաջարկ մը չըներկայացնէր, այն ատեն դաշնակիցները իրենք պիտի պարտադրէին անոր՝ իրենց յարմար դատած տուգանքը :

Սփայի խորհրդաժողովին մէջ (յուլիս 5 — 16, 1920) Գերմանիան որ եւ է գումար չառաջարկեց եւ հասկցուց թէ վճարումներուն քանակը պէտք է որոշէին յաղթականները : Պատուիրակներէն մէկը՝ Հիւկօ Շթինըս շատ յանդուգն պատասխաններ տուաւ եւ զգացուց որ եթէ Դաշնակիցները չչափաւորէին իրենց սպառնալիքները, իրենց դիմացը պիտի գտնէին բոլշեւիկ Գերմանիա մը : Խորհրդաժողովը երկու օր յետաձգուեցաւ ու յետոյ Գերմանիոյ պատուիրակները հաւանեցան հանքածուխով վճարումներ կատարելու առաջարկին :

Պրիւքսէլի մասնագէտներու խորհրդաժողովը (դեկտեմբեր 16 — 22, 1920) տեղեկագիր մը ներկայացուց դաշնակից կառավարութիւններուն : Համաձայն այդ տեղեկագրին, նկատի ունենալով Գերմանիոյ տնտեսական անստոյգ վիճակը, Դաշնակիցներուն համար անկարելի էր որոշել Հատուցումներու ընդհանուր գումարը : Բայց եւ այնպէս Գերմանիան տարեկան 150 միլիոն ոսկելին պիտի վճարէ մինչեւ 1925 :

Գերագոյն խորհուրդը պէտք եղած կարեւորութիւնը չտուաւ այդ առաջարկին : Եւ 24 յունուարի նիստին մէջ Ֆրանսայի ելմտական նախարարը՝ Տումէր միմիայն Ֆրանսայի պահանջները հաշուեց 5500 միլիոն ոսկելին, իսկ Դաշնակիցներու ընդհանուր պահանջը 10,000 միլիոն ոսկելին : Այդ սկզբունքով Գերմանիան պիտի վճարէր տարեկան 600 միլիոն ոսկելին՝ քառասուն երկու տարի շարունակ : Ոչ միայն Լոյտ Ճորճ այլ նոյնիսկ Ֆրանսայի օրուան վարչապետը՝ Պրիան չափազանցուած կը գտնէր այդ գումարը : Երկար խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան եւ գերագոյն խորհուրդը 28 յունուարին Գերմանիոյ առաջարկեց տարեկան 2 — 6 միլիառ ոսկի մարքի վճարում մը, քառասուն երկու տարի պայմանաժամով :

Գերմանիան բնականաբար մերժեց այդ առասպելական հաշիւը :

Չորրորդ խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ (1 մարտ 1921) : Ֆրանսան առաջարկեց ազդու միջոցներու դիմել եւ գրաւել Ռուրի շրջանը : « Տակաւին մինչեւ այսօր յայտնի չէ թէ մեր մեծ դաշնակիցը իսկապէս հատուցո՞ւմ կ'ուզէր թէ հողային ընդարձակում՝ իբրեւ երաշխիք իր ապահովութեան» :

Անգլիա տեղի տուաւ Ֆրանսական պահանջներուն եւ Հռենոսի գլխաւոր քաղաքները գրաւելու սպառնալիքը ուղարկուեցաւ Պերլին մարտ 3ին : Մարտ 7ին Գերմանիա հաւանեցաւ վճարել նշանակուած տարեվճարները, բայց որ եւ է խոստում չըրաւ հինգ տարուան պայմանաժամէն յետոյ կատարուելիք վճարումներուն մասին : Դաշնակիցները մերժեցին այդ առաջարկը եւ մարտ 8ին գրաւեցին Տիւիսպուրկը, Տիւսէլտորֆը եւ Ռուրօրթը : Այս գրաւումները որոնք ապօրէն էին այդ թուականին, նուիրագործուեցան Հատուցումներու Յանձնաժողովին յայտարարութեամբ որուն համաձայն Գերմանիան չէր յարգած դաշնագրին 235րդ յօդուածին տրամադրութիւնները :

Յանձնաժողովը ապրիլ 27ին նշանակեց հատուցումներու ընդհանուր գումարը — 6600 միլիոն ոսկելին :

Ապրիլ 30ին Դաշնակիցները Լոնտոնի երկրորդ խորհրդաժողովին մէջ քննեցին յանձնաժողովին տեղեկագիրը, տարեվճարները նշանակեցին (*) եւ մայիս 5ին նոր սպառնալիք մը ուղարկեցին Պերլին : Մայիս 11ին Ֆիրթի դահլիճը ընդունեց Դաշնակիցներու պայմանները : Այսպէսով վերջ գտաւ հատուցումներու վէճին առաջին շրջանը :

Վիսպատէնի համաձայնութեամբ (հոկտեմբեր 6, 1921) հատուցումներու գլխաւոր բաժինը պիտի յատկացուէր Ֆրանսայի հիւսիսային նահանգներու վերաշինութեան գործին (**) :

Գերմանիան պիտի հայթայթէր պէտք եղած նիւթերը ինչպէս նաեւ բանուորները : Սակայն ֆրանսական խորհրդարանը հետզհետէ հասկցաւ որ առաւելագոյն տուգանքը թշնամիին վրայ, վնասակար պիտի ըլլար երկրին արդիւնաբերութեան : Այդ շրջանէն յետոյ էր որ Փարիզի վարիչները օրակարգի առաջին խնդիր դարձուցին ապահովութեան հարցը : Այդ օրերուն էր որ գերմանական մարքը թաւալգլոր ինկաւ : Անգլիական կառավարութիւնն ալ այն համոզումին եկաւ թէ օրուան ամէնէն կարեւոր խնդիրը Ֆրանսայի ապահովութիւնն էր : Ու այդ մասին Դաշնակիցները բանակցութեանց սկսան 1921ի դեկտեմբերին :

Ուօշինկթընի զինաթափութեան խորհրդաժողովը (12 նոյեմբեր 1921) պատեհութիւն ստեղծած էր Պրիանի կառավարութեան զգալու համար թէ իրենց հակագերման քաղաքականութիւնը համակրութիւն չէր գտած Ամերիկայի մէջ : Այնպէս որ Ֆրանսան ապահովութեան նոր դաշինք մը առաջարկեց Մեծն Բրիտանիոյ :

Քանի խորհրդաժողովին մէջ Պրիան չկրցաւ համոզել Անգլիոյ վարչապետը որ շարունակ կը խուսափէր վճռական յանձնառութիւններէ : Անգլիան չէր կրնար ընդունիլ ոչ քաղաքական ոչ ալ զինուորական զինակցութիւն մը այդ պայմաններուն տակ : Պրիանի անկումէն յետոյ վարչապետ Փուանքարէն զանազան միջոցներու դիմեց դաշինքի ծրագիրը իրականացնելու համար, բայց իր ջանքերը ոչ մէկ արդիւնք տուին :

Քանի խորհրդաժողովին ատեն Լոյտ Ճորճ եւ Պրիան համաձայնած էին նոր խորհրդաժողով մը գումարել Ճենովայի մէջ « Եւրոպայի տնտեսական կացութիւնը քննելու համար » : Անտեղ պիտի հրաւիրուէր նաեւ խորհրդային Ռուսաստանը :

Յունուար 11ին Պրիանի դահլիճը ինկաւ եւ իրեն յաջորդեց, ինչպէս ըսինք, Փուանքարէն : Այս վերջինը հիմնովին հակառակ էր Ճենովայի խորհրդաժողովը գումարելու ծրագրին եւ զանազան ձեւեր փորձեց արգելքի ան որոշ արդիւնքի մը չյանգէր : Իր փետրուար 5ի դաշնագրով Փուանքարէ պայման դրաւ որ դաշնագիրները վերաքննութեան չպիտի ենթարկուին, եթէ ապահովութեան դաշինք մը կնքուի, Ֆրանսան կաշկանդումներ չպիտի ունենայ, Ռուսաստանը եւրոպական պետութիւններէն « ճանչցուելու » համար պիտի յարգէ օտարականներու սեփականութեան իրաւունքը եւ միջազգային ապահովութիւններ պիտի տայ, իսկ զինաթափութեան խնդիրը օրակարգի նիւթ չպիտի ըլլայ : Լորտ Քըրզընի կծու պատասխան մը տուաւ Ֆրանսայի վարչապետին :

Խորհրդաժողովը գումարուեցաւ ապրիլ 10ին : Վեց օր ետքը Գերմանիա Րափալլոյի դաշնագիրը ստորագրեց Ռուսաստանի հետ : Ապրիլ 24ին Փուանքարէ — որ խորհրդաժողովին չէր մասնակցեր անձամբ — ճառ մը արտասանեց Պառ-լը-Տիւքի մէջ եւ ըսաւ.— « Եթէ Գերմանիան իր յանձնառութիւնները չկատարէ, Ֆրանսան առանձին պիտի գործէ » : Խորհրդաժողովը ցրուեցաւ առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու : Լոյտ Ճորճ պարտուած էր, իսկ լորտ Քըրզընի ուրախութիւնը սահման չունէր : Ո՞վ պիտի ըլլար վարչապետը եթէ Լոյտ Ճորճ հրաժարէր. կա՞ր իրմէ աւելի յարմար մէկը :

Այստեղ առժամաբար կ'ընդհատեմ « Եւրոպայի քաղաքական գործերը » վերսկսելու համար Թրքական խնդիրը :

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Համաձայն այդ որոշումներուն Գերմանիան հարիւրին 6 տոկոսով պիտի ստորագրէր երեք կարգի մուրհակներ : Ա.— գումար՝ 600 միլիոն ոսկելին. յանձնումը պիտի կատարուէր յուլիս 1ին : Բ.—գումար 1900 միլիոն ոսկելին. յանձնում մինչեւ նոյեմբեր 1 : Գ.— գումար 4000 միլիոն ոսկելին, յանձնում նոյեմբեր 1ին : Իբրեւ ապահովութիւն Գերմանիոյ արտածումներու գումարին հարիւրին 25ը պիտի գանձէին Դաշնակիցները :

(**) Մինչեւ յունիս 1932 Գերմանիան վճարած է 645,000,000 ոսկելին : Բաժանումը կատարուած է հետեւեալ ձեւով.—Ամերիկա 16,700,000, Անգլիա՝ 121 միլիոն, Ֆրանսա՝ 273 միլիոն, Իտալիա՝ 58,700,000, Պելճիքա՝ 126,200,000, Սերպիա՝ 34 միլիոն 200,000, Ռումանիա՝ 5,600,000, Փորթուկալ՝ 4 միլիոն, Յունաստան՝ 2,100,000, Ճափոն՝ 4 միլիոն :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Օդային պաշտպանութեան դաշնակցութեան եւ ազգային զօրաշարժի սպասարկութեան կողմէ կազմակերպուած օդանաւային ռազմափորձերը տեղի ունեցան Պրիւսէլի մէջ յաջորդաբար, սեպտեմբեր 5ին, 6ին եւ 7ին :

Գիշերային ռազմափորձերու ատեն, նախօրօք որոշուած ժամերուն, քաղաքի բոլոր տուներուն լոյսերը եւ փողոցներու ելեկտրական լոյսերը մարած էին : Մութ կապոյտ ներկուած օդային կայքի լապտերները խիստ աղօտ լոյս մը կ'արձակէին : Ինքնաշարժ կառքերը պարտաւոր էին դանդաղ գնացքով երթեւեկել մայրաքաղաքին մութ փողոցներու մէջէն : Հանրակառքերուն եւ բեռնակառքերուն երթեւեկը բոլորովին դադրած էր : Ոստիկաններու բազմաթիւ ջոկատներ կը հսկէին կարգապահութեան :

Սեպտեմբեր 5ին, գիշերուան ժամը 9ին, հետաքրքիրներու խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր Ամպիորիքսի խոշոր հրապարակին մայթերուն վրայ, դիտելու համար այդ շրջանակին մէջ տեղի ունենալիք ռազմափորձերը : Պահակ կեցող օգնութեան կամաւոր խումբերը կազմ ու պատրաստ կը սպասէին : Քաղաքապահ զինուորներու հարիւրապետը ժամացոյցը ձեռքը կ'ազդարարէր թէ թշնամի օդանաւերը հասած էին Պրիւսէլի մերձակայ աւանները : Անմիջապէս ազդասուլիչները ծխնուցին օդանաւերուն մօտալուտ ժամանումը : 15 վայրկեան յետոյ, օդանաւային տորմիղ մը գալով, սկսաւ ռմբակոծել հրապարակը եւ թունաւոր կազեր արձակել : Ռումբերէն վիրաւորուողներ եւ կազէն շնչահեղձ եղողներ գետին ինկան : Կարմիր Խաչի տիկինները անմիջապէս օգնութեան փութացին եւ սկսան տեղւոյն վրայ խնամել վիրաւորները : Օգնութեան կառքերը սուրալով հասան արկածին վայրը : Կազարգել դիմակներ կրող զինուորները անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, սալայատակներու վրայէն հաւաքեցին կամաւոր վիրաւորները, անոնցմէ ոմանք պատգարակներու վրայ դրուեցան, իսկ ուրիշներ՝ կառքերուն մէջ զետեղուելով, փոխադրուեցան զօրանոցներու մէջ նախապէս յարդարուած ստորերկեայ կայանները, ուր զինուորական բժիշկներ պէտք եղած դարմանումները կ'ընէին վիրաւորներուն :

Յաջորդ օրը, կէսօրէ վերջ, տեղի ունեցան Պրիւսէլի օդային կայքի գործարանի ռմբակոծութեան դէմ պաշտպանողական փորձերը : Ժամը 2ին, սուլիչը թշնամի օդանաւերուն ժամանումը ազդարարեց, զանգակները սկսան հնչել եւ փորձերուն չըմասնակցող գործաւորները նկուղներու մէջ ապաստանեցան : Քանի վայրկեան ետքը, թշնամի օդանաւային տորմիղը անցնելով կայքի ընդարձակ գործարանին վրայէն, սկսաւ հրձիգ ռումբեր արձակել : Փակագիծի մէջ ըսենք թէ այդ հրձիգ ռումբերը պարզապէս հրախաղութեանց ատեն նետուած պայթուցիկ հրթիռներ էին : Շատ չանցած, կայքի գործարանը զանազան տեղերէ կրակ առաւ : Պրիւսէլի եւ շրջակայ արուարձաններուն հրշէջ խումբերը կայծակի արագութեամբ փութացին արկածեալ վայրը : Ջրհանները սկսան գործել եւ անձրեւի իսկական տեղատարափ մը ողողեց ամբողջ գործարանը, ինչպէս նաեւ յարակից տուները : Հետաքրքիրներէն շատեր թրջուեցան ջուրի պայթած խողովակներու ցայտումէն :

Թշնամի տորմիղը իր աւերը գործելէ յետոյ, ժամը 3.30ին կրկնեց իր յարձակումը, պայթուցիկ ռումբեր նետելով գործարանին վրայ : Բայց այս անգամ, Պրիւսէլի օդային պաշտպանութեան տորմիղը հետապնդելով թշնամի օդանաւերու տորմիղը, շահեկան բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ օդին մէջ, որուն հետեւանքով թշնամի օդանաւերէն երկուքը գետին ինկան :

Սեպտեմբեր 7ին տեղի ունեցան վերջին ռազմափորձերը : Ժամը 2ին, 15 օդանաւեր յարձակում գործեցին եւ 210 ռումբեր նետեցին Պրիւսէլի մեծ Սալոն կոչուած հին արուարձանին վրայ, վիրաւորելով ու սպաննելով հարիւրաւոր մարդիկ եւ կրակի տալով բազմաթիւ տուներ :

Նոյն օրը, գիշերուան ժամը 10ին, Սքարպէքի թաղը յարձակում կրեց թշնամի օդանաւերէն, եւ անոնցմէ արձակուած « ելեկտրոն » պայթուցիկներէն թաղապետական շէնքը հիմնայատակ կործանեցաւ : Միեւնոյն արուարձանին կայարանն ալ ենթարկուեցաւ թշնամի օդանաւերու յարձակումին :

Մշուշին պատճառաւ, թշնամի օդանաւերը ստիպուեցան ընդհատել իրենց գնացքը դէպի մեկնակէտ, վայրէջքը վտանգաւոր համարելով :

Գիշերային վերջին փորձերուն մէջ, թշնամի օդանաւային վեց տորմիղներ իրենց յարձակումները կատարեցին տարբեր բարձրութիւններէ եւ զանազան ժամերու մէջ : Այդ բոլոր տորմիղները, բացի մէկէն, ենթարկուեցան պաշտպանութեան բանակի հրատանիներու կրակին : Կարելի եղաւ նաեւ յաջողապէս հետապնդել կարգ մը ռմբաձիգ տորմիղներ :

Օդանաւային պաշտպանութեան դաշնակցութեան պետ՝ զօրավար Թէրմօնիա ռազմափորձերու մասին խօսելով, ըսած է թէ առայժմ կարելի չէ վերջնական եզրակացութիւններ հանել : Պէտք է նախ ուսումնասիրել այն բազմաթիւ տեղեկագիրները, որոնք պիտի ներկայացուին քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց կողմէ :

Ազգային զօրաշարժի սպասարկութեան պետ՝ զօրավար Քաթուառ ըրած է կարգ մը թելադրութիւններ.— Նըւազեցնել սուլիչներու ազդարարութեան տեւողութիւնը, եւ այդ նպատակով փնտռել աւելի կատարելագործեալ միջոցներ : Մէկ հրամանատարութեան ենթարկել ամբողջ Պրիւսէլի հրշէջ խումբերուն ղեկավարութիւնը, եւ հաւաքական պատսպարաններ շինել քաղաքի բնակչութեան համար :

Փարիզի օդային պաշտպանութեան սպայակոյտի տէր՝ գնդապետ Մէթրօ, որ ներկայ եղած էր օդային ռազմափորձերուն, իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնած է փորձերու մասին, որոնք այնքան կանոնաւոր կերպով կատարուեցան բաղդատաբար ընդարձակ սահմանի մը վրայ : Իր հիացումը յայտնած է պելժ ժողովուրդին կարգապահութեան, ոստիկանական իշխանութեանց կանոնաւոր ու անթերի հսկողութեան, եւ քաղաքային ու զինուորական իշխանութեանց համերաշխ գործակցութեան մասին : Իր մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւած է կամաւոր վիրաւորներուն բարի կամեցողութիւնը. պահ մը մարդ կը կարծէր թէ անոնք իսկական վիրաւորներ էին : Խորապէս գնահատած է նաեւ ռազմափորձերուն զինուորական արժէքը :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐԷՆ

Փերաշի կայարանին տարածուն կամարներուն ներքեւ, շոգեշարժ մեքենան ծանր ճիչ մը կ'արձակէ ու կը շարժի :

Դէպի Միջերկրական կը մեկնիմ — Մարսէյլ : Տարիներու անանուն երազն է որ այսօր իրականութեան ճամբուն մէջ ինկած է : Մեծ, շա՜տ մեծ փափաքը ունեցեր եմ մէկ մը այս քաղաքը տեսնելու, այս օրերուն, այս աչքերով, այս հոգիով տեսնելու... Չէ՞ որ ուրիշ նշանակութիւն ունի Մարսէյլը իմ աչքերուս : Կարօտ եմ Մարսէյլին մէկէ աւելի պատճառներով : Կը սիրեմ Մարսէյլը խոր պատճառներով...

Ընկերներ ունիմ այնտեղ, գերութեան ընկերներ, որբանոցի ընկերներ, գեհենի ընկերներ եւ գաղափարի ընկերներ... Ոմանց հետ Թուրք գեհենին մէջ դառնութեան մրուրը քամեցինք, ուրիշներու հետ որբանոցին խոնաւ յարկերուն տակ 4–5 հոգիով մէկ վերմակի տակ իրարու շունչովը մեծցանք, մերկ, անօթի ու թշուառ : Ու դեռ շա՜տ ուրիշներ, որբանոցէն դուրս, որոնց հետ գաղափարի սրբազան շունչովը մէկ աւազանի մէջ մկրտուեցանք : Հոգեկան անքակտելի կապ մը օղակած է մեր զգացումները իրարու : Անծանօթ, անխմանալի մագնիս մը, շունչ մը մեզ կախարդած է իրարու հմայքով : Դարձեր ենք ընկեր, եղբայր, մտերիմ, ամէն ինչ :

Ու... տարիներ, երկար տարիներ է որ կարօտ եմ այս բոլորին : Չեմ տեսած այս բոլորը : Անմեղ, անգիտակից տղաներ էինք երբ բաժնուեցանք իրարմէ, այժմ հասուն տղաներ ենք դարձեր, կեանքի շրջանին երկրորդ աստիճանին վրայ ենք կանգներ : Ու մտածում, զգացում ուրիշ կերպ, ուրիշ գոյն են առեր ... Ու բնական չէ՞ր, եթէ այս օրերուն, այս հասակին մէջ հանդիպէինք իրարու, անգամ մը ողջագուրէինք իրար ու շեշտակի նայէինք իրարու : Ո՞վ գիտէ, որքա՜ն մեծցած, որքա՜ն լայնցած էին անոնց աչքերն ու կոպերը ...

Բայց Մարսէյլ միայն այսքանո՞վ է յարգի, սիրելի, իմ աչքին : Չկա՞յ աւելի հզօր հրապուրանք մը զիս — երիտասարդութիւնը — իր ափերը քաշելու :

Ինչպէ՜ս չէ... Չէ՞ որ Միքայէլ Վարանդեանը այնտեղ Միջերկրականի ափը, կանանչ սօսիներու ստուերին տակ, Սէն Փիէռի գերեզմանաքաղաքին մէջ կը ննջէ...

Վայրաշարժը կայարանին դրան առջեւ մրցման հրաւէր կը կարդայ Ռօնին (գետը) ու կը սկսի սուրալ : Լեռ, ձոր, սար ու հովիտ խուճապահար կը փախչին իր առջեւէն : Միակ մրցակիցը Ռօնն է, եւ մրցումը կատաղի :

Յաճախ անոնք իրարու կը հանդիպին տափաստանի մը վրայ, կամ անդունդի մը եզերքը, շարաշուք ակնարկ մը կը նետեն իրարու ու կը սկսին վազել շնչասպառ : Եւ այս քանի անգամ, քանի քանի տեղեր :

Միրամասի բարձունքին վրայ, վայրաշարժը թեթեւ շունչ մը առնելէ վերջ՝ մելամաղձոտ ճիչ մը կ'արձա... կէ ու պարտուածի մը աճով կը ... րայ : Բարակին առջեւէն փախչող ... պաստակի մը պէս ապաստան կը ... տէ, կը ճչայ ու կ'ապաստանի ... Շարլ կայարանը : Մարսէյլ :

×

Արդէն Մարսէյլ քաղաքին մէջն ... ու Փըթիթ Մարի — Հայնոցը — ... կերներով, ծանօթներով ու բարեկամ... ներով շրջապատուած : Բոլորն ... կերպարանքը փոխուած, բոլորն ... մեծցած, բոլորն ալ տեւքով անծա... նօթներ դարձած :

Զիս պաշարող ծանօթ ու անծա... նօթներու կարգին կան նաեւ ... մը փոքրիկներ, որոնք փաթթուա... ոտքերուս՝ հասակէս վեր կը նայի... դէմքիս ու աչքերուս մէջ կը նայի... Ուրկէ՞ց կը ճանչնան զիս, ո՞ր ... ած են որ այսքան մտերմութիւն ... կուտան : Չեմ գիտեր :

— Որո՞նց զաւակներն են այս փոք... րիկները, կը հարցնեմ շուրջիններ... վերջապէս :

— Չե՞ս ճանչնար, հօրեղբօրդ աղ... կան փոքրիկներն են : Շաբաթներ... վեր քու խօսքդ կ'ընեն. «Քեռին պիտի գայ, քեռին պիտի գայ» կ'ըսեն ... դառնան : Այս առտու ժամը 5էն ... վրայ էին կայարան գալու համար :

Ուշադիր կը նայիմ հօրեղբօրս աղ... կան, այսինքն քրոջս աչքերուն ... նայիմ իր զաւակներուն : Հաւատա... չի գար : Ե՞րբ ազատեցաւ Թուրք... եաթաղանէն, ե՞րբ մեծցաւ, ե՞րբ ... մուսնացաւ եւ զաւակներու տէր ... ձաւ, ե՞րբ...

— Տղայ, թամամ մեծ մարդ ... ըղեր, ճիշդ հօրդ հասակը ունիս :

— Հէյ կիտի, պէպալստ մարդ ... ըլլար ալ հեղ մը պօյիդ վեր նայի...

— Պարէ «չօք» քուրերդ մէկը ... զատուած ըլլէր...

×

Մարսէյլ քաղաքը, բացի քանի ... պողոտաներէ, կատարեալ արեւ... կը հոտի : Որքան փողոցներ նեղ ... ղառիվար, անկարգ եւ աղտոտ : Փո... ղոցներու մէջէն քալած ատեն կը հ... գիպիս ամէն ազգի ու ցեղի տիպա... ներու : Մալթացը, Սիրիացին, Արաբը, ... յը, Յոյնը, Ֆրանսացին ու Անգլիա... ցին իրար կը հրմշտկեն, ինչպէս բ... լոր մեծ քաղաքներուն մէջ : Գիշեր... ցորեկ Լա Քանըպիէռէն հեղեղի նմա... մարդ կը հոսի : Եւ ժողովուրդը ... ժպիտ մը ունի դէմքին վրայ :

Տնտեսական.— Ընկերներս կը ... ւատեն թէ տնտեսական տագնա... աւելի մեղմ է այստեղ քան ուրիշ ... ղաքներ : Գործազուրկները մեծ ... մը չեն կազմեր : Պետական նպաստ... բաշխման համար ալ, տեղացիի ... տարականի խտիր չկայ :

Մեր հայրենակիցներէն որոշ ... մը, իրենց յամառ աշխատանքի... նորհիւ, լաւագոյն դիրքերու տէր... ցած են սափրիչի, դերձակի, կօշկ... կարի հրապարակին վրայ : Քանի ... տարիներ առաջ, կապոյտ «ճաքէթ»... ճերմակ «քաշքօլ»ով պտտող հայր... նակիցները այսօր գործի կամ գի... հասած են :

Հայրենակիցներու մեծ մասը ... րի ամփոփ, իրարու մօտ : Քանի ... փողոցներ, — Փըթիթ Մարի, ... նար տիւ Պուա, Տօմինիքէն, ... նալ եւն. — հայկական կարելի է ... մարել : Ապրուստը աժան է :

Ազգային.— Մարսէյլի ազգա... կեանքի մասին պարբերաբար կը ... ուին «Յառաջ»ի մէջ : Այնպէս ... մանրամասնութեան մէջ մտնել ... լորդ է : Միայն որպէսզի ... հըլլամ այս կէտն ալ, տամ քանի ... տեղեկութիւններ :

Ընկերոջ մը հետ կը մեկնիմ Փ... տոյի մայր եկեղեցին :

Լայն ծառուղիներով այս մեծ ... ղատային վրայ բարձրացած ... եկեղեցին, իբրեւ շէնք, իբրեւ ... տարապետութիւն իրապէս ... է : Թէ արտաքին ճակատէն, թէ ն... քին կամարներուն տակ, ... ուած է անոր զարդ ու զարդարանք... համար : Վէմ, տաճար, վերնատ... պատերը թաղուած են գեղեցիկ ... կարներու եւ ճոխ առարկաներու ...

Եկեղեցիին մուտքին առջեւ, ... դիմաւորէ Ֆրանսացի գործակա... եւ սիրայօժար կ'առաջնորդէ ... Մայր տաճարին առջեւ կը ... քահանայ մը : Մեր հարցումներ... վրայ, Տէր Հայրը, բարի ... դրութեամբ մը կը պատմէ բոլոր ... ցեալի դէպքերը : Տրտունջ ունի ... Հայրը, մասնաւորապէս ... հանդէպ, «ազգային խնամ... հանդէպ : Գոհ է ... Բոլորն ալ եկեղեցի ... սեփական շէնքեր ունին եւ ... տին համերաշխ : Քաղաքին ալ վեր... չարժիլ սկսած է եւ կը յուսամ ...

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զափահաս Որբերու Միութեան կողմէ Հրանտ Ակոնայեան նոյնպէս գըրաւոր կերպով ներկայացուց իրենց ողջերթը.—

«Ցանո՛ւն Զափահաս Որբերու Միութեան, յանուն մեր հազարաւոր եղբայրներուն, ցանուցրիւ աշխարհի ամէն կողմ, մենք եկած ենք յարգանքի կենալու այս շիրիմին առջեւ, ուր կը քնանայ մեր ազգային հերոսը:

Սակայն բոլոր անոնք, որ այսօր կը շրջապատեն շիրիմը, յիշեցի՞ն երբեք հայ բանաստեղծին խօսքը.— «Ճառագայթը կը թաղուի՞»:

Արդարեւ ճառագայթ մըն էր Անդրանիկ, որ լուսաւորեց Հայրենիքին մութ հորիզոնը, ազատագրութեան ...

...

թափելու եւ անգամ մը եւս երդուընալու.

— Պիտի քալենք փառայեղ ճամբէդ»:

Եոզկատի եւ շրջանի Հայր. Միութեան կողմէ Պ. Մաճառեան գեղեցիկ բառերով դրուատեց Անդրանիկի գործն ու պայքարը, թուելով նաեւ հերոսի գաղափարական ընկերներու անունները, որոնք նոյնպէս հերոսաբար պայքարեցան ու ինկան գաղափարի ճանապարհին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու կողմէ Պ. Ց. Կէտիկեանի հրամանով աւագ խմբապետները պատուի առին դրօշակները: Ցուզիչ եւ տպաւորիչ էր ...

...

«Դէպի Երկիր» գրուածքի գեղեցիկ ու յուզիչ արտասանութեամբ վերջացաւ ուխտագնացութիւնը:

Դէպի երկի՛ր, դէպի Անդրանիկի պաշտած երկի՛րը ...

Ա. Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Հակառակ շինարարական այնքան աշխատանքներու, Հայաստանի մէջ ճամբաներու շինութեան հարցը կը մնայ թերի: Դեռ բազմաթիւ են շրջանները, որոնք զրկուած են ճամբաներէ: Այսպէս կարգ մը շրջաններու մէջ փոխադրական միակ միջոցն է էշը կամ ձին (Գորիս, Ղափան, Սիսիան, Թալին եւն.): Դեռ նոր է որ ըսկսած է սայլով փոխադրութիւնը: Բայց միեւնոյն ատեն աշխատանք կը թափուի ճամբայ շինելու ինքնաշարժներու համար:

Ճանապարհաշինութեան այս թերութիւնները կը ծագին անկից, որ շրջանային իշխանութիւնները հոգ չեն տանիր, աշխատանքի չեն լծուիր՝ պատճառաբանելով որ բնակչութիւնը զբաղած է այլ աշխատանքներով: Տեղ տեղ ալ ճամբաներու շինութեան յատկացուած վարկերը ծախսուած են այլ նպատակներու:

Զի բաւեր ճամբայ շինել, անհրաժեշտ է նաեւ պահպանել: Անցեալ տարի շինուեցաւ Սէյլան - Նախիջեւան ճամբան, որ անխնամ մնացած ըլլալուն՝ անանցանելի դարձած է ներկայիս: Ս. Խաչ եւ Սերսա գիւղերէն Փաշալու երթալու ատեն՝ գիւղացիները ստիպուած են քանդել իրենց սայլերը, եւ որոշ տարածութեան մը վրայ՝ իրենց ուսերով փոխադրել սայլին մասերը: Գրեթէ բոլոր շրջաններուն մէջ ճամբաները տէր ու տիրական չունին: Փոսերով ու քարերով կորտուած: Վաղարշապատ - Սարդարապատ ճամբուն վրայ, Այգըրլճին մօտ, քրտական գիւղի մը տակ քանդած են փայտէ երկու կամուրջ: Վաղարշապատ - Մաստարա ճամբուն 50րդ քիլոմէթրին վրայ քանդած են հանգրուան - տնակ մը:

Տեղ տեղ ճամբաներու պահապաններ են նշանակուած, որոնք կը հսկեն ճամբաներուն եւ կամուրջներուն պահպանման վրայ: Ճամբու եզերքին տախտակի մը վրայ գրուած է թէ ո՛վ է ճամբուն պատասխանատուն:

Ճամբաներու շինութեան կեդր. վարչութիւնը կարծես գոյութիւն ունի թուղթի վրայ: Տարին երկու անգամ այցելած չունի հեռաւոր շրջանները:

* * Թալինի շրջանին մէջ շինուած են հետեւեալ նոր ճամբաները,— Թալին - Աշտարակ, 10 քիլոմէթր, Թալին - Այնալու՝ 11, Փիրմալաք - Ղարաղալա՝ 15, Թալին - Գէօկլու՝ 4, Մաստարա - Ջիթհանքով՝ 10, Թալին - Արթիկ՝ 16: Հիմնական վերանորոգման ենթարկուած են հետեւեալ ճամբաները,— Թալին - Կարաբուրուն, 17 քիլոմէթր, Թալին - Ղարաչթափ՝ 16, Թալին - Մաստարա՝ 5, Մուսլաղլի - Մաստարա՝ 1.5 քիլոմէթր:

ՄԱՄՈՒԼ

Բախտախնդիրները

— o —

«Հայրենիք» կը չեշտէ այս խօրագրով խմբագրականի մը մէջ (30 օգոստ.).

— «Հայ կեանքի մէջ կան խմբակցութիւններ, որոնք ինքզինքնին քաղաքական կուսակցութիւններ կը յորջորջեն, բայց չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ուզեն եւ ո՛ւր կ'երթան:

Հայ կեանքին օտար լըվանթէններէ կազմուած այդ խմբակցութիւնները, անսկզբունք եւ անդեկ, կը տարուբերին ամէն հովէ եւ կը դառնուին ամէն ժայռի:

Երէկ, երբ Հայաստան իր սահմաններու մէջ կը հաշուէր Կարսը, Սարիղամիշը, Կաղզուանը, Սուրմալուն եւ Նախիջեւանը, ան Հայաստանի հանրապետութիւն չէր լըվանթէններու համար, այլ Երեւանեան հանրապետութիւն:

Երէկ, երբ Հայաստանն անկախ պետութիւն էր, ան հարազատ չէր հայ լըվանթէններուն: Այսօր, երբ Հայաստան մէկ մասն է Ռուսիոյ, ան անկախ կը հռչակուի լըվանթէններու կողմէ, անկախ այնքան, որքան Հայաստան չէ եղած «Տիգրան Մեծի օրերէն ի վեր»:

Երէկ լըվանթէնները ծովէ ծով Միացեալ Հայաստան կ'ուզէին, այսօր նոյն լըվանթէնները եկեր ու կը ծաղրեն Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարն իսկ:

Օր մը օտար պետութեան հովանաւորութիւն կը փնտռեն յաւիտենական ստրուկ լըվանթէնները, յաջորդ օրը ժխտելու հովանաւորի անհրաժեշտութիւնը, երրորդ օրը կրկին հովանաւորի փնտռտուքի ելլելու համար:

Օր մը խորհրդային Հայաստան «միակ լուսաշող իրականութիւնն է» լըվանթէններու համար, որոնք, յաջորդ օրը Կիլիկիոյ մէջ երկրորդ Հայաստան ստեղծելու ծրագիրներ կ'որոճան:

Օր մը մեծ պետութեանց խարդախութիւնը կը մտրակեն լըվանթէնները, յաջորդ օրը խարդախ մեծ պետութեան ոտքերը լզելու համար:

Այսպէս յուլիս 26, 1934 լըվանթէններու Փարիզի թերթը՝ կը գրէ.—

«Այն Ֆրանսան որ պարպեց Կիլիկիան օր մը նորէն կրնայ գրաւել զայն:

Կիլիկիոյ մէջ կրնայ ստեղծուիլ ո՛չ անկախ պետութիւն, ատոր հնարաւորութիւնը զոր անցեալին ունեցանք՝ գոյութիւն չունի այլ եւս— այլ հայկական շրջան մը, որոշ ազատութիւններով, աշխարհական տէրութեան հովանւոյն տակ:

Ներկայ կէս - ինքնավար հայ պետութեան օր մը որոշ չափով ընդլայնում, եւ Կիլիկիոյ մէջ հայկական շրջանի մը ստեղծում ասոնք են միակ կարելիութիւնները, որոնց համար մենք ընելիք ունինք անշուշտ» ...

Այս չնաշխարհիկ տողերու տակ ստորագրած է՝ Ա. Չօպանեան:

Փարիզի թերթը հազիւ Պոսթըն հասած, լըվանթէններու Պոսթընի թերթը կը գրէ օգոստոս 26ի խմբագրականին մէջ.—

«Ճիշդ է որ ամէն Հայ կ'ընդունի եւ ի հարկին խրատ կուտայ ուրիշներուն, թէ պէտք է գոնէ այսուհետեւ զգոյշ գտնուիլ եւ որ եւ է պարագայի տակ չրանուիլ խարդախ դիւանագիտութեան ցանցերուն մէջ, «արդարութիւն», «քաղաքակրթութիւն» սրնամէջ բառեր են եւ ամէնէն «բարեպաշտ» ու «ազատական» պետութիւնն իսկ, իր շահէն զատ ուրիշ բան չի ճանչնար եւ անվարան այդ շահուն ի սպաս կը դնէ ուրիշ բոլոր ժողովուրդները եւ ամբողջ «քաղաքակրթութիւնն» ու «արդարութիւնը»:

Եկո՛ւ տես սակայն, որ մենք ունինք մարդիկ, որ ընդունելով ու խոստովանելով այս բոլորը, տակաւին տաիթ ու պատեհութիւն կը փնտռեն «մեծ» քաղաքագէտի հովեր առնելու եւ այս կամ այն պետութեան դուռը ափ առնելով ամենայետին շահերուն ծառայելու ... Հայ ազգն ու Հայաստանը փրկելու համար: Այսպիսի բախտախնդիրներ պէտք է կարդան Թուրք պալատական Սալիհ Մունիր փաշայի «Ցիշատակներ»ը: Ատոնք կրնան իբրեւ դաս ծառայել ու օգտակար ըլլալ իրենց, եթէ երբեք դաս առնել գիտեն»:

Բախտախնդիրները դաս առնել չեն կրնար, որովհետեւ դաս առնել, կը նշանակէ դադրիլ բախտախնդիր ըլլալէ:

Բախտախնդիրներու համար ոչ պատմութեան դասերն արժէք ունին, ոչ քաղաքական սկզբունքները»:

ԱՄԵՐԻԿԱ 500 ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ՇԻՆԷ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ ծովային նախարարութիւնը վաւերացուցած է այն ծրագիրը որուն համաձայն 500 ռազմական օդանաւեր պիտի շինուին 1935ին: Այս օդանաւերուն կէսը հինցածներուն տեղը պիտի բռնեն:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ-ՔՈՅԺԻ

Առաջին թիւը, 24 էջ, լոյս կը տեսնէ Հոկտեմբեր 1ին:

Քանի մը յօդուածներու խորագիրներ.—

Հիւծախտին սարսափը.— Ալիւմինիոմէ ամաններով եփուած կերակուրը կը թունաւորէ՞.— Ի՞նչ է խլիրդը (քանսէր).— Հայաստանի փրոֆէսէօրները՝ վիրաբուժապետ Քէչէկ.— Սեռային - ծննդական հարցեր.— Երեւանի խաղողները.— Մանրէաբանական պատերազմ.— Տիկի՛ն, երախադ չի՞ քնանար.— Ծխե՞լ թէ չծխել.— Տօքթէօ՛ր, երբ կօշիկիս կապը կը քակեմ՝ կը ցաւի հօս.— Որովայնային ժանտատենդ (թիֆոյիտ).— Կարելի՞ է ճշդել հիւանդութիւնները եղունգներու քննութեամբ.— Երաժշտութիւն:

Իբրեւ ժողովրդական թերթ՝ անմրցելի պիտի մնայ:

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵԼՕ

— o —

Տեսնելու բան է այս մարդոց երեսը, խինդ ու խնդում, արեւն է երկինքին, երկինքն է իրենց սրտին, ու կը պոռան, կը կանչեն սրտերնին լեցուն, կը կանչեն անցորդներուն, ամէնուն, իրենց սրտովը կը կանչեն անցորդներուն:

Մէկիկ մէկիկ լոյսերը կ'երեւին: Զորս դին, լոյսէ փունջերու պէս կ'երեւին պզտիկ բոցերը՝ լամբարներուն, լապտերներուն: Հեռուն, շուկային ծայրը, կը տժգունին անոնք, կը բարկնան: Մոմի լոյսերը մանաւանդ, մութին պատկեր մը կուտան դալուկ, քիչ վերօք կը հալին հանդարտօրէն, ...

...

Այս պահուն, վայրկեաններու հետ կը խաղար Հաճի Աղէկ: Կեցած տեղը անհանգիստ ու շուտիկ, խոշոր, երկայն քակը հանեց գօտիին ծալքէ ...

...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

պիտի գումարիլի Պալքանեան խորհուրդի ժողովին:

Միւս կողմէ կը հաւաստուի թէ Թէվփիք Րիւշտի վերջերս Աթէնք այցելած ատեն, խօսեր է նաեւ Ալպանիան եւ Պուլկարիան Պալքանեան ուխտին կապելու միջոցներու մասին: Կը կարծուի թէ այս խօսակցութիւնը կապ ունի Զօկու թագաւորին Ալպանիա այցելութեան հետ: Ուրիշ խօսքով, Էնկիւրի պիտի աշխատի հարթել ճամբան, Ալպանիոյ մասնակցութեան համար:

Պալքանեան խորհրդաժողովը չպիտի գումարուի...

«*Ճիւմհուրիէթ*» *կը գրէ*.— Կը թուի թէ ձախողած է Պալքանեան խորհրդաժողովը որ հոկտեմբեր 1ին պիտի գումարուէր Պոլսոյ մէջ: Պատճառը՝ Եուկօ Սլաւիոյ եւ Ալպանիոյ բրած առարկութիւններն են: Համաժողովի թուրք պատուիրակութեան նախագահ եւ Տրապիզոնի երեսփոխան Հասան պէյ, այս մասին հետեւեալը յայտարարեց մեզի.

— «Գարունէն ի վեր կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցան Պալքանեան երկիրներու մէջ եւ ազդեցին Պալքանեան խորհրդաժողովին վրայ: «Պալքանեան շաբաթը» ոչ մէկ երկրի մէջ կարելի եղաւ կատարել: Հելլէն խմբակը սեպտեմբեր 5ին յետաձգած էր այդ շաբաթը: Իսկ լուր առած չըլլալով թէ պալքանեան ուրիշ երկիրներ պիտի մասնակցին, հելլէն խմբակը մեզի հաղորդեց թէ կրկին յետաձգած է հանդիսութիւնները: Մենք ալ նոյն պատճառով ստիպուեցանք յետաձգել «Պալքանեան շաբաթը»: Ալպանիոյ պատուիրակութիւնը չմասնակցեցաւ նոյնիսկ Աթէնքի խորհուրդի նիստին: Դժբախտաբար, այպան պատուիրակութիւնը չպատասխանեց խորհրդաժողովին մասնակցելու համար իրեն ուղղուած հրաւէրին: Միւս կողմէ, իմացանք թէ Եուկօ-Սլաւիոյ պատուիրակութիւնը չպիտի մասնակցի այս տարուան խորհրդաժողովին: Իսկ հելլէն խմբակէն զատ, ուրիշ ո եւ է խմբակ դեռ չպատասխանեց նախագահութեան այն հաղորդագրութեան թէ Հոկտեմբեր 1ին պիտի գումարուի խորհրդաժողովը: Ասկէ կը հասկցուի թէ Եուկօ Սլաւիա կը պնդէ իր հին տեսակէտին վրայ: Կը յուսամ թէ Պալքանեան չորս նախարարները ժըրնեւի մէջ համաձայնութեան մը պիտի գան: Անձնապէս կը կարծեմ թէ հարկ պիտի ըլլայ այս տարի յետաձգել Պալքանեան խորհրդաժողովին գումարումը:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան *Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—*

Վռամեան *խումբ այսօր Ուրբաթ:*

Մջօ *խումբ վաղը Շաբաթ:*

Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կօրիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Ն. Կըկըղեանի բնակարանին մէջ:

× *Կը խնդրուի Սէն-Փիէռի նորակազմ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշուած ժամուն:*

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ եւ ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ:

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

Վրէժ *խումբի ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

ԿԱՐՏԱՆԻ Ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին: Կարեւոր օրակարգ:

ԷՔՍԻ Քեռի խումբի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Վռամեան *Ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

Ընկեր Կարօ *Ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Կարեւոր օրակարգ:*

ԹԷՅԱՍԷՂԱՆ

կազմակերպուած *Ֆր. Հ. Կ. Խաչի ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԵԼԻՔ ԴՊՐՈՑԻՆ*

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրճարանին մէջ 45, rue de la Défense, Իսի-լէ-Մուլինօ

գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, պար:

Տղաներու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

Հաղ. միջոց.— Առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Կար տ'Իսի:

ԹԷՅԱՍԷՂԱՆ

կազմակերպուած՝ *Ֆ. Կ. Խաչի ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ կողմէ*

վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին *Café Tabac de Comète*ի վերնայարկը (*1, Place de la Comète, Asnières*):

բանախօսութիւն, երգ, նուագ, կովկասեան պարեր:

կը նուագէ Թառիստ *Ռուբէն:*

Տղաքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

Հաղորդկց. միջոց.— Օթօպիւս CI (45) առնել Մատըլէնէն, իջնել Place Comète. Asnières.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր *1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ,,ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿն է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.: Բաժնեգին, յղուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի, **17, Rue Damesme, 17 Paris.**

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ, Ա. Կ.— 70:
ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Ա.— 70:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Գ. Լ.— 35:
ՄՕՐԵՍԹԵԼ, Պալտ.— 35:
ՓԱՐԻԶ (20), *Ռէյ.*— 35:
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Սան.— 70:
ԱՆՎԷՐՍ, Խուպ.— 141.80:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Արմ.— 350:
ԼԻԿԷՑ Ա. Խ.— Ստացած ենք: Տեսնել թիւ 2593:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 800:

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի սեպտեմբեր 16ի օրը վերացման Ս. Խաչի տօն ըլլալով, Սէն Ժէռօմի եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի:

Նոյն երեկոյին Խաչվերացի Թափօրը պիտի շրջագայի եկեղեցւոյ բակին մէջ, զարդարուած խաչով:

Պիտի մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սէն – Ժէրոմի սկաուտ – գայլիկներու Միութեան անդամները:

Անոնք որ կը փափաքին Ս. Խաչին կնքահայրութիւնը ստանձնել թող դիմեն Թաղականութեան:

Գիւղիս քահանան երկուշաբթի մեռելոցի օրը Սէն Ժէռօմի գերեզմանատունը պիտի գտնուի, առաւօտուն ժամը 9էն 12, փափաքողներուն ննջեցելոց գերեզմանները օրհնելու համար:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց 8, Ս. Պատարագի 10.30, *Խաչահանգիստի* 11.30, *երեկոյի Խաչվերացի Թափօր 7 — 8:*

Թաղականութիւն Սէն – Ժէրոմի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջանի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղերէն կը խնդրուի իրենց հասցէն հաղորդել Փարիզի Տիգրանակերտի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղին հետեւեալ հասցէին.— Տիգրան Գաճվէճեան, *26, Rue Blanqui. Paris* (13):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ քոյրս Տիկ. Մէրհուպէ Զավուշեան (ծն. ի Պոլու Վարժապետեան), կը բնակէր պատերազմէն առաջ Ատաբազար, Մալաճըլար թաղ, կինն էր հիւսն Զավուշենց Համբարի, տարագրուած է Տէր-Զօրի կողմերը իր զաւակներով միասին, Գրիգոր, Մելքոն եւ Նուէրիկի: Կը խնդրուի իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն տեղեկացնել «Յառաջ» խմբագրութեան եւ կամ Մարի Պօղոսեանի 56. Avenue Carnot. Neuville. S)Saône, Rhône.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ մեծադիր քարտէսը որ *20* ֆրանքի կը ծախուէր, հեղինակին անձկութեան բերմամբ մնացած *500* օրինակը՝ կանխիկ եւ մէկ գնորդի, հատը մէկ ֆրանքէն պիտի տայ: դիմել՝ *Patrikian*ի, *48, rue du Centre. Lagarenne-Colombes, Seine:*

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(45)**

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Եւ գտար, յաջորդ օրն իսկ...

— Այո, յաջորդ օրը.. ծանօթ էի Քրիսի Ուօքըրի սովորութիւններուն. ամէն օր ցերեկները ազատ էր եւ ժամը 5.30ին ատեններ գինետուն կը վերադառնար... ճամբան սպասեցի, բռնեցի գինքը եւ Զարլզ փողոց՝ բըժիշկ Պրաունին բուժարանը տարի... յետոյ...

— Սպասէ վայրկեան մը... աղջիկը չըսա՞ւ քեզի թէ ոստիկանատունէն կը վերադառնար այդ պահուն...

Ձէնիսըն զարմացաւ.

— Ոստիկանատունէ՞ն, այդ օ՞րը, ոչ, չըսաւ...

— Հոգ չէ, շարունակէ... ուրեմն.. յետոյ Կրինը բռնեցիր...

— Այո...

— Եւ միեւնոյն տեղը տարիր զինքը... լաւ, մնացածը գիտենք արդէն ... հիմա ըսէ տեսնեմ, Քրիսին ո՞ւր կրնանք գտնել...

— Հիւսիս գնաց նոյն գիշերը, իր ազգականներուն մօտ կարծեմ...

— Դրամն ալ գրպանին մէջ անշուշտ...

— Այո...

— Դուն վճարեցիր թէ իրեն եւ թէ Կրինին, այնպէս չէ՞... դրամը ո՞վ տուաւ քեզի...

— Լէյտի Ջիլը... թղթադրամ...

— Իսկ քու բաժի՞նդ, դուն ի՞նչ ըստացար...

Ձէնիսըն վարանեցաւ.

— Ըսէ, ըսէ նայիմ, պնդեց ոստիկանը:

— Հազար մը առած էի արդէն, չորս հազար եւս պիտի ստանայի...

— Պիտի ստանայի՞ր... չստացա՞ր տակաւին...

— Ոչ. վաղ առտու Լէյտի Ջիլին պիտի հանդիպէի...

— Ցոյս ունիմ որ կը հանդիպիս, գիտել տուաւ ոստիկանը՝ խնդումերես՝ իր երկու օգնականներուն նայելով. յոյս ունիմ որ ձեզի դէմ դիմաց կը տեսնեմ... Ձէնիսըն, ըսէ տեսնեմ, Լէյտի Ջիլը անշուշտ Լոնտոն է հիմա, գիտե՞ս թէ ուր կը բնակի...

— Ոչ, բայց գիտեմ որ Եուսթըն պանդոկը չէ, այդքանը գիտեմ...

— Ո՞ւր պիտի հանդիպէիր իրեն...

— Այստեղ Փէտինկթընի Սփրինկ փողոցը գտնուող թէյարան մը...

— Գիտե՞ս թէ ուր է ան այս գիշեր.

— Ոչ, բայց...

— Բայց ի՞նչ...

— Բժիշկին հետ շատ մտերիմ կ'երեւայ...

— Շատ լաւ, Ձէնիսըն. աղէկ ըրիր որ բացէ ի բաց յայտնեցիր գիտցածներդ, սակայն բացարձակօրէն ճշմարիտ պատասխան մը կ'ուզեմ հետեւեալ հարցումիս — այս բոլորէն յետոյ որոշ կերպով կրնա՞ս ըսել թէ ով թունաւորեց Ալֆրէտ Ձէքինը...

Ձէնիսըն գլուխը թօթուեց եւ վճռական կերպով ժխտեց:

— Ոչ, բնաւ. չեմ գիտեր, բացարձակօրէն չեմ գիտեր...

— Կասկածներ չունի՞ս այդ երկուքէն մէկուն կամ միւսին մասին...

—Ոչ, անոնց բերնէն չլսեցի որ ո եւ է բառ որ այդ տեսակ կասկած մը ներշնչէր ինծի. բայց ես իմ կարծիքներս ունիմ Ձէքինի թունաւորման հարցին շուրջ...

— Լաւ, իմանանք, որո՞նք են...

— Տարակոյս չկայ որ Լէյտի Ջիլը Ձէքինի հետ առանձին էր գինետան մէջ. ատիթը ունէր բնականաբար անոր խմած ուիսքիին *մէջ բան մը նետելու. երկու զաւաթ խմեց ան. առիթը ունէր, կ'ըսեմ որովհետեւ Քրիսին իմացածիս համաձայն, Ձէքինը սիկառ մը գնելու համար սպասարկութեան սեղանին քով կուգայ.. Տիկինը չէ՞ր կրնար բան մը ձգել անոր բաժակին մէջ...*

— Լաւ, ուրի՞շ, բժիշկին մասին ի՞նչ կրնաս ըսել...

— Նոյնպէս տարակոյս չկայ որ բժիշկը եւ Ալֆրէտ Ձէքին միասին էին այդ իրիկունը. Շայնօյի կառքով Զարլզ փողոցէն Բօպսընի արձանը գացողները անոնք էին... բժիշկը կրնար թունաւորել զայն...

— Սակայն որոշ բան մը չես կրնար ըսել, գիտել տուաւ ոստիկանը, ամբողջ գիտցածդ այն որ զանազան պատճառներով Լէյտի Ջիլը չէր ուզեր որ իր անունը երեւան ելլէր. այդքան:

— Այո, այդքան, ըսաւ Ձէնիսըն. լռութիւն... ահաւասիկ թէ ինչ կ'ուզէր ան եւ պատրաստ էր որ եւ է գին տալ...

— Զարլզ փողոցի այդ անցուդարձերուն մէջ բժիշկ Պրաունը ի՞նչ դեր ունէր, հարցուց Ուօմըրզլի.

— Գրեթէ ոչինչ. ես այն կարծիքը ունիմ որ անիկա խենթեցած, կապուած էր որ իր անունը գործին մէջ կը մտնէ... կարծեմ չէր ուզած որ Լէյտի Ջիլը այնտեղ երթար եւ մեզ ալ այնտեղ տանէր... ինծի այնպէս թուեցաւ թէ Լէյտիին անոր կարեկցութեան դիմած էր... երբեմն, երբեմն Պրաունը կը հասկցնէր Լէյտիին թէ իր կարգադրելիք գործն էր... Թերեւս կ'աշխատէր խնդրին մէջէն հեռանալ:

— Շատ չի խօսեցա՞ւ...

— Բուն կարգադրութեանց մասին, ոչ. անհամբեր եւ անհանգիստ էր, կարծես մեզ ամէնքս ալ դուրս հանել կ'ուզէր...

— Կրնայի՞ր այն տպաւորութիւնը թէ անոնք գիրար լաւ կը ճանչնային եւ հին բարեկամներ էին...

— Կ'երեւար որ իրարու հետ բաւական ծանօթ էին. Լէյտին յաճախ անոր միջոցաւ մտերմութեան կը դիմէր. մեր խօսակցութիւնները կը շարունակէին. այդ րոպէներուն էր որ ինչպէս ըսի, բժիշկը կը հասկցնէր թէ իր Լէյտիին գործն էր...

— Սըր Ճօնի անունը յիշեցի՞ն երբեք...

— Ոչ, երբ առաջին անգամ Լէյտին հանդիպեցայ՝ Ջէսթըր՝ իր բնակարանը, ըսաւ որ Սըր Ճօնի անունը չխառնեմ այդ գործին...

Ոստիկանը բարեկամներուն նայելով ոտքի ելաւ:

— Ոչ մէկ բան չի գիտեր, ըսաւ, ոչ մէկ նոր բան մը ցոյց տալով, ոչ մէկ երկուքէն գտած բան... բայց ան միւս երկուքը՝ Լէյտին եւ բժիշկը... ի հարկէ տեղեկութիւնները պիտի գտնենք գիտեն թէ ուր է Ջէսթըր վերադարձած է... կարելի է Ջէսթըր վերադարձած է... բայց Պրաունը... հէ՞ն ի՞նչ կայ...

Այս վայրկեանին պանդոկին ծառաներէն մէկը Ձէնիսընի մօտենալով ըսաւ որ Հեռաձայնէն զինքը կ'ուզէին. ոստիկանը Ձէնիսընի ոտքի ելաւ ու քովը գնաց:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 15 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2600

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՃԱՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ

»»»· ·«««

Լեհական ռումբը եթէ անակնկալ մը չէ, ամէն պարագայի մէջ նոր հարուած մըն է Ազգերու Դաշնակցութեան համար:

Միեւնոյն ատեն պերճախօս փաստ մը՝ պատերազմական դաշնագիրներու սնանկութեան:

Լեհաստան փոքրամասնութեանց իրաւունքներու պաշտպանութեան վերաբերեալ պայմանագիրն է որ կը դրժէ: Բայց, այդ խզումը շատ աւելի խոր հետքեր ունի:

Վերսայլի դաշնագիրն է որ կ'եղծուի: Եւ Ազգերու Դաշնակցութեան վարկն է որ կը սարսի:

Լեհաստան տարիներէ ի վեր կը տրտնջայ 1919 յունիս 28ի դաշնագրին (Վերսայլ) փոքրամասնութեանց հատուածին դէմ: Քանի մը անգամ ալ, փորձեր կատարեց զայն փոփոխելու, կամ իր օձիքը ազատելու:

Այդ պայմանագրով, Լեհաստան ընդունած կ'ըլլար որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ստուգումներ կատարէ իր գլխուն վերեւ, փոքրամասնութեանց իրաւունքներու գործադրութեան մասին:

Փոքրամասնութեանց խնդիրներ ունին բազմաթիւ պետութիւններ, բայց ամէն մէկուն համար տարբեր կանոններ հաստատուած են:

Օրինակ, Թուրքիան ալ մասնաւոր դաշնագիր ստորագրած է այդ մասին, բայց իր ուզածին պէս կը շարժի:

Ընդհանրապէս, բոլոր պետութիւնները ներքին խնդիր կը սեպեն այդ հարցը եւ չեն հանդուրժեր արտաքին միջամտութեան:

Լեհաստան արժանապատուութեան խնդիր դարձուցած էր այս պարագան, պահանջելով կամ ընդհանուր միջազգային հակակշիռ, եւ կամ ազատ արձակում որ եւ է պարտաւորութենէ:

Տեսնելով որ գոհացում չեն տար, ահա ինք իր գլխուն կը դրժէ ստորագրած յանձնառութիւնները:

Ինչո՞ւ ճիշդ այս օրերուն,— Որովհետեւ այլ եւս ապահովուած է Խ. Միութեան անդամակցութիւնը:

Լեհաստան չի հանդուրժեր որ քննիչ մը եւս աւելնայ իր գլխուն, իբրեւ թէ երկրորդական պետութիւն մը ըլլար:

Ան փոքրամասնութեանց խնդիր ունի նաեւ Գերմանիոյ հետ: Բայց այս վերջինը շատոնց քաշուած է Ազգերու Դաշնակցութենէն: Եւ հեռագիրը կ'ըսէ թէ Լեհաստանի դրժումը կապ չունի 1922ի լեհեւգերման պայմանագրին հետ, քանի որ երկու երկիրները համաձայնած եւ փոխադարձ պարտաւորութիւններ ստանձնած են:

×

Ինչպէս ըսինք, լեհական խզումը ուղղուած է Վերսայլի դաշնագրին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ: Բուն բառով՝ դաշնագիրներու «նուիրականութեան» դէմ:

Այս խել պատճառով, սրտառո՞ւչ վրդովումի մը մատնուած են մեծերը,— անոնք որ դաշնագիրներ խմբագրեցին ամէնէն առաջ իրենց աւարը ապահովելու համար:

Ամէն պատրանք փարատելու համար, ըսենք թէ այդ վրդովումը կապ չունի փոքրամասնութեանց ճակատագրին հետ:

Քէմալականութիւնը առաջին օրէն իսկ ոտքի տակ առաւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, ծաղրանկարի մը վերածելով Լօզանի դաշնագրին այդ մասը:

Արդ, 1924էն ի վեր լսեցի՞ք որ եւ է բողոք, որ եւ է ազդարարութիւն՝ դաշնագիրներու նուիրականութեան մասին:

Ինչո՞ւ իրար անցեր են հիմա, երբ Լեհաստան չեղեալ կը համարի իր միակողմանի յանձնառութիւնները, եւ կը պահանջէ ընդհանուր պայմանագիր մը: Միեւնոյն յանձնառութիւնները բոլորին համար:

Պարզապէս անոր համար որ, պետութիւն մը այսպէս, ուրիշ մը այնպէս խախտելով պատերազմի դաշնագիրները, կամաց-կամաց քուրջի կը վերածեն զանոնք:

Այդ հիմնական մտահոգութենէն դուրս, որո՞ն հոգը հատեր է, փոքրամասնութեանց խնդիր յուզելու համար:

Եթէ անոնք որ եւ է ատեն խորհած ըլլային փոքրամասնութեանց իրաւունքներու ապահովութեան մասին, անշուշտ կը հաստատէր ընդհանուր եւ միջազգային դրութիւն մը, հակակշիռ հաստատելով ամէն տեղ, առանց մեծի ու փոքրի խտրութեան:

Մինչդեռ, 1920էն ի վեր, ամէն անգամ որ այդ խնդիրը կ'արծարծուի, շահակիցները պերճախօսութեան հեղեղներ կը թափեն, պարտկելու համար իրենց չկամութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, ժամանակի նշան է Լեհաստանի գլորած քարը:

Այդ ելոյթն ալ կ'ապացուցանէ թէ՝ ոչ մէկ պետութիւն սրտանց կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան: Կը բաւէ ոտքի մը կոշտին վրայ կոխել, ճակատ փոխելու համար:

Ճիշդ է, Լեհաստան չի հրաժարիր Ազգերու Դաշնակցութենէն. բայց չէ՞ որ կը խախտէ Վերսայլի դաշնագիրը, մերժելով անոր այս կամ այն տրամադրութիւնը:

Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ Լեհաստանն ալ Գերմանիոյ ճամբուն չպիտի հետեւի, եթէ օրուան հզօրները դաշնագիրներու սրբութենէն ճառեն...

Ֆրանսան էր Լեհաստանի գլխաւոր կնքահայրը: Բայց ահա խորթ զաւկի մը պէս կը նայի ատենէ մը ի վեր:

Պարթու Վարշաւա գնաց հին-հին դարուց յիշատակներ թարմացնելու եւ «մոլորեալ»ը դարձի բերելու համար:

Ի՞նչ օգուտ: Լեհաստան այսօր աւելի սերտօրէն կապուած է Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան հետ: Եւ, իր նոր ելոյթը ամէնէն առաջ այդ երկուքին հաճոյք պատճառած է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈԹՈՐԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿԸ ԴՐԺԷ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Սեպտեմբեր 13ին նոր ռումբ մը պայթեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ:

Պ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, վիճաբանութեան մը ընթացքին յանկարծ յայտարարեց թէ իր երկիրը այլեւս չի ճանչնար փոքրամասնութեանց իրաւունքներու պաշտպանութեան ներկայ ձեւը եւ կը պահանջէ երաշխաւորութեան ընդհ. դաշնագիր մը հաստատել բոլոր պետութեանց համար: Ուրիշ խօսքով, Լեհաստան կը պատռէ այն դաշնագիրը զոր ստորագրած էր Վերսայլի մէջ, 1919 յունիս 28ին, դաշնակից եւ աջակից պետութեանց հետ:

Լեհաստանի հետ կնքուած այս դաշնագիրը օրինակ ծառայեց ուրիշ երկիրներու համար: Դաշնագիրը Լեհաստանի այն ատենուան վարչապետին, Փատերեւսկիի յանձնուեցաւ Քլէմանսոյի մէկ նամակով, որ կ'ըսէր.— « Երկար ատենէ ի վեր, սովորութիւն է որ երբ նոր պետութիւն մը կը ստեղծուի կամ երբ հին պետութիւն մը կարեւոր երկրամասեր կը կցէ իրիշխանութեան, նորկացութեան ճանաչումը մեծ պետութեանց կողմէ՝ կը տրամադրէ կարգ մը ընկզբունքներու գործադրութիւնը պահանջել, միջազգային համաձայնութեան մը ձեւով »: Պ. Քլէմանսօ կ'աւելցնէր թէ նոր դաշնագրին մէջ, այս տրամադրութեանց գործադրութիւնը պիտի երաշխաւորեն ոչ թէ մեծ պետութիւնները, այլ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ապահովելու համար բացարձակ անկողմնակալութիւնը:

Ճիշդ է որ Լեհաստան հանութեամբ չստորագրեց այս պայմանները, եւ Փատերեւսկի վերադարձին չծածկեց իր դառնութիւնը, մեծ պետութեան մը արժանապատուութեան դէմ գտնելով այսպիսի յանձնառութիւն մը: Այդ օրէն մինչեւ այսօր, Լեհաստան միշտ կը յիշեցնէր թէ փոքրամասնութեանց դաշնագիրը վարկաբեկիչ է իրեն համար, զորչափ միւս պետութիւններն ալ չեն ենթարկուիր նոյն տրամադրութեանց:

Այս պատճառով ալ շատ բիրտ էին Պ. Պէքի յայտարարութիւնները: Լեհաստանի պատուիրակը պատմեց թէ ինչպէս, 1922ին, փոքրամասնութեանց իրաւունքներու երաշխաւորութեան ընդհանուր դրութիւն մը առաջարկուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան Գ. ընդհ. ժողովին: Այն ատեն բաղձանք մը յայտնուեցաւ, բայց ոչինչ եղաւ: ԺԱ. ընդհ. ժողովին, լեհական կառավարութիւնը ստիպողական կոչ մը ուղղեց կառավարութեանց, պահանջելով հաստատել միօրինակ եւ ընդհանուր հակակշիռ մը՝ լեզուական, ցեղային եւ կրօնական փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար: Այս կոչը մերժումի հանդիպեցաւ: Անցեալ տարի կրկնուեցաւ կոչը, բայց արդիւնքը եղաւ դառն յուսախաբութիւն: Բացի քանի մը պետութիւններէ, որոնք պարզեցին իրենց տեսակէտները, լեհական կառավարութիւնը նորէն մերժումի հանդիպեցաւ:

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ՀՐԱՒԻՐԵԼ

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, Պ. Պէք քննադատեց ներկայ դրութիւնը, որ անհաւասարակշիռ շէնքի մը կը նմանի: Կարգ մը պետութիւններ դաշնագիր ստորագրած են, ուրիշներ պարզ յայտարարութիւններ ըրած են: Ոմանք կ'ընդունին թէ պէտք է դիմել միջազգային արդարութեան ատեանին, ուրիշներ հակակշռի իրաւունքը կը վերապահեն միայն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին: Փորձը ցոյց տուաւ որ այս դրութիւնը կատարեալ ինքնախաբէութիւն է: Ան երբեք օգուտ չունեցաւ փոքրամասնութեանց համար, եւ միւս կողմէ պատրուակ դարձաւ անուանարկիչ քարոզութիւններ կատարելու այն պետութեանց դէմ որոնք յանձնառութեան տակ մտած էին: « Այս կացութիւնը չի կրնար շարունակուիլ առանցանդարմանելիկերպով վտանգելու այնբարոյական հիմերը որոնց վրայ հաստատուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1919ին: Ստիպողաբար կոչ կ'ուղղեմ այս բարձր ժողովին՝ շտկել անցեալի սխալները եւ ստեղծել ամուր, յստակ եւ միօրինակ հիմ մը որուն վրայ պիտի կանգնի փոքրամասնութեանց միջազգային պաշտպանութեան դրութիւնը, վերջնական եւ տեւական եղանակով: Լեհական կառավարութիւնը յստակ եւ բացորոշ պատասխան մը կը սպասէ հետեւեալ երկու հարցերուն.— 1. Անմիջապէս ընդունիլ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան ընդհանուր պայմանագրի մը անհրաժեշտութիւնը.— 2. Միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրել այս մասին:

Ինչ կը խորհին միւս պետութիւնները

Ինչպէս ըսինք, լեհական կառավարութեան այս յայտարարութիւնը ռումբի մը պէս պայթեցաւ ժողովին մէջ: Անշուշտ ամբողջ Լեհաստանը գոհ է եղածէն: Լեհական թերթերը լուրը հաղորդեցին խոշոր խորագիրներով, իբրեւ « պատմական օր մը Լեհաստանի համար »: Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ իր նախարարին յայտարարութեամբ, մերժելով նուաստացուցիչ կացութիւն մը, Լեհաստան կ'ուզէ ցուցնել թէ երկրորդական պետութիւն մը չէ:

Յայտարարութիւնը գէշ տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Պ. Պարթու երէկ պարզեց իր երկրին տեսակէտները: Ճառ մըն ալ Անգլիոյ արտաքին նախարարը խօսեցաւ, իրաւապէս անընդունելի գտնելով Լեհաստանի բռնած դիրքը:

Կ'ըսուի թէ Լեհաստան մերժած է նաեւ արեւելեան դաշինքը, հետեւելով Գերմանիոյ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

»»»· «««

Կարդացէք եւ ծափահարեցէք.—

Պուլկարիոյ կրթական նախարարութիւնը նոր օրէնք մը հրատարակած է, որուն համաձայն 2000 լէվա տուգանքի պիտի դատապարտուին այն ծնողները որ իրենց զաւակները առանց նախապէս ազգային նախակրթարան ղրկելու, կը նամբեն օտար դպրոցներ,— ֆրանսական, իտալական, ամերիկեան կամ գերմանական:

Ուրեմն, ոչ միայն Պուլկարները, այլեւ փոքրամասնութիւնները պարտաւոր են իրենց զաւակներուն նախակրթութիւնը տալ ազգային շրջանակի մէջ: Այսինքն մայրենի լեզուով եւ ոգիով:

Նոր Թուրքիոյ մէջ ալ այսպէս է: Եւ ատոր համար իրարու ետեւէ փակուեցան Պոլսոյ օտար նախակրթարանները, որոնք այնքան աշակերտներ կը քաշէին:

Այդպէս չէ միայն մեր մէջ:

Ո՛ւր որ ալ գտնուինք, ազգային դպրոցի մասին կը մտածենք երբ... «աղքատ ենք եւ տնանկ»:

Ամէնէն շէն օրերուն ալ, Պոլսէն մինչեւ Մուշ, բազմութիւն մը կը կազմէին այն ծնողները որ հանութեամբ 40 — 50 դրուշ ամսական կը վճարէին «Սէօռ»երու եւ «Ֆրէր»ներու, միսիոնարներու կամ փաթէրաներու նախակրթարաններուն:

Այդ նոյն հայրերն ու մայրերը անկարողութեան վկայական հանել կուտային, չվճարելու համար ազգ. դպրոցին թոշակը, 5 — 10 դրուշ:

Այդպէս է մինչեւ այսօր:

Հետաքրքրուեցէք թէ ամէն մէկս ի՛նչ կը վճարենք հայկական դպրոցին, թերթին կամ գրքին, եւ ինչ՝ երբ օտար է դպրոցն ալ, գիրքն ալ, թերթն ալ:

Պիտի ըսէք թէ կարելի՞ է մեր առուն բաղդատութեան դնել օտարին գետին կամ ծովուն հետ:

Ինչո՞ւ չէ: Գետն ու ծովն ալ առուներով կը կազմուին:

Երբ շողիքներդ վազցնելով դուն ալ կը խառնուիս օտարին եւ թոյլ կուտաս որ հետզհետէ ցամքին քու առուներդ, ինչո՞ւ կը զարմանաս տարբերութեան մասին:

Անշուշտ մեր ուժէն վեր է մրցիլ օտարին, մեծերուն եւ բախտաւորներուն հետ:

Եւ տխմարութիւն պիտի ըլլար երես դարձնել օտարին: Մանաւանդ այս պողոտաներուն վրայ:

Բայց, ուշադրութիւն մէկ բանի.— Տարրական պահանջ է նախնականը ստանալ ներսէն, մնացեալը լրացնել դուրսէն:

Այսպէս կը զարգանան բոլոր ժողովուրդները, պահելով իրենց ոգին ու անհատականութիւնը:

Եւ այս պիտի ըլլայ կանոնը ինչպէս դպրոցին, նոյնպէս թերթին ու գրքին համար:

Չտեսութիւնը յառաջդիմութիւն չէ:

ՎԱՀԷ

«Յեղափոխութեան մայրիկ»ը

oooo

Քանի մը տեղեկութիւններ եւս Քաթերինա Բրեշկօ Բրեշկովսկայայի մասին, որուն մահը հաղորդած էինք երէկ:

«Յեղափոխութեան մայրիկ»ը ծնած էր 1844ին, ազնուական ընտանիքէ մը, բայց կանուխէն նուիրուեցաւ յեղափոխական շարժման: Այդ պատճառով ալ, իր կեանքին 43 տարիները անցան բանտի, տաժանակիր աշխատանքի կամ աքսորի մէջ: Եւ սակայն, ոչ տառապանքը կրցաւ ընկճել զինքը, ոչ ալ տարիքը:

1874էն 1878, Քաթերինա բանտարկուեցաւ Պետրոպաւլովսկի հռչակաւոր միջնաբերդին մէջ: 1878ին, 193 ամբաստանեալներու դատավարութեան ատեն, դատապարտուեցաւ հինգ տարի թիապարտութեան եւ, կնոջ մը համար առաջին անգամ ըլլալով, քշուեցաւ Սիպերիա: Պատիժը լրացնելէ յետոյ, աքսորուեցաւ Բարկուզին եւ հազար վերստ նամբայ կտրեց ոտքով, հասարակ ոճրագործներու հետ, նշանակուած բնակավայրը հասնելու համար: 1880ին փորձեց փախչիլ: Երկրորդ փորձ մը կատարեց 1882ին, եւ իբրեւ պատիժ դատապարտուեցաւ խարազանի քառասուն հարուածի եւ չորս տարի բանտարկութեան: 1885ին աքսորուեցաւ ռուսեւչինական սահմանագլուխը, ուր մընաց երեք տարի: Յետոյ ենթարկուեցաւ՝ ոստիկանական հսկողութեան: 1896ին մաս կը կազմէր ռուս յեղափոխական — ընկերվարական կուսակցութեան մարտական կազմին եւ ամբողջ երեք տարի խուսափեցաւ ոստիկանութեան հետապնդումներէն: 1903ին արտասահման գաղթեց, մասնակցեցաւ Ամսթէրտամի ընկերվարական համագումարին, յետոյ Ռուսաստան դարձաւ գաղտնապէս (1905): Ազեւի կողմէ մատնուելով, ձերբակալուեցաւ 1907ին եւ նորէն բանտարկուեցաւ Պետրապաւլովսկի միջնաբերդին մէջ, յետոյ աքսորուեցաւ Լենա (Սիպերիա), 1910ին: Փախչելու զանազան փորձերէ յետոյ, 68 տարեկանին յաջողեցաւ խոյս տալ, բայց ձերբակալուեցաւ Իրկուցկի մէջ եւ մէկուկէս տարի խցարգելութեան դատապարտուեցաւ:

1915ին, պատիժը լրացած ըլլալով, ազատ արձակուեցաւ, բայց, հակառակ իր 70 տարիներուն, չորրորդ անգամ աքսորուեցաւ Սառուցեալ Ովկիանոսի ափերը: 1917 մարտ 2ին առժամեայ կառավարութիւնը ազատեց հերոսուհին, որ Փեթրոկրատ վերադարձաւ՝ փառաւոր ցոյցերով: Երբ իշխանութեան գլուխ անցան բոլշեւիկները, Բրեշկովսկայան ալ հակայեղափոխական հռչակեցին, որով « մայրիկ »ը վերսկսաւ իր դաւադրական կեանքը: 1918ին գնաց Ամերիկա, յետոյ Չեխոսլովաքիա, ուր կ'ապրէր 15 տարիէ ի վեր: Փրակայի մէջ հիմնած էր գիշերօթիկ դպրոց մը, երիտասարդ գիւղացիներու դաստիարակութեան համար, ինչպէս եւ ռուսական տպարան մը:

ԻՎԱՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՓԱԽՉԻ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն.— Իվան Միխայլով, Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութեան վարիչը, որ կը հետապնդուէր, Թուրքիա փախաւ երկուշաբթի օր, իր կնոջը հետ:

ՔՈԼԵՐԱ ՉԻ ԵՂԵՐ

Պուքրէշի թերթերը կը գրեն թէ՝ համաձայն մանրէաբանական քննութեանց, վերջնապէս հաստատուած է թէ Մամայայի (Քոնսթանցա) պահակօրքին մէջ ծագած հիւանդութիւնը քոլերա չէ: Զինուորները հիւանդացած են ուտելով ածխախառն վարակուած անասունի մը միսը: Որ եւ է նոր դէպք չէ պատահած:

ԿԱԹԸ ԿԸ ՍՂԷ

Կաթնավաճառներու սէնտիքան կը ծանուցանէ թէ երաշտի պատճառաւ մեծապէս նուազած ըլլալով անասուններու կերը, սեպտեմբեր 16էն սկսեալ կաթին լիտրը 1.30էն պիտի բարձրանայ 1.40ի:

ԹԷ ՊՏՈՅՏ ԹԷ ԱՌԵՒՏՈՒՐ

Առջի օր Մարսէյլէն դէպի Արեւելք նամբայ ելաւ Մէսաժըրիի « Մառէ-շալ Ժոֆր » շոգենաւը: Պիտի երթայ Լիբանան, Պաղեստին եւ Նափոլի: Շոգենաւին Բ. կարգի նաշարանին մէջ սարքուած է ցուցահանդէս մը՝ Ֆրանսացի նկարիչներու, արձանագործներու եւ ճարտարապետներու գործերէն: Նաւահանգիստներու առջեւ, Պ. Ժ. Ֆրափա եւ Ժոռժ Տիւհամէլ ֆրանսական արուեստի մասին դասախօսութիւններ պիտի ընեն այցելուներուն:

ԾՈՎԷՆ ՀԱՆԵՑԻՆ ԾՈՎԸ ՆԵՏԵՑԻՆ

Տուրնէնէի մէջ, վէճ մը ծագած ըլլալով գնորդներու եւ ձկնորսներու միջեւ, վերջիններս բարկացան եւ ծովը նետեցին 200,000 ադկեր ձուկեր (սարտէլա):

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՑ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

Սեւ ու տաժանակիր աշխատանքէ յոգնած մարդու մը երեւոյթն ունի այս քաղաքը: Աւելի ճիշդ, գիւղաքաղաք մը, նետուած ամեհի լեռներուն գիրկը, շրջապատուած մայրիի հսկայ ծառերով, ճիթենիի անծայրածիր տարածութիւններով: Եւ այգինե՛ր, այգինե՛ր, ճամբուդ վրայ ու չուրջդ, եւ ամէն քայլափոխիդ:

Նախնական ձիւթով կառուցուած շէնքեր, անխնամ թողուած բնութեան քմահաճոյքներուն, դարձդարձիկ, նեղ եւ մութ փողոցներ, մեր բնաշխարհը յիշեցնող: Ահա՛ ձեզ Տրակինեանը քանի մը բառերով:

Մեծ քաղաքներու խժալուր կանչերն ու ժխորը, եւ մարդոց հեւ ի հեւ վազքը գոյութիւն չունին հոս:

Մարդոց կենցաղը, նկարագիրն ու արտաքին շարժուձեւերը նոյնացած են, եղբայրացած, քաղաքին յոգնաբեկ կամ վշտաբեկ երեւոյթին հետ: Կամ, մէկն ու միւսը, իրենց բոլոր մանրամասնութիւններով, լրացուցիչ տարրերը կազմած են ընդհանուր գոյավիճակի մը:

Պողոտաներու երկայնքին ու լայնքին, ծեփուած դէմքերով ինքնամատոյց աղջիկներու, եւ անտարբեր ու չաղակրատող մարդոց բազմութիւնները չկան հոս:

Այգիներու եւ ձիթենիի այս քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մէջ, կարծես սով մը կը տիրէ: Միայն աշխատանքի ժամերուն կարելի է հանդիպիլ զանազաններու:

Նախ քան ժամադրուած բնակարանը հասնիլը, փողոցներուն մէջ կը շրջագայիմ, գրեթէ աննպատակ, անտարբեր:

Ի՞նչ կ'ուզեմ, ի՞նչ կը փափաքիմ կամ ի՞նչ կը փնտռեմ, ես ալ չեմ գիտեր: Սակայն, բան մը կայ, անդիմադրելի խռովք մը ներսս, այս օտար, անհրապոյր հորիզոններու տակ:

Կ'ուզեմ կուրծքս պատռել ու դուրս թափել տարիներ ու տարիներ անդադար կուտակուած թոյնն ու մաղձը, այս ապերախտ աշխարհին դէմ:

Մութ ու նեղ, անխնամ ու դարձդարձիկ փողոցի մը անկիւնը կանգ կ'առնեմ: Քանի մը կիներ եւ երախաներ առջեւէս կ'անցնին: Կայտառ եւ ուրախ: Սակայն, իրենց ուրախութեան մէջ իսկ, յայտնի, չեչտուած տրտմութիւն մը կայ: Կ'ըսեմ ինքնիրենս—Հա՞յ են արդեօք: Եւ ահա, աչքերս աչքերուն կը հանդիպին, Հայու սեւ ու մռայլ աչքե՛ր··· Այո՛, Հայ են: Այդպէս կ'ըսէ դիմագիծը այս տղոց, այդպէս կ'ըսեն արհամարհող եւ իմաստուն նայուածքները այդ Հայորդիներուն:

Շրջէ բոլոր երկիրները, մտիր բոլոր խաւերէն ու բազմութիւններէն ներս, անպայման պիտի ճանչնաս ցեղակիցդ, արիւնակիցդ, եթէ կան: Ճակատագրական է, անխուսափելի այս ճշմարտութիւնը:

Եւ հիմա փողոցներու մէջ, Հայ կը փնտռեմ, Հայու դիմագիծ եւ արմէնեան աչքեր···

X

Երեկոյեան ժամը չորս: Բաղդատաբար ներկայանալի, խոշոր հրապարակի մը վրայ, սրճարանի մը առջեւ տեղ գրաւած ենք քանի մը բարեկամներով:

Գլուխ գլխի խօսակցութիւններ, մըտերիմ զրոյցներ, բայց ի՞նչ նիւթերու շուրջ: Բացատրութեան չի կարօտիր: Երբ երկու Հայ քով քովի գան, ինչ կ'ուզէք որ զրուցեն· անպայման մեր ներկայ անստոյգ կացութիւնը, մռայլ ապագան, եւ մեր անպատմելի ողբերգութիւնը 1918ի, կը դառնան օրակարգի գլխաւոր հարցերը:

Եւ մեր այս գլուխ գլխի խօսակցութիւնները, յաճախ կը խանգարուին նոյն հրապարակին վրայ կատարուող հանդիսութիւններէն:

Թաղամասին տղաքը, 10–12 տարեկան, Միութիւն մը կազմած են եւ ամէն տարի այս օրերուն զանազան խըրախճանքներ կը կազմակերպեն: Վարչութեան անդամներէն գրեթէ 3—4ը հայ տղաքներ են: Խօսակիցներէս մէկը կ'ըսէ թէ, այս առաւօտ այս «Տըղաքներու Միութեան» կողմէ հայ պատանի մը, ծաղկեպսակ կը դնէ անծանօթ զինուորի յիշատակարանի վրայ, եւ ուղերձ մըն ալ կը կարդայ: Եւ իրապէս յաջորդ առաւօտ թերթերու մէջ կարդացի այդ ուղերձը: Ռուսական մըն է գրուած տաք շեշտով մը:

Խօսակիցներէս մէկը սրտցաւ եւ զարգացած երիտասարդ մը — Աստափարի Կեդրոնականէն — կ'ողբայ մեր կացութիւնը եւ կ'աւելցնէ·

— Մեծ քաղաքներու մէջ ուր բաւական հոծ Հայեր կան, կարելի է երկարաձգել օտարացման վտանգը, մեռնելու դատապարտուած նոր սերունդը, գէթ ժամանակի մը համար: Սակայն հոս, լմնցա՛ծ է բարեկամս: Բոլորը ֆրանսերէն կը խօսին իրենց ծնողներուն հետ: Ազգային մեծագոյն գործը կատարած պիտի ըլլան ամէն հայ ծնողք, եթէ երբեք կարենան իրենց զաւակներուն հայերէն սորվեցնել եւ հետեւաբար Հայ պահել:

Եւ այսպէս սեղաններու առջեւ ժամերը կ'անցնին, այնքան արագօրէն, մինչ մենք կ'ուզենք խօսիլ տակաւին:

Խօսակիցներէս կը խնդրեմ, որ զիս մատուռ – մանկապարտէզը առաջնորդեն: Փոհացում կուտան: Եւ առաջնորդս զիս կը տանի նեղ փողոցներէն, ուրկէ 3–4 մարդ քով քովի չեն կրնար նոյն ժամանակ անցնիլ:

Ահա: Տեղ մը կանգ կ'առնենք: Կորսուած վայր մը: Ոչ մէկ մարդ, նոյն իսկ կատու մը չանցնիր: Առաջնորդս կը բանայ դուռը: Հասարակ սենեակի մը մեծութեամբ սրահ մը· մութ եւ խոնաւ: Պատուհան չկայ: Հասարակ դուռը պատուհանի դերը կը կատարէ: Քանի մը շարք նստարաններ խեղճ ու կրակ, մեր տարագիրի չեչտը իրենց վրայ: Խարխուլ սեղան մը անկիւնը, վրան քանի մը աշտանակներ, խաչ մը, քանի մը սուրբերու նկարներ: Այս ամէնը խորանն է, ուր ամսէ ամիս, Մարսէյլէն քահանայ մը կուգայ պատարագելու:

Իսկ սրահին ձախ կողմէն, տախտակէ սանդուղ մը մեզ կը տանի պզտիկ սենեակի մը մէջ: 3·50×4 մեթր մեծութեամբ: Բաղդատաբար ներկայանալի գրասեղաններ կան:

Պատերուն վրայ դասացուցակներ եւ Հայաստանի քարտէս մը: Իսկ անդին, անկիւն մը կոկիկ դարակ մը: Գրադարան մըն է այս: 38 կտոր հայերէն գիրքեր կան, եւ 10 ալ ֆրանսերէն: Կը ստանան զանազան թերթեր եւ «Յառաջ»:

Աշակերտներու թիւն է 34: Քանի աղջիկ, իսկ մնացեալը մանչ: 25ը, չորսթը երեք օր կ'այցելեն, իրիկուններ ժամը 4–6·30: Իսկ մնացեալը ամէն օր կանոնաւորապէս:

Վարժուհին է Դպրոցասէրէն Օր. Սիրանուշ Մարանկոզեան, որուն ամսաթոշակը կը վճարեն Տրակինեանի Հայերը, իսկ մաս մըն ալ Դպրոցասէրի Փարիզի կեդրոնը: Սակայն կ'ըսեն թէ Դպրոցասէրը դադրեցուցած է իր վճարումը:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան «Լուսարեր»ով եւ «Մխածան»ով: Կը դասաւանդուին Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, նաեւ երգ եւ մարզանք:

Դպրոցին ելքն ու մուտքը կանոնաւոր են: Աշակերտութենէն ամսավճար չի գանձուիր: Դպրոցին մուտքը կը գոյանայ կամաւոր նուէրներէ: Այսպէս ամէն ընտանիք իր կարողութեան սահմանին մէջ կը վճարէ որոշ գումար մը: Եթէ կ'ուզէք տեսակ մը ազգային տուրք: Այսպէս, սրտցաւ տաւարական մը, Պ. Արփիար Հաճիեան 1200 ֆրանք կը նուիրէ տարեկան դպրոցին համար, մեծապէս դիւրացնելով «Յառաջդիմասէր Միութեան» գործը, որուն լծուած են քանի մը անշահախնդիր եւ պարկեշտ հայրենակիցներ:

Մատուռ–մանկապարտէզի այս շէնքին համար տարեկան կը վճարուի 600 ֆրանք վարձք:

Իսկ այս գործերը — դպրոցական–ազգային — կը վարէ Յառաջդիմասէր Միութիւնը, որ կազմուած է բացարձակապէս չէզոք գետնի վրայ, 1928–ին:

Յառաջդիմասէր Միութիւնը, տեսակ մը ազգային իշխանութիւն է հոն: Ճանչցուած է կառավարութեան կողմէ:

Ամուսնական գժտութիւններ գոյութիւն չունին հոս: Միութեան կողմէ տրուած վկայագիր մը կը կարգադրէ ամէն բան: Եւ այս ամէնը 70 ֆրանքով: Ինքնութեան թուղթերու մասին ծագած գժտութեանց պարագային, Յառաջդիմասէր Միութեան կողմէ տրուած յանձնարարագիր մը կը բաւէ ամէն բան շտկելու:

Վարչութեան անդամներն են Պ. Պ. Միհրան Պօղապալեան (նախագահ), Լեւոն Կազէլեան (ատենադպիր) եւ Մինաս (գանձապահ): Մօտ ժամանակէն պիտի կատարուին նոր ընտրութիւններ:

Տրակինեանի հայ գաղութը շատ խաղաղ է: Չկան զանազան միութիւններ:

Ապացոյց մը տալու համար չեմ տեսեր պարագայ մը: Հայ աղջիկ մը 22 տարեկան, ծաղիկ հասակի մէջ կը շիջի թոքախտէն: Տիկին մը տունէ տուն կ'երթեւեկէր ծաղկեպսակի մը համար դրամ հանգանակելու:

Գրեթէ ոչինչ արժող այս երեւոյթը իր մէջ կը խտացնէ եղբայրակցութեան չինարար ոգին:

Տրակինեանի հայ գաղութը կը համրէ 45—50 տուն: 15—20 հայ հողմէկաններ երբեք հեռու չեն Հայ կեանքէն եւ նուիրուածութեամբ կը մասնակցին ազգ. գործերուն:

Բաւական թիւով հայրենակիցներ ունին սեփական գործեր: Իսկ մնացեալը հասարակ գործաւորներ: Անգործութիւնը հոս ալ իր չարաղէտ դէմքը ցցած է:

Յառաջդիմասէր Միութեան քարտուղարը Պ. Կազէլեան, ինծ կ'ըսէ թէ Միութիւնը բաւական կոկիկ գումար մը ունի պատրաստ: Եւ կ'աւելցնէ·— «Կրնանք աւելի լաւ տեղ մը փոխադրել մատուռ – մանկապարտէզը սակայն տեղացիները ծուռ կը նային: Ճիշդ ատոր համար է, որ նախընտրեցինք այդ ամայի եւ անշուք անկիւնի մէջ շարունակել մատուռ – մանկապարտէզը»:

Ընդհանրապէս տեղացի ժողովուրդին վերաբերմունքը լաւ է Հայերուն հանդէպ: Միութիւնը բարեկամական կապեր հաստատած է նահանգապետին եւ ընդհ. ոստիկանապետին հետ:

Ամէն տարի տեղի կ'ունենան ամավերջի հանդէսներ եւ Մարսէյլէն կը հրաւիրեն զանազան հայրենակիցներ բանախօսելու համար:

Ուրեմն, ինչպէս ամէն տեղ, Տրակինեանի մէջ ալ համեստ ու բանուոր դասակարգն է որ, գործի լծուած է փրկելու համար հայ տղան ուծացումէ եւ այլասերումէ:

Շնորհաւորելի է ընթացքը Տրակինեանի մեր հայրենակիցներու եւ աւելի շնորհաւորելի այն խումբ մը սրտցաւ ու համեստ հայրենակիցները, որոնք օրուան յոգնաբեկ աշխատանքէն վերջ, սիրտ ու տրամադրութիւն ունին ծառայելու հայ մանուկին, որպէսզի չուծանան, չայլասերին եւ Հայ ապրին:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Յ. Գ. — Տրակինեանի անմիջական մօտը կան զանազան փոքրիկ գիւղեր, որոնց մէջ կ'ապրին Հայեր: Այսպէս, Թրանս՝ 4 ընտանիք, որոնցմէ մէկը Պ. Սրմաքէշեան, մետաքսի գործարան մը ունի, Պարժիմօն՝ 10—12 ընտանիք, ընդհանրապէս կօշիկի գործարաններու մէջ կ'աշխատին, Նոռատոն՝ 4—5 ընտանիք, որոնք կապուած են հողին եւ սեփական կալուածներ ունին, Ֆրէժիւս, հոս ալ բաւական Հայեր կան, Լորք՝ 2—3 ընտանիք:

ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԻՐ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԸ

Փրոֆ. Լանժվէն, որ վերջերս զանազան հրապարակային դասախօսութիւններով պայքար կը մղէ պատերազմին դէմ ընդհանրապէս, քիմիական պատերազմին դէմ մասնաւորապէս, «Փըթի Ժուռնալ»ի թերթին խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին կը պարզէ այն սարսափելի կացութիւնը, որուն պիտի մատնուի ամէն երկիր որ պատերազմի կը մտնէ:

Արդարեւ կարելի չէ նոյնիսկ համեմատութեան դնել հին ու նոր պատերազմներու սարսափները:

Հին պատերազմներու ընթացքին, ընդհակառակն սարսափին տեղ տարօրինակ խանդավառութիւն մը շարժման մէջ կը դնէր երիտասարդները եւ չափահասները: Զինուոր կ'երթային մարդիկ, որոնց սրտին մէջ կը բաբախէր քաջութիւնը: Ժամանակ մը, բաւական էր լսել զինուորական քայլերգ մը, տեսնել սպայից համազգեստը, եւ շատեր կը ձգէին իրենց գործն ու ասպարէզը՝ մտնելու համար զօրանոց: Եւ դեռ ժամանակ մըն ալ, Լուդովիկոս ԺԶ. զինուորագրելու համար մարդ կը հանէր գիւղերն ու քաղաքները, ուր սպայ մը եւ քանի մը զինուոր կը քալէին թմբուկին առջեւէն, թմբուկը կը գոռար, զինուորները իրենց սուիններուն ծայրը կ'անցընէին խորոված լորամարգի եւ ճերմակ հաց, իսկ սպան ճառ մը կ'արտասանէր՝ թօթվելով մետաքսէ քսակի մը բովանդակութիւնը՝ կարմիր ոսկիներ: Ու պարտքի տակ խեղդուած ուսանողները, տունէն հեռացած երիտասարդները, ծոյլ գիւղացիները, անգործ աշխատաւորները կը վազէին թմբուկին ետեւէն, զօրանոց մտնելու եւ գաւաթ պարպելու թագաւորին կենաց:

Հիմա··· հիմա ա՛յլ է պարագան: Ո՞վ կը համարձակի, այս օրերուն, թմբուկի ձայնով կամ կարմիր ոսկի խաղցնելով զէնքի կանչել երիտասարդութիւնը, նոյնիսկ անգործներու բազմութիւնը: Ամէնէն հայրենասէրն իսկ կը սահմռկի, կ'անդամալուծուի, կը մնայ, երբ գիտէ թէ արդի պատերազմը քաջութեան եւ հերոսութեան հետ գործ չունի երբեք: Հին պատերազմները ռոմանթիք խանդավառութիւններու, հայրենասիրական ջերմութիւններու, ասպետական եւ հերոսային պայքարներու արտայայտութիւն մըն էին մասամբ, արդի կամ վաղուան պատերազմը արտայայտութիւնն է ապահովաբար ամէնէն վայրագ, ամէնէն հակամարդկային, ամէնէն վատ ու տմարդի բնազդներուն: Վաղուան պատերազմին մէջ ոչ քաջութիւն կայ, ոչ ասպետականութիւն:

Դժո՜խք:

Եւ գիտութիւնն է, մարդկային գիտութիւնը, որ ի սպաս կը դրուի հակամարդկային բնազդներու,— իրար յօշոտելու եւ բնաջնջելու:

Գիտական պատերազմները, որ տեղի պիտի ունենան վաղը, կը բաժնուին երկու դասակարգի·

1.— Քիմիական,

2.— Մանրէաբանական:

Բոլոր այս պատերազմները տեղի պիտի ունենան օդային ճամբով: Այսինքն, յարձակումները պիտի կատարուին օդէն: Այնպէս որ կարելի է վաղուան պատերազմը կոչել թէ գիտական եւ թէ օդային:

Քիմիական պատերազմը նոր չէ որ կը կազմակերպուի: Սակայն նոր է որ սարսափ մը կը դառնայ օգտագործելով գիտութեան բոլոր յառաջդիմութիւնները:

Արդի քիմիական պատերազմը կ'օգտագործէ երեք միջոցներ·

1.— Պայթուցիկ ռումբեր:

2.— Հրձիգ ռումբեր:

3.— Թունաւոր կազի ռումբեր:

Ինքնապաշտպանութեան տեսակէտով, պայթուցիկ ռումբերը կարելի է անուանել իրապէս սարսափ: Վտանգի ինքնախաբէութիւն է կարծել թէ երկրի մը պաշտպանողական միջոցները բաւական են արգիլելու պայթուցիկ ռումբերու աւերները: Պայթուցիկ ռումբերու համար կը գործածուին նախ ծանօթ մէլինիթը (trinitrophénol), յետոյ աւելի ահարկուն՝ թոլիթը (trinitrotoluène): Պայթուցիկ այս ռումբերը կարելի է երեւակայել թէ որքան մեծ սարսափներ եւ աւերներ կը պատճառեն, երբ կը նետուին օդանաւերով: Հիմա օդանաւորդներու կողմէ գործածուելու համար, պայթուցիկ երկու տեսակ ռումբեր կան, — մէկ տեսակը, աւելի փոքր, կը գործածուի քաղաքի մը կամ գիւղի մը բնակչութիւնը փճացնելու համար, միւս տե-

ՅԵՂԻՆ ՈՅԺԸ

»»»··«««

Ի՞նչ է ցեղին ոյժը — որոշելը դիւրին բան չէ, թէեւ այդ ոյժը կ'ապրի մեր մէջ: Տարօրինակ անդիտութիւն· մենք կը զգանք, կը դատենք եւ նոյն իսկ կրնանք չափել ու կշռել մեր մըկաններու ոյժը· եւ սակայն իր աղբիւրը անծանօթ կը մնայ մեզի:

Լեզո՞ւն է ցեղին ոյժը: Ի հարկէ՝ այո· որովհետեւ առանց լեզուի ցեղը կը դառնայ մի խառնիճաղանճ Բաբելոն, բայց եւ ոչ, որովհետեւ առանց սեփական լեզուի ալ գոյութիւն ունին ազգեր, ինչպէս, օրինակ, Հրեաները կամ Ամերիկացիները:

Գրականութի՞ւնը, քաղաքակրթութի՞ւնն է ցեղին ոյժը: Ի հարկէ՝ այո, որովհետեւ առանց առանց մի ցեղ կը դառնայ անոյժ եւ անհոգի, անասուն կենդանիներու երամի նման: Բայց կան առանց գրի եւ գրչի անքաղաքակիրթ ազգեր, որոնք իրենք գիրենք կը պարտադրեն եւ պարտադրած են իրենցմէ գերազանց քաղաքակիրթ ժողովուրդներու: Կ'ուզէ՞ք օրինակ.— ահա Մոնղոլը, Թուրքը:

Թերեւս արի՞ւնն է ցեղին ոյժը: Ի հարկէ՝ այո, որովհետեւ նոյնանման արիւնը, ոգին կ'անցնի յաւիտենականօրէն սերունդէ սերունդ· եւ ան է որ դրոշմ կը դնէ թէ մեր կերպարանքին եւ թէ մեր կարողութեանց վրայ: Բայց ցեղերը զտարիւն չեն եւ նոյնիսկ Հիթլերի որոնած զտարիւն գերման ցեղը գոյութիւն չունի· ցեղերը խառնուրդ են բազմազան արիւններու, ինչպէս բազմազան է արիւնը մի Զուիցերիացիի կամ Հայու երակներու մէջ:

Այսպէսով, եթէ ցեղին ուժը որոշել ուզենք, մի շարք գրական տուեալներ ու փաստեր կը գտնենք, եւ նրանց զուգահեռ մի ուրիշ շարք «բայց»երու: Սակայն, ի վերջոյ, ցեղի ոյժը բնազանցութիւն չէ· նա իրականութիւն է եւ գոյութիւն ունի: Ուրեմն, ո՞րն է այն անժխտելի ոյժը, որ կուտայ ցեղին կամք՝ ի մի համախմբելու զանգուածները եւ մի ազգի ոգի կազմակերպելու:

Եթէ գոյութիւն չունենար Մուհամէտը, կարո՞ղ էր արաբ ազգ եւ արաբ ոյժ ստեղծուիլ· տարակուսելի է: Եթէ չլինէր մի Վիլհէլմ Թէլ եւ չապաննէր Գէսլէրին, պիտի լինէ՞ր ներկայ Զուիցերիան եւ մի նոր ազգ ստեղծուէր: Երբեք:

Եթէ չլինէր հայ նահատակութիւնը իր անթիւ հերոսներով, Վարդանի նըման, պիտի լինէ՞ր ներկայ հայութիւնը, տոկուն, յամառ եւ նախաձեռնող իր իր ինքնութեան: Բնաւ:

Երբեմն անհատներ, դէպքեր, մասնակի թէ համախումբ գործեր նոյնքան արժէքաւոր են ազգ կազմակերպելու համար, որքան ցեղային անխառն սերնդագործութիւնը: Օսմանը եւ իր տունը օսմանեան ազգ ստեղծեցին տարբեր լեզուներու, քարքերու եւ առնի չաղախներէն: Էականը այն չէ, թէ այդ կը պատահի բացասական, թէ դրական, լաւ թէ գէշ ձեւերով եւ միջոցներով: Էականը մի ազգի կազմաւորման եւ յարատեւութեան համար այն է, որ կատարուին գործեր՝ ընդհանրութեան շահէն բխած, ու ոչ միայն այսօրուան, այլ եւ վաղուան շահէն:

Ցեղային հիմնաքարերէն մին ալ միատարր կամ բազմատարր զանգուածներու ինքնապաշտպանութեան բնազդն է, ու իր գոյութեան յարատեւման նպաստող ցնցող դէպքերն են՝ վրէժը եւ նախաձեռնողութիւնը իր նմաններու պահպանման:

Մեղուանոցի առջեւն եմ նստած: Ամէն մի մեղու ժրաջանօրէն իր գործը կ'անէ: Մինը ճարտարապետ, միւսը մայր, մինը ծառայ, միւսը բանուոր, մի ազգ, մի հանրապետութիւն կամ միապետութիւն նման մի բան են: Բոլորն ալ բռնուած են սրբազան աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան տենդով: Բայց ամէնէն սրբազանը այդ մեղուանոցի մէջ ո՞րն է.— սերնդագործող մօր ձուիկնե՞րը, թէ բանուորի պատրաստած մեղրը կենսատու, ճարտարապետներու շինած մոմի կառուցուա՞ծքը, թէ ծաղկաբեր մշակներու ժրաջան աշխատանքը: Կը տարակուսիմ այդ բոլորի վրայ եւ անհիմըն կը գտնեմ եղած ներդաշնակութիւնը եւ ջանքը, եթէ այդ բոլորը չպսակուի մեղուներու կենճիթում պատրաստուող թոյնով եւ եթէ մեղուն չկարենար մահ տարածել չուրջը իր խայթոցներով, չկարենար մեռցնել ուրիշը եւ ինքն ալ անձնազոհաբար մեռնիլ: Թոյնը կամ վրէժը եւ մահը նոյնքան անհրաժեշտ են մի

մեղուանոցի յարատեւութեան համար, որքան աշխատանքը եւ սերնդագործութիւնը: Անոնց մօտ Թոյնը պահապանն է մեղրի, եւ մեռնիլը՝ պաշտպանը կեանքին:

յին յարձակման ենթակայ ամբողջ երկիրը: Կը նշանակէ թէ պատերազմը այսուհետեւ տեղի պիտի ունենայ ոչ թէ ճակատի մը վրայ, այլ ամբողջ երկրին վրայ, եւ պատերազմի ման-գային պիտի յանձնուին ոչ միայն զինուորները, այլ եւ մանուկը, կինը, ծերունին, կենդանիները: Պատերազմ պիտի մղուի ոչ միայն բնակութիւն-ներ փճացնելու համար, այլեւ քանդելու համար երկրին ճարտարարուեստը:

Ի՞նչ կարելի է ընել վաղուան այս սպառնալիքին դէմ, որ ամէն օր սպառնալիքին կը թեւարակէ միջոցին մէջ: Նոյնիսկ կը թեւարակէ... ոչ ալ ընդ-միջկազմային գիմակները, ոչ ալ ընդերկրեայ ապաստանները կրնան փրկել մարդկութիւնը: Երկու ճամբայ կայ այս կացութեան առջեւ: Կամ միջազգային յանձնառութիւններով հրաժարիլ պատերազմէն, կամ աւելի եւս ուժ տալ սպառազինութեան,— չինել գրահապատ բերդեր եւ ամրոցներ, ստորերկրեայ քաղաքներ, ընդունելով որ ապարդիւն են նաեւ այս փորձերը...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱԶԴՈՒՐՈՒԻՆ

— o —

Խորհ. Հայաստանը կը հրատարակէ հետեւեալ նկարագրութիւնը Նորքի (Երեւանի արուարձան) մանուկներու ամարանոցին մասին:

— Բլուրը կը նմանի հսկայ ծաղ-կամանի մը, որ դրուած է քաղաքին (Երեւանի) կողքին: Բարձրութիւնը ծովի մակերեսէն՝ 1130 մեթր: Թանձր կանաչութեամբ՝ այգիները շըր-ջապատած են գագաթը: Այստեղ աղ-մուկ չի հասնիր: Ոչինչ կը խանգարէ այստեղի անդորրը: Միայն թեթեւ հովն է որ կը խաղայ ծառերուն մէջ:

Նորքի այս սքանչելի հանգստավայ-րը 2 քիլոմեթր հեռու է Երեւանէն:

Մեր առողջապահական մարմիննե-րը շատ կանուխ ծանօթացած էին Նորքի կլիմայական պայմաններուն: 1931ին բժիշկ Սաղեանի նախաձեռնութեամբ Նորքի մէջ կը բացուի մանուկներու ճամբար - ապաքինարան: Առաջին ա-պաքինարանը ունէր 50 տեղ: Այժմ Նորքի մէջ կ'ապրին ու կը կազդուր-ուին 200 երախաներ:

Նորքի ապաքինարանը կը ղրկուին 10—13 տարեկան տկարակազմ եւ սա-կաւարիւն երախաները, կամ այն մա-նուկները, որոնց ծնողքը վարակուած է հիւծախտով, կամ կասկածելի են իբրեւ հիւծախտի ենթակայ:

Ապաքինարանին մէջ կը գործեն 2 բժիշկ, որոնց տեւական հսկողու-թեան տակ կ'ապրին երախաները:

Օրը ճամբարին մէջ կ'անցնի այս-պէս.—

Ժամը 6.30ին կ'արթննան տղաքը, մարզանք կ'ընեն, յետոյ կը չարուին սեղաններուն շուրջ: Իրենց կը տրուի տաք ճերմակ հաց, կարագ, պանիր, թէյ:

Ի՞նչպէս է երախաներու ախորժա-կը: Հարցուցի փոքրիկ Գասպարեան Ռուբիկին, որ, հակառակ իր վեց տա-րեկան հասակին՝ չափազանց կայ-տառ, յստակարարեց.

— Ես ուզում եմ շատ ուտել եւ շատ եմ ուտում, խոկ Երեւանում չող է ,ու-տել չի լինում:

Ծնողքները յաճախ այցելութեան կուգան երախաներուն:

Շատեր կը զարմանան տեսնելով ե-րախաներու ախորժակը, երբ անոնք հաճոյքով կ'ուտեն իրենց տրուած ուտեստը:

Ժամը 11ին նախաճաշ:

Ճաշէն ղուրս կը հնչէ զուարթ ծիծաղը, երախաները կը խաղան, կ'աշխատին կամ կ'ուսանին մանկա-պարտիզպաններու հսկողութեան տակ: Եօթը մանկապարտիզպանու-հիներ կան Նորքի մէջ:

Ժամը 2ին կը հնչէ զանգը:

Երախաները կը վազեն լուացուելու, յետոյ չարքով՝ ճաշելու: Մանուկնե-րուն խսկ վկայութեամբ՝ ճաշերը հա-մեղ են: Ճաշարանն ու խոհանոցը՝ մաքուր: Ճաշերը՝ աննդարար: Ամէն ճաշի՝ մսեղէն: Ապաքինարանը ունի մօտ վեց հեկտար պարտէզ եւ բան-ջարանոց, այնպէս որ առատ է պտու-ղը եւ բանջարեղէնը: Ճաշէն վերջ հիւանդապահուհիները կ'արձանա-գրեն իւրաքանչիւրին ջերմութեան աստիճանը եւ կը տանին քնացնելու:

Յաճախ կը կազմակերպուին զո-սաւանդութիւններ, ընթերցանու-թիւններ: Երեկոյեան ժամը 8ին, ըն-թրիքէն վերջ, լուացուելէ յետոյ ճամբարին այս փոքրահասակ բնակ-չութիւնը քուն կը մտնէ մաքուր ան-կողիններու մէջ: Գիշերը կը հսկեն հիւանդապահուհիները, եւ 30 վայր-կեանը անգամ մը աչքէ կ'անցընեն բոլոր վրանները:

Այսպէս կ'անցնի օրը Նորքի մէջ:

Նորքն ունի կլիմայական արժէքա-ւոր յարմարութիւններ, իբրեւ լեռ-նային բուժավայր՝ ծանօթ է բժիշկ Սաղեանի փորձերով հիւծախտաւոր-ներուն վրայ: Երախաներն խսկ կը նշմարեն ազդեցութիւնը: 8 տարեկան Զաքարեան Անդոկ կ'ըսէր.— Երբ ես ընդունուեցայ այստեղ, շատ յոգնած էի, մի քիչ խաղալուց ուզում էի պառկել, չէի կարողանում վազել ,խսկ հիմա իմ գնալու օրերին՝ ես այնքան լաւ եմ զգում ինձ... ինչքան ճանա-պարհ ուզում էք կը գնամ, չեմ յոգ-նի...:

Նորքը կազմելով հանդերձ Երեւանի մէկ մասը, շատ աւելի նպաստաւոր կլիմայ ունի: Ապաքինարանին մօտի-կութիւնը թոյլ կուտայ այնտեղ հա-ւաքել երախաները, ծնողքներու աչ-քէն ոչ շատ հեռու: Կլիման շատ լաւ կ'ազդէ եւ կը կազդուրէ: Կարճ ժա-մանակ մը մնալէ վերջ, տղաքը կը վերադառնան փոխուած, ծանրու-թեամբ աւելցած եւ առոյգ: Անհրա-ժեշտ է ուժ տալ այս մանկական ա-մարանոցին բարգաւաճման: Վրան-ներու փոխարէն՝ չինել ամառնային թեթեւ չէնքեր,— արեւառուներ (վէ-րանտա), քանի որ անձրեւի ժամա-նակ վրանները այնքան ալ ապահով չեն երախաներու համար: Յետոյ ա-պաքինարանը պէտք է ունենայ կաթ-նատնտեսական սեփական կայան: Կարգի բերել ապաքինարան տանող ճամբան, մօտակայ ջրմուղէն խողո-վակով ջուր բերել, եւն.:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Իտալական զինուորական պատուի-րակութիւն մը գնաց Մոսկուա, եւ ըն-դունուեցաւ ջերմ ցոյցերով: Պատուի-րակութեան կը նախագահէ զօրավար մը: Կայարանին մէջ ընդունուեցաւ Մոսկուայի զինուորական հրամանա-տարին կողմէ, մինչ նուագախումբը իտալական քայլերգը կը հնչեցնէր: Պատուիրակութիւնը մայրաքաղաքը պտտելէ վերջը, այցելեց զինուորա-կան, օդանաւային եւ քիմիական գոր-ծարանները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

— o —

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Վերամու-տի առթիւ, այս տարի քիչ մը աղմուկ ստեղծուեցաւ դպրոցին շուրջ: Ամա-վերջի հանդէսէն յետոյ, տնօրէնը թաղեցիները ժողովի կը հրաւիրէ եւ իր նիւթական ու բարոյական զեկու-ցումը տալէ յետոյ, ժողովուրդը փա-փաք կը յայտնէ մնալ նաեւ գալ տար-ուան համար: Պ. Արոյեան երկու ա-ռաջարկներ կը դնէ ժողովին, Ա.— ամսականի յաւելում, եւ հինգ տար-ուան պայմանագրութիւն (300 Ֆր. նախորդ տարուընէ աւելի): Ժողովը պարզ մեծամասնութեամբ ընթացք կուտայ եղած առաջարկին: Թաղա-կանութիւնը իր կարգին ժողովի հը-րաւիրելով կը յայտնէ տնտեսական տագնապը եւ ուրիշ պատճառներ որ թոյլ չեն տար ընդունիլ նախորդ ժո-ղովին որոշումները: Այս անգամ ժո-ղովը բեկանելով նախորդ ժողովի ո-րոշումները միջին ճամբայ մը կը գտ-նէ,— հարիւր յիսուն Ֆր. աւելցնել, իսկ հինգ տարուան պայմանագրու-թեան առաջարկը ջնջել: Պարտք կը դրուի դիւանին այս որոշումները գը-րաւոր հաղորդել Պ. տնօրէնին: Դի-ւանը իր պատասխանը չստացած, թա-ղականութիւնը վճռական նամակով մը կ'իմացնէ իր որոշումները, այ-սինքն չարունակել նախորդ տարուան տարեթոշակով եւ մէկ տարի պայ-մանագրութեամբ, ընդունելու պա-րագային ամսոյս 15էն սկսիլ արձա-նագրութիւնները եւ թաղականու-թեան հետ մտածել ուսուցչական կազ-մի մասին: Դեռ պատասխան չէ ստա-ցած: Այս տարի դպրոցը գրեթէ բաց չունի բատ Պ. տնօրէնի զեկուցման, մնացածը փոքր գումար մըն է, այն ալ այգեկութէքէն յետոյ ներկայացու-մով եւ պարահանդէսներով պիտի գոցուի:

⁂ Վերջերս Հօկերն ալ ուզեցին ա-ռանձին դպրոց բանալ, բայց կարգ մը անդամներու թելադրանքին անսա-լով եա կը կենան: Իսկ բողոքական-ները օգտուելով իրենց նիւթական լայն կացութենէն, երկյարկանի չէնք մը բարձրացուցին, իբրեւ ժողովա-րան, դպրոց եւ «Բանբեր» թերթի տպարան: Ասոնք կ'ուզեն պղտոր ջու-րի մէջ ձուկ որսալ: Ինչո՞ւ քաղաքի մէջ կը ձգեն իրենց ժողովարանը, քա-նի որ հոն աւելի ծուխ ունին, իսկ հոս հինգէն վեց տունը չանցնիր: Օգտուե-լով մեր տնտեսական աննպաստ վի-ճակէն կամաց կամաց կը սողոսկին, շատ մը խոստումներով,— ձրի ու-սում փոքրիկներուն եւն.:

⁂ Անցեալ ամսուն վերջերը տեղի ունեցաւ գաւառ. ժողովի երեսփո-խաններու ընտրութիւնը: Հարիւր քառասուն արձանագրուողներէն 119ի մասնակցութեամբ ընտրուեցան Պ. Պ. Կարապետ Ճանիկեան, Խաչիկ Դաւիթ-եան եւ Ե. քհյ. Մխիթարեան:

⁂ Հետզհետէ կը ծաղկի Հ.Յ.Դ. նորակազմ Պատ. Միութիւնը: Ան-դամները վառվռուն եւ ապագայ խոս-տացող պատանիներ են: Ենթակոմի-տէն իրենց տրամադրութեան տակ դը-րած է իր լսարանը, ուր կ'ունենան ժողովներ եւ դասախօսութիւններ: Այգեկութէքէն յետոյ կը պատրաստը-ւին տալ իրենց առաջին երեկոյթը մասնակցութեամբ «Վահան Խորէնի» թատերախումբին:

⁂ Պ. Արամ Էհրամճեանի նախա-ձեռնութեամբ կազմուած է յանձնա-խումբ մը միայն թոքախտաւորներու օգնութեան համար: Թաղ. Խորհուրդի համաձայնութեամբ եւ հսկողու-թեամբ ամէն կիրակի եկեղեցիի մէջ յատուկ պնակ կը պտտցուի եւ ար-դիւնքը յանձնախումբի եւ թաղակա-նութեան միջոցաւ կը բաշխուի Ֆօն-սէփիոն հիւանդանոցի հիւանդնե-րուն: Թէեւ չափազանց ողորմելի գու-մար մըն է բաշխուածը, բայց մեծ սփոփանք մըն է այցելութիւնը: Կայ «Հայր մեր»ի խնդիր մը: Ժամանա-կին այս էջերու մէջ գրուեցաւ թէ հիւանդներէն երիտասարդ արուես-տագէտ մը գեղեցիկ ծաղիկներով «Հայր մեր»ը փայլուն թուղթի վրայ տպագրութեան յանձնած է, արդիւն-քը յատկացուելու համար հիւանդնե-րուն: Կը յանձնուի Առաջնորդարա-նի կնիքով Գալուստ քհյ.ին (Պուլվառ Օտտոյի հոգ. հայր), որ կը ծախէ շրջանին մէջ եւ ուրիշ քաղաքներ, ո-րոշուած գինէն ալ աւելի: Տարիէ մը աւելի է Տէր հայրը չի բարեհաճիր իր հաշիւը ներկայացնել: Եթէ ներկայա-ցուցած է, Ֆօնսէփիոնի հիւանդնե-րը սանթիմ չեն ստացած:

Այս առթիւ բոլոր հայկ. միութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ որ քիչ մըն ալ իրենց անտէր հիւանդներով զբաղին: Ունիմ ցանկը ձեռքիս տակ եւ ի հարկին կրնամ հրատարակու-թեան տալ:

⁂ Համազգային Միութեան ամա-ռեայ վարչութեան տուած զեկուցու-մէն իմացանք որ քառասունեւհինգ անդամ ունի վճարող: Որոշուեցաւ յառաջիկային կազմել ուժեղ վարչու-թիւն մը եւ անմիջապէս ձեռնարկել անդամներու թիւի յաւելման: Մինչ այդ պարտք դրուեցաւ ներկայ վար-չութեան վրայ, աշխատիլ գիշերային դպրոցի մը բացման, հակազդելու համար հակառակորդներու ապազգայ-նական աշխատանքներուն:

⁂ Թաղականութիւնը ձեռնարկած է եկեղեցիի նորոգութեան: Մաս մըն լրացուցած է: Կ'աշխատի նոր դասա-րան մը աւելցնել, նկատի ունենալով աշակերտներու թիւը: Նաեւ կ'ուզեն չինել զանգակատուն մը: Զանգը կայ, բարերար մը պէտք է զանգակատան կառուցման եւ վարագոյրի նորոգու-թեան համար: Ջկա՞ն եկեղեցասէրներ որ լրացնեն այս պակասները:

Վարդգէս

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

oooo

ՎԱԼԱՆՍ.— Ազգ. Միութեան շրջա-նը լրացած է եւ նոր ընտրութիւն պի-տի կատարուի:

Այս առթիւ կ'արժէ չեշտել թէ գա-ղութին ազգ. կեանքը մեծապէս բար-ւոքած է բաղդատելով 3—4տարի առաջ ուան վիճակին հետ: Եւ այս շնորհիւ կարգ մը չէզոք հայրենասէրներու ջանքերուն: Այսօր 70—80 երկսեռ փոքրիկներ մայրենի կրթութիւն կը ստանան: Այդ սրտցաւ տարրերը տն-տեսական տագնապը առանց երբեք նկատի ունենալու ջանք չխնայե-ցին գաղութին օգտակար ըլլալու հա-մար: Այսպէս Պ. Լեւոն Տօնապետեա-նը երեք տարի է որ ամբողջ ուժով նուիրուած է ազգային գործերու: Նոյնպէս Սահակ քհյ. Պապիկեանը որ իր պարտականութիւնը կը կատարէ անկողմնակալութեամբ:

Ն. Թէպոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

Կովկասի ժողովուրդները եւ մեր դիրքը

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւ-եալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմ-բագրականի մը մէջ (3 սեպտ.).

— «Հայաստանի, ինչպէս նաեւ Վրաստանի, Լեռնականներու եւ Ա-դրբէջանի անկախութիւնը խորտակ-ուեցաւ խորհրդային գերազանց ուժե-րու ճնշման տակ, թէեւ աՀյաստանը աւելի ուժգնօրէն եւ աւելի երկարօ-րէն դիմադրեց խորհրդային բռնու-թեան, չնայած որ բոլշեւիկեան թն-դանօթներուն կ'աջակցէին թրքական ուժերը:

Նուազ դիմադրութիւն ցոյց տուին կովկասեան միւս նորազատ ժողո-վուրդները, բայց այսօր, իրերու հար-կադրանքով, անոնք շատ աւելի գոր-ծօն պայքար կը մղեն խորհրդային տիրապետութեան դէմ, քան ուրիշ-ները:

Տեղական բնաւորութիւն ունեցող շարք մը մեծ ու պզտիկ ապստամբու-թիւններու ձախողումէն յուսահա-տած, վրացի, թաթար եւ լեռնական ժողովուրդներու հակախորհրդային կազմակերպութիւնները, թէ՛ երկրի մէջ եւ թէ՛ երկրէն դուրս, տարինե-րէ ի վեր նուիրուած են բուռն քարոզ-չութեան, ամէն գնով ձգտելով խոր-հրդային իշխանութեան տապալման եւ իրենց հայրենիքի անկախութեան վերահաստատման:

Ազատատենչ հայութիւնը անշուշտ համակրանքով կը հետեւի կովկասեան ժողովուրդներուազատագրական պայ-քարին եւ մեծապէս շահագրգռուած է անոր վերջնական ելքով, բայց, իր կամքէն անկախ գոյութիւն ունեցող պայմաններու հետեւանքով չի կրնար ամէն տեղ եւ ամէն անգամ անկախու-թեան համար իր մղած պայքարը ներ-դաշնակել անոնց պայքարին:

Չի կրնար, վասնզի բոլորովին բա-ցառիկ է հայութեան դիրքը Կովկասի մէջ եւ շատ աւելի մեծ ու բարդ է ա-նոր ազգային դատը, որ յանախ կը յանգի իր պարզ գոյութեան ,իր լինել-չլինելու խնդրին:

Ադրբէջանը այսօր կը հաշուէ 63 առ հարիւր իսլամ, Վրաստանը 68 առ հարիւր վրացի, իսկ Հայաստանը 85 առ հարիւր Հայ: Իսկ Վրացիները կը կազմեն Անդրկովկասի բնակչութեան 31 առ հարիւրը, Թաթարները 23 առ հարիւրը եւ Հայերը՝ հազիւ 23 առ հա-րիւր: Ու Ռուսը, որ այսօր ալ, ինչ-պէս երէկ, կ'իշխէ Անդրկովկասի մէջ, կը կազմէ բնակչութեան հազիւ 6 առ հարիւրը...

Այս չորս թիւերը իրեղէն լեզու ու-նին, եւ կը խօսին ի նպաստ կովկաս-եան ժողովուրդներու ազգային դա-տի գերազոյն արդարութեան եւ նոյն-քան իրեղէն լեզուով կը խարանեն ռուսական տիրապետութեան բացար-ձակ անարդարութիւնը Կովկասի մէջ:

Բայց խնդիրը միայն այդ թիւերով չի վերջանար: Այդ թիւերը կը վկա-յեն որ Հայերը, 85 առ հարիւր ըլլա-լով հանդերձ իրենց հայրենիքին մէջ, ստիպուած են տարագիր մնալու ոչ միայն աշխարհի չորս ծագերուն վրայ եւ Ռուսաստանի զանազան մասերուն մէջ, այլ եւ բուն իսկ Ադրբէջանի եւ Վրաստանի մէջ: Միայն այս վերջին երկու փոքրիկ երկիրներու մէջ կան աւելի քան կէս միլիոն Հայեր, որոնք հնարաւորութիւն չունին իրենց մտքի եւ բազուկի արդիւնքը տրամադրելու իրենց հայրենիքին, վասնզի Հայաս-տանը փոքրիկ է եւ յօշոտուած ոչ մի-այն Թուրքէն, այլ եւ իր «բախտա-կից» Վրաստանէն ու Ադրբէջանէն: 90 առ հարիւր հայ բնակչութեամբ Ախալքալաքը այսօր «վրացական հող է», «թաթարական հող» են հայկա-կան Ղարաբաղը եւ Շարուր Նախիջե-ւանը, իսկ Հայաստանի բոլոր ռազ-մական դիրքերուն վրայ թրքական թնդանօթներ շարուած են:

Ու հասկնալի է որ այս զարհուրելի անարդարութեան գիտակցումը եւ հարթումը նինքնին լաւագոյն ազդակ մը պիտի ըլլար Հայերու եւ կովկաս-եան միւս ժողովուրդներու ազատա-գրական պայքարի ոչ միայն ներդաշ-նակման, այլ նաեւ յաջող վախճա-նին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՅԱՋՈՂ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՎԻԷՆ, 11 սեպտ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը հրաւիրուած էր Շաս քաղաքը, բաժակի մրցումի հա-մար 9 սեպտ.ին: Ութ Ֆրանսական խումբեր պատրաստուած էին, միակ օտարը Հ. Մ. Ը. Մ.ն էր: Մրցումնե-րը սկսան ժամը 9ին: Վիէնի Հ. Մ.Ը. Մ.ի վիճակուած էր մրցիլ C.S. Venneի Ա. խումբին դէմ, որ Լիոնի լաւագոյն վեց խաղացողներով զօրացուցած էր իր կազմը նախկին Վիլլիւպանի խաղ-ցողներով: Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեք լաւագոյն խաղացողները կը բացակա-յէին զանազան պատճառներով: Բա-րեբախտաբար այդ օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնի միջնապահի պատասխանա-տու գործը յանձնուած էր Ազատ Պալ-եա նոր անցեալ եղանակին մասնակ-ցած է Լիոնի պատւոյ դասակարգի խումբերէն Լիոն օլէմփիքէն եւ Ռօն սփօրթիվ թէռոյէն: Մրցումը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահներու յարձակումով որ նեղեց Ֆրանսական խումբը: C.S.Venneի փորձառու խաղ-ցողները սկսան իրենց վտանգաւոր յարձակողականը: Առաջին խաղամա-սը լրանալու հինգ վայրկեան մնացած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ձախ բացը նշանակեց առաջին նշանակէտը.— Տասը վայր-կեան զադարէ վերջ, սկսաւ երկրորդ խաղամասը Ֆրանսացիներու յարձա-կումով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլիստ-ները ամէն ջանք ի գործ դրին յաղ-թութիւնը ապահովելու համար: Մր-ցումը վերջացաւ Վիէնի Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթութեամբ 1—0: Ֆրանսական թերթերը ջախջախիչ յաղթութեան կը սպասէին, բայց բոլորովին հակառա-կը եղաւ: Այս յաջողութեան վրայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արժէքը բարձրացաւ Լիո-նի նահանգին մէջ: Բոլոր խաղցողնե-րը գնահատանքի արժանի էին,— Տըմի - Ֆինալի մրցումները սկսան ժամը 2ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդդէմ U.S. Venneyի ,տեղատարափ անձրեւի տակ: Առաջին խաղամասը վերջացաւ հաւա-սար, երկրորդ խաղամասը աւելի կա-տաղութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերջա-պահի մէկ սխալէն օգտուելով, Ֆը-րանսացիները չահեցան նշանակէտ մը որ վերջինը եղաւ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի վար-չութիւնը այս եղանկի համար ամէն ջանք ի գործ պիտի դնէ շրջանի լա-ւագոյն ուժերը իր դրօշին տակ հաւա-քելու: Ազատ Պալեանը այս տարի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մաս պիտի կազմէ :Թող օրինակ ըլլայ ուրիշներուն:

Մարտիկ Փափազեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

Դեռ քանի մը օր առաջ, պառաւի տան, կամ այս սեղանին առջեւ, ձեռքը Գրպանը կը խօթէր երբ, լուսի պէս կը բացուէին աչքերը. դրամին ձայնը երբ կը լսէր, կը խնդար այն տան Գրպանի դրամներուն պէս հն-չեցնելով իր ձայնը, կը նայէր առոր անոր իր բոլոր ուժով, նոյն իսկ կը-նար պոռալ խելքին զգած մէկուն պէս: Իր շարժումները հին էին այն օ-րերուն:

Հիմակ, ձեռքը կը թաղուէր գրպա-նին խորը: Մեռելի մը փոռն էր ան, անոր նման պաղ, անոր նման խո-րունկ...

Դեռ այնքան ինկած չունէր:

Հիմակ ուրիշներուն ձայնը կը նե-ղէր զինքը, սրտին կը դպէր: Դիմա-ցի մարդոց կրակոտ խօսակցութիւնը տարօրինակ, այրող իրեն համար, ա-տեն առեն կոկորդին խորը ձայնը կը պլրէր, կ'երկնցնէր, մանաւանդ երբ անոնք իրենց անզուսպ զուարթու-թիւնը կ'առնէին, անոնց սեղանը երբ աւելի կը չէնար, ու կը բացուէին ու-զածնուն պէս, երբ անոնց մօտ նստող երիտասարդը, արփինը երեսին զար-կած, ցած ձայնով երգելու փորձեր կ'ընէր, չորս դին նայած առեն, կը խնդար կարծես, ուրախ էր: Այդ տը-ղուն սիրտը աւելի բաց, աւելի տո-կացող էր: Կրկին Լէլոյի դէմքը տե-սածի պէս եղաւ: Լէլոյին բոցավառ ժպիտը անգամ մը եւս տեսած կար-ծես, անոր աչքերուն հանդիպած, դէպի եա շարժում մը ըրաւ, կռնակը փակցուց պատին:

Ո՛չ, ո՛չ: Ամէն բան սեւ կ'երեւար, տխուր կ'երեւար իրեն: Խորունկ լա-ցի մը դղրդիւնը կը հասնէր ականջ-ներուն, կը դպէր սրտին: Բան մը կար որ ծուխով լեցուն մթնոլորտէն աւե-լի կը ճնշէր, իմէն հարիւր անգամ զօրաւոր, սպառնալիքի պէս կը կախ-ուէր ուսերէն, կը ծանրանար, կը ծանրանար: Արհամարհանքի կը նմա-նէր, անդադար կը խոշորնար, ու մը-մնջեց

— Լէլօ, Լէլօ...

Ականները սեղմած երբ ղողացուց գլուխը, կմախքի կը նմանէր:

Դիմացի խանութներուն լոյսերը մարեցին:

Մութը հաւաքուած, լռութիւնը կը սկսէր, քաղաքին տարտամ լռութիւ-նը:

Մուլլի չէր գիտեր, ի՞նչպէս կերեր էր ափսէին մէջ դրուած լման ձուկը, կտոր մը պանիր, պնակ մը լուբիա... միայն թէ պնակները պարապ, օղին շիշը պարպուած, կշտացեր էր: Աչ-քերը կը դառնային կոպիճներուն մէջ, կը գոցուէին, կը մթնէին ծանրօրէն:

Այդ օղին, ամէն օր փոռ կը փորէր իր ներսը, սիրտը կը ծակէր, կը պա-տռէր սաեղով փորածի նման, բայց այդ օղին կը խմէր ամէն օր, միւսնե-րուն պէս, մինչեւ որ այս փոռը իր խորունկութիւններէն ալ վար իջնար, ծակէր սիրտը:

Երբ դուրս ելաւ գինետունէն, սիր-տը լեցուն, ուղեղը կը տաքնար, կը վառէր երթալով: Բան մը ըսելու, մէ-կէն պոռթկալու պապակը կը զգար:

Ամէն քայլի կարծես սանդուղէ մը վար կ'իջնար, կ'իջնար, անդադար կ'իջնար, կը գահավիժէր, կը գլտո-րէր: Ամէն քայլի եռին լոյս մը կը մարէր, կը մթնէր, իր մտածումները, յուզումները հոն կը զարնուէին իրա-րու, կը փշրուէին: Քալեց այսպէս ռնուած բարկութեամբ մինչեւ որ չի-տակ ճամբան հասաւ: Կենալով յան-կարծ, ինչպէս կ'ընեն գողերը, նա-յեցաւ չորս դին, յետոյ առանց սպա-սելու, սկսաւ քալել արագ արագ, տեսակ մը դաժանութեամբ:

Մութը խորունկ, լռութիւնը աւելի հանդարտ էր, երբ հասաւ եկեղեցիին առջեւ: Երկաթէ խոշոր դրան ճակա-տը կախուած լապտերին լոյսը հատ-նելու վրայ, գրեթէ պզտիկցած, կար-ծես բարակ հով մը կ'երերցնէր փը-թելու վրայ եղող տերեւի մը պէս. հազիւ բրդուճ մը լոյս, լուսաւոր ստուերի նման բռնած էր դրան կէ-սը:

Մուլլի, ինքնաբերաբար գնաց կըթ-նեցաւ դրան աննկինի պաղ քարին, ու պոռաց վայրենի ձայնով մը՝ դը-մէշի պէս ,բարկութենէն աչքերը դար-ձած մէկու պէս, դիւահարի պէս: Մե-ռած գիշերին մէջ ձայնը սոսկումի մը ճիչին պէս կ'անցնէր, կը հալածուէր: Երբ յանկարծ, պահիկ մը լռութենէն ետք, սկսաւ խնդալ՝ յիմարի նման, ջիղերը թուլցած մէկուն նման: Ուր-ուականներ կ'անցնէին կարծես՝ գը-ւարթութեամբ դողդոջուն:

Մուլլի խնդաց ու գլուխը ծեծեց քարէ պատին: Ալ չէր գիտեր թէ ինչ կ'ընէր, միայն թէ քարին կը կպցը-նէր գլուխը, ու ձեռքերը լարած ,խաչ-ուած մէկը կարծես, կը կրկնէր.— Հա-ճի Աղէկ, Հաճի Աղէկ, ու կը խնդար ծաղրանքով մը կծու, դաժանօրէն՝ իր ներսի կրակին յանձնուած:

Հաճի Աղէկը աչքերուն առջեւ, ժա-մուն ճամբան, բարեպաշտիկ վշտի մը ամպը երեսէն կախուած, դիմակաւո-րի մը պէս կ'երեւէր, ծիծաղելի կ'ե-րեւէր, ծիծաղելի՛, ծիծաղելի: Հա-զար անգամ ծիծաղելի:

Ու յանկարծ, ամբողջ մարմինը օ-րօրելով խատօրէն.

— Շնորհքիդ մեռնիմ, Հաճի Աղէկ պոռաց, կամաց քալէ, չըլլայ թէ մը-ջիւնի վրայ կոխես:

Կիրակի առտուան պատարագէն պակաս չէր ըլլար Հաճի Աղէկ: Այդ օ-րը, ինքն ալ ուրիշներուն քալուածքը ունէր, կարծես օրուան հանեմատ կը փոխուէր, կը ծանրանար, կամ արա-գութիւնը կ'աւելնար: Այդ օրը իր հանդարտութեան ամէնէն վերջին չա-փը առած, հաչուուած, ծանրաբա-րոյ էր, երեսին գոյնը անգամ խա-ղաղած, զգուած բան մը ունէր՝ դժուարութիւնով բռնուած կարծես:

— Նայէ՛, Հաճի Աղէկը ժամ կ'եր-թայ, կը փսփսային կիները, ու չա-լերնին վար կը քաշէին քիչ մը ճա-կատնուն, ոմանք ալ կը գոցէին կզակ-նուն վեր մինչեւ իրենց շրթունքները՝ ծածկելու համար դէմքերնին: Իրենց զարմացումը որովհետեւ շատ խորուն-կէն կուգար, պաղած լոյսի պէս կը կենար հոն, մինչեւ որ ժամ մտնէին:

Հաճի Աղէկ թէեւ չորս դին կը նա-յէր, բայց իր անտարբերութիւնը սա-ռած, կարծես աչքերը գոց կը քալէր, կը տեսնէր՝ բռնուած ինք իր շուքէն:

Մուլլի Հաճի Աղէկը այս կերպա-րանքով տեսաւ ու բերնին բառերը փախուստի պէս սկսան դուրս գալ: Կտոր մը ուժովցած, յիմար խնդուքի մը չոր եղանակն էր այլ եւս իր ձայ-նը, ու արհամարհանքով փրթած իր սրտէն, ալիքի նման կը ջախջախ-ուէր զարնուած մութին ...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(11)

(Շար.)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ ԵՆ

Տեղական թերթերը զարմանքով դիտել կուտան թէ՝ մինչեւ սեպտեմբեր 8, Մոսկուայի երկու պաշտօնաթերթերէն ոչ «Փրավտա»ն, ոչ ալ «Իզվեստիա»ն տող մը լուր չեն հրատարակեր Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու բանակցութեանց մասին: Կը նշանակէ թէ՝ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ մարդիկ լուր անգամ չունին այդ բանակցութեանց մասին, քանի որ շատ քիչ օտար թերթեր կրնան մտնել կարմիր գիծէն ներս:

Բայց չէ՞ որ գաղտնի դիւանագիտութիւնը ջնջուած էր...

Սեպտեմբեր 13 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ խորհրդային մամուլը կը շարունակէ քար լռութիւն պահել: Իրազեկներ այս լռութիւնը կը բացատրեն հետեւեալ ձեւով. — Մոսկուա կ'ուզէ այնպէս ձեւացնել թէ ստիպողաբար հրաւիրուած է միւս պետութեանց կողմէ, եւ ոչ թէ ինք վրայ ինկած է: Այլապէս, գէշ տպաւորութիւն պիտի կրեն աշխատաւոր բազմութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ, լաւատեսութիւն կը տիրէ: Արդէն իսկ ապահովուած է 40 պետութեանց հաւանութիւնը, ստորագրելու համար հրաւիրագիրը:

⁂ Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, որ Զուիցերիա կը գտնուի, հետզհետէ կը մօտենայ Ժընեւի դուռներուն: Չորս խորհրդային պաշտօնատարներ իր բնակած գիւղը գացին: Փարիզի խորհրդային դեսպանատունէն ալ կարգ մը պաշտօնեաներ գացած են իր քով: Ինչպէս կ'երեւայ, Լիթվինով կ'ուզէ խորհրդակցութիւններ կատարել եւ պատրաստ գտնուիլ ամէն հաւանականութեան առջեւ:

Բալկանեան յայտնութիւններ

ՌՈՒՍ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան վեցերորդ յանձնաժողովը սեպտ. 12ին կարդաց Նանսէնեան գրասենեակին տարեկան տեղեկագիրը, որ ահաւոր յայտնութիւններ կը պարունակէ Խ. Ռուսաստանէն փախած գաղթականներու կացութեան մասին:

Այս տեղեկագրին համաձայն, իբր մէկ միլիոն փախստականներ կան, որոնց 800,000էն աւելի Ռուսեր են: Այս բազմութեան հարիւրին 50ը անգործ է, իսկ հարիւրին 25ը տարէց, անկար կամ երախայ, այսինքն աշխատելու անկարող: Ռուս փախստականներուն մէկ մեծ մասը կը գտնուի Չանկայ, եւ կիներու կացութիւնը կարելի չէ մանրամասնել օրաթերթի մը սիւնակներուն մէջ: Տեղեկագիրը կ'ըսէ. — «Չինաստանի ռուս փախստական կիները զանազան պատճառներով չեն կրնար հետեւիլ այրերու օրինակին եւ գործ ճարել գիները կոտրելով: Հետեւաբար ստիպուած են դառնալ ծախու ապրանք»:

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Նանսէնի գրասենեակը դրամ չունենալով, չի կրնար օգնութեան հասնիլ այս դժբախտներուն: Ցետոյ, կարելի չըլլալով զանոնք յարմարցնել Չինաստանի պայմաններուն, միակ միջոցն է ուրիշ երկիր փոխադրել: Հինգերորդ Յանձնաժողովը, որ կը զբաղի ընկերային հարցերով եւ կնավաճառութեան չարիքներով, խորապէս յուզուե՞ր է այս յայտնութիւններէն, եւ կ'ուզէ գործակցիլ վեցերորդ յանձնաժողովին:

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ Այա Սոֆիայի մզկիթը թանգարանի պիտի վերածուի: Այս առթիւ բանավէճ մը ծագած ըլլալով, հետեւեալ եզրակացութեան յանգած են. — Սուլթան Ահմէտի մզկիթը Թուրքերու կողմէ շինուած ըլլալով, կրնայ մնալ աղօթատեղի, բայց Այա Սոֆիան, որ նախ քրիստոնէական եկեղեցի էր եւ յետոյ մզկիթ եղաւ, կրնայ դիւրութեամբ վերածուիլ թանգարանի:

Այս առթիւ թուրք մամուլը դիտել կուտայ թէ՝ այլեւս կարելի չէ կրօնական մոլեռանդութիւն վերագրել Թուրքերուն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ երեք ամիս եւս երկարաձգուեցաւ Պուքրէշի եւ ուրիշ եօթը գլխաւոր քաղաքներու մէջ, արքայական հրովարտակով: Գլխաւոր պատճառն է Երկաթեայ Պահակներու վրտանգաւոր գործունէութիւնը, որ յանգեցաւ վարչապետ Տուքայի սպանութեան: Ուրիշ պատճառ կը համարուի ռուսեւռումանական սահմանագլուխին վերաբացումը, 16 տարուան փակումէ մը յետոյ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ԴԷՊՔԵՐԸ սաստկացած ըլլալով, 1500 զինուոր պահանջուեցաւ Ռոտ Այլէնտի համար (Մ. Նահանգներ): Միջնորդութեան բոլոր ձեռնարկները ձախողած են: Ծանր դէպքեր պատահեցան Ուէնսոքէթ քաղաքին մէջ: Բազմաթիւ բանթողներ եւ պահակներ վիրաւորուեցան: Ամբոխը աւարի տուաւ խանութները: Հրաման տրուած է ձերբակալել բոլոր համայնավարները: Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ անձամբ պիտի միջամտէ:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին նախանգային ընտրութեանց առթիւ, որ տեղի կ'ունենան հոկտեմբերին: Կոչը շատ պահպանողական է եւ կը յանձնարարէ ուժ տալ ազգ. դահլիճին:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ երեկուան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ.—

Մջօ խումբի ընկերները այսօր Շաբաթ:

Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Ն. Կըկըղեանի բնակարանին մէջ:

✕ Կը խնդրուի Սէն-Փիէռի նորակազմ խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշուած ժամուն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ եւ ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ:

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

Վրէժ խումբի ժողովը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐՏԱՆԻ Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին: Կարեւոր օրակարգ:

ԷՔՍԻ Քեռի խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Վռամեան Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Կարեւոր օրակարգ:

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պօյաճեան եւ Պ. Մարուքէ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մեսծիկ Անանիկեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Գոհարիկ Անանիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կարագեան, Տէր եւ Տիկին Հրանտ Հալաճեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Պօյաճեան, Պ. Յակոբ Քիւրքճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Խնկենի Քիւրքճեան եւ զաւակունք, Պ. Արքուն Բարսեղեան եւ իր մօրեղբօր աղջիկները՝ Օր. Մառի եւ Օր. Ազգանուշ (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Արշամ Բարսեղեան եւ եղբայրներ ու քոյրեր (Պոլիս), խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԵԼԻ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ ու յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ սեպտեմբեր 13ին, առաւօտեան ժամը 2ին, 61 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իրենց բնակարանին մէջ, 44 **Rue du Centre, Pantin (Seine)**, ուրկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի **Pantin**ի գերեզմանատունը:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— **Autobus 21** եւ **29 CT** եւ իջնել **Rue du Centre, Pantin.**

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Ալֆորվիլի Մ.-ճիւղին կողմէ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

կը խօսի՝ գնդ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎՐԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

տեղի կ'ունենայ ամէն Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 4ին, Salle des Archives, 5, rue Las-Cases, Métro: Solferino: Դասախօսութիւնը կը տեւէ մէկ ժամ: Մուտքը ազատ է:

Գիտական տեղեկութիւններ կը տրուին կովկասեան երկիրներու մասին: Դիմել՝ Ch. Beridzéի, 153, Bld. St. Germain, Paris (6): Հեռաձայն՝ Littré: 59-84:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme. PARIS (13e) Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Հեռաձայն եկած է ինծի, ըսաւ անոր. ո՞վ է արդեօք, Լէյտին չըլլայ... երթա՞մ...

— Ինծի հետ միասին, պատասխանեց Ռուօմըրցլի, եկուր, ո՞ւր է...

Մինչեւ հեռաձայնին քովը անոր ընկերացաւ ու սպասեց: Յետոյ Ճէնիսըն՝ զարմացած ոստիկանին նայելով, ըսաւ.

— Թրըսֆըրտն է, լրագրողը. կ'ուզէ որ ճիշդ հիմա, անմիջապէս իրեն հանդիպիմ Չարլզ փողոցին անկիւնը. կարեւոր բան մը ունի եղեր... ի՞նչ ըսեմ...

ԳԼՈՒԽ 19ՐԴ

ԾՈՒՂԱԿԻՆ ՄԷՋ

— Ըսէ որ պիտի երթաս, հրամայեց Ռուօմըրցլի, անմիջապէս, շուտ... գոցէ հեռաձայնը եւ քալէ...

Ծխարանին դուռը առաջնորդեց տղան եւ նրբանցքին մէջ կանչեց իր երկու բարեկամները՝ Ամերիկացին ու Քէյլինկթընը:

— Ահաւասիկ նորութիւն մը եւս, ըսաւ անոնց երբ մօտեցան... լրագրողը կ'ուզէ որ Ճէնիսըն իրեն հանդիպի Չարլզ փողոցին անկիւնը. ամէնքս մէկ կ'երթանք. կ'երեւայ որ խնդիրը այդ կողմերը պիտի լուծուի. հիմա, մտիկ ըրէ, տղաս, շարունակեց ոստիկանը եւ չորսը միասին թաքսիի մը մէջ տեղաւորուեցան, երբ իրեն չպիտի ըսես թէ ինչպէս իրարու հանդիպեցանք, իմացա՞ր, պարզապէս ըսէ որ երբ հեռաձայնը եկաւ մենք քեզի հետ էինք եւ յարմար դատեցինք որ մեկտեղ մեզի յայտնես Շայնոյի պատմութիւնը... մնացածը դուն ինծի ձգէ...

Թրըսֆըրտ փողոցին անկիւնը կը սպասէր երբ յանկարծ տեսաւ Ճէնիսընն ու իրեն ընկերացողները որոնց մէկը Ռուօմըրցլին էր: Ճանչցաւ, երեւը կախեց անշուշտ եւ շատ ալ գոհ չէր մնաց Ճէնիսընի պատմութենէն. սակայն ոստիկանը համդարտեցուց զինքը.

— Մենք քեզի արգելք չենք ըլլար տղաս, ըսաւ անոր, գիտեմ որ տասկուին թերթիդ չես տուած պատմութիւնը եւ մենք չպիտի խանգարենք քեզ. բայց ինծի հետ աշխատէ, ձեռք ձեռքի տանք եւ պիտի օգտուիս. ըսէ նայիմ ի՞նչ կայ...

Թրըսֆըրտ Ճէնիսընը ցոյց տուաւ:

— Անիկա արդէն ձեզի պատմեր է կառապան Շայնոյին խնդիրը եւ ըսեր է ինչ որ պատահեցաւ. լաւ. ես դիտմամբ զաղտնի պահեցի այդ կէտը որովհետեւ կ'ուզէի անպատճառ հանդիպիլ՝ սեւ հագուստներով ու ճերմակ վզնոցով այն մարդուն որ Ալֆրէտ Ճէքինի մեռած գիշերը ուրիշի մը հետ՝ Շայնոյին կառքը մտեր էր... ինծի այնպէս թուեցաւ, Ռուօմըրցլի, որ այդ մարդը այս կողմերը կը բնակէր եւ կամ նորէն այս կողմերէն պիտի անցնէր. հետեւաբար ամէն գիշեր զինքը կը փնտռէի այս փողոցներուն մէջ... եւ այս գիշեր բախտս ժպտեցաւ. սա անկիւնը կեցած Շայնոյին հետ կը խօսակցէինք երբ անիկա կամաց մը թեւին զարկաւ — հաւասիկ, ան է, ըսաւ ինծի: Ետեւ դարձայ եւ տեսայ այն մարդը զոր ինծի նկարագրած էր. լապտերին լոյսին տակ կրցայ տեսնել... արագ արագ կը քալէր... մեր մօտէն անցաւ եւ անմիջապէս ճանչցայ զինքը...

— Ճանչցա՞ր, ո՞վ էր...

— Բժիշկ Պրայսը. հարցաքննութեան օրը տեսած էի զայն.. ան էր կասկած չունէի...

— Լաւ, ի՞նչ ըրիր...

— Ետեւէն գացի՝ Սիմօր փողոցէն մինչեւ Նուսթըն պողոտան. արագ ու խոշոր քայլերով կերթար Օսըլթըն փողոցին ծայրը եւ յանկարծ հանդիպեցաւ հակառակ ուղղութենէն եկող կնոջ մը...

— Տեսա՞ր այդ կինը...

— Որքան որ կարելի էր, երկուքը մէկ կանգ առին մայթին վրայ եւ ըսկսան արագ արագ խօսակցիլ. կինը՝ գլուխը բաւական մը ծածկած էր սակայն կրցայ նշմարել որ սիրուն էր ու երիտասարդ, սեւ աչքեր եւ սեւ մազ ունէր... շատ լաւ հագուած էր, մուշտակ եւայլն, ամէն ինչ տեղն էր...

— Լէյտի Զիլն է, փսփսաց Ճէնիսըն ոստիկանին:

Ռուօմըրցլի լրագրողին հետ զբաղած էր միշտ:

— Լաւ, յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ...

— Երկու երեք վայրկեան խօսեցան այնտեղ, յետոյ Սէյնթ Փէնքրըս կայարանին կողմը գացին. հետեւեցայ իրենց... Միտլընտ պանդոկէն ներս մտան. ես ալ հոն գացի.. ծխարանը անցան ու անկիւն մը նստան. նորէն հետեւեցայ ու սրահին աղւոր անկիւնն ալ ես տեղաւորուեցայ... դիտելու համար...

— Դիտելու արժանի բան մը տեսա՞ր...

— Մտերիմ խօսակցութեան մը ըսկսան. քանի մը մասին կը վիճէին. մարդը կը խօսէր շարունակ՝ իսկ կինը մտիկ կ'ընէր, տասը վայրկեանի չափ խօսեցան, յետոյ, կ'երեւայ որոշ եզրակացութեան մը կամ համաձայնութեան մը եկան, ու պանդոկին բակը ելան, ըմպելի մը ապսպրած էի՝ ծխարանին մէջ ներկայութիւնս արդարացնելու համար. անմիջապէս բաժակս պարպեցի ու անոնց ետեւէն գացի... տեսայ անոնց բաժանումը... մարդը դէպի դուռը գնաց իսկ կինը վերելակին մօտեցաւ. տակէ հետեւցուցի որ անիկա պանդոկը կը բնակէր...

— Անիկա օգտակար է, դիտել տուաւ ոստիկանը, բայց յետո՞յ...

— Մարդուն հետեւեցայ փողոցը նոյն ճամբան առաւ, սակայն փոխանակ Նուսթըն պողոտան շարունակելու, Օսըլթըն փողոցը մտաւ, մինչեւ Չարլզ փողոցը ետեւէն քալեցի. խանութէ մը ներս մտաւ. մայթին վրայ սլքտացի եւ տեսայ որ ... ժամանոց — վեց փէնինոց — բուժարան մըն էր... իրեն կը քանի մը աղքատ մարդիկ ներս մը սպասէին եւ անոր ետեւէն ներս մըտան... խորհեցայ որ բաւական ժամանակ զբաղած պիտի ըլլար ներսը եւ ամէնէն մօտակայ հեռաձայնը վազելով Ճէնիսընին լուր տուի. գիտէի որ այդ պանդոկը կը բնակէր որովհետեւ երբ ներս անցեալ օր տեսայ զինքը կը մտնէր...

— Ճէնիսընին ի՞նչ պէտք ունէիր...

(Շար.)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՄԵԹՐՈ ՃԱՄԲԱՅ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 16 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2601

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԽՕՍԻԼ, ԱՅԼ ԵՒ ՊԱՀԵԼ ՈԳԻՆ

Օրը օրին, լուրի կամ յօդուածի ձեւով, ի սփիւռս աշխարհի կը տարածուին լուրեր՝ Թուրքիոյ ներքին յեղաշրջման մասին։

Կասկած չկայ որ, այդ լուրերը, մանաւանդ անոնց պարզած երեւոյթները ամէնէն աւելի պիտի հետաքրքրէին մեր տարագիր բազմութիւնները։ Աւելի ճիշդ՝ ղեկավար հոսանքները։

Եթէ հեռացած ենք Թուրքիայէն եւ Թուրքի չենք հանդիպիր մեր ճամբուն վրայ, այդ չի նշանակեր թէ փակուած է պատմութեան այդ էջը։

Մեր գործը Թուրքին հետ է եւ պիտի ըլլայ, աշխարհի ո՛ր ափն ալ ինկած ըլլանք։

Արդ, նոյն իսկ իբրեւ թշնամի, մենք պարտաւոր ենք ուշի ուշով արձանագրել ինչ որ տեղի կ'ունենայ Թուրքիոյ մէջ։

Ոչ միայն արձանագրել, այլ եւ սերտել։ Վերլուծել եւ ուսումնասիրել։

Մինչեւ հիմա շատ բան կորսնցուցինք, հարեւանցի նայած ըլլալով մեր բոլորտիքը։

Թող ոչ ոք պարծենայ թէ ամէն բան գիտէ Թուրքի եւ Թուրքիոյ մասին։

Այսօրուան Թուրքը տեսակ մը գոց գիրք է, իր անընդհատ հոլովումներով։

Ո՛ւր որ ալ յանգին այդ հոլովումներն ու ելեւէջները, չեն կրնար անտարբեր թողուլ մեզ։

Բուն իսկ մեր դատին յաջողութիւնը կը պահանջէ լուրջ եւ լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւիլ այդ շարժումներուն։

Մինչեւ հիմա մենք շատ ենք զբաղած Թուրքիոյ քաղաքական եւ զինուորական կեանքով։

Մենք սիրած ենք մեր մտքին մատչելի եւ մեր սրտին հաճելի պատկերներ կազմել այդ մասին։

Ու վերջապէս, նախընտրած ենք Թուրքն ու Թուրքիան ճանչնալ այնպէս ինչպէս նկարագրած են օտար ուղեւորներ կամ պոլիտիկոսներ։

Այս ունակութիւնը պատճառ եղած է որ մեր ուշադրութենէն վրիպի Թուրքին բուն ազգային — ընկերային կեանքի հոլովումը։

Մենք պարտաւոր ենք չորս աչքով եւ չորս ուղղութեամբ նայիլ այդ երկրին վրայ, եթէ հակաթուրք պայքարը կամ հատուցման պահանջը լուրջ ծրագիր է, եւ ոչ թէ թերխաշ մարգանք։

Եւ, պարագաներ կան ուր նոյն իսկ Թուրքը օրինակ պիտի ծառայէ մեզի։

Թող չվիրաւորուի մեր գիւրազգածութիւնը։

Այն, Թուրքը, տարիներ եւ տարիներ քալեց մեր հեքերուն վրայ, սերտեց մեր յեղափոխական մեթոտները, հետեւեցաւ մեր ընկերային կամ գրական շարժումներուն, ձեւակերպելու համար իր ազգային վերածնութիւնը։

Մենք դասի պէտք չունինք այդ ճակատին վրայ։

Բայց, կայ գետին մը ուր, այո՛, քէմալական Թուրքերը կրնան օրինակ ծառայել մեզի։

Դուք տեսաք թէ անոնք ինչ անսովոր նախանձախնդրութեամբ յառաջ կը տանին լեզուի ազգայնացման աշխատանքը։

Մ. Քէմալէն մինչեւ յետին վարժապետն ու հանրմը լծուած են գործի, եւ քարոզութիւններ կը կատարեն երեք հիմնական առաջադրութիւններով.—

1. Վտարել օտար բառերն ու ասացուածքները, նոյն իսկ արաբերէնն ու պարսկերէնը, եւ մշակել սեփական, անկախ, ինքնուրոյն լեզու։

2. Մոռացութեան փոշիներէն, թանգարաններէն եւ ժողովուրդի բերնէն լոյս աշխարհ հանել խսկապէս Թուրքերէն կամ այդպէս ենթադրուած բառեր եւ ասութիւններ։ Ոչ միայն գտնել, այլ եւ գործածել։

3. Ամէն միջոցի դիմել, որպէսզի Թուրքերէնը դառնայ ընթացիկ, ամենօրեայ, մայրենի լեզու ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց համար, որոնք զանցառելի քանակութեան մը վերածուած են։

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս է հրէական սինակոկներուն մէջ կարդացուած յայտարարութիւնը։

Այս առթիւ, երբ «Միլլիյէթ» կ'ըսէ թէ Օսմանեան կայսրութիւնը ազգերու եւ լեզուներու հաւաքածոյ մըն էր, կրնաք եզրակացնել թէ ո՛ւր կ'ուզեն տանիլ։

Ճիշդ այստեղ է որ, մենք իսկապէս պէտք ունինք դաս առնելու, Անատոլուէն առդին թէ անդին։

«Հայրենակից, Թուրքերէն խօսէ»,— կը յանձնարարեն Թուրքիոյ մէջ, ոչ-Թուրք տարրերուն։

Մենք ունեցա՞նք այստեղ կամ ոչ եւ է տեղ տիրական, ծաւալուն հոսանք մը, որ ազդարարէր.

— Հա՛յկ, Արա՛մ, Արաքսի՛, հայերէն խօսէ։

Առօրեայ կեանքի մէջ, այս քաղաքի հայարնակ տուներէն ու որճարաններէն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկայի փողոցները, ո՞ւր չէք հանդիպիր թրքախօսութեան ախտին։

Մինչեւ իսկ թերթերու եւ գիրքերու մէջ, դուք չէ՞ք հանդիպիր բազմաթիւ թրքաբանութեանց, բառ թէ ասացուածք։

Մեր բնատտեղծներն անգամ, տակաւին չաւրվեցան մոռնալ «ջան»ն ու «ջիկեար»ը, «բաղ»ն ու «սիմբիլ»ը։

Գիտենք որ եղածը չի սրբագրուիր, չի թարգմանուիր, առանց եղծուելու։ Բայց, ինչո՞ւ փոքր ճիգ մը չփորձել, վերստին չկրկնելու համար։ Բա՞ն է որ կը պակսի թէ տաղանդը։

Շարժո՛ւմ մը, ճիգ մը, ոչ միայն մեր լեզուն խօսելու, այլ եւ անոր ոգին պահելու համար։

Ո՞վ պիտի կրնայ ըսել թէ կարելի է անվթար պահել այս կամ այն լեզուին անհատականութիւնը, երբ ամէնէն հարազատ երգդ իսկ օտար բառերով թեւ կ'առնէ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԱՆԹՈՅԼԱՏՐԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԵՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԲՌՆԱԾ ԴԻՐՔԸ

»»»··«««

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը ուրբաթ օր զբաղեցաւ Լեհաստանի պատուիրակին անակնկալ յայտարարութեամբ, որ կը դրժէր վերսայլի դաշնագրին փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան վերաբերեալ տրամադրութիւնները։ Իրարու ետեւէ խօսեցան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ Ա. պատուիրակները, ապացուցանելու համար թէ Լեհաստան իրաւունք չունի ինքն իր գլխուն խզելու փոխադարձ հանութեամբ ստորագրուած դաշնագիր մը։ Երեք ճառերն ալ միեւնոյն ոգին ունէին եւ միայն արտայայտութեան ձեւերով կը տարբերէին։ Ամէնէն վճռականը Ֆրանսայի պատուիրակն էր։

Առաջին խօսքը առաւ Սըր Ճօն Սայմըն, որ դիտել տուաւ թէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան ընդհ. պայմանագրի մը եւ կարգ մը պետութեանց մասնաւոր կացութեան խնդիրները կապ չունին իրարու հետ։ « Մենք ամէնքս միասին ստորագրեցինք 1919 յունիս 28ի դաշնագիրը։ Այս դաշնագրով, Լեհաստան կարգ մը պարտաւորութիւններ ստանձնեց որ անհրաժեշտ կը դարձնեն Ազգերու Դաշնակցութեան երաշխաւորութիւնը։ Այս առթիւ կարելի չէ անգիտանալ վերսայլի դաշնագրին 95րդ յօդուածը ո՛ր կը հաստատէ Լեհաստանի սահմանները։ Լեհաստան որոշ յանձնառութիւն մը ստանձնեց եւ հիմա իրաւունք չունի զայն դրժելու միակողմանի ձեւով մը։ Խնդիրը այնքան կարեւոր է Ազգերու Դաշնակցութեան համար որ ես պարտք սեպեցի անմիջապէս յայտնել Ն. վեհափառութեան կառավարութեան տեսակէտը։ Արդարեւ, Մեծն Բրիտանիոյ լռութիւնը պիտի նպաստէր թիւրիմացութեանց »։

Պ. Պառթու իր ճառին մէջ հասկցուց թէ Լեհաստան թորփիլ մը արձակած եղաւ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ։ «Եթէ այսպէս նախընթաց մը հաստատուի, ուրիշ ազգեր ալ պիտի փորձուին Լեհաստանի օրինակին հետեւիլ եւ այսպէս պիտի վտանգուի ոչ միայն դաշնագիրներու հեղինակութիւնը, այլեւ անոնց տրամադրութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնուած պաշտօնները։ Քանի որ այս վիճաբանութիւնը բացուեցաւ, բնական է որ դաշնագրին միւս ստորագրեալներն ալ պարզեն իրենց դիրքը։ Հետեւաբար, ես ալ ուղղամտութեան պարտք կը սեպեմ ամբողջովին միանալ Սըր Ճօն Սայմընի եզրակացութեանց։ Տասնըհինգ տարիէ ի վեր, բոլոր յանձնաժողովներուն առջեւ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները ունեցած են միայն երկու հոգ,— յարգել տալ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, թոյլ չտալ որ գեղծումներ կատարուին եւ ամենայարգելի իրաւունքներու պաշտպանութիւնը վերածուի քաղաքական միջամտութեան։ Հետեւաբար, Ֆրանսա տրամաբանական եղած է իր ընթացքին մէջ, խնդիրը քննելով միայն դաշնագիրները յարգելու տեսակէտէն։ Ան հակառակ չէ բարեփոխումներու, որոնց սկզբունքը ընդունուած է բուն իսկ այդ դաշնագիրներուն մէջ։ Բայց, միակ պետութեան մը չի յնար միակողմանի ձեւով ձեռնարկել այդ բարեփութեանց, կամ դրժել իր յանձնառութիւնները շեղելով ընկալեալ ձեւերէն եւ առանց բանակցելու միւս պետութեանց հետ։ Լեհաստանի արտաքին նախարարը երկու հարցեր դրաւ որոնց յստակ եւ ոչերկդիմի պատասխան կը սպասէ։ Իր անվիճելի իրաւունքն էր այդ, հակառակ քիչ մը անակնկալ ձեւին, եթէ ընդհ. ժողովը դրած չըլլար սպառնալիքի մը կամ կատարուած իրողութեան մը առջեւ »։

Իտալական պատուիրակը դիտել տուաւ թէ լեհական առաջարկը պարզապէս դաշնագիրներու վերաքննութիւն կը նշանակէ։ « Արդ, իմ երկիրս առաջինն եղաւ որ այն գաղափարը յայտնեց թէ անհրաժեշտ է ժամանակի յարափոփոխ պահանջներուն յարմարցնել դաշնագիրները, որովհետեւ ա՛յդ է լաւագոյն միջոցը խաղաղութիւնը պահպանելու։ Բայց միեւնոյն ատեն մենք միշտ շեշտած ենք թէ այդ պատշաճեցումը պէտք է կատարուի օրինական սահմաններու մէջ։ Ուրեմն, յանձնառութիւնները պէտք է յարգուին մինչեւ այն վայրկեանը որ նոր տրամադրութիւններ կը հաստատուին։ Ինչ կը վերաբերի վերաքննութեան, եթէ անհրաժեշտ կը համարուի այս հարցին համար, պէտք է ընդունուի նաեւ միւս խնդիրներուն համար»։

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ զին. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, այլեւս չպիտի վինի այս հարցի մասին, զայն փակուած համարելով իր երկրին համար։ Այդ պարագային, այսինքն եթէ Լեհաստան մնայ իր տեսակէտին վրայ, մերժելով Ազգերու Դաշնակցութեան հակակշիռը Փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան մասին, պետութեանց համար չափազանց դժուար պիտի ըլլայ ելք մը գտնել։

Ճառերէն վերջը Սըր Ճօն Սայմըն ճաշի հրաւիրեց Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի պատուիրակները, տրամադրութիւնները մեղմացնելու եւ միջին բանաձեւ մը գտնելու համար։

Լեհաստանի բռնած դիրքը ամէնէն աւելի ցաւ պատճառած է Ֆրանսայի, որուն շփացած զաւակն էր, մինչեւ վերջերս։ Կը կարծուի թէ Լեհաստան այս ընթացքը բռնած է, զանազան սակարկութիւններ կատարելու համար Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան հետ, մանաւանդ որ այս վերջինը պէտք ունի աջակցութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար։ Փարիզի մէջ մասնաւորապէս դժգոհ են անոր համար որ, Լեհաստան մինչեւ վերջին պահուն բան մը յայտնած չէր իր մտադրութեանց մասին։ «Թան» խմբագրականով մը կը շեշտէ այս պարագան, դիտել տալով թէ Լեհաստանի պատուիրակութիւնը բան մը չէր յայտնած ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան, ոչ ալ գոնէ Ֆրանսայի։ Այս առթիւ, դիտել կը տրուի թէ Լեհաստան ալ կղզիացման պիտի դատապարտուի, Գերմանիոյ պէս, եթէ չփոխէ իր ընթացքը։

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսայի ջղագրգռութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ Լեհաստան ձեռքէ կ'ելլէ, քանդելով կամ տըկարացնելով իր յօրինած զինակցութեանց շղթան։

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ԽՈՐՀՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ մինչեւ հինգշաբթի կը վերջանան Խ. Միութեան ընդունելութեան ձեւակերպութիւնները, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի։

Պ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, ուրբաթ օր մօտակայ արուարձան մը գնաց ֆրանսական մէկ պատուիրակին հետ եւ խորհրդակցելու Պ. Լիթվինովի հետ, հրաւիրագրի եւ Խ. Իշխանութեան պատասխանի խմբագրութեան ձեւի մասին։ Վերջապէս կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել։ Երբ ամէն բան կարգադրուի վարագոյրին ետեւ, Ռուսաստանի ընդունելութեան խնդիրը պիտի յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովին։ Կը կարծուի թէ այս մարմինը պիտի կրնայ իր հաւանութիւնը յայտնել վաղը, երկուշաբթի, եւ յետոյ թուղթերը պիտի յանձնէ ընդհ. ժողովին, որ քուէարկութիւն պիտի կատարէ երեքշաբթի կամ չորեքաշբթի։ Արդէն իսկ ապահովուած է 40 պետութեանց հաւանութիւնը։ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները ժողով գումարելով, որոշեցին խմբովին քուէ տալ Խ. Միութեան ընդունելութեան համար։

ՏՈՒՄԷՐԿԻ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վարչապետ Պ. Տումէրկ Փարիզ կը վերադառնայ հինգշաբթի օր, պետական վերակազմութեան ծրագրով մը, զոր մշակած է իր արձակուրդի միջոցին։ Այս ծրագրին պատրաստութեան համար գործակցած են աշխատանքի նախարար Պ. Մառքէ եւ հանգստեան թոշակներու նախարար Պ. Ռիվոլէ։ Ծրագրին գլխաւոր կէտերն են.— պետական վերակազմութիւն, ամրապնդում գործադիր իշխանութեան եւ բարելաւում տնտեսական պայմաններու։

Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչպէս պիտի ձեւակերպուի պետութեան վերակազմութիւնը. բայց տարակոյս չկայ թէ վարչապետը կ'ուզէ զօրացնել իր պաշտօնին իրաւասութիւնները եւ պետութեան հեղինակութիւնը, ամրապնդել պաշտօնեաներու կարգապահութիւնը եւ աւելի պարզ ձեւի մը վերածել օրէնսդրական գործը։ Այս առաջադրութիւններն իրականացնելու համար, հաւանական է որ երեսփ. ժողովը լուծուի։ Տումէրկի ծրագիրը բուռն ընդդիմութեան պիտի հանդիպի ձախակողմեան հոսանքներուն կողմէ որոնք սկիզբէն ի վեր պայքար կը մղեն ազգային դաhլիճին դէմ։

Իր վերակազմութեան ծրագրով, վարչապետը կ'ուզէ նոյնքան ամուր վիճակի մը մէջ դնել Ֆրանսայի դահլիճները որքան են անգլիականն ու ամերիկեանը։ Այդ պարագային, նախարարները պիտի կրնան լրջօրէն իրենց գործերով զբաղիլ, փոխանակ խաղալիք դառնալու խորհրդարանական խաղերու։

Մանրամասնութիւններ կը պակսին տնտեսական պայմաններու բարելաւման ծրագրի մասին։

«ՀԱՅՏԷ», ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵ՛Ր, ՇՈՒՏՈՎ ԹՐՔԱՑԷՔ...

Սեպտեմբեր 10ին, Հրեաներու նոր տարուան առթիւ, Պոլսոյ բոլոր սինակոկներուն մէջ կարդացուեցաւ հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

«Այսօր, հրէական պատմութիւնը 5695 տարին կը բոլորէ։ Կը մաղթենք որ նոր տարին բարեբեր ըլլայ մեր ցեղակիցներուն։ Մեր միութեան նպատակն է ապահովել որ թուրքերէնը իբրեւ մայրենի լեզու գործածուի հրեայ հայրենակիցներու մէջ եւ թուրք մշակոյթը տարածուի անոնց վրայ։ Կ'ուզենք որ բոլոր Հրեաները աջակցին մեզի, այս հայրենասիրական գործը գլուխ հանելու համար։ Մեզի շատ ծանր կուգայ որ Հրեաները թուրքերէնէ զատ ուրիշ լեզու գործածեն եւ օտար մշակոյթէ օգտուին։

Մեր նշանաբանը սա ըլլալու է.— Թուրքերէն պիտի խօսինք։ Հետեւաբար, թուրքերէնը իբրեւ մայրենի լեզու սորվեցուցէք ձեր տղոց։ Ամէնէն աւելի, կիները եւ մանաւանդ օրիորդները որոնք ապագայ բոյներ պիտի կազմեն, մեծ դեր ունին կատարելիք։

Թուրքերէնը այսօր զտուած եւ պարզացած է. այնպէս որ շատ դիւրին է սորվիլ զայն։ Երբ կ'ապրինք թուրք Հանրապետութեան մէջ որ ապահոված է մեր իրաւունքները, կասկած չկայ թէ սիրով թուրքերէն պիտի խօսինք։ Մենք Թուրք ենք, Թուրքիոյ մէջ կ'ապրինք եւ կը շահինք. հետեւաբար թուրքերէն պիտի խօսինք։ Դպրոցը՝ մէկ, դատարանը՝ մէկ, սովորութիւնները՝ մէկ, շահերը՝ մէկ։ Արդ, ինչո՞ւ լեզուն ալ մէկ չըլլայ այս սիրելի երկրին մէջ։

Հայտէ՛, հայրենակիցնե՛ր, բոլորդ փութացէք այս նուիրական պարտականութիւնը կատարելու »։

— ● —

ՕԴԱՆԱՒԷՆ ՎԱՐ ՊԻՏԻ ԻՋՆԷՐ ԻՆԿԱՒ ԱՌԻՒԾՆԵՐՈՒՆ ՈՐՋԸ

oooo

Անգլիացի նշանաւոր օդանաւորդ մը, Պէն Թըրնըր, 24 տարեկան, անսովոր արկածի մը հանդիպեցաւ ուրբաթ օր։ Օդանաւի մը անկարգելով իջած էր 300 մեթր բարձրութեան, Սըրրի լեռներուն մէջ, երբ յանկարծ փոթորիկի մը բռնուեցաւ։ Փորձեց մօտակայ օդակայանը հասնիլ, բայց անօգուտ։ Անկարգելը ինկաւ ծառերուն վրայ, ճիւղերուն կառչելով։ Իսկ վարը... երկու առիւծներ էին որ կը մռնչէին ահ ու սարսափ տարածելով։ Ինկած էր կենդանաբանական պարտէզի մը վրայ։ Առիւծները կը փորձէին վեր ցատկել եւ բռնել օդանաւորդին սրունքները։ Օգնութեան աղաղակներուն վրայ, հասան հըշէջները եւ գազանազուսպները։ Հրշէջները սկսան ջուր տեղացնել, բայց առիւծները կը շարունակէին սպառնալ։ Գազանազուսպներէն մէկը նետուեցաւ որջին մէջ, ատրճանակը ձեռքը։ Առիւծները ոչ միայն չվախցան, այլեւ նորեկին վրայ խոյացան եւ մարդը ատիպուեցաւ նահանջել։ Յետոյ նորէն եկաւ եւ քանի մը հարուած պարպեց օդին մէջ։ Վերջապէս յաջողեցաւ անկիւն մը քշել երկու առիւծները, եւ կենդանաբանական պարտէզին պաշտօնեաները հասնելով փրկեցին դըժբախտ օդանաւորդը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

18.— Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՓՈԽՈՒՍՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ՉԱՐԱԲԱՍՏԻԿ ՈՒԽՍՔԻՆ.— ԵԹԷ ՄԻԱՅՆ ԵՐԿՈՒ ԺԱՄ... Ի՛ՆՉՊԷՍ ՓԱԽԱՒ Մ. ՔԷՄԱԼ.— ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՎՐԱՅ.— ՄԱՐԱՇԻ ՋԱՐԴԸ.— «ՄԻՍԱՔԸ ՄԻԼԼԻ».— ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԸ.— ՆՈՐ ԽՐԱՄԱՏ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՐ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ

Մուսթաֆա Քէմալ Սամսոն հասաւ 1919 մայիս 19ին:

Մայիսի խաղաղ իրիկուն մը Վոսփորի գեղածիծաղ ափերէն կը հեռանար ան գրեթէ ճիշդ այն ժամուն երբ դաշնակից սպաները անհոգ ու անխռով ուխտքի կը ճնկէին Բերայի շքեղ դահլիճներուն մէջ: Մերձաւոր Արեւելքի պատմութիւնը հիմնովին տարբեր պիտի ըլլար այսօր, եթէ անոնք, այդ իրիկունը, երկու ժամ կարճ կապէին իրենց խնջոյքը եւ պահակ մը կեցնէին Բերա Փալասի մուտքին առջեւ, տեսնելու համար թէ «բանը ինչումն էր»: Այո՛, միայն երկու ժամ...

Իսկ ի՞նչ կ'ըլլար հայ ժողովուրդին պատմութիւնը, եթէ «այդ ապստամբ զինուորականը» փոխանակ քարափ իջնելու, առօք-փառօք բանտ առաջնորդուէր: Այդ չէ՞ր Դաշնակիցներուն ալ մտադրութիւնը. ինչո՞ւ չըրին: Ցանցաւորը ուխտքին էր կարծեմ...

Սամսոնէն Սվազ երկարող ճամբուն վրայ Քէմալ գլուխը ժողվեց բոլոր դժգոհ տարրերը: Գիւղերէն ու քաղաքներէն մարդիկ անոր շուրջը հաւաքուեցան. բազմութիւնը հետզհետէ աճեցաւ ու շարժումը ծաւալեցաւ Անատոլուի մէկ ծայրէն միւսը: Քէմալ գրաւեց հեռագրի եւ հեռաձայնի բոլոր գիծերը: Համաժողով մը գումարուեցաւ Սվազի մէջ եւ պարտուած Թուրքիան որոշեց զինադրել բոլոր կարելի միջոցներով:

Սուլթանը Սվազէն «հրաման» ստացաւ Տամատ Ֆէրիտ փաշան հրաժարեցնելու եւ նոր ընտրութեանց ձեռնարկելու: Անգլիոյ ներկայացուցիչը, ծովակալ Տը Ռոպէք համակերպեցաւ այդ առաջարկին: Քէմալ մեծամասնութիւն շահեցաւ խորհրդարանին մէջ, որուն առաջին նիստը տեղի ունեցաւ 12 յունուար 1920ին: Այսպէս «կազին» Անատոլու կը մնար միշտ:

Տարուան առաջին շաբաթներէն բախտը ժպտեցաւ Քէմալին: Անգլիոյ զօրացրումը սկսած էր. դաշնակից ուժերը հետզհետէ կը հեռանային Միջին Արեւելքէն: Միայն քանի մը դաշնակից սպաներ ու զինուորներ մնացած էին Փոքր Ասիոյ մէջ, հոս, հոն: Անոնց ներկայութիւնը երբեք մտահոգութիւն մը չէր Քէմալի համար. կրնար նոյն իսկ զանոնք արհամարհել ու նախատել: Ձէ՞ որ իշխանութիւնը իր ձեռքն էր հիմա: Միլլի շարժումը աւելի թափ ստացաւ երբ Թուրքերը յարձակում գործեցին Կիլիկիոյ հայկական զօրամասին վրայ որուն վստահած էր Ֆրանսան՝ նահանգին պաշտպանութիւնը: Մարաշի մէջ Թուրք զինուորները ջարդեցին 20.000 այր, կին ու երախայ: Թուրքիան հետզհետէ ոտքի կը բարձրանար:

Անդին, Պոլսոյ մէջ քէմալական երեսփոխանները ընդդիմութիւն ցոյց կուտային Համաձայնականներուն: Երբ այդ վերջինները պատերազմական նախարարին հրաժարումը պահանջեցին, միլլիականները՝ դաշնակիցներու քաղաքականութեան հակազդելու նպատակով հրատարակութեան տուին Ազգային Ուխտը(*): Այդ վաւերաթուղթը ահազանգի մը պէս հնչեց Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը: Սուլթանը՝ սարսափահար, հրամայեց ձերբակալել ըմբոստները եւ կազմակերպեց «խալիֆային բանակը», միլլիականները ջախջախելու յոյսով: Ձեռնարկը որ ժողովրդական խաւերուն կրօնական զգացումները կը փայփայէր, որոշ չափով յաջողութիւն գտաւ. պահ մը կը թուէր որ Թուրքիան ինքն իր գլխուն պիտի ջախջախէր ազգայնական շարժումը: Այդ յոյսը երկար չտեւեց սակայն:

Մարտ 16ին դաշնակիցները գրաւեցին Պոլիսը, մեծ թիւով զինուոր ցամաք հանեցին, խորհրդարանը գոցել տուին եւ Մալթա աքսորեցին աչքի զարնող քէմալականները: Միւս երեսփոխանները շնչասպառ Անատոլու վազեցին՝ Մուսթաֆա Քէմալին միանալու համար:

Ամբոխին տրամադրութիւնները աստիճանաբար լարուեցան «խալիֆայի բանակ»ին դէմ: Քէմալի դիրքը աւելի զօրաւոր էր հիմա: Անիկա ձերբակալել տուաւ դաշնակից սպաները որոնք տակաւին կը թափառէին Անատոլուի լեռներուն վրայ: Եւ ի՛նչ «վայրենի նախատինքներու» ենթարկուեցան անոնք Քէմալի ձեռքը: Թրքական ուրիշ զօրագունդ մը Գոնիայէն վտարեց իտալական ուժերը, իսկ Անգլիացիները չկրցան երկար ժամանակով դիմադրել Էսքի-Շէհիրի մէջ: Քէմալ յետոյ խորհրդարան մը հաստատեց Էնկիւրիի մէջ ու ապարէզ կարդաց ո՛չ միայն Յոյներուն, այլ եւ մեծ պետութեանց:

Մուսթաֆա Քէմալ այսպէս անուղղակի քաջալերութիւն գտաւ Վենիզելոսէն: Յունաստանի վարչապետը իր ժողովուրդին տրամադրութիւնները վառ պահելու նպատակով, հրապարակեց պայմանները այն դաշնագրին զոր արեւմտեան պետութիւնները ստորագրել պիտի տային Թուրքերուն: Այդ յայտնութիւնը բաւական եղաւ որ միլլի շարքերը հետզհետէ խտանային: Քէմալ յարձակում գործեց Իզմիթի նեղուցներու բրիտանական ուժերուն վրայ: Սուլթանը, Պոլսոյ դաշնակից ներկայացուցիչները եւ նոյն իսկ Գերագոյն Խորհուրդը ահուդողի մատնուեցան: Ի՞նչ պիտի ընէին դաշնակիցները, եթէ Մ. Քէմալի դիրքը զօրանար այդպէս:

Այդ անստոյգ կացութեան մէջ, Փարիզի վեհաժողովը դիմեց Յունաստանի վարչապետին որ յայտնեց թէ «հելլէն բանակը դաշնակիցներու տրամադրութեան տակն էր»: Եթէ, դուք համաձայն էք, ըսաւ Վենիզելոս, ես քանի մը շաբաթէն քէմալական բանակը կը հեռացնեմ Նեղուցներէն եւ Գերագոյն Խորհուրդը այլ եւս ո՛չ մէկ մտահոգութիւն կրնայ ունենալ Թուրքիոյ ազգային շարժումին մասին:

Գերագոյն Խորհուրդին զինուորական մասնագէտները այդ կարծիքը չունէին: Անոնք չէին հաւատար թէ հելլէն բանակը ի վիճակի էր այդ աստիճան պատասխանատու եւ վտանգաւոր արկածախնդրութեան մը մէջ նետուելու: Վենիզելոս ականջ չկախեց այդ առարկութեանց եւ իրիկուն մը Իզմիրի յունական սպայակոյտը հեռագրով հրահանգ կը ստանար յառաջանալու:

Առաջին բախումը տեղի ունեցաւ 1920 յունիս 22ին: Թուրքերը պարտուեցան: Յուլիսին հելլենական բանակին մէկ թեւը կը գրաւէր Պրուսան, միանալով բրիտանական ուժերուն՝ Նիկոմիդիոյ գծին վրայ, իսկ ուրիշ թեւ մը, քանի մը օր ետքը, յարձակում կը գործէր Արեւելեան Թրակիոյ ապստամբ ուժերուն վրայ: Քէմալականները պարտուած էին. Էտիրնէն գրաւուած էր: Այսպիսով Յունաստան փրկած էր դաշնակիցներուն դիրքը ասիական ու եւրոպական Թուրքիոյ մէջ: Անիկա հիմա պիտի ջախջախէր Մուսթաֆա Քէմալը: Հելլէն բանակը հետզհետէ գրաւեց Պոլիս - Գոնիա երկաթուղիի գծին ամէնէն կարեւոր ռազմագիտական կէտերը: Քէմալի ուժերը շարունակ կը նահանջէին, իսկ Լոնտոնի խորհրդարանին մէջ վարչապետ Լոյտ Ճորճ կը յայտարարէր —Թուրքերը անդարմանելի կերպով ջախջախուած են:

Վենիզելոսի եւ Լոյտ Ճորճի այս յաղթական կեցուածքը բնականաբար հաճելի չէր Ֆրանսացիներուն եւ Իտալացիներուն համար, որոնց տեսակէտով Յունաստան՝ Նեղուցներու գօտին մաքրած ըլլալով, այլ եւս իրաւունք չունէր յառաջանալու: Գերագոյն Խորհուրդը այդ իմաստով հեռագիր մը ուղարկել տուաւ յունական բանակին: Ուրեմն մետասաներորդ ժամուն էր որ Մուսթաֆա Քէմալի բանակը կը խուսափէր անդարմանելի ջախջախումէն:

Այս դէպքերը տխուր հակազդեցութիւն մը ունեցան Եւրոպայի համերաշխ գործակցութեան վրայ: Նախ եւ առաջ, Լոյտ Ճորճ անգամ մը եւս համոզուեցաւ թէ զինուորական մասնագէտները միշտ սխալ էին, իսկ Վենիզելոս՝ միշտ իրաւունք ունէր: Յունական բանակը, Անգլիոյ վարչապետին կարծիքով, ամէն առեն ի վիճակի պիտի ըլլար ջախջախելու Թուրքերուն ազգային շարժումը: Երկրորդ, Գերագոյն Խորհուրդը պարտաւոր էր հիմա գոհացնելու Յունաստանի պահանջները ի վարձատրութիւն անոր զոհողութիւններուն եւ յաղթանակին: Կարգ մը պետութեանց համար այդ «երախտագիտական զգացումը» արժանապատուութեան վիրաւորանք կը նշանակէր: Այդ վայրկեանէն սկսաւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ բուն տհելութիւնը Յունաստանի դէմ: Երրորդ, Յունաստան՝ դաշնակիցներու մրցակցութեան պատճառով հրաժարած էր իր յառաջխաղացումը տրամաբանական վախճանի մը հասցնելու ծրագրէն: Քէմալ ամուր դիրք բռնած էր Անատոլուի բարձունքներուն վրայ «իր վէրքերը լզելու համար», իսկ հելլէն բանակը նահանջած էր այն տեսակ շրջան մը որ աւելի վտանգաւոր էր քան այն դիրքը որուն վրայ կը գտնուէր իր բարեկամներուն միջամտութենէն առաջ (յունիս 22ին):

Այդ պայմաններուն մէջ էր որ Գերագոյն Խորհուրդը «լայն շունչ մը քաշեց» եւ սկսաւ խմբագրել Սեվրի դաշնագիրը: Անիկա արդէն այդ հարցով զբաղած էր Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ: Մանրամասնութիւնները քննուեցան լորտ Քըրզընի նախագահութեան տակ գումարուած նիստի մը ընթացքին (արտաքին նախարարութեան պաշտօնատան մէջ): Պատճէնը վաւերացուեցաւ Սան Ռեմոյի խորհրդաժողովին մէջ 1920ի ապրիլին, իսկ ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ օգոստ. 10ին:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Ազգային Ուխտը առաջին անգամ խմբագրուեցաւ Էրզրումի մէջ եւ հրատարակուեցաւ 28 յունուար 1920-ին: Վաւերացուեցաւ 1921ին: Կը պարունակէ վեց գլխաւոր յօդուածներ՝ իր յառաջաբանին մէջ: Համաձայն անոր տրամադրութիւններուն, Թուրքիան անկախ պիտի մնայ. Արաբները ինքնորոշման իրաւունք պիտի ստանան, Պոլիսը պիտի պաշտպանուի «ամէն վտանգի դէմ». Թուրքիան պիտի ընդունի Նեղուցներու ազատութիւնը. փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները պիտի յարգուին: Թուրքիա չպիտի ընդունի որ եւ է տնտեսական կամ իմտական հսկողութիւն:

ՎԱ՜Յ ԱՆՈՐ ՈՐ ՀՈՂ ՉՈՒՆԻ...

Աստուածատուր ձօն մըն է հողը: Բարիքի եւ առատութեան անփոխարինելի մայրը:

Երկրագործութիւնը անսպառ ակի մը կը նմանի, որ մղուելով հողին ընդերքէն, քաղցրահնչուն խոխոջիւնով մը յորդահոսան դուրս կը ցայտէ ժայռերու ընդմէջէն:

Երբ Տէրն ստեղծեց երկինքն ու երկիրը, ջուրը, զատեց խաւարն ու լոյսը, եւ երբ հասաւ մարդուն ստեղծագործութեան, ափ մը հող առաւ, գունդ մը կաւ եւ ստեղծեց «իր պատկերին նման Ադամը, Եւան ալ անոր մէկ կողէն»: Ու զանոնք դրաւ դրախտին մէջ: Սակայն, օր մը բարկացաւ Ամենազօր Եհովան՝ պատուէրի անսաստող Եւային մէկ թեթեւամիտ հետաքրքրութեան վրայ: Եւ իբրեւ պատիժ ու իբրեւ իրեն ներկայացուցիչ՝ զանոնք դրաւ երկրի վրայ, որպէսզի իրենց «ճակտին քրտինքը ուտեն» հողին կպչելով:

Այսպէս սահմանեց Մեծն Աստուած՝ առաջին օրէն: Եւ այսպէս գործադրեց Նոյը՝ իր ընտանիքով, ջրհեղեղեան ջուրերու քաշուելէն ու իր տապանէն դուրս գալէ յետոյ: Տեսաւ հեռուէն Երեւանը ու երբ հասաւ Ակոռի, հոն իր առաջին տունկը, ուռին տնկեց:

Հողագործութիւնը անբաւ ու օրհնեալ բարիքի մը պէս կ'ողողէ իր կուրծքին վրայ տքնող արարածը: Իրեն կապուած մեր ժողովուրդը, մեր բարեմիտ ու բարեմէտ հայ հողագործ ժողովուրդը (էր երբեմն, երբ ան իր հայրենի հողին վրայ կ'ապրէր), ծնած ու մեծցած իրեն հետ, հի՜ն, հի՜ն դարերէ, մեր նախնիքներէն, նախահայրերէն ի վեր ժառանգական տրիտուրով մը գիտակցեր է անոր վսեմ բարիքին ու ստեղծագործութեան արդարութեան: Այդ բարիքին հանդէպ ունեցած անխախտ հաւատքը թափանցեր է մինչեւ իր ողն ու ծուծը, իր հոգին խմորուեր ու բարգաւաճեր է անոր յորդաղեղ ու թարմ աւիշով:

Դրախտաբնակ այս ժողովուրդը կրօնական ջերմեռանդութեամբ մը միշտ ալ փարեր է հողին, անոր համար որ իր բնակավա՞յրը Աստուծոյ դրան առջեւ է՝ բնութեան ազատ պարզութեան մէջ խոյանք առնող ու ճախրող մտքին մէջ պահելով Տիրոջ «անէծքը» Ադամին, թէ Աստուած պատուհանէն կրկին փսփսացեր է իր ականջին ու յիշեցուցեր որ ինք երկիր է դրկուած հողին հետ ապրելու համար: Սովի դառն տարինե՞րը արդեօք սովեցուցեր են իրեն որ կառչած մնայ մաճին, հողը ձեռքէ չհանէ: Որովհետեւ, եթէ հողը ձեռքէ հանէ, «եթէ հողը մեռնի, կ'ըսէ Խրիմեան Հայրիկ («Պապիկ եւ Թոռնիկ»), Պապի տանն ընտանիք միասին կը մեռնին»:

Վա՜յ, անոր որ հող չունի:

Կը մեռնի՞ հողը: Այո, այն օրը, օ՜հ, «այն անբախտ օրը, երբ Թոռնիկ ձեռքը մաճէն քաշելով հողագործութիւն չի շարունակեր, կամ պարտատէրն հողերը կը գրաւէ, ահ, Թոռնիկն անհող կը մնայ» այն ատեն:

Աղեքսանդրիոյ (Եգիպտոս) Հայ Գիւղատնտեսականը իր անխոնջ ու կորովի մշակ ու տնտեսէր Ս. Ստեփանեանի բերնով այս պատգամն է որ լսելի կը դարձնէ գոռ ձայնով մը, կը յիշեցնէ երէկուան հողագործ, բայց այսօր քաղաքակիրթ ազգերու լպծուն ու ամենակուլ պողոտաներուն վրայ սպառող, գործարաններու մէջ քամուող, խարկուող, հանքերու մէջ հիւծող հայ մշակին:

«Շահապատում»ը («Գիրք վաստակոց») իր 7րդ գրքոյկն է արդէն երկրագործութեան վրայ՝ 1931էն ի վեր, զոր ան լոյս կ'ընծայէ («Խրիմեան Գիւղատնտեսական Մատենաշար»): Քանի մը օրէ ի վեր սեղանիս վրայ է ան: Միւսներով ան մեզի կը խօսի հետեւեալ հետաքրքրական նիւթերուն շուրջ՝ գլխաւորաբար.— «Գետնապիստակի մշակութիւն», «Ձիթական լուբիայի մշակութիւն», «Անուշ փաթթէսի մշակութիւն», «Գետնատանձի մշակութիւն», «Հրաշագործ բակտերիան», «Անկորական թիֆթիկի այծը»:

«Շահապատում»ը մասամբ վերաքաղ մըն է, կերպով մը («Գիրք վաստակոց»), նախորդ գրքոյկներէն:

Այդ նիւթերէն զատ նոյնքան ձեռնհասութեամբ հոն տեղ տրուած է նաեւ ուրիշ նիւթերու.— «Բամպակ», «Բրինձ», «Գետնախնձոր», «Եգիպտացորեն», «Թէյ», «Կիլիկեան պիստակ», «Կաղին», «Հինայ»:

Դեռ Պոլսէն Աղեքսանդրիա չանցած, Հայ Գիւղատնտեսականը ժրաջան գործունէութեան մը մէջ է: Մինչեւ այսօր ան հասցուցած է 34 պատկաւոր սաներ.— գիւղատնտես, կաթնատնտես, քիմիագէտ, ելեկտրագէտ, եւայլն: Դեռ քանի մը ամիս առաջ կարդացինք նաեւ «Յառաջ»ի մէջ, իր սաներէն մէկուն, Պ. Արշակ Սարգիսեանի (Կէմէրէկի Պուրհան գիւղացի) մէկ փայլուն յաջողութիւնը՝ Իլլինոյզի համալսարանէն, Տոքթ. փիլիսոփայութեան տիտղոսով: Շնորհիւ իր փայլուն յաջողութեան, մէկ տարի Եւրոպա պիտի ճամբորդէ՝ իբր վարձատրութիւն, հայկական հարցին շուրջ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

Հայ Գիւղատնտեսականը իր կոչումին ազնուութեան հպարտ գիտակցութեամբը սերմեր կը ցանէ, եւ բարի ու արդար հողին նման ծիլեր կը ծաղկեցնէ ու յետոյ տրցակ առ տրցակ հունձքեր կ'ամբարէ:

Հողին ձեռք զարնողը, հող հերկողը անօթի չի մնար: Կեանքերու ամենաբարին, ամենավսեմը կ'ապրի: Տիրակի(?) պատմական անսպառելի ամբարները հողին արգասիքով կը լեցուէին: Ափրիկէի խորերու Սեւամորթն անգամ իր նախնական մարդու կենցաղովը երջանիկ էր ու կուշտ՝ հողին վրայ: Քաղաքակրթութեան բերած բարիքը զինքը կաշկանդած է այսօր, ապշած ճիրաններով ու խլած է այդ պարզունակ երջանկութիւնը իրմէ:

Ո՞ր հայ հողագործը, ո՞ր տանուտէրը երջանիկ չէր, երբ բուն հայրենիքի հովանին թեւերը կը տարածէր իր վրայ՝ բարերար հրեշտակի մը պէս: Ամէն տան մէջ խնդում կար, գոհունակութեամբ ու ցնծութեամբ լեցուն: Ձմեռնամուտին մշտավառ օճախին քովիկը նստած պապիկը կը շնորհաւորէր իր զաւակներուն ջանքը եւ ուժ ու կորով կը մաղթէր անոնց յոգնավաստակ ու քաջարի բազուկներուն: Եւ տարիներուն փորձառութեամբը ուղղութիւն կուտար անոնց, կը պատմէր ճշմարիտն ու իրականը: Կ'օրհնէր տան հարսներն ու երիտասարդները, մանուկները՝ որ կը ճլուըլային մեծերուն սիրտը լեցնելով քաղցր գեղումներով: Մեծ մայրը կ'օրհնէր ամբարուած ալիւրը, ձաւարը, ցորենահատիկները՝ անոնց ձեռք զարնելէ առաջ: Ու կը հսկէր տան ամէն մէկ հոգերուն: Յանձնարարութիւններ կ'ընէր մօր ու հարսներուն: Հայրը տխուր կ'իջնէր իրենց յոյսն ու կեանքը՝ բզակները(?) խնամելու, որոնց վրայ իր հոգիին պէս կը գուրգուրար, կը թրվար: Կամ հունձքի, կալի օրերուն կէս ճամբայ զինքը դիմաւորել եկող պզտիկներուն արեւավառ այտերն ու սեւուլիկ աչուըները կ'ողողէր խանդակաթ համբոյրներով:

Ա՜հ, ի՜նչ քաղցր էր կեանքը այդ տաքուկ ընտանեկան յարկին տակ: Օրհնեալ էր դաշտերու, արտի մարդուն քրտինքը:

Կեանքը տարբեր, մարդիկ ուրիշ էին այդ բարի օրերուն:

Զգացե՞ր էք գոհունակութիւնն այդ դաշտի պարզ մարդուն, երբ գարնան առաջին օրէն իսկ դաշտ կը նետուի, կը հերկէ, կը սերմանէ, կը հնձէ ու աշնանամուտին ներս կ'առնէ իր բերքը: Լսե՞ր էք իր հոգեբուխ երգը, ունեցե՞ր էք իր մտքի ճախրանքը՝ երբ ան ջուր կուտայ իր ծարաւ արտերուն՝ արծաթազօծ երկինքի մը պորտին վրայ ման եկող լուսնկային գեղումներուն տակ իր սուրերը նետած գարնան նորաբողբոջ արտերու կանաչութեան վրայ, զոր մեղմ հով մը քաղցր համբոյրներով կը վէտվէտէ, կը հովծփէ: Կամ ամառ օրերու կիզիչ արեւին տակ ոսկեթոյր ցորեաններուն մէջ: Բարիքով ու հրաշքով լի է այդ անդաստանը: Բուսնէ մանեակի շղթաներով իրարու վրայ շարուած մարգրտափայլ հասկերով ցորենները մշակին մինչեւ հասակը կը հասնին ու նոյնիսկ աւելի վեր բարձրացած՝ իրար կը գրկեն, ու նազելաճեմ հարսներու պէս կը համբուրեն մշակին այրած դէմքը, երբ քովի ծառաստանէն զովունի հով մը կը նետուի իրենց մէջ:

Բահը ձեռքին, մշակը կը ցատկէ ածուէ ածու: Ջուրը կը ծփայ, կը յորդի: Մշակը կը քակէ իր տրեխները, կը նետէ թումբի մը վրայ: Կը հանդրիճէ թեւերն ու մազոտ բումբերը՝ իր լայնարաց մազոտ կուրծքին նման:

Հօ՜յ, հօ՜յ, գետը կը թրջէ ցայգուն
    քամակն արծաթուած,
Իր յորձքին մէջ ծեծելով անդուլ խարակն ու խութեր,
Հօ՜յ, հօ՜յ, առուն յորդառատ դալարին ծոցն է նետուեր,
Գաղջ տարփանքով իր ջուրին, ուր արեւը կ'ապրի դեռ:

Անփոխարինելի է հողագործին տքնաջան վաստակը, անխարդախ: Ան հաւասար է իր քրտնաթաթախ աշխատանքին արդարութիւնը: Այդ շինարար ու պարզունակ մարդը քարէն հաց է հաներ, նոյնիսկ անդրջրհեղեղեան օրերէն խոպան մնացած քարքարուտ սարալանջերէն ու բարձունքներէն: Հերկեր, մշակեր, ծաղկեցուցեր է, իր քրտինքով ցօղեր է ակօսները եւ իր հունձքը ժողվեր:

Հողագործը փեյլահի մը պէս կը սերմանէ բուռ առ բուռ, անհուն հաւատքով մը: Մնացա՞ծը.— Աստուծոյ աչքը վրան: Իր գոգնոցէն նետած հացահատիկները մարգարիտներու պէս կ'իյնան ակօսներու մէջ եւ երկինքի թռչուններն անգամ գոհունակութեան ճռուողիւնով մը դարձդարձիկ պարեր բռնելով եզներու շուրջ, իրենց բաժինը կը հաւաքեն այդ օրհնեալ, անհատնում հունձքէն: Քովիկի ծառերուն ոտքէն հոսող առուակին կարկաչը վերեւի թռչուններու համերգին հետ, քաղցր օրօր մը կը բերեն իր տաժանած մարմնին, երբ պահ մը դաշտի այդ մարդը հոն կուգայ հանգիստ առնելու դադրի պահուն:

Իր աշխատանքի պահերը թուաբանական ճշգրտութեամբ մը կանոնաւորուած են: Այսօր պիտի հերկէ ու սերմանէ, վաղը պիտի վազէ ջուրի, միւս օրը հունձքի, չորրորդ օրը աշնանացանի: Վերջը իր յորդը մարագ պիտի դնէ, պիտի վազէ ջաղացք: Իր կեանքին մէջ տարուան ամէն մէկ օրը իր որոշ զբաղումն ունի: Իր զօրավիգներն են տան բոլոր անդամները:

Ահա այդ աստուածատիպար մարդուն օգնելու ջանադրութեամբ, Հայ Գիւղատնտեսականը անխոնջ աշխատանքի է լծուած: Գիտական տուեալներու վրայ հիմնուելով ցուցմունքներ կ'ընէ թէ ինչպէս «Ազգ. հողէն, ազգ. ազօթային պարարտով» ան պիտի կրնայ իր սպիտակ հացը հանել: Ու խոր հաւատքով կը սպասէ վաղուան իր այս հունձքերուն նաեւ:

«Գիրք Վաստակոց»ը (géoponiques) հնագոյն հրատարակութիւնն է երկրագործութեան վրայ: Մեր «գիրք վաստակոցը» պիտի ըլլայ նորագոյն հրատարակութիւնը արդիական երկրագործութեան եւ իր ճիւղերուն վրայ»:

Այսպէս կը յայտարարէ Հայ Գիւղատնտեսականը: Եւ կ'աշխատի ցոյց տալ հայ հողագործին գիտական երկրագործութեան եղանակն ու իր վաստակը արդիւնաւորելու կերպը:

Վաղուան մեծ հունձքին, մարգարտայեռ հասկերով յուռթի ու կշռող խուրձերու եւ որաններու ի խնդիր, կը սերմանէ, կը նետէ ան հացահատիկները թարմ հողին հիւթալի ակօսներուն մէջ, գալիք օրերու բազմածին երկունքի մը արդար յոյսով:

Արդար է ու պտղատու Հայ Գիւղատնտեսականի հունձքը եւ օրհնեալ իր քրտինքը, Հայ Հողագործին անխարդախ ու յոգնատանջ ճիգերուն նման:

Աստուծոյ ձեռքը վրան:

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Թիթեռնիկները ու առաստաղը

— o —

Լուսնկայ գիշեր, լեռնային ցուրտ:
Բացատներու եզերքին, ջերմ-ուա՛նդ, մայրիներ՝ պահակ անբեր:
Արծաթ-ջուր մարգէն, տաքե՛կ, ...
տակառը կը գլորի, փախչող կատուի ...
ստուերին:

Գլգլան առուի քարին դէմ առած կոտրած շիշէն, ադամանդի շող... ծակում:

— Գունտ տիեզերքը սահմա՛ն ունի:
= Ի՞նչ կայ հապա գունտին կեղեւէն անդին:

— Ես կ'երթամ կեղեւէն անդին, անդին ալ անդին, մինչեւ մայրը: Անսահման չկա՛յ:

— Չկայ նիւթ եւ հոգի: Կա՞յ շարժում:

= Կա՛յ հոգի. կայ «ոգեղէն էնէրկիան» որ կ'անցնի նիւթին ընդմէջէն:
— Ո՞ւրկէ կուգայ եւ ո՞ւր երթալու համար:

— Ո՞վ կը համաձայնի որ մանուկ մեռցնեն: Ո՞ւր է ակը ոգիներուն:
= Անհուն է միայն, հարցման կէտ ու խօսքը, խօսք ու հարցման կէտը:

×

Մռայլ սենեակ:

Տասնեակ մը թիթեռ կը թռչտին:
Արտակարգ գործունէութեան իրենց վայր՝ ձեղունը:

Հազիւ կը հեռանան երկու մետր ու նորէն կուգան զարնուելու առաստաղին,

Անշա՛րժ, միապաղա՛ղ, ապառա՛ժ է:

Ումանք, արբեցած, կը կատարեն յանդուգն աղեղ, մ'ու կը զարնեն ճակատնին կրանիթին:

Ձերմա՛կ, անայլա՛յլ, հաստատ-բե՛տոն, առաստաղը ո՛չ կը ժպտի, ոչ կը հեգնէ, ո՛չ կ'արտասուէ:

Անայլա՛յլ, անայլա՛յլ...

Թիթեռնիկներն, երբե՛ք պարտուած, աւելի զինով թռիչքերէ խօլ,
Մերթ միասին, գումարտակներով, մերթ առանձին՝ անվեհեր,

Կ'երթան — անվե՛րջ, անվե՛րջ — ջախջախել լեռնիրանը առաստաղին:
Վառուած կրակէն տարփանքի ..., կը ծածանեն իրենց երկնքի երեսին,

Ցարափոփոխ ու անհամար ...պէսքները խոյանքներու:
Առաւօտուն,
Երկու երեքն ինկած գետին: Ուրիշներ,
Կը շարունակեն:
Առաստաղին ճերմակ երեսին, ...կերթաւ, կարմիր կապոյտ զանգեր:

Առաստաղին ճերմակ երեսին փակած, դիակը ճանճի մը ջախջախուած:
Բացի պատուհանը:
Թռա՛ն արեւին:

Ծոցը առին զանոնք, առաստաղները,
Անհամա՛ր, անպեղելի՛, առաստաղնե՛րը...

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ա՛Ռ, ԱՂՋԻ՛Կ ՋԱՆ, Ա՛Ռ...

Աշնան մեղրածոր արեւի՛ նման,
Որ քա՛ղցր է այնքան ու այնքան շռայլ,
Ծփում է սիրով սիրտս նայիրեան,
Այս արեւելեան քաղաքի փոշում:

Ու մե՛ղմ, օրօրուն զգացում մի նոր,
Մի դո՛ղ, մի սարսուռ երբեմնի ծանօթ,

Ցանո՛ւմ է վառում մէջս, նորից նոր,
Անթե՛ղուած մի կայծ, մղղած մի ...

— Օ՛, բեղուն ու յորդ իմ սէր, իմ աշուն,

— Հատուցումդ միակ եւ սուրբ եւ արդար

Եւ իմա՛ստ բոլոր ժամանակներուն...
Օ՛, հասունութիւն, լինելութեան մայր:

... Ա՛ռ, աղջիկ ջան, ա՛ռ սրտի այս պտուղ,

Ու համե՛ղ, անուշ մրգին պէս մեղքի
Թող շուրթերդ նուռ ու նայուածքդ վառ,

Իմ մէջ հասունցած նոր սէրը ...

Թեհրան

ՈՍՏԱՆ...

Ի՛ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երկաթէ երազ

oooo

Լուսամուտին կիսում է գիշերը,
Լոյսն առաջից արշաւում է հեռուն—
Քաղաքամէջի պետքն է — ասին պահակ—
ները
Երենկուսակ դէզերի ստուերներում։

Լուրջ է գիշերը հզօր աղմուկով.
Այդ մէնենան է ամէն տեղ հեւում,
Այդ գիւղացին է երկաթ կրունկով
Քայլում տների, բլուրի յետեւում։

Քաղաքամէջի պետքը պատռում է գիշերը,
Նա երազում է արագ ու ազահ.
Մեքենաների աթարէ այս գիւղերը,
Փարզ է տեսնում նա երկրի ապագան։

Նա երազում է ասֆալտ ճառուղին,
Որ լոյս գալարում է մինչեւ հորիզոն,
Որ նրանով սլանում են ուղիղ
Երկիր ատոմէր բեռով բազմաղոն։

Նա երազում է ճերմակ պալատները
Մեծ ճառուղու ծառազարդ եզերքին,
Որ որտում են հաճնարը եւ սէրը,
Որ աշխատանքին նման է երգի։

Լուսը գիշերը յուզւում ու հեւում է,
Լուսը գիւղեր են, աղմուկ է, որոտ,
Լեռնեանակնը հեռուում շողշողում է,
Նա երազում է ճառած դեկի մօտ։

Քաղաքամէջերն իր պայծառ երազի
Ցրուած, սլանում են ամէն ուղղու—
թեամբ,
Այդ երազով է լցւած ամէն սիրտ,
Ամէն բրիգադիր ու ամէն զոմապահ։

Լուսամուտին շամփրում է գիշերը,
Լոյսն առաջից արշաւում է հեռուն։
Լոյսը տեսնում են հեռուում հնձւոր—
ները,
— Նա՛ է, — ասում են ուշիմ իրարու։

Նա է, գալիս է, ուրախ բարեւում է
Մեր կըռանում է, որ հասկ հաւաքի,
Նաև է մօռնում,մըսուրները նայում է,
Քաղաքամէջում է ճնծ պահակին։

Այն է կէճնում ծուռ ու մուռ փողոցով,
Այն կանգ է առել մի կալսիչ մեքենայ։
Նա մօտենում է հուժկու հեւոցով,
Օգնում, որ նրա նանապարհը բանայ։

Լուսանկարում է կրկին իր արշաւը
Կանաչագոյն գիւղերով ցիր ու ցան,
Այդ յամառում է աթարը եւ կալը,
Քաղաքաքութիւնը «մաքուր հայկա—
կան»։

Նա յամառում են... սակայն տըրակ—
տորը,
Այդ եկել է Գորկու քաղաքից,
Նա է տալիս «հայկական» սեւահողը,
Այդ գիւղացու բնութիւնն ու հոգին։

Նա է տալիս եւ անցաւ հողերի,
Հին սըրտերի միջակները հանում.
Նոյն տըրակտորն է եւ նոյն քաջերի
Հանուն է կերչում, Ուրալում, Կուբա—
նում»...

Քաղաքամէջի պետքը մաշում է գիշերը,
Մեծ հորիզոնն է հեռուում կարմըրում.
Նա է գալիս նա ցըրւած իր ուժերը,
Իր երազները բերրի հողերում։

Ն. ԶԱՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՓՐՈՖ. Յ. Թ. ԳԱՅԱԵԱՆ

oooo

Այս ամառ, Եգիպտոսի մէջ, մեռաւ Փրոֆ. Յ. Թ. Գայաեան, ինչպէս գրուեցաւ ժամանակին։ Յուսաբերի մէջ յօդուածագիր մը, խօսելով Փրոֆ. Գայաեանի ուսուցչական եւ հրապարակագրական գործունէութեան մասին, քանի մը կարեւոր տեղեկութիւններ կուտայ նաեւ անոր գրական աշխատանքներուն մասին.—

Փրոֆ. Գայաեան 1889ին լոյս կ'ընծայէ Առաջին Մրմունջք բանաստեղծական հատորը, որ կը բացուի ձօնով մը իր կնոջ անունին.

... Սոխակն իր գեղգեղ որո՞ւ կը
պարտի,
— Անշուշտ զայն յուզող գողտրիկ մի
վարդի։
Քնարս յուզեցիր, գոհ եմ, եւ այս իմ
Մրմունջքս Առաջին, Մարի, քեզ կը
պարտիմ։

Այս հատորին մէջ մասնաւորապէս աչքի կը զարնեն Եղիա Տէմիրճիպաշեանի ձօնուած ի դալկահարն, ուկին Ռ. Յ. Պէրպէրեանի նուիրուած ի վաղամեռիկ Գեղանոյշ – Անճիկ ոտանաւորները, ինչպէս նաեւ Տասնաքանեայն։

Այստեղ լեզուն գրաբարախառն է, բայց ոճը յստակ։ Նախափորձ մը, որ կուտայ խորհրդածող մտքի մը, զգայուն հոգիի մը վկայութիւնը։

1912ին կը հրատարակէ Մի մոռնար զիս հատորը, քառեակներու սիրուն ժողովածու մը ընտանեկան ու բարեկամական խորհրդածութիւններու, տարւոյն իւրաքանչիւր օրուան մէկ քառեակ տուած։

Այստեղ արդէն Գայաեան կը յայտնուի իբրեւ վարպետ տաղաչափ, ինչպէս եւ գեղեցիկին ու բարիին, բնութեան ու աշխատանքին սիրահար հոգի մը։ Ճաշակ մը տալու համար, քանի մը քառեակ.—

Երեւնալուն եւ բլլալուն
Մէջտեղը կայ վիհ մը անհուն,
Անճար, հանճար նման կը հնչեն,
Բայց լեռ կ'անցնի ատոնց մէջէն։
Թողէք կեղծեն որքան կ'ուզեն,
Թուզ չըսպասեր մարդ ընկուզէն,
Չի ծածկուիր փիղին ժանիք,
Ոչ ալ մարդուն բուն արժանիք։
Ես ձեր կեանքին ճոխ, զեռուն
Եւ ոսկեզօծ հոգերուն
Չեմ նախանձիր, ոչ երբեք,
Գոհ եմ հացովս չորաբեկ։
Նիւթով շաղուած միտքէն բնաւ
Բարի բան մի՛ ակընկալեր,
Գայլը գառնուկ դեռ չըծնաւ,
Ոչ ալ շուշան՝ հողն ապալեր։
... Ո՞վ է տեսեր փոքրիկ սերմին
Մէջ քնացող ծառն հսկայ։

1948ին, Գահիրէի մէջ, ուսուցչապետ – բանաստեղծ Յովհ. Սէթեանի հետ պատրաստեց Notions de lecture et de grammaire de la langue arménienneը, ի պէտս հայ կամաւորներուն եւ Լեգէոնի Ֆրանսացի սպաներուն։ 1930ին անգլիերէնէ հայացուց Ամէնօրեայ առաջնորդը, կրօնա – բարոյական բովանդակութեամբ փոքրիկ հատոր մը։ Դարձեալ հայերէնի թարգմանեց Հէրի Էմըրսըն Ֆոստիքի Աղօթքի նըշանակութիւնը, 306 էջ, Պոլիս տըպուած։ 1933ին թարգմանեց երկու տետրակներ,— Սուրբ գրական ուսումնասիրութիւն անձնական հոգեւոր զարգացման համար, եւ Աղօթք։

Ունի նաեւ մեծ գործ մը, Բառարան — Գանձարան, որուն վրայ աշխատած է 18 տարի։

Արազ թերթին տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Փրոֆ. Յ. Գայաեան ունի նաեւ գրքոյկ մը, պատրաստուած՝ աշխատակցութեամբ Միհրան Գալփաքճեանի, Ի խաչ հանգդա, ուր կը դատապարտուի Ա. Զօպանեան։

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸՄԵՌՆԻ՞...

— o —

Յաճախ այս էջերուն վրայ պարզած ենք այն մտահոգութիւնը, զոր կարգ մը քննադատներ կը յայտնեն բանաստեղծութեան տագնապին մասին։

Պարբերաբար մամուլի մէջ կը ծեծուի տակաւին այս հարցը։

Անտրէ Ֆոնթէնա, որ ծանօթ է իր գրական ուսումնասիրութիւններով, բանաստեղծութեանց հատորի մը իբրեւ յառաջաբան, այս հարցն է դարձեալ, որ կը շօշափէ։ Ու կ'ափսոսայ բանաստեղծութեան անկման վրայ.— «Բանաստեղծ եղէք, եթէ կ'ուզէք ապրիլ բոլորովին անծանօթ»։ Անտրէ Թէրիվ դիտել կուտայ թէ այնքան ալ վրդովիչ չէ տագնապը։ Հինէն ի վեր, կ'ըսէ, սահմանափակ էր բանաստեղծութեանց ընթերցողներու թիւը։ Այժմ նուազած չէ երբեք այդ թիւը, այլ բանաստեղծութեանց հատորներու հրատարակութիւնն է որ աւելցած է։ Ինչո՞ւ, սակայն, բանաստեղծութիւնը նուազ ընթերցող ունի, կամ վերջապէս չաճիր իր ընթերցողներուն թիւը։ Պատճառը այն է որ բանաստեղծութիւնը չատոնց պատռած է իր դասական պատմուճանը։ Դասականութիւնն էր, որ արուեստի այս սեռին կուտար ընդհանրական եւ մարդկայնական դրոշմ մը։ Երբ արդի բանաստեղծները մերժեցին ճանչնալ դասական օրէնքները, ստեղծուեցաւ ներանձնական եւ քմայքավար արուեստ մը, որ չատ քիչ հաղորդական կրնար ըլլալ հաւաքականութեան։ Ներհայեցողութիւնը արուեստը տարաւ անհասատապաչութեան, որ հետզհետէ քանդեց ոչ միայն ընդհանրական ճաշակի գաղափարը, այլ եւ ընդունուած կանոնները տաղաչափութեան մէջ։ Եւ այսպէս ծագում առաւ գրական անիշխանութիւն մը։ Մինչեւ ԺԸ. դար, դասական վարդապետութիւնը, ախրելով հրապարակին, կը պանծացնէր տաղանդը,— այսինքն ընդունակութիւնը կամ ճարտարութիւնը (savoir - faire), ընդհակառակն ԺԹ. դարը, տապալելով դասականութիւնը, սկսաւ ամպերը բարձրացնել հանճարը,— այսինքն բնատուր ձիրքը կամ ներսեկ խենթութիւնը, իմացական եւ զգացական արտառոցութիւնը։

Ահա թէ ինչո՛ւ, պէտք է ըսել, բանաստեղծներ կան, բայց չկայ բանաստեղծութիւն։

«ԱՐՏԱՏՊՈՒԹԵԱՆ» ԻՐԱՒՈՒՆՔ

= • =

Ֆրանսացի Գրողներու Ընկերակցութիւնը վերջերս զբաղեցաւ հեղինակներու իրաւունքի պաշտպանութեան հարցով։ Օրէնքով, որոշ սահմաններու մէջ, արգիլուած են արտատպումները։ Սակայն շատեր, խուսափելով «արտատպում»ի արգելքէն, երբեմն մասնակի «մէջբերում»ներ կ'ընեն ոչ եւ է հեղինակէ։ Չէ՞ որ, ըստ օրէնքին, «արտատպում»ը արգիլուած է երբ ամբողջական է։ Մասնակի արտատպումը արտատպում չէ, այլ «մէջբերում»։ Ֆրանսացի Գրողներու Ընկերակցութիւնը ահա այս «մէջբերում»ներն է, որ որոշ օրէնքներու տակ կը դնէ։ Ամէն «մէջբերում» որ կը կատարուի առաջին՝ խմբագրութեան կողմէ փոքրիկ ծանօթութեամբ մը (chapeau), երկրորդ՝ 300 տողի սահմաններուն մէջ, երրորդ՝ գրքին լոյս տեսնելէն մինչեւ 3 ամիս ժամանակամիջոցի մը, զերծ է արգելքէ։

Թակոր կը խօսի

= • =

Ֆրանսացի օրագրող մը, Մարք Շատուրն, ո՛ր պրպտումներ կը կատարէ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, Պէնկալի մէջ կը հանդիպի հնդիկ մեծ բանաստեղծին, Րապինտրանաթ Թակորի, որուն հետ կը խօսի պահ մը օրուան հարցերուն մասին։

Հիմալայա լեռը մարդեղինացած, — ահա Թակորը։ Իր բարձր ուսերուն վրայ կը ծփայ մետաքսէ պատմուճանը, ձիւնափառ մօրուքը կ'իյնայ կուրծքին վրայ, փղոսկրի պէս կը ճառագայթէ օգոստափառ ճակատը, աչքերուն մէջ լոյս մը ջինջ եւ պայծառ, որ յատուկ է բարձր լեռները պատող երկինքին, — կը խօսի ձայնով մը որ քաղցր է եւ երգեցիկ։ Եթէ ձայն ունենար Պէնկալի դաշտը, երկիր սոխակներու, բանաստեղծներու եւ հռետորներու, պիտի խօսէր Թակորի ձայնով։

— Ազգութեան գաղափարը,— ինչպէս ազգայնականութիւնը,— նոր է որ կը յայտնուի Եւրոպայի մէջ։ Մեքենական ճարտարարուեստին հետ։ Տնտեսական եւ քաղաքական իմաստով, ազգութիւնը կը ներկայացնէ այն արտայայտութիւնը, զոր կը ստանայ ժողովուրդ մը՝ երբ կը կազմակերպուի մեքենական արդիւնաբերութեան համար։ Ան կը ներկայացնէ ժողովուրդի մը ինքնապաշտպանութեան երեսը։ Շնորհիւ գիտութեան, կ'աճի իր ուժը, նոր հարստութիւններ կը ստանայ եւ դուրս կը խուժէ իր սահմաններէն։ Սակայն եթէ հարստութիւն կը բերէ իրեն, իր ծանրութեան տակ կը ճմլէ մարդը։ Քանի կը զարգանայ ան, մարդը կը դառնայ մեքենայ։ Սպառազինական, առեւտրական այս կազմակերպութիւնը, որ ազգ կը կոչուի, կը դառնայ հետզհետէ ամենազօր, փտանգելով մարդկութիւնը։ Վտանգի ազգայնականութիւնը իր էութեան մէջ եասպաշտ է։

Երբ կը դիտեմ երկիրները, կը տեսնեմ որ անոնց դիմագիծը կը տարբերի երբ ներսէն կը դիտես կամ դուրսէն։ Այսպէս անջրպետ մը կայ ժողովուրդի մը ներքին կեանքին եւ արտաքին զիրքին միջեւ։ Ահա Ճափոնը, — այս աւանդապաշտ ժողովուրդը, երկրէն ներս, իր վեհանձն ու ռոմանթիք երխասարդութեամբ, ժուժկալ եւ ժպտադէմ գեղեցկութեամբ, բոլորովին կը տարբերի այն պատկերէն, զոր կը ներկայացնէն Ծագող Արեւի կայսրութեան մարդիկը իրենց պատերազմական մեքենաներով։ Ճափոն ժողովուրդը զրամատուներու եւ ճարտարարուեստի տէր քանի մը տասնեակ զօրաւոր գերդաստաններու ձեռքին մէջ, կը կերպարանափոխուի արեւմտեան ձեւով։ Ճափոն կ'արեւմտականանայ՝ սպառնալով իր դրացիներուն, համաշխարհային շուկաներուն, ընդհանուր խաղաղութեան։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

— o —

Փարիզի թերթերը, այս վերջին տարիներուն, յաճախ կը գանգատէին որ սինէման եկաւ տապալելու թատրոնը։ Թատրոնին անկումը կը բացատրէին տեսական ու գործնական պատճառներով։ Բայց անհրաժեշտ էր, որ ապրէր թատրոնը։

Եւ ահա նոյն թերթերը կ'աւետեն թէ Փարիզի թատրոններու տնօրէնները, բեմադրիչները, թատերագիրները հաւաքական ճիգով մը պիտի փորձեն փարատել տագնապը։ Արդարեւ Փարիզի գրեթէ բոլոր թատրոնները վերանորոգուած են ամրան ընթացքին, ամէն յարմարութիւն բատեղծուած, մրցելու պատճառն սինէմայի գեղեցիկ սրահներուն հետ։ Մեծ պոհողութիւններով պիտի բեմադրուին նոր թատերախաղեր։ Սինէմային դէմ յարձակողական մըն է այս, կ'ըսեն թերթերը։ Զրօսախաղերու սրահներն ալ (միւզիք – հոլ) կը մասնակցին այս «յարձակողականին», որովհետեւ սինէման վնասած էր նաեւ նման ներկայացումներուն։ Թատրոնի տնօրէնները լաւատես են իրենց պատրաստութեանց յաջողութեան մասին։

Ճիչեր

— o —

Օրուան հացին պայքարէն յետոյ, քրտնած ճակատով եւ յոգնաբեկ մարմնով, երեկոյեան զեփիւռին հետ միասին դէպի խաղաղ ու երջանիկ դաշտերը ուղղուեցայ. դէպի բնութեան ծովածաւալ կանանչութեան ծոցը նետուեցայ, փնտռելու կեանքի թագաւորութիւնը, կեանքի հրաշափառ վայելքը։

Երբ վերջալոյս է արդէն, բոժոժներուն եւ ծղրիթներուն ձայները կը մեղմանան եւ լռութեան արքան կ'իշխէ, անդորրութիւնը պաշտելի է։

Միայն չարաճճի հովն է, որ տակաւին դալար ու հասակաւոր խոտերը անխնայ կ'ապտակէ, ինչպէս հսկայ մը՝ հիւանդ ու անկար մէկը։ Վերջալոյսին հետ միասին, դաշտերու եւ անտառներու երխասարդ ծառերը, վերջին շողերը կը ծծեն, ինչպէս երախան իր հարազատ մօր ծիծերէն ամուր մը խածնելով՝ կ'ուզէ վերջին կաթիլն ալ ցամքեցնել ...

Մանկութեանս, երբ գլխիբաց ու բոպիկ ման կուգայի հայրենի դաշտերուն վրայ, անհաշիւ փուշեր կը մանէին ոտքերուս, իսկ եղինճները դաւաճանի մը պէս կը խայթէին իմ մանուկ ու անոյշ մարմինս, որ ծածկուած էր, քառասուն կտորէ բաղկացած լաթով մը։

Մանկութեանս ... երբ արդէն ամէն ոք անդարձ մեկնած էր յաւիտենականութեան գիրկը ջարդարարներու ձեռքով, արցունքները կը հոսէին այտերէս վար ինչպէս անձրեւը մութ-ցական մը երեսին, ու աչքերս յոգնած, կը նստէի հայրենի աւեր ու տարտղնած հողին վրայ, փլփլած պատերուն քով, մինչ արեւուն վերջին շողերը ոսկեգոյն ճաճանչներով, վերատար ու արիւնաներկ պատերը, հողը, սրբազան մասունքի մը հմայքը կը ներշնչէին ինծի։

Այդ սեւ օրերէն ասդին, ամէն անգամ որ վերջալոյսի հիւանդ, անոյժ ճառագայթները կը դիտեմ, հոգիս ցաւագին տխրութիւն մը կ'ունենայ, եւ պոռթկալ կը սկսի, ինչպէս չոգիով լեցուած կաթսայ մը։

Բայց ամէն անգամ որ ամառը կուգայ, սիրտս հրճուանքով կը լեցուի, ինչպէս ծիծեռնակները դարնան ալ ուր օրերուն, ցնծութեան երգերով։

Ահա թէ ինչու թռչունի սիրունիկ թեւեր ունենալ կ'ուզեմ, որպէսզի երբ մութը իջնէ, կարենամ թառիլ ծածկուած կամ պառուղներով բեռնաւորուած ծառերուն վրայ, եւ դիտել դաշտերուն լռութիւնը եւ եթերին վրայ պլպլացող ճրագները։

Մութ է արդէն։ Քայլերս կ'ուզղեմ նեղլիկ ճամբէ մը, ուր կը հանդիպիմ ազբիւրի մը ջուրին, որ հայելիի մը նման ինծի կը նայի։ Ու ես կը տեսնեմ իմ յոռսակ ու պայծառ ծոցին մէջ լուսնկային դէմքը, երկու լուսինները դէմ դիմաց։

Հայրենի երկիր, հայրենի հող, մթնշաղին մէջ միամինակ ցեղ մը կայ հպարտ, որ արշալոյսին հետ գիրկ գիրկի կ'ուզէ քու ծոցդ իյնալ ...

Մ. ՀՐԱԾԻՆ

— o —

ԳԻՒՂԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐՈՒ ԵՐԳ

Կը սիրեմ գեղի մութ գիշերները, հաճելի զրախտ մըն է աշխարհային, կեանք կայ չուրջս, հոգիս կը զմայլի ու կը յղփանայ, երբ ազբիւրին ջուրը իր փիլիսոփայութիւնը կ'երգէ, իսկ առուակն անոր՝ ջուրի փոքրիկ կոհակներ կազմելով կ'երթայ կանանչահոս ածուները ջրելու, բոյսերուն հետ խաղալու, բնութեան հրաշալիքներուն ցնծերգութիւնը հիւսելու։

Կը դիտեմ այս պատկերը յուզերուս ծրարը քակելով։ Կը յուզուիմ, կը մտաբերեմ այն մութ գիշերները եբազային պատրանքներով հիւսուած զաւառային համն ու հոտը մեր գեղին։ Պարտէզին մէջ կանանչութիւնը կը յախուռայ, մութին հետ կը կռուի, չատ մը սառուածներ իրենց մերկութիւնը կանանչութիւնով ծածկած կը քնանան լուռ ու անբիծ. բարտիները յարաչարժ կարգով շարուած են, ուխտաւորներու նման աղօթելու հոգը ունին մայրը լռութեան մէջ։ Իսկ անոնց զագաթները անբիծ կը փրփրան իրարու հետ, բաներ մը կ'ըսեն, սոսափիւն մը հեշտալուր ու միանուագ։ Պարտէզին մօտ գետնափոր աղբիւր մը ինք իր մէջ ամփոփուած անձայն կը խոկայ ... իսկ վարը՝ լըճացած ջուրերուն մէջէն ապուշ գորտ մը կը կրկնայ կը խօսէ լռութիւնը ափսոսանքէ։

Սարալանջէն քիչ հեռու, փոքրիկ բլրակի մը կողին կ'երեւի արահետ մը որ կը տանի դէպի գետ։ Խոր լռութիւն կայ ամէնուրեք. իսկ այս առահետէն կը սողայ օձ մը թոյնի փրփուր հոսեցնելով։ Լուսնկան կը լուսաւորէ այդ ամայի ճամբան ու սողունը կը քաշքշէ իր փայլուն հասակը հանդարտիկ արագութեամբ, սակայն թունաւոր է եւ խոռոչ կայ անոր մէջ։ Ու վերջապէս գետը իր արծաթ ջուրով լուսինը իր մէջ առած երկինք կը նայի, կը փշրայ, երբեմն ալիքները իրարու վրայ կը փլին ու գիշերային ցնծութեան ձայնը կը լսուի։ Երջանկութեան մէջ տխրութիւն կ'ապրի գետափին, իսկ տխրութեան մէջէն ալ յաճախ այսպիսի հովուերգական պահերուն, երջանկութիւն կը ծնի հազար ու մէկ վարազոյր պատռելով։

Կը սիրեմ այս բոլորը ու կ'երգեմ լիահագագ, մինակութեանս սառուցիչ հովին յանձնելով յոգնած մարմինս։ Խորհուրդներ եւ անվերջ խոկումներ կը լլկեն միտքս։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵԼՕ

— o —

Մուլլի եւ իրեն – պէսները օրն ի բուն կը սլքտային Խաղըճին–տակը։ Առտուընէ իրիկուն մէկ խանութէն միւսը, գինետունէ գինետուն, կեանքի քաշկռտուք մը, առանց հասկնալու, տառապանքին ծաղրանքը կը պտտցնէին իրենց հետ։ Փոկունքներուն վրայ կը ղողար ան՝ երբ կը խնդային, երբ կը խօսէին, որովհետեւ մէջը խաղալիկ մը, անկէ ուժով եւ ելնելու հպարտութիւնը ունէին, ու կը նայէին ու կը մօտենային անոր, ու կը ծիծաղէին իրենց կոկորդին խորէն մահուան պէս։

Մուլլի եւ իրեն–պէսները, վայրենի պատութիւն մը ունէին որ՝ իրենց տարիքին հետ հասած, եղած էր ամենայն վայրենի, աւելի անգութ, սպառնալից։ Հող, շուկային ծայրի անկիւնը, անոնց քալուածքը թափթփած, դանդաղ, խորունկ տառապանքի մը արտայայտութիւնն էր եղած։ Անոնք փողոցներուն մէջ հասած, կը մեռնէին հոն, հիւծած, չորցած ու աչքերնին բաց։ Անոնց կեանքը մղձաւանջ մը, մղձաւանջով լեցուն գիշերի մը շարունակութիւնն է։

Մուլլի այդ մարդոցմէն ամէնէն աչքի երեւցածներէն էր։

Հիմակ, առջի գիշերուան իր տպաւորութիւններուն արինումը կը զգար, տաք էին անոնք, աւելի ուժով պոռթկալու յուզումը կ'այրէր, կը մրկէր սիրտը։

Երբ դուրս ելաւ տունէն, արհամարհոտ չարժում մը ըրաւ, թթուեցուց երեսը, ու ձեռքերը գրպանը, սկսաւ քալել, երբ գիշերուընէ կէս մնացած մտածում մը ինկաւ միտքը։ Ա՛խ քաշածի պէս, հէ՛յ օրեր, ըսաւ, ուր հօրեղբօրը պատկերը լոյսի պէս ծաթած ու կենդանի, իր մանկութեան օրերը յիշեց։

Ակօրենց Մարգարը դրամի համար հոգի տուող, չէր սիրեր որ ուրիշները իրմով զբաղէին, քթթերնին իր գործերուն մէջ խօթէին։ Մեկուսացած, ինք իր մէջ ամփոփուած մարդ մը, իր մասնաւոր երազները ունէր, կը մտածէր ինք իրեն համար։ Իր յուզումները բեւեռուած իր ներսը, անոնց բոցավառումը՝ կեանքին հետ հաշտ հաւասար կ'առաջնորդէր զինքը։ Առաւ մէկտեղ կը սիրէր իր եղբօրը տղան, կը խնդար անոր երեսին, չատ անգամ ալ կը կատակէր։ Իր տունին տղան բրած, սիրտը կը թափէր անոր վրայ։

Մուլլին մինչեւ որ հասաւ Խաղըճին տակ, ներսը կարմրած ու լարուած՝ անցեալին զոտին, կամարին պէս կ'երկարէր հեռուները, իր տղայութեան օրերուն։

Ու, սիրտը արինիլ սկսաւ, լռիկ, մթութեան խոր կորսուող ձայներուն նման։

Ի՛նչ ալ զուարթ էին միւսները, իր ընկերները, իրմէ աւելի բան մը ունէին, սիրտերնին ծալլուած չէր, խօսած ատեննին իրմէ աւելի ուժով, պահած համարձակութիւննին, կորովի էին։

Կաթնեցաւ պատին։

Աղջիկ մը անցաւ։ Հոգիի փայլակ մը տաքցուց սիրտը։ Ցիչեց Լէլոյի բերնէն փախած առջի օրուան սիրել բառը։ Խնդալը եկաւ։ Մինչեւ այդ օրը սէրը աչքերով տեսած միայն, վարժութիւն էր եղած իրեն մսին համը առնել շունի նման, ու մսին համը բանը մնացած, ուրիշ տեսակ չէր հասկնար սէրը։

Հագիւ այս մտածումը թեթեւցուց սիրտը, քիչ մը հեռուն գտնուողներէն մէկը մօտենալով, աչքի ձեւերով բան մը հասկցուց ու նայեցաւ հաստատօրէն։ Մուլլի վեր բարձրացնելով ուսերը, քիչ մը վրդոված, փոխեց տեղը, ու սկսաւ քալել նախ թեթեւ ու դանդաղ, յետոյ կարծես միտքը բան մը եկած, քալեց արագ արագ։

Ալ ինք իր տէրը չէր, զսպանակը փրթած անիւ մը, քալած ատեն ինք իր մէջ ամփոփուելու ձեւեր կ'ընէր, ցուրտը ոսկորներուն հասած մէկուն նման, ձեռքերը գրպանը, ուսերը կը բարձրանային, ու կը քալէր, ո՞ւր կ'երթար։ Սիրտը կոտրած, անունն ալ կոտրելու վրայ, կը քալէր խորունկ հիասթափումի մը մէջ։ Իր բոլոր երազները աչքէն ինկած, կոտրած էին չէր գիտեր խենթեցնող ի՛նչ արագութեամբ։ Հիմակ անցած տեղերը նեղ կուգային, փողոցները կը պղտիկնային, կը կարճնային, ու տարօրինակ արագութեամբ, կը քալէր, փողոցէ փողոց կ'անցնէր, կը քալեցնէին կարծես զինքը։ Իր քայլերուն չափը կորսնցուցած, չէր գիտեր, կը քալէ՞ր թէ ոչ կը վազէր։

Իր մտածումները մտախուզով ծածկուած, թէեւ մաքի փայլակումներ կ'ունենար, բայց անոնք պէտք եղած երանութիւնը չէին տար, չէին բացուէր իրենց կանուխուան խնդութիւնով։ Ետին մնացած ամէն բան, իր տխրութեան պատկերը ունէր, ամէն բան աչքերուն դժոխք կ'երեւէր, կը զգէնար, կը թանձրանար մշուշի նման, ու խելքին եկած կարծես,

— Աս ի՞նչ բան է պէ, աս ի՞նչ բան է, խենթենալիք բան, կակազեց ու շարունակելով անորոշ քալուածքը ծուռ ու մուռ փողոցներուն մէջ, հաւ գերեզման տանող երկայն պողոտան։

Պզտիկ սրճարան մը կար, գիւղի սրճարաններուն պէս նեղլիկ, պարզ, խրճիթ մը գրեթէ։ Նստաւ հոն։ Սուրճ մը ապսպրեց։ Որովհետեւ մօտեցեր էր, «վարպե՛տ, տանց չաքարի»ըսաւ, ոլորուեցաւ ձայնը, կը դողար, չուր առաջուան վճիռութիւնը։ Սուրճ եկաւ վրան, ճիչ մը կարծես մարմինը չանթահարեց։

Սրճարանը մեկուսացած բան մը ունէր քաղաքէն։ Հանդարտութիւն մը ունէր որ գերեզմանէն կուգար կարծես, անոր լռութեան պէս պաղ, անոր մթութեան պէս երերումներ ունէր, կը հեւար։ Բարակ, շուքի նման մըթութիւն մըն ալ հագիւ լոյսի մը ցոլքով կը բացուէր։ Խոնաւութիւնը բորբոսած ու կծու, կը ծանրացնէր մթնոլորտը։

Մուլլի աչքերը տնկեց ձեղունին, ուժով, տեսակ մը դժկամակութեամբ, ծակելու պատճառն, ու ճակատի գիծերը մօտեցան իրարու, խառնուեցան գրեթէ, պզտիկ, արեւէն կարծրացած ճամբաներու նման։

Սրտին ճամբաներն էին անոնք։ Տխրութիւնը կ'երեւէր հոն։

Սիկառ մը ծխեց։ Ծուխը ներս քաշած ատեն, կուրծքը կը ղողար, աչքերը կը գոցուէին, ու ձայնը կուլար, երբ դուրս կուտար ծուխը կրկին։

Հիմակ, իր մտածումները չատ հեռու չէին իրմէ, գլխէն քիչ մը վեր, ձեղունին մօտ, կը տեսնուէին պլլուած ծուխին ... քովընտի չարժում մը ըրաւ՝ խուսափելու արագութեամբ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(12)

(Շար.)

1400 ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻՈՑ ՄԷՋ

«ՀԱՅԵՐԸ ԲԱՒԱԿԱՆ ՉԷԻ՞Ն»

Գրած էինք թէ համաձայնութիւն գոյացած է, Սուրիա փոխադրելու համար անցեալ տարի Իրաքէն փախած Ասորիներու ազգականները: Այս առթիւ Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ստացած է Դամասկոսէն.—

Միջազգեային կուսակալը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ փրանսական մարզպանութիւնը որոշած է սեպտեմբերին Սուրիա փոխադրել 1400 Ասորիներ:

Այս լուրը Սուրիոյ մէջ մեծ դժգոհութիւն յառաջ բերած է, որովհետեւ Միջազգեային Ասորիները, Միջագետքցիներուն դէմ տեսակ տեսակ դաւաճանութիւններ գործած ըլլալով, առանց Միջագետք մնալը անկարելի դարձած է. առոր վրայ Ազգաժողովը Ասորիներուն նոր տեղ մը փնտռել բռնկած էր:

Ատեն մը Ասորիներու Ափրիկէ տեղաւորուելուն վրայ խօսուած, ետեւ – լի վերջը Պրազիլիոյ կառավարութեան հետ բանակցութեան սկսուած էր:

Բայց ոչ մէկ երկիր Ասորիները ընդունիլ չուզելուն համար, վերջապէս առանք Սուրիա տեղաւորելու գաղափարը առաջ քշուած եւ Միջագետքի կառավարութեան հետ Սուրիոյ փրանսական մարզպանութիւնը այս գործին մասին համաձայնած են: Սուրիական թերթերը շատ բուռն հրատարակութիւններ կ'ընեն: Պէյրութի *Սավթ իւլ Իհրար* թերթը կը գրէ.—

Սուրիա ազգերու մրուրներուն ապաստանը ո՞ւր է որ, Հայերէն վերջը Ասորիները մեր գլուխը կը հանեն: Արդէօք Սուրիա բերուած 100,000 Հայերը բաւական չեղա՞ն որ առանց վրայ Ասորիներն ալ կ'աւելցուին: Եթէ Ասորիները իրենց եղած շնորհներու յարգը գիտնային, Միջագետքէ իրենց տեսած բարիքները կը ճանչնային եւ կը հատուցանէին:

Այս խօսքերը բաւական են ցոյց տալու որ, Սուրիացիները ինչպէս կ'ընդունին Ասորիները:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԸ ՄԵՂՄԱՆԱ՞Յ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Փրուսիոյ ներքին նախարարութիւնը արտօնած է որ հրեայ դեղագործները շարունակեն դեղ տալ այն հիւանդներուն որոնք քննուած են բարեգործական ընկերութեանց բժիշկներուն կողմէ: Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կը պարունակէ հետեւեալ նշանակալից հատուածը.—«Ցանկալի չէ որ, ցորչափ պետութիւնը ոչ-արիական դեղագործի մը կը թոյլատրէ պահել իր արտօնագիրը, անոր ապրուստ մը ճարելու հնարաւորութիւնը անուղղակի ձեռքէն առնուի կամ վերնասուի»:

Բանգէտներ կ'ըսեն թէ եթէ այս սկզբունքը լայնօրէն գործադրուի, հազարաւոր գերման Հրեաներ պիտի ազատին անօթութենէ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕԹԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1ին: *Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 *անգամ* 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝* 216 *էջնոց հատոր մը:*

"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ,, ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 *թիւի համար՝* ՖՐԱՆՍԱ 20 *ֆրանք*, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 *Ֆր.:* *Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ.* Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (6) Métro: Odéon. Tél. Danton 88–65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւլն. ամէն տեսակ գրքեր
Արդիական կազմատուն: *Տպագրական գործեր:*
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՀԱՒԱԲՈՒԾՈՒԹԵԱՆ *համար կը փնտռուի նպաստաւոր վարձքով Փարիզէն 20—40 վայրկեան հեռու արուարձանի մը մէջ 4—5 սենեակնոց շէնք մը որ ունենայ* 1000 — 2000 *քառակուսի մեթր տարածութեամբ չմշակուած հող: Գրել նամակաւ ՅԱՌԱՋի միջոցաւ, Թ. Պետրոսեանի,* 17 Rue Damesme, Paris (13):

ԺԱՄԱԳՈՐԾ ԵՒ ՈՍԿԵՐԻՉ

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

16, Avenue de la Porte d'Italie. Paris (13e).

կը ծախենք ամէն տեսակ ժամացոյցներ, ամէն տեսակ ոսկեղէն զարդեր՝ օղ, մատանի, շղթայ, ապարանջան, ասեղ եւյլն.:
կը նորոգենք՝ ամէն տեսակ ժամացոյցներ եւ զարդեղէններ:
խնամեալ աշխատանք եւ չափաւոր գին:

Եթէ կը փափաքիք ձեր հանդէսները, հարսանիքները, խնջոյքները հաճելի դարձնել ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԱՆ ընտիր երաժշտութեամբ, դիմեցէք

ԹԱՌՈՒՍ՝ **ԳԱՐԵԳԻՆԻ**

Հասցէ 28, Rue Mme Curie. Bagneux (Seine).

դիւրամատչելի պայմաններ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նօզկատի Շրջ. ընդհ. Հայրենակցական Միութեան ամեակն ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 12, rue Léon Gozlan*ի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Կարեւոր հարցեր:*

Գործ կը փնտռէ

Պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար օրավարձքով կամ *ամսականով*: Դիմել տիկին ԱՐՓԱՃԵԱՆի, 139, Ave. d'Italie. Paris (13):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի վասպ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը իր եւ բոլոր հայրենակիցներու կողմէն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից *Աղավարդ Կակոսեանի* դառնաղէտ եւ վաղաժամ մահուան առթիւ իր տիկնոջ եւ պարագաներուն:

Տէր եւ տիկին Վ. Հիւսեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից Աղավարդ Կակոսեանի վաղաժամ եւ կսկծալի մահուան առթիւ իր տիկնոջ եւ պարագաներուն:

Տէսին, 13 Սեպտ. 934

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Le Gérant: H. STEPHAN

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած *ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.-ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԵԼԻՔ ԴՊՐՈՑԻՆ*

Այսօր կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրճարանին մէջ 45, rue de la Défense, Իսի-լէ-մուլինօ

կը բանախօսէ՝ Տիկ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, պար:
Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:
Հաղ. միջոց.— Առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Կար տ'Իսի:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԻՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ*

23 *Սեպտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին*

7, rue Trétaigne, Paris

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris
Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ **SOMYL**ով: Փուրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէնմետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում:

կ'ընդունի 9 - 12 *եւ* 2 - 7

126, Boulevard Sérurier, Paris (19e)
Métro Danube Autobus: M. & BH.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանի եւ մարշան փոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, **PARIS** Tél. Archives 05—93
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

Etude de Me BERNARD WAHL

(*12* année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու: Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած՝ «Խնուս գեղի մէջտեղը» եւ «Հայկ ու Վարդան» տիսքերը՝ 12 ֆրանք հատը:

Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris(20), *և «Սիփան»ի քարտուղար՝* Ն. Ցակառեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux, (Seine):

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ
ՌՒՒ ԼԱՖԱՅԷԹԻ ՎՐԱՅ

ՎԱՐՁՈՒ է Րիւ Լաֆայէթի վրայ լուսաւէտ յարկաբաժին մը, երեք սենեակ, մուտք, խոհանոց, W. C., *սպասուհիի սենեակ, կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն: Արտօնութիւն ամէն տեսակ գործի եւ բնակութեան (ի բաց առեալ այրերու դերձակութեան): Տարեկան վարձք՝* 4500 *ֆրանք: Այցելելու համար դիմել տեղւոյն վրայ Տիկին ՌԱՆՃԵԼԵԱՆի* 94, Rue Lafayette, Métro: Poissonnière*ի դիմացը:*

ՇԱՀԱՒՈՐ ԳՈՐԾ

ՎԱՐՁՈՒ կը տրուի սափրիչի խանութի մը ժէրանսը: Ապահով գործ: Զեռնտու պայմաններ: Դիմել՝ Mme. ANDRÉ*ի*, 19, Rue Blanqui, Paris (13).

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

ՎԱՐՁՈՒ է օդաւէտ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ մը, երկու սենեակ, entrée, W.C. *պահարան, քավ, տարեկան վարձք՝* 2650 *ֆրանք: Նմանապէս խանութ մը, հետը սենեակ եւ քավ մը: Տարեկան վարձք* 2950 *ֆր.:* Charge 100)10 *եւ* Chauffage Central: *Դիմել* 50, Rue Dr. Basset, St. Ouen. Autobus 42, DA, 54, 66, 73, Hbis, J. *եւյլն.:*

ՎԱՐՁՈՒ ՎԻԼԼԱ ՄԸ
Chelles Cournay (70, Rue de Moulin)

ՇԷԼ-ԳՈՒՐՆԷի օդաւէտ արուարձանին մէջ վարձու է վիլլա մը, վեց սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն, մշակելի հող վեց հարիւր քառ. մեթր: Տարեկան վարձք՝ 2500 *ֆրանք: Հաղորդակց. միջոց՝* Gare de l'Est (20 *վայրկեան Փարիզէն): Ռէնսիէն մէկ կայարան:*

Դիմել դերձակ Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի 13' Rue Saulnier, Paris (9):

Ունիմ նաեւ Փարիզի տանս մէջ կահաւորուած սենեակ մը, առանձին կնոջ մը եւ կամ օրիորդի մը համար:

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maitre, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՑ ՍԽԱՀԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanian*ի*, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:

Զրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU
7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier. Tél. Gut 40 - 37**

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

կեդրոնատեղի Փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու
EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09 - 95.

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԼԱՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ **ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԼԻ**

94, Rue Saint Lazare. Paris (9):

Եթէ հիմնապէս չգիտէք ֆրանսերէն լեզուն իր բոլոր նրբութիւններով, եթէ չէք հասկնար արուեստագիտական բացատրութեանց իմաստը եւ ծանօթ չէք ձեր բոլոր իրաւունքներուն, մի ձեռնարկէք դատական եւայլն գործեր, առանց ձեռնհաս անձի մը նկատառութեան: Մի խնայէք այս առթիւ ձեր ընելիք ծախքը, որովհետեւ ապագային պիտի զղջաք դառնօրէն:

Խորհրդակցութիւն մը չկարօտիր մեծ գումարի, բայց շատ անգամ կը փրկէ անձի մը կացութիւնը:

Գրաւոր խորհրդակցութիւն՝ Փարիզի, գաւառներու եւ արտասահմանի համար: Ղրկեցէք մանտափոստով 30 ֆրանք:

Գրեցէք համառօտ, բայց որոշ, յստակ եւ ճշգրիտ:

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

OCEANIA

21, Rue Tronchet, Paris Tél.Anjou 22-22

Շոգենաւային տոմսակներ ամէն երկիրներու համար: ՀԻՒՍԻՒՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ եւլն.:
Տեղեկութիւններ կը տրուին դէպի օտար երկիրներ ծովային ճամբորդութեանց մասին եւ գաղթականութեան համար:

GREGOIRE

Ex - Modéliste des grandes Maisons
143, Boulevard MAGENTA, Paris (10)
Métro: Barbès - Rochechouart

Արանց եւ կանանց մեր դերձակատան բացման առթիւ մեծ զեղչ մեր գիներու վրայ, մաքուր և խնամուած գործ:

ՖԱՍՕՆ	սկսած	300	ֆրանքէն:
COMPLET	»	400	»
ՎԵՐԱՐԿՈՒ	»	400	»

Բաց է ամէն օր մինչեւ երեկոյեան ժամը 9ը:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)
մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՒԻՆԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 18 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2602

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐՆ ԱԼ...

Քիչ անգին պիտի կարդաք լուր մը՝ Պոլսոյ Հայերու ազգ. կազմակերպութեան մասին:

Կ'ուզէ՞ք իմանալ բուն խորագիրը, այնպէս ինչպէս հրատարակուած է Պոլսոյ թերթերուն մէջ.—

«Համայնքային գործերը հանրապետական կառավարութեան տեսակէտին պատշաճեցնելու նպատակով ձեռնարկ»:

Թողո՛ւնք հայերէնը եւ առնենք ոգին:

Ըսել կ'ուզեն թէ՝ ձեռնարկ մը կատարուած է, հայ հասարակութեան գործերը կառավարութեան տեսակէտներուն յարմարցնելու համար:

Լուրը կարգ մը մանրամասնութիւններ ալ կու տայ: Աւելի բացորոշ է Հավասի հեռագիրը, իսկ ուրիշ մանրամասնութիւններ կ'իմանանք հետզհետէ:

Անակնկալ մը չէր այս ձեռնարկը, իբրեւ թէ ինքնաբերաբար կատարուած:

Անցեալ տարի յունիսին, Թուրք թերթերը կը պատմէին թէ կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, փոքրամասնութեանց ներքին գործերը վարելու համար:

Այս առթիւ, դիտել կու տային թէ՝ «կառավարութիւնը Լօզանի դաշնագրով փոքրամասնութեանց կարգ մը իրաւունքները ճանչնալով հանդերձ, չէ ճանչցած օսմ. կայսրութեան սուլթաններու ֆէրմաններուն վրայ կրթնած կազմակերպութիւններն ու վարչութիւնները»:

— «Ուրեմն, անհրաժեշտ էր որ կառավարութիւնը նոր կանոնագիր մը պատրաստէր Պատրիարքարաններու եւ խնամակալութեան համար, որպէսզի կարենար ապահովել իր հակակշիռը երկրին քաղաքականութեան եւ երկրին անդորրութեան տեսակէտով: Հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին (սահմանադրութեան) մէջ ալ աշխարհական եւ կրօնական գործերը բաժնուած ըլլալով, այլեւս կարելի չէր որ կրօնական հաստատութիւնները կապ ունենային աշխարհական գործերու հետ: Թէեւ Պատրիարքարանի եւ խնամակալութեան վարչութեանց կանոնագիրներուն տրամադրութիւնները ջնջուած են, բայց այսօրուան գործնական վիճակը ցոյց կու տայ թէ այդ հաստատութիւնները հին ձեւով կը կառավարուին»: (*Ազգամ*, 29 յունիս 1933):

Օրինագիծը պիտի քուէարկուէր նոյն տարուան հոկտեմբերին: Բայց յետաձգուեցաւ, Թրքական հանրապետութեան տասնամեակի խրախճանքներուն մէջ:

Իրականին մէջ, յետաձգուածը գիրն էր, ոչ թէ գործը:

Այդ օրէն ասդին, կառավարութիւնը հետզհետէ կը պրկէր օղակները, որպէսզի փոքրամասնութեանց վարչական իշխանութիւնները մեղայի գան, «ինքնաբերաբար» կատարելու համար այն ինչ որ պիտի կատարուէր մեքենաբար:

Նորագոյն փաստ մը ներկայացուցած ըլլալու համար, յիշենք Ղալաթիոյ խնամակալութեան խնդիրը:

Այս թաղի եկեղեցին եւ դպրոցը (Կեդր. վարժարան) կը մատակարարուէին մասնաւոր խնամակալութեան մը ձեռքով, որ հաշուետու է Պատրիարքարանին:

Վերջերս ախ մը գիմակաւորներ, անմիտ եւ անպատիւ մարդիկ, մէջտեղ նետուեցան գլուխ հանելու համար ադտոտ խաղ մը:

«Մենք առանձին թաղ. խորհուրդ կ'ուզենք»,— ըսին անոնք: Եւ առանց սպասելու օրինական ձեւակերպութեանց, տասը մը 60-70 հոգի հաւաքեցին, ռամիկներով մտան ժամուն բակը, եւ եօթը հոգի ընտրեցին իբրեւ թաղական:

Այս ինքնակոչ մարմինը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, պահանջեց բանալիները եւ բոլոր գոյքերը: Խնամակալութիւնը, քարոզիչը եւ ամբողջ պաշտօնէութիւնը Պատրիարքարանին հաւատարիմ մնացին:

Նորեկները քանի մը անգամ բռնի փորձեր կատարեցին, դարպասին բերին դուռները բանալու համար, պահականոցէ պահականոց քաշքշել տուին խնամակալ, տէրտէր, քարտուղար, ժամկոչ եւն.:

Կառավարութիւնը քթին տակէն կը խնդար: Քաղաք. ժողովի ատենապետը դիմեց Բերայի կառավարիչին, որ խոստացաւ համբել ինքնակոչ Թաղ. Խորհուրդը եւ նոր ընտրութեան հրահանգ տալ: Կը նշանակէր թէ խնամակալութիւնը կը մնայ պաշտօնի վրայ:

Ի՞նչ միամտութիւն: Քսանըչորս ժամ չանցած, կառավարութիւնը երկու ատենադպրաց կը նշանակէր, մէկը՝ խնամակալութեան, միւսը՝ ինքնակոչ Թաղ. Խորհուրդէն, մինչեւ որ ընտրութիւններ կատարուին:

Իրականին մէջ, ինքնակոչ Թաղ. Խորհուրդին ներկայացուցիչն էր որ կը վարէր գործերը: Կ'երթար եկեղեցի, հրամաններ կ'արձակէր, դրամները կը գանձէր, կ'արձանագրէր ծոցի տետրակին մէջ, եւ — պրծա՛ւ:

Ու մինչ միամիտներ կը սպասէին թէ ընտրութիւն պիտի կատարուի,— ահա հրամանագիր մը պաշտօնապէս կը հաստատէ ինքնակոչ Թաղ. Խորհուրդը, որ իր ամբողջ կազմով կուգայ եւ կը տիրանայ ամէն կալուածին,— եկեղեցի եւ վարժարան — անուանումներ եւ պաշտօնանկութիւններ կը կատարէ եւն.:

Մէկ խօսքով, Փաշա էֆթիմի ռազմավարութիւն մը, որուն առջեւ անփառունակ նահանջի մը կը դատապարտուին պատրիարք եւ Քաղաք. ժողով:

Ահա, ուրեմն, տիպարը այն կազմակերպութեան, որ պիտի բանէ Պատրիարքարանի ձեռքը մնացած իրաւասութեանց տեղը:

Բուն ծրագիրը աշխարհական եւ կրօնական իրաւասութեանց անջատումը չէ, ինչ որ շատ բնական պիտի համարուէր տարբեր պայմաններու մէջ, այլ քայքայումը փոքրամասնութեանց ազգ. կազմակերպութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ձեռնարկ մը «համայնքին գործերը կառավարութեան տեսակէտին պատշաճեցնելու»

Հավասի գործակալութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ստացած է Պոլսէն, սեպտեմբեր 14 թուականով.—

Հայոց պատրիարքարանի Քաղաք. ժողովը գոյացած համաձայնութեան մը վրայ, որոշեց որ պատրիարքը այսուհետեւ վարէ միայն կրօնական գործերը: Հիւանդանոցներու, դպրոցներու եւ որբանոցներու վարչութիւնը պիտի յանձնուի յատուկ մարդոց, համաձայն թրքական սահմանադրութեան ընդհանուր սկզբունքներուն:

Երէկ հասած պոլսական թերթերուն մէջ, այս լուրը հրատարակուած է հետեւեալ ձեւով (13 *սեպտեմբեր*).

Քաղաք. ժողովը իր երէկուան նիստին մէջ որոշեց հետեւեալ զեկոյց հաղորդել Մամուլին.—

« Վարչութեան ատենապետ պէյը ժողովին որոշումով քանի մը ատենէ ի վեր պատկան իշխանութեանց մօտ դիմումներ կը կատարէր, համայնքին գործերը Հանրապետական կառավարութեան տեսակէտին պատշաճեցնելու նպատակաւ: Այս դիմումները որոշ ելքի մը յանգած ըլլալով, Ատենապետ պէյը արդիւնքը մանրամասնօրէն հաղորդեց երէկուան ժողովին, որ կարեւորութեամբ լսելով սոյն տեղեկատուութիւնը, համամիտ գտնուեցաւ կատարուած ձեռնարկներուն եւ շնորհակալութիւն յայտնելով ատենապետ պէյին ջանքերուն համար, որոշեց անմիջապէս գործի ձեռնարկել ընդունուած ձեւին համաձայն »:

⁂ Վարչութեան ատենապետ Վահան պէյ՝ կուսակալութեան մօտ դիմումներ կատարելով, իրազեկ եղած է հետեւեալ տեսակէտներուն.— Թաղ. խորհուրդներուն դիւաններէն կազմուած մարմին մը՝ ընտրէ վարչական ժողովը: Թաղ. ժողովը՝ իր յաջորդին ընտրութեան համար եռապատիկ ցանկ մը պատրաստէ եւ ներկայացնէ կառավարութեան հաւանութեանը: Ցանկը վաւերացուելէ վերջ, դիւաններու ժողովը այդ ցանկէն ընտրէ վարչական ժողովը: Դիւաններու մարմինին եւ վարչական ժողովին ատենապետները նախագահեն իրենց պատկանած ժողովներուն, իսկ պատրիարքը՝ կրօն. ժողովին:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՄՏՆԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»»··«««

Բոլոր ձեւակերպութիւնները վերջացան

»»»··«««

ՄՆԱՑՈՒՆ ԱԹՈՌ՝ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Բոլոր ձեւակերպութիւնները վերջացած ըլլալով, Խ. Միութիւնը այսօր հանդիսաւորապէս պիտի մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Ինչպէս գրած էինք արդէն, նախապէս համաձայնութիւն գոյացած էր Պ. Լիթվինովի հետ, օրինական ձեւակերպութեանց մասին: Ապահովուած ըլլալով երկու երրորդի մեծամասնութիւնը, սեպտեմբեր 15ին հետեւեալ հեռագիրը ուղղուեցաւ խորհ. իշխանութեան եւ պատճէնը հաղորդուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան.—

« *Ստորագրեալներս, Ազգերու Դաշնակցութեան 15րդ ընդհ. ժողովի պատուիրակներ հետեւեալ պետութեանց.— Հարաւ. Ափրիկէի հանրապետութիւն, Ալպանիա, Աւստրիա, Աւստրալիա, Մեծն Բրիտանիա, Պուլկարիա, Քանատա, Չիլի, Չինաստան, Սպանիա, Էսթոնիա, Եթովպիա, Ֆրանսա, Յունաստան, Հայիթի, Հունգարիա, Հնդկաստան, Իրաք, Իտալիա, Լիթուանիա, Լիթոնիա, Մեքսիկա, Նոր Զելանտա, Պարսկաստան, Լեհաստան, Ռումանիա, Չեխոսլովաքիա, Թուրքիա, Ուրուկուէյ, Եուկոսլավիա,*

« *Նկատելով որ խաղաղութիւնը պահպանելու եւ կազմակերպելու պաշտօնը, որ գլխաւոր գործն է Ազգերու Դաշնակցութեան, կը կարօտի պետութեանց ընդհանրութեան աջակցութեան, կը հրաւիրեն Խ. Ս. Հ. Միութիւնը մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ իր թանկագին գործակցութիւնն ընծայել անոր* »:

Ա. Դ. Խորհուրդը գաղտնի նիստ գումարեց իրիկուան դէմ, եւ կարդաց այս հեռագիրը, ինչպէս եւ Խ. Միութեան պատասխանը, որ հաղորդուած էր Պ. Լիթվինովի միջոցաւ եւ որ կ'ըսէ.—

« Խորհրդային կառավարութիւնը ստացաւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու մեծ մասի մը կողմէ ստորագրուած (կը յիշէ անունները) հեռագիր մը որով, շեշտելով թէ Ազգերու Դաշնակցութեան կոչումն է կազմակերպել խաղաղութիւնը եւ թէ այդ գործը կը կարօտի ազգերու ընդհանրութեան աջակցութեան, այդ պետութիւնները կը հրաւիրեն Խ. Ս. Հ. Միութիւնը մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ ընծայել իր գործակցութիւնը:

«Միեւնոյն ատեն, խորհրդային իշխանութիւնը պաշտօնապէս տեղեկութիւն ստացած է Տանըմարքայի, Ֆինլանտայի, Նորվեկիոյ եւ Շուէտի կառավարութիւններէն՝ իրենց բարեացակամ դիրքի մասին:

« Խորհրդային կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութեան էական գործ համարած է խաղաղութեան կազմակերպութիւնն ու ամրապնդումը եւ երբեք խուլ չէ մնացած միջազգային գործակցութեան որ եւ է առաջարկի, ի խնդիր խաղաղութեան: Ան կը նկատէ թէ՝ իր ստացած հրաւէրը, որ կուգայ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու ստուար մեծամասնութեան մը կողմէ, արտայայտութիւնն է Ազգերու Դաշնակցութեան խաղա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ...

»»»·«««

Անշուշտ շատ քիչերը բան կը հասկնան սա երկտող ազդարարութենէն, որ կ'երեւայ բոլոր թերթերու մէջ.—

«ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐԷՆ ՄԱՔՈՒՐ ԳՐԵԼ, ՄԵԼԱՆՈՎ, ԵՒ ԹՈՒՂԹԻ ՄԷԿ ԵՐԵՍԻՆ ՎՐԱՅ»:

Ճիշդ ատոր համար է որ, թերթերը տարին տասներկու ամիս կը յիշեցնեն զայն:

Արդարեւ, շատ քիչերը նկատի կ'առնեն այս ազդարարութիւնը:

Այս «կը խնդրուի »ն ալ այնքան կ'ազդէ որքան միւսը, շատ շատերուն համար,— « Կը խնդրուի դրկել բաժնեգինը »:

Ամէն մարդ կը նախընտրէ իր գիտցածին պէս շարժիլ:

Եւ, խմբագրական սեղաններուն վրայ կը շարուին դէզ – դէզ ձեռագիրներ.—

Մատիտով, մելանով, երկու երեսի վրայ:

Իրար խառնուած բառերով, ակռաներէ զրկուած տառերով.

Սաւառնաթեւ, մանտրտիկ, ամէն մէկ բառը կէտերով զատուած, կամ բոլոր կէտերը վտարուած.

Խառնի խուռն անուններով եւ թըւանշաններով, որոնց ընթերցման համար յանախ օգնութեան կը կանչուին վաստակաւոր... գրաշարներ:

Ի՞նչպէս համոզենք մամուլի պատուարժան աշխատակիցները թէ՝ անփոյթ, քմահաճ, խառնի խուռն, աննանաչելի ձեռագիրները ոչ միայն աւելորդ յոգնութիւն կը պատճառեն խմբագրին ու գրաշարին, այլեւ կրնան փորձանքի յանգիլ:

Այս տողերը գրողն ալ նշանաւոր է իր տիպա՛ր ձեռագրով:

Միայն թէ, գրաշարները վարժըւած ըլլալով հիւսուածքին, քիչ անգամ կը սխալին:

Եւ յետոյ, ինք ներկայ է: Երբ նեղը մնան, կը հարցնեն, կամ եթէ սխալ շարեն, կրնայ սրբագրել:

Իսկ եթէ գրածը նամակ ըլլայ...

Առջի օր, ձեռագիր գրելու պէս երկտող մը կը գրէ բարեկամի մը:

Նամակին մէջ կար բացատրութիւն մը,— «կուշտ – կուշտ »: Բարեկամը կը կարդայ... «կոշտ – կոշտ »: Եւ... բացատրութիւն կը պահանջէ:

Ո՛րքան այսպիսի փորձանքներ, ամէն օր, եւ ամէն թերթի մէջ:

Երբեմն կը ստիպուիս ամբողջ տողեր ընդօրինակել, եթէ կրցեր ես կարդալ, կամ ջնջել, եթէ չկրցար լուծել հանելուկը:

Ցանախ ամբողջ բառեր նորէն կը գրես, լաբիւրինթոսի մը վերածելով ձեռագիրը:

Եւ գրաշարն է որ ծուռ – ծուռ երեսըդ կը նայի, կամ կը խնդրէ... ետ առնել այդ յօդուածը եւ ուրիշ մը տալ «աղուոր գիրով »:

Մանաւանդ որ, այլեւս պատմութեան անցաւ ձեռքով գիրեր շարելը, եւ մեքենան է որ տողեր կը շարէ, կը ձուլէ, կը նետէ:

Արդ, գիտցողները թող բացատրեն չգիտցողներուն,—

Երբ ձեռքով կը շարէին, սխալ գիրը կամ բառը, բառին սխալ մասը կը հանէին եւ կը սրբագրէին, առանց վնասելու տողին: Իսկ այժմ, տողաշարով, եթէ սխալը նոյնիսկ մէկ ստորակէտ ըլլայ, ամբողջ տողը կը նետեն եւ նորէն կը շարեն:

Այս մանրամասնութիւննե՞րն ալ չեն բաւեր, ուժ տալու համար « կը խնդրուի »ներուն:

ՎԱՀԷ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

●●●●

13 ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ...

Լիոնէն կը հեռագրեն.— Ռոնի նահանգին մէջ, 13 քաղաքապետներ խնդրեցին կառավարութենէն միջոցներ ձեռք առնել, գործազրկութեան տագնապը մեղմացնելու համար : Եթէ զոհացում չստանան, անօթիներու թափօր մը պիտի կազմեն հոկտեմբեր 1ին եւ հաւաքաբար պիտի հրաժարին քաղաքապետական խորհուրդներով : Այս 13 քաղաքները ծանրապէս ազդուած են մետաքսի նարտարագործութեան տագնապէն: Քաղաքապետները կ'ըսեն թէ այլեւս չեն կրնար տեղական միջոցներով վճարել գործազրկութեան նպաստը եւ կ'առաջարկեն.— 1. Գործազրկութեան նըպաստի հոգէն ազատել քաղաքապետութիւնները.— 2. Անմիջապէս ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց: Մէկ խօսքով, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ գործազրկութեան տագնապը սուր համեմատութիւններ առած է կարգ մը գաւառներու մէջ եւ օրէ օր կ'աւելնայ:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԱԾՈՒԻՆ

●●●●●

ԻՎԱՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎ ՊՈԼԻՍ ՀԱՍԱՒ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը Սեպտ. 16ին ձերբակալեց 29 Մակեդոնացիներ: Տասներինը ազատ արձակուեցան հարցաքննութենէ վերջ, իսկ տասը վար դրուեցան: Այս առթիւ շատ մը վտանգաւոր թուղթեր ալ բռնուեցան:

⁂ Գրած էինք թէ Թուրքիա փախած է մակեդոնական կազմակերպութեան գլխաւոր վարիչը, Իվան Միխայլով: Փախստականը, որ Քըրքլար էլի (Քըրքքիլիսէ) գացած էր իր կնոջը եւ քանի մը ընկերներու հետ, Պոլիս հասած է արդէն: Կ'ըսուի թէ չպիտի յանձնուի պուլկարական կառավարութեան, քանի որ քաղաքական յանցաւոր կը համարուի: Բայց եւ այնպէս, Պուլկարիոյ ներքին նախարարը պիտի պահանջէ յանձնումը, համաձայն թուրքեւպուլկար դաշնագրին:

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

— o —

Գրած էինք թէ յայտարարութիւն մը կարդացուած է Պոլսոյ հրէական սինակոկներուն մէջ, Թուրքերէն խօսելու համար: Այս առթիւ « Միլլիյէթ » կը գրէ.—

Այս շրջաբերականը կարեւոր է, որովհետեւ կը հաստատէ թէ, մեր հրեայ հայրենակիցները թուրքերէն խօսելու արժէքը ըմբռնած են, ապա թէ ոչ կարելի չէ որ, դարերէ ի վեր ուրիշ լեզուով խօսող ցեղ մը շրջաբերականով մը թուրքերէն խօսիլ սկսի:

Հրեայ հայրենակիցները ինչո՞ւ թուրքերէն չեն խօսիր: Ասոր պատասխանը Օսմանեան կայսրութեան կազմակերպութեան մէջ պէտք է փնտռել, որովհետեւ Օսմանեան կայսրութիւնը ազգային լեզուով մը խօսելու տեսակէտին վրայ պնդող եւ ազգային մըշակոյթ մը ունեցող քաղաքական կազմակերպութիւն մը չէր: Օսմանեան կայսրութիւնը ազգերու հաւաքածոյ մըն էր եւ բնական կը նկատուէր որ այս հաւաքածոյին մէջ ամէն ազգ իր լեզուն խօսի: Թուրքերէնին պաշտօնական լեզու ըլլալու պարագան իսկ 93ին առաջին երեսփոխանական ժողովը բացուած ատեն ոչ թուրք տարրերու կողմէ վիճաբանութեան դրուած է:

Այդ թուականի երեսփոխանական ժողովի ատենագրութիւնները կարդացողները, կը տեսնեն որ նախագահ Ահմէտ Վէֆիգ փաշա այս փափուկ խնդիրը վիճաբանութեան նիւթ չընելու համար, որքան ջանք ըրած է:

Գործը այս վիճակին մէջ ըլլալով հանդերձ, առաջին ակնարկով կըհասկցուի որ այս լեզուական խնդրոյն մէջ, հրեայ հայրենակիցներու օսմանեան ամբողջութեան մէջ գրաւած դիրքը ուրիշ ազգերէ տարբերութիւն մը ունի:

Յոյները, Հայերը, Ալպանացիները եւ ուրիշ ազգերը ուզած են իրենց լեզուով խօսիլ, մինչդեռ Հրեաներու լեզուն եբրայեցերէն ըլլալով հանդերձ, սպաներէնը եւ ֆրանսերէնը իրր մայրենի լեզու ընդունած եւ այդ լեզուները թուրքերէնէ գերադաս համարած են :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 6. ԼԵՀԱՍՏԱՆ (Բ.)

Կանացի կազմակերպութիւններու վարիչները կ՚ուզեն, որ կինը պաշտպանուի նաեւ բարոյապէս, եւ այդ նպատակաւ կը ներկայացնեն կարգ մը պահանջներ.

1.— Մասնաւոր օրէնքներ հաստատել վեներական հիւանդութիւններու չարիքը սահմանափակելու համար.

2.— Աւելցնել բարքերու վրայ հըսկող կին ոստիկաններու եւ աշխատանքի կին քննիչներու թիւը.

3.— Կին դատաւորներ ընտրել կըրտսերական դատերու յատկացուած դատարաններու մէջ.

4.— Հիւանդանոցներու մէջ բժշկուհիներ նշանակել՝ կիները քննելու համար, եւն.:

Որպէս քաղաքային ազատութիւն, կը փափաքին որ կինը ազատ ըլլայ ուզածին պէս շարժելու, գործելու եւ քաղաքականութեան խառնուելու, փոխանակ ամէն բանի համար ամուսինէն հրաման առնելու: Ի նպաստ կնոջ ընդլայնուի ապօրինի զաւակներու հայրութիւնը ճշդող օրէնքը: Միացեալ Նահանգներու մէջ եղածին պէս, ամուսնական դատերը տեսնըւին այր եւ կին խառն մասնաւոր դատարաններու մէջ: Ամուսնալուծման պարագային՝ տղաքը մօրը պատկանին, անշուշտ բացառիկ պարագաները նկատի առնելով: Կը պահանջեն նաեւ, ընկերային որոշ իրաւունքներ, օրինակ, իբրեւ կին կամ մայր տունը մնացող կինը, աշխատաւորուհիի մը պէս իրաւունք ունենայ ընկերային ապահովագրութեան բոլոր առաւելութիւններուն, օտարի մը հետ ամուսնացած պարագային կարենայ պահել իր ազգութիւնը, եւն.:

Այս գլխաւոր պահանջները կրնան օր մը իրականանալ, բայց Լեհուհիները կը գանգատին, թէ սահմանադրութեան ընդունած հաւասարութիւնն իսկ չի գործադրուիր պէտք եղածին պէս, մանաւանդ մտաւոր աշխատանքներու ճիւղին մէջ. եւ Տիկին Մէցքովսքա, համալսարանական կիներու միութեան փոխ – նախագահը, քանի մը բառերով կը բացատրէ տիրող մտայնութիւնը.

— «Այրերուն համար, կինը սահմանուած է ծանր, կրաւորական եւ ազօտ աշխատանքներու: Գործիք մըն է ան, հնազանդ անոր կամքին եւ գաղափարներուն: Կը բողոքենք այս մտայնութեան դէմ: Մենք կ՚ուզենք մարդկային գործունէութեան բոլոր ճիւղերէն ներս մտնել՝ այրերու հաւասար իրաւունքներով»:

Դիտել կուտան, թէ հանրային պաշտօններու եւ ուսուցչութեան մէջ, կիներուն կ՚արգիլուի բարձր պաշտօններ գրաւել: Համոզելու համար՝ կը խօսին թիւերով: Այսպէս, նախակրթարաններու 73,000 ուսուցիչներէն՝ 42,000ը կիներ են, ուրեմն այրերէն 11,000 աւելի: Երկրորդական ուսման մէջ, արդէն՝ 7000 այր փրոֆէսէօրներու դէմ կը մնան 4000 կին փրոֆէսէօրներ, իսկ բարձրագոյն կրթութեան մէջ՝ հազիւ երեք կիներ դասախօսական ամպիոններ կը գրաւեն: Հակառակ իրենց յայտնի արժէքներուն, շատերը կը մնան օգնականի դերին մէջ: Դէպքեր եղած են, որ այրերու ի նպաստ կողմնակալութիւնները լրագրական վէճերու առիթ տըւած են:

Մտաւոր աշխատանք տանող կիներու խնդիրը սուր հանգամանք մը կ՚առնէ՝ մանաւանդ վերջին տնտեսական տագնապի ընթացքին: Անգործութեան դարման մը տանելու համար, Լեհաստանի մէջ եւս, կը սկսին հետզհետէ պետական պաշտօններէն արձակել ամուսնացած այն կիները, որոնց ամուսինները ընտանիք մը ապրեցնելու չափ կը վաստկին: Պաշտօնազրկումները կ՚ըլլան վարչական շրջաբերականներու վրայ, եւ ոչ թէ Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ մէջ եղածին պէս, պետական բացայայտ հրամաններով:

Կանացի կազմակերպութիւնները 1932ին արդէն կը սկսին բողոքել, բայց անօգուտ: 1933ին կը վերսկսին դիմումները: Վարչապետին ուղղուած գրութեան մը մէջ կ՚ըսեն.— «Աշխատանքի ազատութենէն զրկելով կիները, կը քանդեն նորակազմ ընտանիքները, արգելք կ՚ըլլան նորերու կազմութեան, եւ կը քաջալերեն անբարոյականութիւնը, ազատ կենակցութիւնները…»: Իրենց կը պատասխանուի թէ «այր մարդ մը եթէ պարապ մնայ՝ կը սայթաքի, սակայն՝ իրենց օգնութեան կը կանչեն տնտեսական փաստերը, եւ կ՚ըսեն.— «Եթէ 64 կիներ անգործ մնան, երկու հազար 100 աշխատաւորներ – կարուհի, վարսայարդար – անոնց երեւէն պարապ պիտի մնան, եւն.»: Այս վիճաբանութիւններու ընթացքին տեղի կ՚ունենայ «Կիներու ընկերային սպասարկութեան Դաշնակցութեան» երկրորդ ընդհանուր ժողովը, որ կ՚իւրացնէ երեսփոխան Տիկ. Վասնիէվսքայի ներկայացուցած հետեւեալ երկու բանաձեւերը.—

1.— Լեհական սահմանադրութեան, պետութեան եւ հասարակութեան շահերուն հակառակ է, անհատական կամ պետական պաշտօններէ ամուսնացած կիներու հեռացումը:

2.— Ընդհ. ժողովը կը խնդրէ, որ վերցուին կիներու աշխատանքին դէմ եղած սահմանափակումները, նկատի առնելով, որ պաշտօնի մը ընդունուելու համար գլխաւոր պայմանն է խնդրարկուին մտաւոր եւ արհեստագիտական կարողութիւն ունենալը:

Գոհացում կը տրուի առաջին բանաձեւին: Կը դադրին ամուսնացած կիներու հեռացումները, բայց երկրորդը,—պետական պաշտօններու մէջ կիներու մուտքը — աւելի կը դժուարանայ:

Լեհաստանի ամենահետաքրքրական կազմակերպութիւններէն մէկն է այս «կիներու ընկերային սպասարկութեան դաշնակցութիւն»ը, որ կը հիմնուի 1927ին, մարաջախտ Փիլսուտսքիի գաղափարները եւ ծրագիրները տարածելու կոչուած՝ շատ մը կանացի կազմակերպութիւններու ձուլումով: Ներկայիս ունի 1000 մասնաճիւղեր, 80,000 անդամուհիներով: Ցօղուածագիրը՝ Պ. Բօժէ-Քէփըլէն կ՚ըսէ, թէ խիտ շարքերով, կարգապահ եւ քաղաքական գոյնով այս Դաշնակցութեան ծրագիրը կը մօտենայ Ֆրանսայի արմատականներու (Էռիոյի կուսակցութիւնը) ծրագրին:

Կազմակերպութեան նպատակն է կիները պատրաստել հանրային կեանքին: Անդամուհիները ստիպուած են աշխատիլ բան մը սորվելու եւ զարգանալու համար: Ունի զանազան ճիւղեր, մարդկան, կնոջական հարցերու, մայրերու եւ զաւակներու պաշտպանութեան, ներգաղթի, եւն. որոնցմէ շատերը ունին իրենց գրադարանները, ուժարանները, դպրոցները եւայլն:

Կիներու ընկերային սպասարկութիւնը դիրք կը բռնէ կառավարութեան կողքին, երկու կարեւոր հարցերու — ամուսնալուծման եւ ծնունդներու հակակշռին — վիճաբանութեանց ընթացքին: Ըսենք որ, կղերականութիւնը չափազանց ազդեցիկ է այս երկրին մէջ, եւ կաթոլիկ կրօնքը կ՚արգիլէ ամուսնալուծումը բարոյական զանազան սկզբունքներու հիման վրայ, որով եթէ մէկը ամուսնալուծման հարկադրանքին տակ ըլլար, ուրիշ ճար չունէր, ճարահատ այդ բանը թոյլատրող կրօնքի մը պիտի յարէր, թէ զատուելու եւ թէ վերստին ամուսնանալու համար: Քաղքենի եւ ազնուականտարրերուն մէջ յաճախ ամուսնալուծման դէպքեր պատահելուն, շատերը կը պահանջեն, որ՝ քաղաքային օրէնսդիրքը կամ եկեղեցին դիւրացնեն այս խնդիրը, շատ մը անհամութիւններու վերջ տալու համար: Պետութիւնը, երկրին մէջ տիրող մըտայնութիւնը նկատի առնելով, չափազանց զգուշութեամբ կը մօտենայ այս հարցին: Կը կազմուի օրէնսդէտներու յանձնախումբ մը, որուն ներկայացուցած ամուսնալուծման ծրագիրը հրատարակուածին պէս, կաթոլիկ կազմակերպութիւնները եւ իրենց գլխաւորը՝ եկեղեցին, այնքան ազմուկ կը յարուցանեն, որ կառավարութիւնը խոհեմաբար դղրդ կը նետէ ծրագիրը, ձգելով որ՝ մինչ եղած վիճակը շարունակուի: Այս անգամ ալ, փոքրամասնութիւն կազմող ազատականութիւնը կը յարձակի կղերականութեան վրայ, իր յետադիմական աշխատանքին համար, կիներու կազմակերպութիւնը կը միանայ անոնց, եւ իբրեւ պատիժ, եկեղեցիին կողմէ խիստ յանդիմանութիւն մը կ՚ընդունի, որ բարեբախտաբար մեծ ազդեցութիւն չըներ կազմակերպութեան անդամուհիներու վրայ: Ներկայիս, հետեւեալ տարօրինակ կացութեան մէջ կը գտնուի այս խնդիրը. — Նախկին գերմանական հողամասերուն մէջ, ուր գերման քաղաքային օրէնսդիրքը մասամբ դեռ ի զօրու է, ամուսնալուծումը թոյլատրուած է, իսկ երկրի մնացած մասին մէջ արգիլուած:

Երկրորդ խնդրին,— մանուկներու ծնունդներու հակակշիռը — մէջ եւս, կորովի ընթացք մը ունեցած է կազմակերպութիւնը: Լեհաստանի մէջ ծնունդներու համեմատութիւնը Եւրոպայի ամենաբարձրերէն մէկն ըլլալով, տնտեսական տագնապի եւ «անհատական ազատութեան» իբրեւ տուրք, կ՚ուզեն կամաւոր դարձնել մայրութիւնը եւ քիչ կը մնայ որ անցնի պաշտօնական վիժումը ընդունող օրէնքը. այսինքն կին մը — յղի— երբ չուզէ զաւակ ունենալ — առողջական, տնտեսական, ընտանեկան պատճառներով — պիտի երթայ հիւանդանոց մը եւ իր փափաքին համաձայն, բժիշկները պարտաւոր պիտի ըլլան վիժումը կատարել: Օրէնքին գլխաւոր առաւելութիւններէն մէկն այն պիտի ըլլայ, որ գաղտնի եւ ոչ – բժշկական ձեւով եղած գործողութիւնները եւ իբր հետեւանք՝ մահերը պիտի վերնան: Աւելորդ է ըսել թէ կղերականները եւ հանրային կարծիքը, անգամ մը եւս դէմ կը կանգնին այս ծրագրին եւ կ՚ընդունուի՝ միայն «առողջական» պատճառը:

«Կիներու ընկերային սպասարկութեան դաշնակցութենէն» զատ կան կաթոլիկ կանացի կազմակերպութիւններ: Առաջինը կարելի է նկատել քաղաքական, աշխարհիկ, կէս պետական եւ յառաջդիմութեան ազդակ կազմակերպութիւն մը, իսկ միւսները՝ կրօնական եւ պահպանողական մտայնութեամբ տարուած են, ըլլալով կրօնականներու անմիջական ազդեցութեան տակ: Կան որ բաւական զօրաւոր են, ինչպէս «Լեհուհիներու կաթոլիկ միութեանց դաշնակցութիւնը», որ անդամ է «Միջազգային կաթոլիկներու Միութեան» եւ ունի տասնեակ հազարաւոր անդամներ:

Դեռ կայ «լեհ երիտասարդութեան կաթոլիկ ընկերութիւններու միութիւնը», երկսեռ, որուն կանացի ճիւղը 130,00 անդամուհիներ ունի, եւ ուրիշներ՝ որոնց յիշատակութիւնը աւելորդ կը գտնեմ: Բոլոր այս կազմակերպութիւնները որ «կաթոլիկ» բառը կը կրեն, կրօնասէրներէ կազմուած են, եւ հաւատալ չի գար, բայց կը հաստատեն, թէ երիտասարդ ուսանողութեան հարիւրէն 80ը թունդ կրօնասէր է: Անշուշտ միայն կրօնքով չեն զբաղիր, մարմնակրթանքը, արհեստագիտութիւնը, ապագայ մայրերու դաստիարակութիւնը եւն. ծրագրին մաս կը կազմեն, բայց, կրօնքը անոնց հաւասար,— եթէ ոչ աւելի — տեղ կը բռնէ ծրագրին մէջ:

Աշխարհիկ կամ կրօնական գոյնով կանացի այս կազմակերպութիւնները, շատ բաներու վրայ եթէ համակարծիք չեն, գոնէ մէկ բանի համաձայն են. —«Ժողովուրդներու համերաշխութեան եւ խաղաղութեան ամրապնդման»: 1932ին Վարշաւայի մէջ կազմած են կեդրոնական մարմին մը՝ հետեւեալ նշանաբանով.— «Վար դըրուելիք առաջին զէնքերը՝ ատելութիւնը եւ կասկածն են»: Թէեւ կ՚ըսեն՝ թէ իրականացնելու համար մեծ յոյսեր չունին, ազգայնական հոսանքին ուժգնութեան պատճառաւ:

Ինչպէս կը տեսնուի այս ուսումնասիրութենէն, Լեհուհիները մեծապէս ազատագրուած են, եւ պահանջելիք շատ բան չունին այլեւս: Ներկայիս, իրենց նպատակն է արդիական անձի մը իրաւունքները հաշտեցնել՝ կնոջ մը պարզ երջանկութեան հետ. ունենալ պզտիկ ընտանիք մը, զբաղիլ անով:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՄԵՐ ԽԱՐՈՅԿԸ

oooo

ՍԷՆ ԺՈՐԺՈԶ.— Այս առաւօտ ալ ամէն չարթուան նման մեր կարգին կը սպասենք, բանակումի պաշտօնական բժշկին եւ մեր պետին հսկողութեան տակ կշռուելու, հասակէն մինչեւ գլուխը չափուելու: Ըսե՞մ թէ բանակումէն ի վեր ամէն չաբթու թէ կշիռքով եւ թէ լայնքով աւելցած ենք, բացի մեր պետէն, որ հանդիսար գոհելով, կը հսկէ, յորդորներ ու խրատներ կուտայ:

Ժամը 9.15 է, ազգային դրօշի յարգանքի եւ պետին կողմէ յորդորականի պահն է:

Երէց սկաուտները շատ յաջող կերպով Թուրնէթի վերելքը կատարելէ վերջ, վերադարձած են արդէն եւ բոլոր աստիճանաւորներս հրահանգ ստացած ենք հրաժեշտի խարոյկի պատրաստութեան համար: Բանակավայրը խայտանքի մէջ է, օրը հրաշալի, արեւը կը ճառագայթէ, երկինքը կապուտակ, լիճը արծաթ է, Ալպեան լեռները դալարագեղ:

Փոքրերը Այր ու Բենը կը հեգեն, միջակները Հայաստանի պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն կ՚ուսումնասիրեն, մեծերը կը պարապին սկաուտական Ա. եւ Բ. կարգի մասնագիտական աշխատանքներով: Ժամը 10.30 է, աշխատանքի ու դասախօսութեանց պահը:

Քիչ յետոյ, Մարսիլիոյ մեր եղբայրներէն, երիտասարդ մը, չեմ գիտեր ինչ պատճառաւ մը խաղի պահուն, չարաճճի սկաուտներուն կողմէ գաղտնի որոշումով մը կը ձերբակալուի, կը նետուի աւազանը կէս հագուած: Տղաքը քրքիջ մը կը փրցընեն: Բանակումի պետը կը հասնի, բայց արդէն ամէն բան վերջացած էր, ժպիտներու մէջ:

Ժամը 12 է. լողանքի պահը,ամէնքս օրուան պետի սուլիչով՝ լողանքի հագուստով շարքի ենք ու երկու վայրկեան վերջ բանակավայրը հայկական քայլերգով որ աՀաւասիկ.—

Սէն Ժորժոզի կայանը հայ սկաուտ – ներուն,
Հրաշալի մի անկիւն գեղեցիկ սիրուն,
Հոն կը տեսնենք Թուրնէթ-ի, Մասիսի գագաթները,
Իրենց խոշոր ու տխտան հսկայ հասակը,
Կապուտակ լճին շուրջ մեր վրանը զարկած
Մենք կ՚երթանք ամառը հոս հոն անարկած,
Սորվելու, լողալու, շնչելու, երգելու
Այս բոլորը իբր հայ սկաուտ վայելելու,
Ֆրանսայի ամէն կողմէն, արտասահմանէն
Բիւրաւոր սկաուտներ դէպի հոն վազեն
Երբ մեկնումի պահն հնչէ, հրաժեշտ կ՚առնենք լեռներէն,
Յաջորդ տարուան վերադարձին անհամբեր.

Սէն ժորժոզ Մուշ, Վան, Սիս
Սէն ժորժոզ, օդն ունիս,
Սէն ժորժոզ, ջուրն ունիս,
Հ.Մ.Ը.Մ. հուռա՛, հուռա՛,հուռա՛:

Ծովուն մէջ բուրգեր կազմելու, սուզուելու, ազատարարի եւ զանազան լողալու փորձեր տեղի կ՚ունենան: Կէս ժամ վերջ բանակավայրն ենք ուր խորոված նապաստակներ մեզի կը սպասեն: Այսօր խոհարարապետը Մեծ Նոր գիւղցի Գրիգորն է, Ալֆորվիլէն, սկաուտական անունով Քաղցրաճաշակ Արջը, որ համադամ կերակուրներու մասնագէտ է: Քիչ յետոյ ամէն խմբակի սեղաններէն խոհարարներուն համար ուրախութեան եւ գոհունակութեան աղաղակներ պիտի բարձրանան:

Երեկոյեան ժամը 21ին, տրուած նշանին վրայ ամէնքս մեր ծրագիրներով հաւաքուած ենք պետին շուրջ: Նիստը բացուած է եւ ամէն ոք իր կարգին խօսք կ՚առնէ: Ժամը 22.30 է. վրաններու տակ եւ լոյսերը մարած: Պետին մասնաւոր հրամանով լուռ երէցներու հետ կը մեկնինք լուսնի լոյսով, երեք նաւակներով ու կիթառով, լճափին վրայ բանաստեղծական պտոյտ մը կատարելու: Կիթառը կը սկսի արդէն«Լճին մէջ նաւակը» երգը:

Վերջապէս խարոյկի հանդէսը: Ամէն մանրամասնութեամբ պատրաստ է: Նոյն իսկ մասնաւոր սկաուտական նկարներով, գիւղին մէջ յայտարարուած է թէ հայ սկաուտներու խարոյկին տօնն է, եւն.:

Մեր խմբակները եւ Ֆրանսական խումբերը անհամբեր կը սպասեն խարոյկի կանչին: Խարոյկի վարիչ նշանակուած է եղբ. Աշոտ Սէրճանեան:

Մութ է, եւ ամէն կողմ լուռ, յանկարծ, «կոնք»ի երեք խորհրդաւոր հարուածներ, որուն կը յաջորդէ բոցերու ճարճատիւն մը:Հրահրիչը մէջքէն վեր մերկ անընդհատ կ՚արծարծէ խարոյկը որուն մէջտեղը հսկայ կոճղի մը վրայ զետեղուած է քուրջէ եւ յարդէ շինուած կապիկ մը, իբրեւ չարամտութեան եւ չարախօսութեան ներկայացուցիչը: Հեռուէն խորհրդաւոր ձայն մը հատիկ հատիկ ու դանդաղօրէն կը կանչէ.

— Է՜յ կապուտակ երկնակամար եւ բիւրեղեայ պլպլուն անհամար աստղեր, է՜յ անվերջ հսկայ լեռներ, աղուամներ, ժայռեր, անդունդներ եւ ջրվէժներ, եւ դուն իմ լիճ որ այս երեկոյ լուսինը գողցեր ես երկինքէն եւ քու պլպլուն ալիքներուդ մէջն ես պահեր, լսէ՛ ինձ. Հայ սկաուտները, հեռո՜ւ իրենց երկինքէն, լուսինէն, լեռներէն ու լիճէն, պանդուխտ, անտէր ու անտիրական, հիւրընկալ Ֆրանսայի մէջ վրան են զարկեր ու խարոյկ են վառեր, այս քու տաք ու կենսատու բոցին շուրջ, անոնք պիտի երգեն, պարեն ու խօսին ձեզ իրենց հայրենիքէն, լաւ մտիկ ըրէք իրենց, տեսէք թէ որքան անմեղ, արդար ու քաջ են անոնք:

«Կոնկ»ի երեք հարուածներ.

— Է՜յ, հայ սկաուտներ, առիւծներու, կուղբերու եւ եղջերուներու խմբակներ եւ դուք երէցներ քաջն Վարդանի ու Մեծն Տիգրանի կորիւններ, յառաջացէ՛ք, ձեզ կը սպասեն բնութիւնը, հիւրերը ու Ֆրանսացի սկաուտ եղբայրները, յառաջացէ՛ք:

Եւ պհա աջէն ու ձախէն, կրակի մասնաւոր երգով կը յառաջանան ու ներկաներուն հետ հոծ շրջանակ մը կազմած, իրենց վերարկուներուն մէջ ծալլուած կը նստին:

Խարոյկին կը նախագահէ մասնաւոր հրաւէրով 70ամեայ աւագ խմբապետ Nabrinը, որ նստած է Շրջանային պետին՝ Ժիժի եւ Ժիրայրի մէջտեղ:

Խարոյկի պաշտօնական բացումը տեղի կ՚ունենայ կրակոտ «Բամ Փոռոտան»ով մը, որու կը յաջորդեն ազգային պարեր, երգեր, ներկայացումներ եւ մերթ ընդ մերթ ֆրանսերէն ներկայացումներ թէ մերիններէն եւ թէ Ֆրանսացիներէն: Ամէն մէկ թիւի կը յաջորդէին սկաուտական այլազան ու ներդաշնակ բացագանչութիւններ, եղբ. Աշոտի ճարպիկ ղեկավարութեամբ:

Խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնի,ժամը 22.30ին ատեններ, երբ կը յայտարարուի չորս «Թօթէմիզասիոն» (սկաուտական անուններու կնունքը): Ջորս աստիճանաւորներ պիտի կնքուին:

Երէցներու խորհուրդը երկար նիստէ մը վերջ ամէնուն արժանի անուններ պատրաստած էր, չորս խաւաքարտեր պաստառներով, անուններով ու ծիծաղաշարժ պատկերներով, պատրաստ էին նաեւ չորս դոյլ լեցուն ջուր:

Մեր պետը մէջտեղ ելլելով պաշտօնապէս կը կանչէ չորս աստիճանաւորները,— Աշոտ, Կարապետ, Հայկ ու Գրիգոր: Զատ զատ իրենց բնաւորութեան, նկարագրին եւ կեանքին համաձայն կը կնքէ իրենց անուններ ու վայել խօսքերով, ու խաւաքարտերով ներով խղերնին անցընելով կը հրամայէ անոնց խարոյկի շրջանը ընել ոտքով: Այդ միջոցին օծումը աւարտելու համար անծանօթ ձեռք մը մէկ դոյլ պաղ ջուր կը թափէ իրենց գլուխներուն: Ջորս օծեալները նունններն են.— Սեւ Ցուլագ, Պուլտուկ, Քաղցրաճաշակ Արջ, Ծ[…]պիկ Արծիւ:

Անկէ վերջ հինգ Ֆրանսացի սկաուտներ կը ներկայանան իրենց պետ[…] հետ հանդիսաւոր կերպով իրենց […] ուտական երդումը տալու: Մեծ […] տիւ մըն է հայ սկաուտիզմին, […] խարոյկին շուրջ ընդունիլ Ֆրանսացի սկաուտներու ցկեանս հաւատար[…]թեան երդումը: Վարիչ Պ. Ժիժ […] բացատրէ այդ կէտը ու այս միջ[…]յին եղբայրութիւնը աւելի […] համար կը հրաւիրէ մեր պետը […] ձեռքով նորընծաներու յանձնելու […] մար Eclaireur de Franceի պաշտօն[…] դոր մը: Ցուպիչ վայրկեաններ են […] կ՚անցնին եւ երբ թեկնածուները […] տի վերջին հարցումին կը պատաս[…]նեն, «Scout pour bonjour, scout pour toujours», ներկայ բոլոր սկաուտները կը սկսին թնդացնել միջազգային […] բայրութեան երգը, որու կը յաջորդէ մեկնումի երգը ու գիշեր բարի: […] ամէնքը գոհունակ սրտով կը վեր[…] դառնան իրենց անկողինը […] նուշ ննջելու, երազելու […] արեւը, լիճը եւ երջանիկ օրերը:

ԲԱՆԱԿՈՂ ՄԸ

ԳԱՐՇԵԼԻՆ ՍԿՍԱՒ ՆՈՐԷՆ…

— o —

ԽՄԲ.— Ստիպուած ենք հրատարակութեան տալ այս պոռթկումը, իբրեւ ինքնապաշտպանութեան գիրը մեր խմբագրին, որ կեցած տեղը փոքրոգի խծբծանքի մը ենթարկուեցաւ իր այնքան փայփայած ձեռնարկին առթիւ:

Մենք չպիտի պատասխանէինք — կամ այսպէս չպիտի պատասխանէինք: Բայց, ամէն մարդ իր խելքովը կը քաշէ, մանաւանդ ծածկանուն սպրդուքներ սահեցնելէ յետոյ …

Կարդացի՞ք:

Ապահովաբար ոչ: Թերեւս 2—3 հարիւր հոգի միայն կարդացին: Արձագանգ տանք, որպէսզի հազարներ կարդան, հաճոյք պատճառելու համար Գարշելիին:

Պատի թերթին մէջ, չաբաթ, (8 սեպտ.) լոյս տեսաւ յօդուած մը ՀԱՅ–ԲՈՅԺի հրատարակութեան առթիւ: Ստորագրութիւնը՝ Վարազ, (հարիւր տոկոսով ռամկավար մէկու մը կողմէ այս կենդանիին անունով երեւնալու, անոր քաջութեամբ պարծենալու փափաքը մեծ յառաջդիմութիւն է անպայման):

Գիտէ՞ք թէ ո՛վ է այս Ռամկավարը,— երդում ըրած էի չարտասանել անունը: Հիմա ամէնքը կը ճանչնան զայն Գարշելի անունով: Երդում ըրած էի, դարձեալ, չզբաղիլ այս թունեղ մարդով, որ ամէնուն արգահատանքին արժանանալու աստիճան պառուցած է ֆիզիքապէս եւ իմացապէս: Կը դրժեմ երդումս, ինչպէս դրժեց ինք իր խոստումը թէ պիտի մոռնայ զիս յաւիտենապէս:

Վարազ ստորագրութեան տակ ծածկուած մարդն է Վահան Թէքէեան:

Ի՞նչ կ՚ըսէ Լֆէնոյին.—

Թէեւ իր ամէն բառը չի հասկցուիր, սակայն գլխաւորաբար կ՚ուզէ ըսել թէ ես, Շաւարշ Նարդունի,

1.— Բժիշկ չեմ:

2.— Գիտական որ եւ է պատրաստութիւն չունիմ:

3.— Լեզու չեմ գիտեր:

4.— Բժշկական համալսարանէ վըկայական չունիմ:

5.— Մտային հիւանդութիւններ ունիմ:

6.—Ֆիզիքական առողջութիւնս իսկ բժիշկի մը վկայագրին կարօտ է,(անշուշտ ըսել չուզեր թէ հարբուխ, կըրփի կամ նման հիւանդութիւններ ունիմ, առանց հիւանդութիւններու համար ֆիզիքական առողջութեան վկայագիր պահանջելու սովորութիւն չկայ մեր ասպարէզին մէջ,— մարդուն ակնարկը, իր անձին չափ մութ, հասկնալի է):

Ի՞նչ կը հետապնդէ Լֆէնոյին, այս ախոյենական ստորնութեամբ.—

Զըլլա՛յ թէ յաջողի ՀԱՅ–ԲՈՅԺը: Թէեւ կ՚ուզէ որ բժշկական կամ վերջապէս իրենց շահերու հորիզոնէն դուրս բանով մը զբաղիմ՝ որպէսզի մոռնամ զիրենք,— այս ի՜նչ սարսափ եմ դարձեր այս Գարշելիններուն,— բայց իր անպարտելի խանդով լեցուած հոգին չի՛ կրնար հանդուրժել ատոր իսկ:

Մեր մարդը կուրցած է ցաւէն, զոր իրեն պատճառեցի իր մէկ յիմար միջամտութեանը առթիւ, եւ այժմ բոլորովին ապուշցած՝ կ՚աշխատի վրէժ լուծել ինձմէ, ախտագին hantiseէ մը անհանգիստ, խորութիւն չգնելով այլ եւս սուտին, ստորնութեան, եւ կածութեան:

Ռամկավարները, այս վերջին տարիներուն, ամէն բան փորձեցին՝ վարկաբեկելու եւ սեւցնելու համար զիս — ուզեցին կոտրել ազդեցութիւնս որ ունիմ որբերու սերունդին եւ գրական որոշ երիտասարդութեան մը վրայ: Տարիքիս, հօրս ու մօրս, գրական աշխատութիւններուս մասին ալ չըսուած բան չձգեցին կարծեմ: Գրական աշխատանքներուս է՛ս ալ մէջբերում չեմ տար, անշուշտ չշփոթուելու համար անոնց հետ, որոնք քանի մը տանուորի տետրակով կը կարծեն իրաւունք ստացած ըլլալ հանրային գըրամով ապրելու: Կ՚երեւի կարգը եկած գարնելու իմ բուն ասպարէզիս – բժիշկի մասնագիտութեանս: Ասոր համար ճամբայ ելած ըլլալ կը թըւի այս քոստը:

Անցեալ անգամ, երբ քիչ մը խօ[…]ձեցի զինք, խեղճացաւ, ուզեց զ[…] դառնալ, մարտիրոսանալ, ամէն […] ձախէն զութ հրաւիրել իր վրայ: […] կողմէ ոմանք ըսին ինծի թէ պէտք […] խնայել այս տարիքի, այս ֆիզիքականով, այս հոգիով մարդուն: Այլ ոչ ոքի կը ներեմ եթէ գիտողաբար ընէ կոխէ տենդին մասին, […] մարդը կը պատճառէ ինծի: Դեռ երէկ, այդ մարդուն վրայ խղճացող մէկ[…] իսկ կ՚ըսէր ինծի.— Հիմա, Նարդունի՛, իրաւունք ունիս բերանդ բանալու:

Հրապարակ կանչենք, ուրեմն, Լֆէնոյին, որ, փոխանակ հին ֆէ[…] դնելու իր գլխուն, վարագի կերպարանքով կ՚երեւի մեզի.—

Լֆէնոյի,

Նախ, յայտնի՛ թող ըլլայ քեզի թ[…]

1.— ՀԱՅ – ԲՈՅԺ պաշտպանուած […] արդէն: Թերթը լոյս չտեսած՝ բաժանորդներու թիւը 400ի հասաւ: […] նախընթաց յաջողութիւն է այս: Վստահ եմ թէ 1000 բաժանորդ պիտ[…] ունենամ շուտով: Այդ վստահութիւնը կուտան ինծի եւ այն նամակներ[…] — ի՜նչքան քաջալերական ու տաք[…] զորս կը ստանամ, ամէն օր հաս[…] անպայման: Հպարտ եմ բարեկամներուս այս համակրանքով:

2.— ՀԱՅ – ԲՈՅԺ ապրելու համար երբեք պիտի պէտք չունենայ Գարշելիներու շրջանակին օժանդակութեա[ն]:

3.— ՀԱՅ – ԲՈՅԺ, իր խմբագրու[…]լու ձեւով, անմրցելի պիտի մնայ […] երկու ամիս վերջ հարցուր ժողով[…]դին եւ ճաթէ՛ նախանձէդ:

4.— Եւ յետոյ երբեք մի կարծեր […] կրնաս վնասել իմ ձեռնարկիս,— […] որ եւ է ժամանակ վախը չունիմ […] ձեռունք կրնան վնասել ինծի կամ […]նել զիս: Կրնաս կարիճ ըլլալ, ինչ[…]

[illegible]

ձառ չունէի միանալու այդ ցոյցին, քանի որ բժշկապետը, շատ կարող եւ հեղինակաւոր գիտուն մը, Կոմիտասս վարդապետը խնամողը, հակառակ իր օտարատեցութեան, կը սիրէր զիս,— ձգեցի հեռացայ՝ հակառակ Սոմի նահանգապետին պնդումին, որ չպրու-նակեմ գործս,— չուզեցի նշաւակ դառնալ բողոքող պաշտօնէութեան թշնամութեան:

Վերջապէս, Գարշելիդ գո՛ւ, կրնայիր հետաքրքրուիլ այստեղ Հ. Կար-միր Խաչի բուժարանի մէջ իմ պաշտօնավարութեամբս, եւ գիտնալ թէ ի՛նչքան օգտակար եղած եմ իբրեւ բժիշկ: Կրնայիր հարցնել իմ հարիւրաւոր հիւանդներուս, որոնց երախտագիտութիւնովը հպարտ եմ միշտ:

Կրնայիր հետաքրքրուիլ այս ամէ-նով, բայց չուզեցիր՝ թափելու համար բնախօսական թոյնդ: Անշուշտ ես ուրախ եմ, որ ինծի առիթ կը տրուի քու չուզածդ արձանագրելու այստեղ: Բայց, իբրեւ մարդ, կը զարշիմ տեսնելով զարշելի հոգւոյդ տառապանքը ինծի չկարենալ վնասելու psychopathique տենչէդ:

Սակայն կը բաւէ՛ ալ, իժեր եւ իժի ծնունդներ, կը բաւէ՛, այսքան տարի մեր եւեւէն էք ինկեր, չյոգնեցա՞ք տակաւին:

Ատեն է խփելու բերանը իժերու իժին.—

Ես բժիշկ եմ թէ ոչ,— լսէ՛, Գարշելի:

Աւարտած եմ Փարիզի Բժշկ. Համալսարանը, աւարտած եմ scolaritéս: Ձեմ գրած թէզս, որ բնաւ կապ չունի իմ բժշկական պատրաստութիւննե-րուս հետ: Պէյրութի Բժշկ. Համալսարանը աւարտողները թէզ չունին, բայց բժիշկ են եւ կրնան գործել նոյնիսկ այստեղ Ֆրանսայի մէջ: Ընդհակառակն Փարիզի եւ Ֆրանսայի գաւառներու Բժշկ. Համալսարաններէն շրջանաւարտ օտար բժիշկները, եթէ թէզ ալ գրեն, չեն կրնար գործել այստեղ: Փարիզի Բժշկ. Համալսարանը օտարներուն կուտայ « համալսարանական վկայական », իսկ Ֆրանսացիներուն՝ « պետական վկայական» : Համալսարանական վկայականը քուրջի կտորի մը չափ արժէք չունի, եթէ տէրը հայրենիք չունի,— չի կրնար գործել: Պետական վկայական ստանալու համար՝ անյաղթելի դժուարութիւններ յարուցուած են օտարներուն առջեւ, արգելքներ՝ որոնք կապ չունին բժշկական պատրաստութեան հետ: Ցաղթելու համար այդ դժուարութիւններուն, մեզի պէս դժբախտ երիտասարդները կը մտածեն գտնել զանազան ճամբաներ: Այդ է որ կը մտածեմ ես ալ: Այդ դժուարութիւններուն յաղթելէ վերջ միայն կը մտածեմ տալ թէզս, զոր կրնամ գրել երեք հատ՝ եթէ պահանջուի:

Ցետոյ կ'ուզեմ որ իմ քրտինքովս չահիմ ամէն բան,— ես քու սովորութիւնդ չունիմ: Ատոր համար էր, որ բժշկական ամբողջ ուսանողութիւնս բրի ճակտիս քրտինքով,— ամէն օր, առաւօտեան, ժամը 7ին ելլելով, առանց ճաշելու կը վազէի հիւանդանոց, կէսօրին քիչ մը փրիթ – հաց, յետոյ մինչեւ ժամը 7 համալսարանին ու լապորաթուարներուն մէջ աշխատելէ ետք, վերջին դասը հազիւ աւարտած, առանց ճաշելու, Կար տը Լիոն կը վազէի, որպէսզի չոգեկառք առնեմ, Ալֆորվիլ հասնիմ, հայ բանուորներուն Փրանսերէնի դաս տամ, մինչեւ կէս գիշեր, յետոյ վերադառ-նալու համար, կաւիճին փոշիէն ձայնըս մարած, յոգնած եւ... անօթի: Ուրեմն հաց կը ծամէի կէսօրին ժամը 12ին, անգամ մըն ալ գիշերը ժամը 12ին: Ամսական 150 — 250 ֆրանքով ուսանողութիւն մը րրի Փարիզի մէջ,— հարցո՛ւր Փարիզի բոլոր նախկին ուսանողներուն: Վերջին տարինե-րուն՝ ՅԱՌԱՋի մէջ պաշտօն ստանձնեցի, աղատ ժամերուս կուգայի օգնել խմբագրական աշխատանքներուն, միւս ժամերուն կը շարունակէի ուսանողութիւնս: Ուղե՛ղ պէտք է դիմանալու համար,— թերթերու մէջ ստիպուած կարդալ հայկական թշուառութեան աղաղակները, որոնք ժամերով կ'արձագանգէին ուղեղիս մէջ, կը թրթռային, կը հեծէին, եւ այդ տպաւորութիւններուն տակ երթալ համալսարան՝ այս անգամ ուղեղս լեցնելու համար ուրիշ ձայներով: Ո՞վ հետաքրքրուեցաւ մեր ուսանողի այս տառապանքով: Հպարտութիւնս չներեց ինծի հարուստներուն դիմել, եւ փրիթ հաց ուտելով, չարաչար աշխատելով առողջութիւնս կորսնցուցի, որպէսզի վերջը կեղծ – հոգիով « բանաստեղծ» մը, հարուստներու կոնակին վրայ տաքցած, աղտոտ ձեւով մը կասկածելի ներկայացնէ... ֆիզիքական առողջութիւնս ալ:

Ինծի դրամն էր, որ պակսեցաւ, բայց ոչ ուշիմութիւնը: Իմ տկարութիւններս, ձախողութիւններս կուգան դրամի պակասէն, այլ մանաւանդ անպայման իմ քրտինքովս աշխատելու, ուրիշին պարտական չմնալու իմ հպարտ կամքէս: Այլապէս կրնայի տարի չկորսնցնել Պոլիս կամ Փարիզ, աւելի կանուխ (երբ դեռ դժուարութիւններ չկային, երբ ուրիշներ ancien régimeներով, կամաւորական վկայականներով եւ այլ դիւրութիւններով կ'օգտուէին պատեհութենէն) կրնայի ես ալ դիրք չինել, դրամ դիզել, հարուստ ըլլալ եւ դրամ տալ... մեր կեղծ – յոբելեարներուն:

Ինչո՞ւ չեն հասկնար մեր դառնութիւնը,— երբ չենք ներեր մակաբոյծներուն եւ չաշխատող մտաւորական-ներուն,— մեր քննադատութիւնը մտքի առողջութեան պակասո՛վ կը բացատրեն այս թշուառականները:

Էֆէնտի՛, լա՛ւ կը ճանչնամ քեզ: Եթէ հարկ ըլլայ, միայն գանկիդ այսօրուան ձեւին ուսումնասիրութեամբ՝ կրնամ ոչ միայն լաւագոյն վկայութիւնը տալ իմ բժշկագիտական պատրաստութեանս, այլ եւ կրնամ պարզել թէ ի՛նչ աստառով եւ ի՛նչ պաստառով շինուած ես դուն:

Իբրեւ վերջաբան,— երբ չգոհանաս իմ պատրաստութիւններուս մասին այս տեղեկութիւններով, գնա՛ Բժշկ. Համալսարան, շատ հեռու չէ՛, փողոցիդ եւեւը կը գտնուի, քանի մը վաճառատուն անդին, անցիր հինգ արճարան եւ երկու ծանօթ տուն, եւ ահա կը կը ցցուի առջեւդ այդ հսկայ շէնքը: Լաւը ճիշդ իմանալու համար՝ այսքան ճամբորդութիւն կամ յոգնութիւն կ'արժէ, կը կարծեմ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ ճեղանով:

Տեսակցութիւն մը ՀԱԼԷՊԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ

— o —

ՊԵՐԼԻՆ, 13 սեպտ. (Յառաջ).— Հալէպի առաջնորդը՝ Արտաւազդ եպ. Սիւրմէեան, անցեալ կիրակի պատարագ մատոյց Հայերուս տրամադրուած եկեղեցիին մէջ: Այս առթիւ գեղեցիկ քարոզ մը խօսեցաւ եւ լաւ «աւանդ» մը ձգեց մեր գաղութին, որովհետեւ՝ «Եթէ հարցուի թէ քանի՞ էք, պէտք պատասխանենք մէկ եմ: Եւ գաղութի հոգեւոր հովիւը շատ մը ընտանիքներ չունի իր հովուած այս գաղութին մէջ, այլ մէկ ընտանիք»:

Անշուշտ այս խօսքերը որքան կըկնուին, այնքան լաւ: Հասկցողին շատ բարեւ:

Առիթէն կ'օգտուիմ տեսակցութեան մը համար, իբրեւ թղթակից «Յառաջ»ի: Ինչպէս կ'երեւայ հարցումներու պատասխաններէն, Արտաւազդ եպ. իր պաշտօնը կը տեսնէ Աւետարանի լաւագոյն բացատրութեան մէջ եւ իր քարոզն ալ պատկերն էր իր զուտ հոգեւորական պարտականութեան ըմբռնումին:

X

Պերլինի առաջնակարգ պանդոկներէն «էտէն»ի մէջ կ'ընդունի զիս Հալէպի առաջնորդը: Ինձմէ առաջ շատ մը օտար թղթակիցներ այցելեր են արդէն իրեն եւ հարցերով ողողեր եւ նոյն իսկ լուսանկարեր զինքը, ինչպէս որ թերթերու մէջ ալ տպուած էր: Անշուշտ բոլորովին ուրիշ է հայ թերթի մը ներկայացուցչին մղումը. — ճանչնալ Հալէպը արխնոտ օրերէն — տառապանքի եւ չարչրկոտ յիշատակներ ունենալ այդ շրջաններէն, ուր յուսատու եւ աղատ արեւ մը կը ծագի այժմ արենակից մնացորդացին վրայ — ունենալ կարելիութիւնը ուղղակի այնտեղի առաջնորդէն տեղեկութիւններ ստանալու: Սիրտդ կը ճմլուի եւ առիթը չես փախցներ, մանաւանդ որ գիտես թէ հոն ալ հոգեր կան ազգային եւ դարերու խաւարը իր ազդեցութիւնն ունի դեռ այսօրուան մթնոլորտին մէջ...

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ո՞րքան Հայեր կ'ապրին ներկայիս Հալէպ եւ Սուրիա, ի՞նչպէս է անոնց վիճակը, առաջնորդը վիճակագրութիւններ կը բռնէ՞ այս մասին. ի՞նչ է Թրքական սահմանի վրայ ապրող հայ գաղթականներու համայնքային վիճակը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Հալէպի մէջ բոլոր Հայերը 50 հազար կը հաշուուին: Առաջնորդարանը ամէն տարեւ յուն-ուարին կը հրատարակէ կանոնաւոր վիճակացոյց տախտակներ, կեդրոնի եւ թեմերու ծնունդներու, ամուսնութեան եւ մահերու: Ծնունդները մահերու դէմ զգալի տարբերութիւն մը ցոյց կուտան: Սահմանամերձ Հայերը կ'ապրին բնականոն վիճակի մէջ:

— Հայեւարար ամուսնութիւնները ի՞նչ համեմատութիւն ունին ներկայիս:

= Խառն ամուսնութիւնները խիստ արգիլուած են Սահակ կաթողիկոսի հրամանով. ցարդ տեղի ունեցած խառն ամուսնութիւնները արդէն շատ քիչ էին, հազիւ մէկ երկու հատ տարուան մէջ:

— Հայ դպրոցներու մասին:

= Հալէպի եւ թեմերու մէջ ունինք պարզ նախակրթարաններ, մօտաւորապէս չորս հազար աշակերտներով:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Եւրոպայի մէջ ուսում առած նոր սերունդին «դէպի գաւառ» կամ Սուրիա ճամբայ բռնելու մասին: Ճի՞շդ է թէ ազգային տեսակէտով Հայը ամէնէն շատ կրնայ դիմանալ Սուրիոյ մէջ:

= Մեր փափաքն է որ Եւրոպայի մէջ ուսման ընթացքնին աւարտող ուսուցիչներ եթէ պիտի չկրնան Հայաստան երթալ, յանձն առնեն Սուրիա գալ եւ ծառայել ազգային դաստիարակութեան: Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութիւնը դարերէ ի վեր պահած է իր գոյութիւնը, շատ աւելի վատ պայմաններու մէջ, այժմ պատճառ չունի ձուլուելու:

— Ի՞նչ կրնայ ընել Եւրոպայի գաղութը օգտակար ըլլալու համար Սուրիոյ իր եղբայրներուն: Այս մասին որ եւ է պաշտօն ունի՞ք:

= Արտասահմանի Հայերը պարտաւոր են ամէն առիթով օգնել Սուրիոյ իրենց եղբայրներուն, այնքան մեծ է թշուառութիւնը ամենուրեք. տակաւին հայաշատ կեդրոններ ունինք ուր եկեղեցի եւ քահանայ կը պակսին: Ես արձակուրդով եկած եմ Եւրոպա եւ որ եւ է պաշտօն չունիմ:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը հոգեւորականներու քաղաքական գործերու միջամտելու մասին:

= Եթէ հայ եկեղեցականները բաւական ժամանակ ունենան իրենց կրօնական զբաղումներուն հասնելու եւ Աւետարանի կենդանի խօսքը քարոզելու ժողովրդեան մէջ, արդէն լիուլի կատարած կ'ըլլան իրենց պարտականութիւնը եւ աւելին պէտք չկայ:

— Սուրիոյ կարմրուկներու մասին շատ կը գրուի. Հալէպի մէջ ալ կա՞ն դրդուածներ կամ «միացեալ»ական-ներ:

= Հալէպէն ելլելս երեք ամիս է, այնպէս որ նոր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ:

— Ո՞րքան ատեն է կը պաշտօնավարէք Հալէպ:

= Տասը տարիէ ի վեր:

— Ի՞նչ է բուհճիականութեան վիճակը ներկայիս:

= Ոչինչ. չարժեր մտահոգուիլ: Քանի մը բողոքական կիներ են, որ անոնց ալ կ'երթան:

— Հայերու ընդհանուր դիրքը ի՞նչպէս է բաղդատմամբ ուրիշներու:

= Լաւագոյն.որովհետեւ թիւով ալ շատ են:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍ

— o —

«Ցուսաբեր» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (3 սեպտ.).

— «Ասկէ երեք – չորս տարի առաջ լուր մը շրջան ըրաւ գաղթահայ մամուլին մէջ: Ըստ այդ լուրի, Մոսկուան իբրեւ թէ որոշած է, ռուսեւթուրք բախումի մը պարագային, առաջին կոիւը ընդունիլ Թիֆլիսի փէշերուն տակ. այլ խօսքով՝ տակաւին կռիւը չսկսած, զուտ ռազմագիտական նկատումներով պարպել գրեթէ ամբողջ Անդրկովկասը (բոլոր պայմաններու տակ՝ ամբողջ Հայաստանը):

Քանի մը ամիս առաջ նոյն լուրը կրկնուեցաւ տարբեր ձեւի տակ. այս անգամ, եղած տեղեկութեանց համաձայն, ռուսեւնափոն զինաբախումի մը պարագային՝ «կարգի պահպանումը» Անդրկովկասի մէջ Ռուսաստանը պիտի ձգէ իր բարեկամին՝ Թուրքիոյ...

Դարձեալ, ուրեմն, խօսքը Անդրկովկասի պարպումի մասին է ռուսական զօրքերէ:

« Չկայ ծուխ առանց կրակի»,— կ'ըսէ ժողովրդական իմաստութիւնը:

Վերջերս լոյս տեսաւ ուշագրաւ գիրք մը, որ կը պատկանի ռուս զօրավար Մասլովսկիի գրչին,— «Համաշխարհային պատերազմը կովկասեան ճակատի վրայ»: Գրքին հեղինակը մէկն է այն սակաւաթիւ զօրականներէն, որոնք մեծ պատերազմը վարեցին կովկասեան ճակատի վրայ: Առաջին անգամն ըլլալով, Մասլովսկի ցնցող յայտնութիւն մը կ'ընէ Ռուսիոյ ռազմական ծրագիրներու մասին: Ըստ այս լաւատեղեակ եւ հեղինակաւոր աղբիւրի, ցարական Ռուսիան պատերազմական երեք ծրագիր ունէր Կովկասի մասին.

1. Պատերազմ միայն Թուրքիոյ հետ,— այս պարագային Ռուսիա Կովկասի մէջ ունեցած իր երեք զօրամարմիններու (corps) թիւը պիտի բարձրացնէր 4ի կամ 5ի եւ անցնէր յարձակումի:

2. Պատերազմ միաժամանակ Թուրքիոյ, Գերմանիոյ եւ Աւստրեւհունգարիոյ հետ.— Այս պարագային կովկասեան երեք զօրամարմիններէն մէկը Ռուսաստանը պիտի քաշէր արեւմտեան ճակատ եւ Կովկասի մէջ պիտի վարէր ինքնապաշտպանողական պատերազմ, ջանալով պահել Անդրկովկասը եւ մնալ սահմանին կից հողաշերտի վրայ:

3. Պատերազմ միայն Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ (առանց Թուրքիոյ). — Այս պարագային Ռուսաստանը կովկասեան երեք զօրամարմիններէն երկուքը պիտի քաշէր արեւմտեան ճակատ:

Ռուսական ստայակայանը հնարաւոր կը գտնէր, որ այս վերջին, երրորդ պարագային, Թուրքիան, օգտուելով առիթէն, տեղաշարժուէր դէպի Կովկաս: Ի նախատեսութիւն այս անակնկալի, ստայակայանը կ'որոշէր.

«Պահել, որքան հնարաւոր է, մեր սահմանները, սակայն, երբ թրքական գերազանց ուժերու ճնշումին տակ անհնար դառնայ դիմանալ սահմանամերձ հողաշերտերու վրայ, աստիճանաբար նահանջել դէպի կովկասեան լեռնաշղթայի գիծը, օգտագործելով անոր դժուարամատչելիութիւնը եւ պահելով բանակի ծայրագոյն ձախ թեւին գտնուող տնտեսական կարեւոր կեդրոն Բագուն իր քարիւղային հարստութիւններով, իսկ կեդրոնին վրայ՝ ռազմավիրական ճանապարհը, որպէս ամենակարճ ճամբան կեդրոնի եւ Անդրկովկասի միջեւ»:

Այլ խօսքով, բացառութեամբ երկու կէտերու՝ լքել ամբողջ Անդրկովկասը (բոլոր պայմաններու տակ բովանդակ Հայաստանը):

Հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն ասդին Մոսկուայի մէջ փոխուած են գահակալները, բայց փոխուած չեն ռազմական ծրագիրները:

— Անդրկովկասի մէջ ռուսական քաղաքականութիւնը ո՛չ ներմակ է եւ ոչ կարմիր, այլ ռուսական է,— խոստովանութեան մը ընթացքին կ'ըսէր բոլշեւիկեան ականաւոր դիւանագէտներէն Եոֆֆէ:

Զօր. Մասլովսկիի հրապարակած ցնցող գաղտնիքը անկարող է ծանր խորհրդածութեանց աղբիւր չհանդիսանալ, մանաւանդ հայ ժողովուրդի համար»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵԼՕ

— o —

Քաղաքին այդ անկիւնը քիչ մը տըխուր, իրաւ որ դերեզման կը հոտէր: Անցորդներն ալ տարօրինակ, անոնց վրայ բան մը կը պակսէր, կեանքի առողջութիւնը: Ցաւումը անոնց մէջ թուլցած, կը քալէին կարծես անտերին կրակով:

Մուլլի նայեցաւ իր սուրճին: Երեկոյ կէս մատ փրփուր, կաթով եփածի պատրաստութիւնը կուտար: Տարի մը առաջ, վանքին պարտէզը, գետեզերքի արճարանը սուրճ խմած պահուն, դուշակուհի մը, իր բախտը նայած ու դուշակած էր մարգարէի պէս: Թիզ մը վեր նետուեցաւ նստած տեղէն: Աւոր բաց օրերն էին: Ինք անոր նկարագրած մարդն էր, քալող կմախք մը, չորցած հոգիով, մահուան շուքը: Իրաւ ալ կեանքը կը նեղնար, կը պղտորէր իրեն համար, ինչպէս դուշակած էր, քաղաքը նեղ կուգար իր հոգիին, կը ցածնար: Անոր դուշակուհիին վայրկեաններն էին: Տխուր էր ինք, սրտին վրայ մաղմաղ մոխիր

նստած, կ'այրէր, կը հատնէր լռութեամբ:

Այս լռութիւնը միւսները չունէին: Անոնք, իր սովորական ընկերները հաւիւր անգամ աւելի երջանիկ իրմէն, իրենց հացը ճարելու չափ խորամանկ էին: Ու խառն ի խուռն մտքէն անցան անոնց կուիններուն պատկերնե-րը՝ ծխախոտ փախցուցած ատեն, մանաւանդ երբ քաղաքէն դուրս, թութի տերեւ գողնալու կ'երթային, կամ շատ աժան գինով գիւղացիներուն պարանքները կը խլէին ձեռքերնուն:

Ի՛նչ պատկերներ, դեռ ի՛նչ պատկերներ...

Մուլլի այս բաներուն կարօտը զգաց: Շատ պզտիկցած, հիմա իր բարեկամներէն պզտիկ կը տեսնէր ինքզինքը: Անոնց ծիծաղին, հեգնանքին համար կերպարանափոխուած մարդ մը...

Դեռ սաստիկ ինք իր մէջ մնացած չունէր: Սուրճին նայած ատեն, փրփուրը քաշուած երեւէն, սեւ ու խորունկ աչքի մը նման, պզտիկ ճառագայթումով մը իրեն կը նայէր:

Գուշակուհիին աչքն էր ան...

Է.

Առտուն կանուխ, արեւէն առաջ, Լէլօ պարտէզ գնաց: Մշուշ մը կար:

Տեղ տեղ թանձր, կ'ոլորուէր, կը մըխար, աւելի հեռուն, արեւելքին դիմաց, կը կարմրէր, ու ծառերը կ'երեւային լոյսէ փունջերու նման: Քիչ մը վերօք, պուրակները կ'երկարէին օղակ օղակ, թանձրացած, սառած ալիքներու պէս:

Լէլօ, իր պարտէզին առջեւ կեցաւ վայրկեան մը ու ինչպէս կ'ընէին ուրիշները, նայեցաւ հանդարտութեամբ:

Իր սիրած բաներն էին ասոնք:

Այն օրը, երբ բաժնուեցաւ Մուլլին, ու մնաց բարձրաւանդակին վրայ, մինակ, միմինակ, վայրկեան մը մնաց աչքերը գոց, ինք իր մէջ մտած, հասաւ սրտի խորութիւններուն: Այս վայրկեանին մինակ չէր, կը զգար ձայնի մը դղրդիւնը, կը լսէր ականջներով, երազի մը պատկերը կը տեսնէր: Երբ բացաւ աչքերը, տեսարանը շատ խորունկ, արեւով գրկուած ամբողջ, իր ներսի պատկերն էր հանդարտիկ, խորհրդաւոր:

Իր կեանքն էր այս տեսարանը:

Անոր նայած ատեն, կը յիշէր իր սէրը, չէր գիտեր ի՞նչպէս եկած էր ան, հաւաքուած լոյսի պէս ամէն դիէ, թրթռում կուտար սրտին:

Ի՞նչ կար որ երբ պարտէզին մէջն էր, երբ անտառներուն վրայ էր, դաշտին երկայնքն ի վեր մանաւանդ, կը մեծնային աչքերը ծիրանիով ողողուն:

Առտուան այս պատկերը շատ կը սիրէր: Շատ անգամ վայրկեաններով, կը մնար, առտուան լռութեան խառնած իր լռութիւնը, քանի՛ լոյսը կը շատնար, սրտով լեցուն, կը քալէր կամաց կամաց, անգամ մը որ բարձրաւանդակին վրայ էր, վերջին անգամ աչքերը, պարտէզի խորութիւնները կը պտտցնէր, յետոյ կը սկսէր աշխատիլ:

Խշրտուք մը լսեց, դարձաւ ետին: Մուլլին էր:

Այս պահուն ի՞նչ կ'ընէր հոս, քիչ մը հեռուն երեսին գոյնը նետած, կը նայէր... երեսին շարժումները աւրած, երեսը փոսացած, մթագնած էր: Արիւն կը վազէր աչքերէն: Ինչո՞ւ կը նայէր այդպէս...

Այս պահուն իր կեանքին պատկերն էր, ամբողջ Մուլլին, իր տարիներուն արտայայտութիւնը:

Կեանքը ամէնէն մեծ արուեստագէտը, իր խաղերը ունի անմեկնելի:

Ո՞ւր տեղէն կուգար այս աղտոտ վրայ գլխով: Ցեխերուն պլշկած խոզ մը, չորցած խոտի թելեր փակած հագուստներուն, արմուկները, ծունկերը կանանչի քսուած, այլանդակ բան մը վերէն վար...

Մուլլի, ամբողջ օրը ադլին անդին ալքատակէն ետք, քաղաքին ամէնէն մոռցուած փողոցները մտաւ, թափառեցաւ օր ցերեկով: Ցօղնած, հարբած, փրթած սրտին թելերը, անծանօթ, փողոցի մը անկիւնը սեղմուած գինետունի մը մէջ անցուց իրիկուան ժամերը: Գլուխը լաւ մը բռնած, փողոցներն ալ պարպուած արդէն, գիշերուան լռութիւնը երբ իր խորունկութիւնները իջած էր, միմինակ, մոլորած ուրուականի մը պէս, դաշտերուն ճամբան բռնեց:

Ինչպէ՞ս հասեր էր ընկուզենիին տակ, հօրեղբօրը պարտէզին դիմաց փոքրիկ անտառակներով գրկուած այս բացատտանը, ուրտեղ, լուսնկայ գիշերները մանաւանդ, աւերակ գերեզմանի մը խորերէն փախող ձայները կը լսուէին: Ուշ մնացող գործաւորները երբ կ'անցնէին անկէ, կը լսէին՝ չունչերնին բռնած՝ քնացող ուրուականներուն համար: Ամէն գիշեր, ամէն գիշեր, տարօրինակ ձայներ իրարու կը խառնուէին հոն: Ծղրիթին ճիչը սուր ու երկարող, մոլորած ճօճօճներուն կրկնոցը կոշտ ու վայրենի, մանաւանդ խարուած թռչուններուն ճիւ ճիւը տխուր, կը խառնուէին գիշերուան:

Մուլլի խոտերուն վրայ փռուեցաւ մեռելի պէս: Ատեն ատեն իր խոլառւքը կ'երկարէր, կը խառնուէր կանչողներու վայիւնին:

Ինք իր վրայ դարձաւ, գլտորեցաւ մինչեւ այգը երեւալուն: Երբ աչքերը բացաւ, բոցի մը գոլը դեռ անոնց մէջ, մորթը գերծուած կարծես, հսող արիւնի մը ջերմութիւնը կը զգար երեսին վրայ, աչքերուն տակը:

Ոսկի եղաւ:

Զարչարուած գիշերն ամբողջ, ձեռքերը կուշտերէն կախ, հողին բերանը եկած կերպարանքով, սկսաւ քալել:

Կէս քուն կէս արթուն հասեր էր Լէլոյի մօտ:

Լէլօ յանկարծակիի եկած կը նայէր: Անոր անշարժութիւնը, դաժան, մեռելային բան մը կուտային որովհետեւ վայրկեաններուն, սիրտը օձ մտած, Լէլօ ինքզինքին եկաւ: Բան մը կար, տխուր բան մը: Թէեւ չկարանցուց պաղարիւնը, սատուերի պէս գոլորշի մը դէմքը պատեց:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(13)

(Շար.)

ղութեան ճշմարիտ կամքին եւ կը վկայէ թէ Ա. Դաշնակցութիւնը կ'ընդունի անհրաժեշտութիւնը գործակցելու Խ. Ս. Հ. Միու-թեան հետ. հետեւաբար, խորհրդային իշխանութիւնը պատրաստ է պատասխանելու այս հրաւէրին եւ դառնալու անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, գրաւելով իրեն ինկած տեղը: Ան յանձն կ'առնէ կատարել բոլոր միջազգային պարտաւորութիւնները եւ բոլոր այն որոշումները որ պարտաւորիչ հանգամանք ունին անդամներուն համար, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի առաջին յօդուածին: Խ. կառավարութիւնը մասնաւորապէս երջանիկ է որ Ազգ. Դաշնակցութեան մէջ կը մտնէ ճիշդ այն պահուն երբ Ընկերակցութիւնը կը քննէ ուխտին մէջ կատարուելիք փոփոխութիւնները, զայն ներդաշնակելու համար Պրիան-Քէլլոկ դաշինքին հետ եւ միջազգային պատերազմը բոլորովին օրէնքէ դուրս հռչակելու համար:

«Նկատելով որ ուխտին 12 եւ 13 յօդուածները պետութեանց հայեցողութեան կը ձգեն իրաւարարական կամ դատական կարգադրութեան մը յղել վիճելի խնդիրները, խորհրդային կառավարութիւնը պարտք կը սեպէ այժմէն ճշդել թէ, իր կարծիքով, այդ ձեւակերպութիւնը չի կրնար գործադրուիլ իր մուտքէն առաջ եղած վէճերու համար:

« Կը յուսամ թէ ներկայ յայտարարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն կողմէ պիտի ընդունուի միջազգային գործակցութեան եւ խաղաղութեան պահպանման անկեղծ ոգիով, յօգուտ բոլոր ազգերու »:

⁂ Այս պատասխանին ստացումէն անմիջապէս վերջը, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը ժողով գումարելով, հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց տասը ձայնով.—

« Խորհուրդը, ստանալով Խ. Ս. Հ. Միութեան կողմէ ընդհ. ժողովին ուղղուած նամակը, այդ պետութեան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու մասին,

« Ուխտի 4րդ յօդուածին տուած իրաւասութեամբ, Խ. Ս. Հ. Միութիւնը կը նշանակէ մնայուն անդամ Խորհուրդին, անմիջապէս որ ընդհ. ժողովը վճռէ իր ընդունելութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

« Եւ կը յանձնարարէ ընդհ. ժողովին վաւերացնել այս որոշումը »:

Այս հարցին մէջ ձեռնպահ մնացին երեք պետութիւններ՝ Արժանթին, Փանամա եւ Փորթուկալ, իսկ Ճափոն եւ Գերմանիա հրաժարած են արդէն: Ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ երէկ, քաղաքական յանձնաժողովին քննութեան յանձնելու համար Խ. Միութեան թեկնածութեան խնդիրը: Այս ձեւակերպութենէն յետոյ, ընդհ. ժողովը պիտի հռչակէ ընդունելութիւնը այսօր իսկ: Այդ պարագային, հանդիսաւոր նիստ մը պիտի գումարուի վաղը, եւ Խ. Միութեան պատուիրակութիւնը պիտի գրաւէ իր աթոռը:

⁂ Պ. Լիթվինով յատկապէս շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. Պառթուի: Մոսկուայի մէջ շատ գոհ են:

Հրեաները խիստ անհանգիստ

Լեհաստանի ձեռնարկին առթիւ

Լեհաստանի հրաժարումը փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան պայմանագրէն, յուզման մատնած է այդ երկրին Հրեաները, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն: Վախ կայ որ ուրիշ պետութիւններ ալ հետեւին Լեհաստանի օրինակին, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը: Հրէական թերթ մը կ'առաջարկէ ջանքեր թափել որպէսզի փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան դաշնագիրը ընդհանուր եւ միջազգային հանգամանք ստանայ, այլապէս լայն ասպարէզ պիտի գտնէ հակահրէական հոսանքը:

Լեհաստանի մէջ գնծութեամբ ընդունուեցաւ կառավարութեան որոշումը, որ «նուաստացուցիչ» վիճակէ մը կ'ազատէր երկիրը: Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակներուն ճառերը որ եւ է տպաւորութիւն չգործեցին: Վարշաւայի քաղաքապետը յայտարարեց թէ 15 տարուան ջանքերէն յետոյ Լեհաստան յաջողեցաւ վերջնապէս ապահովել իր անկախութիւնը:

Ուրիշ արեւելեան երկիրներու փոքրամասնութիւններն ալ մտահոգ են, քանի որ Լեհաստանի օրինակը կրնայ վարակիչ դառնալ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Թուրքիոյ վիճակագրութեան ընդհ. տնօրէն Ճէլալ պէյ Արեւելեան նահանգները մեկնեցաւ, կատարուելիք մարդահամարի փորձին հսկելու համար: Իրեն կ'ընկերակցին երկու պաշտօնատարներ: Մարդահամարի երկու փորձ պիտի կատարուի, առաջինը սեպտեմբեր 17ին՝ Վանի Ախլաթ գաւառակին մէջ, երկրորդը սեպտեմբեր 21ին՝ Էլազիզի մէկ գաւառակին մէջ:

ՈՉ – ԻՍԼԱՄ ՏԻԿԻՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՕԳՆԵՆ ՍԱՒԱՌՆԱԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

« Ճիւմհուրիէթ » կը գրէ.— Մօտերս պիտի վերակազմուին Սաւառնակի միութեան թաղային կազմակերպութիւնները որոնք նախապէս կային բայց յետոյ ջնջուեցան: Այդ կազմակերպութիւնները պիտի զօրացուին մասնաւորաբար ոչ-իսլամ Թուրք անդամներու եւ հանրմներու մասնակցութեամբ, եւ աւելի մեծ զարկ պիտի տրուի գործունէութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

«ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՅՐԻԿ»ին, Քաթէրինա Բրեչկովսկայայի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փրակա քաղաքին ծախքով, եւ մեծ հանդիսաւորութեամբ: Ներկայ էին բազմաթիւ ականաւոր Չեխեր, ռուս տարագիրներ, նախկին ռազմիկներու պատուիրակութիւններ եւն.: Ճառեր խօսեցին Պ. Կերենսկի, որ կարդաց հանգուցեալին կտակը, Չեխոսլովաքիոյ ծերակոյտին նախագահը, Չեխ կիներու ներկայացուցիչը, Վիքտոր Չերնով եւն.:

ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱՅԻ ԴԻՆԱ ՌԱՅ առթիւ, որ պատրաստ է սեպտ. 15էն ի վեր, ելմտական նախարարը յայտարարութիւն մը հրատարակեց առաջադրուած քաղաքականութեան մասին: Այս առթիւ անգամ մը եւս կը շեշտէ թէ կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ է փրանքին գինը կոտրելու:

«ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»

Սեպտեմբեր 26ը «Լեզուի մաքրութեան օր» հռչակուած է Թուրքիոյ մէջ: Այս առթիւ բոլոր թերթերու մէջ յօդուածները պիտի հրատարակուին մաքուր թուրքերէն, առանց արաբական, պարսկական եւ փրանսական բառերու:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. պարգեւախաղի Բ. վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի հոկտեմբեր 9ին, Թրոքատէրոյի մէջ:

ԱՄԷՆ ԹՈՒՐՔ ՄԱԿԱՆՈՒՆՈՎ

Վերջերս օրէնք մը քուէարկուած էր, որուն համաձայն ամէն թուրք պարտաւոր է մականուն մը ունենալ: Օրէնքին գործադրութիւնը կը սկսի 1935 յունուար 1ին:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

«ՍԻՓԱՆ»ի փորձերը տեղի կ'ունենան Salle Voltaireի մէջ (Օտէօն Թատրոնի դիմաց) Ուրբաթ իրիկունները: Առաջին փորձը՝ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Սիփան»ին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ փորձի օրերը:

Նշան Զուլակեանէ, (որ կը բնակէր Ալֆորվիլ) կը խնդրուի իր հասցէն ստիպողաբար հաղորդել Յառաջի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ քոյրս Տիկ. Մէրհուպէ Զավուշեան (ծն. ի Պոլու Վարժապետեան), կը բնակէր պատերազմէն առաջ Ատաբազար, Մալաճըլար թաղ, կինն էր հիւսն Զավուշենց Համբարի, տարագրուած է Տէր-Զօրի կողմերը իր զաւակներով միասին, Գրիգոր, Մելքոն եւ Նուէրիկի: Կը խնդրուի իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն տեղեկացնել «Յառաջ» խմբագրութեան եւ կամ Մարի Պօղոսեանի 56, Avenue Carnot. Neuville. S)Saône, Rhône.

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Գիտէի որ անիկա ծանօթ էր բըժիշկ Պրատնին. չէ՞ որ իրարու մօտ կը բնակէին. եւ հարցաքննութեան օրն ալ անոր հանդիպած էր վերջապէս. կ'ուզէի իրեն հարցնել թէ վեց փէնինոց բուժարանին մասին բաներ մը գիտէ՞ր... գիտե՞ս Ճէնիսըն ...

Ոստիկանը ընդմիջեց հարցումը եւ Ճէնիսըն ժամանակ չունեցաւ պատասխանելու: Զարկ փողոցին անկիւնը առաջնորդեց միւսները եւ ըսաւ.

— Երթանք անգամ մը այդ տեղը տեսնենք. քալեցէք. բայց իրարմէ զատ քալենք... Ճէնիսըն եւ Թրըս-Փըրտ, դուք ինծի հետ եկէք, իսկ դուք երկուքդ ղիմացի մայթը անցէք ...նայինք բժիշկ Պրատնը տակաւին հո՞ն է...

Լուռ ու մունջ անցան փողոցէն եւ հասան այն վայրը ուր, Գաղտնի ոստիկանին կարծիքով, հաւանաբար պիտի գտնէին Ալֆրէտ Ճէքինի խորհրդաւոր մահուան լուծումը: Շըրջակայ տուները շատ աղքատ ու ողորմելի երեւոյթ ունէին: Ուօմըրզլի լապտերին աղօտ լոյսին շնորհիւ անմիջապէս տեսաւ որ վեց փէնինոց բուժարան կոչուածը խարխուլ ու երեսի վրայ ձգուած խանութ մըն էր միայն. մէկ հատիկ սենեակ մը ունէր ետեւի կողմը եւ յայտնի էր թէ ներկայ վարձակալը ոչ մէկ բան ըրած էր շէնքին արտաքինը բարեփոխելու համար. ամէնը, ամէնը ճերմակ գոյնով ներկած էին պատուհաններուն կէսը իսկ անոնց վերի մասերը ծածկուած էին աժաննոց վարագոյրներով: Լոյս չկար ներսը այդ վայրկեանին:

— Գացած ըլլալու է, ըսաւ ոստիկանը. մարդ չկայ. թէեւ տակաւին կանուխ է, ինչ որ է...

Սանդուղներէն վեր բարձրանալով դուռը զարկաւ. չեմին վրայ երեւցաւ կին մը:

— Բժիշկը գնաց, ըսաւ ան. հինգ վայրկեան առաջ գնաց...

— Ո՞ր կողմը գնաց, հարցուց ոստիկանը: Կինը Սէյնթ Փէնքրըսի կողմը ցոյց տուաւ.

— Այդ կողմը գնաց. այսօր կանուխ գոցեց...

— Մեղք, մարդ բժիշկի մը պէտք ունենայ եւ անիկա իր տեղը չըլլայ... կեցիր նայիմ... անունը ինչ էր...

Կինը գլուխը թօթվեց:

— Բնաւ չեմ գիտեր, պատասխանեց անփոյթ կերպով. իրմէ առաջ ուրիշ մը կար, անոր անունն ալ չէի գիտեր ...անիկա չիլլինոց բժիշկ էր, աս՝ վեց փէնինոց...

Գաղտնի ոստիկանը՝ Ճէնիսընն ու Թրըսֆըրտը միասին առնելով մօտեցաւ միւսներուն:

— Պարապ տեղը եկեր ենք. այն կողմը գացեր է, Միտըլսէքս պանդոկը թերեւս... բայց, ինծի նայեցէք, ամէնքս միասին չենք կրնար երթալ... այսպէս կը կարգադրենք... Քէլլինկթըն, դուն Ճէնիսընը հետդ կ'առնես եւ պանդոկին ծխարանը կ'երթաս. Թրըսֆըրտ, դուն ալ անոնց ընկերացիր եթէ կ'ուզես... ես ու Ճատըլըտը, քիչ մը ուշ կուգանք եւ ուղղակի գրասենեակ երթալով քանի մը հարցումներ կ'ընենք... յետոյ ձեզի լուր կուտամ եթէ կարեւոր բան մը պատահի ... ինծի նայէ, Քէլլինկթըն, փսփսաց ան իր պաշտօնակիցը մէկ կողմ կանչելով, Ճէնիսընը աչքէդ չփախցընես, ոչ մէկ պատրուակ, կը հասկնա՞ս. ուշադրութիւն ըրէ. ի հարկէ շատ մը ճշմարտութիւններու տեղեկացանք, բայց բնաւ չեմ վստահիր իրեն...

— Կինը տեսնելէ ետք Ճէնիսընին հետ ի՞նչ պիտի ընենք, հարցուց Քէլլինկթըն:

— Կը նայինք. տեսնենք Տիկինը ինչ պիտի ըսէ. ամէն պարագայի աչքէ պէտք չէ փախցնենք այս տղան. հիմա դրամ ստացած է եւ անգամ մը որ մեր ձեռքէն փախչի, կը հեռանայ... ուրեմն պոչէն չբաժնուիս, մինչեւ որ աս կինը ձեռք անցընեմ...

Ուօմըրզլի գրասենեակ գնաց տեղեկութիւններ հարցնելու համար. Ամերիկացին իրեն կ'սպասէր բակին մէջ: Մէկ, երկու վայրկեան վերջ վերադարձաւ իր բարեկամին քով ու նրբանցքը առաջնորդելով զայն, փսփսաց.

— Այստեղ է եղեր եւ տարօրինակը այն է որ իր բուն անունով արձանագրուեր է... անձնական հիւրանոց մըն ալ վարձեր է... ուրեմն դուռը կը զարնենք եւ ներս կը մտնենք... այցաքարտդ տուր... լաւ, իմս ալ միասին անոր կուտանք եւ... ի՞նչ պիտի հարցնենք... չի մոռնաս որ մենք Միլի Քլօվըրն է որ կը փնտռենք...

— Ձեմ մոռնար, հոգդ մի ըներ, ըսաւ Ամերիկացին. ամէն վայրկեան միտքս է...

— Բայց հիմա Լէյտի Զիլ եղած է ան, Լէյտի Զիլ որ ջուրի պէս դրամ կը ծախսէ լռեցնելու համար... ահաւասիկ իր դուռը...

Ոստիկանը զարկաւ դուռը. կանացի ձայն մը « մտէք » ըսաւ ու երկուքը մէկը ներս քալեցին: Փոքրիկ եւ փառաւոր կերպով լուսաւորուած սենեակ մըն էր: Լէյտի Զիլ կրակին մօտ կեցած ձեռքերը կը տաքցնէր: Երկու այցելուները նշմարեցին անոր այտերուն ժպտունութիւնը երբ յանկարծ ետեւ դարձաւ անոնց նայելու համար. շրթունքները կէս մը բացաւ ու աջ ձեռքը վեր բարձրացուց:

— Լէյտի Զիլն էք կարծեմ, ըսաւ Ուօմըրզլի քաղաքավար ու վճռական ձայնով:

Դուռը փակեց եւ սենեակին կեդրոնը գտնուող սեղանին մօտենալով վ... անոր վրայ դրաւ երկու այցաքարտերը հրաւէր... այնպիսի շարժումով մը որ... մըն էր Լէյտիին՝ անոնց նայելու: Սակայն Լէյտին ձեռք չդպցուց. նայուածքը յառած էր հիւրերուն:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց ոստիկաններին՝ չնչասպառ. ոստիկանութենէ՞ն էք ...

— Եւ, այո, պատասխանեց Ուօմըրզլի անմիջապէս. նայեցէք այցաքարտիս —գաղտնի ոստիկան— նալէտ Ուօմըրզլի՝ ոճիրներու քննութեանց բաժինէն. այս բարեկամս Պ. Ճատըլըտն է եւ ներկայացուցիչը ամերիկեան ընկերութեան մը: Գալ... տօն ունի քննութիւններ կատարելու... Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան պարագաներուն մասին. իմ պաշտօնս ալ նոյն է. կը հաւատանք որ դուք ի վիճակի էք կարդ մը տեղեկութիւններ տալու... այդ հարցին վերաբերեալ, այդ պատճառով եկած ենք, Լէյտի Զիլ... Տիկինը սենեակին դրան կողմը նայեցաւ, կարծես... ոստիկանը գլուխը թօթվեց, կարծես հասկցեր էր անոր միտքը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլեւ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 19 Septembre 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2603

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԴԻՄԱԿԻՆ ՏԱԿ

Դեռ անցեալ տարի, Պոլսոյ Թուրք մամուլը կ՚աւետէր, փոքրամասնութեանց վերաբերեալ կանոնագրի մը պատրաստութեան մասին.

— «Այս օրէնքին հրատարակութենէն վերջ, որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ հիւանդանոց, որբանոց, դպրոց եւ այլ այս կարգի հաստատութիւններ պիտի խզեն իրենց կապը կրօնական հաստատութեանց հետ եւ եթէ ուզեն պիտի կրնան ընկերակցութեանց օրէնքին համաձայն կազմուիլ իբրեւ մէկ մէկ ընկերակցութիւն: Կրօնական հաստատութեանց վարչաձեւն ու հոգեւոր պետերու ընտրութեան եղանակն ալ առանձին կանոնագրով պիտի ճշդըւին»:

Այս գործողութիւնն է որ կը կատարուի այժմ, առանց սպասելու օրէնքին վաւերացման:

Կը թուի թէ Էնգիւրի ուզած է նախապէս լսել փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչները: Ուրեմն, պիտի կրնայ յայտարարել թէ ամէն ինչ կատարուած է անոնց հաւանութեամբ:

Այդ կ՚ապացուցանէ Պոլսոյ Քաղաք. Ժողովի ատենապետին խորհրդակցութիւնը՝ ձեռնհաս իշխանութեան հետ:

Անհրաժեշտ չէ սպասել օրէնքին վաւերացման կամ հրատարակութեան, իմանալու համար վախճանը:

Քէմալականութիւնը առաջին օրէն իսկ փորեց փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութեան հիմերը, կորուկ եւ հետեւողական քաղաքականութեամբ մը:

Ատեն մը, «Պատրիարք» եւ «Պատրիարքարան» բառերուն անգամ չէին հանդուրժեր, չէին ուզեր լսել, եւ կ՚առաջարկէին «պաշ փափազ»: Նոյն իսկ պաշտօնական անձեր բացորոշ յայտարարութիւններ ըրին այս մասին:

Յետոյ լռութիւն տիրեց, իսկ 1930ի աշնան, երբ Վենիզելոս Էնգիւրի կ՚երթար Թուրքեւյունական դաշինքը ստորագրելու համար, լուռ համաձայնութիւն մը գոյացաւ եղածը պահելու:

Այսինքն անունը, ոչ թէ բովանդակութիւնը:

Պատրիարքարան կոչուին թէ «Պաշ – Փափազլըք», արդէն նամէջ հաստատութեան մը վերածուած են երկու Պատրիարքարաններն ու Խախամապետարանը:

Հազիւ տասը մը ափին մէջ, քէմալական իշխանութիւնը չափած, կտրած եւ չատոնց «հանրապետական կառավարութեան տեսակէտներուն պատշաճեցուցած է համայնքի գործերը»:

Տասարի առաջին հարուածը տրուեցաւ բացարձակապէս անտեսելով Պատրիարքարանները եւ անոնց Տեսուչ Խորհուրդները:

Այսպէս, ձեւակերպութիւնները միշտ ալ կը յարգուին: Շնորհաւորական հեռագիրներու առթիւ, Մ. Քէմալ, վարչապետը կամ Պոլսոյ կուսակալը կը գործածեն պաշտօնական անունները: Բայց — յետին ոստիկանը եւ դատական բարապանը աւելի լայն իրաւասութիւններ ունին փոքրամասնութեանց ներքին գործերուն մէջ, քան Պատրիարքը, Քաղաք. Ժողովը կամ Թաղ. Խորհուրդը:

Անոնք իրենց ուզած ատենը կրնան մտնել այս կամ այն ազգ. հաստատութիւնը, դպրոց կամ եկեղեցի, եւ հրամաններ արձակել, հաշիւներ քննել, այս ու այն ձերբակալել, գոյքեր եւ դրամներ արգելքի տակ առնել:

Համրանք չունին արգելքի տակ առնուած ազգ. կալուածներուն: Նոյն իսկ Պատրիարքարանի անտուկը «հաճզ»ի ենթարկուեցաւ, տուրքի համար:

Տասարի երկրորդ հարուածը տրուեցաւ դպրոցներուն, որոնց վրայ ոչ մէկ իրաւասութիւն ունին Պատրիարքարան, Ուսումն. Խորհուրդ, Հոգաբարձութիւն կամ Թաղ. Խորհուրդ:

Բոլոր դպրոցները ենթարկուած են կրթական գործավարութեան, որուն հետ յարաբերութիւնները կը վարէ միայն հիմնադիր – տնօրէնը:

Թաղ. Խորհուրդն իսկ ենթակայ է անոր հրամաններուն: Միայն դրամ ճարելու պարտականութիւն ունի, իբրեւ մատակարար մարմին: Եւ դպրոց կրնայ մտնել միայն վառարան կամ նստարան նորոգելու, փայտ եւ ածուխ առնելու եւ նման գործերու համար, այն ալ մասնաւոր արտօնութեամբ:

Հիմնադիր – տնօրէնին հետ, դպրոցներու վրայ նշանակուած Թուրք ուսուցիչներն ալ քննիչի պաշտօն կը կատարեն, բուն ազգային ժողովներու եւ խորհուրդներու չարժումներուն վրայ:

Միեւնոյն ատեն, ատենագրութիւններն ու թղթակցութիւնները, հաշիւներն ու տոմարներն ալ կը կազմուին Թուրքերէն, բոլորովին բաց՝ ատատուն կանուխ արթնցող Թուրք պաշտօնեային առջեւ:

Այս բոլորը իրականացնելէ յետոյ, տակաւին ի՞նչ կը մնար Պատրիարքարաններու ձեռքը:

Բարոյական կապ մը, մետաքսէ թել մը, որ սրտնեղութիւն կը պատճառէր:

Երէկ պատմեցինք Ղալաթիոյ խնդիրը:

Քէմալականութիւնը անթոյլատրելի կը գտնէ նոյն իսկ այդ բարոյական կապը, որ կը շարունակուէր ընկալեալ սովորութեամբ: Ան հին առանձնաշնորհները ջնջած ըլլալով մէկ տեղ, կ՚ուզէ նոր ճամբան ալ գծել, մասնաւոր կանոնագրով մը: Այսինքն, ամբողջովին իր ափին մէջ կեդրոնացնել փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութեան բոլոր օղակները, բարոյական թէ նիւթական աղբիւրները:

Երեւութապէս աշխարհականացում է այս, իսկ բուն բառով՝ կազմալուծում:

Կանոնագիրը կը ձգտի այնպիսի վիճակի մը վերածել փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութիւնը, որ անոնք այլ եւս չկարենան դիմանալ իբրեւ առանձին եւ ինքնավար համայնքներ, եւ դառնան հողմավար տաշեղներ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքական Ցանձնաժողովը ընդունեց ընդունելութիւնը

»»»· ·«««

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ԱՆԴԱՄ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովի դիւանը սեպտեմբեր 17ի առտուն նիստ գումարելով, զբաղեցաւ Խ. Ռուսիոյ ընդունելութեան խնդիրներով:

Յետոյ տեղի ունեցաւ ընդհ. ժողովին նիստը, ուր լսելէ յետոյ դիւանին զեկոյցը, որոշուեցաւ վեցերորդ յանձնաժողովին յղել խնդիրը: Օրակարգին մէջ կար նաեւ Ա. Դ. խորհուրդին անդամներէն Չինաստանի եւ Սպանիոյ վերընտրութեան խնդիրը: Չինաստանի վերընտրութեան համար թեր քուէարկած էին միայն 21 հոգի: Երկու երրորդի մեծամասնութիւնը 34 ըլլալով, մերժուեցաւ: Իսկ Սպանիոյ վերընտրութեան իրաւունքը հաստատուեցաւ 44 ձայնով: Յետոյ նիստը յետաձգուեցաւ, ընտրելու համար երեք ոչ – մնայուն անդամներ:

Այդ ընտրութիւնը կատարուեցաւ իրիկուան ժամը 3·30ին: Ընտրուեցան Չիլի (52 ձայն), Սպանիա (51) եւ Թուրքիա (48):

Թեր ու դէմ ճառեր ընդունելութեան մասին

Վեցերորդ յանձնաժողովին մէջ, Խ. Միութեան ընդունելութեան դէմ առաջին ճառը խօսեցաւ Փորթուկալի պատուիրակը, Պ. Մաթա, որ դիտել տուաւ.

— « Քաղաքական, իրաւագիտական եւ բարոյական տեսակէտով անհաշտ են խորհրդային իշխանութեան գաղափարները եւ մեր դարաւոր քաղաքակրթութիւնը: Խ. Միութեան ընդունելութիւնը խոչընդոտ մը պիտի ըլլայ հանրային բարոյականի հաւաքական նակատի մը կազմութեան համար. այդ ընդունելութիւնը պիտի աւելցնէ խորհրդային քարոզութեան հիմքը, հետեւաբար եւ ուժը:

Աւելի երկար եւ վճռական խօսեցաւ Պ. Մոթա, Զուիցերիոյ պատուիրակը: Յիշեցուց թէ Զուիցերիա միակ երկիրն է որ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտած է ազատ հանրաքուէով: «Այսօր ալ, մեր կառավարութեան որոշումը կ՚արտայայտէ ազատ ժողովուրդի մը ինքնաբեր կամքը »: Բանախօսը յիշելով Մոսկուայի զուիցերիական դեսպանատան աւարառութիւնը եւ դիւանագետին սպանութիւնը, ինչպէս եւ ուրիշ դէպքեր, շարունակեց.

— « 1920ին, *Ազգերու Դաշնակցութեան առաջին ժողովին, ես ինքս յոյս կը յայտնէի թէ Ռուսաստանը, վերջապէս թօթափելով իր գինովութենէն եւ ազատելով թշուառութենէն, պիտի մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ. բայց այդ օրը չէ եկած տակաւին: Կառավարութիւն մը որուն վարդապետութիւնը եւ պետական գործունէութիւնը ծաւալուն եւ մարտական համայնավարութիւնն է, կը լրացնէ՞ անհրաժեշտ պայմանները, ընդունուելու համար մեր կողմէ: Այդ համայնավարութիւնը ամէն ասպարէզի մէջ—կրօնական, բարոյական, ընկերային, քաղաքական եւ տնտեսական—ամէնէն արմատական ժխտումն է այն բոլոր գաղափարներուն որոնք մեր հիմն են եւ որոնցմով կ՚ապրինք: Ռուսական համայնավարութիւնը վերջապէս արմատ ձգեց ամէն տեղ. անոր նպատակն է համաշխարհային յեղափոխութիւնը. իր բնութիւնը, տենչերը եւ մղումը կը յանգին արտաքին քարոզութեան: Իր կենսական եւ ծաւալման օրէնքը կ՚անցնի քաղաքական սահմանները: Եթէ համայնավարութիւնը հրաժարի այս բաներէն, ինքզինքը ուրացած կ՚ըլլայ »:*

Պ. Մոթա յետոյ աշխատեցաւ ապացուցանել թէ խորհրդային կառավարութիւնը եւ Գ. Միջազգայինը միեւնոյն բաներն են եւ հերքեց այն կարծիքը թէ մտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, այդ իշխանութիւնը պիտի բարեշրջուի: « Զուիցերիոյ պէս երկիր մը չի կրնար դեր կատարել բարձր քաղաքականութեան մէջ: Մենք չենք հաւատար խորհրդային վարչաձեւին բարեշրջման: Բոլոր Զուիցերիացիներու համոզումն այն է թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը վտանգաւոր ձեռնարկ մը կը փորձէ: Եթէ խորհրդային Ռուսաստանը յանկարծ կը դադրի նախատել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, զոր Լէնին կոչած էր « աւազակութեանց ձեռնարկ մը », այս նոր դիրքին բացատրութիւնը կը գտնուի այն ամպերուն մէջ որ կը մթագնեն Ծայր. Արեւելքի երկինքը »:

Ընդունելութեան դէմ խօսեցաւ նաեւ Պելժիոյ պատուիրակը, յիշելով համայնավարական յեղափոխութեան պատճառած վնասները՝ իր երկրին: Բայց աւելցուց թէ, ինչ տրտունջներ ալ ունենայ, չուզեր խանգարել երեք մեծ պետութեանց ջանքերը՝ ի նպաստ խաղաղութեան. հետեւաբար ձեռնպահ պիտի մնայ: Հոլանտայի պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ Զուիցերիոյ պատուիրակին:

Յետոյ խօսեցան ընդունելութեան կուսակիցները, որոնց գլուխը կը գտնուէր Պ. Պարթու: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ջերմ պաշտպանողական մը խօսեցաւ, իր փաստերը քաղելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն: Ճշտեց թէ այդ հաստատութեան հիմնադիրները առաջին օրէն հռչակած են անոր ընդհանրական հանգամանքը եւ թէ Խ. Միութիւնը ընդունելով իրաւէրը, յանձն առած է յարգել ուխտին բոլոր պարտաւորութիւնները: Յետոյ հրաւիրեց բոլոր պատուիրակութիւնները՝ լրջօրէն կշռել ընդունելութեան առաւելութիւնները, յօգուտ Ազգերու Դաշնակցութեան, խաղաղութեան եւ ապահովութեան:

Այնուհետեւ կարգով խօսեցան Անգլիոյ, Լեհաստանի եւ Իտալիոյ պատուիրակները: Առաջինը շեշտեց թէ իր կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է Ազգերու Դաշ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

»»»· ·«««

Վաստակաւոր մը, որ երբեմն Փարիզէն կ՚աշխատակցէր Պոլսոյ «Ազգաբար »ին եւ այժմ Լիոնէն ձայն կու տայ, կը գրէ իր վերջին թղթակցութեամբ (12 սեպտեմբեր).

— « *Եւ զարմանալի է որ մեր հայրենակիցները, ըլլայ փողոցին մէջ, ըլլայ արհարաններուն խոր անկիւնները կամ դուրսը, ըլլայ զուարճութեան միջոցին, ըլլայ ամէն տեսակ խաղերու միջոցին, տակաւին չեն մոռցած գեղեցիկ Թուրքերէնով խօսիլ: Կը տեսնէք թէ յարատեւութիւնը կրնայ յաղթել նոյնիսկ այնպիսի մթնոլորտի մը՝ ուր տիրող տարրը բոլորովին օտար է, բայց մխիթարական է որ ըստ ինքեան օտար մեր տարրն ալ, հոս ըլլայ թէ Փարիզ, Մարսէյլ ըլլայ թէ Պորտօ, գլխաւորաբար դեռ Թուրքերէն, իսկ զուտ ուրեք ու համեստօրէն զուտ հայերէն կը խօսին: Բնազդը միշտ կը յաղթէ դաստիարակութեան: Տեսնէք օր մը դուք ալ թէ հայ պատանիներ իսկ, օրիորդներ գլխովին, հարկաւ տիկիններ եւ խամնիկ կիներ ինչպէս մայրենի լեզուին պէս ազատ եւ կտրուկ Թուրքերէն կը խօսին: Ֆրանսացին իսկ հիմա ծանօթ է Հայուն խօսած դեղահնչուն, վանկափարթամ Թուրքերէնին* »:

Պիտի ըսէք թէ այս եղանակը անուշ կը հնչէ Պոլսոյ մէջ, եւ գրեր է առանց բարակը նայելու: Այսինքն չափազանցելով:

Ընդհակառակն, ես կը կարծեմ թէ ճշմարտութիւնը գրած է:

Նոյն պատկերը չէ՞ք տեսներ Փարիզի մէջ, Պէլվիլէն մինչեւ Սէն Միշէլ, կամ Առնուվիլէն մինչեւ Քաշան, առանց մոռնալու արեւելքն ու արեւմուտքը:

Նոյն իսկ թուրք թղթակիցներ Փարիզէն անցած ատեն, գոհունակութեամբ հաստատեցին եւ իրենց թերթերուն հաղորդեցին այդ իրողութիւնը:

Մնաց որ, ահա « Ճիւմհուրիէթ »ն ալ կը հաստատէ թէ Հայերը մեծ մասով թուրքերէն գիտեն եւ կը խօսին: Ու կը յանձնարարէ Հրեաներուն եւ Յոյներուն, որ օրինակ առնեն մեզմէ:

Այս բոլորը հասկնալի են Պոլսոյ համար: Իսկ անկէ դո՞ւրս:

Ի՞նչ ըսել կ՚ուզեն հազարաւոր Հայեր, մանաւանդ երիտասարդներ որ թուրքերէն կը խօսին Փարիզէն մինչեւ Նիւ Եորք, փողոցը, տունը թէ սրճարանը:

Կ՚ուզեն իրենց հաւատարմութի՞ւնը ապացուցանել:

Այն ատեն, ինչո՞ւ փախան:

Եթէ « Զարլսթոն » կամ «Պիկին» խաղալու համար եկան, երկուքին ալ պատուականը կը գտնուի Պոլսոյ մէջ:

Տեսէք, Թուրքերը յատուկ օր մը նշանակեր են — Սեպտ. 26 — լեզուի մաքրութեան համար:

Այդ օրը, բոլոր թերթերը պիտի հրատարակուին մաքուր թուրքերէն, վանելով բոլոր օտարաբանութիւնները:

Այս պարագան բարի նախանձ մը չի՞ շարժեր ձեր մէջ:

Մոլեռանդ «Ճիւմհուրիէթ »ն անգամ դիտել կու տայ,

— « *Հայը թող բնաւ չզրկուի իր մայրենի լեզուէն՝ հայերէնէն. Յոյնը թող չքլէ իր յունարէնը. Եահուտին թող չմոռնայ ալ աւելցնէ: Բայց, կրնանք պահանջել որ ամէն Թուրք հայրենակից անպայման Թուրքերէն գիտնայ եւ Թուրքերէն խօսի* »:

Ուրեմն, Թուրքն անգամ տրամաբանական կը գտնէ որ մայրենի լեզուդ չմոռնաս, բայց տեղական լեզուն գիտնաս:

Արդ, մեր անուղղայ թրքախօսները Թուրքէ՞ն աւելի հաւատարիմ կ՚ուզեն երեւալ, այս օտար պողոտաներուն վրայ:

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԱԼԻՍ ՀԱՍԱՒ ԻՎԱՆ ՄԻԽԱՅԼՈՎ

— o —

Պոլսէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 16 Թուականով.— Իվան Միխայլով, Մակեդոնական կազմակերպութեան վարիչը եւ իր կինը, Մէնթիա Քարնիչէվա, հոս հասան Քըրքլար էլիէն, ընդ հսկողութեամբ: (Տիկին Միխայլով այն աղջիկն է որ քանի մը տարի առաջ Վիէննայի մէջ սպաննեց Մակեդոնիոյ դաշնակցային վարիչներէն Փանիցան): Փախստականները օրերով թափառած էին լեռներուն մէջ, խուսափելու համար պուլկար ոստիկանութեան հետապնդումներէն: Երկուշաբթի օր հասած են թրքական սահմանը, բոլորովին ուժասպառ, եւ մերժած են յայտնել իրենց ինքնութիւնը: Քըրքլար էլի փոխադրուելէ յետոյ, խոստովանած են ամէն բան եւ յայտնած են թէ կ՚ապաւինին թրքական կառավարութեան գթութեան: Ինչպէս կ՚երեւայ, թրքական կառավարութիւնը քաղաքական յանցաւորներ կը նկատէ փախստականները եւ պիտի մերժէ զանոնք յանձնել Պուլկարիոյ: Գիշերը պահականոցանցընելէ վերջը, Միխայլով եւ իր կինը ազատ արձակուեցան այսօր: Ազդարարուած է որ կամ հեռանան երկրէն եւ կամ եթէ պիտի մնան, հրաժարին քաղաքական գործունէութենէ:

Պ. Միխայլով Պոլսոյ կուսակալին յայտարարեց թէ միայն քաղաքական պատճառներով փախած է եւ թէ քանի մը օրէն յուր պիտի տայ, մեկնելու կամ մնալու մասին: Կը կարծուի թէ շատ կարճ ատեն մը կենալէ յետոյ պիտի ??ն Ֆրանսա կամ Իտալիա: Ուրիշ Մակեդոնացի փախստականներ ալ հասած են Թուրքիա եւ կը հաւաքուին Քըրքլար էլիի մէջ:

ՖԱՇԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱՐԵՒԸ

— o —

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ փաշական ողջոյնի բոլոր բանաձեւերը պիտի փոխուին եւ պիտի գործածուի միայն « կեցցէ Առաջնորդը » խօսքը: Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին յանձնարարութեամբ, փաշական կազմակերպութիւնները որոշեցին ջնջել «անձնուէր զգացումներով », « փաշական բարեւներով » բացատրութիւնները եւ գործածել միայն նոր բանաձեւը: Թերթերը կը գովեն այս փոփոխութիւնը, որ «տժգոյն հինցած – մաշած բարեւին տեղ կը հաստատէ հաւատքի կոչ մը »:

ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՀԱԿԱԶՕՐՔԸ ՊԻՏԻ ԱՒԵԼՑՈՒԻ

— o —

Պատերազմական նախարարութիւնը նկատելով որ Փարիզ քաղաքը պէտք եղած զինուորական ուժը չունի, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, որոշեց որ տասներորդ զօրաբաժնին թիւը աւելցուի: Յառաջիկայ հոկտ. 19 — 20ին, Փարիզի շրջանին մէջ հաստատուած հետեւակազօրքերուն վրայ պիտի աւելնան 1300 նորագիր զինուորներ, փոխան 600ի: Հեծելազօրքին վրայ եւս յաւելումներ պիտի ըլլան: Այժմէն միջոցներ ձեռք կ՚առնուին, տեղ պատրաստելու համար զօրանոցներու մէջ:

ՆԵՂՈՍԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Նեղոսի ջուրերը կը բարձրանան եւ արդէն ողողած են քաղաքին կարգ մը մասերը, մեծ վնասներ պատճառելով: Բարեբախտաբար աղէտը դեռ վրդովիչ համեմատութիւններ չէ առած եւ կը յուսացուի թէ կարելի պիտի ըլլայ կանխել աւելի մեծ չարիքներ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

= • =

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ 32 բողոքական երէցներ բանտարկուած, իսկ 173 հոգի սահմանէն դուրս հանուած են: Կ՚ըսուի թէ 32 հռոմէական հովիւներ ալ կը գտնուին բանտերու մէջ: Լէնինկրատի բողոքական եկեղեցին փակուած է, պետութիւնը 10,500 րուբլի տուրք պահանջած ըլլալով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՁ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

19.— ԻՆՉՈՒ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սեւրի դաշնագրին հետ զուգընթաց Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա համաձայնութիւն մը կնքեցին Փոքր Ասիան (բացի Իզմիրէն) ֆրանսական եւ իտալական գօտիներու բաժնելու համար:

Այդ բաժանումը մօտաւորապէս համապատասխան էր 16 մայիս 1916ի եւ 17 ապրիլ 1917ի գաղտնի դաշնագիրներով նախատեսուած բաժանումներուն: Սակայն, հակառակ կարգ մը շրջանակներու լաւատեսութեան, օգոստոս 10ին հանդիսաւորապէս ստորագրուած այդ դաշնագիրը չլուծեց Արեւելեան հարցը: Անակնկալ դէպքեր պատահեցան յաջորդ ամիսներուն, դէպքեր որոնք տակնուվրայ ըրին դաշնակից դիւանագէտներուն հաշիւները:

Ինչպէս յայտնի է, 1917ի յունիսին Կոստանդին Թագաւորը՝ ամբողջ տարի մը տեւող քաղաքացիական պայքարներէ յետոյ, Յունաստանէն վտարուեցաւ եւ իրեն յաջորդեց իր երկրորդ տղան՝ Աղեքսանդրը:

1920ի ամառը կը կարծուէր թէ գահընկէց թագաւորին եւ Վենիզէլոսի կուսակցութիւնները որոշ հաշտութեան մը պիտի յանգէին: Կոստանդինի գերմանասէր քաղաքականութիւնը խստօրէն կը քննադատուէր Յունաստանի մէջ, իսկ վարչապետին անգլիասէր ուղղութիւնը արդէն շօշափելի արդիւնքներ տուած էր յոյն ժողովուրդին համար: Յունաստան իր մեծ առաջնորդին ու երիտասարդ թագաւորի մը ղեկավարութեան տակ՝ քսան տարուան ներքին կռիւներէ եւ եօթը տարուան պատերազմէ մը յետոյ, պիտի թեւակոխէր նոր շրջան մը երկրին բարգաւաճման ու վերաշինութեան աշխատանքին նուիրուելու համար: Սակայն եւ այնպէս, ճակատագիրը տարբեր բան վճռած էր: Հոկտեմբեր 2ին Աղեքսանդր Թագաւորը պտոյտի ելած էր իր պալատին պարտէզը, երբ չարաճճի կապիկ մը վրան յարձակեցաւ ու խածաւ անոր սրունքը: Վէրքը աննշան թուեցաւ նախ. բայց թագաւորին արիւնը թունաւորուած էր. բարդութիւններ յառաջ եկան ու երիտասարդը մեռաւ հոկտեմբեր 25ին:

Աղեքսանդր այդ թուականէն գրեթէ տարի մը առաջ — 1919ի նոյեմբերին — ամուսնացած էր յոյն աղջկան մը հետ որ արքայական արիւն չունէր իր երակներուն մէջ:

Վենիզէլոս ուզեց թագաւոր հռչակել գահաժառանգը, որ հայրը քանի մը շաբաթ առաջ ծնած էր: Բնականաբար խնամակալ մը պիտի նշանակուէր անոր համար: Բայց չէ՞ որ այդ «խնամակալութիւնը» կրնար քաղաքական դաւերու օրկան մը դառնալ, մինչեւ երախային չափահասութիւնը: Հետեւաբար վարչապետը տեղի տուաւ ընդդիմադիրներու պնդումներուն եւ գահը առաջարկեց Կոստանդինի երրորդ տղուն որ այդ թուականին Զուիցերիա կը գտնուէր՝ իր ծնողքին հետ: Երիտասարդ իշխանը պատասխանեց թէ առաջարկը կ'ընդունէր միայն այն պարագային երբ յոյն ժողովուրդը հանրաքուէով մը յայտնէր թէ հակառակ էր իր հօրը՝ Կոստանդինի կամ իր եղբօրը՝ Գէորգիոս իշխանի վերադարձին:

Վենիզէլոս, որ հաւատք ունէր յոյն ժողովուրդին «երախտագիտական ըզգացումներուն վրայ», առանց վարանումի հաւանեցաւ ընտրութեանց ձեռնարկել: Անիկա այնքան ազատ խորհեցաւ այդ հարցին մէջ որ արտօնեց նոյն իսկ Յունաստան վերադարձը Կոստանդինի կուսակիցներուն որոնք արտասահման փախած էին անոր անկումէն յետոյ: Վենիզէլոս բառերն ալ չծամծմեց. «Համաձա՞յն էք Կոստանդինի վերադարձին թէ ոչ» հարցուց ան յոյն ժողովուրդին:

Նիքըլսըն դիտել կուտայ թէ Յունաստանի վարչապետը դիւանագիտական սխալ մը գործեց իր այդ արարքով: Անիկա մօտ երկու տարի անընդհատ Փարիզ ապրած ըլլալով, անծանօթ էր Յունաստանի հանրային կարծիքին: Պատերազմը ի՞նչ յեղաշրջում յառաջ բերած էր իր ժողովուրդին վրայ. կարելի՞ էր բազմութիւններու «քաղաքական երախտագիտութեան» վստահիլ. ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէր երկրին վարչութիւնը այդ օրերուն. արքայականները որչա՞փ կ'ատէին զինքը եւ ի՞նչպէս պիտի լուծէին իրենց վրէժը: Այս տեսակէտներէն վեթերան քաղաքագէտը ոչ մէկ մտահոգութիւն ունէր: Եւ իր անխոհեմ քաղաքականութեան հետեւանքը եղաւ իր պարտութիւնը:

Նոյեմբեր 14ի ընտրութիւններուն մէջ արքայականները շահեցան 250 աթոռ, իսկ Վենիզէլոսի կուսակցութիւնը՝ 114:

Արքայականները իշխանութեան գլուխ անցնելէ յետոյ որոշեցին ամկալ քաղաքականութեան մը հետեւիլ, որովհետեւ Կոստանդինի վերադարձը փափաքելով հանդերձ, չէին ուզեր խզում յառաջ բերել դաշնակիցներուն եւ Յունաստանի միջեւ: Գահընկէց թագաւորին վերադարձի խնդիրը հանրաքուէի պիտի դրուէր. արդիւնքը պիտի ըլլար անշուշտ խորհրդարանական ընտրութեանց միջոցաւ տրուած վճիռին վաւերացումը:

Վենիզէլոս իր պարտութենէն յետոյ, նոյեմբեր 17ին դարձեալ Եւրոպա վերադարձաւ ու քաղաքական գործունէութենէ հեռացաւ պահ մը:

Յոյն ժողովուրդին «այս յիմար ու աղետաբեր» քաղաքականութիւնը գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կողմէ: Ուրեմն անոնք որ եւ է պարտականութիւն չունէին հիմա Յունաստանի հանդէպ: Փարիզի եւ Հռոմի վարիչներուն համար «Վենիզէլոսի Յունաստան»ը եւ «Կոստանդինի Յունաստան»ը իրարմէ բոլորովին տարբեր էին. առաջինը որոշ չափով օժանդակած էր Դաշնակիցներու դատին, իսկ երկրորդը «նախկին թշնամի» մըն էր պարզապէս:

Անգլիոյ համար գահընկէց թագաւորին վերադարձը մխիթարական երեւոյթ մը չէր ի հարկէ: Կոստանդին ծանօթ էր իր գերմանասէր հակումներով: Լորտ Քըրզըն կացութիւնը դարմանելու միջոցներուն մասին մըտածեց, որովհետեւ իրեն համար կարեւորը արքայական թագաւորին անձը չէր, այլ Յունաստանի աշխարհագրական դիրքը: Համաձայն Անգլիոյ մէջ տիրող հանրային կարծիքին, յոյն ժողովուրդը «յեղյեղուկ, յիմար ու անվստահելի» բազմութիւն մըն էր:

Արտաքին նախարարը, յունասէր չըլլալով հանդերձ, շատ խելացի մարդ էր, Վենիզէլոսի պարտութենէն յետոյ դաշնակիցներուն յունական քաղաքականութիւնը հիմնովին փոխել տալու համար: Հետեւաբար առաջարկեց չարունակել Յունաստանի հանդէպ ցոյց տրուած օժանդակութիւնը, «որոշ պայմաններով» եւ ճանչնալ Կոստանդինը, եթէ անիկա վերադառնար: Դաշնակիցները տարբեր տեսակէտ ունէին: Անոնք կը խորհէին թէ արքայականներու յաղթանակը «Աստուծմէ եկած» պատեհութիւն մըն էր Յունաստանի հանդէպ յանձն առնուած բարոյական պարտականութիւններէն միանգամ ընդմիշտ ազատելու համար:

Գերագոյն Խորհուրդը իր դեկտեմբեր 3ի նիստին մէջ որոշեց ազդարարել յոյն ժողովուրդին որ եթէ հանրաքուէով նորէն գահ բարձրացնէր Կոստանդինը, Դաշնակիցները որ եւ է օժանդակութիւն չպիտի ընէին իրեն: Այդ սպառնագիրը կը պարունակէր հետեւեալ տողերը.—

«Պատերազմին տեւողութեան՝ Դաշնակիցներուն հանդէպ անհաւատարիմ քաղաքականութիւն մը վարելով ահագին դժուարութեանց եւ կորուստներու պատճառ եղած թագաւորի մը վերադարձը, անոր թշնամական արարքներուն վաւերացումը պիտի նըկատուի ... Եթէ Կոստանդին վերադառնայ, Յունաստանի եւ Դաշնակիցներուն յարաբերութեանց միջեւ նոր ու աննպաստ կացութիւն մը պիտի ստեղծուի ու այդ պարագային պետութիւնները պիտի վերապահեն իրենց գործելու ազատութիւնը»:

Այս ազդարարութիւնը Յունաստանի ընտրող բազմութիւններուն հասցուա՞ծ էր. յայտնի չէ: Հանրաքուէն տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 5ին եւ ժողովուրդը ջախջախիչ մեծամասնութիւնով պահանջեց Կոստանդինի վերադարձը: Ու քանի մը շաբաթ ետքը, արքայական ընտանիքը Յունաստան կը հասնէր մեծ պատիւներով:

Լոյտ Ճորճ, որ «միշտ հաւատարիմ կը մնար իր անհատական տեսակէտներուն», չկորսնցուց իր պաղարիւնը եւ դեկտ. 22ին յայտարարեց թէ Կոստանդինի վերադարձը չէր կրնար վընասել Անգլիոյ եւ Յունաստանի բարեկամական յարաբերութեանց: Յոյն ժողովուրդին բարեկամութիւնը կենսական է մեզի համար աշխարհի այդ կէտին վրայ, կ'ըսէր ան:

Այս յայտարարութիւնը հաճելի չէր Ֆրանսայի համար: Հետեւաբար Փարիզի ղեկավարները որոշեցին որ եթէ Լոյտ Ճորճ աջակցութիւն ցոյց տար Կոստանդինին, իրենք ալ իրաւունք պիտի ունենային բարեկամութիւն հաստատելու Թուրքերուն հետ:

×

Ֆրանսա ու Իտալիա լքեցին Յունաստանը: Ու Լոյտ Ճորճ անմիջապէս հասկցաւ որ Կոստանդինի վերադարձէն յետոյ Սեւրի դաշնագրին ամբողջական գործադրութիւնը անկարելի էր այլ եւս:

Անգլիոյ վարչապետը լորտ Քըրզընի ուղղուած անձնական նամակի մը մէջ կը գրէր հետեւեալ տողերը այդ թուականէն մօտ երկու տարի յետոյ (15 սեպտ. 1922).—

«Այն վայրկեանէն սկսեալ երբ Յունաստան Վենիզէլոսը տապալեց ու իր ճակատագիրը Կոստանդինի յանձնեց, հասկցայ որ յունապաստ ուղղութիւն մը Անատոլուի մէջ՝ դատապարտուած էր եւ ձեզի հետ ես ալ համաձայն էի որ լաւագոյն աշխատանքը զոր կրնայինք կատարել այնտեղ, պիտի ըլլար տեսակ մը ապահովութիւն ստեղծել քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց համար»:

Այդ դժուարին պայմաններուն մէջ էր որ Լոյտ Ճորճ Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ(*) (21 փետրուարէն մարտ 14, 1921) առաջարկեց բարեփոխումներ կատարել Սեւրի դաշնագրին մէջ: Զինուորական յօդուածները պիտի փոխուէին ի նպաստ Թուրքիոյ, Իզմիրի շրջանը, քրիստոնեայ կառավարիչով մը, տեղական ինքնավարութիւն պիտի ստանար՝ Թուրքիոյ տիրապետութեան տակ, Պոլիսը պիտի պարպուէր, պայմանաւ որ Թուրքերը «հաւանէին դադրեցնել Հայերու ջարդը», եւ Նեղուցներու Յանձնաժողովին նախագահութիւնը պիտի տրուէր Թուրքի մը:

Թէ Կոստանդին Թագաւորը եւ թէ Մ. Քէմալ մերժեցին այդ բարեփոխումները:

Մուսթաֆա Քէմալ նախորդ տարուան պարտութենէն յետոյ, որոշ առաւելութիւններ ձեռք բերած էր զինուորական եւ քաղաքական տեսակէտներով: Նախ եւ առաջ, Վենիզէլոսի անկումը շատ նպաստաւոր էր դատին համար: Երկրորդ՝ Սեւրի դաշնագիրը աւելցուցած էր իր կուսակիցներուն համրանքը եւ ապստամբական շարժումը հետզհետէ կը ծաւալէր: Երրորդ՝ խորհրդային Ռուսաստանը նիւթապէս ու բարոյապէս կ'օժանդակէր ապագայ Գազիին:

Մինչեւ 1920 օգոստոս Թուրքիա եւ Ռուսիա ապաւինած էին միայն Սեւ ծովու հաղորդակցութեանց միջոցներուն: Բայց չէ՞ որ Դաշնակիցներու ծովային ուժը շատ մեծ էր այդ շրջանին. ի՞նչ ապահովութիւններ ունէին իրենք Սեւ ծովը ազատ պահելու համար: Ստիպուած էին նոր ճամբաներու մասին մտածել: Ուրեմն Սեւրի դաշնագրին ստորագրութեան օրն իսկ Օգոստոս 10ին ռուսական բանակը «յարձակեցաւ Հայաստանի վրայ» (ականջը խօսի Ռամկավարներուն... Ժ. Մ.): «Սեպտեմբեր 20ին Քեազիմ Գարա Պէքիր փաշան գործակցեցաւ արեւմուտքէն եւ գրաւեց Կարսն ու Արտահանը»: Այսպէսով Թուրքերը ցամաքէն հաղորդակցութիւն հաստատեցին խորհրդային Ռուսիոյ հետ: 1921ի մարտ 16ին (Լոնտոնի խորհրդաժողովէն հինգ օր առաջ) Թուրքիա եւ Ռուսաստան «դաշնագիր» մը ստորագրեցին: Այդ թուականէն շատ առաջ ալ Մուսթաֆա Քէմալ գիտէր թէ ռազմամթերք պիտի ստանար Ռուսաստանէն. ուրեմն շատ բնական էր որ պիտի մերժէր Լոնտոնի մէջ իրեն առաջարկուած պայմանները»:

Յետո՞յ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Հայ ժողովուրդին անունով այդ խորհրդաժողովին ներկայացան Պօղոս Նուպար փաշան եւ Աւետիս Ահարոնեան: Այդ շրջանին Լոնտոն կը գտնուէին նաեւ Ա. Խատիսեան, Արմէն-Գարօ, Ս. Արարատեան, Զօր. Սեպուհ, ինչպէս նաեւ Զօր. Բագրատունի:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՄԱԼԽԱՍԻ ''ԶԱՐԹՕՆՔ,,Ը

(ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐ, ՏՊ. «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»)

Եթէ հայ իրականութեան անծանօթ մէկը կարդայ Մալխասի գիրքը (հինգ հատոր), անպայման զայն պիտի համարէ արկածախնդրական յաջող վէպ մը: Այնինչ, երբ մօտէն ուսումնասիրենք վերջին կէս դարու մեր յեղափոխական շարժումներու պատմութիւնը եւ կարդանք հայ յեղափոխական կեանքէն դրուագներ, կը տեսնենք, որ «Զարթօնք»ի հինգ հատորները միայն գեղարուեստական ու վիպական պատմութիւնն են այդ դէպքերու: Հանճարեղ Րաֆֆիի երեւակայած ու ստեղծագործած տիպարները արդէն իրական կեանքի մէջ լեցուն են: Եւ բազմաթիւ Կարօներու եւ Ասլաններու կեանքն ու գործն է, որ մեծ վարպետութեամբ կը նկարագրէ Մալխասը:

Թէեւ Մալխասի վէպին մէջ կատարուած դէպքերն ու գործող դէմքերը բոլորն ալ իրական կեանքէ են առնուած, բայց անոր գիրքը պատմութիւն չէ: «Զարթօնք»ի հետաքրքրութիւնը եւ արժէքը ճիշդ անոր մէջ է, որ հոն ներկայացուած տիպարներն ու նկարագրուած դէպքերը մեծ մասամբ իրականութիւն են եւ որոշ չափով ծանօթ ընթերցողին: Սակայն, հեղինակը կրցած է այնքան յաջող եւ շընորհալի կերպով ներկայացնել այդ բոլորը, որ ընթերցողը չուզեր այլեւս վէպէն զատուիլ, մինչեւ որ չաւարտի անոր ընթերցումը:

Մեզ ծանօթ են յեղափոխական բազմաթիւ դէպքերու եւ կռիւներու պատմութիւնը եւ գործիչներու կեանքը: Սակայն անծանօթ են մնացած դերակատարներու անձնական կեանքը — ներքնաշխարհը: Մալխասը վարպետ վիրաբոյժի մը նման կը ճեղքէ անոնց կուրծքը եւ դուրս կը հանէ սիրտն ու հոգին: Յեղափոխականի դիմակի տակէն դուրս կ'ելլէ մարդը, իր մարդկային զգացումներով եւ ապրումներով, մտածումներով ու տուայտանքներով: Ու այնքան բնական ու իրական, որ ուղղակի հիացում կը պատճառէ: Հեղինակի տեսողութենէն չէ վրիպած ոչ մէկ մանրամասնութիւն եւ սրտի ու հոգիի անկիւններու մէջ ծածկուած այդ մանրամասնութիւններն են, որ կուտան մարդուն իսկական պատկերը: «Զարթօնք»ի գլխաւոր դերակատարներէն է նաեւ զանգուածը, ժողովուրդը: Այստեղ ալ, մանր մունր նկարագրութիւններու մէջ, Մալխաս կրցած է ներկայացնել ժողովուրդը իր բացասական ու դրական բոլոր կողմերով: Եւ վէպին մէջ ժողովուրդը ոչ թէ կը ներկայացնէ այն խորքը, ուր կը գործեն գլխաւոր դերակատարները, այլ ինքը ժողովուրդն ալ գործօն դէմքերէն մէկն է: Հեղինակին վարպետութիւնը այստեղ ալ բացայայտ է:

Մալխասի տիպարները միայն յեղափոխական ղեկավարներ չեն: Համեստ գործիչներն ու զինուորները — մեր անյայտ հերոսները — կը վերակենդանանան հեղինակի գրչի տակ իրենց ամբողջ հասակով ու նկարագիրով: Առանձնապէս այստեղ աչքի կը զարնէ Մալխասի վարպետութիւնը: «Զարթօնք»ի Քանաքեռցի Յակոբն ու Թոփալ Սատանան, Առիւծ Գեւոն ու Զօփուր Արտիւշը հոյակապ տիպարներ են: Առիւծ Գեւոն գեղեցիկ գիւտ մըն է մեր գրականութեան մէջ եւ պատիւ կը բերէ հեղինակին:

Մալխասը նաեւ ոչ պակաս յաջող կենցաղագիր է: Թիֆլիզեցի քաղքենիի, Երեւանի նահանգի գեղջուկի, Վասպուրականի գաւառի ու քաղքի Հայու ընտանեկան կեանքն ու կենցաղն այնքան հարազատ ու ճշգրիտ կը ներկայացնէ, որ ուղղակի զարմանք կը պատճառեն: Ով որ ծանօթ է հայ կենցաղին, անկարելի է որ չհամաձայնի հեղինակին հետ:

Իսկ փէտայական կռիւներու նկարագրութիւնը, յեղափոխականներու դաւադիր աշխատանքը, զէնքի ու գըրականութեան փոխադրական գործը, ձերբակալութեան ու բանտային կեանքի պատկերները, գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ տեղի ունեցած գաղտնի ժողովները, մարտական խումբերու ճամբորդութիւնն ու պատսպարումը, ահաբեկումներն ու ոստիկանական հետապնդումները, Քիւրտերն ու Քրտուհիները, ոստիկաններն ու ջարդարարները, դատավարութեան ու կախաղանի տեսարանները,— այդ բոլորի նկարագրութիւնը վեր է գնահատանքէ: Չէ, իրօք որ Մալխասը շատ վարպետ գրող է:

Մարդկային հոգեբանութիւնը «Զարթօնք»ի առանցքը կը կազմէ: Մալխասը երեւակայական տիպարներ չէ ստեղծած: Բոլոր հերոսներն ու հերոսուհիներն առնուած են կեանքէն: Բնական է, որ հեղինակն աւելի ըզգոյշ եւ ճշգրիտ պիտի ըլլայ իր նկարագրութիւններու մէջ: Չչափազանցել, ծայրայեղութիւններու մէջ չիյնալ, շատ չտարուիլ ու անբնական չդարձնել տիպարները,— մէկ խօսքով պահպանել չափի զգացումը: Շատ չնչին բացառութեամբ, Մալխասը յաջողած է այս մարզին մէջ: Մանաւանդ զգացումներու աշխարհը հեղինակի տարերքը կը կազմեն: Ան հմուտ մասնագէտի մը նման կը քակէ մարդկային սրտի բոլոր թելերը:

Վէպը կը սկսի Կովկասի մայրաքաղաք Թիֆլիսի մէջ, գործողութիւնը Ալեքսանդրապոլի ու Երեւանի վրայով Պարսկաստանի գիծէն կ'անցնի Երկիր ու կը կեդրոնանայ Վասպուրականի եւ, գլխաւորաբար՝ Վանի մէջ: Հերոսները բեմ կ'իջնեն հայ եկեղեցական կալուածներու գրաւման նախօրէին եւ իրենց գործունէութեամբ ու ներքնաշխարհով կը ծաւալին մինչեւ Օսմանեան սահմանադրութիւն:

Հեղինակը յառաջաբանին մէջ գըրքին թերի կողմերը մատնանշելով, ցաւ կը յայտնէ, որ « լայն տեղ չեն գտած հայ – թաթարական կռիւները, Պարսկաստանի յեղափոխական գործունէութիւնը, պէտք եղածին չափ կանգ չէ առած Թուրք եւ քիւրտ հարեւան ժողովուրդներու վրայ »:

Ըստ իս, այդ բոլոր ոչ թէ թերացում, այլ գրքի առաւելութիւնը պէտք է սեպել: Եթէ հեղինակը փորձէր իր վէպին մէջ համապարփակել յեղափոխական գործունէութեան բոլոր վայրերը եւ տարբերը, վէպը իր բուն նըպատակին չէր ծառայեր: Այն ժամանակ կը դառնար բռնազբօսիկ պատմութիւն մը եւ լայնածաւալ գործողութիւններու մէջ թերեւս դերակատարները հալէին ու մանրատուէին եւ, այդպիսով, գիրքը իր հմայքը եւ վիպական արժէքը կորսնցնէր:

Ընդհակառակն, գիրքը ունի իրական թերութիւն մը: Այն, որ չէ ամբողջացած ու կը մնայ շարունակելի: Հեղինակը կը յայտնէ, որ շուտով լոյս պիտի ընծայէ երկհատոր « Լուսաղէմին» գիրքը, ուր ընթերցողը կը գտնէ « Զարթօնք »ի շարունակութիւնը:

Ցանկանք, որ Մալխասը յաջողի իր նպատակին մէջ եւ, որ գլխաւորն է, ամբողջացնէ վէպը: Եթէ ոչ՝ հեղինակը վտանգաւոր ընթացքի մէջ կրնայ գտնուիլ — վէպը ձգձգել եւ հասցնել մինչեւ մեր օրերը: Մեր կարծիքով, յեղափոխական պատմութիւնը միջոց պէտք է ծառայէ զարգացնելու հերոսներու վիպական կեանքը: Իսկ եթէ վէպը միջոց պիտի ծառայէ յեղափոխութեան պատմութիւնը տալու համար, այն ատեն, անշուշտ կրկնութիւններու մէջ պիտի իյնայ եւ գիրքը շատ բան պիտի կորսնցնէ իր հմայքէն: Մանաւանդ, որ Մալխասը յաջողած է իր հերոսներուն լրիւ նկարագիրը տալ:

Ահա վէպին բովանդակութիւնը.—

Թիֆլիսի գիմնազիոնի վերջին դասարանի աշակերտ Վարդանը գաղտնի ընկերութեան անդամ է եւ սիրահարած ռուսացած հարուստ հայ օրիորդ՝ Սոնիայի հետ: Բանտարկեալ մը փախցնելու գործին մէջ Վարդանը կը ստանայ իր յեղափոխական մկրտութիւնը եւ, այնուհետեւ արագօրէն կը յառաջանայ անոր յեղափոխական ասպարէզը: Երեւանի մէջ կը կատարէ ահաբեկում եւ ապա կ'անցնի երկիր: Արաքս գետը անցած ատեն, հրաշքով կ'ազատի պայթումի մը ատեն ստոյգ մահէն եւ երկիր կը մտնէ այլանդակուած ու անճանաչելի դէմքով: Իր հարազատներու եւ Սոնիայի համար, սակայն, Վարդանը մեռած է: Վարդան ինքն ալ չի հերքեր իր մահուան լուրը եւ հրաժարելով անցեալէն ու անձնական կեանքէն, ամբողջովին, Լեւոն անունով, կը նուիրուի յեղափոխական գործունէութեան:

Վարդանի դեռ Թիֆլիս եղած ատեն Սոնիան կը լքէ զայն ու կը նշանուի ռուս իշխանի մը հետ: Ռուսերու հայատեաց քաղաքականութիւնը եւ Վարդանի մահուան լուրը տակն ու վրայ կ'ընեն Սոնիայի ներքնաշխարհը եւ, աստիճանաբար, կերպարանափոխուելով, ան կը դառնայ հայրենասէր Հայուհի ու, բարձրագոյն կըրթութիւնն աւարտելով, կը մեկնի Վան՝ ազգին ծառայելու ցանկութեամբ: Իսկ թէ ինչ պայմաններու մէջ տեղի կ'ունենայ Լեւոնի եւ Սոնիայի հանդիպումը եւ ինչպէս կը զատուին իրարմէ, այդ արդէն ընթերցողը կը գտնէ գրքին մէջ:

Գլխաւոր այս երկու դերակատարներու շուրջ կը դառնան նաեւ բազմաթիւ կարեւոր եւ երկրորդական անձեր, որոնց իւրաքանչիւրին կեանքը կրնար առանձին վէպի մը նիւթ ծառայել: Եւ բոլորն ալ ներկայացուած են բնական, յաջող եւ հետաքրքրական:

« Յեղափոխութիւնը իր էութեամբ բարդ մեքենականութիւն մը ունի, կ'ըսէ Մալխասը, հոս՝ անիւ մը, հոլովակ մը, օճախ մը, շարժիչ ուժ մը, եւ սակայն, եթէ անոնցմէ ոմանք բացայայտ կ'երեւին, կան որ թաքնուած ստամնաւոր պտուտակներ են, անյայտ մնացած, բայց խիստ կարեւոր »:

« Զարթօնք »ը կը ճշդէ ու կը ներկայացնէ իւրաքանչիւր անիւի, պըտուտակի եւ օճախի դերն ու գործը: Եւ այդ բոլորին շարժիչ ուժ ներկայացնող՝ Վահէ, Լեւոն, Գէորգ, Գիձա, Մելօ, Գալուստ՝ Պատմաւեանի գլխաւորութեամբ: Ու այդ թոհ ու բոհին մէջ՝ Լեւոնի եւ Սոնիայի սիրային տռամը...

Մալխասի գրքին մեծագոյն առաւելութիւնը՝ հեղինակին համեստութիւնն է: Հեղինակը չի ձգտիր գործեան հանգոյցներ քակել եւ փիլիսոփայական խրթին հարցեր լուծել: «Զարթօնք»ի հինգ հատորներուն մէջ հեղինակը շատ քիչ անգամներ կ'երեւայ եւ միշտ ալ սուր, անվրէպ ու յաջող դիտողութիւններով: Բնութեան նկարագրութիւններն ալ պարզ ու անպաճոյճ են: Կը նկարագրէ այն, ինչ որ տեսած են իր աչքերը, առանց բանաստեղծական գեղգեղանքներու եւ բառակոյտերու: Հեղինակը ձգած է, որ հերոսներու զգացումներու արտայայտութիւններն ու կատարած գործերը խօսին իրեն փոխարէն:

Մանաւանդ, որ Մալխասը շատ սուր դիտող աչք ունի: Անոր տեսողութենէն չեն վրիպած ոչ մէկ մանրամասնութիւն:

Գալով գրքին գեղարուեստական արժէքին, պէտք է նկատի ունենալ, որ Մալխասը ոչ գրագէտ է, ոչ բանաստեղծ: Պարզ եւ համեստ, բայց եւ տաղանդաւոր նկարագրող մըն է: Դէպի եթեր չի սաւառնիր եւ անդունդներն ալ չի գլորիր: Կեանքին հետ համընթաց կը քալէ ու գրի կ'առնէ ինչ որ կը տեսնէ ու կը դիտէ: Սակայն շատ համով հոտով եւ լաւ ձեւով:

Ճիշդ այսպիսի գրքի մը կարիքը կը զգացուէր: Բովանդակութիւնն ու գրելու ձեւը իրար կը լրացնեն՝ «Զարթօնք»ը հաճելի ու դիւրընթեռնելի դարձնելու համար:

Ամէն երիտասարդ պէտք է որ անպայման կարդայ այս գիրքը:

ԱՇՈՏ – ԱՐՇԻՐՈՒ

Օտար աշխատաւորները Ֆրանսայի մէջ

«Փըթի – Փարիզիէն» թերթը կը գրէ թէ Սէնի նահանգը իրապէս կը ... ռապի գործազրկութեան տագնապ... Փարիզի հարկատուները կը տրտնջեն որ այս տագնապը ծանր կ'ազդէ իրենց վրայ՝ ենթարկուելով նոր-նոր զոհողութիւններու: Փարիզի քաղաքապետական խորհրդականներէն Ժան Ֆէրրանտի, նկատելով որ գործազրկութեան այս տագնապը կը ծանրանայ օտար աշխատաւորներու խուժումով Սէնի նահանգին մէջ, դիմած է Փարիզի ոստիկանական վերատեսուչին, ճշդելու համար թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ'առնուին օտար աշխատաւորներու մասին: Օրինակ, Լեհաստանի մէջ կը գործէ մասնաւոր մարմին մը, որ պաշտօն ունի օտար աշխատաւորներ բերել Ֆրանսա: Այսպէս, ամէն ամիս այս ընկերութիւնը շոգեկառքերով լեհ աշխատաւորներ եւ աշխատաւորուհիներ կը բերէ. ... Մայիսին Ֆրանսա բերաւ 357 լեհ գործաւորներ, 15 Մայիսին՝ 371 գործաւորներ: Ֆէրրանտի հարցուց ... ոստիկանական վերատեսուչին թէ ... օտար աշխատաւորները չե՞ն ծանրացներ միթէ Սէն նահանգի գործազրկութեան տագնապը: Վերատեսուչը պատասխանեց.— Օտարականները որոնք Ֆրանսա կը մտնեն աշխատելու նպատակով, պարտաւոր են աշխատանքի պայմանագրութիւն մը ներկայացնել եւ Աշխատանքի նախարարութենէն արտօնութիւն ստանալ: Ոստիկանական վերատեսչութիւնը չի խառնուիր այդ գործին: Ոչ ալ իրաւասու է արգիլել պայմանաւորուած օտար աշխատաւորներու մուտքը ֆրանսական հողէն ներս:

Եւ սակայն, երբ օտար աշխատաւորները կու գան Սէնի նահանգը, ... պարտականութիւնն է քննել թէ ... ձեւով արտօնութիւն ստացած են: Եթէ Սէնի նահանգը ... արտօնուած են, իրենցմէ կը պահանջենք հայթայթել օրինական ինքնութեան թուղթերը, իր պարագան կար-բարակ քննելէ վերջ:

Իսկ երբ Աշխատանքի նախարար...

...թեան կողմէ որ եւ է արտօնագիր չունին, կը մերժենք բնակութեան իրաւունք տալ ֆրանսական հողին վրայ: Հրաման կը տրուի իրենց մեկնիլ անմիջապէս դէպի սահմանագլուխ: Այսպիսի հրաման ստացան, անցեալ տարի, 3000 հոգի, պարզապէս այս պատճառաբանութեամբ: Երբ օտարականները չեն հնազանդիր այս հրամանին, այն ատեն կը վտարուին ներքին նախարարութեան խողովակով:

Գալով այն հարցին թէ արտասահմանէն ամսէ ամիս հասնող աշխատաւորները ծանր կ'ազդեն Սէնի նահանգին գործազրկութեան տագնապին վրայ, ոստիկանական վերատեսուչը հարկ տեսած է այդ հարցը յանձնել ներքին եւ աշխատանքի նախարարութեանց նկատառման:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ

Ժամհուրիէթի մէկ աշխատակիցը գրել կուտայ.— Կրնանք ըսել որ Թուրքերէն գիտնան եւ խօսին բոլոր հայրենակիցները զորս մեր հիմնական օրէնքը Թուրք կը համարի, առանց կրօնքի եւ ցեղի խտրութեան, եւ առանց վնասելու անոնց փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն: Ասիկա պահանջելը Թուրք հայրենիքին եւ ազգին բացայայտ իրաւունքն է:

Հայը թող բնաւ չզրկուի իր մայրենի լեզուէն՝ հայերէնէն: Յոյնը թող չմէ իր յունարէնը: Եահուտին եթէ կ'ուզէ, թող սպաներէնէն զատ չինաէն ալ աւելցնէ իր չգիտցած եբրայերէնին վրայ: Որ եւ է խօսք չունինք երեք ցեղերու տուներուն կամ եկեղեցիներու պաշտամունքին: Բայց Թուրք հանրապետութիւնը կրնայ պահանջել որ ամէն Թուրք հայրենակից անպայման Թուրքերէն գիտնայ եւ Թուրքերէն խօսի: Ասիկա մեծամասնութեան իրաւունքն է, հայրենիքին եւ ազգին իրաւունքն է:

Հայերը մեծ մասով Թուրքերէն գիտեն եւ կը խօսին: Երբ ընդունուի սկզբունքին կարեւորութիւնը, մեր այս հայրենակիցներուն համար լեզուական տեսակէտով ոեւէ դժուարութիւն չկայ թրքութեան պատշաճելու:

Տակաւին Թուրքերէն չգիտցող Յոյներ կան: Անոնց ալ պէտք է յիշեցնել որ պայմաններուն յարմարելու անհրաժեշտութիւնը:

Գալով Եահուտիներուն, շատ աւելի բաներ յիշեցնելու է անոնց: Այս հայրենակիցները, որոնք զիրենք վտարող երկրին (Սպանիա) լեզուն գործածելու տարօրինակութիւնը կը պարզեն, երբ սպաներէնին չհաւնին, առանց Թուրքերէնին մօտենալու՝ աւելի օտար լեզուի մը կ'անցնին, ինչ որ զարմանալի է եւ ուշագրաւ: Թող եբրայեցերէն սորվին, թող արդիական լեզուներէ իրենց ուզածը աւելցնեն անոր վրայ, եւ բնաւ չենք ուզեր: Բայց անոնց կարգին թող հաւնին չանտեսել Թուրքերէնը: Վերջ ի վերջոյ, եթէ այս անտեսումը շարունակուի ուշագրաւ յամառութեամբ մը, կը վախնանք որ կը վնասէ ընկերային կեանքի ներդաշնակութեան:

Մէկ խօսքով, ամբողջ անկեղծութեամբ եւ լրջութեամբ կը յանձնարարենք որ Թուրքերէն չգիտցող Թուրքերը լրացնեն այս պակասը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ՓՈՂՈՑ ԻՋԱԻ

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ (13 սեպտ.).—

— «Ասկէ առաջ պլօքի թերթերը գրած էին թէ ըստ Բարեգործականի ծրագրին, ազգայնական ուսուցիչները պիտի հեռացուէին ազգային վարժարաններէն եւ անոնց տեղ պիտի հրաւիրուէին խորհրդային համակիր ուսուցիչներ:

Աթէնքի մէջ այս ծրագիրը յաջողցնելու համար, քանի մը օր առաջ, ժողով գումարուած է Հին Ֆալիրօ, առաջնորդ Մազլըմեանի բնակարանը, ուր ներկայ եղած են հնչակեան Թափթփուքներ եւ Բարեգործականճիներ: Հոն տրուած որոշումները արդէն սկսած են գործադրուիլ:

Փիրէի ազգային վարժարանի ուսուցիչներէն ընկ. Զաքար Զաքարեանը հեռացնելու համար, առաջարկած են անոր ստորագրել հրաժարական Հ. Կ. Խաչէն եւ Դաշնակցութենէն: Միեւնոյն ձեւի ստորնացուցիչ առաջարկ մը ըրած են ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեանին, զոր կը խաբէին ամիսներէ ի վեր թէ պաշտօնի պիտի կանչէին զինքը: Իսկ միւս կողմէ իբրեւ երկրորդ տնօրէն նշանակած են Արիս Գալֆայեանը, զոր Փոքինիացիները հեռացուցին, որովհետեւ իրենց զաւակներուն համայնավարական երգեր սորվեցուցած էր, նոյն իսկ ուսուցիչներու դպրոց այցելութեան պատճառ ըլլալով: Հակառակ հնչակեաններու եւ առաջնորդին սպառնալիքներուն, Փոքինիացիները կորուկ կերպով մերժած են Գալֆայեանը, որ հիմա իբր կատարեալ փորձանք կը զրկուի Փիրէի ազգային վարժարանը: Անոր հետ միասին նաեւ ռամկավար եւ հնչակ ուրիշ Թափթփուքներ:

Բարեգործականը, միեւնոյն ծրագրով, Լիփազմայի ազգային վարժարանին իբրեւ տնօրէն ուզած է պարտադրել Արմենակ Տէր Յակոբեանը, պահանջելով նոյն ատեն դպրոցէն հեռացնել Դաշնակցական ուսուցիչ Սեդրակ Գոհարունին: Հակառակ պարագային, յայտարարած է Բարեգործականի մանկլաւիկ Կիւլպէնկը, Բարեգործականը պիտի դադրեցնէ իր նիւթական աջակցութիւնը: Թաղեցիները խորապէս զայրացած Բարեգործականի տմարդի արարքներէն, պահանջած են թաղականութենէն չենթարկուիլ ստորնացուցիչ պարտադրութիւններու: Կ'իմանանք թէ Լիփազմայի թաղականութիւնը վերահաստատած է նախորդ ուսուցչութիւնը:

Բարեգործականը յունահայ վարժարաններու մէջ ազգայնական ոգիին դէմ պայքարելու եւ խորհրդային համակրութիւն ապահովելու համար, իբր կրթական քննիչ նշանակած է Դաշնակցութենէն վտարուած Վահէ Բագրեւանդեանը եւ Կորնթոսի որբերուն խիստ ծանօթ Խանիկեանը:

Շրջաններու մէջ մեծ վրդովում առաջ բերած են վրան բաց այս խայտառակութիւնները: Քիչ են այն վարժարանները, որոնք կ'ենթարկուին այս ստոր կարգադրութիւններուն: Իսկ ժողովուրդին մէջ ուժեղ հոսանք կայ պոյքոթի ենթարկելու այն վարժարանները, որոնք օճախ կը դառնան խարական ոգիի»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

— oo —

ԽՄԲ.— Պուլկար փրոֆ. Կէնով կը գրէ այս խորագրին տակ, Սոֆիայի Զօրա թերթին մէջ (12 սեպտ.).—

Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայ նստաշրջանին, Թուրքիա պիտի պահանջէ որ խորհուրդին պարապ աթոռներէն մէկը իրեն տրուի: Էնկիւրիի կառավարութեան այս պահանջը, կասկած չկայ, որ շատ մը երկիրներու ընդդիմութեանը պիտի բախի, որովհետեւ, ամէն պետութիւն, որ կարելիութիւն ունի, ինքզինքը թեկնածու կը դնէ, քանի որ խորհուրդի անդամակցութիւնը նկատելի նախընտրութիւն կուտայ այն երկրին որ զայն ձեռք կը ձգէ: Խորհուրդը ամենակարեւոր դերը կը կատարէ Ժընեւի հաստատութեան մէջ: Կարեւոր հարցերը կը յարուցուին ու յաճախ կը լուծուին իր կողմէ: Երեւան կուգայ, ուրեմն, թէ որքան կարեւոր է՝ պետութեան մը համար՝ ձեռք ձգել գոնէ միամեայ մասնակցութիւն մը անոր:

Թուրքիոյ համար սակայն պիտի ըլլար մասնաւոր պատիւ մը, մանաւանդ որ ան դեռ երկու տարի առաջ մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Բայց, անկախ ասկէ, Թուրքիա կրնար աւելի մեծ յաջողութեամբ յարուցանել կարգ մը խնդիրներ որոնք զինքը կը հետաքրքրեն:

Ամէն բանէ առաջ, այս անհանդարտ ժամանակներուս, Թուրքիա եւս մտահոգ է իր սպառազինութեամբ: Անցեալ ամառ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ապրեցաւ նոյն իսկ բաւական տենդագին օրեր՝ այդ տեսակէտէն: Անոր առիթ տուաւ անցեալ գարնան Իտալիոյ կողմէ սկսուած սպառազինումն ու պաշտպանութիւնը Երկոտասան կղզիներուն եւ քանի մը հատուածները Մուսոլինիի ճառին, որ կարծես նկատի ունէր Անատոլուի մէջ թրքական որոշ հողամասեր: Միանգամայն, Իտալիա շինութեան յանձնեց երկու հսկայական մարտանաւեր, որոնց խիտաքանակը 35.000 թօնոնոց,— գերազանց տարողութիւնը, որ արտօնած է Ուաշինկթընի 1922ի համաձայնագիրը: Իտալիա, այս երկու հսկայական նաւերու շինութեամբ կը գլէ Ֆրանսան, որուն «Տէօնքէրկ»ը նոյն իսկ 30.000 թօնօ չունի, ու կը մրցի Անգլիոյ հետ, որ երկու մարտանաւեր ունի 35.000 թօնոնոց, «Նէօլսն» եւ «Րօտնի», իսկ մէկ հատ 40.000 թօնոնոց,— «Հուտ»ը:

Այս պայմաններուն տակ, Թուրքիա սկսաւ տենդագին սպառազինուիլ: Գործավարներու Խորհուրդը, յաջորդական նիստերով, նախագահութեամբ Քէմալ փաշայի եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Ժողովի նախագահ Քեազիմ, սպայակոյտի պետ Ֆէվզի փաշաներու եւ կառավարական կուսակցութեան քարտուղար Րէճիպ պէյի, ընդունեց պաշտպանութեան մանրամասն ծրագիր մը անոր իրագործման միջոցները փնտռելով: Այդ ծրագիրը կը նախատեսէ ուժ տալ ցամաքային բանակին եւ նաւատորմիղին, մանաւանդ ընդծովեայ եւ թեթեւ մարտանաւերու, որոնք այնքան պէտք են երկրին պաշտպանութեանը համար, ինչպէս նաեւ օդանաւային տորմիղին զօրացման: Էնկիւրիի կառավարութիւնը չի վարանիր աւելցնել Թուրք հարկատուներու բեռ 20 միլիոն թրքական ոսկիի գումարով մը, իրականացնելու համար բանակին պէտքերը ու երկրին պաշտպանութիւնը, որոնց համար ծախքերը այս տարի 10—54 միլիոն ոսկի կ'աւելնան:

Բայց, թրքական պաշտպանութիւնը, ներկայ վիճակին մէջ, որ ստեղծուած է Լոզանի դաշնագրով, տկար կողմ մը ունի,— Նեղուցներու զինաթափութիւնը: Դաշնագիրը չարտօներ Վոսփորի եւ Տարտանէլի սպառազինումը, նուիրականացնելով այն սկզբունքը թէ՝ ամէն ժամանակի համար արտօնուած է բոլոր պետութեանց մարտանաւերուն անցքը: Հետեւապէս ինչպէս Մարմարա, նոյնպէս եւ Սեւ ծովը կը մնան բաց, իբրեւ հակադրութիւն անցեալին, երբ, 1841ի Լոնտոնի խորհրդաժողովին որոշումով, անոնք փակ կը մնային Բ. Դրան ձեռքին մէջ: Այս ձեւով, յիշեալ ծովերուն թրքական ինչպէս նաեւ ռուսական եզերքները կը մնան բաց՝ արեւմտեան պետութեանց տորմիղներու յարձակման առջեւ:

Իրականին մէջ, Լոզանի խորհրդաժողովը ընդունեց անգլիական տեսակէտ՝ Նեղուցներու մասին: Այսօր, անգլիական տորմիղը կրնայ մտնել Սեւ ծով, ինչպէս որ երեք տարի առաջ Ռուսիա Պալթիկ ծովէն Սեւ ծով հանեց երկու նաւեր,— «Փրոֆինթէրն»ը եւ «Փարիժքիա Քոմունար»ը, բայց, ատոնք հեռաւոր հակակշռում մը իսկ չեն այն ծովային ուժերուն դէմ, զորս Անգլիա ի հարկին կրնայ հոն զրկել:

Թուրքիա, որուն ծովային խարիսխը Իզմիտն է, մասնաւորապէս Մարմարա ծովուն մէջ խոցելի է: Այդ պատճառաւ է որ Րիւշտի պէյ զինաթափութեան խորհրդաժողովին, թէեւ վերապահօրէն, առաջարկեց վերցնել այն սահմանափակումները, զորս Լոնտոնի դաշնագիրը կը նախատեսէ Նեղուցներու եւ Թրակիոյ սպառազինման մասին:

Անգլիա, սակայն, դուրս եկաւ ուրիշ առաջարկով մը, որ աւելի կը ծանրացնէ Թուրքիոյ կացութիւնը: Լոզանի դաշնագիրը Նեղուցներու պաշտպանութիւնը կ'արտօնէ չարժուն թնդանօթներով: Անգլիա զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ բերաւ առաջարկ մը, որով կ'արգիլուի շարժուն ծանր հրետանիի գործածութիւնը, իսկ սակայն կը նշանակէր Նեղուցները թողուլ առանց ազդու պաշտպանութեան: Անգլիոյ բացառնալիքին առջեւ, Թուրքիա չյանդեց Նեղուցներու սպառազինման սահմանափակումը վերցնելու մասին:

Այս հարցերը ազդեցին նաեւ յոյնեւ-թուրք յարաբերութեանց վրայ: Աթէնքի մէջ ըմբռնեցին այն վտանգը, որուն կ'ենթարկուին, իբրեւ անոր զինակից, Թուրքիոյ դէմ մղուելիք պատերազմի մը պարագային: Վենիզէլոսի կողմէ քննադատութիւնները սկսան Պալքանեան ուխտին դէմ, որովհետեւ Յոյները չէին ցանկար յանձնառութիւն ունենալ կռիւի մը մէջ, որ Պալքաններէն դուրս պիտի մղուէր: Թուրքերը, ընդհակառակն, տեւապէս յիշեցուցին Յոյներուն իրենց այն պարտաւորութիւնները, որոնք կը բխին զինակցութեան դաշնագրէն եւ դաշնակցի պայմաններէն: Այս պարագան որոշ ցրտութիւն յառաջ բերաւ Էնկիւրիի եւ Աթէնքի միջեւ, ինչ որ չի կրնար ծածկուիլ ճառերով եւ այցելութիւններով:

Այս բոլորը չեն նշանակեր թէ Թուրքիա չի զիներ Տարտանէլը: Ան կը պատրաստուի որքան որ կարելի է: Աւելին: Ամէն ինչ կը վկայէ թէ Թուրքիա կ'ամրացնէ նաեւ Թրակիան: Եւ այս Ռուսիոյ հետ համաձայնութեամբ: Դեռ անցեալ տարի, Թուրք հանրապետութեան տասնամեակին, «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ» թերթը գրեց թէ այն ատեն ռուսական առաքելութիւնը ունէր բացառապէս ռազմագիտական հանգամանք: Ան այցելեց նաեւ Տարտանէլ:

Այս հարցերը կրնան կրկին դրուիլ Թուրքիոյ եւ, թերեւս, նաեւ Ռուսիոյ կողմէ, որ ջերմապէս շահագրգռուած է Նեղուցներով: Վերջինը, երբ ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, ձեռք պիտի ձգէ տեւական աթոռ մը՝ խորհուրդին մէջ: Եթէ Թուրքիան ալ մտնէ, իրենց նշանակութիւնը մեծ պիտի ըլլայ: Կասկածելի է, սակայն, որ Անգլիա պիտի արտօնէ այդ բանը, քանի որ այնքան շատ շահագրգռուած է Նեղուցներու հարցով, որովհետեւ անոնք մուտքն են Սեւ ծովու ուր այսօր կան 60.000 թօնօ ռուսական եւ 50.000 թօնօ թրքական մարտանաւեր, ընդդէմ ռումանական 90.000ի եւ բոլորովին ապազինուած Պուլկարիոյ: Եթէ Նեղուցները ամրացուին եւ փակուին, այդ վիճակը այդպէս պիտի մնայ, եւ Անգլիա ի վիճակի պիտի չըլլայ զայն փոխելու: Ու այն ատեն Ռուսիա անխոցելի պիտի մնայ:

Սպառազինուած թէեւ, այսուհանդերձ ինչ որ կ'ըլլայ Նեղուցներու եւ Թրակիոյ մէջ՝ չի կրնար չհետաքրքրել եւ մեզ, որ անմիջական դրացին ենք թէ մէկին եւ թէ միւսին:

ՄԱՄՈՒԼ

Զաւարճալին

Ս. Դ. Հնչակեանները իրենց վերջին համագումարին մէջ որոշեր են պատուիրակ մը ղրկել Մոսկուա կամ Երեւան, եւ «բանակցութիւններ վարելով հնչակեան կուսակցութիւնը իբրեւ ուրոյն անդամ, մասնաւոր պայմաններով Գ. Միջազգայինի անդամ գրել տալ»: Այս առթիւ «Բանուոր», Ամերիկայի հայ համայնավարներու օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (7 օգոստ.).

— «Այս լուրերը իմանալէ վերջ, կը տարուինք մտածելու որ եթէ այս օրհնուն ողջ ըլլար սպանիացի աշխարհահռչակ Սերվանտէսը, հաւատացէք որ նոր Տոն Քիշոտներու դասական տիպարներ պիտի գտնէր նուաճեկուած «կուսակցութեան» մը՝ հնչակեան կուսակցութեան ուղեկորոյս նաւապետներու — ղեկավարներուն մէջ:

Խե՛ղճ հնչակեան բանուորներ: Տակաւին որքան պիտի հանդուրժէք մէկ քանի բախտախնդիր լարախաղացներու, որոնք իրենց մակարոյծի գոյութիւնը պահել կարենալու համար, ձեզ կ'օրօրեն զանազան պատրանքներով:

Հնչակեան ղեկավարները Կոմունիստ Միջազգայնականի յայտագրին համակրելնուն համար չէ որ կը մօտենան անոր, այլ անոր վարկը կ'ուզեն վահան դարձնել իրենց հակայեղափոխական սոցիալ հայրենասիրական նպատակներուն:

Սակայն ի՞նչ կ'ուզեն հնչակեան ղեկավարները այսօր: Կ'ուզեն, որ Կոմինտերնը իրենց բարեյուսութեան վկայական մը տայ, նանչնայ զիրենք համակիր եւ թողու, որ ազատ կերպով կռուին հէնց Կոմինտերնի մաս կազմող կուսակցութիւններու դէմ, իրենց ապրած կապիտալիստական երկիրներուն մէջ:

Ի հարկէ, սա ալս հնչակեան մարքսիստական հոյակապ գիւտ է: Բայց ինչու Կոմինտերնը այս անսովոր զիջումը պէտք է ընէր հնչակեաններուն: Որովհետեւ հսկայ ո՞ւժ են: Ո՞վ կ'ուզեն խաբել այս ողորմելիները:

Ձե՞ն գիտեր, որ Կոմինտերնը որպէս միջազգային պրոլետարիատի յեղափոխական աչքն ու միտքը, կրնայ տեսնել ամէն բան եւ հասկնալ ամէն բան: Զորս ու կէս հնչակեաններո՞ւն հետ պէտք է բանակցէր եւ այն ալ զիջումներու յանձնառութեամբ, երբ անգլիական Անկախ Աշխատաւորական կուսակցութեան ղեկավարներու չերչիական նման սակարկութիւնները կտրուկ կերպով ետ մղեց դեռ երեկ՝ վեց ամիս առաջ, եւ պահանջեց անպայման միութիւն — միաձուլում:

Տարբեր չեն նաեւ հնչակեան ղեկավարներու «ձախ» դերասանութեան շարժառիթները: Ասոնք ալ, տեսնելով որ ամէն օր կ'այրի իրենց ոտքի տակի հողը, շարքերը կը յարին դէպի ձախ, այս յեղափոխական մակընթացութեան հեղեղին տակ չխեղդուելու փութկոտութեամբ, ձախ մանովրաներ կ'ընեն:

Հնչակեան աշխատաւոր շարքերը թող գիտնան այս եւ իրենց արիւն քրտինքով ձեռք բերած դրամները չվատնեն բախտախնդիրներ ապրեցնելու: Հնչակեան այսպէս կոչուած Օրդ. ընդհ. պատգամ. ժողովին տարբեր բախտ մը վիճակուած չէ, քան այն, որ ունեցաւ տարիներ առաջ Յունաստանի մէջ գումարուած Տրդ. պատգամ. ժողովը:

Հնչակեան աշխատաւոր ընկերներ, դասակարգային պայքարի սրման, պատերազմի եւ ֆաշիզմի վտանգի այս օրերուն, աւելորդ ժամանակ եւ դրամ մի՛ վատնէք: Մտէ՛ք պայքարին մէջ եւ ձեր տեղը գրաւեցէք յեղափոխական մարտի ճակատը այն բանակի շարքերը, որ իր կեանքով եւ գործով ապացուցած է իր վստահելիութիւնը: Կասկած չունինք, որ կը սիրէք Խ. Հայաստանը եւ Խ. Միութիւնը: Բայց վերացական սէրը, անկեղծ եւ սակայն սխալ խողովակներով արտայայտուած համակրանքը իրական արժէք մը չեն ներկայացներ: Հարկաւոր է գործնական աշխատանք եւ այդ գործնական աշխատանքը կարելի է կատարել միայն գործի կազմակերպութիւններուն մէջ: Միացէք ՀՕԿին եւ ՊՀԿսին, (պետ. հայ կարմիր խաչ)»...

Քարիւղի պայքար

1919էն ի վեր քարիւղի պատերազմ մը տեղի կ'ունենայ մեծ պետութիւններու միջեւ: Այս թանկագին հեղուկը, որ վճռեց ընդհ. պատերազմի բախտը, սրած է բոլորին ախորժակը: Ֆրանսա եւս, որ զրկուած է քարիւղի հորերէ, ստիպուեցաւ մշակել քարիւղի քաղաքականութիւն մը՝ քարիւղ հայթայթելու համար իր ճարտարարուեստին, այլ մանաւանդ ապագայ քաղաքական բարդութիւններուն ժամանակ իբրեւ նախատեսութիւն: Եւ դրամագլուխ դրաւ քարիւղի արդիւնաբերութեան զանազան ձեռնարկներուն մէջ: Այս ձեւով որոշ տոկոս մը իրաւունք կը ստանար քարիւղի արտադրութեան մէջ: Այսպէս Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Քոլոմպիոյ մէջ 1160 միլիոն ֆրանք դրամագլուխ դրաւ ապահովելու համար քարիւղի իր տարեկան սպառումը: Միւս կողմէ իր ակնարկը սեւեռեց Մուսուլի քարիւղի հորերուն վրայ: Բանակցեցաւ Սան Ռէմոյի մէջ եւ այսպէս կրցաւ Մուսուլի քարիւղի արտադրութենէն հարիւրին 27.75 ապահովել: Եւ սկսաւ շինութիւնը քարիւղի խողովակին, որպէսզի թանկագին հեղուկը Մուսուլէն, սուրիական անապատներէն անցնելով, հասնի Թրիփոլիի մէջ: Միաժամանակ ֆրանսական հողի վրայ, Պէր, Փորտօ եւ Հավր հսկայ շտեմարաններ շինեց, պահելու համար այնտեղ հում քարիւղը: Այսպէս Ֆրանսա տարեկան 3.5 միլիոն թոն քարիւղ կ'ամբարէ, գրեթէ կիսովին ապահովելով օտարին դիմելէ: Յուլիսին կատարուեցաւ բացումը Թրիփոլիի քարիւղի խողովակներու գծին: Ութ օր առաջ նաւթամբար — նաւ մը Հավր հասաւ, բերելով առաջին քարիւղը: Ֆրանսական շահերու տեսակէտով, մեծ յաջողութիւն մըն է այս, որովհետեւ երկիրը կը փրկուի մեծ մտահոգութենէ մը: Արդարեւ Միացեալ Նահանգները գալ տարուընէ սկսեալ պարտաւորուած կը զգան այլ եւս քարիւղ չարտածել: Ռուսիա եւս իր հորերը հազիւ իրեն բաւական կը նկատէ հիմա: Լեհաստան եւս սեղմումներ դրաւ իր քարիւղին արտածման վրայ: Ուրեմն միայն Ռումանիան եւ Քոլոմպիան հաւատարիմ կը մնան իրենց յանձնառութիւններուն՝ շարունակելով քարիւղ տալ Ֆրանսայի: Այդ քանակը պիտի չբաւէր անշուշտ, եթէ Ֆրանսա ուշանար բաժին մը եւս ապահովել Մուսուլի հորերու արտադրութենէն:

ՖԵՐԴՈՒՍԻԻ ՅՈՒՇԱՏՕՆԸ

20 սեպտեմբերին Մոսկուայի պետական օփերային մէջ տեղի կ'ունենայ շքեղ հանդէս մը, նուիրուած Ֆերդուսիի յիշատակին: Ինչպէս գիտէք, Ֆերդուսի ծնած է 933ին եւ մեռած 1021ին, հեղինակը Շահնամէին:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷԼՕ

— o —

— Այս պահուն ի՞նչ ընելու եկար, հարցուց ձայնին սրութիւնը պահած:

Մուլլի վեր առաւ գլուխը պատուհանի տեղ, ջուր խմող հաւերուն պէս, որոնք ամէն ումպի վիզերնին կը բարձրացնեն:

Իր լռութիւնը կը խառնուէր սատան լռութեան:

Լէլօ շատոնց է տասնեկ երես տեսած չունէր: Մարդկային ձեւերէն զրկուած, լռութիւնը սեւ ամպի պէս կը մնար հոն, աւելի սոսկալի կը դառնար, փոթորիկ կար:

— Ի՞նչ կայ, լեզուդ կլլե՞ր ես, պատասխանէ:

Մուլլի, պատասխան չունէր տալիք, միայն թէ այս անգամ գլուխը կախելու տեղ, աւելի վեր բռնած, տեսնելու ճիգ մը կ'ընէր Լէլօյի աչքերուն, կը նայէր ձգտուած վայրագութեամբ:

— Տէ՛, խօսէ՛, կրկնեց Լէլօ, այս անգամ բոլորովին նեղուած:

— Մեռնելու եկեր եմ, ճչաց Մուլլի: Ձայնը այնպէս բարձրացուց, երկարեց որ, արձագանգ մը թափեց սարսուռ, լեցուց չորս դին: Կարծես փոթորիկ մը պայթած, փլցուց երկինքը կտոր կտոր: Ձայները կը մոլորէին հառաչանքի նման, սրտէ փրթած հեծեծանքի նման:

Բառը բերնէն ելած էր անգամ մը: Մուլլիի աչքերուն ուրիշ բան չէր երեւար, մահը կը տեսնէր, մահը կ'երեւէր, կը պարէր աչքերուն առջեւ, ու

— Մեռնելու եկեր եմ, կրկնեց, այս անգամ ձայնը քիչ մը խափանուած, կտրած: Վիզը տնկած առեն, աչքերը բաց մնալ մըն էր կարծես: Ու մէկէն գրպանէն քաշեց պզտիկ դաշոյնը, աջ ձեռքով դարձուց, պտտցուց պարապին մէջ, երերցուց ու խաղցուց՝ ինչպէս կ'ընեն աճպարարները:

. . . .

Դանակի ու փայտի հարուածներու կիսէ մը փրթա, Ասիոյ ժողովուրդներու մէջ տեղի ունեցած այն կռիւներէն մէկը...

Կռիւը շատ յուսահատ ու սոսկալի, երկուքն ալ փառած էին ցանկապատին մօտ, արիւնլուայ, դէմքերնին սարսափի մթութիւն մը պատած:

Ի՞նչ էր որ Մուլլիի համար մահը.. դանակի մը հարուածը, ինչպէս խոսած էր բացէ ի բաց օր մը առաջ Հաճի Աղէկին:

Կերած փայտի հարուածներուն տակ կողերը փորը լեցուած, ոսկորները թուլցեր էին կարծես, մահուան ծանրութիւնը կը զգար, անոր ուժը, անոր դիմադրութիւնը: Վերջին ճիգը կը զգար, ու չկրնալ դիմադրելը անոր, խենթի պէս ըրած զինքը, կը պտտար վիզէն բռնուած կենդանիի մը պէս: Իր հայհոյանքներուն ամէնէն չլսուածը կ'ուզէր ըսել, ձայնը կը մարէր, կը հատնէր որովհետեւ, բառերուն կէսը կը թափթփէին բերնի շողիքներուն խառնուած, ձայնը լեզուէն կը փակէր:

Ա՛լ չեղաւ: Վերջին ճիգով մը, ձայնը ոլոր մոլոր, կանչեց մահուան: Մեռնիլ կ'ուզէր, մահը կը փնտռէր, եղունգներով հողը կը ճանկռտէր, երբ դաշոյնին դպաւ ձեռքը: Լռութիւնով մը պաղ, յետոյ սրտէն ելող ձայնով մը թանձրացած, նայեցաւ...

Իր դաշոյնը, արիւնոտ, կասկարմիր... անոր վրայ փորագրուած իր անունին տառերը լեցուած էին արիւնով... կճրտացուց ակռաները, աւելի լարեց աչքերը, ու ճիչվռտուքով մը մահասարսուռ, խնդաց խենթի պէս: Ձայնը որովհետեւ կը դողար, խեղքին եկած կարծես, ծիծաղը դէմքին փակած, դաշոյնը մինչ կուրծքին...

Խորդալ սկսաւ, ծանրօրէն, հոգեվարքի մէջ եղող մէկուն պէս... կը հառաչէր կարծես սրտին խորէն...

Ամէն անգամ շնչելուն, բան մը ըսել կ'ուզէր...

Լէլօյի վէրքերէն արիւնը կը հոսէր, բայց իր սիրտը բռնած, աչքերը տնկած Մուլլիի «կեանքն այսպէ՞ս է, կեանքն այսպէ՞ս է» մրմնջեց: Տրտմութիւնն ու մեծ վիշտը դպած սրտին, երկու կարծր քարեր իրարու քսուածի նման, հոգիի ճառագայթ մը ունեցած, ընկճուելու տեղ, ժուժկալօրէն, կրցած էր պահել, ինչ որ կար ներսը մարդկային, ու գլուխը երերցնելով ծանրօրէն «սա ճամբան շատ փշոտ, շարունակեց, դարերէ ի վեր կը քալեն մարդիկ, հասնելու համար ...» ալ չկրցաւ շարունակել, ու աչքերը լեցուն, սկսաւ լալ...

Ցողնած, հեւացող իր շունչը՝ ձայնի մը պէս կը պտտար կարծես.

— Արիւնով ալ չեն կշտանար:

Արիւնը Լէլօյի վէրքերէն կը կաթէր...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

նակցութեան վրայ, հետեւաբար կը միանայ անոր ընդհանրացման ձեռնարկներուն, ողջունելով Խ. Միութեան մուտքը: Իտալական պատուիրակը յիշեց թէ իր երկիրը առաջինն էր որ ճանչցաւ խորհրդային իշխանութիւնը եւ թէ ինք բոլորովին համաձայն է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ իր պաշտօնակիցներուն: Լեհաստանի պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը ուղղակի համաձայնութիւններ կնքած ըլլալով Խ. Միութեան հետ, սիրով կ'ողջունէ անոր մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Պ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակը, որ վարած էր Պ. Լիթվինովի հետ կատարուած բանակցութիւնները, յայտարարեց թէ իր երկիրը բոլորովին համաձայն է Խ. Ռուսիոյ ընդունելութեան: Նոյն իմաստով խօսեցաւ նաեւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ:

Վիճաբանութիւններէն յետոյ, քուէարկութեան դրուեցաւ ընդունելութեան բանաձեւը: Թեր քուէարկեցին 38 երկիրներ, դէմ՝ 3 (Զուիցերիա, Հոլանտա եւ Փորթուկալ), իսկ ձեռնպահ մնացին եօթը պետութիւններ (Պելժիա, Արժանթին, Լիւքսէնպուրկ, Վենեզուէլլա, Էքուատոր, Փանամա եւ Նիքարակուա): Բանաձեւը կը յանձնարարէ ընդհ. ժողովին, ընդունիլ Խ. Միութիւնը, շեշտելով թէ ան իր պատասխանին մէջ կը խոստանայ կատարել Ազգերու Դաշնակցութեան պարտադրած բոլոր յանձնառութիւնները:

Լեզուները բացուեցան…

Խորհրդային մամուլը, որ խոր լռութիւն կը պահէր մինչեւ հիմա, սկսաւ գնծութեան աղաղակներ արձակել, ընդունելութենէն անմիջապէս վերջը: «Իզվեստիա», կառավարութեան օրկանը, խմբագրականով մը կը բացատրէ դէպքին կարեւորութիւնը եւ կը դատախազէ Խ. Միութեան խաղաղասիրութիւնը: Կ'ըսէ թէ Խ. Միութիւնը չէր որ պահանջեց իր ընդունելութիւնը, այլ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինք հրաւիրեց: «Ազգերու Դաշնակցութիւն մը որուն մաս չի կազմեր այն երկիրը որ գլխաւոր ախոյեանն է խաղաղութեան դատին, չի կրնար վստահութիւն ներշնչել ժողովրդական զանգուածներուն: Ֆրանսա միւս պետութիւններէն առաջ հասկցաւ խորհրդային Միութեան դերը՝ խաղաղութեան պայքարին մէջ եւ ստանձնեց Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը զօրացնելու նախաձեռնութիւնը, անոր աշխատանքներուն կապելով Խ. Միութիւնը»:

«*Փրավտա*», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իր կարգին կը բացատրէ թէ Խ. Միութեան ուղղուած հրաւէրով, բովանդակ աշխարհ ճանչցած կ'ըլլայ խորհրդային պետութեան մեծութիւնը:

ՏԷՐ ԶՕՐԻ ԱՐԱԲՆԵՐԸ
ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

1500 ասորի գաղթականներ որոնց մեծամասնութիւնը կիներէ ու երախաներէ կը բաղկանայ, Մուսուլէն մեկնած են դէպի Սուրիա, ուր պիտի հաստատուին Ճէզիրէի շրջանին մէջ: Գաղթողներուն ճանապարհածախսը կը հոգայ Իրաքի կառավարութիւնը:

Տէր Զօրէն կը հաղորդեն թէ Իրաքէն եկող Ասորիները քաղաքին մօտէն անցնելու ատեն Արաբներուն յարձակման ենթարկուած են եւ 30 Ասորիներ ծանրօրէն վիրաւորուած: Ժանտարմաներ դէպքին վայրը հասնելով կարգը վերահաստատած են: Վիրաւորները փոխադրուած են հիւանդանոց, իսկ յարձակման պատասխանատուները ձերբակալուած են:

Դամասկոսէն կը հաղորդեն թէ 26 ինքնաշարժներ որոնք 526 ասորի գաղթականներ կը փոխադրէին Ճէզիրէ, քարկոծութեան ենթարկուած են Արաբներու կողմէ: Ինքնաշարժներու ապակիները կոտրած են եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան:

Ծանր կացութիւն Մ. Նահանգներու մէջ
ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Երրորդ շաբաթն է որ գործադուլը կը շարունակուի Մ. Նահանգներուն մէջ: Շարժման միացած են աւելի քան 500,000 բանուորներ եւ եթէ գոհացում չտրուի, վախ կայ որ շաբաթը չվերջացած 650,000ի հասնի այս թիւը: Կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է 13,000 զինուորներ, ութ նահանգներու մէջ: Գործադուլի կոմիտէին նախագահը կը յայտարարէ թէ հիւսուածեղէնի միւս ճիւղերու բանուորներն ալ պիտի միանան շարժման, եթէ կարգադրութիւն մը չըլլայ մինչեւ մէկ շաբաթ: Արուեստական մետաքսի 100,000 բանուորներ պատրաստ են գործադուլ հռչակելու: Առջի օր կացութիւնը այնքան ծանրացած էր որ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Աթլանթայի մէջ (Ճորճիա): Զինուորական հրամանատարը զրահապատ ինքնաշարժներով կը վարէ գործողութիւնները, ձերբակալել տալով անոնք որ կը կաշկանդեն աշխատող բանուորները:

⁂ Նիւ Եորքի քաղաքապետութիւնը դադրեցուց 300,000 գործազուրկ եւ կարօտ ընտանիքներու նպաստը, որով մէկ միլիոն մարդիկ անօթութեան դատապարտուած են: Կառավարութիւնը, որ կը հոգար ծախքին կէսը, կը մերժէ շարունակել վճարումը, մինչեւ որ քաղաքը չվերսկսի վճարել իր բաժինը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ քոյրս Տիկ. Մէրնուպէ Զավուշեան (ծն. ի Պոլու Վարժապետեան), կը բնակէր պատերազմէն առաջ Ատաբազար, Մալաճըլար թաղ, կինն էր հիւսն Զավուշենց Համբարի, տարագրուած է Տէր-Զօրի կողմերը իր զաւակներով միասին, Գրիգոր, Մելքոն եւ Նուէրիկի: Կը խնդրուի իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն տեղեկացնել «Յառաջ» խմբագրութեան եւ կամ Մարի Պօղոսեանի 56, Avenue Carnot. Neuville. S)Saône, Rhône.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Աւելի լաւ պիտի ըլլայ ձեզի համար եթէ խօսիք մեզի հետ, Տիկին. չենք ուզեր ուրիշ միջոցներու դիմել, բայց…

— Առանձին եմ, ընդմիջեց Լէյտի Զիլ. մէկը չունիմ որպէսզի խորհուրդ հարցնեմ. վաղ առաւօտ…

— Ոչ, ըսաւ ոստիկանը վճռապէս. այս գիշեր եւ անմիջապէս, Տիկին. մեր հետաքրքրութիւնները բաւական յառաջ գացած են՝ նոր յապաղում մը արդարացնելու համար. կրնամ նոյնիսկ ձեզի յայտնել որ մենք այս առտու ձեր բնակարանը՝ վիլլա Զիլ գացած էինք. այնտեղ ձեր ծառաներէն Ուօլթըր Կրինը մեզի մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչեր տեղի ունեցած էին մինչեւ Պրաունի Զարլզ փողոցի բուժարանին մէջ՝ անցեալ գիշեր. իսկ այս իրիկուն հանդիպեցանք Ճէնիսընին որ նոյնպէս մանրամասն խոստովանութիւն մը ըրաւ մեզի. հիմա կ'ուզենք ձեզի ըսել. եթէ թոյլ կուտաք որ նստինք…

Լէյտի Զիլ յանկարծ աթոռի մը մէջ նետուեցաւ եւ նշան ըրաւ իր այցելուներուն որ նստին:

— Չեմ գիտեր թէ Ալֆրէտ Ճէքինը ինչպէս մեռաւ, ըսաւ. Աստուած վկայ որ գաղափար չունիմ..

— Կարելի է, բայց մենք ուրիշ բանի մասին կ'ուզէինք խօսիլ, Տիկին, ըսաւ Ուօմըրզլի. այս կարգի խնդիրներու մէջ անհրաժեշտ է ամէն տեսակ քննութեանց ձեռնարկել. պէտք է ունենանք բոլոր մանրամասնութիւնները. ներկայ հարցին մէջ, ուրեմն, պէտք է տեղեկանանք Ալֆրէտ Ճէքինի շարժումներուն եւ վստահ եմ որ դուք աւելի բաներ պիտի կրենաք ըսել մեզի. գիտենք որ Ճէնիսընի խոստովանութիւնը…

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուց Լէյտի Զիլ յանկարծ. իմ մասի՞ս ալ ամէն ինչ պատմեց…

— Ամէն ինչ, ըսաւ ոստիկանը. գիտեան այցելութիւնը, Քրիսիին ըսածները, իր տեսակցութիւնը ձեզի հետ, բուժարանին թոյները եւ դրամական խնդիրը. ուրեմն Տիկին, չէ՞ք կրնար մեզի պատմել Ճէքինի հետ ձեր ունեցած այդ գիշերուան հանդիպումին մասին. եթէ անմեղ էք — եւ որ եւ է յանցանքով կամ մեղսակցութեամբ չեմ ամբաստաներ ձեզ — ին-չո՞ւ չէք օգներ ինծի որպէսզի երեւան հանեմ Ճէքինի մահուան պատասխանատուն. որովհետեւ տարակոյս չկայ որ Ալֆրէտ Ճէքին թունաւորուած էր եւ թոյնը իրեն տրուած էր մէկու մը կողմէ… ըսէք թէ ինչ գիտէք իր մասին. Եւսթըն պանդոկը իրեն հանդիպեցաք, այնպէս չէ՞. դուք եւ Սըր Ճօն, ուր կը մնայիք այդ օրը…

Լէյտի Զիլ մատներուն հետ կը խաղար. կը նմանէր մէկու մը որ անակնկալ կերպով թակարդը ինկած էր եւ փախուստի ճամբայ կը փնտռէր:

— Այնտեղ հանդիպեցայ իրեն, տեսայ զինքը, այո, ըսաւ վերջապէս:

— Ինչ պայմաններու տակ..

— Նախ ճաշարանը տեսայ զինքը. ես ու Սըր Ճօնը դուրս կ'ելլէինք երբ անիկա ներս մտաւ ընթրելու. ճանչցայ…

— Առաջուց կը ճանչնայի՞ք զինքը:

— Տարիներ առաջ, այո…

— Այսինքն այն օրերուն երբ դուք Օրիորդ Միլի Քլօվըրն էիք եւ կ'աշխատէիք իր հօրը քով, այնպէս չէ՞ հարցուց ոստիկանը անոր աչքերուն մէջ նայելով:

— Ի՞նչպէս գիտցաք թէ ես Միլի Քլօվըրն էի…

— Գիտցանք, տիկին. ուշի ուշով հետեւեցանք ձեր հետքերուն. նախ Փէտինկթընի կողմերը կ'ապրէիք, յետոյ Զէլթընամ ուր Միլտրէտ Քօլպրուք անունը կը կրէիք եւ ամուսնացաք Սըր Ճօն Զիլին հետ. Միլտրէտ Քօլպրո՞ւք թէ Միլի Քլօվըր անունով ծանօթ էիք Ալֆրէտին…

— Միլի Քլօվըր անունով, երբ Դանիէլ Ճէքինի քով պաշտօնեայ էի, պատասխանեց Տիկինը վարանումով. անշուշտ գեղարանին մէջ ամէն մարդ կը ճանչնար զինքը…

— Եւ ճանչցաք զինքը այդ իրիկունը երբ ճաշարան մտաւ. ինքն ալ ձեզի ճանչցա՞ւ…

— Չեմ կարծեր որ զիս տեսաւ, գոնէ այդ վայրկեանին. բայց յետոյ ծըխարան եկաւ ուր ես նամակ կը գրէի:

— Իսկ ձեր ամուսինը թերթ կը կարդար. փարպետութեամբ մը նամակ մը տուիք իրեն եւ յետոյ ենթալի կարտընսի անկիւնը իրեն հանդիպելով՝ միասին գինետուն գացիք, բայց ինչո՞ւ այս գաղտագողի շարժումները…

— Ատիկա իմ գիտնալիք բանս է…

— Կրնայ ըլլալ, բայց ըսէք խնդրեմ, երբ գինետունէն դուրս ելաք Ալֆրէտին հետ տեղ մը գացի՞ք կամ տեղ մը տարի՞ք զինքը…

Լէյտի Զիլ վարանեցաւ, յետոյ ոստիկանին նայելով պատասխանեց.

— Եթէ բացէ ի բաց յայտնեմ, յոյս ունիմ թէ ատիկա ապացոյց մը պիտի ըլլայ որ, գոնէ այդ կէտին մէջ, ձեզմէ գաղտնի բան մը չեմ պահած. այո, տեղ մը տարի զինք… ինք ուզեց… Զարլզ փողոց՝ բժիշկ Պրաունին բուժարանը տարի եւ այնտեղ ձգեցի զինքը՝ բժիշկին հետ առանձին:

ԳԼՈՒԽ 20ՐԴ

ՊԱՏՃԱՌԸ

Ուօմըրզլի սկսած էր հաւատալ Լէյտի Զիլին: Համոզուած որ Լէյտին ինչ պատճառներ ալ ունենար Ճէնիսընը, գինետան աղջիկը եւ ծառան կաշառելու, որ եւ է դեր չունէր Ալֆրէտ Ճէքինի թունաւորման գործին մէջ: Անոր փնտռած լուծումն ու գաղտնապահութիւնը տարբեր շարժառիթներ ունէին, որոնք կրնային պարզուիլ կամ ոչ:

Բայց ոստիկանը անելի մը կը մօտենար հետզհետէ. մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքները արդիւնք մը տուած չէին: Այդ կինը կրնար բաւական բաներ ըսել, բայց ոչ ամէն բան, կրնար որոշ տեղ մը տանիլ զինքը, բայց ոչ աւելի հեռու. Ուրեմն տեսակ մը վարանումով էր որ խօսիլ սկսաւ նորէն:

— Ըսիք թէ Ալֆրէտ Ճէքին ինք ուզեց որ զինքը Զարլզ փողոց տանէիք, բժիշկ Պրաո՞ւնը տեսնելու համար. ինչո՞ւ կ'ուզէր. .

— Բժիշկին ծանօթ էր անշուշտ, պատասխանեց Լէյտի Զիլ, անիկա Ալֆրէտի քեռիկնոջ՝ Տիկին Նիքօլսի՝ Ճէքինին եղբայրն է… նախապէս Պրաունը ամբողջ ընտանիքը Սքուէր գացեր էր ամբողջ ամառը, բայց այդ տանիքը տեսնելու յոյսով, բայց միայն Պէլինան… իրեն տեղ գտեր էր միայն Պէլինան… բժիշկը՝ Զարլզ ըսի թէ կրնար գտնել բժիշկը՝ Զարլզ փողոցը ուր այս վերջինը աղքատներուն համար նոր բուժարան մը բացած էր եւ հոն կ'ըլլար մինչեւ ուշ ատեն. արդարեւ Ալֆրէտին ցոյց տուի տեղը, միասին գացինք ու, մինչեւ դուռը, Ալֆրէտ ներս մտաւ, իսկ ես պանդոկ վերադարձայ: (Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 20 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2604

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՊԻՏԻ ՏԱՊԱԼԷԻՆ, ԵԹԷ...

»»»· ·«««

Ազգ. սահմանադրութեան ջնջումը

— •• —

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ.

Երեքշաբթի օր հաղորդած էինք Պոլսոյ Պատրիարքարանին ձեւափոխման լուրը, միեւնոյն ատեն բացատրելով ձեռնարկին բուն ոգին:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները դէպքի մասին.—

Զանազան անհատներու կողմէ ժամանակէ մը ի վեր հրապարակին վրայ շարժում մը կար, վարչաձեւի փոփոխութեան ձեռնարկելու համար: Կառավարութենէն վաւերացուած Թաղ. խորհուրդներուն մօտ դիմումներ կ'ընէին, ներկայացնելով պատկան իշխանութեան մատուցուելիք աղերսագիր մը, եւ հրաւիրելով որ ստորագրեն: Այդ աղերսագրով կը պահանջուէր պատրիարքական վարչութեան փոփոխում, լիսէներու ջնջում, բաւականանալ եւ միայն նախակրթութեան, Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, Խնամատարութեան եւ Կալուածոց Հոգաբարձութեան պաշտօնները ենթարկել պետական վաւերացման:

Աղերսագիրը կը պարունակէր նաեւ ցանկ մը առժամեայ վարչական ժողովի անդամներու, *Հէյէթի միւրաքքապէյէ* անունով, ներկայ վարչութիւնը հրաժարեցնէ վերջ առժամաբար վարելու համար գործերը՝ մինչեւ նոր վարչական ժողովի ընտրութիւնը:

Այս աղերսագիրը, ինչպէս ըսինք, թաղ. խորհուրդներու ներկայացուած էր ստորագրելու համար: Զանազան թաղ. խորհուրդներ դիտել տուած էին որ համայնքի գործերու վարչաձեւին փոփոխութեան պէս կարեւոր խնդիր մը ուղղակի վարչութեան կողմէ ուսումնասիրուի եւ ներկայացուի պատկան իշխանութեան, անհատական նախաձեռնութեան հանգամանք չունենալ:

Վարչութիւնը, պաշտօնի կոչուելէն ի վեր, կը խորհէր անհրաժեշտը, համաձայն հանրապետական վարչաձեւին, որ կրօնը խիղճի խնդիր կը նկատէ: Հետեւաբար, աւելի բիւրեղացնելու համար արդէն իսկ ազգ. ընդհանուր վարչութեան մէջ տիրող աշխարհականացման սկզբունքը, վերջ տուած էր խառն ժողովի դրութեան: Հոգեւոր գործերը կը յանձնանէր կրօն. ժողովը, վարչական գործերը միմիայն Քաղաք. ժողովը, այսինքն ոչ — կղերական՝ այլ պարզ աշխարհիկ ժողովը: Ազգ. բոլոր հաստատութեանց եւ վարժարաններուն ղեկավար տարրը զուտ աշխարհականներէ կազմուած է.— Թաղ. խորհուրդ, հոգաբարձութիւն, խնամակալութիւն, իսկ կղերին դերը միայն հոգեւոր պարտականութեանց եւ եկեղեցական պաշտօններու սահմանին մէջ ճշդուած է:

⁂ Ճումհուրիէթ *կը գրէ*.—

Թուրքիոյ Հայերու Քաղ. ժողովը արտակարգ նիստ մը գումարեց, եւ համայնքին գործերը հանրապետական կառավարութեան սկզբունքներուն յարմար ձեւով մը վարելու խնդրի մասին խորհրդակցութիւններ կատարեց: Խորհրդակցութեան հետեւանքով, որոշուեցաւ աշխարհիկ վարչութիւն մը ստեղծել, վարելու համար համայնքին գործերը որոնք կը կատարուէին 1860 թուականին կազմուած կանոնագրի մը համաձայն:

Արդէն, ատենէ մը ի վեր այս գաղափարին շուրջ զօրաւոր հոսանքներ սկսած էին հայ համայնքին մէջ: Նոյնիսկ գտնուեցան մարդիկ որոնք ուզեցին օգտուիլ այս առիթէն եւ բռնի տապալել Պատրիարք Նարոյեան էֆէնտին եւ Քաղ. ժողովը:

Ասոր վրայ, Թուրքիոյ Հայ համայնքին միակ իրաւասու մարմինը Քաղ. ժողովին ատենապետը երկրագործական նախկին ընդհանուր տնօրէն Վահան պէյ Սուրէնեան սկսաւ շփման մէջ մտնել պաշտօնական մարմիններու մէջ:

Քաղ. ժողովի սեպտ. 13ի արտակարգ նիստին, Վահան պէյ Սուրէնեան մանրամասնութիւններ տուաւ իր շփումներու արդիւնքներու մասին, եւ վերջապէս որոշուեցաւ թուրք յեղափոխութեան սկզբունքներուն յարմար ձեւով մը աշխարհիկ (լայիք) կազմակերպութիւն մը ստեղծել: Վահան պէյ Սուրէնեան խնդրագրով մը անձամբ կուսակալութեան հաղորդեց ժողովին այս որոշումը:

⁂ Վահան պէյի վերջին տեսակցութեան ատեն, Ալի Րիզա պէյ տեղեկանալով որ վարչութիւնը 14 անդամէ կը բաղկանայ եւ հիմա 9 անդամ կը մնան պաշտօնի վրայ, առաջարկած է որ վարչ. ժողովի անդամներուն թիւը տասը ըլլայ: Յիշատակագիրը եւ անոր կցուած եռապատիկ ցանկը մատուցանելով, Վահան պէյ յայտնած է թէ ներկայացուած ընտրելիները իրենց հաւատարմութեամբ ծանօթ եւ համայնքին յարգուած անձերէն են, ինչպէս փափաքած էր կուսակալի օգնականը, եւ յատկապէս շեշտած որ համայնքին բանի գործի տէր ու երեւելի անձերէն ըլլան:

⁂ Թաղ. խորհուրդներու ներկայացուցիչներէն կազմուելիք մարմինը որ պիտի ընտրէ նոր վարչական ժողովը, անպատճառ անպայմաններէն չպիտի բաղկանայ, այլ իւրաքանչիւր Թաղ. խորհուրդի կողմէ ներկայացուցիչ մը, որ կրնայ խորհուրդին դիւանէն ըլլալ կամ ոչ:

Նոր վարչական ժողովը պիտի ունենայ օժանդակ յանձնախումբեր՝ մատակարարելու համար Ազգ. Հիւանդանոցը, որբանոցները, Բերայի կալուածոցը, որոնց իւրաքանչիւրին հանգամանքը բացատրած է Վահան պէյ՝ կուսակալի օգնական Ալի Րիզա պէյի:

Թաղային մատակարարութեանց հաշիւներն ու պիւտճէն կեդրոնի համարակալին կողմէ պիտի նախաքննուին եւ վարչական ժողովին պիտի ներկայացուին վաւերացման համար: Արդի տնտեսական խորհուրդին պատականութիւնը պիտի կատարէ համարակալը:

Վարչական ժողովին ընդհ. ժողովին կողմէ ընտրուելուն համար չէ գտնուած կուսակալի օգնականը, «կառավարութեան մէջ կառավարութեան մը» երեւոյթը տեսնելով:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԲԱԶՄԵՑԱՆ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Լիթվինովի ճառը խաղաղութեան մասին

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը սեպտեմբեր 18ին 3ի դէմ 39 ձայնով քուէարկեց Խ. Միութեան ընդունելութիւնը: Ձեռնպահ մնացին 7 պետութիւններ, որոնց անունները յայտնած էինք երէկ: Քուէարկութենէն յետոյ, ժողովասրահ առաջնորդուեցան Պ. Լիթվինով եւ իր հետեւորդները: Բարի գալուստի ճառը խօսեցաւ Շուէտի արտաքին նախարարը, իբրեւ նախագահ:

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Լիթվինով, եւ երկար բանախօսութեամբ մը պարզեց իր կառավարութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը: Նախ շնորհակալութիւն յայտնելով նախագահին եւ երախտագիտութիւն մասնաւորապէս Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութեանց եւ անոնց պատուիրակներուն, ըսաւ թէ Խորհրդային Միութիւնը նոր պետութիւն մըն է, քաղաքական եւ տնտեսական բոլորովին տարբեր դրութեամբ: Իբրեւ այդպիսին, ան ունեցաւ շատ մը թշնամիներ իր հաստատումէն վերջ, եւ ատոր համար, մինչեւ հիմա չէր փորձած անդամ ըլլալ Ազգերու Դաշնակցութեան: Բայց, ժամանակները փոխուած են: Պատերազմի եւ պատերազմէն անմիջապէս վերջը եղած շրջանի դիւանագէտները անցած գացած են: Ուրիշ եւ աւելի ազատամիտ մարդիկ եկած եւ աւելի նպաստաւոր վիճակ ստեղծած են: Հետեւաբար, եւ նկատելով որ աշխարհը այսօր աւելի քան երբեք պէտք ունի միջազգային մարմնի մը որ կարենայ իր բարոյական ազդեցութեամբ պարտադրել ամուր եւ տեւական խաղաղութիւն մը, Խորհրդային Միութիւնը ժամանակը եկած համարեց միանալու Ազգերու Դաշնակցութեան:

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, Մոսկուայի արտաքին գործավարը շարունակեց.

— «Խ. Միութիւնը երբեք չէ մերժած գործակցիլ, երբ հարկ եղած է օգնել խաղաղութեան դատին: Զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, ան պատրաստակամութիւն յայտնեց ընդունելու զինաթափութեան ամէնէն արմատական ծրագիրը: Օգնեց նաեւ ճշդելու նախայարձակման սահմանը եւ գայն մացուց իր դրացիներուն հետ կնքուած բազմաթիւ դաշնագիրներու հետ: Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ Խ. Միութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան գործակցութիւնը կարելի, նոյն իսկ անհրաժեշտ էր: Մենք այժմէն պէտք է ձեռք առնենք պատերազմը խափանելու խնդիրը, պէտք է փակենք ճամբան այն ազգերուն որ կ'ուզեն ուժով փոխել Եւրոպայի եւ Ասիոյ քարտէսները: Նոր եռանդով, ամուր վճռականութեամբ, մենք պէտք է հասնինք ցանկալի նպատակին: Պատերազմը միայն աղէտ կրնայ բերել ամէնուն: Վերջին պատերազմին փորձն ալ հաստատեց այդ: Ընդհանուր աղքատացում, թշուառութիւն, գործազրկութիւն, անկում մշակոյթի արժէքներու,— ահա պատերազմի մը հետեւանքները: Կարելի է նոյնիսկ ըսել թէ պատերազմը չի կրնար արդարութիւն բերել, որովհետեւ հաշտութեան ամէն նոր դաշնագիր պատերազմի մը սաղմը կը պարունակէ: Խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը չեն կրնար հիմնուիլ բերանացի խոստումներու կամ լոկ խաղաղասիրական դիտաւորութեանց վրայ, մանաւանդ երբ հիմնաւոր պատճառներ կան որ եւ է յարձակումէ վախնալու: Ամէն պետութիւն իրաւունք ունի ապահովութեան ազդու երաշխաւորութիւններ պահանջելու իր դրացիներէն: Հեռու՛ ինծմէ ստորագնահատել Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցները՝ ի նպաստ խաղաղութեան: Ես գիտեմ թէ սահմաններ գրուած են իր գործունէութեան առջեւ, այս ուղղութեամբ եւ թէ ան չունի միջոցը՝ առ յաւէտ խափանելու պատերազմը. բայց, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները գործեն հաստատամտութեամբ եւ ուղղամտութեամբ, շատ բան կարելի է ընել պատերազմի կարելիութիւնը նուազեցնելու համար: Ազնիւ է այդ նպատակը եւ պտղաւոր եւ կրնայ անգնահատելի բարիքներ պարգեւել բոլորին: Մենք, Խ. Միութեան ներկայացուցիչներս, այստեղ եկած ենք մեր գործակցութիւնը ընծայելու բոլորին, հաւաքաբար փնտռելու համար խաղաղութեան պահպանման միջոցները: Խորհրդային Միութիւնը գործօն ազդակ մըն է խաղաղութեան համար, իր 170 միլիոն բնակիչներով: Մենք միշտ պիտի կրնանք յիշել այս օրը իբրեւ պատմական թուական մը Ազգերու Դաշնակցութեան տարեգրութեանց մէջ:

Կրօն. ժողովը ուղղակի պիտի ընտրուի եկեղեցական համագումարին կողմէ, եւ թաղ. խորհուրդներու ներկայացուցչական մարմինին վաւերացման չպիտի ենթարկուի:

Պատրիարքը կը պահէ իր պատրիարքական հանգամանքը, կրօնական գործերուն նախագահի եւ հոգեւոր պետի իրաւասութեամբ:

Յառաջիկայ նիստէն սկսեալ, Պատրիարքը այլեւս չպիտի նախագահէ Քաղ. ժողովի նիստերուն:

⁂ Հայ քուսակցութեան Պոլսոյ վարիչ Տոքթ. Ճէմալ պէյ, Վահան պէյի հետ ունեցած վերջընթեր տեսակցութեան ժամանակ, փափաք յայտնած էր ունենալ ամփոփ պատկերացում մը համայնքին կազմակերպութեան մասին, որ ճշդէր իւրաքանչիւր ժողովի իրաւասութիւնը, պատրիարքական հանգամանքը եւն.: Վահան պէյ պատրաստած ու ներկայացուցած էր այդ տեղեկագիրը, սեղմ ու խտացած կերպով:

Տոքթ. Ճէմալ պէյ, Վահան պէյի այցելութիւնը ընդունելով, թելադրած է ուղղակի Կուսակալութեան հետ շփում ունենալ համայնքին գործերուն համար, եւ այս մասին բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուած է:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

Ա Ր Ա Ր Ա

»»· ««

Արարայի տարեդարձն էր երէկ, 19 Սեպտեմբեր: Յիշեցի՞ք:

Վստահ եմ որ, նոյն իսկ «Յառաջ»ի ընթերցողներէն շատեր պիտի բացագանչեն.

— Ի՞նչ է Արարան: Հի՞ն բան է թէ նոր:

« Եւ յիշատակս ալ թառամի...»:

Ընթերցող մը, Մարսէյլէն, պարտք սեպեր է «Յառաջ»ի ղրկել գրութիւն մը, այս պատմական դէպքի տարեդարձին առթիւ, ղրկեցեալ Սուրէն Պարթեւեանի մէկ տաղին հետ (տես Բ. էջ):

Չէ՞ք խանդաղատիր այս զուգադիպութեան առջեւ:

Ճիշդ այն պահուն երբ քաղաքական հոսանքներ, եկեղեցւոյ իշխաններ եւ ազգային ջոջեր, նոյնիսկ բարեգործական եւ հայրենակցական մարմիններ պատիւ կը սեպեն վիճիլ այս կամ այն տօնակատարութեան երգի կամ խորհրդանշանի մասին, ահաւասիկ երիտասարդ մը որ կը յիշեցնէ թէ փառքի օր մը ունեցեր ենք, 16 տարի առաջ:

— «Կո՛ր ռեզմներու շուրջը, մի—թարոյժ վարպետները, որոնք աշխարհին քարտէսը կը չափաձեւէին գաղտնի կամ յայտնի դաշնագրերով, գրեր էին թէ ազատագրութիւնը չի նուիրուիր, պէտք է որ ամէն ոք զոհաբերութեան իր բաժինը բերէ:

Սրտատանմանի մէջ ամբողջ ցեղ մը եռեփ կուզար արդէն, երկրէն հառնող արեան հառը միամիտ եւ անմեղ զինուորութեան մը գերմական հուրը գրած էր բոլոր հոգիներուն մէջ:

Եւ աչքի պուչով նշան մը բաւական եղաւ մարմին եւ թեւ տալու դարաւոր երազներու, Տաւրոսի հանդիպակաց ափերուն վրայ հաւաքելու համար երեք հազար կամաւորներ, արձանագրուածներու կէսէն ալ պակաս »:

Զարնել — զարնուելու քննութիւն մըն էր որ կ'անցրնէին այս կամաւորները, հաւաքուած՝ աշխարհի բոլոր մասերէն:

Քննութիւն մը՝ յաղթանակով պըսակուած եւ արժանացած օրուան իրզօրներուն գնահատութեան:

Անոնք ուզեր էին մեր բազուկին ուժըն ալ փորձել: Եւ ահաւասիկ Արարան — 1918 սեպտեմբեր 19:

Հիմա հարցուցէք իրարու.

Ո՞րն է աւելի քստմնելի,— այն որ օրուան հզօրները խաբեցի՞ն մեզ, թէ այն որ այսպիսի յաղթանակներուն առթիւ, նոյնիսկ մեռելներուն առջեւ հաւաքաբար խոնարհելու, «համերաշխաբար ծունկ մը աղօթք ընելու համար» իսկ իրար չենք հասկնար...

Վ.Ա.Հ.

ՏԻՐԱՅՐ ԱՐՔԵՊ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՀԱՅՐ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ հանրակառքին սպասած ատեն, կաթուածահար եղած է Ամերիկայի նախկին առաջնորդը, Տիրայր արք. եւ հիւանդանոց փոխադրուած է ծանր վիճակի մէջ:

« *Հայրենիք* » եւս հաստատելով այս ցաւալի դէպքը (2 սեպտեմբեր), կ'ըսէ թէ հիւանդը սրտի հարուած մը ունեցած է եւ թէ վիճակը ծանր չէ: Տիրայր արք. 65 տարեկան է:

⁂ Ընդհանուր ժողովը միեւնոյն ատեն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամ ընտրեց Խ. Միութիւնը, 40 պետութեանց քուէներով: Ձեռնպահ մնացին 10 պետութիւններ:

⁂ Խ. Միութեան թեկնածութիւնը ջերմապէս պաշտպանողներուն մէջ կը գտնուէր, նաեւ, Պարսկաստանի պատուիրակը:

Ութ տարեկանէն մինչեւ 55 զինուոր

— • —

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը սեպտ. 18ին վաւերացուց նոր օրէնք մը, որ կը տրամադրէ զինուորական կրթութեան վարժեցնել բոլոր արու Իտալացիները, սկսելով 8 (ութ) տարեկանէն եւ շարունակելով մինչեւ 55 տարեկանը (պահեստի):

Համաձայն տրուած որոշման, զինուորականութեան ենթակայ են Պալիլաները (սկաուտ): Բոլոր տղաքը պալիլա պիտի արձանագրուին 8–14 տարեկանին, իսկ յառաջապահ՝ 14–18 տարեկանին: 18–21 տարեկանին պիտի մարզուին փաշական քաղաքապահ (երիտասարդական վաշտեր) զօրքին մէջ: Այս բանակը հոգ պիտի տանի պահեստի զինուորներու մարզանքին, երբ անոնք աւարտեն գործօն ծառայութիւնը: Մարզանքներ պիտի կատարուին ամէն կիրակի եւ այն գործատէրերը որ արգելքներ կը դնեն իրենց պաշտօնեաներուն առջեւ, տուգանքի պիտի դատապարտուին: Հրամանագիրըգործակցութեանկեդրոն մը կը հաստատէ բանակին եւ զինավարժական կազմակերպութեանց միջեւ: Այս կեդրոնին գլուխը պիտի գտնուի զօրավար մը, պալիլաներու եւ կրթական նախարարութեան ներկայացուցիչներով: Կեդրոնը ուղղակի պատասխանատու պիտի ըլլայ Մուսոլինիի:

Երկրորդ հրամանագիր մը զինուորական մարզանքի դասընթացքներ կը հաստատէ Իտալիոյ բոլոր երկրորդական բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԱԶՄ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

Օրէնքին առաջին յօդուածը կը դնէ սկզբունքի խնդիր մը,— քաղաքացիի եւ զինուորի հանգամանքները անբաժանելի են: Այլ եւս վերջ գտած է արհեստով զինուորը: Ամբողջ ազգը զինուոր է: Բանակը ազգն իսկ է: Օրէնքը կը տրամադրէ զարգացնել զինուորական կեանքի տենդը մանուկներուն մէջ, զանոնք յաճախ կապելով զօրքին հետ եւ անոնց առջեւ տարփողելով երկրին յաղթանակները եւ ռազմական աւանդութիւնները: Տասնըչորս տարեկանին, «յառաջապահ»ները իսկ եւ իսկ զինուորական կրթութիւն պիտի ստանան, հաւաքաբար մարզուելով: Անոնց պիտի աւանդուին տարրական գիտելիքներ մասնաւոր զէնքերու եւ ռազմական գիտերու մասին: Անոնք պիտի պատրաստուին ըլլալ նաւազներ, օդանաւորդներ, հեռագրիչներ, մեքենագէտներ՝ ծովու եւ ցամաքի վրայ եւ օդին մէջ: 18 տարեկանին, բոլորն ալ ի պաշտօնէ զինուոր են: Այս պարտականութիւնը պիտի կատարուի երկու շրջանով.— Երեք տարի, մինչեւ 21 տարեկանը, երիտասարդները պիտի շարունակեն իրենց դպրոցը կամ գործը եւ իրենց ընտանիքին մէջ պիտի մնան, մարզանքի հետեւելով որոշուած ժամանակներուն մէջ: 21 տարեկանին պիտի մտնեն կանոնաւոր բանակը եւ զօրանոցին մէջ պիտի լրացնեն իրենց շրջանը, որ այժմ 18 ամիս է, բայց հաւանաբար մէկ տարուան պիտի զեղչուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 7. ՌՈՒՍԻԱ

Պետական վարչաձեւին նման, կիներու ընկերային եւ իրաւական կացութիւնն ալ տրամագծօրէն կը յեղաշրջուի՝ վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին։ 1917ի ռուսական յեղափոխութիւնը, գիտակցօրէն կը կտրէ ամէն կապ անցեալին հետ, եւ կ՚աշխատի՝ ի գին զոհողութեանց՝ պարտադրել նոր սկզբունքները։

Նախ քան այդ, ակնարկ մը հինին վրայ։

Ցարական շրջանին, բացի ազնուական դասակարգի կիներէն, միւսները կը մնային խոր տգիտութեան մէջ, որովհետեւ, իրենցմէ առաջ՝ այրերը նոյն կացութեան մէջ կը գտնուէին գրեթէ։ Շատ մը երկիրներու մէջ եղածին պէս աւելորդ կը նկատուէր անոնց միտքը մշակել, նախապատուութիւն տալով այր մարդուն։

Կատարինէ Բ.ի օրով կը բացուին քանի մը վարժարաններ, վերապահուած ազնուականներու աղջիկներուն, որոնք գիտութիւններէ աւելի, արքունիքի մէջ անհրաժեշտ գեղեցիկ շարժուձեւերը կը սորվին։ 1858ին միայն կը բացուին քանի մը միջնակարգ վարժարաններ, քաղքենի դասակարգի աղջիկներուն համար, սակայն՝ բարձրագոյն ուսումը կ՚արգիլուի անոնց, այնպէս որ, քիչ թէ շատ կարողութիւն եւ ուսման փափաք ունեցող աղջիկները կը ստիպուին արտասահման մեկնիլ, գլխաւորաբար Զուիցերիա, ուր համալսարանները երկսեռ էին։

Հոն, աղջիկ ուսանողները կը միանան իրենց մանչ ընկերներու յեղափոխական շարժումներուն, եւ կ՚աշխատին արեւմտեան ընկերային բարենորոգումները Ռուսիա մտցնել։ Այս անպատեհութիւններու առջեւը առնելու համար, կառավարութիւնը, 1872ին եւ 1778ին, չորս կարեւոր քաղաքներու մէջ կը բանայ աղջկանց համար բարձրագոյն վարժարաններ, միեւնոյն ատեն հրամայելով, որ արտասահմանեան ուսանողութիւնը երկիր վերադառնայ. իսկ համալսարանի դռները իգական սեռին առջեւ կը բացուին՝ միայն 1905ի կարճատեւ յեղափոխական շրջանին։

Ճիշդ է, որ պատերազմէն առաջ ֆէմինիստ շարժում մը կը սկսի Ռուսիոյ մէջ, բայց ոչ միւս ազգերու համանման շարժումներու ծրագրով։ Այրերու հաւասար քաղաքական իրաւունքներ չեն պահանջեր, երբ կը տեսնեն, որ իրենցմէ աւելի բաներ մը չունին անոնք ալ, բայց կ՚ուզեն ուսման բոլոր ասպարէզներու ազատութիւնը ունենալ։ Այս շարժումը յաճախ կը նոյնանայ յեղափոխական շարժման հետ, ուր՝ այրերու հաւասար քաջութիւն ցոյց կուտան կիները։ Արդէն, 1826ի դեկտեմբերեան յեղափոխութեան մասնակցողներու կիները՝ չարերու հիացման կ՚արժանանան։ 1880ական թուականներուն, «դէպի ժողովուրդը» նշանաբանին առթած խանդավառութեան եւ յուսախաբութեանց օրերուն, կարգ մը սրտոտ աղջիկներ ուղղակի կը մասնակցին ահաբեկման գործերուն։ 1878ին, Վէռա Զասուլիչ, անդամ «Հող եւ ազատութիւն» ընկերութեան — գնդակով մը կը վիրաւորէ ոստիկանութեան պետ Թրէփովը։ Շնդալից դատավարութիւն մը կը յուզէ նոյնիսկ Եւրոպան։ Ուրիշ մը, Սոֆի Պէրովսքայա, շատ մը ահաբեկումներու մասնակցելէ վերջ, Ալեքսանդր Բ.ի սպանութեամբ ամբաստանուելով՝ կախաղան կը հանուի, եւ այնպէս շատ շատեր։

Սակայն, այս գործերը աւելի շատ արդիւնք էին աւելի յեղափոխական, քան թէ կիներու ազատագրման շարժման։ 1906ի սահմանադրութենէն եւ երեսփոխանական ժողովի կազմութենէն վերջն է, որ կուսակցութիւնները իրենց ծրագրին մէջ կ՚անցընեն կիներու՝ այր մարդոց հետ հաւասար քաղաքական իրաւունքներ ունենալու սկզբունքը։

Գալով ընկերային օրէնքներուն, մինչեւ 1917ի յեղափոխութիւնը, Ռուսաստան այդ տեսակէտէն Եւրոպայի ամենայետամնացն ըլլալով, կիներու համար աւելի աննպաստ պիտի ըլլար։ Կայ միայն 1886ի մէկ օրէնքը, որով կիներուն կ՚արգիլուի գիշերային աշխատանքը, թէեւ այդ օրէնքն անգամ ընդհանրապէս չի գործադրուիր։ 30 — 40 տարի առաջ երբ ճարտարարուեստը կը սկսի զարգանալ, կիները մեծ թիւով կը մտնեն գործարանները, մանաւանդ հիւսուածեղէնի, ուր՝ իրենց տոկոսը կը հասնի հարիւրին 21ի։ Օրական 11 ժամ աշխատելով կը ստանան 45 — 55 կոպեկ, այրերու վաստակածին կէսը։

Աւելի գէշ էր իրենց վիճակը՝ գիւղերուն մէջ։ Դաշտային աշխատանքներէ վերջ տունի գործեր ունենալով, ուրիշ բանով զբաղելու ժամանակ չէին ունենար եւ կը մնային խոր տգիտութեան մէջ։ Անգրագէտներու թիւը կը հասնէր մեծ չափերու։ Պատճառը միայն ժամանակի պակասը չէ, այլ այն մտայնութիւնը, որ աւելորդ կը նկատէր կիներու զարգացումը։ Դարերու սովորութիւնները կը կազմէին իրենց անգիր օրինագիրքը։ Ընտանիքի խիստ եւ դաժան պետը կը մնար՝ դարձեալ այրը, եւ կ՚ըսեն թէ, իրականութեան կը համապատասխանէ այն առած, որ կ՚ըսէ.— «Գիւղացի մը պէտք է իր կինը ծեծէ»։

Վերջին յեղափոխութեան առաջին յայտարարութիւններէն մին կ՚ըլլայ կնոջ եւ այր մարդու միջեւ կատարեալ հաւասարութիւնը,— համայնավար անվիճելի յաղթանակներէն մին։ Զափազանց հետաքրքրական են ամուսնութեան, ընտանիքի եւ զաւակներու խնամակալութեան գլուխները։ «Ամուսիններու պարտականութեանց եւ իրաւունքներու» գլուխին 7րդ յօդուածը կ՚ըսէ.— «Կին մը ստիպուած չէ իր ամուսինին մականունը առնելու. կրնայ աղջկնութեան իր մականունը պահել. կամ ամուսին մը կրնայ իր կնոջ մականունը առնել»։ Հազուադէպ պարագայ մը այս վերջինը, բայց միւսները յաճախ կը պատահին։

ՅՕԴ. 8.ը կ՚ըսէ.— «Կին մը ստիպուած չէ իր ամուսնին ազգութիւնը առնելու»։

ՅՕԴ. 9.— «Ամուսինները ազատ են իրենց ուզած արհեստով կամ գործերով զբաղելու։ Ընտանեկան պարտականութիւններու բաժանումը կ՚ըլլայ փոխադարձ համաձայնութեամբ։ Մէկը բնակարան փոխած պարագային, միւսը ստիպուած չէ հետեւէն երթալու»։

ՅՕԴ. 10.— «Կին մը ստիպուած չէ հնազանդելու իր ամուսնին եւ փոխադարձաբար։ Ամուսնութենէն առաջ իւրաքանչիւրին ունեցած հարստութիւնը կը մնայ իրեն, անկէ վերջ հաւաքուածը կը բաժնուի հաւասարապէս, վէճի պարագային դատարանը կը լուծէ»։

Այս յօդուածը գործադրելի է նաեւ անոնց հանդէպ՝ որ իրականութեան մէջ էրիկ կնիկ եղած են, բայց պաշտօնապէս արձանագրուած չեն։ Այս օրէնքով կը պաշտպանուին այն կիները՝ որ պարզ ձեւակերպութենէն խուսափած են։

Կնոջ մը եւ այր մարդու մը միեւնոյն սենեակին մէջ բնակիլը ալ կը նկատուի իրական ամուսնութիւն։ Բացառութիւններ կ՚ըլլան երբեմն։ Կը պատահի որ ամուսնալուծուած ընտանիք մը բնակարանի տագնապի պատճառաւ բնակի միեւնոյն սենեակին մէջ։ Այս պարագային ամուսնութիւն չի նշանակեր, բայց, կինը եթէ ուզէ, կրնայ ըսել, որ այդ ժամանակ շրջանին մտերմիկ յարաբերութիւններ դարձեալ ունեցած են, ու կրնայ փաստ բերել դրացիները կամ զանազան նշաններ. օրէնքը կ՚ընդունի այդ փաստերը։ Կինը պաշտպանելու համար, շատ մը օրէնքներ դրուած են։ Զաւակ ունեցող կին մը, եթէ նոյնիսկ վստահօրէն չգիտնայ, թէ ո՞վ է ծնած զաւկին հայրը, կրնայ կասկածի կամ ժամահաճոյքի վրայ մէկը ցոյց տալ. այդ մարդը, ստիպուած է մինչեւ մէկ ամիս ապացուցանել, թէ ինք չէ պզտիկին հայրը։ Դատարանին կը մնայ ընդունիլ կամ չընդունիլը։ Այս օրէնքով, բոլոր տղաքները հայր կ՚ունենան, եւ քաղքենի երկիրներու անպատուաբեր «ապօրինի զաւակ»ները գոյութիւն չունին Խ. Ռուսիոյ մէջ։

Խնդալիք բան է ամուսնութեան ձեւակերպութիւնը, զոր իր նուազագոյն աստիճանին իջեցուցած են։

Ամուսնական գրասենեակներ կան, «Զակս»։ Զոյգը կ՚երթայ ստորագրութիւն մը կը դնէ քաղաքային վիճակագրութեան տոմարին վրայ, եւ.. դուրս կ՚ելլէ ամուսնացած։ Հազիւ ծխախոտ մը ծխելու ժամանակը։

Աւելի դիւրին է ամուսնալուծումը, որովհետեւ, եթէ ամուսնանալու համար զոյգին երթալը անհրաժեշտ է, երկրորդ պարագային՝ մէկը կը բաւէ։ Կ՚ուզե՞ս ամուսնալուծուիլ, կ՚երթաս «Զակս»ի գրասենեակը, եւ անոր միջոցաւ թուղթ մը կը ղրկես կէսիդ, որ, մէկ օր վերջը կը ստանայ։ Այլեւս ուզէ չուզէ՝ ամուսնալուծուած է։ Երգիծաթերթերը իրենց մասը փաթթելով այս բանը կը գրեն.— Երբ էրիկ-կնիկ պզտիկ կռիւ մը բռնուին, իրարու կը սպառնան, «Զակս»ին կ՚երթամ հա...» ըսելով։

Բայց մի խնդաք։

Ամուսնալուծումը այնքան դիւրին է, երբ զաւակը չկայ մէջտեղը, հակառակ պարագային, ծնողքին եւ մասնաւորաբար հօր պարտականութիւնները ճշդող երկար բարակ օրէնքներ կան։ Զակսի պաշտօնեան կը հարցնէ.— «զաւակ ունի՞ք»։ Եթէ ունին, եւ իրենց մէջ համաձայնած են տղոց խնամակալութեան մասին, համաձայնագիրը կուտան պաշտօնեային՝ որ արձանագրէ եւ վաւերացնէ, հակառակ պարագային, դատարանները կը միջամտեն եւ կը ստիպեն հայրը, որ պզտիկներուն ապրուստի թոշակ մը յատկացնէ։ Օրէնքը այնքան նպաստաւոր է կիներուն եւ տղոց համար, որ անկարելի է այդ պարտականութենէն խուսափիլ։ Ասկէ զատ, կինը չի զրկուիր պարէնի գանձումով, այլ գրասենեակը։ Եթէ, նոյնիսկ գումարի մասին համաձայնութեան եկած են նախապէս. կինը վերստին դատարան դիմելու իրաւունք ունի, եթէ հաստատէ, որ ամուսինը սուտ խօսած է իր վաստակածը քիչ ցոյց տալով։ Սկիզբները, դատարանները չափազանց վեհանձն կը գտնուէին պզտիկներու եւ մայրերու հանդէպ, կատարեալ դոհ մը դարձնելով հայրը։ Կ՚ըլլան վէճեր, եւ դժգոհութիւնը ծայր կուտայ, ու յետագային, տկարները պաշտպանելով հանդերձ՝ աւելի տրամաբանական վճիռներ կ՚արձակեն։

Այսպէսով, պարէնի հարցին մէջ, պզտիկ գիջողութիւն մը կ՚ըլլայ այրերուն, բայց, ի նպաստ կիներուն աւելի կը խստացուին հայրութիւնը ճշդող օրէնքները։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԱՆԱՐԴԱՐ ՀԱՏՈՒԾՈՒՄ

Օր օրին ճիշդ տասնըվեց տարիներ առաջ, Հայկական Լեգէոնը յարձակողական շարժումով մը, կը գրաւէր Հրէաստանի մէջ հողի ցցուածք մը, ճակատին էն բախտորոշ մէկ կէտին վրայ, գերմանական ձեռքերով իսկ ամրացուած։

×

Կլոր սեղաններու շուրջը, վերարոյժ վարպետները, որոնք աշխարհին քարտէսը կը չափաձեւէին գաղտնի կամ յայտնի դաշնագրերով, գրեր էին թէ ազատագրութիւնը չի մոռցուիր, պէտք է որ ամէն ոք զոհաբերութեան իր բաժինը բերէ։

Արտասահմանի մէջ ամբողջ ցեղ մը եռեփ կուգար արդէն, երկրէն հասնող արեան հոտը միամիտ եւ անմեղ գինովութեան մը գերբնական հուրը դրած էր բոլոր հոգիներուն մէջ։

Ոտնաչափ մը անդին տեսնել ուզելու տրամադրութիւն ու ատեն չունէր ան։ Այդպիսի մտածում մը իրենց հաւատքը խաչել պիտի ըլլար։ Այդքան յոյսով, արցունքով, ու արիւնով շաղուած յաղթանակին արդարութեան հանդէպ երկրայութիւնը ոճիր պիտի ըլլար։

Եւ աչքի պոչով նշան մը բաւական եղաւ մարմին եւ թեւ տալու դարաւոր երազներու, Տաւրոսի հանդիպակաց ափերուն վրայ հաւաքելու համար երեք հազար կամաւորներ, արձանագրուածներու կէսէն ալ պակաս։

Եւ անպայման կամաւոր էր այս շարժումը։ Աշխարհի բոլոր անկիւններէն, ուր որ հասեր էր Մեծ Լուրը, առանց հարցուփորձի եւ առանց սակարկելու իրենց երակներուն արիւնը, ովկիանոսէն անդին թէ ասդին, տղաքը ոտքի մէկ հարուածով, չորս հովերուն տալով իրենց գործն ու գիրքը, փութացին Փորթ Սայիտ, առաջին նաւով մարդավայր փոխադրուելու անհամբեր։

Զոհաբերումի եւ անձնուրացութեան փառաւոր օրինակ ցոյց տուին, մանաւանդ անոնք որ, կամաւորական նըման շարժումի մը դառնութիւնը ճաշակած եւ ուժասպառ ու յուսաբեկ հազիւ վերադարձած, իրենց պայուսակները վար դնելու միջոց չունեցան, լսելու համար ցեղին ձայնը, որ զիրենք դարձեալ կը հրաւիրէր պարտականութեան գլուխը։

Դարերէ ի վեր պետականութիւնը կորսնցուցած ըլլալով, ստրկութեան եւ գերութեան շղթաներուն տակ կարգապահական եւ մարտական առաքինութիւններ վրայ տուած ժողովուրդ մը, որ անիրաւ բերաններէ «նապաստակ» կոչուելու աստիճան տժգունած էր, առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս բեմ կը բարձրանար անցընելու մեծ քննութիւնը։

Համեմատաբար շատ կարճ ժամանակին, ֆրանսացի մարզիչներ այդ ատաղձէն ձեւաւորեցին կռուի ընդունակ լաւագոյն տարրեր։

Անոնց ճկունութիւնը, կարգապահութիւնը ջատագովուեցան մէկէ աւելի պաշտօնական տեղեկագիրներով ու բերաններով։ Իսկ ազգային հողի վրայ համերաշխութեան եւ միութեան հոյակապ դասեր տուին։

Լեգէոնը Ցեղին ճիգերուն, կամքին ու կորովին համադրութիւնը եղաւ։

Լեգէոնը կոչուած էր մեր Բաժինը նետելու նժարին մէջ։ Եւ արժանաբար կատարեց իր դերը, ի գին զոհերու, թեւերու եւ ոտքերու։

Ընդհանուր հրամանատարին հեռագիրը, Ռէօթէրի բերնով աշխարհի ծանուցուած, պատմական վկայականը կը մնայ այդ քննութեան։

Կեցցէներ, ծափ ու ծնծղայ, ու խոստումներ շռայլ շռայլ։

Սակայն տասնըչորս տարիներէ ի վեր կամուրջին տակէն շատ ջուրեր անցան։

Դաժան իրականութիւնը իր բովանդակ սառնութեամբ չօշափելի է։

Երազներու փլուզումէն ետքը, շշմեցուցիչ է տեսնել որ դիւանագիտական ձախաւեր սակարկութիւն մը ոճիրի տանելու իրաւունքէն իսկ կը զրկէ անդամահատ լեգէոնականները, եւ դժբախտաբար անոնցմէ ոմանք ստիպուած են մէկ ոտքով հողին հետ կռուելու, անկէ պատառ մը հաց խլելու համար։ Ազգային իշխանութիւններն ալ իրենց կարգին գայլի աւետարան ունին այդ մասին։

Յետոյ վրդովիչ է գիտել որ, երբ ուրիշ ազգեր, յաղթողներու հետ պարտուածներն ալ, առիթը կը փնտռեն տարեդարձելու, ոգեկոչելու համար իրենց ոգորումներուն յիշատակները, ու պանծացնելու անդարձ մեկնողները, մենք, պզտիկ ճառերէն ու գոյնզգոյն խոստումներէն ետք, մոռցանք օրն իսկ, այն օրը, որու համար ըսեր էինք թէ «մեր փառքը կոթողեց»։

Եւ վերջապէս, ո՜վ սիրտ արիւնող կեցուածք, Լեգէոնը որ համերաշխութեան, քաջութեան եւ իրար սիրելու դրդագին[?] օրինակը տուաւ, իր շարքերէն հարիւրներ կը համրէ այս ափերուն վրայ, որոնք, այսօր, իրենց դամբանացած կամ անշիրիմ մեռելներուն յիշատակին առջեւ հաւաքաբար եւ համերաշխաբար ծունկ մը աղօթք ընելու եւ քանի մը ծաղիկներ փնջելու համար իրարու հետ լեզու չեն կրնար գտնել։

Անոնք՝ որ չմեռնելու համար իրենց մորթերը սիրայօժար տրամադրեցին, պիտի թողո՞ւն որ իրենց ընկերները մեռնին այս անգամ հոգիով։

Յ. ՆՇԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պելժ գործաւորական կուսակցութեան վերջին ընդհ. ժողովին մէջ երեւան ելաւ որ կուսակցութեան ծոցին մէջ գոյութիւն ունին կարծիքի խոր անհամաձայնութիւններ։

Երկար տարիներէ ի վեր կուսակցութեան պետերուն եւ սէնտիքաներուն գործունէութեան դէմ ոչ ոք համարձակած էր ձայն բարձրացնել, եւ անոնց որոշումները ընդհանրապէս առանց առարկութեան կը գործադրուէին։

Կուսակցութեան երիտասարդ տարրերը կողմնակից ըլլալով աւելի գործօն ու խիզախ գործունէութեան, չէին կրնար աւելի երկար ատեն լռութիւն պահել։ Նորերուն բողոքները սկսան ծայր տալ, պահանջելով որ կուսակցութիւնը օրուան պահանջներուն աւելի յարմար ուղղութիւն մը որդեգրէ։

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը Le Peuple սկիզբէն ի վեր հաւատարմօրէն հետեւեցաւ ընդհ. ժողովին քաղաքականութեան։ Շնորհիւ այդ օրաթերթին արագ տարածման, լուրերուն ստուգութեան եւ յարմարելու իր յանդուգն ուղղութեան, երկար ատեն յաջողեցան առաջքն առնել կուսակցութեան մրցակից թերթերուն կազմութեան։ Այս պատճառաւ կուսակցութեան քաղաքական ուղղութիւնը մինչեւ այսօր անփոփոխ մնաց, առանց ծնունդ տալու հակամարտ ելոյթներու։

Action socialiste թերթին երեւումը եկաւ յեղաշրջել կացութիւնը եւ ստեղծել նոր մթնոլորտ մը, շնորհիւ իր երիտասարդ վարիչին, Պ. Սփաքի, որ իր յանդուգն գործունէութեամբ եւ խօսելու բարձր կարողութեամբ ուշադրաւ դիրք մը գրաւեց թէ կուսակցութեան եւ թէ երեսփոխանական ժողովին մէջ։

Աշխատութեան դրամատան վրայ դրուած յոյսերուն ի դերեւ ելլելը պատճառ եղաւ որ Պ. Սփաք իր յարձակողականը կրկնապատկէ, ուժգնօրէն բողոքելով եւ անխնայ հարուածելով ամէն անոնք որ յանդգնութիւն ունեցած էին կուսակցութեան ծոցին մէջ մտցնելու արդիւնաբերական այլ տիպի գործեր, որոնք զուտ քաղքենի հաստատութիւններու յատուկ են, եւ ախտաժէտ ազդեցութիւն մը կը ներգործեն ընկերվարական ոգիին վրայ։ Փակագծի մէջ ըսենք թէ այդ դրամատունը հիմնուած է սէնտիքաներու նախաձեռնութեամբ, որ վերջերս սնանկ[?]նալով իր պետէն հաւասարակշռութեան ստիպուեցաւ դիմել կառավարութեան օժանդակութեան, կառավարութեան մը՝ որուն գործունէութիւնը միշտ քննադատուած է ընկերվ. երեսփոխաններու եւ ընկերվ. մամուլին կողմէ։

Ուրիշ յարձակումներ եւս իրար յաջորդեցին եւ դժգոհներուն թիւը սկսաւ օրէ օր շատնալ։ Այն ատեն դժգոհ տարրերը իրենց ծառայութիւնը ի սպաս դրին Պ. Սփաքին։ Action socialisteը եղաւ տեսակ մը դժգոհ տարրերուն մամուլը, որուն մէջ բուռն պայքար մը սկսաւ ծայր տալ կուսակցութեան պետերուն դէմ։

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը քննադատութիւն պահեց այդ քննադատու—

ԱՐԱՐԱ

Արարա՜... Ուխտատեղի ըլլին անոր։ Ի՜նչ թելադրական, ոգեկոչական տապանագիր, իսկապէս, զոր դիպուածը հրաշայատուկ ընծայեց հոն հանգչող քանեակ մը դիւցազնական քաջերուն։

Հայութիւնը իր ազատագրական դարաւոր ոգորումին մէջ իր հայրենի հողին իւրաքանչիւր քարը, իւրաքանչիւր բլուրը, իւրաքանչիւր կիրճն ու ծործորը իր արիւնով նուիրանչեց[?]։

Վերջին երեսուն տարիներու յեղափոխական շրջանը, Գում Գափուի ու Պապ—Ալիի «ցոյց»երովը ծայր առած, Կարնոյ, Սասունի, Վանայ եւ Զէյթունի սարալանջերուն եւ ապառաժուտ սեպութիւններուն վրայ հայ հերոսամարտին հսկայական յիշատակարանը արձանացուց։ Խոնարհուկ, անանուն սարահարթեր, օձարնակ[?] խաւարչտին փապարներ հրաշավիպային կռիւներուն պատնէշներն ու խրամները դարձան, անոնց անունները՝ Հայ անունին շողայլովը[?] լուսապսակուած՝ անմահութեան խառնուեցան։ Բայց ոչ մին, անոնցմէ ոչ մին, եղերաշուք վսեմութեան մէջ չկրցաւ հաւասարիլ հայրենի սահմաններէն դուրս, օտար հողի մը կուշտին բարձրացող սա հէք անտեսուած բլուրին որուն անունն իսկ կ՚անգիտանայինք մենք երէկ։

Արարա՜... բոլոր մեր յոյսերուն, բոլոր մեր երազներուն, բոլոր մեր ոգորումներուն ամբողջ գումարը կը խտանայ այս եռավանկ անունին մէջ։ Հոն էր որ աշխարհի զօրաւորները առաջին անգամ կշռեցին ամբողջ ամեհութիւնը հայ անձնուրաց կորովին. հոն էր որ անոնք միանգամ ընդմիշտ հաւատացին անմահութեան մեր ցեղին. հոն էր, վերջապէս, որ անոնք հայ կամքին անպարտելի խոյանքին առջեւ շփայլահար, բռնադատուեցան մեր խաչուած, արիւնլուայ իրաւունքին հատուցման պարտքը կնքելու։

Մեր հայրենի հարիւր հազարաւոր զոհերը չէին կրցած, պիտի չկրնային, քաղաքակիրթ մարդկութեան խղճմտանքը մեզի արդարահատոյց ըլլալու ստիպել։

Կովկասը իր չորս տարիներու այդքան արիւնոտ զոհաբերումներէն եւ իրաւունքի ախոյեաններուն ընծայած այնքան անգնահատելի օժանդակութիւններէն վերջն ալ գուցէ պիտի վրիպէր տակաւին ցեղին ազատախնդիր համեստ պահանջը պարտադրելու աշխարհի բախտը տնօրինողներու պատատասանին[?]։

Արտասահմանը զոր հայ կեանքին ջերմանոցը յորջորջեցինք պահ մը անիրաւօրէն, մահագին երկունքի մը ոռոյլ բողէններուն՝ իր ծոցէն դուրս բերաւ աստուածային փաղանգը այն կորիճներուն, որոնք հեռուներէն, հեռուներէն մեզի եկան՝ ցեղին եղած ահաւոր թշնամանքէն սարսռուն, անոր գոյութեան դէմ լարուած դիւային սադրանքին խառովքէն խենթեցած։

Եւ հոն, Տաւրոսին հանդիպակաց ափերը կղզիի մը լանջքին վրայ, հովինին բաւղցենուն մէջ, երկա՜ր, երկար սպասելէ յետոյ, օր մըն ալ պայծառափողի մը հրաւէրէն արթնցան։

Օր մը օրերուն սըր, ու արդէն բաւական կ՚ըլլար անդիմադրելի մոլեգին խոյանքի մը մէջ ահաւոր կերպով զարնելու, խորտակելու բոլոր թումբերն ու բոլոր պատուարները զորս ռազմագիտական դժնէ հանճար մը բերեր բրգաւորեր էր այնտեղ... Հոն էր, որ այդ օրը, կը կերտուէր հայ յաղթանակին մեծ կոթողը զոր Արարա կը կոչենք։

Արեւելքի մէջ, այդ օրը, դերերու հրաշալի շփոթութիւն մը տեղի կ՚ունենար։ Թորգոմի սերունդը՝ Պաղեստինի բախտորոշ մէկ ցցուածքին վրայ, երբեմնի վրէժխնդիր Եհովայի ընտրեալ ցեղին՝ Իսրայէլի ճիտին վրիպած կոչումը իւրացնելով տարերային ահագնադղրդոյթ[?] բախումի մը փոթորիկը կը փրցնէր առինքնելով տիեզերական ուշադրութիւնը։ Բախտաւոր եւ գեղեցիկ Սուրիային զաւակներն են որ՝ կարծես իրենց հայրենիքի սահմաններուն վրայ մղուող ազատագրական գերագոյն պայքարին փառքը ձգած հայ զունդերուն հազիւ անուն մը, յիշատակութիւն մը կը բերէին խառնուրդին մէջ ուր կը վճռորոշուէր ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի նսեհը[?]։

Համաշխարհային տիտանամարտին բոլոր ճակատներուն վրայ, դիւցազնական կոհակաւորումով մը ցեղին փառքը պանծացնող հայ տղամարդուն պիտի տրուի եղեր գրեթէ միամինակը կոթողելու Հրէաստանի կուրծքին վրայ յիշատակարանը որ այլ եւս արդարութեան յաղթանակին հոմանիշ է։

Արարա՜... հայկական Լեգէոնին սրտոտ հրամանատարը իրաւունք ունէր հայութեան վաղուան «ուխտատեղին» մկրտելու զայն։ Գլխագիրին գացող մեր հաւատացեալներուն չափ շատուոր ու ջերմեռանդ պիտի ըլլան անոնք որ վաղը պիտի երթան հոն ուխտի։

Արաբը, Իսրայէլորդին ու Սուրիացին իրենց տառապանքի եղբօր ու գաղափարապաշտութեան ռահվիրային, Հայուն, այդ խորհրդակուռ սրբատեղին յարգանքի պատանքով մը պիտի շրջապատեն։

Հայ ձեռքերով կերտուելիք հոյակապ դամբարանին շուրջը՝ հարեւան ազգեր եղբայրօրէն պիտի գան ծաղիկներ ու նոճիներ տնկել ու ոռոգել։

Արարա՜... վաղը վերադարձի կարաւաններ պիտի անցնին անոր ոտքերը թրջող ծովուն կապոյտ արահետներէն Հայրենի լեռներուն մշուշապատ գագաթները ողջունելով հեռուէն։

Պիտի երթանք, ամէնքս ալ, ու Արարան հոն պիտի մնայ... բայց ան յաւերժական տօնահրաւէրի պէս մեզ ետ պիտի կանչէ։

Անոր կուրծքին պեղուած քանի մը փոսերը, մեր յոյսին, մեր հաւատքին ու մեր պատիւին յորդակոծ աղբիւրներն են... Հոն պիտի երթանք անոնց առջեւ, այդ անմահութեան ակաղձուն փոսերուն, անոնցմէ ըմպելու համար յաղթանակին վայելքը՝ այդպէս տօնելու համար ազատութեան մեծ տարեդարձը, որ մեր օրացոյցներուն մէջ արձանագրուած պիտի ըլլայ ոսկեհուռ տառերով — 19 Սեպտեմբեր, Արարա՜...։

ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Արարա)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

բեանց մասին, սակայն պետերը մի-բաւորուած զգալով իրենց արժանաւորութեան մէջ, ընդհ. ժողովի պատուութեան պահանջեցին: Այդ առթիւ գումարում պահանջեցին: Այդ առթիւ որոշուեցաւ նախնական քննութիւն կատարել եւ արդիւնքը տեղեկագրել ժողովին՝ ծերակուտական Պ. Ժօնխի ժողովին՝ որ ընկերվարական հարցեւ մէջնցաւ որ ընկերվարական հարցէն մասնագէտ մըն է, եւ պայծառամիտ ու անաչառ քննադատ մը:

Ընդհ. ժող.՝ը հիմնուելով ներկայացուած տեղեկագրին վրայ, պարզեց Action socialisteի գործունէութիւնը, միեւնոյն ատեն դիտել տալով թէ ամէն անգամ ազատ է յայտնելու իր կարծիքը, սակայն ժողովի նպատակներուն գործադրութեան մասնագէտ է ըլլալ հետեւողական:

Միւս կողմէ, գոհացում տալու համար փոքրոգ տարրերուն պահանջին, որոշուեցաւ կուսակցութեան հակակշռին տակ հիմնել պարբերաթերթ մը, ուր կարելի պիտի ըլլայ ազատօրէն քննարկութեան ենթարկել կուսակցական խնդիրներն ու սկզբունքի հարցերը, եւ որուն խմբագրութիւնը պիտի յանձնուի անկողմնակալ, ողջամիտ եւ բոլոր հոսանքներուն պատկանող ընկերներու:

Պ. Սփաք գոհ չմնաց ընդհ. ժողովին առած այս որոշումէն, եւ առաջարկ բերաւ կուսակցութեան յատակագծային համագումարին ներկայացնել իր եւ իր ընկերներուն բողոքը:

Ինչպէս կը տեսնուի, Պելժիոյ ընկերվ. կուսակցութեան մէջ ալ սկսած են ծայր տալ անհամաձայնութիւններ, հինի ու նորի, աջի ու ձախի խնդիրներ: Եթէ կարելի չըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել այդ երկու հակամարտ հոսանքներուն միջեւ, բաժանումը անխուսափելի է:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՈՍԿԻ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱԹԼԷԹԻՔ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԹՈՐԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

— o —

ԹՈՐԻՆՕ, (Յառաջ). — Աթլէթիզմի եւրոպական ախոյենութեան մրցումները տեղի ունեցան Թորինոյի «Մթատ Մուսոլինի»ին մէջ 7, 8 եւ 9 սեպտեմբերին:

Մրցումներուն պաշտօնական բացումէն քիչ վերջ, Ֆինլանտացի Մաթթի Ճարովէն նիզակ նետելու աշխարհի ախոյեանը 76.10 մէթրով՝ երկրորդ անգամ նիզակը նետելուն կոտրեց աշխարհի մրցանիշը հասնելով մինչեւ 76.66 մէթր: Մասնակցող մարզիկները այնքան քաջութեամբ ու փարպեութեամբ մրցեցան որ աշխարհի մրցանիշներէն զատ կոտրուեցան ազգային ութ մրցանիշներ եւ հաւասարեցան ազգային չորս մրցանիշներ: Գերմանացիները եւ Ֆինլանտացիները իրենց գերազանցութիւնը ցոյց տուին ազգային միւս խումբերու հանդէպ, ախոյենութեան 12 տիտղոս շահելով 22 մրցումի վրայ:

Գերմանիան որ անցեալ կիրակի առաջին անգամ ըլլալով երեք չորրորդէն տարբերութեամբ պարտուած էր Ֆրանսէն, առաջին հանդիսացաւ շահելով 7 տիտղոս եւ հաւաքելով 96 կէտ, մինչդեռ Ֆինլանտան որ Լօս Անճըլըսի ողիմպիականներուն աթլէթիզմի մրցումներուն մէջ յաջողած էր Գերմանիայէն առաջ դասաւորուիլ, շահեցաւ 5 տիտղոս եւ հաւաքեց 82 կէտ:

Անհատական բոլոր ազգերուն դասաւորումը նկատի առնելով միայն առաջին վեց մարզիկները, 6 կէտ Ա. եղողին, 5 կէտ Բ.ին եւն. մինչեւ Զ.րդ ուրուն կը տրուի 1 կէտ:

Գերմանիա — 96 կէտ եւ 7 ախոյենութեան տիտղոս:

Ֆինլանտա — 82 կէտ եւ 5 ախոյենութեան տիտղոս:

Իտալիա — 69 կէտ եւ 1 տիտղոս (1500 մ.):

Շուէտ — 65 կէտ եւ 1 տիտղոս (բարձրաւոսակ նետել):

Հունգարիա — 62 կէտ եւ 2 տիտղոս (1104 եւ 800 մ.):

Ֆրանսա — 41 կէտ եւ 1 տիտղոս (5000 մ.):

Հոլանտա — 35 կէտ եւ 3 տիտղոս:

Լէհաստան — 21 կէտ եւ 1 տիտղոս (50 քմ. քալել):

Նորվէկիա — 20 կէտ:

Լեհաստան — 19 կէտ:

Զուիցերիա — 19 կէտ:

Էսթոնիա — 12 կէտ եւ 1 տիտղոս (տապակ նետել):

Չեխոսլովաքիա — 4 կէտ: Ցուսաստան 4 կէտ: Տանիմարքա 4 կէտ, Աւստրիա 2 կէտ: 100 մէթր վազքին մէջ Պէրկէր (Հոլանտա) եւ Պորհմէյէր (Գերմանիա) միատեղ հասած էին եւ դատաւորները երկար խորհրդակցելէ վերջ Ա. դասաւորած էին Գերմանացին, հանդիսատեսներուն շատերը բողոքի մէջ: Բայց յաջորդ օրը Քիրպի չարժանկարի գործիքին ցուցուցածին համեմատ՝ դատաւորները փոխեցին իրենց նախկին որոշումը եւ Ա. դասաւորեցին Պէրկէրը:

Այս ձեւով Հոլանտացի Պէրկէրը շահեցաւ զոյտ արագութեան երկու տիտղոսներն ալ՝ վերջ դնելով Գերմանացիներուն գերազանցութեան:

Քիրպի չարժանկարի եւ ելեկտրական համաչափ գործիքը որ արդէն Լօս Անճըլըսի ողիմպիականներուն առթիւ գործածուած էր՝ Եւրոպայի մէջ առաջին անգամ ըլլալով գործի դրուեցաւ այս օրերս «Սթատ Մուսոլինի»ի մէջ: Շնորհիւ այս գործիքին որ 50.000 իտալական լիր արժած է, կարելի եղաւ 100 մէթր վազքին դատաւորումը սրբագրել:

400 մէթր վազքին մէջ Ֆրանսացիները քաջութեամբ կռուեցան եւ Սթաֆինսկին Բ. եղաւ 48երկվ.էն 1/10ականի զիջելով գերմանացի Մէյնէրի որ Ա. եղաւ: Պուասէ, որուն վրայ Ֆրանսացիները մեծ յոյսեր ունէին՝ յուսախաբ ըրաւ իր հայրենակիցները եւ Բ. միայն դասաւորուեցաւ չուէտացի Վաքէնֆէլտէն եւ իտալացի Թովէրինէն վերջ:

800 մէթրին մէջ Ա. եղաւ քանի մը ամիսներէ ի վեր համար հունգարացի Սապօ որ Բ. եղած էր նաեւ 1500 մէթրին մէջ: Բ. եղաւ իտալացի Լանցի որ մեծ ապագայ կը խոստանայ, Գ. Տէնմէր, Դ. Նի: Նկատի պէտք է առնել որ Լանցի եւ Նի շատ յոգնած էին նախորդ օրուան վազքէն, որուն միջոցին 800 մէթրը 1 վրկ. 5երկվ. 8/10էն վազած էին:

1500 մէթրին մէջ Ա. հանդիսացաւ ողիմպիական ախոյեան եւ 1500 մէթրի նախկին մրցանիշի տէրը իտալացի Պէքքալի: Բ. եղաւ Սապօն, իսկ Գ. ֆրանսացի Նաումանը:

5000 մէթր վազքին մէջ Ֆրանսացի Ռօշառը ուրախ անակնկալ մը պարգեւեց մեզի Ա. հանդիսանալով 14 վ. 36 երկվ. 8/10էն եւ հաւասարցնելով ֆրանսական ազգային մրցանիշը որ կարծեմ Ժան Պուէնին կը պատկանէր: Այս մրցումին կը մասնակցէին նշանաւոր Քուչօռինսկի եւ 10.000 մէթրի ողիմպիական ախոյեանը եւ Սալմինէն եւ Վիրթանո Ֆինլանտացիները, որոնցմէ առաջինը երկու օր առաջ յաղթական եղած էր 10.000 մէթր վազքին մէջ: Այս երեքը առանց կարեւորութիւն տալու Ռօշառին որ շարունակ կը հետեւէր իրենց՝ իրարու հետ կը մրցէին լաւագոյն տեղը գրաւելու համար. երբ միայն 600 մէթր մնացած էր վազքին վերջանալուն՝ յանկարծ Ռօշառը կը փախչի եւ միւսները չեն կրնար հետեւիլ իրեն, հետզհետէ պզտիկ Ֆրանսացին 10—15 մէթր կը շահի եւ ներկաներու ծափերուն տակ կատարելով վերջին շրջանը Ա. կը հանդիսանայ:

Ց. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գունաւոր քարեր

Խորհ. Հայաստանի մէջ (2 սեպտ.) Գ. Մուրատեան կը գրէ այս նիւթին շուրջ.—

Ոչ միայն Հայաստանի այլ եւ ամբողջ Անդրկովկասի մէջ, շատ քիչ են ուսումնասիրուած գունաւոր քարերը: Դեռ 10 տարի առաջ ծանօթ հանքերն էին՝ քարիւղ (Գրոզնի եւ Ապշերոն), պղինձ (Ղաթար, Գետաբեկ, Լոռի), երկաթ (Զառաւխ), ծծմբային հանածոյ (Տանձուտ եւ Զրաղիձոր), եւն.:

Մարմարի, եղնգաքարի (onyx), պաղլեղի, ջնարէկի (réalgar), կրաքարի, ծանրաքարի, չէչաքարի, լուռաքարի (diatomite), փխրաքարի (tuf), սեւակուճի (basalte) արդիւնաբերութեան վերջերս է որ ձեռնարկուեցաւ:

Եւ սակայն ոչ ոք կը մտածէր ակատի, քաղկեդոնիկի (calcédoine), սերդոլիկի (?), մեղեսիկի (améthyste), տպազիոնի (topaze), օձաքարի (ophite) կանաչաքարի (néphrite) ու աւելի թանկագին քարերու մասին: Ընդհանրապէս այն կարծիքը կը տիրէր թէ Կովկասն ալ, Ուրալի պէս, աղքատ է թանկագին քարերու տեսակէտով: Կովկաս ճանչցուած էր միայն իբրեւ չինութեանց յատուկ քարերու, մասնաւորապէս եղեգնաքարի (obsidiane) օճախ:

Փաստերը եկան հերքելու այս կարծիքը:

Շեղջաքարի (pégmatite) հարիւրաւոր տեսակներ երեւան հանուեցան, այս վերջին տարիներուն, ինչպէս վրացական, նոյնպէս հայկական հողերուն մէջ (Արարատ, Դարալագեազի արեւելքը, Բազարչայ, Օխչի—Զայի վերի մասը): Շեղջաքար կը յուսացուի գտնել նաեւ Լոռիի եւ Սեւանի քարահանքերուն մէջ, օձաքարի եւ աւազաքարերուն հետ, որոնք ամէն հաւանականութիւն կը ներշնչեն թէ Հայաստան եւս ունի թանկագին քարերու հարուստ պաշար:

Սեւանի հիւսիսային ափը, Աղբաբայի, Արարանի, Ալլաղանի, Զիբուխլիի մէջ ունինք աւազաքարեր (dunite), կրանիթի եւ տոլոմիթի հանքեր, այնպէս որ երկրաբանական նման կազմութիւն մը մեզի ենթադրել կու տայ թէ թանկագին քարեր կան այդ շրջանին մէջ:

Գունաւոր քարերու փոքրիկ ժողովածուի մը մէջ կը գտնէք ուվարովիթ (?), մեղեսիկ, տպազիոն, ծխագոյն գաւարզ, սերդոլիկ, խաժաքար (azurite), եւն.: Արարանի մէջ թերեւս գոյութիւն ունի ալմանտին թանկագին քարը: Իսկ ճարտարարուեստական ակատ կը գտնուի Աղբաբայի, Արծըւանիկի, Սեւ—Քարի, Սոր գիւղին մէջ: Գունաւոր ակատի եւ յակինթի տեսակներ կան Իջեւանի մօտ, anhydride կը գտնուի Շամլուղի, Վարդանլուի եւ Երեւանի մօտ: Բազմերանգ գեղեցիկ եղեգնաքար կայ Բուղութլուի, Հաղխի եւ Քօթանդաղի ստորոտը, որոնք քանի մը տասնեակ քիլոմէթր տարածութիւն կը բռնեն: Ասոնց մէջ կը գտնէք ոսկեփայլ, արծաթափայլ, կապտորակ, կարմիր տեսակներ: Եղնգաքար կը գտնուի Աղհամլու, Աղրաշ, Դավալու: Ղազախի ձորին մէջ, գետին բերնի քարերուն մէջ՝ մոլոչաքար (malachite), որ բաւական սուղ գին ունի:

Ի՞նչ կարելի է շինել այս քարերով.

— Արկղիկներ, օղեր, զարդեր, կոճակներ, ծխամորճեր, մոխրամաններ, թանաքամաններ, անօթներ, ըլուացարանի կոնքեր, ապաշխարներ, պատգամաններ, եւն.:

Դէպի Մայմեխ

Սեպտեմբեր 5ին դէպի Մայմեխ լեռը մեկնեցաւ լեռնային զբօսարշաւի խումբ մը, որ պիտի աշխատի ճշդել Մայմեխ լերան ուղին, ծանօթանալ լերան կազմութեան, բուսականութեան, ապագայ պատրաստելու համար աւելի լուրջ ուսումնասիրութիւններու: Լերան տեսարաններէն նկարներ պիտի առնուին, ապագային այս նկարներով պիտի պատրաստուի ալպոմ մը: Արշաւին կը մասնակցի նաեւ Ղարաքիլիսայի զբօսարշաւային ընկերութենէն 20 հոգինոց խումբ մը:

Նոր գիրքեր

Երեւանի մէջ վերջերս լոյս տեսաւ Մելքոնեան մատենաշարէն 19րդ թիւը, փրոֆ. Մանանդեանի Աւատապետութիւնը հին Հայաստանում:

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ Գարեգին Լեւոնեանի Հայ պարբերական մամուլը սկզբից մինչեւ մեր օրերը, եւ Լեւոն Մելիքսէթ-բէկի վրաց աղբիւրները Հայերի եւ Հայաստանի մասին: Տպագրութեան յանձնուած է փրոֆ. Հ. Աճառեանի Արմատական բառարանի յաւելուածական հատորը:

ԹՈՒՐՔ ԱՆԱՍՆԱԲՈՅԺԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

— o —

Թուրք անասնաբոյժ մը, հարիւրապետ Տօքթ. Քէմալ Ճէմիլ, որ թրքական բանակին կողմէ ղրկուած էր Փարիզ հետեւելու գիտութեան վերջին նորութիւններուն, 4 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէր Փասթէօրի մէջ: Վերջերս կենդանական հիւանդութեան մը մանրէին ժահրը ակարացնելու եւ պատուաստ մը պատրաստելու փորձեր կը կատարէր, երբ արկածով վարակուեցաւ: Կարելի չեղաւ փրկել կեանքը եւ մեռաւ անցեալ օր: Թաղումը կատարուեցաւ Թուրք դեսպանին ներկայութեամբ եւ աշակերտներու խմբի մը աղօթքով:

Դամբանականներ խօսեցան Փասթէօրի գիտունները: Մարմինը պիտի փոխադրուի Պոլիս, թրքական կառավարութեան ծախքով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒՆ

Պոլսոյ «Ազգամար»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ, թուրք մամուլը կրկին արծարծած ըլլալով թուրքերէն խօսելու պահանջը (13 սեպտ.).

— «Ամէն անգամ որ առիթ ներկայացած է, դիտել տուած ենք թէ Հայերուն համար չէ «հայրենակի՛ց, թուրքերէն խօսէ» պատուէրը: Որովհետեւ Հայերը այդ պայմանը լրացուցած են շատոնց, տասնեակ տարիներ առաջ, երբ ոչ մէկուն միտքէն կ՚անցնէր ներկայ կարգախօսը:

Ուրախ ենք որ մեր թուրք պաշտօնակիցները, հոգ չէ թէ հարեւանցի, երբեմն կը շեշտեն այս կարեւոր պարագան: Օրինակ, Ճիւմհուրիէթի մէկ աշխատակիցը երէկ կ՚ըսէր թէ «Հայերը մեծ մասով թուրքերէն գիտեն եւ կը խօսին», եւ կ՚եզրակացնէր թէ լեզուական տեսակէտով որեւէ պակաս չունին անոնք:

Արդարեւ, Յոյներուն համար դիտել կուտայ թէ անոնց մէջ «տակաւին թուրքերէն չգիտցողներ կան», եւ անոնց կը յիշեցնէ «նոր պայմաններուն յարմարելու անհրաժեշտութիւնը»:

Գալով Հրեաներուն, աւելի կը ծանրացնէ շեշտը, աւելցնելով թէ անոնք բոլորովին անտեսած են թուրքերէնը, երբ անդին կը գործածեն զիրենք վերտարող երկրին լեզուն եւ անոր կարգին ալ յաճախ փրանսերէն կը խօսին: Թող եբրայեցերէն սորվին, թող իրենց ուզած արդիական լեզուն աւելցնեն անոր վրայ, եւ բոլորիք չենք ունենար: Բայց անոնց կարգին թող հաճին չանտեսել թուրքերէնը:

Արդ, ինչ որ մեր պաշտօնակիցը այսօր կ՚ուզէ Հրեաներէն, Հայերը իրականացուցած են դեռ տասնեակ տարիներ առաջ, եւ շա՜տ աւելիով: Այսպէս, օմ. սահմանադրութենէն շատ առաջ, Հայերը թուրքերէն ոչ միայն կը խօսէին, այլ եւ կը գրէին: Թուրք լեզուի դասաւանդութիւնը ըսկիզբէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է մեր վարժարաններուն մէջ եւ շարունակած է ունենալ, հակառակ քաղաքական բոլոր յեղաշրջումներու: Օրինակ, զինադադարի ամէնէն եռուն շրջանին անգամ, այդ վիճակը մազաչափ չփոխուեցաւ: Ուրիշներու կարգին, ահա Պ. Ս. Կուրտիկեանը իբրեւ կենդանի վրայ: Երիտասարդ էր եւ մազերը ներմկցուց, անընդհատ թուրքերէն աւանդելով: Եւ միշտ ալ լեցուն շաքաթապահերով, ամէն կողմէ փնտռուելով:

Թող մէկը ելլէ եւ եթէ կրնայ թող պնդէ թէ նոյն վիճակը կը տիրէր նաեւ այլ համայնքներու մէջ: Եւ կամ թող ցուցնեն քանի մը Կուրտիկեաններ որոնք աւելի քան կէս դարի իրենց գոյութիւնը լեցուցած ըլլան զուտ թուրքերէնի աւանդութեամբ:

Ի՞նչ կը հաստատէ այս յատկանշական երեւոյթը: Այն որ՝ Հայերը կարծուածին պէս անհաղորդ չեն մնացած նաեւ թուրք մշակոյթին, այլ շատ հինէն շաղախուած են անով: Եւ այս — կրկնենք — ինքնաբերաբար, առանց պէտք թողլու ո եւ է յանձնարարութեան: Որովհետեւ, այսօր անգամ, Հրեաներէն Ճիւմհուրիէթի պահանջածն է «չանտեսել թուրքերէնը», օտար լեզուներու կարգին զայն ալ գործածել: Մինչդեռ Հայերը այս ուզուածին առնուազն տասնապատիկը տուած են, այն ալ այնպիսի շրջանի մը, երբ Օսմանցիներուն միտքէն իսկ չէր անցներ նման բան մը ուզել:

Հապա՞ արտասահմանի Հայերուն պարզած պատկերը: Ուրիշ թուրք պաշտօնակիցներու կարգին, Ճիւմհուրիէթի խմբագրական քարտուղար Ապիտին Տավէր պէյն ալ դեռ վերջերս կը հաստատէր թէ, Ֆրանսա գտնուած միջոցին, յաճախ տեսած է Հայեր որոնք թուրքերէն կը խօսէին իրարու հետ:

Նոյն վկայութիւնը Լիոնի մեր աշխատակցէն, որ կը յայտնէ թէ այդտեղի Հայերը «գեղեցիկ թուրքերէնով կը խօսակցին ամէն առթիւ, ըլլայ փողոցին մէջ, ըլլայ սրճարաններուն խորանկիւնները կամ դուրսը, ըլլայ զբօսանքի տարածութեան թէ ամէն տեսակ խաղերու միջոցին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ը ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

— o —

ԱՌՆՈՒՎԻԼ. — Ամիս մը առաջ, խումբ մը երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ եւ Պ. Պ. Միհրան Շիշմանեանի եւ Վահրամ Սանոյեանի օժանդակութեամբ, Առնուվիլի մէջ կազմուեցաւ քսան երիտասարդներէ բաղկացած ֆութպոլի խումբ մը:

Գիւղին հասարակութիւնը մեծ համակրանքով ընդունեց սոյն ձեռնարկը եւ աջակցեցաւ խումբին անհրաժեշտ գոյքը ճարելու (գնդակ, շապիկներ եւն.): Խումբը պարբերաբար մարզանքներ կը կատարէ, մրցումներ կ՚ունենայ եւ, ընդհանրապէս, մեծ յառաջդիմութիւն կը ցուցնէ:

Անցած կիրակի, սեպտ. 16ին, մեր խումբը մրցումի ելաւ Կուէնվիլի ֆրանսական առաջին խումբի դէմ:

Կուէնվիլ բնակող բաւական թիւով Հայեր եւ բազմութիւն մը շրջապատած էին խաղի դաշտը: Երկար եւ յամառ պայքարէ վերջ, Առնուվիլի հայ խումբը մէկի դէմ երեքով յաղթեց ֆրանսական խումբին: Ներկայ բազմութիւնը խանդավառութեամբ ընդունեց մեր հայրենակիցներու յաղթանակը եւ մեծ գովեստով կը խօսէր հայ երիտասարդներու խաղի մասին:

Յաղթողներու մէջ իրենց ճարպիկ եւ յաջող խաղով առանձնապէս աչքի կը զարնէին՝ Վահրամ Սանոյեան, Գառնիկ Կէօզումեան, Արսէն Թագւորեան եւ բերդապահ Յովհաննէս:

Կը ցանկանք նորանոր յաղթանակներ:

Ստեփան Սանթուրեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Լիսէ Գոնտորսէէն շրջանաւարտ եղած է Պ. Արմենակ Սէթեան, Պաղտատցի հայ երիտասարդը որ նախկին պատրիարք Զաւէն արք.ի քրոջը զաւակն է: Հայ ուսանողը ոչ միայն մաթեմաթիքի եւ փիլիսոփայութեան պաքալօրէայի յաջող վկայական ստացած է, այլ եւ իր կարգի դասընկերներէն բոլորը գերազանցելով Prix d'excellenceին արժանացած է:

ԵԶԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (1)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

I.— 1914Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

1904ի Սասնոյ ըմբոստութեան խորտակումէն յետոյ, Դուրանի գիւղեր պարբերաբար տեղի կ՚ունենային ընդհարումներ, ֆէտայիներու եւ Թուրք զօրքերու միջեւ:

1905ի գարնան, մեր գիւղը (Մշոյ Ալվառինջ) տեղի ունեցած կռիւի մը հետեւանքով, բռնաբարկուած էին կարգ մը գիւղացիներ, որոնց կարգին եւ գիւղիս «քեաթիպ» Ստեփան Կիրակոսեան: Ու գիւղը գրեթէ մէկ տարի կը մնար առանց գրագրի: Գիւղացիներու առիւումով առանձնացի գիւղի գրագրութիւնը, որ ոչ տարիքիս եւ ոչ ալ փորձառութեանս կը համապատասխանէր: Բայց մեծ համբերութեամբ տարի բոլոր գրկանքները եւ կարճ ժամանակի մէջ ձեռք բերի մեծ յաջողութիւն: Պաշտօնիս բերումով կրնայի օգտակար դառնալ գիւղացիներուն եւ շուտով ծանօթացայ կառավարութեան բոլոր մեծ ու փոքր պաշտօնեաներուն:

Աչքովս տեսայ համիտեան արիւնոտ օրերուն հարկահաւաք պաշտօնեաներու հասցուցած անլուր տառապանքը, կողոպուտն ու կաշառակերութիւնը: (Այդ մասը վերապահած եմ ուրիշ աշխատութեան մը):

Մեծ տառապանքով հասանք մինչեւ 1908ի օսմ. սահմանադրութիւնը, որ տասն գերեզմանի ափը հասած հայութիւնը լայն շունչ մը քաշեց, արբեց իր աչքերու թացը, ձեռք մը մաճ, մէկ խարազան, սկսաւ իր խորտակուած օճախի նորոգութեան:

1909ին, երկիր կը մտնէր անմահ Ս. Ջաւարեան եւ ինձ պարտադրեց ձգել քեաթիպութիւնը եւ ստանձնել դպրոցի հոգաբարձութիւնը:

Ուրեմն չորս տարուան քեաթիպութեան փորձ տուաւ պաշտօնս: Սիրով կը թողում իմ յաջորդիս՝ Սիմոն Ամրչատեանին, ու կը խոստանամ իմ աջակցութիւնս բերել ի հարկին, եւ կը ստանձնեմ դպրոցի հոգաբարձութիւնը երկու լաւագոյն ընկերներու հետ, Նազարէթ Գէորգեան եւ Սարգիս Աբրէեան:

Ս. Ջաւարեան, իբրեւ կրթական տեսուչ դպրոցներու հանդէպ լայն ծրագիրներ ունէր, սակայն, մեր այն օրերու դպրոցներն ու դասաւանդութիւնները կ՚ըլլային ախոռներու ու գոմերու մէջ, ոչ մէկ կանոնաւորութիւն: Իր գիշերը ցերեկին խառնած կը ջանար կրթական մակարդակը բարձրացնել, սակայն Տարօն աշխարհի անվերջ կռիւները, թալանն ու կողոպուտը խորտակած էին անոր նիւթական բոլոր միջոցները, ոչ դպրոց, ոչ գրենական պիտոյք, ոչ ալ յարմար ուսուցիչ – ուսուցչուհի:

Պօղոսեան կտակի մը խնդիր կար, Խարախանեան եպ.ի հոգողութեան տակ,— բարձրագոյն դպրոց մը հիմնել Տարօնի կեդրոնի գիւղերէն մէկուն մէջ:

Ջաւարեան կը թելադրէր պահանջել որ այդ դպրոցը հիմնուի Ալվառինջ: Այս վայրը կեդրոն էր եւ Դուրանի բոլոր գիւղերուն մէջ ամէնէն աւելի դժբախտն ու տնտեսապէս խորտակուածը:

Անօգուտ մնացին մեր բոլոր դիմումները, բոլոր սեւ գլուխները կը փափաքէին որ Պօղոսեան այս դպրոցը հիմնուի Ս. Կարապետի վանքի մէջ, իսկ Ջաւարեան դէմ էր վանքի մէջ դպրոց հիմնելուն: Կրօնական եւ քաղաքական խառն ժողովի մը մէջ, կը բողոքէր.— Ս. Կարապետի վանքը իր միջոցներով, կրնայ երկու անգամ Պօղոսեան հիմնելիք դպրոցի նման դպրոցներ հիմնել ու պահել. ահա Ալվառինջ գիւղի հոգաբարձութեան շինուելիք դպրոցին ձրի հող կը թողուն, զոհաբերող ու մեծ կորուստ ունեցող գիւղ մըն է, ձգեցէք որ Պօղոսեան վարժարանը հիմնուի Ալվառինջ:

Սակայն մնացին անդրդուելի: Սա կ՚ըլլար անոր համար որ դրամը եկած էր Ներսէս եպիսկ. Խարախանեանի անունով: Եւ որոշուեցաւ Պօղոսեանը հիմնել Ս. Կարապետ վանքի մէջ:

Ժողովէն վերջ, Ջաւարեան մեզ առանձնացուց, եւ պատուիրեց յօդուածի մը մէջ նկարագրել մեր գիւղի մէջ տեղի ունեցած յեղափոխական դէպքերը թիւերով, զոհերով, նիւթական եւ բարոյական բոլոր կորուստներով: Կատարեցինք ճիշդ այնպէս ինչպէս որ թելադրած էր: Առաւ յօդուածը եւ տակը բաներ մը գրեց. ծրարի մը մէջ դրաւ, հասցէն գրեց եւ ղրկեց Պոլսոյ «Ազատամարտ»ին:

Երբ «Ազատամարտ»ի մէջ լոյս կը տեսնէ մեր յօդուածը, Փարիզաբնակ հարուստ Հայերէն Ռափֆիկ Մարկոսեան 10,000 ֆր. կը նուիրէ, որպէսզի Ալվառինջ գիւղի մէջ դպրոց մը հիմնուի իր անունով: Դպրոցի յատակագիծը 10 հազար ֆր.ի չէքով մը, կը ղրկուի Բարեգործականի մասնաճիւղի ատենապետ Նազարէթ Քէչիշեանի հասցէին: Սահման չունէր մեր, Նազարէթ էֆ.ի եւ մանաւանդ Ջաւարեանի ուրախութիւնը:

Բայց ահա կը հասնի 1914ի պատերազմը եւ կը խորտակուին մեր բոլոր երազները:

×

Թուրքիա յայտարարած է իր մասնակցութիւնը մեծ պատերազմին:

Գիւղացիները զգալով որ կը ծանրանայ իրենց կացութիւնը կառավարութեան հանդէպ, մանաւանդ տեսնելով իմ յաջորդիս՝ քեաթիպ Սիմոնի անկարողութիւնը, ժողովի մը մէջ զիս կանչեցին եւ պարտադրեցին որ վերստին ստանձնեմ պաշտօնս:

Պատերազմի յայտարարութենէն երկու օր վերջ, երկու ոստիկան գինուորներ մեր գիւղը եկան, եւ ժանտարմայի հրամանատար Քեազիմ պէյի քով հրաւիրեցին ինձ: Ես, առնելով հետս գիւղի կնիքը, ներկայացայ Քեազիմ պէյի, որ թթու չեչտով մը ըսաւ.

— Ձեր գիւղի սահմանի մէջ գտնըւած հեռագրական ձողերուն եւ թելերուն ուշադրութիւն ըրէք: Օրը երկու անգամ, պատու իրիկուն, երկու մարդ ղրկեցէք եւ քննեցէք, եթէ տեղ մը խանգարուած գտնէք, անմիջապէս տեղեկացուցէք մեզի:

Անմիջապէս կառավարութեան մարզուած ոստիկանները ճուլուեցան բանակին մէջ, ու բանտերուն դռները բացուելով դուրս եկան գողեր, աւազակներ, մարդասպաններ, աշխարհի ամէնէն քամինելի վատերը, այս դասակարգէն կազմուեցաւ «միլլի թապուր» մը, որ կապ կը պահէր կառավարութեան եւ հայ ժողովրդի միջեւ:

Պատերազմի սկսելէն մէկ շաբաթ վերջ, գիւղ եկաւ սէր — քօմիսէր Բասիմ էֆէնտի, հինգ միլլի ոստիկաններով, եւ ցուցակագրեց գիւղի արջառն ու ոչխարները: Լրանալէն վերջ ըսաւ.

(Շար.)

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

Այնուհետեւ, տուն վերադառնալէ յետոյ, բոլոր Իտալացիները տասը տարի պիտի ենթարկուին զինուորական մարզանքի, կիրակի կամ տօն օրեր:

Այս կարգադրութեամբ, Իտալիա պիտի ունենայ գործօն բանակ մը՝ մէկ միլիոն զինուորով:

Աւելորդ է շեշտել թէ՝ այս նոր տնօրինութիւնը խոր տպաւորութիւն գործած է միւս երկիրներուն մէջ, մանաւանդ որ, Մուսոլինին քանի մը տարի առաջ կը յայտարարէր Երեսփ. ժողովին մէջ թէ Իտալիա 1935ին կամ 1936ին ի վիճակի պիտի ըլլայ իր տեղը եւ իրաւունքները պահանջելու աշխարհի մէջ···

Դատաւոր Փռէնսի պաշտօնաթողութեան խնդիրը

Ինչպէս կը յիշուի, Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը պահանջած էր դատական նախարարէն, հրատարակութեան տալ ոստիկան Կիյեռմի տեղեկագիրը՝ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան մասին: Դատական նախարարը մերժած ըլլալով, յանձնաժողովը առջի օր որոշեց 200 օրինակ տպել այդ տեղեկագրէն եւ ցրուել Երեսփ. ժողովին մէջ: Պիտի կրնատուին միայն երեք յատուկ անուններ: Այս որոշումը աւելի պիտի բարդացնէ խնդիրը:

Թուրքիոյ Տեղաւորման օրէնքը

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը սեպտեմբեր 13ին կուսակալութեանց հաղորդեց Տեղաւորման օրէնքին հրահանգը: Ըստ հրահանգին, տեղաւորումը կը սկսի այն ատեն երբ գաղթականները սահմանէն ներս կը մտնեն եւ կը վերջանայ այն ժամանակ երբ անոնք կը ստանան տուն, հող, երկրագործական միջոցներ եւ մէկ տարուան ուտելիք:

Կառավարութենէն տեղաւորում չուզող գաղթականները որ եւ է օգնութիւն չպիտի ստանան: Միայն հող պիտի ստանան անոնք որ կ'երթան կառավարութեան ցոյց տուած շրջանները: Ցեղով Թուրք գաղթականները առաւելապէս պիտի տեղաւորուին այն շրջաններու մէջ ուր ազգականներ ունին:

Կառավարութեան նշանակելիք վայրերուն մէջ պիտի տեղաւորուին անոնք որոնք կապուած են Թուրք մշակոյթին, բայց Թուրքերէնէ տարբեր լեզուով կը խօսին:

Վաչկատունները (քէօչէպէ) գաղթականներու պայմաններով պիտի տեղաւորուին: Հրահանգը տրամադրութիւններ կը պարունակէ նաեւ փոխադրութեան, պատսպարման, տեղաւորման եւ ուտելիքի ու ցծկանի հայթայթման մասին:

⁂ *Գործավարներու Խորհուրդը որոշեց Թրքահպատակ արձանագրել 898 հոգի որոնք իբրեւ գաղթական կամ տարագիր մտած են Թուրքիա:*

«Մեծ մայրիկ»ին յուղարկաւորութիւնը

Փրակայի մեր Թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ռուս յեղափոխութեան «մայրիկ»ին, Բրեշկօ – Բրեշկովսկայայի յուղարկաւորութեան մասին.—

Այսօր, 15 սեպտեմբեր Փրակայի մօտակայ Խուալա գիւղի գերեզմանատան մէջ բոլոր ազգերու ընկերվարականները հողին յանձնեցին ռուս յեղափոխութեան մայրիկը կ. կ. Բրեշկօ–Բրեշկովսկայան: Մայրիկը (լրիւ 90 տարեկան) վերջին ամիսները կուրացած էր եւ կ'ապրէր իր ընկեր ռուսաց. յեղ. Արխանգելսկիի մօտ: Թաղման ատեն պատուոյ պահակութիւն կ'ընէին չեխ բանուորական մարզիկները, կամաւորները, որոնց մայրիկը իր աջակցութիւնը չէր խնայած Սիպերիոյ մէջ, 1917 – 18ին: Բազմաթիւ պսակներու մէջ կ'երեւար եւ հանրապետութեան նախագահ Մասարիկի ծաղկեպսակը: Ներկայ էին իր բոլոր գաղափարակիցները, բազմաթիւ չեխ քաղաքական դէմքեր, Հայեր, «Դրօշակ»ի ներկայացուցիչը, եւ ուրիշներ, մօտ երեք հազար: Հ. Յ. Դ. Բիւրօն ցաւակցական հեռագիր էր ղրկած: Դամբանականներ խօսեցան Ա. Ֆ. Կերենսկին, որ կարդաց մայրիկին վերջին ինքնագիր նամակը, Սօս–կուպը, Չեխօսլովաքիոյ ծերակոյտին նախագահը, տիկ. Ֆ. Զեմինովա (Բենեշի կուսակց. պետերէն), Վ. Մ. Զերնով եւ ուրիշներ:

ԹԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

«ՍԻՓԱՆ»ի փորձերը տեղի կ'ունենան Salle Voltaireի մէջ (Օտէօն Թատրոնի դիմաց) Ուրբաթ իրիկունները: Առաջին փորձը՝ գալ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Սիփան»ին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ փորձի օրերը:

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին իր Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Նշան Զուլակեանէ (*որ կը բնակէր Ալֆորվիլ*) *կը խնդրուի իր հասցէն անմիջապէս հաղորդել Յառաջի վարչութեան:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ իր անդամուհիներուն, որոնք զանազան առարկաներ նուիրեցին թէյասեղանի առթիւ կազմակերպուած թոմպոլային.— Տիկ. Ակաեան, արծաթազօծ ափսէ մը իր կազմածներով, Տիկ. Գարակէօզեան, մէկ շիշ շամպանեա, Տիկին Աղամեան, մէկ շիշ Պորտօ, իսկ Տիկ. Սարգիսեան նուիրեց մեծ քանակութեամբ պանիր: Թոմպոլայէն շահեցան Տիկին Միսակ Հակոբեան (արծաթազօծ ափսէն), Օր. Սօֆիկ Միքայէլեան (մէկ շիշ շամպանեա) եւ Օր. Սրբուհի Սիմաւոնեան (մէկ շիշ Պորտօ) որոնք իրենց շահած նուէրները նուիրեցին մասնաճիւղին: Շնորհակալութիւններ իրենց ազնիւ վերաբերմունքին համար:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Ուրեմն դուք ներս չի գացի՞ք···

— Երբեք, առանձին գնաց. ես վերադարձայ···

— Գիտէ՞ք թէ ինչու բժիշկը տեսնել կ'ուզէր···

— Ոչ, ազգականներ էին. անշուշտ Ալֆրէտի վերադարձը տարբերութիւն մը պիտի ընէր. կը հաւատայի թէ անիկա մեռած էր, նոյնիսկ, կը յիշեմ որ իշխանութիւնները իրաւունք տուած էին անոր մահը կատարուած իրողութիւն մը նկատելու համար. բնականաբար կը փափաքէր իր ազգականները տեսնել եւ կարելի եղածին չափ շուտ···

— Այդպէս ուրեմն, ըսաւ ոստիկանը որ հետզհետէ աւելի հակամէտ էր կասկածի չենթարկելու համար Լէյտին: Եւ սակայն անիկա բաներ մը գիտէր տակաւին···

— Կ'ենթադրեմ որ չպիտի ուզէիք մեզի յայտնել թէ ինչեր խօսեցաք Ալֆրէտին հետ, այնպէս չէ՞··· մեր զրոյցները կը հասկնաք, որքան շատ գիտնանք, այնքան լաւ է···

— Անձնական խնդիրներու մասին չեմ կրնար խօսիլ, պատասխանեց Տիկինը. ես պատճառներ ունէի զինքը առանձին տեսնելու. ինչ որ ըսի, ատկէ աւելին չեմ կրնար յայտնել մեր խօսակցութեան մասին:

Ուօմբըլի չուարած՝ Ամերիկացիին նայեցաւ. այս վերջինը պատասխան չտուաւ անոր եւ սեղանին վրայ ծռելով, հարցուց.

— Խնդիր մը կայ զոր պիտի ուզէի հարցնել Տիկինին եթէ անիկա բարի ըլլար պատասխանելու. եւ չեմ կարծեր որ այդ հարցումս անձնական բնոյթ ունենայ. շատ աւելի կարեւոր է ինծի համար··· Ալֆրէտ Ճէֆըրին ըսա՞ւ թէ ինչու Անգլիա եկած էր···

··· Լէյտի Ջիլ անոր նայեցաւ յանկարծ, Ամերիկացին շարունակեց.

— Մտերմօրէն անշուշտ, գաղտնի կը պահեմ եւ բարեկամս՝ Ուօմբըլին ալ մարդու բան չըսեր···

— Ի հարկէ չեմ ըսեր, մէջ ինկաւ ոստիկանը. Տիկինին պատասխանը անշուշտ չի կրնար ունենալ իմ հետապնդած գործիս հետ···

Լէյտի Ջիլ վայրկեան մը վարանեցաւ:

— Այո, բաներ մը ըսաւ, պատասխանեց քիչ ետքը:

— Այսինքն ի՞նչ, հարցուց Էտ–ուըրտ:

— Ըսաւ որ եկած էր տնտեսական շատ կարեւոր գործի մը համար:

— Ըսա՞ւ թէ որու կողմէ եկած էր:

— Ոչ, անուն չտուաւ···

— Ըսա՞ւ թէ եկած էր տեսնելու ելմտական գործերու հետ կապ ունեցող կարեւոր անձնաւորութիւններ.—

— Անշուշտ հասկցուց թէ կ'ուզէր տեսնել այս երկրին ամէնէն նշանաւոր մեծահարուստները···

— Իրեն ըսի՞ք թէ ձեր ամուսինը՝ Սըր Ճօն Ջիլը շատ հարուստ մէկն էր:

— Ոչ, արդէն գիտէր··· գիտէր թէ Սըր Ճօնը չափէն աւելի հարուստ մէկն էր···

— Կասկած չկայ այդ մասին··· հարցո՞ւց թէ Սըր Ճօնը պիտի ուզէր արդեօք ելմտական կարեւոր ձեռնարկի մը մասնակցիլ···

Լէյտի Ջիլ այդ հարցումին չէր ըսպասէր. կարմրեցաւ ու անձկութեամբ Ամերիկացիին նայեցաւ. կարելի՞ էր վստահիլ անոր···

— Ինչպէս ըսի, Տիկին, մտերմօրէն կը հարցնեմ, շարունակեց Էտուըրտ. վստահեցէք մեր գաղտնապահութեան վրայ··· շատ կարեւոր խնդիր է···

— Ոչ, այդ տեսակ բան չհարցուց, ըսաւ Լէյտի Ջիլ: Եթէ անպատճառ գիտնալ կ'ուզէք, ինքն էր արդէն ինծի ըսողը թէ Սըր Ճօնը մէկն էր այն տասը կամ տասներկու անձնաւորութիւններէն զորս կը փափաքէր տեսնել. ուրիշ անուն չտուաւ, բայց Սըր Ճօնի անունը յիշեց.

— Սըր Ճօնի հետ ձեր ամուսնութեան տեղեկանալէն առա՞ջ թէ վերջը յիշեց անոր անունը···

— Վերջը. երբ ընտանի կարգերս իրեն հաղորդեցի, անմիջապէս ըսի թէ ես Լէյտի Ջիլն էի···

— Եւ անշուշտ ըսիք նաեւ որ պանդոկին ծխարանը ձեզի հետ եղող ծերունին, Սըր Ճօնն էր···

— Ձեմ յիշեր որ ըսած ըլլամ, բայց կրնար կռահած ըլլալ···

— Այդ վայրկեանի՞ն էր որ ըսաւ թէ Սըր Ճօնը տեսնել կ'ուզէր···

— Կամ այդ վայրկեանին էր կամ անմիջապէս յետոյ···

— Պանդոկ երթալով Սըր Ճօնը տեսնելու փափաք յայտնե՞ց. անշուշտ դուք այդ պանդոկին էիք···

Լէյտի Ջիլ շուարած էր եւ եւ յուզուած երեւոյթ մը ունէր:

— Ալ ձանձրացայ այս հարցումներէն, ըսաւ յանկարծ, չեմ գիտեր թէ ուր պիտի հասնիք··· այո, այդ տեսակ փափաք մը յայտնեց եւ ըսաւ որ յաջորդ առաւօտ պանդոկ պիտի գար Սըր Ճօնին հետ տեսակցելու համար:

Ամերիկացին սեղանին տակէն ոստիկանին ոտքին վրայ կոխեց. յետոյ ամենայն հանդարտութեամբ շարունակեց իր հարցումները:

— Հաւանեցա՞ք իր այդ առաջարկին···

— Ոչ, բան որ չի գայ···

— Ինչո՞ւ···

— Պատճառներ ունէի. Սըր Ճօնը, ինչպէս գիտէք բաւական յառաջացած տարիք ունի եւ չէի ուզեր որ նոր ձեռնարկներու մէջ մտնէր··· ահա՛ ւրին չահեր ունէր արդէն Ամերիկայի մէջ եւ քանի մը ատեն առաջ ըսաւ որ երանի այդ կապերը չունենար որով – հետեւ թղթակցութիւնը շատ կը յոգնեցնէր զինքը···

— Ալֆրէտը մաքի բրա՞ւ ձեր խորհուրդը···

— Այո. ըսաւ որ Սըր Ճօնի անունը պիտի հանէր իր ցանկէն···

— Այդ ցանկէն ուրիշ անուններ ալ չի՞ց···

— Ոչ. այդ մասին աւելի չի խօսեցանք··· եւ հիմա, խնդրեմ, այլ ինչ որ գիտէի ըսի արդէն···

— Սակայն եւ այնպէս, Լէյտի Ջիլ, երեք մէջ ինկաւ ոստիկանը, մէկ, անպատասխան հարցումներ եւս կան զորս անպատճառ պէտք է ընեմ··· վստահ եղէք որ ձեզի համար նպաստաւոր է եթէ պատասխանէք եւ անկեղծ ըլլաք··· Օրինակի համար ձեր ձեռքէն խնդիրը··· վարն է, մեր ձեռքին մէկուն հակողութեան տակ··· մինչեւ չպիտի թողունք զինքը կարդ մը տեղեկութիւններ եւս ··· տեղեկութիւններ զորս կրնաք տալ··· լաւ, ձեր խորհուրդը սպաննալի՞ք ըրաւ. բաւական դրամ ունի եւ աւելին պիտի ստանայ ձեզմէ··· սպաննալի՞քով առաւ դրամները···

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ VENDREDI 21 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2605

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐ—ՃԵՐՄԱԿ ԶԲՕՍՆՈՒՆ...

Վերջացա՛ւ ծխախաղարութիւնը եւ խորհրդային իշխանութիւնն ալ գրաւեց իր աթոռը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ (18 Սեպտ. 1934):

Հակառակ բոլոր փաղաքշանքներուն, գիտեցի՞ք որ քիչ մը պաղպաղուկ էր Ռուսիոյ ընդունելութիւնը, բաղդատելով Թուրքիոյ մուտքին հետ, երկու տարի առաջ:

Երկու կողմէն ալ, ձեռներն ու բառերն անգամ սեղմուած, խեղդուած էին: Կարծես տարապարհակ աշխատանք մըն էր որ կը կատարուէր:

Այսպէս կամ այնպէս, «աւազակ»ը ներսն է այլ եւս, սեղանակից եւ գործակից՝ աշխարհի ամէնէն անյագ եւ հզօր «գիշատիչներ»ուն հետ:

Այս հրաշքը կատարեց սրտայոյզ բանաձեւ մը,— խաղաղութի՛ւն:

Երկու կողմն ալ, ճերմակն ու կարմիրը, այնքան անձկութեամբ եւ հեզութեամբ կ'արտասանեն այդ բառը — խաղաղութիւն — որ կարծես թէ երբեք ո՛ր եւ է մեղք չունին, եւ երրորդ մը, իրենց կամքէն անկախ ուժ մըն է որ կը սպառնայ խաղաղութեան:

— Ի՞նչպէս կարելի է պահպանել խաղաղութիւնը, դուրս ձգելով 160 միլիոննոց պետութիւն մը, աղաղակեցին քաղքենի պոլիտիկոնները:

— Մենք չենք մերժեր որ եւ է միջոց, որ կը նպաստէ խաղաղութեան ամրապնդման, պատասխանեցին կարմիր յեղափոխականները:

Երկու կողմն ալ ազուէս, տառապէս յարգեցին բոլոր ձեւակերպութիւնները: Եւ թանկագին հիւրը ներս հրաւիրուեցաւ պատշաճ արարողութեամբ:

Մոսկուան կը պարծենայ թէ ինք չփոխեց, այլ միւսները հրաւիրեցին: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան խնամակալները յաղթանակը տարած կը կարծեն, ակնելով թէ վերջապէս կարմիր ըմբոստն ալ յանձնառութեան տակ մտաւ:

X

Մինչեւ ընդունելութեան օրը, քար լռութիւն կը պահէր խորհրդային մամուլը:

Բուէարկութեան լուրը հազիւ հասած, իր երկու պաշտօնաթերթերը, կուսակցականն ու պետականը սկսան բարբառիլ, համոզելու համար թէ՝ բան մը չէ փոխուած Ստալինի գիծէն:

Այո, բան մը չէ փոխուած այն իմաստով որ, Խորհրդային Միութիւնն ալ չուզեր թիզ մը հող կորսնցնել, ինչպէս միւսները: Այսինքն, կը վախնայ ծրագրեալ կամ անակնկալ պատերազմի մը հետեւանքներէն:

«Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, չի ծածկեր Մոսկուայի բուն մտահոգութիւնը·

— «Աշխարհակալութեան ձգտումները յատկանշական գիծը կը կազմեն բոլոր դրամատիրական պետութեանց: Բայց բոլոր դրամատիրական երկիրներն ալ միեւնոյն կացութեան մէջ չեն գտնուիր: Այդ պետութիւններուն մէկ մասը, այս կամ այն պատճառով, չուզեր որ պատերազմը պայթի որոշ հանգրուանի մը մէջ. իսկ միւս մասը, աւելի տառապելով դրամատիրական տագնապէն, այժմ կ'ուզէ աշխարհը բաժնել ի վնաս ուրիշ պետութեանց, իբրեւ միջոց իր վէրքերը բուժելու: Այս պետութիւնները ամէն բանէ առաջ կը խորհին ծաւալիլ ի վնաս Խ. Միութեան եւ կ'առաջարկեն հակախորհրդային պատերազմ մը, յուսալով ստանալ բովանդակ դրամատիրական աշխարհին աջակցութիւնը»:

Կարմիր պաշտօնաթերթը բնականաբար չի կրնար վրան — բաց յայտարարութեամբ մը խոստովանիլ թէ վախցողը կամ վտանգուածը միայն Խորհրդային Միութիւնն է:

«Խորհրդային Միութեան դէմ պատերազմը պիտի պայթեցնէ բոլոր նուաճողական հակամարտութիւնները»: Հետեւաբար, կարգ մը պետութիւններ վախնալով համաշխարհային նոր պատերազմէ մը, փոխեցին իրենց վերաբերումը Խ. Միութեան հանդէպ:

Ինքնաբերաբա՞ր տեղի ունեցաւ այս փոփոխութիւնը: Ո՛չ: «Խ. Միութեան ուժին աճումն էր» որ գործել տուաւ այդ հրաշքը: «Մեր հրջանին մէջ, միայն զօրաւորը նկատի կ'առնեն»:

Այս խոստովանութիւնը, ինքնին, ամէնէն ջախջախիչ փաստն է՛ւ կարմիր ե՛ւ ճերմակ պետութեանց «խաղաղասիրական» տրամադրութեան...

Սկիզբն իմաստութեան՝ երկիւղ պատերազմի: Բայց միեւնոյն ատեն՝ զինուիլ որքան կրնաս, աւարը պահելու եւ դրացիդ անակնկալի բերելու համար:

Արդարեւ, կա՞յ որ եւ է պետութիւն, որ մտքէն անցընէ խորհուրդ հարցնել Ազգերու Դաշնակցութեան, եթէ ժամը հասած նկատէ այս կամ այն ձեռնարկը կատարելու համար:

Պատրաստութիւնները լրացնելու շրջան մըն է որ կը բոլորեն օրուան հզօրները, դուրսը ճառելով եւ ներսէն պրկուելով:

Ապացոյց,— ահա սեւ շապիկաւոր Իտալիան, որ Մոսկուայի ընդունելութեան օրն իսկ նոր օրէնք մը կը հրատարակէր, զինուոր հռչակելով 8էն մինչեւ 55 տարեկանը:

Այսպէ՛ս կը զբօսնուն ճերմակն ու կարմիրը, խաղաղութեան կլոր պարը դառնալով դէմ դիմաց:

Բայց, կարելի՞ է խաղաղութիւնը պահպանել պարելով եւ ճառելով, երբ ժողովուրդներ կան որ ոչ հող ունին ոչ ալ ազատութիւն, եւ կը տքան բուն իսկ անոնց լուծին տակ որոնք տիրաբար բազմած են Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԻԹՎԻՆՈՎ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Պատուիրակները փաղաքշական խօսքեր կը փոխանակեն... գինի խմելով

Սեպտեմբեր 19ին բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 82րդ նստաշրջանը, նախագահութեամբ Պ. Պէնէշի: Ներկայ էին նոր անդամները,— Խ. Միութիւն (Լիթվինով), Թուրքիա (Թէվֆիք Րիւշտի) եւ Չիլի: Իբրեւ մնայուն անդամ, Խ. Միութեան ներկայացուցիչը գրաւած էր Ճափոնի տեղը, Լեհաստանի կողքին:

Նախագահը նիստը բանալով ջերմապէս բարի գալուստ մաղթեց Խ. Միութեան պատուիրակին եւ շեշտեց թէ խորհուրդը սրտանց եւ ուղղամտօրէն պիտի գործակցի Խ. Միութեան հետ: Յետոյ ջերմ խօսքեր ուղղեց Չիլիի պատուիրակին, եւ դառնալով Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, ջերմ վստահութիւն յայտնեց թէ Թուրքիա իր բոլոր ջանքերը պիտի տրամադրէ խաղաղութեան պահպանման եւ ամրապնդման համար:

Պ. Լիթվինով շնորհակալութիւն յայտնեց խորհուրդին անդամներուն, յայտնելով թէ կ'ըմբռնէ կատարելիաշխատանքներուն կարեւորութիւնը եւ թէ բարեկամական յարաբերութիւններ պիտի մշակէ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամներուն հետ:

Թուրքիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ սնափառութեան համար չէ որ իր երկիրը կ'ուրախանայ, Ա. Դ. խորհուրդին անդամակցելուն համար: «Թուրքիոյ միակ փառասիրութիւնն է ծառայել Ազգերու Դաշնակցութեանմեծ դատին: Այդ արդիւնքները զորս Թուրքիա շահած է արդէն իր վարած քաղաքականութեամբ, խաղաղութեան կազմակերպման համար, երաշխիքն են իր կառավարութեան մտադրութեանց »: Վերջացնելով, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ ջերմապէս շնորհաւորեց իր մեծ բարեկամին՝ Պ. Լիթվինովի ներկայութիւնը:

Յետոյ ժողովը անցաւ օրակարգի խնդիրներուն:

⁂ Մամուլի ներկայացուցիչները այս տարի ալ փառաւոր սեղան մը սարքեր էին, ի պատիւ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակներուն: Այս առթիւ, ամէնէն զուարթը կ'երեւար Պ. Պարթու, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ մանաւորապէս խօսեցաւ Խ. Միութեան ընդունելութեան մասին: Հպարտացաւ իր կնքահայրի դերին համար: «Մէկ անգամուան եւ թերեւս առաջին անգամուան համար, ըսաւ, «Միս ժընեւ» դիմադրեց եւ պէտք եղաւ որ զանազան երկիրներու քաղաքական դէմքերը միջամտեն, յաղթելու համար դիմադրութեան »: Յետոյ դառնալով Պ. Լիթվինովի եւ ներկաներուն ցուցնելով զայն, բացագանչեց·

— « Նայեցէ՛ք երեսը: Աւազակի դէմք ունի՞: Երեսը կլոր, աչքերը պայծառ, ճակատը ամուր, մազերը ոչ առատ, բայց նախանձելի՝ ինծի համար: Ան կը ներկայացնէ այսօրուան Ռուսաստանը: Ես Պ. Լիթվինովը ճանչցած եմ 1922ին, Ճենովայի մէջ, դարձեալ իբրեւ ներկայացուցիչը Ռուսիոյ: Չպիտի ըսեմ թէ 1922ի Լիթվինովը կը նմանի 1934ի Լիթվինովին: Չպիտի ըսեմ, որովհետեւ իմ կառավարութեանս հանոյք պատճառած ատեն, կրնամ անհանոյ դառնալ իր կառավարութեան: Ճշմարտութիւնն այն է որ ժողովուրդներըկը բարեշրջուին, ինչպէս եւ կառավարութիւնները, որոնք կազմուած են անոնց պատկերով: Պ. Լիթվինով հոս գալով լքա՞ծ է իր քաղաքական ծրագիրը. դադրա՞ծ է համայնավար ըլլալէ: Երբե՛ք, ինչպէս ես չեմ դադրած դրամատիրական ըլլալէ: Պատեհապաշտութիւնը միակ բանաձեւը չէ ֆրանսական քաղաքականութեան: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է նկատի առնել դէպքերու եւ գաղափարներու հոլովումը»:

Պ. Պարթու յետոյ խօսքն ուղղելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, կարգ մը խրատներ տուաւ:

— « Դուք աշխարհի ամենամեծ պետութիւնն էք: Դուք այն ուժն էք որ կառավարութիւններն ալ կը կառավարէ: Կը համարձակիմ շատ բարեկամական խրատ մը տալ ձեզի.— Միջազգային կեանքի բարիքին համար իսկ, զգուշացէք որ եւ է ձեւով խառնուիլ որ եւ է երկրի ներքին քաղաքականութեան: Ձեր պարտականութիւնն ու դերը պիտի ըլլայ շատ վերէն դիտել դէպքերը, ընդհանուր հետեւութիւններ հանել, փարատել մտավախութիւնները, դիւրացնել բարեկամեցողութիւնները »:

Պ. Լիթվինով զոհացաւ շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին եւ շեշտելով թէ իրենց մասնակցութիւնը պիտի օգնէ շօշափելի նպատակի մը հասնելու համար: Իր կարգին հրաւէր ուղղեց մամուլին՝ որ օգնէ խաղաղութեան ամրապնդման:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԸ

« ՄԻ՛ ՆԵՂԷՔ ՄԵԶ, ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼՈՎ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐԸ »

Գերմանիոյ արտաքին նախարար շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ սեպտեմբեր 19ին, ճամբաներու միջազգային համագումարին փակման առթիւ: Այս պատեհութեամբ, անգամ մը եւս կրկնեց·

— « Երբ Գերմանիան քաշուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, պատճառը այն է որ չստացաւ իրաւունքներու հաւասարութիւնը, եւ ոչ թէ աւելի ազատ շարժելու համար: Միայն Գերմանիան չէ որ կ'ըսէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ձախողումը՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, խախտած է այդ հաստատութեան հիմերը: Մեր կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատ աւելի կարեւոր բարեփոխումներու պէտք ունի քան պարզ վերադարձը դուրս ելած անդամներու կամ մուտքը նոր անդամներու: Մեզմէ կը պահանջեն ծանր յանձնառութիւններ ստանձնել միւս պետու —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԸ ՀԱՅՈՒՆ... ԳԱՅԼ

»»» ‹‹‹

« Յառաջ »ի խմբագրատան մէջ, կէսօրէ վերջ, ամէնէն խաղաղ մէկ պահուն: Տպագրական մեքենան է միայն, որ կ'աղմկէ ջաղացքի մը անիւին պէս:

Համակրելի երիտասարդ մը, Զափահաս Որբերէն, ներս կը մտնէ հանդարտ: Գանգատ մը ունի: Որո՞ւ դէմ:

Այս այն սերունդն է, որ մինչեւ հիմա ծանօթ է իր ատելութեամբ ցեղին դարաւոր թշնամիին դէմ: Բայց այս այն սերունդն է, որուն սիրտը խոցած են նաեւ իր ազգակիցները: Ան շատ կը զարմանայ, որ Հայը Հայուն գայլ է դարձած...

Լսենք որբը, որ կը պատմէ.—

Հինգ տարիէ ի վեր կ'աշխատիմ ֆրանսական հսկայ ճաշարանի մը մէջ, որ 115 գործաւոր ունի: Ես ծառայող էի այնտեղ, եւ այնքան սիրուած՝ որ կրցայ մնալ այդ գործիս մէջ, երբ այնքան աչք տնկողներ կան այդպիսի գործի մը համար: Ճաշարանին վերահսկիչ նշանակուած էր Հայ մը, վերջերս *նաթիւրալիզէ*: Անցեալ օր, կէսօրէ վերջ, երբ գործս աւարտած կը մեկնէի, հայ վերակացուն պոռալով կը հարցնէր.— Ո՞վ ձգեր է այս կանանչները գետինը: Պատասխանեցի թէ ապահովաբար այն որ կանանչեղէն կը մատակարարէ: Կատղեցաւ հայ վերակացուն.— Քեզի. չհարցուցի, ըսաւ, դուն կորսուէ՛ առջեւէս, դուն միշտ ամէն գործի մէջ քիթդ կը խոթես: Զարմացայ, կատակ կարծեցի, բայց աւելի կատղելով՝ մեր Հայը պոռաց երեսիս.— Կորսուէ՛ կ'ըսեմ քեզի, հիմա ձեռքէս ոնիր մը կ'ելլէ: Յետոյ վեր վազեց, տնօրէնին խօսեցաւ բաներ մը: Քիչ վերջ գործէս կը հանէին զիս: Կեցցէ՛ Հայը:

Ֆրանսացի ընկերներս շատ զարմացան: Ապշելով կ'ըսէին թէ ի՛նչպէս կարելի է մէկը գործէն արձակել առանց պատճառի: Ալ աւելի մեծ էր զարմանքը իմ շէֆիս, որ կ'ըսէր թէ « հայրենակիցդ է որ քեզ կը վտարէ»: Արդարեւ, Ֆրանսացի շէֆս հինգ տարուան մէջ որ եւ է պատճառ չունեցաւ զիս յանդիմանելու կամ վտարելու, մինչ Հայ մըն է որ կ'ունենայ այդ քաջութիւնը եւ խիղճը: Կորսուէ՛, կը պոռայ երեսիս, եթէ ոչ ոնիր մը կ'ելլէ ձեռքէս:

Չէ՛, գիտեմ թէ ի՛նչպէս կը բռնեն ոնիրագործ ձեռքը, կ'անդամալուծեն, եւ երեսին ալ կը թքնեն, բայց համակերպեցայ, որպէսզի չըսեն թէ այս հայ որբերն ալ միշտ խնդիր կը հանեն: Եւ որպէսզի մեր Միութիւնը նորէն բերնի ծամոց չընեն, քալեցի գացի: Ես յաջորդ օրն իսկ գործ գտայ, հինգ տարուան ժրաջան աշխատաւոր մը միշտ կրնայ գործ գտնել: Բայց դեռ երէկ լռռհանոցի մէջ աման լուացող այս պարոնը, թէեւ այսօր շէֆ դարձած, կրնայ վաղը անգործ մնալ: Հայ գործաւոր մը վռնտելո՞վ պիտի պարծենայ, երբ գործ փնտռելու ելլէ...:

Սիրելի՛ որբուկ,— արդարեւ դեռ փոքր է ան,— դուն սորված ես արդէն ապրիլ բաց ճակատով, աշխատանքի սիրովդ, սորվէ՛ նաեւ այն որ Հայեր ունինք Հայուն դէմ գայլ դարձած: Անոնք, այդ հայ — գայլերը, կը սիրեն միսն ուտել Հայուն: Բայց մուկ կը դառնան կամ պոչը կտրած շուն՝ երբ օտարի առջեւ են:

Հո՞գդ ես ըրեր, որբո՛ւկ, անոնք մեզմէ չեն, օտար դոներ ինկած այդ արգահատելիներուն վրայ արգահատէ՛նք եւ քալենք մեր ճամբան, միշտ աշխատելով, միշտ բաց ապրելով:

ԱՐԱՋ

ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՈՒԷՆՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

oooo

Համաձայն Սթավիսքիի յանձնաժողովին տուած որոշման, մեքենագիրներ գիշերը ցերեկին խառնելով, 240 օրինակ պատրաստեցին ոստիկանական տեսուչ Պիյեօրիի տեղեկագրէն, երեսփոխաններուն բաժնելու համար: Տեղեկագիրը կը բաղկանայ 179 մեծադիր էջերէ, որոնց 50ը կը պատմեն դատաւորին մտերմական կեանքը, քաղուած զանազան վկաներէ: Այսպէս, կը պատմուի թէ դատաւորը կանոնաւոր յաճախորդ մըն էր զանազան կասկածելի տուներու: Իր նիւթական վիճակն ալ փայլուն չէր: Մեռած օրերուն դրամատան մէջ ունէր 4500 ֆրանք, մինչ հինգ տարի առաջ 300,000 ֆրանքի հաշիւ մը կը ցուցնէր: Տիժոն մեկնած օրը հազար ֆրանք տուած է կնոջը, իրեն պահելով միայն հինգ հարիւր: Տեղեկագիրը կը պարունակէ նաեւ կնոջ մը վկայութիւնը, որուն համաձայն դատաւորը 1932ին մտերմական խոստովանութիւններ ըրած է անձնասպանութեան եղանակներու մասին:

Տեղեկագիրը որոշ եզրակացութեան մը չի յանգիր, բայց կը ձգտի այն տպաւորութիւնը ձգել թէ դատաւորը անձնասպան եղած է:

Տիկին Փրէնս պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ վախ չունի տեղեկագրին յայտնութիւններէն եւ կը նախընտրէ որ ամէն բան գիտցուի:

ԱՆՏԱՌԻ ՀՐԴԵՀ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

oooo

ՊՈԼԻՍ, 19 *Սեպտ.*— Անտառի մեծ հրդեհ մը որ կը տեւէ երկու օրէ ի վեր, բոլորովին մոխիր դարձուց ընդարձակ տարածութիւններ՝ Ֆէր-հիէի մէջ, Հռոդոսի դիմացը: Տեղ-տեղ հրշէջները յաջողեցան մարել բոցերը, բայց ուրիշ կէտերու վրայ բռնկեցան տեղի տալ: Կարելի չէ հաշուել վնասը:

ԷՆԿԻՒՐԻՆ Մ. ՔԷՄԱ՞Լ ՓԻՏԻ ԿՈՉՈՒԻ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ օրինագիծ մը առաջարկուած է, Էնկիւրի անունը Մ. Քէմալ կոչելու համար, ի պատիւ կազիին

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ

»»» ‹‹‹

Ելմտական նախարարութիւնը երէկ հրապարակ հանեց նոր գանձատոմսեր, հարիւրին 4ուկէս տոկոսով, երեք, վեց եւ տասը տարուան համար:

Այս գանձատոմսերը, որոնք ազատ են որ եւ է տուրքէ, պիտի ըլլան 1000 եւ 5000 ֆրանքի, 976 եւ 4880 ֆրանք գնով եւ վճարելի են 100 առ հարիւրէն, 1937 հոկտ. 5ին, 103էն՝ 1940 հոկտ. 5ին և 108 առ հար. էն 1944 հոկտեմբեր 5ին, այսինքն 24 ֆրանք պարգեւ երեք տարիէն, 54 ֆրանք՝ վեց տարիէն եւ 104 ֆրանք՝ տասը տարիէն, հազար ֆրանքնոց գանձատոմսերուն համար: Այս գանձատոմսերը պիտի ծառայեն հրապարակէն քաշելու հին պարտաթուղթեր, մանաւորապէս 1924 — 1934ի 5 առ հարիւր թուղթերը (Քլէմանթէլի օրով հանուած): Այս վերջին պարտաթուղթերը նորերով պիտի փոխանակուին անուանական արժէքով, մէջն ըլլալով 1934 հոկտեմբեր 25ին վճարելի տոկոսը: Փոխառութեան գումարը չէ որոշուած: Ելմտական նախարարը իրեն կը վերապահէ դադրեցնել գործողութիւնները, երբ որ յարմար դատէ:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Վարչապետ Պ. Տումէրկ երէկ փարիզ վերադարձաւ, լրացուցած ըլլալով արձակուրդը: Անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկէ, օրակարգը չափազանց բեռնաւորուած ըլլալով:

— o —

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ թերթերուն արգիլուեցաւ որ եւ է լուր հրատարակել միապետական շարժումներու մասին: Վարչապետը ամէն հաւաստիք տուած է ժընեւի մէջ թէ՝ կառավարութիւնը երբեք միտք չունի վերահաստատել Հապսպուրկեան տունը:

ԷՆԿԻՒՐԻ մերժեց արտօնել երկու անգլիացի օդանաւորդներու թռիչքը՝ Թուրքիոյ վրայէն: Երկու օդանաւորդները Լոնտոնէն Մելպուրն պիտի թռչին, այդ ճամբով: Եթէ Թուրքիա յամառի, ճամբան շատ պիտի երկարի:

ՍԹԱԼԻՆ ՀԻՒԱ՞ՆԴ Է.— Վարշաւայէն հաղորդուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Սթալին ծանրապէս հիւանդ է եւ կը խնամուի չորս բժիշկներու կողմէ: Իբրեւ թէ ուռեցք մը գոյացեր է ստամոքսին մէջ:

ԺԱՄԱՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

20.— ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅԵՈՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՎԵՐԻ ՎԱՅՐ ՇՐՋԵՑ ԱՄԷՆ ԲԱՆ

1921ի մայիսին Դաշնակիցները յայտարարեցին թէ չէզոքութիւն պիտի պահեն Թուրքեւհելլէն վէճին մէջ։ Կոստանդին Թագաւորը առանց այդ յայտարարութենէն յառաջ գալիք հետեւանքներուն մասին մտածելու, յունիս 11ին ստանձնեց Փոքր-Ասիոյ յունական բանակին ընդհանուր հրամանատարութիւնը։

« Անգլիական կառավարութիւնը երկրին հանրային կարծիքը ու մանաւանդ Ֆրանսայի թշնամական վերաբերումը նկատի ունենալով՝ խմաստուն քաղաքականութեան մը հետեւած պիտի ըլլար, եթէ անմիջապէս հասկցնէր Յոյներուն թէ Մեծն Բրիտանիան որ եւ է օժանդակութիւն չըպիտի ընծայէ իրենց »։ Այդ իմաստով ազդարարութիւն չեղաւ Յունաստանին եւ Կոստանդինի կառավարութիւնը խորհեցաւ թէ Լոնտոնի վարիչները « լռելեայն համամիտ » էին իրենց քաղաքականութեան։ Եթէ այդ անուղղակի քաջալերութիւնը չըլլար, հաւանաբար Յոյները պիտի նահանջէին աւելի ապահով գծի մը վրայ՝ Իզմիրի ճակատը։ Ընդհակառակն, անոնք յարձակեցան Էնկիւրիի բանակին վրայ։ Իրենց յաջողութիւնները տեւական չեղան դժբախտաբար։ Ամբողջ ինը ամիս Թրքական եւ յունական բանակները ճակատեցան Անատոլուի բարձունքներուն վրայ. իսկ այդ ժամանակամիջոցին Դաշնակիցները որոշ գիջումներ ըրին Մուսթաֆա Քէմալին՝ զինադադարը փութացնելու նպատակով։

Մասնաւորաբար Ֆրանսան թրքանպաստ քաղաքականութիւն մը վարեց։

Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ (21 փետրուարէն մարտ 14, 1921) Ֆրանսացիները հասկցուցին Թուրք պատուիրակութեան թէ իրենք պատրաստ էին, որոշ պայմաններով, Կիլիկիան պարպելու։ Այդ առաջարկը չափէն աւելի դժգոհ ձգեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը։

Լորտ Քըրզընի մտահոգութիւնը աւելի սաստկացաւ, երբ Ֆրանքլէն Պույեօն անունով ֆրանսացի երեսփոխան մը, կէս-պաշտօնական առաքելութեամբ՝ Էնկիւրի ուղարկուեցաւ։

Օրուան վարչապետը՝ Պրիան բացարեց անմիջապէս թէ երեսփոխանը « անձնական գործերով » կը կատարէ այդ ճամբորդութիւնը, իսկ, աւելի ուշ, պաշտօնական յուշագրի մը մէջ աւելցուց թէ «ֆրանսական կառավարութիւնը հաշտութիւն չպիտի կնքէր Թուրքերուն հետ՝ առանց նախապէս համաձայնելու Անգլիոյ հետ »։

Նոյն տարին՝ սեպտեմբերին Ֆրանքլէն Պույեօն դարձեալ Էնկիւրի էր։ Լորտ Քըրզըն բացատրութիւն պահանջեց։ Այն ատեն էր որ Պրիան խոստովանեցաւ թէ « երեսփոխանը հրահանգ ստացած էր Կիլիկիոյ պարպումին հետ առնչութիւն ունեցող կարգ մը կէտերու մասին բանակցութիւններ վարելու Թուրքիոյ հետ »։ « Անոր կատարելիքը պիտի ըլլայ, ըսաւ վարչապետը, ոչ աւելի քան «տեղական գործառնութիւն մը» եւ անիկա իրաւունք չպիտի ունենայ հաշտութեան էական մանրամասնութիւններուն մասին բանակցելու »։

Սակայն եւ այնպէս, Լորտ Քըրզըն « կատղեցաւ ու ապշեցաւ», երբ լսեց թէ հոկտեմբեր 20ին Ֆրանքլէն Պույեօն դաշնագիր մը ստորագրած էր Թուրքիոյ արտաքին գործավար Եուսուֆ Քէմալին հետ՝ Էնկիւրիի մէջ։ Այդ դաշնագրին առաջին յօդուածը խմբագրուած էր այսպէս.—

Պայմանադիր բարձր կողմերը կը յայտարարեն թէ ներկայ համաձայնագրին ստորագրութեան թուականէն սկսեալ պատերազմական վիճակը վերջ գտած է իրենց միջեւ։

Յետագայ յօդուածներով Ֆրանսան կը պարպէր Կիլիկիան եւ Թուրքիոյ կը վերադարձնէր կարեւոր հողամաս մը Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, ինչպէս նաեւ Զօրան պէյ — Նիսիպին գիծը՝ Պաղտատի երկաթուղիին վրայ։ Դաշնագրին հետ Եուսուֆ Քէմալ բանագնաց երեսփոխանին կը յանձնէր յուշագիր մը, որուն մէջ Թուրքիա կը խոստանար « ֆրանսական ընկերութիւններու յանձնել երկաթի, արծաթի, քրոմի եւ տարբեր հանքային նիւթերու շահագործման մենաշնորհը, իսկ յանձն կ'առնէր ֆրանսացի դրամատէրներու տալ Թուրքիոյ երկաթուղիները, նաւահանգիստները, դրամատուները շահագործելու առաջին

պատեհութիւնը։ Այս բոլոր խոստումները կը կատարուէին « ի վարձատրութիւն այն օժանդակութեան, զոր Ֆրանսան ցոյց կուտար՝ Թուրքիոյ վեհապետական իրաւունքներն ու անկախութիւնը պահպանելու համար »։

« Դաշնագրին առաջին յօդուածը ակներեւ բռնաբարումն էր պատերազմին սկիզբը ստորագրուած այն դաշնագիրներուն որոնց համաձայն Դաշնակիցները իրաւունք չունէին անջատ հաշտութիւն կնքելու հասարակաց թշնամիներէն որ եւ է մէկուն հետ։ Կիլիկիոյ պարպումը ժխտումն էր Երրեակ Համաձայնութեան եւ Սեւրի դաշնագրին։ Հիւսիսային Սուրիոյ Թուրքիոյ վերադարձը կը նշանակէր Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին եւ հոգատարութեանց սիստէմին բռնաբարումը։ Պաղտատի երկաթուղիին մէկ մասին (Նիսիպին) յանձնումը լուրջ սպառնալիք մըն էր՝ Միջագետքի ռազմագիտական ապահովութեան տեսակէտէն։»

Դաշնագրին ընդհանուր նկարագրին մասին, Լորտ Քըրզըն կը շեշտէր հետեւեալը.—

« Նորին վեհափառութեան կառավարութիւնը կը գտնէ որ ներկայ դաշնագիրը իր առժամեայ ձեւին մէջ անգամ համապատասխան չէ Պրիանի տեղական գործառնութիւն (**tractation locale**) բացատրութեան հետ։ Ընդհակառակն, երեւութապէս, անիկա անջատ համաձայնութիւն մըն է թշնամի կառավարութեան մը հետ եւ կնքուած է առանց խորհրդակցութեան։ Այս տպաւորութիւնը գէշ հակազդեցութիւն մը պիտի ունենայ Դաշնակիցներու համերաշխ գործակցութեան քաղաքականութեան վրայ։ Ն. Վ. կառավարութիւնը համոզուած է որ միայն այդ քաղաքականութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ապահովել Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը»։

Այս յուշագրին պատասխանեց Լոնտոնի ֆրանսական գործակատարը, որովհետեւ դեսպանը բացակայ էր այդ օրերուն։ Իր պատասխանին մէջ Ֆրանսացի դիւանագէտը դիտել կուտար թէ Ֆրանքլէն Պույեօնի Համաձայնութիւնը « անջատ հաշտութիւն» մը չէր, Հիւսիսային Սուրիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին ժխտումը չէր, որովհետեւ հողամասերու ենթակայ հողերը տակաւին պաշտօնապէս իրենց տէրերուն յանձնուած չէին, դաշնագիրը գաղտնի յօդուածներ չէր պարունակեր, իսկ Ֆրանսան պէտք եղած միջոցները ձեռք պիտի առնէր որպէսզի Միջագետքի կացութիւնը չվտանգուէր Պաղտատի երկաթուղիին յանձնումով։ Ընդհանուր հաշտութեան կնքումի պարագային, այս անջատ կարգադրութիւնները նկատի պիտի առնուէին։

Լորտ Քըրզըն հաւատաց այդ ապահովութիւններուն եւ նոյնիսկ շնորհակալութիւն յայտնեց այդ պատասխանին համար։ Այդպէսով առժամաբար կարգադրուած էր վէճը՝ Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ։

Եւ սակայն քանի մը շաբաթ յետոյ, Թրքական հրետանին ու Ֆրանսայի կողմէ հայթայթուած Թուրք օդանաւերը Հելլէն բանակին վրայ կը տեղացնէին Քրէօզոյի զինարաններուն ռումբերը...

Ու օրին մէկը Լոնտոնի արտաքին պաշտօնատան նախասենեակին մէջ Լորտ Քըրզընի տեսակցութեան կը սպասէին երկու ընկճուած հիւրեր — մէկը՝ Կոստանդին Թագաւորին վարչապետն էր՝ Կունարիս, իսկ միւսը՝ անոր արտաքին նախարարը, Պալթաճիս։

×

Անգլիոյ նախկին ելմտական նախարարը Չըրչիլ հետեւեալ միտքերը կը պարզէ իր « Համաշխարհային տագնապ » գրքին մէջ.

— Դժբախտ Կունարիս Աթէնքէն Լոնտոն կուգար կ'երթար, դրամ ու ռազմամթերք մուրալու համար։ Իր առաջին տեսակցութիւններուն, կ'աշխատէր Յունաստանի ճակատագիրը յանձնել Անգլիոյ։ Լորտ Քըրզըն կը խուսափէր այդ պատասխանատուութենէն, թէեւ Յունաստանի վիճակը ցաւ կը պատճառէր իրեն։ Լորտը կ'ատէր Թուրքերը եւ մտահոգ էր անոնց յարաճուն ուժեղացման համար։ Անոր համար գայթակղեցնող երեւոյթ էր որ Ֆրանսացիները ոչ միայն կը հրաժարէին Հելլէններուն հանդէպ իրենց ունեցած պարտականութիւններէն, այլեւ ամբողջովին նուիրուած էին Թուրքիոյ դատին։ Քըրզըն շատ յաջող կերպով վարած էր իր դիւանագիտական խօսակցութիւնները։ Անիկա Յոյներուն ըսաւ— «Պարպեցէք Փոքր Ասիան, այլապէս բրիտանական նաւատորմը պիտի պաշտպանէ Պոլիսը»։ Զսպանոյն նոյնիսկ Ֆրանսացիներուն — ընկերաբար գործեցէք այս հարցին մէջ, ապա թէ ոչ ես կը կանչենք Հեռնոսի մեր բանակը։

Այս քայլերէն ոչ մէկը առաւ ան։

Նիքըլսըն կը բացատրէ որ այդ շրջանին անգլիական կառավարութիւնը սպառնալիքներով չէր կրնար փոխել դէպքերու ընթացքը։ Ի՞նչպէս կարելի էր ստիպել Յունաստանը որպէսզի տարպէր հողամաս մը զոր դաշնագրով իրեն խոստացած էինք եւ դրաւել տուած էինք մեր հրաւէրով. կարելի՞ էր որ Լոյտ Ճօրճ ընդունէր այդ տեսակ առաջարկ մը։ Ի՞նչպէ՞ս կարելի էր ստիպել Ֆրանսան որպէսզի հրաժարէր Էնկիւրիի դաշնագրէն։ Կարելի՞ էր խզում յառաջ բերել Փարիզի հետ այդ թուականին, երբ մենք իմաստութիւն եւ խոհեմութիւն կը քարոզէինք վերին Շլէզիոյ կամ ընդհանրապէս գերմանական հարցին կարգադրութեան մէջ։ Եթէ մենք Հռենոսէն հեռանայինք, Ֆրանսա պիտի գրաւէր Ռուրը եւ ապագային ի վիճակի չպիտի ըլլայինք արգիլել հռենոսեան նահանգներու անջատումը՝ Գերմանիայէն։

Միւս կողմէ Լորտ Քըրզըն գիտէր թէ ձմեռը պիտի ընդհատուէր Փոքր Ասիոյ պատերազմը եւ Յունաստան չպիտի կարենար պահել 200,000նոց բանակ մը որ չարաթական 250,000 ոսկիի կ'արժէր պետական գանձին։ Հետեւաբար առաջարկեց միջամտել եւ խորհրդաժողովի հրաւիրել Թուրքերն ու Յոյները։

1922ի յունուարին Պրիանի դահլիճը տապալեցաւ։ Իր յաջորդը՝ Փուանքարէ, մերժեց խորհրդաժողովի առաջարկը։ Քանի մը օր ետքը տապալեցաւ նաեւ իտալական դահլիճը։

Փետրուար 15ին (1922) Յունաստանի վարչապետը նամակ մը գրեց Լորտ Քըրզընին, յայտնելու համար թէ Մուսթաֆա Քէմալը ռազմամթերք կը ստանար Ֆրանսայէն, Իտալիայէն եւ Ռուսաստանէն։ Եթէ, կ'ըսէր Կունարիս, Մեծն Բրիտանիան օգնութեան չփութայ, յունական բանակը Փոքր Ասիայէն պիտի հեռանայ քանի ուշ չէ։ Լորտ Քըրզըն երկդիմի պատասխան մը տուաւ. միջամտութեան անհրաժեշտութիւնը չեշտելով հանդերձ, հասկցուց թէ Փոքր Ասիան պարպելու խնդիրը կը պատկանէր միմիայն Հելլէն կառավարութեան։ Փետրուար 28ին Կունարիս արտաքին նախարարին պատասխանը ստացած չէր դեռ, երբ հեռագրով հրահանգ տուաւ ընդհանուր բանակատեղին՝ նահանջել կամ պարպումի պատրաստուիլ։ Այս պարագան կարեւոր է անոր համար որ շատերը կը կարծէին թէ Անգլիան էր որ յունական բանակը «վար դրաւ» Անատոլուի մէջ։

Յունական սպայակոյտը հազիւ թէ նկատի առաւ այդ հրահանգը։

Անդին, հեռաւոր Հնդկաստանի «Խալիֆայական Կոմիտէն» տարաձայնութիւն հանեց թէ Անգլիան օժանդակութիւն կուտար Յոյներուն՝ նոր պատերազմի մը համար։

Փոխարքան արտօնութիւն խնդրեց Լոնտոնի Հնդկաստանի նախարարութենէն որպէսզի պաշտօնապէս հերքէ այդ տարաձայնութիւնները եւ յայտնէ իրենց համակրութիւնը Թրքական դատին հանդէպ։

Նախարարը՝ Էտուին Մօնթէկիու, առանց դահլիճին կարծիքը հարցնելու, հեռագրեց խնդրուած արտօնութիւնը եւ մարտ 4ին փոխարքան հրատարակեց իր հերքումը։

Լորտ Քըրզըն կատղեցաւ, փրփրեցաւ։ «Եթէ, կը գրէր ան Սըր Օսթին Չէմպըրլէյնի ուղղուած նամակի մը մէջ, Ն. Վ. կառավարութեան քաղաքականութիւնը փոխարքային եւ Մօնթէկիուին քաղաքականութիւնն է, այն ատեն թող իմ տեղս Մօնթէկիուն Փարիզ երթայ եւ Էտիրնէն ու Ս. Վայրերը տանելով իր սիրելի Թուրքերուն յանձնէ»։

Դահլիճը զբաղեցաւ այս հարցով։ Հրաժարողը եղաւ Հնդկաստանի նախարարը եւ ոչ թէ լորտը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

=•=

ԽՄԲ.— Յայտնուած փափաքին վրայ, «Հայրենիք»էն կ'արտատպենք այս գրութիւնը, որ կը պարզէ երեսնամեայ հաստատութեան մը կատարած գործերը, ինչպէս եւ ներկայ տագնապը։ Յապաւած ենք միայն առաջին մասը, որ կը նկարագրէ Կրթասիրացի առաջին շրջանի գործունէութիւնը։ (Միութիւնը հիմնուած է 1904ին, Նիւ Եորքի մէջ)։

1925ին Հայաստանի մէջ Նոր Մալաթիա անունով աւան մը հիմնելու որոշումը կը տրուի։

1926ին, Կրթասիրացի բանագնաց ներկայացուցիչը կը մեկնի Հայաստան եւ հոն խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ բանակցելէ եւ Նոր Մալաթիոյ հիմնարկութեան մասին պայմանագիր կնքելէ վերջ, կը վերադառնայ Ամերիկա։

1927ին, կը ձեռնարկուի Նոր Մալաթիոյ աւանի շինութեան, եւ այս առթիւ 30.000 տոլարի քէմփէյն մը, որ շօշափելի արդիւնք չի տար։ Բայց շնորհիւ ընկերութեան ունեցած Նիւ Եորքի խոշոր եւ հասութաբեր շէնքին, որ գնուած էր Ուէստ Հօպոքընի ծախուելէն վերջ, կարելի կ'ըլլայ Նոր Մալաթիոյ շինարարութիւնը յառաջ տանիլ, շէնքին վրայ խոշոր մորկէյճ (գրաւ) առնելով։

1928–1929 եւ 1930ին, հազիւ հարիւրեակ մը Մալաթիացիներ նոյն կ'ընդունուին Հայաստան եւ կը տեղաւորուին Նոր Մալաթիոյ մէջ, երբ կարելի էր այդ թիւին քանի մը պատիկը ընդունիլ եւ հաստատել շինուած բնակարաններուն մէջ։ Որովհետեւ այդ ժամանակներուն Հայաստանէն պաշտօնական ու անպաշտօն աղբիւրներէ եկած բոլոր լուրերը մեզ կը հաւատէին թէ արդէն քսանեակ մը երեքէն չորս ընտանիքնոց պատրաստի բնակարաններ կային, եւ թէ շինարարութիւնը փութով յառաջ կը տարուէր, չուտով կիսկատար շէնքերը լրանալու էին, թէ ամէն ինչ կարգին պիտի ըլլար, եւն., ու միայն դրամ ղրկուելու էր։

Մինչ մէկ կողմէն բարձրաբարբառ կը յայտարարէին Հայաստանը կառավարողները եւ անոնց պաշտօնական ու անպաշտօն սպասաւորները թէ մեծ շինարարութիւններ են կատարուած Նոր Մալաթիոյ մէջ, որ օրէօր աւելի կը զարգանայ ու կը բարգաւաճի, միւս կողմէն կը մերժէին մեր գաղթականները Հայաստան ընդունիլ, սին ու պարապ պատճառաբանութիւններով, որ իբր թէ՝ «ներմակ փրոնտում քաղաքական պայմանները թոյլատու չեն», այսինքն թէ Մալաթիացիները դուտ ազգայնականներ ըլլալով, խորհրդային կարգերուն կը վնասեն, եւ այլն։ Վերոյիշեալ մէջբերումը Հօկի Գլխ. վարչ. նախագահ Գ. Վարդանեանի խօսքերն են, որ ուղղուած է Մ. Կ.ի Նիւ Եորքի կեդր. վարչութեան, այս վերջնոյն Մալաթիացի գաղթականները Հայաստան արտօնելու համար կատարած դիմումին ի պատասխան։

Հոս բացարձակ խաբէութիւն մը կար. կամ պէտք եղածին չափ գործ չէր տեսնուած եւ ղրկուած դրամները նպատակէն դուրս գործածուած էին, եւ կամ Մալաթիացիները կ'օրօրէին վարդագոյն երազներով եւ անոնց դրամը կը քաշէին եւ զիրենք դուրսը կը թողէին։

Եւ ահա ասկէ է, որ ծայր տուաւ ը՞ դ. դժգոհութիւնն ու բողոքը, Նիւ Եորքի կեդր. վարչութեան, Կրթասիրացի Հայաստանի ներկայացուցիչ եւ Նոր Մալաթիոյ գործավար Մ. Ասլանեանի, Հօկի եւ Հայաստանի կառավարութեան դէմ։

Ներգաղթի հարցին առընթեր երեւան եկաւ դրամական ընդհ. հաշուեքննութեան պահանջ, որպէսզի գիտցուի թէ, մեր ծախսած դրամները ամբողջապէս նպատակին գործածուա՞ծ են թէ ոչ։ Ճիշդ է, որ տարուէ տարի ընկերութեան հաշիւները հապճեպ կերպով քննուած են մէկ երկու ժամուան ընթացքին եւ իբրեւ ճիշդ վաւերացուած, բայց ներգաղթի եւ շինարարութեան (Նոր Մալաթիոյ) խաբէութիւնները տեսնելով, նման պահանջ մը տեղին էր եւ արդարացի։

1932—33ի թիւին պատրմ. ժողովի կողմէ ընտրուած մասնաւոր հաշուեքննիչ յանձնախումբի մը եւ մասնագէտ հաշուակալներու միջոցով կատարուեցաւ Կրթասիրացի գործունէութեան ընդհ. դրամական հաշիւներու քննութիւնը, որմէ յայտնի եղաւ որ հաշիւները բացարձակապէս ճշդել անկարելի է, պիլերու, պէնքրուքերու, ստէյթմընթներու բացակա-

յութեան եւ կարգ մը մասնաճիւղերու այս հարցին դէմ բռնած բացայայտ հակառակութեան պատճառով, որոնք չէին ուզեր որ ներգաղթի, շինարարութեան եւ նման ձեռնարկներու անունով եղած խաբէութիւնները երեւան բերուին ու իրենց պաշտպանած անձերն ու մարմինները հասարակաց դատաստանի ենթարկուին։ Այսպիսի մասնաճիւղեր, օրինակ, Ուստր, Փրովիտէնս, Քլիվլէնտ, եւն., մինչեւ օրս ալ ոչ մէկ հաշիւ ներկայացուցած են եւ դեռ կը յամառին պնդել թէ ընկերութեան հաշիւները ճիշդ են։

Այս թերի հաշուեքննութենէն իսկ երեւան եկաւ, որ ընկերութեան դրամական գործառնութեանց մէջ տեղի ունեցած են անխիղճ մսխումներ, անտեղի ծախքեր եւ չէքերու կեղծում։ Այս մասին փաստեր կուտանք առանձին յօդուածով։

1933ի դեկտեմբերին Նիւ Եորքի մէջ անյայտ մարդոց կողմէ գործուած ոճիր մը խիստ փոթորկայոյզ վիճակ մը ստեղծեց Մալաթիոյ Կրթասիրացի արդէն իսկ ալեկոծ ներքին կեանքին մէջ բանալով խորունկ խրամատ մը մասնաճիւղերու, կեդրոնական վարչութեան, անդամներու եւ Մալաթիացի հայրենակիցներու միջեւ, ինչ որ ընկերութիւնը հասցուց անդունդի մը եզրը։

Ընթերցողին գաղափար տալու համար Մալաթիոյ Կրթասիրացի կատարած հսկայական գործի մասին ստորեւ կուտանք ընդհանուր գիծերով եւ թիւերով պատկերը այդ գործունէութեան։

Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութիւնը ցարդ՝ ամբողջը միասին առնելով՝ հանգանակած եւ ծախսած է աւելի քան 250.000 տոլար։

Այդ դրամին կէսը՝ մօտ 150.000՝ ծախսուած է Ամերիկայի մէջ, շէնքերու գնման եւ յարակից ծախքերու մատակարարման, ընկերութեան կազմակերպութեան, դիւանական եւ այլ ծախքերու համար, ի բաց առեալ 11 հազար տոլար անխիղճ տուգանքի մը, որ ընկերութիւնս պարտաւորուեցաւ վճարել Նիւ Եորքի կեդրոնական վարչութեանց տխմար եւ անհեռատես գործելակերպին պատճառով, որուն պատասխանատուութենէն երբեք պիտի չկրնան խուսափիլ։

Մնացեալ 125.000 տոլարէն մօտ 45 հազարը ծախսուած է զինադադարէն վերջ ապաստանած Մալաթիացի կարօտեալներու վրայ՝ Մալաթիոյ մէջ, որբահաւաքի, դպրոցի, եւն.։ Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ Մալաթիացի գաղթականներու ապրուստի եւ բնակարանային պէտքերու. Պէյրութի մէջ գաղթակայան շէնքի մը շինութեան եւ Հալէպի մէջ Կրթասիրացի անունով բացուած եւ մէկ քանի տարի չարունակուած Մալաթիացիներու դպրոցին. նիւթական օժանդակութիւն ընծայուած տասնեակ մը անհատ ուսանողներու։

Կիլիկիա, Յունաստան, Երուսաղէմ, Քուպա եւ այլուր ապաստանած գաղթականներու օգնութիւն հասցուած է նոյնպէս այս դրամէն։

Իսկ մնացեալ աւելի քան 80.000 տոլարը ծախսուած է Նոր Մալաթիոյ շինարարական պէտքերուն եւ անոնց յարակից ծախքերուն։ Մեր Հայաստան գաղթած հարիւրեակ մը գաղթականներուն ճանապարհածախս այս դրամէն շատ քիչ է տրամադրուած, որովհետեւ մեկնողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իրենց միջոցներով են հոգացած ճանապարհածախսը։

Այժմ ընկերութիւնը հազիւ 4—5000 տոլար կանխիկ դրամ ունի իր գանձը (ան ալ եթէ կայ) եւ Նիւ Եորքի մէջ շէնք մը 40.000 տոլար մորկէյճով։ Իսկ Հայաստանի մէջ ունի Նոր Մալաթիա անունով աւան մը, ուր կ'ըսուի թէ բնակութեան յարմար 30 շէնքեր են կառուցուած, որ կրնայ բաւել առնուազն 600 անձերու բնակութեան, մինչ Նոր Մալաթիոյ բընակչութեան թիւը առաւելագոյնը 200ը չանցնիր — այս թիւէն միայն 150ը ըլլալով միայն Մալաթիացիներ։

Նոր Մալաթիան օժտուած է գուլպայագործարանով եւ կօշիկի արհեստանոցով։ Ունի այգի, պարտէզ տասնեակ հազար ծառատունկերով։ Ունի ճագարաբուծարան եւ անուշահոտ իւղեր պատրաստելու գործանոց եւն.։ Կայ մանկապարտէզ։ Ունի փոխադրութեան համար օթօ թրըքներ, որ կը գործածուի բնակիչներու աշխատանքը դիւրացնելու համար։ Չունի միայն խմելու ջուր, որուն համար կ'աշխատուի արդէն։

Մալաթիոյ Կրթասիրացը ըլլալով Մալաթիացիներու միակ կազմակերպութիւնը, իր շուրջ հաւաքած է մօտ 1000 Մալաթիացի անդամներ, շուրջ 30 մասնաճիւղերու միջոցաւ եւ ան-

վերապահօրէն վայելած բոլոր Մալաթիացիներու նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը։ Եղած է ան հաշ[...] գործակցութեան կապ Ամերիկայի [...] արտասահմանի ամէն կողմերը ցր[...]ուած հայրենակիցներու միջեւ։ Օ[...]նած փնտռտուքներու՝ իր հասցէն [...]րունակաբար ծանուցանելով ազգ[...] թերթերու մէջ եւ շրջաբերական[...]րով։ Վայելած է բարոյական [...] հեղինակութիւն հայրենակիցներ[...] մէջ, սատարած հայրենասիրական [...] ազգային բարձր խտէալներու [...] պանման եւ անոնց վառ պահու[...] այս գաղութին մէջ։

Մէկ խօսքով եղած է ճշմարիտ ազ[...] գայնական եւ հայրենասիրական [...]ութիւն մը, որ պատիւ կը բերէ Մա[...]լաթիացիի անուան։

Կրթասիրացը առաւելապէս Ամերիկահայ 1500—2000 Մալաթիացիներ[...] (Ամերիկահայ ամբողջ Մա[...]լաթիացիներու մօտաւոր թիւն [...] Հայր. Միութիւնն է, որ եթէ կրցա[...] է այսքան օգտաշատ գործ կատարե[...] այդ միայն հայրենակիցներու սքան[...] չելի զոհողութեանց շնորհիւ է, [...] պատկանելի է իր թիւին հետ բաղդա[...]տած։

Յաջորդով կ'ըսենք թէ ինչո՞ւ «վե[...]ցեալ ճակատականներ» կ'ուզեն քան[...]դել կամ սեփականացնել այս պատ[...]ուական ընկերութիւնը։

Ա. ՔԷՔԷՎԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

— o —

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ ընդ[...] Ֆրանսայի մէջ «Փըթի Փարիզիէն[...]» կազմակերպած Ֆրանսայի Բաժակի 18րդ ֆութպոլի մրցումը։ Այս մրցումը հիմնուած է 1917ին։ Այն ատեն բաժակի մրցումին կը մասնակցէին 40 խումբեր, որ տարուէ տարի աւելնալով, այսօր հասած են 567ի։ Կի[...]րակի օրուան Բաժակի մրցումին մասնակցեցան երրորդական եւ չորրորդական 432 խումբեր։

Այս բաժակի մրցումներէն զատ աւ[...]դի ունեցան նաեւ ախոյենական մրցումներ։ Ամէնէն հետաքրքրական մր[...]ցումը եղաւ Սթատ Քոլոմպի մէջ Ռա[...]սինկ Գլիւպ տը Փարի, Ֆութպոլ Գլ[...]իւպ Միլհուզ, որոնց մէջ կը գտնը[...]ւէին երկու նշանաւոր բերդապահներ[...] Հոէն եւ Լօզորուէմ դէմ առ դէմ գ[...]նուեցան։ Խաղը շատ հետաքրքրա[...]կան էր եւ երկու խումբերը մէկզմէ[...]կու ջախջախելու համար ամէն ջանք[...] գործ դրին։ Ի վերջոյ Ֆութպոլ Գլիւպ Միլհուզ յաղթական եղաւ 3ի դէմ [...]կէտով։

** Շաբաթ օր Սէնթ Ուէնի Սթա[...]տը Փարիի մարզադաշտին մէջ տեղի ունեցաւ 1934—35 տարուան առա[...]ջին միջազգային ֆութպոլի մրցումը[...] Կազմակերպողն էր Սէրքըլ Աթլէթի[...]տը Փարի, որ փրոֆէսիոնէլ խումբե[...]րուն երկրորդ դասակարգին կը պա[...]կանի, իսկ հակառակորդն էր խումբ[...]կան Փրօ Ֆէյսէլի։ Երկու խումբե[...]րուն խաղարկութիւնը գրեթէ հաւա[...]սար էր, այնպէս որ գնդակը մէկ[...] տարուբերուելէ յետոյ եւ շատ ան[...]գամ ալ վնասակար վայրէջքներ ու[...] նենալէ յետոյ, խառնաշփոթութեան[...] մը մէջ ֆրանսական խումբը առաջ[...] կէտը նշանակեց 37րդ վայրկեանի[...]։ Իսկ երկրորդ խաղամասին Իտալա[...]ցիները սկսան բուռն յարձակողակա[...]նի, բայց ի զուր, որովհետեւ ֆրանսայի բերդապահը միշտ կ'ազատէր գնդա[...]կը։

Վերջին վայրկեաններուն նորէ[...]ն Ֆրանսացիները նշանակէտ մը ընել[...]ով յաղթեցին 2—0ով։

** Իսկ նոյն իտալական խումբը [...]րակի օր Հավրի մէջ նորէն մրցեցա[...]ւ Հավր Աթլէթիք Գլիւպին դէմ նորէ[...]ն յաղթուեցաւ 2—0ով։

** Կիրակի օր տեղի պիտի ունենայ ֆութպոլի ախոյենական մեծ մրցում[...] մը Սթատ տը Փարիի մէջ՝ Փարիզի երկու լաւագոյն խումբերէն՝ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի եւ Րէտ Սթար Օլէ[...]մփիք իրարու դէմ պիտի ելլեն։ Ա[...]յ երկու խումբերուն բերդապահներէն [...] Հիտէն եւ Ալէքս Թէբօ ամէն ջանք [...] պիտի թափեն պատուաւոր դուրս գա[...]լու։ Իսկապէս կ'արժէ տեսնել։

** Փրակայի մէջ շինուելու վրայ [...] ֆութպոլի նոր դաշտ մը, որ պիտի կրնայ առնել 200.000 հոգի։ Եւրոպայի ամէնէն մեծ դաշտը պիտի ըլլայ [...] պիտի յատկացուի միայն միջազգային ֆութպոլի մրցումներու։

** Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցաւ նաւաշ[...]չաւի մրցում մը Մոտայի առջեւ։ Կը մասնակցէին նաեւ երեք Հայեր, Մկր[...]տիչ Պէրպէրեան, Յակոբ Ծիլպէրեան[...]

եւ Իսահակ Աբրահամեան : Առաջին հանդիսացաւ Մկրտիչ Պէրպէրեանի «Ինճի» նաւակը, իսկ երկրորդ՝ Իսահակ Աբրահամեանի «Սթար»ը : Առինք դրօշակ եւ չքանշան իբր յաղթական :

* Կիրակի օր տեղի ունեցաւ «Փարի Սուար» թերթին կազմակերպած 5րդ «Կրան Փրի տէ Նասիոն» հեծելանիւի մրցումը : Կը մասնակցէին 19 նշանաւոր եւ հառընտիր հեծելանուորդներ, որոնց 10ը Ֆրանսացի եւ 9ը օտարական : Ֆրանսացիներն էին Անթօնէն Մանյը, Լը Գալվէ, Գօնտինա եւ Ֆուրնիէ :

Մրցումին տեւողութիւնն էր 140 քիլոմէթր եւ մրցորդները ժամական հաշուով պիտի վազէին, այնպէս որ հաշուելը դժուար էր : Առաւօտ ժամը ճիշդ 9ին հազարաւոր ժողովուրդ կը սպասէր Վէրսայլ, ուր մեկնումի ազդանշանը պիտի տրուէր : Ժամը 9.40ին հեծելանուորդները կազմ ու պատրաստ կը սպասէին : Հինգ վայրկեան վերջ մեկնումի փողը կը հնչէ եւ առաջին անգամ կը մեկնի Ֆրանսացի Սալազարթ : Ամէն հեծելանուորդ հինգ վայրկեանը անգամ մը պիտի մեկնէր, որպէսզի իրար հետապնդելու չատ ժամանակամիջոց ունենային : Վերսայլէն մինչեւ Վիլլագուպլէ, որ 127 քիլոմէթր ճամբայ է, հեծելանուորդները չատ հանգիստ եւ իրենց ուզածին պէս քշեցին հեծելանիւները : Բայց Վիլլագուպլէն մինչեւ Սթատ Պիւֆալօ, որ 13 քիլոմէթր ճամբայ է, ճամբու ընթացքին հազարաւոր ժողովուրդ հաւաքուած ըլլալով, հեծելանուորդները չատ մը դժուարութիւններու ենթարկուեցան, այնպէս որ ոստիկանները հազիւ կրնային կարգի բերել : Ձայնարձակները վայրկեանէ վայրկեան ժողովուրդը տեղեակ կը պահէին մրցումի ընթացքին :

Սթատ Պիւֆալօի մէջ 45.000 հանդիսատեսներ անհամբեր կը սպասէին : «Յառաջ»ի մարզական աշխատակիցն ալ ներկայ էր եւ պատւոյ տեղ մը յատկացուած իրեն համար : Վերջապէս ժամը 3ին ձայնարձակը աւետեց հեծելանուորդներուն հասնիլը : Ճամբու ընթացքին 19 հեծելանուորդներէն երկուքը, Իտալացի Մորէլլի եւ Հոլանտացի Վալանթէն լքեցին մրցումը, իրենց հեծելանիւները կոտրած ըլլալով : Հեծելանուորդները իրարու ետեւէ հասան, եւ Սթատին մէջ ալ երկու շրջան ընելէ վերջ առաջին հանդիսացաւ ժողովրդական հեծելանուորդ Ֆրանսացի Անթօնէն Մանյը, 140 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 3 ժամ, 35 վայրկեան57 երկվայրկեանէն, այնպէս որ ժամական 38 քիլոմէթր 703 ճամբայ կտրած էր : Երկրորդը նոյնպէս Ֆրանսացի՝ Ֆուրնիէ 59 երկվայրկեան ուշ, երրորդ սպանիացի Մոնթըրօ, չորրորդ պելճիքացի Բըյլը, հինգերորդ Իտալացի Կացուլանի եւն. :

Այս տարի բախտը ժպտած է այս հեծելանուորդին, որովհետեւ երկու մեծ յաղթանակներ տարած է, մին՝ Ֆրանսայի շրջանը եւ մէկ ալ այս : Արդէն ֆրանսական թերթերը միաբերան այս հեծելանուորդին վրայ դրած էին իրենց յոյսը, ինչպէս Ֆրանսայի շրջանին առթիւ :

* Նիսի մէջ տեղի ունեցած փոխվրէժի մրցումին, ուր պիտի մրցէին Լայփցիկի համաշխարհային ախոյեանութեան մասնակցող հեծելանուորդներ, Իտալացի Կուէռա ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ : Իր հակառակորդը, համաշխարհային նորընտիր ախոյեան Քաէրցը երկու շրջան ետ մնաց :

Կուէռան 75քիլոմէթր ճամբան կտրեց 2 ժամ 3 վայրկեան 15 երկվ.էն :

* Կիրակի օր սարսափելի արկած մը պատահեցաւ Հոլանտայի մէջ : Երեք հեծելանուորդներ՝ Վան Նէք, Հէօվէնս եւ Ռէյնտէրս, կառքով կը վերադառնային հեծելանիւի մրցումէ մը : Երբ Ամսթէրտամ կը մտնէին, երկաթուղիի գծին վրայ իրենց կառքը կը բախի չոգեկառքին : Բախումը ահաւոր էր : Երեք դժբախտ հեծելանուորդները տեղնուտեղը ջարդուփշուր եղան կառքով միասին :

* Հինգշաբթի գիշեր Կրընէլ, Փալէ տէ Սփորի մէջ տեղի ունեցաւ բոքսի միջազգային մեծ մրցում մը : Ամերիկացի սեւամորթ Օպի Ուօքըր մրցեցաւ գերմանացի Շօէնռաթի հետ : Սեւամորթը առաջին շրջանէն սկսեալ յարձակողականի սկսաւ եւ այնպիսի ուժգին հարուածներ տուաւ որ այլ եւս անկարելի էր խաղը շարունակել եւ վեցերորդ շրջանին զգետնեց հակառակորդը :

* Պերլինի մէջ կիրակի օր տեղի ունեցաւ Աթլէթիք միջազգային մրցում մը : Օրեր առաջ մեծ պատրաստութիւններ տեսած էին երկու կողմերը : Գերմանիոյ աթլէթիք ազգային խումբը յաղթեց Ֆինլանտայի ազգային համապատասխան խումբին 106 ու կէսի դէմ 96 ու կէս կէտով :

* Ֆրանսացի նշանաւոր աթլէթիք եւ րըքօրթմէն 1500 մէթրի, Ժիւլ Լատումէրկ, երէկ օդանաւով մեկնեցաւ Մոսկուա չարք մը մրցումներ ընելու համար : Այս մրցումին պիտի մասնակցին նաեւ համաշխարհային համբաւ ունեցող 5000 մեդրի ախոյեան Ֆինլանտացի Նուրմի, Բուրժ եւ Խորհրդային Միութեան ախոյեան Զնամէնսկի : Մրցումը տեղի պիտի ունենայ սթատ Տինամոյի մէջ :

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ «ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ»Ը

Այսպէս կ'անուանէին,— եւ ի՜նչ խանդաղատանքով ու սիրով,— Քաթէրին Կոստանտինովնա Բրեշքօ-Բրեշկովսկայան, որուն մահը ծանուցած էինք անցեալ թիւով :

Այսպէս կ'անուանէին զինք «իրեն»-ները,— ռուս ընկերվարական - յեղափոխականները : Վասնզի այս կինը, իննսո՛ւն տարեկան, ընկերվարական կուսակցութեան տարեկից էր գրեթէ,— սնած եւ աճած անոր գաղափարներով :

Ծնած էր 26 յունուար 1844ին, Չերնիգովի նահանգին մէջ : «Ծնողքս», կը գրէ ան, կալուածատէր էր եւ բազմաթիւ ճորտեր ունէր բայց այնքան արդար, որ երբեք չէին հարստահարեր զանոնք : Այսուհանդերձ իմ փոքրիկ հոգիս կը տառապէր՝ դիտելով հակադրութիւնը իրականութեան (ճորտերու կեանքին) եւ Քրիստոսի վարդապետութեան միջեւ : Մայրս յաճախ մեզի կը կարդար Աւետարանը, ինչպէս պատմութիւնը այն մեծ մարտիկներուն, որոնք պայքարեր են յանուն արդարութեան եւ մարդասիրութեան» :

Քրիստոնէական այս դաստիարակութիւնն էր, որ ուղղութիւն մը տուաւ իր կեանքին : «Ժողովուրդին տառապանքը տեսնելով՝ այնպէ՜ս կը տըպաւորուէի, այնպէ՜ս, որ տղու հոգւոյս մէջ անջնջելի կը մնային այլ եւս այդ յիշատակները, մինչեւ կեանքիս վերջը» : Եւ իրեն առաջին պարտականութիւն համարեց, այնուհետեւ, «ծառայել ժողովուրդին» :

17 տարեկան էր ճորտերու ազատագրութեան ժամանակ : Այդ տարիքէն սկսեալ, իր ամբողջ եռանդը, իր բոլոր յոյսերը դրաւ ընկերային յառաջդիմութեան իր նուիրումին մէջ : Նախ 10 տարի աշխատեցաւ «գաւառական տեղեկան ինքնավարութեանց» ուղղութեամբ : Այս աշխատանքը, թէեւ օրինական, ի վերջոյ կասկածներ յարոյց,— ազնուականութիւնը եւ կայսերական կառավարութիւնը սկսան ծուռ աչքով նայիլ : Բրեշկովսկայա, յարատեւութեամբ կապուած ըլլալով այս գործին, որոշեց ամէն գնով շարունակել իր առաքելութիւնը եւ, այսպէս, անդամ արձանագրուեցաւ աւելի մեծ կազմակերպութեան մը, որուն անդամները իրենց նպատակ ընտրած էին «ընդառաջ երթալ ժողովուրդին» :

Եւ ահա Բրեշկովսկայա կը հագուի գիւղացիի պէս, մախաղը կը նետէ ուսին, եւ ցուպը ձեռքին՝ կը շրջի գիւղէ գիւղ : Մօտ 3000 երիտասարդներ են անոնք, որ խանդավառ անձնուիրութեամբ մը, կը մտնէին ժողովուրդին մէջ, այսպէս շրջելով Ռուսիոյ 36 նահանգները :

Երբ Բրեշկովսկայա շրջան կ'ընէր Քիեւի, Փոտոլիոյ, Չերնիգովի, Քերսոնի նահանգներուն մէջ, առաջին անգամ ըլլալով կը ձերբակալուի՝ երբ կ'անցնէր Թուլանէն (1874) : Ու կը դատապարտուի 4 տարի բանտարկութեան :

Այնուհետեւ իր կեանքը խառնուած է պատմութեանը հետ այն կուսակցութեանց,— Նարոդովոլցի (Ժողովուրդին կամքը) եւ սոցիալ - ռէվոլիւսիոնէր (էս - էր),— որոնց անդամագրուեցաւ վերջէն :

Գաղափար մը տալու համար իր անվրդով քաջութեան եւ գաղափարական անձնուիրութեան մասին, կը բաւէ յիշել, որ 1874—1917, ուրեմն 31 տարի եւ 9 ամիս, առանց տրտունջի եւ տկարանալու, կեանքը անցուց բանտի, թիարանի եւ աքսորի մէջ, այն միակ ամբաստանութեամբ թէ կուսակցութեանց անդամ է : «Քաջակազմ մարմինս եւ հաստուն տարիքս նպաստեցին ինծի, որ կարենամ տոկալ փորձութեան այդ երկար չարքին : Հոգիս երբեք չուզեց համակերպիլ իշխանութեան : Կը կարդայի, կ'ուսանէի, որպէսզի կարենամ գտնել թէ ո՞ւր էր թէ ոչ կարելիութիւնը մարդկութիւնը տեսնելու փոխակերպուած բանաւոր էակի, որուն հետ վտանգ մը չըլլար ապրիլը, այլ երջանկութիւն մը» : Այսպէս, ան ապրեցաւ «անխուսափելի եւ յաղթական յեղափոխութեան» մը ճառագայթալից տեսիլքովը : Քալեց դէպի այդ տեսիլքը, հաւատալով որ գալոց յեղափոխութիւնը քանի մը տարուան ընթացքին պիտի կերպարանափոխէր «դժբախտ հայրենիքը», գրել - կարդալ անգամ չգիտցող իր ժողովուրդը, անոր տալով տիպար պետութեան մը ձեւը, օրինակ ծառայելու համար բոլոր ազգերուն՝ մշակոյթով եւ ընկերային բարգաւաճումով :

Երբ 4 մարտ 1917ին, Մինուսինսկ (Սիպերիա) հասաւ հեռագիր մը, Առժամեայ Կառավարութեան անունով, որ կը հրամայէր ազատարձակել զինք, Բրեշկովսկայա ըսաւ.— «Օրհնեա՜լ ըլլայ իմ ժողովուրդս» :

73 տարեկան էր այդ օրը :

Ան կ'օրհնէր իր ժողովուրդը, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէր, ան էր որ իրեն կուտար «կարելիութիւն եւ ուժ՝ աշխատելու համար իրեն հետ եւ իրեն համար» :

Մեկնեցաւ Փեթրոկրատ : Պատերազմը կը շարունակուէր : Իսկ ինք կը թրթռար հայրենասիրութեամբ :

Շուտով անցան, սակայն, խանդավառ հայրենասիրութեան օրերը, եւ անոնց յաջորդեցին յուսաբեկութեան օրերը : «Յեղափոխութեան Մեծ Մայրիկը» դարձեալ զրկուեցաւ իր տեսիլքէն : Իր ժողովուրդը նորէն ինկաւ բռնապետութեան տակ :

Կոտրած սրտով, ան, «Յեղափոխութեան Մեծ Մայրիկը» անցաւ արտասահման :

Ու չիջաւ Փրակայի մօտ, փոքրիկ գիւղի մը մէջ, աղքատիկ յարկի մը տակ, ուր ընդունեց զինք իրեն պէս աղքատիկ ընտանիք մը :

Հարուստ ծնաւ, աղքատ մեռաւ,— իր ցաւը այն չէր թէ աղքատ յարկի մը տակ կ'ապրէր : Չէ՞ որ ուզեց միասին ըլլալ աշխատող, տառապող ու չքաւոր ժողովուրդին հետ :

Իր ցաւը այն էր, որ ժողովուրդը, այսօր ալ տակաւին, կը հեծէ տարբեր անունով բռնապետութեան մը տակ : Իր ցաւը այն էր, որ տակաւին մարդկութիւնը հեռու է իր հրաշափառ տեսիլքէն : Իր ցաւն այն է որ մարդը մարդուն գայլ է դարձած :

Բայց, Պապուշկա՛, խեղճ Մեծ Մայրիկ, մենք հալածուածնե՛րս չատոնց գիտէինք թէ մարդը մարդուն գայլ է եւ դեռ այսօր ալ, վաղն ալ :

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲԱԼՈՒՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 սեպտ.— Այս օտար երկրին մէջ՝ ուր առժամապէս հաւաքուած ենք ապաստան գտնել, անհերքելի իրողութիւն է այլ եւս որ մեր հայրենակիցները եւ մասնաւորաբար նոր սերունդը ստիպմանաբար ու անզգալի կերպով կը դիմեն դէպի օտարացում :

Բալուի Հայր. Միութիւնը որ այս ուղղութեամբ գովելի աշխատանք կատարած էր անցեալին մէջ, վերջին ժամանակներս կազմալոյծ վիճակ մը ունենալուն, այս եւ նման չատ մը կենսական պահանջներ անուշադրութեան ձգուած էին :

Վերջերս խումբ մը հայրենակիցներ, նախանձախնդիր Բալուի պատմական անցեալին եւ ազգային - մշակութային աւանդութիւններուն որոնց շնորհիւ Բալուցին դարերու ընթացքին կրցաւ տոկալ աշխարհի ամէնէն զազրելի բռնութեանց, համախորհուրդ նախկին վարչութեան անդամներուն հետ, յարմար նկատեցին սեղմ շրջանակի մէջ եղած խորհրդակցութենէ մը յետոյ, վերակազմել Բալուի Հայր. Միութիւնը եւ նուիրուիլ աշխատանքի :

Երկրորդ ժողովի մը ընթացքին, որուն ներկայ էին աւելի ստուար թիւով հայրենակիցներ, չատ մը պատշաճ առաջարկներէ վերջ ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց վարչութիւն մը՝ բաղկացած հայրենակիցներ Յ. Ուլուսեանէ, Կ. Տիրատուրեանէ, Ա. Քըլլեանէ, Պ. Նազարեանէ եւ Տ. Թաղոյեանէ որոնց վրայ պարտականութիւն դրուեցաւ յառաջիկային հետաքրքրուիլ անոր հայրենակիցներու վիճակով եւ հնարաւորութեան չափով աջակցիլ անոնց թշուառութեան բարձումին, անվերապահ կերպով ուժ տալ հայապահպանման ձեռնարկներուն, հայրենակիցներու մտաւոր - հոգեկան մակարդակի բարձրացման, նոր սերունդի հայեցի կրթութեան եւ աշխատիլ համախմբելու բոլոր Բալուցիներու ճիգերն ու կազմակերպութիւնները՝ ջանալով հոգեկան եւ բարոյական միութեան կամուրջ մը ըլլալ բոլոր Բալուցիներու միջեւ :

Ահա, համառօտ գիծերով այն առաջադրութիւնները որոնց իրականացման պիտի ձգտի նորընտիր վարչութիւնը : Այն բոլոր Բալուցիները որոնք նախանձախնդիր են մեր հայրենիքի անունին անաղարտ մնալուն, մեր ազգային - մշակութային արժէքներուն եւ տոհմիկ աւանդութիւններու պահպանման, պարտին անդամակցիլ Միութեանս եւ իրենց նիւթական թէ բարոյական աջակցութեամբ դիւրացնեն անոր աշխատանքները :

Ի դիմաց Բալուի Հայր. Միութեան
Ատենապետ՝ Յ. Ուլուսեան
Ատենադպիր՝ Տ. Թաղոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՃԱՐ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

— o —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 սեպտ.) .

— «Յունահայ գաղութին մաս կը կազմեն ասոնք ալ : Քաղաքային կեդրոններէ հեռու, գիւղաքաղաքներու կամ գիւղերու մէջ մէկով, երկուքով, հինգով ու տասնով ցրուած, արհեստաւորի համեստ կրպակ մը բացած կամ դաշտային աշխատանքի լծուած մեր բեկորները : Ոչ ոք գիտցաւ ցարդ անոնց իրական համրանքը : Տասներկու տարի առաջ նետուած, այս հիւրընկալ հողերուն վրայ, անոնք կեցան հոն ուր պատառ մը հաց վաստկելու ապահովութիւնը զգացին : Եւ 10–12 տարի աշխատեցան՝ իրենց հալալ քրտինքը թափելով, շէնցնելով ու շէնցընելով : Առ հասարակ ամուրի երիտասարդներ են անոնք — մեծ մասով՝ նախկին որբեր, որոնցմով ժամանակ մը հետաքրքրուեցաւ օտարը, մասնաւորապէս ամերիկեան հոգատարութիւնը եւ որոնք սակայն, այսօր, լքուած են իրենց բախտին, անտէր, անճար ու անղեկ : Մինչեւ երէկ, թերեւս այնքան ալ կարիք չունէին անոնք տէր ու ղեկավարի : Խաղաղ աշխատաւորներ՝ անոնք կը ստանային իրենց աշխատանքին վարձքը ու կ'ապրէին : Ոչ ոք օտարի աչքով կը նայէր անոնց, հակառակ անոր որ եկուորներ էին : Ընդհակառակն կը փնտռուէր անոնց ջղուտ բազուկը, որ կրնար քարերն անգամ փշրել : Աշխատելու լայն հնարաւորութիւններ ունէին, այնքան ատեն որ աշխատանք կար եւ օտարի համար սեղմումներ գոյութիւն չունէին :

Այսպէս էր մինչեւ երէկ : Այսօր սակայն փոխուած են պայմանները : Ու մասնաւորապէս հիւրընկալ իշխանութեանց տրամադրութիւնները : Երկու տարիէ ի վեր, երբ խստացուեցան օտարականներու եւ մասնաւորապէս հպատակութենէ զուրկ հայ գաղթականներու բնակութեան պայմանները Յունաստանի մէջ եւ երբ ինքնութեան թուղթ եւ աշխատանքի արտօնագիր սկսան պահանջել ոչ- քաղաքացի մեր բոլոր հայրենակիցներէն, շուարման մատնուեցան առանձնապէս քաղաքային կեդրոններէ հեռու ապրող մեր բեկորները : Շատերը չիմացան մինչեւ իսկ իշխանութեանց նոր կարգադրութիւններն ու հրամանները : Իսկ իմացողներն ալ, յաճախ ուշ մնացին, իրենց բնակութիւնն ու աշխատանքը եղած նոր տնօրինութեանց պատշաճեցնելու համար : Ու հիմա, օրէնքը կը նեղէ զանոնք : Կան այնպիսիներ, որոնք ինկած են բացարձակ անելին մէջ : Երբեմն իրենց կամքէն դուրս ալ գոյութիւն ունեցած են պատճառներ : Օրինակի համար, այն շրջանին, երբ ինքնութեան թուղթ առնելու հրամանը կը գործադրուէր երկար պայմանաժամերով, շրջակայ գիւղերու մէջ ապրող մեր բեկորներէն դիմողներ եղած են, բայց ստացած են ժխտական պատասխան տեղական իշխանութիւններէն.— «Մեզի այդպիսի հրահանգ չէ եկած», ըսած են անոնք այն ատեն : Եւ դիմողները մնացած են առանց ինքնութեան թուղթի եւ աշխատանքի արտօնագրի :

Իշխանութիւնները եղած ըլլան այդպիսիներու անհոգութեան պատճառը թէ իրենք, ենթակաները, կարեւորը այն է որ այս վերջինները հիմա մատնուած են դժուարին կացութեան մը : Ոստիկանութիւնը կը նեղէ զիրենք : Եւ կ'ուզէ արգիլել անոնց աշխատանքը : Մնացած են անճար եւ բարոյական աջակցութիւն կը սպասեն... մեզմէ : Նամակներ ունինք մեր սեղանին վրայ, ծանօթներէ եւ անծանօթներէ, որոնք ելքի ճամբայ կը հարցնեն :

Անճա՛ր բեկորներ : Այլ եւ անճա՛ր «ազգ»... Ատենօք, Թուրքիոյ մէջ, գիւղացի տէրտէրն իսկ դարման մըն էր այս կարգի հոգերու համար : Մինչդեռ հիմա, ազգովին անճարներ մնացեր ենք» :

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երէկ հրատարակած էինք Պոլսոյ Պատրիարքարանին ձեւափոխման, բուն բառով՝ ազգ. սահմանադրութեան ջնջման մանրամասնութիւնները : Քաղաք. ժողովի ատենապետ Վահան պէյ Սուրէնեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է այս առթիւ.

— «Թրքահայ համայնքին գործերը հանրապետական կառավարութեան սկզբունքներուն համաձայն վարելու փափաքով, յանուն Քաղ. ժողովի չըփումներ ունեցայ պատկանեալ իշխանութեանց հետ : Վերջին ժողովին, այս չփումներուս արդիւնքը հաղորդեցի ընկերներուս, եւ առաջարկներ ըրի ծրագրուած նոր կազմակերպութեան մասին :

Մէջն ըլլալով Նարոյեան պատրիարքը, բոլոր ընկերներս ամբողջովին համաձայն գտնուեցան թէ լայիք եւ հանրապետական սկզբունքներուն համաձայն ձեւով մը վարելու է համայնական գործերը : Տրուած որոշման համաձայն, պատրիարքը ասկէ վերջ միայն կրօնական գործերով պիտի զբաղի եւ ուրիշ գործով չպիտի հետաքրքրուի :

Գալով Քաղ. ժողովին, արդէն պաշ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (2)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

1.— 1914Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

— Այսօրուընէ վերջ, ձեր տասը - ոչխարներ կը պատկանին կառավարութեան որ պէտք եղած ատեն կ'առնէ զանոնք եւ ձեզի «իլմուխապէր» կուտայ, պատերազմը լմնալէն յետոյ ձեզ վճարելու պայմանաւ : Ոչ ոք իրաւունք չունի հատ մը իր քով եղած անասուններէն ծախելու կամ մորթելու եւ եթէ մէկը ինքնաբերաբար սատկի, վկայով մը ներկայացնելու է կառավարութեան : Վկաները պէտք է ըլլայ հաւատարիմ, աւելի լաւ է եթէ Թուրք մը կամ Քիւրտ մը ըլլայ :

Այդ տարին գիւղերը կապալ տուողներուն չծախուեցաւ, մնաց կառավարութեան եւ միւս ոստիկանութեան որ այդ խոշոր գործին ձեռնարկեց : Ոչ կարգ, ոչ կանոն, նախ քան պատերազմը ութէն մէկ կ'առնէին, ըլլայ հացահատիկ թէ ուրիշ արմտիք. այդ տարի վեցէն մէկ կ'առնէին. պատերազմ էր եւ ժողովուրդը անորտունը կը վճարէր :

Մէկ չաբաթ վերջ, ուրիշ հրաման մը,— եղած մթերքը կէս ընելու է : Քանի մը օր վերջ,— անձ գլուխ երեք ձմրան ամիսներ ապրելու չափ թողուլ գիւղացիին, եւ մնացածը գրաւել, ցորեն թէ գարի, եւ ամէն մթերք : Անմիջապէս բողոքներ կը ներկայանան կառավարութեան եւ ազգային առաջնորդարան : Խարախանեան սրբազան եւ Վահան Փափազեան որ հայ քրտական պարենաւորման յանձնախումբի նախագահներն էին, անվերջ դիմումներ կ'ընէին կառավարիչ Սէրվէթ պէյին, որ կը խոստանար խնդիրը կարգադրել, սակայն ի զուր, գիւղերը կը կողոպտուէին միւս կոչուած արիւնկզակներու կողմէն :

Անվերջ թելադրութիւններ կ'ըլլային ազգ. Առաջնորդարանի կողմէ.

— Տուէք, առանց տրտնջալու ամէն ինչ որ կը պահանջէ կառավարութիւնը, ըլլայ պարէն, ըլլայ զինուոր :

2.— ԶԻՆՈՒՈՐ ՏԱԼՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

18—50 տարեկան, պարտաւորիչ զինուորցու են : 5—10 ոստիկաններ կը խուժեն գիւղերը, դասակարգի բաժնուած անուանացանկ մը կը ներկայացնէին : Առաջին օրը 20 զինուորի ցանկ մը ստացանք : Ոստիկանները տեղաւորուեցան սաղուները : Եւ հրամաննե՜ր.— Անկողինները մաքուր ըլլան, կերակուրները հաւ մսէ պատրաստուած, ձիերու համար առոյտ ու գարի, այս բոլորը ձրի, եթէ բան մը պակաս գտնեն, վա՜յ է եկեր գիւղացիին գլխուն :

Պահանջուած զինուորցուներուն լուր կը տրուի, անոնք գառան նման հլու կուգան կը յանձնուին : Նախ ծեծ մը քաշելով, իբրեւ բանտարկեալներ կը փակեն ախոռի մը մէջ,— ք...ներ, ձեր երեսէն այս պատերազմը կը քաշենք :

Պատերազմի առաջին ամսուան յանձնուած զինուորները հասան որոշուած վայրերը, թապուրներու վրայ բաժնուելով, իսկ անկէ յետոյ, մօտ 1915ին, ամէն ինչ տակն ու վրայ եղաւ : Մանաւանդ Էրզրումի ծանօթ ժողովէն յետոյ, երբ Դաշնակցութիւնը կը մերժէր Իթթիհատի առաջարկը — Կովկասի մէջ յեղափոխութիւն ստեղծել — զինուորութեան կանչելու եկող ոստիկանները կրակ ու բոց կտրած էին, նախ փափաք չունէին, որ հայ զինուոր երթայ : Փետր. ամսուն 25 հոգիէ բաղկացեալ խումբ մը զինուորցուներ տարի յանձնեցի, անոնց պէտք եղած ձեւակերպութիւնները անլրիւ կարգադրեցի : Երեք օր վերջ բոլոր տղաքը գիւղ կը տեսնեմ : Այս ի՜նչ փորձանք է, տղաք, ի՞նչու կը փախչիք : Ահա ինչ որ պատմեց մեզ Յովհաննէս Տէր Սարգիսեան.

— Մեզ ընկերացան հինգ միլլի ոստիկաններ եւ քաղաքէն դուրս եկանք : Այդօր մինչեւ իրիկուն անընդհատ քալեցինք, ոստիկաններու ձիերուն հետ հաւասար եւ հասանք Կուրավու գիւղ : Իրիկունը ուշ ատեն, կէս գիշերը ոստիկաններ մէջերնիս ինկան եւ տունէն առած քանի մը դրուշ դրամնին աչք տնկած, կողոպտելու համար մէկիկ մէկիկ դուրս կը հանեն, կը ձգեն : «Փախիր գեղդ գնա» ըսելով : Ես քնացած էի, ոստիկանը զիս արթնցուց.— «Տէ՛ս, ըսաւ, տղաքները բոլորն ալ դրամ տուին եւ ազատեցան գացին, դուն միինակ մնացիր, տուր դրամդ ու դուն ալ գնա» : Բոլորս կը նայիմ, ոչ մէկ ընկեր. ամէնքն ալ սատանան տարած է. Ես դրամ չունիմ, ըսի : Մէկ դրշ. ունէի ան ալ քաղաք տուի եւ այս ծխախոտը առի ու ցոյց տուի ծխախոտս : Լաւ, ըսաւ ոստիկանը, տուր այդ ծխախոտը եւ դուն ալ գնա : Առին ծխախոտը եւ դուրս հրեցին զիս ու դուռը կղպեցին :

Յաջորդ առաւօտ ոստիկանները քաղաք կը դառնան եւ պէտք եղած տեղը կը բողոքեն ըսելով.— Մենք քնացած էինք գիշերը, Հայերը ձգած փախած են : Ու այդ տեսակներուն դասալիք անունը կուտային :

Հայ ժողովուրդին նիւթականը միանգամ ընդմիշտ ցամքեցնելու համար մէջտեղ հանեցին զինուորական փրկագին 45 հնչուն ոսկի, եւ ուրիշ մը, «տիպքոս», 7—10 ոսկի : Եւ այս երկու ճիգերուն մէջ ալ չատեր մոխիրի վրայ նստան : Կար կողոպուտի ուրիշ միջոց մը,— «Մուայէնէէ մուհթաճ»ները (քննութեան կարօտ). :

Յունուարը չմտած, ես ալ իբրեւ զինուոր վար գրուեցայ : Ալ գիւղին մէջ զինուորցու չմնաց :

Զինուորութեան չգացին Ասատուրի Յարօն եւ Ալօ Պօղոսի Պօտօն, երկուքին տուները, պատերը եւ յարակից չէնքերը հրկիզուեցան յունուարի վերջերը, յայտնի ջարդարար Սլէման Օնպաշիի կողմէն :

Մինչեւ 1915 յունուար, հայ գիւղացին տուաւ ինչ որ ունէր, իր ոչխարներու երկու երրորդը, հովիւով ու չուներով, իր տաւարներն ու նախիրները նախրորդով, իր երկրագործական գործիքները, սայլ, բալխիր, դահուկ, իրենց կարգի աշխատաւորներով, տուաւ իր խոտերը, յարդը, ցանները, փայտերը, հաւն ու հաւկիթը իւղն ու պանիրը, գուլպան ու տրեխը, կապերտը, պարկը, թելը, չուանը, անկողինը, տուաւ եւ գեղի մէջ եղած բոլոր կտաւները, որոնք պարկերու մէջ լեցուցած սայլով փոխադրեցինք Մուշ Ս. Մարինէ եկեղեցիին մէջ (որ ցորենի ամբարի վերածուած էր) որպէսզի մուկերը աւեր չգործեն :

Այս ամբողջը տալէ յետոյ տունինք եւ մեր հոգեհատորները, չատեր դուրս գալով 10է աւելի անձերու վրայ կ'երթային : Սակայն նպատակի չհասան, փոխանակ զինուոր ըլլալու, զրաստի վերածուեցան : Առին անոնց ձեռքէն զէնքերը, թեւ ու չուան եւ տուին բահ ու բրիչ : Անոնք մարդիկ չէին այլ եւս, այլ կենդանիներ :

(Շար.)

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

թեանց հետ մէկտեղ, եւ, միեւնոյն ատեն, սպառազինութեանց հարցին մէջ, որ էական դեր մը կը կատարէ, կը ժխտեն իրաւունքներու հաւասարութիւնը: Պետութիւնները մէկ վայրկեան կը հաւատա՞ն թէ Գերմանիա կրնայ ընդունիլ այդպիսի առաջարկ մը: Թող մտէ չանցընեն այս կամ այն լուծումը որ պիտի սահմանափակէ Գերմանիոյ վեհապետական իրաւունքները՝ ապագային համար.. Կը յուսամ թէ ժամանակին պիտի հասկնան բոլոր շահակից շրջանակներուն մէջ թէ՝ այդպիսի ծրագիրները, զորս երբեք չպիտի ընդունինք, ոչ միայն պիտի հակասեն դաշնագիրներուն, այլեւ անոնց գործադրութիւնը պիտի ըլլայ քաղաքական սխալ մը, ամենածանր հետեւանքներով: Մի նեղէք մեզ Սարի մէջ, շահագործելով դաշնագրին պայմանները »:

Նախարարը խօսեցաւ նաեւ տնտեսական հարցերու մասին, ազդարարելով.

— Եթէ արտասահմանը ուզէ մեր գլխուն ձգել մեզ, եւ մերժէ գնել մեր արտադրութիւնները, պէտք չէ զարմանան կամ մեղադրեն մեզ, եթէ մենք ալ մեր գլխուն նայինք, հակառակ մեր կամքին:

Այս առթիւ ըսենք որ՝ գերմանական թերթերը կծու հեգնութիւններ կը հրատարակեն, խ. Միութեան ընդունելութեան առթիւ: Առ հասարակ բոլորն ալ այն կարծիքն ունին թէ եղածը զաւեշտ մըն է եւ ձախողանք՝ խորհրդային Միութեան համար:

Անգլիա կը պահանջէ իր առնելիքները

Մեծն Բրիտանիոյ բոլոր կարեւոր ճարտարագործութիւնները պահանջեցին կառավարութենէն՝ ստիպողաբար միջոցներ ձեռք առնել, Գերմանիոյ առեւտրականներուն պարտքերը գանձելու համար: Այս առթիւ ժողով մըն ալ գումարուեցաւ եւ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը որ կը պահանջէ կառավարութենէն՝ « կարելի եղածին չափ ուժեղ » միջոցներ ձեռք առնել: Միւս կողմէ անգլիական պատուիրակութիւն մը գացած է Պերլին, ուղղակի բանակցելու համար:

ՇԱԲԱԹԸ 40 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ՝ բանուորներու եւ գործատէրներու ժողովը համաձայնեցաւ ծրագրի մը շուրջ որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ նուազեցնել գործազրկութիւնը: Առաջարկուած միջոցներն են.— շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 40 ժամուան եւ բացարձակապէս արգիլել յաւելուածական աշխատանքը: Այս կարգադրութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ գործ ճարել 200,000 գործազուրկներու:

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ սարսափելի հրդեհ մը ծագեցաւ կայարանին գլխաւոր մթերանոցէն: Աղէտը ծանրացաւ անոր համար որ 14 վակոն քարիւղ կը գտնուէր մթերանոցին մօտ եւ բոլորը մէկ բռնկեցան: Պայթիւնը սարսեց շրջակայ տուները: Պորիս թագաւորը աղէտին վայրը գնաց, անձամբ վարելու համար գործողութիւնները:

տնտեսութեան շրջանը չաւարտ ալ ըլլալով, պիտի հրաժարի եւ անոր փոխարէն 10 հոգիէ բաղկացեալ վարչական մարմին մը պիտի ընտրուի: Ասոր համար ալ մեր խնդրագրին կցեցինք եռապատիկ, այսինքն 30 հոգինոց թեկնածուներու ցանկ մը: Թաղականութեանց ներկայացուցիչները հաւաքուելով, այս ցանկէն պիտի ընտրեն 10 հոգինոց վարչական մարմինը: Այս մարմինը պիտի հոգայ հիւանդանոցի, դպրոցներու եւ որբանոցներու նման հաստատութեան ծախքերը եւ պիտի քննէ թաղականութեանց հաշիւները:

Ցանկը զոր մատուցի կուսակալութեան, կազմուած է մեր համայնքի ամէնէն ծանօթ, վստահելի եւ պատուաւոր անձերէն»:

«Այս ձեւով,— կ'աւելցնէ Ծիմհուրիէթ իր կողմէն,— սուլթանական շրջանէն մնացած խարխուլ (քէօհնէ) հաստատութիւն մըն ալ կը փլի: Ընտրուելիք վարչական մարմինը, առաջին անգամ ըլլալով կրօնական եւ աշխարհիկ գործերը պիտի բաժնէ իրարմէ, եւ պատրիարքը այլեւս չպիտի նախագահէ ժողովներուն, ինչպէս կը նախագահէր մինչեւ հիմա: Այսօրուընէ սկսեալ պատրիարք Նարոյեան էֆ. միայն Թրքահայերու հոգեւոր պետը պիտի ըլլայ:

Հայերու մէջ ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառած է այն պարագան որ ամիսներէ ի վեր Թրքահայերը զբաղեցնող այս խնդիրը լուծուեցաւ բուն իսկ Նարոյեան պատրիարքին եւ Քաղ. ժողովին հաւանութեամբ»:

ՀԱՒԱԲՈՒԾՈՒԹԵԱՆ համար կը փնտռուի նպաստաւորվարձքով Փարիզէն 20–40 վայրկեան հեռու արուարձանի մը մէջ 4–5 սենեակնոց շէնք մը որ ունենայ 1000–2000 քառակուսի մեդր տարածութեամբ չմշակուած հող: Գրել նամակաւ ՅԱՌԱՋի միջոցաւ, Թ. Պետրոսեանի, 17 Rue Damesme, Paris (13):

ԽՈՀԱՐԱՐ ԿՈՒԶՈՒԻ

Մօտակայ գաւառէ մը կ'ուզուի 30-45 տարեկան փորձառու եւ վարպետ խոհարար մը որ գիտնայ պատրաստել արեւելեան ամէն տեսակ կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ: Զեռնտու պայմաններ: Դիմել ստիպողաբար «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

Հ. Յ. Դ.

ԱՓԹԻ (Մարսէյլ) Արամ խումբի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին հայրենակից Մ. Գրիգորեանի ագարակին մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմի «Անդրանիկ» խումբի ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ավընիւ ժան ժօռէս, Ընկերվարականներու սրահը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆ Մ.ՃԻՒՂԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէսգիշեր

Bagneux, 150, Route d'Orléans սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ՏԻԿԻՆ Լ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

գեղարուեստ. բաժին.— Արտասանութիւն, երգ, պար մասնակցութեամբ՝ տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻի, Օր.ներ Ն. ԿՆԵԱԶԵԱՆի, ՕՍՄԱՆՃԵԱՆի եւ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱՅԻ:

Պ. Պ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ եւ ԹՈՐՈՍԵԱՆ:

Նուագ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբ:

Ճոխ եւ գինրամատչելի պիւֆէ:

Տալսքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Ծանօթ.— Դաշտահանդէսին առթիւ ծախուած տոմսերը ի զօրու են:

Հաղ. միջոց՝ փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել պանթէօ, ուրկէ տասը քայլ հեռու է սրահը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԼԷԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ այս կիրակի, Ավընիւ տիւ Բրատօի Հայ եկեղեցիին մէջ, Արարայի ճակատամարտին ինկող Հայ Լէգէոնական զինուորներու 16րդ տարեդարձին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարէ Տ. Շահէ քհնյ. Աբէլեան (Նախկին լէգէոնական) սիրայօժար մասնակցութեամբ երգչախումբին:

Կը հրաւիրուին բոլոր յարանուանութիւնները, քաղաքական կազմակերպութիւնները, Հայրենակց. Միութիւնները:

Ներկայ պիտի ըլլան քաղաքային իշխանութիւնները, օտար զինուորական Միութեանց ներկայացուցիչները, *Union des Volontaires*ի Նախագահ *M. ADRIEN ARTAUD* եւ վարչական կազմը, Միութեանս պատուոյ Նախագահ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար թերթերու թղթակիցներ: Սկզիբ ժամերգութեան ժամը 9.30, Սկիզբ Պատարագի ժամը 10.30: Հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 11.30ին:

Ծանօթ.— Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել:

Հոգեհանգիստէն անմիջապէս ետքը ընկերա համակրական հանդիպում *Bar de la Station*ի սրահին մէջ. *572, rue Paradis* թիւ *41* հանրակառքին վերջաւորութեանը:

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

ՎԱՐՁՈՒ է օդաւէտ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ մը, երկու սենեակ, entrée, W.C. պահարան, քավ, տարեկան վարձք՝ 2650 ֆրանք: Նմանապէս խանութ մը, հետը սենեակ եւ քավ մը: Տարեկան վարձք 2950 ֆր.: Charge 100)10 եւ Chauffage Central: Դիմել 50, Rue Dr. Basset, St. Ouen. Autobus 42, DA, 54, 66, 73, Hbis, J. եւյլն.:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանթի եւ մարշան փոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9–12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél, Archives 05 93

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ*)*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին իր Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.3օին մառուռամանկապարտէզի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Վարժարանի վերջին տեսուչ Ողբ. Գէորգ Արուլեանի մահուան տարելիցին առթիւ, այս կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր Հոգեհանգիստ: Իր յիշատակը յարգող բոլոր սաները եւ հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ֆր. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հայոց եկեղեցիին սրահին մէջ: Օրակարգ.— Դպրոցի խնդիր և ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայանալ անդամատետրներով:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5Հ)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Չեմ կրնար ըսել թէ սպաննեց, ըսաւ Լէյտի Ջիլ քանի մը րոպէ մտածելէ յետոյ. ինծի եկաւ՝ միասին բերելով այն թուղթին կտորը զոր մայթին վրայ գտեր էր. գրպանն էր. խորհեցայ որ եթէ անիկա ձեզի բերէր, իմ անունս ալ պիտի խառնուէր այս գործին. հասկցայ որ օգուտ քաղել կ'ուզէր եւ հասկցայ նաեւ որ անիկա կրնար վտանգաւոր ըլլալ... իր գործէն ելլել կ'ուզէր եւ դրամի պէտք ունէր ճամբորդելու համար... այնպէս որ ես առաջարկեցի...

— Սպաննելիք չըրա՞ւ...

— Որոշապէս չեմ կրնար ըսել որ սպաննեց, թերեւս հասկցուց... բայց ինչ որ տուի, իմ կամքովս տուի...

— Անկէ ի վեր նորէն դրամ տուի՞ք իրեն...

— Ոչ, պիտի տայի, վերջին վճարում մըն ալ պիտի ընէի...

— Հապա՞ աղջիկին եւ ծառային տրուածները... բանութեա՞ն տակ վճարեցիք...

— Ոչ, ես առաջարկեցի... խորհեցայ թէ որքան ատեն որ զանոնք չկաշառէի, ապահով չպիտի ըլլայի... Ճէնիսընը միջնորդի դեր կատարեց միայն...

— Ճէնիսըն այդ մասին հաշիւ տըւաւ մեզի, Լէյտի Ջիլ... ըսաւ որ Զարըզ փողոցի բուժարանին բանակցութիւնները բժիշկ Պրաունին ներկայութեան տեղի ունեցեր են եւ այս վերջինը, կը թուի թէ, հասկցուցեր է ձեզի որ եղածը սխալ մըն է ձեր կողմէ... լաւ, ինչո՞ւ բժիշկը...

Գաղտնի ոստիկանը տակաւին չէր վերջացուցած իր խօսքը երբ սենեակին դուռը բացուեցաւ յանկարծ եւ ներս մտաւ այն մարդը որուն մասին կը խօսէր. այցելուն դուռը փակեց եւ տարօրինակ շարժումով մը ձեռքը երկնցուց սենեակին մէջ գտնուող երեք անձերուն:

— Ճէնիսընը տեսայ վարը ոստիկանի մը հետ եւ հասկցայ թէ այստեղ ես, Ռումբըլի, գոչեց մարդը. տակաւին այս գործին ետեւէ՞ն ես...

Աթոռի մը մէջ նետուեցաւ. կոշտ ու հեղինական ծիծաղ մը արձակեց ու մօտեցաւ Լէյտիին որ ապշած իրեն կը նայէր:

— Ըսի, ըսի քեզի... անշուշտ գաղտնիքը երեւան պիտի ելլէր...առաջի մէկ վայրկեանէն ըսելու էի... այս մարդիկը յամառ են...

Ռումբըլի հասկցաւ թէ հեղհեղէ կը մօտենային ճակատագրական րոպէին: Բժիշկին նայեցաւ, իսկ բժիշկը նորէն խնդաց, վզնոցը սեղանին վրայ նետեց, ու ձեռքերը գրպանը՝ աթոռին մէջ տեղաւորուեցաւ. իր շարժումներէն կարելի էր հետեւցնել թէ խօսելու համար եկած էր:

— Իսկ ո՞րն է այն գաղտնիքը որ երեւան պիտի ելլէր, բժիշկ, հարցուց ոստիկանը. ուրախ պիտի ըլլանք եթէ մեզի յայտնէք...

Բժիշկը՝ բերանն ու կզակը սեղմօրէն պրկած ոստիկանին նայեցաւ. յետոյ յանկարծ հարցուց.

— Որքա՞ն բան գիտէք...

— Այնքան, պատասխանեց Ռումբըլի եւ համառօտ կերպով ներկայացուց իրենց ունեցած տեղեկութիւնները:

— Կասկածելի կէտեր կան, շարունակեց ան. դուն ալ կրնաս կարգ մը տեղեկութիւններ տալ. մի մոռնար — Լէյտի Ջիլն ալ չի մոռնար անշուշտ — որ հասած ենք կէտ մը ուր այլեւս կանգ չենք կրնար առնել. Լէյտի Ջիլը արդարեւ շատ անկեղծ եղաւ մեզի հանդէպ, թէեւ իր ըսածներուն մեծ մասը արդէն իսկ գիտէինք. բայց որոշ կերպով բացատրեց թէ Ալֆրէտ Ճէքինի գործին մէջ գաղտնիք մը ունէր ան, գաղտնիք մը՝ այնքան կենսական որ յօժարակամ՝ ահագին գումարներ վճարած է որպէսզի անիկա հրապարակ չելլէ. սակայն եւ այնպէս այդ գաղտնիքը պէտք է իմանանք անպատճառ ու եթէ Լէյտի Ջիլը չըսէ...

Բժիշկ Պրաուն գրպանէն հանեց իր աջ ձեռքը եւ ուժգին սեղանին զարկաւ. յետոյ Լէյտի Ջիլին դառնալով ըսաւ.

— Ըսէ...

— Ոչ, պնդեց Լէյտի Ջիլ:

Պրաուն շրթունքները պրկեց ու գլուխը թօթվելով, դարձաւ միւսներուն:

— Կին, կին, տրամաբանութիւն չունին, դատողութիւն չունին... իրական սեռը... քթին ծայրէն անդին չեն տեսներ... յիմարներ...

— Պիտի ուզէի յիշեցնել Տիկնոջ որ այդ Ճէնիսըն կոչուած տղան, աղջիկը եւ սպասաւորը բաւական բան գիտեն արդէն, դիտել տուաւ Ամերիկացին. Տիկինը կը կարծէ՞ տակաւին որ իր գաղտնիքը ապահով է...

Լէյտի Ջիլ խիստ ակնարկ մը նետեց անոր.

— Անոնք իմ գաղտնիքս չեն գիտեր, ոչ ոք գիտէ...

— Բայց գիտեն որ գաղտնիք մը կայ. մենք ալ գիտենք որ գաղտնիք մը կայ, պնդեց Ամերիկացին:

— Գաղտնիք մը որ առնչութիւն ունի Ալֆրէտ Ճէքինին հետ, մէջ ինկաւ գաղտնի ոստիկանը. մի մոռնաք, Տիկին, որ քննութիւններ կրնանք կատարել. չեմ գիտեր թէ իմ բարեկամս ինչ կը խորհի, բայց ես այն տպաւորութիւնը ունիմ որ դուք բաւական մօտէն կը ճանչնայիք Ալֆրէտը այն օրերուն երբ ձեր անունը...

— Միլի Քլօվըր էր, ընդմիջեց Ամերիկացին, չէ՞ի ըսեր շարունակ թէ այս գործին գաղտնիքը...

— Այս կ'ըսէր, դիտել տուաւ ոստիկանը. առջի մէկ օրէն Միլի Քլօվըրի մասին կը մտածէր... հիմա կրնանք մինչեւ հին օրերը պրպտել եւ երեւան հանել որ...

Լէյտի Ջիլ ոտքի բարձրացաւ և [...] յեցաւ հիւրանոցին վրայ բաց[...] երկրորդ սենեակի մը դրան: Բայց [...] տիկանն ալ անմիջապէս ձգեց իր [...] թոռը:

— Ոչ, Տիկին, ոչ, այսքանը [...] նալէ յետոյ, չեմ կրնար թող[...] աչքէս հեռանաք մինչեւ որ...

Բժիշկը նորէն սեղանին զար[...] ձեռքը:

— Կը կրկնեմ, ըսէ, պոռաց, ըսէ [...] լմնցուր. այս մարդիկը կրնան երե[...] հանել... ինչո՞ւ սպասել...

Ամերիկացին ձեռքի քաղաք[...] շարժումով մը աթոռը ցոյց [...] Լէյտի Ջիլին:

— Եթէ Տիկինը բարեհաճի [...] ըսաւ քաղցրութեամբ, կարծեմ [...] կրնամ հաճելի ձեւով մը կարգադ[...] այս գործը. ուրեմն Լէյտի Ջիլ, [...] բունակեց ան երբ Տիկինը սեղանին մօտենար, նախ եւ առաջ [...] պահ մը Լէյտի Ջիլի պարագան եւ [...] բաղդատենք Միլի Քլօվըրին ... [...] Միլի Քլօվըր Փէտինկթընի բեմէ[...] բանէն հեռացաւ ատեն մը, իր [...] տակը ամուսնանալ էր, այնպէս չէ՞...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 22 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2606

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

»»»··«««

Լեհաստան քար մը գլորեց Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, եւ խելօքները — մեծ ու պզտիկ — ճար չեն գտներ հանելու:

Իրականին մէջ, բոլորի սրտէն խօսեցաւ Լեհաստան, դրժելով փոքրամասնութեանց դաշնագիրը:

Ան պարզապէս բոժոժը կախած եղաւ, սրտանց ուրախացնելով բոլոր այն պետութիւնները որ փոքրամասնութեան խնդիր ունին:

Տեսէք պատկերը,— Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովին առջեւ, լեհական ներկայացուցիչը հանդիսաւորապէս կը պարզէ իր երկրին տեսակէտը, լրացնելով առաջին պատուիրակին յայտարարութիւնը:

Անոր կը ձայնակցին Եուկոսլավիոյ, Թուրքիոյ եւ Իրաքի պատուիրակները: Դէմ կը խօսին ... Հայիթիի եւ Արժանթինի պատուիրակները: Իսկ ձայն չեն հաներ — գոնէ առաջին նիստին մէջ — մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները:

Այս վերջինները — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա — արտայայտեցան մէկ անգամ, երբ Լեհաստանի արտաքին նախարարը կը յայտնէր իր երկրին որոշումը:

Անշուշտ այս անգամ ալ իրենց պատուիրակները պիտի կրկնեն միեւնոյն առարկութիւնը,— թէ Լեհաստան իրաւունք չունի միակողմանի որոշում տալու, հրաժարելով հաւաքաբար ստորագրուած դաշինքէ մը:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը,— Ամուլ վիճաբանութիւն, ակադեմական ճարտասանութիւն եւ, լաւագոյն պարագային, յետաձգում:

Տակաւին կայ ուրիշ հաւանականութիւն մը,— Լեհաստանի հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս ըրաւ Գերմանիան:

Այս բոլորը համազօր չե՞ն սնանկութեան:

Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները շատ լաւ սերտած են իրենց դասը:

Անոնք տաք–տաք ճառեր կը խօսին եւ փաստաբանութեան տաղեր կը հիւսեն, երբ հարցը կապ չունի իրենց երկրին հետ, ուղղակի կամ անուղղակի:

Իսկ երբ տեսնեն որ եւ է կաշկանդում, կ'ընտրեն ամէնէն կարճ ճամբան,— դրժել որ եւ է յանձնառութիւն եւ, ի հարկին, անհետ քալել:

Մնաց որ, առանց այս անսովոր միջոցներուն ալ, անոնք իրենց գիտցածէն չեն շեղիր:

Դուք իմացա՞ք որ եւ է իրական հակակշիռ, յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան, այս կամ այն երկրի փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար:

Պալքանեան երկիրներէն մինչեւ Լեհաստան, դանդատներ լսուեցան բազմաթիւ առիթներով: Իրաքը ունեցաւ Ասորիներու խնդիր: Իսկ փոքրամասնութեանց կեդրոնական դասական երկրին, Թուրքիոյ մէջ, մարդիկ չարժեցան այնպէս ինչպէս որ ծրագրած էին, անտեսելով ե՛ւ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը ե՛ւ իրենց ստորագրած դաշնագիրները:

Ի՞նչ դեր կրցաւ կատարել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այս բոլոր պարագաներուն մէջ: Կրցա՞ւ յարգել տալ գոնէ հաստատուած օրէնքներու ոգին:

Ոչ: Գանգատագիրներն ու աղերսագիրները բուրգեր կազմեցին: Առենագրութիւններ կազմուեցան պատմութեան համար: Սակայն, ոչ մէկ իրական ձեռնարկ:

Եւ փոքրամասնութիւնները նախընտրեցին լեզու գտնել սատանին հետ:

Կրնայի՞ն ուրիշ կերպ շարժիլ, երբ «երաշխաւորները» իրենք տէր չէին ըլլար իրենց ստորագրութեան:

Միայն Թուրքիոյ պարագան բաւական էր, հաստատելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան այս նոր սնանկութիւնը:

Տեսէք ուրիշ պատկեր մը եւս,— Պոլսոյ Հայերը կը ձեռնարկեն իրենց ազգային կազմակերպութիւնը յարմարցնել «հանրապետական կառավարութեան տեսակէտներուն»: Դիմումներ, բանակցութիւններ, յիշատակագիր: Մէկ խօսքով պատրաստակամութիւն՝ եղած – չեղած ազգային իրաւունքները ենթարկելու պետական օրէնքի, կառավարութեան կամքին եւ բարեհաճութեան:

Արդ, այս բոլորը ոչ իսկ բարեացակամ խօսք մը գրել կու տան Թուրք մամուլին:

Ընդհակառակն, երկու թերթեր իրենց քունը փախցուցած՝ տանիքներէն կը պոռան.

— Մի՛ հաւատաք, Հայերը վարպետ խաղ մը կը խաղան: Տեսնելով որ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը պիտի կորսնցնեն, նոր խորամանկութիւն մը կը փորձեն (Կարդալ լուրը):

Տարակոյս չկայ թէ կառավարութիւնն է որ բսել կու տայ, «Աքշամ»ներու եւ «Ջաման»ներու բերնով.

— Ինչ ալ ընէք, անօգուտ է: Մինչեւ որ բացարձակապէս անձնատուր չըլլաք, չենք հաւատար ձեզի...

Այսպէս պիտի կրնա՞ր շարժիլ աշխարհի ամէնէն բարբարոս երկիրը, եթէ յարգանք ունենար որ եւ է միջազգային յանձնառութեան եւ հակակշռի մասին:

Եւ, ինչպէս կ'ուզէք որ աւելի չշփանայ, չկարծրանայ այժմ, երբ ստորագրուած յանձնառութիւններն իսկ կը դրժուին, նախաձեռնութեամբ Լեհաստանի:

Զինաթափութեան ծրագրին եւ ուրիշ բազմաթիւ յանձնառութեանց վիժումէն յետոյ, փոքրամասնութեանց հարցին այս ճակատագիրը՝ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը արժէք ունի միայն այն ատեն, երբ աթոռները պահելու խնդիր կայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԻ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Վարչապետ Տումէրկ երկուշաբթի օր անթելով պիտի խօսի ժողովուրդին, պարզելով իր վերակազմութեան ծրագիրը: Շաբաթներէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ այդ ծրագիրը, յաճախ կարծիք հարցնելով այս կամ այն նախարարին: Տակաւին գաղտնի կը պահուի իր բուն ծրագիրը, բայց իրազեկներ կը հաւատեն թէ պիտի առաջարկէ աւելի զօրացնել պետութեան եւ կառավարութեան դիրքը, ինչպէս եւ ուժ տալ տնտեսական հարցերու: Մասնաւորապէս պիտի զօրացուին վարչապետին իրաւասութիւնները եւ տնտեսական Գերագոյն խորհուրդին հեղինակութիւնը:

Զարմանազան գրոյցներ շրջան կ'ընեն, Պ. Տումէրկի վերադարձէն ի վեր: Նոյնիսկ բողներ կան թէ պիտի հրաժարի: Դատաւոր Փրէնսի վերաբերեալ տեղեկագրին հրատարակութիւնը տկարացում կը համարուի ազգ. դահլիճին համար: Սակայն եւ այնպէս, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Պ. Տումէրկ պիտի շարունակէ տիրաբար վարել գործերը, սպառնալով լուծել երեսփ. ժողովը, եթէ դժուարութիւն յարուցանեն:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին լեհական պատուիրակը առջի օր քաղաքական յանձնաժողովին առջեւ հաստատեց իր երկրի արտաքին նախարարին, Գնդ. Պէքի յայտարարութիւնները՝ փոքրամասնութեանց դաշնագրի խզման մասին: Վճռապէս յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չուզեր վիճաբանութեան բռնուիլ, որովհետեւ «այս խնդիրը չի մտներ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին եւ իր յանձնաժողովներուն իրաւասութեան մէջ»: Լեհական կառավարութեան տեսակէտն այն է որ միջազգային ընդհանուր պայմանագիր մը կնքուի փոքրամասնութեանց իրաւունքներու պաշտպանութեան համար»: Այս առաջարկը ուղղուած չէ որ եւ է պետութեան դէմ: Հարցը դրուած է, եւ Լեհաստան յստակ եւ վերջնական պատասխանի մը կը սպասէ»:

Վիճաբանութեանց ատեն, Լեհաստանի տեսակէտին ուժ տուին Եուկոսլավիոյ, Իրաքի (Նուրի փաշա), Հոլանտայի, Թուրքիոյ եւ Զուիցերիոյ պատուիրակները: Մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները չխօսեցան:

Եուկոսլավիոյ պատուիրակը դիտել տուաւ թէ անբարոյականութիւն է կարգ մը պետութիւններ ազատ կացուցանել իրենց պարտաւորութիւններէն՝ փոքրամասնութեանց հանդէպ: Իր խօսքերէն այնպէս կը հասկցուէր թէ Եուկոսլավիա եւս պիտի հետեւի Լեհաստանի օրինակին, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նոր հիման մը վրայ չդնէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան հարցը:

Միւս կողմէ, բողներ կան թէ Լեհաստան պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, եթէ գոհացում չտան:

⁂ Թրքական պատուիրակը միանալով լեհական տեսակէտին, առաջարկեց խորհրդաժողով մը հրաւիրել, փոքրամասնութեանց վերաբերեալ դաշնագիրներու ընդհանրացման խնդիրը քննելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՙՙՆՈՐ ՎԱՐՁԱՋԵՒԸ,,

Պոլսոյ վերջին թղթարերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Ազգ. Սահմանադրութեան ջնջման մասին.—

Վարչութեան ատենապետ Վահան պէյ Սուրէնեան այցելեց Կուսակալի օգնական Ալի Րիզա պէյի, տեղեկանալու համար թէ ո՞ր աստիճան ճիշդ են եղած լրագրական հրատարակութիւնները՝ անհատներու կողմէ նոր վարչաձեւի համար կատարուած ձեռնարկներու մասին: Հրատարակութիւններ՝ որ կուգան զուգադիպելու այնպիսի ատենի մը երբ վարչութիւնը, համաձայն իր ունեցած շփումներուն եւ իրազեկ՝ հանրապետական կառավարութեան տեսակէտին, պատրաստած ու ներկայացուցած է արդէն յիշատակագիր մը, որ կը բովանդակէր տեղի ունեցած տեսակցութիւններով առաջ եկած եզրակացութիւնները, եւ որուն կցուած է նոր վարչական ժողովի ընտրելիներու եռապատիկ ցանկը:

Ալի Րիզա պէյ յայտնեց թէ ամէն աղերսագիր որ կը մատուցուի կառավարութեան, քննութեան կ'ենթարկուի, եւ արդիւնքին համաձայն ընթացք կը տրուի կամ ոչ: Լրագրական ո եւ է հրատարակութիւն անպատճառ կը համապատասխանէ՞ թէ ոչ իրականութեան, ասիկա որ եւ է առնչութիւն չունի իրենց կատարած գործին հետ:

« *Ջաման* » կը հրատարակէ Վահան պէյի հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— « Հայերը 1860էն իվեր ունէին չորս գլխաւոր մարմիններ. — Ընդհ. ժողով, Կրօն. ժողով, Քաղ. ժողով եւ թաղականութիւններ: Ընդհանուր ժողովը կը գումարուէր երկու տարին անգամ մը, Քաղ. եւ Կրօնական ժողովները կ'ընտրէր եւ կը քննէր երկամեայ հաշիւները:

Քաղ. ժողովի ատենապետն էր որ կը վարէր Քաղ. ժողովը: Ապա թէ ոչ Պատրիարքը բնաւ չէ վարած այդ ժողովը, ինչպէս գրած էր առտուան թերթ մը: Պատրիարքը միայն ներկայ կ'ըլլար նիստին, եւ եկեղեցական խնդիր մը քննուած ատեն իրմէ տեղեկութիւն կ'առնուէր:

Հանրապետութեան հաստատումէն յետոյ, այս կազմակերպութիւնը անօգուտ եւ անիմաստ դարձաւ: Տեսնուած պէտքին վրայ, հին ատեն խառն ժողով կը գումարէին Կրօն. եւ Քաղաքական ժողովները: Իմ օրով բնաւ չգումարուեցաւ խառն ժողովը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՈՆԱՐՀՆԵՐՈՒ ՃԻԳԸ

»»o·«««

Տիկին մը, որ հիւր գացած էր Իսի-լէ – Մուլինօ.

— « Կ. Խաչի թէյասեղանի անցաւ շատ յաջող: Անդամուհիները եւ համակիրները մինչեւ կէս գիշեր, ատօրեայ աշխատանքէն դուրս, իրենց քունը զոհելով միայն պատրաստած էին դեղարուեստական բաժինը:

« Ես վստահ եմ որ եթէ դուք ներկայ ըլլայիք եւ միայն խորքը առնէիք, ապահովաբար պիտի արտասուէիք:

« Դպրոց մը բանալու գիտակցութիւնը այնքան ոգեւորած էր զիրենք որ, կանգ չէին առած որ եւ է զոհողութեան առջեւ:

« Ու վերջապէս արդիւնաւորուեցան իրենց ջանքերը ու բարոյականէն զատ, ունեցան 320 ֆրանքի զուտ հասոյթ մը »:

Խմբագիրէն տեղեկացայ թէ՝ մինչեւ հիմա թղթակցութիւն չէ եկած այս հանդէսի մասին, որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի օր:

Զեմ զարմանար, որովհետեւ թղթակցութիւնները յաճախ կը գրուին կամ կը հասնին... տասը օրէն:

Ուրեմն, շատ յաջող է անցեր Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ – Մուլինոյի մասնաճիւղին սարքած թէյասեղանը:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, երբ անդամ – անդամուհի ջերմապէս կը փարին գործի, իրենց գիշերուան քունն իսկ զոհելով:

Բանուորական արուարձան մըն է Իսին, եւ աշխատաւորներ են Ֆ. Կ. Խաչին անդամ – անդամուհիները, ինչպէս ամէն տեղ, ընդհանրապէս:

Արդ, այս խոնարհ խաւերը դարմանատուն մը կը պահեն երկար ատենէ ի վեր, եւ այժմ ձեռնարկած են դպրոց մըն ալ բանալու:

Ատոր համար ալ, այս կիրակի թէյասեղան մը սարքած են իրենց Փարիզի քոյրերը:

Չէ՞ք խանդաղատիր, իմանալով այս աշխատանքները: Այս հոգերն ու ճիգերը՝ ամենօրեայ տաժանքէն յետոյ:

Անդին չքեղաշուք հանրմներ կան որ հազարներու հետ կը խաղան, օրուան նորաձեւութենէն ետ չմնալու համար:

Առնէք՝ իրենց ունեցածն է որ կը տրամադրեն, բարոյական եւ նիւթական աջակցութեան հետ ստանձնելով սեւ աշխատանք, որ եւ է ձեռնարկի յաջողութեան համար:

Եւ այստեղ է գաղտնիքը, եթէ Ամերիկայի Կ. Խաչին անդամներուն թիւը 1500էն կը բարձրանայ 3000ի, իսկ տարեկան եկամուտը՝ 10–13000էն 20,000 տոլարի, մինչ «ազգ եւ ազնիւ» միացած, հազիւ կը յաջողին 6000 տոլար հաւաքել ներգաղթի համար, երկու տարուան մէջ (եւ 100–150,000 ֆրանք՝ Ֆրանսայի մէջ):

ՎԱՀԷ

«Ո՞վ կը հաւատայ»

»»»: «««

« Վագըթ »ի աշխատակիցներէն Սէլամի Իզզէթ պէյ դիտել կու տայ Պոլսոյ հայկական գործերու մասին. « Մեր հայ հայրենակիցները գործի անցան: Ի՞նչ գեղեցիկ եւ տեղին որոշում մը: Որքան ալ քիչ մը ուշ մնաց, նորէն գնահատանքի արժանի է: Թուրք հանրապետութիւնը աշխարհիկ է եւ փոքրամասնութիւններն ալ աշխարհիկ ըլլալու են: Հայոց Պատրիարքը ի՞նչ հանգամանքով կը խառնուի համայնական գործերու:

Մեր հայ հայրենակիցները վերջապէս այսպէս խորհեցան եւ որոշեցին դադրեցնել Պատրիարքարանի ներկայացուցչութեան իրաւունքը: Բայց ինչպէս կ'երեւի, մեր հայ հայրենակիցները յետին նպատակ մը ունին: Այսպէս, հասկնալով որ Բանկալթիի գերեզմանատունը Քաղաքապետութեան կը պատկանի, հէքական խորամանկութեան կը սկսին: Դատը բացողը Պատրիարքարանը չէ՞, յանուն համայնքին: Այսպէս, Պատրիարքը այլեւս չունի այդ հանգամանքը եւ եթէ կորսնցնէ ալ դատը, կարեւորութիւն չունի: Նոր վարչական ժողովը իրաւասու է նոր դատ բանալու...

Ծանօթ է եահուտիին եւ կաթոլիկին պատմութիւնը: — Ցիսուս մարգարէ էր: = Հաւատացի: — Սանդուխով երկինք ելաւ: = Ատոր ղո'ն հաւատայ...

Ասկէ յետոյ ո՞վ կը հաւատայ թէ Հանրապետութեան օրէնքներուն պատշաճելու համար է որ հայ համայնքը իրարմէ բաժնած է կրօնական եւ աշխարհական գործերը»:

⁂ Իսկ *Աքշամ* կը գրէ (16 սեպտեմբեր).— Բանկալթիի գերեզմանատան դատը իր վերջին փուլին մէջ մտած է եւ դատարանը վաղը (երկուշաբթի) պիտի տայ որոշումը: Ասկէ առաջ, դատարանը որոշած էր թէ գերեզմանատունը Քաղաքապետութեան կը պատկանի, իսկ վճռաբեկ ատեանը բեկած էր, դիտել տալով թէ Պատրիարքարանը իրաւասու չէ հայ համայնքը ներկայացնելու եւ հետեւաբար դատ բանալու:

Շահակիցներու համաձայն, սակայն, դատը չպիտի վերջանայ, Հայերը այս անգամ որոշած ըլլալով կրօնական գործերը բաժնել աշխարհիկ գործերէն, կազմուելիք նոր վարչական խորհուրդը նոր դատ պիտի բանայ յանուն հայ համայնքին: Նոյնիսկ զրոյց կը շրջի թէ աշխարհիկ գործերը կրօնականէն զատելու մասին տրուած որոշումն ալ ասկէ ծագած է:

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՍՈՒՐԻԱ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԴԷՄ

═ o ═

Դամասկոսի մէջ հարուստ առեւտրական մը հազարաւոր մարդիկ հրաւիրելով, ժողով մը գումարած է քննելու համար ասորական հարցը:

Ինչպէս յայտնի է անցեալ օրեր Ասորիներ հաստատուեցան Ճէզիրէ, Իրաքէն Սուրիա անցնելով: Այս դէպքը մեծ անհանգստութիւն պատճառած է Դամասկոսեան շրջանակներու:

Ժողովին մէջ բազմաթիւ ճառախօսներ շեշտած են այն վտանգը եւ չարիքը որ իրենց կը սպառնայ Ասորիներու Սուրիա հաստատումէն: Ճառախօսներէն մին առաջարկած է պատգամաւորութիւն մը ուղարկել Փարիզ, բողոքելու համար Ֆրանսական քաղաքականութեան դէմ Սուրիոյ մէջ: Ժողովը հետեւեալ հեռագիրը ղրկած է մարզպան Պ. Տը Մարթէլին.— « Մենք այստեղ գտնուողներս կը բողոքենք Ասորիներու հիւս. Սուրիա հաստատման եւ սուրիական կառավարութեան բարեացակամ դիրքին դէմ »:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

« *Միլլէթ* » կը գրէ.— Սաւառնակի միութեան համար հայ հայրենակիցներուն մինչեւ հիմա ըրած օժանդակութիւնը 35000 ոսկին անցած է: Պոլսոյ մէջ գտնուող 50 հազար Հայերէն կարողութեան տէր 30 հազար հոգի միութեան նուիրատուութիւն ըրած են եւ հասկցուած է որ անոնք տեւականօրէն պիտի մասնակցին հանգանակութեան:

Հաւաքուած դրամը 4000 ոսկիէն աւելի է եւ այս տարի կարելի պիտի ըլլայ սաւառնակ մը գնել:

Հրեաները մինչեւ հիմա 18000 տըւած են: Յոյները դեռ նոր սկսած են, բայց յոյս կայ որ կարեւոր արդիւնք մը գոյանայ:

ՔՈԷՏԻ ՖՕՆՍԻՒ

●●●●

Եգիպ. Քոէտի Ֆօնսիէի սեպտեմբեր 15ի վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ եւ հետեւեալ թիւերը շահեցան 50 հազարական ֆրանք.— 1886ի շարքէն 169007 թիւը, 1903ի շարքէն 429,672 թիւը, 1911ի շարքէն 305415 թիւը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Վերջին տեղեկագրին համաձայն, գործազուրկներու թիւն է 329,010 այսինքն նախորդ շաբաթէն 3366 աւելի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 7.— ՌՈՒՍԻԱ (Բ.)

Ցուցութեան թէ պզտիկին ծնունդէն վերջ, կին մը իրաւունք ունի Զակսին յայտարարելու որ «այս ինչ մարդը երախային հայրն է»։ Մարդը մինչեւ մէկ ամիս եթէ չմերժէ այդ հանգամանքը, տոմարին մէջ կ'արձանագրեն իր անունը իբրեւ պզտիկին հայր։ Այսուհանդերձ, ամբաստանողը կրնայ տարուան մը ընթացքին դատարան դիմել, եթէ կասկածի թէ ինքը դեր մը խաղացած չէ նորածինին աշխարհ գալուն մէջ, բայց պէտք է փաստէ։

Այն պարագային երբ կինը բազմաթիւ մարդոց հետ յարաբերութիւն ունենալով չի կրնար ճշդել մէկը, դատարանը կ'որոշէ թէ այդ մարդոցմէն ո՞ր մէկը պիտի ըլլայ պաշտօնական հայրը։ Այդ օրէնքը ընդունուած է 1927-ին։ Անկէ առաջ, բոլոր կասկածելիները կը ստիպուէին իրենց մէջ բաժնել կենսաթոշակը։ Այսպիսի դէպքեր շատ պատահած են։

Կառավարութիւնը տեսնելով որ «հայր»երու շատութիւնը կը վնասէ տղուն շահերուն — իւրաքանչիւրը քիչ պատասխանատու կը նկատէ ինքզինքը— կը նախընտրէ միակ հօր մը ձեւը, հոգ չէ թէ սխալի։ Գալով մայրերուն, 1933ի հրամանագիր մը կ'ընդլայնէ անոնց իրաւունքները։ Կին մը,— նոյն իսկ ամուսնացած — նորածինին իբրեւ հայր կրնայ արձանագրել տալ անանկ մէկը, որուն հետ գաղտնի յարաբերութիւններ ունեցած է, եւ կը կասկածի թէ անկէ է տղան, եւ որուն իր ուզած անունը կրնայ տալ վերջը։

Երկու խօսք ալ նախանձի մասին։

Մենք, մեր ապրած երկիրներու մէջ յաճախ ականջալուր կ'ըլլանք սիրահարական մարդասպանութիւններու, որոնց դատավարութեան ընթացքին, իբրեւ մեղմացուցիչ պարագաներ, նկատի կ'առնուին զգացումը, հոգեբանական վայրկեանը եւն.։ Ռուսիոյ մէջ տասը տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուին անոնք՝ որ սիրոյ համար մարդ կը մեռցնեն։ Համայնավարները նախանձը կը նկատեն քաղքենի պարապ մարդոց գործ, որ ուրիշ ընելիք չունենալով նման հոգեբանական բաներով կը զբաղին։ Կ'ընդունին այսպիսի դէպքերու գոյութիւնը Ռուսիոյ մէջ եւս, բայց կը վստահեցնեն թէ բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու շատ քիչ են։ Ընդհանրապէս կը պատահին, անձնասպանութեան ձեւին տակ, հին սերունդի մարդոց մօտ։ Համայնավար երիտասարդութիւնը շատ կարեւորութիւն չի տար ատանկ բաներու եւ ծիծաղելի կը գտնէ սիրային յուսախաբութեան համար անձնասպան ըլլալը։

Ռուսական նոր օրէնսդրութիւնը կարելի եղածին չափ կը պաշտպանէ կինը, նոյն իսկ կողմնակցութիւն ընելով, այնպէս որ այրերը ստիպուած են զգոյշ շարժիլ, եթէ կ'ուզեն իրենց հանգիստը չխանգարել։ Ուրիշ երկիրներու մէջ, կինն է այր մարդուն զոհը, Ռուսիոյ մէջ՝ հակառակը։

Քաղաքներու մէջ,— ուր կրօնքը մեծապէս տկարացած է — ամուսնալուծումները շատ են, մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ։ Երեւոյթը այնքա՜ն ընդհանրացած է որ, ամուսնալուծումը բան մը չի կորսնցներ կնոջ արժէքէն։ Քսան տարուան աղջիկ մը, զատուած ամուսինէն՝ տարի մը վերջ, կ'ըսէ.— «Ընկերուհի մը ունինք գրասենեակին մէջ, քառասուն տարեկան է եւ դեռ ամուրի է։ Ծիծաղելի է խղճալես։ Չի գիտեր թէ ի՞նչ է կեանքը, ու կարելի չէ զայն փոխել, որովհետեւ նախապատերազմեան գաղափարներով կ'ապրի։ Երիտասարդներս կը սիրենք փոփոխութիւնը։ Ամուսինս ուրիշ կնոջ մը հետ դուրս կ'ելլէր, իրեն ըսի, որ պիտի ամուսնալուծուիմ։ Դատավարութեան մէջ էինք սենեակին համար, բայց տեղի չպիտի տամ քանի որ օրէնքով ինծի կ'իյնայ սենեակը»...

Բնակարանի հարցը սուր հանգամանք առած ըլլալով, շատ մը խնդալիք դէպքեր կը պատահին։ Օրինակ, ամուսնալուծուած այր մը կ'ուզէ իր նախկին կինը (ըսենք թիւ 1) հեռացնել, որպէսզի նորը (թիւ 2) կարենայ գալ։ Թիւ 1ը չուզեր հեռանալ տեղ չունենալով եւ դատարանը իրաւունք կուտայ, կամ պէտք է երեքը միասին բնակին, կամ թէ թիւ 2ը պէտք է հեռանայ։ Այս անպատեհութիւններուն պատճառաւ, շատերը կը խուսափին ամուսնալուծումէն եւ շատերն ալ կ'ամուսնանան ... սենեակի մը համար, որովհետեւ սենեակ մը ձեռք ձգող բախտաւոր աղջիկը խոշոր դրամօժիտ մը ունեցողի չափ կրնայ պարծենալ։

Գալով ընտանեկան դաստիարակութեան, ծնողք մը շատ քիչ կրնայ ազդել պզտիկներու բարոյականին վրայ, այդ հոգը պետութիւնը իր վրայ առած ըլլալով։ Աւելին ըլլալով, տղաքը կ'աշխատին նոր սկզբունքներուն վարժեցնել իրենց ծնողքը։ Պարզ խօսելով դպրոցին մէջ կը տեսնեն նշանատախտակ մը՝ վրան գրուած, «տղա՛ք, ահազանգը հնչեցուցէք, ձեր ծնողքը եկեղեցի կ'երթայ»։ Քանի մը բացատրութիւններ ուսուցիչին կողմէ եւ հազիւ տուն հասած, իրենց հօր ու մօր քարոզ կարդալու կ'ելլեն։ Այս դաստիարակութեամբ փոքր տարիքէն կ'ազատագրուին տղաքը։

Քաղաքներու մէջ ծնունդներու թիւը նուազեցնող օրինական վիժումի թոյլտուութիւնը քիչ քիչ կը սահմանափակուի։ Ներկայիս վիժումի մը իրաւունք ստանալու համար, նիւթական պայմանները նկատի կ'առնուին։ Ինչ որ կը թոյլատրուի ամսական 150 րուբլի շահող բանուորուհիի մը, չի թոյլատրուիր 800—1200 րուբլի ամսական շահող ճարտարապետի մը կնոջ, եթէ առողջապահական կամ ուրիշ կարեւոր պատճառներ չկան։ Այս սահմանափակումը եղած չէ ժողովուրդին թիւը շատցնելու մաքով, որովհետեւ ամէն տարի երեք միլիոն հոգի կ'աւելնայ երկրին բնակչութեան վրայ։

Դառնացած ծերուկ յեղափոխական մը կ'ըսէ յօդուածագիր Պ. Պէլանի, — «Մտածումի, կարծիքի, ժողովի, եւն.ի ոչ մէկ ազատութիւն կայ նոր վարչաձեւին տակ, բացի սիրոյ լիակատար ազատութենէն, եւ քաղաքացիները լայնօ՛րէն կ'օգտուին անկէ»։ Այցելողները կը հաստատեն թէ պոռնկութիւնը վերցած է մեծ քաղաքներու մէջ. նախ անոր համար որ 1928—29 բոլոր ցնծուհիները կը հաւաքուին եւ սիբիրական հեռաւոր ծայրագաւառները կը ղրկուին, եւ երկրորդ՝ ազատ կենցաղին պատճառաւ։

Այս ծանօթութիւնները կարդացող ընթերցողը կը հասկնայ անշուշտ, թէ հիմնովին փոխուած չեն դեռ երկրին բարքերը։ Պարզ է թէ, Ռուսիոյ պէս ընդարձակ երկրի մը մէջ, կարելի չէ մէկ օրէն միւսը արմատական փոփոխութիւններ մտցնել։ Կրօնական, ամուսնական հին օրէնքները դեռ ի զօրու են գաւառներու մէջ, ուր աղջիկ մը ամուսնացնել ուզող ծնողքը կը ստիպուի իր մէկ հատիկ կովը ծախել։ Քաղաքներու մէջ նոր գաղափարներով մեծցած երիտասարդութիւնը երբ կը լսէ ասոնք՝ կը բողոքէ. բայց պետութեան վարիչները այն հաւատքը ունին, թէ անհատական տնտեսութեան փոփոխութիւններուն հետ, ամէն ինչ պիտի կարգադրուի։

Այրերու հետ քաղաքական հաւասար իրաւունքներ վայելող կիները երկրին միակ կուսակցութեան մէջ մեծ դեր մը չեն խաղար, հակառակ վարիչներու փափաքին, որ Լէնինինն ալ էր։ «Պէտք է, որ խոհարարուհի մը պետութեան գործերը վարելու կարող ըլլայ»։ 13րդ ընդհ. ժողովին, կին պատգամաւորները կը կազմէին հարիւրին 2.7ը,15րդին՝ հարիւրին 4.6. իսկ 16րդին՝ հարիւրին 7.7ը,երթալով իրենց թիւը կ'աւելնայ։

Ընկերուհի Արթիւքինա, — համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի «կին բաժին»ի վարիչը — պէտք եղած խրատները եւ դասերը կուտայ կուսակցական յարմարութիւն ունեցող կիներուն, պատգամաւորներուն։ Ծանօթ կիներէն յիշենք Քրուբսքայան, Լէնինի այրին, հանրային կրթութեան օգնական գործավար, Տիկ. Քօլոնթայ, Նորվեկիոյ եւ Շուէտի խորհրդային դեսպանը, Տիկ. Վառվառա Եաքօվլէվա, մեծ Ռուսիոյ դաշնակցային հանրապետութեան ելմտական գործավարը, Տիկ. Բէշքօվա, քաղաքական բանտարկեալներու Կարմիր Խաչի նախագահ, եւ Մաքսիմ Կորքիի առաջին կինը։ Շարքը կարելի է երկարել։

Կիները մեծ դեր կը կատարեն մանաւանդ տնտեսական կեանքին մէջ։ 1920—30, ճարտարարուեստի աշխատող կիներու թիւը ընդհ. բանուորութեան 28 առհարիւրը կը կազմէ. կարգ մը ճիւղերու մէջ կը տիրապետեն իսկ. օրինակ թուղթ՝ հարիւրին 62, հիւսուածեղէն՝ հարիւրին 55։ Այրերէն պակաս կը շահին, բայց թեթեւ գործերը կ'ընեն միայն։

Դաշտային աշխատանքներու մէջ, հաւաքական տնտեսութիւններու միջոցով, կը մեծնայ իրենց գործունէութեան շրջանակը, կը կանոնաւորուի աշխատանքը։ Քաղաքի կիներու ընկերային առաւելութիւններէն.— մանկապարտէզներ, պարտէզներ եւն.—զրկուած ըլլալով հանդերձ, դարձեալ գոհ են, որովհետեւ, նախկինին վրայ մեծ առաւելութիւններ կը ստանան։ Սթալինի գրուած նամակի մը մէջ, խումբ մը կիներ կ'ըսեն.

— «Նախապէս գիւղերու մէջ օրէնք էր, որ գիւղացին իր կինը ծեծէ։ Գինով, երբ գայրանար, կը սկսէր վրէժը կնոջմէն առնել։ Կովը ծեծելը մեղք կը սեպէր, բայց կինը ծեծելը՝ իրաւունք։ Յեղափոխութենէն վերջ, գաղտնի կը շարունակուէր այս օրէնքը, բայց ներկայիս անհետացած է այլեւս։ Մեր ամուսինները աւելի քաղաքավար են եւ մենք՝ աւելի անկախ... »։

Մեղքը իրենց վիզը, եթէ սուտ կ'ըսեն։

Ահա, նոր Ռուսիոյ կիներու ընկերային կացութեան մօտաւոր պատկերը։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԵՄԱԼ
ՎԱՆՏԵՐՎԵԼՏԻ ԱՉՔՈՎ

Թուլուզի Լա Տէփէշը, որ, Փարիզի եւ գաւառներուն մէջ, շատ տարածուած եւ ծանօթ օրաթերթ մըն է, 16 սեպտեմբերի թիւով կը հրատարակէ հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը.—

Փոխանցումի մը ձեւով, հին վարչաձեւի միապետներուն տեղը գրաւած բախտի միապետներու արդի ցուցահանդէսին մէջ դուք կը տեսնէք շատ տարօրինակ դէմքեր։ Սակայն անոնց մէջ իբրեւ ամէնէն աւելի տարօրինակը եւ ուշագրաւը կը ներկայանայ Մուսթաֆա Քէմալ կամ Կազին, — բառ մը, զոր արեւմտեան երկիրներու օրագրողները, ամչնալով, կը թարգմանեն Յաղթական, թէեւ ճիշդ էր ըսել Զարդարար քրիստոնէից։

Ինծի ծանօթ է այն շրջանը (1925 — 1927), երբ պէժ անբախտ դեսպանները,— որոնք երբեմն կը ստիպուէին ղրկուիլ Պոլսոյ քաղցրութենէն՝ երթալ երեւնալու համար, կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակով մը, Էնկիւրիի շինութեանց խառնիճաղանճին մէջ,— ինծի կը նկարագրէին, իրենց տեղեկագիրներով, պաշտօնական երեկոյթները, աւելի ճիշդ է ըսել՝ պաշտօնական «գինարբուքները», որոնք անպայման կը վերջանային գինարբուքով, ուր հանրապետութեան նախագահը, զոր Էնկիւրիի մէկ թերթին ֆրանսերէն օրինակը, Journal d'Ankara, իր վերջին թիւով կ'անուանէ արդի Թուրքիոյ «առաջնորդը եւ ազատարարը», կը փոխակերպուէր ինքն իր վրայ դառնալով պարող աշխարհական տէրվիշի մը եւ, կարծես պարի Մարաթոնի մը մէջ ըլլար, քավալիէութիւն կ'ընէր մինչեւ որ ճերմկէր դուրսը։

Ուրիշ ժամանակ, Մուսթաֆա Քէմալ անմերձենալի կը մնար թէ օտար դեսպաններուն, որոնք, մնաց որ, Պոլիս կը բնակէին այնքան ատեն որքան կրնային, թէ անոնց գործակատարներուն եւ խորհրդականներուն, ինչպէս Ստալին՝ իր Կրէմլին պալատին մէջ։

Հեռուէն ան այսպէս կը պահէր հմայքը, զոր արդարապէս շահած էր ընդհ. պատերազմին, այլ մանաւանդ հելլէն եւ թրքական պատերազմի ընթացքին ազգային ազատագրութեան պայքարին մէջ, որուն փառաւոր տարեդարձը (26—30 Օգոստոս 1922) կը տօնէին դեռ երէկ, Էնկիւրիի մէջ։

Արտաքին աշխարհի Թրքասէրներուն համար,— եւ Ֆրանսայի մէջ, Ֆրանսուա Ա.էն մինչեւ Ֆրանքլէն-Պույեօն, ո՞վ է որ թրքասէր չէ խորքին մէջ,— Մուսթաֆա Քէմալ կը ներկայանայ, ամէն բանէ առաջ, իբրեւ վերանորոգիչ մը, տեսակ մը Անատոլուի հանրապետական Մեծն Պետրոս։ Կատաղի օտարատեաց, որ երբեք չուզեր իր ուշադրութենէն հեռացնել ինչ որ եղաւ, իր ամբողջ ասպարէզին մէջ, իր միակ նշանակէտը,— ազատագրել Թուրքիան, զինուորական եւ ելմտական տեսակէտով, օտարներու լուծէն, բայց յամառութեամբ հետամուտ՝ երկիրը արդիականացնելու, եւրոպականացնելու, աշխարհականացնելու,նոյն իսկ խորհրդարանականացնելու։

Ժողովուրդին համար, Մուսթաֆա Քէմալ այն մարդն է, որ արգիլեց ֆէսը, ինչպէս չինացի հանրապետականները ջնջեցին մազի պոչը։ Եւ վերջապէս Մուսթաֆա Քէմալ այն մարդն է, որ ոչ միայն արտօնեց կիներուն բանալու իրենց երեսը, այլ եւ բարոյապէս մղեց այդ ուղղութեամբ։ Աղօթատունը բաժնեց պետութենէն, Խալիֆայութիւնը Սուլթանութենէն, յետոյ նախ ջնջեց սուլթանութիւնը, վերջը՝ խալիֆայութիւնը, այսպէս հիմնայատակ հարթելով հին հաւատալիքները եւ հին բարքերը։ Կարճ խօսքով, երկաթէ ձեռքով մը կը վարէ բռունցք ունեցող կառավարութիւն մը, միտքը դրած՝ երթալու մինչեւ ծայրը յեղափոխութեան մը, որ ոչ մէկ հետք պիտի թողու օսմանեան հին կայսրութենէն։

Անշուշտ, այս ամէնուն մէջ ճիշդ կամ չիտակ բաներ ալ կան, եւ, այս օրերու դիկտատուրաներու հաւաքածոյին մէջ, թրքական դիկտատուրան, իր ժողովրդապետական երեսով, իրապէս կը ներկայանայ իբրեւ ձախ դիկտատուրա մը։

Բայց եւ այնպէս չի դադրիր դիկտատուրա կոչուելէ, դիկտատուրա մը որ հազիւ կը ծածկուի խորհրդարանական վարչաձեւի վարագոյրով մը։ Եւ Մուսթաֆա Քէմալ, «Գորշ Գայլը», ճիշդն ըսելով՝ ժողովրդապետութեան մը հիմնադիրը եւ ընտրեալը կոչուելէ առաջ ամէն բան է։ Զինք աւելի լրիւ պիտի պատկերացնէք՝ կարդալով գիրքը, զոր գրած է հարիւրապետ Արմսթրոնկ, Պոլսոյ անգլիական զինուորական նախկին կցորդը, Թուրք հանրապետութեան նախագահին մասին (ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողները ծանօթ են այդ գրքին, լրիւ ամփոփուած ըլլալով ՅԱՌԱՋի էջերուն մէջ)։

Թերեւս ոմանք այդ կենսագրութիւնը համարին,— հակառակ պարկեշտ գնահատութեան մը իր տպաւորութեան,— քիչ մը շատ գրական, կամ պնդեն թէ հեղինակը, աւելի յստակ ներկայացնելու համար հակադրութիւնները, չափազանցած է, կազին նկարագրին մէջ, շուքերն ու լոյսերը, մեծցուցած է գերազանցութեան եւ յուսախաբութեան պարբերական խաղը, ուր ապրած է Մուսթաֆա Քէմալ, մանկութենէն սկսեալ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, տրուած դիմանկարը զարմանալի կերպով կենդանի է։

Հետզհետէ աճուն շահագրգռութեամբ, մէկ ծայրէն միւսը, կը կարդաք արտասովոր պատմութիւնը այս Օսմանցիին, որուն մէջ, առենօք, զինուորական կցորդ եղած ժամանակ, Սոֆիայի կիները կը տեսնէին իր Թաթար նախահայրերուն յարութիւնը,— զաւակը գիւղացի կնոջ մը եւ Սելանիկցի աննշան պաշտօնեայի մը, մանկութեան շրջանին՝ ագարակապանի ծառայ եւ հովիւ, յետոյ, երբ մայրը կը վերամուսնանայ հարուստ մարդու մը հետ, կը մտնէ սպայից վարժարան, արդէն երիտասարդ զինուորական՝ ամբողջովին կը նուիրուի այն դաւադրութիւններուն, որոնք կը պատրաստուէին ընդդէմ Սուլթան Ապտիւլ Համիտի, Կարմիր Սղոցակին, ժամանակ մը կ'անդամակցի Իթթիհատ - Թէրաքքը կուսակցութեան, ի վերջոյ կը կանգնի Վենիզէլոսի դէմ՝ ազգային հերոս դարձած, վերջապէս տապալելով հին իշխանութիւնը, կրօնական ու քաղաքական, կը յայտնուի իբրեւ յեղափոխական ժողովրդապետական դէմք, ինքզինք նախագահ ընտրել կուտայ Ազգ. Ժողովին, վերջապէս, կամաց կամաց, թերեւս աւելի իրերու մղումով քան թէ իր կամքով, կը դառնայ բռնապետ արեւելեան տիպարով, կասկածոտ, անգութ, անբարոյական, ու կը վերսկսի, փախելու աստիճան, երիտասարդութեան իր սանձարձակութեան կեանքը, փողոցային աղջիկներու հետ խաղալով, նոյն իսկ, ինչպէս կը հաստատէ Արմսթրոնկ, մանչ հետապնդելով, օտար դեսպաններուն պահանջներ տալով, մինչ նոյն պահուն, Էնկիւրիի հրապարակին վրայ կախաղան կը բարձրացնէր 11 հոգի, իր նախկին ընկերներէն, վերջապէս, իր կենսագրին բառով, «Թուրքիոյ վրայ կը դնէ իր կնիքը բանտով, կախաղանով, աքսորով եւ մահապարտութիւններով»։

Կարդացէք Արմսթրոնկի գրքին մէջ, շատ ուրիշ դրուագներու կարգին, այն պատմութիւնը մանաւանդ, ուր կը ներկայացուին Մուսթաֆա Քէմալի անհամաձայնութիւնները Ազգ. Ժողովի հետ, Խալիֆայութեան եւ սուլթանութեան անջատման, ինչպէս նաեւ վերջին սուլթանին վտարման մասին։ (ԽՄԲ.— Ցետոյ երկար մէջբերում մը Արմսթրոնկի գրքէն, աւելորդ կը համարինք տալ այդ մէջբերումը՝ արդէն ծանօթ ըլլալով մեր ընթերցողներուն)։

Տարբեր եւրոպական խորհրդարաններէն, տարբեր իրաւասութիւններու հաստողութեան տեսակէտով եւ իշխանութիւնը վարելու եղանակով, Թուրք Հանրապետութեան նախագահը շատ կը տարբերի Լըպրէօնէն ու Րուզվէլթէն։

Այս ամէնը կը նշանակէ թէ ժողովրդապետական ձեւերը, Ազգ. այս Ժողովը, հանրաքուէով ընտրուած այս երեսփոխանները պարզ երեւոյթնե՞ր են, աչք - խաբելու պարզ խաղե՞ր։

Չեմ հաւատար։

Պետական կազմակերպութեանց մէջ գոյութիւն ունին միայն երեք ընդունուած հիմքեր,— աստուածային իրաւունք, բռնութեան իրաւունք, ժողովրդային իրաւունք։

Արդ, եթէ որոշ իրողութիւն մը կայ, այն է թէ, (Ֆէրրէրօ հարիւր անգամ իրաւունք ունի՝ երբ կ'ըսէ), բոլոր եւրոպական եւ եւրոպականացած երկիրներու մէջ մեռած է միապետութիւնը, որ հիմնուած էր աստուածային իրաւունքի վրայ։

Միւս կողմէ, մեր օրերու դիկտատորները,— նախկին ոստիկաններ, ներկարարներ կամ երբեմնի պրոլետարներ մտային կամ ֆիզիքական աշխատանքի,— որոնք Հոհէնցոլէրնեան կամ Ռոմանովեան գահակալներուն յաջորդեցին, ի վերջոյ պարտաւոր են ընդունիլ ճշմարտութիւնը այն հասարակ տեղիքին թէ կարելի է ամէն բան ընել սուիններով, բացի վրան նստելէ։

Կը մնայ ժողովրդային իրաւունքը։ Հարցը սովետներու մասին ըլլայ թէ չինական Քուոմինթանկին, Փաշական Բարձր. Խորհուրդին թէ Նացի Ռայխսթակին կամ Թրքական Ազգ. Ժողովին, արդի բոլոր դիկտատուրաները հասարակաց սա գիծն ունին որ կը յաւակնին իբրեւ կուսակցական դիկտատուրաներ։ Այդ դիկտատուրաները, հանրաքուէով թէ սովետական ընտրութեամբ, չինական կառավարական խնամակալութեան եղանակով թէ, ինչպէս Էնկիւրիի մէջ, վաւերացնելով այն ընտրութիւնը երեսփոխաններուն, որոնք կ'ապրին կախաղանի սարսափին տակ, հակառակ ամէն բանի՝ ժողովրդապետական սկզբունքին կուտան, տեսականին մէջ, վերջին խօսքը ժողովրդային վեհապետութեան պահելու պատիւն ու իրաւունքը։

Այժմէն անոնք, որ գիտեն, նախատեսելով, իրերը դիտել պատմագէտի հեռատեսութեամբ, վստահ են թէ այս դիկտատուրաները պարզ անձնափոխութիւններ են, միապետականութեան մեռած աստուածներու ծաղրանկարային եւ ապագայ չունեցող վերյայտնութիւններ միայն։ Այդ դիկտատուրաները վերջ չեն կրնար դնել ժողովրդապետութեան։ Անոնք կը մատնեն ջրապտոյտը յեղափոխական հոսանքներու, որոնք ժողովուրդները կը մղեն ազատօրէն տնօրինելու իրենց ճակատագիրը, քաղաքական եւ ընկերային գետնի վրայ։

ԷՄԻԼ ՎԱՆՏԵՐՎԷԼՏ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ներկայիս բոլոր կառավարութեանց համար օրուան հրատապ հարցը եղած է օդային սպառազինութիւնը։ Ամէն օր նոր ու կատարելագործեալ օդանաւեր ու սաւառնակներ կը շինուին, որոնք զինուած են մահաբեր զէնքերով, ահռելի պայթուցիկներով եւ հրձիգ ռումբերով։ Մասնագէտներու կարծիքով, օդանաւերը բախտորոշ դեր մը ունին կատարելիք ապագայ պատերազմներու մէջ։

Արդ, որպէսզի օդանաւերը կարենան պէտք եղած կերպով պարենաւորուիլ, անհրաժեշտ է որ կայաններ ունենան թէ՛ ծովի եւ թէ՛ ցամաքի վրայ։ Այս նպատակով Ամերիկայի մէջ վերջերս շինուած է վիթխարի փոխադրանաւ - կայան մը, որ ժամական 29 մղոն արագութեամբ կ'ընթանայ։ Ան կրնայ կրել 72 սաւառնակներ, որոնք ուզած ատեն ամենամեծ դիւրութեամբ կրնան թռիչք կատարել շոգենաւին վրայէն կամ իջնել անոր վրայ, առանց որ եւ է անպատեհութեան։

⁂ Ամերիկացի ճարտարագէտ մը հնարած է նոր տեսակ վայրաշարժ մը, որ կրնայ շարժիլ օդին միջոցաւ իրեն փոխանցուած ելեկտրական հոսանքին շնորհիւ։ Ելեկտրականութիւնը վայրաշարժին կը հաղորդուի անթելի միջոցաւ։ Փորձերը խիստ յաջող արդիւնք մը տուած են։ Ճարտարագէտը հետամուտ է իր գիւտը աւելի կատարելագործելու, որպէսզի այդ վայրաշարժը կարենայ քաշել նաեւ [illegible] կապուած վակոնները։

Անգլիական թերթերը գովեստով կը խօսին այս գիւտի մասին, որ կոչուած է մեծ յեղաշրջում մը առաջ բերելու արդի քաղաքակրթութեան փոխադրական միջոցներուն մէջ։

⁂ Ֆրանսացի ծովային ճարտարապետ մը հնարած է բոլորովին նոր դրութեամբ նաւակ մը, որ կը բաղկանայ երկու խողովակներէ եւ [illegible] մը չթայէ։ Խողովակներուն [illegible] ձախ կողմերը շինուած են [illegible] տուփեր, անոնց մէջ զետեղելու համար ոտքը, իսկ ետեւի մասին վրայ հաստատուած է նստելու տեղ մը, հեծանիւներու նստատեղիին պէս [illegible] ուած է շատ թեթեւ ագուցուած [illegible] մը։

Այդ նաւակը կը կոչուի ջուրի հեծանիւ, որ սովորական հեծանիւներու պէս ոչ թէ ոտքով, այլ ձեռքով շարժման մէջ կը դրուի։ Հեծանուորդը ձեռքով արագօրէն կը դարձնէ անիւ մը, որուն վրայ կը շարժի [illegible] որ իր կարգին շատ աւելի արագ [illegible] պով շարժման մէջ կը դնէ [illegible] յետնամասին վրայ գտնուող պտուտակը, եւ այսպէսով մեծ արագութեամբ կը յառաջանայ այդ նորելուկ նաւակը։

⁂ Ամերիկացի ճարտարագէտ [illegible] Ֆարի հնարած է բոլորովին նոր դրութեամբ մեքենայ մը, որ կրնայ միլիոն անգամ մեծցնել որ եւ է ձայն։ Այս նորահնար գործիքը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ տեսակ մը պզտիկ մանրադէտ, որուն շնորհիւ կարելի է լսել ամենաթեթեւ շշուկէն մինչեւ ամենազօրաւոր աղմուկը, միեւնոյն ատեն ճշդելու չափելով ձայնին թրթռացումները։

Ձայնական այս նոր մանրադիտակը այնքան նուրբ ու զգայուն է, որ անով կարելի է լսել մարդկային մարմնին գործարաններու գործունէութենէն առաջ եկած բոլոր նուրբ ձայները, ինչ որ հիւանդութեանց պատճառներուն ճանաչման տեսակէտով կոչուած [illegible] մեծ ծառայութիւններ մատուցանել բժշկութեան։

Ասկէ զատ, [illegible] նոր շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ լսել մղոններ հեռու գտնուող օդանաւի մը անիւին ձայնը, ինչ որ պատերազմի ատեն ժամանակին նախատեսելով վտանգը, պիտի թոյլատրէ կանխազգուշական միջոցներ ձեռք առնել թշնամի օդանաւերուն դէմ։

⁂ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, [illegible] Մարլինքթըն անուն ճարտարագէտ ծրագիր մը յղացած է, որ եթէ իրականանայ, կարելի պիտի ըլլայ ժամէն հասնիլ լուսինին՝ գործիքի մը միջոցաւ, որ հրթիռով առաջ պիտի մղուի։ Այդ հրթիռը միջոցին մէջ պիտի արձակուի հսկայ անիւի մը միջոցաւ, ժամական 25.000 մղոն արագութեամբ։

Յիշեալ ճարտարագէտը հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ այս մասին.—

Միջմոլորակային անջրպետին ճամբորդելու համար առաջին անհրաժեշտ տեսութիւնը որ կը ներկայանայ, երկրին ձգողական զօրութենէն խուսափելու խնդիրն է։ Եթէ կարելի ըլլայ շինել այնպիսի մեքենայ մը, որուն արագութիւնը անցնի երկրին թաւալման շարժումին արագութենէն, այն ատեն հնարաւոր պիտի ըլլայ դուրս ելլել երկրային շաւիղէն եւ զերծ մնալ երկրի ձգողութեան օրէնքներէն։ Այդ դժուարութեան առաջքը կարելի է առնել հսկայ անիւով մը, որ դառնայ ժամական հազար մղոն արագութեամբ. այս նպատակով, այդ անիւի վրայ պէտք է հաստատել հրթիռ մը։ Ուզուած ատեն, հրթիռը ինքնաշարժ անջատումով մը միջոցին մէջ պիտի արձակուի փափաքուած արագութեամբ եւ պիտի հասնի լուսինին։

⁂ Հարվըրտի համալսարանի աստղագէտները Լուսնթագ մոլորակին վրայ նշմարած են անսովոր բիծ մը, որ կը շարժէր մոլորակի հասարակածին հարաւային մասին մէջ։ Կը կարծուի թէ այդ բիծը մթնոլորտային հսկայ փոթորիկ մըն է, որ անսահման տարածութեան մը վրայ պայթած է Լուսնթագին մէջ։

Ինչպէս գիտենք, Լուսնթագը արեգակնային դրութեան մէջ ամենամեծ մոլորակն է, երկրէն 387 միլիոն մղոն հեռու կը գտնուի եւ շրջապատուած է հինգ արբանեակներով։

⁂ Իտալացի ակադեմական Պ. Էնրիկօ Ֆէրմի յաջողած է արուեստական եղանակով ստեղծել նոր պարզ մարմին մը, որ կուգայ աւելցնել հանքային գոյութիւն ունեցող բնական 92 պարզ մարմիններուն։

Պ. Ֆէրմիի աշխատանքները ար[illegible] գիւնք են Ֆրանսացի երկու [illegible]

գիտնականներուն՝ Պ. Ժօլիոյի եւ տիկ. Քիւրիի կողմէ կատարուած ուսումնասիրութեանց:

Ցիշեալ գիտնականը յաջողած է քիմիական միեւնոյն եղանակով յար- ձակիլ, գիտական բառով՝ ռմբակոծել ձակիլ, գիտական բառով՝ ռմբակոծել խիտանիւմի հիւլէն, որ պարզ մարմիններու շարքին մէջ վերջին տեղը կը գրաւէր: Հիւլէական կորիզին կը կը գրաւէր: Հիւլէական կորիզին կըր կորր բաժանումը ծնունդ տուած է նոր պարզ մարմինի մը, որուն «93րդ մարր» անունը տուած են:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անմիտ խաղեր

— o —

ՎԱԼԱՆՍ, 16 սեպտ. (Յառաջ).— Գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ թէ Ազգ. Միութիւնը իր հրջանը լրացուցած ըլլալով նոր ընտրութիւն պիտի կատարէր: Այս առթիւ քանի մը տող գնահատական տպուած էր ազգ. միութեան գործունէութեան մասին: Կ'երեւի այդ գրութիւնը հաճելի չէ եղած կարգ մը խառնակիչներու: Եւ անոնք «միացեալ ճակատ»ը սկսաւ անձինները ղաւեր սարքել, ընտրութիւնը ձախողեցնելու համար:

Ազգ. Միութիւնը քանի մը նիստերէ յետոյ կ'որոշէ այս տարի ընտրութիւնը կատարել ժողովրդական քուէար-կութեամբ, միայն տուրք վճարողներով: Այս հիման վրայ յայտարարութիւն կը փակցնէ բոլոր խանութները ըսելով թէ այն հայրենակիցը որ իր պարտականութիւնը չի կատարեր, այսինքն առնուազն 12 ֆր. չի վճարեր, կը զրկուի ընտրութեան իրաւունքէն:

Այս յայտարարութենէն քանի մը օր վերջը հոգեվարքի խմբակի մը կողմէ նամակ կը ղրկուի Ազգ. Միութեան, պահանջելով ընտրութիւնը կատարել անխտիր՝ տուրք վճարեն կամ ոչ: Անշուշտ պատասխան չի տրուիր, հիմ րանելով սահմանադրական օրէնքը եւ կառավարութենէն վաւերացուած կանոնագիրը:

Ազգ. Միութիւնը բոլոր տուրք վճարողներուն մէկ մէկ տոմս կը ղրկէ որպէսզի ներկայ ըլլան ընտրութեան (16 սեպտ.): Ժողովուրդը կուգայ իր պարտականութիւնը կատարելու: Ցանկարծ եկեղեցիին դուռը կամաց մը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ Ռամկավար մը: Ազգ. Միութեան մէկ անդամը կ'ըսէ— «Պարոն, համաձայն մեր յայտարարութեան դուք իրաւունք չունիք այս ժողովին մասնակցելու, հաճեցէք դուրս ելլել»: Պարոնը նեղը մնալով կ'ուզէ իբրեւ թղթակից ներկայանալ բայց չէկրնար ապացուցանել եւ կը հեռանայ: Հազիւ փողոցին անկիւնը հասած ուրիշ ռամկավար մը նոյնպէս իբր թղթակից կ'ուզէ մասնակցիլ: Երբ այս ածան հայրենասէրներէն ամիսը 2 ֆր. կը խնդրուէր դպրոցին համար, կը պատասխանէին թէ պէտք չենք զգար Ազգ. Միութեան եւ ոչ ալ փոքրիկները դպրոց կը ղրկենք:

Ժողովը բացուելով, դիւանի նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Կարապետ Պաղտասարեան, իսկ քարտուղար Շահան Պէթէքեան: Նախագահը դեռ գործին չձեռնարկած, սկսան աջէն ձախէն բողոք վարչութեան հասցէին թէ իրենց փափաքին համաձայն կարգադրութիւն չէր եղած: Ի հարկէ վարչութեան անդամներն ալ կը պատասխանէին:

Այդ միջոցին դիւանը հրաժարեցաւ եւ իրարանցումէ մը վերջ ժողովը փակուեցաւ: Պարկեշտ հայրենակիցները եւ մեր ընկերները իրենց պաղարիւնը պահեցին, այլապէս անախորժութիւններ պիտի պատահէին:

Այս մութ խաղերը ըմբռստացուցած են բազմաթիւ ազնիւ եւ չէզոք Հայեր:

Ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ այս անմիտ խաղերով: Կուսակցական պայքա՞ր,— բայց չէ՞ որ եօթը ընտրելիներն ալ չէզոք են: Եթէ իսկապէս կը հետաքրքրուին ազգային հոգերով, ինչո՞ւ չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնը եւ սիրտ կը պղտորեն դանադան դիմակներ դնելով:

Կամար

Թուրքապուլկար լրագրական վէճը

oooo

Սոֆիայի «Քամպանա» թերթը կը գրէ.—

Որոշ ատենէ մը ի վեր, Թրքական մամուլին մէջ կը նկատուի մեզի դէմ անողոք պայքար մը որ ոչինչով կ'արդարանայ: Այս տեսակէտէն մանաւանդ յատկանշական է «Ճիմհուրիէթ» թերթը, որուն գրեթէ բոլոր թիւերուն մէջ դէշ բան մը կայ Պուլկարիոյ, պուլկար կառավարութեան եւ Պուլկարներու մասին: Այս թերթը, որքան ալ լուրջ եղած ըլլայ, մեզ հանդէպ կը գործածէ լեզու մը, որ չափազանց անզուսպ, եւ նոյն իսկ վիրաւորական է: Մինչ «լաւատեղեակ»՝ պուլկարական գործերու մասին, ան ամենափոքր իրողութեանց մէջ իսկ առիթ մը կը փնտռէ խայթելու համար: Եթէ «Ճիմհուրիէթ»ի նպատակներէն մէկն է իր ընթերցողներուն միջեւ սնուցանել թշնամութիւն մը մեզի դէմ, մենք՝ Պուլկարներս չենք որ պիտի ցաւինք ատոր համար: Թերթին խմբագիրները իրենց գլուխն ունենալով խմբագրապետ Եունուս Նատի պէյ մեր մասին կրնան մտածել ինչ որ կը ցանկան, ու մեզ հանդէպ ինչ զգացում որ կ'ուզեն, բայց անոնք պէտք չէ մոռնան թէ աշխարհի մէջ կան բաներ որոնց մասին կարելի չէ խօսիլ բիրտ լեզուով, եթէ չեն ուզեր անհամբերութեան ենթարկուիլ երբ մանաւանդ կը վերաբերի ուրիշ ազգերու: Անոնք պէտք չէ մոռնան որ ամէն մէկ ազգ, մեծ կամ փոքր, ունի ազգային գիտակցութիւն մը, ազգային զգացում մը, որ ոչ մէկ ազգ ինչքան ալ փոքր ըլլայ ան ու ինչքան ալ տկար, ոչ ոքի կը թոյլատրէ ծաղրել զանոնք:

Եւ եթէ Եունուս Նատի պէյն ու իր ընկերները իրենց նպատակ բրած են ճիշդ մեր այս գիտակցութեան ու զգացումին դպիլ, հարեւանական տեսակէտէն շատ վտանգաւոր շրջանակի մը մէջ կը մտնեն: Չենք գիտեր, օրինակ, թէ ինչ իմաստ ունի մեր երեսին տալ թէ — ինչպէս կ'ընէ «Ճիմհուրիէթ»— «Պուլկարները կը չափազանցեն, թէ Շիփքայի հանդիսութեան առթիւ մենք ուզած ենք մեզի վերագրել ռուսական յաղթանակը: Պուլկարիոյ զանազան կողմերէն հոն՝ Շիփքա եկողները յաղթանակներ տօնելու եկած չէին, այլ՝ խոնարհելու «Օռլովօ Կնէզդօ»(«Արծիւներու Բոյնին — Շիփքայի գագաթը) եւ այլ գիրքերը պաշտպանողներու յիշատակին առջեւ, եւ հոն բարձրացուած հոյակապ յիշատակարանին շնորհիւ փառաւորելու անոնց յիշատակը: Եթէ սիկա, ըստ «Ճիմհուրիէթ»ի խմբագիրներուն, չափազանցել է, ուրեմն ճիշդ նոյն ձեւով չափազանցած են մեր դրացիները՝ Ռումանացիները, որոնք խոնարհեցան աճիւններուն առջեւ իրենց այն եղբայրներուն, որոնք, Ռուսերուն նման, քաջաբար կռուեցան Կրիվիցայի առջեւ: Եթէ ազգային հերոսներու յիշատակին խոնարհումը ծիծաղելի է, պէտք է ոչ նուազ ծիծաղելի նկատել, ուրեմն, իրենց՝ Իզմիր մուտքի տարեդարձին հանդիսութիւնները:

⁂ «Միլլիէթ» կը գրէ թէ Պուքրէշէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Պուլկարիոյ Թուրքերը իրենց ենթարկուած ճնշումին չդիմանալով, կը շարունակեն Տոպրուճա ապաստանիլ: Քանի մը օր առաջ 150 հոգինոց խումբ մը այնտեղ ապաստանած է առանց ուտելիքի եւ դրամի: Սիլիստրէի կուսակալը ուտելիք բաժնած է անոնց: Թուրք հիւպատոսը կը զբաղի այս փախստականներու կացութեամբ որոնք Թուրք կառավարութեան ծախքով Թուրքիա պիտի փոխադրուին:

⁂ Խաբերէէն ալ կը գրեն նոյն թերթին.— Եթէ հարկ ըլլայ իրականութիւնը յայտնել, ամբողջ աշխարհի յայտնելու ենք թէ տակաւին վերջ գտած չեն այն գէշութիւնները որոնց ենթակայ է Պուլկարիոյ Թուրք փոքրամասնութիւնը, ազգայնական կազմակերպութեանց կողմէ: Խաբերէ եկող գաղթական զանգուածները կը հաստատեն մեր այս բառը: Այսպէս, Բաղկրատի Փօրօզան եւ Ալ Մէհմէտ գիւղերէն եկած մեր ղժբախտ ցեղակիցներու պատմածին համաձայն, առեւանգումէն յետոյ, Պուլկարները կ'ելլեն իրենց Թուրք հարեւաններու տանիքներուն վրայ, կը վերցնեն կղմինտրները, կը քակեն ապակիները: Եւ երբ խեղճ Թուրքերը, գլուխնին դուռէն դուրս հանելով, «Ի՞նչ կ'ընէք» կ'ըսեն, այդ անմեղ Թուրքերը փողոցը կը քաշկռտեն եւ սաստիկ կը ծեծեն: Յարձակողները կ'ազդարարեն լռութիւն պահել կառավարական քննիչներու առջեւ, սպառնալով հակառակ պարագային սպաննել խօսողները: Այդ մարդիկը կը պաշտպանեն Ալ Մէհմէտի մզկիթը եւ նամազ ընողները մէկիկ մէկիկ ծեծելէ յետոյ, գորգերը կտոր կտոր կ'ընեն եւ փողոց կը նետեն:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պատերազմէն վերջ Ամերիկա տագնապի մը մատնուեցաւ, այդ տագնապը, կ'ըսեն ոմանք, առաւելապէս գործազրկութեան տագնապ է:

Արդարեւ 1933 մարտ ամսուն, երբ Րուզվէլթ նախագահութեան բարձրացաւ, Ամերիկայի մէջ գործազուրկներու թիւը կը հասնէր 13.689.000ի,— պէտք է խորհիլ որ դժուար է ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը ունենալ գործազուրկներու մասին, այնպէս որ այս պաշտօնական թիւէն հետեւցնելով ոմանք կ'ըսեն թէ 1933 մարտ ամսուն գործազուրկներու թիւը կը հասնէր 15 միլիոնի: Րուզվէլթի վարչական ջանքերով նուազում մը նշմարուեցաւ նախ, այնպէս որ գործազուրկներու թիւը, նոյն տարին, Սեպտեմբերին իջաւ մինչեւ 10,108,000: Դժբախտաբար այս թիւը բարձրացաւ շուտով: 1934 յունուարին գործազուրկներու թիւն էր 11.774.000:

Այնպէս կը թուի թէ այս թիւը երբեք պիտի չնուազի, պիտի չիջնէ տասը միլիոնէն վար: Ընկերաբաններու կարծիքով, 3—4 միլիոն գործազուրկներու գոյութիւնը ··· անհրաժեշտութիւն մըն է Մ. Նահանգներու նման երկրի մը համար, որպէսզի ի հարկին կարելի ըլլայ գործաւոր գտնել հիւանդ կամ արկածի զոհ գործաւորներու տեղ: Սակայն նոյն իսկ գործազուրկներու 7—8 միլիոննոց բազմութիւն մը վտանգաւոր վէրք մըն է երկրի մը վրայ:

ՍԻԿԱՐԻ ԹՈՒՂԹԸ

Ծխախոտը, տաշ, սովորութիւն էր ծխել միայն ծխամորճով: Սիկարէթ չինել, թուղթի մէջ փաթթելով, գիտցող չկար երկար ժամանակ:

Եգիպտոսի Մէհմէտ Ալի փաշային տղան, Իպրահիմ, երբ կայծակի արագութեամբ արշաւեց Սուրիա, իր բանակին եռեւէն բերել կուտար մեծ քանակութեամբ ծխախոտ եւ ծխամորճ: Աքիայի պաշարման օրերուն էր: Թշնամիին արձակած ռումբերուն տակ Իպրահիմի բանակին ծխամորճերու սնտուկները փճացեր էին բոլորովին: Ծխախոտ կար, ծխամորճ չկար: Ի՞նչպէս ծխել:

Այդ շրջանին, թնդանօթաձգութեան մէջ սովորութիւն էր վառօդը փաթթել բարակ հնդկական թուղթով, դնել թնդանօթի փողին մէջ՝ կրակ տալու համար: Զինուոր մը միտք կը յղանայ այսպիսի թուղթով փաթթել նաեւ ծխախոտը, վառել ու ծխել:

Այնուհետեւ սովորութիւն դարձաւ ծխախոտը ծխել փաթթելէ վերջ բարակ թուղթերու մէջ: Սիկարէթը տարածուած էր այլ եւս:

1840ին սիկարէթ սկսան ծխել Լոնտոնի մէջ, 1845ին՝ Ֆրանսայի մէջ, 1850ին՝ Իտալիոյ մէջ: Շատ դժուար ընդհանրացաւ սիկարէթը, որովհետեւ շատեր կը պնդէին թէ ծխախոտին համը ծխամորճով միայն կը զգացուի, իսկ թուղթով··· վնասակար է:

ԱՅՆԹԱՊԻ ՄԷՋ ԳԻՐՔԵՐ ԵՒ ԳՈՅՔԵՐ ԳՏՆՈՒԵՑԱՆ

Կայք Այնթապէն կը գրեն Ազգամի.— Կիրպասեղէնի վաճառական Ալի էֆ.ի Եյուպ Օղլու թաղի տունը նորոգուած միջոցին, բանուորները ձեղունին մէջ պահուած բազմաթիւ գոյքեր գտած են:

Ոստիկանութիւնն ու ելմտական իշխանութիւնը տան մէջ խուզարկութիւն կատարած եւ գոյքերը ճշդած են: Գտնուածներն են հազար հատոր օտար լեզուէ գիրք, բազմաթիւ գիտական գործիքներ, մանրադէտ մը, մավզէր մը եւ ուրիշ առարկաներ:

Փնտռտուքները կը շարունակուին այս հին ու մեծ տան մէջ որ նախապէս հայ բժիշկի մը կը պատկանէր:

ՄԱՐԴԻԿ ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՉՈՒՆԻՆ

Մինչ պատրաստութիւն կը տեսնուի Ազգ. Պարգեւախաղին երկրորդ վիճակահանութիւնը կատարելու 9 հոկտեմբերին, միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ նախորդ վիճակահանութիւններէն 25.000 շահած թիւեր կան, որոնց տէրերը դիմած չեն տակաւին գանձելու: Այն թիւերը, որոնց վիճակահանութեան թուականէն ի վեր վեց ամիս անցած է, կարելի չէ գանձել այլ եւս, այնպէս որ մաս պիտի կազմեն պարգեւախաղի գրուած գումարին:

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ ճոգերը

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (15 սեպտ.).

— «Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ վեր հանած ենք, Թուրքիոյ խոցելի կողմը բնակչութեան սակաւութիւնն է բաղդատմամբ իր տարածութեան: Առաջին մէկ օրէն, Էնկիւրին զգացած է այս ցաւը եւ խորհած միջոցներու մասին՝ դարմանելու համար զայն: Նախ՝ իբր լաւագոյն դարման ցոյց տրուեցաւ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս գտնուող Թուրքերու ներգաղթի կազմակերպումը: Ծրագիր մշակուեցաւ, աշխատանք տարուեցաւ այդ ուղղութեամբ, գործնական քայլեր ալ առնուեցան, բայց շուտով յայտնի եղաւ որ անգործնական էին այդ ծրագիրները, բազմաթիւ պատճառներով: Նախ, զանգուածային ներգաղթ կազմակերպելու նիւթական միջոցները կը պակսէին Թուրքիոյ: Յետոյ, զետեղման դժուարութիւնները, ներգաղթողները իրենց նոր բնակավայրին կապելու անկարելիութիւնը, ձախողեցուցին ծրագիրը: Պէտք է ըսել նաեւ որ Կովկասէն եւ Ռումանիայէն ուսումնասիրութեան համար Թուրքիա գացած թուրք պատուիրակութիւններուն կրած գէշ տպաւորութիւնն ալ մեծ դեր կատարեց ներգաղթի ձախողման մէջ: Փաստ է որ Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն գաղթած փոքրաթիւ Թուրքերը շատ դժգոհ մնացած են իրենց նոր հայրենիքէն եւ անոնցմէ մաս մը վերադարձած է:

Ներգաղթի ծրագրին ձախողանքէն յետոյ, Էնկիւրի փորձեց բնակչութեան նակաւութիւնը անզգալի դարձնել խաբէական միջոցներով: Այսպէս տարի մը առաջ, ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ կը յայտարարէր թէ մինչեւ 25 տարի, Թուրքիոյ բնակչութիւնը պիտի աճի եւ պիտի հասնի 35 միլիոնի: Երեւակայական թիւ մը որ Թուրքերը կրնայ միայն խանդավառել: Ու ցոյց տալու համար թէ աճումը զգալի չափով կը զարգանայ, Էնկիւրին նոր վիճակագրութեան դիմեց, հեռագիրները կը հաղորդեն թէ ներկայիս Թուրքիոյ բնակչութիւնը 18 միլիոնի հասած է: Այսինքն 5 տարուան մէջ 5 միլիոնով աւելցած է բնակչութիւնը: Ասիկա կրնայ արտաքին սպառման ապրանք ըլլալ, բայց երբեք իրականութիւն: Թուրքիա այն երկիրն է որ յաջորդական պատերազմներու պատճառաւ կործանուած է անմանն կարողութիւնը: Վեներական հիւանդութիւնները ահագին աւերներ կը գործեն Անատոլուի մէջ, թուրք թերթերուն վկայութեամբ իսկ: Ասոնց վրայ եթէ աւելցնենք բազմակնութեան ջնջումն ալ, առանց սխալելու կրնանք ըսել թէ Թուրքիա բնակչութեան անման տեսակէտով կայուն շրջանի մը մէջ մտած է, որ կրնայ տեւել մինչեւ երկու սերունդ:

Բնակչութեան անման խնդիրը յաճախ կ'արծարծուի թուրք մամուլին մէջ պարզապէս ազդեցութիւն բանեցնելու համար իտալական շրջանակներուն վրայ, որոնց Թուրքիոյ մասին պատրաստած յառաջիկայ ծրագիրները հիմնուած են բնակչութեան սակաւութեան վրայ: Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ Քէմալականները լրջօրէն մտահոգուած են եւ ապագան փայլուն ու ապահով չեն տեսներ:

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, միջազգային զինեալ բաղդութեան մը պարագային Թուրքիոյ հողային տարածութիւնները ախորժակները պիտի գրգռէ մէկէ աւելի պետութիւններուն, որոնցմէ առաջինը Իտալիա եւ յետոյ Պուլկարիա, որ այժմէն Արեւելեան Թրակիոյ վրայ ունեցած ցանկութիւնները չի ծածկեր:

Թուրքիա գիտէ այս բոլորը եւ գիտնալուն համար է որ արտակարգ նիգ կ'ընէ մէկ կողմէն զինակիցներ ճարելու եւ միւս կողմէ ամուր հիմերու վրայ դնելու ազգային պաշտպանութեան գործը»:

ՏԱՐԱԲԱԽՏ ՋՈՋ ՄԸ

Ազատուհի Պասմաճեան, 13 տարեկան, դաւակը Կարնեցի Բիւզանդ Պասմաճեանի, զոհ կը դառնայ սախական ագիտութեան եւ դրացիներու չարակամութեան:

Անցեալ տարի աշնան, դրացիներէն մէկը կը մտնէ Պասմաճեանի տունը եւ անոր հագուստին գրպանէն 200 ֆր. կը թռցնէ: Փոքրիկ Ազատուհին կը տեսնէ հարեւանին վատ արարքը, բայց չի համարձակիր անմիջապէս իր ծնողներուն յայտնել: Հայրը երբ տուն կը դառնայ, պէտք կ'ունենայ այդ դրամին եւ կը փնտռէ հագուստին գրպանները, բայց ի զուր ···

Պասմաճեան երկար ատենէ ի վեր անգործ, սաստիկ կը զայրանայ երբ կը տեսնէ որ իր խնայած վերջին սանթիմները գողցուած են: Փոքրիկ Ազատուհին մօրը կը յայտնէ քանի մը օր վերջ, թէ այդ դրամը իրենց դրացին է գողցած: Հայրը կը բարկանայ, կը յանդիմանէ Ազատուհին, որ նոյն օրինակ իրեն չէր յայտնած եղելութիւնը:

Փոքրիկ Ազատուհին շատ կ'ազդուի այդ յանդիմանութենէն եւ կուլայ: Դրացին կը նկատէ անոր վիշտը եւ զայն կ'առաջնորդէ իր տունը, բայց չի մոռնար սաստիկ մը կանչել եւ Ազատուհին անոր յանձնել, իբրեւ ծնողներէն լքուած աղջնակ մը···

Խեղճ աղջիկը ինքզինք կը գտնէ Հանրային Խնամատարութեան (Assistance publique) հսկողութեան ներքեւ: Անմիջապէս կը ղրկեն զայն Թոռն— էկատոնի նահանգը իրենց հոգածութեան ենթակայ հաստատութեան մը մէջ:

Յաջորդ օրը դժբախտ ծնողները իրար կ'անցնին: Դիմում, աղերսագիր, վկայութիւն, քննութիւն··· Ոչ մէկ օգուտ: Խնամատարութիւնը ո՛չ հասցէն կը յայտնէ եւ ոչ ալ ընթացք կուտայ եղած դիմումներուն:

Օգոստ. 5ին, տարաբախտ Ազատուհին կը մեռնի եւ սեպտ. 15ին է միայն որ հաստատութիւնը կը բարեհաճի լուր տալ իր ծնողներուն, որ կ'ապրին Փարիզի արուարձաններէն՝ Պիւէթօի մէջ:

Տանջուած տարեկան աղջիկը կը դառնայ ցաւալի զոհ մը թոշնուոր դրացնութեան եւ սախական ագիտութեան:

Անոնք որ պատճառ դարձան դրպրոցական այդ անմեղ աղջկան մահուան, արդեօք չե՞ն պիտի տանջուին յիշելով անոր մանկունակ դէմքը:

Ազատուհիներու դժբախտ մահը թող խրատ ըլլայ բոլոր հայ տարագիր ծնողներուն···

Հ.

ԷՋԵՐ ՀԱՑԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (3)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Պատերազմի ճակատի մօտ եղածները, զինաթափ ըլլալէ յետոյ, տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցան եւ բնաջնջուեցան խումբերով:

Մուշէն դէպի Հասան Գալէ հայ զինուորներ իրենց շալակն առած 50 քիլօէն ոչ պակաս արմտիք եւ պաշար մէկ երկու մէթր ձիւնով պատած լեռներու մէջ, բուք ու բորան, սառնամանիքին, կէսէն աւելի սառած ոտքերով ու ձեռքերով, չարաչար յետոյ կուղային: Երկրորդ ու երրորդ կարաւաններն ալ սկսան խումբերով անհետ կորսուիլ:

Երբ բողոք կը տրուէր, այս կ'ըլլար պատասխանը.—Փախած եւ Ռուսերու կողմն անցած են:

Անդրին գիւղերուն մէջ, ժամանակին անձ գլուխ չնչին բան մը, հացատեւիկ կամ միթերք ձգուած էր: Այժմ ալ զանոնք կը խլէին: Յաճախադէպ դարձան Քիւրտերու ապստամբութիւններն ու ոճիրները, մանաւանդ գործի վրայ էին Դրպօ Սայիտ, Թլայ Շէյխ, եւ այդ կարգին չաներ:

Այս դարհուրելի պայմաններուն տակ տեղ տեղ սկսան ծայր տալ խլրտումներ:

Յունուարի վերջերը կամ փետրուարին, Դուրանի մարտական ընկերներէն շատեր, զգալով անորոշ վտանգ մը իրենց դէմ, յայտնի կռուող եւ հին հայդուկ Պօլէ Մջօի ղեկավարութեան տակ, կը քաշուին Առաքելոց վանքը: Ոչ թէ ապստամբելու, այլ բողոքի ցոյց մը կազմակերպելու տիրող անարդարութեան դէմ: Սակայն կառավարիչը քնացած չէր, իր քեռորդին՝ հարիւրապետ Ահմէտ էֆէնտին, ահագին ուժով մը պաշարել կուտայ վանքի վտանգաւոր կէտերը ու ինք 40 ոստիկաններով Առախ գիւղի գծով կը յառաջանայ: Իսկ Մջօն իր 35 ընկերներով վանքի բուրգերուն վրայ ամրացած, իր եղբայր Արշակի եւ ուրիշներու հետ, դիրք կը բռնէ Առախ գիւղի ճամբան նայող բուրգին:

Կուզայ Ահմէտ պէյն ու առանց կասկածի կը յառաջանայ: Մջօն պատուիրած է որ ոչ ոք գնդակ արձակէ ու սպասէ իր ազդանշանին: 100 քայլի վրայ կ'որոտայ քաջին մօսինը եւ Ահմէտ թաւալգլոր կ'իյնայ, տանէ աւելի ոստիկաններու հետ: Ու նոյն իրիկուն քաջերը ճեղքելով զօրքի շղթան, անվնաս կ'անցնին Սասուն, միանալու Կորիւնին եւ Ռուբէնին:

Դէպքը այսպէս փակուեցաւ:

Գարնան քիչ մը մեղմացան պայմանները եւ հողագործին թոյլ տրուեցաւ վար ու ցանք ընել, սակայն այդ ծանր աշխատանքը կիները կը կատարէին, չկար գործող ձեռք, եղածներն ալ սիրտ չունէին աշխատելու:

Արդէն կը լսուէին Վանի ապստամբութեան ձայները եւ ուրիշ տեղերու տեղահանութեան ողբալի լուրերը: Բայց Տարօն չի տեղահանուիր: Մշոյ քաղաքի կարգ մը ազդեցիկներ գիշեր մը քշուեցան անորոշ ուղղութեամբ եւ կորսուեցան անհետ: Ամէն մարդ կը խօսէր ջարդի մասին, կը զգար վտանգը եւ ատեն ազատելու միջոց կը փնտռէր: Փրկութեան համար երկու միջոց կար,— առաջին՝ միացեալ ճակատ եւ դիմադրութիւն: Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ էր զէնք եւ ռազմանիւթ, որոնցմէ զուրկ էր Տարօն: Թէեւ կռուող եւ ռազմունակ, բայց տարիներու անընդհատ կըռիւներն ու քրտական ասպատակութիւնները սպառած էին անոր կարողութիւնը:

Երկրորդ միջոցն էր ռուս բանակին յառաջխաղացումը: Բայց չէ՞ որ Ռուսը որոշած էր Հայաստանը գրաւել առանց Հայու: Ռուսը չկար, չեկաւ ու չեկաւ:

Իրերու այս վիճակին մէջ, արդէն կը հասնէին Ախլաթի ու Ալջաւազի ջարդի լուրերը: Նոյնը Պուլանուխէն ու Խնուսէն:

Յուլիսին, Քիւրտերը սկսած էին իրենց ծանօթ Հայերու ոչխարն ու արջառը գրաւել, նոյնպէս տնական կահ կարասիները: «Եթէ Հայերդ ջարդելու հրամանը եկա առնուեցաւ, ձեր եղածները դարձեալ ձեզի կը պատկանին, իսկ եթէ կը ջարդուիք, փոխանակ ուրիշներ օգտուելու, լաւ է որ մենք առնենք, մենք իրարու բարեկամ եղած ենք»: Եւ Մնօ Ստեփանի 60 ոչխարները կը տարուին Ջպրէ Զաթօի կողմէ:

3.— ՋԱՐԴԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Յուլիս 14ի չարաթ երեկոյեան քաղաքէն գիւղ եկաւ Խարզանի եղբայր Մահմուտ Աղէն եւ բոլոր գիւղացիներու ներկայութեան յայտարարեց.

— Վաղը, Վարդավառի կիրակին Հայերուդ ջարդը կը սկսի: Շրջանները բաժնուած են այսպէս.— Հաճի Մուսաբէկ, Խոյթեցի, Պեկէկցի, Բադրանցի, Ուշքօցի, Բատկանցի եւ դեռ շատ մը աշիրէթներով, որուն կը միանայ միլլի թապուրը, Պիթլիսէն մինչեւ Ֆաանք Նորշէն: Արդ, Հայեր ձեր հաց ու ջուր կերայ, եւ ձեր ջանքերուն շնորհիւ այս գիրքին հասայ, թող իմ վերջին օգտակարութիւնն այս ըլլայ ձեզի: Ձեր փրկութիւնը ո՛չ արդայի եւ ոչ պէյի քով փնտռեցէք, այլ դէպի ռուս բանակը որ հեռու չէ, Պուլանուխի Լիզ գիւղ կը գտնուի: Ցանցառ է թրքական բանակատեղին, լուծուած են քրտական գունդերը՝ Հայերը ջարդելու համար, զանգուածօրէն փախէք, հրաշք կը գործեն ճամբան գիտցողները, երկու օրուան ճանապարհ է առկէ Լիզ, երկու գիշեր քալելով կ'անցնինք ամէն վտանգ»:

Յուլիս 14ի չարաթ իրիկուն, Մահմուտ աղայի յայտարարութեան վրայ ուժ ընկերներով կը բարձրանանք Թաթուլայ սեպ ժայռեր:

Կը ծագի արփենու արեգակը, աչա կը սեւնան Խասգիւղի դաշտ ու դուռան, խուժանը կը հասնի մեր գիւղի տակ, մօտ 500 հոգի կը բարձրանան մեր գիւղը: Նախիրը որ գիւղէն նոր դուրս եկած էր, կը քշուի դէպի Քօլօսիկ: Գիւղը շրջապատուած, կը պայթի հրացանը, ուղղուած գիւղին, բայց պատասխան չկայ գիւղէն: Կը խուժեն ներս, ճիչն ու վայնասուն, տառ ու փախ, կ'որսան գնդակները, գիւղէն դուրս փախչողները հեծեալներու կողմէ կը հետապնդուին ու կը սպաննուին այր թէ կին:

Այդ օրը կը սպաննուին այր, կին 12 հոգի եւ 50ի չափ այրեր ու կիներ կը քշուին դէպի Խասգիւղ: Մնացածները կը փախչին լեռ որ գիւղի կռնակն էր:

Թալանի սիրահար Քիւրտը կարեւորութիւն չի տար ջարդին, զուգէ այդ օրերուն մէջ երբաւարը առատ էր: Գիւղը բոլշեական լեցուեցան Քօլօսկայ ու շրջակայ քիւրտ գիւղերու կաչէներով, փախչողները եթէ կիներ են չեն հետապնդուիր, այս իսկ պատճառով մեր գիւղի մեծամասնութիւնը ողջ բարձրացան Քանայ լեռ:

(Շար.)

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

զոր շատ անիմաստ եւ անօգուտ կը գտնէի, եւ ասկէ յետոյ ալ չպիտի գումարուի:

Նախապէս Ընդհ. ժողովին կողմէ կ'ընտրուէր Քաղ. ժողովը: Հիմա, թաղականութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ պիտի ընտրուի, կառավարութենէն վաւերացուած ցանկի մը վրայէն: Այլ եւս Ընդհ. ժողով եւ Քաղ. ժողով ջնջուած են եւ անոնց փոխարէն վարչական խորհուրդ մը կազմուած է: Այդ խորհուրդին այլեւս չպիտի մասնակցի Պատրիարք Հայրը որ արդէն ոչ եւ է գործի չէր խառնուեր: Ան պիտի նախագահէ Կրօն. ժողովին եւ միայն հոգեւոր խնդիրներով պիտի զբաղի»:

Հայոց Պատրիարք Նարոյեան էֆ.— կ'աւելցնէ *Զաման*,— մեր խմբագրին յայտարարեց թէ, վահան պէյ Սուրէնեանի բառերին պէս ինք արդէն հինէն ի վեր Քաղ. ժողովին մէջ ոչ եւ է գործի չէր խառնուեր, եւ թէ ասկէ վերջ ալ միայն Կրօն. ժողովին պիտի նախագահէ եւ պիտի շարունակէ իր հոգեւոր պաշտօնը:

Իվան Միխայլով Պոլսոյ մէջ

Պոլսոյ թերթերը զարմանազան պատմութիւններ կը հրատարակեն Մակեդոնական կազմակերպութեան վարիչին, Իվան Միխայլովի մասին, որ այժմ Պոլիս կը գտնուի կնոջը հետ:

Պուլկարիայէն փախուստը տեղի ունեցած է հետեւեալ ձեւով. — սեպտեմբեր 7ին, երկաթուղիի պաշտօնեայ մը իր ինքնաշարժին մէջ առնելով Միխայլովն ու կինը, կը տանի Ռաքատ գիւղը, վանկէլ Կալէվ անուն մէկուն տունը: Սեպտ. 9ին, երկու փախստականները նոյն ինքնաշարժով Պուրկազ կը մեկնին, տանտիրոջը յայտնելով թէ ուրիշ տուն փնտռելու կ'երթան: Անցեալ երկուշաբթի, առտուն կանուխ, կը մեկնին, Ֆաքիա գիւղը որ 10 քիլոմէթր հեռու է թրքական սահմանէն: Ճամբան կը նստին Պուրկազցի Ափօսթոլ Փէթրովի ինքնաշարժը, ուր կը գտնուէր նաեւ Պուրկազցի Տոքթ. Պիրտարով: Ինքնաշարժը Ֆաքիայէն Պուրկազ կը դառնայ եւ երկու փախստականները հետիոտն կ'առաջանան դէպի թրքական սահմանը:

Սահմանին ո՞ր կէտէն անցած են եւ ի՞նչպէս: Քննութիւնը դեռ չէ ճշդած այս կէտը: Փախուստին իբրեւ մեղսակից ձերբակալուածները պիտի դատուին հայրենադաւութեան յանցանքով որ կը տրամադրէ մինչեւ 5 տարի բանտարկութիւն եւ 20–100,000 լէվա տուգանք: Ներքին նախարարը այս առթիւ յայտարարած է. «Ոստիկանութեան ձեռքը կը գտնուին բոլոր անոնք որ պատրաստած են փախուստը կամ օգնած անոր»:

Պուլկար ներքին նախարարը յայտարարած է թէ՝ եթէ Միխայլով 3–4 ժամ ալ Պուլկարիա մնացած ըլլար, պիտի ձերբակալուէր ոստիկանութեան կողմէ:

Պուլկար կառավարութիւնը այս առթիւ ձերբակալած է 7 անձեր, իբրեւ փախստականին թաքստոց հայթայթող: Ասոնք դատարանի պիտի յանձնուին հայրենադաւութեան յանցանքով: Պատերազմական նախարարութիւնն ալ կը քննէ թէ սահմանապահ սպաները եւ զինուորները թէ փախուստին օգնա՞ծ են թէ ոչ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ մը, Մարիւսի, ձերբակալուեցաւ Լիլի մէջ, հաստատուած ըլլալով թէ վարիչն էր աւազակախումբի մը: Հինգ տարիէ ի վեր կը գործէր, առանց իր քղինքը մատնելու: վերջերս 300,000 փրանքի դրոշմաթուղթ գողցուած էր, եւ երեւան եկաւ որ գողութեան կազմակերպիչներէն մէկն է Մարիւսի: Ձերբակալուեցան նաեւ հինգ մեղսակիցներ: Ոստիկանին սիրուհին ալ շատ մը գաղտնիքներ պատմեց:

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ զգալապէս կ'աւելնան Գերմանիոյ մէջ: Կառավարութիւնը կը շարունակէ պարգեւներ տրամադրել նորապսակներուն: Կ'ըսուի թէ ամուսնութեանց յաւելման բուն պատճառը ոչ թէ պարգեւն է, որ 1000 մարքէն իջած է 400ի, այլ պարտադիր աշխատանքէ ազատելու ձգտումը: (18–25 տարեկան երիտասարդները ենթակայ են պարտադիր աշխատանքի, բայց կ'ազատին, եթէ ամուսնացած են):

ՍՏԱԼԻՆԻ հիւանդութեան լուրը կը հերքուի պաշտօնապէս: Կը հաստատեն թէ Ստալին արձակուրդ առնելով գացած է հարաւային Ռուսաստան եւ կը շարունակէ իր սովորական գործունէութիւնը:

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ընդարձակ դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ Սպանիոյ մէջ, բազմաթիւ թուղթեր բռնուած ըլլալով: Յեղափոխութիւնը միաժամանակ պիտի պայթէր թէ Մատրիտի եւ թէ գաւառի մէջ: Ապստամբները պիտի գրաւէին հանրային շէնքերը, օդը պիտի հանէին ներքին եւ պատերազմական նախարարութիւնները, նամակատունը եւ Ապահովութեան տեսչութիւնը: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՑՈՒՑԱՏԵՍԴ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին իր Դարմանատան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին մատուռմանկապարտէզի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Վարժարանի վերջին տեսուչ Ողբ. Գէորգ Աբուլեանի մահուան տարելիցին առթիւ, վաղը Կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր Հոգեհանգիստ: Իր յիշատակը յարգող բոլոր սաները եւ հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Ֆր. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հայոց եկեղեցիին սրահին մէջ: Օրակարգ.— Դպրոցի խնդիր և ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայանալ անդամատետրներով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԽԱՐԲԵՐԴԻ եւ Յարակից գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պառ տը լա Փօսթի սրահը: Ձանկոյց՝ նոր մշակուած ծրագրի եւ նպատակի: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր Խարբերդցիները ներկայ գտնուիլ այս ժողովին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Այո, պատասխանեց Լէյտին վերջապէս՝ ցած ձայնով մը:

— Շատ աղէկ, ըսաւ Ամերիկացին. կարծեմ Միլի Քլօվըր ամուսնացաւ Ալֆրէտ Ճէքինին հետ...

— Վայ անպիտան, բնաւ չէի խորհած այդ մասին, կմկմաց գաղտնի ոստիկանը:

— Շարունակ այդ մասին կը խոր — հէի, ըսաւ Էտուըրտ. ճիշդ է, այնպէս չէ՞, Տիկին. լաւ, հիմա այլեւս Լէյտին կը ձգենք որ իր ուզածը ըսէ, բժիշկը համաձայն է հարկաւ...

— Համաձայն եմ այն բոլոր բաներուն որոնք յստակ են ու որոշ, պատասխան տուաւ բժիշկը. շատ լաւ եղաւ... չէ՞ի ըսեր միշտ որ երեւան պիտի ելլէր...

Լէյտի Ջիլ մատանիներուն հետ խաղաց քանի մը վայրկեան՝ նայուածքը վար կախած: Ամերիկացին հասկցաւ թէ անիկա մատանիներուն չէր նայեր կամ կը նայէր, բայց չէր տեսներ զանոնք. անոր միտքը ուրիշ տեղ էր. յանկարծ վեր նայեցաւ ու ըսաւ.

— Ես Ալֆրէտ Ճէքինին հետ ամուսնացայ. անապարանքով կնքուած ամուսնութիւն մըն էր եւ ճախողեցաւ... չի խորհեցայ... իրարու յարմար չէինք, բաժնուեցանք. գնաց, չեմ գիտեր ուր, եւ իր մասին լուր չառի մինչեւ պանդոկին հանդիպում — մը... մեր բաժանումէն յետոյ ես իմ ապրուստս կը շահէի. նախ դրասեն — եակ մը աշխատեցայ, յետոյ բժիշկ Պրաունին քով՝ իբրեւ քարտուղարուհի... ամուսնութեանս մասին մարդու բան չէի ըսած. այս գործը սկսելէն առջ էր որ բժիշկին պատմեցի... վերջը, երբ Ջէյմզըմ էր Սըր Ճօնը ձեռքս խնդրեց... Ութը տարիէ ի վեր Ալֆրէտէն լուր առած չըլլալով խորհեցայ թէ կրնայի դարձեալ ամուսնանալ եւ ամուսնացայ... բայց ... Լէյտի Ջիլ վարանեցաւ քանի մը բոպէ յետոյ շարունակեց — Սըր Ճօնին երբեք չյայտնեցի նախորդ ամուսնութեանս պարագան... չի գիտեր, չէի ուզեր որ գիտնար... ծեր է եւ...

Տիկինը ոտքի ելաւ եւ սենեակէն հեռացաւ. գաղտնի ոստիկանը արդէլք չեղաւ այս անգամ. սեղանին վրայ նայեցաւ՝ մտածկոտ ու յանկարծ Ամերիկացին քովը երթալով փսփսաց անոր ականջին.

— Ահաւասիկ պատճառը...

— o —

ԳԼՈՒԽ 21ՐԴ
ԾԱԾԿՈՒԱԾ ԳԼՈՒԽՈՎ ԿԻՆԸ

Բժիշկ Պրաուն իմացաւ այդ երկու բառերը եւ յանկարծ Ամերիկացիին ու ոստիկանին դառնալով ըսաւ.

— Պատճառ, պատճառ, անշուշտ, որ անիկա պատճառ ունէր. լռութիւն, ահաւասիկ թէ ինչ կ'ուզէր ան. իմ կարծիքովս սխալ էր անոր բռնած ճամբան, բսի իրեն այն օրէն ի վեր որ ինծի յայտնեց իր գաղտնիքը... բայց դո՞ւք ինչ ըսել կ'ուզէք այդ բառը գործածելով. չըլլա՞յ թէ...

— Իրար մի անցնիր, ընդմիջեց ոստիկանը. որ ... է բան, որ եւ է մարդու վերագրած չունինք առայժմ, թէեւ չեմ ըսեր թէ ինչ պիտի ընենք երբ խնդիրը յառաջանայ... դիւրութեամբ կարելի է ըսել որ Լէյտի Ջիլը պատճառ մ՝ ունէր Ալֆրէտ Ճէքինը մէջտեղէն վերցնելու համար. խոստովանեցաւ թէ տարիներ առաջ անոր հետ ամուսնացած էր եւ բնականաբար չէր ուզեր որ անիկա յարաբերութեան մէջ մտնէր այն մարդուն հետ որուն հետ երկրորդ անգամ ըլլալով ամուսնացած էր... բայց չենք կրնար ամբաստանել զինքը թէ թունաւորած է Ալֆրէտը. մենք կ'աշխատինք մեր կըցածին չափ տեղեկութիւն հաւաքել. Ալֆրէտ թունաւորուած էր...

Բժիշկը կարեց անոր խօսքը եւ ըսաւ.

— Ինծի նայէ բարեկամ, ես քու կարծածէդ աւելին գիտեմ. Ես յարաբերութեան մէջ մտայ — իմ հաշւոյս — ներքին նախարարութեան հետ եւ գիտեմ որ Թոյնը Ալֆրէտին բռնած էր տունէն չհնուած շաքարներու միջոցով զորս տուփի մէջ դրած՝ գրպանը կը պահէր... այս բարեկամդ ին — չո՞ւ Անգլիա եկաւ... որպէսզի յայտնութիւններ կատարէ այն ընկերութեան կողմէ զոր Ալֆրէտ կը ներկայացնէր այստեղ. այդ ընկերութիւնը յայտարարած է մեր թերթերուն մի — ջոցաւ թէ ինք կը հաւատայ կամ կը կասկածի — ինչպէս որ կ'ուզէք — որ Ճէքին մէջտեղէն վերցուած է մէկու մը կողմէ որ թշնամի էր ընկերութեան. շատ աղէկ. ի՞նչ գիտէք կամ չէ՞ք խորհած այն հաւանականութեան մասին որ շաքարը անոր տրուած կրնար ըլլալ այդ թշնամիներուն կողմէ. թերեւս անոնք գործակալ մը ունէին

— հաւանաբար կին մը — նաւուն վրայ. շաքարը ո՞վ տուաւ անոր. հաւանակա՞ն է որ Լէյտի Ջիլը որ պատահաբար հանդիպեցաւ Ճէքինին տասը կամ տասնըմէկ տարուան անյայտացումէ մը յետոյ — երբ զայն մեռած կը համարէր այլեւս — թունաւոր շաքար ունենար իր գրպանը. բոլորովին անիմաստ է ատիկա... բայց նկատի ունենալով ընկերութեան կասկածները, անիմաստ չպիտի ըլլար խորհիլ թէ իրենց թշնամիներուն կողմէ սարքուած էր ամէն ինչ... լաւ մտածեցէք...

— Որ եւ է թելադրութիւն ունի՞ս, հարցուց ոստիկանը կէս հեգնական. պատրաստ ենք ականջ տալու որ եւ է խորհուրդի, թելադրանքի կամ տեղեկութեան ...

— Գտէք այն մարդիկը որոնց հետ էր ան նաւուն վրայ, ըսաւ բժիշկը. անկարելի չէ. յետոյ նաեւ իր ուղեկիցները՝ Լիվըրփուլէն մինչեւ Լոնտոն գալէ առաջ ո՞րու հանդիպեցաւ, ինչո՞ւ Պրէտֆօրտ գնաց...

— Ատոնք բոլորը ըրած եմ արդէն, բժիշկ, պատասխանեց ոստիկանը. զանազան տեսակցութիւն ունեցայ շատ մը մարդոց հետ որոնք անոր հետ միասին ճամբորդած էին. խօսեցայ երկու շատ վստահելի անձերու հետ որոնք Ալֆրէտին ուղեկիցներն էին Լիվըրփուլէն մինչեւ Լոնտոն. վստահօրէն գիտեմ որ ժամանումէն անմիջապէս յետոյ չիտակ պանդոկ կ'երթայ, եւ սենեակ մը կը կ'արձանագրուի եւ սենեակ մը վարձէ ուր կը մնայ բաւական ատեն. գիտեմ թէ ժամը քանիին դուրս կ'ելլէ. կ'երեւայ թէ չիտակ Պրէտֆօրտ գացած է. տեղեակ եմ իր բոլոր շարժումներուն մինչեւ այն վայրկեանը երբ Լէյտի Ջիլ զինքը կը տանի Ջարլզ փողոցի բուժարանը... բայց անկէ եւ տրամադրելի եղքը, բան չենք գիտեր, ես բաներ մը յայտնելու...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 23 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2607 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԳՈՒՐԳՈՒՐԱՆՔ ԵՒ ՃԻԳ

— oo —

Անցեալ կիրակի, Հարեւանցի յիշեցուցինք տարրական պարտականութիւն մը,— Ճարժում մը, ճիգ մը, ոչ միայն մեր լեզուն խօսելու, այլ եւ անոր ոգին պահելու համար:

— «Մինչեւ իսկ թերթերու եւ գիրքերու մէջ դու՞ք չէ՞ք հանդիպիր բազմաթիւ թրքաբանութեանց, բառ թէ ասացուածք:

Մեր բանաստեղծներն անգամ, տակաւին չսորվեցան մոռնալ ջանն ու ջիկեարը, բաղն ու սիմրիւը:

... Ո՞վ պիտի կրնար պնդել թէ կարելի է անվթար պահել այս կամ այն լեզուին անհատականութիւնը, երբ ամէնէն հարազատ երգդ իսկ օտար բառերով թեւ կ'առնէ...»:

Այս առթիւ, Համարձակեր էինք օրինակ ցուցնել Թուրքը:

Աշաւասիկ նորութիւն մը եւս, այն կողմէն.— Սեպտ. 26ը Հռչակուած է «լեզուի մաքրութեան օր»:

Այդ օրը, բոլոր Թուրք թերթերը յօդուածներ պիտի հրատարակեն, առանց արաբերէն, պարսկերէն կամ ֆրանսերէն բառերու:

Հիմա բաղդատեցէք այս անհնարին ճիգը, խորթ եւ խառնիճաղանճ լեզու մը զտելու, ազգայնացնելու այս աշխատանքը, մեր անփոյթ եւ անկերպարան, ընդվզեցուցիչ ուղղութեան հետ: Այն ալ՝ յղկուած, մշակուած, ճկուն եւ հարուստ լեզուի մը հանդէպ:

Անոնք որ պատեհութիւն ունին օրը օրին եւ կանոնաւորաբար հետեւելու հայ մամուլին, անոնք միայն կրնան ըմբռնել այս կացութեան ամբողջ ողբերգութիւնը:

Տարը, մինչեւ անգամ քսան — երեսուն տարի առաջ Թուրքիայէն հեռացած գրող–բրողներ՝ տակաւին չեն կրցեր թօթափել թրքաբանութեան հետքերը, թէ բառերով եւ թէ բացատրութիւններով:

Նոյն իսկ այն սերունդը որ արտասահման անցաւ դեռ չկազմուած, ան ալ կը մատնէ խոր վարակումներ:

Անդին, Ամերիկայի մէջ, հետզհետէ կը խմորուի լեզու մը, անգլեւսաքսոն կնիքով:

Կարդացէք միայն թարգմանութիւնները եւ պիտի համոզուիք: (Օրինակ՝ Նիւ Եորքի դատավարութեան առթիւ խօսուած ճառերուն եւ առօրեայ քաղաքական լուրերու հայերէնը):

Ֆրանսայի համար դեռ կանուխ է, բայց ապահովաբար չպիտի ուշանայ խաթարումը, եթէ ամէն բան բախտին ձգուի:

Բայց միայն օտարաբանութիւնները կամ օտար միջավայրի ազդեցութիւնները չեն որ աւեր կը գործեն, կ'եղծեն ու կ'այլանդակեն արդի աշխարհաբարը:

Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա, Պալքաններէն մինչեւ Սուրիա ունինք անհամար գրողներ, որոնք իրենց ուզածին կամ գիտցածին պէս կը խաղան լեզուին հետ:

Եւ ունինք խմբագիրներ որոնք նոյնութեամբ գրաշարին կը յանձնեն զանոնք:

Բառեր խառնածին: Խօսքեր չղթայաչար, առանց հաստատծի կամ վերջակէտի: Նախադասութիւններ՝ 60ական թուականներէն մնացած: Կովկասեան հետքեր, որոնք ոչ հայկական են եւ ոչ ալ գիտական կամ գեղարուեստական, այլ բերնէ բերան «քլիշէ» դարձած:

Այս բոլորը կրնաք ժողվել բուռ–բուռ, նոյն իսկ խմբագրականներու կամ գլխաւոր յօդուածներու մէջ:

Անշուշտ չէք սպասեր որ փաստեր շարենք այստեղ:

Այդ աշխատանքն ալ կատարած ենք պարբերաբար, եւ պիտի շարունակենք, որքան թոյլ կուտան օրաթերթի մը պայմանները:

Եթէ այս ողբերգութեան մէկ մասը հետեւանք է տգիտութեան, միւսը հարկ է վերագրել արեւելեան հոգեբանութեան մը,— Առանկ ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ: Ո՞վ է հասկցողը, ո՞վ է հարցնողը...

Թող չվիրաւորուին մեր պատուարժան գրող–բրողները, եթէ յայտարարենք թէ այս երեւոյթը կը նշանակէ ոչ միայն անգիտութիւն կամ ապիկարութիւն, այլ եւ՝ ազգային արժանապատուութեան պակաս:

Ահա Փարիզ ենք եւ աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ:

Կրնա՞ք ցուցնել որ եւ է օտար մատուռականութիւն, որ հանդուրժէ իր սեփական լեզուի խաթարման, ամէն–չամէն գրիչներու անբարեխղճութեամբ:

Անոնք բազմազան միջոցներ ունին, լեզուի պահպանման եւ զարգացման համար:

Եւ սակայն, բազմաթիւ աչքեր կը հսկեն մինչեւ իսկ առօրեայ մամուլին վրայ, կը մատնանշեն թերացումները, կարգի կը հրաւիրեն մեղանչողները:

Իսկ մենք ի՞նչ ունինք այս բոլորին դիմաց, բայց մեր չարժուն պաշարէն, մամուլէն ու գիրքերէն:

Նոյն իսկ Երեւանը չար ոգի մը դարձաւ այս ճամբուն վրայ, առաջ խելօք նորութեան դիմաց հարիւր յիմարաբանութիւն հրապարակ նետելով: Այն աստիճան որ, կարելի չէ հասարակ լուր մը արտատպել, առանց թարգմանելու կամ վերակազմելու:

Մեր լեզուն ալ, տարագիր՝ մեզի պէս, ամէնէն առաջ կը կարօտի մեր խորունկ եւ գիտակից գուրգուրանքին:

Ճիգ մը, չարժում մը, զանելու համար անոր ալ արթուն պահակները:

Քիչ մը բարեխղճութիւն եւ ուշադրութիւն, տարրական նախանձախնդրութիւն մը եւ թեթեւ ճիգ մը պիտի բաւէին սահմանափակելու չարիքը:

Ոչ ուղեցոյցներ կը պակսին, ոչ ալ կենդանի օրինակներ:

Խմբագիր թէ յօդուածագիր պիտի զգան թէ քրէական յանցանք է գիտնալ եւ անհոգութեան տալ, կամ չգիտնալ ու չսորվիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞նչ ընել վտարուած օտարականները

Պ. Սթէֆան Լոզան, «Մաթէն»ի խմբագրապետը, կրկին յուզելով անբաղձալի օտարականներու խնդիրը, կ'ըսէ թէ նամակ մը ստացած է ռուսական նախկին դեսպան Պ. Մաքլաքովէն, այս հարցի մասին: Նախկին դեսպանը կը գրէ.

— «Առաջ կը բաւէր հրամայել որ հեռանայ յանցաւոր օտարական մը, կամ կարելի էր սահմանագլուխ առաջնորդել զայն: Այսօր անգործադրելի է այս միջոցը: Ինչո՞ւ համար: Որովհետեւ գրեթէ ամէն տեղ պարտաւորիչ վիզայի միեւնոյն դրութիւնը հաստատած են, երկիր մը մտնելու համար: Եթէ արտաքսեալը չունի վաւերացուած անցագիր մը, չի կրնար հեռանալ վտարող երկրէն: Անշուշտ կարելի է իր երկրին սահմանագլուխը առաջնորդել զայն: Բայց, ի՞նչ ընել եթէ իր սահմանագլուխը հասնելու համար, պիտի անցնի ուրիշ երկիրներէ: Պէտք է կնքուած վակոններու միջազգային պայմանագրութի՞ւն մը հաստատել: Կրնա՞ք ըսել թէ քանի կը նստի այդ»:

«*Մաթէն*» այս անպատեհութեան վրայ կ'աւելցնէ ուրիշ մը: Պատերազմէն ի վեր դժբախտներու նոր դասակարգ մը երեւան եկած է,— անոնք որ հայրենիք չունին կամ չեն կրնար վերադառնալ: Շատ խոշոր թիւ մը կը կազմէ անոնց համրանքը: Միայն Ֆրանսայի մէջ հարիւր հազարի մը կը հասնի: Առէք ռուս փախստականի մը պարագան: Մարդը յանցանք մը կը գործէ կամ սխալ մը կը վերագրեն իրեն: Կ'ազդարարեն որ հեռանայ Ֆրանսայէն: Մարդը չի կրնար, որովհետեւ ռուսական հողը արգիլուած է իրեն համար: Այն ատեն դատի կը քաշեն, իբրեւ անսաստող արտաքսման վճիռի մը եւ կը դատապարտեն: Բանտէն ելլելէ վերջ, իրեն կը հաղորդեն միեւնոյն վճիռը զոր միշտ չի կրնար գործադրել: Այս անգամ կը դատապարտեն յանցանքի կրկնութեան համար: Եւ խաղը կը շարունակուի անվերջ: (Ինչպէս Հայերու համար): Գիտէ՞ք ինչ կ'արժէ պետութեան համար այս բոլորը: Վերջերս ուսումնասիրութիւն մը հրատարակուեցաւ «Պատժական Իրաւունք» հանդէսին մէջ, ուր կը պատմուի թէ արտաքսեալ մը 29 անգամ դատապարտութիւն կրած է, իբրեւ անսաստող վտարման հրամանագրի: Մարդը ինը տարի եւ 8 ամիս բանտ պառկած է, 28,368 ֆրանքի նստելով պետութեան վրայ:

Այս իրողութիւնները պարզելէ յետոյ, «Մաթէն» կ'առաջարկէ հաստատել աշխատանքի գաղութներ կամ բանակատեղիներ, ուր փոխադրուին այն բոլոր օտարականները որոնք արտաքսման դատապարտուած ըլլալով, չեն կրնար հեռանալ Ֆրանսայէն եւ վերադառնալ իրենց սեփական երկիրը:«Ֆրանսա բաւական մօտաւոր կամ հեռաւոր կղզիներ ունի, բաւական հող Ափրիկէի մէջ կամ այլուր, կազմակերպելու համար աշխատանքի գաղութներ»:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Լեհաստան առաջին եւ առաւ իր բանաձեւը

Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, լեհական ներկայացուցիչը տեղի տալով մասնաւորապէս Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ճնշումներուն, ետ առաւ իր բանաձեւը, փոքրամասնութեանց հարցի մասին:

Օրակարգը՝ նախորդ օրուան նիստին շարունակութիւնն էր: Պուլկարական պատուիրակը ընդունելով հանդերձ Լեհաստանի օրինաւոր պահանջը, կանխահաս գտաւ միջազգային խորհրդաժողովի առաջարկը եւ յայտարարեց թէ պէտք է պահպանել դաշնագիրներու համաձայն փոքրամասնութեանց տրուած իրաւունքները: Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ փոքրամասնութեանց խնդիրը էապէս եւրոպական հարց մըն է եւ աւելորդ է ամբողջ աշխարհի վրայ տարածել զայն: Անգլիոյ ներկայացուցիչը բացատրեց թէ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ դաշնագիրները որքան պարտականութիւններ, նոյնքան ալ իրաւունքներ կը տրամադրեն: Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը 1929ին գումարուելով Մատրիտի մէջ, յստակօրէն այն կարծիքը յայտնած էր թէ փոքրամասնութեանց դաշնագիրները չեն ձգտիր տիեզերական կարգադրութիւն մը հաստատել. անոնց գլխաւոր նպատակն է լուծել յատկապէս Եւրոպայի վերաբերեալ հարցեր: Հետեւաբար, արդարացուցիչ պատճառ մը չկայ ամբողջ աշխարհի համար գործադրելու զայն, որովհետեւ այդ պարագային դժուարութիւններ պիտի ծագին հոն ուր չկան:

Ինչ կը վերաբերի միջազգային խորհրդաժողովի առաջարկին, Մեծն Բրիտանիա սկզբունքով հակառակ չէ, բայց պէտք է վստահ ըլլալ յաջողութեան մասին:

Յետոյ խօսք առաւ իտալական պատուիրակը, շեշտելով թէ խնդիրը պէտք է քննուի շահակից պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին միջեւ:

Ֆրանսայի պատուիրակը երկար ճառ մը խօսեցաւ, սուր ակնարկներ ուղղելով Լեհաստանի: Ըսաւ թէ Ֆրանսայի դիրքը հիմնուած է Ուրնանի հետեւեալ տեսութեան վրայ.— «Ի՞նչ է ազգը: Յիշատակը՝ միասին կատարուած մեծ գործերու եւ նորեր կատարելու կամքը»: Ենթադրենք թէ հրաշքով մը բոլորս համաձայնեցանք միջազգային խորհրդաժողով մը գումարելու, որպէսզի քննենք փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան խնդիրը: Կը մտածէ՞ք թէ օրուան այս ժամուն այդպիսի խորհրժողով մը ի՛նչ շփոթութիւն պիտի պատճառէ:Բուն իսկ Եւրոպայի հիմերն են որ փորձութեան պիտի ենթարկուին: Փոքրամասնութեանց համար չկան ընդհ. պարագաներ, այլ կան միայն մասնաւոր պարագաներ: Ատոր համար էր որ 1919ին եւ 1920ին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ պայմանագիրներ շինուեցան կարգ մը պետութեանց համար, եւ չկազմուեցան ուրիշներու համար: Երբեք միտքէ չէ անցած տեսակ մը նուիրապետութիւն հաստատել ժողովուրդներու, պետութիւններու միջեւ: Դաշնագիրներու տրամադրութիւնները միշտ իրենց ընդհանուր ձեւին մէջ մնալու սահմանուած չեն: Զանոնք ստորագրող պետութեանց, Ա. Դ. խորհուրդին կ'իյնայ քննել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

Անուելի աղէտ մը Ճափոնի մէջ

»»»· ·«««

18 ՔԱՂԱՔՆԵՐ ՎՆԱՍՈՒԱԾ, 1280 ՄԵՌԵԱԼ, 3840 ՎԻՐԱՒՈՐ, 503 ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Երկար ատենէ ի վեր չտեսնուած մրրիկ մը սեպտեմբեր 21ին ահ ու սարսափ, մահ ու աւեր ցանեց Ճափոնի մէջ: Վնասուեցան 18 քաղաքներ, իսկ ճարտարագործական կեդրոն մը, Օզակա գրեթէ ամբողջովին կործանեցաւ: Առաջին օրուան հաշիւներուն համաձայն, մեռած էին 1280 հոգի, վիրաւորուած՝ 3840, անհետացած 503: Մեռեալներուն գրեթէ կէսը մանուկներ են, իսկ 1067ը՝ Օզականքաղաքէն: Աւելի քան երկու հազար տուներ եւ 720 առեւտրական շէնքեր բոլորովին կործանեցան: Անպատսպար կը մնան 200,000 հոգի: Բանակը շարժման մէջ դրուեցաւ, օգնութեան հասնելու համար աղէտեալներուն:

Աղէտին ամէնէն սհաւոր պարագան կը կազմէ բազմաթիւ մանուկներու եղերական մահը՝ դպրոցներու փլատակներուն տակ՝ Փոթորիկը պայթեցաւ երբ տղաքը դաս կ'առնէին եւ 87 դպրոցներ կործանեցան: Փլատակներուն տակ մնացած մանուկներու թիւը կը հաշուեն 421 հոգի: Շփոթութիւնը այնքան մեծ էր որ կարելի չեղաւ անմիջապէս օգնութեան հասնիլ այս դժբախտներուն:

Բազմաթիւ նաւեր ցամաք նետուեցան մրրիկի պահուն, որ պայթեցաւ Ճափոնի սրտին վրայ, ուժանակի հսկայական հանքի մը ուժգնութեամբ: Հովին արագութիւնը կը հասնէր ժամական 75 մղոնի: Հեռագրի եւ հեռախօսի բոլոր հաղորդակցութիւնները կտրուեցան աղէտեալ վայրերուն եւ Ճափոնի մնացեալ մասերուն միջեւ, իսկ Օզակա քաղաքը թաղուեցաւ մութին մէջ: Միայն այս քաղաքին վնասը 70 միլիոն տոլար կը հաշուեն: Այս հաշիւը, ինչպէս եւ զոհերուն թիւը անտարակոյս պիտի աւելնայ, երբ կացութիւնը պարզուի:

Մրրիկը քանդեց նաեւ հինգ օդակայաններ, ոչնչացնելով 20 օդանաւեր: Կործանեցաւ նաեւ հռչակաւոր մեհեան մը, Ֆուքուրա, որ ունէր հինգ յարկ բարձրութիւն: Տասնըմէկ հոգի մեռան փլատակներուն տակ:Փոթորիկին յաջորդեց տեղատարափ անձրեւ մը, ողողելով անհամար տուներ:

Բիւզանդագէտներու Համաժողովը

»»»· ·«««

ՖԻԼԻՊԷ, 18 սեպտեմբեր (*Յառաջ*). — Բիւզանդագէտներու համաժողովը, որ գումարուեցաւ Սոֆիայի մէջ, 16 սեպտեմբերին փակուեցաւ: Համագումարի վերջաւորութեան, բիւզանդագէտները այցելեցին Ֆիլիպէ: Այդ առթիւ, Ֆիլիպէի քաղաքապետութիւնը նաշ մը տուաւ հիւրերուն: Այս հացկերոյթի ընթացքին առիթ ունեցայ տեսակցելու, «*Յառաջ*»ի անունով, օրիորդ Սիրարփի Տէր Ներսէսեանի հետ, որ ամերիկեան համալսարանի մը կողմէ կը մասնակցէր համագումարին: Օրիորդին կարծիքով, յաջորդ ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հռոմի մէջ, իսկ անկէ վերջ՝ Սուրիա: Օրիորդ Տէր Ներսէսեան կարդացած է ուսումնասիրութիւն մը ձեռագրի մը մասին զոր գտած է «Մորկըն» գրադարանին մէջ (Ամերիկա) եւ որ մինչեւ այժմ անյայտ կը մնար: Ձեռագիրը յունարէն է ու յատուկ է Արգարի յայտնութեան: Համագումարի ընթացքին կարդացուած բոլոր ուսումնասիրութիւնները պիտի ամփոփուին հատորի մը մէջ: Փրոֆ. Պալշ իր ուսումնասիրութեան մէջ յիշած է նաեւ հայկական ճարտարապետութիւնը:

Համագումարին կը մասնակցէր նաեւ փրոֆ. Կռէկուառ (Պելճիքա) որ հայասէր մը եղած է, «Ֆլամպօ»ի հրատարակիչն է եւ որ այժմ հայերէն կը սորվի:

Ֆրանքին գինը պահելու համար

Ելմտական նախարարը դահլիճին ներկայացուց գրքոյկի մը նախագիծը, իբրեւ պատասխան այն պայքարին որ կը մղուի ֆրանքին գինը կոտրելու համար: Եթէ այս պայքարը շարունակուի, ելմտական նախարարը դատական նախարարին աջակցութիւնը պիտի խնդրէ, զայն զսպելու համար:

⁂ Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, զբաղեցաւ ապրուստի սղութեան խնդրով: Այս առթիւ լսեց Պ. Տումէրկի նախագիծը՝ սահմանադրական բարենորոգմա մասին: Քննուեցան նաեւ կարգ մը ծրագիրներ՝ գործազրկութեան մասին:

Շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, Սեպտեմբեր 15ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 326,127, որոնց 255,413ը այր, 70,714ը կին, այսինքն 2894 պակաս նախորդ շաբթուան վրայ: Մէկ նահանգին նպաստընկալ գործազուրկներուն թիւն էր 157,781, այսինքն 320 աւելի նախորդ շաբթուան վրայ. իսկ միայն Փարիզի մէջ՝ 87,958:

Լինտպէրկի պզտիկին առեւանգիչը ձերբակալուած

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Գերմանացի մը, Պրունօ՝ Հաուփթմանն, իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը Լինտպէրկի երախային, որ անհետացաւ 1932ին: Վրան գտնուեցաւ 13,750 տոլար, որ կը կարծուի թէ մնացորդն է իր շորթած 50,000 տոլարին: Ամբողջ Ամերիկան հեւ ի հեւ կը սպասէ քննութեան ելքին: Ստուգուած է որ ամբաստանեալը սեղանաւորական գրասենեակ մը բացած էր, 50,000 տոլարի փրկանքը գանձելէ յետոյ: Ոստիկանութիւնը բաղդատեց Լինտպէրկի ղրկուած սպառնագրին գիրը՝ ամբաստանեալին ձեռագրին հետ եւ յարեւնման գտաւ: Ամբողջ քառասուն ժամ Հաուփթմանն ուրացաւ ամէն բան: Այն ատեն գաղտնի ոստիկան մը իր առանձնասենեակը տարաւ զայն, «զրոյց» ընելու համար: Երբ դուրս ելան, ամբաստանեալը ցնցուած էր եւ կուլար:

300 Իտալացի սպաներ Ալպանիոյ համար

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ իտալական զինուորական պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանայ 300 սպաներէ, անձամբ ընտրուած՝ Պ. Մուսոլինիի կողմէ, մօտերս Ալպանիա պիտի հասնի, առժամապէս գրաւելու բոլոր կարեւոր դիրքերը:

Այս ձեռնարկը հետեւանք է վերջերս Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութեան:

»»»· ·«««

ՄՋԿԻԹ ՄԸ ՕԴԸ ԵԼԱՒ Սէմլինի Տուպնիցա գիւղին մէջ (Եուկոսլավիա), դժոխային մեքենայի մը պայթումով: Մինարէն, որ 50 ոտք բարձրութիւն ունէր, գետին տապալեցաւ ջարդ ու փշուր: Մզկիթը նոր շինուած էր:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ հինգերորդ խորհրդաժողովը պիտի գումարուէր Պելկրատի մէջ, բայց Եուկոսլավիա հաւանութիւն չյայտնեց: Յետոյ որոշուեցաւ Պոլսոյ մէջ գումարել: Եուկոսլավիա այս անգամ ալ մերժեց պատուիրակութիւն ղրկել, ուստի ժողովը յետաձգուեցաւ անորոշ ժամանակով:

ԺԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

21.— ՓՈՒԱՆՔԱՐԷ ԿԸ ԿԱՏՂԻ, ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆ ԿՈՒԼԱՅ...

Հնդկաստանի նախարարին հրաժարումէն յետոյ, լորտ Քըրզըն դարձեալ իր ափին մէջ առաւ Մերձաւոր Արեւելքի խնդրին կարգադրութիւնը:

Մարտ 16ին անիկա իր բնակարանին մէջ ընդունեց Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի կառավարութեանց ներկայացուցիչները եւ յայտնեց անոնց որ եթէ հաւանէին զինադադարի մը առաջարկին, այն ատեն Անգլիա պարպել պիտի տայ Անատոլուն:

Մարտ 22ին արտաքին նախարարը Փարիզ գնաց Փուանքարէին հետ խորհրդակցելու համար: Դաշնակիցները պիտի համոզէին Թուրքիան որպէսզի զինադադար առաջարկէր Յունաստանին, պայմանաւ որ այս վերջինը ոչ-րոշ զիջումներ ընէր Սեվրի դաշնագիրէն. օրինակ, Յունաստան պիտի հրաժարէր Իզմիրէն, պիտի կրճատէր իր զինուորական ուժերը Նեղուցներու գօտիին մէջ, պիտի հաւանէր Թրքական բանակին յաւելման եւ պիտի ընդունէր Արեւելեան Թրակիան կիսել Թուրքերուն հետ:

Յունաստան համամիտ էր այդ ծրագրին, սակայն Էնկիւրի մերժեց այդ պայմաններով զինադադար կնքելու առաջարկը: «Փոքր Ասիան չորս ամիսէն ամբողջովին պարպելու խոստում տուէք, այն ատեն զինադադար կ'ընդունիմ», պատասխանեց Մ. Քէմալ:

Դաշնակիցները վճռապէս մերժեցին այդ պայմանը: Բանակցութիւնները տեւեցին չորս ամիս: Արդէն ամառ էր, Անատոլուի ձիւները սկսած էին հալիլ. ի՞նչ պիտի ընէր յունական բանակը եթէ Թուրքերը յարձակէին: Այդ միջոցին էր որ լորտ Քըրզըն ծանրապէս հիւանդացաւ եւ արտաքին նախարարութիւնը ժամանակաւոր յանձնուեցաւ լորտ Պալֆըրին:

Յուլիսին՝ Ֆրանսացիները թելադրեցին կրկնել վերոյիշեալ առաջարկները Թուրքերուն եւ հրաժարիլ այն պայմանէն որուն համաձայն «զինադադարը պէտք էր կնքուէր՝ բանակցութիւններէն առաջ»:

Այդ թելադրութիւնը հազիւ Աթէնք հասած էր, երբ Կոստանդին թագաւորը Իզմիրէն Թռաքիա փոխադրեց երկու զօրաբաժիններ եւ յայտնեց թէ Պոլիսը գրաւելու նպատակ ունէր:

Դաշնակիցները պատասխանեցին որ եթէ Յունաստան այդ տեսակ արկածախնդրութեան մը մէջ նետուէր, իրենք պիտի դիմադրէին «զէնքի ուժով»: Հետեւաբար Կոստանդին ըմբոստացաւ հրաժարիլ «ձեռնարկէ մը զոր կրնար դիւրաւ իրականացնել»: Եթէ դաշնակիցները արգելք չհանդիսանային, Յունաստան այդպիսով պիտի վերարծարծէր իր բանակին կորովը եւ աւելի ուժեղ դիրք պիտի ունենար ապագայ բանակցութիւններուն մէջ, գրեց կուտայ Նիքըլսըն:

Լոյտ Ճորճ անարդար գտաւ դաշնակիցներու այդ քայլը եւ օգոստ. 5ին խորհրդարանին մէջ արտասանեց հետեւեալ բառերը.

— «Քէմալականները հաշտութիւն չպիտի ընդունին որովհետեւ, կ'ըսեն անոնք, զինադադարի գոհացուցիչ պայմաններ չեն առաջարկեր իրենց: Մինչդեռ մենք, անհրաժեշտ չենք գտներ որ Յոյները պատերազմը շարունակեն իրենց ամբողջ ուժով: Թոյլ չպիտի տանք որ այս անտոյգ կացութիւնը յաւիտենապէս տեւէ: Քէմալականները հաւատացած են թէ այս փոքրիկ երկիրը որ անսպառ աղբիւրներ չունի եւ որուն զաւակները կը կռուին տասը, տասներկու տարիէ ի վեր, վերջ ի վերջոյ պիտի պարտուի»:

Նիքըլսըն կը բացատրէ թէ հակառակ կարգ մը շրջանակներու կարծիքին, Անգլիոյ վարչապետին բառերը չէին որ փութացուցին Քէմալականներու յարձակողականը: Մուսթաֆա Քէմալ պատրաստութիւն տեսաւ այն վայրկեանին երբ Կոստանդին ետ կանչեց իր երկու զօրաբաժինները:

Պատերազմը սկսաւ օգոստոս 18ին: Ամսուն 26ին յունական բանակը յուսահատօրէն կը նահանջէր, իսկ Թուրքերը դէպի Իզմիր կը յառաջանային՝ արիւն ու աւերակ սփռելով իրենց ճամբուն վրայ:

Տասնըհինգ օր տեւող ճակատամարտէ մը յետոյ Անատոլուի դաշտերուն մէջ կը տեսնուէին միայն յոյն զինուորներուն դիակները:

×

Սեպտեմբեր 15ին անգլիական դաշնակից նիստ մը գումարեց: Կացութիւնը վտանգաւոր էր: Դաշնակիցները Նեղուցներու գօտիին մէջ քէմալական ուժերէն բաժնող պատուարը — Հելլէնական բանակը — ջախջախուած էր: Քանի մը օր եւս ու դաշնակիցներու բանակը պիտի ճակատէր Թուրքերուն հետ:

Սեպտեմբեր 14ին Փուանքարէ հաւանած էր Մուսթաֆա Քէմալին ազդարարութիւն մը հեռագրելու անհրաժեշտութեան: «Կազին իրաւունք չունէր բռնաբարելու Նեղուցներու շրջանը»: Դաւհլիճը համաձայն էր դիմադրելու Թրքական բանակին, եթէ անիկա փորձէր գրաւել Վոսփորն ու Տարտանէլը: Լորտ Քըրզըն չէր հաւատար թէ Քէմալ կը համարձակի կրակել դաշնակից ուժերուն վրայ: Եւ սակայն անգլիական կառավարութիւնը ուզեց կանխել դէպքերը: Հեռագիրներ ուղարկուեցան Դաշնակից կառավարութիւններուն, գաղթավայրերուն եւ Պալքանեան մայրաքաղաքները, «որպէսզի բոլորն ալ պատրաստ գտնուին հաւանական վտանգի մը պարագային, զէնքի ուժով դիմադրելու»:

Սեպտեմբեր 16ի շաբաթ օրը Լորտ Քըրզըն գիւղ գնաց հանգստանալու համար: Նոյն օրը՝ Ուինսթըն Չըրչիլ որ գաղթային նախարարն էր եւ ընդհանրապէս համակրելի էր դահլիճին Թրքատեաց անդամներուն, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

— «Նեղուցներու տեւական ազատութիւնը կենսական է բրիտանական կառավարութեան համար: Անօգուտ եւ վտանգաւոր պիտի ըլլար դիւանագիտական գործունէութեան մը ապաւինիլ, նկատի ունենալով որ Քէմալականներու պահանջները չափազանցուած են: Համապատասխան ուժ պէտք է տրամադրել նեղուցները՝ թրքական յարձակումի մը դէմ պաշտպանելու համար: Բրիտանական կառավարութիւնը հրաւիրած է գաղթավայրերն ու օտար պետութիւնները որպէսզի բաւականաչափ ուժ տրամադրեն պաշտպանելու համար այն շահերը որոնց համար անհաշիւ զոհողութեանց յանձնառու եղած են անցեալին: Կառավարութիւնը մտադիր է անմիջապէս ուժեղացնել Սըր Չարլզ Հէրինկթընի տրամադրութեան տակ գտնուող բանակը եւ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմը հրաման ստացած է որ եւ է ձեւով արգիլելու համար թրքական ոտնձգութիւն մը չէզոք գօտիէն ներս կամ յարձակում մը եւրոպական ցամաքամասին վրայ»:

Այս յանդուգն ու յաղթական եղելութին պատիւը կը պատկանի Լոյտ Ճորճին եւ մանաւանդ Չըրչիլին, կ'ըսէ Նիքըլսըն:

Երբ Քըրզըն Լոնտոն վերադարձաւ երկուշաբթի առտու, «զարմանքով» կարդաց զեկոյցին բովանդակութիւնը: Անիկա Ֆրանսայի հետ խզում կը նշանակէ, մտածեց ան: Իսկապէս իր նախազգացումը խարած էր զինքը:

Չըրչիլի զեկոյցը չափէն աւելի կատղեցուցած էր Փուանքարէն որ չէր ուզեր խաղալիկ ըլլալ Լոյտ Ճորճի ձեռքը: Հետեւաբար առանց ժամանակ կորսնցնելու, հեռագրեց Պոլսոյ ֆրանսական ներկայացուցիչին ետ կանչելու համար Տարտանէլի բրիտանական ուժերուն աջակցելու նպատակով ղրկուած ֆրանսական զօրագունդը:

Համի կառավարութիւնը արդէն երկու օր առաջ Մուսթաֆա Քէմալին յայտնած էր Իտալիոյ չէզոքութիւնը: Ուրեմն հազիւ երեք հարիւր հոգինոց անգլիական ուժ մը պիտի դիմադրէր Մ. Քէմալին: Այս վերջինը՝ Չըրչիլի զեկոյցէն յետոյ, հրաժարած էր Տարտանէլի վրայ յարձակում գործելու ծրագիրէն եւ կը յառաջանար դէպի Նիկոմիդիա:

Սեպտեմբեր 20ին Լորտ Քըրզըն Փարիզ անցաւ: Հազիւ այնտեղ հասած էր, երբ Ռումանիոյ դեսպանին մօտ ուղարկեց իր քարտուղարներէն մէկը, հարցնելու համար թէ Ռումանիան զինուոր պիտի տրամադրէ՞ր Անգլիացիներուն: Դեսպանը ոչ մէկ յանձնառութիւն տուաւ, բայց այդ խօսակցութեան ընդհանուր ոգին տեղեկացուց ֆրանսական կառավարութեան:

Փուանքարէի զայրոյթը այլեւս սահման չունէր, ուրեմն Անգլիան կը մտածէր Փոքր Համաձայնութեան մէկ անդամին:

Առաջին տեսակցութեան, Լորտ Քըրզըն կարուկ նախադասութիւններով ամփոփեց այն անհաւատարմութիւնը զոր Ֆրանսան ցոյց տուած էր երկու տարիէ ի վեր. այդ դաւաճանութեան վերջին ապացոյցն էր բրիտանական բանակին լքումը՝ Տարտանէլի մէջ: Փուանքարէ անպատասխանի չձգեց այդ յարձակումը:

— «Անոր ձայնը չոր էր, բառերը հատու, իսկ նախադասութիւնները՝ պոռոտ պատճէններ: Քըրզընի մատները կը դողային սեղանին կանաչ ծածկոցին վրայ, ալ չէր կրնար տանիլ: Ոտքի ելաւ եւ դողդոջուն քայլերով քովի սենեակը անցաւ: Անոր հետ էին իր քարտուղարները ու Փարիզի անգլիական դեսպանը՝ Լորտ Հարտինճ: Բազկաթոռին մէջ ինկաւ. Լորտ Հարտինճի թեւէն բռնեց — «Չարլի՛», ըսաւ անոր, չեմ կրնար տանիլ այս սարսափելի մարդը, չեմ կրնար, չե՛մ կրնար ...»

Ու Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը ԼԱՑԱՒ ԼԱՒ:

Բանակցութիւնները վերսկսան շնորհիւ Իտալիոյ ներկայացուցիչ՝ կոմս Սֆորցայի ջանքերուն:

Որոշուեցաւ որ Պոլսոյ անգլիական ներկայացուցիչը՝ զօրավար Հարինկթըն իր ֆրանսացի պաշտօնակիցին հետ Մուտանիա երթայ եւ տեսակցի Մուսթաֆա Քէմալին հետ, որպէսզի Թրքական բանակը չյառաջանայ որոշ գիծէ մը անդին: Լորտ Քըրզըն Լոնտոն վերադարձաւ. չորս կողմէն շնորհաւորեցին զինքը:

Կը կարծուէր թէ տագնապը անցած էր այլեւս:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

"ՄԵԾ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ ՈՐ ԿՈՒԳԱՅ...,,

Եթէ գիրքին վերջաբանին հասնինք եւ ընդունինք ու խուրացնենք, անշուշտ, ինչ որ կը հաստատուի հոն, ըստ Պարոն Ժաք Տիւպուանի, հեղինակը գիրքին, մխրճուած ենք արդէն «մեծ յեղաշրջումին» մէջ: Քանի որ, տրամաբանութեամբն ու եզրակացութեամբը Պարոն Տիւպուանի, դրամը արժէքէ կ'իյնայ օրէ օր, սնանկութիւնները կը բազմանան, պիւտճէները հազիւ հաւասարակշռուած՝ վերստին կ'անհաւասարակշռուին, ու եւայլն, եւայլն...:

Առէք Պղատոնը, թոյլ տուէք որ յոյն իմաստասէրը ծնած ու ապրած ըլլայ շատ, շատ դարեր առաջ, մինչեւ իսկ Ցիսուս Քրիստոսէ ալ շատ առաջ, հասէք մեր օրերը, միշտ թղթատելով պատմութիւնը, բայց մանրակրկիտ աննտեսագիտականը, պիտի նկատէք որ, քիչ չէ թիւը անոնց — տնտեսագէտ, ընկերաբան թէ փիլիսոփայ, — որոնք դժգոհ «ընկերային անարդարութիւն» բառածէն՝ եկած են կերտելու տարբեր կեանք մը: Գաղափարականացած կեանք մը՝ արդարութեան, հաւասարութեան հիմունքներով: Կեանք մը՝ ուր անհետացած, սրբուած կ'ըլլայ թշուառութիւնը: Ուր մարդկութիւնը չի գիտնար թէ՝ ի՞նչ կը նշանակեն չքաւորութիւն, զրկանք, անօթութիւն, մերկութիւն, եւայլն, եւայլն:

Պ. Ժաք Տիւպուանի գիրքը նոյնպէս, արդիւնաբերութիւնը այս տարուան, մեզի կը հրամցնէ նոր կեանք մը, լի երջանկութեան բոլոր շնորհներով:

Ու եթէ դարերու կերտած աշխարհներէն յետոյ, կը գտնէք որ Պ. Ժաքին անթերի ու կատարեալ է, աւելի լաւ:

Այն ատեն, ինչ մեծ աղբիւր մխիթարութեան, անվհատութեան եւ քաջալերութեան՝ բոլոր այն մահկանացուներուն համար, որոնք, բանուոր, արհեստաւոր, արուեստագէտ թէ առեւտրական, ակամայ զատապարտուած իրենց ապրուստը չկարենալ ճարելու, կորսնցուցած են գրեթէ դեռ եւս տոկալու ամէն յոյս, եռանդ եւ կորով:

Հանգստաւէտ եւ դրախտավայել կեանքը զոր մեզի կը պատրաստէ Պ. Ժաքի յեղափոխութիւնը, պիտի այլեւս չճանչնայ գին, արժէք, դրամ, հաշիւ, շահ, վարկ, եւայլն:

Ու մանաւանդ, խօսքալ այդ աշխարհին մէջ, առատութիւնը այլեւս թշուառութիւն չէ որ պիտի յառաջ բերէ:

Եւ մարդկութիւնը այդպիսի յեղաշրջում մը երբեք տեսած պիտի չըլլայ:

Պիտի եղէք առարկելու զուցէ որ, այս աշխարհը, այն որ պատրաստուելու վրայ է, ըսել կ'ուզեմ, համայնավար Ռուսիայէն տարբերութիւն մը չունի:

Ու պիտի աւելցնէք որ, ըստ հեղինակին ենթադրութեան այս ալ, համայնավարական վարչաձեւը կը չարչարէ խիղճերը, մարդիկը տխմար միաձեւութեան մը մէջ կը նետէ, կը ստեղծէ այնպիսի ընկերութիւն մը, որուն մէջ զօրաւորը պարտի աշխատիլ տկարին համար, ջանասէրը՝ ծոյլին համար, ճարտարը անճարին համար, ուր ամէն ոք մերկացուած է անհատականութենէ: Ու այսպէս յառաջ — չարաչար գիտողութիւններ:

Կը կարծէ՞ք թէ Պ. Ժաք Տիւպուա կ'ընդունի ձեր այդ քննադատութիւնները: Ամենեւին: Անոնք ի զօրու են այն քաղաքակրթութիւններուն համար, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին միայն 4000 քալորի մէկ օրուան եւ մէկ բնակիչի համար:

Հեղինակն ալ կարդացած է, ինչպէս դուք, ես, Ռուսիոյ թշուառութեան նկարագրութիւնը: Բայց ան իր սեփական աչքերով տեսած է, եւ ոչ թէ կարդացած, թշուառութիւնը Պերլինի, կեդրոնական Եւրոպայի:

Ինչպէ՞ս, այն ատեն, ներողամիտ չըլլալ Ռուսիոյ: Երկիր մը դեռ նոր ելած հին քաղաքակրթութենէն: 2000 — 4000 քալորիի քաղաքակրթութենէն:

Արդի Ռուսիոյ օրինակով համեմատ իսկ չենք կրնար ընել այն աշխարհին զոր Պ. Տիւպուա կը կառուցանէ: Ռուսերը դեռ երկար ճամբայ ունին կտրելիք հոն հասնելէ առաջ: Իսկ ատոր համար, դեռ շատ մը տարիներու պէտք ունին:

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԱՐԴԻ ՌՈՒՍ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ա.

Այս ուսումնասիրութիւնը յաւակնութիւն չունի տալու ռուս ժամանակակից թատրոնի ամբողջ պատմութիւնը. ան պիտի ներկայացնէ միայն ռուս թատերական արուեստի նորագոյն դպրոցները, անոնց ծագումն ու զարգացումը եւ բաղդատական գեղեցկագիտութիւնը, այսինքն պիտի սահմանափակուի այն մարզին մէջ ուր Ռուսիա կը ներկայանայ առաջապահ մը:

Արդի թատրոնի հսկայ աշխատանոցն է արդարեւ Ռուսիան ուր թատերական արուեստը ցեղային բնազդի մը արտայայտութիւնն է, հոգեկան անունը հարիւր միլիոնի հասնող երիտասարդ ժողովուրդի մը:

Սթանիսլաւսքի, «Արթիսթիք Թատրոն»ի հիմնադիրը, խորհրդանշանով մը կը պատկերացնէ այդ ցեղային բնազդը, խօսելով մուժիկի մը մասին որ տարին անգամ մը Մոսկուա կուգայ իր թատրոնի ներկայացումներուն:«Սովորաբար քրոջս տունը կ'իջնէր ան, կը քակէր ծրարը, կը հագնէր դեղին մետաքսեայ շապիկ մը՝ ժամանակի ընթացքին պղտիկցած, թաւիշէ լայն տափատ մը, զոյգ մը նոր կօշիկներ. խնամքով կը իւղոտէր մազերը եւ տունէն կուգար ճաշելու: Երջանիկ ժպիտով մը ... երկիւղածօրէն սեղան կը նստէր, անձեռոցը վզին շուրջը կապելով: Չէր ուտեր, կարծես թէ կը հաղորդուէր ...:Ներկայացումի ընթացքին փոխն ի փոխ կը կարմրէր ու կը տժգունէր յափշտակութենէն եւ յուզումէն: Երբ ներկայացումը կը վերջանար, քնանալու անկարող՝ ժամերով կը քալէր Մոսկուայի փողոցներուն մէջ, դատաւորելու համար իր տպաւորութիւնները ... Մեր ամբողջ խաղացանկը տեսնելէ ետքը, կը ծալէր, մինչեւ յաջորդ տարին, մետաքսեայ շապիկը եւ ուրցիկ տափատը, կը ծրարէր նոր կօշիկները եւ վերստին հագնելով գոր-ծաւորի զգեստը, կը վերադառնար իր գիւղը: Եւ քիչ ժամանակ ետքը մեզի կը հասնէին իմաստասիրական բաղմաթիւ նամակներ, որոնց մէջ ան կը շարունակէր որոճալ Մոսկուայէն տարուած տպաւորութիւնները»:

Այս գիւղացին բացառութիւն մը չէ, այլ ռուս ժողովուրդին հարազատ ներկայացուցիչը, անոր թատերական բնազդին խորհրդանշանը:

×

Թէեւ ուշ կը սկսի ռուս թատերական կեանքը, 1756ին, երբ կը հիմնուի Փեթերպուրկի մէջ մնայուն առաջին թատրոնը Եղիսաբէթ կայսրուհիին օրով, բայց ան կը զարգանայ արագընթաց թափով մը, շնորհիւ այն քաջալերութեան զոր կը ստանար արքունիքէն եւ այն համակրութեան զոր կը վայելէր ռուս ազնուապետական դասակարգի մօտ:

Սակայն շահեկան չէ մեզ համար այս շրջանը որ կ'երկարի մինչեւ Սթանիսլաւսքի, որովհետեւ Արեւմուտքէն ներածուած թատերական արուեստն է ան, օտար՝ ցեղին հանճարին:

Ռուս թատրոնի վերածնունդը կը սկսի 1888ին, երբ Սթանիսլաւսքի կը կազմէ Արուեստի եւ Գրականութեան Ընկերութիւնը, որ պիտի համախմբէ դերասաններ, երաժշտագէտներ, նկարիչներ, դրագէտներ եւ գիտուններ, իբրեւ գլխաւոր նպատակ ունենալով ռուս թատրոնի վերանորոգումը: Արդարեւ 1898ին Սթանիսլաւսքի կը հիմնէ Արթիսթիք թատրոնը որ հետեւողութեամբ Մայնինկընի՝ Գերմանիոյ մէջ եւ Անթուանի՝ Ֆրանսայի մէջ, պիտի փորձէ վերադարձ մը դէպի ճշմարտութիւն, դէպի կեանքը: «Մենք կը բողոքէինք խաղալու հին ձեւին դէմ, թատերականութեան, կեղծ յուզողականութեան, ճարտասանական ոճին, անճաշակութեան, ակըջոտի եւ բեմադրութեան պայմանադրութեան ... եւ խաղացանկի՝ միջակութեան դէմ»:

Արթիսթիք թատրոնի բեմադրութիւնը պիտի ըլլայ հարազատ արտայայտութիւնը միջավայրին, արտաքին կեանքին: Ու այս արտաքին ճշմարտութիւնով բեմադրիչը պիտի թափանցէ ու հասնի ներքին ճշմարտութեան, ներքին կեանքին: Բեմադրութեան համար ան կ'ուսումնասիրէ ոչ միայն թատերգութիւններու տեղական գոյնը եւ ժամանակագրական կենցաղը, այլեւ կը դիմէ այն զօրաւոր հոգեբանական ազդակին որ երաժշտութիւնն է, զինուորական եւ ժողովրդական երաժշտութիւն, ճաշարաններու եւ պառերու երաժշտութիւն, բնութեան բազմերանգ ձայները, հովին սուլումը, անձրեւին շաղը կամ ծղրիթին երգը:

Արթիսթիք թատրոնի բացումը կը կատարուի 1898 հոկտեմբեր 14ին, Թոլստոյի «Ցար Ֆէոտոր» թատերգութիւնով, որուն առաջին խօսքը «Մեծ հաւատք ունիմ այս ձեռնարկի մէջ» մեզի մարգարէական կը թուէր, կ'ըսէ Սթանիսլաւսքի: Արդարեւ առաջին անգամն էր որ ռուս թատրոնը կը վերապրեցնէր 16րդ դարու Ռուսիան, գիտական ճշդութեամբ որուն համար Սթանիսլաւսքի կատարած էր պատմական հետազօտութիւններ կեդրոնական Ռուսիոյ մէջ, Վոլկայի երկայնքը, մինչեւ Նիժնի Նովկորոտի տօնավաճառը: Ու կ'իրականանայ թատերգութեան մարգարէական խօսքը. հասարակութեան խանդավառ ընդունելութիւնը կ'ապահովէ Արթիսթիք թատրոնի յաղթանակը ու կը նուիրագործէ անոր ապագայ դերը:

Կ'անցնին տարիներ, յաջողութեան ու խանդավառութեան տարիներ, բայց դժգոհ է ինքը, հիմնադիրը: «Արթիսթիք թատրոնը իր բնապաշտութիւնով չի ներկայացներ անտառական վերջաւորութիւն մը եւ երբեք չի խորհիր յաւերժանալ տեղւոյն վրայ: Պէտք է որ երիտասարդ թատրոնը (սթիտիօ) շարունակէ իր անդրանիկին գործը եւ ըլլայ առաջապահ»: Ու կը հիմնէ ան սթիւտիօներ, այսինքն թատերական աշխատանոցներ, փակ հասարակութեան առջեւ, սահմանուած միայն դերասաններու փորձառական ուսումնասիրութիւններուն եւ հետազօտութիւններուն, ուր պիտի վերաքննուին թատերական հին տեսութիւնները, որոնելու համար նորը:

Այս սթիւտիօներուն, այս թատերական աշխատանոցներուն մէջ կը կազմուին ռուս արդի թատրոնի լաւագոյն տեսաբաններն ու մեծ բեմադրիչները, Մէյյէրհօլտ, Թաիրօվ Վախթանքով եւն. եւն.: Մէյյէրհօլտի թատերական ուսումնասիրութիւնները արդիւնաւորելու համար է որ Սթանիսլաւսքի կը հիմնէ 1905ին իր առաջին սթիւտիօն որ յետոյ պիտի պայքարի իրապաշտ — հոգեբանական թատրոնին դէմ, նոր հաւատքի մը հանգանակով. «Իրապաշտութիւնը ապրեցաւ: Եկած է ժամանակը բեմ տանելու անիրականը: Պէտք չէ ներկայացնել կեանքը ինչպէս որ է, այլ այնպէս ինչպէս արուեստագէտը կը զուշակէ զայն իր երազներուն եւ տեսիլքներուն ընդմէջէն՝ ներշնչումի պահերուն»:

Մէյյէրհօլտի որոնումները կ'առաջնորդեն ռուս բեմական արուեստը դէպի խորհրդապաշտ թատրոն:

×

«Արուեստներու ամէն պատմութիւն, կ'ըսէ Անրի Պիտու, վարանումն է իրականին եւ ոճաւորին միջեւ, բնապաշտ բեմադրութեան եւ երկրաչափական բեմադրութեան, հետեւողութեան եւ ստեղծագործումի միջեւ: Այս փոփոխականութիւնը որ սկսած է քարի շրջանէն կը շարունակուի տակաւին: Ան է որ տպաւորապաշտ դպրոցին յաջորդել տուաւ քիւպիզմը»: Ու զարմանալ ան է որ Սթանիսլաւսքիի հոգեբանական իրապաշտ թատրոնին յաջորդել պիտի տայ Մէյյէրհօլտի խորհրդապաշտ թատրոնը:

Այս երկու արուեստները հակոտնեայ են իրարու եւ անհաշտելի:

Սթանիսլաւսքի կ'առաջարկէ շօշափելի ճշմարտութիւնը, այսինքն կեանքի վերարտադրութիւնը բեմադրութեան մէջ: Մէյյէրհօլտ կը փնտռէ վերացական ճշմարտութիւնը, այսինքն կեանքի խորհրդանշանը բեմադրութեան մէջ:

Սթանիսլաւսքի ցոյց կուտայ: Մէյյէրհօլտ կը թելադրէ նշաններով, խորհրդանիշանով մը:

Սթանիսլաւսքի թատերգութիւնը կը նկատէ գրական գործ մը որուն բեմական իրականացումին կ'աշխատակցին բեմադրիչն ու դերասանը, ան կը մեկնէ թատերգութեան մը անձերէն, կը բեմադրէ անոնց ապրումներն ու բախումները, այսինքն կեանքը: Դերասանն է այդ ներքին ապրումներուն արտայայտիչը: Թատրոնը ուրեմն գոյութիւն չունի առանց դերասանի: Մէյյէրհօլտ թատերգութեան մը անձերը կը նկատէ հեղինակին զգացումներուն եւ մտածումներուն թարգմանները միայն: Անոնք միջոց մըն են արտայայտելու հեղինակին հոգին: Ու ամբողջ բեմադրութիւնը պիտի ձգտի արտաքերելու այդ հոգին, այսինքն տալու թատերգութեան խորհրդանշանը: Բառը, գրականութիւնը կը կորսնցնեն իրենց հեղինակաւոր ձայնը, որովհետեւ ազդելու համար հանդիսականին վրայ, բեմադրիչը կը գոհանայ թատերգութեան համր մասովը, շարժում ու ձեւ: Դերասանը կաւ մըն է բեմադրիչին ձեռքերուն մէջ: Ան այդ կենդանի տաղձով պիտի կերտէ գեղեցիկ խմբանկարներ, թատերական շարժուն ձեւեր որոնք պիտի արտայայտեն թատերգութեան հոգին, պիտի ցոլացնեն անոր խորհրդանշանը: Մէյյէրհօլտ բեմադրիչին կը զոհէ դերասանը որ կը դառնայ չոր տաղձ մը, իր ճարտարապետական իմաստով:

Թատերական այս գեղեցկագիտութիւնը դատապարտութիւնն է ոչ միայն Սթանիսլաւսքիի բնապաշտ — հոգեբանական թատրոնին, այլ բոլոր գրական թատրոններուն եւ յայտարարութիւնը նոր տեսութեան մը, «Թատերական — Թատրոնին» որ հոգեբանականն ու անհատականը կը զոհէ յաւիտենականին, այսինքն խորհրդանշանին:

Ու մինչեւ մեծ պատերազմ պիտի շարունակուի բախումը այս երկու հակոտնեայ տեսութիւններուն, մէկ կողմը Սթանիսլաւսքի եւ կեանքը իր բնապաշտ թատրոնով, միւս կողմը Մէյյէրհօլտ եւ կեանքի գիտակից ուրացումը, իր թատերական թատրոնով:

Ռուս հասարակութիւնը սակայն համակիր էր Սթանիսլաւսքիի Արթիսթիք թատրոնի գեղեցկագիտութեան: Ան դատապարտեց Մէյյէրհօլտի թատրոնը եւ անոր «աճպարար» արուեստը որ կ'ուրանար հոգեբանական ներքին տաղմը, զայն նկատեց դաւաճանութիւն մը մաքին դէմ, թատերական գրականութեան դէմ:

Մէյյէրհօլտի խորհրդապաշտ թատրոնին համար անհրաժեշտ էր ուրեմն նոր հասարակութիւն: Պէտք էր սպասել հոկտեմբերեան յեղափոխութեան:

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԵՒԱՆԷՆ ԵՐԵՒԱՆ ՆԱՒԱԿՈՎ

Հայաստանի Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ, սեպտ. 12—18 սահմանուեցաւ Ջրային մարզանքներու տօն: Այս մարզական տօնին նպատակն է լուղորդներ եւ թիավարներ պատրաստել:

Նման մարզական խաղեր տեղի ունեցան Երեւանի, Ղարաքիլիսայի, Լենինականի, Վաղարշապատի եւ Սեւանի մէջ:

Անցեալ տարուան յաջող փորձերէն քաջալերուած, լուղորդները, այս տարի, Սեւանէն, Զանգի գետին վրայով, նաւարկեցին մինչեւ Երեւան:

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ ԵՒ... ԳԼՕՏ ՖԱՐԷՐ

oooo

ԽՄԲ. — «A propos d'une belle barbe» սրամիտ վերնագրին տակ, երիտասարդ գրագէտ Պ. Ժաք Պէրֆալ հետեւեալ քրոնիկը գրած է La Concorde օրաթերթին մէջ:

Դիւրին է մեռնողները անպատուել: Պ. Գլօտ Ֆարէր դժուարութիւն չքաշեց հարուած մը իջեցնելու Վիքթոր Հիւկոյի քաղաքական եւ գրական անձին: Բազմաթիւ խնկական գրագէտներ զինքը խստօրէն կարգի հրաւիրեցին եւ Լիւսիէն Տէգավ մէկէ աւելի քօղարկուած բառերով անիկա նմանցուց տղու մը որ իր մատը կը ծծէ:

«Ի՞նչ կ'ուզէք որ ըլլար, կը գրէ ինծի յայտնի խորհող մը, Գլօտ այնքան տարիքը առած է ու իր առողջութիւնը, հակառակ երեւութական կորովին. այնքա՛ն խախուտ է որ!» Այս իրաւացի խօսքերը, սակայն, չեն կրնար պէտք եղած կերպով պատժել մեծամտութիւնը՝ արժանիքը չափազանցուած այս գրագէտին, այսօր հիւանդ...

...կախ, Փիէր Լօթիի ոճերուն «հետեւորդ»», եւ որուն գործերը կասկածելի բարոյական մը ունին:

Ապուշութիւն պիտի ըլլար պաշտպանութիւնը փորձել մեծ մարդու մը, որուն պէտք էր հետեւէր այսօրուան կատաղի եւ դառնացած հակառակորդը, նոյն իսկ եթէ ընդունինք որ հեղինակականութիւնը մարդկային արարածի մը վայելուչ բան չէ: Ահա թէ ինչո՞ւ արդէն Գլօտ Ֆարէրի կը յանձնարարեմ այդ հեղինակութիւնը: Գիտենք խղճալի արժէքը Գլօտ Ֆարէրի, վիժած վիպագիր, որ իր հասարակ արձակին մէջ Ֆրանսերէնի սխալները կատաղօրէն կը խառնէ ամէնէն օթեկ մտածումներուն: Ու խորհիլ որ Փիէր Լուիսին բարեկամն ալ եղած է ան!

Այդ բարեկամութիւնը պիտի արգարանար, եթէ իր կեղծ յաջողութիւնը այսքան ծանօթ չըլլար: Երբ խանդավառութեամբ ընդունեց Պատերազմիկ Գրագէտներու Նախագահութիւնը, ամէնքս ալ գիտենք թէ պատճառը այդ նախագահութիւնը հանելու միջոց մը նկատելն էր: Ու այս մարդուկը Ֆրանսական Ակադեմիին մէջ մտնել կը յաւակնի հիմա, որով-...

...փոփոխութեան ենթակայ:

ՄԻՋԵՌ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պանդուխտի երգեր

●●●●

Պանդուխտի երկու հրաշալի երգեր, ահա, — ճաշակ մը տալու համար այն ջերմ ու վառող զգացումներուն մասին, որոնք դեռ երկու տասնեակ տարի առաջ կը հրդեհէին Հայաստանի գեղջկուհիներուն սիրտերը: Կամ համեմատութեան դնելու համար արդի հայրենաբաղձիկ երգերու հետ:

1.

Ստամբէօլ քեաղաք վէր Սեւ ծովերաց,
Վաթան կուրխեւ վէր կարիքներաց,
Կարիքիս մեռնեմ ուր նամխըներաց,
Որ չէրթէր մնէր իտեւ սարերաց:

Էլայ պանցր էօղէն, ինգեայ անուշ
քուն,
Կոտրաւ սրտիս սուն, էլայ էրերուն,
Խիեալով կացի կարիքիս սիրուն,
Գիշեր ցերեկով մնացի արթուն:

Ընգեայ թաղէ թաղ ալչէմ նարեցի,
Տվի թաքաղէմ, թղթիկ գնեցի,
Շողշողուն մտքերս կալամ արեցի,
Իմ սրտիս դարտեր ինե գրեցի:

Վանայ չիւմ Պօլիս մէկ օրօխկիցի,
Շատ կարիք կուրբաթ ոտով դառցուցի,
Արե՛, ջան, արե՛, արե՛ եար, արե՛,
Վալլահ կը մեռնեմ, խոցերս ի խասե:

2.

Կարիք եմ, ձեր դուռն եմ իկե,
Ձեր խուզիւ խամար գելս ձիկ իրիշ-
կէք,
Օրէն խացմ ջրայ կտրեցէք,
Թէ որ էլ ուզեմ, ձիզ քեարկոծեցէք:

Որ չը մեռայ, ձեր նավէզ կ'անեմ,
Որ մեռայ, ձիկ տարէք թաղեցէք,
Նաշիկս Առզրմայ պիրէք,
Լէշիկս ինե դրեցէք,

Տարէք իմ եարոջ դռնէն ընցուցէք,
Դուռ տիէք, եար տիւս խանէք,
Ծովծվան աչքեր լացուցէք,
Ջավրէս ծոցէս խանեցէք,
Ինոր ծովծվան աչքերն սրբէք:

ՎԷՊԻՆ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄԸ

Ֆրանսացի գրող մը, Ժան Ռիշար-Պլոշ, կ'ողբայ վէպին կազմալուծումը: Երկրէ երկիր, կը տարբերի վէ-...

(*) Մեր փառասերդ ընթերցողներու կը հասկնան թէ barbe բառը հոս ի՞նչ երկդիմի իմաստով գործածուած է:

...մէթր, 72, Աբրահամինը՝ 9 մէթր 094: Ինչպէս կը տեսնէք, հասակին մեծութիւնը հետզհետէ կը նուազի, այնպէս որ երբ մինչեւ Ցուլիոս Կեսար կուգայ, արբան ծիրանազգեստ կայսեր կուտայ 1 մէթր 62 մեծութեամբ, հասակ մը:

Ժողովուրդը եւս համոզուած է թէ իր նախահայրերը մեծահասակ էին, այնպէս որ հէքեաթներ կը հինէ այդ համոզումով:

Քիւվիէ քանդեց բոլոր այդ կարծիքներուն հիմը: Ճշմարտութիւնը այն է որ մեր նախահայրերը այնքան բարձր չէին հասակով, որքան մենք: Հռոմէական հասակը 1 մէթր 47 էր, ...

...վերջին ուսումնասիրութիւնները կը հաստատեն որ հասակի անսովոր բարձրութիւնը հետեւանք է ցեղային վատասերումի, հիւանդութեան, — ուրեմն անբնական երեւոյթ է, բայց երբեք պանծալի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՍՏԻ - ՍՈՒ

Փրոֆ. Ա. Մեյիք - Ադամեան կը գրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ.—

Դարալագեազի հանքային աղբիւրները, որոնք կը գտնուին արեւելեան Արփաչայի ակունքին մօտ, քրտական Իստի - Սու գիւղէն ոչ - հեռու, իբրեւ Հայաստանի տաք աղբիւրները, հի-...

...Աշխատանքի իրաւունքը, ըստ հընութիւն, երկու քաղաքակրթութիւններու միացման գիծն է:

Առէք քանակը եւ քաշեցէք ուրեմն այդ գիծը:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՄԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (4)

ՔԱՆԱՅ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»··«««

...իրիկունը մեր Թաքաւորցէն զուրս ե-...ք, Քանայ լերան վրայ հարիւրա-...ր կրակներ կ'երեւան, գիտենք որ ...րդէն ապստամբներն են հոն:

...րենց կոչման բարձրութեան վրայ:

Մուշ քաղաքի ապստամբները հասան Քանայ լեռ: Այդ օրերուն, երբ դեռ թալանը առատ էր, Քիւրտերը չփորձեցին, չհետաքրքրուեցան Քանայ լեռ...

իւրաքանչիւր պարագայ, և ճշդել թէ վայրկեանը եկած չէ՞ մեղմացնելու կարգ մը տրամադրութիւններ կամ բարեփոխելու միջազգային հսկողութեան ձեւակերպութիւնները »:

Պելժիոյ պատուիրակն ալ հաստատեց որ եւ է ընդհանրացման, յայտարարելով թէ՝ այդպիսի փորձ մը նոր վէճեր պիտի յարուցանէ Եւրոպայի մէջ: Իռլանտայի ներկայացուցիչը պահանջեց յարգել փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները որոնք հաստատուեցան պատերազմի դաշնագիրներով: Ընդհ. վիճաբանութիւնները փակուած ըլլալով, նախագահը վերջին խօսքը տուաւ Լեհաստանի պատուիրակին, որ յայտարարեց.

— Վիճաբանութիւնը լուսաբանեց ամէնքը. անոր շնորհիւ շատ մը պետութիւններ աւելի լաւ հասկցան մեր դիրքը: Գալով մէջտեղ դրուած փաստարկութեանց, մենք կանխաւ ժխտեցինք անոնց մէկ մասը եւ կրնանք ժխտել ուրիշներ ալ: Բայց կը նախընտրենք հաստատել թէ բարձրացած ձայներուն մէջ ամէնէն կարեւորները հակառակ են մեր բռնած դիրքին: Մենք կրնայինք գոհանալ մեր տեսութեան կուսակիցներու թիւով, բայց այդ բաւական չպիտի ըլլար, որովհետեւ անմիջական արդիւնք մը չպիտի ստանայինք եւ որ եւ է յառաջդիմութիւն չպիտի կատարուէր: Այս պատճառաւ, ուժգնօրէն պահելով մեր դիրքը, տեղի կուտանք նախագահին թելադրութեան եւ չենք պահանջեր որ քաղաքական յանձնաժողովը իր վճիռը յայտնէ քուէարկութեամբ »:

Այսպէս ուրեմն, Լեհաստան ոչ թէ կը հրաժարի իր բռնած դիրքէն, այլ առժամապէս ետ կ'առնէ բանաձեւը, իրեն վերապահելով կրկին յուզել զայն յառաջիկային: Կը կարծուի թէ խնդիրը Ա. Դ. խորհուրդին պիտի յանձնուի յառաջիկայ յունուարին:

Նախագահ Րուզվէլթ կը խնդրէ

ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Նախագահ Րուզվէլթ ուրբաթ օր ուղղակի միջամտեց հիւսուածեղէնի բանուորներու գործադուլին, խնդրելով բանթողներէն որ վերսկին աշխատանքը: Կը կարծուի թէ բանուորները պիտի համակերպին այս առաջարկին, մանաւանդ որ նախագահին կողմէ նշանակուած իրաւարար մարմինը նպաստաւոր պայմաններ մշակած է: Գործարանատէրներուն ալ յանձնարարուած է որ դժուարութիւն չյարուցանեն եւ անմիջապէս բանան դուռները: Արդէն բանուորներու մեծ մասը վերսկսած է աշխատանքը:

Կոմինտէրնի համագումարը նորէն յետաձգուեցաւ

Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգային) 7րդ համագումարը, որ կը ձգձգուէր երկար ատենէ ի վեր, յետաձգուեցաւ 1935ի առաջին վեցամսեային: Այս առթիւ յանձնարարուած է այժմէն քննել օրակարգի խնդիրները, «էնթէրնասիոնալ Կոմունիստ»ի եւ ուրիշ համայնավարական թերթերու մէջ:

Կը կարծուի թէ յետաձգման պատճառն է խորհրդային իշխանութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, որ ուղղափառ գիծէն շատ ու շատ շեղեցաւ վերջերս: Կարմիրները բոլորովին դժգոհ են Լիթվինովէն, որ իր ստորագրած միջազգային դաշնագիրներուն մէջ յանձն կ'առնէ ետ կենալ համայնավարական քարոզութիւններէ: Կոմինտէրնը կ'ուզէր բացէ ի բաց քննադատել արտաքին գործավարութեան քաղաքականութիւնը, բայց Ստալին թոյլ չտուաւ: Միւս կողմէ, Կոմինտէրնի վարիչը կ'ուզէր սեպտ. 19ին հրաւիրել համագումարը, բայց Ստալին նորէն միջամտեց, քանի որ ճիշդ այդ օրերուն ձեռնարկներ կը կատարուէին Ժընեւի մէջ, Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրելու համար:

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային մամուլը այս ձեռնարկներու մասին լռութիւն պահեց մինչեւ սեպտ. 8: Երբ անդամակցութիւնը քուէարկուեցաւ, այն ատեն Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը չոր հեռագրով մը հաղորդեց լուրը, համառօտակի պատմելով սեպտ. 9էն մինչեւ ընդունելութեան օրը կատարուած բանակցութիւնները:

աղբիւրներ, որոնց ջուրերուն նմոյշը Երեւան բերուած է քաղաքական քննութեան համար:

Հանքային այս աղբիւրներուն մօտ կը գտնուի արժէքաւոր բուժարար ցեխ մը: Առաջին անգամ մեր խորհուրդով կարգ մը հիւանդներ օգտուեցան այդ ցեխէն, ճիշդ աղբիւրներուն մօտ:

Այս բոլորը կը կատարուէին նախնական պայմաններու մէջ, որոնք ի հարկէ որոշ չափով բացասական ազդեցութիւն ալ կը ձգէին: Այսուհանդերձ կարելի է ըսել թէ բոլոր հիւանդները կը հեռանային գոհ եւ երջանիկ:

Տարակոյս չկայ, որ հանքային ջուրերու բազմաթիւ եւ հարուստ իր աղբիւրներով, բուժարար ցեխով, հրաշալի կլիմայով Իսափ – Սուն կ'ունենայ մեծ ապագայ:

Անհրաժեշտ է միայն, առանց յետաձգելու, կատարել երկրաբանական, ջրահաւաքման, լոգարանի շէնքին եւ այլ շինութիւններու վերաբերեալ աշխատանքները եւ նշանակել մասնագէտ բժիշկներ բնաբուժական այս արժէքաւոր կայանին համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Սեդրակ Գարակէօզեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց ի մասնաւորի «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի, որոնք իր կնոջ Տիկ. Մառի Ս. Գարակէօզեանի անցուցած ցաւալի *արկածին* առթիւ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնած էին:

Բաշան, 21 Սեպտ. 934

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՐՏԱՆ, Լ. Գ.— 102:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Ղ. Կ.— 35:
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կ.— 35:
ԼԻՈՆ, Գուրծ.— 700:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խաչ.— 60: *Կարգադրեցինք:*
ՓԱՐԻԶ (10), *Փափ.*— 110:
ՕՊՆԱ, Բիւզ.— 70:
ՍԷՆ ՓԻԷՐ ՕՊՆԱ, Եսրկ.— 35:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ.— 35:
ԼԻՈՆ, Փիլ.— 35:
ՍԷՆ ՄԱՐԹՕՐԻ, Բէօլ.— 80:
ՎԱԼԱՆՍ, Գուրծ.— 233:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Խ. Գ.— 35:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.28

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԸ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
25
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
25 Septembre
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2608

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

— •• —

Քանի մը խորհրդածութիւններ եւս՝ Պոլսոյ Ազգ. Սահմանադրութեան Ժողման առթիւ:

Մինչեւ հիմա հրատարակուած լուրերուն համաձայն, կացութիւնը կը պատկերանայ այսպէս.—

1. Կառավարութիւնը տարիներով սպասեր է որ Թուրքիոյ Հայերը իրենց ազգային կազմակերպութիւնը «պատշաճեցնեն հանրապետական կառավարութեան տեսակէտներուն»:

2. Սուլթանական շրջանի ֆէրմանները, Պատրիարքարանի եւ Խախամապետարանի վարչութեանց կանոնագիրները ջնջուած ըլլալով հանդերձ, այդ հաստատութիւնները չարունակեր են հին ուղղութեամբ գործել:

3. Զանազան խմբակներ եւ կառավարութեան կողմէ հաստատուած Թաղ. խորհուրդներ ուղղակի կամ անուղղակի պահանջեր են յարմարիլ նոր կացութեան, բայց Պատրիարքարանը դիմադրած է:

4. Պատրիարքարանի շրջանակները արթնցած են միայն այն ատեն, երբ իմացեր են թէ այդ խմբակները կը պատրաստուին տապալել պատրիարք թէ վարչութիւն: Ասոր վրայ, պաշտօն յանձնուեր է Քաղաք. Ժողովի ատենապետին, որպէսզի բանակցի ձեռնհաս իշխանութեան հետ, որ առ այժմ Պոլսոյ կուսակալութիւնն է, եւ ոչ թէ բուն կառավարութիւնը:

Այդ բանակցութեանց արդիւնքն էր որ հաղորդուեցաւ Քաղաք. Ժողովին, եւ կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ սեպտ. 13ին:

Ի՞նչ կ'ըսէր զեկոյցը, իբրեւ եզրակացութիւն.

— «Ժողովը կարեւորութեամբ լսելով սոյն տեղեկատուութիւնը, համամիտ գտնուեցաւ կատարուած ձեռնարկներուն եւ որոշեց անմիջապէս գործի ձեռնարկել, ընդունուած ձեւին համաձայն»:

Արդ, ի՞նչ կը կատարուի այդ օրէն ի վեր: Ինչո՞ւ կը յապաղի «վարչական ձեւափոխումը»:

Պատասխանը չի կարօտիր մարգարէական գուշակութեանց:

Պոլսոյ կուսակալութիւնը, աւելի ճիշդ՝ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը անուշ – անուշ խօսքեր կը փոխանակէ Պատրիարքարանի ներկայացուցիչներուն հետ, կը շոյէ «իշալլահ – մաշալլահ»ներով: Բայց, միւս կողմէ լրջօրէն կը քաջալերէ զանազան խմբակներ եւ ըմբոստ Մարմիններ, խելք ու ձեւ կը սորվեցնէ անոնց, որպէսզի կարելի եղածին չափ նուաստ եւ փետրաթափ վիճակի մը վերածուի Պատրիարքարանը:

Մէկ խօսքով, կառավարութիւնը աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէ զանազան անհատներու կամ խմբակներու ամբաստանագիրներուն եւ ծրագիրներուն, քան բուն ազգ. իշխանութեան մնացորդներուն:

Չէ՞ որ առաջինները գլխովին անձնատուր եղած, կ'աշխատին ժամ առաջ պետական «հովանի»ն տարածել վերէն վար, Պատրիարքարանէն մինչեւ յետին ժամուն բակը, դպրոցէն մինչեւ հիւանդանոցը:

Լուրերու կարգին, ձեր ուշադրութիւնը չգրաւե՞ց հետեւեալ պարագան.—

Անոնք որ ամբաստանագիր մը թխեր էին Թաղ. Խորհուրդներուն տարագրել տալու եւ կառավարութեան մատուցանելու համար, կը պահանջէին լիսէները ջնջել եւ բաւականանալ Նախակրթութեամբ: (Յիշեցէք նաեւ միւս պահանջները,— ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, Ազգ. Խնամատարութեան եւ Կալուածոց Հոգաբարձութեան պաշտօնները ենթարկել պետական վաւերացման):

Այս մարդիկը վարչական ժողովի համար ալ ցանկ մը կազմեր էին իրենք իրենց գլխուն:

Այսպէս, կառավարութիւնը շատոնց հարթած էր ճամբան, բերդը ներսէն գրաւելու համար: Չէ՞ որ «ժողովուրդն է գանգատողը»...

Եւ հիմա որ Պատրիարքարանի մարդիկը իրար են անցեր, քէմալականութիւնը կուշտ – կուշտ կը խնդայ:

Ո՞ւր պիտի գտնէր այսպիսի պատեհութիւն, ճեղքերը խորացնելու եւ կարելի եղածին չափ շատ քերթելու համար...

Կարճ խօսքով, ամէն բան կախում ունի կառավարութեան բարի կամքէն:

Բոլոր հանգամանքները նպաստաւոր են, ծաղրանկարի վերածելու համար փոքրամասնութեանց իրաւունքները:

Ի՛նչ իրաւասութիւններ ալ տրուին նոր կանոնագրով, փոքրամասնութեանց հանրային կեանքին վրայ, անոնց բարոյական եւ նիւթական հարստութեանց մատակարարութիւնը պիտի անցնի կառավարութեան, որ պիտի տնօրինէ համաձայն իր հայեցողութեան:

Մէկ խօսքով, տապարի վերջին հարուածն է որ կը տրուի ներսէն թէ դուրսէն, քայքայելու համար Թուրքիոյ — Պոլսոյ — մնացորդ հայութեան հաւաքական կեանքը:

Երէկ՝ բռնութեամբ, կոտորածով եւ տարագրութեամբ կը ձգտէին այս նպատակին: Այսօր՝ «օրինական» միջոցներով:

Երէկ՝ անձնաւորումը կը սպառնար, այսօր՝ թրքացումը:

Եւ այս՝ համրանքի մը համար որ կը տատանի 60-70,000ի միջեւ (արդէն կորսուած համարելով Անատոլուի բեկորները):

Այս առթիւ, առաջարկողներ կան որ դիմում կատարուի Ազգերու Դաշնակցութեան, յիշեցնելով գոնէ Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները:

Ի՞նչ կը բանի «միացեալ ճակատ»ը:

Տրամադի՞ր չէ յառաջ նետուելու եւ տնօրինելու «պարտ ու պատշաճ»ը:

Շ.

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Յառաջիկայ շաբթու լոյս կը տեսնէ բացառիկ հրատարակութիւն մը,

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

նախաձեռնութեամբ Արեւմտեան Եւր. Կեդր. Կոմիտէին:

Բազմաթիւ երէց եւ երիտասարդ ընկերներ կը մասնակցին այս հրատարակութեան, որ միեւնոյն ատեն զարդարուած պիտի ըլլայ շարք մը պատկերներով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նախարարական խորհուրդին արտակարգ նիստը

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

»»»· ·«««

Նախարարական խորհուրդը շաբաթ օր արտակարգ նիստ մը գումարեց Ռամպույեէի դղեակին մէջ, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Պետական երկաթուղին մասնաւոր կառախումբ մը դրած էր նախարարներուն տրամադրութեան տակ, դէպի ամարանոց փոխադրելու համար զանոնք:

Ժողովը նախ լսեց Պ. Պառթուի զեկոյցը՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Իսկ օրակարգի բուն խնդիրը ցորենի եւ գինիի հրապարակին տագնապն էր: Երկրագործական նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց մինչեւ հիմա ձեռք առնուած միջոցներու մասին:

Ի՞նչ է ցորենի տագնապը: Ներկայ աւելորդ պաշարը կը հասնի 21 միլիոն կենդինարի: Ներքին սպառման համար կը նախատեսուի 7 միլիոն: Իսկ 3,500,000 կենդինար պիտի արտածուի Անգլիա, համաձայն կնքուած պայմանագրի մը: Կառավարութիւնը պիտի շարունակէ նիւթապէս քաջալերել արտածումը դէպի ուրիշ երկիրներ: Իսկ մնացեա՞լը—շատեր կ'առաջարկեն որ կառավարութիւնը գնէ եւ ... ծովը նետէ: Բայց եկմտացոյցը հազիւ հաւասարակշռուած է եւ տրամադրելի վարկ չկայ: Կառավարութիւնը գին նշանակած է 108 փրանք իւրաքանչիւր կենդինարին: Բայց գնորդները 90–100 փրանքէն աւելի չեն տար, ինչ որ կը վնասէ հողագործին:

Պաղեստինի հոգատարութիւնը եւ Հրեաները

Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովի նիստին մէջ, Լեհաստանի պատուիրակը առաջարկեց աւելի մեծ դիւրութիւններ ընծայել, Հրեաները Պաղեստինի մէջ տեղաւորելու համար: Այս առթիւ յոյս յայտնեց թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի աւելցնէ ներգաղթի արտօնագիրները, իբրեւ հոգատար պետութիւն: Պատուիրակը դիտել տուաւ թէ Պաղեստինը բանուորի պէտք ունի եւ թէ երկրին տնտեսական վիճակը մեծապէս բարւոքած է:

Պարսկաստանի եւ Իրաքի պատուիրակները միջամտելով, առաջարկեցին որ Հրեաներու ներգաղթը չվնասէ արաբական շահերուն: Անգլիական պատուիրակը պատասխանեց թէ հոգատար պետութեան քաղաքականութիւնը հիմնուած է բացարձակ անկողմնակալութեան վրայ: Լեհաստանի առաջարկը նկատի պիտի առնուի ուշադրութեամբ, բայց ներգաղթին համար հիմ բռնուած է երկրին «կլանելու եւ մարսելու» կարողութիւնը:

60,000 նախկին պատերազմիկներ ուխտի կ'երթան

»»»· ·«««

Տասնըվեց ազգերէ 60,000 նախկին ռազմիկներ ուխտի գացին Լուրտ, ուր պապական պատարագ մը մատուցուեցաւ կիրակի օր: Կառախումբերը գիշեր – ցերեկ կը բանէին, հոծ չակաւոր ուխտատեղին փոխադրելով ուխտաւորները: Պատարագիչ կարդինալն ալ նախկին ռազմիկ մըն է: Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ աբբայ Պէռժէ, Ֆրանսացի կղերական ամենամեծ հռետորներէն մէկը, որ շեշտեց թէ միայն նախկին ռազմիկները իրաւունք ունին ըսելու թէ ինչ կ'ուզեն: «Մենք մեր մեռած ընկերներուն եւ մեր անունով կը յայտարարենք թէ եղած բոլոր զոհողութիւններուն պատճառն էր գալիք սերունդներուն համար խըլնայել պատերազմին արհաւիրքը: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք բոլորին եւ ամէն երկրի համար: Բայց ոչ թէ ստրկութեան խաղաղութիւնը, քանի որ իւրաքանչիւր ազգ իր ամենամաքուր արիւնը թափեց իր անկախութեան համար: Մենք արդարութեան եւ ազատութեան իրական խաղաղութիւնն է որ կ'ուզենք»:

Օտար պատուիրակութեանց կողմէ խօսեցաւ գերմանացի մը, Աբբայ Ֆապէր:

...Իսկ Լոնտոնի մէջ ժողով կը գումարեն

»»»· ·«««

Երէկ Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ դաշնակից բանակներու նախկին ռազմիկներուն 15րդ համագումարը: Ժողովը չբացուած, իտալական պատուիրակութիւնը որոշեց չմասնակցիլ: Պատճա՞ռը.— Եուկոսլավիոյ մամուլը բուռն պայքար մը բացած է, անարգելով իտալացի զինուորին պատիւը:

Արդարեւ, այս միջոցին ցուրտ հով մը կը փչէ երկու երկիրներուն միջեւ: Իտալական անանշան թերթ մը նախատական գրութիւն մը հրատարակած էր վերջերս, պատմելով թէ սերպ զինուորը միշտ փախած է թշնամիին առջեւ: Այս առթիւ կը յիշէր Թուրքիոյ հետ պատահած դէպք մը ... 1389 թուականէն: Խնդիրը մարած պիտի ըլլար, եթէ այդ գրութիւնը անթելով չտարածուէր ամբողջ Իտալիոյ մէջ: Ասոր վրայ, սերպիական մամուլը իր կարգին բուռն յարձակողականի մը սկսաւ, նախատելով իտալացի զինուորը: Իբրեւ հետեւանք, իտալական կառավարութիւնը վերջին պահուն կեցուց այն պատուիրակութիւնը որ Պելկրատ պիտի երթար, միջազգային համագումարին մասնակցելու համար, ինչպէս եւ որոշեց չմասնակցիլ Լոնտոնի ժողովին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ԻՐԱՐՈՒ

Նամակ մը, Սէն Շամոնէն.

— «Երկար ժամանակ է կարդացած չէի հայերէն թերթ, երբ անցեալները ձեռքս անցաւ ձեր թերթէն թիւ մը, զոր կարդալով հիացայ ձեր քաջութեանը որ հակառակ խիստ աննպաստ կացութեան կը յարատեւէք ձեր դժուարին գործին մէջ:

Սոյն թիւին մէջ ձեր «Զրոյց ամաթէօրի մը հետ» երկու խօսք խմբագրականը ուշադրութիւնս գրաւեց եւ եթէ մօտս ըլլայիք, պիտի փափաքէի գաղափարներու փոխանակութիւն մը ունենալ ձեզ հետ, այդ շատ կենսական հարցին մասին:

Ներփակ կը գտնէք օրուան ֆրանսական թերթերէն coupure մը, ուրկէ կը տեսնուի թէ աշխարհի ամբողջ հրեայ կազմակերպութիւնները իրար անցած՝ մէկ ձայն մէկ հոգի, իրենց Սաարի ազգակից կամ ցեղակիցները պաշտպանելու ելած են:

Երբ Հրեաները մէկ սիրտ մէկ հոգի կ'աշխատին իրենց ցեղակիցները ազատելու հաւանական վտանգէ մը, երբ նոյնիսկ մեծ պետութիւններ եւ ազգեր պէտքը կը զգան համերաշխութեան եւ գործակցութեան եւ յաճախ մեծ զոհողութիւններ յանձն կ'առնեն այդ նպատակով, մենք, Հայերս, ի՞նչ կ'ընենք այդ ուղղութեամբ ազատելու համար չէ թէ վտանգուած այլ աղէտուած եւ կորստեան դուռը հասած մեր անտէր, անպաշտպան սփիւռքը:

Հայութիւնը դատապարտուած է կորսուելու, եթէ չհասկնայ թէ փրկութիւնը կարելի է միայն համերաշխութեան, միութեան եւ գործակցութեան սահմաններուն մէջ եւ այդ ուղղութեամբ պէտք է աշխատիլ, բոլորովին նոր ուղղութեամբ եւ նոր միջոցներով:

Անկուսակցական մըն եմ, որ եւ է կուսակցութեան չեմ հակած եւ պատկանած եւ լաւագոյն կուսակցութիւնը կը նկատեմ այն որ կը ձգտի համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն քարոզել եւ այդ ուղղութեամբ կ'աշխատի, մեր խեղճ ազգին գոնէ բեկորները ազատելու համար»:

×

Այսպիսի նամակներու դէզ մը ունի «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը:

Այդ ալ մխիթարութիւն մըն է:

Կը նշանակէ թէ՝ ամէնէն հեռաւոր անկիւնն ինկած հայրենակիցներն ալ՝ անտարբեր չեն օրուան հոգերուն հանդէպ:

Կը խորհին, կը գրեն, կը հարցնեն, բայց ելք չեն գտներ:

Ինչո՞ւ համար: Կարողութի՞ւնն է որ կը պակսի թէ կամքը:

Ընդհանրապէս վերջինը:

Շատ – շատերը այս կարգի հայրենակիցներէն՝ հանրային կեանքին կը մօտենան իբրեւ «ամաթէօր»: Կամ շուտ կը յուսահատին:

Սէն Շամոնի նամակագիրն ալ կը խոստովանի.

— «Թէեւ մասնակցած չեմ հանրային կեանքին, բայց անտարբեր ալ չեմ եղած եւ նոյնիսկ պահ մը փորձած եմ իմ փոքր ազգին օգտակար բան մը ընել, բայց յուսահատած եմ, անձնական կամ կուսակցական շահերու վրայ հիմնուած չկամութիւններ եւ հակառակութիւններ տեսնելով շուրջս»:

Ահա թէ ինչո՛ւ կը կաղայ մեր հանրային կեանքը:

Մինչդեռ, քիչ մը քաջութիւն եւ յարատեւութիւն բաւական էին, գործօն ծառայութեան լծելու այսպիսի հազարաւոր հայրենակիցներ:

Այդ պարագային, նամբան աւելի դիւրին կը հարթուէր, համերաշխութեան, միութեան եւ գործակցութեան համար:

Ի՞նչ օգուտ ունի խելօք բաներ մտածել, բայց տունը մնալ: Կամ պատուհանէն դիտել հանրային կեանքի ալեկոծութիւնները:

Ջին առնողը մէջտեղ պէտք է նետուի:

ՎԱՀԷ

Ճափոնի աղէտին հետեւանքները

»»»· ·«««

Վերջին հաշիւներու համաձայն, Ճափոնի աղէտին հետեւանքով մեռած են 2064 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 13,335 հոգի, որոնցմէ շատերը ծանրապէս: 258 հոգի անհետացած են: Կը կարծուի թէ փլատակներու տակ թաղուած կամ ծովը նետուած են: Կորսուած են նաեւ 3400 նաւակներ, մեծ մասով ձկնորսանաւեր:

Օզակա քաղաքը, որուն շէնքերուն եւ բնակարաններուն մեծագոյն մասը կործանած էր, արդէն իսկ սկսած է վերաշինուիլ: Ճափոնի ամէն կողմերէն հասած զինուորական ջոկատներ ուտելիք եւ հագուստ, ջուր եւ վառելիք փայտ կը բաժնեն աղէտեալներուն, որոնց թիւը տասնեակ հազարներու կը հասնի:

Ուրիշ աղէտ մը Անգլիոյ մէջ

»»»· ·«««

Շաբաթ օր հանքային ահռելի աղէտ մը պատահեցաւ Կալլէսի երկրին մէջ, պայթումի մը հետեւանքով: Անմիջապէս հրդեհ ծագեցաւ ածխահանքի մը խորը (2500 ոտք), ուր կ'աշխատէին 350 բանուորներ: Քառասուն ժամ անընդհատ աշխատանքներ կատարուեցան, փրկելու համար աղէտեալները, բայց կարելի չեղաւ ելք մը գտնել 260 հանքագործներու համար, որոնք վերջնապէս կորսուած կը համարուին: Կալլէսի երկիրը այսքան ծանր աղէտ չէր տեսած 1913էն ի վեր:

Այս առթիւ, հերոսական տեսարաններ պարզուեցան, որոնք աւանդութիւն են այդ երկրին համար: Առաջին անգամ հորը իջած հինգ հոգինոց ազատարար խումբէն երկուքը միայն ողջ վերադարձան: Ասոնց մէկը իր փրկութիւնը կը պարտի ընկերոջ մը, որ թունաւոր օդին մէջ հանելով իր կազարգել դիմակը, քաշեց հանեց շապիկը եւ անով ծածկեց իր դէմքը, որպէսզի հեղձամահ չըլլայ:

Առաջին օրն իսկ 40,000 տոլար հաւաքուեցաւ, զոհերու ընտանիքներուն համար:

300 օտար պատուիրակներ Պոլսոյ մէջ

Կիրակի առտու Պոլիս, Տոլմա Պախչէի մէջ բացուեցաւ միջխորհրդարանական 30րդ խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ 300 պատուիրակներու որոնք կը ներկայացնեն 40 ազգեր: Ժողովը պիտի տեւէ մինչեւ 30 սեպտեմբեր: Թրքական կառավարութիւնը մասնաւոր պատրաստութիւններ տեսած է, ապահովելու համար օտար հիւրերուն հանգիստը:

Անշուշտ անոնք ալ ապերախտ չպիտի գտնուին եւ տասնապատիկ պիտի հատուցանեն իրենց կերածն ու խմածը, պանծացնելով «նէնիրլմէն» Թուրքը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

Շաբաթ օր յաջողութեամբ վերջացաւ Մ. Նահանգներու հիւսուածեղէնի բանուորներուն գործադուլը, տեւելով մօտ չորս շաբաթ: Գործադուլի կազմակերպիչ մարմինը այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակելով, յայտարարեց թէ իրենց բոլոր ուզածը ստացան: Այս արդիւնքը անձնական յաջողութիւն մը կը համարուի նախագահ Րուզվէլթի համար: Իսկ 400,000 բանուորներ աշխատանքը վերսկսան երկուշաբթի օր: Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահն ալ յայտարարեց թէ շահեցան ինչ որ կը սպասէին գործադուլէն: «Յաղթանակը այնքան մեծ է որ մենք ալ զարմացանք»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՁ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

22.— ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ԵՐԵՔՈՒԿԷՍ ՏԱՐԻ ՔԱՇՔՇԵՑԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Այդ օրերուն երկրորդ յեղափոխութիւն մը պայթեցաւ Յունաստանի մէջ եւ Կոստանդին թագաւորը դարձեալ վտարուեցաւ երկրէն, այս անգամ չվերադառնալու համար։ Նորընտիր զինուորական կառավարութիւնը համակիր էր Վենիզէլոսի քաղաքականութեան։

Փուանքարէ եւ լորտ Քըրզըն վախցան որ Յունաստանի այս նոր իշխանութիւնը կրնար յունանպաստ տրամադրութիւններ ստեղծել նորէն՝ Անգլիոյ մէջ։ Միեւնոյն տպաւորութեան տակ էր նաեւ Մուսթաֆա Քէմալ, որ արդէն սկսած էր մօտենալ Տարտանէլի բրիտանական ուժերուն։

Սեպտ. 29ին անգլիական դաշլիճը որոշեց զօրավար Հարինկթընի միջոցաւ ծանուցագիր մը ղրկել Քէմալին որպէսզի ետ քաշուի։ Լորտ Քըրզըն հակառակեցաւ այդ տեսակէտին եւ քսանըչորս ժամ պայմանաժամ խնդրեց դաշլիճէն՝ Փուանքարէի գործակցութիւնն ալ ապահովելու համար։ Կառավարութիւնը սակայն չվախեց արտաքին նախարարին պատճառաբանութեանց։ Քըրզընի ծրագրին համաձայն էր նաեւ ապագայ վարչապետը՝ Սթէնլի Պոլտուին։ «Սեպտեմբեր 16ի զեկոյցը որոշ արդիւնք մը տուած էր, բայց այս նոր սպառնագիրը անհրաժեշտ չէր։ Ցաւալի էր որ Քըրզըն հակառակած էր առաջինին, սակայն երկրորդին համաձայն անոր ցոյց տուած ընդդիմութիւնը հիմնուած էր աւելի հեռատես ու իմաստուն քաղաքականութեան մը վրայ»։ Բարեբախտաբար, կը շարունակէ Նիքըլսըն, Մեծն Բրիտանիոյ Պոլսոյ երկու ներկայացուցիչները՝ զօրավար Հարինկթըն ու Սըր Հորըս Րըմպոլտը փորձառու եւ քաջ անձեր ըլլալով, կարեւորութիւն չտուին Լոնտոնի հրահանգներուն, որովհետեւ «սպառնագիր մը այդ պահուն կանխահաս էր»։ Եւ այդ պատասխանատու քայլը արժանացուց զիրենք, յետագային, անգլիական կառավարութեան շնորհահաւորութիւններուն։ «Անոնք կրցան [illegible] կանխել պատերազմ մը որ բոլորովին անտեղի էր»։

Հոկտեմբեր 11ին զօրավար Հարինկթըն Մուտանիա գնաց Ըսմէթին հետ տեսակցելու համար։ Թուրքերը Արեւելեան Թրակիան պահանջեցին։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ զօրավար Շարփի ընդունեց այդ առաջարկը՝ Անգլիացի զօրավարը մերժեց։

Ֆրանքլէն Պույոն որ նորէն գործի վրայ էր, միջնորդի դեր կատարեց Ըսմէթին եւ ֆրանսացի զինուորականին միջեւ. «Դիմադրեցէք» ըսաւ առաջինին, «տեղի տուէք», պնդեց իր հայրենակցին։

Քէմալիստանի պատուիրակը քաջալերութիւն ստացաւ եւ յայտնեց որ եթէ իր պայմանները չընդունուին, Տարտանէլի վրայ պիտի յարձակի Հոկտեմբեր 6ին, կէսօրէն յետոյ ժամը 2ին։

Լորտ Քըրզըն դարձեալ Փարիզ վազեց եւ Հոկտեմբեր 6ին գիշերուան ժամը 11էն մինչեւ Հոկտեմբեր 7ի առաւօտ. 3ը խորհրդակցեցաւ Փուանքարէի հետ։ Լորտը հասկցուց Ֆրանսայի վարչապետին թէ, Դաշնակիցները մասնակցին կամ ոչ, Մեծն Բրիտանիան պիտի դիմադրէ Տարտանէլի մէջ եւ աւելցուց որ բրիտանական զօրաբաժինը ուժեղացած էր արդէն։

Փուանքարէ վարանեցաւ եւ առտուան դէմ միայն տեղի տուաւ որոշ ծրագրի մը — Յոյները պիտի նահանջէին Մարիցայի եզերքը եւ Դաշնակիցները առժամաբար պիտի գրաւէին Արեւելեան Թրակիան՝ ապագային զայն Թուրքերուն յանձնելու համար։ Այդ պայմանով, վարչապետը հրահանգեց զօրավար Շարփիին որպէսզի աջակցի Անգլիոյ ներկայացուցիչին։

Այս պայմաններուն տակ էր որ ստորագրուեցաւ Մուտանիոյ դաշնագիրը։ Քըրզըն Լոնտոն վերադարձաւ. իր պաշտօնակիցները ջերմօրէն շնորհաւորեցին զինքը Դաշնակիցներուն, ինչպէս նաեւ հաշտութեան դատին հանդէպ անոր կատարած ծառայութիւններուն համար։

×

Այդ օրերուն տագնապի մէջ էր Անգլիոյ խառն կառավարութիւնը։ Երկրին արժանապատուութիւնը փրկելու նպատակով Լոյտ Ճորճի եւ Չըրչիլի կատարած ելոյթը սեպտեմբեր 16ին, պէտք եղած չափով չգնահատուեցաւ մամուլին կողմէ. կատաղի պայքար կը մղէր ան հիմա կառավարութեան դէմ որ «մազ մնացեր էր» նոր պատերազմ մը պիտի սկսէր; Պահպանողական կուսակցութեան շարքերը, որոնք դժգոհ էին Լոյտ Ճորճէն, այլեւս չլռեցին։ Կուսակցութիւնը ընդհանուր ժողովի հրաւիրուեցաւ նոյեմբեր 13ին։

Հոկտեմբեր 11ին Լոյտ Ճորճի հաւատարիմ մնացած պահպանողական նախարարները հիւր գացին Չըրչիլի բնակարանը. Լորտ Քըրզըն ալ այնտեղ էր։ Որոշուեցաւ որ խառն կառավարութիւնը ընտրութեանց ձեռնարկէ անմիջապէս՝ կանխելու համար պահպանողականներու ընդհանուր ժողովը։ Ներկաները հաւատարմութիւն խոստացան ապառական վարչապետին։ Արտաքին նախարարը բացառութիւն չկազմեց, թէեւ դժուար էր իր դիրքը։ Իր քաղաքական համոզումներն ու խառնուածքը թոյլ չէին տար համակերպիլ հաւատարմութեան ուխտին։ Սակայն եւ այնպէս վէճը հետեւանք էր Լոյտ Ճորճի՝ Թուրքերը ամէն գնով Պալքաններէն հեռացնելու քաղաքականութեան։ Քըրզըն որքան ալ հակառակ ըլլար վերջին քանի մը շաբաթներու անցուդարձերուն, չէր կրնար պնդել թէ դաշլիճին հիմնական տեսակէտը թրքական հարցին մէջ, համապատասխան չէր իր դաւանանքին։ Անկարելի էր անոր համար՝ դաւաճանել խառն կառավարութեան եւ լքել իր պաշտօնակիցները։ «Վարչապետը իր թերութիւնները ունէր եւ սակայն անիկա Լոյտ Ճորճ մըն էր»։

Միւս կողմէ, սակայն, իր խառնուածքով իրաւունք չէր տար իրեն հաւատարիմ մնալ Լոյտ Ճորճին։ Չէ՞ որ այս վերջինը բազմաթիւ անգամներ նուաստացուցած էր զինքը։ Չէ՞ որ անիկա ինքն իր գլխուն գործած էր գլխաւոր հարցերու մէջ։ Հանրային շահը նկատի ունենալով, Քըրզըն տեղի տուած էր իր պաշտօնակիցներուն պնդումներուն. բայց ամէն բան չափ մը ունէր։

Աւելին կար։ Եթէ խառն կառավարութիւնը պարտուէր — այդ մասին գրեթէ կասկած չկար, որովհետեւ դաշլիճը շատ բան կորսնցուցած էր իր ժողովրդականութենէն — ո՞վ պիտի գրաւէր վարչապետական աթոռը, աչքի առջեւ կար միայն Պոնըր Լօ՝ այդ հիւանդկախ ու [illegible] մարդը. բայց եթէ անիկա մերժէր···

Ու Լորտ Քըրզըն զղջաց իր խոստումին համար։

Յաջորդ օրը, Հոկտեմբեր 12ին դաշլիճին պահպանողական անդամները ժողով գումարեցին Սըր Օսթին Չէմպըրլէյնի բնակարանը։ Այնտեղ էր որ Լորտ Քըրզըն յայտնեց թէ նոյեմբեր 13էն առաջ կատարուելիք ընտրութիւն մը կրնար վնասակար ըլլալ Մերձաւոր Արեւելքի խնդրին կարգադրութեան, այլեւս բացայայտ էր իր զղջումը։ Առիթ մը կը սպասէր իր վերջնական որոշումը տալու համար. ու այդ առիթը ստեղծեց վարչապետը։ Հոկտեմբեր 14ին Լոյտ Ճորճ ճառ մը խօսեցաւ Մանչեսթըրի (*) մէջ եւ շեշտեց թէ «Թուրքերը արիւնկզակ բարբարոսներ են, իսկ Ֆրանսացիները դաւաճան ու վատ»։

Այս բառերը արտասանուած ըլլալով՝ Ֆրանսացիներուն եւ Թուրքերուն հետ տեղի ունենալիք բանակցութեանց նախօրեակին, բնականաբար պիտի դժուարացնէին արտաքին նախարարին դիրքը։ Ու Լորտ Քըրզըն վճռական քայլ մը առնելով, հրաժարականը ղրկեց վարչապետին։ Այս վերջինը խնդրեց որ, «իբրեւ շնորհ», երեք օր յետաձգէ իր որոշումը։ Քըրզըն համակերպեցաւ։

Հոկտեմբեր 15ին, կիրակի օրը, երկրորդ հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ Չըրչիլի բնակարանը. Լորտ Քըրզըն մերժեց ներկայ ըլլալ։

Երկու օր վերջը վարչապետը իր պաշտօնատունը հրաւիրեց Լորտը եւ խնդրեց անոր «որ չլքէ իր հին ընկերները»։

«Կասկածի տակ չէի կրնար դնել իր անկեղծութիւնը, կը գրէ Լորտ Քըրզըն յետոյ, իրարմէ բաժնուեցանք իբրեւ բարեկամներ»։

Հոկտեմբեր 19ին Պոնըր Լօ յայտարարեց (Քարլթըն Քլըպին մէջ) թէ պահպանողական կուսակցութիւնը չի կրնար այլեւս գործակցիլ խառն կառավարութեան հետ։ Լոյտ Ճորճ անմիջապէս հրաժարեցաւ։ Խորհրդարանը լուծուեցաւ Հոկտեմբեր 26ին. ընտրութիւնները կատարուեցան նոյեմբեր 15ին. իշխանութեան գլուխ անցան պահպանողականները։ Պոնըր Լօ, կուսակցութեան ղեկավարը, կազմեց նոր դաշլիճը եւ արտաքին նախարար նշանակեց Լորտ Քըրզընը։

Նախարարը Լոզան մեկնեցաւ նոյեմբեր 17ին, ուրբաթ օրը ժամը 2ին։

×

Լոզանի անփառունակ դաշնագրին անցնելէ առաջ, կ'արժէ ամփոփել դէպքերը 1919 մայիսէն մինչեւ 1922ի նոյեմբեր ամիսը։

Նիքըլսընի վաւերական տեղեկութիւններուն հետեւելով, կը տեսնենք որ Դաշնակիցները ամբողջ երեքուկէս տարի անկայուն ու աններդաշնակ քաղաքականութիւն մը վարեցին Թուրքիոյ հանդէպ։ Անոնք ոչ մէկ ատեն վճռական միջոցի դիմեցին, Մուսթաֆա Քէմալը միանգամընդմիշտ ջախջախելու համար։

Կազիին յաղթանակը դիւրացուցին կարգ մը ճակատագրական դէպքեր ու մանաւանդ երկու դաշնակից պետութեանց դաւաճանութիւնը։

Այսպէս.—

1.— Պոլսոյ դաշնակից ներկայացուցիչները շատ ուշ իմացան թէ Մուսթաֆա Քէմալ Անատոլու մեկնելու պատրաստութիւն կը տեսնէր։

2.— Դաշնակիցներու զօրացրումը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ շատ կանուխ սկսաւ։

3.— Պոլսոյ գրաւումը (16 մարտ 1920) յապաղած քայլ մըն էր, քանի որ Մուսթաֆա Քէմալ արդէն կազմակերպած էր ապստամբութիւնը՝ Անատոլուի բարձունքներուն վրայ։

4.— Վէնիզէլոս ժամանակէն առաջ (13 մայիս 1920) երեւան հանեց Սեւրի դաշնագրին գաղտնի տրամադրութիւնները եւ գրգռեց Թուրքերը։

5.— Գերագոյն խորհուրդը հակառակ իր զինուորական մասնագէտներու կարծիքին, քաջալերեց Յունաստանը Անատոլուի խորերը յառաջանալու համար։

6.— Կոստանդինի վերադարձը սաստկացուց Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ատելութիւնը՝ Յունաստանի հանդէպ։

7.— Հայաստանի պարտութեամբ՝ Թուրքիան օժանդակութիւն ստացաւ Ռուսաստանէն։

8.— Ֆրանսան ու Իտալիան դաւաճանեցին իրենց դաշնակիցին եւ թրքանպաստ ուղղութիւն մը որդեգրեցին։

9.— Այս տեսակէտէն յատկանշական դեր կատարեց գերմանական հատուցումներու խնդիրը, որովհետեւ Ֆրանսան Անգլիոյ գերմանասէր քաղաքականութիւնը հակակշռելու համար, բարեկամացաւ Թուրքերուն հետ եւ կնքեց Ֆրանքլէն Պույոնի դաշինքը։

10.— Ֆրանսան ու Իտալիան գործնապէս օժանդակեցին Քէմալին՝ առատ ռազմամթերք եւ օդանաւ հայթայթելով անոր։

11.— Անգլիոյ քաղաքականութիւնը թրքանպաստ չէր երբեք, բայց վտանգաւոր խզում մը յառաջ չբերելու համար, Լոնտոն տեղի տուաւ իր Դաշնակիցներուն։

12.— Թուրքիան ոտքի ելաւ, որովհետեւ Ֆրանսան ու Իտալիան ամէն միջոցի դիմեցին որպէսզի ոտքի ելլէ։ Կը թուի թէ Անգլիան ուղղակի պատասխանատուութիւն չունէր ապագայ դժբախտութիւններուն մէջ։

Եթէ Դաշնակիցները հետեւէին Լոյտ Ճորճի քաղաքականութեան, հազար Մուսթաֆա Քէմալներ ոտքի չէին կրնար բարձրացնել Եւրոպայի «հիւանդ մարդը»։

Բայց միամտութիւն է ենթադրել որ Ֆրանսան, Իտալիան կամ խորհրդային Ռուսաստանը կրնային Մեծ Բրիտանիոյ հրամցնել կարկանդակին ամէնէն համեղ պատառը։

Ինչ կը վերաբերի հայ ժողովուրդի դատին, ի հարկէ Դաշնակիցները յանուն երախտագիտութեան կամ մեր սեւ աչքերուն համար չէին կրնար [illegible] «Հայաստանի անկախութեան» վրայ։ Այդպէս է քաղաքական աշխարհը ու դիւանագիտութեան բարոյականը։ Նախ ես ու իմ հայրենիքս, յետոյ դուն եւ քու հայրենիքդ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ԴԷՊԻ ՄԱՆՍՈՒՐԱ

Կը վերսկսինք մեր տարեկան քննական պտոյտները։

Հաճելի է ճամբորդել դաշտերու խորհրդաւոր լռութեան եւ գետերու խօսուն հանդարտութեան մէջէն, երբ ճոխ կանանչութիւններ կը համբուրուին յորդ ջուրերու հետ։ Ճշգրիտ գաղափար մը ունենալու համար Եգիպտոսի հարստութեան վրայ, պէտք է տեսնել իր ճոխ արտերն ու անդաստանները։ Պէտք է ճեղքել Տէլթան։ Արդարեւ, ինչպէս ըսուած է, մշակուած արտերը [illegible] բերքեր են։ Եւ թէ՝ տնտեսական անկախութիւնը աւելի արժէք ունի, քան քաղաքական անկախութիւնը։ Այս տեսակէտով, երջանիկ է Եգիպտոս։ Կիրակի, Սեպտեմբեր 9ին, Թանթայէն ինքնաշարժ մը առնելով, կ'ուղղուինք Տէլթայի խորերը։ Ահա կ'անցնինք իր Մէհալլէթ-Ռուհ կայարանէն։ Քիչ մը անդին, Սէկինէկօմ գիւղին մէջ է Բարեգործականին ագարակը՝ կտակուած Տիկին եւ որդի Յակոբեան փաշայի կողմէ։ Անցեալի յուշ մը կը տոչորէ մեր սիրտը։ Լման 30 տարի առաջ, մեր երիտասարդական առոյգ շրջանին, աւելի քան 7 տարիներ, ներոյժ աշխատանք թափած ենք այս ագարակին մէջ, պարզամտօրէն սարուկը դառնալով դրամագլուխ կոչուած ամենակուլ վիշապին։ Բայց այժմ չենք ցաւիր, մեր թափած յորդահոս քրտինքներուն վրայ։ Մեր աչքերուն լոյսին անգամ սպառնացող տքնաջան աշխատանքներուն վրայ։ Քանի որ, վերջ ի վերջոյ այդ ագարակը դարձաւ ազգային սեփականութիւն։ Ահա, միակ այս պարագային, երջանիկ առիթը կ'ունենամ հալալ ընելու այդ սեւ աշխատանքը, որ դրամագլուխը գերագնահատող եւ աշխատանքը արժեզրկող անհատներ իրենց ի նպաստ չահագործեցին կթան կովերու վերածեցին պատուական աշխատաւորները։

Միայն թէ զարմանալի տարօրինակութեան մը առջեւ կը գտնուինք. Բարեգործականական տարօրինակութիւն։ Այն է թէ՝ այդ ազգային կալուածին վերին տեսչութիւնը յանձնուած է յոյն մասնագէտի մը։ Անհատի հետ գործ չունինք եւ այդ մասնագէտը մեր բարեկամն է։ Մեզ հետաքրքրողը երեւոյթն է։

Կ'անցնինք Մէհալլա-Քէպիրէն, հաստատուած է Եգիպտոսի հիւսս... ծեղէնի եւ կերպասեղէնի ... գործարանը։ Հսկայ գործարան, որ տարուէ տարի մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ։ Մէհալլա-Քէպիր Եգիպտոսի Լանքաշիրն է։ Եգիպտոսն ալ, ուրիշ երկրագործական երկիրներու կարգին, ճարտարարուեստականացման ուղին բռնած է։ Իր հաշ... հաւաքական դիրքը շատ յարմար ... այդպիսի ձեւափոխման մը։ Եւ այսպէս Եգիպտոս, թէ երկրագործական եւ թէ ճարտարարուեստական ... րու մէջ, պիտի ունենայ կրկնակի ... լացքներ եւ պիտի ապացուցանէ ... ինքը արդարեւ «մայրն է աշխարհի» ինչպէս կը սիրեն որակել իրենց ... դեցիկ հայրենիքը մեր եգիպտացի ... գիմ բարեկամները։

Այլեւս Մանսուրայի սահմաններուն մէջն ենք։ Քաղաքը՝ Նեղոսի եզերքին կայնքին վրայ չքեղօրէն փռուած՝ ... բազմաշխ փռուած ... մը եռանդը կը ցա... ցադրէ։ Բայց ի՞նչ է այն մրմունջը որ յառաջ կու գայ լալկան ուռենիներու վարսերուն Նեղոսի յորդ ալիքներուն հետ փրփրդխանու... ինչո՞ւ շշուկները գլխահակ ...

—Եգիպտո՜ս քաղաք մախաքեր ...
Նա զքեզ եկուլ արի ախոյեան
Ազգին պսակ, փարելի Լեւոն արքայ
սիրո՛ւն արքայ

Ո՞ւր ես տէր, իմ ամազ, պատուական։

Խիստ յուզուած ենք։ Բնազդաբար կերպով կը զգանք մեր արցունքները։ Խաչ որ խեղդամահ պիտի ըլլայ։ Քաղաքին մէջն ենք։ Պատերը ... են եղած։ Ահա տրտում մը, ... գայ դարերու խորերէն։

Աշխարհի գլխուն մութ աւերակ
Ես որու դիմեմ,
Ես իմ ցաւերս, ես իմ վիշտերս
Փարիզ էզ պատմեմ։

Եթէ մեր Եգիպտոսի բարեկամները կը պարծենան թէ՝ Մանսուրայի մէջ գերի բռնած են Ֆրանսացիներու Լուի Թ. թագաւորը, մենք Հայերս ալ կը տխրինք, երբ կը վերյիշենք թէ՝ Կիլիկիոյ հայկական հարստութեան վերջին թագաւոր՝ Լեւոնին համար Մանսուրան եղած է իր աքսորավայրը եւ ուր բանտարկուած է երկար ատեն։ Ողբացեալ Ե. Օտեան, տեղացիներու ցուցմունքներուն վրայ, Լեւոն արքային բանտը այցելած ըլլալը ասկէ առաջ գրած էր թերթերու մէջ։

Կը տապլտկինք քաղաքին փողոցներուն մէջ, Հովին ձեռքը խաղալիք դարձած յարդի շիւղի մը պէս։ Քաղաքին գլխաւոր փողոցին մէջն ենք, վերէն վար դրօշազարդուած է, ... բողոքում չինութեանց նախարարի ... ցելութեան առթիւ։ Սիրտերնիս կը պաղչտկի, երբ այլազան դրօշակներու մէջէն կը նշմարենք Հայկական եռագոյնը՝ Հայ համեստ արհեստաւորի մը խանութին վրայ, որ կարծես պատ... գուած ըլլայ Լեւոն արքային բանտին վրայ։ Ո՞ւր մնաց ուրեմն, պետութ... արդեւքը Հայկական Դրօշին ... պիտի երթայ այս խաչակրութեան հետեւանքը, ատմեկավար բարեկա... ներ։ Ե՞րբ պիտի սթափինք, Աստուած իմ։

Ընկճուած եւ պարտուած, Մանսուրայէն կը վերադառնանք Թանթա Միթ-Ղամր եւ Զիֆթա ճամբով։

ԱՐԴԻ ՌՈՒՍ ԹԱՏՐՈՆԸ

Բնականի եւ պայմանադրականի, իրապաշտ թատրոնի եւ թատերական թատրոնի այս պայքարներէն զզուած եւ յուսախաբ դուրս եկաւ Թաիրով, ռուս ժամանակակից թատրոնի տեսաբան բեմադրիչներէն մէկը որուն գործունէութիւնը կը սկսի 1913ին։

Թաիրով դերասանը կը նկատէ թատրոնի առանցքը, էական տարրը, բայց ան պէտք չէ որ ըլլայ Սթանիսլաւսքիի «մտաւորական Ռուսը որ բեմ կը բարձրանայ հասարակութեան առջեւ իր խոստովանանքը ընելու համար», ոչ ալ Մէյէրհոլտի կրաւորական դերասանը «ճմլուած խորհրդապաշտութեան, նկարչութեան եւ բազմերես բեմի ծանրութեան տակ···ուր շարժելու համար դերասանին կը մնար երեք մէթր տեղ միայն··· դամբանի մը համար բաւականաչափ միջոց»։

Բեմը «խաղի կալ» մըն է որ կը պատկանի դերասանին։ Վերանորոգելու համար բեմական արուեստը, պէտք է մարզել դերասանին մարմինը որ գլխաւոր առանցքն է Թաիրովի բեմադրութեան, անոր արտայայտութեան միակ միջոցը։

Ու այս նպատակով Թաիրով կը հիմնէ 1914ին իր թատրոնը, Քամէրնի թատրոնը։

Բ.

Թաիրով կը փրկէ նախ դերասանը այն ծանր բեմական զգեստներէն որոնք կը խեղդեն մարմինը, կը կաշկանդեն անոր թռիչքը, ազատ շարժումները, սահմանափակելով անոր արտայայտութեան ձեւերը։

Ու յետոյ կը բարեփոխէ բեմը։ Չի գոհանար ան հին թատրոնի պարզ մակարդակով, կը վերածէ զայն շարք մը մակերեսներու, հակ կամ զուգահեռական, զանազան բարձրութիւններով, որոնք առիթ պիտի տան դերասանին ցուցադրելու իր մարմնոյն արտայայտութեան բոլոր ձեւերը։

Թաիրով կը մարզէ ուրեմն մարմինը, կուտայ անոր աճպարարութեան, ոստումի, լարախաղացութեան, [illegible] դասեր. դերասանը պիտի գիտնայ ե՛ւ երգել, եւ պարել, եւ ցատկել, ըլլալ միանգամայն ողբերգու եւ խեղկատակ, Համլէթ եւ Գարակէօզ, այսինքն համադրական դերասան։

Թատերական այս տենդագին մթնոլորտին մէջ կը հասնի պատերազմը ու յետոյ յեղափոխութիւնը։

Ռուս մտաւորականը, որ երկար տարիներ սպասեց յեղափոխութեան տեսիլքով, չհասկցաւ անոր էութիւնը։ Անոր համար յեղափոխական թատրոնը պէտք էր ըլլալ ողբերգական թատրոն մը։ Դասական ողբերգութիւնը ու ռոմանթիք տաղը միայն պիտի կարենային ցոլացնել նոր օրերու հոգեբանութիւնը։

Ու յեղափոխութեան առաջին օրերուն կը ներկայացնեն Շէյքսփիր, Շիլլեր, Հիւկօ։ Սթանիսլաւսքի կ'ընտրէ Պայրընի «Կայէն»ը։ «Ծանր սխալ մը եղաւ այդ, կը գրէ տիկ. Կուրֆինքէլ ռուս թատրոնի մասին իր ուսումնասիրութեան մէջ։ Այս յուզիչ ու անիշխանական թատերախաղը համապատասխան չէր երբեք պրոլետարական յեղափոխութեան ոգիին որ թշնամի էր յուսահատութեան, ճակատագրականութեան, այն տխրութեան··· որ մահացու մեղքն է ռուս մտաւորականին»։

Ու կը ձախողի Սթանիսլաւսքի, որովհետեւ հին խաղացանկէն նոր ձայն չէր ելլեր։ Կը խոստովանի ինքը իր ձախողանքը. «Այս թատերական յեղափոխութեան ողբերգութիւնը այն է որ իր թատերագիրը չէ ծնած տակաւին։ Եւ սակայն մեր հաւաքական գործը կը սկսի թատերագիրով։ Առանց անոր՝ դերասանն ու բեմադրիչը ընելիք չունին»։ Եւ յուսահատ 1922ին առժամապէս կը հեռանայ Ռուսիայէն ուր սակայն կը շարունակեն գործել իր սթիտիօները։

Ասպարէզը կը մնար Մէյէրհոլտի։ 1920ին արդէն նշանակուած էր ան թատերական ճիւղի տնօրէն, կրթական գործավարի մօտ։ Այդ պաշտօնով Մէյէրհոլտ կը ստանձնէր սովետական թատրոնի քաղաքական ու գեղեցկագիտական կազմակերպութիւնը, կ'ապահովէր «Թատերական Հոկտեմբերը»։

1920ին կը կատարուի խորհրդային թատրոնի բացումը, Վէրհարէնի «Արշալոյսները» թատերգութիւնով զոր Մէյէրհոլտ կ'այլափոխէ, պատշաճեցնելու համար զայն յեղափոխութեան ոգիին, պրոլետարիատի հոգեբանութեան։ Հերոսը ամբոխն էր եւ վայրը՝ Ռուսիան։

Բեմադրութեան համար Մէյէրհոլտ կը քանդէ քաղքենի թատրոնի բոլոր աւանդական ձեւերը, rampeը, մօտեցնելու համար դերասանն ու հասարակութիւնը, վարագոյրը եւ տէքօրը, որոնց տեղ կը շինէ բազմաթիւ մակարդակներ որոնք ցոյց պիտի տան ամբոխին խմբաւորումները։

Սթանիսլաւսքի դերասանէն կը պահանջէր ներշնչում, հոգեբանական վերլուծում, ներքին կեանք։ Մէյէրհոլտի դերասանը պիտի կատարէ միայն իր «ընկերային պարտականութիւնը», որուն առաջին կանոնն է գործածել գիտնալ իր մարմնոյն բոլոր անդամները, որովհետեւ մարմինն է իր արուեստին միակ գործիքը··· Ընկերութեան օգտակար մէկ անդամը ըլլալու համար, պէտք է ձգտիլ դէպի կատարեալ ներդաշնակութիւն հաւաքականութեան հետ։ Հետեւաբար պէտք է գիտնալ նետել, քալել, փողոցին մէջ, վազել, սանդուղէ մը վեր ելլել, դաւաթ մը ջուր առնել եւ այս բոլորը լաւագոյն ձեւով»։

Քաղքենի թատրոնի բեմը իր միակ հարթ մակարդակով չէր պատշաճեր անշուշտ սովետական թատրոնի այս ձգտումին։ Մէյէրհոլտ կը շինէ ուրեմն բազմաթիւ մակարդակներ, երկրաչափական զանազան ձեւերով որոնց վրայ պիտի բեմադրէ ամբոխը, իբրեւ առանցք ունենալով դերասանին մարմինը։ Ան պիտի կերտէ խմբական արձաններ, որոնք պիտի արտայայտեն հաւաքական կեանքն ու շարժումը։ Շինարարութիւն եւ շարժում կը դառնան խորքը խորհրդային թատրոնի բեմադրութեան։

Բայց «Արշալոյսներ»ի ներկայացումը չի տար ակնկալուած արդիւնքը, չապահովեր սովետական թատրոնի յաղթանակը։

1922ին Մէյէրհոլտ կը բեմադրէ ֆրանսացի գրողի մը՝ Crommelynckի Cocu magnifiqueը որուն բեմադրութիւնը կը նկատուի յեղափոխական Ռուսիոյ «Թատերական Հոկտեմբեր»ը։ Բայց խօսքը տանք տիկ. Կուրֆինքէլի.

«Ոչինչ աւանդական գեղեցկաբանութեան համար, ամէն ինչ՝ ծառայելու համար շարժումի առաւելագոյն բազմարտադրութեան։ Ոչ մէկ ակնարկութիւն իրապաշտ ո եւ է բանի։ Միայն գործատեղի մը դերասաններուն մարմնոյն համար։ Մակերեսներու, սանդուղներու, հակ մակարդակներու կուգան աւելնալ անիւներ, ջաղացքի թեւեր եւ երկու դուռեր որոնք ոչ մէկ տեղ կը տանին, այլ կը դառնան կեդրոնական առանցքի շուրջ։ Դերասաններու խաղը կը յանայ սանդուղներէ բարձրանալու, իջնելու, ցատկելու, գլխիվայր դառնալու մէջ։ Հոգեբանութիւնը եւ զգացումները խստօրէն արգիլուած ըլլալով, ձայնի ելեւէջները չեն որ կ'օգնեն դերասանին, արտայայտելու համար իր հոգեկան վիճակը։ Ընդհակառակն, խօսքը՝ թշնամին այս շարժումի թատրոնին՝ չէզոքացուած է։ Ան պէտք չէ որ կախարդէ, հրապուրէ։ Գրութիւնը կ'արտասանուի անգոյն շեշտով մը։ Բայց այն համաձայնութիւններուն մէջ ուր յուզումը կը սաստկանայ, անիւները եւ ջաղացքին թեւերը արագ կը սկսին դառնալ միշտ աւելի կշռոյթով մը»։

Մէյէրհոլտ թատերական արուեստին կը վերածէ զուտ dynamismeի։

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանով։

երկու քաղաքները՝ Նեղոսի վերջին երկու եզերքներուն վրայ, դէմ դիմաց նստած եւ հոյակապ երկաթեայ կամուրջով իրարու միացած՝ իրենց չքեղ վիլլաներով, մզկիթներով, եկեղեցիներով, ապարանքներով եւ պողոտաներով կը յիշեցնեն Պոլսոյ Վօսփորը՝ ճոխ եւ արդիական կերպարանքով: կենդանի եւ երիտասարդ վայր մը, աւելի գեղեցիկ, աւելի մաքուր եւ աւելի կախարդական:

Այլեւս վերադարձած ենք Թանթա: Ցնուր յիշատակ մըն ալ հոս կը ծագի մեր մտքին մէջ: Քառորդ դար առաջ, Թանթայի մէջ կար հայ բարգաւաճ գաղութ մը, երբ Մաթոսեան ծխախոտի գործարանը գոյութիւն ունէր: Իսկ հիմա, խեղճուկրակ գաղութ մը: Պատճա՞ռը: Հայ առեւտրականներու մէջ գործակցական ոգիի պակասը, որ շատ քիչ ժամանակի մէջ, Հայերու ձեռքը կեդրոնացուած Եգիպտոսի ծխախոտի ճարտարարուեստը անցուց օտարներուն ձեռքը: Եւ այսպէս հետզհետէ մարեցան Կամսարական, Սարգիսեան, Իփէքեան, Մելքոնեան եւ Մաթոսեան տուները, փակուեցան իրենց գործարանները եւ հարիւրաւոր հայ ընտանիքներ մատնուեցան թշուառութեան: Ցաւալի է արդարեւ որ, ներկայ գործակցական դրութեան շրջանին մէջ, հայ առեւտրականը տակաւին հաճխաղայական եւ հաճիպէյական աւանդութիւններով կ'ապրի:

Զմռնամ ըսելու թէ մեր անցած բոլոր քաղաքներուն մէջ կը գտնուին հատկենտ Հայեր՝ արհեստաւորներ, խանութպաններ, բժիշկներ, դեղագործներ են.:

Այլեւս հասած ենք Աղեքսանդրիա եւ Միջերկրականի ափերուն վրայ յագնած: Իրենց ամարանոցէն ձմեռանոց դարձող կռունկներուն կը ձայնենք.—

— Կռո՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս:

— Կրակի պէս կարմիր խապրիկնե՛ր, կը պատասխանեն...:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԻՆ

oooo

Գրած էինք թէ վերջերս Թիֆլիզի մէջ տեղի ունեցաւ Անդրկովկասի արուեստագէտներու առաջին ողիմպիականը: Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ բազմաթիւ հայ արուեստագէտներ գնահատութեան արժանացած են: Ահա անունները.—

Նկարիչներ.— Առաջին կարգի պատուագիր տրուած է նկարիչներ Արեգեանի, Աղաջանեանի, Առաքէլեանի, Արուտչեանի, Ց. Կոջոյեանի, Սարեանի, Թերլէմէզեանի:

Երկրորդ կարգի պատուագիր տրուած է նկարիչներ Ախիկեանի, Ռաշմաճեանի, Եզ. Սարգսեանի:

Երրորդ կարգի պատուագիր տրուած է նկարիչներ Աղաբաբեանի, Բաբայեանցի, Նալբանդեանի, Սիմոնեանի:

Քանդակագործներ.— Առաջին կարգի պատուագիր տրուած է քանդակագործներ Արայ Սարգսեանի եւ Սուրէն Ստեփանեանի:

Երկրորդ կարգի պատուագիր տրուած է քանդակագործ Ս. Թարեանի:

Փորագրիչներ.— Առաջին կարգի պատուագիր տրուած է փորագրիչ Ց. Կոջոյեանի:

Երկրորդ կարգի պատուագիր տրուած է փորագրիչ Ղարիբեանի, Ա. Կոջոյեանի, Միրզոյեանի, Շ. Ցովհաննիսեանի:

Երրորդ կարգի պատուագիր տրուած է փորագրիչ Գէորգբէկեանի:

Ասկից զատ հրահանգուած է որ ապարանքներ տրուին գնահատուած արուեստագէտներուն, մէկս կողմէ Երեւանի, Բագուի եւ Թիֆլիզի թանգարաններուն մէջ կազմակերպուին ցուցահանդէսներ, նմանապէս վարձատրելու համար ստեղծագործ աշխատանքի նուիրուած այս մշակները:

Ինքնաշարժով արշաւ

— o —

Սեպտեմբերի սկիզբը ինքնաշարժի արշաւ մը կատարուեցաւ Հայաստանի մէջ, Երեւան – Աշտարակ – Վաղարշապատ – Սարդարաբադ – Ղուրդուղուլի – Ղամարլու – Վէդի – Երեւան գիծով:

Ինքնաշարժի այս արշաւին նպատակն էր ծանօթանալ Հայաստանի ճամբաներու ընդհանուր վիճակին, մասնաւորաբար բամպակամշակութեան յատուկ շրջաններու մէջ ստուգել թէ որ եւ է նախապատրաստութի՞ւն կատարուա՞ծ է բերքի փոխադրութեան համար: Արշաւին մասնակցողները պիտի քննեն նաեւ ճանապարհաշինութեան ասպարէզին մէջ կատարուած աշխատանքները:

Ինքնաշարժներու արշաւին ղեկավարն էր Հայաստանի ինքնաշարժներու ընկերութեան փոխ-նախագահ Գ. Ղարագէօզեան, կը մասնակցէին Խ. Ցովհաննիսեան, Վ. Գրիգորեան, Գ. Աւետիսեան, Ռ. Սահակեան, Լ. Ուլիբէկեան, Ա. Զաքարեան, Լ. Աղաբէկեան, Խորհ. Հայաստան եւ Կոմունիստ թերթերուն թղթակիցները: Արշաւը չարժանկարի ժապաւէնի վըրայ առնելու համար, արշաւին կը մասնակցէր Գ. Մարտիրոսեանի խմբակը:

Դիլիջան-Արզնի

oooo

Դիլիջանի ապաքինարանը ունի 225 մահճակալ, բայց ամառուան ամիսներուն պահանջը այնքան շատ էր, որ 225 հոգիի տեղ Դիլիջանի ապաքինարանէն օգտուած են 280 հոգի: Դիլիջանի ապաքինարանը, անցեալ տարուան վրայ, 100 մահճակալ աւելի ունի, որովհետեւ նոր բաժին մըն ալ շինուեցաւ:

Այս տարի Ցունիս 1էն մինչեւ Սեպտեմբեր 1 Արզնիի մէջ բուժուած են 555 հոգի: Տարուէ տարի կ'ընդարձակուի Արզնին ալ: Բաւական է յիշել որ այս տարի ունէր 45 մահճակալ աւելի:

Հանքային ջուրերու վարչութիւնը շուտով պիտի ձեռնարկէ դարմանատունի մը շինութեան, որ պիտի ունենայ 170 մահճակալ եւ պիտի գործէ ամբողջ տարին:

Այս տարի Արզնիի մէջ չարունակուած են, Մոսկուայի դարմանարանական արշաւախումբին պետ փրոֆ. Ստեպունինի հսկողութեան տակ, այն ուսումնասիրութիւնները, որոնք նըպատակ ունին ճշդել հանքային ջուրերու ազդեցութիւնը կարգ մը հիւանդութեանց վրայ: Արշաւախումբը մասնաւորաբար ուսումնասիրած է Արզնիի ջուրերուն ազդեցութիւնը ե- րական հիւանդութեանց վրայ: Բոլոր այս քննութիւնները տուած են դրական կարեւոր արդիւնքներ, որոնք կը հաստատեն Արզնիի ջուրերուն բուժարար բարձր յատկութիւնը:

Լուրջ ուշադրութիւն դարձուած է ջրաբուժական այս կայանին բարեկարգութեան: Փորձի համար տնկած են 300 ստճի,— փորձը դրական արդիւնք տուած ըլլալով՝ պիտի շարունակուի այս ծառատնկութիւնը: Ծրագրուած է ջուրը բարձրացնել գետին աջ ափին վրայի բարձրաւանդակը եւ ծառեր տնկել այդտեղ:

Բոլոր այս ծրագիրները եւ աշխատանքները ցոյց կուտան, որ անհրաժեշտ են մեծ գումարներ:

⁂ Դիլիջանի մօտ, Բլդան – Զայի մէջ գտնուած են հանքային նոր ջուրեր, որոնց քննութիւնը աւարտած ըլլալով՝ յանձնուած է շահագործման: Գլխաւոր շինութիւնները պիտի կատարուին գալ տարի:

⁂ Ցանձնախումբ մը դրկուեցաւ Դավալու, Պեմեախինի ղեկավարութեան տակ, քննելու համար Դավալուի հանքային ջուրերը:

Շինարարութիւն

— o —

Պետական նախագծային վարչութիւնը վաւերացուց Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի շէնքին նախագիծը, զոր պատրաստեց ճարտարապետ Հովիկ Մարգարեան: Շէնքը պիտի ունենայ գիտական զանազան բաժիններ, աշխատանոցներ, ուսուցչական, վարչատնտեսական մասեր, 700 հոգինոց դահլիճ մը, թանգարան, ցուցահանդէսի յատուկ սրահներ, գրադարան մէկ միլիոն գրքի տարողութեամբ եւ կազմատունով, ընթերցարան 100 հոգինոց, առանձնախուցեր գիտական ընթերցումներու համար: Շէնքին արժէքը նախատեսուած է 3 միլիոն ռուբլի: Շէնքին արտաքին մասը պիտի շինուի սեւակուճէ, որոշ մասեր՝ մարմարէ: Մուտքին առջեւ պիտի դրուին Լէնինի, Մարքսի, Էնգէլսի մեծադիր արձանները:

Շէնքը պիտի կառուցուի ուսանողական բնակարաններու թաղին մէջ, Տէրեան փողոցին վրայ: Շինարարութիւնը սկսած է արդէն եւ կ'աւարտի 1935ին:

⁂ Պետական նախագծային վարչութիւնը վաւերացուց նաեւ Երեւանի գիւղատնտեսական բարձր. վարժարանի նախագիծը, զոր պատրաստած է Սաֆարեան: Շէնքը պիտի ունենայ երեք յարկ, 60.000 խոր. մէթր ծաւալով: Վարժարանը պիտի օժտուի աշխատանոցներով, գիտական ուսումնասիրութեանց յատուկ մասնախուցերով, 4 թանգարանով, 2 մեծ լսարանով իւրաքանչիւրը 200 ուսանողի համար, դահլիճով մը 600 հոգինոց, չարժանկարի յարմարութիւններով, մարմնակրթական եւ գիւղատնտեսական մեքենաներու յատուկ սրահներով:

Շինութեան համար պիտի ծախսուի 2 միլիոն 400 հազար ռուբլի: Շէնքին արտաքին մասը պիտի շինուի Գեամրէզի սեւակուճով: Շէնքը պիտի կառուցուի Ղուկաս Ղուկասեան հրապարակին մօտ: Շինութիւնները պիտի աւարտին 1935ի վերջերը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Բաշարգեչարի, Մարտունիի, Երանոսի մէջ ջրմուղ զետեղելու աշխատանքները վերջացած են: Ներկայիս կ'աշխատին ջրմուղ զետեղել Թալինի շրջանին մէջ:

⁂ Երեւան հասաւ ծանրութեան ախոյեան եւ մարզիչ Բուխայեւ, որ մօտ մէկուկէս ամիս Երեւան պիտի մնայ՝ մարզելու համար Ս. Համբարձումեանը, որ պիտի մասնակցի Փարիզի յառաջիկայ մրցումներուն:

⁂ Այս տարի պիտի աւարտի Իջեւան – Բերդի ճամբուն շինութիւնը: Շուտով կ'աւարտի նաեւ Իմանշալու – Վէդի 8 քիլոմէթր երկար ճամբուն շինութիւնը: Խայծդանով կը ծեփուի Ղարաքիլիսայի խճուղին մինչեւ ճամբար, 2 քիլոմէթր երկարութեամբ, Ն. Նիկոլայեւսկա – Արզնի ճամբան, 4 քիլոմէթր երկար, եւ Աղհամզալու-Նորագաւիթ ճամբան:

⁂ Հայաստանի յեղափոխութեան թանգարանը կը պատրաստուի յառաջիկայ նոյեմբերին տալ մեծ ցուցահանդէս մը, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Մայիսեան եւ Նոյեմբերեան դէպքերուն: Ձեռք ձգուած են կարեւոր փաստաթուղթեր եւ արձաններ:

⁂ Տպագրութեան յանձնուած է պատկերազարդ ժողովածու մը, Սպարտակ, որ փաստաթուղթերով եւ յիշողութիւններով պիտի պատկերացնէ երիտասարդական շարժումը Հայաստանի մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պուլկարիա

Թաղ. ընտրութիւնները

— o —

ՖԻԼԻՊԷ, (Ցառաջ).— Նախարարական հրամանով, պուլկարահայ թաղական խորհուրդներու ընտրութիւնները տեղի ունեցան 16 սեպտ. կիրակի օր, բացի Սոֆիայէ ուր երեք ամիս առաջ կատարուած էր:

Ֆիլիպէի մէջ չարաթ գիշեր նահանգային տեսչութեան կողմէ յետաձգուեցաւ ընտրութիւնը:

Վառնայի մէջ Ազգ. Միութիւնը պառակտուած եւ Հօկերը երրորդ ցանկ մը հանած են, ժողովրդական, «Ազգ. Միութիւն» եւ Հօկ: Արդիւնքը դեռ յայտնի չէ:

Պուրկազի մէջ պլօքը չահած է չորս աթոռ (նախապէս հինգ ունէր), իսկ ժողովրդականները՝ երեք (նախկին երկուքի դէմ):

ՌՈՒՍՃՈՒՔ, (Ցառաջ).— Սեպտ. 16ին տեղի ունեցաւ Ռուսճուքի Հայոց Թաղական խորհուրդի ընտրութիւնը՝ կառավարական հրահանգով:

«Պլոք»ը ամէն գինով ուզեց չահիլ: Բայց այս անգամ ալ պարտուեցաւ:

Ընտրութեան մասնակցեցան 617 հոգի: «Ժողովրդական խմբակցութիւն»ը չահեցաւ 311 ձայն, իսկ «պլոք»ը 302: Երկու հատ սպիտակ կար, իսկ երկու պահարան՝ առանց քուէի, պարապ:

Անցեալ ընտրութեան «Ժողովրդական խմբակցութիւն»ը 57 ձայնի աւելութեամբ պարտութեան մատնած էր «պլոք»ը:

Այս տարուան այս 9ի տարբերութիւնը անոր համար որ չատեր կը բացակայէին քաղաքէն, իսկ ուրիշներ թիւրիմացութեամբ չէին արձանագրուած քուէարկողներու ցանկին մէջ:

Ամէն պարագայի մէջ, բազմագոյն ամբոխի մը դէմ առանձին կանգնիլ եւ մեծամասնութիւն չահիլ դիւրին չէ:

«Պլոք»ը սկսած է աշխատանքներ կատարել բեկանելու համար ընտրութիւնը:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՊԱՌՈՒՄ ԿՈՐՈՎԻ ԵՒ ԴՐԱՄԻ

═ • ═

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (8 սեպտ.).

— «Երկու օր առաջ մեր թերթի ամերիկահայ լուրերու բաժնին մէջ հրատարակուած էր կարճ թղթակցութիւն մը, ուր գրուած էր որ Մէյնի նահանգի Պիտըֆորտ քաղաքի մէջ կոմունիստներու համակիր Հնչակեան պարոն մը տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտի անդամներէն պատանի Արտակ Դարբինեանի վրայ կոպիտ յարձակում մը գործած ըլլալուն համար դատապարտուած է 50 տոլար տուգանքի եւ դատական ծախքերու վճարման եւ կամ, 30 օրուան բանտարկութեան: Ցարձակման եւ անոր յաջորդող կռիւին պատճառը եղած են ներկայիս մեր գաղութը յուզող քաղաքական – թեմական խնդիրները:

Դժբախտաբար այս կարգի կռիւներ եւ կամ հրապարակային փոխադարձ անուանարկումներ, որոնց մասին ի վերջոյ ամերիկեան դատարաններն են որ կ'արձակեն իրենց վճիռները, այլ եւս գրեթէ ամէն տեղ դարձած են սովորական երեւոյթներ: Եւ տարաբախտաբար մեր գաղութին մէջ ուր որ նման կռիւներ տեղի ունեցած են, զանոնք յղացողը, մութին մէջ դարբնողը եւ ի գլուխ հանողները եղած են այն չարագործ տարրերը, որոնք ամիսներէ ի վեր սրտառուչ համերաշխութեամբ մը բոլորուած են միացեալ ճակատ կոչուած դաւադիր եղբայրակցութեան մը շուրջ:

Ահա ձեզ օրինակ ապրիլ 8ի Պոսթընի կռիւները, որոնք երբեք տեղի պիտի չունենային եւ 40-50 մարդկանց գլուխները պիտի չջարդուէին, եթէ բոլշեւիկ – ռամկավար ամբոխը՝ Պայքարներու եւ Հ. Կոչնակներու առաջնորդութեամբ հրապարակ չգար եւ չփորձէր բռնի ուժով խանգարել հրապարակային խաղաղ ժողով մը: Հետեւանքը այն եղաւ որ այդ օրուան կռիւներուն, որ երկու կողմերն ալ ստիպուեցան պետ. դատարաններու ներկայանալ եւ, թէ՛ մեղաւորները, որոնք հրձիգի դերին մէջ բռնուեցան եւ թէ անմեղները, որոնք ինքզինքնին պաշտպանեցին անիրաւ յարձակումներու դէմ, բայց որոնց դէմ պակաս չեղան սուտ ու շինծու վկայութիւններ, ենթարկուեցան դրամական տուգանքներու:

Կռիւներ ու դատավարութիւններ տեղի ունեցան նաեւ ուրիշ շատ քաղաքներու մէջ— Նիւ Եորք, Շիքակօ, Ռէյսին, Ուոֆէկըն, Փրովիտէնս եւ այլուր: Մօտ երկու երեք շաբաթ առաջ ալ Հէվըրհիլի մէջ տեղի կ'ունենայ արիւնալի կռիւ մը, կիներ ու այրեր իրար կը բախին, կռիւը հրահրողներէն տիկին մը երեսէն կը վիրաւորուի, խնդիրը կը տարուի դատարան եւ ամերիկացի դատաւորը կուտայ իր վճիռը — դրամական տուգանք եւ բանտարկութիւն:

Ակամայ նորէն հարց կուտանք— ինչո՞ւ պիտի ըլլային այս բոլորը, նիւթական միջոցներու եւ ուժերու այս անխոր սպառումը, եւ այն ամօթալի վարկաբեկումը, որուն այնքան անիրաւօրէն կ'ենթարկուի մեր դըժբախտ գաղութը: Պատճառն այն է որ խումբ մը մարդիկ, որոնք ամէնէն աւելի կը գուրգուրան իրենց սեփական մորթի վրայ եւ որոնք իրենց բովանդակ կեանքի մէջ բացարձակապէս անընդունակ եղած են կաթիլ մը զոհաբերութեան, այս օրերուն կը կատարեն ամէնէն վատթար եւ գարշելի դերը — իրենց գործիք դարձնելով միամիտները եւ զանոնք մղելով կռուի ամէնէն վտանգաւոր գծերուն վրայ:

Ձենք սպասեր երբեք որ ամէն օր մեր աչքերուն առջեւ տեղի ունեցող չարութեանց հեղինակները բարի խորհուրդներէ թելադրուած պիտի կրնան զգաստանալ եւ հանգիստ իրենց տեղը նստիլ, ոչ ալ միամիտ ենք կարծելու որ անոնց բութ ու տգէտ հետեւորդները պիտի ուզեն կռնակ դարձնել իրենց տէրերուն: Ո՛չ, նման ակնկալութիւն չունինք անոնցմէ, որոնց հոգիներուն եւ բարքերուն այլանդակ ցուցադրութեանց ականատես եղանք ամիսներէ ի վեր: Սակայն թող մէկ բան պարզ ըլլայ մեր անզգնիւ հակառակորդներուն, որ երբ իրենք չեն դադրիր շարունակելէ իրենց ընթացքը եւ հետամուտ կ'ըլլան նորանոր դաւերու եւ մեքենայութեանց, կռիւներու եւ արիւնհեղութեանց, միշտ ալ պիտի ստանան իրենց արժանի եւ օրինաւոր դասը: Դաւադիրները կրնան ժամանակ մը միայն անպատիժ մնալ, բայց վերջ վերջը կ'իյնան անոնք թակարդը եւ կուլ կ'երթան այն յորձանքին, զոր իրենք կը ստեղծեն անխորհուրդ կերպով»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃԷԴՈՒՄ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ձեր թերթին 15 սեպտեմբերի 2600 թիւին մէջ թղթակցութիւն մը հրատարակուած էր որ կ'ըսէր թէ Աղքատախնամի հրապարակ հանած «Հայր մեր»ներուն հաշիւը տարիէ մը ի վեր յանձնուած չէ եւ եթէ յանձնուած ալ է, Քոնսեփսիոնի հիւանդները սանթիմ չեն ստացած:

Վարչութիւնս որ արթուն կը հսկէ իր բոլոր գործառնութեանց վրայ, օրը օրին այդ ակնարկուած հաշիւները եւ դրամները կանոնաւորապէս ստացած եւ նպատակին յատկացուած է:

Ինչ կը վերաբերի Քոնսեփսիոնի մեր հիւանդ հայրենակիցներուն՝ որոնք մեր սրտին այնքան մօտիկ են որքան Մարսէյլի հիւանդներուն մէջ քաշուած իրական աղքատները, չենք թերացած կարելի սահմանին մէջ մեր վրայ ծանրացող պարտականութիւնը գիտակցօրէն կատարելու:

Անցնելով Տէր Գալուստ քահանայի մասին եղած ակնարկին, շնորհակալութիւն կը յայտնենք գրողին որ առիթ տուած եղաւ անգամ մըն ալ ի պաշտօնէ յայտարարելու թէ յիշեալ քահանան Աղքատախնամիս մատոյց հնչուն ծառայութիւն մը,— աւելի քան 3000 ֆր.ի գումարով մը, արդիւնաւորեց մեր սնտուկը, «Հայր Մեր»ի գեղեցիկ գաղափարը յղանալով: Կը մաղթենք որ Տէր Հօր օրինակին հետեւողները անպակաս ըլլան մեր մէջ:

Աղք. Հայ. Տիկն. ընկ. (Կնիք)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (5)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»• •«««

Անոր կը յաջորդէ «Նոպատար» Աւոր, երկրորդ գնդակ մըն ալ անոր հակոտին, եւ կաղն ի կաղ, մէկը միւսը քաշկռտելով կորսուեցան թաւուտքին մէջ: Այդ առեն էր որ օգնութեան հասան Մանիկցիներ իրենց հրամանատար Ցակոբի հետ, բայց արդէն Քիւրտերու թափը կոտրած էր: Երկու զինակ, 2 վիրաւոր եւ խայտառակ նահանջ:

4.— ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿԸ

oooo

Փափագեանի դէպի Սասուն երթալու անյաջող փորձէն յետոյ, նոյն իրիկունն իսկ պատգամաւորութիւն մը կազմուեցաւ յանձինս յայտնիհայկ Ժամկոչեան Աւետիսի եւ Թիլ գիւղացի Տէրտէրու Ցովանի, որոնք պէտք է երթային ռուսական բանակ եւ բերէին փրկութեան լուրը: 4—5 օր յետոյ Քան մեծ խարոյկ մը պիտի վառէր եւ պատգամաւորներ Պէէջանէն պիտի նշմարէին այդ խարոյկը: Այդ նշան էր թէ Քան կ'ապրի: Իսկ եթէ որոշուած օրը այդ կրակը չվառէր, կը նշանակէր թէ Քանն ալ ջարդուած է:

Կը համբուրուին ընկերները եւ զաբիվեր կուգան: Կէս ժամ յետոյ, Ալվառինջ գիւղի տակ սաստիկ հրացանաձգութիւն մը տեղի կ'ունենայ, գիշերուան մութին մէջ եւ կը տեւէ մէկ ժամ: Մեր պատգամաւորները կը հանդիպին պարէն փոխադրող կարաւանին, կը կռուին ու կ'իյնան առանց իրենց նպատակին հասնելու: Օրեր յետոյ գիշերները դէպի դաշտ ցորենի որաներ հաւաքողները, կը տեսնեն ժամկոչեանի տէրվիշի խորհրդաւոր գլուխը եւ կը ճանչնան:

Որոշուած օրը, կրակ վառեցին Քանայ վրայ, սակայն փրկութեան աւետաբերները չեկան ու չեկան:

●●●●●

5.-ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻՆՔ ՈՍՏԻԿԱՆԱՊԵՏԻՆ

Ներսէսի ու Ռուբիկի Քան լերան վրայ արշաւող Քիւրտերուն սպանութիւնը քրտական շրջանակներուն մէջ մեծ իրարանցում էր ստեղծած, բայց Ալվառինջ գիւղի մէջ նստող ոստիկանապետ Ահմէտ էֆ. խորամանկութեամբ չի ձգեր որ ուրիշ արշաւանք փորձուի դէպի Քան: Ան իր դիւական ծրագիրը իրագործելու համար, լեռ դրկեց պինաթափ Քիւրտեր, որոնք բարձր ժայռերուն վրայ ելած, բարձրաձայն կը պոռային.

— Հայե՛ր, կառավարութիւնը ներում շնորհած է, ողջ մնացողները կրնան իրենց գիւղերը դառնալ ու իրենց ցորենը հնձել, կէսը իրենց, կէսը կառավարութեան:

Այս կեղծ յայտարարութիւնը ապարդիւն չմնաց: Նոյն իրիկունը գիւղ իջան 100ի չափ կիներ, ու կարգ մը ծեր տղամարդիկ:

Գիւղին մէջ նստող ոստիկանապետը զանոնք տեղաւորեց 2—3 տուներու մէջ, անոնց արտօնեց երթալ գիւղի շրջակայ ցորենի արտերը եւ ցորենի հասկեր հաւաքել ուտելու համար: Այս բանը մենք լերան վրայէն կը դիտէինք եւ միեւնոյն առեն գիւղի մէջ գացողներէն ալ տեղեկութիւններ կ'առնէինք թէ ոստիկանները կը պաշտպանեն եւ Քիւրտերն ալ բարի հայեացքներ ցոյց կուտան: Այսչափը միայն բաւական եղաւ որ մեր գիւղացիները, հաւաքաբար քննեցինք, վճռեցինք եւ որոշեցինք յանձնուիլ:

Ես մօրս եւ ընտանիքիս հետ առանձնացած, կարգադրութիւններ կ'ընէինք:

Ընտանիքիս դրամօժիտը, 18 հնչուն ոսկեդրամ երեքի կը բաժնենք, հինգ ոսկի մայրիկիս քուրջերուն մէջ երկու տեղով կը կարենք, հինգ ոսկի ալ ընտանիքիս, ութ ոսկի ալ ես կ'առնեմ, քանի մը տեղով զատ պահած իբրմէ: Այս դրամը պիտի գործածէինք այն առեն երբ թշնամին փորձէր մեր կեանքին վերջ տալ: Եւ միւս գիւղացիներուն միացած 50 հոգի, բոլորն ալ երիտասարդ, ընտանիքով վար կուգանք գիւղ:

Առաւօտ ոստիկանապետին տրամադրութեան տակ ենք: Կուգան գիւղի աղաներըԱհմէտ, Ուսօն ուՄարգի: Ձիս ու Ջուլկի Ցովնկան իբրեւ գիւղի ազդեցիկներէն, վար դրին եւ մնացած 50 տղաքները իրենց վրայ բաժնելով, դրկեցին դաշտ ցորեն քաղելու:

Եւ ահա իրարու ետեւէ չարան չարան գիւղ կուգան նաեւ դրացի գիւղերու ապաստանածները եւ գիւղը կը լեցուի:

Ոստիկանապետը ինծի թերթ մը թուղթ եւ գրիչ ու կաղամար տալով ըսաւ.

— Ցովնկայ հետ մէկտեղ գիւղի տուները իրենց տէրերու անունով նոյնպէս եւ այգիները ցուցակագրեցէք, եւ ինծի բերէք:

Կատարեցինք հրամանը եւ ցուցակը յանձնեցինք: «Այս անգամ, ախոռ գացէք եւ սպասեցէք, ձեզի ըսելիք ունիմ»:

Կէս օրուան ճաշի նստած էին: Ներս մտաւ Մանիկ գիւղի Ֆէթուլ էֆ. տղայ Րիզա բէկ, ինծի ու Ցովնկան հազիւ լսելի ձայնով մը ըսաւ.

— Վտանգուած էք, փախէք:

Ես ջուրի աման առի ջուր բերելու պատրուակով, իսկ Ցովնիկ ձիերու յարդի սակառը ու դուրս ելանք ախոռէն: Ձգեցինք ամանները ու փողոցի մէջով փախանք դէպի ձորակ: Մեզի հանդիպեցաւ Մարկոսի Ֆիլիթ.— «փախի՛ր»ըսինք, ան չլսեց թէ լսել չուզեց, չեմ գիտեր:

Հազիւ անտառ մտած էինք, թաւուտներուն մէջ, ոստիկան զօրքի շղթայ մը պաշարած էր գիւղը: Բարձրացանք գիւղի կոնակը՝ Կատուի բերդի աւերակներուն մէջ եւ եւ դիտեցինք ինչ որ տեղի կ'ունենար գիւղի մէջ:

Դաշտէն հաւաքուած ու իրար կապուած գիւղի տակ, ոստիկաններու շղթայի մը մէջ առնուած կը սպասէին յիսուն կտրիճներ: Գիւղի մէջ գտնըւած 20է աւելի այրեր ալ բռնելով, տարին միացուցին յիսուննոց կարաւանին:

Գիւղի մէջ եղած կնիկ ու ճիժ հաւաքուեցան եւ արեւամուտին լացի վայնասունով դուրս ելաւ 1000է աւելի կարաւան մը եւ քշուեցաւ Խասգիւղի ուղղութեամբ: Առջեւէն կ'երթային 70 տղամարդեր իրար կապուած:

Երեկոյեան մութին ընկերիս հետ գիւղ կը մտնեմ եւ մերիները կը գտնեմ: Մայրիկիս պահած ոսկին կուտանք Խարզան Հասանին, որուն շնորհիւ ազատեցան կարաւանէն եւ լեռ բարձրացանք:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Ի՛նչ կը պատմէ Իվան Միխայլով

Միխայլով Հետեւեալ յայտարա-րութիւնը ըրաւ Պոլսոյ մէջ.—

Նախ կ'ուզեմ ճշդել սխալ կէտ մը: Ես Մակեդոնական Քոմիթէին պետը չեմ: Այդ Քոմիթէն ունի երեք հոգիներէ բաղկացած վարչութիւն մը եւ ես անդամներէն մէկն եմ, միւսները ըլլալով Նասոնով եւ Քուրցէվ: Կան նաեւ ուրիշ երեք անձեր, ի հարկին մեր տեղը գրաւելու համար, բայց չեմ ըսեր անոնց անունները: Պուլկարիայէն իմ հեռանալովս, Մակեդոնական կազմակերպութեան գործերը չեն դադրած, այլ կը շարունակուին:

Սոֆիայէն բաժնուելէն երկու օր յետոյ, Թուրքիոյ սահմանը մտանք: Ճամբորդութիւնը կատարեցինք Գըրգլար էլի ուղղութեամբ: Դժուար չեղաւ սահմանը անցնիլ. բայց Թուրքիա մտնելէ յետոյ բաւական դժուար եղաւ ճամբորդութիւնը, որովհետեւ ճամբաները չէինք գիտեր: Շատ քալեցինք եւ այս պատճառաւ Տիկինը շատ յոգնեցաւ եւ ոտքերը ուռեցան: Ճամբան հանդիպեցանք պաշտօնեա-ներու եւ գիւղացիներու որոնք շատ լաւ վարուեցան մեզի հանդէպ: Եշիլ-լիք գիւղին բնակիչները մեզ ու կառք հրամցուցին մեզի:

Չորս ամիսէ ի վեր ճնշումը շատցած էր Պուլկարիոյ մէջ եւ հարկ տեսանք փախչիլ: Մեր խօսքը այն է որ Մակեդոնիոյ մէջ Պուլկարիայէն անկախ փոքր պետութիւն մը կազմուի: Թէեւ ներկայ շրջանը քիչ մը դժնդակ է, բայց անկէ վերջ արտասահմանի մէջ պիտի աշխատինք:

Շատ չպիտի մնամ Պոլիս. երբ գործերս աւարտեմ, պիտի մեկնիմ: Նը-պատակս է անցնիլ Զուիցերիա, ուր արդէն շատ անգամ այցելած եմ:

Արդէն, ես միշտ ծածկուած կը մնայի Պուլկարիոյ մէջ: Եւ այս կեանքը կը շարունակուի 16 տարիէ ի վեր: Այդ ամբողջ շրջանին փողոց ելած չեմ գրեթէ, իսկ երբ հազուադէպօրէն ելլէի, կը ծպտուէի: Հետեւաբար, ամէնէն ազատ օրս է որ կ'անցընեմ Պոլսոյ մէջ:

Գերմանիոյ բողոքական եպիսկոպոսապետը

Կիրակի օր պաշտօնապէս Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցւոյ հավուապետ հռչակուեցաւ եպիսկոպոս Միւլլէր: Այս արարողութիւնն ալ հիթլէրական յաղթանակ մը կը համարուի: Հազարաւոր հաւատացեալներ եպիսկոպոսապետը ողջունեցին հիթլէրական եղանակով եւ «կեցցէ՛ Հիթլէր» աղաղակներով: Տիրող բուռն ընդդիմութեան հետեւանքով, այս գործողութիւնը կը ձգձգուէր մէկ տարիէ ի վեր: Արարողութիւնը, որ կատարուեցաւ Պերլինի մէջ, աւելի շատ հիթլէրական տօնակատարութեան մը կը նմանէր քան թէ կրօնական հանդիսութեան: Հովուապետը իր քարոզին մէջ շնորհակալութիւն յայտնեց Աստուծոյ «որ գերման ժողովուրդին ղրկած է այսպիսի մեծ Առաջնորդ մը»: Շեշտեց թէ իր գահակալութիւնը խորհրդանշանն է Գերմանիոյ աւետարանական եկեղեցւոյ միացման:

Թերթերը դիտել կուտան թէ՝ հակառակ այս պաշտօնական նուիրագործման, Պավարիոյ, Վիւրթէմպէրկի եւ Հանովէրի եկեղեցիներուն փոքրամասնութիւնը կը շարունակէ պայքարը՝ կրօնական անկախութեան համար:

Ուրիշ ճառի մը մէջ, եպիսկոպոս Միւլլէր յայտարարեց.

— «Ապաշխարութիւնը այլեւս չի նշանակեր ծունկի գալ, այլ կռուիլ: Նոր աշխարհ մը ծնած է որուն մէջ արիւնը, ցեղը, հայրենիքը եւ հողը կը համարուին Ստեղծողին պարգեւնե-րը»:

Միապետական դաւադրութիւն Սպանիոյ մէջ

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ լուրջ փորձ մը կը կատարուի վերահաստատելու համար Ալֆոնսօ թագաւորը: Տրուած լուրերուն համաձայն, փախստական թագաւորը Փորթուկալի մէջ տեսնուեր է Զօր. Սանժուրժոյի հետ, որ 1932 օգոստոս 10ին ձախող փորձ մը կատարած էր միապետութիւնը վերահաստատելու:

Պուլկարիոյ Թուրքերուն վիճակը

Փազարճըքի (Ռումանիա) *Եըլտը-ըըմ* թուրքերէն թերթը կ'ըսէ թէ 16 թուրք այրեր եւ կիներ Պուլկարիայէն իրենց նահանգը ապաստանած են, չկարենալով հանդուրժել գործուած ճնշումներուն: Պուլկարիոյ Թուրքերը,— պատմած են անոնք,— ամէն օր կեանքի եւ մահուան միջեւ կը տարուբերին: Սահմանամերձ շրջաններու բոլոր Թուրքերը պատրաստ են գաղթելու, եթէ միջոց գտնեն:

Բանկալթիի գերեզմանատան դատը

Սեպտ. 17ին Պոլսոյ իրաւական Դ. ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը: Ներկայ էին Պատրիարքարանի փոխանորդները, Նէճաթի պէյ եւ Պ. Միսաք Նարլեան ու քաղաքապետութեան փոխանորդը:

Ինչպէս յայտնի է, դատարանը որոշած էր որ խնդրոյ առարկայ գետինը երբ գերեզմանատուն քաղաքապետութեան պէտք է անցնի գերեզմանատանց վերաբերող մասնաւոր օրէնքին համաձայն: Իսկ Վճռաբեկ ատեանը հաղորդած էր իր վճիռը թէ քանի որ այդ գետինը եկեղեցապատկան կալուած (աֆար) *չէ,, Պատրիարքը դատախազ չի կրնար ըլլալ, հետեւաբար Պատրիարքը իրաւունք չունի երբ դատախազ այդ դատը բանալու: Առանց դատին էութեան մէջ մտնելու, այս որոշումը տրուած էր եւ վերջին դատավարութիւնը ցոյց պիտի տար թէ Իրաւական ատեանը պիտի հպատակէ՞ր թէ ոչ սոյն որոշումին:*

*Խօսեցաւ Նէճաթի պէյ, որ յայտարարեց թէ այս գետինը ա-*ֆար *է, ու երբ փաստ ցոյց տուաւ եկմտական գանձիչ մասնաճիւղէն եկած գեկուցագիր մը: Բարոյական անձնաւորութեանց* (էշխասը հիւքմիէ) *օրէնքին համաձայն, ըսաւ, Պատրիարքարանը իրաւասու է դատախազ ըլլալու:*

*Քաղաքապետութեան փաստաբանը ըսաւ թէ այդ գետինը ա-*ֆար *չըլլալուն համար դատարանը որոշում ունի, եւ Վճռաբեկն ալ* աֆար *չըլլալը հաստատած է: Ցետոյ եթէ «աքար» ալ ըլլայ, բարոյական անձնաւորութեանց օրէնքին համաձայն, ատենին պայմանաժամեր տրուած են, հետեւաբար այդ պաշտօնական գործողութիւնը պէտք է կատարուած ըլլար: Զինադադարին, Անգլիացիներու ուժով կառուցուած մէկ երկու շէնքերը՝ «աքար» ըլլալը չեն կրնար ապացուցանել, աւելցուց:*

Նէճաթի պէյ պատասխանեց թէ քաղաքապետութեան փոխանորդին յիշած թէսճիլի *պայմանաժամերը* միւվազալը *եղող կալուածներուն արձանագրութեանց սրբագրութեան համար էին:* 1515 *թիւ օրէնքին համաձայն, այդ գերեզմանատան սեփականութիւնը կրնայ ճշդուիլ:* (Միւվազալը *կալուած մը տարիներով յանձանձող մատակարարող մէկը՝ կատարուելիք քննութենէն վերջ սեփականատէր կ'ըլլայ):*

Գալով նոր շէնքերուն, 1329 *թուականին* (1913) *կառուցուած են, եւ բոլորն ալ թաղապետութեան արտօնագրով շինուած են, ոչ թէ անգլիական ուժերուն ազդեցութեամբ:*

Դատարանը երկու կողմին հարցուց որ ուրիշ դիտողութիւն ունի՞ն: Ցետոյ, բաւարար համարեց վիճաբանութիւնները, եւ խնդիրը խորապէս ուսումնասիրելու ժամանակ ունենալու համար, դատը յետաձգեց հոկտ. 6ին:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

—Անտրամադիր ըլլալու նշաններ ցոյց տուի՞ մինչեւ հիմա, հարցուց Պրաուն նեղացած:

— Հարցաքննութեան օրը վկայութիւն չտուիր, սկսաւ ոստիկանը:

— Պէտք չկար, պէտք չկար իմ կարծիքովս, ըսաւ Պրաուն:

— Իսկ իմ կարծիքովս պէտք կար, պատասխանեց ոստիկանը. մենք կ'ուզէինք բոլոր փաստերը ունենալ. կար բան մը զոր քեզի պահեցիր եւ անցեալ գիշեր երբ քեզի եկանք Լաուըրանին հետ՝ դարձեալ քիչ խօսեցար, սակայն...

— Կարծեմ բժիշկը հիմա պիտի բսէ իր գիտցածները, ընդմիջեց Ամերիկացին:

— Օ՛հ լաւ, ըսեմ ինչ որ գիտեմ, ազաք, գոչեց բժիշկը. քիչ բան է գիտցածս եւ իմ կարծիքովս գործին հետ առնչութիւն չունի... Ալֆրէտ Ճէքին ինծի եկաւ այն վայրկեանին երբ դուրս պիտի ելլէի, անշուշտ հին ժամանակները կը ճանչնայի զինքը եւ անմիջապէս յիշեցի իր դէմքը... քանի մը բառով հասկցուց թէ ինչու Անգլիա եկած էր... ինչպէս բսի, դուրս պիտի երթայի Քրաունտէյլ փողոցը մահամերձ հիւանդի մը այցելելու համար... բսի իրեն որ միասին գար... դուրս ելանք, քիչ մը քալեցինք, յետոյ թաքսի մը առնելով մինչեւ Բօպարնի արձանը գացինք... գրեթէ անդադար կը խօսէինք... ըսաւ թէ այնպէս մը պիտի կարգադրէր որ իր վերադարձը մնասակար չըլլար քրոջս եւ իր զաւակներուն... ըսաւ որ Լէյտի Ջիլին հանդիպած էր. խոստովանեցաւ թէ ամուսնացած էր անոր հետ եւ սխալը հասկնալով բաժնուեր էր... հարցուց թէ ինչ պէտք է ընէր. պատասխանեցի թէ ամէնէն լաւ միջոցը Լէյտիին համար՝ պիտի ըլլար Սըր Ճօնին յայտնել գաղտնիքը... եւ Լէյտի Ջիլը տարիներէ ի վեր կը ճանչնայի, բայց Ճէքինի հետ իր ամուսնութեան մասին առաջին անգամն էր որ կը լսէի... շատ զարմացայ չիտակը. ազնուէ պիտի ըլլէր, թէեւ, անշուշտ այդքան ժամանակ Ճէքինէն լուր չստանալէ յետոյ իրաւունք ունէր այդ երկրորդ ամուսնութիւնը կնքելու եւ օրինական հետապնդումի չէր կրնար ենթարկուիլ...

— Այո, այդ այդպէս է, ըսաւ ոստիկանը. հիմա շարունակէ... Քրաունտէյլ փողոցը գացիք... յետո՞յ...

— Բօպարնի Արձանին առջեւ թաքսիէն դուրս ելանք եւ կառավարին ըսի որ մեզի սպասէ կէս ժամ կամ քանի վայրկեան, չեմ յիշեր... նոյն հարցերուն մասին խօսելով Ճէքինին հետ Քրաունտէյլ փողոցը մտանք... հասանք հիւանդիս դրան առջեւ... ըսի իրեն որ եթէ հիւանդը մեռած էր՝ հինգ վայրկեանէն կը վերադառնայի, եթէ ողջ էր տակաւին՝ քիչ մը աւելի պիտի ուշանայի... ըսաւ թէ ինք վեր, վար պիտի պտտէր. ներս մնայ... հիւանդս լաւ էր. անոր քով մնացի քառորդ ժամէն աւելի... երբ դուրս ելայ, քանի մը քայլ սպասեցի. Ալֆրէտ՝ փողոցին ծայրէն դառնալով երերցնելով ու խնդալով քովս եկաւ... այստեղ կարեւոր բան մը կայ զոր ձեզի ըսած ըլլալու էի... հարցուցի թէ ինչո՞ւ կը խնդար... «օ՛հ, ոչինչ, զարմանալի բան մը տեսայ հոն» պատասխանեց եւ ալ բան չըսաւ: Այդ վայրկեանին խորհեցայ որ գինետունէ մը ներս մտնելով հին ծանօթի մը հանդիպած ըլլալու էր... հին ատեններ շատ մը կասկածելի մարդիկ կը ճանչնար... ինչ որ է, ուրիշ բան չըսաւ այդ մասին եւ Լէյտի Ջիլի խնդրին վերադարձաւ նորէն... թաքսին մտանք եւ եկանք մինչեւ իմ փողոցիս անկիւնը ուր վար իջանք եւ իրարմէ բաժնուեցանք... ես բուժարանս գացի, իսկ ան Եուսթըն պողոտային կողմը գնաց... վերջին անգամն էր որ զինքը կը տեսնէի... ահաւասիկ ամբողջ գիտցածս...

Գաղտնի ոստիկանը զանազան բաներու մասին խորհեցաւ երբ մտիկ կ'ընէր բժիշկին պատմութիւնը: Զգաց թէ անիկա ճշմարտութիւնն էր որ կ'ըսէր, բայց կը զարմանար թէ ինչու այդ մարդը չէր հասկնար որ իր տուած տեղեկութիւնները շատ կարեւոր էին: Լուռ մնաց ու նայեցաւ բժիշկին:

Այս անգամ Ամերիկացին ոտքի ելաւ, ձեռքերը գրպանը նետեց ու սենեակին մէջ վեր, վար պտտելով, ըսաւ.

— Կարծեմ ասիկա ամէնէն կարեւոր տեղեկութիւնն է զոր ստացայ այս գործին սկսելէս ի վեր. հիանալի... Բժիշկը զարմացաւ.

— Ո՞ր տեղեկութիւնը...

— Հին բարեկամի մը հանդիպած ըլլալու պարագան. մեր ուզածն ալ ատանկ բան մըն էր...

— Եւ դուն կը կարծես որ ասիկա անկարեւոր է, գործին հետ առնչութիւն չունի, այնպէ՞ս չէ, դարձաւ ոստիկանը բժիշկ Պրաունին. եթէ հարցաքննութեան օրը ըսած ըլլայիր ասիկա... իրա՞ւ անկարեւոր կը նկատէիր...

— Այդ հանդիպո՞ւմը՝ երբ ինծի կը սպասէր, հարցուց բժիշկը. այո, անկարեւոր բան մը կը կարծէի. ես Ալֆրէտը բաւական լաւ կը ճանչնայի եւ գիտէի թէ այս թաղին գինետուններուն մէջ կրնար հին ծանօթներու հանդիպիլ: Երբ անիկա դեռ պատանի էր, շատ անառակ կեանք մը կը վարէր եւ կը յաճախէր այդ տեսակ վայրեր, ամէնուն ծանօթ էր... ես խորհեցայ որ երբ ինծի կը սպասէր փողոցը, ծանօթ գինետունէ մը ներս մտաւ եւ այնտեղ տեսաւ իր հին ընկերներէն մէկը. տարօրինակ բան չէր...

— Ինչ որ է, մենք պիտի աշխատինք այդ հին ընկերը գտնել հիմա, ըսաւ ոստիկանը:

— Գտէք, ըսաւ Պրաուն. եթէ ու... շադրութեամբ կատարէք ձեր փնտռտուքը՝ մէկ գինետունէն միւսը, պիտի տեսնէք որ Ալֆրէտ Ճէքին ծանօթ էր իւրաքանչիւրին առնէ տասը կամ տասնըհինգ տարի առաջ. քերեւս հանդիպիք մէկու մը որ զայն տեսած ըլլայ այդ գիշերը...

— Շնորհակալ ենք, բժիշկ, այդ ալ կը փորձենք, ըսաւ ոստիկանը ու... բարի – գիշեր. երախտապարտ ենք... քեզի. եթէ քեզի պէտք ունենանք... (Շար.)

Եւրոպայի մէջ տեղի ունեցած կիրակի օրուան մրցումներուն արդիւնքը պիտի տանք հինգշաբթի օրուան թիւով, մեր մարզական աշխատակիցի կողմէ գրուած:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 26 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2609

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԸԼԼԱՐ, ԵԹԷ...

Գիտէք անշուշտ. ռամկավարներն ու Հնչակեանները վերջերս իրենց ընդհ. ժողովները գումարեցին Ֆրանսայի մէջ:

Այս առթիւ, պատգամաւորներ եկած եղան աջէն – ձախէն եւ մանաւորապէս Ամերիկայէն:

Անշուշտ, նորեկները պիտի ուզէին երեւալ բեմի վրայ, խանդավառելու եւ լուսաբանելու համար իրենց հետեւորդները:

Այդպէս ալ եղաւ, իբրեւ բնական երեւոյթ:

Ո՛վ որ դաւանանք մը ունի, անոր քարոզութիւնն ալ պիտի կատարէ իր հանդիպած տեղը, եւ իր ուզած եղանակով:

Արդ, դաւաններէն հասած թղթակցութիւններ մեզի կը հաղորդեն շատ անախորժ իրողութիւն մը:

Երկու հոսանքներու մասնաւորապէս ամերիկեան պատգամաւոր-բանախօսները, փոխանակ ամփոփուելու պարկեշտ քարոզութեան մը սահմաններուն մէջ, թոյն կը սրսկեն խուժանային կանչերով:

Կը թուի թէ անոնք, այդ բանախօսները, մասնաւոր պաշտօն առացեր են Ատլանտեանէն ասդին ալ ցրուելու այնտեղ ցանուած հունտերը:

Կը հարցնենք,— որո՞ւ բարիքին համար:

Ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ, կիրք եւ գարշահոտութիւն ցանելով իրենց ճամբուն վրայ:

Դաշնակցութի՞ւնը պիտի քննադատեն,— ըն անդր, յառա՛ջ:

Ո՛վ է փակած իրենց բերանները, կամ ո՞վ բռնեց իրենց թեւէն:

Ո՛ր եւ է քաղաքական հոսանք իր տեսակէտները պարզելու համար, միշտ ալ կրնայ բաղդատութիւններ կատարել ուրիշ հոսանքի մը հետ: Կրնայ պերճախօսութեան հեղեղներ թափել, հաստատելու համար թէ ինքն է խելացին, ընդունակը, հայրենասէրը կամ յեղափոխականը:

Հազար ու մէկ ձեւեր կան, այս արդար իրաւունքը գործածելու, այս տարրական պարտականութիւնը կատարելու համար: Մանաւանդ երբ մարդ Ամերիկայէն կուգայ ...

Դատ կը շահուի՞ օրէնք – հաւատք իրար խառնելով, աջ ու ձախ փչելով, սուտ եւ աղտոտ, աղտո՛տ բաներ պատմելով:

Վերջ ի վերջոյ, ունկնդիրներն ալ սիրտ ու ջիղ ունին: Ունին միտք եւ աչք:

Ո՞վ կ'ըսէ թէ ճանճրանալու, գանելու զգացումը մեռած է այս ժողովուրդին մէջ:

Զգելով աւելի հին շրջանները, սոփ. սահմանադրութենէն ի վեր միեւնոյն մարդիկը միեւնոյն վայրերուն կանչերն է որ կ'արձակեն Դաշնակցութեան դէմ, մեռելներն անգամ պղծելով:

Եւ սակայն, ոչ Դաշնակցութեան գլուխէն մազ կը շարժի, ոչ ալ մազ մը կ'աճի կամ կը սեւնայ միւսներուն գլխուն վրայ:

Ակնարկուած հոսանքներէն մէկուն Ամերիկայի պաշտօնաթերթը կ'աւետէ՛ր վերջերս.

— «Առանց վարանումի կրնանք ըսել թէ Դաշնակցութիւնը մեռած է Ֆրանսայի մէջ»:

Խմբագրութիւնն ալ կը ձայնակցէր, բարձրագոչ.

— «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սնանկացած է»:

Բարի՛, բարի՛: Այն ատեն, ինչո՞ւ այս «զալմազալ»ը:

Ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ միացեալ փոխատուութեամբ եւ բեմէ բեմ փչելով «դատարկուած պարապ կուսակցութեան մը դատարկութեան» դէմ...

×

Որ եւ է տրամադրութիւն չունինք զուարճանալու: Ոչ ալ հակաճառելու:

Հարցում մը, առ որ անկ է.—

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ, բեմի վրայ թէ մամուլի մէջ, սանձ դրուէր այն գռեհիկ խուժանավարութեանց, որոնք ոչ միայն առաջդրուած նպատակին չեն հասնիր, այլ եւ սիրտ կը պղտորեն:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ Եւրոպա չփոխադրուէին այն մանրէները, որ թունաւորեցին Ամերիկայի հանրային կեանքը:

Հարցը կ'ուղղենք իբրեւ հրաւէր լրջութեան եւ զգաստութեան:

Շատո՛նց անցած է ժամանակը դէմ դիմաց չափուելու:

Մեր պատմութեան այս ճակատագրական շրջանին, որ եւ է կազմակերպութիւն, մեծէն մինչեւ փոքրը, պիտի ունենայ մէկ մտահոգութիւն,— կարելի եղածին չափ մեղմացնել տեսլութիւնները, նեղցնել ճակատները, կեդրոնացնել ճիգերը:

Մեր հակառակորդները իրենց երազածին ճիշդ հակառակը ստացան, անօրակելի չափերու հասցնելով հակադաշնակցական խաչակրութիւնը:

Արդիւնքը տարբեր չպիտի ըլլայ այսուհետեւ ալ:

Դաշնակցութիւնը վարժուած է պայքարին մնալու, իր ծանր դերին եւ յարաճուն ուժին գիտակցութեամբն իսկ:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ միւս հոսանքներն ալ, փոխանակ խուժանին կեր ճարելու եւ աժան ծափեր փնտռելու, պարկեշտ զարգացման միջոցները ուսումնասիրէին:

Եւ մանաւանդ, սթափէին, յիշէին թէ՝ վերջին մնացորդներն ենք ջարդ ու փշուր ժողովուրդի մը:

Մարդ կը հշմի խորհելով թէ՝ աշխարհաստասան փլուզումներէ վերջն ալ, մարդիկ տակաւին կը խօսին ու կը գրեն ճիշդ այնպէս ինչպէս է՛ր երբեմն: Երբ դեռ նոր ձեւ ու մարմին կ'առնէին քաղաքական հոսանքները:

Կը նշանակէ թէ ոչ դէպքերը բան սորվեցուցած են մեզի, ոչ ալ ժամանակները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՌԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

»»»··«««

Ֆրանքին գինը չպիտի կոտրեն

»»»··«««

Ծրագիր՝ կառավարութիւնը զօրացնելու

Վարչապետ Պ. Տումէրկ երկուշաբթի գիշեր շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռով, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ շարք մը նոր առաջադրութիւններ:

Ինչպէս կ'երեւայ այս ճառէն, 1. Ազգ. դաշինքը բոլորովին հակառակ է Ֆրանքին գինը կոտրելու քաղաքականութեան. 2. Կառավարութեան հեղինակութիւնը պիտի զօրացնէ, հետեւելով անգլիական սահմանադրութեան:

Պ. Տումէրկ նախ ակնարկ մը նետեց 1934 փետրուարէն ի վեր կատարուած գործերու վրայ, եւ անդրադառնալով Ֆրանքին գինը կոտրելու համար բացուած պայքարին, յայտարարեց.

— «Կործանելով Ֆրանքը, համայնավար – ընկերվարական միացեալ ճակատը կը յուսայ հասնիլ ընդհանուր կործանման: Ան համոզուած է, եւ իրաւամբ, թէ այդ ընդհանուր կործանումը ամենամեծ պատեհութիւնները պիտի ընծայէ, իր դիկտատուրան հաստատելու համար: Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս պայքարին մէջ օժանդակներ կը գտնէ այն տարրերէն որոնց քաղաքական տեսակէտները բոլորովին հակառակ են համայնավարներու տեսութեանց: Չեմ կասկածիր անոնց ուղղամտութենէն, բայց կ'ըսեմ թէ չարաչար կը սխալին անոնք, կարծելով թէ բարիք պիտի ծնի Ֆր.ին արժեզրկումէն: Կ'ըմբռնեմ որ արտածման ճարտարագործութիւնները արտածել կ'ուզեն եւ չեն կրնար: Կառավարութիւնը կ'ընէ եւ պիտի ընէ կարելին, իրենց օգնելու համար: Ան ամէն օր բանակցութիւններ կը կատարէ, եւ պատրաստ է լսելու օգտակար թելադրութիւններ: Բայց ան չի կրնար օգնել այնպիսի միջոցով մը որուն արդիւնաւորութիւնը աւելի քան կասկածելի է: Միամտութիւն է ենթադրել թէ մաքսային պատնէշները պիտի իյնան դրամական խաղերով: Ընդհակառակն, այն ատեն բացուած պայքարին մէջ Ֆրանքը շուտով պիտի վերածուի զերոյի: Եւ երբ այդ օրուան հասնինք, սիրելի բարեկամներ, Ֆրանսայի կատարեալ կործանումն է որ պիտի տեսնենք, կործանում բոլոր արժէթուղթերու, որոնք հարիւր հազարներով կը հաշուուին: Պիտի կործանին բոլոր խնայողութիւնները, վարկերը, փոխադարձ օգնութեան ընկերութեանց հարստութիւնները: Բանուորին աշխատավարձը պիտի վերածուի զերոյի: Աւելի մեծ աղէտի մը պիտի ենթարկուին բազմանդամ ընտանիքները, վերջապէս զերոյի վերածուած Ֆրանքը աղէտի պիտի մատնէ բոլոր հողագործները: Պիտի ըսեն, թերեւս, թէ երբ դրամը արժեզրկուի, կարելի է նորէն բարձրացնել: Անկարելի է այդ, երբ այլեւս արժէք չունի: Կարելի չէ ողջնցնել մեռելները»:

ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐԸ

»»»··«««

Վարչապետը յետոյ պարզեց գըլխաւոր գիծերը այն փոփոխութեանց որ պիտի կատարուին, զօրացնելու համար կառավարութեան հեղինակութիւնը: Այս առթիւ, իբրեւ կենդանի օրինակ յիշեց Անգլիան, որուն կառավարութիւնները միշտ զօրաւոր եղած են, ո՛ր կուսակցութեան ալ պատկանին:

— «Ֆրանսայի մէջ, կառավարութեան պետը, որ նախարարական խորհուրդի նախագահ կը կոչուի, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կեղծիք: Ան չունի մասնաւոր իշխանութիւն մը: Սահմանադրութիւնը կ'անգիտանայ զայն եւ չի յիշեր, ինչ որ թերութիւն մըն է: Իրաւապէս եւ գործնապէս, ան ալ նախարար մըն է միւսներուն պէս, ինչ որ բաւարար հեղինակութիւն մը չի տար իրեն, իրաւարար դառնալու համար իր պաշտօնակիցներուն միջեւ: Մեր երկրին մէջ, կառավարութիւնները չեն կրնար երկար ապրիլ: Անոնք չունին համասեռ մեծամասնութիւն, որովհետեւ չափէն աւելի շատ կուսակցութիւններ կան: Անոնք կրնան իյնալ «այո»ով մը կամ «ոչ»ով մը, առանց անախորժութիւն պատճառելու անոնց որ կը տապալեն, «ջարդ»ի խաղ մը խաղալու համար: Տեսաք — եւ դժբախտաբար արտասահմանն ալ տեսաւ — թէ ինչ պատահեցաւ վերջին քսան ամիսներու ընթացքին: Վեց դահլիճներ յաջորդեցին իրարու — միջին հաշուով երեք ամիսը մէկ: Այդ կարճ ժամանակաշրջանին մէջ, հանրապետութեան նախագահը ստիպուեցաւ 163 հրամանագիր ստորագրել, նախարարներ կամ խորհրդականներ նշանակելու համար: Ի՞նչ հեղինակութիւն կրնան ունենալ այսքան կարճատեւ կառավարութիւններ: Ֆրանսայի մէջ կառավարութիւնները շատ քիչ անգամ տարեկան ելմտացոյցներ կ'ունենան ճիշդ ժամանակին: Անոնք յաճախ, ամբողջ ամիսներ կ'ապրին առժամեայ ելմտացոյցներով: Ցետոյ, ելմտացոյցը կը պարունակէ ծախքեր զորս իրենք չէին առաջարկած, օգտակար չգտնելով: Այս բաները չեն կրնար աւելցնել կառավարութեան հեղինակութիւնը, այլ կը պակսեցնեն: Վերջապէս, Ֆրանսայի մէջ պետական պաշտօնեաներու մէկ մասը կը ձգտի հետզհետէ անկախ դառնալ պետութենէն: Կ'ըմբոստանայ եւ գործադուլ կ'ընէ: Դարման կա՞յ այս բոլորին համար: Անշո՛ւշտ: Կառավարութեան տանք պէտք եղած հեղինակութիւնը, քանի մը բառ աւելցնելով սահմանադրութեան մէջ եւ անոր պետին տալով առաջին նախարարի հանգամանքը: Ցետոյ, թոյլ տանք որ եթէ կառավարութիւնը վէճ մը ունենայ երեսփ. ժողովի մեծամասնութեան հետ, նախարարապետը անմիջապէս երկրին կարծիքն առնէ, առանց դիմելու ներկայ ձեւակերպութեանց: Այս կերպով երկիրը կրնայ իր կարծիքը յայտնել, քանի որ ան է վեհապետը: Սահմանադրութեան մէջ կատարուած թեթեւ փոփոխութիւն մը բաւական պիտի ըլլայ անոր համար: Վստահ եղէք թէ նախարարական տագնապները հազուադէպ պիտի ըլլան, երբ անմիջական լուծման վախը զսպէ անհամբեր եւ յաճախ ոչ արդարանալի փառասիրութիւնները որոնք բուն պատճառներն են տագնապներու մեծ մասին: Միւս կողմէ, արձանագրենք մեր սահմանադրութեան մէջ, թէ կառավարութիւնը միայն ծախքեր պիտի առաջարկէ եւ թէ այդ նախաձեռնութիւնը չեն կրնար ստանձնել երեսփ. ժողովի կամ Ծերակոյտի անդամները: Այս տրամադրութեան վրայ աւելցնենք ուրիշ մը, որով կառավարութիւնը կարենայ հրամանագրով եւ մէկ տարուան համար երկարաձգել ընթացիկ տարուան ելմտացոյցը, եթէ յաջորդ տարուան ելմտացոյցը ժամանակին քուէարկուած չէ:

Վերջապէս, սահմանադրական օրէնքով մը ճշդենք պետական պաշտօնեաներու դիրքը: Պետական պաշտօնեաները առանձնաշնորհեալ քաղաքացիներ են: Անոնք ապահով են թոշակ մը եւ հանգստեան թոշակ մը ստանալու: Միւս քաղաքացիներու կեանքը յեղյեղուկ է եւ կրնայ յանդիլ կատարեալ կործանման: Անոնք բոլորն ալ առանց դրամի մնալու վտանգին տակ են: Քանի որ պետական պաշտօնեաները ապահով են թոշակ ստանալու մինչեւ իրենց կեանքին վերջը, փոխադարձաբար պարտաւոր են ընդունելու կարգ մը կարգապահական կանոններ որոնցմէ ազատ են ոչ – պաշտօնեայ քաղաքացիները:

Խռովայոյզ եւ անկարգապահ հոսանք մը կ'ուզէ համոզել թէ պետական պաշտօնեաները սահմանուած են ոչ թէ պետութեան ծառայելու, այլ զայն ստրկացնելու: Եթէ պետութիւնը տկարութեամբ ենթարկուի այդ ստրկացման, կրնանք մօտալուտ համարել մեծ, հզօր եւ ազատ Ֆրանսայի մը վախճանը: Այն ատեն մեր դուռները լայնօրէն պիտի բացուին դուրսի տարրերուն առջեւ, որոնք նմանապէս պիտի ուզեն ստրկացնել մեզ: Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ է բարենորոգումներ կատարել պետութեան մէջ: Այսօր չեմ կրնար ձեզի պարզել այդ բարենորոգման ծրագիրները. այդ բոլորի եւ ուրիշ հարցերու մասին պիտի խօսիմ յառաջիկայ շաբթու»:

Վարչապետը վերջացուց, ջերմ կոչ մը ուղղելով համերաշխութեան եւ վստահութեան:

Թրակեան կոմիտէն կը լուծուի

Պուլկարիոյ մէջ, ինչպէս ծանօթ է, գոյութիւն ունի «Թրակիոյ ազատութեան կոմիտէ» մը, որ կը հրատարակէ օրկանը եւս՝ «Թրակիա»:

Սոյն կոմիտէն, սեպտ. 14ին հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

«Թրակիոյ ազատագրութեան կոմիտէն, Պուլկարիոյ նոր իշխանութեան քառամսեայ գործունէութիւնը աչքի առջեւ ունենալով, տեսնելով թէ՝ ինչպէս վերջինս կը պարտադրէ իր հեղինակութիւնը ցարութեան ամբողջ հողամասին վրայ, նըկատի ունենալով այն փաստը թէ՝ այժմու կառավարութիւնը իր ձեռքերուն մէջ ամուր կերպով բռնած է ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան ղեկը, եւ ապագայի համար այլեւս անկարելի են 1913 յունիս 16ի «ոճրային անմտութեան» նման գործեր, ուրախութեամբ տեսնելով որ Թրակեան կազմակերպութեան խաւերը ամբողջովին կը բաժնեն մեր պետութեան պատասխանատու ազդակները,— Թրակիացի գաղթականութեան եւ պուլկար քաղաքացիներուն կը հաղորդէ թէ այսօրուընէ սկսեալ կը դադրեցնէ իր գործունէութիւնը՝ ցարութեան սահմաններուն մէջ՝ իր բոլոր ստորաբաժանումներով:

«Վերջին առթիւ, գերեալ Թրակիոյ բոլոր նուիրեալ զաւակները կոմիտէիս կողմէ կը հրաւիրուին՝ իրենց բոլոր ճիգերը միացնել նոր իշխանութեան ճիգերուն՝ ի խնդիր մեծ Պուլկարիոյ կառուցման»:

⁂ Պուլկարական կառավարութիւնը Վառնայէն Փէթրիչ աքսորած է Թուրան ընկերութեան ընդհ. տնօրէն Էօմէր Բէաշիֆ պէյը, առարկելով թէ թուրք ժողովուրդը կը գրգռէ Պուլկարներու դէմ:

Էօմէր պէյի հետ աքսորուած են նաեւ չորս Պուլկարներ, այն մեղադրանքով թէ պուլկարժողովուրդըգրգռած են Թուրքերու դէմ: Այս Պուլկարները վերջերս կրակի տուած էին Թուրքի մը տունը, Վառնայի մօտակայ գիւղի մը մէջ:

Թուրքիա գիւղացիներուն կը բաժնէ աւար

Թուրքիոյ ներքին գործավարութիւնը հրամանագրով մը յանձնարարեց ձրիաբար ամուսնացած եւ հողազուրկ գիւղացիներու տալ պետութեան պատկանող ընդարձակ հողաբաժիններ: Կառավարութիւնը կը յուսայ այս կերպով աւելցնել հողագործական արտադրութիւնը եւ անկախ դարձնել շատ մը գիւղացիներ:

Աւելորդ է յիշել թէ՝ ինչ որ «պետութեան պատկանող» կը կոչեն, մեծ մասով «լքեալ գոյք» է,— աւար:

Պարսկաստանի օդանաւային կազմակերպութիւնը

Պելժ պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանայ երեք սպաներէ, մօտերս Թէհրան պիտի երթայ, կազմակերպելու համար Պարսկաստանի օդանաւային ուժը: Պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի հարիւրապետ մը:

Կոմինտէրնի համագումարը յունուարին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ որոշուած է Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգայնի) համաշխարհային համաժողովը գումարել 1935 յունուարի սկիզբը, փոխանակ այս տարուան հոկտեմբերին կամ նոյեմբերին: Այս յետաձգումը հետեւանք է նոր կացութեան մը: Համագումարին երկար պատրաստութիւնները շատոնց վերջացած եւ կարգ մը կարեւոր պատուիրակներ արդէն Մոսկուա հասած էին, երբ Խ. Միութիւնը մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եւ հարկ եղաւ յետաձգել: Աւելի քան հազար պատգամաւորներ կը սպասուին աշխարհի բոլոր կողմերէն, սպիտակ թէ գունաւոր: Յայտագրին համաձայն, համագումարը պիտի տեւէ աւելի քան մէկ ամիս եւ պիտի վերաքննէ Կոմինտէրնի 1928ի ծրագիրը՝ համաշխարհային յեղափոխութեան մասին, մասնաւորապէս Հնդկաստանի, Ափրիկէի, Չինաստանի եւ Ամերիկայի բնիկներուն ըմբոստացման վերաբերեալ մասերը: Նախապէս ծրագրուած էր համագումարը վերջացնել վիթխարի ցոյց մը սարքելով փաշականութեան դէմ, յառաջիկայ նոյեմբերին, պոլշեւիկեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ: Բայց Լիթվինովի բանակցութիւնները Ժընեւի մէջ, յետաձգել տուին համագումարը:

Օտար երեսփոխաններու ժողովը Պոլսոյ մէջ

Միջխորհրդարանական համագումարը, որ այս տարի բացուեցաւ Պոլսոյ մէջ, կը շարունակէ իր աշխատանքները, մասնակցութեամբ 300 պատգամաւորներու:

Առջի օրուան նիստին մէջ, եգիպտական պատուիրակութիւնը ծրագիր մը ներկայացուց, օտար առանձնաշնորհներու ջնջման մասին (քափիթիւլասիոն): Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, խմբագրական յանձնաժողովը բանաձեւ մը ներկայացուց, որ ընդունելով հանդերձ Եգիպտոսի տեսակէտներուն օրինաւորութիւնը, կը մերժէր դիրք բռնել քաղաքական խնդիրներու եւ պետութեանց բանակցութիւններուն մէջ: Եգիպտական պատուիրակութիւնը բողոքեց այս բանաձեւին դէմ եւ աւելի կտրուկ բանաձեւ մը պահանջեց: Համաձայնութիւն չգոյանալով, որոշուեցաւ խնդիրը նորէն քննել 1935ին, Պրիւսէլի մէջ:

Սպառազինութեանց յանձնաժողովը քննեց օդային պատերազմի վտանգները ու միջազգային ոստիկանութեան մը խնդիրները:

Եուկոսլավիոյ թագաւորը դէպի Սոֆիա

Սոֆիայի ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, ի նախատեսութիւն Եուկոսլավիոյ թագաւորին այցելութեան: Պելկրատի քաղաքական ոստիկանութեան վերատեսուչը Սոֆիա գնաց, միասին խորհրդակցելու համար: Անոր հետեւէն գացին Եուկոսլավիոյ Ապահովութեան տեսուչը եւ 15 գործակալներ: Թագաւորին այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ այս օրերս եւ պիտի տեւէ երեք օր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Թուրքիոյ մէջ, վերջին ամիսներու ընթացքին քանի մը նոր ձեռնարկներ եղան: Կ'արժէ մատնանշել զանոնք հաւաքաբար:

Այսպէս, 14 օգոստոսին, ինչպէս գրուեցաւ, Մալաթիա – Էլազիզ նոր երկաթուղիին միացումը կատարուեցաւ: Այդ գիծը շարունակութիւնն է Մերսին – Ատանա – Մարաշ – Մալաթիա գծին, եւ Էլազիզէն, ուր հասած այժմ, պիտի երկարի մինչեւ Մուշ ու պարսկական սահմանին մօտերը:

Այդ գծին շինութիւնն ու բացումը, հակառակ անոր որ 70 քիլոմէթր է, Անատոլուի շրջանի բնակչութեան պատճառած է մեծ ցնծութիւն: Իսկ Թուրք մամուլը զայն որակեց նոր յաղթանակ մը:

Մինչեւ Հանրապետութիւն— Թուրքիոյ մէջ երկաթուղագիծը աննկատելի չափով էր: Հակառակ անոր որ գիծերու շինութիւնը օսմ. կայսրութեան սահմաններուն մէջ սկսած է Ղրիմի պատերազմէն յետոյ, այսուհանդերձ, առաջին գիծը, որ Անատոլուի վրայ սողոսկած է, եղած է Իզմիր – Այտըն գիծը: Յետոյ շինուած է Պոլսէն Պէքլովն եւ Պիւրնի – Ռուսձուք գիծը, ինչպէս նաեւ Պրուսա – Մուտանիան: Մէկը ամենամեծ գիծերէն, որ Համպուրկը պիտի կապէր Պարսից ծոցին, այսպէս կոչուած Պաղտատի երկաթուղագիծն էր: Այդ գիծին արդիւնքն էր որ Էնկիւրին կապուեցաւ Էսկիշէհիրի: Աւելի վերջ գլուխ ելաւ եւ Մերսինի երկաթուղագիծը:

Թուրքիոյ մէջ հանրապետական րէժիմին հաստատումէն յետոյ երկաթուղագիծի գործը դարձաւ քաղաքականութիւն մը: Հակառակ որոշ տարրերու ընդդիմութեան, Ըսմէթ վճռեց Թուրքիան երկաթեայ ցանցով մը օժտել: Եւ իր այս որոշման դէմ ցցուող բոլոր արգելքներուն առջեւ կանգ չառաւ:

Էնկիւրիի գիծը շարունակուելով հասաւ մինչեւ Կեսարիա: Իսկ անկէ՝ մինչեւ Սամսոն: Շարունակուեցաւ նաեւ Ատանա–Մերսին գիծը՝ մինչեւ Մուշ: Այս գիծէն ճիւղ մը երկարեցաւ դէպի Տիգրանակերտ: Իզմիր – Սօմա շարունակուեցաւ եւ Պալըքէսիրի վրայով կապուեցաւ Աֆիոն – Գարահիսարին: Ասոր հետ զուգահեռ՝ ձեռնարկուեցաւ Տրապիզոն – Կարին գիծին, որ Սվազ հասած է արդէն ու կը շարունակուի:

Վերջին տասնամեակի ընթացքին Անատոլուի մէջ շինուած է 3195 քիլոմէթր երկաթուղագիծ, ինչ որ Թուրք կառավարութեան արժած է 335 միլիոն Թրքական ոսկի:

Եթէ ակնարկ մը նետենք Անատոլուի երկաթուղիներուն ուղղութեան, պիտի նկատենք պարագայ մը,— որ այդ գիծերը ունին արեւելքէն արեւմուտք ուղղութիւն մը եւ կը ձգտին արեւելեան նահանգները կապել Սեւ ծովու եւ Եգէականի:

Իրենց այդ ուղղութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ Կարնոյ եւ Մուշի գիծով կապուիլ պարսկական երկաթուղիներուն եւ, այդ կերպով, պարսկական ներածման եւ արտածման առեւտուրը տանիլ Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու վրայով: Այս քաղաքականութիւնը ուզեց ապահովել Էնկիւրին՝ Շահին հոն տուած այցելութեան օրերուն: Մինչեւ այժմ Պարսկաստան կ'ուսումնասիրէ հարցը ու դեռ որոշ եզրակացութեան մը եկած չէ: Էնկիւրի, միանգամայն, իր առեւտրական յարաբերութիւնները կ'ուզէ կապել Ռուսիոյ հետ Երեւանի կամ Մոսկուայի ճամբով:

Հակառակ այս նոր գիծերուն, տարակոյս չկայ որ Անատոլուն չի կրնար բաւարարուիլ այդ երկաթուղագծերով: Այսուհանդերձ, ինչ որ կատարեց Էնկիւրին վերջին տասնամեակին, անուրանալի շահ մըն է ի հաշիւ նոր րէժիմին:

Թէ այդ շինութիւնները բնակչութեան ու պետութեան արժած են շատ ծանր,— ուրիշ խնդիր է: Այնուամենայնիւ, ապագան պիտի ճշդէ թէ՝ Թուրքիա տնտեսական կամ ռազմագիտական տեսակէտէ լա՞ւ ըրաւ այդքան ծանր բեռան մը տակ մտնելով:

Նկատի պէտք է ունենալ որ Թուրքիոյ մէջ այդ նոր գիծերը կը պատկանին Թուրք պետութեան: Ճիշդ է որ այդ մեծ գումարները հայթայթուած են յաճախ բռնի, ծանր տուրքերով, փոխառութեամբ, արժեթուղթերով կամ դուրսի վարկերով, բայց, Թուրք պետութիւնը այսօր տէրն է անոնց: Իսկ մենք գիտենք, որ օսմ. կայսրութեան օրերուն, գիծերը կը շինուէին օտար ընկերութեանց կողմէ եւ կը պատկանէին այս վերջիններուն:

Իր շինածներէն զատ, Թուրքիա գնեց նաեւ կարգ մը կարեւոր գիծեր որոնք իր հողերուն մէջ էին շինուած հին օրերուն, բայց կը պատկանէին օտարներու:

Թուրք կառավարութիւնը, իր այս ձեռնարկին կապած է չորս հիմնական նպատակներ,— Ա.— ռազմագիտական, Բ.— տնտեսական, Գ.— բնակչութեան եւ Դ.— հանքային:

Առաջինը անվիճելի պահանջ մըն է: Ընդհ. պատերազմին Թուրք բանակը երկրին մէկ ծայրէն միւսը անցնելու համար ամիսներով կը քալէր: Իսկ ճակատը գտնուող զինուորին սնունդը եւ այլ պէտքերը շաբաթներով կը յապաղէին: Երկրորդ նպատակը իրականացած չէ: Շատ մը արգելքներ կան,— տագնապ, սակ (փոխադրութեան), տեղական արտադրութեան պակաս եւ երկաթուղագծերու դեռ եւս զգալի նուազութիւնը ներկայիս, Թուրքիոյ ներքին երկաթուղիները իրենց երթեւեկի ծախքերը չեն հայթայթեր շատ մը գիծերու վրայ:

Երրորդ՝ բնակչութեան աճման կամ տեղաւորման հարցը շատ ծանր հոգ մըն է ինքնին: Նոր օրէնքը, որ ի զօրու է այլեւս, կը նախատեսէ դուրսէն գալիքներ: Տոպրուճան է, առ այժմ, Էնկիւրիի յոյսը: Ճիշդ է որ Համտուլլահ Սուպհի, Պուքրէշի Թրք. դեսպանը որոշ ծրագրով մը կ'աշխատի այդ ուղղութեամբ: Բայց, ինչպէս կ'երեւի, մեր ներգաղթէն շատ ալ տարբերութիւն չունի եղածը՝ եթէ ոչ ներգաղթողներու քանակով, այլ գոնէ հնարաւորութիւններով եւ արդիւնքով: Ոչ բաւարար յատկացում կայ, ոչ ալ փոխադրուողը ծրագրի համաձայն կը տեղաւորուի: Իսկ անգամ մը տեղ մը հաստատուողներէն մեծ մասը տարի չանցած կը ցրուին, արդէն, խոյս տալով դէպի արեւմտեան նահանգները: Պուլկարիայէն ներգաղթի խօսքը միայն ծիծաղ կրնայ շարժել: Հատ ու կէնտ բան է. ու մեկնողը օձիք թօթվելով կը վերադառնայ...

Ճիշդ է որ Էնկիւրի մեծ յոյսեր էր կապած ներգաղթին եւ զայն դարձուցած էր իր հիմնական քաղաքականութիւններէն մին: Այսուհանդերձ, կամեցողութիւնները ենթակայ են կարելիութեանց: Հիմա որ բացառիկ գումարներ եւս կը յատկացնէ սպառազինման, դժուար թէ բնակչութեան ու տեղաւորման գործին կարենայ ընթացք տալ, եթէ նոյն իսկ դուրսէն եկողներ ըլլան:

Կը մնայ, ուրեմն, ոչ Թուրք, բայց մասնաւորապէս Քիւրտերու նօսրացման պարագան, որ կը ձգտի անոր վերջնական ձուլման: Բարդ գործ մը որ սակայն, յաջողութեան պարագային իսկ, եթէ քրտական հարցը մէջտեղէն կը վերցնէ, այսուհանդերձ չի լեցներ այն պարապութիւնը որ այժմ կայ «Արեւելեան նահանգներ»ու մէջ եւ որոնց որոշ համեմատութեամբ բնակելի դառնալը Էնկիւրին նկատած էր, ինչպէս ըսինք, երկաթուղիի քաղաքականութեան նպատակներէն մին:

Կը մնայ չորրորդը,— հանքայինը:

Ընդունուած իրողութիւն է որ Թուրքիան հարուստ է հողային թաքուն հարստութիւններով: Ըսուած է որ Թուրքերը կը նմանին քաղցած մարդոց որոնք նստած են ոսկիի կոյտերուն վրայ եւ կը հառաչեն: Էնկիւրի, որ կը ձգտի երկրին ապահովել անկախ տնտեսութիւն մը, շատ բնականօրէն իր գլխաւոր ուշադրութեան առարկայ պիտի ընէր նաեւ այդ թաքուն հարստութիւնը: Ծանօթ է որ Թուրք մամուլը բաւական բան գրեց այդ մասին, պետական շրջանակներ ու վարիչ դէմքեր մեծ ակնկալութիւններէ խօսեցան: Եւրոպայէն ու Ամերիկայէն քննիչներ ու մասնագէտներ բերին: Նոյն իսկ, ծրագիրներ պատրաստուեցան: Եւ սակայն, դեռ եւս որ եւ է լուրջ ձեռնարկ չեղաւ բացի Արղնի պղնձահանքէն:

Արագ այս բնորոշումէն վերջ, կարելի է եզրակացնել, ուրեմն, որ երկաթուղիներու քաղաքականութեան կապուած չորս գլխաւոր ծրագիրներէն երեքը կը մնան անկատար կամ իրենց շատ նախնական վիճակին մէջ, ու միայն չորրորդը, պատերազմական – ռազմագիտականն է որ առ այժմ կ'արդարացնէ այդ հսկայ ծախքերը եւ Անատոլուի մէջքին վրայ այդ երկաթեայ ծանր բեռան գոյութիւնը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԻՄԱԼԱՅԵԱՆ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

»»»··«««

Արձակո՞ւրդ է...

Դասագրքերը թողած գրղոցներիմէջ եւ մոռացած դրահաշիւի գլուխ պտտեցնող տարազները, երկրաչափութեան չշմեցնող գծերը եւ գրաբար քերականութեան անհաշիւ հոլովումներն ու խոնարհումները, գնում ենք դէպի լեռները, դէպի արծիւները, դէպի Հիմալայեան անմատչելի ու ձիւնապատ բարձունքները:

Ճեպընթացը, որպէս մի վիրաւոր առիւծ, մռնչում է ու սլանում դէպի առաջ՝ իր անիւների զռռոցի հետ մեր մէջ արթնացնելով անհամար յիշողութիւնների մի շարան... ու թնդում է հայ երգը՝ հեռաւոր Բէնգալ նահանգի խորթ եւ անհարազատ հողի վրայ.— «Իբրեւ արծիւ սաւառնում եմ լեռ ու ժայռ...», «Բամ Փորոտան», «Կիլիկիա», «Հրացան որոտաց», եւայլն, եւայլն, մէկը միւսի յետեւից, անդադրում կանչը հայորդիների, որոնք Գանգէսի մենաւոր ափերէն, տարագիր ու աստանդական, իրենց հայրենակարօտ սրտերում վառ են պահում իրենց սէրը դէպի հայ հայրենիքը...

Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս...

Զունե՞ս, չունե՞ս...

Ու ճեպընթացը թռչում է...

Դէպի՜ Հիմալայեան լեռները, որոնց կատարներին արծիւներն են թառել ու հեգնում են մարդկային անզօրութիւնը՝ բնութեան դէմ. հեգնում են նրա միտքը, որ զառանցում է տիրապետել բնութիւնն եւ այդ կոյս բարձունքներն ու վերածել մի քաոսի, մի դահճի...

Վերջին կայարանը՝ Սիլիգարի, Հիմալայեան լեռների ստորոտը, որտեղ մենք պիտի փոխադրւենք մի ուրիշ երկաթուղու մէջ: Այս մէկը, որ մրջիւն է թւում մեր աչքերին՝ համեմատելով առաջինի հետ, պիտի բարձրանայ մօտ 10,000 ոտք ահագին բարձրութեան վրայ — մինչեւ Դարջիլինգ, Բէնգալի ամառանոցը:

«Մրջիւն»ը սուլեց եւ առաջ սլացաւ, դէպի ոլորուն բարձունքները, դէպի աշխարհի կատարը:

Երկաթգիծը, Սիգարից մինչեւ Դարջիլինգ, համարւում է աշխարհի ամենատաջնակարգ մեքենագործութիւններից մէկը: Թէ որքա՞ն ժամանակ է տեւել, քանի՞ միլիոն անգլիական ոսկի եւ քանի՞ մարդկային կեանք են զոհել՝ կառուցանելու այս հրաշալիքը, մեզ մնում է անյայտ, սակայն այստեղ մարդը կռուել է բնութեան դէմ ու հարթել իր ճանապարհը դէպի վեր:

Օդը սկսաւ սառել: Հեռւում երեւացին մառախլապատ ամպեր, որոնց միջից, երկնակամարի ֆոնի վրայ երեւում են ինչ որ գծեր, իրար յետեւից, երկար, անվերջանալի գծեր, որոնք անդադար երկարում են արեւելքից արեւմուտք: Կամաց կամաց լեռնային բնութիւնը բացաւ իր գաղտնիքը — լեռնե՛ր, բարձր ու երկար, լեռներ, որոնք իրենց գագաթները մխրճել են ամպերի մէջ ու ճեղքել երկինքը, լեռնե՛ր բրդոտ, գորշ, մոխրագոյն լեռներ եւ յանկարծ լսւում է ընկերոջ մը ձայնը՝

Լեռներ, սէգ լեռներ, ես կը սիրեմ ձեզ,
Կը սիրեմ բուռն ու անզուսպ սիրով:

Հայրենի լեռներն է երազում...

Էվերէստը...

Ա՛հ, ո՛չ, ո՛չ, Էվերէստը Արարատ չէ, Արարատն ուրիշ է, չենք տեսել, բայց մեր տարագիր հոգու խորքում զգացել ենք նրա վեհութիւնը, չքեղութիւնն ու կախարդանքը...

Արարա՛տը եւ հայրենի լեռնե՛րը...

«լեռնե՛ր, ա՛հ, լեռներ, որոնք յաւիտենական երգն իմ հայրենիքի...»

Հիմալայեան լեռները՝ «յաւիտենական երգը» Հնդկաստանի:

Հեռո՛ւ, անդնդախոր ձորերից անդին, լերան միւս լանջին, երեւում է նոյն օձապտոյտ երկաթուղին, որ անցել ենք, իսկ քիչ վեր՝ միեւնոյն գիծը, որ պիտի անցնենք:

Ու յանկարծ բացւում է զարմանալի տեսարան: Երկնքում ենք... մերն է աշխարհը: Այժմ գտնւում ենք ահագին բարձրութեան վրայ, որտեղից նշմարելի է մի ահագին եւ անծայրածիր տարածութիւն մեր ոտների առաջ, ասես կտրուած ենք աշխարհից եւ գնում ենք դէպի երկինք...

Հեռո՛ւն երեւում են՝ գետերը, անտառներ, տափարակներ, քաղաքներ, գիւղեր,— մի հրաշալի տեսարան, կախարդող համայնապատկեր: Ո՛րքան մարդ ուզում է ժամերով տեսնել ու հիանալ բնութեան եւ մարդկային ստեղծագործութեան վրայ:

Եւ դարձեալ ցնորեցուցիչ ուղիներ, ոլոր – մոլոր, նեղ, վտանգաւոր, կախուած ահագին ժայռեր — մի փոքրիկ անզգուշութիւն եւ ամէն ինչ կորած է անդունդի խորքում — ուր հազար ոտք ցած... մա՛հ...

Մի պտոյտ եւս եւ ահա աշխարհի ամենաբարձր սարերը,— Էվերէստ եւ Կանչինջընգա, որոնց կատարներին տիրում է յաւիտենական ճերմակ սաւանը, որ երբեք իր ծալքերը չի բարձրացնում՝ հետաքրքիր մարդուն ցոյց տալու անմատչելի բարձունքների գաղտնիքը...

Եւ երեւակայութեամբ Արարատը փոխադրում եմ այս հսկայ լերան, Էվերէստի մօտ ու այս երկու դարաւոր ու ծերացած երկնաստարդների համեմատում եմ միմիանց հետ...

Ոչ, իմ ուզածը առջեւի կանգնած հսկան չէ, այլ երեւակայութեանս մէջ ծնունդ առած շղթայակիր արքայի եւ բիւրը սանձող բարկացած ու կապոյտ աստուածը,—

«Հայոց աշխարհի հսկայ նահապետ,
Աստղերի կայան,
Փոթորիկների տէր,
Մրրկի Աստուած,
Շանթ ու ամպրոպի ահարկու վարպետ,
Մասիս զարհուրա՛նք»:

Ա՛հ, Մասիս, Մասիս, ես այդ «զարհուրանք»դ եմ ուզում, ես ցանկանում եմ տեսնել քեզ ազատ ու հպարտ՝ ինչպէս աշխարհի սա «տէրն» ու «իշխան»ը— հսկայ Էվերէսթը...

Տուէք, յետ տուէք Արարատը: Եւ Արտաւազդի շղթաները կոտրող ծեր դարբինների հզօր մուրճերի զօռ երգերին եմ կարօտ...

Արարա՛տը, Արարա՛տը...

(Օ՛, շա՛տ է, շատ է այս անիրաւութիւնը...)

Սակայն երկու ծերերը շարունակում են մնալ հզօր ու անյողդողդ:

Լռանկայ եւ սառնագարդ գիշեր է:

Ով որ ապրել է մեր լեռներում, մանաւանդ Ղարաբաղի լեռներում, կարող է հասկանալ երկնքի ու բնութեան խորհուրդը՝ այս հսկայ բարձրութեան վրայ, որ գլուխը խոթել է ջինջ կապոյտի մէջ եւ աստղերը իրենց խորհրդաւոր պատմութիւնն են հիւսում, աշխարհից վեր, ամպերից վեր, լեռների մէջ...

Լուսինը, այնքան մօտ մեզի, շարունակում է իր ճամբան հսկայ լեռների վրայով...

Իսկ մենք, ծարաւի արեւին ու լոյսին, քայլում ենք տեսնելու արեւածագը...

Դէպի « Վագրի բլուրը »:

Այնտեղից է որ երեւում է բնութեան գլուխ գործոցներից եւ աշխարհի հրաշալիքներից մէկը — արեւի ծագումը Հիմալայեան լեռներում:

Ու մենք գնում ենք ըմբոշխնելու այդ հրաշալիքը: Աշխարհի չորս կողմից հազարաւոր ճանապարհորդներ են գնում պահ մը դիտելու հրաշէկ արեւի բռնկումը հսկայ լեռների կատարներին:

Հեւ ի հեւ բարձրանում ենք «Վագրի բլուր»ն ի վեր, այնտեղից է որ պիտի տեսնենք արեւի ծագումը:

Եւ հասանք: Ի՛նչ բախտաւորութիւն: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ այնտեղ, որտեղից պիտի ծագի արեւը, ջինջ ու մաքուր, չկան բրդոտ ամպերը, մառախուղն իջել է անդնդախոր ձորերը, անհունը: Շատ քիչերին է վիճակւում այսպիսի բախտաւորութիւն: Եւ մենք այդ քիչերից եղանք:

Արեւե՛լքը...

ԱՐԴԻ ՌՈՒՍ ԹԱՏՐՈՆԸ

Գ.

Ի՞նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Մէյերհոլտի բեմադրութիւնը համայնավար հասարակութեան վրայ որ կը բաղկանայ գործաւորներէ եւ ուսանողներէ:

Ռուս գործաւորը կը ձանձրանայ ու կը բողոքէ. քաջալերուած մանաւանդ կրթական գործավար Լունաչարսքիի քննադատութիւններէն, կը բողոքէ բեմադրութեան այս նոր ձեւին դէմ զոր կը նկատէ յանդուգն տեսարանի մը եւ մեծ մտաւորականի մը մարզանքները միայն որոնք ոչինչ ունին պրոլետարական: Նոր թատրոնը պէտք է ըլլայ յեղափոխական ոչ միայն ձեւով, այլեւ առաւելապէս խորքով: «Եւ ինչո՞ւ կը ձանձրանան այս նոր թատրոնին մէջ, կը հարցնէ Սթանիսլաւսքի: Անոր համար չէ՞ որ ձեւը, որքան ալ գեղեցիկ ու ճարտար ըլլայ, չի կրնար առանձին ապրիլ բեմի վրայ: Արտաքինը պէտք է արդարանայ ներքինով, յուզելու եւ խանդավառելու համար հանդիսականը: Արդի արուեստին դժբախտութիւնը այն է որ բեմադրութեան նիւթական կարելիութիւնները հասցնելով հանդերձ իրենց գերագոյն վախճանին, մոռցուած է հոգեկանը: Վերանորոգիչները կը յանդգնին նոյն իսկ ուրանալու զայն անմտօրէն: Կրնա՞ք փոխել մարդկային բնութիւնը: Մարմինը կրնա՞յ ապրիլ առանց հոգիի»: Տարբեր չէր Լունաչարսքիի կարծիքը:

Իսկ մտաւորական նոր սերունդը, համալսարանի ուսանողները կը սիրեն Մէյերհոլտը, բայց կը սիրեն նաեւ Մոսկուայի օփերան, իր անխուսափելի «Այտա»ով, դասական պալէներով, քաղքենի Ռուսիոյ բոլոր գեղարուեստական վայելքները: «Սիրել Մէյերհոլտը, կը գրէ Տիկ. Կուրֆինքէլ, համայնավար օրէնսդրութեան տախտակին տասնմէկերորդ պատուիրանն էր, բայց օփերան ... ո՛հ, ահա սրտին ձայնը»:

Եւ սակայն Մէյերհոլտի տիրապետութիւնը ռուս թատերական կեանքի վրայ հետզհետէ կը զօրանայ ու կ'ամրանայ, գրեթէ բոլոր թատրոնները կ'իւրացնեն անոր գեղեցկագիտական սկզբունքները, պարտուած էր գրական– հոգեբանական թատրոնը: Սթանիսլաւսքիի մեկնումը ինքնին խորհրդանշան մըն էր:

Մէյերհոլտի ազդեցութիւնը կը տարածուի Ռուսիոյ սահմաններէն դուրս, Լեհաստան եւ Գերմանիա: Բայց անոր յանդուգն տեսութիւններուն յառաջխաղացումը կը կասի լատին քաղաքակրթութեան թումբին առջեւ: Փիկալի թատրոնը իր անփառունակ փորձերով կ'ապացուցանէ յեղափոխական արուեստագէտին պարտութիւնը Ֆրանսայի մէջ: Անոր յաղթանակը պիտի ըլլար արդարեւ մահավճիռը թատերական գրականութեան: Բայց Մէյերհոլտ նպաստեց Ֆրանսական թատրոնի վերանորոգումին, անոր թօթափել տալով պերճանքի, շատախօսութեան, ճարտասանական ոճի խառնակոյտը:

×

Մէյերհոլտի յաղթանակով չի լուծուիր սակայն թատերական հարցը Ռուսիոյ մէջ ուր կը շարունակեն գործել սթիւտիօները ի խնդիր ճշմարիտ ու յաւիտենական արուեստին:

Նոյնքան յամառ արտնող մըն է Վախթանքով, ռուս արդի թատրոնի հանճարեղ ներկայացուցիչներէն մէկը:

Վախթանքով աշխատած է Սթանիսլաւսքիի մօտ, անոր հիմնած երրորդ սթիւտիոյին մէջ որ յետոյ պիտի կոչուէր Վախթանգով թատրոն:

Անոր արուեստը համադրութիւնն է Սթանիսլաւսքիի եւ Մէյերհոլտի թատերական վարդապետութիւններուն, որոնք կը ներկայացնեն երկու բեւեռները ռուս արդի թատրոնին:

Վախթանքով կամուրջ մըն է այս երկու թատերական արուեստներու միջեւ. «Ստեղծել նորը յաւիտենական արուեստով» կ'ըսէ ան: Յաւիտենական արուեստը զգացումներու ճշմարտութիւնն է թատրոնին մէջ: Վախթանքով սորված էր այդ իր վարպետին՝ Սթանիսլաւսքիի մօտ եւ խորացուցած որպէս գերագոյն նպատակը արուեստին: Բայց հասնելու համար այդ նպատակին, Վախթանքով կը դատապարտէ Բնապաշտ թատրոնի ձեւերն ու միջոցները, այսինքն կեանքի վերարտադրութիւնը բեմին վրայ:

«Թատերական արուեստը կեանքի ճշմարտութիւնը չէ, կ'ըսէ Վախթանքով, թատերական ճշմարտութիւն մըն է ան, որ սակայն սրահին զգալ կուտայ զգացումներու ճշմարտութիւնը: Ուրիշ խօսքով, թատրոնի մէջ ճշմարիտ երեւալու համար, պէտք չէ գործածել բնական միջոցներ, այլ թատերական միջոցներ»:

Վերադարձ մըն էր այս Մէյերհոլտի թատերական թատրոնին որուն սակայն հոգի մը կուտար Վախթանքով:

Դժբախտաբար երկար կեանք մը չունեցաւ այս մեծ վարպետը եւ իրականացուց երկու կարեւոր գործեր միայն, Մէթէրլինկի Սուրբ Անտոնի հրաշքը եւ Կոզիի Իշխանուհի Թիւրանտոտ:

×

Ռուս արդի թատրոնի համառօտ պատկերին մէջ ընթերցողը անշուշտ նկատի առաւ որ յեղափոխական թատրոնը կ'ապրի օտար գրական գործերով, օտար թատերգութիւններով. լուռ է ռուս ժամանակակից գրականութիւնը:

1898ին յաջողեցաւ թատերական առաջին յեղափոխութիւնը Սթանիսլաւսքիի Արթիսթիք թատրոնով, որովհետեւ ան իր սնունդը կը ստանար ռուս գրականութենէն, մայրենի հողէն: Պուշկին, Կոկոլ, Օսթրովսքի, Կրիպոյէտով, Թուրկենիեւ, Տոսթոյէվսքի, Թոլսթոյ, բայց առաւելապէս Անտոն Չեխով կը կազմէին անոր խաղացանկը: «Ողբերգութիւնը արդի թատերական յեղափոխութեան որ աւելի ընդարձակ ու բարդ է քան հինը, թատերագիր չունենալն է, կ'ըսէ Սթանիսլաւսքի: Եւ սակայն հեղինակով է որ կը սկսի մեր հաւաքական գործը: Առանց բանաստեղծի դերասանն ու բեմադրիչը ընելիք չունին»:

Ու Մէյերհոլտի նման եզական արուեստագէտ մը, գիտուն բեմադրիչ մը կը պարտաւորուի քաղհան ընելու օտար քաղքենի գրականութիւններէ ներս, բեմադրելու օտար գործեր որոնք խորթ են ցեղին հանճարին:

Ու անոր արուեստը կը նմանի նոր ու գեղեցիկ սափորի մը որուն գինին կը պակսի: Ապրելու եւ տեւելու համար սովետական թատրոնը պէտք ունի բանաստեղծներու:

Ու այս չէ՞ պատճառը որ կը բացատրէ Սթանիսլաւսքիի վերադարձը Ռուսիա, 1924ին, երկու տարուան բացակայութենէ մը ետքը: Անոր մեկնումը խորհրդանշան մը նկատուեցաւ,— պարտութիւնը գրական – հոգեբանական թատրոնին —, բայց վերադարձը կը ստանար աւելի մեծ նշանակութիւն մը. ռուս ժողովուրդը չէր ճանչցած իր հոգին Մէյերհոլտի թատրոնին մէջ: «Մենք, հին յեղափոխականներս այժմ կը գտնուինք արուեստի աջ թեւին վրայ, ենթակայ՝ ինչպէս սովորութիւն է, ձախին յարձակումներուն: Պէտք է որ ան թշնամիներ ունենայ ...: Բայց, կ'աւելցնէ ան, շատ հետաքրքրաշարժ է ապրիլ ու դիտել ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ երիտասարդ մտքերու մէջ»: Ու նոր խոյանքով մը Սթանիսլաւսքի կը նետուի դարձեալ թատերական կրկէսը, կը վերստանձնէ Արթիսթիք թատրոնի տնօրէնութիւնը, մօտենալու համար երիտասարդ նոր սերունդին, ճանչնալու համար անոր հոգին ու ձգտումները յեղափոխական Ռուսիոյ արդի իրաւակարգին մէջ: Առանձին չէ սակայն ան, կողքին ունի Վ. Նէմիրովիչ – Տանչէնքօ, Արթիսթիք թատրոնի հին օրերու գործակիցը եւ թատերական ներքին խորհուրդ մը, կազմուած երիտասարդ ու խանդավառ ուժերէ որոնք շինարար գործունէութեան մը հաւաքուած կը բոլորուին ծեր վարպետին շուրջ:

«Իզվեստիա»ի 1928 Մայիս 15ի թիւին մէջ Սթանիսլաւսքի կը հրատարակէ թատերական յայտարարութիւն մը, պարզելու համար Արթիսթիք թատրոնի նոր ուղղութիւնը. քաջալերել երիտասարդ հեղինակները, բեմադրել անոնց գործերը որոնք պիտի արտայայտեն նոր շրջանի ներքին խոր նշանակութիւնը: Բայց ներկայացնել նաեւ դասական թատերգութիւններ որոնք գեղեցիկ գործերու ճաշակը պիտի տան այդ սերունդին ու պիտի մշակեն անոր ստեղծագործելու, արտադրելու տաղանդը, ըլլալով կամուրջ մը հին ու նոր սերունդներու միջեւ:

Արթիսթիք թատրոնի գործունէութիւնը կը սահմանափակուի ուրեմն լոկ թատերական դաստիարակչական գետնի վրայ: Բայց լոյսը պիտի գայ ռուս ժողովուրդի թատերական առողջ բնազդէն, այն մուժիկէն որ տարին անգամ մը Մոսկուա կու գայ Արթիսթիք թատրոնի ներկայացումներուն:

Որովհետեւ ժողովուրդը չունի մտաւորականին կանխակալ կարծիքները. անոր դատողութիւնը չէ խաթարուած կեղծ քաղաքակրթութեան մը աւերներով ու պահելով իր ողջմտութիւնը, ան պիտի առաջնորդէ իր արուեստագէտները:

(Վերջ)

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գանելու մեր ծաղիկ կեանքի սեւ ու դաժան օրերը, դառնում ենք՝ շարունակելու նոյն ուրախ ու անհոգ կեանքը՝ մինչեւ արեւի ծագումը մեր ցաւատանջ լեռներում ...

ՀԱՅՈՐԴԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մեղուաբուծութիւն

— o —

Արարատի, Փաշալուի, Մարտունիի, Բասարգեչարի, Ախտայի շրջաններում մէջ կազմուած են մեղուաբուծական կայաններ, 1350 փեթակներով: Լեռնային շրջաններու մէջ մեղուաբուծութեան զարգացման համար 30.000 րուբլի վարկ բացուած է եւ տրամադրուած՝ երեք թոն շաքար: Երկայիս կը պատրաստուին 1500 նոր փեթակներ: Հողային գործավարութիւնը մեղուաբուծութեան զարգացման համար յառաջիկային պիտի տայ 50.000 րուբլի:

Դպրոցները բացուած

0000

Սեպտեմբերի 1էն սկսեալ Երեւանի բարձրագոյն վարժարանները (բաղդատութեան, անասնաբուժական, բժշկական, գիւղատնտեսական) բացին իրենց դասաւանդութիւնները:

Այս տարի Երեւանի բարձրագոյն վարժարաններուն մեծամասնութիւնը տարեվերջանը կը սկսին լաւ կահաւորուած, վերանորոգուած, նոր աշխատանոցներով ճոխացուած: Հրաւիրուած են նոր դասախօսներ:

Մարզական շինարարութիւն

— o —

Հայաստանի մարզական շինարարութիւնը գոհացուցիչ նկատուած չըլլալով, պատկան մարմիններուն հրահանգ տրուեցաւ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը աւարտել մարզական շինութիւնները: Միաժամանակ հրահանգ տրուած է բոլոր տնտեսական կազմակերպութիւններուն, քաղաքային եւ շրջանային խորհուրդներուն, իրենց պիւտճէին մէջ նախատեսել մարզական անհրաժեշտ շինութիւններ (մարզարան, լողարան, արշաւարան, եւն.): Դիտել տրուած է նոյնպէս որ վերանորոգման եւ կահաւորման պէտք ունին.—

Երեւանի մէջ՝ քաղաքային մարզարանը, ամառնային լողարանը, Նոր բաղնիքին ձմեռնային լողարանը, Կոմունարներու հանրային պարտէզին մարզախաղերու հրապարակը, ուսանողներու մարզական հրապարակը, քաղաքային արշաւարանը, արհեստագործական ընկերութեան մարզարանը եւ մարմնակրթական դահլիճը, Երեւանի բանուորներու մարզարանը:

Լէնինականի մէջ՝ Դինամոյի մարզարանը եւ մարմնակրթական դահլիճը, քաղաքային ամառնային լողարանը, կերպասեղէնի գործարանին մարզարանը եւ մարմնակրթական դահլիճը, կայարանի մարզական հրապարակը:

Ալլահվերդիի մէջ՝ պղնձագործներու մարզարանը, Անի – չեչաքարի, Արթիկ – փիսրաքարի, Ղափանի հանքերուն մէջ՝ մարզական հրապարակները եւ մարմնակրթական դահլիճները:

Բնակարանային շինարարութիւն

= • =

Երեւանի բնակարանային շինութեանց ընկերութիւնը այս տարի կ՚աշխատի բնակարաններ շինել 8.000 քառ. մէթր տարածութեան վրայ: Այս տարածութեան վրայ կան անցեալ տարուընէ կիսաւարտ մնացած շէնքեր ալ: Բացի թիւ 57 եւ 67 շէնքերէն, (մէկը քրտական, միւսը թրքական արհեստանոցներ են), մնացեալ մեծ մասը բանուորներու յատուկ բնակարաններ են: Թիւ 43 շէնքը դերասաններու տուն է, թիւ 46ը՝ մասնագէտներու, թիւ 45ը՝ շինութեանց բանուորներուն յատուկ:

Շինութեանց ընկերութիւնը դժբախտաբար, ինչպէս կ՚առարկէ, պիտի չկարենայ աւարտել այս բոլոր շէնքերը, որովհետեւ կը պակսի գամը, տախտակը, կիրը, կրաղիւսը:

ՆԱԽԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐ

— o —

Գիւղատնտեսական բարձ. հիմնարկութեան հողագիտական ամպիոնը, վերջերս, Լէնինականի շրջանին մէջ, երկաթուղիի ընկերութեան կողմէ չահագործուող քարահանքերու բաժնին վրայ, երեւան հանեց նախապատմական հողի նոր նմոյշ մը, որ թաղուած է վեց մէթր հաստ սեւակուճի շերտի մը տակ:

Այս առթիւ խորհ. Հայաստան կը գրէ.—

Նման հողեր, լաւայի տակ թաղուած, նախ երեւան հանած են Մատէյրա կղզիին, յետոյ՝ Անգլիոյ մէջ: Քանի մը տարի առաջ, Լէնինականի շրջանին մէջ, Արագածի հրաբխային ժայթքումներու տարածման սահմաններուն վրայ, լաւայի տակ թաղուած նախապատմական այդպիսի հողերու նմոյշներ են երեւան հանուած, մէկը Ս. Զախարովի, միւսները՝ Խ. Միրիմանեանի կողմէ:

Հրաբխային լաւայի տակ գտնուած նախապատմական հողերը ունին գիտական մեծ նշանակութիւն: Այդ հողերուն ուսումնասիրութեամբ կարելի է պարզել երկրի բնապատմական պայմաններու փոփոխութեան եւ բընութեան զարգացման ընթացքը դարերէ ի վեր:

Քննութիւնները ցոյց կուտան, որ այս թաղուած հողերը, ըստ իրենց յատկութեան, կը պատկանին կլիմայական աւելի չոր պայմաններու մէջ կազմուած հողերու, բոլորովին տարբեր երկրի մակերեսին վրայ գտնուած հողերէն, այնպէս որ դիւրին է ենթադրել թէ Հայաստանի այդ մասի կլիմայական պայմանները անցեալին մէջ եղեր են աւելի չոր քան այժմ: Ատկից զատ, լաւաներու տակ ծածկուած հողերը ցոյց կուտան, որ գործարանաւոր գոյացութիւններ կազմըւած են Արագածի վերջին ժայթքումէն առաջ, հակառակ կարգ մը մասնագէտներու կարծիքին:

Կառավարութիւնը արգիլեց օգտագործել Լէնինականի շրջանի նախապատմական հողամասերէն սեւակուճով ծածկուած բաժնին օգտագործումը, բայց դժբախտաբար երկաթուղիի ընկերութիւնը կ՚օգտագործէ իբրեւ քարահանք:

ՁԿՆԱԲՈՒԾԱՐԱՆՆԵՐ

0000

Հայաստանի ձկնաբուծարաններուն մէջ առաջինն է Սեւանը: Ծանօթ են Սեւանայ լճին ձուկերը իրենց համեղ միսով («իշխան» եւ «բախտակ» ձուկերը մանաւորապէս):

Սեւանայ լճին մէջ, սակայն, արհեստական ձկնաբուծութիւնը, կը գրէ խորհ. Հայաստան, աւելի քան 10 տարուան պատմութիւն ունի: 1925ին լիճ թափուած է 4.650.000 ձկնիկ, 1926ին՝ 14.775.000, իսկ այս տարի եւ յառաջիկայ տարուան առաջին կիսամեակին՝ 31 միլիոն ձկնիկ:

Դժբախտաբար արհեստական ձկնաբուծութիւնը այնքան ալ արդիւնաւէտ չեղաւ: Ձկնկիթէն նոր դուրս ելած ձկնիկները 3—4 օր յետոյ կը թափուին լճին մէջ, այնպէս որ մեծ մասը ալիքներուն չդիմանալով կը փճանան կամ կեր կը դառնան թռչուններուն: Անցեալ տարի է միայն, որ ձկնիկները լիճ թափուեցան 15 օր պահուելէ վերջ, այնպէս որ որոշ չափով պակսեցաւ ձկնիկներու կորուստը:

Այսուհանդերձ 15օրեայ ձկնիկներն ալ այնքան կենսունակ չըլլալով, չեն դիմանար ալիքներու ճնշումին ու կը փճանան մեծ մասամբ: Ահա այս պատճառով, այս տարուընէ սկսեալ ձկնիկները աւազաններու մէջ կը պահուին վեց ամիս, յետոյ միայն կ՚արձակուին լճին մէջ: Այնպէս որ այլ եւս ձկնիկներուն լրիւ աճումը կ՚ապահովուի լճին մէջ:

Նոր Բայազիտի ձկնաբուծարանին մէջ ձկնիկները մէկ քանի ամիս պահելու համար, այս տարի պիտի շինուին 10 աւազաններ,— մէկ մասը արդէն կ՚օգտագործուի: Դժբախտաբար այդ աւազաններուն տարողութիւնը այնքան ալ մեծ չէ: Ձկնաբուծարանի արտադրական ծրագիրները յաջողցնելու համար անհրաժեշտ են արհեստական մեծ լճակներ: Ծրագրուած է յառաջիկայ գարնան Քեվիսչայի վրայ շինել 20 խոշոր լճակ, 5 միլիոն ձուկի տարողութեամբ: Նախագիծը վաւերացուած ըլլալով, գալ տարի աշնան, պատրաստ կ՚ըլլան լճակները:

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»Ը ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌՈՎ

0000

Մոսկուայի ձայնասփիւռի ընկերութիւնը պայմանաւորուեցաւ դերասան Ս. Քոչարեանի եւ երաժշտագէտ Ս. Բալասանեանի հետ, յանձնարարելով ործայնասփիւռի առնուի երաժշ. Ցարօ Ստեփանեանի «Քաջ Նազար» օփերան:

Ձայնասփիւռի վերածումը պիտի կատարուի հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով, պիտի ունենայ 55 վայրկեանի տեւողութիւն, ընդգրկելով օփերայի երաժշտական բոլոր ձեւերը:

Գրական մասը հիմնականին մէջ պիտի կազմուի Դերենիկ Դեմիրճեանի «Քաջ Նազար»ին վերամշակումով, զոր կատարած է Ս. Քոչարեան իր գեղարուեստական արտասանութիւններուն համար: Այս աշխատանքը, այն է թատերական գործի մը արտասանական եղանակը, առաջին փորձն է այս ասպարէզին մէջ եւ մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուցած մասնագէտներու շրջանակին մէջ:

Ձայնասփիւռի վերածումը կ՚աւարտի այս ամառ եւ անմիջապէս կը ձեռնարկուի բեմադրութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ տարի ելեկտրական կալ կատարուած էր 4 տեղ: Այս տարի՝ 10 տեղ: Միայն Լէնինականի շրջանին մէջ՝ 7 տեղ, ուր կալսուեցաւ 2000 թոն ցորեն:

⁂ Ջրօսարշաւներու ընկերութեան Լէնինականի շրջանի մասնաճիւղերուն կ՚անդամակցին 4155 հոգի, անցեալ տարի կ՚անդամակցէին 2800 հոգի:

⁂ Մելքոնեան հիմնադրամին օժանդակութեամբ Երեւանի մէջ կը շինուի գիտական հրատարակչութեանց յատուկ տպարան մը, որուն համար արտասահմանէն ապսպրուած տպագրական մեքենաները Պաթում հասած են արդէն:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

Գ. Օ. Պոչնաքեան Le Sémaphore de Marseille օրաթերթին մէջ յօդուածով մը կ՚ուսումնասիրէ «գործազրկութեան իրական պատճառները Եւրոպայի մէջ»:

1.— Պատերազմէն առաջ աշխատաւորներու հսկայ թիւ մը Եւրոպայէն, ովկիանոսը կտրելով, Մ. Նահանգները կամ Քանատա կը հասնէր: Պատերազմէն վերջ աշխատաւորներու այդ բազմութեան առջեւ փակուեցան Ամերիկայի դուռները: Միւս կողմէ ռուսական յեղափոխութիւնը, Թուրքիոյ անցուդարձերը Եւրոպայի վրայ նետեցին հսկայ նոր բազմութիւն մը աշխատող ձեռքերու:

Այսպէս, պատճառը ընկերային է եւ ոչ թէ տնտեսական, եթէ Եւրոպա խճողուեցաւ անգործ ձեռքերով:

2.— Ցաղթուած պետութիւնները պարտաւորուեցան կրճատել իրենց բանակին թիւը, եւ ահա անգործներու նոր բազմութիւն մը եւս կազմուեցաւ այս ուղղութեամբ:

3.— Ընկերային ուրիշ երեւոյթ մը եւս այն որ կիները, իրենց կարգին, մտան աշխատանքի շուկան, աւելցնելով անգործներու թիւը:

4.— Անգործութեան տագնապին դէմ պայքարելու ճիգով, պետութիւնները խափանեցին միջազգային առուտուրը, ինչ որ իր կարգին բացասական անդրադարձում մը ունեցաւ գործազրկութեան տագնապին վրայ:

5.— Վերջին պատճառ մը եւս աշխատանքի գնոյն բարձրացումն եղաւ: Կարգ մը երկիրներ, Իտալիա եւ Գերմանիա, որոշ գին մը հաստատեցին բանուորներու իբրեւ աշխատավարձ: Անգլիա եւ Միացեալ Նահանգները եւս, նոյն նպատակով, արժեզրկեցին իրենց ազգային դրամը, (էնֆլասիոն մը չէր այս): Եւ այս չորս երկիրները այս կարգադրութիւններով, քիչ մը պակսեցուցին գործազուրկներու թիւը: Ֆրանսա կը վարանի դիմել այդ միջոցներէն մէկուն կամ միւսին, որովհետեւ կրնայ տակաւին դիմանալ տագնապին:

Մենք, ուրիշներու պէս, չենք դատապարտեր մեքենան, որ գոյութիւն ունէր եւ կը զարգանար տարիներէ ի վեր: Մեքենան պատճառ չէ տագնապին, ընդհակառակն մեքենան կը նըպաստէ աշխատանքին զարգացման: Ահա թէ ինչու քանի շատցան մեքենաները, քանի զարգացան գործարանները, այնքան բազմացան աշխատաւորներու թիւը:

Չէ՞ որ մեքենայացուած եւ ճարտարագործութեամբ օժտուած կեդրոններն են, որ ունին ամէնէն աւելի խուռնամբոխ բանուորութիւն մը:

ՄԱՄՈՒԼ

Տիղմ

— o —

«Ցուարթ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 սեպտ.).

— «Շուրջ յիսնամեակ մը տեւող իր գոյութեան ընթացքին Դաշնակցութիւնը տեսած է ամէն ձեւի պայքարներ, սակայն տեսած չէ այն, ինչ որ ցուցադրուեցաւ վերջին տարիներուն, յատկապէս գաղթաշխարհի մէջ:

Դաշնակցութեան հակառակորդները պիտի ուզէինք երկու խումբի բաժնել,— հակառակորդներ՝ որոնք կապ ունեցած են գրքի հետ, եւ հակառակորդներ՝ որոնք գրքի հետ կապ ունեցած չեն:

Այս տարօրինակ դասակարգումը անհրաժեշտ է գէթ քանի մը բառով լուսաբանել:

Մեր դէմ ծառացած հոսանքներու մէջ եղած չէ, ի հարկէ, այնպիսին, որ խզած ըլլար իր բոլոր կապերը «քառանկիւնի հրէշ»ին հետ (գիրք): Սակայն տարբեր է՝ երբ քաղաքական հոսանք մը իր մատի ծայրով կը կապուի այդ հրէշին, եւ տարբեր՝ երբ ան իր բովանդակ էութեամբը կը ձուլուի անոր: Օրինակ, հակադաշնակցական հոսանքներէն ռամկավարները, հնչակեանները, Բարեգործականը եւ այլազան պլոքները— աւելորդ կը նըկատէին պայքարը սկզբունքներու եւ գաղափարներու շուրջ, այսինքն այն բնտիր գանձին, որ գրիչներ կեանքէն կը քաղեն եւ կը կուտակեն գիրքերու մէջ: Եւ ընդհակառակն սոց. յեղափոխականները եւ սոց.դեմոկրատները, որոնց անհարազատ չէ գիրքը, իրենց պայքարը Դաշնակցութեան դէմ կը տանին առաւելապար սկզբունքներու եւ գաղափարներու շուրջ:

Արտաքնապէս այս աննշան պարագան մեծապէս կ՚ազդէ պայքարներու բովանդակ բնոյթին վրայ:

Մտքով տգէտ եւ գռեհիկ՝ առաջին խումբի անդամները իրենց պայքարներու մէջ գռեհիկ են նաեւ հոգիով ու գրչով:

Բաղդատութեան դրէք այն յօդուածները, որ տարիներէ ի վեր եւ տարիներ շարունակ մեր դէմ գրած են երկու խումբի մեր հակառակորդները եւ դուք խսկոյն պիտի նշմարէք մեր մատնանշած տարբերութիւնը:

Գրեթէ անհնար է հանդիպիլ պլոքնիական գրութեան մը (ռամկավար, հնչակեան եւն.) միւս խումբի հոսանքներէն ռեւէ մէկուն քով, ինչպէս եւ հակառակը: Խորշանքը դէպի գիրքը փողոցային կը դարձնէ մէկուն խօսքը, մինչ յարգանքը դէպի գիրքը կիրթ ու տանելի կը դարձնէ միւսին քննադատութիւնը:

Բազմաթիւ են տարբերութիւնները այս երկու խմբաւորումներու միջեւ, մենք գիտակցաբար մատնանշեցինք այս տարբերութիւններէն մէկ հատը միայն՝ անոր կշիռը աւելի յստակ դարձնելու համար: Կան իրենց էութեամբ շատ աւելի հիմնական տարբերութիւններ, լոկ այն փաստը, օրինակ, որ միացեալական խումբին մէջ հսկայական դեր կը կատարեն Թուրքն ու Չեկիստը, մինչ միւս խումբը նոյնքան հեռու է այս զզուանքէն, որքան երկինքը երկրէն, այս մէկ հատիկ տարբերութիւնը ինքնին խրպառ կը փատէ իրարմէ այս երկու խումբերը:

Բայց մեր խօսքը միայն գրքի մասին է. քաղաքական ամբողջ հոսանքներ իրենց մտքի բովանդակ պաշարը կը քաղեն փողոցներէն. անհնար է առոնցմէ պահանջել աւելի խոր միտք եւ աւելի կիրթ լեզու քան այն տիղմը որ անոնք կը թափեն արշալոյսէ արշալոյս»:

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒ ՄԸ

ՄԱՀԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպի մէջ իր մահկանացուն կընքած է Հաճի Ռաֆայէլ Թընկըրեան, բնիկ Պոլսեցի, որ երկար տարիներ առաջ հաստատուած էր Հալէպ, իր երկու եղբայրներուն հետ:

Թընկըրեան եղբայրները համաշխարհային պատերազմի օրերուն անմոռանալի ծառայութիւններ մատուցած են իրենց ազգին, բազմաթիւ հայրենակիցներ ազատելով մահուան իրական վտանգէն: Շնորհիւ իրենց վայելած վստահութեան Հալէպի Թուրք բարձրաստիճան անձնաւորութեանց մօտ, անոնք բազմաթիւ բնտա–

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԼՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (6)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»» · · «««

Երկու օր վերջ լեռ եկան Միսայ Խալօն եւ Տէր Աւետիսի Մարտիրոս, որոնք 70նոցի ցանկին մէջն էին: Անոնք ըսին որ կիներ, ծերեր ու մանուկներ, Խասգիւղի մէջ լեցուցին եկեղեցի մարագներու մէջ եւ ողջ ողջ այրեցին: «Իսկ մենք 70 երիտասարդներս երար կապուած քշուեցանք Խասգիւղ եւ Ձերշեր գիւղերուն մէջտեղ եղած Մեծ Խատակ ու հոն սկսաւ ջարդը:

Մենք թեթեւ վէրքեր ստանալով մնացինք դիակներուն տակ: Գիշերը դիակներու տակէն դուրս գալ, պահապաններ կը հսկէին: Ցորդ գիշերը արդէն ամէն բան լռեցած համարելով պահապանները ձգեր հեռացեր էին, եւ մենք փախչելով այդ արեան ծովէն, հոս եկանք»:

6.— ԳԵՐԻ ԿԸ ԲՌՆՈՒԻՄ

Ոստիկանապետի ծրագրին յաջողութենէն յետոյ, սկսաւ Քանայ լեռան խուզարկութիւնը: 80 անուոր Խոյթեցի Քիւրտեր եկած տեղաւորուած էին մեր գիւղին մէջ, նոյն չափ եւս շրջակայ քիւրտ գիւղերէն: Ասոնց կը միանան Քօլօսիկ, Դեղձէր, Մահպնցիկ եւ ուրիշ շատեր, կը բարձրանան Քանայ լեռ, եւ կը խուզարկեն: Երբ խուզարկութեան թափն անցաւ մենք իբրեւ լերան ծանօթ ձգեցինք Քանը եւ ելանք աւելի վար, գիւղի մօտերը պահուելու: Տղամարդիկ 5ով 10, կիներէն հեռուները պահուելու կ՚երթային, իսկ կիներ 50ով 100 կը պահուէին բախտին ձգուած: Դժուար էր պզտիկ ունեցող կնոջ վիճակը, դայն խումբին մէջ չէին ընդուներ, պզտիկը կուլայ եւ խումբը կը վըտանգուի: Իմ ընտանիքս Բերսօն 2 պզտիկ ունէր՝ Լուսվարդ՝ 3 տարեկան եւ Հերմինէ 1 տարեկան, խումբին մէջ չեն ընդուներ, սակայն իմ պարագաներս Բերսօն մինակ չձգելով, բոլորը մէկտեղ կը պահուին: Ամէն իրիկուն երբ կը դառնանք ընտանիքներ փնտռելու, հազարաւոր կորսուածներ, շատեր սպաննուած, աւեւանդուած ու խմբովին քշուած կը գտնենք:

Ոստիկանապետի ծուղակէն ազատելու չորրորդ գիշերը, մեծ խրարանցում կայ, սովորականէն աւելի սարսափելի, խրարու կը փսփսան.— «Վազը Ալէմանն օնպաշին, Հաճի Մուսաբէկին հետ լեռ կը բարձրանան, աւելի հեռուներ երթալ պահուիլ, բայց ո՞ւր, ելլել բերնէն մտնել պիտի. ուրիշ տարբերութիւն չկայ, Քանայ լերան խրաքանչիւր պուրակին ու փոսին մէկ հատ պատրաստ գիտցէք»:

Երկիւղը սարսափելի է, անօթութիւնը մեր ուժն ու կորովը ջլատած է, համաճարակ հիւանդութիւն մը արդէն Քիւրտերէն շատ զահըր կը խլէ, նոյն օրերուն մեռած է եւ Մանիկ գիւղի Վրդօ Ցակոր եւ ջլատուած է անոնց ուժը:

Իրիկուան պարագաներս Խզրկան աղբիւրի մօտ աննշան պուրակի մը մէջ պահելէ, ու զանոնք մէկիկ մէկիկ համբուրելէ յետոյ, ցոյց կուտամ մեր այդ օրուան թաքստոցը 100 քայլ լեռան ձորակով մը իրարմէ բաժնուած: Եւ մենք հինգ ընկերներ ենք, Սարգիսի Մօսոն, անհրաժեշտ Սարգիս, հօրաքրոջս տղան Սմբօն, ես եւ Երանոսի Բրսոն, (վերջինս այժմ Վըրաստան) թաքստոցը քարայր մըն է, դեմի հետ հաւասար, եւ հազիւ հինգ անձ պահելիք տեղ մը: Քարայրի բերանը կը բանանք, մէջը լեցուն ապրանք կը գտնենք, մարդ մը իր ապրանքները եւ կարասիները փրկելու համար ժամանակին ապաստան եւ հող պահած է: Անկարելի է հինգ անձ տեղաւորել հոն: Եղած կարասիներուն վրայ երեք հոգի տեղաւորուեցանք: Սարգիս ու Սմբօ դուրս մնացին: Ցաւալի էր պարագան, բայց անոնք սիրով ընդունեցին շրջակայքը որ եւ է ծերպի մը մէջ պահուիլ այդ օրը: Ընկերներս քարայրին մէջ առաջ անցած են, իսկ ես կէս օրուան սաստիկ տաքին պատճառով նախընտրեցի ծակին առջին մնալ եւ դուռը գոցել: Սակայն կը ցաւիմ Սարգիսին եւ Սմբօին, գուցէ չկրնան լաւ պահուիլ եւ բռնուին: Վերջապէս կը լուսնայ, ահա արեւ կը շողայ մեր քարայրէն ներս, եւ կը լսուին Քիւրտերու երգի ու առնոցի ձայներ:

Ես լսած եմ, բայց ընկերներուս չեմ ըսեր թէ Քիւրտերը մեր շուրջը կը գտնուին, Սմբատի ու Սարգիսի հոգը գլխ կը խեղդէ. անփորձ են, գուցէ Քիւրտերուն սուտ կանչելուն դուրս գան իրենց տեղէն: Այս մտատանջութեան տակ խեղդուած, յանկարծ կը բացուի մեր քարայրին դուռը եւ ես կը տեսնեմ երկար քօլօզաւոր Քիւրտ մը, որ գլխս նշմարելուն պէս փախաւ սարսափահար եւ ծակի մէկ կողմը կայնած արաբերէն լեզուով պոռաց.

— Տա՛յն, Ֆարօ տա՛յն:

Ֆարօ անունը մտքիս մէջ տպաւորեցի, կըցայ ըմբռնել թէ Ֆարօն ասոնց մեծն ըլլալու է: Մինչ այդ ծակի առջեւէն մէկ կողմ քաշուեցայ, ահա Ֆարօն եւ իր խումբը ութ հոգի, հասան ծակէն բերանը եւ ութ զէնք մէկէն ուղղուեցան քարայրին մէջ, անընդհատ կրակ: Արդէն քուրջերը սկսան բռնկիլ: Կը մտածեմ թէ երկար չպիտի տեւէ: Քիւրտերը երբ հասկնան որ ծակէն զէնքի ձայն չկայ, ատանց «պատրոն» վառելու ներս կը մտնեն, այս կարասիները կը գտնուին, ու երեքս ալ կը մեռցնեն: Անմիջապէս ընկերներուս կը պատուիրեմ որ հողի մէջ թաղուին, որովհետեւ քարայրի մէջ գտնուած հողը շատ թոյլ ու փխրուն է: Ես պիտի յանձնուիմ, բախտիս ձգուած եւ իմ անձս այս երկուքին վահան պիտի գործածեմ, գուցէ եւ ազատիմ, բայց անոնց ազատելուն վստահ եմ:

Կը կանչեմ ծակի մէջէն.

— Ֆարօ աղա, պարապ տեղ գնդակ մի վառէք, ես գիւղացի եմ, ժամանակին իմ կարասիներս փախցուցած հոս պահած եմ. եւ մինչեւ այսօր ազատեցի, կ՚երեւի ձեզի բաժին ինկած է, թող տուր որ քեզի յանձնեմ զանոնք եւ ես ալ կուգամ ձեզ ծառայ ըլլալու: (Խօսակցութիւնը քիւրտերէն կ՚ըլլայ):

— Լաւ, ըսաւ Ֆարօն, նախ զէնքդ տուր:

Ըսի որ զէնք չունիմ, կը վստահեցնեմ քեզի Մուհամմէտ մարգարէին անունով:

— Լաւ, ըսաւ, տուր ապրանքներդ:

Տուի եղած կարասիները որոնք իմս չէին: «Ալ բան չմնաց», ըսի: Տեսցաւ ու ծակին մէջ նայեցաւ հոն սեւ բան մը կ՚երեւայ, ինչո՞ւ չտուիր: Ըսի թէ այդ իմ Ջրիս տիկն է, ու քաշեցի բերի ծակին առջեւ: Լաւ, ըսաւ, տիկդ ձգէ եւ դուրս եկուր:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

Երկրաշարժ Էրզրումի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժիւժգին ցնցում մը պատահած է, Էրզրումի մէջ, ուրբաթ օր: Վնաս չկայ:

Աւստրիոյ անկախութիւնը պիտի պահպանուի

Երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ, Ժընեւի մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակներուն միջեւ, Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման մասին: Կ'ըսուի թէ այս համաձայնութենէն մասնաւորապէս գոհ մնացած է Պ. Պարթու, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը: Ինչ կը վերաբերի հոչակաւոր արեւելեան ուխտին, Պ. Պարթու եւ իր հովանաւորեալները նոր բանաձեւ մը կը փնտռեն, յաջողցնելու համար:

Բուռն պայքար Իտալացիներու եւ Սերպերու միջեւ

Գրեցինք թէ իտալական թերթ մը նախատած ըլլալով Եուկոսլավիոյ բանակը, սերպիական թերթերն ալ փոխադարձ յարձակումի սկսած են: Վերջին լուրերու համաձայն, պայքարը կը շարունակուի սաստկօրէն, առաջնորդութեամբ երկու երկիրներու գլխաւոր թերթերուն: Միւս կողմէ, կիրքերը այնքան գրգռուած են Տալմացիոյ ծովեզերքին վրայ որ, միջադէպերը սովորական են Սուսաքի, Ֆիումէի, Զարայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Փափուկ պարագայ մը եւս,— ճիշդ այս միջոցին փաշական ժողով մը գումարուած է Զարայի մէջ, մասնակցութեամբ Տալմացիոյ բոլոր փաշական խումբերուն: Մուսոլինին հրամայեց Պելկրատի իտալական դեսպանին՝ բողոքել իտալական բանակին եղած նախատինքին դէմ: Հաւանական չէ որ գոհացում տրուի, ուրովհետեւ իտալական մամուլն ալ նոյնքան ծանր բառերով անարգեց սերպիական բանակը:

Միւս կողմէ, խլրտումներ կը տիրեն Ալպանիոյ մէջ: Կ'ըսուի թէ Զօկու թագաւորը յառաջիկայ ամիս ենկիւրի երթալով, պիտի միանայ պալքանեան ուխտին, ինչ որ տհաճութիւն կը պատճառէ Մուսոլինիի:

Վերջերս զրոյց շրջեցաւ թէ Մ. Քէմալ պիտի ամուսնանայ Զօկու թագաւորին քոյրերէն մէկուն հետ: Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիոյ եւ Ալպանիոյ սիրաբանութիւնն ալ լաւ աչքով չի դիտուիր Հռոմի մէջ:

Վերջապէս, Ալպանիա բանակցութեան սկսած է, ճանչնալու համար խորհրդային իշխանութիւնը:

Մէկ խօսքով, կացութիւնը անստոյգ է Ադրիականի ափերուն վրայ:

Ազգային վիճակահանութիւնը

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց ազգ. վիճակահանութեան նոր կանոնագիրը, որ զանազան փոփոխութիւններ կը ներկայացնէ: Այսպէս հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը վերածուած է, 2,500,000 ֆրանքի: Հաստատուած են նաեւ հինգ պարգեւներ իւրաքանչիւրը 500,000 ֆր.ի եւն.: Նոր վիճակահանութեան համար պիտի ըլլան վեց գունդեր, իւրաքանչիւրը 10 գնդակներով որ կը համապատասխանեն 10 թուանշաններու: Հարկ պիտի ըլլայ կատարել 17 գործողութիւններ:

Բ. վիճակահանութիւնը, որ պիտի կատարուի հոկտեմբերին, տեղի պիտի ունենայ հին դրութեամբ:

նիքներ ոչ միայն Տէր Զօրի եւ Մէսքէնէի սպանդանոցներէն ազատեցին, այլեւ գործ ու աշխատանք հայթայթեցին անոնց՝ սովահար չմեռնելու համար զանոնք Հալէպի փողոցներուն մէջ:

Մինչ ուրիշ հայանուն հրէշներ ամէնէն սուր միջոցներու կը դիմէին հայ որբերու եւ այրիներու անունին եկած նպաստները իւրացնելու համար, Թընկըրեան եղբայրները իրենց արդար վաստակը կը տրամադրէին մեղմելու համար բազմաթիւ հայ ընտանիքներու տառապանքը եւ թշուառութիւնը:

Հանգ. Ռաֆայէլ Թընկըրեանի մահով, այդ պատուական եղբայրներու երրորդ սիւնն ալ կ'անհետի:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին քաշանիսովրական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»· ·«««

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տոմսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՊՕՐՏՕԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱՆՕՆ, ՄՈՒԼԷՆ ՊԼՕԻ մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ...ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ
ՓԱՐԻԶ, ՖԼՈՐԻԱՅԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

1.— վիճաբանութիւն: 2.— Հաճելի ժամանց (անակնկալ, զուարճութիւններ, սպասարկութիւն պտուղի եւ օշարակի):

կը հրաւիրուին ընկերներ եւ փափաքողներ:

Մուտք՝ 2.50 *ֆրանք:*

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Հասցէս գիտես, Պրունդուիք Սքուէր...

— Շատ լաւ, բժիշկ... օհ, Տիկին... Լէյտի Ձիլ որ մտիկ կ'ընէր ոստիկանին ու բժիշկին խօսակցութիւնը, այսպէս մտածած էր: Ուօմըրզլին նայեցաւ այնպիսի ակնարկով մը որ կարծես հասկցնել կ'ուզէր թէ նոր հարցումի տեղը չկար այլեւս:

— Տակաւին քանի մը օր այստեղ եմ, ըսաւ Տիկինը սառնօրէն, Սըր Ճօնը վաղը պիտի գայ, ամէն ինչ պիտի յայտնեմ իրեն...

— Եւ շատ լաւ կ'ընէք, Տիկին, գիտել տուաւ ոստիկանը եւ նշան ըրաւ Ամերիկացիին որ իրեն հետեւի: Երբ նրբանցքին մէջն էին Ուօմըրզլի դարձաւ իր բարեկամին.

— Հիմա, ի՞նչ պիտի ընենք...

— Պիտի գտնենք այն մարդը որուն հանդիպեցաւ Ճէքին երբ բժիշկին կը սպասէր, պատասխանեց Ամերիկացին. ես շատ կարեւորութիւն կուտամ այդ հարցին մանաւանդ անոր համար որ Պրաունին բան մը չէ ըսեր...

— Այո, ատիկա ճիշդ է, հաւանեցաւ ոստիկանը. հիմա եկուր սա մեր տղաքը տեսնենք, վարն են. արդէն ուշ է. վաղ առտու կը դրաղինք այդ խնդիրով...

Ուօմըրզլի ծխարանէն դուրս կանչեց Քէլինկթընն ու միւս երկու տղաքը: Լրագրողը անհամբեր լուրի կը սպասէր. երբ դուրս կ'ելլէին բոլորը միասին, ոստիկանը իր քովը կանչեց Ճէնխինսը եւ ըսաւ.

— Ինծի նայէ, պարոն, ասկէ վերջը Լէյտի Ձիլէն դրամի մի սպասեր, հասկցա՞ր. ալ լմնցաւ... Տիկինը կ'ըսէ որ այդ դրամը յօժարակամ տըւեր է քեզի, հետեւաբար ես չպիտի միջամտեմ... ուշադրութիւն ըրէ, ապա թէ ոչ ինքզինքդ ծակը կը գտնես... շատ շարժէ, կորսուէ գնա...

Ոստիկանը ուժով մը սեղմեց անոր թեւը եւ աղէկ դառնալով Քէլինկթընի եւ Ամերիկացիին հետ ստորերկրեայ երկաթուղիին կայարանը գըտնաց: Լրագրողը անոր ետեւէն վազեց.

— Այսքան ժամանակ սպասեցի, որ եւ է լուր չունի՞ք ինծի համար.

— Ոչ, հիմակուհիմա, տղաս, պատասխանեց Ուօմըրզլի անտարբեր կերպով. ուրիշ անգամ, գիշեր բարի:

Երիտասարդը բարկացած նայուածք մը նետեց անոնց ետեւէն ու Ճէնխինսին միանալով, երկուքը մէկ սկսան մտերիմ խօսակցութեան մը:

— Շիտակը ըսելիք չկայ... սասնկ ալ խորհիլ... դուրսէ Թըրսֆըրտ գալ, բացած .... սա Ուօմըրզլին նայէ անգամ մը... պէտք ունեցածը ինծմէ լսեց, ինծի այստեղ բերաւ, երեք քառորդ ժամ սպասցուց եւ քանի մը բառ երեսիս նետեց եւ գնաց, կարծես թէ շունին հետ կը խօսէր... գոնէ ըսէր թէ ինչ ծրագիր կար մտքին մէջ եւ ինչ էր փնտռածը...

Ճէնխինսին պատասխան չտուաւ դեռ. այն վայրկեանէն ի վեր որ դաղտնի ոստիկանը ձեռքը անոր օձիքին դրած է Կրէյթ Ուէսթըրն պանդոկին ճաշարանին դուրսը, անիկա վախի մէջ էր: Սպահով էր որ պիտի ձերբակալուէր կամ առնուազն ոստիկանատունը վար պիտի դնէին զինքը. զարմացաւ որ հիմա այդպէս ազատ էր եւ սակայն շատ ուրախ էր. լայն շունչ մը քաշեց Եուսթըն պողոտային վրայ:

— Խայտառակ բան եղաւ, գանգատեցաւ դարձեալ լրագրողը. կ'ուզէի մասնաւորաբար գիտնալ թէ երբ վեր գացին նորութիւն մը իմացա՞ն... անշուշտ իմացան... Ուօմըրզլին բան մը ըսա՞ւ քեզի երբ մէկ կողմ կանչեց...

— Բան մըն ալ չըսաւ, պատասխանեց Ճէնխինսը. եկուր սա գինետունէն ներս մտնենք, գաւաթ մը պարպելու պէտք կ'զգամ... Ուօմըրզլին բերնէն խօսք չես կրնար առնել, տղաս, անիկա բերանը բացող մարդ չէ... մէկ բան կայ ըսելիք... դուն քեզի համար տեղեկութիւն պիտի ճարես...

— Կրողին մէնծը, ինչո՞ւ միասին բերիր, ոչ իրեն պէտք ունէիր, ոչ ալ միւսներուն...

— Ուրիշ բան չէի կրնար ընել... արդէն հոն էին, միասին կը խորհրդակցէինք... յետոյ, խորհեցայ որ կրնայինք միասին աշխատիլ... բայց, ինչպէս ըսի, Ուօմըրզլի ըսածդ բերանը գոց մարդ է... ամէն ինչ քեզմէ կ'իմանայ եւ փոխարէն ոչ մէկ բան կ'ըսէ...

— Շատ աղէկ ուրեմն, ըսաւ լրագրողը դառնացած շեշտով. ասկէ վերջը ինծմէ լուր չի կրնար առնել այլեւս ... ժամը քանի՞ն է... տասը չկայ դեռ... ես Քրաունտէյլ փողոցը երթալու վրայ էի երբ դուք եկաք... ուշ չէ, քալէ... մօտ է կարծեմ...

— Հինգ վայրկեան չի տեւեր, ըսաւ Ճէնխինսը... աղէկ, երթանք, թէեւ յոյս չունիմ որ նոր բան մը երեւան հանենք...

— Ո՞վ գիտէ... խնդիրը այն է որ Շայնօն՝ բժիշկն ու Ճէքինը Քրաունտէյլ փողոցը տարած էր եւ անոնք քսան վայրկեանի չափ այդ կողմերը մնացեր էին... հարկաւ տեղ մը գացին...

— Կասկած չկայ, սակայն ուր ալ գացած ըլլան, պատին վրայ գրուած չի կրնար ըլլալ անշուշտ... պատասխանեց Ճէնխինսը եւ խնդաց իր սրամտութեան վրայ. արուեստական էր անոր ծիծաղը եւ կը նմանէր վտանգաւորկացութենէ մը անսպասելիօրէն փրկուած մէկու մը ծիծաղին. բայց հոգ չէ, քալէ, կը պտտինք...

Ճէնխինսը Թաղին ծանօթ ըլլալով, առաջնորդեց իր բարեկամը. անցան Օսըլթըն եւ Զարինկթըն փողոցները եւ հասան ուրիշ ճամբայ մը որ, Թըրսֆըրտի կարծիքով, «առնչութիւն չէր կրնար ունենալ գիտական ոճիրի մը հետ»:

— Ոչ վիպական է, ոչ աղքատ, ոչ ալ գարշահոտ... սասնկ փողոց ամէն տեղ կայ... ասկէ զատ, ինչպէս պիտի հասկնանք թէ անոնք Քրաունտէյլ փողոցը գացած էին, քովընտի ճամբաներ շատ... փողոցին անկիւնէն էր այդ վայրկեանին: Իրենցմէ քանի մը քայլ անդին, տունէ մը կին մը դուրս ելաւ, արագ քայլերով փողոցին անցաւ եւ կինը եկաւ, իրենց քովէն անցաւ եւ Զարինկթըն փողոցը մտաւ:

Անոր գլուխն ու ուսերը մանաւանդ խնամքով մը ծածկուած էին, բայց Ճէնխինսը յանկարծ լրագրողին թեւէն բռնելով ըսաւ.

— Ես կը ճանչնամ այս կինը, գուն ալ պէտք է որ ճանչնաս. տեսա՞ր... Տիկին Նիքօլա Ճէքինն է...

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասէրաց» Միութեան վարչութիւնը իր յայտնէ խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Սարգիս Աղապապեանի որ մէկուկէս տարուան «Հայրենիք» օրաթերթ նուիրած է իր գրադարանին:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՒԵԿԻ ԶԱՄԲԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

JEUDI 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2610

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆԱՁԻԳ ՖՐԱՆՍԱՆ

»»»··«««

Անցեալ փետրուարին, երբ Հանրապետութեան նախագահը սապարէզ կը քաշէր «նախկին» մը, ինքնին Հանգստեան կոչուած, աւելի քան եօթանասուն տարեկան ծերունի մը, խորհրդաւոր չուկներ տարածուեցան բերնէ բերան եւ թերթէ թերթ։

Ըսուեցաւ եւ գրուեցաւ թէ՝ Պ. Տումէրկ ծանր պայմաններ դրած է, պահանջելով աննախընթաց լիազօրութիւններ, եւ Պ. Լըպրէօն հաւանած է, ուրիշ ամէն միջոց սպառած ըլլալով։

Այն ատեն բանգէտներ փորձեցին հերքել այս տեղեկութիւնները։ Ուրիշներ մեղմացուցիչ տեսութիւններ պարզեցին «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց», հաստատելու համար թէ՝ ինչ որ ըլլայ, վարչապետը չի կրնար չեղել սովորական ճամբէն։

Այս անցուդարձէն քանի մը ամիս յետոյ, երեւան եկաւ որ իսկապէս որոշ համաձայնութիւն մը գոյացած էր Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին միջեւ, նոր ճամբայ մը բանալու համար։

Իսկ ութ ամիս յետոյ, այլ եւս բացորոշ է ամէն բան։ Չկայ որ եւ է գաղտնիք։

Պ. Տումէրկ սեպտ. 24ին հրապարակաւ, ձայնասփիւռ գործիքը լարելով եւ առանց միջնորդի, բուն ժողովուրդին ուղղելով խօսքը բացատրեց թէ ի՛նչ է իր ուզածը եւ ինչո՛ւ համար յանձն առաւ ղռհել Հանգիստը։

Դժգոհ՝ Ֆրանսան կառավարելու համար հաստատուած օրէնքներէն, վարչապետը կը պահանջէ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել սահմանադրութեան մէջ։

Իսկապէս թեթե՞ւ բաներ են ծրագրուած փոփոխութիւնները։

Ահա իր իսկ խօսքերը, որոնք ամէն բան չեն ըսեր տակաւին.

— «Կառավարութեան տանք պէտք եղած հեղինակութիւնը, քանի մը բառ աւելցնելով սահմանադրութեան մէջ եւ անոր պետին տալով առաջին նախարարի հանգամանքը։ Յետոյ թոյլ տանք որ եթէ կառավարութիւնը վէճ մը ունենայ Երեսփ. ժողովի մեծամասնութեան հետ, նախարարապետը անմիջապէս երկրին կարծիքն առնէ, առանց դիմելու Ծերակոյտի համաձայնութեան։

Միւս կողմէ, արձանագրենք մեր սահմանադրութեան մէջ թէ կառավարութիւնը միայն ծախքեր պիտի առաջարկէ եւ թէ այդ նախաձեռնութիւնը չեն կրնար ստանձնել Երեսփ. ժողովին կամ Ծերակոյտին անդամները»։

Այսքանը, արդէն, լրջօրէն կը խախտէ խորհրդարանին հեղինակութիւնը։

Արդ, այս մէկ մասն է տակաւին։ Վարչապետը կը պահանջէ նաեւ որ կառավարութիւնը կարենայ հրամանագրով մը մէկ տարուան համար երկարաձգել ընթացիկ տարուան նիւթական պիւտճէն, եթէ ժամանակին քուէարկուած չէ յաջորդ տարուան նիւթական պիւտճէն։

Եւ յետոյ կայ պետական պաշտօնեաներու կարգապահութեան խնդիրը։ Կառավարութիւնը կը ձգտի սահմանափակել, եթէ ոչ անհետացնել անոնց արհեստակցական իրաւունքները։

Այս յայտարարութիւնները արդէն իսկ զայրացուցած են ձախակողմեան տարրերը, մանաւանդ հաւաքականներն ու ընկերվարականները, որոնք առաջին օրէն պայքար բացին ազգ. դաշինքին դէմ։

Այդ պայքարն էր որ յանգեցաւ երկու հոսանքներու միացեալ ճակատին, որովհետեւ երկուքին համար ալ բացորոշ էր սպառնացող վտանգը։

Մնաց որ, Պ. Տումէրկ իր ճառին մէջ սուր խօսքեր ուղղեց երկուքին ալ, որ եւ է տարբերութիւն չդնելով անոնց տեսակէտներուն եւ գործունէութեան միջեւ։

Աւելի ազդելու համար միտքերու եւ սիրտերու վրայ, ան յայտարարեց թէ ընկերվարականներն ու համայնավարները կ'ուզեն կտրել Ֆրանքին գինը, որպէսզի երկիրը կործանի եւ սապարէզ բացուի բանուորական դիկտատուրայի համար։

Ուրեմն, ճշդուած են դիրքերը։ Կը մնայ բանաձեւերը կազմել եւ ճակատիլ խորհրդարանին մէջ, որ շուքի մը տպաւորութիւնը կը գործէ 1934 փետր. 10էն ի վեր։

Երկուշաբթի օրուան ճառէն ի վեր, մամուլը կը խօսի Ազգ. ժողովի գումարման մասին, գետինը չահուած համարելով ազգ. դաշինքին համար։

Արդարեւ, ո՞վ պիտի ուզէր ստանձնել կացութեան պատասխանատուութիւնը, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Հրաժարելու սպառնալիքը միշտ պատրաստ է Պ. Տումէրկի գրպանին մէջ, իսկ նիւթին հոգերը, յատկապէս տնտեսական տագնապը թոյլ չեն տար մտածել սահմանադրական բծախնդրութեանց մասին։

Միւս կողմէ, կը թուի թէ Ֆրանսան ալ կարօտը կը քաշէ ամուր, կեդրոնաձիգ եւ տիրական թաթի մը, տեսնելով իր դրացիներուն եւ մանաւանդ մեծակիցներուն ամբարտաւանութիւն այդ ճամբուն վրայ։

Ամէն պարագայի մէջ, այս երկիրն ալ կը գտնուի աննախընթաց դէպքերու նախօրեակին։ Դէպքեր որ դէպի աջ, դէպի միահեծան կեդրոնացում պիտի ծնեն օրէնքն ու իշխանութիւնը։

Երբեք աւելի նպաստաւոր եղած չէին պարագաները, այս ձեւափոխման համար։

Անշուշտ միայն Պ. Տումէրկի անձնական մտածումները չեն ծրագրուած փոփոխութիւնները։

Անոր կազմած դաշինքին մէջ կան շատ աւելի փորձ, իշխանասէր եւ կեդրոնաձիգ տարրեր, որոնք այսպիսի պատեհութեան մը կը սպասէին, սահմանադրութիւնը հերքելու համար։

Վարչապետին հմայքը եւ օրուան տագնապը կը լրացնեն մնացեալը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈՒՄԷՐԿ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ՞ ՓՈԽԵԼ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ձախակողմեան տարրերու բուռն դժգոհութիւնը

Մամուլին մեծ մասը ջերմապէս կը շնորհաւորէ Պ. Տումէրկի ճառը եւ անոր յայտնած առաջադրութիւնները՝ կառավարութեան զօրացման, ուրիշ խօսքով՝ սահմանադրութեան փոփոխման մասին։ Ամէնէն շատ ծախուած թերթերը, որոնք մասնաւոր կուսակցութեան մը չեն պատկանիր, ուժ կուտան վարչապետին տեսակէտներուն, ինչպէս եւ աջակողմեան կուսակցութեանց օրկաններն։ Միայն ձախերն են որ բուռն դժգոհութիւն կը յայտնեն, փաշականութեան մեղադրանքներ տեղացնելով։ «Իւմանիթէ» (համայնավար) եւ «Փոփիւլէռ» (ընկերվարական) պայքարին գլուխն անցած են, եւ կը նախապատրաստեն աշխատաւոր բազմութիւնները։ «Միացեալ ճակատ աւելի քան երբեք»— ահա օրուան նշանախօսքը։

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Տումէրկի ծրագրած փոփոխութիւնները պիտի քուէարկուին առանց մեծ դժուարութեան։ Վարչապետը շատ վարպետ ռազմավարութեան մը կը հետեւի, ուղղակի խօսելով ժողովուրդին հետ։ Առաջին անգամ է որ Ֆրանսայի վարչապետ մը ձայնարձակին առջեւն անցած, շեշտակի երկրին առջեւ կը դնէ իր առաջարկները, հայրաբար խրատելով եւ լուսաբանելով։ Այս պարագան անշուշտ պիտի ազդէ քուէարկուններուն վրայ, որպէսզի խելքի կանչեն երեսփոխանները։ Տակաւին ճշդուած չէ թէ ինչ դիրք պիտի բռնեն արմատական – ընկերվարականները, որոնք մեծամասնութիւն ունին Երեսփոխանական ժողովին մէջ եւ կը մասնակցին Ազգ. դահլիճին։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ երբ խորհրդարանը վերաբացուի, անմիջապէս առաջարկ պիտի դրուի վերաքննելու 1875ի սահմանադրութիւնը։

⁂ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, թղթատարական Դաշնակցութիւնը եւ պետական պաշտօնեաներու ընդհ. Դաշնակցութիւնը առանձին յայտարարութիւններ հրատարակելով, ուժգնօրէն կը բողոքեն Պ. Տումէրկի ճառին դէմ եւ կ'ազդարարեն երկրին թէ վտանգուած են սահմանադրական ազատութիւնները։ Միեւնոյն ատեն ցաւ կը յայտնեն որ կառավարութեան պետը օգտագործելով որ օրէնքով իրեն չտրուած մենաշնորհ մը, պաշտօնական հանգամանք տուած է յետադիմական պայքարին. «պայքար մը որ կը ձգտի իրարու դէմ հանել երկրին ընկերային զանազան դասակարգերը»։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ազգ. խորհուրդը ժողով պիտի գումարէ հոկտ. 5ին եւ 6ին, քննելու համար կացութիւնը։

Պետական պաշտօնեաներու Ինքնավար Դաշնակցութիւնն ալ ձայնակցելով այս բողոքներուն, կը յայտարարէ թէ ամբողջ ուժով պիտի դիմադրէ սահմանադրութեան սպառնացող ծանր վտանգին։

Ճար կը փնտռեն Աւստրիան պաշտպանելու համար

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ տակաւին համաձայնութիւն գոյացած չէ, Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման եղանակի մասին։ Աւստրիա կ'ուզէ որ երաշխաւորութեան ուխտ մը ստորագրուի մեծ պետութեանց կողմէ. Ֆրանսան ալ կը պնդէ այս կէտին վրայ, բայց լուրջ դժուարութիւններ կան։ Մասնաւորապէս վերապահ է Իտալիա, որ անցեալ յուլիսին տիրական դիրք բռնեց Աւստրիոյ անկախութեան պաշտպանութեան համար, ստուարաթիւ զինուոր կեդրոնացնելով սահմանին վրայ, բայց հիմա չուզեր ստորագրութիւն դնել ուխտի մը տակ։ Անգլիան ալ չուզեր նոր յանձնառութեան տակ մտնել, իսկ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները չեն ուզեր որ գերմանական գերակշռութեան փոխարէն հաստատուի որ եւ է ուրիշ պետութեան ազդեցութիւնը։ Պ. Պառթու կը ջանայ միջին բանաձեւ մը գտնել։

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԱՓՐԻԿԷ՞ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

— ●● —

Ինչպէս կը յիշուի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը քննիչ մարմին մը ղրկած էր Պրազիլիա, բանակցելու եւ այնտեղ փոխադրելու համար Իրաքի Ասորիները, անհուազն 500 ընտանիք։ Քննիչ մարմինը յարմար վայր մը գտած էր, բայց Պրազիլիոյ կառավարութիւնը յանկարծ ետ առաւ իր հաւանութիւնը, ջուրը ձգելով այս ծրագիրը։

Այդ օրէն ի վեր, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը ուրիշ ելք մը կը փնտռէր։

Արդ, Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ՝ այս նպատակով կազմուած յանձնախումբը սեպտեմբեր 25ին լսեց երկու զեկուցումներ, մէկը՝ անգլիական, միւսը ֆրանսական կառավարութեան կողմէ։ Այդ զեկուցումներով, տրամադրութիւն կը յայտնուի Իրաքի Ասորիները տեղաւորելու Բրիտանական կուսակայի կամ Ֆրանսական արեւմտեան Ափրիկէի մէջ…

Յանձնախումբը այժմ կը խորհրդակցի, իր տեղեկագիրը եւ թելադրութիւնները ներկայացնելու համար։

⁂ Սուրիական թերթերը անձկըւրութեամբ կը հաղորդեն ըլլալով Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման մասին, մարդպանը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է.—

1933ի օգոստոսին, 500 Ասորի-Քաղդէացիներ, Թամարի ցեղէն ապաստանեցան սուրիական հողամասին վրայ։ Անոնց Սուրիա հաստատման հարցը երբ Ազգերու Դաշնակցութեան փոխանցուեցաւ, ան որոշեց որ Սուրիա հաստատուած այդ 500 Ասորի Քաղդէացիները նկատուին իբրեւ Իրաքի՝ ասորի քաղդէացիական համայնքին մէկ մասը, որուն ամբողջութեան համար, Ազգերու Դաշնակցութիւնը աշխարհի մէջ կը փնտռէ վերջնական գաղթավայր մը։ Ազգերու Դաշնակցութեան թախանձանքին վրայ ֆրանսական կառավարութիւնը հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՄԷԿ ԲԱՌԸ

»»»·«««

Չէ՞ք ընդունիր թէ մեր մէկ բառը կրնայ փրկել… Ֆրանսան։

Մի խնդաք։ Նախ լսեցէք, յետոյ կրնաք խնդալ ձեր ուզածին չափ։

Անշուշտ կարդացիք Պ. Տումէրկի ճառը։

Ձայնասփիւռ գործիքը առջեւը, պատկառելի ծերունին յուշիկ-յուշիկ մեղրածոր խօսքերով ճամբայ կը բանար սահմանադրական խոշոր փոփոխութեանց։

Բացատրելով թէ ոչ կառավարութիւնը հեղինակութիւն ունի, ոչ ալ նախարարապետը, թէ բոլորն ալ խաղալիք են երեսփոխաններու «այո»ին կամ «ոչ»ին, կ'առաջարկէր հետեւիլ անգլիական սահմանադրութեան։

Այսպէս, Մեծն Բրիտանիոյ նախարարապետը կը կոչուի «առաջին նախարար», եւ օժտուած է լայն իրաւասութիւններով, իբրեւ իրական վարիչ։

«Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ կառավարութեան պետը որ կը կոչուի նախարարական խորհուրդի նախագահ, չունի մասնաւոր իրաւասութիւն մը։ Ան ալ, թէ իրաւապէս եւ թէ գործնապէս նախարար մըն է միւսներուն պէս, ինչոր բաւարար իրաւասութիւն չի տար իրաւարար կանգնելու իր պաշտօնակիցներուն միջեւ»։

Ուրեմն, «տանք անհրաժեշտ հեղինակութիւնը կառավարութեան, նախ եւ առաջ քանի մը բառ աւելցնելով սահմանադրութեան մէջ եւ անոր պետին տալով առաջին նախարարի հանգամանքը»։

Քանի մը բա՞ռ։ Ես պիտի առաջարկէի մէկ բառ,— ՎԱՐՁԱՊԵՏ։

Ոչ Մեծն Բրիտանիան ունի այս բառը, ոչ ալ Ֆրանսան։

Եւ գիտէ՞ք որքան խոր է անոր բովանդակութիւնը։

Ի՛նչքան տժգոյն են «առաջին նախարար»ը, «նախարարական խորհուրդի նախագահ»ը, «կառավարութեան պետ»ը կամ… «սատրապամ»ը, այս կուռ, սեղմ, պիրկ բառին քով։

Ճիշդ ու ճիշդ Պ. Տումէրկի ուզածը, քանի որ կը բովանդակէ ե՛ւ պաշտօնին հանգամանքը ե՛ւ իշխանութեան, հեղինակութեան գաղափարը։ Եւ կը յարմարի բոլոր կլիմաներուն։

Միայն մէկ պակաս ունի,— հայերէն է։

Այդ միեւնոյն ճառին մէջ, վարչապետը մերժելով հանդերձ որ եւ է դիկտատուրա, կ'ուզէ որ կառավարութեան գլուխը դառնայ իրական վարիչ։

«Թան» այս ձգտումը կը բացատրէ ոչ թէ միահեծան պետի, այլ «առաջնորդ»ի իմաստով։

Բայց, չի գտներ բառը։ Չունի՛ն։

«Կիտ»ը այն չէ ինչ որ «առաջնորդ»ը — ինչպէս փաշական «Տուչէ»ն կամ հիթլերական «Ֆիւրէր»ը։

… Այսպէ՛ս է մեր ճակատագիրը։

Ուրիշները լիուլի ունին իշխանութիւնը ու բոլոր հանգամանքները, բայց չունին բառը։ Իսկ մենք բոլոր բառերն ու բանաձեւերը ունինք, հողն ու իշխանութիւնը կը պակսին։

ՎԱՀԷ

Նոր ուժեր կը միանան Ցեղակրօն շարժման

»»»··«««

«Հայրենիք»ի վերջին թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 9 սեպտեմբեր.— Հ. Յ. Դ. Նիւ Եորքի կոմիտէին եւ Ցեղակրօն Ուխտերու դաշտահանդէսն այսօր տեղի ունեցաւ Ջիտըրս Հայթենռքըրսի մէջ։ 4,000 հոգի ներկայ եղան։ Խօսեցաւ ընկեր Նժդեհ։ 146 նոր Ցեղակրօններ միացան ուխտերուն։ Դաշտահանդէսը եղաւ մեծ յաջողութիւն մը։

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 10 սեպտեմբեր.— Ամերիկահայ 500 երիտասարդներու առջեւ ընկեր Նժդեհ այս երեկոյ խօսեցաւ ցեղային գիտակցութեան, ուժի եւ հայրենասիրական ոգիի զօրութեան մասին։ 10 նոր անդամներ աւելցան մեր շարքերուն վրայ, մեր թիւը բարձրացնելով 250ի։

ՓԷԹԸՐՍԸՆ, 12 սեպտեմբեր.— Ընկեր Նժդեհ խօսեցաւ տեղւոյս Համազասպ ակումբին մէջ, ուր ներկայ էին 250 հոգի։ Կազմուեցաւ Ցեղակրօններու նոր խումբ մը 26 անդամներէ բաղկացեալ։

ՊՕԿՕԹԱ, 12 սեպտեմբեր.— Ընկեր Նժդեհ խօսեցաւ տեղւոյս Հայ Կարմիր Խաչին։ Այս առթիւ հոս ալ կազմուեցաւ Ցեղակրօններու խումբ մը 14 անդամներէ բաղկացեալ։

Աֆղանիստան ալ թեկնածու Ա. Դաշնակցութեան

—··—

Աֆղանիստանի կառավարութիւնն ալ, հետեւելով Խորհրդային Միութեան, իր թեկնածութիւնը դրաւ Ազգերու Դաշնակցութեան համար։ Խնդրագիրը գրած է Լոնտոնի Աֆղան դեսպանը, յանձն առնելով յարգել «ուխտին առաջին յօդուածին տրամադրութիւնները»։

Խնդիրը անմիջապէս արձանագրըւելով օրակարգին մէջ, յղուեցաւ քաղաքական յանձնաժողովին, անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները կատարելու համար։ Կասկած չկայ որ անմիջապէս պիտի ընդունուի։

Աֆղանիստանի մուտքով, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն թիւը 59ի կը բարձրանայ։ Եւ որովհետեւ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հրաժարումը իրական չէ տակաւին (երկու տարի պէտք է անցնի, հրաժարման թուականէն), այժմ Եւրոպայի բոլոր երկիրները անդամ են Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ասիոյ մէջ բացառութիւն կը կազմէ Արաբիան, իսկ Ամերիկայի մէջ, Մ. Նահանգները, Քոսթա Րիքա եւ Պրազիլիա (այս վերջինը հրաժարեցաւ)։ Գալով Էքուաթորի, իրական անդամ կը համարուի, ստորագրած ըլլալով Վերսայլի դաշնագիրը. իսկ իրաւապէս անդամագրուելու համար պայման է որ վաւերացնէ դաշնագիրը։ Ափրիկէէն բացակայ է միայն Եգիպտոսը։

Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ մերձեցումը

Պուլկարիոյ վարչապետը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Սոֆիա պիտի հասնին սեպտեմբեր 27ին (վաղը)։ Այս առթիւ, վարչապետը ուրախութիւն յայտնեց յառաջ եկած մերձեցման համար։ «Ճիշդ է որ տակաւին հարցեր կան երկու երկիրներուն միջեւ, բայց խօսակցութիւնները այժմ պիտի շարունակուին աւելի նպաստաւոր մթնոլորտի մը մէջ եւ վստահ եմ թէ աւելի պիտի ամրապնդուի երկու երկիրներուն մերձեցումը, որովհետեւ յառաջ եկած փոփոխութիւնը սլաւական երազանք չէ, այլ հասուն կերպով մտածուած ձեռնարկ մը։ Այս գործը հիմնուած է ոչ թէ քաղաքական շահախնդրութեանց, այլ փոխադարձ վստահութեան, իրաւունքներու հաւասարութեան եւ երկու ժողովուրդներու արենակցութեան վրայ»։

Նախագահ Րուզվէլթ կը ճանչէ իր դիկտատորը

Նախագահ Րուզվէլթ արձակեց Զօր. Ճոնսընը, որ իր դիկտատորն էր, տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին գործադրութեան համար։ Այժմ նոր ծրագիր մը պիտի կազմուի վերակազմութեան համար, աւելի թեթեւ պայմաններով։

ԺԱՄԱՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

23.— ԴԷՊԻ ԼՈԶԱՆ ԽԱՐԽՈՒԼ ՃԱԿԱՏՈՎ...

Անգլիացի հեղինակը կը բացատրէ թէ ինչու համար մանրամասնօրէն ներկայացուցած է քաղաքական գործունէութիւնը լորտ Քըրզընի որ հակառակ իր արժանիքներուն « բազմաթիւ վարանումներ ու դժուարութիններ ունեցաւ եւ թոյլ տուաւ որ Լոյտ Ճօրճ, յաղթանակէն չորս տարի ետքն ալ, վարէ քաղաքականութիւն մը որուն արդիւնքը եղաւ, չատերու կարծիքով, Մեծն Բրիտանիոյ հեղինակութեան քայքայումը Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ »:

Նիքըլսըն կը խոստովանի թէ պատասխան չպիտի կրնար տալ այդ հարցումին, եթէ Լորտ Քըրզըն՝ խառն կառավարութեան անկումէն յետոյ (19 հոկտեմբեր 1922), մինչդամրնդմիշտ հեռանար հանրային կեանքէն: Բայց ան իր պաշտօնավարութեան վերջին տարին « այնքան յաջող կերպով վարեց երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը որ, կրցաւ փրկել Բրիտանական կայսրութեան արժանապատուութիւնը աշխարհի չորս ծագերուն վրայ »: « Լոզանի խորհրդաժողովը վերահաստատեց իր համբաւն ու ինքնավստահութիւնը »: Դիւանագիտութեան թէքնիքին տեսակէտէն ալ, անոր ղեկավարութիւնը այդ խորհրդաժողովին մէջ, պիտի մնայ դասական նմոյշ մը:

Կը թուի թէ հեղինակը աւելի առաջ պիտի ըլլար իր գնահատումին մէջ եթէ աւելցնէր որ Լորտ Քըրզըն 1923ի բացառիկ պայմաններուն մէջ, ամէնէն խմաստուն քաղաքականութիւնը վարեց որովհետեւ « ուրիշ անելիք չունէր »: Լոզանի դաշնագիրը բրիտանական կայսրութեան արժանապատուութիւնը չփրկեց երբեք. ընդհակառակն մահացու հարուած մը տուաւ անոր: Անգլիան՝ իր երկու մեծ բարեկամներուն դաւաճանութենէն յետոյ, բնականաբար չէր կրնար դէպքերու ընթացքն ու տրամաբանական եզրակացութիւնը փոխել՝ Լէմանի ափերուն վրայ: Սխալը գործուած էր 1923էն շատ առաջ: Լորտ Քըրզըն « երկու չարեաց փոքրագոյնը ընտրեց» եւ համակերպեցաւ: Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ ինքն ու Մեծն Բրիտանիան յաղթեցին խորհրդաժողովին մէջ:

Լորտ Քըրզըն իրական յաղթանակ մը տարած կ'ըլլար եթէ անդրդուելի կերպով պնդէր իր երեք յուշագիրներուն մէջ (2 յունուար 1918, 25 մարտ 1919 եւ 18 ապրիլ 1919) յայտնած տեսակէտներուն. սակայն « նախարար մնալու մարմաջն ու ինքնասիրութիւնը » թոյլ չտուին որ աւելի վճռական քաղաքականութիւն մը վարէր դաշնակիցներուն եւ Թուրքիոյ հանդէպ: Շարունակ տեղի տուաւ եւ իր սպառնալիքները « պլըֆ » նկատուեցան Փարիզի եւ Էնկիւրիի մէջ: Անշուշտ կարգ մը տխուր դէպքեր ու ճակատագրական պատահարներ չարաբաստիկ դեր մը կատարեցին անոր ծրագիրները վիժեցնելու տեսակէտէն:

Լորտ Քըրզըն Լոզան մեկնեցաւ բրիտանական կայսրութեան դիւանագիտական հեղինակութիւնը վերահաստատելու համար: Ուրիչ ամէն նըկատում երկրորդական արժէք ունէր իր կարծիքով: Եւ այդ հիմնական նըպատակը իրագործելու համար անիկա պիտի կարգադրէր երեք գլխաւոր խնդիրներ, որոնք առանցքը կը կազմէին Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ բանեցուած վէճին:-

Առաջին.— Նեղուցներու ազատութիւնը. Երկրորդ — Մուսուլի հարցը. Երրորդ — Թուրքեւսուս համաձայնութիւնը: Եթէ ան յաջողէր այդ խնդիրները լուծել իր ըմբռնած ձեւով, յաղթանակը չահած պիտի ըլլար: Եթէ պարտուէր, տարիներով պիտի ուչանար կայսրութեան արժանապատուութիւնը փրկելու առիթը: Ի՞նչ պայմաններու մէջ պիտի գործէր ան:

Ահագին խոչընդոտներ կային իր ճամբուն վրայ: Լորտ Քըրզըն Լոզանի մէջ իր դիմացը գտաւ Թուրք պատուիրակութիւն մը որ հետեւեալ համոզումներով ճամբայ ելած էր: Առաջին — Թուրքիան յաղթած էր եւ կը պահանջէր յաղթական պետութեան մը՝ պատշաճ հաշտութիւն մը: Երկրորդ — Ո՛չ միայն խորհրդային Ռուսաստանը, այլ Ֆրանսան ու Իտալիան Թուրքիոյ դաշնակիցներն էին: Երրորդ — Անգլիացի ժողովուրդը՝ Լոյտ Ճօրճն ու Չըրչիլը ճամբելէ յետոյ, տրամադիր չէր հակառակելու Թուրքիոյ պահանջներուն:

Այդ հաւատքով ներշնչուած Թշնամիի մը դիմացը, Լորտ Քըրզըն բնականաբար օժանդակութիւն չէր սպասեր իր երկու մեծ բարեկամներէն: Խորհրդաժողովէն առաջ Փուանքարէն ինչ խոստումներ ալ տուած ըլլար, յայտնի էր թէ անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը անուանապէս միայն գոյութիւն ունէր: Լոզանի խորհրդաժողովին փակումէն յետոյ (4 յունուար 1923) Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի « ապահարզանը » գաղտնիք մը չէր այլեւս: Յունուար 11ին Ֆրանսան գրաւեց Ռուրի շրջանը՝ հակառակ Անգլիոյ ընդդիմութեան. Դաշնակցութիւնը լուծուած էր եւ Լորտ Քըրզըն ոչ թէ աջակցութիւն, այլ թշնամութիւն անգամ կը սպասէր Փարիզի վարիչներէն. եւ անտեղի չէին իր կասկածները: Յունուար 30ին (մանրամասնութիւնները պիտի տանք հետոյ) Ֆրանսան « նորէն դաշոյն մը խրեց զինակցութեան կռնակին »:

Նոյնքան անստոյգ էր նաեւ Իտալիոյ դիրքը: Մուսոլինիի յեղափոխութիւնը հազիւ քանի մը չաբաթուան կեանք ունէր եւ Իտալիան ի վիճակի չէր, այդ օրերուն, Անգլիոյ միանալով Թուրքերուն վրայ ճնշում բանեցնելու:

Ուրեմն Քըրզըն պիտի կռուէր բոլորովին առանձին:

Աւելի վրդովիչ էր այն պարագան որ արտաքին նախարարը շատ քիչ աջակցութիւն կը սպասէր նոյնիսկ Անգլիայէն: « Ոչ միայն ժողովրդական մամուլը յայտարարեց համայն աշխարհին եւ Թրքական պատուիրակութեան թէ Լորտ Քըրզըն իրեն դէմ ունէր Անգլիոյ միակամ հանրային կարծիքը, այլեւ Պօնըր Լօն՝ ինքն ալ կը վարանէր, որոշ ծրագիր մը չունէր, քաջալերութիւն չէր տար, կը վախնար եւ անհոգ էր »:

« Երկար ու յուսահատական կռիւ մը պիտի ըլլայ », կը գրէր Լորտ Քըրզըն խորհրդաժողովին բացման յաջորդ օրը: «Ու անիկա կռիւին մէջ նետուեցաւ մխ մինակը, առանց օգնութեան եւ առանց զինուած ըլլալու. շատ քիչ հաւատք ունէր իր յաջողութեան մասին »:

« Ձեմ կարծեր որ վարչապետ կընամ ըլլալ», կը գրէր ան՝ Լէյտի Քըրզընին՝ խորհրդաժողովին երկրորդ օրը. յարմարութիւն ալ չունիմ. այստեղ յաջողելու հաւանականութիւնները այնքան փոքր են, որ պիտի վարկաբեկուիմ »:

Եւ սակայն, կ'ըսէ հեղինակը, Լորտ Քըրզըն որոշ առաւելութիւններ ունէր: Նախ իր անձնաւորութիւնը, իր տիրապետող ներկայութիւնը, իր անսահման փորձառութիւնը, իր եզական հմտութիւնն ու վիճաբանելու իր կարողութիւնը:

Յետոյ — պալքանեան պետութիւնները համակիր էին իր դատին: Սերպիան եւ Ռումանիան կրնային որոշ ազդեցութիւն բանեցնել Փուանքարէի վրայ: «Ու եկաւ վայրկեան մը երբ Փուանքարէ՝ Անգլիան նուաստացնելու եւ Թուրքերուն հաճելի ըլլալու մարմաջը բախեցաւ՝ Փոքր Համաձայնութեան միջոցով Գերմանիան փչրելու եւ չրջապատելու ծրագրին»:

Յետոյ կար նաեւ Տարտանէլի դէպքը: «Հակառակ «Տէյլի Մէյլ»ի հաւատալիքներուն, ոչ Թուրքերը, ոչ ալ Ռուսերը չհաւատացին երբեք որ բրիտանական առիւծը յաւիտենապէս մահացած էր»: Անոնք կը վախնային որ Անգլիան կրնար օրին մէկը գործադրել իր սպառնալիքը:

Տարտանէլի խնդիրը ազդեց նաեւ Ֆրանսացիներուն վրայ: «Ֆրանսացի ազգը Ֆիզիքական ծայրայեղ վտանգի մը պահուն Դաշնակիցը լքելու սովորութիւն չունի»: «Փուանքարէի Տարտանէլի քաղաքականութիւնը ամօթի զգացում մը արթնցուց երկրին մէջ»: Հակառակ Ռուրի եւ հատուցումներու խնդրին ու հակառակ կառավարութիւններու պայքարին, զինակցութեան ոգին նոր ուժ մը ստացաւ: Այդ յեղաշրջումը երեւան եկաւ Լոզանի մէջ:

Խորհրդաժողովի ֆրանսական պատուիրակութեան կ'անդամակցէին Ֆրանքլէն Պույեօնէն կամ Փուանքարէէն աւելի տարբեր տարողութիւն ունեցող մարդիկ: Գլխաւոր պատուիրակն էր Քամիյ Պարէր՝ (Հռոմի դեսպանը) շատ բարձր իմացականութեան տէր մէկը: Պարտքերու եւ քափիթիւլասիոններու հարցին համար անիկա իրեն օժանդակ ունէր Մորիս Պոմփառը (Պոլսոյ նախկին դեսպանը): Պատուիրակութեան զինուորական խորհրդականն էր զօրավար Վէկանը՝ մարաջախտ Ֆօշի բարեկամը: Այնտեղ էին նաեւ ծովակալ Լաքազը, Ֆրօմաժօ՝ իրաւագէտը, Մասիկլի՝ խորհրդաժողովին ընդհանուր քարտուղարը, Սէրուիս՝ տնտեսական մասնագէտը, Լառօշ, Պարժթօն եւ ուրիշներ:

Իսկ բրիտանական պատուիրակութեան կը մասնակցէին, բացի լորտ Քըրզընէն, Սըր Հորըս Րըմպօլտ՝ Պոլսոյ բարձր կոմիսարը, սըր Ուիլեըմ Թիրըլ, սըր Էնտրու Րայըն, Ֆօրպս Էտըմ, սըր Էտըմ Պլօք եւն.: Թուրքիոյ պատուիրակներն էին Ըսմէթ փաշա, Տոքթ. Րիզա Նուր, Զէքայի պէյ՝ Ատանայի երեսփոխանը, Շիւքրի Գայա պէյ՝ Իզմիրի քաղաքապետը:

Լորտ Քըրզըն նկատի առնելով իր առջեւ ցցուած դժուարութիւնները, ճամբայ ելլելէ առաջ հասկցուց Փուանքարէին թէ բրիտանական կառավարութիւնը խորհրդաժողովին չմասնակցած՝ անհրաժեշտ կը նկատէ որոշ ու պայծառ համաձայնութեան մը գալ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ: Դաշնակիցները միացեալ ճակատ մը պիտի կազմէին: Փուանքարէ՝ «ձեւապաշտ մարդ», չէր կրնար մերժել այդ տեսակ առաջարկ մը ու որքան ալ հակառակ ըլլար Անգլիոյ արտաքին նախարարին պնդումներուն, սակայն ուած էր տեղի տալ, որովհետեւ առնուազն կը զգար թէ իր դիմացինը «սկսնակ դիւանագէտ մը չէր»:

Փուանքարէի խոստումը ստանալէն ետքն էր որ լորտ Քըրզըն Փարիզ անցաւ եւ նոյեմբեր 18ի ամբողջ օրը խօսակցութիւն ունեցաւ Ֆրանսայի վարչապետին հետ:

«Միացեալ ճակատը» վտանգուեցաւ պահ մը, երբ սուլթանը, նոյեմբեր 17ին, ապաստանեցաւ անգլիական զրահաւորի մը վրայ: Լորտ Քըրզըն կրցաւ բացատրել Փուանքարէին թէ Վահտէտտինի փախուստը բրիտանական կառավարութեան կողմէ սարքուած դաւադրութիւն մը չէր, այլ հետեւանքն էր քէմալականներու յառաջխաղացման: Հինգ ժամ տեւեցին բանակցութիւնները — վերջապէս մանուանդ երբ Փուանքարէ յիշեց Ֆրանքլէն Պույեօնի անունը եւ համաձայնութիւն գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ՝ միակամ քաղաքականութիւն մը վարելու համար: Այդ իմաստով զեկոյց մըն ալ հրատարակուեցաւ իրիկունը:

Անհրաժեշտ էր նաեւ ապահովել Իտալիոյ գործակցութիւնը: Ուրեմն լորտ Քըրզըն եւ Փուանքարէ հեռագրով խնդրեցին Մուսոլինիէն որ իրենց հանդիպի յաջորդ օրը, կիրակի, 19 նոյեմբեր, Լոզանի մէջ: Ու այդ առտուն բրիտանական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները միասին ճամբայ ելան: Երբ Փօնթ – Արլիէ հասան, Մուսոլինին հեռաձայն ըրաւ եւ յայտնեց թէ ինք անձամբ Լոզան պիտի գար: Մեկնած էր արդէն, բայց կ'ուզէր որ երկու պատուիրակները զինքը դիմաւորեն Թէրիթէի մէջ ուր կանգ պիտի առնէր իր չոգեկառքը: Եւ խնդրեց որ անոնք իրենց ճամբան չարունակեն մինչեւ այդ քաղաքը. Մուսոլինի ճաշի պիտի հրաւիրէր զիրենք...

Փուանքարէ յատկանչանական մեկնութիւն մը տուաւ այդ հրաւէրին — «Մուսոլինի կ'ուզէր որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները իրեւ խնդրարկու մօտենային նորընտիր Փաչական կառավարութեան»: Լորտ Քըրզըն համամիտ էր իր ուղեկցին: Սակայն, երբ Փուանքարէ Մուսոլինիի հրաւէրը նախատինք մը կը համարէր, լորտ Քըրզըն աւելի վիպականութիւն տեսաւ անոր մէջ: Այդ եռախոյական միմոսութեամբ կատարուած խնդրանքը ուրախութիւն պատճառեց իրեն եւ յօժարակամ հաւանեցաւ ճամբան երկարել Լոզանէն անդին՝ մինչեւ Թէրիթէ՝ գոհացնելու համար ապագայ մենատէրին քմահաճոյքը: Ֆրանսայի վարչապետը լուրտին զուարթութիւնը չունէր. քիթը կախեց ու մտածեց: Քըրզըն կուչտ ու կուռ խնդաց. ի՛նչ անփառունակ կացութիւն սահեցուած էր Փուանքարէի համար...

Քիչ ետքը լորտ Քըրզըն հանդիսաւորապէս լուր ղրկեց Փուանքարէին բացատրելու համար թէ Մուսոլինիի նպատակը Անգլիան ու Ֆրանսան նախատել չէր խակապէս. անիկա երկչոտ էր, ի՛նչպէս պիտի ներկայանար խորհրդաժողովին: Փուանքարէ լըջօրէն հաւատաց այդ բացատրութեան եւ չոգեկառքը Փօնթ Արլիէն մեկնեցաւ ու փոխանակ Լոզան կանգ առնելու՝ ճամբան չարունակեց մինչեւ Թէրիթէ: Ու չորս ժամ ետքը երբ Մուսոլինի, սեփական չոգեկառքով, իր բարեկամները Լոզան առաջնորդեց, Ֆրանսայի վարչապետը կատղեցաւ...

Յաջորդ առտուն, երկուշաբթի 20 նոյեմբեր, երեք պատուիրակները վերսկսան իրենց խօսակցութիւնները՝ լորտ Քըրզընի հիւրանոցին մէջ (Պօ – րիվաժ պանդոկ): Մուսոլինի որ նոյն պանդոկը իջած էր, դիմամբ ուչ եկաւ ժամադրութեան: Փուանքարէ բարկացած էր ու վեր վար ման կուգար սրահին մէջ՝ ակնոցին հետ խաղալով: Քըրզըն բազկաթոռին մէջ նետուած՝ կը խնդար:

Յետոյ սկսան խօսիլ: Մուսոլինի որ առաջին անգամ ըլլալով դէմ դիմաց կը գտնուէր դիւանագիտութեան այդ երկու հսկաներուն հետ, չփոթած երեւոյթ մը ունէր:

— Je suis d'accord, ըսաւ Իտալիոյ վարչապետը: Ամէնէն կարեւոր խօսքը զոր կրցաւ արտասանել:

Եւ սակայն կարեւոր էր այդ յայտնութիւնը, որովհետեւ անիկա կը նըշանակէր Դաշնակիցներու Միացեալ ճակատը՝ Թուրքիոյ դէմ, հոգ չէ թէ քանի մը օրուան համար:

Լորտ Քըրզըն բարեկաւած էր իր ռազմագիտական դիրքը: Գործի սկսաւ անմիջապէս:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԳՈՄԸ

—o—

Իկնատ Փանասիւք, համագործակցականին վարիչ ընտրուելէն մէկ երկու չաբաթ վերջ, սկսաւ խոժոռ ու անմատչելի դառնալ: Միայն գիչերը տուն կը դառնար, կ'ընթրէր խաչած գետնախնձոր ու մինչեւ որ քունը գար՝ հաշուետախտակին վրայ հաշիւներ կ'ընէր:

Եւ սակայն, բոլոր հաշիւներն ալ միեւնոյն արդիւնքը կուտային: Այնպէս որ, երրորդ չաբթուան սկիզբը տկարակամ Փանասիւք չկրցաւ դիմանալ փորձութեան: Ժպտուն դէմքով տուն եկաւ, անկողնին տակէն հանեց ծրար մը պատծոյ եւ քաչ մը իւղ, յետոյ մատով նշան ըրաւ կնոջը, լաւ մը գոցեց դուռը ու փսփսաց.

— Կնի՛կ, հաչուեցի, հաչուեցի, ու միշտ նոյնը գտայ: Ինծի ամսավճար որոշեցին 20 րուբլի: Այո՛: Համագործակցականի խանութը կայ ճիշդ ու ճիշդ 400ի ապրանք: Այո՛... Եթէ բոլորը մէկ վերցնեմ, գիս վեց ամիս բանտը պիտի դնեն: Եւ սակայն, ներսում, սա ու նա՝ ամենաչատը չորս ամիս պիտի պառկիմ: Հաչիւս չատ ճիշդ է. սանկ գործերու համար, ոչ մէկ տեղ աւելի պատիժ չեն տար մարդուն: Կը հասկնաս, չէ՞: Այո՛...Տե՛ս հիմա, 400 րուբլիի տեղ 4 ամիս բանտ, — ամիսը հարիւր րուբլի կուգայ՝ քըսանի փոխարէն: Ուրեմն, հինգ անգամ աւելի...: Իսկ բանտին մէջ գործը աւելի թեթեւ է: Անանկ որ, խորհեցայ, խորհեցայ ու եզրակացուցի թէ՝ վերցնելով ապրանքները, կրնամ գնել երկու ձի եւ տան համար սանկ ու նանկ բաներ... Հը՞, կնի՛կ, ի՞նչ կ'ըսես սոր ...

Կինը նայեցաւ պատծոյին, գլուխը քերեց ու ըսաւ.

— Տանը տէրը դուն ես, դուն աւելի լաւ կը հասկնաս սանկ գործերէ...

Երկու ամիս վերջ, Փանասիւքը դատեցին ու նետեցին ծակը:

Եւ սակայն, ոչ թէ չորս, այլ երեք ամիս պառկեցաւ հոն: Թոյլ տուին որ դաչտային աչխատանք կատարէ: Բանտին մէջ Փանասիւք հանգստացաւ կազդուրուեցաւ եւ լաւ գիրքեր կարդաց: Ու յետոյ վերադարձաւ տուն— ու չտկուեցաւ դէպի ժողովատեղի:

— Ահա թէ ինչ կը նշանակէ, եղբայրներ, սովետական իշխանութիւնը: Կարծես օդափոխութեան գացեր էի՝ այնքան լաւ կազդուրուեցայ: Ուժ հաւաքեցի ու հիմա մեղք չէ ընդհանրական գործերու համար աչխատիլը: Ձիս գիւղական փոխադարձ օգնութեան կոմիտէի անդամ ընտրեցէք:

— Քեզ չենք կրնար ընտրել, ըսաւ ժողովը, դուն աւազակ ես...

— Է՜հ, եղբայրներ, Աստուածնիդ սիրէք, ո՞վ ըսաւ որ աւազակ եմ ես... հա՛, եթէ խոյս տուած ըլլայի դատարանէն, ըսելիք չկար, աւազակ կը նկատուէի... բայց ես, եղբայրնե՛ր, իմ աւազակութիւնս քաւեցի բանտով, ու հիմա, այլ եւս, կրկին պատուաւոր քաղաքացի մըն եմ...

Ժողովը մտածեց, մտածեց ու եզրակացուց.

— Ճիշդ է, քաւեց իր մեղքը:

Ու Փանասիւքը ընտրեց գիւղական փոխադարձ օգնութեան կոմիտէի անդամ: Փանասիւք չաբաթ մը, չաբաթ ու կէս աչխատեցաւ գերիի մը նման: Վազեց, քրտնեցաւ, վճարումները հաւաքեց: Երկրորդ չաբթուան կիսուն, սակայն, տուն վերադարձաւ աւելի ուրախ, առաւ հաչուետարը, կանչեց կնիկը ու ըսաւ.

— Մտիկ ըրէ, կնի՛կ, ձի ունինք, բայց կառք եւ այլ իրեր կը պակսին: Նայէ ինչ կը խորհիմ: Ձմեռ է ու անգործ պառկելէն կը ձանձրանայ մարդ. ինչո՞ւ փորս կչտացնեմ՝ առանց աչխատելու: Կոմիտէին դրամը, կ'ըսեմ, կառքի եւ այլ իրերու վերածեմ... Հը՞, գիս երեք ամիս ծակը պիտի դնեն ու Զատիկ չըրած՝ կրկին կ'ելլեմ...

Կինը պատասխանեց.

— Տանը տէրը դուն ես, դուն ինծմէ լաւ կը հասկնաս սանկ գործերը:

Ամիս մը յետոյ Փանասիւքը դատապարտեցին ու բանտ դրին որպէս մսխիչ գիւղական – տնտեսական միջոցներու:

Եւ սակայն, հեռզհետէ մտաւ գիւղական խորհուրդի մէջ, ու տեղ չմընաց որ չմտնէ:

Երկու տարի յետոյ, Փանասիւքի տնտեսութիւնը աւելցաւ ու աւելցաւ, այնքան որ ճանչնալ կարելի չէր,— երեք ձի, հինգ կով, հնձան, կամնիչ, մէկ խօսքով՝ տուն մը յորդող գաւաթի նման:

Գիւղացիները կը թափառէին չուրջը ու կը մրմռային..

— Կը յաջողի չան զաւկին գործը: Մարդ քսան տարուան մէջ իսկ սանկ տնտեսութիւն չի կրնար ունենալ՝ պատուաւոր աչխատանքով... խորամանկ բան է... ի՛նչ մեքենայութիւններ կը խորհի ... Աստուած օժտեր է զինքը...

Փանասիւք, երբ հինգերորդ բանտարկութենէն վերադարձաւ, գոհունակութեամբ նետեց իր տնտեսութիւնը, բանտային ֆիզիքական մչակոյթէն ուժովցած իր թիկունքը խաղցուց, ձեռքը զարկաւ գրպանին եւ ըսաւ.

— Այ գործս կարգին է, ամէն բան ունիմ. ու ամէն ինչի համար ալ պատուաւոր կերպով բանտարկուած եմ... հիմա կը ցանկամ ապրիլ որպէս ուղեկից խորհրդային իշխանութեան եւ իբրեւ պատուաւոր քաղաքացի օրինակ դառնալով հանրային կառուցումին: Կնիկ, տուր գլխարկս, պիտի երթամ հանրային համագործակցականին արձանագրուելու:

Ու արձանագրուեցաւ:

Երկու չաբաթ վերջ, նոր նախագահը, հետեւելով Փանասիւքի օրինակին, լափեց թէ անոր եւ թէ ուրիչներու վճարումները եւ գնաց քաղաք՝ բանտ մտնելու:

— Ոչինչ, ըսաւ Փանասիւք, համագործակցականին մէջ չքալեց, մըտնենք գիւղվարկին մէջ: Ես պիտի կատարեմ խոստումս:

Բայց երկու չաբաթ վերջ գիւղվարկի նոր նախագահը եւս, տեղեկացած ըլլալով Փանասիւքի ըրածներուն, գանկը վերցուց ու քաղաք գնաց՝ բանտ մտնելու համար:

— Նոր համագործակցական մը պիտի կազմենք, ըսաւ Փանասիւք, բոլորն ալ աւազակ չեն անչուչտ... տըղերք, բերէք ձեր վճարումները:

Վեց ամիս վերջ, Փանասիւք կրկին կանգնած էր իր ամայացած բակին կեդրոնը, կը նայէր իր դատարկուած ամբարին, պարապ գոմին, եւ քերելով փորը, կը մրմռար.

— Պատուաւոր քաղաքացի մը կընա՞յ ապրիլ մեր ժողովուրդին հետ: Ունեցիր որքան կ'ուզես — ամէն ինչ պիտի գողնան. անիծեալ աւազակներ ... Ախ, հեղ մը ձեռքս հասնէին, ես գիտեմ ինչ կ'ընէի... գողնալ, հէ՞... Ձեղծումի եւ աւարառութեան համար կը դատեմ — տասը տարի բերդարգելութիւն եւ գրաւում բոլոր ինչքերուն: Այո: Զարկ մէկուն գլխուն, ու այլեւս ոչ ոք կը համարձակի գողնալ ... իսկ ասանկ վեց ամիս բանտարկութիւն տալով ու յետոյ ալ ներում ըսելով կրճատելուն վերջ ա'ս կ'ըլլայ — կը չփացնեն աւազակները, ուրիչ ոչինչ... իսկ պատուաւոր ժողովուրդին ալ մուխը կը մարեն...

ԱԼ. ԿՐԻԿՈՐՈՎԻՉ

Թարգմ. Սօսեաց Տղան

Դասակարգ չկայ

Գերմանիոյ մէջ, հիթլէրականները կ'աշխատին, դասակարգային խտրութիւնը կամ պայքարը հիմնապէս քանդելու համար, ստեղծել դպրոց մը, ուր բանուոր ու գործատէր հաւասարէ հաւասար կ'ուսանին ու կ'ապրին: Այսպէս միասին կ'ուտեն, մէկ սենեակի մէջ կը պառկին, միասին կը հետեւին ազգային –ընկերվարութեան փոփոխականի դասընթացքներուն, ... իրարու հետ եղակի կը խօսին, ... աչքի մէջ կը նային, գործի մասին ... միատեղ կը վիճին: Սթաժի այս դպրոցները իբրեւ աչակերտ ունին մէկ կողմէն գործատէր –անօրէնի դէմ երբեմն բաժին, միւս կողմէն բանուոր – պաշտօնեայ: ... Սթաժ – դպրոցները նպատակ ունին ... ստեղծել գործարան – ընտանիքի գաղափարը, որ պիտի քայքայէ ... տարիատի զգացումը բանուորին մէջ, գործատէրի զգացումը գործատէրին մէջ:

ՆԿԱՐԱՅԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ԺԸՆԵՒ.— Ան հաստատ Զուիցերիան մեծ կարեւորութիւն ... գեղարուեստներու ... կազմակերպութեանց ... է ճանչցնել ցեղի մը արուեստը ... արուեստագէտները:

Նկատի առնելով Ժընեւի ... հանդամանքը՝ միջազգային ... կէտով, մշակութային օտար ... խումբեր կազմակերպած են, ... կազմակերպեն ֆրանսական, ... կան, գերմանական, չինական ... նկարչական արուեստի հաւաքա... ցուցահանդէսներ, որոնք մեծ ... քրքրութիւն ու համակրութիւն ... ծած են:

Ներկայիս 15 ընտրուած նկարիչներու 100 կտաւներով կը ներկայանայ կրկին, երեք տարիներու ... ուրութեամբ, իտալական արդի արուեստը, Զուիցերիոյ համադաշնակցութեան նախագահին հովանաւորութեամբ:

Պէտք չէ՞ օգտուիլ առիթէն: Կարելի չէ՞ Պուքրէշ եղած հայկական ցուցահանդէսին պէս հոտ մըն ալ ... կազմակերպել, գոնէ անգամ մը ցուցնելու համար մեր որ եւ է մէկ արժանիքը երկրի մը՝ ուր լայնօրէն ... ցած ենք միշտ մեր վէրքերը, ... նպաստ հայցող ձայներով: Ինչ որ պիտի ըլլայ տնտեսական տագնապը միջազգային է ու հաւաքական: Քիչ ... հոգութիւն նիւթական ու ... բարոյական՝ եւ ահա դժուարութիւնը ... դիւրանայ ու հայ անունին ... սխալ ու անարդար զգուանքը կը ... մանայ: Բայց անչուչտ, Ժընեւի ... գաղութին վարչութիւնն է որ պէտք է հետաքրքրուի ու կարգադրէ ... դական ցուցադրավայրերու ու ... գի «Անի գեղարուեստական Միութեան» հետ, եթէ տակաւին գոյութիւն ունի:

Սովորութիւն եղած է քննադատել թէ հայ արուեստագէտները կը ... սափին հանրային գործունէութենէ: Յաճախ կը չեչտուի չատերուն ... յութենէ գրեթէ ուծացած ըլլալու ... ւալի պարագան:

Զկայ արդիւնք առանց պատճառի: Դժբախտաբար, օտար ձեռքով ... սաւոր աչխարհի մէջ ցրուած ... չարիքէն ծնող բարիք դեռ չէ ... ցած: Տակաւին չըմբռներ արուեստի բարձր եւ խորունկ դերը: Դեռ կը ... բապետէ հին օրերու ծանր, անխնայ ... նալի անտարբերութիւնը՝ գեղարուեստական պահանջներու հանդէպ:

Այս պակասը անոր համար է ... չուչտ՝ որ մենք չունինք տակա... գեղարուեստի քննադատութեան գի... կանութիւն մը: Անտեսուած է ... գարուեստի պատմութեան այժմ... կարեւոր ուսուցումը:

Ձեն պակսիր դիրք ունեցողներ, ինչպէս գեղեցկութեան ու արուեստ... մայրաքաղաքին մէջ ապրող, ու երբ... տարին անգամ մը միջազգային ցու... ցահանդէսներով ցեղերու ժամանա... կակից արուեստներուն կանոնաւոր... պէս ծանօթանալու մեծ առաւելու... թիւն ունեցող մեր Մխիթարեան հայ... րերը: Կոչումի հակառակ գրական... սեռ մը չէ: Եւրոպական գրականու... թեան մէջ արուեստի քննադատ կը... նաւորներ չեն պակսիր, գոնէ հա... արուեստի ուսումնասիրութեան հա... մար:

Ձենք սպասեր եւրոպական առումով մեծ քննադատներու: Գիտենք թէ ... ուեստի բարձր քննադատ ըլլալ կը նշանակէ մարդկային մտքի ամէնէն ընդարձակ եւ խոր պատրաստութիւն ունենալ: Կ'ըմբռնենք, նաեւ թափ... ական մեր վիճակին անհնարին ... ութիւնները: Մեր ուզածն է ... նենալ այն՝ ինչ որ ունին մեզմէ ... աւելի խեղճ ու յետամնաց ժողո... վուրդներ, որպէսզի Աչամեան մը, Մախոխեան մը կամ Շահինի մը ... ին երկու խօսք լսելու համար ... տիպուինք օտար հատորներ թղթա... տել:

Զ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԻ ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ

»»»··«««

«Սիոն», Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը, իր սեպտեմբերի թիւին մէջ կը հրատարակէ ընդարձակ թղթակցութիւն մը Էջմիածնէն: Նոյնութեամբ կ'արտատպենք հետեւեալ մասը, վանքին մատակարարութեան մասին.—

Անցեալ 1932—33 թուականին ջրաղացների եկամուտը համեմատաբար լաւ էր. բաւարարում էր ոչ միայն վեհարանի եւ միաբանութեան հացի կարիքներին, այլ եւ այնտեղից նպաստ էր տրւում միաբանութեան մասնաւոր պէտքերի համար: Բայց մի տարի է, գրեթէ, որ շատ պակասել է արդիւնքը, այնպէս որ Գ. Հ. Խորհուրդն ստիպուած էր զգուշութեան եւ յանկարծակիի չգալու համար տորգսինից որոշ քանակութեամբ ալիւր գնել տալ. ստիպուած էր կրճատել նաեւ միաբաններին որպէս նպաստ նշանակած ալիւրի կամ ցորենի տուչութիւնը:

Վանքի տնտեսութեան գործադիր մարմինն է Վանական կառավարութիւնը՝ Տ. Թադէոս եպիսկոպոսի եւ Դանիէլ Ծ. վարդապետի անդամակցութեամբ, որոնք եւ հսկում են ջրաղացի վրայ, սեղանատան առուծախը կատարում, շէնքերի նորոգութեան հսկում եւ այլն, վերստուգիչի եւ Գ. Հ. Խորհրդի վերին հսկողութեամբ:

Միաբանութիւնը բացի խաչից ստանում է ամսական դրամական փոքրիկ ռոճիկ, որ բաշխւում է ըստ այսմ. Խորհրդի անդամները ինչպէս եւ Տ. Մեսրոպ, Բագրատ եւ Մատթէոս արքեպիսկոպոսները, Վեհափառ Հայրապետի հաճութեամբ ստանում են 120 ր., պաշտօն ունեցող եպիսկոպոսները 90, անպաշտօնները 80, պաշտօն ունեցող վարդապետները 70, իսկ անպաշտօնները 60 ր.: Վերջինների չափով էլ ստանում են որպէս նպաստ Նիկողայոս վարդապետ Հին Նախիջեւանի գործակալը եւ Հաղբատի վանահայր Զաքարիա վարդապետը: Ըստ հանգամանաց եւ հարկի ճանապարհածախս եւ նպաստ է տրւել եւ թեմական առաջնորդներից նրանց, որոնք տեղական եկամուտներով հնարաւորութիւն չեն ունեցել հոգալու իրենց անհրաժեշտ պարէնը, ամսական 100, 200 եւ 300 րուբլու սահմանների մէջ: Միաբաններին 32—33 թ. տրւել է մէկական փութ, բաշարաւոր եւ երկու փութ ցորեն կամ ալիւր անձնեան եւ այլ կարիքների լրացման համար, որ հնարաւոր չէր միայն ստացած ամսականով հոգալ: Բաշխւել է երբեմն երբեմն եւ թէյ, շաքար, սապոն, սպիտակեղէնի կտորներ եւ մի մի ձմեռուայ վերարկուացու, որ նուէր է ուղարկւած Լոնտոնի համայնքի կողմից. միաբաններից մի երկուսը դեռ չեն ստացել: Հիւանդ միաբանների համար բժիշկ է հրաւիրւած, դեղեր հոգացւած եւ դուրսը բժշկւելու գնացողներին համեստ նպաստ նշանակւած: Մի անգամ էլ Վեհափառ Հայրապետի օծման տարեդարձի առթիւ բաշխւած է իւրաքանչիւրին 5—10 տոլար աստիճանի եւ դիրքի համեմատ:

Այս տեղեկութիւններից երեւում է, որ միաբանութիւնը բաւարարւած է նիւթական կողմից համեստութեան սահմանների մէջ եւ ներկայ պայմանների թելադրութեան համեմատ, առաջին օրինակը ինքը Վեհափառ Հայրապետը տալով, որ կամովին հրաժարւել է առանձին խոհանոց ունենալուց եւ բաւականանում է ընդհանուր սեղանատանը պատրաստւած ճաշերով, մթերքների համեմատական չափով եղած բաշխումով եւ իրեն տրամադրելի ամսական 250 րուբլով, բացի սպասաւորների ռոճիկից, որ հոգացւում է վանքի կողմից:

Զննելով Աթոռի սուղ միջոցներին, չէր կարելի անտարբեր մնալ դէպի գիւղական քահանաների շատերի կարիքաւոր վիճակը. այս մէկ ու կէս տարուայ ընթացքում հետզհետէ նըպաստ է տրւել այդպիսիններին մօտ 10.000 ր. բացի սրանից եւ առ հասարակ կարօտեալ ընտանիքների օգնութիւն է եղած ալիւրով, ցորենով, հնարաւորութեան սահմանների մէջ, Վեհափառ Հայրապետի կարգադրութեամբ:

Որո՞նք են եկամտի աղբիւրները: Տաճարը իր մոմավաճառութեամբ եւ պատահական փոքրիկ նուէրներով հազիւ կարողանում է ծածկել իր ծախսերը՝ մոմի, մաքրութեան, սպասաւորների եւ երգիչների համար, իսկ Միութեան թեմերից, շատ քիչ, գրեթէ ոչինչ օգնութիւն է գալիս, որովհետեւ թեմական եկեղեցիներն ու համայնքները իրենք դժուարութեամբ կառավարւելու վիճակի մէջ են. դեռ առաջնորդներից ոմանց, ինչպէս յիշեցինք, նպաստ է ուղարկւում Ս. Աթոռից: Մեր դրամական եկամուտը ջրաղացների աղունավարձն էր, որ այս անցած տարին շատ պակասել է, մինչեւ իսկ ոչ բաւարար միաբանութեան հացը հոգալու, եւ ապա վանքի բակում եղած փոքրիկ բանջարանոցը, որտեղից հոգացւում են սեղանատան պէտքերը: Վանքի եւ Աթոռի պահպանութեան գլխաւոր միջոցները մնում են մեր արտասահմանեան հայութեան կամաւոր նուէրները, որ ի հարկէ, դարձել շատ համեստ են կարիքների համեմատութեամբ: Բայց եթէ հնարաւոր է եղել առանց դրկանքի պահել միաբանութիւնը, վեհարանը եւ հոգալ մեծ տան հետ կապւած ծախսերը, այդ պէտք է բացատրել Ս. Հայրապետի ընտրութեան եւ օծման հետ կապւած բացառիկ նւիրատուութիւններով:

ԵՐԲ ԼԻԹՎԻՆՈՎ...
ԶԷՆՔ ԿԸ ՓԱԽՑՆԷՐ ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼՈՎ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆԸ

— o —

Մոսկուայի մէջ վերջերս լոյս տեսաւ Պողնէրի մէկ գիրքը,— Բոլշեւիկներուն առաջին մարտական կազմակերպութիւնը, ուր կը պատմուի թէ ի՞նչպէս, 1905—1907, բոլշեւիկները հերոսական ճիգեր կը թափէին զինելու համար բանուոր պանդուխտը ընդդէմ ցարական իշխանութեան:

Տեսակ մը յեղափոխական վէպ, որուն գլխաւոր հերոսներն են Քրասին, Լիթվինով, Սամոնիկով: Առաջինը, այդ օրերուն, կը կոչուէր Նիկիտիչ, մասնագէտ էր ռումբ շինելու: Լիթվինով կը կոչուէր Ֆէլիքս, երբեմն Պապաշա, կը զբաղէր զէնքի մաքսանենգութեամբ:

1906ին, Նիկիտիչ հրահանգ կու տայ Պապաշային, արեւմտեան Եւրոպայէն զէնք գնել եւ երկիր անցընել:

Պապաշա (Լիթվինով) կը հաստատուի Փարիզի մէջ, Հասարակածային երկրի սպայի մը անունով, կը ներկայանայ դանիական զինագործական ընկերութեան մը, որ թեթեւ գնդացիրներ կը պատրաստէր: Բանակցութիւնները կը յաջողին, եւ ժամանակ մը վերջ դանիացի սպայ մը Համպուրկ կը բերէ քանի մը գնդացիր՝ փորձի համար: Փորձը եւս յաջող կ'անցնի, ապսպրանքները կը տրուին: Պապաշա, հրացանները եւ փամփուշտները ճարելու համար, կը դիմէ Լիէժի զինագործական ընկերութեան: Իրեն կ'օժանդակեն պելժ ընկերվարականները:

Այժմ պէտք է փոխադրել եւ երկիր անցընել այդ զէնքերը: Ամէնէն դժուար հարցն է այս: Պապաշա խորապէս կ'ուսումնասիրէ Եւրոպայի նաւահանգիստները, ի վերջոյ կ'որոշէ մաքսանենգութիւնը կատարել պուլկարական նաւահանգիստի մը վրայով: Հաղորդակցութեան մէջ կը մտնէ մակեդոնացի յեղափոխականներու հետ, իրեն օժանդակ կ'առնէ կոմիտէճի մը, Թիւֆէնկճիեւ, որ մասնագէտ էր ձեռնառումբերու պատրաստութեան մէջ:

Կացութիւնը երկար բարակ քննելէ վերջ, Պապաշա կամ Լիթվինով յարմար կը գտնէ խնդրել պուլկար կառավարութեան թոյլտուութիւնը՝ Վառնա փոխադրելու համար զէնքերը, այն պատրուակով թէ մաքսանենգութեամբ, յետոյ անմիջապէս, պիտի տանի Թրքահայաստան: Պէտք էր վստահեցնել պուլկար կառավարութիւնը թէ մակեդոնացի յեղափոխականները կ'օգնէին Հայերուն, յաջողցնելու համար ընդհանուր ըմբոստութիւն մը հասարակաց թշնամիին՝ Թուրքին դէմ: Եւ որովհետեւ Մակեդոնացիները կը վայելէին կառավարութեան օժանդակութիւնը, ոչ մէկ կասկած կը մնար իր առաքելութեան յաջողութեան մասին: Պուլկար պաշտօնեաները օժանդակեցին մեզի, չեմ գիտեր, հայրենասիրութենէ՞ մղուած, Թուրքերու դէմ իրենց ատելութենէ՞ն տարուած, թէ նուազ պատուաբեր զգացումով մը առաջնորդուած, իրականութիւնը այն է որ, կ'ըսէ Լիթվինով, մեզի ցոյց տրուեցաւ ամէն ապահովութիւն զէնքերը պուլկարական նաւահանգիստէն անցընելու համար Թրքահայաստան: Զէնքերը հասան Վառնա, պաշտօնէութեան մը ճարուեցաւ կլոր գումար մը: Այժմ անհրաժեշտ էր զէնքերը Վառնայէն փոխադրել կովկասեան եզերքները: Ֆիումէի մէջ 30.000 ֆրանքով կը գնեն նաւ մը, որ, կուսակցական ներքին փոփոխութիւններու եւ դրամին ուշացման պատճառով, ամիսներ վերջ միայն կը մեկնի Վառնայէն: Երեք օր վերջ, Լիթվինով Սոֆիայի մէջ կը լսէ թէ նաւը փոթորիկի մը պատճառով, խրած է ռումանական ծովեզերքին առջեւ: Վախնալով որ ռումանական ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ զիրենք, նաւապետն ու ընկերները կը թողուն զէնքերը, նաւը եւ ամէն բան ու կը փախչին: Ձկնորսները կը հանեն, աւարի կուտան զէնքերը: Լիթվինով կը վազէ Պուքրէշ, բայց ի՞նչ կրնայ ընել: Ռուս հիւպատոսը կռահած էր արդէն գաղտնիքը եւ ամէն միջոց ձեռք առած: Ժամանակ մը վերջ նաւապետը կը ձերբակալուի Օտեսայի մէջ եւ կը դատապարտուի բերդարգելութեան: Իր հարցաքննութեան ընթացքին, կը մատնէ Լիթվինովը եւ անոր կատարած բանակցութիւնները պուլկար իշխանութեանց հետ: Դիւանագիտական միջադէպ մը կը ծագի, որովհետեւ ոչ միայն պուլկար ստորադաս պաշտօնեաներ, այլ եւ զօրավար Սաւոֆ, այն ատենի պատերազմական նախարարը, ծանօթ էին այդ մաքսանենգութեան:

Այս պատմութիւնը դեռ մէկն է Լիթվինովի յեղափոխական գործունէութեան, որուն լծուած էր ան մեծ հաւատքով, խանդավառութեամբ եւ այնքան յամառութեամբ, որ, այսօր ալ, նոյնքան յամառութեամբ պիտի աշխատի արգիլել նման մաքսանենգութիւն մը:

Թէեւ այդ մաքսանենգութիւնը, ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր, պիտի կատարուէր նոյն նպատակով,— ընդդէմ բռնապետութեան:

Սակայն տարբերութիւնը այն է որ փոխուած են օրերը եւ անձերը, նոյն իսկ Լիթվինովի ... փորը, որ մեծ է հիմա:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

— o —

Կիրակի օր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի փրոֆէսիոնէլ խումբերուն ախոյենական 5րդ շրջանը: Ամէնէն հետաքրքրական մրցումը եղաւ Փարիզի մէջ: Մրցող խումբերն էին Փարիզէն երկու մեծ ու ժողովրդական խումբեր՝ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի եւ Ռէտ Սթառ Օլէմփիք: Այս խումբերուն խաղացողները գրեթէ ամբողջովին միջազգային խաղացողներէ կազմուած են: Բերդապահներն են Հաէն, որ Աւստրիոյ ազգային ֆութպոլի խումբին բերդապահն ըլլալով, երկու տարի է որ Ռասինկէն կը խաղայ, իսկ Ալէքս Թէպօն ծանօթ է իբր Ֆրանսայի ազգային խումբին բերդապահը:

Մրցումը տեղի ունեցաւ Սէնթ Ուէն, Սթատ տը Փարիի մէջ, որ կը պատկանի Ռէտ Սթարի: Սէնթ Ուէնի ոստիկանութիւնը կը հսկէր կարգապահութեան, նկատի առնելով հետաքրքիրներու բազմութիւնը:

Ժամը 2ին արդէն Սթատը լեցուած էր եւ ժողովուրդը իրար կը հրմշտկէր: Շատեր ետ դառնալու ստիպուեցան, որովհետեւ եթէ ներս ալ մտնելու ըլլային, խաղարկութիւնը լաւ չպիտի տեսնէին:

Ժամը ճիշդ 3ին սկսաւ մրցումը Ռասինկի յարձակումով: Գնդակը 10 վայրկեանի մէջ բերդէն միւս բերդը տարուբերուելէ վերջ 11րդ վայրկեանին Ռասինկի «քօրնէ» մը ըլլալով, հունգարացի Սաղ գլուխով կէտ մը կը նշանակէ: Այս միջոցիս Ուրուկուէյցի Ֆինամօր գլուխէն կը վիրաւորուի եւ դաշտէն դուրս ելլելով կը դարմանուի ու երեք վայրկեան վերջ նորէն կը վերադառնայ ծափերու մէջ:

Գնդակը 5 վայրկեան օդին մէջ տարուբերուելէ յետոյ, վերջապէս կը հանին Ռասինկի խաղացողները Ռէտ Սթարի բերդին առջեւ եւ խառնաշփոթութենէ մը օգտուելով Ռասինկի կեդրոնի յառաջապահը՝ Մէրսիէ զօրաւոր «շիւթ»ով մը կը նշանակէ կէտ մը:

Այս անգամ ալ Ռասինկէն աւստրիացի Ժօրտան ոտքէն կը վիրաւորուի եւ ուսամբարձ դաշտէն դուրս կը հանեն: Դարմանուելով 7—8ը վայրկեան վերջ կը վերադառնայ դաշտ, բայց միշտ կը կաղայ: Ու մինչեւ առաջին մասը վերջանալը երկու խումբերը 1—1ով հաւասար են:

Երկրորդ խաղամասը սկսելէն երկու վայրկեան վերջ, նոյն Մերսիէն նորէն շփոթութենէ մը օգտուելով փոքրիկ հարուածով մը գնդակը Ռէտ Սթարի բերդէն ներս կը սահեցնէ: Գնդակը միշտ կանոնաւորապէս մէկ բերդէն միւսը կ'երթայ ու կուգայ, բայց ի զուր, երկու խումբերուն բերդապահները եւ պաշտպանողական գիծը գնդակը միշտ ետ կը դրկեն. այնպէս որ այլ եւս անկարելի է նշանակէտ շահիլ: Ամբողջ Սէնթ Ուէնի երիտասարդութիւնը, որ ներկայ էր իրենց խումբին յաղթութիւնը տեսնելու համար, միաբերան կը պոռային.—«Ռէտ Սթա՛ր, Ռէտ Սթար, յառաջ եւ յաղթութիւն»:

Բայց հակառակը եղաւ, Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի յաղթեց Րէտ Սթարի 2ի դէմ 1 նշանակէտով եւ հռչակուեցաւ «Փարիզի Տէրպի» ֆութպոլի խումբ:

Երբ խաղը լրացաւ ու ժողովուրդը դաշտէն մեկնեցաւ, Սթատէն մինչեւ Փորթ Քլիանքուռ գրեթէ 5—6 վայրկեանի չափ օթօպիւսները, թրամվէյները եւ թաքսիները չէին կրնար գործել, որովհետեւ ժողովուրդը խուռներամ կը քալէր:

Այս մրցումին ընդհ. հասոյթն եղած է 117,450 ֆրանք, որ մինչեւ հիմա եղած ախոյենական մրցումներուն մրցանիշը կոտրած եւ անցած է:

⁂ Այս կիրակի Սթատ Քոլոմպի մէջ տեղի պիտի ունենայ նոյնպէս ախոյենական մեծ մրցում մը: Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի պիտի մրցի Ռասինկ Գլիւպ Սթրազպուրկի դէմ, որ փրոֆէսիոնէլ խումբերուն դասաւորման գլուխը կը գտնուի 9 կէտով: Շատ հետաքրքրական մրցում մըն է որ տեղի պիտի ունենայ, որովհետեւ Ռասինկ Գլիւպ տը Փարի որ երկու կէտի տարբերութիւն ունի ամէն ջանք պիտի թափէ, հաւասարելու համար անոր:

⁂ Կիրակի օր Վիեննայի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային ֆութպոլի մրցում մը: Աւստրիոյ ազգային խումբը մրցեցաւ Չեխօսլովաքիոյ համապատասխան խումբին դէմ եւ 2ի դէմ 2 կէտով հաւասար մնացին:

⁂ Օսլոյի (Նորվէկիա) մէջ ալ տեղի ունեցաւ Նորվեկիոյ եւ Տանիմարքայի ազգային խումբերուն միջեւ մրցում մը: Նորվեկիա յաղթեց Տանիմարքայի 3ի դէմ 1 կէտով:

⁂ Հելսինկֆորսի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆինլանտայի եւ Շուէտի ազգային խումբերուն միջեւ մրցում մը: Ֆինլանտա յաղթեց 5ի դէմ 4 կէտով:

⁂ Իսկ Փրակայի մէջ տեղի ունեցաւ Վիէննայի եւ Փրակայի ֆութպոլի զատուած խումբերու միջազգային մրցում մը, ուր Վիէննա յաղթեց Փրակայի 4ի դէմ 2 կէտով:

⁂ Ֆրանսայի ազգային աթլէթիք խումբը որ Մակտէպուրկ (Գերմանիա) գացած էր գերմանական համապատասխան խումբին դէմ մրցելու, գրեթէ շատ դիւրութեամբ յաղթուած է 95 կէտի դէմ 55 կէտով:

⁂ Ֆրանսացի նշանաւոր «մրցանիշ կոտրող» եւ աթլէթիք Ժուլ Լատումէկ, որ Ռուսիա հրաւիրուած էր շարք մը մրցումներ կատարելու, շաբաթ օր իր առաջին մրցումը ըրած է Սթատ Տինամոյի մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ներկաներու մէջ էին պետական պաշտօնեաներ եւ ֆրանսական դեսպանը:

Մրցումին տեւողութիւնն էր 1000 մէթր, զոր Ժ. Լատումէկ վազեց 2 վայրկեան, 29 երկվ. 6/10, Ռուս Տրենիսով 2 վայրկ. 32 9/10 երկվ.:

Բայց Տէնիսով կոտրած է ընդհ. Ռուսիոյ նախկին մրցանիշը՝ որ էր 2 վայրկ. 34 8/14 երկվայրկեան:

ՀՐԱՆՏ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՋ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 սեպտ.).

— «Այն, ինչ որ չկրցան կամ չուզեցին ընել Համիտները ու Թալէաթները անգամ, կ'ընէ ահա Մ. Քէմալի «արդիական» կառավարութիւնը: Ու կ'ընէ այն ատեն, երբ ո՛չ հայ յեղափոխական ոչ մէկ ոյժ կայ Թուրքիոյ մէջ, ոչ ալ որ եւ է ընդդիմութիւն, ոչ ալ նոյն իսկ որ եւ է տարրական հնարաւորութիւն՝ եկեղեցիի մը, դպրոցի մը, ազգային մշակոյթի պահպանման եւ զարգացման համար:

Կ'ընէ, ընդհակառակն, այն ատեն, երբ Հայաստանի իշխանութիւնը իր սիրակցորդ բարեկամն է եւ իր բոլոր ոճիրները ներող, աւելի ճիշդը արդարացնող: Երբ Էնկիւրիի մէջ բազմած է հայազգի դեսպան մը՝ «ընկ. Կարախան»: Երբ հայանուն թշուառական վարժապետներ Պոլսոյ մէջ հայ մեծամասնութեան լեզուն անգամ կը թրքացնեն: Երբ «ազգային» իշխանութիւններու անունով զանազան «պէյ»եր ու «աղա»ներ Թուրքէն աւելի կ'աշխատին թրքացնել հայ նորահաս սերունդը Թուրքիոյ մէջ: Երբ, վերջապէս, մէկի եւ երկուքի փոխարէն, հարիւրներ ու հազարներ են, ազատ արտասահմանի մէջ, Թուրքի հացին իղձ քող եւ Թուրքին հետ հաշտութիւն ու բարեկամութիւն քարոզող ստրուկներ կամ քաղաքական գձձուներ...

Հայոց Ազգ. Սահմանադրութեան ջնջման փաստը կուգայ անգամ մը եւս վկայելու թէ Թուրքը տակաւին գոհացած չէ ո՛չ անցեալին մէջ կազմակերպած իր ջարդերէն, ոչ ալ իր գործադրած ոճիրին առթիւ իրեն ընծայուած պատիւներէն ու արդարացումներէն, որոնք կ'ուգան նոյն իսկ «հայկական» շրջանակներէն: Հետեւողական՝ իր հայասպան ծրագրին մէջ, Թուրքը կը գործէ ամէն ուղղութեամբ, ամէն գնով ոչնչացնելու հայ ժողովուրդը: Համաթուրանական իր արիւնոտ ու հանրածանօթ քաղաքականութենէն զատ, որ ուղղակի եւ առաջին հերթին կը սպառնայ «հայկական սեպ»ի խորտակման, Թուրքը կը հետապնդէ հայ տարրի տկարացումն ու ոչնչացումը նոյն իսկ ազատ արտասահմանի մէջ, հրահրելով հայկական ներքին կեանքի պայքարներն ու պառակտումը եւ բանիւ ու գործով աջակցելով այդ պայքարներու և պառակտումի հայանուն ասպետներուն: Թուրքը միեւնոյն ատեն շատ կը տեսնէ քանի մը տասնեակ հազար հայ խլեակներու ողորմելի գոյութիւնը Թուրքիոյ մէջ եւ օրը օրին կը հնարէ նորանոր միջոցներ ու «տեսակէտ»ներ, վերջնապէս անողնայար դարձնելու համար հայ տարրը եւ «կամովին» ձուլելու, թրքացնելու համար զայն»:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (7)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»··«««

Ըսի.— «Ֆարօ աղա, ես խօսք տուած եմ քեզ ծառայ դառնալու, բայց դուն ալ խօսք տուր որ ոչ ոք գիս չվտանգէ»:

— Իմ պապուս բախտը քեզի, ոչ ոք չի կրնար ծուռ նայիլ: Եւ դուրս ելայ քարայրէն, ուր թաղուած կը մնային երկու ընկերներս: Ազատուած էին այլ եւս:

Խենթի նման բոլորս կը նայիմ, Սմբօի եւ Սարգսի դիակները կը փնտռեմ, սակայն չկան: Քիւրտերը աւարը կը բաժնեն, առիւծի բաժինը Ֆարօին թողլով:

Ֆարօն առանձնացուց եւ գիս եւ ըսաւ.

— Նայէ տղաս, քեզ ազատելու համար պապուս բախտը տուած եմ, սակայն աս տուած ապրանքներդ անշան բաներ են: Ընկերներս դժգոհ են, ու կ'ուզեն քեզ մեռցնել, եթէ ուրիշ տեղ պահուած լաւ բաներ ունիս տուր ինծի, ես քեզ Խոյթ գործաւոր կը տանիմ եւ իբրեւ եղբայր իրարու հետ կ'ապրինք:

— Ունիմ, աղա ըսի, բայց վարը մեր այգին պահած եմ լաւ ու թանկագին լաթերը, նոյն իսկ կնոջս ոսկիները եւ ոսկեղէն զարդերը:

Ուրախացաւ Ֆարօն: Դարձանք ընկերներուն քով, եւ իրեն բաժին ինկած քուրջերը կռնակս բեռցնելով եւ ընկերներուն կարգ մը խրատներ տալով, իջանք դէպի մեր այգին:

Սաստիկ հրացանի ձայներ կը լսուէին Մանիկայ կողմերը. Ֆարօն կ'ըսէր թէ Հաճի Մուսաբէկն է, Մանիկ գիւղը պիտի այրէ եւ բարձրանալով Քանայ լեռը, պիտի ջարդէ հոն եղած ժողովուրդը: «Դուն բախտաւոր ես որ Ֆարոյի ձեռքն անցար, եթէ տըւածներէդ գոհանամ, քեզի ոչ մի վտանգ չսպառնար»:

Մեր քարայրի պաշարուիլը եւ իմ բռնուիլս մեր պարագաները կը տեսնեն: Բերսոն անմիջապէս մեծ աղջիկս Լուսվարդը մայրիկիս կը յանձնէ, իսկ պզտիկ Հերմինէն գրկած դար ի վար կուգայ: Ազգականներս կը համոզեն,— «Մի երթար, դուն չես կրնար օգտակար դառնալ Մարգարին, ինքզինքդ ալ կը վտանգես»: Բայց ան կը մերժէ ըսելով.

— Ի՞նչպէս դիմանամ, իմ տարիներու սիրած ու պաշտածը երբ կը տեսնեմ գազանի տապարի տակ, ու մեռնելու դատապարտուած, որո՞ւն պահեմ այս կեանքը: Ի՞նչ քաղցր է որ իմ արիւնս խառնուի անոր արեան հետ, ինչո՞ւ ապրիմ, ու քաշեմ այս սոսկալի ցաւերը զայն կորսնցնելէ յետոյ:

Ու կը համբուրէ ամէնը եւ քրտնաթոր ու արցունքոտ աչքերով կը հասնի մեզի:

— Տո՛ւր, Մարգար, տուր առանց խնայելու ինչ որ ունինք, գուցէ եւ ազատիս:

Ֆարօն կը հարցնէ.— Ո՞վ է այս կինը եւ ինչո՞ւ կուլայ: Կ'ըսեմ թէ իմ կինս է. երբ տեսած է որ ես բռնուած եմ, եկած է ինծի միանալու եւ կուլայ անոր համար որ գիս չսպաննես:

— Մի լար աղջիկս, ըսաւ Ֆարօ, ձեր փրկութիւնը ձեր տունին մէջն է, եթէ գոհ մնամ, փրկուած էք:

Այգին ենք, ցոյց կուտանք այն տեղը ուր պահուած է մեր սնտուկը: Սնտուկէ յետոյ Ֆարօն ըսաւ.

— Աղջիկս, դուն հոս կեցիր, վտանգ չկայ, Քիւրտերը լեռն են, ես Մարգարի հետ գիւղ կ'երթամ, այս ապրանքները կը տանինք, թիակ մը, կամ բրիչ մը առած շուտ մը կուգանք հորը բանալու:

Ու իր հացի տոպրակը յանձնելով Բերսոյին, ըսաւ.

— Հոգ մի ըներ, փրկուած էք:

Բերսոն իր բալիկով մնաց պահուած որթատունկերու տերեւներու տակ, իսկ ես աւարի պարկը շալկած, գիւղ մտանք:

Մեզի հանդիպեցաւ Ջուլկի Թումասի կինը Արեգնազ, ուրուական ու կմախք դարձած.

— Ա՛խ աչքս կուրնար, Մարգար քեզ այս վիճակին չտեսնէի: Ամէն տեղ դիակ, փողոցները, փոշիներուն մէջ, կիսաքանդ տուներու մէջ խումբ խումբ ջարդուած, պառաւ տակերը, դալկացած, ծիւրած եւ կմախացած աղջիկներ:

Փողոցին մէջ քիւրտ լամուկներ խումբ մը կ'ինէր ու պզտիկներ հաւաքած այրելու կը տանէին:

Երէկուան կուշտ ու կուռ օճախներ, այսօր աւեր ու խաւար, մահուան ուրուական կը դառնան հոն: Չկան ծանօթներ ու բարեկամներ, անոնք բոլորը այս դիակներն են: Ալ ինչո՞ւ եւ որո՞ւ համար կը ջանամ ազատութիւնս փնտռել, ես որմէ՞ն աւելի արժէք ունէի, ինչո՞ւ իմ արիւնս ալ չխառնուի անոնց արեան հետ:

Բայց կը զգամ որ անդին, այգիներու տերեւներուն մէջ պահուած է Բերսոն իր հոգեհատորին հետ եւ իմ դարձիս կը սպասէ:

Հասած ենք տուն: Մեր գիւղի Տէր Սարգիսի տունն է: Անմիջապէս կը ձեռնարկեն տարազս փոխելու, գլուխս երկար քօլօզ մը, վրաս քրտական ապա մը եւ շալվար: Կը սոսկամ այս տարազին տակ մտնելով, չեմ կրնար հաշտուիլ այս իրողութեան հետ: Ա՛խ, ի՞նչ կ'ըլլար, կը խորհիմ մտովին, տարազս չփոխէր: Մերժեմ, գուցէ եւ իմ տարազով յօժարի գիս փրկել: Բայց իմ վարանումս Ֆարօյի արժանապատուութեան դէմ կուգայ, ու իր տիրական ձայնով կը կանչէ.— Շուտ ըրէ մեզ սպասող կայ»: Համակերպելով կը փոխեմ տարազս, բրիչ մը առնելով դուրս կ'ելլենք եւ այգին կը հասնինք ուր դարանակալ կը սպասէր Բերսոն:

×

Միջանկեալ ըսեմ որ, երբ ես սնտուկս կը պահէի այգիին մէջ, հօրեղբօրս աղջիկը Մաղօն ուզեց որ իր սնտուկն ալ իմինիս քով պահուի: Ամէն ատեն սնտուկիս պահուած տեղը կը հարցնէր եւ ես ցոյց կուտայի: Գիշեր մը մեր դրացի Հոխոմէի տղայ Արգարի հետ, այն ալ իրենց սնտուկը շալկած կը փոխադրեն այգին ու կը պահեն իմ սնտուկիս քով: Այս վերջինը Ռուսաստանէն նոր վերադարձած էր եւ ընտիր ապրանք ու ստակներ ունէր: Կը խորհէին թէ երբ իմինիս քով պահած ըլլան իրենց սնտուկները, ապահով կ'ըլլան: Ես այս կարգադրութենէն լուր չունէի:

Կը բանամ հորը, դուրս կը հանեմ իմ սնտուկը, անմիջապէս կ'երեւայ հօրեղբօրս աղջկան սնտուկը: Բնական է Ֆարօն կը հրամայէ որ ան ալ կը հանեմ:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

մաձայնեցաւ որ Սուրիոյ մէջ տարիէ մը ի վեր հաստատուած գաղթականներուն զաւակներն ու կիները իրենց կարգին մտնեն Սուրիա: Իրաքեան կառավարութեան կողմէ վարկեր յատկացուած էին անոնց ճամբու ծախքին ու անհրաժեշտ հարցը ապահովելու համար, մինչեւ ճեզիրէ:

Մարզպանը շատ կը ցաւի այն թշնամական վերաբերմունքին համար որով կարգ մը տարրեր կը ջանան շահագործել այս մարդասիրական արարքը, վերագրելով քաղաքական նպատակներու:

Ժանտատենդի վախ կայ Վալանսի մէջ

Վերջերս լուր տարածուած էր թէ ժանտատենդի համաճարակի մը հետեւանքով, բազմաթիւ մահեր պատահած են Տիէլի մէջ (Վալանս): Թերթերը կը գրեն թէ անճիշդ է այս լուրը, եւ միայն 12 հոգի հիւանդացած են: Սակայն եւ այնպէս, ջուրերը քննութեան ենթարկուելով, հաստատուած է թէ վարակուած են: Շրջանին առողջապահական քննիչը գացած է տեղին վրայ քննելու ջուրի աղբիւրները եւ խողովակները եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու:

Հանքը կենուեցաւ իբրեւ զերեզման...

Գրած էինք թէ հրդեհ ծագելով Կալլէսի երկրի մէջ ածխահանքին մէջ, անկարելի եղած է փրկել 264 հանքագործներ: Սեպտեմբեր 25ին կնքուեցաւ արկածահար հանքը, իբրեւ քառմնելի գերեզման մը: Ուրեմն, ողջ մնացողներն ալ անգործութեան դատապարտուած են: Անոնցմէ 700 մանուկներ կ'ողբան իրենց հայրերուն կամ մօտաւոր ազգականի մը մահը:

Միւս կողմէ, ընդհ. գործադուլ մը կը սպառնայ Կալլէսի երկրին մէջ: Աշխատավարձի կրճատման խնդիր ծագած ըլլալով, վախ կայ որ 130,000 հանքագործներ գործադուլ հռչակեն Հոկտեմբեր 1ին:

ՃԱՓՈՆ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ համաձայնեցան, արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի հիւսիսային գծին վաճառման մասին: Ճափոն 140 միլիոն եէն պիտի վճարէ իբրեւ գին եւ 30 միլիոն ալ՝ իբրեւ հատուցում ճամբուած խորհրդային պաշտօնեաներու:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին քաշանիսովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»··«««

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՊՕՐՏՕԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ՍԸՆՕՆ, ՄՈՒԼԷՆ ՊԸԼՕԻ մէջ.

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ?ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Մեծ նուագահանդէս

Կազմակերպուած GREGOR et ses GREGORIENSներու կողմէ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Theâtre CAPITOLEի մէջ

Իսկ կիրակի 30 Սեպտ. ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ժամը 3էն մինչեւ 7ը եւ իրիկուան 9էն մինչեւ ժ.ը 1 Au Parc des Sport, Picine Municipaleի սրահին մէջ

կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Ingenieurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche **Métro: Trinité**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն:

Կը ներկայացուի ԹԻԻ ՀԻՆԳ ԽԵԼԱԳԱՐԸ (զաւեշտ)

եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերին: կը նուագէ փարիզի ծանօթ

PIZAROի նուագախումբը Orchestre ARGENTINE

Պարի սիրահարներուն աչքը լոյս:

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: ԱՃՈՒՐԴ ՁԿԱՅ:

Բոլոր տոմսերը թոմպալայի իրաւունք ունին:

Տոմսերու գիներ՝ այրերու 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50:

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6Ի ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆԸ:

Հաղորդկց. միջոց.— Օթոպիւս 4, 9, B, AJ, AF, CN)5, CE)26:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Անկէնի Լճին դիմացը A la Cascade du Lac*ի գեղեցիկ սրահին մէջ*

97 Grand'Rue. Enghien - les - Bains.

կը խօսի Բժիշկ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Տախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

կառ. տիւ Նօրէն շոգեկառքը կը մեկնի 2.25ին, 2.35ին եւ 2.42ին:

Աշնուիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, եկեղեցւոյ Օծման երրորդ տարեդարձին առթիւ, հրաւիրած է Վիճակիս բարեխնամ Առաջն. Վռամշապուհ եպիսկ. Քիպարեանը՝ պատարագելու, որ յաւարտ Պատարագի պիտի օրհնէ աւանդական Մատաղը:

Զայս ի գիտութիւն ծանուցանելու Փարիզի եւ Շրջակայից բարեպաշտ հայութեան, այցելուներէն կը խնդրուի նկատի առնել հետեւեալ ժամանակացոյցը: Կառ տիւ Նօրէն առնել կրկաթուղի 8.49, 9.51, 10.22 կամ 10.51 եւ իջնել Վիլիէ լը Պէլ կայարանը: (կնիք)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Փօյաճեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

Այրի Տիկ. ՆԱԶԵՆԻ ՓՕՅԱՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաքանքի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS **Tél, Archives** 05 93

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

Կ'ուզուի Ափիեսօր

Փարիզէն 100 քիլոմեդր հեռու քաղաքի մը մէջ հաստատուած ծանօթ դերձակատունէ մը կ'ուզուի լաւ ափիէսօր (appiéceur) *մը որ կարենայ կարել 200 կտոր մէկ տարուան մէջ:*

Կը պահանջուի շատ լաւ յանձնարարականներ իր աշխատած տեղերէն: Մանրամասնութեանց համար դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ՎԶՆՈՑ (քաշ - քոլ), ՓՈՒԼ - ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃՆԵՐ,

*CACHE - COLS EN LAINE, PULL - OVER, GILETS ET GANTS DE LAINE*ի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis. Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ **Gutemberg 57-57**

Միշտ տրամադրելի է ընտիր մթերք մը՝ անմրցելի գիներով:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 ֆր. վճարում:

Զրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40 - 37**

Մուրատեան Վարժարան, Սեվր

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամսուն սկիզբը:

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ աներ: Տեսչութիւնը նկատի առնելով օրուան տնտեսական պայմանները, քրքննած է թոշակի հարցը եւ ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայէ իրենց զաւակներուն ազգային բարձրագոյն դաստիարակութիւն տալ ուզող ծնողներուն:

Մանրամասն տեղեկութիւններու կամ արձանագրութեան համար դիմե Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան.—

Secrétariat du Collège Arménien S· Moorat. 26, Rue Troyon. Sèvres (S. & O.)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1, Bld. du Nord, 1, le Raincy (S. & O)

Վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին:

Ձրիավարժ աշակերտուհիներուն թիւը լրացած է, կ'ընդունուին միայն թոշակաւոր աշակերտուհիներ դիւրամատչելի պայմաններով:

Վարժարանը կ'ապահովէ իր աշակերտուհիներուն առողջ դաստիարակութիւն: Խնամով կ'աւանդուին ուսման բոլոր ճիւղերը, ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ ուսուցիչներու կողմէ: Հոգ կը տարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն:

Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի ձեռարուեստի եւ ձեռագործի ճիւղերուն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ կիրակի կէսօրներէ առաջ:

Etude de Me BERNARD WAHL

(*12* année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

Փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

Կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու

EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine, St. Denis, Tél. Plaine: 09 - 95

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H· Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit· Nice (A· M.)

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը

46, Rue Thiers, Billancourt, Métro: St. Cloud կամ Marcel Sembat

Խանութը կրնայ ուրիշ գործի ալ յարմարիլ: Տարեկան վարձք 2500 *ֆրանք, առանց շարժի: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Գ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի:*

ԾԱԽՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

ԾԱԽՈՒ Է կանխիկ փոքր գումարով, առեւտրական կեդրոնի մէջ, գեղեցիկ խանութ մը: Դիմել՝ Mr· GRIE, 7, rue *PAUL LELONG, Paris,* Téléphone *Gut. 40 - 37:*

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e) **Le Gérant: H. STEPHAN**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

ԳԼՈՒԽ 22ՐԴ

●●●●

ՊԱՐԱՊ ՏՈՒՆԸ

Թրըսֆըրտ նայեցաւ փողոցին այն կէտը ուրկէ ծածկուած զլուխով կինը դուրս ելած էր:

— Տիկին Նիքօլա Ճէքին, հէ՞, բաւ մտածկոտ, կեցիր նայինք, մեռնողին ազգականուհիներէն է այնպէս չէ՞...

— Ալֆրէտին քեռեկինը, պատասխանեց Ճէնիսըն. անոր հօրեղբօրը հետ ամուսնացած էր... եթէ Ալֆրէտ վերադարձած չըլլար — իշխանութիւնները, լաւծիս համաձայն, անոր մահը կատարուած իրողութիւն նկատեր են — Տիկին Նիքօլա Ճէքինը եւ իր զաւակները Դանիէլի ամբողջ հարստութիւնը պիտի ժառանգէին...

— Շա՞տ հարուստ էր...

— Զաւէն աւելի հարուստ մարդ է եղեր կ'ըսեն. երկու, երեք հարիւր հազարնոց. ես այդպէս իմացած եմ գոնէ...

— Ուրեմն քանի որ Ալֆրէտ Ճէքինը մեռած է... հը՞...

— Այո, անոնք պիտի ժառանգեն կարծեմ եթէ, սակայն, անիկա ամուսնացած չէր. կրնայ ըլլալ որ Ամերիկա կին ունի...

— Ձեմ կարծեր, մինչեւ հիմա մէջտեղ կ'ելլէր... հըմ... անիկա տարօրինակ հանգոյց եղաւ, տղաս... Նիքօլա Ճէքինի ընտանիքը կասկածի տակ է... հիմա միտքս ինկաւ, հարցաքննութեան օրը դատարանն էին, բժիշկ Պրաունն ալ անոնց հետ նստած էր...

— Պրաունը Տիկին Նիքօլա Ճէքինին եղբայրն է. անիկա «Օրիորդ Պրաուն» էր ամուսնութենէն առաջ...

— Օ՛հ, խնդիրը հետզհետէ սկսաւ, տըղաս. տարակոյս չկայ որ այս փողոցին անդիի ծայրէն՝ Շայնօյին կառքով Բօպլընի Արձանը գացողները Ալֆրէտ Ճէքինն ու բժիշկ Պրաունն էին... այս փողոցին մէջ կ'անյայտանան եւ կէս ժամու չափ երեւան չեն ելլեր... ո՞ւր գացին, հարկաւ այս կողմերը տեղ մը... եւ հիմա, գիշերուան նոյն ժամուն, կը տեսնենք Տիկին Նիքօլա Ճէքինը... կասկածելի երեւոյթ է... ո՞ր դուռէն դուրս ելաւ...

— Ձեմ գիտեր, պատասխանեց Ճէնիսըն տուներուն նայելով. որոշ կերպով տեսնել անկարելի է, մութ է...

— Քալէ նայինք, ըսաւ լրագրողը ճամբայ ելլելով:

Ցանկարծ կանգ առաւ տունի մը առջեւ որուն գետնայարկը խանութի մը արտաքին երեւոյթը ունէր:

— Կարծեմ այս տունն էր, բայց մութ է... կրնա՞ս կարդալ պատուհանին վրայի անունը... տեսա՞ր...

Ճէնիսըն աչքերը բացած նայեցաւ պատուհանին վրայ կախուած նշանատախտակին եւ կարդաց.

ՐԻԿՐԷՅԹԸՐ — ԲՈՒՍԱԳԷՏ

— Ինչ տարօրինակ անուն է, աւելցուց Ճէնիսըն:

— Կարծեմ այս դուռէն դուրս ելաւ, կրկնեց Թրըսֆըրտ ու քանի մը քայլ յառաջանալով պատուհանին ճաթած փեղկէն ներս նայեցաւ. լոյս չկայ, մարդ ալ չկայ... ինծի նայէ Ճէնիսըն, վաղ առտու այստեղ գանք քիչի հետ եւ լաւ մը աչք պտտցնենք... համոզումս այն է որ այստեղ բան մը կայ... Տիկին Նիքօլա Ճէքինը ի՞նչ գործ ունի այստեղ, գիշերուան այս ժամուն... անոր եղբայրն ալ Ալֆրէտ Ճէքինը այս կողմերը բերած էր... այս գիշեր բան մը չենք կրնար ընել, ամէն մարդ քնացած է, բայց վաղ առտու սա անկիւնը ինծի սպասէ եւ գործի ձեռնարկենք...

— Ժամը քանի՞ին...

— Տասնըմէկին ինծի յարմար է, ով գիտէ կարելի է բան մը երեւան հանենք...

Ճէնիսըն համաձայնեցաւ եւ անմիջապէս պանդոկ գնաց ուր ամբողջ ժամ մը անկողին մտնելէ առաջ ծխամանին մէջ նստաւ ու մտածեց, լրջօրէն ու խոր, խոր մտածեց. իր կարծիքով իրաւունք ալ ունէր այդպէս ընելու: Իր փախուստին մասին չէր որ կը խորհէր ա՛ն հիմա. անիկա բնական բան մըն էր արդէն. վերջ ի վերջոյ Ուօմըրզլին ինչ կրնար ընել իրեն... եթէ Լէյտի Զիլ իր ազատ կամքովը անոր դրամ տուեր էր, Ուօմըրզլի՞ն կամ Լոնտոնի ոստիկաններո՞ւն էր մնացեր խառնուիլ իր գործերուն:

Եւ սակայն Ճէնիսըն զգաց որ գաղտնի ոստիկանը սուտ խօսած չէր յայտնելով որ այլեւս Լէյտի Զիլէն դրամ չպիտի ստանար. անիկա շատ դէշ բան եղաւ, մտածեց տղան... եթէ Ուօմըրզլին եկած չըլլար — այդ չորցած Ամերիկացին ալ հետը — հիմա շնորհքով դրամի տէր եղած պիտի ըլլար... բայց ալ լմնցաւ... գետնին տակն անցնի այդ մարդը...

Այսու հանդերձ տակաւին ամերիկեան ընկերութեան պարգեւը կար... Անոնք իրենց խօսքը ետ չէին կրնար առնել բնականաբար... ուրեմն, դեռ ի վիճակի էր ստիպելու զանոնք որ իրենց խոստումը յարգէին... բաւական բան գիտէր եւ աւելին իմացած էր այդ գիշերը: Լրագրողին հասկցուցած չէր, բայց հաստատ կերպով համոզուած էր որ Քրաունէյլ փողոցին մէջ Տիկին Նիքօլա Ճէքինի ներկայութեան պարագան չափազանց կարեւոր փաստ մըն էր եւ որոշած էր շարունակել իր հետապնդումները՝ այդ ուղղութեամբ. ինքնիրեն կրնար ընել, Թրըսֆըրտին ի՞նչ պէտք կար, ի՞նչ պատճառ ունէր որ անոր ալ բաժին հանէր: Անշուշտ իր ժամադրութիւնը պիտի յարգէր, բայց Թրըսֆըրտէն առաջ պիտի երթար՝ մինակը քննութիւններ կատարելու համար. կանուխ չարժողը, կանուխ կը վայելէ...

Ու յաջորդ առտուն, ժամը ... Ճէնիսըն Քրաունէյլ փողոցն էր: Սակայն ցուրտ ու մշուշոտ օր մըն էր: ... մշուշը անոր գործին եկաւ. ... մը խոնաւութեան մէջ իր շարժումն ... ը չպիտի տեսնուէին եւ պիտի կրնար չորս կողմը դիտել առանց նշմարուելու: Մտաւ նեղլիկ փողոցէն ներս ... կանգ առաւ այն խանութին ... ուրկէ Տիկին Նիքօլա Ճէքինը ... ելած էր. աչաւասիկ այդ տարօրինակ անունը — Րիկրէյթըր: Պատուհաններուն փեղկերը բաց էին հիմա եւ կա րելի էր տեսնել թէ խանութին ... ինչ գործով կ'զբաղէր: Քանի ... վայրկեան դիտեց պատուհանին մէ ... ցուցադրուած տարրկանները — ... նազան տեսակի չոր խոտեր, ... րանց մէջ խեւք — չհասկնալիք բան ... կային, նորէն բոյսեր, ... ուակներ, դեղահատեր — բոլորն ... փոշոտ ու անախորժ տեսքով:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, Ժ. Մ.— Անմիջապէս ... «Հէքեաթները»:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 28 Septembre 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2611

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

— •• —

Քանի մը անգամ առիթ ունեցանք մատնանշելու նոր երեւոյթ մը,— Հայրենիքի եւ հայրենասիրութեան գաղափարին արթնցումը Խ. Միութեան մէջ:

Կը թուի թէ պատահական կամ խաբուսիկ երեւոյթ մը չէ այս: Նորագոյն փաստեր երեւան կը հանեն եթէ ոչ ծրագրեալ աշխատանք մը, գոնէ լայն տրամադրութիւն՝ մղում տալու այդ հոսանքին:

Տարակոյս չկայ թէ՝ նոր աշխատանքը ամէնէն առաջ պիտի կատարուէր կազմակերպուած երիտասարդութեան մէջ, որ կը կոչուի «Կոմսոմոլ»:

«Թայմզ»ի թղթակիցը ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին, երկար ուսումնասիրութեան մը մէջ: Ուսումնասիրութիւն մը որուն վաւերական փաստերը քաղուած են խորհրդային թերթերէ:

Այսպէս, նոր ներարկումը սկսաւ անցեալ մայիսին, երբ խորհրդային մամուլը հայրենասիրութիւնը կը հռչակէր իբրեւ «կեանքի գերագոյն օրէնքը»:

Այդ օրէն ի վեր, կուսակցական գործիչներն ու գրիչները անընդհատ կ'արծարծեն եւ կը խրախուսեն հայրենիքի գաղափարը, բոլոր տրամադրելի միջոցներով:

Անշուշտ այստեղ ալ ի զօրու է բոլշեւիկեան ռազմավարութիւնը:

Պէտք է վարպետօրէն վարել նոր շարժումը, որպէսզի աչքի չզարնէ հակասութիւնը՝ մինչեւ հիմա եղած քարոզութեանց հետ:

Այս պատճառով, գործիչները կը ճգնին ապացուցանել թէ՝ իրենց հասկցած եւ քարոզած հայրենասիրութիւնը բոլորովին տարբեր է հին Ռուսաստանի եւ ներկայ դրամատիրական երկիրներու հայրենասիրութենէն:

Ի՞նչ է այդ «նոր հայրենասիրութիւնը».

— «Սիրել իր հողը, լեզուն եւ ժողովուրդը. փառաբանել իր եւ իր ընկեր – քաղաքացիներուն տաղանդը, կարողութիւնները եւ կատարած գործերը. ատել եւ մերժել ինչ որ չի ծառայեր խորհրդային Միութեան, հայրենիքներու հայրենիքին (ռոտինա ռոտին), համաշխարհային յեղափոխութեան ախոյեանին մեծութեան»:

Գտա՞ք տարբերութիւնը հին եւ նոր Ռուսաստանի, կամ հին եւ նոր հայրենասիրութեան:

Բառերու հետ խաղալու մարզանք մը չի՞ մատներ այս նախադասութիւնն ալ:

Ամիսներ առաջ, մենք ներկայացուցեր էինք այսպէս պերճախօս հատուած մը, կուսակցութեան պաշտօնաթերթէն.

— «Մեր երախաները հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ... Ռուսաստանի ժողովուրդը այժմ կը սիրէ այն հողը որուն վրայ ծնած է, ուր անցուց իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը, եւ որ կը կազմէ իր ապագան. այն երկիրը որուն տակ կ'աճի ու կը բարգաւաճի, անոր հովերուն ձայնը, անոր լեռնային բարձունքները, անոր ստուերամած անտառները եւ յորդահոսան գետերը, անոր ափերը քերող ովկիանոսներն ու ծովերը, անոր երգերն ու լեզուն»: (*Փրավտա*):

Լսեցէ՛ք, լսեցէք տակաւին, միեւնոյն բեմէն.

— «Հայրենիքի համար,— այս կոչը կ'արծարծէ հերոսութեան բոցը, բոցը ստեղծագործական նախաձեռնութեան՝ մեր բովանդակ կեանքին մէջ: Այդ կոչը ոտքի կը հանէ տասնեակ միլիոնաւոր աշխատաւորներ, պաշտպանելու համար իրենց մեծ հայրենիքը եւ զանոնք կը մղէ ռազմական պարտականութեան:

Հայրենիքի պաշտպանութիւնը կեանքի բարձրագոյն օրէնքն է: Եւ ով որ ձեռք կը վերցնէ հայրենիքին դէմ, ո՛վ որ կը դաւաճանէ անոր, պէտք է ոչնչանայ»:

Գաղափարները այսպէս հոսեցուցած ատեն, կուսակցութեան վարիչները ակներեւ ճարպիկութեամբ մը դէպի ռազմական ասպարէզ կը մղեն երիտասարդութիւնը: Կը ճգնին անոր մէջ զարգացնել զինուորական զինելիքներու, եւ մասնաւորապէս քիմիական, օդանաւային եւ ուրիշ մասնագիտութեանց ճաշակը:

«Թայմզ»ի թղթակիցը ուրիշ յատկանշանական իրողութիւն մըն ալ կը պարզէ:

Խորհրդային իշխանութիւնը յաջողած է հաշտեցնել համաշխարհային յեղափոխութեան պայքարը եւ այս նոր շարժումը, հետեւեալ գաղափարը ներշնչելով.— Ցանկալի է որ խռովութիւններ ծագին արտասահմանի մէջ, իբրեւ միջոց Խորհ. Միութեան սահմանները ապահովելու:

Եւ դեռ ուրիշ պարագայ մը.

— «Հայրենասիրութեան կոչը ուղղուած է ոչ միայն բուն Ռուսաստանի երիտասարդութեան, այլ եւ անջատ ազգութեանց: Տեղական հայրենասիրութիւնը իբրեւ մէկ մասը ընդհանուր ազգայնականութեան՝ կ'արծարծուի ինքնավար եւ դաշնակցային հանրապետութեանց մէջ: Այս ցիրուցան ազգութիւնները կը ներկայացնեն ընդամէնը 15 միլիոն ժողովուրդ եւ չեն կրնար վտանգաւոր դառնալ Խորհ. Միութեան, քանի որ «Մեծ Ռուսերը» 100 միլիոնէն աւելի են»:

Քիչ մը բացատրութեան կը կարօտի այս տեղեկութիւնը: Բայց թղթակիցը անմիջապէս դիտել կուտայ թէ՝ այս ճամբուն վրայ բացառութիւն կը կազմէ Ուկրայնան, իր 40 միլիոն բնակչութեամբ: «Մոսկուան միշտ ծուռ նայած է այդ երկրի ազգայնական շարժման»:

Այս երեւոյթները բան մը կը խօսի՞ն Երեւանցիներուն եւ... Հայաստանը սիրողներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օրուան հրատապ խնդիրն է սահմանադրութեան փոփոխութիւնը, որուն ազդանշանը տուաւ Պ. Տումէրկ, երկուշաբթի օրուան ճառով:

Ֆրանսայի բովանդակ մամուլը եւ քաղաքական շրջանակները երկարօրէն կը զբաղին այս հարցով, որ չափազանց բարդ է:

Ընդհ. կարծիքը այն է թէ՝ կարելի չպիտի ըլլայ Ազգ. ժողովը նիստի հրաւիրել նոյեմբերէն առաջ, որովհետեւ այս միջոցին շարք մը կուսակցական համագումարներ եւ նահանգային ընտրութիւններ կը կատարուին, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ հոկտեմբերի վերջը:

Հաստատուած օրէնքներուն համաձայն, սահմանադրական փոփոխութեանց նախաձեռնութիւնը կը ստանձնէ կա՛մ հանրապետութեան նախագահը եւ կամ երկու ժողովներէն մէկը: Առաջարկուած փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը կը քննուի մէկ կամ միւս ժողովին կողմէ եւ յետոյ կը քուէարկուի երկու ժողովներուն մէջ: Պայման է որ բացարձակ միացեալ մեծամասնութիւն գոյանայ փոփոխութեան մասին, որպէսզի կարենայ ներկայացուիլ Ազգային ժողովին: Այս վերջինը կը կազմուի Երեսփ. ժողովէն եւ Ծերակոյտէն որոնք հաւաքաբար նիստ կը գումարեն Վերսայլի մէջ: Առաջարկուած փոփոխութեան նախատագիրը կախում ունի այս ժողովին մեծամասնութենէն: Թէ նախնական քննութեան ատեն եւ թէ Ազգ. ժողովին մէջ, լայն ազատութիւն կը տրուի վիճաբանութեան համար. այնպէս որ շատ երկար կրնայ տեւել որ եւ է փոփոխութեան քուէարկումը:

⁂ Ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատի գործադիր մարմինը ժողով գումարելով, որոշեց.— 1. Ցանձնարարել երկու կուսակցութեանց երեսփոխաններուն որ Երեսփ. ժողովին անմիջական բացումը պահանջեն, օրինագիծ մը ներկայացնելու համար: Այդ օրինագծով պիտի առաջարկուի ջնջել հրամանագիր – օրէնքները եւ լուծել Երեսփ. ժողովը, քուէարկելով ընտրական բարենորոգման օրէնքը: 2. Հոկտ. 13էն սկսեալ ուժեղ ցոյցեր սարքել Փարիզի շրջանին եւ ամբողջ երկրին մէջ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ԱՆԴԱՄ Ա. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնաժողովը արագօրէն քննեց Աֆղանիստանի դիմումը եւ տեղեկաբեր նշանակեց Թէվֆիք Րիւշտի պէյը, որ յանձնարարեց անմիջապէս ընդունիլ նոր թեկնածուն: Այս առթիւ խօսք առին Հնդկաստանի, Պարսկաստանի, Մեծն Բրիտանիոյ, Իրաքի, Չինաստանի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները եւ ջերմապէս պաշտպանեցին Աֆղանիստանի թեկնածութիւնը: Պ. Լիթվինով շեշտեց թէ Աֆղանիստան մէկն է առաջին պետութիւններէն որուն հետ յարաբերութիւններ հաստատեց Խ. Միութիւնը: Այս առթիւ յայտարարեց թէ բարեբաստիկ դէպք մըն է Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն յաւելումը, քանի որ կ'աւելցնէ պատասխանատուութիւնները եւ հետեւաբար արդիւնաւորութիւնը:

⁂ Պ. Լիթվինով նամակով մը առաջարկեց քննել զինաթափութեան խորհրդաժողովին կատարած աշխատանքները եւ փութացնել անոր գումարումը:

ԹՐՈՑՔԻ ՍՊԱՆԻԱ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ

Զրոյց շրջած ըլլալով թէ Թրոցքի Սպանիա կը գտնուի, կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ, մանաւանդ որ երկիրը խռովայոյզ վիճակի մը մատնուած է նորէն: Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարեց, Թրոցքին կամ անոր մեղսակիցները երեւան հանելու համար: 98րդ անգամն ըլլալով բռնուեցաւ «Սոսիալիսթա» թերթը:

100,000 ոսկիի նպաստ Խ. Միութեան արտը

Ազգերու Դաշնակցութեան վարչական ծախքերու յանձնախումբը 79 միութիւն հաշուեց Խորհրդային Ռուսիոյ բաժինը, իսկ մէկ միութիւն՝ Աֆղանիստանի բաժինը, 1935ի նիւթացոյցին մէջ: 79 միութիւն նշանակելով ռուսական բաժինը, Խ. Միութիւնը միեւնոյն մակարդակին վրայ կը դրուի Ֆրանսայի հետ: Մեծն Բրիտանիա կը վճարէ 105 միութիւն, որ անցեալին մէջ կը ներկայացնէր 132 հազար անգլ. ոսկի, օրուան սակով: Հետեւաբար 79 միութիւնը կը ներկայացնէ մօտաւորապէս 100,000 անգլ. ոսկի: Բայց հաւանական է որ Խ. Միութիւնը այսքան դրամ չվճարէ, ուրովհետեւ Ազգերու Դաշնակցութեան նիւթացոյցը այս անգամ պակաս է անցեալ տարիներէն:

Եգիպտոսի թագաւորը Յունաստան չերթար

Եգիպտոսի թագաւորը Յունաստան պիտի երթար հոկտեմբերին, ներկայ ըլլալու համար Մէհմէտ Ալի փաշայի յիշատակարանին բացման (Գավալա), բայց առողջական վիճակը խանգարուած ըլլալով, ետ կեցաւ այդ ճամբորդութենէն:

Լուրեր Պոլսոյ ազգ. կազմակերպութեան մասին

Պոլսոյ թերթերէն հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք ազգ. նոր կազմակերպութեան մասին.—

Նոր վարչական ժողովի ընտրութեան համար մատուցուած ցանկին քննութիւնը կը շարունակուի պատկանեալ իշխանութեան կողմէ: Ցանկին պարունակած ընտրելիներու անուններուն մեծ մասին կանոնական քննութիւնը աւարտած է:

⁂ Կ'ըսուի թէ նոր վարչաձեւի առթիւ անհատներու կողմէ եղած ծանօթ դիմումէն զատ, ուրիշ անհատներ ալ առանձին կերպով ձեռնարկ կատարած են:

⁂ Քաղ. ժողովին որոշումները ուղղակի Վարչութեան ատենապետին ստորագրութեամբ սկսան հաղորդուիլ պատկան թաղային մարմիններուն:

⁂ Վարչութեան անթեթով թուղթերու պատրաստութեան յանձնարարութիւն եղաւ: Ցարդ պատրիարքարանի անթեթով թուղթերու վրայ կը գրուէին ժողովներուն յատուկ նամակները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ

»»» · «««

Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը «յեղափոխական» պայքարի մը ձեռնարկած է այս միջոցին:

Մասնաւոր մարդիկ վարձած եւ փողոցէ փողոց ինկած, կը ճգնին ձեռք անցընել ազգ. դպրոցները, մարմինէ մարմնի եւ հաստուած հաստուածի դէմ հանելով:

Զարաչար պարտուելով Սուրիոյ մէջ, այժմ իր ուժը կեդրոնացուցած է Յունաստան:

Այնտեղ ալ միայն վարդեր չէ որ կը քաղէ:

Արդէն գլխիկոր պարտուեցաւ Սելանիկի մէջ, կորսնցնելով ոչ միայն իր վարկը, այլեւ այն ջոջերը որ իր մասնաճիւղը կը կազմէին:

Բայց, միշտ բթամիտ եւ կամակոր եւ խաղալիկ՝ ձախողած փաստաբանի մը ձեռքը, ան կը շարունակէ իր պառակտիչ գործունէութիւնը:

Այսպէս, աւելի քան 150 հազար տրախմի սահմանելով, պաշտօնի կոչեր է երկու թշուառներ, իբրեւ կաթական քննիչ: Մէկը՝ հին Յունաստանի, միւսը՝ Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ համար:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս մարդոց պաշտօնը,— ստրկացնել ազգ. մարմինները, եւ ձեռք անցընել դպրոցները:

Միեւնոյն ատեն, միշտ կեդրոնի հրահանգին վրայ, զգուելի հաւատաքննութեան մը կ'ենթարկուին ուսուցիչները:

Փշրանք մը նետելով այս կամ այն Թաղ. խորհուրդին եւ հոգաբարձութեան, Բարեգործականը պայման կը դնէ որ իր ուզած ուսուցիչները տեղաւորուին:

Արժէք ունի՞ն թէ ոչ,— երկրորդական է: Կը բաւէ որ հաւատարիմ ըլլան Բարեգործականին, եւ, ոչ միայն հրաժարին Դաշնակցութենէն կամ անոր հետ կապուած որ եւ է կազմակերպութենէ, այլեւ պայքար մղեն անոնց դէմ:

Ճիշդ ու նիշդ բոլշեւիկեան մեթոտ:

Յունահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ՝ այս իսկ պատճառով, լուրջ խլրտումներ ծագած են երկու բազմահայ արուարձաններու, Ֆիքսի եւ Լիփազմայի մէջ:

Երկու թաղերն ալ պառակտուած են, իսկ դպրոցները անստուգութեան մատնուած:

Լայն ասպարէզ է բացուած «թապլաքեար վարժապետ»ներու եւ գոյնզգոյն խառնակիչներու համար, որոնք հրապարակաւ կ'օրհնեն նոր «իմարէթխանէ»ն,— Բարեգործականը:

Տարակոյս չկայ թէ կապելիք խենդեր դարձեր Բարեգործականի կարգ մը վարիչները:

Եւ տակաւին թշնամի կը փնտռեն, դուրսը...

ՎԱՐԴԳԷՍ

Ապրուստը աժանցնելու համար

Իբրեւ լրացում ապրիլ 20ի, օգոստոս 13ի եւ 29ի շրջաբերականներուն, ներքին նախարարը նոր հրահանգներ ուղղեց նահանգապետութեանց, տեղեկութիւններ հաղորդելով մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքներու մասին: Նախարարը գոհունակութիւն կը յայտնէ Իզէրի նահանգին մէջ ըստացուած յաջողութեան առթիւ: Յետոյ կրկին ուշադրութիւն կը հրաւիրէ չարաշահութիւնները արգիլելու համար:

Արտակարգ տօներ Ֆիրդուսիի 1000ամեակին առթիւ

Հոկտեմբերի առաջին շաբթուն, ամբողջ Պարսկաստանի մէջ պիտի տօնուի բանաստեղծ Ֆիրդուսիի ծննդեան հազարամեակը: Ինչպէս յայտնի է, Ֆիրտուսի ծնած է 934ին եւ մեռած 1025ին, ձգելով հարուստ բանաստեղծութիւն մը՝ «Շահնամէ»: Տօնակատարութիւնը պիտի ունենայ միջազգային հանգամանք: Բացումը պիտի կատարուի Թէհրանի մէջ, հոկտեմբեր 3ին: Տօները պիտի վերսկսին հոկտեմբեր 12ին եւ 14ին, Մէշէտի մէջ, ուր փառաւոր յիշատակարան մը շինուած է ազգային հանգանակութեամբ: Բացումը պիտի կատարուի հոկտեմբեր 13ին, Րիզա Շահին կողմէ:

Տօներ սարքուած են նաեւ աշխարհի գլխաւոր մայրաքաղաքներուն մէջ: Փարիզի հանդէսը պիտի կատարուի Սորպոնի մէջ, հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Մոսկուայի մէջ ալ շքեղ երեկոյթներ սարքուած են: Տօնակատարութիւններ տեղի պիտի ունենան նաեւ Լոնտոնի, Պերլինի, Պրիւսէլի, Վարշաւայի, Հռոմի, Ուաշինկթընի, Ժընեւի, Էնկիւրիի, Սթոքհոլմի, Թոքիոյի, Տէլհիի, Պէյրութի, Պաղտատի, Պոմպէյի, Թիֆլիսի, Բագուի, Երեւանի, Պոլսոյ, Քապուլի, Թաշքէնդի, Գահիրէի եւ Հիճազի մէջ:

«Յառաջ»ն ալ մասնաւոր թղթակից մը նշանակած է այս հանդիսութեանց առթիւ:

Պուլկարիոյ Թուրքերուն «մարտիրոսութիւնը»

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը շարունակեն զարմանազան պատմութիւններ թխել Պուլկարիոյ Թուրքերուն կրած նեղութեանց մասին: «Միլլիյէթ» կը գրէ.—

Պուլկարիայէն եկող Թուրքերու գաղթի հոսանքը չէ կասած տակաւին: Վառնայի մէջ խռնուած տասը հազարաւոր թշուառներէ եւ Ռումանիոյ ճամբով Պոլիս եկողներէ զատ, Սվիլէնկրատ քաղաքէն էտիրնէ ժամանած են 120 տնուոր թուրք գաղթականներ: «Զաման» այս թիւը կը բարձրացնէ 150ի, եւ սրտաճմլիկ բաներ կը պատմէ, «քաղաքակրթութիւնը թող ամչնայ» աղաղակելով...

Երկու հայ աւազակներ ձերբակալուած Ալեքսանտրէթի մէջ

Յակոբ Պետրոս Կէճիկեան բնիկ Քիլիսցի եւ Իսկէնտէր Կարապետ Պահատրեան, երկու յայտնի աւազակներ, Հալէպի Ոճրագործ Աւետանին կողմէ քանի մը անգամ 15 տարուան եւ վերջը 101 տարուան դատապարտուած էին ի բացակայութեան: Երկուքն ալ սպայի տարազով կը պտըտէին Ալեքսանդրէթի շրջաններուն մէջ:

Վերջերս, կառավարութեան կը տեղեկագրուի թէ երկու Ֆրանսացի ըսպաներ գիւղացիներուն նեղութիւններ կը պատճառեն եւ բռնի գանձումներ կը կատարեն: Իսկոյն քննութեան ձեռնարկուելով, կը հաստատուի որ այդ կեղծ սպաները երկու փախստական Հայերն են: Ուժեր կը դրկուին անմիջապէս ու կարճատեւ ընդհարումէ մը վերջ Աղչայի մէջ կը ձերբակալուին:

Պէյրութ փոխադրուած են եւ պիտի դատուին զինուորական ատեանի առջեւ:

Հացատեսքերումը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ պետական հաստատութեանց յանձնելի ցորենի պայմանագրութիւնները առ այժմ յարգուած են միայն հարիւրին 75.6 համեմատութեամբ: Ուկրայնայի շրջանէն Օտէսայի եւ Տնիէփրոփէթրովսքի նահանգները իրենց յանձնառութիւնները կատարած են միայն հարիւրին 24 եւ 29 համեմատութեամբ: Արեւելեան Սիպերիոյ մէջ յանձնառութիւնը կատարուած է միայն 39 առ հարիւր: Այս առթիւ «Փրավտա» կը մեղադրէ շատ մը կուսակցականներ որոնք աղուոր աղուոր կը խօսին, բայց անընդունակ են որ եւ է գործ կատարելու եւ կը պահանջէ լիակատար գործադրութիւն պետական ծրագրի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

24.— ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԼՕԶԱՆԻ ՄԷՋ

Լօզանի խորհրդաժողովին բացումը կատարեց Զուիցերիոյ նախագահը՝ Հաապ, նոյեմբեր 20ի երկուշաբթի օրը ժամը 3.30ին։

Բացման ճառերը, Ըսմէթի պոռթկումէն զատ, բոլորովին պաշտօնական էին։ Յաջորդ օրը Փուանքարէ եւ Մուսոլինի իրենց մայրաքաղաքները վերադարձան եւ լորտ Քըրզըն առանձին մնաց. իր տարողութեամբ ոչ մէկ ընդդիմախօս կար խորհրդաժողովին մէջ, ոչ ալ գործակից։ Իրեն հաւասար կրնար նկատուիլ միայն Յունաստանի վարչապետը՝ Վենիզէլոսը որուն պարտութիւնը որոշ չափով նուազեցուցած էր իր դիրքն ու հեղինակութիւնը։

Լորտ Քըրզընի գլխաւոր առաւելութիւնը, սակայն, իր անձնաւորութիւնն էր. այդ մասին կասկած չունէր ինք։ Իրեն պէտք է յանձնուէր խորհրդաժողովին նախագահութիւնը, գոնէ սկիզբները։ Այդպէսով անիկա պիտի հսկէր ապագայ դէպքերուն վրայ եւ իր համբաւը պիտի փրկէր Անգլիոյ արժանապատուութիւնը։ Այդ տեսակէտէն կարգ մը դժուարութիւններ կային իր ճամբուն վրայ։ Սովորութիւնը կը պահանջէր որ խորհրդաժողովին նախագահը ըլլայ Զուիցերիացի մը։ Բայց Պէրնի կառավարութիւնը նախապէս հրաժարած էր արդէն այդ պատիւէն եւ Փարիզի խօսակցութիւններուն մէջ որոշուած էր որ նախագահութիւնը փոխն ի փոխ պիտի վարէին խորհրդաժողովը կազմակերպող պետութիւնները, ուրիշ խօսքով՝ Անգլիան, Ֆրանսան եւ Իտալիան։

Ազնուապետական լորտը շատ վարպետօրէն շարժեցաւ այդ հարցին մէջ եւ առջի մէկ վայրկեանէն յայտարարեց թէ նախագահ պիտի նշանակուէր երեք մեծ դաշնակիցներուն ամէնէն տարիքոտ պատուիրակը։ Ոչ ոք համարձակեցաւ հարցնել թէ տարիքի խնդիրը ինչ յարաբերութիւն կրնար ունենալ այդ հարցին հետ։

Եւ խորհրդաժողովին յաջորդ նիստին նախագահեց լորտը։ Անիկա անմիջապէս թելադրեց որ ամէնէն նպատակայարմար կարգադրութիւնը պիտի ըլլար խորհրդաժողովը երեք գլխաւոր յանձնախումբերու բաժնել։ Առաջինը պիտի զբաղէր հողային խնդիրներով — նախագահը պիտի ըլլար ինք — երկրորդը պիտի քննէր քափիթիւլասիոններու եւ փոքրամասնութեանց հարցը — Իտալիոյ պատուիրակին՝ Կարոնիի նախագահութեան տակ — իսկ երրորդը պիտի զբաղէր ելմտական ու տնտեսական խնդիրներով եւ նախագահ պիտի ունենար Քամիյ Պարէրը։ «Մեր լիակատար նիստերը շատ հազուադէպ պիտի ըլլան», ըսաւ լորտ Քըրզըն։ Յետոյ աւելցուց թէ երեք յանձնախումբերը միաժամանակ նիստ չպիտի ունենային, քանի որ գլխաւոր պատուիրակները ներկայ պիտի ըլլային անոնց իւրաքանչիւրին ժողովներուն։ Եւ առաջարկեց որ ամէնէն առաջ գործի սկսի «հողային յանձնախումբ»ը։ Միւսները պիտի սպասէին։

Լորտ Քըրզըն «այդ թելադրութիւնները ըրաւ այնքան պայծառ ու անմեղ պատճառաբանութիւններով որ, խորհրդաժողովին անդամները ատենագրութիւնները կարդալէ ետքն էր որ զգացին թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը ինչ հիանալի վարպետութեամբ սարքած էր ամէն բան»։ Եւ իրաւ ալ խորհրդաժողովը լիագումար նիստ չունեցաւ։ Ամէն ինչ կարգադրուեցաւ յանձնաժողովներուն միջոցով։

Լորտ Քըրզընի յանձնաժողովը ամէնէն կարեւոր դերը գրաւած էր խորհրդաժողովին մէջ, որուն առաջին տասնըվեց նիստերը տեղի ունեցան «հողային յանձնաժողովին», այսինքն լորտ Քըրզընի, հովանաւորութեան տակ։ Այս վերջին մարմինը ունեցաւ քսանըվեց նիստ, Պարէրի յանձնախումբը՝ վեց, իսկ Կարոնիի յանձնախումբը՝ հինգ։

Այս ձեւով, հետեւաբար, լորտ Քըրզըն, իր ափին մէջ առաւ խորհրդաժողովը։ Անիկա շատ կարեւոր պարագայ մըն էր օրակարգը պատրաստելու տեսակէտէն։ Այդ հարցին մէջ ալ անգլիացի լորտը եզական կարողութիւն ցոյց տուաւ։

Պատրաստեց այնպիսի ժամանակացոյց մը որ սեղանի վրայ պիտի գային նախ եւ առաջ այն խնդիրները որոնց մէջ Թուրքերուն դիրքը տկար էր։ Իսկ այն հարցերը որոնց մէջ Թուրք պատուիրակութիւնը զօրաւոր դիրք ունէր կամ կրնար օժանդակութիւն ստանալ Ռուսերէն, պիտի յետաձգէին։

Այս խորամանկ կարգադրութեան հետեւանքը եղաւ այն որ երբ խորհրդաժողովը մօտեցաւ ամէնէն փափուկ խնդիրներուն, լորտ Քըրզըն արդէն արժեցուցած էր իր հեղինակութիւնը, ցոյց տուած էր դաշնակից պետութեանց համերաշխութիւնը եւ հասկցուցած էր թէ որն է Թուրքերուն հետ վարուելու ամէնէն լաւ եղանակը։

Այս առաջադրութիւնով, լորտ Քըրզըն ամէնէն առաջ սեղանի վրայ բերել տուաւ Թրակիոյ խնդիրը(*)։ Թուրքերը առջի մէկ վայրկեանէն նեղը դնելու եւ Եւրոպայի համերաշխութեան ապացոյցը տալու համար, աւելի կարեւոր հարց չկար, գիտել կուտայ Նիքըլսըն։

Ըսմէթ փաշան, ոչ միայն արեւելեան, այլեւ արեւմտեան Թրակիան ալ պահանջելով, Թուրքիոյ վերադարձնել կ'ուզէր տասը տարի առաջ կորսուած հողամաս մը։ Ֆրանսան ու Իտալիան՝ Փարիզի եւ Թէրէթէի խօսակցութեանց հիման վրայ, հակառակ էին այդ պահանջին։ Միւս կողմէ Յունաստանը, Ռումանիան եւ Սերպիան թոյլ չպիտի տային որ Թուրքիան տեղաւորուէր Եւրոպայի մէջ։ Աւելին կար։ Նոյն իսկ Պուլկարիան՝ Թուրքիոյ նախկին դաշնակիցը պալքանեան պետութեանց միացած էր ընդդիմանալու համար այդ առաջարկին։

Նոյեմբեր 22ի առաջին նիստին մէջ Լորտ Քըրզըն Ըսմէթին հարցուց Թուրքիոյ պահանջները։

Մուսթաֆա Քէմալի պատուիրակը պահանջեց ամբողջ Արեւելեան Թրակիան, ինչպէս նաեւ Գարա աղաճ Տիմօթէքա սահմանը, զոր Թուրքիա Պուլկարներուն յանձնած էր 1915ին. Ըսմէթ հանրաքուէ առաջարկեց Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ։ Յոյները, Սերպերը եւ Ռումանացիները մերժեցին այդ առաջարկները։ Պուլկարիոյ պատուիրակը՝ Սթամպուլիյսքի «Թուրքիոյ յաղթանակներուն համար իր ուրախութիւնը» յայտնելով «վարձատրութիւն եւ ապահովութիւններ» ուզեց «նախկին դաշնակցին համար», եւ սակայն, լռելեայն հակառակեցաւ հանրաքուէի պահանջին։

Ըսմէթ չկրցաւ անմիջապէս պատասխան տալ այդ առարկութիւններուն եւ ժամանակ ուզեց։

Այս տեսակ սկզբնաւորութիւն մը ի հարկէ շատ հաճելի էր Լորտ Քըրզընին։ Ան «բարեկամաբար եւ յարգանօք» խնդրեց Թուրք պատուիրակէն որ ձգձգումներով չուշացնէ խորհրդաժողովին աշխատանքները։ Խնդրեց նաեւ որ փաշան ներկայացնէ միմիայն «իր ազգային ծրագիրը»— զոր պետութիւնները յօժարակամ պիտի ընդունէին — եւ բանակցութիւնները չդժուարացնէ՝ մէջտեղ դնելով «այնպիսի պահանջներ» որոնց իրականացումը անհնար էր։ Յետոյ Լորտ Քըրզըն մանրամասնօրէն վերլուծեց երկու Թրակիաներուն պատմութիւնն ու ներկայ պայմանները եւ բացատրեց թէ Դաշնակից պետութիւնները ինչ պատճառներով թոյլ չէին կրնար տալ արծարծել այդ տեսակ խնդիր մը։

Յաջորդ նիստին Ըսմէթ կարդաց երկարաշունչ պատասխան մը եւ անցողակի թելադրեց Թրակիոյ մէջ զինաթափ գօտի մը ստեղծելու կարելիութիւնը։

Թուրք պատուիրակը հազիւ իր խօսքը աւարտած էր երբ Լորտ Քըրզըն «ջերմօրէն շնորհաւորեց զինքը այդ օգտակար առաջարկին համար» եւ անմիջապէս թելադրեց զօրավար Վէկանի նախագահութեան տակ մասնախումբ մը նշանակել «Ըսմէթի առաջարկով զբաղելու համար»։ Փաշան համաձայնութիւն յայտնեց, թէեւ դըժգոհ որ այդքան աճապարանքով յանձնառու եղած էր «զինաթափ գօտիի» սկզբունքին։ Եւ յաջորդ առտուն, նոյեմբեր 24ին, Ըսմէթ նոր պատասխան մը տուաւ ըսելու համար թէ Նէօյիի դաշնագրով Արեւմտեան Թրակիան դաշնակից պետութեանց յանձնուած էր եւ «ինք չուր անգամ չունէր այն վաւերաթուղթէն որուն միջոցով այդ հողամասը վերադարձուած էր Յունաստանին»։

— Թերեւս Ըսմէթ փաշան չուզեր խոստովանիլ թէ լուր ունի այդ վաւերաթուղթին մասին, բայց, հարցը այն է որ, Նորին Վսեմութիւնը այնքան բան գիտէ այդ մասին որքան որ եւ է մէկը այս սրահին մէջ, ըսաւ Լորտ Քըրզըն։

Փսփսուք խորհրդաժողովին մէջ. փաշան կարմրեցաւ։

Նոյեմբեր 25ին Ըսմէթ դարձեալ պնդեց հանրաքուէի առաջարկին վրայ։ Սերպիոյ պատուիրակը բացատրեց թէ այդ տեսակ ծրագիր մը կրնար «վտանգել Պալքաններու խաղաղութիւնը»։ Լորտ Քըրզըն հանդիսաւոր կերպով կոչում ըրաւ Ըսմէթի պետական մարդու ըմբռնումներուն։ Ուրեմն փաշան կը հաւատա՞ր ինքնորոշման սկզբունքին։ Կ'ուզէ՞ր որ Տարտանէլն ու Պոլիսն ալ հանրաքուէով որոշէին իրենց ճակատագիրը։ Ըսմէթ թող տեսնէր Դաշնակիցներու համերաշխութիւնը, ո՞վ պիտի համարձակէր ապարէզ կարդալ յաղթականներու միացեալ ճակատին։

Այսպէսով Լորտ Քըրզըն նեղ կացութեան մէջ ձգեց Քէմալականի պատուիրակը որ խորհրդաժողովին եկած էր «անարդար պահանջ» մը ներկայացնելու համար։ «Եթէ այդ պահանջին գոհացում տրուէր, հետեւանքը պիտի ըլլար պալքանեան նոր պատերազմ մը»։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը առաջին իսկ պատեհութեամբ հասկցուց Թուրքերուն թէ Եւրոպան «մնալու» անընդունակ չէր եւ անոնք իրենց դիմացը պիտի գտնէին Անգլիան, Ֆրանսան, Իտալիան, Ճափոնը, Յունաստանը, Սերպիան, Ռումանիան եւ նոյնիսկ Պուլկարիան՝ իրենց նախկին դաշնակիցը։ Անիկա ձեռք բերաւ հսկայ հեղինակութիւն մը խորհրդաժողովին մէջ. «մատը դրաւ Ըսմէթի ամէնէն տկար կէտին վրայ» եւ միանգամընդմիշտ ջախջախեց անոր յայտարարութիւններն ու առաջարկները։

Խորհրդաժողովը ութ օրուան կեանք ունէր, երբ Քըրզըն զգացուց Թուրք պատուիրակին թէ Դաշնակիցները «իրար ձգել» դիւրին բան չէր։ Անոր յաղթանակը գնահատուեցաւ ամէն կողմէ։

— Յաջողեցայ, կը գրէր ան Լէյտի Քըրզընին, որովհետեւ շատ լաւ ուսումնասիրած եմ եւ գիտեմ թէ ինչպէս պէտք է վարուիլ Արեւելցիներուն հետ։

— Շատ լաւ կ'ընթանանք, կ'ըսէր ան ուրիշ նամակի մը մէջ – նոյեմբեր 23ին— բացարձակ նորութիւն է ինծի համար տեսնել թէ ամէնուն գլխաւորին կ'արժանանամ. 63 տարեկանիս երեւան հանեցին զիս։ Երեւան հանուած էի երբ 39 տարեկան էի եւ 7 տարի փոխարքայ՝ Հնդկաստանի։ Յետոյ մոռցան զիս, դատապարտեցին, թաղեցին, անգիտացան։ Հիմա հողէն դուրս հանեցին զիս եւ տեսան որ դիակս կեանք եւ արժանիք ունէր»։

Լորտ Քըրզըն քաջալերութիւն ըստացաւ. դարձեալ կը տիրապետէր։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Մարիցա գետը Թրակիան կը բաժնէ արեւմտեան եւ արեւելեան մասերու։ Պալքանեան պատերազմէն ետք (Պուքրէշի դաշնագիր) Թուրքիա Պուլկարիոյ կը յանձնէր Արեւմտեան Թրակիան։ 1915ին Գերմանիոյ ստիպումին վրայ, Պուլկարներուն կուտար նաեւ Գարա – Աղաճ Տիմոթէքա գիծը։ Նէօյիի դաշնագիրով (17 նոյեմ. 1919) Պուլկարիան այդ հողամասը կը վերադարձնէր դաշնակիցներուն։ Այս վերջինները «Թրակիոյ դաշնագիր»ով (10 օգոստ. 1920 — չէ վաւերացուած) Յունաստանի կը ձգէին այդ շրջանը։

Իսկ Արեւելեան Թրակիան որ Սեւրի դաշնագրով Յունաստանի կը յանձնուէր մինչեւ Չաթալճա, Մուտանիայի համաձայնութեամբ վերադարձուեցաւ Թուրքերուն։ Բնակչութեան թիւը— Արեւմտեան Թրակիա Յոյն՝ 44,000, Թուրք՝ 124,000, Պուլկար՝ 29500։ Արեւելեան Թրակիա Յոյն՝ 395,515, Թուրք՝ 344,011, Պուլկար՝ 67,843։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Այս հարցը գոյութիւն չունի հոգեկան աչքերով կուրցած մեր հակառակորդներուն համար. Դաշնակցութիւնը կը ծաւալի կամ ոչ՝ անոնք չեն ուզեր գիտնալ ճշմարտութիւնը։ Աւելին. անոնք, տարուելով խաբուսիկ երեւոյթներէ եւ դէպքերէ՝ կը կարծեն հասած ըլլալ իրենց կեանքի նպատակին, որ է՝ Դաշնակցութեան քայքայումը կամ ջախջախումը։ Նախախնամութիւնը այնպէս մը ըրած է, որ անոնք աչք ունենան, բայց չտեսնեն, ականջ ունենան եւ չլսեն։

Բայց երեւոյթը կայ ու կը մնայ. Դաշնակցութիւնը կը ծաւալի, կ'ուժեղանայ եւ իր շարքերը կը ստուարացնէ։ Այս փաստը կը շահագրգռէ բովանդակ հայութիւնը։

Աշխատինք բացատրել երեւոյթը։

Կան Հայեր, որ Դաշնակցական կը ծնին. կ'ենթադրեմ որ բոլոր Դաշնակցականները ծնունդով Դաշնակցական են։ Օրինակ. ես Դաշնակցական էի այն օրէն, երբ ինծի հասկցուցին որ իմ ծնողքս, ազգականներս, ազգակիցներս՝ անմեղ զոհերը եղան թրքական եաթաղանին։ Ուրեմն, ամէն ոչ-դաշնակցական Հայու հոգին մէջ որոշ չափով Դաշնակցութիւնը նստած է, որովհետեւ չկայ Հայ մը, որ զոհ մը տուած չըլլայ այդ եաթաղանին։ Ճշմարտութիւն մըն է այս, զոր խոստովանելու քաջութիւնը ունեցած է համայնավար յայտնի դէմքերէն Միասնիկեան իր մէկ պատմական ճառին մէջ։

Դժուար չէ երեւոյթը բացատրել. դարերու զուլումը, բռնութիւնը, ջարդերն ու անիրաւութիւնները հայ ժողովուրդի մէջ յառաջ բերին հոգեկան յեղաշրջում մը՝ պոռթկալու, ըմբոստանալու։ Դաշնակցութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մարմնացումը այդ պոռթկումին եւ ըմբոստացումին։ Բռնութեան եւ ստրկութեան շղթաները փշրելով հայ հոգիներուն մէջ՝ ծնունդ առաւ հոգեկան Դաշնակցութիւնը, երբ դեռ այս վերջինը նիւթապէս ձեւ ու մարմին առած չէր։ 1890 թուէն շատ առաջ հայ ժողովուրդը մեծ երկունքի մէջ էր ծնունդ տալու համար իր սիրասուն զաւկին, որ տէր պիտի կանգնէր անոր դարաւոր ժառանգութիւններուն եւ իրաւունքներուն։

Այսօր 45 տարուան հասակ ունի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը։ Անոր հիմնադիրները անհետացած են. սերունդ մը ամբողջ պատմութեան անցած է։ Ահաւոր փոթորիկներ անցած են իր գլխէն. հարուածներ կրած է ամէն կողմէն՝ Ռուսէն, Թուրքէն, հակառակորդէն։ Անոր ընտիր զաւակները բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ կը հիւծին, կը ծիւրին, կը մահանան. հալածանքն ու չարչարանքը անպակաս են թէ ներսէն եւ թէ դուրսէն։

Թշնամին աւելի յոխորտ դարձած է. հակառակորդը՝ անբարտաւան ու գռեհիկ։ Այսօր անոնք «միացեալ ճակատ»ի յաղթանակը կ'երգեն բոլոր լեզուներով, եւ կ'աւետեն պարտութիւնը յաւիտենական անպարտելիին։

Բայց... կանգուն է Դաշնակցութիւնը, աւելի վճռական, աւելի կորովի, աւելի հզօր քան երբեք։ Դաշնակցութեան բոլոր թշնամիները այնքան չեն սարսափած անկէ, որքան այսօր կը սարսափին. անոնց բոլոր աղմուկները, զրպարտութիւններն ու գռեհկութիւնները մէկ հատիկ իմաստ ունին՝ այն որ թշնամին տեւապէս սարսափի մէջ կ'ապրի։

Ան կը սարսափի անոր շուքէն, անոր անունէն. Հ. Յ. Դ. — այս երեք գիրերը երեք նիզակներ են յաւիտենապէս մխուած մեր երեք թշնամիներուն Թուրքի, Ռուսի եւ ատոնց հայանուն գործակալներու կուրծքին։ Թշնամին կը սարսափի մինչեւ իսկ Դաշնակցութեան լռութենէն, անոր անսահման համբերութենէն։ Կը տարակուսին, արթո՞ւն է թէ քնացած։

Ոչ, քուն ալ չէ. ան մէկ աչքը գոցեր է՝ չտեսնելու համար շուրջի ճահիճը, ապականութիւնը, միւս աչքով ալ թուն կը հսկէ թշնամիին վրայ, կը գիտէ անոր ամէն մէկ շարժումը։

Ո՞ւրկէ Դաշնակցութեան այս անսպառ ույժը, ո՞ւրկէ անոր անմահ կորովը, յարատեւ եւ սրբազան յամառութիւնը։

Եթէ չըլլային մեր դարաւոր տառապանքն ու չարչարանքները, հայ ժողովուրդը Դաշնակցութիւն մը թերեւս չծնէր։ Եթէ չկրէինք ծանր պարտութիւններ եւ ձախորդութիւններ, Դաշնակցութիւնը թերեւս չյաղթանակէր։ Եթէ թշնամին մեր ժողովուրդի դէմ այս նենգ դաւերը չնիւթէր, թերեւս Դաշնակցութիւնը չուժովնար, չծաւալէր։ Ամէն հարուած, ամէն զարկ ու նենգութիւն՝ ուրկէ ալ գալու ըլլայ, միջոց մըն է ժողովուրդի սթափման, Դաշնակցութեան գաղափարներու տարածման։

Փաստ՝ վերջին մէկ տարուան անօրինակ եւ արտասովոր «պայքար»ները Դաշնակցութեան դէմ։ Այլեւս անիմաստ է աչք գոցել այն աչք ծակող իրողութեան առջեւ, որ Դաշնակցութիւնը գերազանցապէս ծաւալած ու մեծցած է Ամերիկայէն մինչեւ գաղթաշխարհի յետին գաղութը, մանաւանդ այն գաղութներու մէջ, ուր պայքարը աւելի սուր եւ դաժնիկ եղած է անոր դէմ։

Կրկնենք դարձեալ, ամէն մէկ Հայ՝ ճշմարիտ Հայ՝ որոշ չափով Դաշնակցական է. արթնցուր անոր զգացումները, բանեցուր անոր միտքը, յիշեցուր անոր որ դատ մը ունի սրբազան, վրէժ մը ունի դեռ չլուծուած, թող տեսնայ որ իր թշնամիները ինչպէս կ'աշխատին անիրաւուած մեր արիւնոտ դատը մոռցնելու, թաղելու, թող հասկնայ որ հակառակորդներուն բոլոր ճիգերը կը ծառայեն միայն մեզ թմրեցնելու եւ խաբթարելու։ Այս բոլորը տեսնող ամէն Հայ չի կրնար Դաշնակցական չըլլալ. ուրիշ ճամբայ չկայ, վարանում եւ տատանում չկայ։

Հակառակորդները բաւականաչափ պատճառներ տուին, որ ալ սթափի այս ժողովուրդը, մանաւանդ նոր սերունդը, որ գիտցաւ բարին չարէն զանազանել, կեղծը ճշմարտութենէն, վսեմը՝ ստորնութենէն, եւ փարեցաւ Դաշնակցութեան։ Պատիւ իրեն։

Եթէ պահ մը բացուէր հակառակորդին հոգեկան աչքը, եւ տեսնէր անվերջ շարանները այն ուխտեալներուն, որոնք մուտք կը գործեն Դաշնակցութեան գաղափարական շէնքէն ներս, թերեւս սահմռկէր իրականութեան առջեւ։ Բայց ան դատապարտուած է ոչ թէ տեսնելու այս գերագոյն ճշմարտութիւնը, այլ սայթաքումէ սայթաքում գլորուելով՝ ընդմիշտ փշրուելու իր իսկ փորած խորխորատին մէջ։

Վ. Փ.

(Յուսաբեր)

ՄԱՐԻԱ ՓԻԱ ԷԼԷՆԱ ԷԼԻԶԱՊԷԹԱ ՄԱՐԿԱՐԻԹԱ...

Այս միջոցին արտակարգ բաներ տեղի կ'ունենան Իտալիոյ մէջ։ Շաբաթներէ իվեր կը սպասուէր Փիէմոնթէի իշխանին՝ Իտալիոյ գահաժառանգին կնոջ ծննդաբերութեան, որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 25ին, Նափոլիի մէջ։ Նորածինը աղջիկ էր եւ կոչուեցաւ հետեւեալ անուններով.— Մարիա Փիա Էլէնա Էլիզապէթա Մարկարիթա Միլէնա Մաֆալտա Լուիզա Թէքլա Ճէննարօ։ Երեսուն հազար ժողովուրդ հաւաքուած էր պալատին առջեւ՝ ողջունելու համար նորածինը. թէեւ յուսախաբութիւնը զգալի էր, երբ իմացան թէ նորածինը աղջիկ է եւ ոչ մանչ։ (Ժողովուրդները միեւնոյն հոգեբանութիւնն ունին ամէն տեղ)։ Առաջին առթիւ շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց նաեւ Պապը, ինչ որ ուշագրաւ է, որովհետեւ Վատիկան տարիներով իր աշխարհական իշխանութեան յափշտակիչ համարած է Սավուայի արքայական տունը։ Իտալիոյ թագաւորը ընդհ. ներում հռչակեց իր թոռան ծնունդին առթիւ։ Ներուած են մինչեւ երկու տարուան բանտարկութիւնները, տուգանքները եւն.։ Ներումէն չպիտի կրնան օգտուիլ անոնք որ ոճիրներ գործած են մայրութեան դէմ, սպանութիւն, զինեալ գողութիւն կամ խարդախ սնանկութիւն կատարած են։ Զրկուած են նաեւ կղզիներու աքսորուած քաղաքական յանցաւորները։

Կարելի չէ նկարագրել այս ծննդաբերութեան առթիւ պարզուած տեսարանները։ Շաբաթներ առաջ, փառաւոր օրօրոց մը շինուած էր Նափոլիի բնակիչներուն կողմէ, յետին աղքատին մասնակցութեամբ (մարդ գլուխ 20 սանթիմ)։ Սարտինիոյ ժողովուրդն ալ օրօրոց մը նուիրած էր, հատ մըն ալ՝ Իտալիոյ Թագուհին՝ իբրեւ մեծ մայր։ Իւրաքանչիւր նահանգի մէջ իրարու հետ մրցումի ելած էին եւ հանգանակութիւններ կը կատարէին, բարեսիրական հաստատութիւններ հիմնելու համար յօգուտ մայրերու եւ մանուկներու։ Իշխանուհին՝ Մարիա Ժոզէ անհամար նամակներ եւ նուէրներ կը ստանար մանուկներէ, սրտագին մաղթանքներով։ Գիւղացի կիներ եւ աղջիկներ պալատ կը բերէին հմայեակներ եւ «երջանկաբեր» խորհրդանշաններ, որպէսզի ծնունդը բարեբաստիկ պայմաններու մէջ կատարուի, բայց կը խնդրէին որ վերադարձնեն մկրտութենէն վերջը, «որպէսզի իրենց ալ օգտակար ըլլայ»։ Համրանք չունինք այս առթիւ երեւան եկած բանաստեղծներու, երաժիշտներուն ու նկարիչներուն։ Ի՜նչ քերթուածներ մագաղաթի վրայ, երգե՛ր, նկարներ... Մկրտութեան ջուրը փոխադրուած է Յորդանանէն։

Ահա այսպէս, աշխարհի կէսը չի գիտեր ինչ ինչպէս կ'ապրի միւս կէսը...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի թանգարանները

Երեւանի ճարտարա – տնտեսական թանգարանին մէջ ցուցադրուած են Հայաստանի արդիւնաբերական կարեւոր ճիւղերու եւ գիւղատնտեսական աշխատանքներու վերաբերեալ նկարներ, քարտէսներ, նմոյշներ եւն.։

Թանգարանը ներկայիս ունի երկու բաժին,— գիւղատնտեսական եւ արդիւնաբերական։ Շուտով կ'ունենայ նաեւ դպրոցական բաժին, կարելիութիւն ստեղծելու համար որ դպրոցները օգտագործեն թանգարանին նիւթերը բազմարուեստեան իրենց աշխատանքներուն ընթացքին։ Պիտի հիմնուի նաեւ մասնաւոր բաժին մը ելեկտրաշինութեան համար։

Թանգարանը, առաջին անգամ ըլլալով, կազմած է Հայաստանի փորագրեալ քարտէսը։ Կը պատրաստէ նաեւ ոռոգելի հողամասերու փորագրեալ քարտէսը։

Երեւանի բնագիտական թանգարանը կը զբաղի Հայաստանի բնական հարստութեանց, բուսականութեան, կենդանաբանութեան ուսումնասիրութեամբ։ Քանի մը տարուան ընթացքին գիտական արշաւներու միջոցով յաջողեր է հաւաքել հարուստ եւ արժէքաւոր նիւթեր, որոնց մեծագոյն մասը ուսումնասիրուած է Հայաստանի գիտական ուժերու միջոցով։ Կենդանական քանի մը խումբերու վերաբերեալ բաժինը ունի ամբողջական հաւաքածոյ (օրինակ՝ Հայաստանի սողուններուն եւ թռչուններուն հաւաքածոն)։ Թանգարանը կապ կը պահէ նաեւ արտասահմանի գիտական նման հիմնարկութեանց, մասնաւորաբար շուէտ բուսաբան Մորրէկի եւ զուիցերիացի Շոտայի հետ, նիւթերու ուսումնասիրութեան կամ փոխանակութեան տեսակէտով։ Այս տարի թանգարանը արշաւ մը կազմակերպեց դէպի Ազրաբայի շրջանը։

Ներկայիս թանգարանին նիւթերուն վրայ կը պատրաստուին գիտական աշխատութիւններ, գլխաւորաբար Հայաստանի ձուկերուն, երկակենցաղ կենդանիներուն եւ միջատներուն մասին։ Թանգարանը ձեռնարկած է նաեւ Հայաստանի բուսական քարտէսին պատրաստութեան, արդէն մասամբ աւարտած,—ներկայիս մասնաւոր արշաւախումբերու միջոցով կը ճշդուին ու կը վերամշակուին նիւթերը։

Թանգարանը կ'աշխատի նաեւ ցուցահանդէս տալու, սակայն շէնքի անյարմարութիւնը արգելք կ'ըլլայ լրիւ ցուցահանդէս տալու։

Լենինականի թանգարանը

Լենինականի մէջ հիմնուած է գաւառագիտական թանգարան մը, նախկին Ս. Փրկիչ եկեղեցիին մէջ։ Այս թանգարանը ունի հիմնական 4 բաժին,— գաւառագիտական, հնագիտական, մշակութային – պատմական, գեղարուեստական։ Բոլոր նիւթերն ալ դասաւորուած են խմբերով ըստ ժամանակագրութեան, եւ ունին բացատրական մակագրեր։

Գաւառագիտական բաժնին մէջ հետաքրքրական է տեսնել 80ական թուականներու Շիրակի գիւղերուն գործածած կահկարասիները եւ գիւղատնտեսական նախնական գործիքները։

Հնագիտական բաժնին մէջ հետաքրքրական է տեսնել մամութին կմախքը,— ազդրին ոսկորները, կողը, ժանիքի երկու կտոր, սեղանատամի երեք կտոր։ Մամութի կմախքին այս մնացորդները երեւան հանուած են Լենինականի «Կազաչի փոստ» արուարձանի աւազահանքերուն մէջ, մէկ մասը քանի մը տարի առաջ, մնացածները վերջերս, սպանդանոցին հիմերը փորելու ժամանակ։

Ուրարտական եւ նախաուրարտական շրջանէն կան անօթներ, ... տանը գործածութեան յատուկ ... արկաններ, մանր գործիքներ, զարդեր։ Աւելի վերջի դարերէն՝ ... րու, վանքերու, մատուռներու նմոյշներ, ոսկեղէն, պարսկական, արաբական եւ թրքական հին դրամներու հարուստ հաւաքածոյ։

Հնագիտական բաժնին նմոյշներու մեծ մասը երեւան հանուած է Լենինականի նախկին գաւառական շրջանի հողամասերուն մէջէն։

Մշակութային – պատմական բաժնին մէջ ցուցադրուած նմոյշներն են չինական, հնդկական, ... եւ այլ երկիրներու քաղաք... կրթութեան եւ արտադրութեան ...

...ռակ նիւթեր, որոնք պատրաստուած են Լէնինկրատի Նիւթական Մշակոյթի Պատմութեան Հիմնարկութեան արհեստանոցին մէջ։

Գեղարուեստի բաժնին մէջ ցուցադրուած են մօտ 200 գործեր որոնք կը պատկանին ծանօթ վարպետներու։

ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԳԷՏ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 10ին Թիֆլիզէն Երեւան հասաւ պարսիկ գրագէտ Սայիտ Նաֆիսի, որ շրջան մը կը կատարէ Խորհ. Միութեան մէջ, ծանօթանալու համար Ֆերդուսիի ծննդեան 1000ամեակին կատարուելիք հանդիսութիւններու պատրաստութեանց աշխատանքներուն։

Երեւանի կայարանին մէջ պարսիկ գրագէտը ողջունեցին քաղաքային խորհուրդի նախագահ Կ. Մատինեան, խորհրդարանին կողմէ Ս. Դաւթեան, կրթական գործավարին կողմէ Լ. Վարդանի եւ Յ. Զօրեան, Շահին-եան, Ս. Զօրեան, Վ. Թոթովենց։

Մատինեան, կայարանին մէջ, յանուն Հայաստանի աշխատաւորութեան եւ մշակութային ասպարէզի ներկայացուցիչներուն, բարի գալուստ մաղթեց.— «Մենք ուրախ ենք որ դուք կը գտնուիք մեր մէջ, ձեզ՝ մենք կ՚ողջունենք պարսիկ ժողովուրդի ...

...

...րութեան ամրապնդման գործին»։

ՁԻՒՆ ԿԸ ՏԵՂԱՅ

Խորհ. Հայաստան կը հաղորդէ թէ, Երեւանի օդերեւութաբանական վարչութեան զեկոյցին համաձայն, Սեպտեմբեր 12ին ձիւն տեղաց Հայաստանի լեռնային մասերուն վրայ,— Ամասիա, Արագած, Աղմաղան, Մարտունի։ Իսկ սաստիկ հով կը փչէր եւ անձրեւեց Երեւանի, Սարդարաբադի, Քէշիշքէնդի, Իջեւանի եւ Դիլիջանի մէջ։

Նոյն թերթին կը հեռագրեն Բասարգեչարէն թէ Սեպտեմբեր 11ին, առաւօտեան ժամը 8ին եղանակը յանկարծակի խառնուեցաւ, ցուրտ հով մը սկսաւ եւ յորդառատ անձրեւ եկաւ, յետոյ լեռնային մասին մէջ ձիւն տեղաց։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՋԱԳԻԿԸ

ՏԷՍԻՆ.— Ամերիկահայ նոր տիպարներէն է այս Ջագուկը, որ իրր թէ մասնաւոր առաքելութեամբ կը պտտի Ֆրանսայի զանազան քաղաքները յանուն «մայր» կուսակցութեան։

— «Ինչպէս որ Դաշնակցութիւնը ապտակեցինք միացեալ ուժերով Ամերիկայի մէջ,— կը պոռար կարմրուկ Ջագուկը բեմէն, նոյնպէս ալ պէտք է ապտակուի Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ»։

...

Գիտենք թէ ինչ փորի ցաւ ունին հակադաշնակցական մակաբոյծները, բայց թող զգուշանան ազատ բառէն ու թող չդպին ուրիշներու սրբութեանց։

Թ. Հ.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր շրջանին վիճակը

— o —

ԱՆԻՔԷՕ - ՊՈՒՍ - ՔՕԼՈՆԳ.— Քանի քանի անգամներ պարզեցի շրջանիս անգործներու վիճակը։ Այժմ նոր անգործներ եւս աւելցած են եւ օրէ օր կ՚աւելնան։ Ինչպէս գրած եմ Անիքէօ բնակողը կը ստանայ նպաստ, իսկ «Պուս - Քօլոնգ բնակողը կը զրկուի։ Նպաստ չստացող անգործները սկսան թաղապետութենէն ձրի արտօնագիր առնել եւ պտուղ ու կանանչեղէն ծախել, գոնէ իրենց չոր հացին դրամը ճարելու համար։ Նոր օրէնքով, ձրի արտօնագիր ստացողը միայն իր թաղին մէջ առեւտուր ընելու իրաւունք ունի։ Օրինակ, երբ Պ. Քօլոնգ բնակող մը Անիքէօի շուկային մէջ առեւտուր ընէ, տուգանքի կը դատապարտուի։

Դժբախտաբար այս գործն ալ անախորժութեանց տեղի կուտայ։ Արդէն իսկ պայքար մը սկսած է տեղացիներու հետ որ ծուռ աչքով կը նային այս խեղճերուն։ Տեղական շաբաթաթերթն ալ պայքար բացած է Հայերու դէմ։

...

...գային խումբը ոչ մէկ միջազգային մրցում մը կատարած է այս տարեշրջանին։

⁂ Չեխօսլովաքիոյ Ֆութպոլի ազգային խումբին բերդապահը՝ Փլանիթքա որ ծանօթ է Եւրոպայի մէջ իբրեւ լաւագոյն բերդապահ եւ շատ մը միջազգային մրցումներու մասնակցած, յօղացաւէ կը տառապի, եւ ամբողջ Եւրոպայի մարզական թերթերը մխիթարական բժշկութիւն կը մաղթեն։

⁂ Ուրբաթ գիշեր առաջին անգամ ըլլալով Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ կիներու ըմբշամարտ մը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Այս մրցումէն յաղթական ելլողը պիտի հռչակուէր Մեծն Բրիտանիոյ կին ըմբշամարտիկներու ախոյեան։ Մրցողներն էին Փէկկի Փարնըլ (խարտեաշ Վագրը) եւ Այվի Բրայլ (վայրի Վագրը)։ Փէկկիին երեւոյթը Ֆիզիքապէս յարմար չէր թուեր ըմբշամարտութեան ախոյեան հանդիսանալու, քանի որ նրբամարմին էր, մինչդեռ իր հակառակորդը ջղուտ, հաստլիկ եւ զօրաւոր մկաններ ունէր, եւ հանդիսատեսները՝ «անյարմար ...

...

Մրցումը այն առեն հետաքրքրական հանգամանք առաւ երբ Փէկկի Փարնըլի մազերը որ երկու կտորէ կազմուած էր, Պլէք Փէնթհըր իր խարտեաշ հակառակորդին աչքերուն վրայ կը քաշէր խաղին վճռական րոպէին։ Ժողովուրդը խնդալով կը պոռար.— «Քաշէ՛ հանէ բոլորովին»։ Խեղճ աղջիկը շատ աշխատեցաւ իր վրան պահել մազերը։

Խաղը լրացած է արդէն եւ Մեծն Բրիտանիոյ կիներու ըմբշամարտի ախոյեան կը հռչակուի Այվի Բրայլ, ստանալով մարզարանայ ապարանջան մը իբրեւ ախոյենական տիտղոս։

⁂ Երեքշաբթի գիշեր Փալէ տէ Սփօրի մէջ տեղի ունեցաւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան ըմբշամարտի մեծ մրցում մը։ Մրցողներն էին Ֆրանսացի Հանրի Տըկլան եւ ռուս Քիվարիանի։ Երկու հակառակորդները մէկ ժամ 23 վայրկ. իրարու հետ չափուելէ յետոյ Ֆրանսացի Հանրի Տըկլան զգետնեց իր հակառակորդը ...

...

...կարի մեծ մրցում մը ...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական Քրոնիկ

Հինգշաբթի օր Պէլֆաստի (Անգլիա) մէջ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի միջազգային մրցում մը։ Անգլիոյ ազգային ֆութպոլի խումբը մրցեցաւ Իրլանտայի համապատասխան խումբին դէմ 50.000 հոգիի ներկայութեան։ Ֆութպոլի վարպետ այս երկու ազգային խումբերուն մրցումին եւ քին անհամբերութեամբ կը սպասէին արտասահմանի մէջ, մանաւանդ Իտալիոյ մէջ ուր 20 օր վերջ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ազգային խումբերը դէմ առ դէմ պիտի ելլեն։ Անցեալ տարի անգլիական խումբը Իտալիա այցելելով եւ Հռոմի մէջ մրցելով 1ի դէմ 1ով հաւասար մնացած էին։

Անգլիական խումբը չարաչար պարտութեան մատնեց իրլանտական ...

...

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՊԱՏԿԱՌ ԼԸՎԱՆԹԷՆԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 սեպտ.).

— «Լըվանթէնը հայրենիք չունի. իր հայրենիքը ամէն տեղ է։

Լըվանթէնը ազգութիւն չունի. ան անդամ է այն ազգին, որու հացը կ՚ուտէ այսօր։

Լըվանթէնը մայրենի լեզու չունի. ան կը խօսի լեզուն այն ազգին, որու հետ կը նստի կ՚ելլէ այսօր։

Լըվանթէնը սկզբունք չունի. ըսկզբունքները փոխ կ՚առնէ առաջին հանդիպած մարդէն։

Լըվանթէնը նկարագիր չունի. սուտը, կեղծիքը, քսութիւնն ու խարդախութիւնը կը կազմեն իր յատուկ նկարագիրը։

Այսպէս է լըվանթէնը ամէնուր եւ ամէն դիրքի մէջ — շուկան, խանութը, սակարանը թէ խմբագրին սենեակը։

Լըվանթէնը սկզբունք չունի. ըսմիայն, այսօր թերթ կը հրատարակէ եւ «կուսակցութիւն» կը վարէ։ Ու ...

...դրբէջանցիներու եւ Լեռնականներու, որոնք Թուրքիոյ օժանդակութեամբ տարուէ տարի նորոգուող ուխտ կազմած են ընդդէմ Ռուսիոյ։ Այդ կ՚ընեն իրենք բոլշեւիկները։ Այդ կ՚ընեն եւ օտարները, որոնք այս կամ այն մտքով շահագրգռուած են կովկասեան ազգերու ներկայով եւ ապագայով։

Այս ամէնը աւելի քան բաւ է համոզելու ռեւէ պարկեշտ մարդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքի մասին կովկասեան ժողովուրդներու ուխտի նկատմամբ։

Այդ չի բաւեր, սակայն, հայ լըվանթէններուն։ Անոնք չեն համոզուիր, համոզուելու պէտք ալ չունին, անոնց անարգ հաշիւներուն հակառակ է առնել իրականութիւնը այնպէս, ինչպէս որ է։ Եւ հայ լըվանթէն խմբագիրը ամէն օր կը կրկնէ միեւնոյն անարգ սուտը թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անդամ է կովկասեան ուխտի։

Վերջերս կովկասեան ուխտին անդրադարձած է ժընեւի «ժուռնալ տը ժընեւ» թերթը, եւ պարկեշտ մարդու պէս շեշտած է թէ «այս ուխտին տակ ստորագրած են բոլոր կովկասցիները բացի Հայերէն»։

...

ԿՈՉ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԻՍԼԱՄՆԵՐՈՒՆ

...կան «Նովի Տընի»ի մէջ հետեւեալ կոչը հրատարակած է Հիւսէին Պիլեալով, որ մահմետականներու ընդհանուր միութեան քարտուղարն է Պուլկարիոյ մէջ.—

Մենք՝ Սօֆիարնակ իսլամներս՝ խառված այն տեղեկութիւններէն թէ Պուլկարիոյ Թուրք բնակչութեան վրայ ճնշումներ ի գործ կը դրուին, կը յայտարարենք թէ որոշ առենէ ի վեր Պուլկարիա կը սպրդին խումբ մը դրդիչներ, որոնք զանազան միջոցներ ի գործ կը դնեն՝ Թուրք բնակչութիւնը համոզելու համար որ գաղթեն Թուրքիա, եւ անոնց կը խոստանան թէ նոյնիսկ պալատներ պիտի տան։

Մենք կոչ կ՚ընենք մեր ազգակիցներուն որ ոչ ոք խաբուի անոնցմէ եւ հաւատ չընծայէ նման դրդիչ - գրգռիչներուն ...

...թին, վերին հոգեւոր դատաւորը, մշակութային ու կրթական զանազան ընկերութիւններ եւայլն։ Հետեւաբար, մենք չենք կրնար մխտել այն փաստը թէ՝ հոս, Պուլկարիոյ մէջ, ամենամեծ ազատութիւնը կը տրուի ոչ միայն մեզի, այլեւ բոլոր այն փոքրամասնութեանց որոնք Պուլկարիա կը բնակին։

Գրգռիչները թող խելքի գան ու հասկնան միանգամընդմիշտ, որ մենք պուլկար հպատակներ ենք ու մեր հայրենիքին գիտակից քաղաքացիները, որոնց ...լաւ կը գնահատուին ու կը յարգուին ինչպէս կառավարութեան, նոյնպէս եւ ամբողջ քաղաքացիութեան կողմէ, եւ երբեք ու ոչ մէկ բանով պիտի դաւաճանենք կամ պիտի լքենք մեր հայրենիքը՝ Պուլկարիան։

...

Ձեր հայցած սարսափներէն (8)

ՔԱՆԱՅ ԼԵՌ-- (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

»»»· ·«««

Երեք անտուկներն ալ լոյս արեւ եան, Բերսօն բանալին տուաւ, մեր անտուկը բացինք, կարգով ցոյց տըւինք մեր ամուսնութեան լաւագոյն զգեստները, Բերսոյի ճակտի 25 «զարի» ոսկիները, պարանոցի ոսկի շղթան 5նոցով մէկտեղ, ականջի օղերը, ոսկի ապարանջաններ եւ զանազան գոյներ ու մետաքսեղէններ։

Ֆարօն գոհ է աւելի քան երբեք։ Այստեղ կը յայտնեմ թէ այս երկու անտուկները իմս չէին, հետեւաբար բանալիները չունիմ, եթէ կ՚ուզես կոտրենք եւ ...

...գիւղ փոխադրել։ Կառավարութիւնը (գիւղի մէջ նստող ոստիկանապետը) տեսնելով կը գրաւէ։ Ասոնք հաստրակ թալանի չեն նմանիր, հետեւաբար սպասենք մինչեւ որ մութը կոխէ։

Մտանիկ գիւղը կը վառի, եւ ծուխը կը բարձրանայ։ Ա... այժմ զէնքերու ձայնը Քանայ բարձունքներէն կու գայ։ Զանգուածօրէն ջարդուած էր Քանայ բարձրաւանդակի վրայ հիւանդ, անօթի ու կմախացած բազմութիւն մը, առանց իրենց կեցած տեղէն շարժելու։ Մնացած ողջերը ...

...որ չեմ ուրեր, ու ձեզ պիտի պահեմ այնչափ առեն, քանի մարմինիս մէջ հոգի կայ։ Այդ կ՚ընեմ անոր համար որ ձեր տուածը իմ սպասածէն աւելի եղաւ եւ գնահատելի է։

Տունն ենք. գրացի Քիւրտեր ձեռք անցած աւարին վրայ կը հիանան, իսկ Ֆարօն կը հպարտանայ։ Մէկ քոյր ունի Զօզան անունով, 25 տարեկան, որ ձեռք բերած աւարին կը հսկէ, եւ եղբայր մը մօտ 20 տարեկան, նիհար ու հիւանդկախ, եւ չորս ուրիշներ, ազամարդիկ։ Մեզի կը ներկայացնէ Զօզանին եւ կը պատուիրէ անօթի չձգել։ Ցետոյ կ՚առանձնացնեն տունին խորը մթութեան մէջ։

Վիրաւոր եղնիկի նման կը գալարուինք տան մթութեան մէջ։ Ի՛նչ եղան մերինները, խեղճ ու կրակ մայ...

...

7.— ՄՈՐՍ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ

...

Հ. Յ. Դ.

ԻԹԱԼԻԻ ՄԻԱՑԵԱԼ խումբերու ընկերական ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelins։

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին քաշանիսովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

»»»· ·«««

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՊԻԿԼՊԻԿԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՃԱՄՊԱԶ (դաշնակ), Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ընկ. ՈՒՁՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Տախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՊՕՐՏՕԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ՍԸՆՕՆ, ՄՈՒԼԷՆ ՊԸԼՕԻ մէջ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Յառաջիկայ շաբթու լոյս կը տեսնէ բացառիկ հրատարակութիւն մը,

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

նախաձեռնութեամբ Արեւմտեան Եւր. Կեդր. Կոմիտէին։

Բազմաթիւ երէց եւ երիտասարդ ընկերներ կը մասնակցին այս հրատարակութեան, որ միեւնոյն ատեն զարդարուած պիտի ըլլայ շարք մը պատկերներով։

Մեծ նուագահանդէս

Կազմակերպուած GREGOR et ses GREGORIENSներու կողմէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Théâtre CAPITOLEի մէջ

իսկ կիրակի 30 Սեպտ. ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ժամը 3էն մինչեւ 7ը եւ իրիկուան 9էն մինչեւ ժ. 1 Au Parc des Sports Picine Municipaleի սրահին մէջ

կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Անկէնի Լճին դիմացը A la Cascade du Lacի *գեղեցիկ սրահին մէջ*

97 Grand'Rue. Enghien-les-Bains.

կը խօսի Բժիշկ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Տախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

կառ. տիւ Նօրէն շոգեկառքը կը մեկնի 2.25ին, 2.35ին եւ 2.42ին։

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ՓԱՐԻԶ, ՖԼՈՐԻԱՅԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

1.— վիճաբանութիւն։ 2.— Հաճելի ժամանց (անակնկալ, զուարճութիւններ, սպասարկութիւն պտուղի եւ օշարակի)։

կը հրաւիրուին ընկերներ եւ փափաքողներ։

Մուտք՝ 2.50 ֆրանք։

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԷՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շատ ամենէն օդասուն Թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, 13, *Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*։ մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle a manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*։ երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով։ կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central*։ վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain-douche*, ուր կրնան 1200 հոգի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆի՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19)։

Կ'ուզուի Ափիէսոր

Փարիզէն 100 *քիլոմեդր հեռու քաղաքի մը մէջ հաստատուած ծանօթ դերձակատունէ մը կ'ուզուի լաւ ափիէսոր* (appiéceur) *մը որ կարենայ կարել* 200 *կտոր մէկ տարուան մէջ։*

Կը պահանջուի շատ լաւ յանձնարարականներ իր աշխատած տեղերէն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ **SOMYL**ով։ Ֆուրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր։ Երախաներու ատամներու շտկում։ Կ'ընդունի Assurance Socialeի հիւանդներ։

կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7

126, Boulevard Sérurier, Paris (19e)

Métro: Danube **Autobus: M. & BH.**

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը

46, Rue Thiers, Billancourt, Métro: St. Cloud կամ Marcel Sembat

Խանութը կրնայ ուրիշ գործի ալ յարմարիլ։ Տարեկան վարձք 2500 ֆրանք, առանց շարժի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Պ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի։

ՎԻԷՆԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

═ • ═

ՎԻԷՆ.— Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին դպրոցը կը վերաբացուի այս տարի եւս, հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ։ Այս տարուան համար իբրեւ դասատու հրաւիրուած է Հայր Կարապետ Տէրմօեանը, Մխիթարեան հայրերէն, որ ժամանակէ մը ի վեր Վիէն կ'ապրի։

Դասաւանդութիւնները կը սկսին յառաջիկայ երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 7ին, Խաժակ Ակումբի մէջ։

Կը խնդրուի ծնողներէն որ իրենց զաւակները ղրկեն ճիշդ ժամանակին։

⁂ Մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ, Հ. Կարապետ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ կը դասախօսէ, հայ լեզուի ծագման եւ զարգացման մասին։ Կը հրաւիրենք հասարակութիւնը օգտուիլ այս շահեկան դասախօսութենէն։

Մասնաճիւղ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՅՍՏԱՆՔ

ԼԻՈՆ, Փիլիկ — 70 ֆրանք։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուրծ — 740։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ա. — 30։
ՖԼԱՎԻԱԿ, Սահակ — 70։

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» Ենթակոմիտէի պարզեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 227 մէկ շիշ օտը քօլօնը, 171 մէկ փողկապ, 23 Լօթըրի Նասիօնալի 1)10 *տոմս, 59 մէկ տուփ օճառ, 135 մէկ զոյգ գուլպայ, 108 Լօթըրի Նասիօնալի* 1)10 *տոմս մը, 20 մէկ շիշ շամփանեա։ Գանձելու համար շահողները դիմեն ընկեր Մ. Սաստուրեանի՝*

Camp. Ripert N. 32 St. Marguerite. Marseille.

17, Rue Dames me, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Ճէնիսըն երկար, բաւական ժամանակ չկորսնցուց այնտեղ. իր նպատակն էր խանութէն ներս մտնել. պատուհանը այնքան խճողուած էր որ կարելի չէր որ եւ է բան տեսնել։ Ուրեմն պատրուակ մը հնարեց անմիջապէս եւ դուռը բանալով ներս մտաւ։

Պզտիկ խանութ մըն էր, պզտիկ, հին եւ մէկ պատուհանով։ Դուրսը ցուցադրուած առարկաներէն մաս մըն ալ պատերուն եւ սեղանին վրայ կային. կծու հոտ մը լեցուցած էր այդ պզտիկ ծակը. մարդ մարդասանք չկար. սեւ կատու մը նստած էր անկիւնը։

Ճէնիսըն երկու երեք անգամ ձեռքը սեղանին զարկաւ. մարդ չերեւցաւ. կատուն ալ անշարժ մնաց։ Զայն ձուն չելաւ խանութին ետեւի կողմին վրայ բացուող սենեակէն որուն ապակիէ դուռը կարմիր վարագոյրով մը գոցուած էր՝ մինչեւ կէսը։ Քանի մը վայրկեան եւս սպասեց Ճէնիսըն ու յետոյ ճարահատ սենեակին դրան մօտենալով ներս նայեցաւ։

Սենեակ մը որ ամէն բան էր— հիւրանոց, ննջարան, խոհանոց. այնտեղ ալ մարդ չկար։ Բայց փառաւոր կրակ մը կար օճախին մէջ. ուրեմն տէրը հոն էր, վերը ըլլալու էր։

Ճէնիսըն դուռը կէս մը բացաւ ու պոռաց.

— Հէյօ՜...

Ձայնը պարապին մէջ արձագանգեց. կը թուէր թէ պատասխան չպիտի ստանար. նորէն պոռաց, նորէն պատասխան չկար. սենեակէն ներս մտաւ ու չորս դին նայեցաւ։ Երկրորդ կատու մըն ալ այնտեղ կար։ Պատին տակ, սեղանի մը վրայ կը տեսնուէին նախաճաշի վերաբերեալ կարգ մը ամաններ եւ ուտելիքներ — թէյամանի մը, գաւաթ մը, պնակներ, հաց, անուշ, խողի միս եւ հաւկիթ։

Ճէնիսըն անմիջապէս խորհեցաւ թէ ո՛վ ալ եղած ըլլայ այդ սեղանին գլուխը նստողը, յանկարծ ընդհատեր էր իր նախաճաշը։ Պատառաքաղն ու դանակը միսին ու հաւկիթին պնակին մէջն էին. տակաւին գործածուած չէին. չորս մը հաց՝ երկուքի բաժնուած էր. թէյին բաժակը գրեթէ լեցուն էր. հաւկիթին կճեպին կէսը կոտրուած էր. իսկ աթոռին դիրքը ցոյց կուտար թէ անոր վրայ նստողը յանկարծ վեր ցատկեր էր եւ ալ չէր վերադարձեր։

Ճէնիսըն այնքան վստահ էր տունին մէջ մարդ մարդասանք չի գտնուելուն մասին որ աճապարելու պէտք չէր զգար։ Սենեակին ետեւի կողմը մառանի պէս տեղ մը կար որուն դուռը — տակաւին բաց — նեղլիկ անցքի մը վրայ կը նայէր։ Ճէնիսըն ուշադրութեամբ նայեցաւ ու տեսաւ որ անցքը երկու շէնքերը իրարմէ բաժնող բաւական ճամբայ մըն էր՝ դէպի փողոց տանող. հետեւաբար, խորհեցաւ ան, եթէ խանութին տէրը պատճառ մը ունէր յանկարծ հեռանալու, տակէ դատ ուրիշ յարմար ճամբայ չէր կրնար գտնել։

Յետոյ սանդուղին մօտեցաւ ու վեր գնաց. ապահով ըլլալու համար քանի մը անգամ եւս պոռաց։ Ննջարանին դուռը բաց էր. ներս մտաւ։ Անկողինը շտկուած էր, բայց անոր ծածկոցին վրայ կը տեսնուէին կնոջ մը խոհանոցի հագուստները՝ խառն ի խուռն։ Դարակները բացուած էին նոյնպէս եւ յայտնի էր թէ հագուստներն ու ճերմակեղէնները աճապարանօք դուրս հանուած էին անոնց մէջէն. գետինը գլխարկի տուփ մը կար։

Ուրեմն, խորհեցաւ Ճէնիսըն, այդ տունը բնակողը կին մըն էր որ դեռ նախաճաշի չսկսած լուր մը կը ստանայ, սեղանը կը ձգէ, վեր կը վազէ, հագուստները անմիջապէս կը փոխէ եւ կը փախչի... որովհետեւ ինքզինքը այլեւս ապահով չզգար հոն...

Ճէնիսըն ալ չհետաքրքրուեցաւ միւս սենեակներով. վար իջաւ եւ խանութին սեմէն փողոցը դիտեց։ բայց ինչպէս կ'ըլլայ որ խանութը հալիւ քանի մը անցորդներ կը տեսնուէին։ Տունը ճիշդ դիմացը բանջարեղէնի խանութ մը կար որուն տէրը իր ապրանքները կարգի կը դնէր։ Ճէնիսըն դուռը փակեց եւ դիմաց անցնելով խանութպանին մօտեցաւ. իր արտայայտութիւնը՝ վստահութիւն եւ խորհրդաւորութիւն կը ներշնչէր. մարդը վար դրաւ ձեռքի բանջարեղէնները եւ դիմացի խանութին նայեցաւ.

— Դո՞ւրս ելեր է, ըսաւ Ճէնիսընին դառնալով. իրաւ որ չեմ գիտեր. տեսայ որ փեղկերը գոցեց սովորական ժամուն՝ ութուկէսին... թերեւս ետեւի կողմն է...

— Ոչ, պատասխանեց Ճէնիսըն. մարդ մարդասանք չկայ, երկու կատուներ կան միայն. վեր ելայ, վար իջայ, մարդ չկայ...

— Ուրեմն ետեւի դուռէն մեկնած է, շարունակեց խանութպանը. նեղ անցք մը կայ որ փողոց կը տանի... բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ խանութը բաց ձգեր է... յաճախորդ չունի, գիտեմ, աւելցուց մարդը խնդալով, ո՞վ ինչ ընէ այդ չոր խոտերը...

— Ինծի նայէ, ըսաւ Ճէնիսըն տեսնելով որ կարելի էր այդ մարդուն վստահիլ եւ բաց է ի բաց խօսիլ. ես գաղտնի ոստիկան եմ. կ'ուզեմ քանի մը տեղեկութիւններ առնել այդ խանութին եւ իր տիրոջը մասին... տէրը կին մըն է, այնպէս չէ՞...

— Տիկին Բիկըէյթըրն է, ըսաւ մարդը յօժարութեամբ. տարիքոտ կին մը..

— Կը ճանչնա՞ս զինքը...

— Որքան որ կարելի է դրացի մը ճանչնալ... դէմքով կը ճանչնամ բարեւ — Աստուծոյ բարին, այդքան կը... ինքն իր գլխուն, հանդարտ կին մըն է, պզտիկ գործեր կ'ընէ այս կողմերը աշխատող մարդոց հետ... այս մարդիկը կը հաւատան բոյսերու դարմանութեան, աւելի քան բժիշկներուն եւ դեղագործներուն...

— Երկա՞ր ժամանակ է որ հոն է...

— Ոչ... երկու երեք ամիսներ ու... բայց կարծեմ գործը իրը չէ, կնոջ մը որ ... կը պատկանի ուրիշ կնոջ մը որ ընդհանրապէս իրիկունները կու գայ... համար թէ օրուան դրամը առնելու համար բեւս...

— Ի՞նչ տեսակ կին է... (Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շէրջանի հայրենակիցները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 32, Ավընիւ կօպլէնի սրճարանը, մէթրօ կօպլէն։ կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ՝ Վարչութիւն

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԽԻԽԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 29 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2612

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԼՈՅՍ 1907Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»..«««

Յոքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն հրատարակութիւնը, որ կը շարունակուի «Միլլիյէթ»ի մէջ, հասած է Փարիզի ծանօթ քոնկրէին (1907):

Ինչպէս նախորդ մասերուն մէջ, այստեղ ալ կը հանդիպինք ուշագրաւ նորութեանց:

Ամէն պարագայի մէջ, աչքի կը զարնէ հարցերը դատելու եղանակը:

Ծիրդ այս պարագան է որ կ'ուզենք երեւան հանել այսօր, յետաձգելով ամբողջութեան հրատարակութիւնը:

×

Իթթիհատ – Թէրագգըի Փարիզի կեդրոնը համաձայնելով Սելանիկի կոմիտէին հետ, ապստամբութեան ծրագիր մը կը կազմէ, եւ անմիջապէս բանակցութեան կը սկսի հայ յեղափոխական կազմակերպութեանց, ինչպէս եւ ուրիշ ոչ – Թուրք տարրերու կոմիտէներուն հետ:

Յուշագիրը կը բացատրէ թէ անհրաժեշտ էր այդ կոմիտէներուն, եւ յատկապէս Հայերուն գործակցութիւնը, գլուխ հանելու համար ապստամբութեան ծրագիրը: Տեսակ մը միացեալ ճակատ:

Ահա թէ ինչ կը պատմէ Փարիզէն Սելանիկ ուղղուած նամակ մը, այս գործակցութեան մասին.

— «Անկարելի էր եւ անկարելի պիտի ըլլար միանալ Օսմանցի քրիստոնեայ տարրերու «քոմիթէճի»ներ կոչուած մասին հետ, ծրագրով եւ առաջադրութեամբ: Այդ անկարելութիւնը հասկցուած էր նոյն կոմիտէներուն կողմէ դրկուած ծրագրէն: Գումարուած բազմաթիւ ժողովներուն մէջ այդ անկարելութիւնը արձանագրելէ ուրիշ բան չկրցանք ընել: Այն յոյսով թէ ինչ որ տեսականօրէն անկարելի էր, թերեւս կարելի կ'ըլլար գործնապէս, հաստատեցինք այդպիսի քոնկրէի մը գումարումը եւ այդ նպատակով ձեռնարկներ կատարեցինք: Այդ համաժողովին նպատակը պիտի ըլլար, իւրաքանչիւրին ծրագիրը իրեն ձգելու պայմանով, խորհրդակցութիւն կատարել գործունէութիւնը միացնելու եւ ներդաշնակօրէն ընթանալու մասին, միմիայն տապալելու համար ամէնուն խորշած եւ բոլորին վնաս պատճառած ներկայ բռնապետութիւնը»:

Ուրեմն, այս առաջադրութեամբ կը դիմեն ժընեւ, «հայկական Դրօշակ կոմիտէին», որ պատուիրակ մը ղրկէ:

Հրաւէր ուղղուած էր նաեւ Եգիպտոսի Հրէական կոմիտէին, Սիոնական կոմիտէին, Հայկական Տաղաւարեան(?) կոմիտէին, Մարսէյլի Հայկական կոմիտէին (Փորթուգալեանի «Արմենիա»ն), Հնչակեաններուն, յունական կոմիտէին եւն.:

Այստեղ է որ յուշագիրը կը շեշտէ.

— «Իթթիհատ – Թէրագգըն այս համաժողովին մէջ ամէնէն աւելի Հայերուն մասնակցութեան կարեւորութիւն տուած էր: Անոնց հետ համաձայնիլը այնքան կարելի չնկատուելով հանդերձ, Ապտիւլ Համիտի դէմ միացեալ ճակատ մը կազմելու համար այդ կոմիտէներուն ներկայութիւնը ջերմապէս ցանկալի կը համարուէր»:

Եւ Ահմէտ Րիզան ժընեւ կը ղրկէն, «Հայ կոմիտէներուն հետ խորհրդակցելու համար»:

Իմացէք այժմ հետապնդուած նպատակը, իր բովանդակ մերկութեամբ:

Ահմէտ Րիզան է որ կը պատմէ, Փարիզէն ժընեւ գրած նամակի մը մէջ.

— «ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ԶՈՐՍ ՕՐ ԶԲԱՂԵՑԱՅ: ՇԱՏ ՏԱՌԱՊԵՑԱՅ: ԿԵԱՆՔԻՍ ՄԷՋ ԱՅՍ ՌՈՒՍԱՀԱՅԵՐՈՒՆ ՊԷՍ ԿՈՇՏ (գաբա), ՊԻՆՏԳԼՈՒԽ, (տիփ պաշըը), ՀԱՍՏԳԼՈՒԽ (գալըն գաֆալը) ՄԱՐԴԻԿ ՏԵՍԱԾ ՉԵՄ: ԻՐԵՆՑ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԱՌԻ ԵՒ ԿԸ ՂՐԿԵՄ: ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՔՆՆԵՑԷՔ: ՄԵՆՔ ՈՉ ՄԷԿ ԱՏԵՆ ԿՐՆԱՆՔ ՄԻԱՆԱԼ ԱՅՍ «ՀԷՐԻՖ»ՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ: ՄԻԱՅՆ ԹԷ ԻՐԵՆՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ Է, ՇԱՏ ԴՐԱՄ ԵՒ ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՄԱՐԴ ՈՒՆԻՆ: ԽՈՐՀԵՑԱՅ ՕԳՏՈՒԻԼ ԱՅՍ ՈՒԺԷՆ: Հասկցայ թէ անհրաժեշտ է համաձայնիլ, բոլորիս գէշութիւնն ըրող ներկայ վարչաձեւը տապալելու համար: Ասոր հաւանեցան: Այս ձեռնարկին ծրագիրը մշակելու համար առաջարկեցին համաժողով մը կազմել զանազան կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէն: Ընդունեցայ»:

Այս բացատրութիւնները կը կարօտի՞ն որ եւ է լուսաբանութեան, իրենց այնքան կոպիտ եւ թրքավարի բառերով, եւ այնքան մերկապարանոց նենգամտութեամբ:

Իսկական Թուրքն է որ կը ցցուի, դիմակը նետելով եւ բոլոր վարագոյրները պատռելով:

Որպէսզի աւելի յստակ երեւայ պատկերը, աւելցնենք թէ՝ համաժողովի պատրաստութեանց հետ միաժամանակ, հռչակաւոր Խօճէյ Նաճին, որ Պարսկաստան ղրկուած էր մասնաւոր առաքելութեամբ, յաջողած էր կապեր հաստատել Կովկասի, Ազրպէյճանի, Ռուսիոյ եւ Իրանի Թուրքերուն հետ: «Մեր գործունէութիւնը կը տարածուէր մինչեւ Էրզրումի շրջանը»:

Ահա թէ ինչպէս կազմակերպուած էր 1908ի յեղաշրջումը, «ազատութիւն, եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն» նշանաբաններով:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք այլապէս շահեկան ծալքեր քրքրելու:

Որքան ալ տաժանելի ըլլայ վերյիշումը այս դէպքերուն, հարկ է արձանագրել իբրեւ լուսաբանութիւնը շրջանի մը, որ եղերական եւ ... ունեցաւ:

Ունի՞նք աւելի ազդու խրատական դաս մը, քան պատմութիւնը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան Ֆրանսայի Ա. պատուիրակը յաջողեցաւ համոզել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները, եւ հետեւեալ հաւաքական յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ Աւստրիոյ անկախութեան պահպանման մասին.

— «Անգամ մը եւս քննելով Աւստրիոյ կացութիւնը, Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները համաձայնեցան, յանուն իրենց կառավարութեանց, ճանչնալ այն իրողութիւնը թէ 1934 փետր. 17ի յայտարարութիւնը ի մասին Աւստրիոյ անկախութեան եւ ամբողջականութեան՝ կը պահէ իր բովանդակ ուժը եւ պիտի շարունակէ ուղեցոյցն ըլլալ իրենց ընդհանուր քաղաքականութեան, համաձայն կնքուած դաշնագիրներու»:

Այս յայտարարութիւնը ստորագրելէ յետոյ, երեք մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները Պ. Թիթուլէսքուի հաղորդեցին որ, իբրեւ նախագահ փոքր Համաձայնութեան յանձնեց զայն Չեխոսլովաքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչներուն: Այս վերջինները յայտարարեցին թէ կը վերապահեն իրենց պատասխանը, որպէսզի կարենան խորապէս ուսումնասիրել խնդիրը:

Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին Սոֆիայի մէջ

Սեպտեմբեր 27ին Սոֆիա հասան Եուկոսլավիոյ թագաւորն ու թագուհին եւ ընդունուեցան խանդավառ ցոյցերով: Ամբողջ պուլկարական մամուլը կը փառաբանէ դէպքը իբրեւ չափազանց կարեւոր ոչ միայն երկու երկիրներուն, այլեւ ամբողջ Պալքաններու ապագային համար:

Երէկ, ուրբաթ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ Սոֆիայի արքայական պալատին մէջ: Հիւրերը պիտի մեկնին կիրակի օր:

Նոր փախստականներ դէպի Պարսկաստան

«Թայմզ»ի սեպտեմբեր 27ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ Խ. Միութենէն նոր փախստականներ սկսած են հասնիլ դէպի պարսկական Ատրպատական (Թաւրիզ), հակառակ խորհրդային սահմանապահ զինուորներու խիստ հսկողութեան:

Ա. Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին փակումը

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը սեպտեմբեր 27ին միաձայնութեամբ անդամ արձանագրեց Աֆղանիստանը, ինչ որ պարզ ձեւակերպութիւն մըն էր արդէն: Բարի գալուստի խօսքերէն յետոյ, նախագահը փափաք յայտնեց որ դուրս մնացած երկու մեծ պետութիւններն ալ միանան Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ փակեց 15րդ նստաշրջանը:

Գործի տագնապ Կարսդանի ածխահանքերուն մէջ
ԵՒ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

— •• —

ԿԱՐՍԴԱՆ, 25 սեպտ. (Յառաջ).— Երկար ատենէ ի վեր կը յուսայինք թէ անգործութեան տագնապը չքացած է այլեւս, գէթ Կարտանի ածխահանքերուն համար: Այս վերջերս, սակայն, գործազրկութեան սուր տագնապ մը սկսած է հանքահորերուն մէջ, շուարումի մատնելով բանուորական դասակարգը ընդհանրապէս իսկ՝ Հայերը՝ մասնաւորապէս:

1934ի ամառը աննպաստ տարի մը եղաւ գործաւորական տեսակէտով: Ներկայիս ածխահանքերու գործը զգալապէս թուլցած է: Պիվէնի ածխահանքի ընկերութիւնը այժմ շաբաթական երեք օր կը բանեցնէ, այնպէս որ խեղճ բանուորները նոյնիսկ չեն կրնար իրենց օրուան գնումներն ու առեւտուրը լրիւ կատարել: Վախնալով գործերու թուլութենէն, իրենց քանակները ամուր կը փակեն՝ քանի մը ֆրանք խնայելով սեւ օրուան համար:

Ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանամ թէ 55 տարեկան բանուորները գործէ պիտի հանուին ոչ միայն Կարտանի ածխահանքերէն, այլ եւ բոլոր ճարտարարուեստական գործարաններէ:

Այս վերջին որոշումը աւելի գէշ կ'ազդէ հայ բանուորներուն վրայ, մանաւանդ անոնց որ 55 տարիքին մէջ կը գտնուին:

Մէռոյի ածխահանքը եւս մատնուած է ծանր տագնապի մը: Շաբաթը միայն չորս օր կը բանեցնէ: Լ. Գ.

Պուլկարիոյ փոքրամասնութեանց դպրոցները

ՍՈՖԻԱ, (Յառաջ).— Ցարական ուքազ մը վերջ կը դնէ Պուլկարիոյ փոքրամասնութեանց բոլոր դպրոցական հոգաբարձութեանց:

Համաձայն նոր օրէնքի մը, այսուհետեւ փոքրամասնութեանց, հետեւաբար Պուլկարահայ դպրոցները պիտի մատակարարուին մարմնի մը կողմէ որ պիտի բաղկանայ թաղ. խորհուրդի ատենապետէն՝ իբրեւ ատենապետ, գանձապետէն՝ իբրեւ գանձապետ, հոգեւորականէ մը, դպրոցին աւագ ուսուցիչէն կամ տնօրէնէն եւ մասնաւորականէ մը: Այս վերջինը կ'ընտրէ վերին հոգեւոր իշխանութիւնը (Թեմական):

ՇԱՔԱՐԸ ԱՒԵԼԻ ԱԺԱՆ ՊԻՏԻ ԾԱԽՈՒԻ

Առեւտրական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ շաքարին գինը, որ 243 փրանքի բարձրացած էր սակարանի խաղերով, իջած է 218ի (մէկ կենդինարը): Դատական քննութիւն բացուած է, յանցաւորները պատժելու համար:

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔ ՌՈՒՍ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց սեպտ. 27ին, նոր տուրք մը հաստատելով հաւաքական տնտեսութենէ ազատ մնացած գիւղացիներուն վրայ: Այս տնօրինութեան հետեւանքը ապահովաբար այն պիտի ըլլայ որ պիտի անհետանան անհատական տնտեսութեանց վերջին մնացորդները: Հաշիւ եղած է թէ Ռուսաստանի 25,000,000 գիւղական տնտեսութեանց հարիւրին 90ը համայնացուած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԿԱՆ ՈՒ ԳԱՑԻՆ

»»» • «««

Վերջերս երկու «արք»եր անցան մեր պողոտաներէն:

Մէկը՝ Թորգոմ արքեպիսկոպոս, Երուսաղէմի պատրիարքը: Միւսը՝ Արտաւազդ արքեպիսկոպոս, Հալէպի առաջնորդը:

Եկան ու գացին:

Որքան կրցայ հետեւիլ, առաջինը եկած էր Վիշի, դարմանուելու համար, եւ հանդիպեցաւ Փարիզ եւ Մարսէյլ:

Իսկ երկրորդը՝ աւելի երիտասարդ, շրջեցաւ քաղաքէ քաղաք,— Մարսէյլ, Փարիզ, Մանչէսթըր, Լոնտոն, Պրիւսէլ, Պերլին, Վիէննա:

Մեր ժողովուրդը բարեպաշտ է եւ բարակը չի փնտռեր, այս կարգի ծախքեր հոգալու համար:

Եւ վարկերը այնպէս կը սահմանէ որ, կարենան առաջնակարգ ջերմուկներ եւ հիւրանոցներ իջնել:

Չէ՞ որ իրենք ալ իշխանաւորներ են, Գերապատիւ կամ Ամենապատիւ, եւ նամբան բաց է մինչեւ «վեհափառ»ութիւն: (Աշխարհ մը կործանէ – գաւ, գահեր փլան, արքաներ տապալեցան, եւ մենք տակաւին այս հնոտի եւ անմիտ բառը կը գործածենք մեր կաթողիկոսներուն համար,— «վեհափառ»ը եկաւ, «վեհափառ»ը գնաց...):

Այս չէր ըսելիքս:

Երկու իշխանաւորները ինչպէս եկեր էին, այնպէս ալ գացին:

Անոնք պարտք չսեպեցին ո՛ր եւ է ժողով հրաւիրել ո՛ր եւ է քաղաքի մէջ, եւ տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց շրջանի մասին:

Կարելի չէ՞ր այդ պարտականութիւնը կատարել գոնէ Փարիզի մէջ:

Երուսաղէմը միշտ գլուխը կախ՝ դիմեր է այս ժողովուրդին, «շէն եւ պայծառ» մը բերնին մէջ:

Արդ, անոր Պատրիարքը պարտաւոր չէ՞ր զեկոյց մը տալու այդ ժողովուրդին, երբ Եւրոպա կը հանդիպի քանի մը տարին անգամ մը:

Միւսը, Հալէպի առաջնորդը, որ կուգայ բազմահայ կեդրոնէ մը, ի՞նչպէս իւրն իրեն թոյլ տուաւ կծկուիլ իր պատեանին մէջ:

Ինչո՞ւ չբարեհաճեցաւ հրապարակ իջնել, ժողովուրդին մօտենալ եւ անոր պատմել իր շրջանին, ամբողջ Լիբանանի եւ Սուրիոյ սեւն ու ճերմակը:

Միայն Մարսէյլն ու Փարիզը ո՛րքան կարօտով պիտի լսէին այդպիսի զեկուցում մը:

Չէ՞ որ միշտ օգտակար է կապերու ամրապնդումը, գաղութէ գաղութ:

Եւ միշտ ալ ազդու՝ կենդանի խօսքը:

Միայն պատարագելու եւ քարոզելու պաշտօ՞ն ունէին երկու «արք»երը:

Ոչ. ոչ. հասկնալի է: Շատ վարպետ պոլիտիկոսներ են մեր եկեղեցական իշխանաւորները:

Տերը կուգայ՝ տէր – տիրական կը դառնան ազգի ճակատագրին: Ուրիշ ատեն ալ, կը խեղճնանան եւ կ'ամփոփուին վեղարին եւ փիլոնին տակ, որպէսզի անուշ անցնի արձակուրդի վայելքը:

Մեղք իրենց վիզը, եթէ կը չարախօսեմ:

ՎԱՀԷ

65,000 ՀՐԵԱՆԵՐ ՀԵՌԱՑԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Պաշտօնական տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ մինչեւ 1933 յունիս 1, այսինքն հիթլերական իշխանութեան հաստատումէն չորս ամիս վերջը 65,700 Հրեաներ հեռացած էին Գերմանիայէն: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ բուն թիւը շատ աւելի է, որովհետեւ այս թիւէն դուրս կը մնան Արեւելեան Եւրոպայի Հրեաները, որոնք թէեւ Գերմանիա հաստատուած էին, բայց քաղաքացիներ չէին:

600 ԼԵՀԵՐ ՀԵՌԱՑԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Սեպտեմբեր 27ին մասնաւոր կառախումբով մը Փա – տը – Քալէի շրջանէն հեռացան 600 լեհ հանքագործներ, իբրեւ հետեւանք վերջերս պատահած դէպքի մը: (Լեհերը հանքի մը մէջ գերի պահած էին խումբ մը Ֆրանսացիներ, վրէժ լուծելու համար: Հետեւանքը այն եղաւ որ յանցաւորները վտարուեցան Ֆրանսայէն, իրենց ընտանիքներով եւ զաւակներով, մօտ 100 հոգի: Այդ օրէն ի վեր կոտրած է Լեհերու սիրտը):

ԽԻՍՏ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ներքին նախարարը շրջաբերական մը ղրկելով նահանգապետութեանց եւ Ազգ. Ապահովութեան, յանձնարարեց որ գրասենեակի պետերը անկեղծօրէն գրի առնեն իրենց դիտողութիւնները, ստորադաս պաշտօնեաներու մասին: Այս շրջաբերականը հետեւանք է գաղտնի ոստիկան Մարիանիի ձերբակալման, որու ընթացքին երեւան եկաւ որ անվստահելի ձեռքերու յանձնուած է Լիլի շրջանը: Նախարարը կը յուսայ այս ձեւով կանխել զեղծումները եւ թոյլ չտալ որ պաշտօնի բարձրացում ունենան անարժան պաշտօնեաներ:

Այս առթիւ ըսենք որ, ամէն օր դրդրագին յայտնութիւններ կ'ըլլան Լիլի գայթակղութեանց մասին եւ դեռ ամբողջովին լուսաբանուած չէ խնդիրը: Ամբաստանութեան տակ են բազմաթիւ պաշտօնեաներ, աւելի բարձրաստիճան քան Մարիանին: Անցեալ օր մաքրագործուած ոստիկանութիւնը 200,000 ֆրանքի քօքային բռնեց: Կ'ըսուի թէ Մարիանի եւ իր մեղսակիցները աղջիկներու առեւտուր մըն ալ հաստատած էին Լոնտոնի հետ:

ՄԵԾ ՊԱՏԻՒՆԵՐ ՌՈՒՍ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ

20,000 րուբլի տարեթոշակ սահմանուեցաւ ռուս գիտնական Փավլովի, որ 1900ին եւ 1904ին շահած էր Նոպէլի մրցանակը: Միեւնոյն ատեն 6000ական րուբլի տարեթոշակ պիտի տրուի այն գիտնականներուն որոնք կարեւոր գործեր կը կատարեն բնախօսական գնութեանց առթիւ: Վերջապէս մէկ միլիոն րուբլի վարկ յատկացուած է, ընդարձակելու համար Փավլովի աշխատանոցները:

Խորհրդային իշխանութիւնը այս կարգադրութիւնները կ'ընէ ի պատիւ մեծ գիտնականին ծննդեան 84ամեակին:

Փրոֆ. Փավլով պահած է իր կրօնական համոզումները, հակառակ անաստուածեան պայքարին: Այսպէս, կը մերժէ որ եւ է գործ կատարել շաբաթ օր եւ կանոնաւորապէս եկեղեցի կ'երթայ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒՆ առթիւ, որ տեղի ունեցան երկու ամիս առաջ, կառավարութիւնը մանրամասն տեղեկագիր մը կազմեց: Ընդհ. վնասն է 100 միլիոն զլոթի (մօտ 20 միլիոն տոլար): Աւելի կամ նուազ ծանր վնասներ կրած են 1300 գիւղեր եւ 220 հազար բնակիչներ: Քշուած են 175 կամուրջներ, իսկ 250 ալ վնասուած: 3750 մղոն ճամբայ քանդուած է:

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ գտնուեցան Վինթիմիլէ – Փարիզ ճեպընթացի Ա. կարգին մէջ, երբ կառախումբը Փարիզի կը մօտենար: Ստուգուեցաւ որ երկուքն ալ արտասովոր մարդիկ են: Մէկը կը կոչուի Ռընէ Պէթլամինի, 43 տարեկան, միւսը՝ Ալիպէս, 35 տարեկան: Երկուքն ալ շրջուն բանջարավաճառ էին, բայց շատ լաւ հագուած: Ահագին քանակութեամբ թղթադրամ հանուեցաւ երկու դիակներու գրպաններէն: Քննութենէն կ'երեւայ որ երկուքը մէկ ճամբայ ելած են Միջերկրականի ա –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

25.— ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Թրակիոյ խնդրին մէջ Թուրքերը պարտութեան մատնելէ յետոյ, լորտ Քըրզըն անցաւ օրակարգի երկրորդ նիւթին — Նեղուցներու խնդիրը: Դիւրին էր այդ հարցին կարգադրութիւնն ալ: Մէկ կողմէն, անիկա վէճի առարկայ չէր կրնար ըլլալ, միւս կողմէ Յոյները կը տիրապետէին այդ ծովուն եւ իրենց դիրքը բաւական ուժեղ էր:

Նոյեմբեր 25—29 երեք նիստ յատկացուցին այդ հարցին որուն շուրջ անմիջապէս համաձայնութիւն մը գոյացնելու կարելիութիւնները աններեւ էին: Լորտ Քըրզըն դիտմամբ այդ նիւթը ընտրեց, որպէսզի բարձրացնէ Յունաստանի հեղինակութիւնը խորհրդաժողովին մէջ: Սակայն տխուր դէպք մը պատահեցաւ այդ օրերուն:

Կոստանդինի փախուստէն յետոյ, գնդապետ Փլասթիրաս, հոկտեմբերի յեղափոխութեան ղեկավարը, զինուորական կառավարութիւն մը հաստատած էր Աթէնքի մէջ: Նորընտիր կառավարութեան Լոզանի պատուիրակն էր նախորդ վարչապետ Վենիզէլոս: Ձերբակալուած էին Կոստանդինի ութ գլխաւոր կուսակիցները, որոնց մէջ կային նաեւ Կունարիս ու Պալթածին:

Լորտ Քըրզըն, որ տարակոյս ունէր ձերբակալուածներուն ազատ արձակման մասին, Աթէնքի բրիտանական դեսպանին միջոցաւ լուր ղրկեց Փլասթիրասին որ եթէ «անոնք մահապատժի դատապարտուէին, Անգլիան պիտի խզէ իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Յունաստանի հետ»:

Ու նոյեմբեր 28ի երեկոյեան լորտը սարսափով տեղեկացաւ թէ Յունաստանի նախկին վարչապետն ու արտաքին նախարարը գնդակահարուած էին նոյն առտուն: Անմիջապէս ետ կանչել տուաւ Անգլիոյ դեսպանը: Յետոյ խնդրեց Վենիզէլոսէն որպէսզի ներկայ չգտնուի յաջորդ առտուան նիստին եւ միջոցներ խորհեցաւ այդ սպանութեան ցաւալի տպաւորութիւնը չէզոքացնելու համար:

Այդ օրը Լոզան հասած էր Տոքթ. Նանսէնը՝ որ պաշտօն ունէր յոյն գաղթականներու հարցին(*) մասին քննութիւններ կատարելու: Անիկա լորտ Քըրզընի խնդրանքով, խորհրդաժողովին յաջորդ նիստին մէջ (նոյեմբեր 29) ներկայացուց փախստական Յոյներու խնդիրը: Նանսէնի տեղեկագիրը փրկարար ազդեցութիւն ըրաւ խորհրդաժողովին վրայ: Լորտ Քըրզըն զգաց որ մթնոլորտը փոխուած էր եւ կրնար անմիջապէս զբաղիլ Նեղուցներու հարցով:

Երկու կարեւոր դէպքեր եւս պատահեցան սակայն:

Դեկտեմբեր 3ին, «Սընտէյ էքսփրէս», Լոնտոնի կարեւոր թերթերէն մէկը, կը հրատարակէ Կունարիսի կողմէ լորտ Քըրզընին ուղղուած նամակի մը (15 փետրուար 1922ին) քանի մը հատուածները: Այդ գրութեան մէջ գնդակահար վարչապետը կը բացատրէր թէ Թուրքերը ռազմանիւթ կը ստանային Ֆրանսայէն, Իտալիայէն եւ Ռուսաստանէն ու «եթէ դաշնակիցները Յունաստանին չօգնէին, ահաւոր աղէտ մը պիտի պատահէր»:

Քանի մը օր վերջը, լորտ Պըրքընհէտ, Լորտերու ժողովին մէջ կ'արտասանէր հետեւեալ բառերը.—

«Այդ նամակը դժբախտաբար հաղորդուած չէ ո՛չ վարչապետին, ոչ ալ դահլիճին: Եթէ հաղորդուած ըլլար, դահլիճը նիստ գումարելով նկատի պիտի առնէր Յոյներուն հանդէպ մեր ունեցած պատասխանատուութեան ծանր խնդիրը եւ պիտի խորհէր յանձնառութիւններէն հրաժարելու միջոցներուն մասին»:

Ամբողջ երկու օր Լոնտոնի մամուլը խստօրէն քննադատեց արտաքին նախարարը: Քննութիւններ կատարուեցան արտաքին պաշտօնատան կողմէ եւ յայտնի եղաւ որ լորտ Պըրքընհէտ ժամանակին ստացած էր այդ նամակին պատճէնը եւ կարդացած էր անոր բովանդակութիւնը: Լորտերու ժողովին նախագահը ցաւ յայտնեց այդ սխալ ամբաստանութեան առթիւ ու վէճը փակուեցաւ: Սակայն Քըրզըն զգաց որ կարգ մը մարդիկ եւ մամուլը հակառակ էին իրեն:

Երկրորդ միջադէպը ստեղծեց Իտալիոյ ներկայացուցիչը՝ Կարոնին:

Լորտ Քըրզընի բառով «կրիայի» նմանող այդ ծերունին, որ Ճենովայի քաղաքապետ եւ Պոլսոյ դեսպան եղած էր, Նեղուցներու խնդիրը քննելու համար նշանակուած նիստէն մէկ ժամ առաջ տեսակցութիւն ունեցած էր լորտ Քըրզընի հետ եւ յայտնած էր որ եթէ Իտալիան «Թուրքիայէն անջատուելիք» հողերէն «հոգատարական» բաժին մը չստանայ, պիտի հեռանայ խորհրդաժողովէն:

Մեծն Բրիտանիոյ նախարարը կատղած դուրս ելաւ սրահէն եւ երբ դողդոջուն քայլերով նրբանցքը կը կտրէր, նուաղեցաւ: Կազդուրիչ բերին անմիջապէս ու քանի մը վայրկեան յետոյ Քըրզըն լուր ղրկեց Կարոնիին թէ «կրնար իր ուզածին պէս շարժիլ». Օրլանտօն ալ Փարիզի խորհրդաժողովէն հեռացած էր, բայց խորհրդաժողով շարունակած էր իր աշխատանքները: Երկու օր վերջը Մուսոլինի — Լոնտոնի ճամբուն վրայ — կանգ առաւ Լոզանի մէջ եւ լորտ եւ լէյտի Քըրզընի հետ ճաշի նստած ատեն, վէճը կարգադրեց. Իտալիա չպիտի «առնէր քալէր»:

Այդ ընդհատումներէն ետքն էր որ Քըրզըն ձեռք առաւ Նեղուցներու խնդիրը:

X

Այդ խնդիրը Իլիականէն չափ հին է, կ'ըսէ Նիքըլսըն:

1696 յուլիս 28ին Մեծն Պետրոս գրաւեց Ազովը եւ կարեւոր նաւահանգիստ մը հաստատեց Սեւ ծովու վրայ: Այդ օրէն սկսեալ իրարու բախեցան թրքական, բրիտանական եւ ռուսական շահերը Նեղուցներու գօտիին մէջ(**):

Թուրքիա որ տէրն էր երկու ափերուն, կրնար փակել՝ Միջերկրականը Սեւ ծովուն միացնող «նրբանցք»ը եւ արգիլել Ռուսաստանի յարաբերութիւնները արտաքին աշխարհին հետ: Սուլթանները կրնային այդ միջոցին դիմել ամէն անգամ որ վտանգուած զգային Պոլսոյ ապահովութիւնը: Աշխարհագրական տեսակէտէն անոնց դիրքը զօրաւոր էր եւ թէ ակար:

Անգլիան ու Արեւմուտքի միւս պետութիւնները այդ հարցով կը հետաքրքրուէին տնտեսական ու ռազմագիտական նկատումներով: Անոնք չէին հանդուրժեր որ Թուրքիան իր ուզած ատենը փակէ այդ ճամբան, որ կենսական նշանակութիւն ունէր Եւրոպայի առեւտրական յարաբերութիւններուն համար: Մասնաւորաբար Մեծն Բրիտանիան վտանգաւոր կը գտնէր որ Թուրքիան ազատ համարձակ շարժէր այդ կէտին վրայ, որ պաշտպանութեան եւ յարձակումի տեսակէտներէն որոշ առաւելութիւններ կը ներկայացնէր:

Եթէ Թուրքիան չէզոք մնար եւ բացարձակ իշխանութիւն ունենար Նեղուցներուն վրայ, անմիջական մտահոգ չկար բրիտանական կայսրութեան համար: Սակայն 1878ի ռուսեւթուրք պատերազմը կամ 1914ի Թուրքեւգերման զինակցութիւնը սորվեցուցած էին Անգլիոյ վարիչներուն թէ կարելի չէր շատ հաւատք ընծայել այդ հաւանականութեանց: Նեղուցները նաւային հզօր պետութեան մը ձեռքին մէջ՝ կրնային լրջօրէն վտանգել կայսրութեան հաղորդակցութեան ճամբաները:

Ռուսաստան, մինչեւ բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը կ'աշխատէր Բոսֆորը Եւրոպայէն փակել ու գրաւել Պոլիսն ու Նեղուցները: Եւ կամ, այդ ծրագիրը չյաջողելու պարագային, կը փորձէր իրաւունք ձեռք բերել ռազմական նաւատորմը Միջերկրականի ջուրերը տանելու՝ արգիլելով, միեւնոյն ժամանակ, օտար զրահաւորներու մուտքը Սեւ ծովու մէջ.

Հարցը այդ ձեւով կը ներկայանար մինչեւ 1920 թուականը: Բայց յեղափոխութենէն յետոյ Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը զգալի փոփոխութիւն կրեց:

Նախ եւ առաջ ռուսական պետութեան ծանրութեան կեդրոնը Լենինկրատէն, եւ նոյն իսկ Մոսկուայէն, տեղափոխուած էր երկրին հարաւարեւելեան շրջանները — Տօնէցի աւազանէն մինչեւ Բագուի նաւթահանքերը: Հին Ռուսաստանը անխոցելի էր, որովհետեւ իր ամէնէն կենսական օճախները ցրուած էին երկրին զանազան կողմերը: Իսկ նոր Ռուսիան այդ օճախները կեդրոնացուցած էր Սեւ ծովու ափերուն վրայ: Այնպէս որ անոր վարիչները, առեւտրական ճամբաներու ազատութիւնը անհրաժեշտ նկատելով հանդերձ, իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնը ըրած էին «ինքնապաշտպանութիւնը» եւ ոչ թէ «յարձակողականը»: Սեւ ծովէն դուրս ելլելու արտօնութիւն չէ որ կը փնտռէին անոնք այլեւս: Իրենց ամբողջ ճիգը կը թափէին որպէսզի ուրիշ պետութիւններ Սեւ ծով չմտնեն:

Երկրորդ, Սեւ ծովը եզերող միւս երկիրները անտեսապէս աստիճանաբար կը զօրանային եւ ձայն ունէին, անշուշտ, այդ հարցին կարգադրութեան մէջ:

Երրորդ — Թուրքիոյ մայրաքաղաքը Պոլսէն Էնկիւրի փոխադրուած էր:

Սեւրի դաշնագրով Մարմարան ամբողջութեամբ կը մնար Յունաստանի տիրապետութեան տակ, իսկ Դաշնակիցները կը ստանային Նեղուցներու հակակշռի իրաւունքը: Անիկա Անգլիոյ «առաւելագոյն ծրագիրն» էր:

Միւս կողմէ Ռուսերը 16 մարտ 1921ի ռուսեւթուրք դաշնագրով, կը պնդէին թէ Նեղուցներու եւ Տարտանէլը եզերող երկիրներուն վերաբերեալ խնդիր մըն էր:

Իսկ Թուրքիոյ տեսակէտը պարզուած էր Ազգային Ուխտին մէջ (յօդուած 4րդ).—

«Պոլիսը որ իսլամութեան խալիֆային Աթոռն է, Սուլթաններու մայրաքաղաքը եւ Օսմանեան կառավարութեան կեդրոնը, պիտի պաշտպանուի ամէն արտաքին վտանգի դէմ: Եթէ այս սկզբունքը յարգուի՝ Վոսփորը համաշխարհային վաճառականութեան առջեւ բանալու մասին մեր եւ շահակից կառավարութեանց կողմէ տրուած որ եւ է որոշում, ընդունելի է»:

Նեղուցներու յանձնաժողովին առաջին նիստը գումարուեցաւ երկուշաբթի, 4 դեկտեմբեր 1922 ժամը 11ին:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Փոքր Ասիոյ 1,600,000 Յոյներէն միայն 500,000 մնացած էին: 320 հազար հոգի ալ Արեւելեան Թրակիայէն փախած էին: Յոյն կառավարութիւնը բնակութիւն եւ սնունդ պիտի հայթայթէր, ուրեմն, մօտ մէկ միլիոն գաղթականներու: Միւս կողմէ 450,000 Թուրքեր կ'ապրէին Յունաստանի մէջ: Նանսէն առաջարկեց փոխանակութիւն կատարել: Քըրզըն հակամարդկային գտաւ այդ թելադրութիւնը եւ «ես չեմ խառնուիր» ըսաւ: Ծրագիրը գործադրուեցաւ յետագային:

(**) Ահաւասիկ կարգ մը կարեւոր թուականներ.— 1. Հիւնքեար Իսկէլէսիի դաշնագրով (1831) «Ռուսիան դուրս կրնար գալ բայց ոչ ոք կրնար ներս մտնել»: 2. Լոնտոնի դաշնագրով (1840) վաւերացուեցաւ «Օսմանեան տան հին օրէնքը — «ոչ մէկ մարտանաւ ներս կամ դուրս»: 3. Փարիզի դաշնագիրը (1856) իրաւունք չէր տար Ռուսաստանին զինեալ ուժ պահելու Սեւ ծովու վրայ: 4. Լոնտոնի դաշնագիրը (1871) ջնջեց այդ պայմանը. Ռուսիան նաւատորմ կրնար ունենալ, իսկ Թուրքիան կրնար Նեղուցները բանալ օտար պետութեանց առջեւ: 5. Պերլինի դաշնագիրը (13 յուլիս 1878) հաստատեց վերոյիշեալ պայմանը:

ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ ԵՒՍ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ

»»»..«««

Բարեկամ մը եւս կորսնցուց հայ ժողովուրդը — մէկը իր ազնիւ, վաղեմի եւ թանկագին բարեկամներէն, որոնց թիւը, աւա՜ղ, ամէն օր կը նուազի, ոչ միայն մեր քաղաքական իրականութեան աննպաստ բերումներով, այլ եւ ժամանակի անողոք ու անխափանելի մէկ օրէնքով, որուն անունն է մահ:

Այսպէս, մեզմէ կը բաժնուի նաեւ Տոքթ. Հըրպըրթ Էտըմս Կիպընս, որ ըստ ամերիկեան մամուլի տուած լուրին, մեռած է անցեալ ամսու եօթին Աւստրիոյ Կմունտընի քաղաքին մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան մը, 54 տարեկան իր համեմատաբար երիտասարդ հասակին:

Տոքթ. Կիպընս մէկն էր Ամերիկայի ամէնէն փայլուն հրապարակագիրներէն. մասնաւորապէս միջին եւ մերձաւոր արեւելքի քաղաքական խնդիրներու վերաբերմամբ անիկա կը նկատուէր հեղինակութիւն մը, գրեթէ անմրցելի: Այս խնդիրներու մասին անոր հրատարակած երկասիրութիւնները, չհաշուած օրաթերթերու եւ պարբերական մամուլի մէջ իր լոյս ընծայած հազարաւոր յօդուածները, կը հասնին թուով մօտաւորապէս 30 հատորի:

Տոքթ. Կիպընս յայտնի էր նաեւ իրրեւ պատմաբան, եւ իբրեւ այդպիսին դասախօսած էր մէկէ աւելի ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու մէջ:

Քաղաքական հրապարակագրի, պատմաբանի եւ ուսուցչապետի իր այս հանգամանքներով, անիկա կը վայելէր մեծ վարկ ոչ միայն ամերիկեան մտաւորական դասին մէջ, այլ եւ պետական պաշտօնական շրջանակներէն ներս ալ, անոր կարծիքները կ'արժանանային լուրջ նկատառութեան:

Այս բոլորէն յետոյ, եւ այս բոլորէն աւելի մեզի համար, Տոքթ. Հըրպըրթ Էտըմս Կիպընս բարեկամն էր հայ ժողովուրդին, բարեկամը մանաւանդ՝ անոր քաղաքական արդար պահանջներուն: Միսիոնարական մարդասիրական զգացումներէ չէր որ կը բխէր իր բարեկամութիւնը, հակառակ անոր որ ինքն ալ երբեմն եղեր էր միսիոնար: Ուրիշ սէր մը, սէր մը որ ծնունդ կ'առնէ մարդկային ամենավսեմ գաղափարէն, ազատութեան գաղափարէն, կապեր էր զինքը իր ազատութիւնը կորսնցուցած բայց այդ ազատութեան համար մաքառող հայ ժողովուրդին:

Իր մահուան առթիւ տեղական մամուլին մէջ լոյս տեսած կենսագրական ծանօթութիւններէն յայտնի կը դառնայ որ Տոքթ. Էտըմսի չփումը հայկական կեանքին հետ կը սկսի Կիլիկեան աղէտի օրերէն: Այդ թուականներուն անիկա եղեր է Ատանա, ուրկէ կը փութայ Տարսոն մասնաւոր պահակախումբով մը, շնորհիւ իր յանդուգն մէկ ելոյթին Ատանայի զինուորական կառավարիչին մօտ, եւ հոն կը փրկէ հարիւրաւոր Հայերու կեանքերը:

Բայց առաջին անգամը որ Տոքթ. Կիպընսի անունը հրապարակային կերպով եւ ամբողջէն օղակուեցաւ հայ ժողովուրդի անուան՝ 1916 թուականներն էր, երբ անիկա հատորով մը, որուն անունն է «Նորագոյն պատմութեան ամենասեւ էջը», ամերիկեան ժողովուրդին կը հրամցնէր հայկական կոտորածներու ահաւոր պատմութիւնը: Այս հատորը Ամերիկայի մէջ կատարեց գրեթէ այն դերը ինչ դեր որ կատարեց Ճէյմս Պրայսի Հայկական սարսափներ հատորը Անգլիոյ մէջ: Ամերիկեան հանրային եւ պաշտօնական կարծիքը ոտքի հանելու տեսակէտէն, ընդդէմ Թուրքերու հայահալած քաղաքականութեան, այս գրքոյկը ունեցաւ խոշոր նշանակութիւն:

Նորագոյն պատմութեան ամենասեւ էջը... որակումը ինքնին կ'արժէ ամբողջ հատոր մը:

Այնուհետեւ, ա՛լ կանգ չառաւ Տոքթ. Կիպընսի գրիչը յօգուտ հայ ժողովուրդին. բազմաթիւ թղթակցութիւններ եւրոպական զանազան քաղաքներէ ամերիկեան յայտնի օրաթերթերու, եւ նոյնքան բազմաթիւ յօդուածներ ամերիկեան պարբերական մամուլին եւ ի մասնաւորի Մահտեսեանի Նիւ Արմենիային մէջ, կազմեցին իր գրչի եւ մտքի տուրքը հայ ժողովուրդին քաղաքական բախտը տնօրինելու մեծ ու դժուարին աշխատանքին:

Մինչեւ 1926 թուականը ... երբ արդէն քաղաքական կամուրջներու տակէն շատ ջուրեր էին անցեր, երբ մեր օտար բարեկամներէն շատեր բակսեր էին երերալ, ինքը հայ ժողովուրդը սկսեր էր երերալ բացի իր կամք ու վճռականութիւն ունեցող մէկ հատուածէն, Տոքթ. Կիպընս, այն մարդը որ գրի էր առեր հայկական կոտորածներու պատմութիւնը, ժամանակը հասած նկատեց գրի առնելու նաեւ հայկական դիւցազնամարտի պատմութիւնը:

Լոզանի դաշնագիրը ամերիկեան Ծերակոյտին մէջ պարտութեան մատնելու պայքարին առթիւ Տոքթ. Կիպընս պատրաստեց փոքրիկ գրքոյկ մը որուն վերտառութիւնն է Հայերը համաշխարհային պատերազմին մէջ:

Փոքրիկ տետրակ մը արդարեւ, բայց որքա՜ն նիւթ կայ անոր մէջ, թուանշան եւ փաստ, որ հպարտութեամբ կ'ուռեցնէ ամէն մէկ ազգայնական ու ազատատենչ Հայու կուրծքը:

Դառն է մտածել որ օտարին համար պատրաստուած այս գրքոյկը պէտքն ունի կարդալու ամէնէն առաջ ինքը հայ մտաւորականութեան մէկ հատուածը, որ օտար ափերու վրայ նստած կ'ուզէ ուրանալ Հայոց աշխարհին մէջ թափուած արիւնը եւ կատարուած հերոսութիւնները:

Բոլոր անոնք որ կ'ուզեն ժխտել Վանը, Սարդարապատը, Ղարաքիլիսէն եւ Բաշ-Ապարանը, թող կարդան Ամերիկացիի մը կողմէ գրի առնուած այս տետրակը, եւ թերեւս կարմրին իրենց ամօթէն: Եւ պէտք է կարմրին, որովհետեւ կարդալէ յետոյ այդ փոքրիկ պատմութիւնը, ոչ միայն ու եւ է Հայ չի կրնար յանդգնիլ նսեմացնել հայկական նորագոյն Աւարայրի կատարած դերը դարերով կորսուած հայկական ազատութեան վերականգնման գործին մէջ, այլ եւ օտարը չի համարձակիր հերքելու այն բաժինը որ այդ նորագոյն հայկական Աւարայրը ունեցաւ ընդհանուր յաղթանակի նժարը դաշնակիցներու կողմը թեքելու անհամեմատ աւելի խոշոր գործին մէջ:

Հանգուցեալ Վահան Գարտաշեանի պատմածներէն կը յիշէ այս տողերը ստորագրողը թէ ինչպէս ծերակուտական Սուանսըն (այժմեան ամերիկեան ծովային նախարար), կարդալով այս գիրքը հոգեկան յուզումով մը յայտարարած է թէ ինք նոր է որ կը ճանչնայ հայ ժողովուրդը, այդքան զոհողութիւն, այդքան հերոսութիւն բուռ մը ժողովուրդի մը կողմէ հիացում միայն կրնայ պատճառել, ոչ թէ գթութիւն, հանդէպ այդ ժողովուրդին, եւ ատոր համար իսկ արժէ որ իրեն պէս ամէն ծերակուտական աշխատի պարտութեան մատնելու Լոզանի դաշնագիրը ամերիկեան Ծերակոյտին մէջ:

Այսպէս, հասարակ քաղաքացիէն մինչեւ պետական բարձրագոյն պաշտօնեայի հոգիին եւ միտքին մէջ՝ հայ ժողովուրդի հանդէպ նման այլափոխութիւն յառաջացնող օտար բարեկամ մըն է որ կը կորսնցնենք յանձին Տոքթ. Հըրպըրթ Էտըմս Կիպընսի. մէկը, որ ուրեմն, աւելի քան քառորդ դար հետեւեցաւ Հայոց կեանքին, եւ իր մտքի, գրչի եւ խօսքի վաստակէն բաժին հանեց նաեւ անոր. մէկը, որ միայն չվշտակցեցաւ մեզի մեր դժբախտութիւններուն համար, այլ եւ հիացումով նայեցաւ մեր ժողովուրդին եւ ուրիշներն ալ այդ զգացումով վարակեց, անոր կատարած հերոսական գործերուն համար. մէկը, որ մեր բարեկամը ըլլալէ զատ բարեկամը եղաւ նաեւ մեր քաղաքական դատին, որ աշխարհի ամէնէն արդար դատերէն մէկն է, եւ աշխատեցաւ անոր համար:

Ազգայնական ու ազատատենչ հայութիւնը ամէն տեղ պէտք է երկիւղածութեամբ խոնարհի այսօր Տոքթ. Հըրպըրթ Էտըմս Կիպընսի հեռաւոր եւ թարմ շիրմին վրայ:

ԵԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(Հայրենիք)

ՕՏԱՐ ԿԱՐԾԻՔ ՄԸ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

Պ. տը Տէն, նախկին հիւպատոս, ծագումով Ռուս, «Ֆիկարօ»յի մէջ կը խօսի թրքական թերթերուն մասին.—

Թուրք արդի լրագրութեան ծնունդը կը զուգադիպի լատինական այբուբենի ներմուծման, որ տեղի ունեցաւ 1 յունուար 1929ին:

Ուրիշ ազդակ մը եւս, որ մեծապէս նպաստեց թրքական մամուլին տալու իր արդի դիմագիծը, զտումն է լեզուին, որուն մէջ կը վխտային արաբական եւ պարսկական բառերը: Այժմ պատրաստութեան մէջ է Թուրքերէն լեզուի բառարան մը: Ուրիշ աշխատութեան մը մէջ կը փորձուի հաւաքել գիտական բոլոր տարազները: Վերջապէս, ներկայիս կը խմբագրուի Ֆրանսերէնէ Թուրքերէն բառարան մը:

Գաղափար մը տալու համար թէ ինչպէս լատինական այբուբենը կը դիւրացնէ աշխատանքը, կը բաւէ ըսել թէ, համեմատելով արաբական տառերուն հետ, C լատինական տառը կը փոխարինէ իր համազօրը աւելի քան 4 անգամ, Hը՝ 12, Sը՝ 12, Zը՝ 16:

Այսպէս, բովանդակ Թուրքիան վերածուեցաւ ընդարձակ դպրոցի մը, ուր Կազին, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, կը կատարէ իր երկրին ուսուցչապետի դերը:

Սակայն որովհետեւ դարերու աւանդութիւնը կարելի չէ արմատախիլ ընել հինգ տարուան մէջ, գլխու պտոյտ պատճառող անկում մը պատահեցաւ Թուրքերէն թերթերու սպառման գործին մէջ:

Անհրաժեշտ էր փոխել տպագրական բոլոր մեքենաները, այնպէս որ կառավարութիւնը պարտաւորուեցաւ դրամական նպաստ տալ երկրին գլխաւոր թերթերուն:

Արդի Թուրքիան երկրորդական երկիր մըն է, որ իր սահմաններուն մէջ, — բացի Պոլիսէն, դահազուրկ մայրաքաղաքէն,— ունի երկու քաղաք միայն որ կը ներկայացնեն քիչ թէ շատ կարեւորութիւն մը, ատոնք են՝ արդի մայրաքաղաքը, Էնկիւրի, եւ Իզմիր: Այնպէս որ թրքական մամուլին ճառագայթումը աննշան է գրեթէ:

Հեռագրական միակ գործակալութիւնը, որմէ կը ստանան իրենց լուրերը թրքական բոլոր թերթերը, կը կոչուի Անատոլու Աժանս կամ միայն «Ա. Ա.»: Այս գործակալութեան դրամագլուխն է 20,000 ոսկի, չնչին գումար մը:

Այս գործակալութիւնը, արտասահմանի մէջ, ունի միայն երկու ներկայացուցիչ իրական, — մէկը Փարիզ, միւսը Ժընեւի մէջ: Ունի նաեւ ուրիշ վեց թղթակիցներ, որոնք... ուսանողներ են եւ կ'աշխատին Եւրոպայի մեծ քաղաքներուն մէջ, իրենց ուսանողական աշխատանքներուն կարգին, չմոռնալով կապ հաստատել Անատոլուի հեռագրական գործակալութեան հետ: Երեքը կը գտնուին Գերմանիա, մէկը՝ Պուքրէշ, մէկը՝ Գահիրէ, մէկը՝ Մոսկուա:

Թուրքիոյ այս հեռագրական գործակալները կ'ուսանին իրաւաբանութիւն, բժշկութիւն, եւայլն, եւ վճարուած չեն թղթակցութիւն պահելու համար: Եթէ լուր կը հայթայթեն Անատոլուի հեռագրական գործակալութեան, պատճառն այն է որ այդ ձեւով ընկերային որոշ դիրք կ'ուզեն ապահովել իրենց եւ յետոյ, այդ հանգամանքով, երբեմն ձրի ճամբորդութիւն կը կատարեն երկրին մէջ:

Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը առանց վճարելու կ'օգտուի երկրին հեռագրական ցանցէն, այդ պատճառով Ազգ. Ժողովը տարեկան որոշ գումար մը կուտայ հեռագրական գործավարութեան:

Անատոլուի հեռագրական գործակալութեան տնօրէնը կը նշանակուի կառավարութեան կողմէ: Այս տնօրէնը որոշ ազատութիւններ ունի գործակալութեան կողմէ տրուած լուրերու պատասխանատուութեան մէջ: Դահլիճին կարծիքը առնելու պարտաւոր է միայն այն ատեն, երբ տրուած լուրը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ եւ կապ ունի երկրին արտաքին քաղաքականութեան հետ:

Պէտք է գիտնալ, սակայն, որ թրքական մամուլին մէջ կարեւոր տեղ մը չի գրաւեր արտաքին կեանքը: Էնկիւրիի քաղաքական միակ թերթը շաբաթը մէկ անգամ, կ'ամփոփէ կուտայ արտասահմանի կարեւոր իրադարձութիւնները: Այն Թուրքերը, որոնք կը հետաքրքրուին համաշխարհային քաղաքական կացութեամբ, — ատոնք շատ քիչ են թիւով,— արդէն օտար թերթ կը կարդան, ընդհանրապէս ֆրանսերէն թերթեր, որոնք [illegible] են եւ թէ կը հասնին՝ ֆրանսերէնը շատ տարածուած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ:

Մամուլի Տնօրէնութիւնը օրական զեկոյց կուտայ, Թուրքերէն եւ ֆրանսերէն, ինչպէս եւ մարզական եւ ելմտական զեկոյց մը:

Ֆրանսերէնը այնքան տարածուած է Թուրքիոյ մէջ, որ Պոլսոյ մէջ երեք թերթեր, իրենց Թուրքերէն օրինակներուն հետ, լոյս կը տեսնեն ֆրանսերէն:

Պոլիսը կամ Ըստանպուլը տակաւին կը մնայ թրքական մամուլին կեդրոնը: Այս քաղաքին մէջ, որ ունի [illegible] 700,000 բնակիչ, լոյս կը տեսնեն կարեւոր օրաթերթեր, — Ճիւմհուրիէթ, Ագշամ, Միլլիէթ, Վագըթ, Սոն Փոսթա: Առաջին երեք թերթերն են, որ միաժամանակ կը հրատարակեն ֆրանսերէն պատճէններ: Անկից զատ, այս քաղաքին մէջ կը հրատարակուին երկու թերթեր, միայն ֆրանսերէն լեզուով:

Մայրաքաղաքին մէջ, Էնկիւրի, լոյս կը տեսնէ միայն մէկ օրաթերթ, — «Հաքիմիյէթը Միլլիէ», որ շաբաթը մէկ անգամ կը հրատարակէ ֆրանսերէն օրինակ մըն ալ: Էնկիւրի ունի 70,000 բնակիչ: Իսկ իր օրաթերթը կը տպուի 4,000 օրինակ: Թուրքիոյ եւ արտասահմանի մէջ, բոլոր իրենց պետական պաշտօնատուները, նոյնիսկ արտասահման ղրկուած իրենց ուսանողները այս թերթը կը ստանան ձրի:

Օրական չի ծախուիր աւելի քան 500 օրինակ: Հակառակ Էնկիւրի-Պոլիս հեռաւորութեան (ճեպընթացով 14 ժամ), Պոլսոյ թերթերը մայրաքաղաքին մէջ աւելի կը ծախուին քան տեղական պաշտօնաթերթը:

Թրքական օրաթերթերը կը տպարուին օրական 8 — 15,000 օրինակ: Ֆրանսերէն պատճէնները՝ 3—5,000 օրինակ:

Թրքական թերթերու արտաքին ձեւը, մանաւանդ իրենց պատկերազարդումով, շատ կը նմանի ֆրանսական թերթերու ձեւին:

Հատավաճառ կը ծախուի 5 ղրշ. (քիչ մը աւելի 50 սանթիմէն):

Սպառումը անբաւական ըլլալով, ծանուցումներն ալ՝ շատ քիչ, թեր-

թերթերու վարիչները ստիպուած են մեծ խնայողութիւններ ընել իրենց պիւտճէին մէջ : Թէեւ յաճախ կառավարութիւնը կը ստիպուի նպաստով մը օգնել քանի մը կարեւոր թերթերուն :

Խմբագիրներուն նիւթական վիճակն ալ գէշ է : Գրեթէ կազմակերպութիւն չունին : Կայ միայն մէկ միութիւն օրագրողներու :

Այսուհանդերձ Թուրք կառավարութիւնը կորովի իր նկարագիրով կ'աշխատի զարմանել կացութիւնը : Մամուլի նոր օրէնքը, որ դեռ մշակման մէջ է, թերեւս կարենայ քիչ մը բարելաւել այդ կացութիւնը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ղարաքիլիսան

— o —

« Խորհրդային Հայաստան »ի մէջ կը կարդանք.—

Ղարաքիլիսան, համեմատելով Հայաստանի կարգ մը այլ քաղաքներու հետ, հարուստ է անտառներով, բայց դժբախտաբար քաղաքին հիւսիսային եւ հիւսիս-արեւելեան մասերը բոլորովին ծառազուրկ են եւ այդտեղ քաղաքին վրայ կախուած են մռայլ, լերկ, աւազոտ ժայռեր, որոնք խոժոռ տեսք մը կու տան Ղարաքիլիսայի ամբողջ բնութեան : Քաղաքին հարաւային մասին մէջ անտառները շատ հարուստ չեն :

Այս անտառներուն տնօրէնը զանազան, անտառային փորձակայանը կարգ մը հետազօտութիւններ եւ փորձեր կատարեց, ուսումնասիրելով անտառներուն բարեկարգումը, — մասնաւորաբար իբրեւ փառելափայտ գործածուող նշդարին աւելի արժէքաւոր ծառերով (սօճի, կաղնի, չագանակ, ընկոյզ) փոխարինելու, բացատները եւ սարալանջերը ծառազարդելու եղանակները :

Կատարուած փորձերը դրական արդիւնք տուին : Յաջողութեամբ աճեցան սօճին եւ միւս ծառերը : Աւելի լայն ծաւալ տալով այս ծառատնկութեան, կը յուսացուի փոխել ոչ միայն տեսարանը, այլ եւ կը բարելաւի քաղաքին կլիման, մօտենալով լաւագոյն բուժավայրերու կլիմային :

Փորձնական 4 հողամասերու մէջ անտառին վերականգնումը կ'ընթանայ իրապէս յաջող : Ընդամէնը տնկուած է 25 հեկտար բոլորովին ազատ հողամաս, 10 հեկտարին վրայ՝ միայն սօճի : Եւ սօճին շատ լաւ աճած է :

Մասնաւորաբար լաւ աճած է 1927ին տնկուած « Կոմունիստ երիտասարդներու սօճուտը », 3 հեկտար տարածութեամբ, որ կը գտնուի քաղաքին հարաւային մասին վրայ : Այստեղ ծառերը բարձրացած են մարդահասակ, եւ ամէն տարի, կոմունիստ երիտասարդներու խնամքին տակ, կ'աճին 50 սանթիմեթր աւելի : Քանի մը տարի վերջ, քաղաքին այդ ամայի մասը կը պճնուի սօճիի հիանալի պուրակով մը, ուր կրնան հանգստանալ Ղարաքիլիսայի աշխատաւորները :

Ամէնէն դժուար գործն է ծառ տնկել « Ղըլ » կոչուած ժեռուտ, աւազուտ, լերկ հողամասը : Անհրաժեշտ է նախ հող տալ ծառերուն, փոխան ժեռոտ եւ աւազուտ գետնին : Այնուհետեւ համբերատար մշակում :

Փորձակայանը անհրաժեշտ կը համարի սօճիով պատել «Թագաւորանիստ » սարին մօտ 25 հեկտար տարածութեամբ հիւսիս-արեւելեան լանջը, ինչպէս եւ մշակոյթի եւ հանգիստի համար 20 հեկտարնոց սօճիի պուրակ մը կազմել քաղաքին հարաւային մասին մէջ, « Վանաձոր » կիրճին մուտքին վրայ : Ծրագիր մը, որ մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ :

Այս աշխատանքները լրանալէ վերջ Ղարաքիլիսան կը դառնայ առաջնակարգ առողջապահական վայր մը :

ՀԱՅ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԻ ՄԸ ԳԻՐՔԸ

«Le Bâtiment» թերթին 20 սեպտ.ի թիւին մէջ կը կարդանք.— «Լոյս տեսաւ Պ. Յ. Տալեանի Ձեռնարկուին գրպանի տետրը (Carnet de l'Entrepreneur) անուն աշխատասիրութիւնը, Հանրային Շինութեանց ազգ. դաշնակցութեան նախագահ Պ. Լիւսիէն Լասալի յառաջաբանով.— 180 էջ հատոր մը գինը 35 ֆր. (Librairie Polytechnique Béranger, 15 Rue des Sts. Pères. Paris) :

Պ. Ժ. Տալեան, Շինութեանց վարիչին գրպանի տետրը անունով հաւաքածոն յաջողութեամբ հրատարակելէ յետոյ, զայն ճոխացուցած կ'ըլլայ իր այս նոր աշխատասիրութեամբ :

Խիստ համեղ ու յստակ եւ ճշգրիտ լեզուով, ան կու տայ մեզի ոչ միայն գործնական գիտելիքներ, այլ եւ կը յայտնէ շահեկան գաղափարներ ցոյց կու տայ միանգամայն անոնց լուծումը : Այս գիրքը, որուն դիմելու պէտքը պիտի ունենանք շարունակ, գտնելու համար պատասխանները այն գործնական խնդիրներուն, որ մեր մտքին առջեւ կը ներկայանան անդադար, պիտի ներկայացնէ մեզի միժամանակ, խորհրդածութեան արժանի շարք մը հարցեր, ի մասին ընդհ. կազմակերպութեան, տնտեսութեան, գործերու հետապնդումին, պայմանագրութեան, աշխատութեանց կիրարկման եւն. :

Շնորհիւ իր կատարելագործած միջոցներուն եւ նոր ըմբռնողութեան, նաեւ շնորհիւ իր բոլոր աշխատակիցներու արժէքին, մեր ճարտարարուեստը կոչուած է կատարելու հետզհետէ կարեւոր դեր մը.— Այս գիրքը կը ներկայացնէ ուրեմն նոր տարերք մը որ անվրէպ պիտի նպաստէ շինութեանց ղեկավարութեան զարգացման :

Ժան Տալեան, երբեմնի Յովհաննէս Ջամչեանը, որու երէց եղբայրը Համիտեան շրջանի զոհուածներու շարքին մէջ կը գտնուի, եղած է նախկին աշակերտ Փարիզի Հանրօգուտ շինութեանց վարժարանին, եղած է միանգամայն անոնցմէ որ ուսանողութեան համար Փարիզ հասնելէ վերջ, անգամ մըն ալ չեն խորհած Թուրքիա վերադառնալ :

ԱՐԱՄ ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կարենցիներու յարգանքի օրը

— o —

ՏԷՍԻՆ, 25 սեպտ. (Յառաջ).— Սեպտ. 23ին S.L.S.A.ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային հանդէս մը — յարգանքի օր մը — ի յիշատակ Բարձր Հայքի անմահ հերոսներուն, կազմակերպուած Բարձր Հայքի Հայրենակց. Միութեան մասնաճիւղին կողմէ : Ներկայ էր ընտրեալ բազմութիւն մը : Հանդէսը բացուեցաւ «Ձայն մը հնչեց» երգով, զոր նուագեց Պ. Գ. Տարաղեանը ջութակով :

Նախագահ Պ. Բ. Կիւլլէսեան ամփոփ կերպով բացատրեց հանդէսի նպատակը : Արտասանեցին փոքրիկները՝ Մ. Եափուճեան եւ Կ. Մանուկեան, Պ.Պ. Ա. Աւետիքեան, Մ. Գինոսեան, Օր. Օր. Լ. Փոստանեան եւ Քէշիշեան օրուան պատշաճ կտորներ : Մէջ ընդ մէջ կը նուագէր Պ. Գ. Տարաղեան : Օր. Թաթուլաճեանի «Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ» մեներգէն յետոյ, խօսք առաւ հայրենակից մը, որ խօսելով հայ ազատագրութեան համար զոհուած Բարձր Հայքի հերոսներու մասին, յիշեց մասնաւորապէս Արամ Արամեանի, Քեռիի, Գ. Փաստրմաճեանի (Արմէն Գարօ) եւ վերջերս Հարաւային Ամերիկայի մէջ մահացած Արամ Երկանեանի անունները մատնանշելով անոնց ռազմական կորովը եւ անընկճելի հերոսութիւնը : Ակնարկ մը նետելով օրուան հոգերուն վրայ, ձաղկեց այն բոլոր վարձկան հրապարակախօսները, որոնք մոռցած ազգային դատն ու հայ անկախութիւնը, դասակարգային պայքարի մասին կը ճառեն : (Առտուն նոյն սրահին մէջ Ամերիկայի կարմիր հնչակեաններէն ոմն Մ. Զագիկեան շարք մը ցնդաբանութիւններ դուրս տուած էր) :«Եռագոյնը եւ «Մեր հայրենիք»ը չեն պատճառը ներկայ երկպառակութեան, անոնք լոկ պատրուակներ են, որպէսզի անհամերաշխութիւնը յաւէտ երթայ եւ խորանայ եւ իրենք պղտոր ջուրին մէջ ձուկ որսան : Արթուն եւ զգոյշ, հայ ժողովուրդ» :

Վեհունի

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի մասին

Եւ ահա Հոկտեմբեր 1ին, ճիշդ օրը օրին, լոյս կը տեսնէ ՀԱՅ-ԲՈՅԺը, — օրը օրին, կանոնաւորաբար ամէն ամսու սկիզբը պիտի հրատարակուի եւ այսուհետեւ, ապահովուած ըլլալով նիւթապէս, շնորհիւ մեր բարեկամներու պրոփականտին :

Այսօր ՀԱՅ-ԲՈՅԺը ունի 513 բաժանորդ,— յաջողութիւն մըն է այս, այնպէս որ ես ինծի կ'աշխատիմ հասկնալ այդ յաջողութեան պատճառները :

Այդ յաջողութեան նպաստեց, ամէնէն առաջ, մեր օրաթերթը Յառաջ : Ան էր, որ քաջալերեց, ուժ տուաւ, մինչեւ որ իրականացաւ մեր ծրագիրը : Այնպէս որ կարելի է ըսել թէ ՀԱՅ-ԲՈՅԺը ամսօրեայ բժշկական-առողջապահական յաւելուած մը պիտի դառնայ Յառաջի, անոր կողքին, անոր ջերմութեամբ, անոր լեզուի յստակութեամբ եւ աշխատանքի անշահախնդրութեամբ լոյս տեսնելով պարբերաբար : Ես, ուրեմն, այս յաջողութիւնը եւս կ'ուզէի արձանագրել Յառաջի պատմութեան մէջ, որ այնքան հարուստ է հանրային օժանդակութեան իր ձեռնարկներով : Կը մնայ մաղթել, որ Յառաջ այս բժշկական-առողջապահական ամսօրեան յաջողցնելէ վերջ, օր մըն ալ լոյս ընծայէ իր գրական ամսօրեայ յաւելուածը, որ, եթէ իրեն սիրելի եւ հին ծրագիր մըն է, նոյնքան եւս երիտասարդութեան սպասած ու չգտած մէկ պահանջն է :

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի այսքան արագ ժողովրդականացումը եւ տարածումը տեսնելով, չեմ կրնար չմտածել այն համակրանքին մասին, զոր ցոյց տըւին ինծի իմ ընկերներս եւ բարեկամներս : Տասը տարիէ ի վեր կ'աշխատիմ մամուլի մէջ, բայց առաջին անգամն է որ դէմ յանդիման կուգամ աշխատանքիս արձագանգին : Առաջին անգամն է որ կը տեսնեմ համակրանքը անոնց որ հետեւեր են իմ ճիգերուս : Այդ համակրանքը կ'ուրախացնէ զիս, զօրով մը կը ստեղծէ եւ հրճուանք կը պատճառէ ինծի : Ուրեմն մամուլի մէջ կատարուած բոլոր ցեխարձակութեանց հակառակ, մենք ունինք բազմութիւն մը, որ գիտէ գնահատել ինչ որ կը խօսի իր լաւագոյն զգացումներուն : Բարի՛, բարի՛ ժողովուրդ, կը հրճուիմ տեսնելով խանդավառութիւնդ լաւ գործի մը առջեւ :

Երեւակայեցէ՛ք, զանազան երկիրներէ եւ քաղաքներէ անծանօթ բարեկամներ տասնով – քսանով բաժանորդներ գտեր էին եւ ղրկեր ինծի,— ոչ կը ճանչնամ զիրենք, ոչ ալ գրեր եմ իրենց : Փութկոտ են ըրեր, բաժանորդներ են գտեր, որպէսզի ցոյց տան իրենց զգացման հաւատքը ինծի :

Աւելի՛ն,— վերջերս ծանօթ գռեհիկ յարձակումը պատճառ դարձաւ, որ համակիրներ եւ անծանօթ բարեկամներ նոր նոր բաժանորդներ գտնեն իբրեւ «մեր պատասխանը գարշելի յարձակումներուն դէմ» : Պիտի պահեմ բոլոր այդ նամակները, իբրեւ թանկագին վկայութիւն մը ժողովրդային անխարդախ արտայայտութեան :

Այս համակրանքը կ'ապահովցնէ, որ մինչեւ Յունուար ՀԱՅ-ԲՈՅԺ պիտի ունենայ աւելի քան 1000 բաժանորդ : Եւ իմ ճիգս պիտի ըլլայ մէկ տարի վերջ դարձնել զայն ամէնէն շատ տարածուած պարբերականը :

Ծանօթ է ՀԱՅ-ԲՈՅԺի ծրագիրը Յառաջի ընթերցողներուն : Բժշկական-առողջապահական գիտելիքները ժողովրդականացնելու իր ճիգին հետ, ան պիտի պայքարի ամօթի բռնապետութեան տակ մեռնող զոհերու դատին համար, ցեղը փիզիքապէս եւ հոգեպէս թարշամեցնող պայմաններու դէմ : Մեծ է իր ծրագիրը : Իրականացնելու համար՝ կը պահանջուի լայնափոր պարբերական մը անշուշտ : Համեստ ծաւալով մը սկսանք, սակայն տարեկան հաւաքածոյովը պիտի կարենանք տալ բաւական նիւթ :

Բայց որպէսզի ցոյց տանք թէ գիտենք գնահատել համակրանքը, այս գրութեամբ կը յայտնեմ որ Յունուարէն սկսեալ ՀԱՅ-ԲՈՅԺ պիտի դառնայ պատկերազարդ,— հիւանդութեանց վերաբերեալ պատկերներ պիտի դրուին, աւելի կենդանի դարձնելով թերթը : Ու թերեւս մինչեւ Ապրիլ, մեծցնենք նաեւ թերթին ծաւալը եւ այս՝ առանց յաւելում մը ընելու բաժնեգինին վրայ :

Առաջին ձեռնարկս է այս, որուն կապուած եմ իբրեւ գործի մը, որ կը խօսի ինծի եւ որով պիտի ուզէի օր մը չափել իմ հանրային աշխատանքիս արժէքը : Ատոր համար ամէն բան աչք առած եմ տեւական դարձնելու նպատակով զայն, ու սիրելի եւ օգտակար ամէնքին :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

Մենք եւ անոնք...

« Ցուսաբեր » կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 սեպտ.).

— « Անխորտակելի ոյժ չէ Դաշնակցութիւնը, կարելի է եւ զա՛յն պարտութեան մատնել :

Սակայն աւելի մոլեգին եւ աւելի անձնուէր հայրենասիրութեամբ :

Աւելի վսեմ եւ աւելի բարձր բարոյականով :

Աւելի ջինջ եւ աւելի անձնիւթական անշահախնդրութեամբ :

Եթէ կատարուի այս հրաշքը, եթէ ստեղծուի իր դաւանանքով, բարքերով եւ անձնուիրութեամբ Դաշնակցութենէն աւելի անբիծ, անկէ աւելի կորովի, աւելի հզօր ու կախարդիչ ոյժ մը — ճշմարիտ մեծագործութիւն Հայոց բովանդակ պատմութեան մէջ —, ապա ինքնին կը փոշիանայ ու կ'անհետի Դաշնակցութիւնը, հայ կեանքի վերջին յիսնամեակի այս տիրական բազուկը :

Մրցակցութիւնն է, իր բիւր եւ այլազան ձեւերու մէջ, մղիչ ազդակը մարդկային բովանդակ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ : Այս մրցակցութիւնը գերազանցապէս անձնիւթական բնոյթ կը կրէ հոն, ուր մրցորդ կողմերը կոչուած են իրենց ոյժերը ծառայութեան բերելու հանրային իտէալի մը : Դաշնակցութեան հետ կարելի է մրցիլ միայն այս գետնի վրայ, միայն բարոյական արժէքներով. զի ցեղը ունկնդիր է առաւելաբար այս լարին. պայմանաւ, որ այդ լարով նուագեն ոչ թէ վարձու գրչով, այլ անձնուէր բազուկով :

Թշուառականը միայն — հոգեպէս, բարոյապէս ու մտաւորապէս — կրնայ յուսալ, թէ վարձու գնդակով, պոռնիկ քարոզչութեամբ ու ոսկի նետելով կարելի է Դաշնակցութիւն քայքայել : Ճիշդ հակառակը. պայքարի այս զէնքերը աւելի՛ կը զտեն Դաշնակցութիւնը, աւելի՛ կը բիւրեղացնեն զայն, եւ, հետեւաբար, աւելի՛ հզօր ու անպարտելի, ներքնապէս աւելի ամուր կը դարձնեն հանրային այս ոյժը : Որովհետեւ մագնիսի ձգողականութեամբ այս զէնքերը մեզմէ դէպի իրենց կը քաշեն վերջին վախկոտները, վարձկաններն ու բարոյապէս այլասերածները, որոնք թիւրիմացաբար եկած եւ այս կամ այն անկայունութեամբ առժամաբար տեղ գտած են Դաշնակցութեան յարկին տակ : Չկայ չարիք առանց բարիքի : Մեր շուրջ ծաւալած անսուրբ պայքարը այն բարիքն ունեցաւ, որ ոսկին մեզմէ քաշեց ու տարաւ քանի մը վարձկան գրչակներ (իբրեւ խմբագիր հակադաշնակցական թերթուկներու համար), ու քանի մը վարձկան սրիկաներ (իբրեւ ուսուցի՛չ ու տնօրէ՛ն պլոքնիկական վարժոցներու համար) :

Այս եղաւ մեր միակ «պարտութի-ն»ը եւ այս եղաւ հակառակորդին միակ «յաղթանակ»ը :

Սակայն այս «պարտութեան» զուգահեռ մենք ունեցանք նաեւ յաղթանակներ :

Մեր շուրջ ոտքի ելած պիղծ ու պոռնիկ ուժին հրէշային կերպարանքը տեսնելով՝ ընտիրները շարան առ շարան եկան ու տեղաւորուեցան Դաշնակցութեան նուիրական յարկին տակ : Միայն Հիւս. Ամերիկայի մէջ *կրկնապատկուեցաւ* մեր կազմը ու *եռապատկուեցաւ* մեր կուսակցական հասոյթը. շուրջ 1,500 հոգի աւելցաւ Հ. Կ. խաչի վրայ, եւ Ցեղակրօններու ամբողջ բանակ մը, աւելի քան 1500 հոգի, եկաւ ու խմբուեցաւ Դաշնակցութեան վիրաւոր ու արիւնոտ դրօշին շուրջ :

Ու ցեղային այս բարոյական ուժի նոյն անհեղ արձագանգը ամէն տեղ, գաղթաշխարհի բովանդակ տարածքին, Մարսիլիայէն մինչեւ Սոֆիա ու Սելանիկ, եւ Պէյրութէն մինչեւ Հալէպ եւ Իրաք :

Մենք փոշիացած պիտի ըլլայինք, եթէ մեր դէմ ծառացած Պղծութիւնը մեզմէ աւելի գաղափարապաշտ, բարոյապէս մեզմէ աւելի բարձր եւ մեզմէ աւելի անձնուէր ու հայրենասէր ըլլար :

Եւ որովհետեւ Դաշնակցութեան ոտքերուն փոշին իսկ չէ այս Տիղմը, ուստի եւ անոր ոտքերուն տակ իսկ պիտի տրորուի ու փոշիանայ ան, ընդ միշտ եւ վերջնապէս » :

ՅԱՌԱՋԻ ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ

Այժմ ալ ծփուն պալատներով կը մրցին

Չորեքշաբթի օր Քլայտի մէջ (Կլասկօ) աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ ծովը իջեցուցին աշխարհի ամենամեծ շոգենաւը : Ներկայ էր 250 հազար հոգինոց բազմութիւն մը, Անգլիոյ բոլոր մասերէն : Մկրտութիւնը կատարեց թագուհին, կոչելով «Քուին Մէրի» («Թագուհի Մարի») : Հազարաւոր անուններ առաջարկուած էին եւ մինչեւ վերջը մարդ չէր գիտեր թէ որն է ընտրուած : Տարիներէ ի վեր պատրաստութիւններ կը տեսնուէին : Լոնտոնէն Կլասկօ կառախումբերը եռապատկուած էին, այցելուները փոխադրելու համար :

Այս հսկայ շոգենաւը ունի 305 մեթր երկայնութիւն : Ամենալայն մասը կը հաշուէն 35 մեթր : Եղած վիճակին մէջ տարողութիւնն է 45,000, բայց երբ կազմ եւ պատրաստ ըլլայ եւ ճամբորդ առնէ, պիտի ունենայ 74 հազար, նոյնիսկ 80,000 թօն տարողութիւն : Կրնայ առնել 4000 ճամբորդ եւ օժտուած է արդիական բոլոր յարմարութիւններով : Միջին արագութիւնն է 30 հանգոյց : Պիտի կրնայ Անգլիայէն - Նիւ Եորք երթալ չորս օրէն : Երբ ամբողջովին աւարտի, արժած պիտի ըլլայ 6 — 7 միլիոն անգլիական ոսկի, որուն կէսը կառավարութիւնը ճարած է : Կը կարծուի թէ առաջին ճամբորդութիւնը պիտի կրնայ կատարել 18 ամիսէն :

«Քուին Մէրի » պիտի նմանի, երբ աւարտի ֆրանսական մեծ շոգենաւը, «Նորմանտի », որ ծփուն պալատ մը պիտի ըլլայ, բառին ամենալայն առումով : Աւելի պակաս ճամբորդ պիտի առնէ — 2500 հոգի — բայց պիտի ունենայ թատերական փողոց մը, թատրոն մը՝ 400 ճամբորդներու համար, ճաշարան մը՝ 86 մեթր երկայնութեամբ, մատուռ մը՝ 700 հաւատացեալներու համար, որջ մը՝ շուներու համար եւ ... «Փլաժ » մը :

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՃԻՆՃ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (9)

ՔԱՆԱՑ ԼԵՌ— (ՏԱՐՕՆԻ ՇՐՋԱՆ)

Ուսօն թեւս բռնած կը քաշէ բակ, ուր Զօզան աթոռ մը կու տայ նստելու, իսկ ես իբրեւ որսի առջեւ կարեցէ, կայնած կը մնամ դէմ դիմաց : Մայրիկիս ու պզտիկիս կրած տառապանքն ու կսկիծը այլ եւս սիրտ չէին ձգած կեանքիս փրկութեան մասին մտածելու : Կը սպասեմ որ Ուսօն խօսակցութեան ծայրը քակէ : Գիտեմ իմ անոր հասցուցած հարուածները պաշտօնիս բերումով, յուզումէս կը դողամ, բայց ոչ թէ կը վախնամ, ա՛լ ինչ վախ չունիմ, ապրելու բնազդը մեռաւ իմ մէջս, երբ կը նայիմ ջարդուած մայրիկիս, ու գլուխն ի վար կախուած, քթէն բերնէն ջուր վազող պզտիկիս, լաւ է որ մեռնիմ :

Ուսօն սկսաւ Հիւրիէթէն եւ հարցուց.

— Կը յիշե՞ս որ տարիներու ընթացքին Ուսոյի ձիերը ազատ էին իրենց հանդիպած խոտերն ու ցանքերը արածելու :

— Այո, կը յիշեմ :

— Կը յիշե՞ս որ Հիւրիէթին քու բողոքիդ պատճառով կապանքի տակ դրուեցան ձիերս նոյնպէս եւ միւս անասուններս :

— Այո, կը յիշեմ :

— Կը յիշե՞ս որ գիւղացիները կ'ըմբոստացնէիր որ ինծի «զուպարա» չզան, խոտերն ու ցորենները դաշտին մէջ կը փճանային : (Զուպարա՝ ձրի աշխատանք) :

— Այո, կը յիշեմ :

— Կը յիշե՞ս որ գիշեր ցորեկ գիւղ ինկած բանի գիւղացիներուն զէնք առնել կու տայիր, փէտայիներուդ կոնակով, ո՞ւր են այդ փէտայիներդ, որ ձեր փրկութեան չեն գար եւ դուք խոտի նման կը հնձուիք : Այսօր Աստուծոյ դատաստանը քեզ ղրկած է իմ ճանկերուս մէջ, որպէսզի քաղես քու տարիներու ցանածներդ եւ վարձատրուիս Ուսոյի կողմէ :

— Լաւ, Ուսօ, ըսածներդ հասկցայ եւ կը փութամ պատասխանել, բայց դուն ալ լսէ պաղարիւնով ինչպէս ես :

— Ես Հիւրիէթին քու ձիերդ կապանքի տակ առնել տուած եմ, պաշտօնիս բերումով : Եթէ այդպիսով քու ախորժակդ վշտացած է, անդին հազարներու արդար շահը պաշտպանուած է, իրաւունքներ որ ոտքի կոխան են եղած դարեր շարունակ : Եթէ գիւղացիներն ալ ձրիաբար քու խոտդ ու ցորենը քաղելու չէին գար, ինչպէս տարիներ ու դարեր, այդ ալ ազատութեան շնորհիւ էր : Իսկ եթէ փէտայիներուս կոնակով գիւղացիներուն բանի զէնք առնել տալու կը ստիպուէի, ո՞ւր մնացին այդ զէնքերը որ չգործածուեցան ձեր դէմ : Մոռցա՞ր այն փէտայի «Գէորգէ կնիկ», երբ 20 դեղին ոսկի զրնկ զրնկ կարմիր թաշկինակի վրայ կը համրէիր, երբ նուէր առաջին տեսութեանդ : Մոռցա՞ր նաեւ որ բոլորդ նայելով, Պըըկցի Մանուկը քովդ կանչելով կը պարտադրէիր որ, երբ Գէորգ մեր սահմանը մտնէր, Ուսոյի ոչխարներ պատրաստ են, կրնաս առնել պէտք եղածի չափ, բայց կը զգուշացնէիր որ Խրդին եւ Ահմէտ աղաներ չիմանային : Եթէ փէտայիները քեզ կը մղէին այդ զոհողութիւնն ընելու, ոչ մեղք էր եւ ոչ ալ յանցանք, երբ ես ալ անոնց ուժով գիւղացիներուն զէնք առնել կը պարտադրէի : Իսկ դուն, Խաթէ Ուսէֆ, քեզի ի՞նչ ցաւ ցաւ հասցուցած եմ, ըսէ տեսնեմ, քանի որ ես մեռնելու դատապարտուած եմ :

— Ես, եթէ այս տունը մտած չըլլայիր, ու Ֆարոյի անունը մէջտեղ եղած չըլլար, քեզ բզիկ բզիկ ընելով, քու արիւնդ ալ պիտի խմէի եւ յոյս ունիմ որ այդպէս պիտի ըլլայ : Պէտք է գիտնաս որ Ֆարօն մեր հօրեղբօր տղան է, մեր ազգի եւ մեր արիւնը կը կրէ : Սիրով քեզ մեր ձեռքը պիտի յանձնէ, ինչպէս որ Ուսօն իրեն յանձնեց Հլղաթի Սեթօն :

— Լաւ, քեզի ի՞նչ ըրած եմ, այն ըսէ :

— Ինծի շատ բան ըրած ես. երբ ձեր Վարդան փաշան (Վարդան Տէր Սարգիսեան, որ օսմ. սահմանադրութեան իբրեւ յայտնի յեղափոխական երկիր դարձաւ Կովկասէն, մեր գիւղացի), գիւղ դարձաւ մեզ նման հող ջուր չունեցող 7 տուոր Քիւրտերուն պարտադրեց գիւղէն հեռանալ, սակայն աղաչեցինք, պաղատեցանք եւ մեծ կաշառքով միայն ձգեց որ գիւղ մնանք, իւրաքանչիւր Քիւրտի ոչխարի գլուխ 2 ղրշ. իսկ տաւարներուն՝ 5 ղրշ. տարեկան տուրք մը սահմանեց : Օգնականներէն մէկն ալ դուն էիր : Եւ հնազանդելով Փարոնի հրամանին, շարունակեցինք այդ տուրքը տալ եւ մնալ գիւղ : Եւ մեր դրամով էր որ տարիներ շարունակ ձեր դպրոցը կը կառավարուէր : Իսկ ուրիշ հրաման մը՝ դարձեալ Վարդան փաշայէն.— Քիւրտերուն արգիլուած է զէնքով գիւղի մէջ ելլել, իսկ ինքը տասնոց ատրճանակով կը պտտէր : Կը յիշե՞ս այն օրը երբ Ցարօ Մուշէն ծեծեց իմ հօրս, որովհետեւ քանի մը ոչխարներ խոտհունձին մէջ ինկած էին : Հօրս օգնութեան հասնելու համար, երբ զէնքս առած դուրս եկայ, դուն զէնքս ուժէս վար առիր, եւ տարիր յանձնեցիր Վարդանին : Այս բոլորը բաւական են որ ես իմ դատաստանս քու հետ վարեմ այնպէս, ինչպէս Ֆարօն վարեց Հլղաթի Սեթոյի դատը :

— Դուն երբ Ալվառինջ մտար մինակ մէկ փայտ կար ձեռքդ ու եղար գառնարած : Այդ ի՞նչ հրաշք էր, որ կարճ միջոցի մէջ դարձար ոչխարի, արջառի տէր : Այդ խաթիկատան էր որ քեզի տուաւ : Իսկ այն ալ Հիւրիէթն էր, (չեղած ըլլար) որ Վարդանով քեզմէ ետ առնել կ'ուզէր ահա այդ ամէնը :

Իսկ ի՞նչ է սա Հլղաթի Սեթոյի պատմութիւնը, կրնա՞ս ինծի ըսել :

— Հլղաթի Սեթօն 30 ոսկի առի զէնք ազատելու համար, ինչպէս Ֆարօն երէկ քեզմէ առաւ, հինգ օր պահեցի, միւս օրը Ֆարոյին աչքով ըրի եւ գնաց տունը, բռնեց անոր թեւէն, տարաւ Ճաճոկի տան ետեւ եւ սպաննեց : Վաղն ալ կարգը քուկդ է, Ֆարօն քեզ ալ ինծի կը յանձնէ ու ես ալ քեզ կը տանիմ հոն, մի վախնար, քու հօրեղբօր քովդ, եւ հոն կը սպաննեմ, այնպէս որ մօտ ըլլաք իրարու :

— Լաւ ըրած ես, Սեթօն 30 ոսկիով զէնք մը պէտք է գնէր, եւ փոխանակ 30 ոսկիի, փամփուշտ մը բաժին հանէր քեզի...

Ցանկարծ նստած տեղէն ցատկելով ապտակ մը զարկաւ երեսիս, ու ձեռքը տարաւ դաշոյնին : Մայրս ու Բերսօն դուրս նետուեցան, լաց ու վայնասուն եւ Ուսօն կաշկանդեցին :

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

(Շար.)

փերէն: Պէթլամինի սպաննուած էր քնացած պահուն: Կ՚ենթադրուի թէ Ալիպէռ իր ընկերը սպաննելէ յետոյ անձնասպան եղած է: Այս մարդը երկար ատենէ ի վեր կը փնտռուէր 10 տարի առաջ գործուած ոճիրի մը համար:

ԳՆԴ. ԼԻՆՏՊԷՐԿ բոլորովին ծպտուելով եւ անճանաչելի դառնալով, հարցաքննեց Գերմանացի ամբաստանեալը, Հաուփթման, որ ձերբակալուած է իբրեւ առեւանգիչը իր զաւկին: Այս հարցաքննութենէն յետոյ, ամբաստանեալը առժամապէս ազատ արձակուեցաւ 100,000 տոլար երաշխաւորութեամբ, թէեւ բոլորն ալ համոզուած են թէ եթէ ոչ առեւանգիչներէն, գոնէ փրկանքի միջնորդներէն մէկն է:

ՔՍԱՆ ԲՈՐՈՏ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ գտնուեցան Ռումանիոյ Գարաօրման գիւղին մէջ, Դանուբի վրայ, որ ձկնորսական կեդրոն մըն է: Այս բոռոտներուն մէջ ձկնորսներ ալ կային, այնպէս որ ժողովուրդը խուճապի մատնուած է:

Հ. Յ. Դ.

ԻԹԱԼԻԻ ՄԻԱՑԵԱԼ խումբերու ընկերական ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelins:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին քաշանիսովրական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

ՍԷՆ ԹՈՒԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՃԱՄՊԱԶ (դաշնակ), Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ընկ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), ՏԻԿԻՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1, Bld. du Nord, 1, le Raincy (S. & O)

Վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին:

Ցերեկօթ աշակերտուհիներուն թիւը լրացած է, կ՚ընդունուին միայն թոշակաւոր աշակերտուհիներ դիւրամատչելի պայմաններով:

Վարժարանը կ՚ապահովէ իր աշակերտուհիներուն առողջ դաստիարակութիւն: Խնամով կ՚աւանդուին ուսման բոլոր ճիւղերը, ֆրանսացի եւ հայ մասնագէտ ուսուցիչներու կողմէ: Հոգ կը տարուի հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն:

Մասնաւոր ուշադրութիւն կ՚ընծայուի ձեռարուեստի եւ ձեռագործի ճիւղերուն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ կիրակի կէսօրներէ առաջ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Անկէնի Լճին դիմացը A la Cascade du Lacի գեղեցիկ սրահին մէջ

97 Grand'Rue. Enghien - les - Bains.

կը խօսի Բժիշկ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք:

Կառ. տիւ Նորէն շոգեկառքը կը մեկնի 2.25ին, 2.35ին եւ 2.42ին:

ԱԹԼԷԹԻՔ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

կազմակերպուած ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՅՈՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԹԼԷԹԻՓ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Րիւ տ՚Արքէօյի Վարդապետներու «Բաթրօնաժ» դաշտին վրայ:

Վազք, ֆութպոլ, հեծելանիւի եւյլն. մրցումներ:

Կը հրաւիրուին Պանեէօ-Քաշանի հայ հասարակութիւնը:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

«ՆՈՐՔ»Ը (Մարսէյլ) ընդդէմ «ԵՐԵՒԱՆ»ի (Վիէն):

կազմակերպուած՝ Վիէնի «Երեւան» Մարզական Միութեան կողմէ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Արծիւ» խումբի դաշտին վրայ:

Կը հրաւիրուի Վիէնի մարզասէր հասարակութիւնը:

Տէր եւ Տիկին Վարդան Սարգիսեան (Պրիւսէլ), Այրի Տիկ. Աշնեան եւ զաւակները (Քոլոմպ), Այրի Տիկ. Երկանեան (Փարիզ), քոյր եւ եղբայր Ավնեան (Սանուա), Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան եւ զաւակները (Իսի - լէ- Մուլինօ), խորին ցաւով կը յայտնեն՝

ՏԻՕՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի (ԺԱՄԱԳՈՐԾ)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ հինգշաբթի առտու ժամը 5ին: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, բնակարանէն (1 ռիւ տը Փլէյէլ, Փարիզ), Թէիէի գերեզմանատունը:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ ՓԱՐԻԶ, ՖԼՈՐԻԱՅԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին

1,— վիճաբանութիւն: 2.— Հաճելի ժամանց (անակնկալ, զուարճութիւններ, սպասարկութիւն պտուղի եւ օշարակի):

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ փափաքողներ:

Մուտք՝ 2.50 ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Ingenieurs Civilsի ընդարձակ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche **Métro: Trinité**

Գեղարուեստական նոխ բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն:

Կը ներկայացուի ԹԻՒ ՀԻՆԳ ԽԵԼԱԳԱՐԸ (quickes)

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերին: Կը նուագէ Փարիզի հռչակաւոր PIZAROի նուագախումբը Orchestre ARGENTINE

Պարի սիրահարներուն աչքը լոյս:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ:

Բոլոր տոմսերը թոմպոլայի իրաւունք ունին:

Տոմսերու գիներ՝ այրերու 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50:

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ի ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆԸ:

Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս 4, 9, B, AJ, AF, CN)5, CE)26:

ԹԱՏԵՐԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԹՈՔԱԹՑԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

ՔՐԷՄԼԷՆ - ՊԻՍԷԹՐԸ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ,

13, Rue Pierre Curie à Kremlin-Bicètre

Արտասանութիւն, երգ, արեւելեան ու եւրոպական պարեր եւ ծրի պարգեւաբաշխութիւն:

Կը ներկայացուին՝ **«ՀԷՔԵԱԹ»Ը** եւ **ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՌԸՄԲԱԼ Է**

Կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ, Պ.Պ. ԲԱՐԻԼՈՅՍԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, ՄԵԼԻՔԵԱՆ եւլն.

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Կը նուագէ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:

Տոմսերու գիներ՝ 10, 5 եւ անգործներու համար 3 ֆրանք:

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը

46, Rue Thiers, Billancourt, Métro: St. Cloud կամ Marcel Sembat

Խանութը կրնայ ուրիշ գործի ալ յարմարիլ: Տարեկան վարձք 2500 ֆրանք, առանց շարժի: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Պ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի:

Մեծ նուագահանդէս

Կազմակերպուած GREGOR et ses GREGORIENSներու կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Theâtre CAPITOLEի մէջ

Իսկ կիրակի 30 Սեպտ. ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ժամը 3էն մինչեւ 7ը եւ իրիկուան 9էն մինչեւ ժ.ը 1 Au Parc des Sports Picine Municipaleի սրահին մէջ

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ:

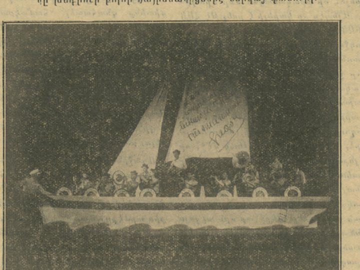

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մէթրը 2 - 5 ֆրանք:

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ: Ամսական 50 Ֆր. վճարում:

Ջրի այցելութիւն եւ գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40-37**

ՎԶՆՈՑ (քաշ - քոլ), ՓՈՒԼ - ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

CACHE - COLS EN LAINE, PULL - OVER, GILETS ET GANTS DE LAINEի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis. Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ Gutemberg 57-57

Միշտ տրամադրելի է ընտիր մթերք մը՝ անմրցելի գիներով:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաքանքի եւ մարշան փաքէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS **Tél, Archives 05 - 93**

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ*)*.

ԽՈՀԱՐԱՐ ԿՈՒԶՈՒԻ

Մօտակայ գաւառէ մը կ՚ուզուի 30 - 45 տարեկան փորձառու եւ վարպետ խոհարար մը որ գիտնայ պատրաստել արեւելեան ամէն տեսակ կերակուրներ, խմորեղէններ եւ անուշեղէններ: Ձեռնտու պայմաններ: Դիմել ստիպողաբար «ՅԱՌԱՋ»ի վարչութեան:

Կ՚ուզուի Ափիէսօր

Փարիզէն 100 քիլոմեդր հեռու քաղաքի մը մէջ հաստատուած ծանօթ դերձակատունէ մը կ՚ուզուի լաւ ափիէսօր (appiéceur) մը որ կրնայ կարել 200 կտոր մէկ տարուան մէջ:

Կը պահանջուի շատ լաւ յանձնարարականներ իր աշխատած տեղերէն: Մանրամասնութեանց համար դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Ռահվիրլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, եկեղեցւոյ Օծման երրորդ տարեդարձին առթիւ, հրաւիրած է Վիճակիս բարեխնամ Առաջն. Վսամշապուհ եպիսկ. Բիպարեանը՝ պատարագելու, որ յաւարտ Պատարագի պիտի օրհնէ աւանդական Մատաղը:

Ձայս ի գիտութիւն ծանուցանելով Փարիզի եւ Շրջակայից բարեպաշտ հասութեան, այցելուներէն կը խնդրուի նկատի առնել հետեւեալ ժամանակացոյցը: Կար տիւ Նորէն առնել կրկաթուղի 8.49, 9.51, 10.22 կամ 10.51 եւ իջնել Վիլիէ լը Պէլ կայարանը: (կնիք)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 32, Ավընիւ Կօպըլէնի սրճարանը, մէթրօ Կօպըլէն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Վարչութիւն

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.45ին (1 Cours Lafayette, Café de la Gareի նախկին նախահը):

Անդամներէն կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ ժողովատեղին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Տարիքոտ, բարձրահասակ, նիհարակազմ, Տիկին Րիկըրէյթըրին շատ կը նմանի... ընդհանրապէս սեւ կը հագնի... անցեալ գիշեր տեսայ... եթէ հոս ըլլար յաճախ կը հանդիպիս իրեն, մինչեւ ուշ ատեն հոն է... շիտակը ըսելով, միայն գիշերները երեւան կ՚ելլէ, ցերեկ ատեն չես կրնար տեսնել զինքը...

— Անունը գիտե՞ս...

— Ոչ, Լոնտոն ենք... քանի տարի մէկու մը դրացի կրնաս ըլլալ, առանց անոր անունը եւ գործը իմանալու. ոչ, անունը չեմ գիտեր, բայց ինչպէս ըսի, գործը անորն է, իսկ Տիկ. Րիկըրէյթըրը խանութը կը վարէ...

— Տիկին Րիկըրէյթըր բասծդ առանձի՞ն կ՚ապրի...

— Առանձին՝ իր երկու կատուներուն եւ անոնց ձագերուն հետ... ինքն իր գլխուն կնիկ մըն է, ինչպէս ըսի... Ճէնիսըն պատասխան չտուաւ:

— Զարմանալի է որ այսպէս յանկարծ գացեր է եւ խանութն ալ մարդ չէ ձգեր, չարունակեց խանութպանը. բայց, ո՞վ ձգէր, մարդ մարդասանք չունի... յաճախորդներն ալ իրար չեն ստեր... մէկ, երկու հատ՝ ատենը մէյ մը...

Ճէնիսըն կը մտածէր: Տարակոյս չունէր հիմա որ Ալֆրէտ Ճէքինը այդ խանութը հանդիպած էր: Թերեւս երբ բժիշկին կը սպասէր, պատուհանէն ներս նայեցաւ՝ հետաքրքրուած եւ այնտեղ տեսաւ մէկը զոր կը ճանչնար. թերեւս այդ մէկը Տիկին Նիքօլա Ճէքինն էր, թերեւս բժիշկը դիմամբ զինքը Քրատնոտէյլ փողոցը բերած էր որպէսզի Տիկին Նիքօլաճէքինին հանդիպէր, թերեւս... բայց աւելորդ էր խորհրդածութիւններ ընել. կարգ մը բաներ գիտէր հիմա իբրեւ փաստ. ու Ճէնիսըն որոշեց օգտուիլ այդ փաստերէն, իր շահը նկատի ունենալով ի հարկէ:

— Տիկին Րիկըրէյթըրը գիշերուան ժամը քանի՞ն կը գոցէ խանութը, հարցուց յանկարծ. կանո՞ւխ թէ ուշ:

— Ուշ, պատասխանեց մարդը. երբեմն մինչեւ ժամը տասներկու. ամէնէն շատ գործը գիշերը կ՚ընէ. այն կինը որուն մասին խօսեցայ, ընդհանրապէս մինչեւ ուշ ատեն հոս է, յաճախ մինչեւ ժամը տասնըմէկ... եւ անպատճառ խանութը գոցուելէն առաջ է որ կը մեկնի... բայց ինչո՞ւ կը հարցնէք...

— Ցետոյ կ՚ըսեմ, շատ լուրջ, շատ ծանր խնդիր է, ըսաւ Ճէնիսըն. երթամ նայիմ եկե՞ր է...

Դիմաց անցնելով խանութէն ներս մտաւ. ամէն ինչ եղածին պէս էր, սակայն հիմա կատուն գորգին վրայ փարդագոյն ու ճմռկուած թուղթի կտորի մը հետ կը խաղար: Ճէնիսըն բնազդաբար վերցուց այդ թուղթը, բացաւ եւ ինչ տեսնէ. հեռագիր մըն էր, երկու բառով հեռագիր մը. կարդաց.

— Անմիջապէս հեռացի՛ր...

— Եւ ահա հեռացեր է, ըսաւ Ճէնիսըն ինքնիրեն ու հեգնական ծիծաղով մը: Օհ — ժամացոյցին նայեցաւ — վայ անպիտան, տասնըմէկն է, Թրըսֆըրը մոռցայ...

Հեռագրին թուղթը ձեռներուն մէջ տրորեց, վազելով դուռէն դուրս ելաւ եւ Քրատնոտէյլ փողոցին անկիւնը ինքզինքը գտաւ գաղտնի ոստիկան Ռըսմըրզլիի եւ Ամերիկացիին թեւերուն մէջ...

ՕՕՕՕ

ԳԼՈՒԽ 23ՐԴ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ոստիկանը ուժով մը բռնեց անոր թեւէն եւ խիստ ձայնով մը ըսաւ.

— Ի՞նչ կայ նորէն, ի՞նչ պատահեցաւ, ո՞ւր կ՚երթաս, ինչո՞ւ հոս եկար... Ճէնիսըն ազատելու չարժում մը ըրաւ:

— Ձեռքերդ անդին, Ռըսմըրզլի, ըսաւ անոր երեսին. ես իմ գործիս համար եկած եմ եւ ամբողջ ունեցածդ կուտաս իմանալու համար... կ՚ուզես իմանալ անանկ չէ՞... բայց, կեցիր նախ երկու խօսք ունիմ այս քու բարեկամիդ՝ Եառըլըրին հետ. յետոյ ամէն ինչ կը պատմեմ... դուն ուզածիդ չափ ըսէ, կանչէ... ես շատ բաներ գիտեմ, այս գործին գլուխը ես եմ... եթէ պիչ մըն ալ երկնցնես, ուրիշ տեղ կը դիմեմ...

— Ըսէ նայիմ ի՞նչ կայ, մէջ ինկաւ Ամերիկացին. ինծի՞ հետ խօսիլ կ՚ուզես...

— Հոս եկուր, ըսաւ Ճէնիսըն Ամերիկացին մէկ կողմ կանչելով. ինծի նայէ, ձեր ընկերութեան պարգեւը ի զօրո՞ւ է տակաւին... հինգ հազարը ըսել կ՚ուզեմ... պիտի վճարե՞ն...

— Անշուշտ, կասկած չկայ եթէ պայմանները լրացուին...

— Եթէ պայմանները լրացնելու համար ես բան մը յայտնեմ, պարգեւը ինծի վճարել պիտի տա՞ս, պնդեց Ճէնիսըն. երդում կ՚ընե՞ս...

— Կ՚ընեմ, խոստացաւ Ամերիկացին:

— Կը վստահիմ, ըսաւ Ճէնիսըն եւ հրամայական շարժումով մը իր քով կանչեց ոստիկանը. Եառըլըրը ինծի խօսք տուաւ եւ հիմա կրնամ ձեր երկուքին պատմել ինչ որ տեսայ. մտիկ ըրէք... Ճէնիսըն որ դրական պզտիկ տաղանդ մը ունէր, պէտք եղածին պէս կարգաւորեց իր տեսածները: Պատմեց թէ ինչու Քրատնոտէյլ փողոցը եկած էր, ինչ տեսած էր խանութին մէջ եւ ինչեր լսած էր դիմացի խանութպանէն: Քանի պատմեց, այնքան հետաքրքրութիւն պատճառեց իր խօսակիցներուն: Ոստիկանը դէպի անկիւնը քալել սկսաւ:

— Խանութը տակաւին բա՞ց է, հարցուց:

— Եթէ վերադարձած չէ, պատասխանեց ոստիկան. հաւանական չէ քիչ... խանութէն ներս տարաւ զանոնք եւ ցոյց տուաւ այն բոլոր բաները որոնք կապակցութիւն ունէին իր պատմութեան հետ: Ոստիկանն ու Ամերիկացին իրենց չորս կողմը նայեցան. զարմացան ու ենթադրութիւններ ըրին. Ննջարանին մէջ Ռըսմըրզլի պզտիկ հագուստները որոնց մէջ գտաւ թաշկինակ մը:

— Հոս նայէ, ըսաւ Ամերիկացին, թաշկինակին անկիւնը ցոյց տալով անոր:

Եառըլըրը ուշադրութեամբ նայեցաւ. Իրապէս Ճէքին անունը բանուած էր այնտեղ. չափէն աւելի զարմացաւ:

— Տեսա՞ր, դիտել տուաւ ոստիկանը, մաքէս անցածն է, ապրելու պատճառ չկայ. եկէք վար իջնենք:

Թաշկինակը գրպանը դրաւ ու երեքը միասին դուրս կ՚ելլէին, երբ տեսան լուսամուտի մայթին վրայ Թրըսֆըրը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.289

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 30 Septembre 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2613

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ (ԿԻՐԱԿԻ) «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ Է ԳԱՂՏՆԻՔԸ ԱՅՍ ՈՒԺԻՆ...

Ո՞ւր է գաղտնիքը այն անսպառ ուժին, որ կը կոչուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Փորձենք վերլուծել, այնքան որքան կարելի է այս երկու սիւնակի սահմանին մէջ:

1. ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Կարելի չէ որ եւ է գաղափար տարածել, որ եւ է շարժում ստեղծել առանց խանդավառութեան: Բայց այդ խանդավառութիւնը պէտք է ըլլայ ինքնաբեր եւ հարազատ, այլապէս կը դառնայ յարդի բոց:

Արդ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դաւանանքը, որքան ալ պարզ եւ արկածալի, կը ներշնչէ այդ խանդավառութիւնը: Անոր հետապնդած խոյալը կը բխի բուն իսկ ժողովուրդի սիրտէն: Ազգային է եւ մարդկային:

Իր կարգն ու սարքը, ներքին մթնոլորտը, շարժումի, գործի աշխոյժը կը լրացնեն մնացեալը:

Դաշնակցութիւնը «ի սկզբանէ» ունէր ներքին կրակը, եւ վառ պահեց զայն ամէնէն եղերական պահերուն իսկ:

2. ՀԱՒԱՏՔ.— Դաշնակցութիւնը կը հաւատայ իր խոհերին եւ զայն իրագործելու կարողութեան: Անշուշտ առանց ատոր գետին կորելու:

Այդ հաւատքը լեռներ գլորել տուած է ամէնէն անյուսալի պահերուն, եւ ամէնէն համեստ զինուորին:

Անհնարին, առասպելական մեծագործութիւններ կատարուած են այդ հաւատքին շնորհիւ, զարմանքի մատնելով նոյն իսկ Դաշնակցութիւնը:

Թղթատեցէք 44 տարուան պատմութիւնը, եւ դուք պիտի հանդիպիք այնպիսի դէպքերու որոնք հրաշքի տպաւորութիւն կը գործեն:— Յեղափոխական հաւատքին հրաշքը:

3. ԱՆՁՆՈՒԻՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոյն իսկ խանդավառութիւնն ու հաւատքը կրնային կէս ճամբան ձգել Դաշնակցութիւնը, եթէ անոր մէջ արմատացած չըլլար գերագոյն առաքինութիւն մը,— անձնուիրութիւն:

Արդարեւ, ի՞նչ էր որ լեռնէ լեռ կը նետէր, ժայռեր ճանկռտել կամ կաշին բզքտել կուտար անտրտունջ, այնքան դժոխային պայմաններու մէջ:

Որեւէ օրինակ ներկայացնել այս առթիւ՝ պիտի նշանակէր նսեմացնել պատկերը:

Հարկ է կարդալ, կարդալ ու սերտել Դաշնակցութեան պատմութիւնը, համոզուելու համար թէ ի՛նչպէս ձայն – ծպտուն չէր հաներ յետին զինուորը, երբ կը տապէին հրաշէկ երկաթով, կամ ի՛նչպէս ռումբի փորձ կը կատարէր քաղաքի մէջ մեծցած Վռամը, Քրիստափորի կողքին:

4. ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ.— Առածի կարգ անցած է Դաշնակցութեան կարգապահական ոգին:

Հիմնուած՝ բարոյական ուժի վրայ, Դաշնակցութեան կարգապահութիւնը յաճախ շատ աւելի սուր է եւ դաժան, քան ինչ որ կը տեսնենք պետական զօրանոցներու մէջ:

Ի՞նչ բան կը պարտադրէ զայն, ի՞նչպէս այնքան խոր եւ ծաւալուն համեմատութիւններ առաւ, եւ ի՞նչպէս կը դիմանայ նոյն իսկ այս պողոտաներուն վրայ,— դժուար է բացատրել երկու բառով:

Հարցը այն է որ, բոլոր փոթորիկները, նոյն իսկ ներքին դաւերը կուգան կը փշրուին այդ անպարտելի կարգապահութեան առջեւ:

Ծնած՝ Դաշնակցութեան հետ, այդ առաքինութիւնը, Դաշնակցութեան այդ անգիր եւ կամաւոր դիկտատուրան կրնայ թաղուիլ միայն անոր հետ:

Այդ կարգապահութիւնը իր կրակի մկրտութիւնը ստացած էր Երկրի մէջ, իսկ իր «քաղաքացիական» քննութիւնն ալ յաջողութեամբ անցուցած է պանդխտութեան շրջանին:

5. ՔԱՋՈՒԹԻՒՆ.— Առաջին օրէն իսկ իր ճակատագիրը կապելով յանդուգն եւ արկածալի գործերու հետ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ միայն արծարծեց ու ձեւաւորեց քաջութեան ոգին, այլեւ միս եւ ոսկոր դարձուց զայն, իր զանգուածին եւ ուրիշներուն համար:

Դաշնակցութեան գիւտը կամ բերքը չէր քաջութիւնը:

Բայց, Դաշնակցութիւնն է որ համատարած առաքինութեան վերածեց զայն, արիարանց գործերով որոնց պատմութեան մէկ մասը միայն արձանագրուած է:

Եւ Դաշնակցութիւնը քաջ եղաւ ոչ միայն ռազմադաշտին մէջ, կամ յաղթանակի պահուն, այլ եւ պարտութեան շրջանին եւ յետաշրջութեան ամէնէն մռայլ օրերուն:

6. ՎՃՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— Կորովարիր եւ արի, Դաշնակցութիւնը իր բնազդովն ու հաւատքովն իսկ սահմանուած էր ըլլալու վճռական, այսինքն ընդունակ՝ պատասխանատուութիւններ ստանձնելու: Այլապէս, դժուար թէ կարենար արձանագրել այն յաղթանակներն ու նուաճումները որ իր անձեռնմխելի փառքը կը կազմեն մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Նոյն տրամադրութեամբ, կրնայինք ըսել թէ Դաշնակցութեան շատ մը պարտութիւններն ալ յառաջ եկած են այդ նոյն վճռականութեան պակասէն: Վրիպում՝ ճակատագրական պահուն:

7. ՅԱՐԱՏԵՒՈՒԹԻՒՆ.— Ինչպէս բովանդակ հայ ժողովուրդի գոյութիւնը, Դաշնակցութեան կեանքն ալ եղած է անընդհատ թաւալում գարհուրելի վերիվայրումներու եւ աշխարհացունց փոթորիկներու:

Եւ սակայն, ահա կանգուն է Դաշնակցութիւնը եւ տիրական:

Նոյն իսկ բազմապատկուած՝ այս խորթ ափերուն վրայ: Ո՞ր գերբնական ուժով,— իր հետեւողական եւ անսասան յարատեւութեամբ, որուն առջեւ թշնամիներն անգամ գլուխ կը ծռեն: Շ.

ՏԱՐՕՆԻ ԱՌԻՒԾԸ ԻՐ ԿՈՐԻՒՆՆԵՐՈՎ

Հ. Յ. Դ. ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ԶԱՒԱՐԵԱՆ, ՌՈՍՏՈՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

— oo —

ՏՈՒՄԷՐԿ ՎՃՌԱԾ Է ԿԱՄ ՅԱՋՈՂԻԼ, ԿԱՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԴԻՄԵԼ

Նախարարական խորհուրդը շատ կարեւոր ժողով մը գումարեց [illegible] օր: Վարչապետ Պ. Տումէրկ պարզելով պետական վերակազմութեան ծրագիրը, հասկցուց թէ վճռած է կամ յաջողիլ եւ կամ կոչ մը ուղղել ժողովուրդին: Վարչապետին կարծիքով, ընկերվարական – համայնավար միացեալ ճակատին յաջողութիւնը ծանր դժուարութիւններ պիտի պատճառէ թէ ներքին եւ թէ արտաքին տեսակէտով: Յետոյ, ճամբայ պիտի բանայ Ֆրանքին գինը կտրելու,— քաղաքականութիւն մը որուն բոլորովին հակառակ է կառավարութիւնը: Մինչ այս մինչ այն, Նանթի մէջ պիտի գումարուի արմատական ընկերվարականներու ընդհ. ժողովը, որ պիտի վճռէ կա՛մ ձախակողմեան միացեալ ճակատին յարիլ, կամ ազգ. միութեան: Այս բոլոր պարագաները նկատի առնելով, վարչապետը կ'ուզէ որ բոլոր կառավարական կուսակցութիւնները իր շուրջը համախմբուին: Եթէ գործերը բարդանան, վարչապետը պիտի դիմէ ծերակոյտին, անոր հաւանութեամբ լուծելու համար Երեսփ. Ժողովը, որպէսզի երկիրը կարենայ իր կարծիքը յայտնել ազատօրէն: Իրազեկներ կը հաւատան թէ Պ. Տումէրկ առաջարկած է մօտաւորապէս Հոկտ. 20ին նիստի հրաւիրել Ազգ. Ժողովը (սահմանադիր), վաւերացնելու համար իր առաջարկած փոփոխութիւնները, որոնց գլխաւոր կէտերը անթելով հաղորդեց անցեալ երկուշաբթի օր:

Ապրուստը աժանցնելու համար

Միեւնոյն նիստին մէջ, նախարարական խորհուրդը զբաղեցաւ ապրուստի սղութեան խնդրով: Մասնաւորապէս նկատի առնուեցաւ միսի եւ կաթի խնդիրը: Երկու անպաշտօն նախարարները, Պ. Պ. Էրիօ եւ Թառտիէօ, որոնք դահլիճին ձախ եւ աջ թեւերը կը ներկայացնեն եւ անդամ են մասնաւոր յանձնախումբի մը, ներկայացուցին իրենց առաջարկները: Այս ծրագրով, կը թելադրուի միսի սառնարան – շտեմարաններ շինել ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ինչպէս եւ սառեցիչ – վակոններ՝ փոխադրութեան համար: Այս կերպով կը յուսան ոչ միայն խնայողութիւններ կատարել միսի արտադրութեան մէջ, այլեւ գործ ճարել բազմաթիւ գործազուրկներու: Երկու նախարարները դիտել տուին թէ խնայողական չէ ներկայ դրութիւնը, որով ողջ անասուններ կը փոխադրուին Փարիզի սպանդանոցին մէջ մորթուելու եւ մայրաքաղաքին միս հայթայթելու համար: Անոնք կ'առաջարկեն սպանդանոցներ շինել արջառ արտադրող կեդրոններու մէջ եւ միսը Փարիզ փոխադրել սառնարան վակոններով:

Միւս կողմէ, հացագինը դիւրացնելու համար, նոր ծրագիրը կ'առաջարկէ խստօրէն գործադրել գիները ցուցատախտակով ծանուցանելու օրէնքը, բոլոր փոքրաքանակ խանութներուն մէջ: Կաթի համար ալ կ'առաջարկուի միջոցներ խորհիլ որոշ եւ հաստատուն գին մը դնելու համար:

Խիստ միջոցներ ձախակողմեան ցոյցերուն դէմ

Ներքին նախարարը իր պաշտօնակիցներուն ներկայացուց իր ծրագիրները՝ ի նախատեսութիւն ձախակողմեան միացեալ ճակատի ցոյցերուն, որ պիտի սկսին հոկտեմբեր 13ին, բողոքելու համար ազգ. դաշինքի քաղաքականութեան դէմ:

Պաշտօնաթերթը հրատարակեց երեք հրամանագիրներ, Ազգ. Ապահովութեան վերակազմութեան եւ յարակից խնդիրներու մասին: Հրամանագիրներէն մէկը իրաւասութիւն կուտայ ներքին նախարարին՝ անմիջապէս պատժելու որ եւ է պետական պաշտօնեայ, երբ յանցանքի վրայ կը բռնուի,— առանց սպասելու դատական քննութեանց արդիւնքին:

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՑ մետաղ դրամներ հանուեցան, աւելի մեծ եւ յաջող, առաջինները թերի համարուած ըլլալով: Միեւնոյն ատեն հարիւր ֆրանքնոց ոսկի դրամներ կոխուած են:

«ՕԴԱՆԱՒԻ ԱԶԳ. ՕՐ» է այսօր, 30 սեպտեմբեր, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Այս առթիւ ցոյցեր պիտի կատարուին եւ հանգանակութիւններ պիտի ըլլան, օդանաւի զոհերուն համար:

250,000 ֆրանք վարկ, Միջագետքի Ասորիները Ափրիկէ փոխադրելու համար...

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը ընդհ. ժողովին փակումէն առաջ 50,000 ոսկի ֆրանք (մօտ 250,000 ֆր. ֆրանք) վարկ մը քուէարկեց, որպէսզի համաձայնութիւն կնքուի եւ նախնական աշխատանքները կատարուին, Իրաքի Ասորիները բրիտանական Կույանա եւ Նիկէր գետին շրջանը (Ֆրանսական արեւմտեան Ափրիկէ) փոխադրելու համար, ինչպէս առաջարկած են անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները:

Ասիական ուխտ նախաձեռնութեամբ Թուրքիոյ

Թուրք զօրավար Ֆախրէտտին փաշա, որ վերջերս Մոսկուա գացած էր զինուորական պատուիրակութեան մը հետ, անցած է Պարսկաստան, իբրեւ իրաւարար լուծելու համար այդ երկրին եւ Աֆղանիստանի միջեւ եղած հին վէճ մը: Այս առթիւ կը հաստատեն թէ Թուրքիա ջանքեր կը թափէ, ռազմական ուխտ մը կնքելու համար: Այս նոր միութեան գլխաւոր անդամները պիտի ըլլան Թուրքիա, Պարսկաստան եւ Աֆղանիստան: Պոլսոյ «Սոն Փոսթա» թերթը արձանագրելով այս լուրը, զայն կը կապէ Վիեննայի «Թակպլաթ» թերթի մէկ յօդուածին հետ, որ կը շօշափէր միեւնոյն խնդիրը:

Զրոյցի մը համաձայն, Անգլիա հակառակ է այսպիսի ուխտի մը:

Ո՞վ կը կասկածէր...

Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ թագաւորներուն տեսակցութիւնը

Միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ թագաւորներուն տեսակցութեան, որ կը վերջանայ այսօր: Երբ Ալեքսանդր թագաւորը ճամբայ ելաւ Պելկրատէն, հինգ օդանաւեր կը հետեւէին կառախումբին, մինչեւ Սոֆիա: Աւելորդ է նկարագրել երկու երկիրներուն մէջ տիրող ժողովրդային խանդավառութիւնը: Մակեդոնական կազմակերպութեան լուծումէն ի վեր, առաջին անգամ էր որ կը տեսակցէին երկու երկիրներու ոչ միայն նախարարները, այլեւ վեհապետները: Մինչեւ հիմա, ամէն անգամ որ սերպիական կառավարութիւնը կը գանգատէր մակեդոնական հրոսախումբերուն դէմ, պուլկարական կառավարութիւնը իր անկարողութիւնը կը ճանչէր: Այժմ կացութիւնը փոխուած է: Մակեդոնական Յեղ. կազմակերպութիւնը լուծուած, անոր ամէնէն յանդուգն ղեկավարը, Իվան Միխայլով փախած է, ուրիշներ բանտարկուած կամ լեռներն ապաստանած են: Ուրեմն, որոշ չափով հարթուած է գործակցութեան ճամբան:

Պուլկարիա մեծ յաւակնութիւններ չունի առ այժմ: Բայց եւ այնպէս, կը պահէ իր անկախութիւնը եւ չպիտի մտնէ Պալքանեան ուխտին մէջ, ինչպէս կը յուսային շատեր, այս այցելութեան առթիւ: Պուլկարիոյ քաղաքական շրջանակները կ'ուզեն առաւ–ճանապար օգտուիլ երկու երկիրներու մերձեցումէն, յետաձգելով փշոտ խնդիրները: Առ այժմ պիտի գոհանան թեթեւցնել ճամբորդութեան պայմանները, անցագրի գործողութիւնները եւ դիւրացնելով պուլկարական գիրքերու եւ թերթերու մուտքը:

Երկու վեհապետները եւ անոնց նախարարները ջերմ բաժակաճառեր փոխանակեցին հացկերոյթներու առթիւ:

20,000 պահեստի զինուորներու ռազմափորձերը

Առաջին անգամ ըլլալով, խաղաղութեան ատեն շարժման մէջ դրուեցաւ պահեստի զինուորներու զօրաբաժին մը եւ ռազմափորձ կատարեց գործօն բանակի զինուորներու հետ: Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւնները շատ գոհ կ'երեւան այս գործողութենէն, որ ժամանակի նշան է, ուրիշ այնքան նորութեանց հետ...

Գերմանիա կը կրճատէ արտաքին քարոզութեան ծախսերը

Հակահիթլերական թերթ մը կը գրէ թէ որոշուած է կրճատել արտասահմանի քարոզութեան յատկացուած վարկերը:

Վերջերս գրուեցաւ թէ տարեկան 10 միլիոն մարք կը ծախսուի մէկ տարիէ ի վեր, միայն հիւսիսային Ափրիկէի եւ մօտաւոր Արեւելքի մէջ, Արաբները, Եգիպտացիները եւ ուրիշ ժողովուրդներ լարելու համար Անգլիացիներուն, Ֆրանսացիներուն, Իտալացիներուն եւ Հրեաներուն դէմ: Այս աշխատանքը նուազագոյն ծախքով կատարելու համար, իբրեւ թէ որոշուած է օգտագործել գաղտնի պաշտօնեաներ եւ առեւտրական հաստատութիւններ:

Դպրոցական վերամուտ է վաղը, երկուշաբթի

Վաղը, երկուշաբթի, հոկտեմբեր 1, կը սկսի դպրոցներու վերամուտը: Թերթերը կը գրեն թէ այս տարի եւս աւելցած ըլլալով աշակերտներու թիւը, միջոցներ ձեռք առնուած են, տեղ ճարելու համար: Մասնաւորապէս խճողուած են նախակրթարաններու դասարանները. բայց լիսէներն ալ բացառութիւն չեն կազմեր: Այսպէս, Քամիյ Սէ լիսէն, որ 350–400 աշակերտուհի կը սպասէր, արդէն իսկ 650 աղջիկ արձանագրած է եւ մինչեւ հոկտեմբեր 15 եօթը հարիւրն ալ պիտի անցնի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ" ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»· ·«««

Ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցներ,

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը կը տօնէ այսօր իր կեանքի քառասուն եւ չորրորդ տարեդարձը:

Քառասունեւչորս տարի, որպէս արթուն պահակ, իբրեւ հայ ժողովրդի միտքի, խիղճի եւ մարտական կորովի մարմնացում, Դաշնակցութիւնը հսկած է հայ կեանքին, տարած է հայ ժողո - վրդի քաղաքական, փիզիքական եւ բարոյական դատը, պաշտ - պանած է ընկերային զարգացման հնարաւորութիւնները: Այսօ՛ր եւս, հալածուած հո՛ն, Մայր Հայրենիքին մէջ, Թուրքէն ու բոլշեւիկէն, հո՛ս, արտասահմանի մէջ, գաղթահայ այլասերած տարրերու նշաւակ, ամուր կեցած պայքարի դիրքերուն վրայ, իրատես ու զգաստ, հաւատքով անձնուէր եւ համաժողովրդական վստահութեամբ զօտեպնդուած, յառաջ կը տանի պատմութեան կողմէ իր ուսերուն դրուած նուիրական առաքելութիւնը:

Միջազգային եւ հայ կեանքը այսօր աւելի քան երբեք անկերպարան է, հորիզոնը՝ մռայլ, հեռանկարը՝ պղտոր: Ո՞ւր կ'երթայ աշխարհը, ի՞նչ իտէալներու կը ձգտի մարդկութիւնը, ի՞նչ կարելիութիւններ կը նախատեսուին վաղուան համար, պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն, համաշխարհային յեղափոխութի՞ւն թէ անդորրութեան տեւականացում, զինաթափութի՞ւն թէ զինուորման նոպայի նոր բռնկում, տնտեսական բարելաւո՞ւմ թէ տագնապի ա՛լ աւելի խորացում ու տարածում— մարդկային միտքը ի զուր կը դեգերի այս խնդիրներու վրայ, անզօր՝ յանգելու որ եւ է լուծման:

Ի տես այս վիճակին՝ ի՞նչ պիտի ըլլայ հայ ժողովրդի, անոր գիտակից եւ առաջաւոր խաւերու դիրքը: — Ամէնէն առաջ ներքին ուժերու խտացում, ծանօթութիւն մեր շուրջը կատարուող դէպքերու, կազմակերպութիւն ինքնապաշտպանութեան եւ քաղաքական պայքարի համար, կուռ ու միակամ՝ պատրաստ ամէն տեսակ կարելիութիւններու հանդէպ — այնպէս ինչպէս յստակօրէն բանաձեւած է Հ · Յ · Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի ԺԲ · Շրջանային ժողովը · —

«ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐՈՒ, ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ԵՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ»:

Ահա քանի տարի է, հայ ժողովրդի ծոցին մէջ փոքրաթիւ եւ ազգային նկարագրէ ու բարոյական ազդակներէ զուրկ, այլասերած եւ աղմկարար խմբակ մը, այլատարր իր ընկերային վիճակով եւ քաղաքական ըմբռնումներով, բայց համերաշխ քանդումի եւ կազմալուծման բնազդներով, յենելով մերթ բոլշեւիկեան դրամի եւ քաջալերանքի վրայ, մերթ շահագործելով եկեղեցական խոռանն ու վեղարը, կը թունաւորէ ու կը կազմալուծէ հայ հաւաքական կեանքը, կը ջանայ կիրք ու պառակտում սերմանել ամէն կողմ: Անոնց համար կայ միայն մէկ գերագոյն նպատակ — Դաշնակցութեան քայքայումը:

Այս բոլորին դէմ Հ · Յ · Դաշնակցութիւնն ունի մէկ բանաձեւ ·

— *«Կեդրոնացնենք մեր կամքը, մեր նիւթական բոլոր միջոցները, մեր բարոյական կորովը, մեր միտքի ու բազուկի բովանդակ թափը, մեր չինարար գործը: Որքան կարելի է քիչ ուշադրութիւն եւ եռանդ՝ ներքին վէճերու համար, որքան կարելի է շատ գործ՝ արտաքին չարիքներու չէզոքացման համար: Համերաշխ ու միակամ՝ ներսը, ազգային ներքին կեանքի մէջ: Համերաշխ եւ միակամ՝ դուրսը, հայ ժողովրդի թշնամիներու հանդէպ»* (ԺԲ · Շրջ · ժողով):

Ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցներ, հայ ժողովրդի հոծ մեծամասնութիւնը ա՛յս համոզումին է · մեզի հետ է իր գաղափարներով ու համակրանքներով: Հ · Յ · Դաշնակցութիւնը իրական թարգմանն է հայ ժողովրդի բովանդակ ապրումներու, արտայայտիչը՝ անոր քաղաքական իտէալներու: Մենք հպարտ ենք մեզի վիճակուած դերով եւ ոչինչ պիտի խնայենք մեր վրայ դրուած յոյսերը արդարացնելու համար: Արգահատելով եւ արհամարհելով խայտաբղէտ, աղմկայարոյց, դաւադիր ու պառակտիչ, բայց իր անատամ մոլեգնութեան մէջ անզօր դաւադիրները, Հ · Յ · Դաշնակցութիւնը կ'երթայ իր ճամբան, որ հայ ժողովրդի ճամբան է, բարձր կը պահէ նուիրական դրօշը, որ հայ ժողովրդի դրօշն է, կը պաշտպանէ իր որդեգրած դատը, որ հայ ժողովրդի դատն է:

Քառասուն եւ չորս տարի առաջ Հ · Յ · Դաշնակցութիւնը ծնունդ առաւ հայ ժողովրդի ազատութեան համար: Իր գաղափարներով, իր անձնազոհութեամբ, իր հերոսական պայքարով Դաշնակցութիւնը արթնցուց հայ ժողովուրդը եւ անձեւ ու անկերպարան բանւոր հօտէն ստեղծեց գիտակից ու քաղաքական իտէալի տէր, իր իտէալին համար կռուելու եւ զոհուելու պատրաստ ժողովուրդ մը: Այդ պայքարի թագն ու պսակը եղաւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը: Մենք գիտենք՝ այսօր տակաւին փոքր է այդ Հանրապետութիւնը: Մենք գիտենք՝ այդ Հանրապետութեան պարանոցին դեռ կը ծանրանայ օտարի լուծը: Մեր պետութեան սահմանները նեղ են եւ հայութեան մեծամասնութիւնը դուրս է Հայրենիքէն: Բայց գիտենք նաեւ, համոզուած ենք, որ ոչ ռէժիմները յաւիտենական են, ոչ սահմանները՝ անխորտակելի: Կուգայ օրը եւ բարբարոսներու ձեռքով Հայաստանի շուրջը կազմուած պատնէշները կը խորտակուին, հայ ժողովրդի կրծքին մղձաւանջը կ'անհետանայ, եւ մեր Հայրենիքը՝ ինքնիշխան, անկախ ու միացեալ՝ կ'ապրի նոր կեանքով, իբրեւ հաւասար մէկ անդամը ազատ ազգերու:

Հ · Յ · Դ · ԱՐԵՒՄՏ · ԵՒՐ · ԿԵԴՐ · ԿՈՄԻՏԷ

Յարատեւ կռիւ,— յանախ եւ երկար ժամանակ զուցէ անյաջող՝ չնայած երբեմն նոյն իսկ լայն ծաւալին — ահա թէ ո՛ւր է մեր փրկութեան բանալին: Պահպանենք, շարունակենք կռիւը, որպէսզի լայննայ, ընդարձակուի եւ ընդարձակուելով՝ յարատեւի,— ահա դէպի մեր նպատակը տանող միակ ճանապարհը:

Եթէ իրաւունքը իր պաշտպանութեան համար կռիւ է պահանջում, ապա կռիւը իր յաղթանակի համար նեցուկ պիտի ունենայ ուժը:

Ուժն է որ կառավարում է աշխարհս եւ մենք ձեռք կը բերենք մեր ուզածները, երբ ուժ կ'ունենանք:

ՔՐ · ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Յանուն մեծ յաղթանակի, չփախչենք մեծ զոհերից, կանգ չառնենք մեծ կորուստների առաջ: Առանց մեծ զոհաբերութեան մեծ արդիւնք չկայ: Ազատութեան ծիլը առաւօտեան ցօղերով չի անում, այլ արեան շիթերով:

Անշարժութեան ժանգը չէ, որ կրծում է ստրուկի շղթան, այլ արիւնը, կռուի եւ յաղթանակի առատ արիւնը: կռւի արիւնով, թափուած մարտական ձեռնարկների մէջ մենք Հայի ճակատից ստրուկի անունը կը ջնջենք · այդ արիւնով կը մաքրենք մեր բարոյական խոցերը · նրանով կ'արձանագրենք Հայ անունը *ազատ* ժողովուրդների շարքերում, համաշխարհային Պանթէոնի փառաւոր կամարների տակ:

Է · ԱԿՆՈՒՆԻ

ԱՐՏԱՒԱԶԴԸ ԿՈՒԳԱՅ

Ով քնած էք, արթուն կացէք,
Ով արթուն էք ելէք կեցէք
Ով կեցեր էք զէնք կապեցէք:

Ցաղթամարմին եւ պարթեւահասակ մէկն էր ան: Իր դիմագիծը տեսնողին համար երկու տարբեր զգացում կ'արտայայտէր — սարսափ եւ պատկառանք միանգամայն: Զրկանքները եւ այն բազմապիսի հալածանքները որոնց ենթակայ եղած էր յաճախ, երկարատեւ եւ արկածալից թափառումներու ընթացքին, իրեն ճանչցուցին տիեզերքի անըմբռնելի խորհուրդները եւ կեանքի իմաստութիւնը: Վերահասու եղաւ բոլոր այն ուժերուն որոնք թաքուն կերպով մեր կեանքը կ'առաջնորդեն փոխադարձաբար թէ լոյսին եւ թէ խաւարին, թէ երջանկութեան եւ թէ դժբախտութեան, թէ կեանքին եւ թէ մահուան հանգրուաններուն մէջ: Տեսաւ ահաւոր թշուառութիւնն ու անարդարութիւնը տիեզերքի օրէնքներուն: Մարդկային տառապանքն ու վիշտը որոնց մեծութիւնը անչափ էին եւ անսահման, բոյն դրած էին անոր սրտին նեղ, մթամած խորշերուն մէջ: Խոհական ու լայն ճակատը որ ակօսուած էր բազմաթիւ կնճիռներով, կ'արտայայտէր խռովք, փոթորիկ եւ անձկութիւն:

Երկար ու ալեխառն մազերը, որ հաստաբուն ծառի մը ճիւղերուն նման կը տարածուէին գլուխին չուրջ, կ'իջնէին մինչեւ ուսերը, պարզ կերպով կը մատնէին ճմրան ձիւնին սպիտակութիւնն ու ամառուան բոցավառ, կիզիչ արեւին հեւքերը: Դալկութեան հասնող գոյն մը ունէր, որով աւելի համակրելի, աւելի գրաւելի արտայայտութիւն մը կը ստանար անոր դէմքը:

Փոշեթաթաւ ոտքերը որ մերկ էին, կը կրէին արեան բիծեր եւ զանազան մեծութեամբ սպիներ, որոնք գոյացած էին ճամբու ընթացքին եղած խութերէն եւ խարակներէն: Շրջագեստի նմանող ցնցոտիները որ իր մերկութիւնը կը պատսպարէին, անառարկելի կերպով կը վկայէին թէ հեռուներէն՝ շատ հեռուներէն կուգար ան:

Կը քալէր ան տասնց դադարի օրեր ու գիշերներ, ձմրան ձիւնին ու սառնամանիքին կ'անցնէր քարայրներու եւ լեռնային խոռոչներու մէջ, կ'ապրէր վայրի գազաններուն հետ կողք կողքի, կը պառկէր անոնց հետ միեւնոյն ապառաժներուն տակ, ամառը իր անկողինը կը փոխադրուէր ծառի մը տակ, մարգի վրայ, կանանչազարդ արօտներու, կարկաչահոս ջուրերու եզերքը, աստղածորան երկինքներու տակ:

Այսպէս, կը քալէր ան երկաթէ գաւազան մը ձեռքին, մտախոհ ու հայեացքը սեւեռած հեռուն, արբեցած սիրովը սուրբ գաղափարի մը որ մոռցնել կուտայ բոլոր տառապանքներն ու զրկանքները, բոլոր տարաժամ ու անհաճոյ պատահարներն ու անակնկալները, որ կը դառնացնեն մեր հոգին, որ կ'ազնուացնէ մարդկային բնութիւնը, քաղցր ու անպատմելի տխրութիւնով մը կը պարուրէ անոր էութիւնը, կը նուագէ սրտի ու հոգիի լարերուն վրայ, հոգեղէն սլացքներով կը սաւառնի անհասանելի ոլորտներուն վրայ, կը կարդայ այսօրը, կը գուշակէ ապագան, գալիքը, կը բարձրացնէ միտքն ու հոգին դէպի ձիւնապսիտակ բարձունքներ, դէպի պլպլան աստղերն ու հրակարմիր ճառագայթներն արեւին:

Անէացած ինքն իր մէջ, մարդկային անարդարութիւններն ու դառնութիւնը սրտին մէջ ամբարած, ցաւի ու վիշտի ահաւոր ծանրութիւնը ուսերուն վրայ չալկած, կը քալէր ան օրերով ու շաբաթներով, մոռնալով բոլոր վտանգները, արհամարհելով սառնաշունչ քամին, ահաւոր ուրուականը որ կը պայթէր հեռուն, լեռներուն վրայ, ամայի դաշտերու եւ անդնդախոր ձորերու շուրջ, յետոյ իր բոլորտիքը, ճամբուն վրայ եւ հոգիին մէջ:

Ընկղմած քաղցր ու տարտամ երազներու մէջ, ինքն ալ երազ մը աննիւթական, երբեմն մտածումները թեւեր կ'առնէին եւ կը սլանային հեռուն, զորս հազարամեայ այն աղքատիկ տուներն ու խրճիթները, որոնք դարերու խաւարին ու տգիտութեան մնացորդները թօթափած, յանկարծակի ու տխտանական ոստումով մը կը դարթնէին իրենց դարաւոր թմրութէն որ յաւիտենական ըլլալ կը թուէր, կը պայքարէին կորսուած փառքերու վերակերտումին համար, կը մարտնչէին կոկորդ կոկորդի, անհաւասար ու օրհասական մարտնչումով կ'ուզէին բռնել երջանկութեան թռչունը որ մերթ կը պահուէր անդնդախոր ձորերու մէջ, իսկ երբեմն ալ կը բարձրանար լեռներու բարձրադիր կատարները: Եւ ի վերջոյ արիւնաքամ յոգնած ու պարտասուն, երազուն ու բարի իրենց աչքերը կը փակէին մահուան մէջ, վերջին անգամ կարօտալից հայեացքը ուղղելով մշուշապատ հորիզոններուն եւ հեռաւոր ապագային որ պիտի գար, պիտի գար անտարակոյս...

Սառնաշունչ եւ կծու ցուրտը թախծալից կերպարանք մը տուած էր հեռաւոր ու մերձաւոր տարածութիւններուն, ուր կենդանի շունչը իսպառ կը բացակայէր եւ այս պատճառաւ ամայութիւնը կատարեալ ըլլալ կը թուէր: Հեռաւոր գիւղերուն, աւաններուն եւ խրճիթներուն մէջ կը տեսնէր մարդկային էակներ որոնց մեղքերը կուտացած էին ցաւի ծանրութեան տակ, տարաժամ ծերութիւն մը կը նշմարուէր անոնց դէմքին ու մազերուն վրայ, իսկ ձեռքերը կոշկոռ կապած էին աշխատանքի ծանրութեան պատճառաւ: Սակայն անոնք կրկին անգամ թշուառ էին ու ցնցոտիներով պատսպարուած:

Կ'անցնէր ան նեղ ու քարքարոտ ճամբաներէ, ամայի ու վտանգաւոր կածաններէ, կանգ կ'առնէր յորդահոսան եւ վարարուն գետի մը եզերքը, երբեմն ալ կը մագլցէր բարձրաբերձ լեռներն ու ապառաժներն ի վեր, շուտ հասնելու համար անոր որուն սեւեռած կը մնար միշտ իր հայեացքը:

Երբեմն ալ կը սկսէր մեղմ ձայնով խորհրդածել — Թշուառութիւնն ու տգիտութիւնը մարդը կ'առաջնորդեն դէպի մահ եւ կորուստ, իսկ գիտակցութիւնը դէպի բարօրութիւն, դէպի կեանք եւ փայլուն ապագայ...

Երբ անոր միտքը զբաղած էր այս խորհրդածութիւններով, հեռուն, ընդարձակ տարածութեան մը մէջ նշմարեց ձիւնապատ գագաթով հսկայ լեռ մը որ եւ ահարկու էր եւ պատկառազդու: Ցանկարծական թռիչքով միտքը սկսաւ թափառիլ մտախոյսպատ անցեալի ոլորտներուն մէջ եւ հոն գտաւ Մասիսն ու տարաբախտ Արտաւազդը որ ըմբոստ եւ տեսանող, ուզեց գտնել կեանքի եւ մահուան ճամբաները իրարմէ, ուզեց որ երկիրը չէն ու երջանիկ ըլլայ, երգն ու խնդութիւնը անպակաս ըլլան սեղաններու վրայ; բայց մարդիկ չկրցան ըմբռնել զայն եւ մարդոց ստրկամըտութեան, աւելորդապաշտութեան եբեւէն խաւարի ոգիները միացան եւ շղթայեցին Արտաւազդը Մասիսի նըրկուղներուն մէջ:

— Արտաւազդ մը պէտք է խաւարը վանելու եւ ստրկութիւնը մարդոց հոգիներէն հալածելու համար, խորհրդածեց ան:

Եւ արագ քայլերով սկսաւ բարձրանալ լեռն ի վեր: Գիշերը մթագնեցաւ, փոթորիկը կը գոռար լերան կողերն ի վար, շանթը մերթ ընդ մերթ կը փայլատակէր, ամպերը կը գոռային եւ անդունդները ահարկու արձագանգ մը կը հանէին, հովը կը սուլէր եւ ոգիները բազմատեսակ ձայներով, խլացուցիչ աղմուկներով կը հեգնէին անոր յանդգնութիւնը: Բարձրացաւ տակաւին երկար ժամանակ, սահելով, իյնալով, արիւնոտելով եւ վիրաւորուելով, սակայն չյուսահատեցաւ բարձրանալ: Ծունկերը սկսան կթոտիլ, ուժի վերջին մնացորդները հեղհեղուկ սկսան լքել զինք, ցուրտը կը թափանցէր մարմինէն եւ ոսկորներէն ներս: Շրթունքները աղօթքի մը պէս սկսան մրմնջել ·

— «Սո՛ւրբ լեռ, գիտեմ որ խաւարի ոգիները բազմաթիւ բանակներով կը թափառին այս կատարներուն եւ քաոսնելի անդունդներուն մէջ, փոթորիկը որ կը գոռայ չորս դիս, ինձ կը բերէ գուշինը անոնց պատերազմական փողերուն: Սոսկալի ու խաւարին եւ ընդերքներուդ մէջ կը լսեմ չկաչիւնը սուրերու: Սակայն, մահը սարսափ չազդեր հիմա այլ եւս, ես չեմ վախնար այդ բոլորէն եւ կ'արհամարհեմ զանոնք: Ազատութիւնն եմ ես եւ կ'ուզեմ որ ինծ տաս ազատութիւնը որ շղթայուած է քու ընդերքներուդ մէջ...: Լեռ սրբազան, տուր ինձ մեր Արտաւազդը...:

Ցետոյ երկաթէ գաւազանը ուժգին զարկաւ հանդիպակաց ապառաժին որ կտոր կտոր եղաւ · եւ գլորուեցաւ վար, ինքն ալ անոր ետեւէն, արի ու խիզախ շարժումով մը գլորուեցաւ դէպի անդունդ...

Երբ բացաւ աչքերը, գիշերային խաւարին մէջ տեսաւ հրակարմիր բոցը որ հեռուն ապառաժին վրայ կը մեծնար, կը տարածուէր ինչպէս ճարճատող հրդեհը հեռաւոր անտառին մէջ... Ճանչցաւ Արտաւազդն սպառազէն նստած իր սպիտակ նժոյգին վրայ, որ յաղթելով խաւարի ոգիներուն, խորտակելով դարերու ստրկութեան լուծին կապանքները, հնամեայ արքայական մը վայելչութեամբ կը յառաջանար... Անոր տեսքը ահարկու էր ինչպէս մարտի գացող եւ յաղթական վերադարձող հերոսն հին օրերու: Աչքերը բոցեղէն գունդերու նման էին եւ կը լուսաւորէին հեռուները:

Կանգնեցաւ ապառաժի մը վրայ ըսպառազէն եւ շանթ ու որոտ արտայայտող ձայնով մը գոռաց...

— Ո՛վ մոլորած բազմութիւններ որ կ'ապրիք այս լերան ստուերին տակ, անոր շուրջն ու բոլորտիքը եւ մինչեւ մառախլապատ ու անծանօթ հեռուները, դուք որ երկար տարիներով անընդհատ կռանեցիք իմ դժբախտութեան կապանքները ձեր ձեռքերով, պատճառ եղաք ձեր դժբախտութեան, ահաւասիկ, այսօր փշրած ապառաժները, խորտակած հոգեկան ու մարմնաւոր բոլոր կապանքները որոնք իմ բանտ եղան, [illegible] քեւ, խորտակեցէք արգելքները որ սանձ կը դնեն ձեր լեզուին եւ սահման ձեր բազուկին: Եկէք, վրիժառու Արտաւազդն եմ ես եւ հատուցման ժամը կը մօտենայ...

Ու բազմութիւններ անթիւ եւ անհամար, քնաթաթախ եւ վրէժխնդիր նայուածքներով՝ ամէն կողմէ կը վազեն ի խնդիր ազատութեան եւ արդար հատուցման: Հեռուն միգամած հորիզոններուն վրայ, Սասունի լեռներու կատարներուն եւ Տարօնի դաշտերուն մէջ, կը լսուի հերոսներու պատերազմին շեփորին մարտակոչը, կը տեսնէ ան թէ Արտաւազդը ինչպէս կը հալածէ չարը, հարթելու համար ճամբան վաղուան հրակարմիր արշալոյսին:

Ան կը տեսնէ այս բոլորը, վերջին անգամ կը նայի աստուածատուր լեռան գագաթին, ու աչքերը յաւիտեան փակելէ առաջ հրճուանքի դառն ժպիտ մը կ'ուրուագծուի արիւնոտ դէմքին ու շրթներուն շուրջ եւ կը շշնջայ՝

— Մասիսն իմ Մասիս, Արտաւազդն ես դուն:

Տ · ԹԱԴՈՑԵԱՆ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԿԸ ՑՂԱՆԱՅ «Հ · Յ · ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»Ը

»»»· ·«««

Անձա՛յն · միակ · ճակտին դէմ բոցուտ շառայլը լոյսին ·
Անթա՛րթ · ամփոփ · հոգւոյն մէջ յուզումի շա՛չ եւ շարժում...
Սիրտն ափի՛ն մէջ գալարուն, մինչ թափն ըմբո՛ստ նայուածքին՝
փոթորկօրէն կը դիմէ իտէալին գահն անպատում:

Մարմինն ամբողջ կը շարժի, ծանր ու խեղդի՛չ երկունքով.
Մկաններն յաղթ կը դողան հսկայ ճիգի՛ մ'հարուածէն...
Ոտքի՛ կ'ելլէ, կը նայի՛ · ու յանկարծ կե՛ռ ցասումով՝
Բռունցքն անպարտ կը թաթխէ հողին՝ դեռ թա՛ց արիւնէն:

«Հայե՛ր, Հայե՛ր» կը գոչէ · երբ կը տեսնէ որ երկրէն
Կ'ելլեն զանկեր, կ'ելլէ ձայն, կ'ելլեն նիչե՛ր կարեվէր ·
Կ'ելլէ Դրօշն՝ ընկնուած Ազատութեան կողն ի վեր:

Դե՛ռ կը դողայ, ինչպէս խոր սրտերու զա՛րկն հոյաշէն ·
Ու ջլապի՛նդ հաւատքով, նայուածքն անծայր երկնքին՝
Աստուածօրէն կը կանգնի հայրենի սո՛ւրբ սահմանին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Կան մարմիններ, ինչպէս եւ անձնաւորութիւններ, որոնք, երբ իրենց առաջանալու, իրենց յաջողութեան համար անհրաժեշտ *հողը* կորցնում են,— նոցա համար ուրիշ ճանապարհ չէ մնում աշխարհին իրենց *մարդատեղ* դնել տալու համար, բայց եթէ ուրիշներին անւանարկելու հեշտ մի - ջոցը...: Եթէ չեմ կարող բարձրանալ հակառակորդիցս աւելի կամ նրա չափ, ուրեմն պիտի ձգտեմ նրան ստորացնելու, որ իր մէջտեղ նկատելի լինեմ » — այդպէս է բոլոր անընդունակ, բայց եսասէր ու նախանձոտ բընաւորութիւնների հոգեբանութիւնը · այդպէս են, դժբախտաբար, ստեղծագործող ուժից զուրկ, բայց Ալեքսանդր Մակեդոնացու ինքնասիրութեամբ օժտուած մեր հակառակորդները: Փոխանակ նպատակայարմար գործով իրենց բարձրացնել ձգտելու, փոխանակ, առանց աջ ու ձախ նայելու, գըլուխները քարշ արած, գործին ուժ տալ աշխատելու, դոքա զբաղուած են մեր դէմ հալածանքի հոսանք առաջ բերելու միակ հոգսով...

ՌՈՍՏՈՄ

ՄԵՐ ՕՐԸ

Կանգ մի՛ առներ, սրաթռիչ եւ րիվար,
Նպատակս տկարութիւն չի ճանաչնար:

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Տօ՛ն է այսօր, տօն ինքնամփոփման եւ ոգեկոչումի անցեալի դառն եւ յուսաշող դէպքերու, այլ եւ դէմքերու, տօն հայութեան հրածին զաւակին Հ · Յ · Դաշնակցութեան, որուն [illegible] տարեդարձն է որ կը տօնենք:

Ուրախ ենք եւ կը խայտան հոգիները այն փաղանգին՝ յայտնի թէ անանուն, մտաւորական թէ շինական, որոնք մեր կուսակցութեան նուիրական դրօշին տակ իրենց պատուական արիւնը զոհեցին ու անցան «ընդ հուր եւ ընդ սուր»: Եւ արդար է որ հեռուն եւ սակաւաթիւ մեր երէց ընկերները՝ որոնք փառքի բայց մանաւանդ դառնութեան մրուրը ճաշակեցին [illegible] չնչեն:

Ահա այդ հերոսներու եւ հերոսավայել դրուագներու ոգեկոչումն է որ կը կատարէ Հ · Յ · Դաշնակցութիւնը ամէն տարի Հոկտեմբեր ամսու մէջ եւ ամէն տեղ:

Կարգ մը ձախողած «մտաւորական»ներ եւ դեռաբոյս պոլիտիկոսներ աշխարհի կացութիւնը այժմեան ակնոցով դիտելով, կը ծիծաղին այդ հերոսներու կատարած գործերուն վրայ եւ մեր կուսակցութեան մինչեւ հիմա վարած քաղաքականութիւնը կը նկատեն արկածախնդրական եւ ազգակործան:

Մենք չէ որ կը ժխտենք օգտակարութիւնը պարկեշտ վիճաբանութեան եւ քննադատութեան, պայմանով որ տեղի ըլլայ առանց յետին միտքի եւ եւրոպական ըմբռնումով, ոչ թէ ասիական նողկալի ձեւով, որուն ականատես ենք այս օրերս Եւրոպա, Ամերիկա, Եգիպտոս, Պալքաններ, Սուրիա եւն ·, թշնամին ուրախացնելու աստիճան եւ որուն վերջաւորութիւնը չգիտենք մինչեւ ուր պիտի հասնի...

Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան հաշուեկշիռը, ամէն տարի «Օրուան Տօն»ին առթիւ հրապարակով կուտայ հանրութեան՝ իր բանախօսներու միջոցով, սա արդէն տեսակ մը ինքնաքննադատութիւն է:

Իսկ մեր դա՛տը... աշխարհի դատերուն արդարագոյնը: Դաշնակցութիւնը աշխատեր է այն ժամանակ, — մինչեւ — եւ դեռ այս օրուան — միջոցներով լուծել այդ դատը, ազատագրել հայութիւնը:

Հարց կուտամ մեր բոլոր հակառակորդներուն,— այդ դատը լուծելու համար աշխարհի վրայ դարերէ ի վեր որ եւ է ուրիշ միջոց գոյութիւն ունեցե՞ր է քան այն որուն դիմեր է Հ · Յ · Դաշնակցութիւնը, նուիրագործուած իր մեծ հիմնադիրին կողմէ

« — կռիւ, կռիւ, յարատեւ կռիւ»:

Դաշնակցութիւնը ինչ թերութիւններ ալ ունեցած ըլլայ, որոնք անխուսափելի են քաղաքական կուսակցութիւններու համար մանաւանդ, կը տարիէ ի վեր պանդուխտ վրայ մնացեր է կանդուն, եւ ճակատագրական պահուն դարձեալ պիտի ըլլայ հայութեան միակ յենակէտը, որովհետեւ գիտէ թէ ինչ կ'ուզէ եւ ինչ կ'ընէ:

Ա · ՀԱԲԷԼԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— o —

Այս գիշեր խորախորհուրդ ու մթին
ձորերուն մէջ կարկաչահոս ջուրերու
ձայնը կը լսեմ, որ կ'անցնի անհղա-
գոռ եւ ուժգին շառաչիւնով մը:
Երակներուս մէջ արիւնի ճառողին
եւ խանդավառող քաղցրութիւն մը կը
... այսօր... Անպատմելի ուրա-

[...]

բաց: Զարկ ու անցիր, գաղափարա-
կան երիտասարդութիւնը քեզի հետ է
միշտ:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

Դաշնակցութեան օրը ընկերներուս
համար ուխտի օր է, ուխտի ու նաեւ
վերյիշումի մեր 44 տարուան պատ-
մութեան եւ հերոսական պայքար-
ներու: Եթէ Դաշնակցութեան երկու
տասնեակ տարիներու առաջուան
պատմութիւնը քրքրելու ըլլանք, կը

[...]

Սօղոն, որ յարմար առիթին կը սպա-
սէր որպէսզի բոլորն ալ սպաննէր,
երբ մէկը իր շալակն առած էր քիչ մը
ետ կը մնայ, մինչդեռ առաջինները
հարիւր մեթրի չափ հեռացեր էին,
գետին կը տապալէ շալկած Քիւրտը
եւ կոկորդէն բռնելով կը խեղդէ: Իր
աղաղակներուն վրայ ընկերները ետ
կուգան, բայց մինչ այդ Սօղոն կ'առ-
նէ սպաննած Քիւրտին հրացանը եւ
բոլորն ալ կը սպաննէ ու ձիներուն
մէջ կը թաղէ:

⁂ Ախլաթցի Թուրքի մը տղան իր-
րեւ կամաւոր կը գրուի որ Աղբիւր
Սերոբին դէմ կռուի: Կ'երթայ եւ Բար-

[...]

Քիւրտերու պէս նամարդ չեն:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Դաշնակցութիւն

— o —

Դաշնակցութիւն, դուն իմ պաշտելի
հայր. հազիւ տասնըութ գարուններ
բոլորած էի, երբ քեզի դիմեցի քու
երկաթէ դուռէդ ներս մտնելու հա-
մար, բայց դուն ինծի ըսիր.

— Տղաս, տարիքդ դեռ փոքր է,
քանի մը տարի ևս սպասէ:

[...]

ներուդ:

ՎԱՀԱՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՑԵՂԻՆ ԿՐԱԿԸ

— o —

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ փխտութիւնն ու
ամօթը՝ մեզմէ եւ մեր եօթը սե-
րունդէն:

Մենք ուխտաւորնե՛ր ենք արիւ-
նածին տօնին, մեր անուրններուն
ձայնը՝ գիշերային շեփորն է՝
կարմրածագ արշալոյսն աւետող,
համբերութիւնը մերն է միայն,
որովհետեւ մեր ուսերուն վրայ
Երկաթ շալկած ենք:

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Հայոց աշխարհի բոցափայլ կար-
միր կրակը, արշալոյսին հետ դէմ
դիմաց կ'ուզէ այսօր, հոկտեմբերի
առաւօտ, իր բոցերը հովին տալ:

Զի արշալոյսը կարմրածագ ըլ-
լալով կարմիր է, քան ցեղին կրակը հը-
րաշափառ:

Կրա՛կ, որ իր հրեղէն ծնունդը ա-
ռաւ մեր աշխարհի խոնարհ ու հայ-
րենանուէր սիրտերէն, եւ ամբողջ կէս
դար, յաւիտենապէս յեղափոխական
աւազանին մէջ ցնծութեան կանչերով
դղրդացուց, հովտաց ու բարձրաբերձ
լեռներէն մինչեւ ձորերը մենաւոր:

Հի՛ն, հին դարերու համճարեց ժո-

[...]

Ն. ԳԱԼԷ

Ո՛ւժ քաղաքական հասունութեան,
ո՛ւժ գիտական պաշարի, ո՛ւժ վար-
չական ընդունակութեան, ո՛ւժ տն-
տեսական նախաձեռնութեան, ո՛ւժ
քաղաքակրթական դերի ու կոչումի,
բայց ո՛չ անհատական, այլ հաւա-
քական ու կազմակերպուած նկարա-
գրի ու բարոյականի — ահա՛ այն ա-
մէնը, որոնցմէ կախուած են Հայու-
թեան փրկութիւնն ու ապագան:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ

Գաղափարիս խորանին առջեւ...

Մօտ տասնեակ մը տարի է որ ես
քու չէմքէդ գլուխս խոնարհաբար ու
աջ ձեռքս վեր՝ բռնած մէջքէն, սուրբ
խորանէդ ոտքս ներս դրի, երդում մը
ընելով Աստուծոյս անունին:

Ու այդ ուխտէս մինչեւ յաւիտեան
գերեզմանս, ջահդ միշտ վառ պիտի

[...]

Ճիշդ է, մենք կրեցինք սոսկալի
հարուած, անհամեմատ աւելի զոհեր
տուինք, քան մեր թշնամին, կորցրինք
մեր լաւագոյն ընկերներից շատերին,
բայց մեր ժամանակաւոր պարտու-
թիւնը, մեր թշնամիների հրնուանքը
մեզ չեն վհատեցնի... Հազարաւոր
դժբախտների յուսահատական ճիչե-
րը պահանջում են մեզանից արդար
վրէժխնդրութիւն, մեր նահատակ-
ուած ընկերների ստուերները կոչում
են մեզ դէպի անձնազոհ գործունէու-
թիւն:

ՌՈՍՏՈՄ

Թէ՛ թշնամուն եւ թէ՛ բարեկամին
յարգանք ու պատկառանք ներշնչողը,
դժբախտաբար, դեռ *կոպիտ ուժն է*:
Եւ մի ազգ — եթէ ուզում է մնալ
յարգուած, եթէ չի՛ ուզում կորչիլ —
պէտք է լինի զէնքի ընդունակ, մի՛շտ
պէտք է լինի կազմ ու պատրաստ ինք-
նապաշտպանութեան համար, մանա-
ւանդ քաղաքական ցնցումների վայր-
կեաններում:

ՆԻԿՈԼ – ԴՈՒՄԱՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Զարթիք, փրկեալք արեամբ
Եւ տուք գփառս փրկողին...

Լո՛ւռ...
Արիւնափառ օրերու արիւնաներկ
մշտակները նոր թափով մը կը խլր-
տին, կը յուզուին նորէն այս երեկոյ:
Հին վէրքերը կը կսկծան, ակնադ-
րիւրները կը թրջին ու մոլեգին կա-
տաղութեամբ մը, կճրտացող ակռա-
ներուն հետ...

[...]

երախտագիտութեան սրբազան պաշ-
տամունքի պարտքը կը հաղորդէ...

Այսօր ազատութեան անհամար մե-
ռելներուն անմահութիւնը կը պատա-
րագէ...

Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛...»:

×

[...]

արժէքներէն:

Համր՝ ձեր խուլ յարկին տակ, ձեր
խուլ անկողնին մէջ...

Թշուառնե՛ր...

[...]

հայ դրօշակին...:

Ու դարձեալ մինակ էինք, Սասու-
նէն Խանասոր, Սիփանէն Նեմրութ,
Մասիսէն Բիւրակնեանք ու Տաւրոս

[...]

մկրտուեցանք:

Մեր բանակները անյաղթ են ու
միշտ պատրաստ: Մեր դրօշակը նուի-
րական է ու յաւիտենական:

[...]

ներուն, եղբայրներուն, որոնք մեր
յոյսի եւ լոյսի ճամբաները բացին:

Ուխտի օ՛ր է... «դէպի կռիւ»:

Մեր ուխտը մեր կռիւն է. «կռիւ,
յարատեւ կռիւ», ոչ մէկ դադար, ոչ
մէկ նահանջ... մինչեւ վերջնական ու
վճռական յաղթանակը մեր...

ԱԶԳԻՆ

Արիւնը ինձ համար խորթ չէ եւ ո՛չ
էլ օտար:

Բայց ես կատարելապէս հասկա-
նում եմ եւ լիովին համակրում եմ,
երբ այդ արիւնը բաց է թողնում ժո-
ղովուրդներ տանջող կառավարու-
թեան զարկերակից:

ՆԻԿՈԼ – ԴՈՒՄԱՆ

Ցանեն կ'առաջարկեն տարի փոխարէն

Զկարենալով կառավարութեան նըշանակած գնով ծախել իր ցորենը, Լենի նահանգին գիւղացիներէն մէկը ալաց ղայն, հաց եփեց եւ տարաւ ծախեց շրջակայ գիւղերը։ Անշուշտ չէր կրնար որոշուած գինէն պակաս ծախել, բայց մէկ-մէկ ձրի հաց տըւաւ անոնց որ երկու զաւակէն աւելի ունէին, կամ պատերազմի զոհ էին։ Եւ ամբողջ հացը սպառեցաւ։

Հիմա փաստաբանները կը հարցնեն մտահոգ.— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, եթէ ուրիշներ ալ հետեւին այս հողագործին օրինակին։

Դեռ ուրիշ հարստութիւն մը.— Շատ մը գիւղացիներ կ'առաջարկեն ցորենով վճարել իրենց տուրքերը եւ կալուածական պարտքերը։ Կառավարութիւնը մերժած ըլլալով այս առաջարկը, կարգ մը շրջաններու գիւղացիները պարկերով լեցուն ցորեն բերած են սալլերու վրայ եւ սկսած պատել փողոցները, հետեւեալ վերտառութեամբ.— Մենք կը պահանջենք մեր տուրքերը զանձել ցորենով։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այսօր կիրակի երեկոյեան ժամը 8.30ին

«Petit Journal»ի սրահին մէջ

21, Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet.

կը նախագահէ՝ ընկ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Օր. ՃԱՄՊԱԶ (դաշնակ), Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ընկ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Տիկին ԽԱԺԻԿԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԱՅՍՕՐ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ,,Ը

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ, ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԵՐԷՑ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

32 ՄԵԾԱԴԻՐ ԷՋ։ ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ ՎԵՑԵՐՈՐԴ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ «Փոթորիկից առաջ», Յ. ԻՐԱԶԵԿ՝ Եւս մի հին թատերգութիւն», Յ. ԶԱՒՐԵԱՆ՝ «Սայեաթ Նովա» (վերջ), ԶՕՐ. Գ. ՂՈՐՂԱՆԵԱՆ՝ «Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները» (վերջ), Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ՝ «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում», ՍԱՄՍՈՆ՝ «Հայաստանի անդր. զեսպանը Պարսկաստանում», ՊՐՕՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ «Բաթումի խորհրդաժողովը» (վերջ), Հայաստանի խորհրդ. Արձանագրութիւններ, Նոր բուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ, Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Բ. ԹԱՇԵԱՆ եւայլն։ Գիրք եւ մամուլ, Գրախօսական՝ Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ, Յ. ԶԱՒՐԵԱՆ։ Խմբագրութեան կողմից, Յաւելուած՝ Վ. եպ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը», Նկարներ։

Տարեշրջանը լրացած ըլլալով՝ բաժանորդներէն եւ գործակալներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները։

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

«ՎԷՄ»ի Ֆրանսայի ընդհանուր գործակալն է՝ Լ. Գեւոնեան, 17 Rue Damesme, PARIS (13e)։

Եթէ կը փափաքիք ձեր հանդէսները, հարսանիքները, խնջոյքները հաճելի դարձնել ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ընտիր երաժշտութեամբ, դիմեցէք

ԹԱՌԻՍՏ՝ ԳԱՐԵԳԻՆԻ

Հասցէ 28, Rue Mme Curie. Bagneux (Seine).

դիւրամատչելի պայմաններ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ *ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

6 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Salle des Ingénieurs Civilsի շքեղ սրահներուն մէջ

19 Rue Blanche **Métro: Trinité**

Գեղարուեստական նոխ բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն։

Կը ներկայացուի *ԹԻՒ ՀԻՆԳ ԽԵԼԱԳԱՐԸ* (quates)

Եւրոպական պարերը կը սկսին կէս գիշերին։ Կը նուագէ փարիզի ծիւչակաւոր PIZAROի նուագախումբը Orchestre ARGENTINE

Պարի սիրահարներուն ուշքը լոյս։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ *ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ։*

Բոլոր տոմսերը թոմպոլայի իրաւունք ունին։

Տոմսերու գիներ՝ այրերու 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50։

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6Ի ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆԸ։

Հաղորդկց. միջոց.— Օթոպիւս 4, 9, B, AJ, AF, CN)5, CE)26։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

97 Grand'Rue. Enghien - les - Bains.

կը խօսի Բժիշկ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, 24 էջ։ Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ։ Բաժանորդագրութեան պայմաններն են,— Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆր.։ *Դիմել՝* Dr. Aïvazian. 17, Rue Damesme, PARIS (13)։

ԾԱՆՕԹ.— Բաժանորդներուն կը ղրկուի Հոկտեմբերի 1ին, 2 եւ 3ին։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ։

ԺԱՄԱԳՈՐԾ եւ ՈՍԿԵՐԻՉ

ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

16, Avenue de la Porte d'Italie. Paris (13e).

Կը ծախենք ամէն տեսակ ժամացոյցներ, ամէն տեսակ ոսկեղէն զարդեր՝ օղ, մատանի, շղթայ, ապարանջան, ասեղ եւայլն.։

Կը նորոգենք՝ ամէն տեսակ ժամացոյցներ եւ զարդեղէններ։

Խնամեալ աշխատանք եւ չափաւոր գին։

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton:** 52-73

Արեւելեան եւ Եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՎԱՐՁՈՒ Է

CHELLES-COURNAY (S. & M.) *արուարձանի մէջ, կայարանի մօտ, վիլլայի մը երկրորդ յարկը, երեք մեծ սենեակներ, կազ եւ ջուր, մշակելի 1600 քառ. մեթր հողին կէսը, լաւ շրջապատուած, տարեկան վարձք՝ 2000 ֆրանք։*

Հաղորդկց. միջոց.— Կար ըլ'Էսթէն 20 վայրկեան, կարին մօտ։ Փորթ Վէնսէնէն ծանրակառք թիւ 113։

Դիմել գերձակ Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ 13' Rue Saulnier, *P*aris (9)։

Ունիմ նաեւ Փարիզի տանս մէջ կահաւորուած սենեակ մը, առանձին կնոջ մը եւ կամ օրիորդի մը համար։

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19։ *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ **SOMYL**ով։ Քուրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր։ Երախաներու ատամներու շտկում։ Կ'ընդունի **Assurance Social**ի հիւանդներ։ Կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7

126, Boulevard Sérurier, Paris (19e)

Métro: Danube **Autobus: M. & BH.**

Առնուիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, եկեղեցւոյ Օծման երրորդ տարեդարձին առթիւ, հրաւիրած է այսօր կիր. Վիճակիս Առաջն. Փոխանորդ Հայր Սուրբը, պատարագելու, որ յատուկ Պատարագի պիտի օրհնէ աւանդական Մատաղը։

Զայս ի գիտութիւն ծանուցանելով Փարիզի եւ Շրջակայից բարեպաշտ հայութեան, այցելուներէն կը խնդրուի նկատի առնել հետեւեալ ժամանակացոյցը։ Կար տիւ Նորէն առնել երկաթուղի 8.49, *9.5'1,* 10.22 *կամ* 10.51 *եւ իջնել Վիլիէ լը Պէլ կայարանը։* (Կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շըրջանի հայրենակիցները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանը, մէթրօ Կօպլէն։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Վարչութիւն

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ ԵՂԷՔ

Գեղեցիկ հողաբաժիններ Փարիզի դուռներուն մօտ, քառակուսի մեթրը 2 - 5 ֆրանք։

ՎՃԱՐԵԼԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԻԷՆ։ Ամսական 50 ֆր. վճարում։

Ջրի այցելութիւն և գնման համար դիմել սեփականատիրոջ

Mr. LECORNU

7, Rue Paul Lelong

Մէթրօ **Bourse** կամ **Sentier.** **Tél. Gut 40 - 37**

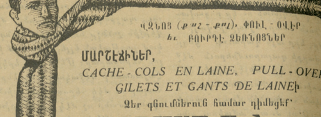

ՎԶՆՈՑ (*քաշ - քոլ*), ՓՈՒԼ - ՕՎԷՐ եւ ԲՈՒՐԴԷ ՁԵՌՆՈՑՆԵՐ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐ,

*CACHE - COLS EN LAINE, PULL - OVER, GILETS ET GANTS DE LAINE*ի

Ձեր գնումներուն համար դիմեցէք՝

JAPHET Frères

224 & 257 Rue St. Denis. Paris 2e.

Métro: St. Denis.

Tél. Central: 69-61 եւ **Gutemberg 57-57**

Միշտ տրամադրելի է բնիր մթերք մը՝ անմրցելի գիներով։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ **Société "PEUREUX"**

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

Կեդրոնատեղի փարիզի հիւսիսային եւ կեդրոնի շրջաններու

EMILE VIAL, 22, Rue Fontaine. St. Denis. Tél. Plaine: 09 - 95.

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Ծախու է կօշկակարի խանութ մը

46, Rue Thiers, *B*illancourt, Métro: St. Cloud կամ Marcel Sembat

Խանութը կրնայ ուրիշ գործի ալ յարմարիլ։ Տարեկան վարձք 2500 *ֆրանք, առանց շարժի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ Պ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ։*

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

OCEANIA

21, Rue Tronchet, Paris **Tél.Anjou 22-22**

Շոգենաւային տոմսակներ ամէն երկիրներու համար։ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ եւայլն.։ Տեղեկութիւններ կը տրուին դէպի օտար երկիրներ ծովային ճամբորդութեանց մասին եւ գաղթականութեան համար։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԵՐԿՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ, ԱՆԺԱՏ ՄՈՒՏՔՈՎ, ՕԴԱՒԷՏ, ԱՐԵՒԻ ԴԷՄ

1.— *Գետնայարկ՝ խանութ մը, սենեակ մը, խոհանոց, պէտքարան, ծառաւ պարտէզ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Վարձք՝* 2000։

2.— *Վերնայարկ՝ երկու սենեակ, խոհանոց, պէտքարան - լոգարան, ձեղուն, Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Վարձք՝* 2000 *ֆրանք։*

ԱՄՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՕՆԷՍ, *կայարանին դիմաց,* **4, Avenue Boutillié,** *ոտքով գնացքով 15 վայրկեան հեռու է կար տիւ Նորէն։*

Դիմել՝ Փաստաբան Տ. ՎԱՀԷին **94, Rue St. Lazare** կամ *Տ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ,* **5, Rue de Maubeuge. Paris (9ème):**

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ ՆՈՐ ԵՒ ՄՕՏԵՐՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ շավիլի ամենէն օդասուն թաղամասի մէջ Հոկտեմբեր *1*էն սկսեալ, *13, Rue Alfred Fournier (ancienne Rue Louise)*։ մէկ փիէս, խոհանոց (որ կրնայ *Salle a manger* ալ գործածուիլ), *W. C.*, տէպարա, խոշոր *entrée*։ երկու եւ երեք փիէս՝ նոյն յարմարութիւններով *balcon*ով եւ *Cave*ով։ կազ, ելեկտրականութիւն, տաք եւ պաղ ջուր ամբողջ տարին, *chauffage Central* վարձք՝ 2000, 3000 եւ 4000 ֆրանք տարեկան եւ 100ին 10 շարժ։

Շէնքին մէջ վերջին նորաձեւութեամբ *bain - douche*, ուր կրնան *1200* հոգի լոգանք առնել ամէն օր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ տեղւոյն վրայ *Concierge*ին կամ սեփականատիրոջ Պ. ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ՝ *Restaurant*, 10, *Rue Rampal, Paris* (19)։

Կ'ուզուի Ափիէօր

Փարիզէն 100 *քիլոմեդր հեռու քաղաքի մը մէջ հաստատուած ծանօթ դերձակատունէ մը կ'ուզուի լաւ ափիէօր* (appiéceur) *մը որ կրնայ կարել* 200 *կտոր մէկ տարուան մէջ։*

Կը պահանջուի շատ լաւ յանձնարարականներ իր աշխատած տեղերէն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով փոխանցումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզական փորձի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14-20։

143, Rue Saint Martin, PARIS Tél. Archives 05 - 93

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*